שו״ת · אחרונים · חיים שאל

חיים שאל חלק א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חיים שאל חלק א

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חיים-שאל-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 5
סימן ב 12
סימן ג 26
סימן ד 27
סימן ה 36
סימן ו 43
סימן ז 47
סימן ח 57
סימן ט 61
סימן י 64
סימן יא 74
סימן יב 88
סימן יג 90
סימן יד 93
סימן טו 96
סימן טז 100
סימן יז 102
סימן חי 105
סימן יט 119
סימן כ 123
סימן כא 128
סימן כב 131
סימן כג 143
סימן כד 154
סימן כה 156
סימן כו 160
סימן כז 163
סימן כח 168
סימן כט 169
סימן ל 171
סימן לא 176
סימן לב 179
סימן לג 181
סימן לד 192
סימן לה 195
סימן לו 200
סימן לז 205
סימן לח 213
סימן לט 230
סימן מ 237
סימן מא 239
סימן מב 242
סימן מג 244
סימן מד 247
סימן מה 248
סימן מו 252
סימן מז 257
סימן מח 258
סימן מט 272
סימן נ 291
סימן נא 294
סימן נב 296
סימן נג 306
סימן נד 313
סימן נה 314
סימן נו 318
סימן נז 319
סימן נח 322
סימן נט 325
סימן ס 328
סימן סא 343
סימן סב 345

סימן סג 348
סימן סד 362
סימן סה 370
סימן סו 377
סימן סז 385
סימן סח 392
סימן סט 395
סימן ע 410
סימן עא 416
סימן עב 434
סימן עג 439
סימן עד 453
סימן עה 474
סימן עו 482
סימן עז 489
סימן עח 491
סימן עט 496
סימן פ 498
סימן פא 499
סימן פב 503
סימן פג 504
סימן פד 508
סימן פה 509
סימן פו 512
סימן פז 516
סימן פח 521
סימן פט 530
סימן צ 553
סימן צא 556
סימן צב 560
סימן צג 561
סימן צד 562
סימן צה 564
סימן צו 574
סימן צז 581

סימן א

לדרישת חסי"ד של תרומה מן המהדרין עבדי ה' וצדקתם אחד קדוש מדבר בתפילה תפילין של רבינו תם, והיה בהניח כיצד סדר הנחתם:

שאלת ממני חיבה יתירה עינא ולבא על אודות ירא אלהים צנוע ומעלי ובירכתי ביתו מתנהג בחסידות וכבר רישומו ניכר בכל באי שער עירו אמנם קפיד אזוגו שלא ללבוש שתי זוגות תפילין מאחר דמרן ז"ל פסק דלא יעשה כן אלא המוחזק ומפורסם בחסידות ואם מניחם יאמרו עליו שמחזיק עצמו למפורסם בחסידות ומש"ה מונע עצמו יורינו המורה היש טעם בדבריו כי כבר הוחזק לקדש וכל העם עונים אחריו מקודש ואף גם זאת לא אכחד כל קבל דנא אשר תאוה נפשי להניח תפילין של ר"ת עם היותי פשוט ואין בי סרך חסידות וכבר נודע מ"ש מרן ותשו' מהר"ש הלוי שהביא בספר יד אהרן דאיכא משום יוהרא אמנם אחת שאלתי אם עדיין יש לחוש ליוהרא מאחר שנתפרסם חיוב הנחתם. ועוד שאלת בלשון זה אם אזכה להניחם מוכרחני לכסות תפלה של ראש של ר"ת תחת הכובע מכמה טעמי ואחד מהם כי מצחי גבוה ואי אפשר לי לשום הכובע על שתי תפלות דרש"י ור"ת כי יפול הנופל נא יודיעני דעתי ושכ"מה.

תשובה אני בצדק אחזה דיש להפך בזכות גברא צניעא דלא בעי למעבד עובדא בנפשיה כמעשה בחסיד. ויש להביא ראיה ממאי דאמרינן פ' איזהו נשך דף ס"ז ע"ב רבינא אכיל בנכייתא וכתבו התוס' תימא דלעיל אמרינן דצורבא מרבנן אפילו בנכייתא לא ניכול ועוד דלעיל איפליגו בקיצותא רב אחא ורבינא ואפילו מאן דשרי מודה בנכייתא דאסור לכל הפחות לצורבא מרבנן ואומר ר"ת דרבינא לא היה רוצה ליטול את השם ולעשות עצמו צורבא מרבנן עכ"ל הא למדת כי במה שלא נכון לעשות לצורבא מרבנן לאכול בנכייתא רבינא אכיל שלא ליטול השם וכבר הי' מפורסם בעירו ובעולם דגברא רבא טובא הוא. וה"ה דמצי הא גבר' פריש' שלא להניח שתי זוגות תפילין שלא ליטול השם שהוא מוחזק בחסידות ויש מקום לומר דנ"ד עדיף מההיא דרבינא ואין להאריך:

עוד יש להביא ראיה ממ"ש פ"ק דשבת דף י' ר' ירמיה היה יתיב קמיה דרבי זירא והוו עסקי בשמעתתא נגה לצלוי והוה קמסרהב רבי ירמיה, קרי עליה רבי זירא מסיר אזנו וכו'. וכתבו התוס' בדף י"א ד"ה כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה, והא דא"ל רבי זירא לרבי ירמיה מסיר וכו', יש לומר תורתו היתה אומנתו ע"ש. וכתב מהראנ"ח בדרשותיו פ' צו דרבי ירמיה לא היה רוצה להחזיק גדולה בעצמו שתורתו היתה אומנותו והיה סובר שמותר לעשות כן, עכ"ד. וק"ו לנ"ד שרבי ירמיה שלא להחזיק עצמו שתורתו אומנותו היה רוצה לפסוק אף כי הדין דאינו פוסק וכ"ש בנ"ד שמונע עצמו מחסידות

דבהא גם רבי זירא מודה. אם נפשך לומר דיש לדחות ראיות אלו. אנא דאמרי דממ"נ הדבר פשוט דאי לדעת מרן דהנחת תפילין דר"ת משום ספק יכול להניחם בצנעא אחר תפלה ולקרות ק"ש והוא יוצא לדעת ר"ת. ואם הוא לדעת האר"י ז"ל אין הדבר תלוי בחסידות:

אמנם את זו דר"ש ידידינו השואל לדעת מה יעשה אם אכתי איכ' למיחש משום יוהרא וכו' ואני אענה הן אמת דלפי פשטן של דברים דהמניחים תפילין של ר"ת הוא משום ספק על זה כתב מרן דלא יניחם אלא המוחזק בחסידות דכיון דרוב העולם נהוג עלמא על פי רש"י והרמב"ם ופשטה הוראה בישראל ודאי הבא לחוש לדעת ר"ת וסיעתו ומניחם משום ספק לצאת בתפילין שהם כהלכה ואינך כרצועות. צריך שיהיה מוחזק בחסידות ואי לאו בר הכי הוא איכא יוהרא. ויש פנים הנראין דהאידנא בדורנו דהמניחין תפילין דר"ת טעמם דעד"ה שניהם כאחד טובים בכי הא לא אמרה מרן ז"ל לשמעתיה. ומה גם דעיקר מטרין דין זה שכתב מרן הוא התשובה אשכנזית שהביא מרן בב"י סימן ל"ד והיא תשו' מהרי"ל סימן קל"ז, ושם נאמר וז"ל, ושני זוגי תפילין לא חזינן רבנן קשישי רבותינו דעבדי הכי וכו' וכמדומה הואיל ולא נהוג מיחזי כיוהרא ואין ליטול השם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, עכ"ל. הבט ימין וראה שכתב לא חזינן רבנן קשישי וכו'. ולפ"ז עתה שנתפשטו כתבי האר"י זצ"ל והוא מפורסם בין הלומדים דתרתי איתנהו וחיוב יש בהנחתם, וגם שכיחי בכל עיר כמה ת"ח דמניחין שתי זוגות, יש לומר דהמניחן לא מיחזי כיוהרא וכאשר ניכר משיחתו של ידידנו השואל נר"ו:

אמנם תימה על דברי השואל אהובינו נר"ו דמייתי לתשובת מהר"ש הלוי שהביא בספר יד אהרן ולא ראה שהרב יד אהרן כתב שם אחר תשובת מהר"ש הלוי ז"ל, ואין לומר דבזמנינו זה כבר נתפשטו כתבי האר"י ז"ל והכל יודעים שיש להניח שתי זוגות ויש כמה בני אדם המניחין בבת אחת לא מיחזי כיוהרא, עיין בספר שבות יעקב ח"ב סימן מ"ד שנראה משם שאפילו אם מקצת עושין יש בו משום יוהרא ואם מניחין בפני אדם גדול שאינו נוהג להניחם בקרב ביתו ודאי מיחזי כיוהרא, עכ"ל. הרי דקפסיק ותני הרב יד אהרן דגם עתה איכ' משום יוהרא, ומאי מספקא לי' להשואל, ואם היינו דאסתפק ליה אעיקרא אם דברי הרב יד אהרן מכוונים להלכה, הו"ל לפרש ולא לסתום כל כך:

ומ"מ נראה בעיני דאם יש בעיר מקצת לומדים שמניחים שתי זוגות האידנא שרוב היודעים ידעו היטב שעפ"י הקבלה תרוייהו איתנהו יכול להניחם אף שאינו מוחזק בחסידות. והרי מהרי"ל כתב לא חזינן לרבנן קשישי דנהגו הכי ועל זה כתב שאין להניחם אלא המוחזק ומפורסם בחסידות הואיל ולא נהוג הא אם הוו נהיגי משמע

דהוה מצי מאן דהו לאנוחינהו וזהו כתב הרב בזמנו דעדיין לא נודע דעל פי הקבלה צריכי תרוייהו

והגם דהרב ז"ל כתב שם גם רבינו תם עשה שאלת חלום על ככה ותו לא ע"ש וכאשר ירדוף הקו"רא י"סבור ולא ידע ויבין כי רבינו תם דפליג על רש"י עשה שאלת חלום והשיבו לו כדעתו וע"ז כתב מהרי"ל דלא ינהוג כן וכו' והוא נגד מה שאמרנו. אודיע לידידנו השואל דרבינו תם הלז שעשה שאלת חלום איננו רבינו תם נכדו של רש"י בעל הסברא דסדר התפילין הויות באמצע שעליו כותבים הכל ואומרים תפילין של רבינו תם. רק הוא רבינו יעקב הלוי ממרוי"ש חד מרבוואתא קמאי דהוה שאיל שאלתא בספיקא דהלכתא מן השמים ומשיבים לו ומביאים שו"ת הללו לפעמי' המרדכי ושבלי הלקט וזולתם. ואנא זעירא בא לידי קונטריס השו"ת הללו ושם ראיתי שאלה זו על סדר התפילין ולא גילו לו בתשובה דתרוייהו איתנהו והדברים סתומים ובכלל אמרו. אלו ואלו דברי אלהים חיים וקורין לו רבינו תם לפעמים להרב הנז' על שם ויעקב איש תם וכעין שקורין לרבינו נכד רש"י שהיה שמו רבינו יעקב כידוע.

באופן דמהרי"ל כתב דבריו במונח שהוא מחלוקת. והתפילין של זה אינם כשרים לזה ועכ"ז כתב דלא הוו נהיגי והמניחם צריך שיהיה מפורסם דמשמע דאי נהיגי שרי. וכ"ש עתה בזמנינו דנודע ונתפרסם ששניהם כאחד טובים ויש קצת מניחין ודאי דשרי להניחם גם לדעת מהרי"ל. והביטה וראה דאפילו בזמנו כתב מהרי"ל כמדומה דמיחזי כיוהרא ונקט לשון מסופק אלמא דלא פשיטא ליה.

ומאי דסמיך הרב יד אהרן על תשובת הרב שבות יעקב סימן מ"ד, הרואה יראה דתשובתו היא על חברה אחת שרוצים לקום באשמורת יותר משלשי' וללכת לב"ה לקונן על החורבן והרב ז"ל כתב דלאו שפיר עבדי. והרואה יראה כי אין דבריו מוכרחים כלל ויש לדחות ראיותיו בנקל. ותו דבכמה עיירות נהגו הפך דבריו כדכתבינן בעניותין בריש ספרי הקטן ברכי יוסף א"ח (סימן א סק"ג), ועמ"ש על תשובת הרב הנזכר בספרי הקטן שער יוסף סימן ח'. והנה כי כן נראה דאם יש נוהגין להניח ב' זוגי תפילין אין למנוע הרוצה להניחם משום יוהרא ובפרט השתא דנתברר על דרך האמת תרוייהו צריכי.

אמנם נראה שאם אלו המניחים שתי זוגות הם מפורסמי' ומוחזקים לקדושים אשר בארץ וזולתם אפילו ת"ח שלמים וכן רבים באחת עלתה להם אז אין להניח' מאן דהו אפילו יודע ספר דמיחזי כרמות רוחא ויוהרא.

וכן מוכח ממ"ש הרב מטה יוסף ח"ב י"ד סימן ב' דף כ"ד ע"ג וז"ל ואם הוא דבר שאינו נראה לכל אף במידי דליכא למיתלי ביה דלא מוכח להדיא שעושה כן בשביל שמחמיר

על עצמו כיון שאינו נראה לא חיישינן ואף למ"ד דחיישינן ליוהרא וכן משמע מלשון תשובה אשכנזית שהביא בב"י שכתב הואיל ולא נהוג מיחזי כיוהרא משמע שאם כבר נהגו יכולים הכל להניחם. אף מי שאינו מפורסם בחסידות ובגמ' אמרינן להדיא דק"ש כיון דכ"ע קא קרו ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא הרי אעפ"י שבקריאתו מראה שיכול לכוין לבו אפ"ה כיון שאינו ניכר שהרי הכל קורין ליכ' למיחש ליוהר' וכו' עכ"ל ומשמע דוקא שאינו נראה לכל. אמנם אי דוקא החסידים המפורסמים מניחין ודאי נראה שזה מחזיק עצמו לחסיד קדוש ואיכא יוהר' כיון דכל הקהל זולתי החסידי' אינם מניחים:

ורואה אני דממקומו מוכרע מדברי מרן בש"ע סימן ל"ד שכתב ירא שמים יצא ידי שניהם ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם וכו' לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות הרי שאחר שכתב דירא שמים יעשה שתי זוגות כתב דלא יעשה כן אלא וכו' משמע דאע"ג דיראי ה' עושים לא יעשה כמעשיהם אלא שמי שמוחזק וכו' דכיון דאינם עושים אלא החסידים לא כל הרוצה להניח מצי להניח שתי זוגות:

וחזה הוית בספר מצת שמורים דף נ"ג שכתב וז"ל עוד נלע"ד על דעת הרב זלה"ה צריך לכל ירא שמים להניח ב' זוגות תפילין דוקא ואין ראוי לסמוך על מה שמביא הבית יוסף סימן ל"ד שאין ראוי ליטול השם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות דמיחזי כיוהרא ואני אומר על כיוצא בזה הזהיר התנא יהודה בן תימא שיהיה עז כנמר ויעיז פניו נגד המלעיגים ואל ימנע מלעשות המצוה עכ"ל ועמו הסליחה דלא ביאר ובירר שיחתו דאנן עסקינן דמשום יוהרא לא יניח אלא המוחזק ומפורסם בחסידות והם דברי מהרי"ל ופסקו מרן בש"ע ומה ענין דברי יהודה בן תימא לזה דהכא אין כאן מלעיגים ולא איירינן במלעיגים רק משום יוהרא הזהירו רבואתא שלא יניחם אלא המפורסם לחסיד אטו יהודה בן תימא ח"ו אמר הוי עז נגד הפוסקים ואין זה ענין לזה כלל:

אמנם נראה דאפשר דכונתו דמעולם לא כתבו מהרי"ל ומרן אלא בזמנם דלא נתגלה דב' צריכים ולא משום ספק ח"ו דאחד הוא אמת ואידך כרצועות והמניחם הוא משום ספק אז כתבו דלא יניחם אלא המוחזק ומפורסם בחסידות אבל השתא דרבינו האר"י זצ"ל לימדנו להועיל דתרוייהו צריכי מודו הפוסקים דהרוצה להניחם תע"ב וליכא משום יוהרא והיינו כדכתבינן בראשית מאמר והיינו כמו שצידד ידידנו השואל ודלא כהרב יד אהרן שהבאתי. זה אפשר לומר שהיה דעת בעל מצת שמורים אף שלא כתב כן אפילו ברמז אלא דאכתי איכא לעג השאננים שיאמרו עליו הראיתם המתחסד הזה וכו' לזה הביא מאמר השלם הוי עז כנמר וזהו שסיים ואל ימנע מלעשות המצוה וכן ראיתי בס' הנז' דף ס"א שכתב דאליב' דהלכת' צריך להניח תרוייהו ביחד רש"י ור"ת ומי שאינו

מניחם יחדיו כאלו לא קיים מצות תפילין כל ימיו שהשני בחינות תפילין הם אמיתיים ושניהם צריכים להניחם עכ"ל בקיצור הרי דמסיק דמי שאינו מניחם לא קיים וכו' ומש"ה פשיטא ליה דלא שייך הכא יוהרא:

ומה שהביא שם בדף ס"א דברי הרב ראשית חכמה, לישריה לן מר, דהרב ראשית חכמה (שער התשובה פ"ו) כתב דהתפילין של זה פסולין לזה, וכמו שהעתיק לשונו שם, והוא הפך מסקנתו, וגם דברי הרב מגדל עז (תפילין פ"ג ה"ה) שהביא שם אינם מסכימים לדבריו, ומ"ש במגדל עוז והביאו שם שקבלנו ביחוד שמן השמים הוכיחו ואמרו כפלוגתא בארעא וכו', רמז לתשובת מהר"ר רבינו יעקב ממרוויש הנז"ל כמ"ש בקונטריס התשו' כ"י. והרב מצת שמורים עירב הדברים:

וראיתי להרב מור וקציעה סימן ל"ד שכתב וז"ל ראיתי לא' מהקוצרים שכתב שקבלה בידו שמי שאין מניח ב' זוגות תפילין הוי קרקפתא דלא מנח תפילי' ישתקע הדבר ולא יאמר חלילה להוציא לעז על גדולי ישראל הקדמוני' בעלי דעה זו וכו' אלא אלו ואלו דא"ח ומ"מ הלכה ודאי כדברי המרובין אע"פ שירא שמים יצא ידי כלם. ומצאתי בתקוני זוהר חדש דף י"א ע"ב כלשון הזה ובגין דלא בקיאין אלין דדרא בתראה שויין תרי זוגי תפילין הרי מבואר שלדעת בעל הזוהר א"צ שתי זוגות ולא נהגו כן דורות הקדמונים והנח להם לישראל כמו שנהגו כי בני נביאים הם עכ"ל.

ותמהני עליו דרב גובריה לחלוק על רבינו האר"י זצ"ל וכל קדושים עמו שכתבו דב' סברות רש"י ור"ת אמיתיות ואין כאן מחלוקת וספק והוא הכריע דא"צ שתי זוגות רק יש להניחם מספק וכן קבע בסידורו דף ל"ט ע"ב דירא שמים יצא ידי כלם דהוא ספק של תורה ע"ש ובא להכריע מתקוני ז"ח נגד האר"י זצ"ל וסיעתו הקדושה אשר כל דברי קדשו של האר"י זצ"ל מיוסדים על אדני הזהר ונגלו אליו האלהים. והלואי היה כותב בדרך הערה על דברי האר"י זצ"ל וקושי' אבל הוא מכריע וגזר אומר כי אין צורך לשתי זוגות לדעת הזוהר והנח להם לישראל וכו'. ואם הפוסקים כתבו דיניחם מספק היינו דבזמנם עדיין לא הזריח אור שמשו של האר"י זצ"ל אבל הוא שתדיר בספריו מביא דברי האר"י זצ"ל יש לתמוה עליו איך מלאו לבו להכריע נגד האר"י זצ"ל והגם שלא זכר כלל לדברי האר"י ז"ל כאן אין ספק שקדמה לו ידיעה מדבריו:

ולשוא צרף צורף ואין הכרעתו כלום דנסחא מוטעית נזדמנה לפניו וכך היא נסחת תקוני ז"ח הנז' האמיתית ובגין דלא בקיאין אלין דדרא בתראה שויין תרי זוגי תפילין מספיקא דלא ידעין ברזא דא דתרוייהו אצטריכו וכך הביאו הנוסחא בפשיטות הרב מצת שמורים דף ס"ח והרב סלת בלולה והרב עטרת זקנים ע"ש וידוע דזהר חדש דפוס ויניציא הוגה

ע"י הרמ"ז ז"ל ובא לידי ז"ח דפוס ויניציא שהגיהו עוד הרמ"ז אחר שנדפס וכתוב שם בגליון כמה חידושים מכ"י הרמ"ז ממש. ובלשון הנז' מוגה מכ"י הרמ"ז כנוסח שכתבו הרבנים הנז'. הא למדת דלשון תקוני ז"ח הוא עזר כנגדו וקרי בחיל כדברי האר"י זצ"ל: **הדרן** למילתן דהשתא דזכינו לשי"חתו של רבינו האר"י זצ"ל המאזין ומעיד בנו דתרי זוגי תפילין כחדא שריין הבן בחכמה וחכם בבינה דאין קפידא בזוגות להניחם אף שאינו מוחזק ומפורסם בחסידות דגם שאינו חסיד ירא לנפשו שמא יענש על התרשלותו לקיים המצוה כראוי ונפשו אוותה לקיים המצוה כראוי ומעולם לא כתב מרן דלא יניחם אלא המוחזק וכו' אלא לפי מ"ש הפוסקים דאינו אלא ספק וא"כ כבר פשטה הוראה כרש"י והרמב"ם והבא לחוש מספק לסברת ר"ת צריך שיהא מפורסם וכו'. לא כן עתה דב' זוגות צריכי וכמש"ל ונראה להביא ראיה ממ"ש הרב המאירי ז"ל אההיא דאמרו בקמא דף פ"א על יהודה בן קנוסא דאמר רבי מי הוא שמראה גדולה בפנינו וכו' וכתוב שם בשיטה מקובצת משם הרב המאירי ז"ל וז"ל ושמעינן מהאי עובדא דבר שהיתרו פשוט ורצה אחד להחמיר על עצמו אין ראוי לעשות כן בפני גדול ממנו בחכמה בשעה שזה הגדול נוהג היתר שזה כמראה גדולתו לפניו וכמתחסד ביתר ממה שאין חק עליו (ולע"א) [ולא עוד] שאם עשה כן יש כח ביד אותו גדול לנדותו עכ"ל הרי שכתב הרב דהיינו בדבר שהתרו פשוט ודון מינה אם יש לעושה טעם כעיקר כנ"ד דב' זוגות נצרכים ואמיתיים ואם אינו מניחם לא קיים מצוה כמאמרה דאין בזה יוהרא ובפרט דכבר החסידים מניחים אותם ואין שום יודע ספר כמעט שלא ראה או שמע דעפ"י הקבלה תרויהו צריכי ורובם ככלם יודעים היו מפי סופרים או מפי ספרים דשניהם אמיתיים האידנא שנתפשטו טובא כתבי רבינו האר"י זצ"ל:

ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש מרן בב"י א"ח סי' רל"ה לענין זמן ק"ש בלילה וז"ל ואע"פ שכתב המרדכי בשם ראבי"ה נ"ל עיקר דברי ר"ת והמחמיר לקרא ק"ש ולהתפלל בלילה מיחזי כיוהרא שכל העושה דבר שאין צריך לעשות נקרא הדיוט אא"כ הורגל בפרישות שאר דברים עד כאן (כצ"ל) נ"ל דאפילו במקום שהצבור נהגו לקרות ק"ש מבע"י יש לכל אדם לעשות בענין שיקרא ק"ש בעונתה דכיון דלדעת כמה גדולים לא יצא י"ח בקריאת בית הכנסת לא מיחזי כיוהרא עכ"ל וה"ה לנ"ד כיון שרבינו האר"י זצ"ל לימדנו דתרי זוגות צריכי לא מיחזי כיוהרא המניחם כי אינו עושה מצד חומרא רק לקיים המצוה.

ואעיקרא הא דיוהר' דאתמר בש"ס לא אתמר אלא בדבר שהעושהו פטור בלי פקפוק כי ההיא דחתן פטור מק"ש ומלאכה בט"ב כמבואר בש"ס סוף פ' הי' קורא. אבל בדבר דעושה לצאת ידי חובתו לא שייך יוהרא כמו בנ"ד וככל האמור:

ואחרי כותבי האלהים אנה לידי תשובת הרמ"ע מפאנו זצ"ל וראיתי שם סימן ל"ז שכתב וז"ל ממקום שבא מהר"י קארו ז"ל ללמוד וללמד שלא יעשה כן אלא מי שהוא מפורסם ומוחזק בחסידות משם ראיה שקהל עדה וישראל היו נוהגים כך להדיא בזמן אותו חכם אשכנזי בעל התשובה שהביא בב"י ובודאי ברוב עם שבאותו זמן היה איזה מהם הדיוט או תלמיד ולא מיחו בו שאר הגדולים כי מי שלבו נוקפו בספק תפילין שהיא מצוה תדירה ומקודש' מאד לא יחוש לספק יוהרא שהוא דבר המסור ללבו של אדם עכ"ל וכונתו שמדברי מהרי"ל בתשובתו משמע להדיא שהיו נוהגים להניח שתי זוגות אף שאינם מוחזקים ומפורסמים בחסידות ולא יבצר איזה הדיוט או תלמיד מכללם. ואף שמהרי"ל ערער על זה לא פירש שביטלם. ומ"מ הרי הרמ"ע לא חש לזה אף שבימיו עדיין לא נתפשטו הרבה כתבי האר"י זצ"ל ומ"ה כתב מי שלבו נוקפו בספ' תפילין וכו' ולדעת האר"י זצ"ל דשניהם בנעימים וצריך להניחם כי שניהם אמיתיים מכ"ש דליכא יוהרא. ובארץ הצבי רוב החכמים והתלמידים מניחין ב' זוגות ולא עוד אלא בעלי בתים בעלי מקרא ומשנה יש מהן דמניחין ב' זוגות:

ואשר שאלת ידידנו כי אתה מוכרח שהכובע יכסה תפלה של ר"ת לפי הנראה דאי לא שרי בהכי תמנ"ע היתה מלהניח תפילין דר"ת מטעמים כמוסים אצלך. ונראה דבכי האי גוונא אין לחוש לזה דהרי לשון מרן בשלחן הטהור סימן ז"ך כך הוא תפילין של ראש טוב להיותם גלוים ונראים. הראית לדעת דמהיות טוב נגעו בה. וכ"ש דיש סברא בפוסקים דגם של ראש צריך לכסות. וגם על דרך האמת תפלה של ר"ת הלא חכמ"ה תקרא טמיר וגנוז במופלא ומכוסה וצריך לכסותה ואת צנועי"ם חכמה ודורשי רשומות אמרו שמור ת"ם וראה י"שר, אלא שהרב ז"ל כתב לכסותה בטלית:

ומ"מ צריך ליזהר שתהא התפלה מונחת בכיון במקומה וסופה תהא דבוקה לתפלה של רש"י. ועוד דאף לפי הפשט למ"ד שתהא גלויה ומפורסמת היינו משום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. וזה כבר מתקיים בתפלה של רש"י. וכל זה בא להם לפי שאין מניחים הטלית על הראש במקום מעכ"ת כי אם הנקרא בשם מורינו כי ידעתי את מכאוביו.

ואשר דרש ממני אכתוב לו איזה פרטים בתפילין של ר"ת כי יש דיעות שונות ורצית לעמוד על דעתי גם לדבר הזה נשאתי פניך והלא זה דברי.

א ממ"ש לעיל מבואר דאם יש בעיר מניחין תפילין של ר"ת עם של רש"י אף שהם מוחזקים לחסידים יכול להניחם אשר נגע אלהים בלבו וליכא משום יוהרא.

ב אם מוכרח לכסותם בכובע שפיר דמי.

ג אם מניח תפילין של רש"י ומתפלל ואח"כ מסלקם ומניח תפילין של ר"ת לא יברך על תפילין של ר"ת ודלא כהרב מצת שמורים.

ד אם יום א' נתחלף לו והניח תפילין של ר"ת בחושבו שהם של רש"י ובירך עליהם והתפלל וכשבא לסלקם ראה שהם תפילין של ר"ת אח"כ יניח תפילין של רש"י ויברך עליהם כמנהגו לברך על של רש"י. סם חיי סימן א'. וראיתי במכתב להרב המופלא מוהר"ח ב"ד אבולעפיא זלה"ה שהסכים לזה והדבר פשוט.

ה על פי רבינו הגדול האר"י זלה"ה צריך להניחם שניהם בבת אחת בתפלת שחרית.

ו במנחה יניח תפלין של ר"ת כמו שהיה נוהג רבינו מוהרח"ו זלה"ה.

ז במנחת ע"ש לא יניח תפילין כמו שכתב הרב המקובל מהר"ם פאפירש זלה"ה שכך קבל וכ"כ הרב המפורסם עיר וקדיש מהר"י אירגאז ז"ל בס' שומר אמונים ואל תשגיח בקצורי' וקונטריסים מלוקטים ותסבור שיש לך כח הבורר או תעמוד למנין דע שצריך אתה לכוף אזניך ולשמוע לקול מורים. כי מעיקרא צריך מוד"עא רבא באופיין של הספרים ומה טיבן ודי בזה

ח במנחת ראש חודש יניח תפילין כדעת הרמ"ע וכן מוכח מדברי האר"י זצ"ל והכי נהיגי רבנן קשישאי בארץ ישראל וקדושי עליונין גדולי המערב.

ט בר"ח לא יסיר התפילין עד שגמרו קדיש בחזרת ס"ת בהיכל כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל:

י אף שאינו מברך על תפילין של ר"ת יזהר שלא יפסיק בין תפלה של יד לתפילה של ראש:

הבט ימין וראה ידי יסדה אר"ש ע"ט לעשות רצונך ואני תפלה שעתך תרמינך ויעתר לו ה' כשמעתו ענך והעושר והכבוד סמיכי כדכד ואינך כנפשך שבעך ונפש אדם מוע"ט הצעיר וזעיר חי"דא ס"ט:

סימן ב

בדין נטילת צפרנים לאשה. יושבת תחת תומ"ר צרת אבלה בחדשה:

שאלה אשה אבלה תוך שלשים והגיע תור טבילתה ואנינא דעתה אם אחרת תטול צפרניה ולפי טבעה כמו צער בנפשה וקשה לה מאד. יורינו המורה אם יש היתר ליטלם היא בעצמה ויבא שכמ"ה.

תשובה במושכל ראשון נראה דאין למצוא צד היתר לאשה זו כי מרן סוף סימן ש"ץ פסק דאם אירע טבילתה תוך שלשים אחר ז' תאמר לנכרית ליטלם לה וכן פסקו מהרי"קש והרב שפתי כהן. אך מור"ם פסק דהוא הדין ישראלית וכן הכריע הרב מקום שמואל

בחידושי דינים. הן אמת דהרב ט"ז התיר אף ע"י עצמה וחלק עליו הש"ך בנקודת הכסף. אם כן אפוא הרב ט"ז יחיד באחרונים ומאן ספין ומאן רקיע להקל.

וכד מעיינינן שפיר הנה נמצא פתח פתוח להקל בנ"ד אודות האשה הקושי"ת כי זו היא שקשה צע"ר באשה אז אמרתי הנה באתי בעיקרן של דברים בס"ד. כתב הרי"ף ז"ל פ"ג דמ"ק תניא באבל רבתי כל שלשים יום אסור. בתספורת וכו' והאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה. וגרסינן פ' החולץ בענין רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מאלמנה מפני האיבול וכמה אבול שלשים יום. אמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסרו לספר ולכבס מותר ליארס ל' יום של אבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס ושמעת מינה שהאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כדקתני באבל רבתי עכ"ל, וכתב עליו הרא"ש שם בפסקיו וקשה לדברי הרי"ף דאי האשה מותרת בנטילת שער לאחר ז' דילמא שרי נמי בשבת של ט"ב. ועוד דנטילת שער שמתיר באבל רבתי באשה היינו ע"י טפול סיד כדי שלא תתגנה על בעלה ותספורת לא שייך באשה דמגדלת שער כלילית. ועוד הקשה הרמב"ן דהוי"לל שאסורה לספר ולכבס ומותרת וכו' ורש"י לא גריס התם לספר אלא לכבס וכו' וכן עיקר עכ"ל:

ואיכא למידק בדברי הרי"ף דמאחר דתניא באבל רבתי דאשה נוטלת שער אחר שבעה בהדיא למה ליה לאהדורי אההיא דפ' החולץ. ולא עוד אלא דאחר שהביא ההיא דהחולץ כתב ושמעת מינה שהאשה מותרת וכו' כדקתני באבל רבתי. משמע דאי לאו ההיא דהחולץ לא סגיא ברייתא דאבל רבתי. ואמאי הא בריתא מפורשת סתמא היא והך בריתא לחוד תיסגי להתיר כל דלית בה פלוגתא לא בגווה ולא בר מינה. ועוד יש לעמוד בדברי הרא"ש דהכא דחה דברי הרי"ף והסכים לדברי רש"י דלא גריס לספר. ובריש כתובות כתב הרא"ש בפסקיו ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום פירש"י דאין מונעין תכשיטין ממנה משום אבלות בתוך ל' יום וכו' וקשה מהא דתניא באבל רבתי האשה מותרת בנטילת שער ומוכח התם דכל דין ל' דהיינו תספורת וגיהוץ אינו נוהג באשת איש שלא תתגנה על בעלה א"כ מאי קמ"ל גבי כלה ונראה דלא קאי אהך דלעיל והיא מילתא באפי נפשה וכו' עכ"ל וכתוב בקצור פסקי הרא"ש ז"ל כל אשת איש אין נוהג בה דין ל' כגון תספורת וגיהוץ עכ"ל עין רואה דהרא"ש קפסיק ותני דאין דין שלשים נוהג באשת איש ופליג על רש"י ואיך הכא בפ"ג דמ"ק דחה דברי הרי"ף ומקיים דברי רש"י פ' החולץ דלא גריס לספר. והלא רש"י השוה את מדותיו בריש כתובות ופ' החולץ דסבר דלא הקלו באשת איש תוך שלשים אלא גבי כלה. והרא"ש בהשקפה ראשונה נראה כמזכי שטרא אבי תרי:

וכזאת וכזאת קשה על הטור דכתב בי"ד סוף סימן שפ"א ואשת איש אינה אסורה אלא תוך שבעה אבל אחר ז' מותרת בכל כדי שלא תתגנה על בעלה וכתב מרן בבית יוסף שם דהיינו ממ"ש הרא"ש בריש כתובות דכל דין שלשים דהיינו גהוץ ותספורת אינו נוהג באשת איש שלא תתגנה על בעלה ע"ש. ואלו בסימן ש"ץ כתב הטור וז"ל תניא באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער אחר ז' וכ"כ רב אלפס שאשה מותרת בנטילת שער והקשה הרמב"ן אם כן תהא מותרת בגיהוץ וכן כל מצות שלשים לא יהא נוהגת בה על כן נראה כדברי המפרשים דנטילת שער דשרי באשה היינו במעברת סרק על פניה וטופלתו בסיד שהוא משום תכשיט שלא תתנוול על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה כל שלשים יום כמו האיש וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל עין רואה דהכא מסיק דאשה אסורה בתספורת ובגיהוץ כל שלשים והשוה אשה לאיש רק הוא פוטר את הטפ"לה שטופלת בסיד וכו' והוא הפך מאי דפסיק ותני לעיל סימן שפ"א דאחר שבעה מותרת בכל ומרן בב"י את מקורו הערה מדברי הרא"ש ריש כתובות דכל דין שלשים אינה נוהגת באשת איש דהיינו גהוץ ותספורת:

ואפשר לומר דדעת הרי"ף להתיר בכל אשה נטילת שער בין פנויה בין נשואה ויש פנים הנראין לפרש דעת הרי"ף כן חדא דסתמא קאמר והאשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה ומשמע אף אשה שאינה נשואה. ועוד יש לדקדק קצת הכי מההיא דהחולץ דמייתי דאמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסרו לספר ולכבס מותר ליארס ל' יום של אבול שמותר לספר וכו' ולדעת הרי"ף דקאי לאשה שמותרת לספר משמע דכל אשה אף דאינה נשואה מותרת לספר ואי אמרת דאלמנה אסורה לספר מאי ק"ו הא האלמנה שרוצה ליארס היא אסורה לספר אלא משמע דאלמנה מותרת לספר ועביד שפיר ק"ו באלמנה שרוצה ליארס מינה ובה. ותו יש להוכיח דכן הוא דעת הרי"ף שכל אשה אף אלמנה מותרת בנטילת שער מדברי הרמב"ן בתורת האדם שהקשה על דברי הרי"ף וז"ל ועוד ק"ל לדברי רבינו בעל ההלכות הרי האשה מותרת ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר ז' ואינה בגזרת ל' של גהוץ והרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמ' לגהוץ זה אלא מהאשה התקועית וכו' ע"ש ואי אמרת דדברי הרי"ף אינם אלא באשה נשואה אבל באלמנה מודה הרי"ף דאסורה כאיש מאי מקשה עליו הרמב"ם מגהוץ דילפינן מתקועית הרי התקועית היתה כאלמנה ובאלמנה מודה הרי"ף ושפיר אנו לומדין גהוץ מהאלמנה התקועית דאלמנה אסורה כאיש גם לדעת הרי"ף. אלא מוכח דהרמב"ן הבין בדעת הרי"ף דדעתו להתיר בכל אשה ואפילו אלמנה ומש"ה מקשה עליה מגהוץ דיליף מהתקועית כמבואר

והיה בהני"ח הנח"ה סוב"רת דהרי"ף שרי בכל אשה נשואה ופנויה כדאמרן ניחא מאי דדייקינן בעניותין לעיל על דברי הרי"ף דאיצטריכא ליה לאוכוחי משמעתא דהחולץ משום דאי מהבריתא דאבל רבתי לחוד הוה אמינא דאין היתר אלא לנשואה דאע"ג דהברית' תני סתמא והאשה מותרת בנטילת שער מ"מ תנאי סתמי למילתייהו ושונים דרך קצרה וסמכי על המבין ומש"ה מצינן לאוקומה דוקא באשת איש מטעם שלא תתגנה על בעלה. ועל כן הוצרך להרי"ף לאתויי משמעתא דפ'החולץ ללמדנו דכל אשה נשואה ואלמנה מותרת בנטילת שער וברית' כפשטה דסתמה והאשה מותרת בנטילת שער כל אשה אף אלמנה דהכי משמע מהאי ק"ו דעביד רב חסדא פ' החולץ דבאלמנה משתעי שתוכל ליארס מק"ו דמותרת לספר וכדאמרן. וטעמ' דכל אשה בין נשואה בין פנויה התירוה בנטילת שער כדי שלא תתנוול דגם הפנויה מסתמא רוצה להנשא דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא וכדי שלא תתנוול התירה הברייתי' כאותה שאמרו בתעניות ריש דף י"ג גבי בוגרת זהו דעת הרי"ף. ולהכי הביא שמעת' דהחולץ לגלות פירוש הברייתי' והשתא אתי שפיר מאי דהקשה עליו הרמב"ן מגהוץ דילפינן מהתקועית:

ובהכי מיושבים דברי הרא"ש והטור דלעולם דעתם דאין דין ל' נוהג באשת איש כדי שלא תתגנה על בעלה וכמ"ש הרא"ש בפה מלא בריש כתובות והטור שם ברמזים וביי"ד סימן שע"א. רק דסוברים דכיון דלא שרו לה אלא משום שלא תהיה מנוולת בעיני בעלה א"כ אין להתיר לה ליטול שער כיון דתדיר מגדלת שער כלילית ומאחר דאין דרכה בכך למה נתיר לה מה שאינה צריכה ולא הותרה אלא בהעברת שער ע"י טיפול שלא תתגנה. ומ"מ פליגי על הרי"ף דהרי"ף שרי בנטילת שער לכל אשה אף שאינה נשואה וכל שער שרוצה דהא קאמר שמותרת לספר. ועל זה פליגי דדוקא באשת איש וגם באשת איש לא הותרה אלא בשער שמעברת ע"י טיפול. אבל אשה פנויה אסורה בכל ובגיהוץ. ולא הוצרכו הרא"ש והטור לפרש בהדיא דבריהם שסמכו על מה שביארו במקום אחר דאין דין ל' באשת איש הרא"ש בריש כתובות והטור סימן שפ"א כמבואר לעיל. וכל זה שכתבנו הוא במונח דדעת הרי"ף להתיר בכל אשה אפילו פנויה וכמו שביארנו. וכן משמע מסתימת דברי הרמב"ם והסמ"ג דשרו בכל אשה ליטול שער אחר ז':

אמנם ראיתי לרבינו ירוחם נתיב כ"ח חלק ב' שכתב וז"ל אשה מותרת בנטילת שער כל ל' יום פשוט באבל רבתי ומיירי באשת איש וה"ה לשאר תכשיטין האסורים תוך ל' יום שמותרת כל ל' יום שלא תתגנה על בעלה וכן הסכימו המפרשים וכו'. ועוד כתב לקמן וז"ל ובאבל רבתי תניא וכל ל' יום אסור לספר וכו' ואשה מותרת בנטילת שער

אחר ז' וכ"כ רי"ף ובה"ג וכן מוכח פ' החולץ והרמב"ן כתב דאשה אסורה בנטילת שער כל ל' יום דלא התירו באשה באבל רבתי אלא על ידי טפול סיד כדי שלא תתגנה על בעלה אבל לא במספורת וכ"כ הרא"ש עכ"ל ומשמע מדבריו לכל הישר הולך דהוא סובר דגם הרי"ף ובה"ג לא מיירי אלא באשת איש וכמו שכתב הוא ז"ל בפשיטות ברישא על דברי הברייתא'. ולפי זה יש לפרש דברי הרי"ף והרא"ש בדרך זה. ונאמר דגם הרי"ף לא התיר אלא באשת איש והוה פשיט' ליה דברייתא' דאבל רבתי באשת איש איירי וכמ"ש רבינו ירוחם. אמנם אי מהברית' לחוד מצינן לאוקומה בנטילת שער על ידי טיפול סיד. ומשו"ה מייתי הרי"ף ההיא דהחולץ דאמר רב חסדא ל' של אבול שמותר לספר ולכבס והיינו לאשת איש שמותר' לספר ולכבס אחר ז' ומהכ' משמע דמותרת לספר בכל אופן. ולא תיקשי כקושיין דלעיל דהתם באלמנה איירי די"ל דכונת הש"ס לומר דהא מיהא אשכחן קולא בל' יום שאשת איש מותרת לספר משא"כ בט"ב וא"כ ק"ו שמותר ליארס. ובהא אשכחנ' פתרי למאי דדייק הרמב"ן על הרי"ף דהו"ל למימר שמותרת לספר ולכבס לשון נקבה די"ל דמשום דהש"ס קאי באלמנה לא רצה למנקט אסורה ומותרת דהוה משמע דאלמנה דמשתעי בגוה מותרת לספר בל' אחר ז' ואין הדין כך אלא באשת איש ולכן נקט רב חסדא שמותר לספר למי שהתירו לספר שהיא אשת איש וכונתו דאשכחן קולא מיהא באבל ל' משא"כ בט"ב ומוכח דאשת איש מותרת לספר כל שער דאי אמרת דאינו אלא ע"י סיד כדי שלא תתגנה ושאר שער אסורה גם אשת איש מאי ק"ו עביד רב חסדא ומה הלשון אומרת שמותר לספר הא אסורה בתספורת אלא מוכח דמותרת לספר כל שער ולזה מייתי הרי"ף שמעת' דהחולץ דבלעדה לא שמענו פירושה דברית'. אך הרא"ש חולק עליו דגם אשת איש לא שריא אלא בטיפול כדי שלא תתגנה וה"ה גיהוץ סבר הרא"ש דשרינן לאשת איש וכמ"ש הרא"ש בהדיא בריש כתובות דכל דין ל' תספורת וגיהוץ אינה נוהגת באשת איש רק דגלוח לא שייך באשה דהיא מגדלת שער ומאי דשייכ' בה להשיר השער ע"י סיד שרי אך אין סברא שיהא מותר לה לעשות מה שאין דרכה של אשה להסתפר ובהא הוא דפליג על הרי"ף אבל בגיהוץ סבר כדעת הרי"ף כמו שהחליט בריש כתובות ומאי דנקט תספורת הרא"ש שם בריש כתובות לא יקשה עלינו דאם היה דרכה להסתפר לא היה נוהג בה רק דהשת' דאין מנהגן של נשים בכך לא שריא וכמ"ש פ' אלו מגלחין. ומשו"ה הרא"ש שם לא הביא מאי דמקשה עליה הרמב"ן מגיהוץ. משום דבגיהוץ גם הוא יו"רה כהרי"ף דאף דאפשר לה ללבוש בגדי צבעונים חדשים מי יודע איזה רוח עבר על בעלה אשר זימן לבנים ומצא שחורי' וזימנין דמשכחת איש באנשי' דקפיד ואינו חפץ בצבעונים ולא תמצא אשתו חן בעיניו עד

שתלבין בבגדי לבן חדשים ומשו"ה כל דאפשר לה להתגנות על בעלה אף בדרך רחוקה שר"ו חכימיא. זה אפשר לישב דעת הרי"ף והרא"ש במונח דהרי"ף לא שרי אלא באשת איש כאשר משמע מדברי רבינו ירוחם דליסוד מוסד פירש בפשיטות בתחילת דבריו דמיירי באשת איש:

אמנם הטור ימאן בזה שהרי בסימן ש"ץ הביא קושית הרמב"ם מגיהוץ וכתב בסוף דהוא דעת הרא"ש. אבל לדרכנו הראשון ניחא. שוב ראיתי בספר קרבן נתנאל פ' אלו מגלחין שכתב על דברי הרא"ש שם וז"ל ותספורת לא שייך באשה דמגדלת שער ויש לדקדק מזה כמו שכתב רבינו פ"ק דכתובות דתספור' וגיהוץ אינו נוהג בא"א וצ"ל דתספורת דהתם לאו דוקא אלא קפול התירו לאש' עכ"ל ובכלל דברינו דבריו. אך לא העיר בכל דברי הרא"ש דהכא והתם ובדברי הרמזים והטור. ומ"ש הרב בית חדש בסי' ש"ץ דהרי"ף לא התיר אלא בצדעה ובת צדעה דיש נשים שנוהגות לגלח ובהכי מיירי הרי"ף שלא תתגנה על בעלה משום רבוי שערות במקום דלא שכיחי שערות לשאר נשי' ע"ש אינו נראה דסתמות דברי הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג לא מוכחי הכי אלא כמו שהבינו הרמב"ם והרא"ש בדעת הרי"ף:

ואחר זמן רב הגיע לידי ס' עטרת פז על הרא"ש מסדר נשים לאחד מרבני הזמן הנדפס מקרוב וראיתי לו בפ"ק דכתובות שעמד בכל דברי הרא"ש והטור וקצור פסקי הרא"ש באורך ומסיק דדעת הרא"ש לאסור גהוץ ותספורת באשת איש ומ"ש פ"ק דכתובות דאין דין ל' נוהג באשת איש בגיהוץ ותספורת להגדיל הקושי' כתב כך והיינו לדעת בה"ג והרי"ף והרמב"ם וקשיא על רש"י וגם לפי דעתו דלא שרי אלא ע"י קיפול ותו לא קשה על רש"י דמשום שהוא תכשיט התירו וה"ה לכל תכשיטין ופ' אלו מגלחין ששם הם דיני אבלות ביאר דעתו. ומ"ש הטור סימן שפ"א אינו אלא להתיר בכיחול ופירכוס ונפיק מדברי הרא"ש פ"ק דכתובות אבל גיהוץ ותספורת אסור כדעת הרמב"ן וכמ"ש סימן ש"ץ אלא דדברי הרמזים קשים וצ"ע. זהו תורף דבריו. ואין זה מן הי"שוב לומר דהרא"ש פ"ק דכתובות דקאמר בפשיטות דמוכח דכל דין ל' אינו נוהג באשת איש דהיינו תספורת וגיהוץ. וכן כתב גם כן בתוספותיו לכתובות הנדפסים מחדש. אין הדבר כן לדעתו והוא סובר להפך ולהגדיל הקושי' על רש"י קאמר זה אין לו שחר:

ועוד יש לעמוד במ"ש הרב הנז' בתוך דבריו שהזכרתי ועתה אעתיקם כצורתן וז"ל והא דכתב רבינו דמוכח מהתם דכל דין ל' דהיינו תספורת וגיהוץ אינו נוהג בא"א משום דפשט סתמא דאבל רבתי משמע הכי מותרת בנטילת שער ע"י תספורת ותספורת וגיהוץ כי הדדי נינהו באבל להגדיל הקושי' כתב כך דבאמת לפי דעת רב אלפס ובה"ג וכן הוא

דעת הרמב"ם דא"א מותרת בתספורת ממש וז"ש באבל רבתי דאשה מותרת בנטילת שער ע"י תספורת קאמר ודעת רבינו דממיל' גם בגיהוץ סברי הכי וכו' עכ"ל הראת לדעת שכתב דדעת הרמב"ם דאשת איש מותרת בתספורת וגם בגיהוץ סבר הכי וכתב שהרא"ש סבר הכי כדעת הרי"ף ובה"ג והרמב"ם. ולפ"ז נמצ' דהברית' והרי"ף ובה"ג והרמב"ם שכתבו דאשה מותרת בנטילת שער אחר' מיירי באשת איש. וקשה דנעלם ממנו מ"ש הרמב"ם בדין הסמוך שהרי פ"ו דין ג' כתב הרמב"ם בתספורת כיצד וכו' בד"א באיש אבל באשה מותרת בנטילת שער לאחר ז' והאיש עד ל' יום וכו' ובדין ד' כתב וכן אסור ללבוש כלים לבנים חדשים ומגוהצים כל ל' יום אחד האיש ואחד האשה עכ"ל וכ' מרן בכסף משנה וז"ל ומ"ש א' האיש וא' האשה נראה שכ' כן לאפוקי מבעל הלכות שכ' שהאשה מותר' ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר ז' ואינה בגזרת ל' של גיהוץ והרמב"ן בתורת האדם הקשה עליו לשהרי כל עיקר לא למדנו בגמ' לגיהוץ אלא מן האשה התקועית וכו' עכ"ל ויען שמרן בספריו הקדושים תדיר הוא מזכיר לרב אלפס בשם הרי"ף זולת כשמעתיק דברי הרב המגיד שמ' חיבור הרי"ף הלכות וכיוצ' משאר רבוואת'. לכן נראה מדבריו כאן שכונתו על בעל הלכות גדולות. ויש להעיר על דבריו הללו בספר תורת האדם לא זכר בענין זה בעל הלכות גדולות כי אם מביא דברי הרי"ף ז"ל ובתחילת הענין כתב זה כתב רבינו ז"ל בהלכות אבל רש"י ז"ל וכו' ואח"ך כתב ועוד קשה לי לדברי רבינו בעל הלכות ז"ל הרי האשה מותרת ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר ז' ואינה בגזרת ל' של גיהוץ והרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמ' לגיהוץ וכו' ע"ש והכל סובב על דברי הרי"ף שהוא הביא פרק ג' דמ"ק ההיא דהחולץ וכמו שהביא בשמו הרמב"ן שם. ועוד שבין הרי"ף בין בה"ג לא כתבו שהאשה אינה בגזרת ל' של גיהוץ כמ"ש מרן לאפוקי מבעל הלכות שכ' שהאשה מותרת וכו'. אלא שהרמב"ן כתב של דברי הרי"ף דס"ל דמותרת לספר וז"ש פרק החולץ ל' יום של אבול שמותר לספר ולכבס מוכח דאינה בגזרת ל' של גיהוץ נמי דתספורת וגיהוץ כי הדדי נינהו ועל זה הקשה דלמדנו גיהוץ מהתקועית וכו' והוא מבואר בדברי הרמב"ם. וכן כתב הטור סי' ש"ץ והקשה הרמב"ן דא"כ תהא מותרת בגיהוץ וכו'. והשת' הרמב"ם לא אתא לאפוקי מי שכ' איפכ' אלא חש שלא נאמר שהאשה אינה בגזרת ל' כלל וכמ"ש שהאשה מותרת בנטילת שער ונא' דה"ה דלית' בגיהוץ וכמו ששפט הרמב"ן בדעת הרי"ף לזה ביאר דבגיהוץ אחד האיש ואחד האשה שוים וכדמוכח מההיא בריית' דמייתי הרמב"ן דקתני כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת דאלמא בגיהוץ שוו בשעוריהן איש ואשה ומתוך הדברים נתברר דמ"ש הרב עטרת פ"ז דלדעת הרמב"ם האשה מותרת בגיהוץ

כתספור' ליתא דהרמב"ם אסר בגיהוץ במה שהתיר בנטיל' שער ובין אם נאמר דמה שהתיר בנטיל' שער אחר ז' הרמב"ם הוא לאשת איש כמ"ש הרב הנזכר בין אם נאמר דמתיר בכל אשה כדמשמע מסתמות לשונו וכמש"ל לא התיר אלא בנטילת שער אבל לא בגיהוץ דכלפי שכ' בענין תספורת דאשה מותרת בנטילת שער. על כן בא דברו בגיהוץ דשוי' אחד האיש ואחד האשה ונמצא דמה שהתיר בתספורת לאשה אסרה בגיהוץ הפך מ"ש הרב עטרת פז נר"ו לדעתו וככל אשר דברנו:

ומתוך הדברים אמרנו נבא העי"ר על הרמב"ן ז"ל שהבין מדברי הרי"ף דמותר' בגיהוץ ועל כן הקשה לו דאנן ילפינן מהתקועית וכו' דמה הוכחה מצא בדברי הרי"ף לזה והרי הרמב"ם תלמיד תלמידו ההולך בעקבותיו כתב דאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' וסמוך כתב דבגיהוץ א' האיש וא' האשה שוים וכיון שכן נימא דגם דעת הרי"ף הכי הוי דבגיהוץ אשה אסו"רה לנו ודוק' בנטיל' שער הוא דשרי' וכמ"ש הרמב"ם. ונראה דטעם הרמב"ן ז"ל לו' כן בדעת הרי"ף היינו משום דכיון דהרי"ף גריס פ' החולץ מקום שמותר לספר ולכבס ומפרשה דקאי לאשה שמותרת לספר אחר ז' א"כ ממיל' האי דקאמר ולכבס היינו גיהוץ מדנקט ליה בהדי לספר דקאי לאשה דוקא והכי קאמר לספר ולגהץ שהאשה מותרת אחר ז' והגם דקאמר לכבס פירושו לגהץ על דרך שכתבו התוספות פ' ואלו מגלחין דף כ"ג ע"א ד"ה כל שלשי' בלשון לספר ולכבס דמסכת שמחות דפירושו גיהוץ. והכי נמי לדעת הרי"ף דעביד ק"ו מאשה שמותרת לספר א"כ גם לכבס הוי מידי דשרי באשה ולא באיש והיינו גיהוץ. ומשום הכי הוא דפשיט' ליה להרמב"ן הכי בדעת הרי"ף דמותרת בגיהוץ. אבל הרמב"ם אפשר דבחר בגירס' האחרת פ' החולץ דגרסי ומה במקום שאסרו לכבס מותר ליארס שלשים יום של אבול שמותר לכבס וכו' וכדגרסי רש"י ודעמיה ולכן התיר בנטילת שער לאשה אבל לא לגהץ:

אמנם אפשר לומר דגם דעת הרי"ף דאסורה בגיהוץ וגם הרמב"ם הבין כן בדע' הרי"ף והכי משמע קצת מדחזינן דהרי"ף כתב עלה דההי' דהחולץ ושמעת מינה שהאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' והו"ל לומר נמי דמותר' בגיהוץ והוה אשמועינן רבותא טפי כיון דהוא ז"ל מפרש מ"ש שמותר לספר ולכבס דהיינו שהאשה מותרת בתספורת ובגיהוץ. אלא משמע דלא התירו לאשה אלא לספר. ומאי דנקט לכבס לאו היינו גיהוץ אלא כיבוס לבד והיינו לכ"ע א' האיש ואחד האשה. ובהכי תנוח דעתנו במאי דדאיק עליה הרמב"ן דהו"ל לרב חסד' לומר שמותרת לספר ולכבס לשון נקבה דכיון דחלוק' כיבוס הוי בין לאשה בין לאיש משו"ה נקט לספר ולכבס משום דלכס קאי אכלהו. איברא דהרא"ש בריש כתובות כתב דתני' באבל רבתי האשה מותרת בנטיל' שער

ומוכח התם דכל דין שלשים דהיינו תספורת וגיהוץ אינו נוהג באשת איש וכו' ע"ש הרי דהרא"ש כתב דמוכח במסכת שמחות דגם בגיהוץ מותרת. אך בנסחתנו במסכת שמחות אסר אף חלוקה זו דנוטלת שער אחר ז' וכמ"ש הרב קרבן נתנאל. ואנחנו לא נדע היכי מוכח לה הרא"ש מהתם. ומ"ש בספר עטרת פז דהוכיח כן מהא דנוטל' שער דהיינו תספורת וגיהוץ כתספורת. לא נהירא ולא מוכח הכי לשון הרא"ש. וגם בס' קרבן נתנאל כתב דלא מצא שם הוכחה אך מן השכל הוא וכו' היכי דשרינן תספורת שלא תתגנה על בעלה ה"ה גיהוץ דמאי שנא עכ"ל וגם מצד השכל יש לדון דאינה מתגנה על בעלה בבגדי צבעונים חדשים כמ"ש הרמב"ן והגם דיש לצדד וכמש"ל מ"מ אינה הוכחה. אלא דכיון דחסורי מחסר' מס' שמחות דקמן אין הפה יכולה לדבר. ועין רואה דהרמב"ן פשיט' ליה איפכ' והוכיח מן בריתא אחרת דאסור' בגיהוץ כמש"ל. והרא"ש כתב שיש להוכיח מהתם איפכ'. ואנן מה נענה. וראיתי להר"ן בריש כתובות שכתב דאמרינן באבל רבתי שהאשה מותרת לספר ולכבס לאחר ז' מיד ואפי' על אבל אביה וכו' ע"ש. ועינינו הרואות דכל הראשונים מייתו לישנא דאבל רבתי שהאשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. ולא אשתמיט שום חד מרבוואת' להביא הך לישנ' דמייתי הר"ן. ואפשר דכוונת הר"ן אינו דלשון זה תניא התם אלא דמוכח מהתם הכי וכמ"ש הרא"ש. שוב ראיתי דלשון זה כתב הרמב"ן בחידושיו והביאו בשיטה מקובצת שם בריש כתובות. ולפי מ"ש בתורת האדם צ"ל דלספר היינו ע"י טיפול ולכבס אינו גיהוץ והוא אשגרת לישן. ושם בשיטה מקובצת כתב נמי משם הרא"ה אף שאר נשים קי"ל דאחר ז' לאלתר הן מותרו' לספר ולכבס וכו' ע"ש ולפי האמור נתפקפק מש"ל לישב מהיכ' נפק' ליה להרמב"ן דלדברי הרי"ף מותרת בגהוץ דדייק מ"ש לפי גירסתו לספר ולכבס דהא איהו גופיה לא דייק בהכי בלישניה ויש לחלק קצת.

ועלה מן האר"ש דבעל הלכות גדולות והרי"ף ורבינו חננאל הביאו הרשב"א בחידושיו פרק החולץ והרמב"ם והסמ"ג והר"י מאורלינש הביאו התוספות פ' החולץ וסמ"ק סי' צ"ו וראבי"ה הביאו בהגהות מיימוניות והכלבו כלם סתמו דהאשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. והרשב"א שם פ' החולץ כתב דגירסת הגאונים כגירסת הרי"ף מקום שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס ופירושה ל' של אבל שמות' לאשה לספר ולכבס וכו' ומשמע דסבר הרשב"א שדעת הגאונים כדעת הרי"ף. ומרן בב"י סימן ש"ץ הביא דברי הרי"ף ודברי הרמב"ן בתורת האדם וכתב וגם התוספות כתבו פ' החולץ כרש"י וכ' הרא"ש פא"מ שכן עיקר והרמב"ם פ"ו פסק כדברי הרי"ף ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחד הכי נקיטינן עכ"ל ומור"ם בדרכי משה שם הביא דברי

מרן הנזכר וכ' עליו ונראה דאע"ג דהלכה כדברי המיקל באבל מ"מ כיון דרבים חולקים דהיינו רש"י והתוספות והרא"ש והרמב"ן הלכת' כרבים כ"ש שהרמב"ן והרא"ש שהם בתראי הקשו על דברי הרי"ף וכתבו על דברי רש"י שהם עיקר דהכי נקיטינן עכ"ל וק"ק דכיון שהוא מסכי' לדברי מרן שדעת הרמב"ם כהרי"ף א"כ הרי בה"ג וסמ"ג וסמ"ק והר"י מאורלינש וראבי"ה והר"ן סברי הכי ואיך כתב דרש"י ותוספות והרמב"ן והרא"ש הם רבים. ומה גם דהרשב"א השמיענו דרבינו חננאל סובר כן ומשמע דגם הגאונים הכי סברי כמש"ל אלא דמהרשב"א אין לדקדק עליו דחידושי הרשב"א הללו לא היו בדפוס בזמנו אך משאר גדולי' יש מקום לדקדק על מור"ם ז"ל.

ברם כד דייקינן שפיר אין ראיה מהרמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ודכותיהו דשרינן לאשה בתספורת ואי משום דפסקו דמותרת ליטול שער אחר ז' הכי תניא במסכת שמחות ופסקוה כצורתה ומאי דנפר' בברית' נפר' בדבריהם והרי הרמב"ן והרא"ש פרק ואלו מגלחין והתוספות מפרשי לה בעושה ע"י טיפול בסיד ואימ' דכן דעת הפוסקים הנ"ל. וכן ראיתי להתוספות במ"ק דף י"ח שכתבו ד"ה ובגנוסתרי וז"ל בהלכות גדולות נמי אמרינן והאשה מותרת בנטילת שער לאחר ז' ונראה דבאשה נשואה דוקא קאמר ומיירי במעברת סרק על פניה וטופלה בסיד שהוא משום תכשיט שלא תנוול על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה עכ"ל הרי דהתוספות תרגמוה להא דבה"ג בנשואה ובטיפול וה"נ אפשר לפרש בדברי הרמב"ם וסמ"ג ושאר מחברים שכתבו דאשה מותרת ליטול שער אחר ז' דלא שרו לאשה בתספורת. ומיהו יש לצדד דאם התוספות כתבו כן היינו בדעת בה"ג דקדים טובא אבל הרמב"ם שראה להרי"ף דסבר דאשה מותרת בתספור' כדמוכח לה מפ' החולץ אם איתא דפליג עליה הו"ל לפרש בהדיא ולו' דה"ד בנשואה ועל ידי טיפול ומדסתם שמעינן דשרי לאשה בתספורת. ואכתי יש לדון דהרמב"ם פליג על הרי"ף ותחת שלש לא חש לפרש חדא דמדנקט לשון הברית' סתם אדרב' בזה גילה דלא סבר כהרי"ף דאם איתא דסבר כהרי"ף הו"ל לומר בהדי' דאשה אינה בתספורת וכמו שראינו דהרי"ף לא הספיק לו בברית' ומייתי לשמעת' דהחולץ ואם הרמב"ם סבר הכי הו"ל לומר בקצרה ואשה מותרת בתספורת אחר ז'. ותו דכיון דכלהו נשי אין ארחייהו בתספורת כלל רק בטיפול לא והוצרך הרמב"ם לפרש. ותו דאימור דהרמב"ם סבר דדעת הרי"ף דאשה אינה בגזרת ל' דהיינו גיהוץ ותספורת כדנקטי בדעתיה הרמב"ן והרא"ש. והוא גילה דעתו בהדי' דאשה אסורה בגיהוץ. ולפ"ז גם נטילת שער ודאי שהוא על ידי שיטל דוקא. אתה הראת לדעת דבדברי הרמב"ם ושאר גדולים כתבו דאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' לא ברירא לן אי דעתם כהרי"ף או כהרמב"ן והרא"ש ויש פנים לכאן

ולכאן. אמנם לענין הלכה נראה דמאחר דדעת הרי"ף ורבינו חננאל והר"י מאורלינש מבואר דאשה שריא לספר נקיטינן כותיהו דהלכה כדברי המקל כאבל. ומ"ש מור"ם בדרכי משה כיון דרבים חולקים נקיטינן כותיהו. לשרי לן מר דהלכה כדברי המקל באבל ודאי אף אי נפישי טפי המחמירים דאי לא מאי אהני כללא הרי בלא"ה אי נמי הוו פלגא ופלגא ספיק' דרבנן לקולא ובשל סופרים הלך אחר המקל וכ"כ הר' גנת ורדים י"ד כלל ה' סימן יו"ד ושם מטעם זה כתב דקי"ל אפי' ביחיד המקל עש"ב. ומה גם הכא דדברי שאר גדולים כהרמב"ם וסמ"ג ודכותיהו פשטן מורים כדעת הרי"ף. וכן פסק מרן בש"ע סימן ש"ץ דין ה' אשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. ומור"ם בהגה כתב ויש אוסרים אף לאשה וכן עיקר. ולכאורה ק"ק דאמאי סתם לאסו' והו"ל לפרש דמותרת ליטול שער ע"י טיפול דאפי' התוספות והרמב"ן והרא"ש שרו בהכי ותרגמוה לברית' בהכי וכמש"ל והוא ז"ל בדרכי משה פסק כותיהו ואמאי החליט האיסור בהגה. ואפשר שסמך על מה שנתבאר סי' שפ"א דאשה מותרת בכל כיחול ופרכוס אחר ז' ומשו"ה לא הוצרך לפרש דע"י טיפול שרי שלא תתגנה על בעלה דהרי הוא כמבואר לעיל.

ואחר עמדנו בשרש דין נטילת שער לאשה אחר ז' ניחזי אנן בדין נטילת צפרנים דאתאן עליה בס"ד. והנה מרן בש"ע סוף סימן ש"ץ כתב ואשה שאירע טבילתה אחר ז' תוך ל' אם תטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה אלא תאמר לגויה ליטלם לה בתער או במספרי' וכתב מור"ם בהגה ולאו דוקא גויה אלא ה"ה ישראלית וסרכ' דלישנ' דחה"מ נקט עכ"ל. ובאמת הדבר קשה על מרן ז"ל דמאחר שהוא ז"ל פסק כהרי"ף דאשה מותרת בתספורת איך אסר לאשה ליטול צפרניה בכלי על ידי עצמה ואפי' בטבילת מצוה לה התיר אלא על ידי גויה והרי מאן דאסר אחר ז' בצפרנים מדין תספורת הוא. והגהמי"י בשם הר"ם מאינגליטירה דכתבו כן היינו משום דסבר כהתו' דאשה אסורה לספר. וגם אפשר דסבר כרש"י דאשה אסורה בתכשיטין בל' ודוק' לכלה שרו. אבל לדעת הרי"ף וסיעתו דאשה לא אסיר' בתספורת ה"ה דאף שלא במקום מצוה יכולה ליטול צפרניה בכלי והוא פסק כדעת הרי"ף. ואף לדעת הרמב"ן והרא"ש לא אסרו אלא בתספורת אבל בכיחול ופירכוס וכל תכשיטיה ועל ידי טיפול שרו כמבואר מתוך מש"ל וכן הרמב"ן בחידושי כתובות תמה על רש"י במה שפירש בההיא דאין מונעין תכשיטין וכתב דתכשיטין אחר ז' שרו לאשה דעלמ' וכ"כ רבינו ירוחם והבאתיו לעיל וכתב שכך הסכימו המפרשים. והרי אמרו בירושלמי פ"ק דמ"ק אההיא דתנן ועושה אשה תכשיטיה במועד דנטילת צפרנים הוי בכלל תכשיטין ומייתו ליה התוספות במ"ק

דף י"ח ואם כן נראה דאף להרמב"ן והרא"ש וסיעתם אשה יכולה ליטול אחר ז' ועשתה את צפרניה בכלי שהוא כליין ואמאי מרן נמשך אחר סברת הגהמי"י

ויותר קשה על מהריק"ש בהגהותיו דבסוף סימן שפ"א כתב דאחר ז' מותרת בכל אף בגיהוץ ותספור' ובדין זה על דברי מרן דהתיר למצוה על ידי גויה כתב וז"ל דאמירה לגוי שבות אף בדרבנן ובמקום מצוה לא גזור אבל על ידי ישראל אסור עכ"ל והרי הוא פסק דאשה אחר ז' מותרת בגיהוץ ותספורת. ואין נראה לומר דזה שכ' הכא היינו לפר' דברי מרן בש"ע וליה לא ס"ל דהו"ל לגלות דעתו דשריא אף על ידי עצמה בכלי שלא למצוה ולתמוה על מרן וכבר ראיתי להרב ט"ז שהעיר קצת בזה וז"ל תימה על ש"ע שהרי פסק אשה מותרת בנטילת שער והיינו כהרי"ף והרמב"ם ולמה לא תהיה מותרת כאן ליטול צפרניה על ידי עצמה בלא שינוי וע"ק אף לדעת רמ"א והלא בסימן שצ"ג ס"ג התירו ליטול צפרנים בשביל למול ולמה לא נתיר בשביל טבילת מצוה לכ"ע ולא ראינו נשים נוהגות כן ליטול צפרנים ע"י אחר תוך ל' עכ"ל.

והוה הוית בס' מקום שמואל בחידושי דינים דף כ"ח ע"ד שכתב על קושית הט"ז וז"ל לא ידענ' מאי קושיא בזה הרי זו הקושי' בעצמה הקשה הרמב"ן על דברי הרי"ף והרמב"ם כמ"ש הטור והקשה הרמב"ן א"כ תהא מותר' בגיהוץ וכן כל מצות ל' לא יהא נוהגת בה וא"כ אף שפסק בבית יוסף לענין נטילת שער כהרי"ף והרמב"ם משום שמסכימים לדעת אחד מ"מ הבו דלא לוסיף עלה דא"כ כל מצות ל' לא יהא נוהגת בה וכקושית הרמב"ן וזה ברור עכ"ל ומאי דבריר ליה לנו בעניותנו פשיט' לן דקושית הרב ט"ז קושיא חזקה וריש מילין אומר דמ"ש דהרמב"ן הקשה על דברי הרי"ף והרמב"ם הוא אגב שיטפיה דהרמב"ן לא הזכיר הרמב"ם וגם הטור לא הזכירו. וכמדומה שלא שת לבו בשרש דברי הרמב"ן ובסגנון קושיתו בס' תורת האדם והבי' לשונו מרן בב"י שם שכתב וז"ל ועוד קשה לי לדברי רבינו בעל הלכות הר' האשה מותרת ללבוש כלים חדשים לאחר ז' ואינה בגזרת גהוץ ואנו כל עיקר לא למדנו בגהוץ אלא מן האשה התקועית עכ"ל וכשתסתכל יפה בלשון הרמב"ן אתה תחזה שאינו מסתפק בדעת הרי"ף אם האשה מותרת בגהוץ וגם לא פשיט' ליה שאסורה ומקשה דלדבריו תהא מותרת כסגנון שכתב הטור. רק דעת שפתיו ברור מללו דלדבריו הרי היא מותרת בגהוץ ועל זה הקשה דהרי ילפינן מהתקועי' ונמצ' דכל קושיתו היא דלדידיה אתתא שריא והש"ס גמר לה מאשה לאיסור'. ומעתה ודאי על הרמב"ם אינו מקשה דהוא אסר גהוץ לאשה וכמש"ל. וגם אשר חשב הרב הנז' נפל היסוד דלא שייך כאן לומר הבו דלא לוסיף עלה דהלא הרמב"ן לא הוקשה לו הדין של גהוץ ואדרב' פשיט' ליה דלהרי"ף שרי גהוץ לאשה רק שהוקשה לו דילפינן מהתקועי'

וגם זה תירצו הרמב"ן שכתב ואולי נאמר דה"ק התם באשה שנהגה אבלות ימים רבים כאיש. ומרן שפסק כדעת הרי"ף מוכרח לומר תירוץ זה. ומעתה קשה טובא קושית הרב ט"ז דהול"ל שתטול צפרניה בעצמה. וגם מאי דמפקפק הרמב"ן בגהוץ דאטו אם לא תלבוש בגדים חדשים לבנים תתגנה על בעלה וכו' לא שייך הכא דגידול הצפרנים ניוול הוא לה. ותו שהרי מרן בב"י בסוף סימן שפ"א כתב דמ"ש הטור גבי כיחול ופרכוס דאשה מותרת בכל אחר ז' יצא לו ממ"ש הרא"ש ריש כתובות דבא"א אינו נוהג דין ל' דהיינו גהוץ ותספורת והוא כתב שם בש"ע כדברי הטור ובב"י לא כתב על זה כלום משמע דסבר דליכ' גזרת ל' כלל באשה ויפה הקשה הרב ט"ז דאמאי אסר הכא ליטול צפרניה בעצמה גם שהוא למצוה. ובר מן דין אפי' תימא דמרן אסר לאשה בגהוץ אכתי קשה דמאן דאסר נטילת צפרנים הוא מדין תספורת והוא דפסק דאשה שריא בתספורת ממיל' שריא בצפרנים וזהו קושי' הרב ט"ז והדברים פשוטים.

ואחזה אנכי להריטב"א בחידושיו למ"ק דף י"ח שכתב גבי נטילת צפרנים וז"ל ואיסור נטילת' כל ל' כדין גלוח דהא מדמי להו בברית' ובזה איש ואשה שוין אעפ"י שלגבי שער אמרו בירושלמי שהיא מותרת אחר שבע' מפני שניוול הוא לה עכ"ל ולא לימדנו מה טעם החמיר בצפרנים טפי משער דשם לעיל בסמוך כתב דניוול גדול הוא להשהות הצפרנים ע"ש וכיון שהוא ניוול אמאי לא שרינן נמי בצפרנים. ואפשר דדעת הריטב"א כהרמב"ן דלא שריא בנטילת שער אלא על ידי טיפול בסיד שלא תתגנה על בעלה והתם שריותא היא מטעם שלא תתגנה על בעלה. אבל הצפרנים אף דניוול הוא אינה מתגנית על בעלה ולהכי אסירא זה אפשר לומר בדעת הריטב"א כי כעת לא נתברר לי דעת הריטב"א בדין נטילת שער לאשה אחר ז'. אבל על מרן ומהריק"ש קשיא וככל הדברים אשר ראו עיניך. ומה שנראה לישוב דבריהם קצת הוא דכיון דאפשר ליטול צפרניה שלא בכלי ושוב ליכא ניוול החמירו מרן ומהריק"ש שתטול על ידי שנוי. ולטבילת מצוה דלא אפשר בידיה או בשיניה שאינו מנוקה יפה התירו ע"י אחר. וכן ראיתי שתירץ הרב ש"ך בנקודות הכסף. ובאמת הדברים רחוקים וחומר' יתירה היא לדעת מרן ומהריק"ש שסוברים כהרי"ף דאין דין ל' נוהגת באשת איש כמ"ש מהריק"ש בהדיא ומרן משם הרא"ש כמש"ל.

הא למדת דלדעת הרי"ף ורבינו חננאל והר"י מאורלינש אשה מותרת בתספורת וכן נוטים דברי שאר גדולים כמש"ל דפשט דבריהם מוכחי הכי והכי נקיטינן דקי"ל הלכה כדברי המקל באבל וכמש"ל וכמו שפסקו מרן ומהריק"ש וכפ"ז מותרת נמי ליטול הצפרנים אחר ז' דנטילת הצפרנים הוא מדין תספורת וזהו אף בלי סרך מצוה. אלא

דרצו להחמיר גם בנשים ומאחר שכן בנ"ד שהוא לטבילת מצוה וזאת האשה אנינא דעתה ליטלם ע"י אשה אחרת ומצטערת ויותר ניחא לה לבטל מצותה ממה שאחרת תטול צפרניה נראה להתיר לה שתטול על ידי עצמה. והרי לצורך מצוה התירו ההגמי"י שתטול על ידי גויה ולמור"ם אף על ידי ישראלית אף דכשאינו למצוה לא התירו ע"י אחר הגם דסברי דמדינ' אשה כאיש. וכ"ש לדידן דמדינ' מותר והוא חומר' בעלמ' דלצורך מצוה ואי אפשר באופן אחר יש להתיר שתטול על ידי עצמה. וכל שכן שהרב ט"ז בכל אשה התיר על ידי עצמה למצוה ובס' בית לחם יהודה הביא דבריו ונראה שמסכים עמו. יתר על כן שהרב ט"ז העד העיד בנו שהנשים נוהגות על ידי עצמן והרב נקודות הכסף שתק בזה ושתיקה כהודאה דגם הוא מודה דהכי נהוג. ותו דאעיקר' האיכ' רבוואת' קמאי הגאון בה"ג ורבינו יצחק בן גיאת וסמ"ג דמתירי' לכל אחר ז' ליטול צפרני' אפי' בכלי כמבואר בטור סימן ש"ץ. ובצירוף כל הטעמים נראה להתיר בנ"ד שתטול על ידי עצמה ותעשה מצותה.

הגם הלום נראה בעליל חדש ממש שו"ת נודע ביהודה שנדפס מקרוב וראיתי לו בי"ד סימן צ"ט שכ' וז"ל נטילת צפרנים לדעת הרמב"ן אסור מדינא כל שלשים אפי' באשה מ"מ באשה כל הפוסקים שוים להתיר אחר שבעה רק הרמב"ן לבדו אוסר וכו' ודברי הש"ע (כצ"ל) י"ד סימן ש"ץ אצלי צ"ע שכ' בסוף הסי' אשה שאירע טבילתה וכו' והדבר תמוה שהרי שם סעיף ה' פסק דאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' א"כ ממיל' מותרת לאחר ז' בנטילת צפרנים אף בלי צורך טבילה וראיתי לבעל באר הגולה שהרגיש בזה וכו' וא"כ בטלו דברי באר הגולה שאם התירו גלוח שער לאשה ק"ו לגלוח צפרנים והגדול ניוול הוא לה. ועוד אני אומר הוכחה שאשה מותרת אחר ז' בנטילת צפרנים מדברי רב חסדא פרק החולץ דף מ"ג שאמר ומה במקום שאסור לספר ולכבס מותר ליארס מקום שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס וכו' והא ודאי דנטילת צפרנים מותר בשבוע שחל ט"ב וכו' וא"כ מעתה נימא אנן אותו ק"ו של רב חסדא בעצמו ומה במקום שאסורה לספר דהיינו בשבוע שחל ט"ב מותרת בנטילת צפרני' מקום שמותרת אשה לספר דהיינו באבלה אחר ז' תוך ל' אינו דין שמותרת ליטול הצפרנים עכ"ל עיניך הרואות דהרב נר"ו מהדר אשריותא בנטילת צפרנים לאשה אחר ז' ולא יכולתי לעמוד בכל תשובתו ובענפים הנמשכים ממנה. אבל מידי עוברי בדבריו אלה לא ידעתי איך כתב דכל הפוסקים שוים להתיר באשה אחר ז' רק הרמב"ן לבדו אוסר. חדא דכעת אני לא ראיתי להרמב"ן שדבר בנטילת צפרנים לאשה אחר ז' ואי משום מאי דפליג על הרי"ף בתספורת. שפיר יש לומר דגם הרמב"ן מודה דאשה מותרת בנטילת צפרני' אחר שבעה

דהרי הרמב"ן בחידושיו לכתובות כתב דאשה אחר ז' מותרת בתכשיטין ובפירוש אמרו בירושלמי דנטילת צפרנים תכשיטין הן לה וכמש"ל ואם כן יש לצדד דגם להרמב"ן אשה מותרת בנטילת צפרנים דניוול הוא לה. וכמו שכתבנו בעניותנו לעיל. ואם הרב הנז' סבר דמאן דאסר לאשה נטילת שער זולת ע"י טיפול אסר גם בנטילת צפרנים ומשום הכי כתב דהרמב"ן אוסר לאשה אחר ז' נטילת צפרנים אם כן איך כתב דהרמב"ן לבדו אוסר. והרי רש"י והתוספות והרא"ש והגהות מיימון בתשובות דשייכי לס' שופטים והגהות אשרי פ' ואלו מגלחין בשם מהר"ם אזלי בשיטת הרמב"ן כמבואר ממש"ל. ותו דהגמי"י והגהות אשר"י קיימי בדין צפרנים לאשה ואסרי אף למצוה אם לא על ידי אחרת וגם רש"י אסר התכשיטין לאשה אבלה דעלמא והריטב"א בחידושיו אסר לאשה נטילת צפרנים כמש"ל. ותימה על הרב הנז' שכתב דהרמב"ן לבדו אוסר.

ומה שתמה על מרן בש"ע והביא דברי באר הגולה. הדבר קשה איך לא ראה דברי הרב ט"ז שעמד על זה. והתיר ליטול על ידי עצמה והוא תניא דמסייע ליה גם לא ראה מ"ש בס' נקודות הכסף. ומה שהביא ראיה מהש"ס מההיא דפ' החולץ אינה ראיה כלל דהש"ס ורב חסדא קיימי בשריותא דאירוסין ורב חסדא נשא ק"ו ומשני הש"ס דשאני אבלות ישנה ושאני אבלות דרבים כדמסיק ובכן אזדי להו כל ק"ו כי האי גוונא. ורב חסדא משום דהוה קאי באירוסין עביד ק"ו לאירוסין ואינו מחוייב לדבר בכל מידי וכאשר נדחה ק"ו דרב חסדא נדחה הכל. והש"ס מהדר לבטל הק"ו מעיקרא ואפי' תימא דאשה אסורה באיבול תוך ל' בנטילה צפרנים אין להקשות דהול"ל צפרנים יוכיחו דעדיף ליה לבטל הק"ו מכל וכל וזה פשוט.

תורת העולה דאשה זו דנ"ד דמצער' טובא אם אחרת תקח לה הצפרנים יש להתיר לה שתטול לצורך מצותה על ידי עצמה והנראה לענ"ד כתבתי

סימן ג

תשובת החכם השלם עצום ורב כמהר"ר ראובן בעל מחנה ראובן נר"ו.

שאלה מי שאין לו בליל פסח אלא פחות מכזית מצה יש להסתפק אי חייב לאוכלו אף דבצר ליה שיעורא. או דילמא כיון שהוא פחות מכשיעור לאו מצוה הוא כלל.

תשובה דבר זה נשאל מהרב בעל מנחת יעקב והיא כתובה בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן י"ח והשיב דאין חיוב לאוכלו כלל דאכילה בכזית משמע ממאי דאיתא בא"ח סימן תפ"ה הנשבע שלא לאכול מצה כל השנה אסור לאכול מצה בלילי פסח ולפי מאי דקי"ל לענין שבועה שלא אוכל בכזית משמע קשה א"כ יאכל פחות מכזית מצה אלא ודאי

פשוט כיון שאינו אוכל כשיעור לאו מצוה היא עכ"ל ותמה אני דמה ראיה היא זו דודאי הא דקי"ל דשלא אוכל כזית משמע היינו דאינו חייב קרבן שבועה כי אם בכזית אבל הא מיהת דאסור בכל שהוא מטעם דחצי שעור אסור מן התורה וכן פסק המחבר בי"ד סימן רל"ח בפשיטות בלי שום חולק יע"ש ואם כן אין מכאן אפי' נדנוד ראיה.

ולי נראה להביא ראיה דלאו מצוה הוא כלל מהא דכתבו התוספות בקדושין דף ל"ח ע"א בשם הירושלמי ליתי עשה דבערב תאכלו מצות ולדחי לא תעשה דחדש ומשני אין עשה דלפני הדיבור דוחה ל"ת דלאחר הדיבור עכ"ל הירוש' אי נמי גזירה כזית א' אטו כזית ב' עכ"ל הרי מבואר דלא אכלי מצה כלל כמ"ש מהרש"א יע"ש ולפי מאי דקי"ל שיעורן של עונשין הלכה למשה מסיני וא"כ חדש אסור לאכול כזית ואם כן תקשה לריש לקיש דסבר חצי שיעור אסור מדרבנן אמאי לא אכלי כלל ה"ל לאכול פחות מכשיעור דזה נמי קרוי מצוה בשלמא לשיטת התוספות שתירצו דעיקר הטעם דלא אכלי משום גזרה דרבנן אתי שפיר דהא לריש לקיש חצי שיעור אסור מיהא מדרבנן ושפיר מה שאין כן לשיטת הירושלמי אכתי תקשה לריש לקיש אלא ודאי דפחות מכשיעור לאו מצוה היא כלל כן נראה לי בזה.

ויצא לנו דין חדש מזה דאם אין לו אלא חצי זית מרור אינו מחויב לאכול אותו בליל פסח דהא אמרינן דף ל"ח ע"ב מסתברא מצה ומרור ופירש"י דהוקשו מצה למרור יע"ש וא"כ כי היכי דבמצה פחות מכשיעור לאו מצוה היא ה"ה מרור כן נראה לי ודוק כי ברור הוא ועיין בתרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן רמ"ה ע"ש.

שוב ראיתי בספר בני חיי בהגהת טור א"ח סי' תע"ה שנסתפק כן והביא שם בשם הריטב"א דבאכילת קדשים ליכא מצוה כלל אלא בזית שלם יע"ש וכיון שזכינו לדין נראה ברור דאף במצה ומרור אינו יוצא דהא פסח אינו יוצא ואפי' מצוה ליכא כמ"ש ואם כן הוא הדין מצה ומרור דהא הוקשו להדדי וזה ברור לדינא. כן נראה לי הקטן ראובן זעלג בהרבני המופלא כש"ת כמהר"ר ישראל אליעזר יצ"ו חד מתושבי קהלה מכוארה ק"ק זאמושט יע"א:

וזאת תשובתי בס"ד

סימן ד

תשובה מסתכל הוית כתבא די רשים דגול מרבבה דגל מחנה ראובן. מאן חתים טביומ"י טובייא דחכימי יחשוב לתבן ברזל לעץ רקבון אם אבן. זייניה עליה ספריה כאן והוא עד

ספרא וסייפא סכינא חריפא חכם בבינה והבן. זה סיני ועוקר הרים ועשה אותם רקועי כהדוש מתבן. זרע רב זרעו בו למינהו ישליו אהלם אחד האב ואחד הבן כי"ר.

ובצפייתנו צפינו להחכם השלם הרב ועצום עליון מעלה מעלת הפוסק נר"ו בריש כל מהאי"ן מושך בקשת על הרב שבות יעקב בראיתו מהנשבע שלא לאכול מצה דאמאי לא יאכל פחות מכזית ותמה עליו דכזית לקרבן אבל חצי שיעור אסור מן התורה בכל שהוא כמ"ש בי"ד סימן רל"ח בפשיטות בלי חולק עכ"ד ובאמת שיש לתמוה טובא על הרב שבות יעקב דכל רז לא אנס ליה ובקי בחדרי תורה איך יצאת זו מלפניו. ומ"ש החכם השלם הפוסק שנתבאר בש"ע סימן רל"ח בלי חולק. ודאי כונתו שאם היה חולק הא מיהא נאמר שיש ראיה לדעת החולק אמנם האי דינא פשוטה לפנים ולא רבו עליה. והדבר הקשה עליו דנעלם ממנו דהוי פלוגתא דרבוואתא כמ"ש גאון עוזנו הרב משנה למלך ריש פ"ד דשבועות שדעת הרמב"ן והיש מי שאומר שהביא הר"ן בפירוש ההלכות דפלוגתא דרבי יוחנן ור"ל אם חצי שיעור אסור מן התורה או מדרבנן היינו באיסורי תורה אבל הכא איסור הבא מעצמו הוא וכיון שלא נתכוון אלא לכזית פחות מכזית היתר גמור הוא. ולדעת הרמב"ם והר"ן שם בפירוש ההלכות אסור גם בשבועות פחות מכשעור ככל האיסורין. ומצאתי להריטב"א בחידושיו לשבועות הנדפסים מחדש דף צ"ט מהספר ע"א שהביא דברי הרמב"ן ז"ל ומכנה אותו בשם רבינו סתם בפירוש השמועה דכל שפחות מאכילה כי פריש במילתיה אכילה אין איסור חל עליו והיתר גמור הוא ע"ש ומוכח דמסכים עמו וא"כ האיכא הרמב"ן והריטב"א ויש מי שאומר שכתב הר"ן (כי הרב מש"ל לא רצה לומר דהאי יש מי שאומר הוא הרמב"ן דהר"ן אינו מביא סברת הרמב"ן בשם יש מי שאומר. וסברת הריטב"א אינו מביא הר"ן כמ"ש מהר"ם אלשקר בתשובותיו וא"כ הוא רב אחר) דסברי שהנשבע שלא לאכול דבר אחד אינו אסור אלא בכזית ופחות מכזית שריותא הוא לגביה ומאחר שכן קמה וגם נצבה ראיית הרב שבות יעקב לדעת הני רבוואתא אמאי לא אמרו בירושׁ' דהנשבע שלא לאכול מצה סתם יאכל פחות מכזית דהוא מותר מצג שבועתו ויש בו מצוה מיהא דמצה אלא ודאי דכל פחות מכזית ליכא מצוה.

ועוד יש קצת הוכחה מדברי הר"ן בפי' ההלכות פ"ג דשבועות דדחה סברת יש מי שאומר דחצי שיעור אינו אסור בשבועות וחזר בו ממ"ש בחידושיו והכריע השתא כדעת הרמב"ם בסברא בעלמא דהכא נמי שייך טעמא דחזי לאצטרופי ואם איתא דחצי זית מצה מצוה בו אמאי לא הוכיח הפך דעת יש מי שאומר דבשבועות חצי שיעור היתרא

הוא דאי הכר אמאי בנשבע שלא לאכול מצה דחייל גם על מצת מצוה אמאי לא אמרו דיאכל פחות מכזית אלא ודאי מוכח דגם בנשבע אסור בחצי שיעור ככל האיסורין, **ותו** היה נראה להוכיח קצת דין זה דלכאורה נראה דלא נחלקו הני רבוואתא אלא באומר שבועה שלא אוכל דבר זה דמר סבר דפחות מכזית שרי ומר סבר אסור אבל אם אמר שבועה שלא אוכל כזית מדבר זה היה נראה דכיון דהוא איסור הבא מעצמו ואיהו קפיד ופירש שלא אוכל כזית בהדיא לכ"ע שרי בפחות מכזית ואם כנים אנחנו בזה יש להוכיח דאם איתא בחצי זית מצוה איכא לישמועינן הירושלמי דאם נשבע שלא לאכול כזית מצה סתם דחייל גם אמצת מצוה מחויב הוא לאכול פחות מכזית דגם בו איכא מצוה לאוכלו אלא ודאי מדנקט מילתיה הירושלמי בנשבע שלא לאכול מצה סתם משמע דבכל גונא לא יאכל פחות מכזית דאין בו מצוה. ושוב ראיתי להרב מש"ל שם פ"ד דשבועות שנסתפק בנשבע שלא יאכלנה אי איסורא איכא בכל שהוא. או"ד במפרש אין לנו אלא מה שאומר וכפ"ז אם נשבע שלא יאכל כזית מותר בפחות מכשיעור כיון שפירש ואמר כזית. והרב ז"ל הכריע דאסור בכל שהוא והביא דברי הטור סימן רל"ח והאריך בזה ע"ש. הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב ש"ך סימן רל"ח ס"ק י"ב שתמה על הטור ואחריו החזיק הרב חוות יאיר סימן ט"ו דף כ"ב ע"ב ורמזו הרב מש"ל.

ובכל זאת מה שהקשה החכם השלם הפוסק על הרב שבות יעקב בראיתו בציביונו ובקומתו כי האף אמנם אנן בעניותין חתרנו למצוא איזה הוכחה מענין זה הרי הוא כמבוא"ר שהרב שבות יעקב לא נגע ולא פגע בזה כלל ועלה במחשבה משום יתובי דעתיה דהרב שבות יעקב כי רב הוא וגדול שמו בינ"ן של קדושים והוא זה דודאי לא נעלם מהרב ז"ל מה שפסק בש"ע דשבועה שלא אוכל אסור בכל שהוא אך פשיטא ליה להרב דאם איכא בחצי זית מצוה אף דנשבע זה בכולל וחייל גם על מצת מצוה מ"מ אינו אלא במה שהוציא מפיו שהוא אכילה דמשמעה כזית בהא חייל עליה מטעם כולל גם על מצת מצוה אבל על פחות מכזית שאינו בכלל דבריו לא חייל על מצת מצוה ואם איתא שיש מצוה בפחות מכזית הול"ל שיאכל פחות מכזית כיון דמה שאמר בפיו שבועה שלא אוכל מצה אין משמעותו אלא כזית והתינח דמשום כולל חייל על כזית דמצת מצוה אבל בפחות מכזית אף דבעלמא אסור בחצי שיעור לגבי מצת מצוה בליל פסח לא חייל כיון שאינו במשמעות דבריו ולא נשבע על זה. זה אפשר להליץ קצת ומ"מ אף דנאמר דיש פנים לסברא זו הו"ל לפרש דבריו ולא לסתום כל כך כאלו הדבר פשוט ומבואר.

וכל זה שכתבנו הוא משום יגדיל תורה דלפי האמת ליכא למשמע מהא לנ"ד כלל דמאי דכתיבנ' דלדעת הרמב"ן והריטב"א וסיעתם יש ראיה דהול"ל בירושלמי דיאכל פחות מכזית. יש לדחות דאימא דהוה פשיטא ליה לירושלמי דיאכל פחות מכזית מיהא. ולא קאי הירושלמי רק ללמדנו דחיילא שבועה על מ"ע בכולל דהוי רבותא וחידושא דדינא משום דהוי בשב ואל תעשה וכמו שביאר הר"ן סוף פסחים ודחה דברי הרז"ה דסבר דש"ס דילן פליג עלה ע"ש והירושלמי בשבועות קאי. ובהכי אדחיא לה גם מה שהראנו פנים להוכיח מהר"ן ז"ל דאמאי לא הקשה על דברי יש מי שאומר דהגם דנימא דחצי זית מצה איכא מצוה באכילתו ליכא לאותובי עלה דלישמועינן הירושלמי דיאכל פחות מכזית דהאי מ"ד כה יאמר דאה"נ והירושלמי פ"ג דשבועות קאי לענין שבועה כדאמרן. וממיל' גם מה שצדדנו דלימ' דנשבע שלא לאכול כזית מצה סתם יאכל פחות אינו הוכחה דאיכ' למידחי דהירו' כל עצמו ללמדנו דחייל שבועה בכולל על מ"ע ולא נחית להכי ואימור דהוה פשיט' ליה. והפוסקים העתיקו הירוש' כי אורחייהו. ומאי דישבנו קצת דברי הרב שבות יעקב דמייתי ראיה משום דבלשונו לא אמר שבועה אלא על כזית ולא חייל על חצי זית מצה דליל פסח אם הוא מצוה. אינו מוכרח דכיון דגם בשבועות חצי שיעור אסור מן התורה כל שהשבועה הויא בכולל וחיילא גם אמצת מצוה ממיל' חצי שיעור אסור מן התורה בכל מידי דחייל שבועה וכשהשבועה חלה מטעם כולל על מצת מצוה כמצת רשות חצי שיעור אסור מן התורה גם במצות מצוה מטעם דחזי לאצטרופי וכל דאסור בכזית מכח השבועה אסור נמי בחצי זית. באופן שאין מכל האמור ראיה לנ"ד כמבואר.

אמור מעתה אשקוטה ואביטה בראיות החכם השלם הפוסק נר"ו והנה מה שהביא מהירושלמי דמייתו תוספות בקדושין דף ל"ח ככתוב בתשובתו. אציגה נא עמך שרש דברי הירושלמי ריש פ"ב דחלה והכי אתמר. רבי יונה בעי קומי רבי ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצא קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש וכו' כך אני אומר לא אכלו מצה ישראל בלילי פסח. א"ר יונה מן דנפקית תהית דלא אמרית ליה שניא היא דמ"ע דוחה ל"ת על דעתיה דרבי יונה דהוא אמר שמ"ע דוחה את ל"ת אעפ"י שאינה כתובה בצידה ניחא על דעתיה דרבי יוסי דאמר אין מצוה דוחה ל"ת אא"כ היא היתה כתובה בצדה מה שהיו תגרי גוים מוכרים להו וכרבי ישמעאל כל ביאות שבתורה לאחר י"ד שנה נאמרו וכו' ע"ש והביאוהו התוספות פ"ק דראש השנה דף י"ג ע"א. ואחד הרואה שרשן של דברים עין לו ראתה דהא דמשני התוספות בקדושין משמא דגמרא ירושלמית דאין עשה שלפני הדיבור דוחה ל"ת שלפני הדיבור ליתיה בנסחא דקמן. ואם התוספות

מפרשי הא דאמור בירושלמי אין מצוה דוחה ל"ת אא"כ היתה כתובה בצדה שהכונה הוא לחלק בין עשה דלפני הדיבור ללאו שלאחר הדיבור. אין הלשון משמע כן כלל.

ונהירנא כד הוינא טליא דכמדומה דשמעתי מקשים על התוספות דתרגמוה להאי לישנא דאין מצוה דוחה ל"ת אא"כ היתה כתובה בצדה דהכונה דאין עשה שלפני הדבור וכו' דהרי אמרו בירושלמי פ"ק דביצה סוף הלכה ג' גבי יחפור בדקר ויכסה. חבריא אמרין דמ"ע דוחה למצות ל"ת על דעתיה דרבי יונה דאמר מ"ע דוחה למל"ת אעפ"י שאינה כתובה בצדה ניחא על דעתיה דרבי יוסי דו אמר הואיל ואין מ"ע דוחה בל"ת אא"כ היתה כתובה בצדה מכיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרק עכ"ל ומהכא מוכח בהדיא דהאי פלוגתא דר' יונה ורבי יוסי דירושלמי פ"ב דחלה הדברים כפשט משמעותן דהא התם בביצה פלוגתייהו בכיסוי ומלאכה די"ט ופליגי לפי שאין העשה ול"ת כתובים אל מקום אחד. זה רשום בזכרוני ואיני זוכר מי בעל דברים ותוכן כונת המקשה. אך הדבר מבואר שהרב המקשה סבר שהתו' פירשו מ"ש בירושלמי אא"כ היתה כתובה בצדה דהכונה שלא יהיה עשה דקודם הדיבור ועל זה הקשה הרב ז"ל דמהירושלמי דביצה מוכח דאין הפירוש כך אלא כפשטו.

וראיתי למהרימ"ט בחידושיו לקדושין שכתב על דברי התוספות דאותה תשובה מעשה שלפני הדיבור ליתא התם בירושלמי. והרב פני יהושע בחידושי קידושין כתב וז"ל האי לישנא ליתא בירושלמי אלא דאין עשה דוחה ל"ת אא"כ שכתובה בצדה אלא דהר"ש בפירוש חלה מפרש לה הכי דהאי כתובה בצדה לאו דוקא אלא כל היכא דאיכא עשה דלאחר הדיבור ה"ל כאלו כתובה בצדה ולאפוקי עשה דלאחר הדבור אתא עכ"ל ולי ההדיוט רבינו שמשון רוח אחרת אתו וז"ל ועוד יש לפרש דקרי אין כתוב בצדו ממה שלא נצטוו יחד מצה וחדש דמצה במצרי' וחדש בביאתן לארץ עכ"ל וכונתו מבוארת דהפירוש הוא כשאין זמן חיובם כאחד דחיוב מצה חל בעודן במצרים וחיוב חדש עד שבאו לארץ וזהו אין כתוב בצדו ואין זה כדברי התוספות דלדברי הר"ש אף שנצטוו במצה בהר סיני אם חל החיוב מיד אין כתוב בצדו מיקרי. ואחר זמן ראיתי בשו"ת יד אליהו סוף סימן כ"ד שכתב וז"ל מ"ש בשם הירושלמי אם הוא הירושלמי דפ"ב דחלה אינו מוכרח לומר פירוש עשה דקודם הדבור כי שם אינו אומר אלא מ"ע דוחה ל"ת שבצדה ויש לומר פירוש אחר כמ"ש הר"ש (כצ"ל) שם עכ"ל ודבריו מבוארים כמו שכתבנו בעניותנו. ועל רבינו שמשון בפירושו בירושלמי שכונתו שלא נצטוו יחד וכו' קשה נמי דמפורש בירושלמי דביצה הנז' שהדברים כפשטן דהתם קאי אעשה דכיסוי ול"ת כל מלאכה די"ט כאמור. ומ"ש בס' מים רבים א"ח סימן מ"ד דף מ"ג ע"ג בפירוש

דברי התוספות דעשה קודם הדבור ר"ל כתוב בצדו ליתא. ואח"כ הביא דברי הרב יד אליהו הנז"ל ושמח ללא דבר שהם עזר כנגדו ואין להאריך. עוד זאת אדרש בדברי התוספות דקידושין הנז' שכתבו בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש וכו' דנראה דכבר היה מוסכם שלא אכלו מצה ומקשה דאמאי לא אכלו מחדש ומשני הירושלמי והם תירצו תירוץ אחר לתרץ על מה שלא אכלו והרי מדברי הירושלמי מוכח דליכ' למ"ד דלא אכלו מצה דודאי לכ"ע אכלו מצה למר מחדש דאתי עשה ודחי ל"ת. ולמר דלא דחי בכה"ג אכלו מתגרי גוים וכר' ישמעאל ונמצ' דלכ"ע אכלו ונסחתנו בירושלמי היא נסחת התוספות בירושלמי כמו שהביאוהו בפ"ק דראש השנה. וכן ראיתי להרב הלכות קטנות בח"ב סימן רמ"ח דנשאל מי שאין לו ישן לאכול מצה אם יקח חדש והשיב וז"ל בירושלמי הביאוהו תוס' פ"ק דר"ה דף י"ג משמע דמותר וכו' ע"ש והדין עמו דדעת ר' יוסי דאין עשה דוחה ל"ת אא"כ כתוב בצדה כבר כתב רבינו שמשון דפליג אכוליה גמרא. ואם כן נקיטינן כרבי יונה דאתי עשה ודחי לא תעשה ואכלו חדש ומשום הכי כתב דבירושלמי משמע דמותר.

וראיתי בויכוח הרב בית חדש עם הרב תוספת י"ט בדין חדש אם אסור בשל גויים והובא בתשו' גאונים בתראי סימן א' והרב בית חדש הביא בתשובתו דברי הירושלמי דחלה הללו ובתוך דבריו בפירוש הירושלמי כתב וז"ל א"ל ר' ירמיה לא מיבעיא ביבשה כשהיא קמה אלא אפי' קצורה מקודם אפ"ה משנכנסו ישראל לארץ זכו בכל מה שנמצא בה והו"ל תבואה של ישראל ואסור וחזר ר' יונה וא"ל מעתה לפי דבריך אפי' חיטין שבעליה משנה שעברה נמי אסורה משום חדש כיון שזכו בה ישראל מיד כשנכנסו לארץ וא"כ איך אכלו מצה כיון שהכל אסור אפי' ישנה כיון שזכו בה ישראל וא"ל רבי ירמיה אה"נ דלא אכלו מצה דכך אני אומר לא אכלו ישראל מצה בליל פסח עכ"ל ולפי פירוש זה הרי רבי ירמיה דסבר דלא אכלו מצה. וע"ז אמר רבי יונה אח"כ דאתי עשה ודחי ל"ת ושוב מייתי בירוש' סבר ר' יוסי דבכה"ג דאין עשה דוחה ל"ת שאין כתוב בצדו. וז"ש התוס' דהקשה בירו' אמאי לא אכלו מצה שהיא סבר' ר' ירמיה ור' יונה קשיתיה דאתי עשה ודחי ל"ת. ומביא הירושלמי דעת רבי יוסי שבזה איתרצא לה סברת רבי ירמיה דלא אכלו מצה.

איברא דפירוש זה אינו מוכרח בירושלמי. ויש לפרש דרבי יונה הוא האומר מעתה אפי' חיטים בעליה כך אני אומר לא אכלו מצה בלילי פסח והכל דברי ר' יונה שאמר לרבי ירמיה דלדידיה דאמר אפי' יבשה אפי' קצורה א"כ אפי' חיטים שבעליה וכי תימא ה"נ כך אני אומר לא אכלו מצה וכו' בתמיה לפי זה וכי לא אכלו מצה בליל פסח

וכן פירש. מהר"ר אליהו וכן משמע מדברי הר"ש. ובהכי ניחא דמהדר לשנויי לרבי יוסי דלדידיה לא אתי עשה וכו' דעשו מצה ממה שתגרי גוים הביאו. וכן נראה שסבר בפירוש הירושלמי הרב שב יעקב י"ד סימן ס"א דף ק"א ע"ג ע"ש. ומגמרא דילן אין ראיה כלל שלא אכלו ישראל מצה דאע"ג דקאמר דאקרוב עומר והדר אכול ומעיקרא לא אכול אפשר דגמרין פשיטא ליה דאכלו מצה מישן ולא סבר כירושלמי דהיו אסורין בישן נמי כמו שפירש הר"ש. אלא ש"ס דילן סבר דשרו בישן וכדמוכח לפירוש ר"ת שכתבו התוספות בר"ה דף י"ג ובקדושין סוף דף ל"ז. וכן נאמר שסבר ר"י שהביאו דבריו התוספות שם בקדושין דר"י לא איירי אלא לפרש ממחרת הפסח אבל לדינא מודה לר"ת דאכלו מצה מישן. אי נמי יש לצדד דגם לפי ש"ס דילן סבר דאכלו חדש לעשה דמצה דאתי עשה ודחי ל"ת אף דאין כתוב בצדו. וקרא לא איירי אלא באכילה דרשות בלא הפסק ועל זה קאמר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול מעין דוגמא למ"ש הריטב"א בשם התוספות בחידושיו. לקדושין סוף דף ל"ז במאי דקאמר הש"ס לא הוו צריכי ע"ש.

המורם מהאמור דלא אשכחן בבבלי וירושלמי מאן דאמר דלא אכלו ישראל מצה כשבאו לארץ והגם שהתוספות נראה דמפרשי דר' ירמיה אמר דלא אכלו כמ"ש הרב ב"ח בתשובה הנזכר והיינו מ"ש בירושלמי מקשה אמאי לא אכלו וכו' כמש"ל הנה התוספות ידעי שפיר דמסיק בירו' דאכלי או משום דאתי עשה ודחי ל"ת או משום שמתגרי גוים לקחו וכו' וכמו שהוא בתוספות פ"ק דר"ה. ולכן לא חשו לדקדק על דברי ר"ת ור"י שהביאו מקודם אשר מהרש"א ושאר אחרונים נבוכו בזה. וכל עצמם בדבור זה דרך פלפולא ולחדש דרך משא ומתן תירוצם דגזור כזית א' אטו כזית שני וכל זה משום יגדיל תורה. וגם לא חשו להביא הירושלמי הלז בצורתו. והנה כי כן אין להביא מזה ראיה כמו שהביא החכם השלם הפוסק ולו' דאמאי לא אכלו כלל הי"ל לאכול פחות מכזית לר"ל וכו'. דלפי האמת אכלו כמבואר בירושלמי ואף למה שנראה שהבינו התוספות דרבי ירמיה אמר דלא אכלו היה אמירה בעלמ' למה שתמה עליו רבי יונה דאם כן איך אכלו מצה לזה דחאו דחיה בעלמ' דרך משא ומתן ואמר לו אני אומר שלא אכלו כלו' ובמה כחך גדול לתמוה דאיך אכלו. ואפשר דלקושט' הוא יסבור שאכלו. ונפק רבי יונה ונשאר הדבר סתום כדרך שקלא וטריא בעלמ'. ואח"כ ר' יונה חשב דאתי עשה וכו' והש"ס מייתי לדר' יוסי ומסיק דאכלו ממה שלקחו מתגרי גוים. וא"כ אין להביא ראיה מזה ולהוציא דין.

ומכלל הדברים יש לדחות נמי מה שהביאו ראיה הרב שער המלך פ"ה דיסודי התורה והרב אור חדש פ' בא ובחידושיו לפסחים דף מ"ד ע"ג למ"ש הר' מש"ל שם פ"ה דיסודי

התורה שחקר אם במצה וק"פ וכיוצא אכלן שלא כדרך הנאתן אם יוצא י"ח או נימא דדמי למאי דקי"ל דשאר איסורין אם אכלן שלא כדרך הנאתן אינו עובר. והרבנים הנז"ל הביאו ראיה מהך ירושלמי דלא אכול מצה משום איסור חדש ופריך דליתי עשה וכו' ואם איתא דשלא כדרך הנאתן נפיק י"ח הוו מצו אכלי מחדש שלא כדרך הנאתו והאריך בזה בספ' אור חדש עש"ב ולי ההדיוט אינה ראיה דאין ספק אצלי דהירושלמי שהביאו התוספות הוא הירושלמי דחלה ולאפוקי מהרב יד אליהו בתשובה הנז'. ואם כן הרי הירושלמי לפנינו ומשם באר"ה שהתוספות לא חשו להביאו כצורתו ושינו הלשון ועשאוהו בדרך קושיא ותירו' וכמבוא' לעיל ולא נמצא מי שאמר שלא אכלו מצה אלא רבי ירמיה למה שהבינו התוספות וזה היה אמירה בעלמא דרך דחיה לקיים מה שאמר דאיסו' חדש אף ביבישה והיה דרך אגב דעיקר דבריהם היה באיסו' חדש וזה היה ענף שיצא והיה ענף זה קצר מאד בדיבור אחד ובדרך דחיה ורבי יונה יצא תכף ולא השיב לו כלום. ואחר זה הירושלמי מסיק דאכלו. ואין להביא מזה ראיה.

ובשגם ראית הרבנים הנזכרים לא דמיא לראית החכם השלם הפוסק לנ"ד ועדיפא טובא דהכא מצו לאתויי ראיה הרבנים הנזכרים מדר' ירמיה דאמר דלא אכלו מר' יונה דאמר דאכלו משום דאתי עשה וכו' וממאי דפריך הש"ס על רבי יוסי כמבואר. מ"מ בהגלות נגלות סוגית הירושלמי וצורת הענין איך נאמר יש לדחות כיון דעיק' הדברים היו על איסור חדש ולא על אכילת מצה דישראל כשבאו לארץ אלא דנמשך מזה ורבי יונה תמה אלא מעתה חיטים שבעליה נמי וא"כ איך אכלו מצה. לזה השיבו רבי ירמיה בדרך דחיה ומרתח קרתח מה עזרת ללא כח כאלו מפורש שאכלו מצה ואני אומר שלא אכלו והיינו תשובה לתמיהתו. ואה"נ כאשר נעמוד בפרט זה אם אכלו או לא אכלו נשקול בפלס דברים על בוריין. כי עתה רבי ירמיה דחיה בעלמא דחאו להורו' לר' יונה כי אין לו שום ערב שאכלו מצה. ורבי יונה בצאתו מלפניו נתחרט שלא השיבו על פי מדותיו שרצה לעקור הדבר לגמרי שלא אכלו כלל באמור אליו דאתי עשה וכו' דסבר רבי יונה דהא דאתי עשה ודחי ל"ת אף שאינו כתוב בצדה הוא דבר מוסכם. ולא רצה לו' לר' ירמיה דמצו אכלי שלא כדרך הנאתן דמדעקר רבי ירמיה הדבר מכל וכל ואמר שלא אכלו מצה אפש' דסבר דשלא כדרך הנאתן איסור' דאוריית' איכא דיש סבר' זו כמתבאר מדברי, הרב מש"ל לעיל בדין זה עש"ב. ואה"נ דאי אמרינן דשלא כדרך הנאתן באיסורין ליכא איסור' אם אכל מצה וק"פ שלא כדרך הנאתן יצא ידי מצוה וליכ' ראיה מהכ'. והש"ס דקאמר לרבי יוסי דאכלו מתגרי גוים עדיפ' מינה קאמר דקיימו המצוה כתקנה. וקצת יש להרגיש על הרבני' הנז' שהוצרכו להביא ראיות לזה והלא הרב מש"ל שחקר חקירה

זו תוך כדי דיבור פשטה דכי היכי שלא כדרך הנאתן באיסורין פטו' משום דלא מקרי אכילה ה"ה למאי דאמר רחמנ' תאכל דשלא כדרך הנאתן לא מיקרי אכילה. ומה צריך ראיה עוד לזה וכמעט אין להסתפק מעיקר' והרב כתבה משום יגדיל תורה דאם היה מקום לחקירה מי חסריה לגאון הרב מש"ל כי קאי אחד כרעא להביא כמה ראיות אלא שהדבר פשוט ואינו, צריך דאי אמרת דלאיסורין פטו' דלא שמיה אכילה מי שם פה לומר דלמ"ע דאמר הכתוב תאכל שמיה אכילה. שוב ראיתי דגם הרב אור חדש דחה ראיתו מטעם דבאיסורין שלא כדרך הנאתן איסור' איכא למ"ד ודייק דרבי יוחנן דאמר לא לקי סבר הכי ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דחצי שיעו' אסור מן התורה ורבי יוחנן חיבר הירו' ע"ש שהאריך בזה. ולפי זה נדחית ראית הרב שער המלך מדין שבועה שלא אוכל מצה ע"ש באורך דדין זה רבי יוחנן אמרו בירושלמי פ"ג דשבועות ע"ש ורבי יוחנן אזיל לטעמיה כמ"ש הרב אור חדש. והפוסקים העתיקו דין הירושלמי כמו שהוא ואין לדקדק דהו"ל לפרש דהם ארחייהו להעתיק הדין כמו שנא' ובפרט הרמב"ם דמיניה מייתי הרב שער המלך. ומכלל הדברים תשובה מוצאת לראית החכם השלם הפוסק לנ"ד מסברת ריש לקיש דחצי שיעו' מותר מן התורה דמלבד מש"ל יש לדחות דאינה ראיה דאפשר דהירושלמי סבר כדעת ר' יוחנן דחצי שיעו' אסו' מן התורה.

ומידי עוברי בהעברה בעלמ' ראיתי בס' אור חדש. שיטת פסחים להרב הנזכר שם שכתב וז"ל גם התוספות בר"ה מבואר משם הירושלמי דלא אכלי כלל כזית מצה בלילה הא' בזמן ההוא שכל התבואות היה באיסו' חדש עכ"ל ולדידי אין בתוספות ראש השנה הוכחה כלל שהם הביאו לשון הירושלמי כך אני אומר (כצ"ל וכמ"ש הר"ש) לא אכלו ישראל מצה בליל פסח ויש לפרשו דר' יונה קאמר ליה בדרך תמיה וכמש"ל. מעתה ניחזי אנן מה שהביא החכם,. השלם הפוסק מדברי הרב בני חיי א"ח סימן תע"ה וז"ל הרב בני חיי שם. ואם אין לו אלא חצי זית לבד נראה דהו"ל כאכילת קדשים דליכ' מצוה כלל אלא כזית שלם וכמו שכתב הריטב"א פ"ד דיומא גבי לחם הפנים ואע"ג דלענין איסו' איכא מאן דסבר חצי שיעו' אסור מן התורה לענין מצוה ליכא חצי שיעו' ועדיין אינו ברור עכ"ל ומה שהביא מדברי הריטב"א ביומא דף ל"ט יש לדחות דהריטב"א כתב שם משם. ר"י דמשיעור כזית שיש בו מצות אכילה לא היו מושכין ידיהם אבל בפול לא היתה מצות אכילה כיון שאין בו שביעה ומאי ראיה איכא דאין בו מצוה כלל ואימור דאף דאיכ' מצוה קצת כיון שלא היתה מצוה כתקנה הצנועין מושכין ידיהם מפני המחלוקת וכמ"ש בחידושי קדושין לחד מקמיא דפוס קושט' דף נ"ג וז"ל והצנועים היו מושכין את ידיהם מליקח כלום מפני המחלקת עכ"ל ומשו"ה כי הוה כזית שהיתה

מצוה שלימה גם אחרי שמעון הצדיק היו נוטלין כמו שכתב רש"י וכמו שכתב הריטב"א אבל כשמגיעו כפול אף דיש מצוה קצת נמנעין מפני המחלקת והרי כתבו שם תוספות ישנים וז"ל וא"ת היכא דמגיע להם כפול כדאמרינן בריש פסחים איך מקיימא מצות אכילה י"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף וחשיב' אכילה עכ"ל הרי לדעתם ז"ל כפול איכא מצוה ואפ"ה הצנועין מושכין וה"ה נימא דגם למ"ש הריטב"א דבכזית דוקא איכא מצוה. מ"מ גם בפחות קצת מצוה איכא אלא דהצנועין מושכין:

ותו דיש לחלק בין מצות אכילת קדשים למצות אכילת מצה דאכילת קדשים אינה מוטלת על כל כהן בפרטות וו וכשהמצוה מתקיימת בכהנים אחרים סגי והכהן שמושך ידו לא ביטל מצוה דרמיא עליה. אך מצות מצה מוטלת על כל אדם מישראל בפרטות וא"כ דוקא באכילת קדשים אי לא מקיים המצוה כתקנה מצי לאשתמוטי אבל במצה דרמיא עליה גם פחות מכזית מצוה שיאכלנו. ותו דלדידי סברת דיש קצת מצוה כי היכי דחצי שיעו' אסור מן התורה. היא סברא אלימת' דמדה טובה מרובה ממדת פורענו' ואי ה' מעניש באוכל חצי שיעו' איסור ק"ו שישלם שכר באוכל חצי שיעור דבר מצוה כשאין בידו לקיים המצוה בשלימות. וגם הרב בני חיי סיים ועדיין אינו ברור ולא החליט הדבר כמו שנראה מדברי החכם השלם הפוסק נר"ו. ועוד אני אומר דאיבעי ליה לאכול חצי זית מצה מידי דהוה אמאי דקי"ל בסוף סימן תרמ"ט דכל הפסולים לד' מינין בשעת הדחק שאין נמצא כשר נוטלין ואין מברכין וכתב הרב מגן אברהם ס"ק צ"ח דדעת מור"ם דאפי' שאינם מינם יכול ליטול וכן נראה מדברי הרב אליהו רבה ע"ש וה"ה הכא אפי' תימא דאין בחצי זית מצוה כלל ראוי והגון שיאכלנו לזכר מיהא. כ"ש שבעניותנו מסתבר' לן דאיכ' קצת מצוה כמש"ל. כלל העולה דמי שאין לו בלילה הראשונה כזית שלם ממצה או מרור שיאכל מה שיש לו אף שהוא פחות מכזית בלי ברכה. וה' יראה ללבב דאנוס הוא מבלתי יכולת לקיים מצוה כתקנה. והנלע"ד כתבתי. אחר זמן בא לידי ס' שאגת אריה הנדפס מקרוב להגאון זקן ויושב בישיבה בק"ק מיץ וראיתי לו נר"ו סימן שהאריך בזה והביא דברי הירושלמי דחלה וביצה הנזכר וכעת לא יכולתי להתבסם מדבריו כי אני טרוד בענינים אחרים היעדכ"ש ושוב אחר זמן ראיתי בס' שער המלך פ"ג דנדרים דין ו' שהביא קושיא הנזכר על התוס' מירושלמי דביצה משם מהר"א צמח ז"ל (עיין בפתח עינים ביומא ובעין זוכר מערכת ה' אות ל"ח בס"ד).

סימן ה

בדין אפוטרופוס שרוצים למנותו ואביו צוהו שלא להיות אפטרופוס כל ימי היותו.

שאלה ראובן לפני מותו סמוך למיתתו ציוה שימנו אפטרופוס על יתומיו לאיש שר וגדול דאמיד בנכסי ויודע דעת לשית עצות לתועלת היתומים ולהשביח נכסיהם. ויהי כאשר שמע איש שר ואוהב יצא לטעון שמרוב עסקיו וגודל חולשתו לא אפשר ליה לשאת במשא אפוטרופוסות דצריכ' רבא כתב ומכתב נפיש בטרח' אך אם פ' קרוב לאלמנ' ולבעלה יתרצה ליכנס בעובי הקור' הוא יקבל האפט' על פי ב"ד והוא יהיה לו מעיר לעזור בעצותיו והנהגתו בכל מכל וייטב הדבר בעיני ב"ד וקראו שם לקרוב הנז' והודיעוהו כל הענין. ויהי כמשי"ב כי תאוה נפשו ויודע מה מצוה זו כי רבה היא ובטוח כי השר הנזכר ידו תכון עמו אבל אביו ציוהו שלא יהיה אפטרופוס ומה אעשה לציוויו של אבא ויש להסתפק אי שרי ליה להיות אפטרופוס על יתומים אלו דוקא מאחר דהם קרוביו ואמדינן דעת אביו דודאי ניחא ליה בזה אי משום עגמת נפש קרוביו ואי משום שהיה אהוב לשר הנזכר ואחרי דברו לא ישנה יורינו המורה ושכמ"ה

תשובה באתר דבי דינא שרי"א מה לילוד אשה חרפת אדם ירים קינ"ו. האמנם לא בן חורין השר שואל הוא עדינו. על כן אמרתי אגלה דעתי דרך קצרה כי אני היום סמכוני באשישו"ת הלכות המאוששות ובאמצע פרק הפסקתי משיב מפני הכבוד די"ו לכתוב שתי אותיות דבר הלמד מענינו. בס"ד. והנה לכאורה היה נראה דאינו חייב לשמוע לאביו בזה דתניא פ"ק דיבמות ובסוף פ' אלו מציאות דף ל"ב מנין שאם אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנא' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' כלכם חייבים בכבודי טעמ' דכתב רחמנ' ואת שבתותי תשמורו הא לאו הכי אמינא ציית ליה ואמאי האי עשה והאי לא ועשה ולא אתי עשה ודוחה את לא תעשה ועשה אצטריך סד"א הואיל והוקש כבוד אב ואם לכבודו של מקום וכו' הלכך לציית ליה קמ"ל דלא לשמע ליה. וראיתי להרדב"ז בתשובות החדשות סימן תקכ"ד שכתב וז"ל והקשו עלה היכי ס"ד דאתי עשה דכבוד ודחי אפי' לאו גריד' הא אם אמר לו אביו לא בעינ' להאי כבוד מי איתיה לעשה כלל, כדאית' פ' אלו נערו' דעשה דולו תהיה לאשה לא דחי לאו דממזרת משום דאי אמרה לא בעינ' ליה מי איתיה לעשה כלל ותירצו דהתם כי אמרה לא בעינ' (ליתיה לעשה כלל אבל הכא אי אמר האב השתא לא בעינא) בשביל זה לא ביטל העשה עולמית ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים ותירץ זה לא נתחוור אצלי דאם מחל האב בכל הדברים ובכל הזמנים הא ליתיה לעשה כלל ולפי דעתי מכח קושי' זו הוצרך הרמ"ה לתרץ דאפי' כי אמר לא בעינא שייך עשה דמ"מ מצווה הוא בכל דבר אפי' אמר האב לא בעינ' עכ"ל ומה שהגהתי בלשונו הוא מוכרח והוא חסרון הניכר. ועוד דניכר הדבר מהשיטה מקובצת משם הרא"ש שכתב זה משם ר"מ וכמעט

דברי הרדב"ז מועתקים משם. ואתה תחזה שם דהביא משם ר"מ השני תירוצים שכ' הרדב"ז. ולפי זה לשון הרדב"ז אינו בדקדוק שכתב והקשו עלה ותירצו ושוב כתב הוצרך הרמ"ה לתרץ ולפי הכתוב בשיטה מקובצת הרמ"ה הוא עצמו תירץ הב' תירוצים. ואם מקור דברי הרדב"ז מלשון זה דהרא"ש שהביא בשיטה הנז' אינו מדוקדק וצריך לומר דמה שכתב ולפי דעתי מכח קושיא הוצרך הרמ"ה לתרץ וכו' כונתו דמכח קושיא שיש בתירוץ ראשון והיא קושיתו דסליק מינה הוצרך לתרץ תירוץ שני וכל זה במונח דר"מ שכתב הרא"ש הוא הרמ"ה. וראיתי בס' אמרי נועם שהביא תירוץ ראשון דר"מ שדחה הרדב"ז משם רבינו יצחק מויינא ע"ש פ' קדושים. ויראה שדחיית הרדב"ז אינה ותירוץ זה חוזר ונראה דרובא דרובא לא משכחת שהאב ימחול. בכל הדברים ובכל הזמנים ואם המצא ימצא הוא מיעוט' דמיעוט' דלא חיישינן ליה אפי' לרבי מאיר ובכן מה דמושב יערוך כבוד או"א לעשה דולו תהיה לאשה דהתם מצוי הדבר דתימ' לא בעינ' ליה והלא במאמר אחד ליתיה לעשה ומשו"ה אף דלא אמרה לא בעינ" חשיב דליתיה לעשה ולא דחי ללא תעשה. לא כן בכבוד או"א דישנו לעשה על הרוב אף דמחל בפרט אחד ומשום דאפשר דימצא אחד ברבוא שמחל בכל דבר ובכל חיי בנו אין לנו לומר ליתיה לעשה כי הוא רחוק מצד מציאות זה כדאמרן. וכתב הרמב"ם פ"ו דממרים והטור י"ד סי' ר"ם דאפי' אמר לו אביו לעבו' מצוה של דבריהם וכ' מרן בב"י דהטעם דכל מילי דרבנן אסמיכנהו אלאו דלא תסור והרי הם בכלל דברי תורה וחו דמילי דרבנן הם כבודו של מקום אין לו לעבור עליהם וכן כתב הרב תרומת הדשן סימן מ' דכיון דאמרה תורה כלכם חייבים בכבודי א"כ כל האיסורים אפי' קלים הם דוחים כבוד. או"א ומוראו דכל איסורי' אפי' דרבנן איכא מורא שמים אם פורש מהם עכ"ד.

וא"כ לכאורה נראה דכיון דלהיות אפט' ליתומים מצוה גדולה וגמילות חסדים וק"ו דהקרוב אית ביה מצות ומבשרך אל תתעלם על דרך דאמרו פ' נערה דף נ"ב ופ' הכותב דף פ"ו מעיקר' סבר ומבשרך לא תתעלם ואע"ג דמיחזי כעורכי הדיינין אלא דלבסוף סברי דאדם חשוב שאני ושמעינן דאי לאו הא דאדם חשוב שאני משום ומבשרך אל תתעלם שפיר עבדי אף דמיחזי קצת כעורכי הדיינין וכ"ש להיות אפטרו' במעות אדם קרוב דמצוה גדולה היא וכמ"ש הריב"ש בתשו' סימן ך' דבמטלטלין קרוב עדיף וכן כתוב בהגהות מרדכי סוף פ' המפקיד וכ"כ מהר"ם מפאדוו' סימן נ"ז וכן פסק מור"ם ח"מ סימן רפ"ה דקרוב עדיף ומאחר שכן מצוה קעביד האי גברא להיות אפטרופוס על היתומים קרוביו וכיון שכן נראה דאין לו לחוש לצואת אביו במקום מצוה.

ובא וראה מ"ש מהרשד"ם בתשובו' א"ה סי' צ"ה על ראובן שציוה לבנו שלא יתן לאחותו לדנדוניא כי אם שמני' אלף לבנים דאין להשגיח בצואת אביו דכיון דלפרנס ולהשיא יתומה לפי כבודה מצוה היא יכול להוסיף בנדונית' עש"ב והרי הכא דכבר הניח לה נדוניה ויכולה לינשא אך כיון דאם מוסיף נשאת לפי כבודה משום להשיאה כפי כבודה שהוא הכשר מצוה פסק מהרשד"ם דיעבור על מצות אביו. וה"ה בנ"ד כיון דקרוב עדיף לאפטרופו' שהוא משגיח יותר בדקדוק על היתומים מאחר ומצוה היא אין לחוש לצואת אביו דהוי במקום המצוה:

וגדולה מזו כתב מהרש"ל בים של שלמה פרקא קמא דקדושין סימן ס"ג דאב שמיחה בבנו שלא לומר קדיש על אמו לא ישמע לו דכיון שנהגו כך מעובד' דר' עקיב' שמורה ממנו שהוא נחת רוח לשוכני עפר לו' קדיש הו"ל כאלו אומר לו שלא יעשה דבר מד"ס ע"ש הרי דאף בדבר שלא נזכר בש"ס והוא מנהג שנתיסד מכח מ"ש בהגדה במעשה רבי עקיבא קרי ליה מצוה מד"ס ק"ו בנ"ד שהוא מצות ג"ח ודאי לפקח בזכות היתומים שלא ישמע לו. ואף כי יש לדון בהא דכתב מהרש"ל דכיון דמנהג זה לא בא בש"ס ולא במדרשים וכנראה שהוא מנהג אחרונים רצוני אחר הש"ס ואפש' אחר הגאונים דעשו קבע באמירת קדיש היתומים והוסיפו כמה דינים בזה בפולין ובאשכנז באמירת היתומים קדיש כמו שהאריכו האחרונים אשר לא כתוב בש"ס ובספרי הפוסקים הראשונים. כל כי הא יש פנים לו' דישמע לאביו ומה גם למ"ש מהרש"ל גופיה קודם זה על אשר מרן ז"ל טעמ' טעים למ"ש הרמב"ם דלא ישמע לאביו לבטל מצוה מדבריהם והבאתיו לעיל דאין צריך טעם לדבר מאחר דאמרינן בהדיא בעירובין להזהר בד"ס יותר מד"ת שבדברי תורה יש חיוב עשה ולא תעשה וחיוב מיתה ובד"ס הכל במיתה בידי שמים א"כ אין לך כבוד המקום יותר מזה עכ"ד. ואין כאן שום השגה על מרן דדבריו הם בכלל דברי מרן וגם לא זכר דהרב תרומת הדשן כתב כיוצא בדברי מרן והבאתיו לעיל. ומ"מ נראה דאם הבן ביטל אמירת קדיש אינו בסוג עובר על דברי חכמים חייב מיתה ולא הי"ל להניח מצות אביו. ותו דהוא חולק על המצאתי כתוב דכבוד אביו קודם שהביא שם ואפשר לדון דסבר דהו"ל כאביו אומר לו השקיני מים ואמו א"ל השקני מים דאביו קודם שהוא ואמו חייבים בכבודו וז"ש דכבוד אביו קודם. אמנם יראה דעתה אשר אמו נפטרה ופקע מינה חיוב בעלה הו"ל כאמו מגורש' דאיזה מהם שירצה יקדים וכמ"ש הפוסקים. אבל בנ"ד אינו מנהג רק מצות גמילות חסדים וכדאמרן והיה נראה מכל מה שביארו הפוסקים והבאתי קצת מדבריהם לעיל דיניח צואת אביו ויהיה אפטרופוס דכל הקרוב קודם לנחל"ה וכאב אנוש בזה כי הילדים רכים עוללים לא ראו וצריכ' רב' להתעסק

בנכסיהם ולהוציי לאור משפט' והמת יהיה לו נחת רוח שאם יהיה האיש הזה אפוט' הכל יהיה נדון על פי איש שר ואוהב אשר המנוח ציוה שיתעסק בנכסיו כאשר בא בשאלה. וגם אומדנ' רבא איכא דאם אביו היה חי הוה ניחא ליה שבנו יהיה אפטרופוס כי קרוב הוא ולא עוד אלא כי הן בעודנו חי לא יסור לבבו מעצת האי גברא שר וגדול ככתוב בשאלה:

ואולם כי דייקינן פורת' יש לדחות כל הטענות האלה דהא דאמרינן שלא יבטל מצוה דאוריית' ודרבנן משום כבוד אביו מטעם שכלם חייבים בכבודו יתברך היינו במצוה דרמיא עליה דוקא. אמנם בנ"ד אפשר למצוה שתתקיים על ידי אחרים והא דכתבו הריב"ש והגהות מרדכי וסיעתם דקרוב עדיף אינו סברא מוסכמת דהרואה יראה בדברי הרי"ף פרק המפקיד שהביא דברי רב צמח גאון והרמב"ם פ"י דנחלות ותוספות שאנץ שהביא בשיטה מקובצת במציעא דף ל"ט ובחידושי הריטב"א דפוס אמשטרדם שם ובתשובת הרשב"א שהביא מרן בח"מ סימן רפ"ה דמוכח מדבריהם דקרוב ורחוק שוים הם ולא הוזכר בדבריהם דקרוב עדיף כלל וכן מוכח מדברי הגהות מיימוניות פ"ח דנחלות ורבינו ירוחם נתיב כ"ו ח"א כאשר עיניך תחזינה משרים וכן מוכח מס' האגודה פ' המפקיד. וכבר ראיתי להרב כנה"ג ח"ב סימן ר"ץ הגהב"י אות כ"ה תמה על הריב"ש דמנ"ל דקרוב עדיף והלא מדברי רב צמח גאון שכתב אפי' קרוב משמע דרחוק עדיף ותימ' על הר"ם מפאדובה שכתב והסכימו כל הגאונים דממנין קרוב ועדיף הוא רב צמח גאון ור"ח וכו' והיכן ראה כן לרב צמח גאון וכו' נמצינו למדים דסברת הריב"ש תמוה אמנם למה שהסכימו לסברתו ר"ח ור"י הזקן והגהות מרדכי ומהר"ם מפאדובה והרשד"ם והרב המפה צריכים אנו לקבל דבריו עכ"ל בקצור. ותשובות מהרשד"ם אין עמדי ואני אומר דמה שצירף עם הריב"ש ר"ח ור"י הזקן אינו מוכרח דר"ח ור"י הזקן יסברו כהריב"ש דהנה ודאי שכיוון הרב שכ"כ הגהות מרדכי. אמנם הרואה יראה דבהגהות מרדכי ברישא כתבו משם התוספות דבמטלטלי עדיף לאוקומי קרוב ואח"כ כתבו וכ"כ רב צמח גאון אי מעלי ושפו נכסי וכ"כ ר"ח אי איניש מהימן הוא וכ"כ ר"י הזקן עכ"ל וא"כ השתא דאשכחן דהרי"ף הביא דברי רב צמח גאון ומדבריו מוכח דליכ' עדיפות' בקרוב ואדרב' הוא ז"ל דקדק דרחוק עדיף מדברי רב צמח גאון ומאחר שכן הדבר ברור דמ"ש בהגהות מרדכי וכ"כ רב צמח גאון קאי אעיקרא דמילתא לחלק בין קרקעות למטלטלין על דרך שכתב הוא ז"ל בדברי הריב"ש ומהר"ם מפאדוב"ה. וא"כ מ"ש וכ"כ ר"ח ור"י הזקן על דברי רב צמח גאון קאי ואין ראיה כלל דר"ח ור"י הזקן סברי דקרוב עדיף. ולדידיה דסבר דמ"ש הגהות מרדכי בשם ר"ח ור"י קאי נמי אפרט זה

דקרוב עדיף א"כ מאי קמתמה על מהר"ם מפאדובה דהיכן ראה כן ברב צמח גאון הרי לדעתו כ"כ הגהמ"ר שסיימו וכ"כ רב צמח וכו' וכ"כ ר"ח וכו' וכ"כ ר"י הזקן הרי דבחד מחתא מחתינהו לרב צמח ור"ח ור"י ומהר"ם פאדוב"ה שם סי' נ"ז רמז הגהות מרדכי: **אמנם** הדבר פשוט דמ"ש מהר"ם מפאדובה הוא רב צמח גאון ור"ח ור"י הזקן בהגהות מרדכי ובהגהות מיימוני בשם ריב"ן עכ"ל אעיקר' דדינא קאי לחלק בין קרקע למעות וכמו שהסכים הוא ז"ל כאשר יראה הרואה שם בכנה"ג ולא קאי גם על פרט דקרוב עדיף. חדא דכיון דאשכחן בדברי הרי"ף משם רב צמח דכתב אפי' קרוב יש לנו לפרש דמ"ש בהגהות מרדכי וכ"כ רב צמח אעיקר מילת' ומנ"ל להר"ם מפאדובה לחלק עלינו את השוין. ותו שהזכיר הגמי"י והרי שם פ"ח הביא דברי הרי"ף משם רב צמח שכ' אפי' קרוב ומאי חזי מהר"ם מפאדוב"ה לסמוך על הגהמ"ר, בסבר' רב צמח ולא על הרי"ף והגהמי"י אלא ודאי שגם כונת מהרמ"ם קאי אעיקר' דמילת' כאמור. ומעתה גם מ"ש הגהמ"ר וכ"כ ר"ח ור"י אעיקרא קאי לחלק בין קרקע ובין מטלטלין. ומ"ש הר"ם מפאדוב"ה בהגהות מיימוני בשם ריב"ן הוא אגב שיטפיה כאשר יראה הרואה בהגמי"י פ"ח דמה שהזכיר ריב"ן בסמוך הוא ענין אחר. גם מ"ש הגהות מרדכי בשם התוספות דקרוב עדיף ק"ק דהגהות מיימוניות כתבו משם התוספות וכן בשיטה מקובצת משם תוספות שאנץ ולא כתבו דקרוב עדיף כאשר יראה הרואה ונמצא דהא דהגהמ"ר הוא קול ושוברו עמו דהם כתבוהו משם התוספות ולא כתבו כן הגהות מיימוניות ושיטה מקובצת בשמם. ועלה בידינו דלא אשכחן מהפוסקים קמאי ובתראי דקמאי אלא הריב"ש ותו לא משום דהגהמ"ר כתבוה בשם התוספות. והגהמי"י ושיטה מקובצת חלוקי' בדעת התוספות וק"ק על מהר"ם מפאדוב"ה דראה הגמי"י והגהמ"ר ולא העיר דחלוקי' הם בדעת התוספות. ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת אי לאו דמסתפי' ממהרשד"ם לכן מ"ש הכנה"ג בשמו ודעמיה הוה אמינא דגם הגהות מרדכי והריב"ש מאי דכתבו דקרוב עדיף לאו דוקא דהכי סברי לענין דינא דאי קרוב ורחוק שוו בשעוריה' עם כל זה דינא הוא דמוקמינן לקרוב ומהדרינן לאוקומי הקרוב אלא בעלמא קאמרי דמסתמא הקרוב עדיף ולא כיונו שנעשה עיקר מזה והגם שהוא דוחק ניחא לן למימר הכי משו' דהגהמ"ר כתבו כן משם התוספות ותרי גברי רברבי נפקי להשמיענו דברי התוספות הרב הגהמי"י והרב בצלאל בשיטה מקובצת שהם העתיקו דברי התוספות ולא כתבו כן ומוכח מלשונ' איפכא. וגם הרב ס' האגודה דתדיר נמשך אחר התוס' והמרדכי וכתב משם רב צמח גאון אפי' קרוב וכו' ועוד דרחוק הוא שהריב"ש יחדש דין מסברתו אשר לא שערוהו הראשוני' ויהיו דבריו כמתלהלה ומה גם דירמוז לדברי הראשונים

והאי דאיכא ביניה לבינייהו סתים למילתיה אלא משמע לי כדאמרן דלישנא בעלמא קאמרי. ולכל הדברות ולכל האמירות נראה דבנ"ד אין לאיש זה לעבור על מצות אביו דאע"ג דלטרוח ולהיות אפטרופא דיתמי ולהוציא לאור משפטם מצוה גדולה היא אבל הוא מצוה דלא רמיא עליה ואפשר להעשות על ידי אחרים ואין לומר דחשבינן לה מצוה דרמיא עליה משום דקרוב עדיף כמ"ש הגהמ"ר והריב"ש חדא דרב צמח גאון והרי"ף והרמב"ם והתוספות והגהות מיימוניות והריטב"א בשם רבו וב"ה ורבינו ירוחם והרשב"א והטו' והאגודה ומרן והרב מהר"ר ישמעאל בספר הזכרון כלם כאחד עונים דלא עדיף קרוב ובכי האי גוונא ודאי אין לו לעבור על מצות אביו כיון דגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים סוברים דרחוק הוא כקרוב. ועוד דיש לצדד דגם הגהמ"ר והריב"ש לא פליגי עלה וכדאמרן.

ובחפשי אמתחות האחרונים הנמצאים אצלנו מצאתי להגאון הרב חוות יאיר סי' רי"ד שנשאל באשה שציותה בחוליה לבנה שלא ישכיר הבית שלו להבא לשום אדם ודר בו לפנים זקן ות"ח ובעל מעשים והוא שקדן בתורה וגם רוצה ללמוד לנשמת האשה כל שנתה ויש לומר דניחא לאשה בזה ואין מחויב לגרש השוכר הת"ח הנזכר מן הבית כיון דהוא מצוה שילמדו בביתו ומצוה להחזיק ביד לומדי התורה וגם אמדינן דיהיה לנחת לאשה הנזכר ומסיק הרב הנזכר שלא יעבור הבן על צואת האם דלא דמי להטמא או אל תחזיר או מוחה שלא ימחול או לא יסע ללמוד או לא ישא אשה פ' דכלם מצו' דגופיה נינהו עשה או לא תעשה משא"כ שיניח ת"ח ללמוד בביתו אף כי ודאי טוב וישר הוא מ"מ אינו חובה ואינו מצוה דרמיא עליה כלל ויש עוד לומר מפני שצואת הזקנה היה לבנה דרך כלל שלא ישכיר ביתו לשום אדם ולכן אף אם את"ל דאם ציותה שלא ישכיר הבית לת"ח אינו מצווה לקיי' כי נחליט דהוי כציווי לבטל מצוה מ"מ איידי דחלה הצואה על שאר בני אדם חלה ג"כ על ת"ח ואין לומר דלא היה דעת המצווה על ת"ח אמת בעודה בחייה היתה יכולה לשאול על נדרה בכה"ג ולומר אדעתא דגברא רבא לא נדרתי משא"כ זו שציותה אין לנו לחלק מדעתנו להקל על הבן ולו' שלא יחוש לציווי האם עכ"ל והעתקתי כל דבריו דרובם שייכי בנ"ד ואף דבאיזה מדבריו אני מסתפק קצת מ"מ נראה דבנ"ד אין לו להיות אפטר' ולא יעבור על מצות אביו דהוקש כבודו לכבוד המקום ואי לאו דכתב רחמנא אני ה' הו"א דאל יחזיר כמש"ל והנלעד"ך.

סימן ו

שאלה עיר שרוב ישראל הן בעון מגלחי' זקנם בתער ויום יום ידרשון חומר האיסו' כי רב ולא אבו שמוע. ויהי היום עלתה על לב ראשי העם לגדור הפרצה ולעשות תקנה בועד כללי לשמו' ולעשות תגלחתם במספריים או בסם ולמען יקבלו ההמון יותר להם לגלח בימי העומר כי בזה אפשר שיקבלו ותהיה ככל תקנות הקהל אשר רובם מקיימין אותם יורינו המורה אי אריך למעבד הכי ושכמ"ה.

תשובה היתה עלי יד האדון שר וגדול בישראל ויודע צדיק כי מחמת המציק אני רחוק מן הישוב לרוח היום את חלקת השדה אולי יש תקוה זה מעלה ארוכה. וספרי הקדש אין עמדי ואף גם זאת כשל בעוני כחי ושתים זו עיקר גדול לדבר הלכה. האמנם לבלתי סור מן המצוה באתי היום חל"ש ועשה מאמר דברו' שתים מהרשום בזכרוני את קסתי נתתי קסת דרוכה. בס"ד. בריש כל מראין עצור במילין מי יוכל אש תוקד בקרבי על דור יתום איכה נהייתה הרעה הזו ומה יענו ביום פקודה כי ריב לה' עם השרים והסגנים אשר דק"ו כחדא על תקנות הקהל ופרעון המסים וכיוצא להעמידן על תלם ואינם שמים על לב על צרעת הראש והזקן אשר בשאט ונפש מגלחים בתער בפרהסיא היו שריה כאילים שתק"ו יחדיו באיסור חמור תדירי ואני תמיה על קצת קהלות המענישים ורודפים למגלח זקנו בחול המועד ולא איכפת להו על מגלח זקנו בתער תדיר כל השנה אוי לדור שעלתה בימיו כך. ומלבד שהן איסורי תורה עוד רעה חולה שעוברים גזרות גאוני רבני ישראל אשר גזרו והחרימו על זה בדור מרן ז"ל איש איש ממקומו ככתוב ומודפס בס' יין המשומר ע"ש וראוי למי שיש בידו למחו' לאזו' חיל דמיונו כאריה לשבר מתלעו' עול כי באיסור מפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגים כמ"ש הראשונים בפ' המביא. ואמרו פ' במה בהמה ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו על זקנים שלא מיחו בשרים וכל אשר בידו למחות וכו'. ומעתה ארדוף אציי"ג שתי אותיות להשיב לשואל. ואומר דיש לחקור האיתי אנש מצי למשרי איסורא זוטא כי היכי דלא לתעביד איסורא רבה. והנה מצינו גדול הרשב"א ז"ל בתשובותיו סימן תשנ"ה שכתב דאדם שנשבע שלא לשחוק וירא כי יצרו תוקפו ושמא יעבור על השבועה ושאלו שאל האיש להתיר לו שבועתו אין מתירין לו דהשחוק עבירה היא ואין עושין עביר' קטנה כדי שלא לעשות עבירה גדולה. איברא דדברי הרשב"א קשים דהא אמרו פ' השולח ההיא אמתא דנהיגי בה הפקר ומסיק דכופין רבה ומשחררה אף דעבר על לעולם בהם תעבודו וזה כנגד היסוד של הרשב"א דהרי התם דרבה עבר על לעול' בהם תעבודו כי היכי דלא לעבדו בה איסור'. ולפום ריהטא אפשר לו' דשאני נדון הרשב"א דהנשבע ירא שלא יעבו' שבועתו

וישחוק ולכן שואל התרה וכיון דתרי איסורי בחד גברא וחזינן ביה סימני טהרה כאשר שבועה ירא להכי גודא רבא שדי עליה הרשב"א ואמר דכיון דהשחוק עבירה יכניע יצרו ואין אומרים לעשות עבירה קטנה כדי שלא יעשה עבירה גדולה. ודעת שפתיו ברור מללו דהאיש הזה יכניע יצרו ולא יעבור שתיהן. אבל התם בההיא אמתה דהנך אינשי נהגי הפקרא ואין יראת ה' על פניהם להכי כייפינן רבה לאצולינהו מאיסו' אף כי הוא עובר על לעול' בהם תעבודו:

ותו אפשר לחלק דגם כי הוו התרי איסורי בחד גברא יש הפרש בין בא לימלך כנדון הרשב"א ואכתי לא עבד איסורא אז אמרינן ליה זכור ושמור כי עליך לגמור ולשמו' שתיהן אבל כי חזינא להא גברא דעבר על איסו' חמור ולא מצי למיקם איצריה שפיר אמרינן ליה אתשיל אשבועתך להצילו מאיסו' גדול ובההיא אתתא אמתא כבר הוו עבדי הפקר כמבואר. האמנם מהריב"ל ח"ד סימן ד' תהי עליה דהרשב"א מסוגית השולח הנ' וניחא ליה לפלוגי בין קום עשה לשב ואל תעשה וחשיב הרב שלא להשתעבד ולכתוב גט שחרור שב ואל תעשה ע"ש. ועל פי דברי הרב ז"ל ניחא לי מאי דהוקשה בעיני על דברתי מלכי צדק מרן ז"ל בתשובה א"ה שהשיג על מי שהביא ראיה לנדונו מרדיית הפת דשאני התם דעתיד לבא איסו' סקילה ועוד דהחיוב בא ממיל' ועוד דאיסו' רדיית הפת איסו' קל זהו תורף דבריו והוינן בה דתרי מגו תלתא חילוקי מרן הנזכר הויא תיובתיהו הך דפ' השולח דנהיגי בה הפקרא לאו איסור סקילה וגם לא אתי ממילא ועם כל זה שרו לשחררה ולעבו' על לעולם בהם תעבודו והיא הלכה קבועה וגם מרן ז"ל גופיה מעלה על שלחנו בי"ד סי' רס"ח דין זה. ברם החילוק שחילק מרן דהאיסו' קל סליק שפיר דגם לעולם בהם תעבודו קל וכבר נודע מ"ש מרן בכ"מ ובב"י משם הר"ן. אבל מדברי מרן בתשובה הנז' נראה דכלהו חילוקי קושטא נינהו ולכאורה ההיא דכופין רבה לשחררה הויא נגד התרי חילוקי כאמור. האמנם אי מרן סבר כמהריב"ל דהתם חשיב שב ואל תעשה ולהכי מקילינן אתי שפיר דבנדונו הוי קום עשה ואז אין לעבו' איסו' כדי שלא יעשו איסו' אחר חמור אף שהוא דאורייתא. אלא דנהירנא דאחרוני זמנינו הקשו על מהריב"ל דכיון דאיבעי ליה למכתב גיטא דחירות' הדעת מכריע דחשיב קום עשה ומאי דהרב תלי זייני' בדברי התוספות יש לדחות. ותו דהרשב"א גופיה בתשובה סימן קכ"ו משתמען מילוהי דקרי לעובדא דההיא אמתא קום עשה. ולכן היה נראה דשינוייא דשנינן שינויא הוא ליתובי דעתיה דהרשב"א. איברא דאשכחן להרשב"א דסבר דאין עושים מלאכה בשבת להציל לישראל מהמרה וכתב דהא דאמרי ניחא לחבר דלעביד איסורא זוטא הייינו דוקא כשהוא הגורם וכמ"ש בתשו' שהביא מרן בב"י א"ח סימן ש"ו

וזה נגד מאי דפרקינן כמבואר. ועל כן צ"ל דסבר הרשב"א דשאני ההיא אמתא דשרינן משום דהוי מצוה דרבים וכן כתבו האחרונים. עלה בידינו דהיכא דהוא מצוה דרבים להרשב"א שרי לעבו' האיסו' למנוע רבים מאיסו' אחר וכן אם האיסו' קל לדעת מרן שרי למעבד איסו' קל כדי שלא יעבו' על איסו' חמור. וגם מרן הסכים לתירוצי התוספות ופסק בא"ח סי' ש"ו דלא כהרשב"א. ומעתה הבא נבא לנ"ד ואו' דאין ספק דאם ראשי העם יכולים לכוף להמון ישראל שלא יגלחו זקנם בתער חובה עליהם לכופם ולית דין צריך בשש בפ' א"לו עוב"רין כמה לאוין במזיד תדיר רחמנ' ליצלן. ומנהג שלא לגלח בימי העומר יהא מונח במקומו כיון דכך פשט המנהג וכבר נודע כמה גדול כח המנהג וספרין פתיחו. אכן אם מעלת רבני העיר וראשי הקהל עיניהם תחזינ' מצרי"ם ואמדי דעתיהו דאין המון העם נשמעין להם אם לא בהתיר להם מנהג העומ' כולי האי ואולי נראה פשוט דחובה מוטלת לבטל מנהג העומ' כדי לקיים איסורי תורה וכמו שנתבאר מפי תלמוד ערוך דלצורך רבי' דהוו נהגי הפקר בההיא אמת' דינא הוא דכופין את רבה לשחררה אף שהוא עובר לעולם בהם תעבודו וכותב גט שחרור. וכי תימא דהוא איסו' קל הא דלעולם בהם תעבודו כמ"ש הר"ן. הרי מנהג תגלחת העומר מנהג בעלמא וקיל טובא מאיסו' קל דרבנן. ואין לו' דהרי כתב הר"ן נמי דליכא לעולם בהם תעבודו כלל כיון שעושה לצורך והתורה לא אמרה בכי האי גונא. דהרי דברי הר"ן כפי פשטן הם הפך סוגית פ' שלשה שאכלו ופ' השולח וכמו שהקשו הרב מגן אברהם ושאר אחרונים. והגם דיש לישב המעיין יראה דלכל הדברות סרך איסו' יש ושרינן ליה ומכ"ש שיש להתיר מנהג זה שאין מגלחין בעומ'. ותו דהרי לדברי שאר פוסקים איכא התם איסו' לעולם בהם תעבודו ושרינן ליה משום מצוה דרבי' והכי רהטי הסוגיות הנז':

ועוד ראיה ממ"ש מור"ם בא"ה סימן י"ג דמנקת מזנה שרינן לה לינשא אף דאיסו' מנקת איסו' חמור דאיכא סכנת ולד והוא סברת מהר"י מינץ. והגם דמרן ודעמיה פליגי עלה הכא כ"ע מודו. ועוד ראיה ממ"ש בס' חסידים דמי שיצרו תוקפו לבא על הנדה או אשת איש מותר לו להשחי' זרעו אף דאיסו' השחתה איסו' חמור מאד. ואף דיש לחלק דהתם מוקשה ועומר ומזומן לכך. מ"מ בנ"ד שהוא מנהג בעלמא נראה דשרי מכ"ש כאשר המעין ישפוט בצדק.

וכבר אמרו שילהי סוטה זמרן נשי ועניין גברי כאש בנעורת זמרן גברי ועניין נשי פריצותא למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא. הרי דאף דתרוייהו איסור' נינהו כל דלית בידן לבטולי תרוייהו דחינן איסו' קל כדי שלא יעברו איסו' חמו'. וה"ה בנ"ד דאם באמת לא מקבלי שלא להשחית זקנם בתער כי אם בהתיר להם לגלח בעומר שרינן להו

דאינו אלא מנהג בעלמא. והמסתכל יפה בעיקרי ושרשי הדברים קדמה ואתיא ידיעה ודאי' דמנהג זה קל מאד וכמו שנבאר. הנה הרדב"ז בתשובה סימן תרפ"ז כתב וז"ל שאלת ממני על מה שנהגו להסתפר בר"ח אייר אם הוא מנהג הגון או לא. תשובה אנא עבידנא עובדא בנפשאי ואני מסתפר בכל חדש ניסן ור"ח אייר וכן נהגו רוב העולם והטעם כיון שהם אסורים בהספד ותענית אין אבלות זה שהוא תלוי במנהג נוהג בהם וכן כתבו בשם התוספות. ומ"ש בב"י שמנהג זה טעות אינו נכון כלל דאף לדידן שאין אנו נוהגים איסו' התספור' אלא עד ל"ג מ"מ ר"ח אינו בכלל האיסו' כיון שהוא אסו' בהספד ותעני' שהרי איסו' התספור' אינו אלא מנהג ואתי מנהג ומבטל מנהג בטעמא כל דהו. תו איכא טעמא דאיכא צער בגדול השער ולא עדיף האי מנהגא ממ"ע דסוכה וקי"ל מצטער פטור וכו'. (ע' השמטות) ובר מן דין אני ראיתי כמה קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל ומסתפרים בכל שבוע לפי מנהגם לכבוד שבת וכיון שאין זה קבוע בכל ישראל אף שאותו מנהג שנהגו להסתפר בר"ח אייר לא יהיה מנהג כלל נקיטינן כותיה דהוי מנהג ממוצע ומינה לא תזוע עכ"ל אתה הראית לדעת כמה הקל בזה וכתב דראה כמה קהלות שהם מסתפרי' בכל שבת ובטעמא כל דהו דחינן ליה. ומכ"ש בנ"ד שיש לדחותו. ותו דמנהג זה רפוי ביושבי העיר הלזו דכשהולכים מחוץ לעיר מסתפרים. וגם מבקשים עילה לדבר עם שר גוי ומסתפרים באופן שהוא קל מאד מנהג זה בכל מקום ובפרט בעיר הלזו. ועוד אני אומר דמנהג זה אין לו יסוד וטעם מספיק על פי פשט כאשר יראה הרואה. ועל דרך האמת צריך שלא יגלח מע"פ עד ערב חג השבועות כמו שכתבו גורי האר"י זצ"ל ונתבאר טעמו טעם כעיקר. ומאחר דמנהג זה להסתפר בר"ח ול"ג לעומר אינו נכון על פי הסוד והוא מנהג שלא נזכר בש"ס. וגם על פי הפשט אין בידינו טעם נכון ומרווח לאסור התגלחת. הגם דבעלמא יש לקיים כל המנהגים כמ"ש הפוסקים נראה דמנהג העיר הוו בתגלחת העומר גרע טובא. ולקיים איסור ודאי ותדיר שעוברים רבים אי לא סגי בלא"ה אין שום פקפוק להתירו. וכבר נודע מ"ש האחרונים דמנהג שהוא פרישות ואינו משום סייג קיל טפי ממנהג שהוא משום סייג וכ"ש במנהג זה מכל הטעמים הנאמרים. את זה כתבתי לפי הרשום בזכרוני מתוך הדחק שאין מזגי שוה והלך בצערו"ת כמו חלאי"ם ועל רבני מתא הי"ו השלכתי יהבי שהם מבפנים וידעו רבנן אם אמת הדבר שלא יקבלו ההמון שלא להשחית בתער אם לא בהיתר הגלוח בעומר ואם יתירוהו לא יוסיפו עוד להשחית זקנם בתער והם יבררו ויבחנו הדברים כיד ה' הטובה גם ה' יתן הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים. פי המדבר באחוורי אפי פנים נזעמים. כי יגורתי מפני חמת

המציק ואת האימי"ם. שתי בה' מחסי יפליא חסדו לי את החסד והרחמים. אז ינוח לי חדא"י נפשאי ס"ט:

סימן ז

תשובת עט"ר אבא מארי זלה"ה

שאלה לעיין לענין דינא לכתחלה אם החתן רוצה לישא ואח"כ ישמור שבעה ימי חימוד אי אריך למעבד הכי יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה כתב המרדכי פ"ק דשבועות וז"ל אמר רבא תבעוה לינשא וכו' משום דמחמדא היא ורואה דם חימוד מחמת תאות תשמיש. ופי' רשב"ם ז"ל ואם טבלה קודם נשואיה שבעה ימים או יותר אותה טבילה לא מהניא כלל כי מה אנו חוששין אם ראתה קודם חופה אם לאו. אבל ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה שהוא ליל א' לחופה חוששין שמא ראתה דם ולא מהנייא טבילה דקודם לבעילת מצוה כי צריכה לספור ז' נקיים והלכך לובשת לבנים כל ז' ימים קודם החופה ופורשת סדינין לבנים על מטתה ובודקת פעם אחת ביום או פעמים ביוה ואם לא ראתה בהם דם טובלת בלילה קודם בעילת מצוה כי שמא ראתה דם שנה או שנתי' קודם נשואיה ולא טבלה ועכשיו מטהרת בטבילה זו ואם לא ישבה ז' ימים נקיים קודם ליל בעילת מצוה אסורה ליבעל לאישה בלילה הא' עד שתשמור הז' נקיים מלילה הא' ואילך שמא ביום שלפני החופה ראתה דם מחמת חימוד תאות בעלה עכ"ל רשב"ם וכו' עד ומהר"ם דקדק מרשב"ם מלשונו שאם דחו הנשואין כגון שאין יכולים להתפשר יחד אבות חתן וכלה או מחמת נדוני' או מחמת הוצאת הנשואין אעפ"י שישבה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו ודעתן לעשות הנשואין דהכי איתא פ' תנוקת רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חנינא ונתפייסה בת רב חביבא לינשא לבנו של רבינא אמר להו רבינא לקרובי הכלה ליום ד' נכתוב הכתובה א"ל לרבינא לינטר מר ארבע אחרי' ליום ד' הבא בשבוע אחרת וכי לא סבר לה מר להא דרבא תבעוה לינש' ונתפייסה צריכה ז' נקיים. והא לך לשון רשב"ם ובתולה זו תנשא לבנך והיא שכחה ולא שמרה ז' נקיים אלמא בעינן דיהבא דעתה אעפ"י שבתוך ז' נקיים, הה"נ היכא שדחו הנשואין אעפ"י שבתוך ז' הוא היא צריכה לחזור ולישב ז' נקיים משום דלא מסקא דעתם דהנך ז' נקיים הואיל ודחו הנשואין אז אינה חוששת להנך ז' נקיים עכ"ל הצריך לנו לפי שעה. והרואה יראה כללות לשון רשב"ם מתחלתו ועד סופו כי כונתו להחמיר טפי דאפי' שמרה ז' נקיים כיון דלא היה דעתה סמוך לחופה

לא מהני. גם מה שלמד מהר"ם מדברי רשב"ם היכא שנדחו הנסואין אעפ"י שכבר שמרה צריכה לחזור ולישב ז' נקיים אחרים. בתר כונה אזלינן ולא לשמור המילות:

וראיתי להר"מ עשאל בס' סם חיי תמה מאד על לשון המרדכי הנז' סימן ד' עד שכתב ומי יתן ידעתי פי' דברי המרדכי הללו דלכאורה קשים בעיני מכמה קושיות ריש חדא דקשיא דיוקא אדיוקא דמדיוקא דרישא דקאמר ואם טבלה קודם נשואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהנייא כלל. נר' דדוקא היכא דקדמה הטבילה ז' ימים לחופה או יותר הוא דלא מהנייא הטבילה הא פחות מז' ימים נר' דס"ל דמהנייא הטבילה ואלו בתר הכי כתב ולא מהנייא טבילה דקודם לבעילת מצוה כנר' דכל שקדמה הטבילה אפי' יום א' לא מהניא וכו' יע"ש באורך מה שהרבה להקשות עד ותו ק"ל בהאי ילפותא דיליף המרדכי מדברי רשב"ם שכתב בעובדא דרבינא דהיכא שדחו הנשואין דצריך ז' נקיים אחרים משום דלא מסקא אדעתא בהנך ז"ן הואיל ודחו הנשואין אז אינה חוששת להנך ז"ן. ולמה לי האי טעמ' ת"ל מההיא דרשב"ם הביא בתחילת דבריו דאם טבלה קודם נשואיה דלא מהניא הטבילה וכו'. ואני בער לא ידעתי מאי קושיא דהילפות' היא מדברי רשב"ם הנזכר דמשם חדית מדברי רשב"ם הנז' מהר"ם ז"ל שאפי' עדיין לא טבלה ומונה ואזלא יום או יומים מהז"ן כיון דנדחו הנשואין ולא מסקא אדעתא צריכה ז"נ אחרים שתחזור ותתחיל לספור ז"נ ואם רשב"ם עצמו לא היה אומר והיא שכחה וכו' דבעינן דיהבא דעתא לא הוה יליף דין זה דלא מסקא אדעתא. תו הק' הרב הנז' וז"ל ועוד ק"ל בדברי רשב"ם במ"ש גבי עובדא דרבינא וז"ל ובתולה זאת תנשא לבנך והיא שכחה ולא שמרה ז"ן וכו' וק"ל דמריהטא דלישנא דתלמודא דרבינא אמר לקרובי הכלה אם יכתבו הכתובה יום ד' והם השיבו דבר ליום ד' הבא ראשון משום דצריכה שמור ז"ן וא"כ מה מקום לומר והיא שכחה ולא שמרה כיון דהשתא תבעוה לינשא. ולזה י"ל דרשב"ם דקדק לישנא דתלמודא דרבינא אמר לקרובי הכלה לכתוב הכתובה ביום הד' הבא והם השיבו אין. דבודאי מדהשיבו אין היה ז' ימים קודם הד' והיא יכולה לישב ז"ן ובתר כן נטרו עד ד' אחרינא ושאל מהם רבינא טעם האיחור והשיבו לא סבר לה מר וכו' ואחרי התאבקי בעפר רגליו מעולם לא עלה ע"ד שום פוסק קמאי ובתראי שהביאו בדבריהם עובדא דא דרבינא פירוש זה וכדבעינן למי' לקמן ואדרבא כלפי לייא קרובי הכלה לא עלה על דעתם ההיא דרבא דהא אמרו ההיא דרבא ה"מ בגדולה דחזייא דמא בקטנה מי אמר ואם הם דברי רבינא אבי החתן מנא ידע דלא חזייא דמה ואדרבה רבינא חדית ליה לרב חביב' הכי אמר רבא תבעוה לינשא וכו' בין גדולה בין קטנה וכן הבינו פי' דהאי מימרא כל גדולי המורים כאשר אביא לקמן בס"ד:

ראשון לציון הר"ן ז"ל למס' נדה בפ' תנוקת כתב וז"ל תבעוה לינשא וכו' לכאורה משמע שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בימי ספירה כאשה הרואה דם אבל הראב"ד והרמב"ן וכו' עד והכי מוכח האי עובדא דרבינא דאיעסק לבריה בי ר"ח ואיעכב ז' יומי וכיון דר"ח לא היה סבור דמשו"ה איעכב ודאי שלא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא אשכחן לרבינא דאצרכא ז' יומי אחריני אלא בדקה בסופן ואעפ"י שלא הפסיקה בטהרה וכו' יע"ש הרי בהדיא שכתב דר"ח לא היה סבור דמש"ה איעכב וכו' עד ז' יומין הללו. מונין אותם משעה שהיתה סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אעפ"י שלא נתקדשה עדיין וכו' ואחריו ל"ו קם כמוהו הרא"ש ז"ל בפ' תינוקת כתב וז"ל ויש מן הגדולים שכתבו שאינה צריכה הפסק וכו' ולא בדיקה כלל בימי הספירה לא בתחילתן ולא בסופן וכו' עד וסעדו את דבריהם מעובדא דרבינא וכו' ער ורב חביבא לא ציוה לבדוק את בתו כי הי' סבור דרבא לא אמר אלא בגדולה אבל בתו שהיתה קטנה לא היתה צריכה לישב ז"ן ואעפ"כ כונסה וכו' עד אלא ה"ג בספרי אשכנז אמר ליה אמאי א"ל לא סבר לה מר להא דרבא והודיעו שאין חילוק בין קטנה לגדולה ואז הפריש בתו כל שבעה קודם החופה וכו' הרי בהדיא דכתב הרא"ש שרב חביבא לא היה סבור מימרות רבא דאף בקטנה וכשהודיעו רבינא אז הפריש בתו נמצא דדברי הרב סם חיי אחרי ני"ו אין להם שחר בפי' ההוא עובדא אלא ודאי צ"ל דרשב"ם בא להודיענו בדבריו ובתולה זו תנשא לבנך והיא שכחה ולא שמרה כונתו שגם בין האבות חתן וכלה עברו דברים אלו והכלה לא מסקא דעתה דהויא מעשה ממש ושכחה ולא שמרה ז"ן לא מהניא שצריך שהכלה תיסק אדעתא ז' ימים קודם החופה ותספור משום חימוד דאי לא מסקא אדעתא מאין יבא לה חימוד ודוק. אך קשיא לי בדברי הרא"ש הללו דפ' תנוקת דנ"ל שהם סותרים למ"ש הוא עצמו בפ' אעפ"י שכתב כאן בפ' תנוקת ויש מן הגדולים שכתבו שאינה צריכה הפסק טהרה אבל בדיקה כל שבעה צריכה ולדעתם אני מסכים דחיישינן בכל יום שמא תראה דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה חומד הומה ומשתאה ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה ולכך הזכיר רבא בדבריו ז"ן לא מחמת חומרא דרבי זירא אלא אפילו קודם שנהגו חומרא דר"ז וכו' אלא ז"ן דאמר רבא שיהיו נקיים בבדיקה דבכל יום חיישינן שמא מחמת חימוד תראם ע"כ. נמצא דדעתו מסכמת להגדולים דצריכה בדיקה בכל יום ויום ומההוא עובדא דר"ח דכיון דהודיעו רבינא ההיא דרבא הפריש את בתו כל ז' קודם החופה כאמור,. ואילו בפ' אעפ"י כתב כ' הרמב"ם ז"ל וכו' עד ועוד כתב ולא תנשא עד שתטהר ונראה דראייתו מריש מכילתין וכו' ועוד מביא ראיה מפ"ב דנדה רבינא איעסק ליה לבריה וכו' עד אלמא אפילו בס' נדה אסור לכנוס ולברך ברכת נשואין. ונ"ל

שאין ראיה משם כלל לאסור אלא שלא רצה לישא כל זמן שאינה ראויה לביאה משום תוחלת ממושכה אבל איסור אין ללמוד משם וכן ראיתי בכל המקומות שאין חוששין לברך ברכת חתנים אבל אינה נכנסת עמו לסתר ע"כ הרי שכתב שאין ללמוד איסור מההוא עובדא ומה שלא רצה רבינא לישא את בנו הוא משום שלא היה יכול לבא עליה משום תוחל' ממושכה ושם כתב איפכא דחיישינן בכל יום שמא תראה ולהכי רב חביבא כשהודיעו רבינא דברי רבא אז הפריש את בתו וכו' ואין לומר דלסברת הרמב"ם קאמר דהרואה יראה שכתב ונ"ל דאין משם ראי' וכן ראיתי בכל המקומות וכו' באופן כן כעת בהיותי חלוש המזג בפאת ערש וכאב ראשי לא יתנני השב רוחי לא יכולתי להתייישב ונוראות נפלאתי על מרן ביתא יוסף שהביא לשון הרא"ש זה בריש סימן קצ"ב עמ"ש הטור כתב א"א הרא"ש ז"ל יש מן הגדולים שכתבו שאינה צריכה לא הפסק טהרה וכו' ולא נהירא אלא שצריכה בדיקה כל ימי הספירה וכו' כתב מרן סברת הרשכ"א בת"ה כס' הגדולים אלו שכתב ומסתברא דאינה צריכה הפסק טהרה ולא בדיקה כלל וכו' עד וכך נ"ל ממעשה דרבינא וכו' עד והרי רב חביבא לא ציוה לבדוק את בתו כי היה סבור דלא אמר רבא אלא בגדולה אבל בתו שהיתה קטנה לא היתה צריכה לישב ז"ן ואעפ"י כן כנסה והרא"ש כתב שאותם גדולים סמכו דבריהם מההוא עובדא דרבינ' ואינה ראייה כלל דא"כ אפילו יש בת ז' אין כאן כיון דרב חביב' סבר דקטנה לא חיישינן לחימוד אלא ה"ג בספרי אשכנז א"ל ליכתוב כתובה וכו' והודיעו שאין חילוק בין קטנה לגדולה ואז הפריש בתו כל ז' קודם החופה ויש מן הגדולים שכתבו שצריכה בדיקה כל ז' ולדעתם אני מסכי' דחיישינן בכל יום שמא תראה דיותר שהיא קרובה לזמן החופה יותר לבה הומה ומשתאה ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה ובסוף הסימן כתב עמ"ש הטור כתב הרמב"ם לא תנשא עד שתטהר כתב מרן וכתב ה"ה שכן דעת הרב ן' מיגאש ז"ל והרא"ש כתב בריש פ' אעפ"י דראית הרמב"ם היא מההיא דרבינ' וכו' עד אלמא אפילו בספק נדה אסו' לכנוס והוא ז"ל דחה ראיות אלו והעלה דאין איסו' בדבר וכן ראיתי בכל המקומות שאינן חוששין לברך ברכת חתנים אבל אינה נכנסת עמו לסתר וכו' ולא הרגיש בדברי הרא"ש מפ' תנוקת לפ' אעפ"י גם הביא מרן שם בסוף הסימן וז"ל כ' המרדכי בפ"ב דשבועות שמהר"ם דקדק מלשון רשב"ם בההוא עובד' דרבינ' דאם דחו הנשואין מחמת איזו סיבה אעפ"י שישבה ז"ן צריכה לחזו' ולישב ז"ן כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות הנשואין משום דכיון דשכחו הנשואין לא מסקא אדעת' דהנך ז' נקיים וכ' מהרי"ק בשורש קנ"ט שבדבר זה נפל מחלוקת בין בעלי תריסין היכא דנדחו הנשואין יום או יומים אם צריכה לחזו' ולספו' ז"ן מיום אותה התביע' שהאוסרים

אומרים שכל שנדחו הנשואין אינה נזהרת יפה ומביאים ראיה מדברים אלו שכ' המרדכי בשם מהר"ם והמתירים אומרים שמהר"ם לא דבר אלא היכ' שהניח' הבדיק' וכו' עד והוא ז"ל הכריע כדברי האוסרים ומצריכים לחזו' ולמנות אעפ"י שבדקה עצמה תמיד והוכיח כן מלשון המרדכי בענין זה באורך. וגם מדקאמר עד שיתפשרו וישלימו. שהוא מיותר אלא דאתא לאשמועינן דלא תתחיל למנות הז"ן שניים עד אחר שיתפשרו וישלימו מכל וכל דאז מסקא אדעת' ולא מקמי הכי ואפי' ספרה ובדק' לא מהניא לה וטעמ' משום דחיישינן לחימוד כל שעתא ושעת' איכא למיחש דילמ' השתא חזיא ולאו אדעת' הלכך בעינן דיהב' דעתא ומסק' טובא:

הנה מכל הני מילי דרבוות' נ"מ לנ"ד דפשיט' דאינו יכול לישא החתן הנז' בשאלה בלא שימור ז' ימי חימוד והרואה יראה דדברי מוהרי"ק הללו הם הם דברי הרא"ש ז"ל בפ' תינוקת שמסכים לדברי אותם הגדולים שמצריכים את הכלה בדיקה בכל יום ויום שכל שקרוב לה זמן החופה לבה הומה וחומד אפי' ביום שלפני החופה:

אך את זה ראיתי להרב משאת בנימין סימן מ"ב שנשאל על כלה שלבשה לבנים וספרה ז"ן אדעת הנשואין שהיו מוגבלין לר"ח ניסן וכשהגיע ר"ח ניסן לא בא החתן ולמחרתו בא ציר מהחתן להודיע דאתייליד ליה אונס' בדרך ולכך לא בא והודיע שמיד כשיעבו' האונס ביום או יומים יבא לעשות הנשואין ועשו החופה יום שני אחר ר"ח ניסן ושאל השואל אי צריכה הכלה לחזו' ולספו' ז"ן מחדש מיום שהודיע החתן שיבא או נימא דסגי לה בז"ן הראשונים כי הכלה אומרת שלא פסקה לבדוק ערבית ושחרית. תשו' יראה דכל כה"ג אין צריכה ז"ן אם בדקה עצמה באותם ימים שבנתים וכו' עד אלא אפי' לא בדקה עצמה כלל בימים שבנתים נמי אינה צריכה לז"ן אחרים כל זמן שלא עברו עליה ז' ימים בלא בדיקה כלל דלא גרע אשה זו שאינה אלא משום חשש חימוד מאשה זבה ודאית ומעיינה פתוח דבדיעבד עלו לה ז"ן אעפ"י שלא בדקה עצמה רק פעם אחת. הנה הרואה יראה שדבריו אלה הם הפך דברי הרא"ש שכתבנו. עוד כתב וז"ל וגדול' מזו כתב הרשב"א אהא דאמר רבא תבעוה לינשא צריכה לישב ז"ן דהנך ז"ן לאו נקיים כשאר נקיים דזבה דעלמ' קאמר שתהא צריכה בדיקה לפחות בתחל' ז' או בסופן אלא כל שלא הרגיש' בדם תוך ז' ימים מיום התביע' נקיים קרי להו ואפי' לא בדקה כלל כל ז' לא בתחילת' ולא בסופה אלמא דלא בעי בדיקה כלל אפי' פעם אחת רק כל שלא הרגישה בדם נקיים קרי להו. הנה דברים אלו הביאם מרן משם הרשב"א וכ' שהוא עצמו כ' שהרמב"ן והראב"ד מצריכים בדיקה כל ז' ובסוף כ' הרשב"א עצמו ויש לחוש לדבריהם. עוד כ' המ"ב ולא דמי נ"ד למ"ש המרדכי וז"ל מהר"ם דקדק

מרשב"ם מלשונו שאם דחו הנשואין כגון שאין יכולין להתפש' יחד אבות חתן וכלה וכו' צריכה לחזו' ולישב ז"ן כשיתפשרו וכו' עד די"ל שאני התם דדחו הנשואין בסבה שלא נתפשרו וכו' ומתוך כך נתייאשה האשה מן הנשואין ולא יהבא אדעת' אהנך ז"ן הראשונים דסברה כיון דאידחי אידחי וכשם שלא היו יכולין להתפשר עכשיו כך לא יתפשרו עוד לעולם ולפיכך כשחזרו ונתפשרו הוי כמי שתבעוה לינשא מחדש ואיכ' חשש חימוד ולכך צריכה לז"ן אחרים מה שאין כן כשלא נתייאש' מהנשואין וכו' עד ועוד נרא' דאפי' היכא דדחו הנשואין מתוך שלא היו יכולין להתפשר בסך הנדונייא אפי"ה אי בדקה עצמה בימים שבנתים סגי ולא בעי ז' נקיים אחרים דמאחר שבדקה עצמה הרי חזינן דלא נתייאש' ויהבא אדעת' להנך ז"ן הראשונים והיא דהמרדכי בשם מהר"ם מיירי כשנתייאש' הכלה ולא בדקה עצמה בימים שבנתיים אבל היכא שבדקה אינה צריכה לז"ן וכו' גם הביא דברי מהרי"ק שבשורש קנ"ט שהביא הרב"י ז"ל ודחאם בעשר ידות שכ' ודלא כמהרי"ק שאוסר אפי' כשבדק' עצמה ומוקי דברי מהר"ם ג"כ אפי' כשבדק' האשה בימים שבנתיים ואני או' שמעולם לא עלה על דעת מהר"ם ולא על דעת האוסרים להחמי' כשבדק' בימים שבנתים והאריך הרבה לדחות דברי מהרי"ק ובסוף דבריו כ' ופשוט הוא שדברי מהרי"ק אינם נכונים אלא שאפי"ה היכא דדחו הנשואין מחמת הנדוני' וכיוצ' בזה יש להחמי' כדברי מהרי"ק דרב מובהק הוא ובפרט שמורי הרמ"א הביא דבריו לפסק הלכה בהגה ש"ע. ואני הצעיר לא ידעתי מה כחו גדול של הרב מ"ב נגד הרא"ש. וכל הנהו רבוות' שהבאתי לעיל. הנה כפי דברי הרב הנז' נראה דאם כבר שמרה ז"ן והי' איזה עכוב ולא ראתה דם בתוך ז' הימים שספרה אם העכוב הי' לאיזה סיבה דאונס ועדיין דעתן על הנשואין ובפרט האשה דעתה סמכה כי אחר יום או יומים או יותר מהמה תהיה החופה אינה צריכה לחזו' ולספו' ז"ן וכן ראיתי בספר תורת השלמים להרב מנחת יעקב שפי' על דין זה שפסק מרן בשולחנו הטהו' אם דחו הנשואין כ' הוא ז"ל משמע שנדחו הנשואין ממש ר"ל מכל וכל. אבל אם לא דחו הנשואין רק שיש איזה קטטה ביניהן מחמת הנדוני' וכן אם דחו זמן ראשון ומיד באותו מעמד הסכימו הקביעות לזמן ב' אין כאן חימוד חדש וכ"כ הב"ח והסכמת הט"ז והש"ך. ואם הי' זמן מוגבל לחתונה בר"ח וספרה ז"ן וכשהגיע ר"ח לא בא החתן ולמחרתו בא ציר מהחתן דאתיליד ליה אונס וכו' ונעשית החופה אחר ג' ימים אחר ר"ח דעת הט"ז דבעינן ז"ן אכן בתשובת מ"ב פסק בפשיטות דאין צריך ז"ן ואחריו נמשך הש"ך ודבריו מסתברים כי עיקר דין זה להצריך ז"ן מחדש הוא חומר' גדול' כמו שהאריך הוא ז"ל לסתו' דברי מהרי"ל יע"ש. וראיתי דברי הרב ש"ך בזה דמיקל הרבה בדבר שהביא

דברי המ"ב ומלבד שהסכים עמו כ' בסוף דבריו ובאמת אין להחמי' בדיני' אלו דבלאו הכי הרבה פוסקים סוברים דאין צריך ז' נקיים וגם בדיעבד סגי בבדיקה אחת תוך ו' לכ"ע וגם כל עיקר דין זה הוא מדבריהם ע"כ יע"ש וכן כ' הב"ח ז"ל בסימן קצ"ב והביא דברי המרדכי ומהר"ם ופי' דבריהם מו"מ כדברי המ"ב ובסוף דבריו כ' וכיון שהדחיה וקביעות זמן הי' מהראשון לזמן השני והכל הי' ביחד לא חיישי' למידי והארכתי בתשו' לבאר זה וכו' יע"ש ודברי הדריש' בזה לא הבנתי שכ' עמ"ש הטור תבעוה לינשא וכו' כ' א"א הרא"ש יש מהגדולים שכתבו וכו' ולא נהירא אלא שצריכ' בדיקה כל ימי הספיר' כ' הוא ז"ל דכל זה דוקא ברואה ודאית ואפי' לס' הרא"ש שס"ל שיותר שהיא קרובה לימי החופה יותר לבה הומה ויש חשש לחימוד מ"מ כולי האי לא גזרו כיון שלא ראתה ואינו אלא גזירה דרבנן ע"כ ואם דברי הרא"ש הוא על רואה ודאית פשיט' ומי יחלוק ע"ז ומעובד' דרבינ' משמע איפכ' שבת ר"ח היתה קטנה ודברי הרא"ש שם בפ' תנוקת על האי עובד' באו דבריו. גם הט"ז שם בסימן קצ"ב על מה שפסק מרן בשולחנו הטהו' שמא מחמת חימוד כ' וז"ל כ' ה"ה בפ"ט מה' א"ב דזו היא מדרבנן דהם החמירו בגזיר' זאת ומן התור' מותרת גמורה שהרי אפי' ראתה בלא הרגש' מן התור' אינה טמאה כ"ש זו שלא מצאה אפי' כתם עכ"ל ובזה ניחא לי הא דאית' בפ"ק דסוטה גבי תמר ותשב בפתח עינים שנתנה עינים לדבריה שאמרה ליהוד' טהור' אני מנדה וכן מצינו ברות שנכנס' למטתו של בועז אחר שטבל' וקשה אא צריכים ז"ן אחר שנתפייסו ביחד לישא זה את זו ולפי מה שכתבתי ניחא דעדיין לא היתה גזירה זאת אלא דצ"ע כיון שהיא מדרבנן היכן מצינו שחידשו גזירה זאת אי בההיא דרבא דאמר תבעוה להנשא וכו' ורבא המציא גזירה זו בימיו קשה מההיא דפרק החולץ רב איקלע לדרשיש אמר מאן בעיא ליומא ופרכינן והאמר רבא תבעוה לינשא וכו' מאי פריך הא נתחדש' חומר' זאת בימי רבא וכו'. וראיתי בספר שער אפרים סימן ע"ה על מעשה שהביא ביבמה אחר שחלצ' באותו יום ממש נשתדכ' לאחד ורצת ליכנס לחופה בו ביום ושאל לה הרב הנז' אימתי ספרה ז"ן ואמרה קודם החליצ' ואסר' לטבול עד אחר שתספו' ז"ן מחדש וכ' הרב בנו ז"ל וזאת ליהודה לפי מ"ש הב"י בשם ראבי"ה ומביאו הב"ח וז"ל דשמא מחמת חימוד וכו' ולפ"ז אם אומרת ברי לי וגם בדקתי עצמי ביום התביע' ולא ראיתי לא היתה צריכה ז"ן אלא תבעל לאלתר והי' נר' בנ"ד לכאור' לו' שמותרת בו ביום וכו' עד וראיתי בט"ז ריש סימן קצ"ב כ' ה"ה וכו' ובזה ניחא דגבי תמר ורות לא הי' חשש חמוד דמיד שנתפייס יהודה ובועז אז היו עמהם במטה אחת והו"ל כמי שיש לו פת בסלו מה שאין כן בשאר כלה. הנה לא ידעתי מנין לו זה שכ' שבמט' היו כשנתפייסו יהודה ותמר ומפשטיה דקרא

אינו משמע כן ותו אפי' שהיו במטה אחת משעה שתבע' וידעה בבירו' שנתפייס יהוד' תכף ומיד נתעורר לה החימוד וצריכ' ז"ן ומטעם דהו"ל כמי שיש פת בסלו תינח גבי תמר משא"כ ברות שהרי לא נגע בה באותה לילה ולא ידעה בבירו' אם יגאלנ' טוב ודמיא ממש לשאר כלה וכו' יע"ש ואני הדל או' דאדרב' קושית תמר קשיא דאדרב' באותה שעה שנתפייס יהוד' איפשר שמחמת חימוד ראתה ולא הרגיש' ומה פת בסלו שייכא בזה אבל ברות מי יימר דאח"ז לא שמרה ז"ן כראוי מאחר שבועז עצמו הי' בספק דאיפש' שטוב יגאלנ' ואחר שראה שלא גאלה ונקראת על שמו שמרה ז"ן כראוי. וכבר לימדונו רז"ל שאברהם אבינו קיים אפי' עירוב תבשילין וכל זרעו אחריו וקשה איך יהודה עשה זה בפרט בהיותו בא"י שהרי אחר מכיר' יוסף תכף הי' מעשה תמר ולא שייכא תי' ח"ל שאומרים שבא"י היו מקיימים. איך שיהי' הרב הנז' תירץ דיהוד' הוה ס"ל כס' ראבי"ה שכשאמר' ברי לי ובדקתי עצמי שנבעלת לאלתר. והרוא' יראה שסבר' זו כל הפוסקים דחאוה בשתי ידים בפרט מרן ביתה יוסף שם בסי' קצ"ב יע"ש. ועל מ"ש הש"ך ובאמת אין להחמי' בדינים אלו דבלאו הכי הרבה פוסקים סוברים דאין צריך ז"ן וכו' ראיתי שהקשו עליו דהיכן מצא הפוסקים הללו דסברי דאין צריך ז' נקיים הלא גמ' ערוכה היא אמר רבא תבעוה להנש' צריכה לישב שבעה נקיים. ולדעתי כונתו מבוארת כי הוא בא על דברי הרב מ"ב שהשיג על הרב מוהריק"ו ויישב דברי מוהר"ם ורשב"ם שכל דבריהם הוא היכא שלא הי' שם בדיקה כלל כל שבעה כאשר הבאתי לעיל וע"ז באו דבריו כי על כיוצ' דנדון המ"ב יש פוסקים הרבה שסוברים דאין צריך ז"ן. וראיתי להרב כמהר"ח עשאל ז"ל ישב דברי הש"ך הנזכר באופן אחר וז"ל ונ"ל דכונתו לומר דהיכ' שדחו הנשואין יש פוסקים דס"ל דלא בעינן ז"ן אחרים והם הגדולים שהבי' הרא"ש ז"ל דס"ל דלא בעי בדיקה והביאו ראיה מההי' דרבינ' וכו' עד ורב חביב' לא ציוה לבדוק את בתו כי הי' סבור דרבא לא אמר אלא בגדול' הרי שבתו של ר"ח לא מסקא אדעת' וכו' ומה מאד תמהתי אחר שראה דברי הרא"ש הללו איך אסיק אדעתי' לפ' המימר' הפך המובן ליישב דברי רשב"ם כאשר הבאתי לעיל כי אחרי כותבי בעת הזאת ראיתי דבריו בסוף תשובתו זאת:

מעתה אביטה לראו' כמה שציין לנו הרב פרי האדמ' ח"ג בזה דברי הרב בנימין זאב סימן קנ"ו וקצת מקומות אחרים והנה מלבד מה שציין הרב נר"ו סימן קנ"ו גם בסימן קמ"ה נשאל כעין מה שנשאל בסי' קנ"ו על שרצה תלמיד אחד לחלק בין גדול' לקטנ' דגדול' שיש לה וסת קבוע כשתבעוה להנשא צריכה שימור ז"ן אבל קטנה אפי' דחמד' כיון שלא ראתה דם עדיין וכו' וקפסיק ותני הרב הנז' דבין גדול' בין קטנה והביא ההיא

עובד' דרבינ' דפ' תנוקת יע"ש. אמנם בסי' קנ"ו הנז' יש לי קצת גמגום בראייתו הראשונ' שכ' עוד יש לי להביא ראיה מריש פ"ק דכתובות ומייתי לה האלפסי הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומ' וכו' עד ושאיל תלמוד' פירסה נדה מהו כלו' אין מעל' לה מזונות כיון דמעכב' איהי. או מעל' לה דמצית אמרה ליה נסתחפ' שדהו כלו' מהיום אני מוטלת עליך לזון דמזלך גרם דנסתחפ' שדך. והשת' יש לדייק דאם הי' יכול לכונס' כשפירס' נדה אמאי פריך תלמוד' אם מעל' לה מזונות או לא. יכנוס אותה ואפי' לא יבעול ויעלה לה מזונות דהא מוטלת עליו לפרנס' וכו' אלא ודאי ע"כ צ"ל מדקא שאיל תלמוד' הכי ש"מ דאסו' לכונס' משום דאנוס ואנוס אין מעל' לה מזונות. ולפ"ז אין מכניסין הכלה לחופה עד שתטהר. ואחר המחיל' מכת"ר עוד היום מאי פריך תלמוד' כפי מאי דפשיט מר דאסו' לכנוס משום דאניס ולהכי בנדון דידי' אסר נמצא דליכ' שום פירכ' פירסה נדה מהו ודאי דאסו' דאי פירסה נדה יכול לכנוס. יכנוס ויעל' לה מזונות. אלא ודאי ליכא שום פשיטות' מפירכת הש"ס. וכבר עלה בדעתי לו' שכונת הרב היא כפי צדדי הבעיא חלתה היא מהו מצייא אמרה נסתחפ'. ואת"ל אמרה ליה נסתחפ' פירס' נדה מהו בשעת וסתה לא תיבעי לך דלא מצייא אמרה ליה נסתחפ' שדהו כי תבעי לך שלא בשעת וסתה מאי כיון דשלא בשעת וסתה הויא מצייא אמרה ליה נסתחפ' או דילמ' כיון דאיכ' נשי דקא משניא וסתייהו כשעת וסתה דמי וכו' דכל הבעיא היא בשלא בשעת וסתה אי הויא כשעת וסתה דמי ולא מצייא א"ל. או דילמ' כיון דאיכ' נשי דמשניין וסתייהו כשעת וסתה א"כ פירכת הש"ס דאע"ג דאסו' לכנוס אבל לענין מזונות בשלא בשעת וסתה אי מעלה לה מזונות אי לא וזהו פירסה נדה מהו דפריך הש"ס אף על גב דכד דייקינן שפיר הא בהא תליא אם יכול לכנוס מעלה לה ואם לאו לא:

המורם מכל הני מילי הוא דפשיט' דלדעת כל הני רבוות' לכתחל' אסו' לכנוס ולאחר החופ' לשמו' ימי חימוד דהכי דייקינן מלשון מרן השואל שהחתן בשאט נפש רוצה לכנוס ואחר ישמו' ימי חימוד בזה פשיט' נר' מכל דברי הפוסקים הנז' אפי' הרב מ"ב דמיקל טפי חלילה דדעתו להתיר באופן שהרוא' יראה דכל נדונו הי' שאחר שכבר שמרה ימי חימוד נתאחר החתן יום או יומים ולא פסקה בדיקת' אבל שיכנוס לכתחל' ואח"כ ישמו' לא אמרה אדם מעולם וגדול' מזו ראיתי בתשו' הרדב"ז ח"א סי' רס"ג בראובן שגירש את אשתו ואחר שעברו שני חדשים פשרו ביניהם וציוה הבעל לסופר לכתוב לו כתובה להכניס' בליל' עצמה שנתפשרו ובא אלי הסופר ליטול רשות כמנהג ואמרתי לא תכניס אותם לחופה עד שתספו' ז"ן והי' הדבר זר בעיניהם ואמרתי להם ק"ו ומה אשה חדשה שאינה מכרת אותו וכו' והביא דברי הר"מ כל בת שתבעוה וכו'

וההוא עובד' דרבינ' ורב חביב' דלא פליג רבא בין קטנה לגדול'. וסיים שם בסוף דבריו ומיהו איכא לאסתפוקי אי נשבע לגרש' וגירש' כדי לקיים שבועתו והוא עתיד להחזיר'. והיא יודעת בדבר ודעת' עילוה ואין כאן תביעה חדשה ואינה מהרהרת בו שתבא לידי חימוד ודומה לה כמי שיש לה פת בסלה וכו' אבל אם נתייאש' ממנו ושוב תבעה להנשא דצריכ' להמתין ז"ן. ואין אני רואה להאמין האשה לומר דעתי הי' עליו וכו' הרי דהרב אפי' בגרוש' שהי' הדבר זר בעיני חכמי דורו ואמרו לו דכיון דגרושתו היא ורגילה ביה לא חיישינן לימי חימוד אפי"ה לכתחל' לא עשה מעשה ולא נתנם לבא עד עבור ז"ן כ"ש חתן מעיקרו. אך במה שהצריך עיון הרב פרי האדמ' דברי מוהריק"ש ז"ל נ"ל כי דברי מוהריק"ש בענין אונס דהיינו אחר שהי' פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג והכל מתוקן לסעוד' בזה נרא' דדעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים הרמב"ם והטו' והר"ן פשיט' דדעתם להתיר במקום הפסד מרובה היכא דאותה שעה ראתה טיפת דם וזה דעת מוהריק"ש שכ' ואם אירע לו אונס וכן כתב הרב ב"ז בסימן קמ"ה וז"ל אמנם בתוך שבעה אם ראתה דם ואין פנאי להמתין יותר כגון שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג ונתן מים ע"ג בשר דשוב אין ראוי למוכרו במקולין אז יכנוס ויברכו להם ברכת נשואין והרב מוהריק"ו היקל יותר דכל זמן שהנדוני' מעוטרת כמנהג העיר ונעשו צורכי החופה מטה ושולחן וכסא ומנור' לא מיקרי דיחוי נשואין ודעת הכלה מסקא עליה וכו' אע"ג שבטע' זה איכא מאחרוני זמנינו דשדי ביה נרגא לענין ז"ן עכ"פ כבר הורה זקן ומי כמוהו מורה נמצא דדוק' כגון אונס זה ומקרה בלתי טהור כזה שאיפשר שאחר שתטבול מהז"ן יארע לכלה כזה אזי פשיט' דיכנוס אבל זולת זה דעת מרן השואל ברור מללו דאין לפרוץ גדר בתקנת חז"ל וכמה ענינים וחיזוקים עשו לדבריהם יותר משל תורה. זאת עשיתי ואני בפאת ערש דוי לקוי בצמרמורת וכאב הראש שלא לסור מדברי הרב נר"ו כי דבורו הקל היא גופא גזרה ואם יסכימו עמי אהיה סניף ואם לאו דברי לעו והיו כלא היו. אחרי כותבי ראיתי בספר אדמת קדש ח"ב בהשמטות דף קכ"ח ע"ב מ"ש רב אחאי בן הרב המחבר ז"ל ובריש דבריו כתב דדין זה פשוט גלוי ומפורסם מההי' דיבמות וכו' יע"ש גם מה שנשא ונתן בדברי הרב בני דוד ולדידי בין למר ובין למר אישתמיטיתי' מינייהו לשון הרא"ש שהבאתי בפ' תנוקת דסתרי דבריו מ"ש בפ' אעפ"י בהבנת הש"ס בההו' עובד' דרבינ' איעסק ליה לבריה כאשר יראה הרואה הדק היטב שם בפ' תנוקת ובזה נדחו דברי ן' הרב המחבר שם בספר אדמת קדש בפרט במה שרצה ועלה על דעתו להתיר באשה שראת' שנים שלש שנים בבית אביה ומעולם לא טבלה לנדתה כי עכשיו שתבעוה לינשא ופירסה נדה דיכול' לכנוס וכ"ע אזלי ומודו וכו' דמותר לישא תוך ז"ן.

אלא שממ"ש מרן וכו' אחר המחיל' כל דבריו שלא בהשגח' דמימרת רבא אליב' דכ"ע תבעוה לינשא צריכה ז"ן סתם לא שנא בין גדול' בין קטנה בין וכו' כמ"ש הרא"ש פ' תנוקת כי אין לשים שום חילוק כלל ודברי מוהריק"ו וכל הפוסקים יע"ש:

פי המדבר מקוה רחמי אלהי. אני הצעיר יצחק זרחיה אזולאי

אח"י אנא לגבי אבא חלא בר חמר' ואגב ריהט' ראיתי שיש לעמוד הרבה בדברי עט"ר אמ"ן עדן ופנאי לא הי' לי לפרש שיחותי ומ"מ אמרתי אעלה זכרונו הטוב לזכר עולם יהי' צדיק תנצב"ה.

סימן ח

שאלת ממני האח נפשנו אם דעתי הקצר' מסכמת למה שהתיר הרדב"ז בתשו' סי' תקצ"ד דמיני עופות ובשר שאם יבשלום יום שחיטתן אינן יפין כמו הנשחטין מאתמול דמותר לשחוט אותן בי"ט א' לצורך שבת ע"י עירובי תבשילין ואמרת שאח"ך ראיתי שהבאתי דבריו בס' הקטן ברכי יוסף סי' תקכ"ז ומשמע שכך דעתי אלו דבריך הידיד נר"ו.

תשובה העידותי בכם היום שכל דין מראשונים ואחרונים אשר הבאתי בס' הקטן ברכי יוסף אין כונתי בד"ל מסכים הולך לענין דינא דאפשר דלא עמדתי בתשובה או בדין ההוא כפי עיוני הקצר רק אגב רהטא עין לו ראתה והבאתיו להקל מעל המעיין טורח החיפוש ומזקנים אתבונן הרב כנסת הגדול' והרב יד אהרן ואביזרייהו כי כל ישעם להורות משפט גבר איה מקום כבודו ולא שבא הדין ההוא במצרף כור חכמתם שהם מסכימים עמו וזה נודע לכל. וגם אני בעוניי זה דרכי זולת כשאו' וכן עיקר וכיוצ' אז אני מגלה דעתי הקצרה אבל בלאו הכי רק שאני כותב בסתם הדין ההוא בשם אומרו עדיין טעון לינה בעומקה של הלכה:

ועתה אבא לתשובת הרדב"ז שאנו דנים עליה. והנה זה ימים מועטים שבני בכורי החכם השלם עצום ורב גם בן ואח הוא לי נר"ו הקשה לי על הרדב"ז בתשו' זו דנעלם ממנו תלמוד ערוך וזה שהרדב"ז כתב בתשו' הנ' וז"ל על דבר זה נשאל הרא"ש וכ' וז"ל אין לשחוט ביום הראשון לצורך השבת אעפ"י שערב דודאי יום ראשון עיקר ויום טוב שני אינו אלא משום גזרת שמדא וכיון דאפשר לשחוט לו ביום ב' שהוא חול למה ישחוט בא' שודאי הוא קדש. ותמהתי שכ' שי"ט שני הוא גזרת שמדא והלא אינו אלא מנהג כדאמרינן שלחו מתם דאע"ג דידעינן בקיבוע' דירח' הזהרו במנהג אבותיכם עכ"ל הרדב"ז. ותמה בני ידידי הי"ו דהרי פ"ק דביצה דף ד' אתמר התם והשת' דידעינן בקבוע' דירח' מ"ט עבדינן תרי יומי משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיהם זמנין

דגזרו המלכות גזרה ואתי לאקלקולי ופרש"י דגזרו המלכות גזרה שלא יתעסקו בתורה וישתכח סוד העיבו' מכם ותעבדו נמי חד יומא ואתי לאקלקולי וכו' עכ"ל הרי בהדי' דטעמ' משום שמדא כמ"ש הרא"ש ומה לו להרדב"ז עם הרא"ש עד שתמה עליו והוסיף שנית בסוף התשו' בזה אלו דברי הבן יקיר לי יה יושיעהו מכל צרה כי"ר:

ונומיתי לו דנראה דעת הרדב"ז דעיקר הטעם אינו משום גזרת שמד אלא משום שנהגו כך ואי לאו דנהוג הכי לא אצריכו להו למעבד תרי יומי משום גזרת שמד והראיה דבא"י עבדינן חד יומא ולא חשו לגזרת שמד. ואיבר' דאי לאו משום גזרת שמד אף דנהוג תרי יומי האידנ' דידעינן בקבוע' דירח' הוו עבדי חד יומא כא"י גם בח"ל. אמנם עיקר' דמילת' דקדמה ואתיא מנהג' ועל כן הפוסקים נקטי דעבדי תרי יומי משום מנהג' ומכללם הרמב"ם בה' קדוש החדש פ"ה ופ"ו דיום טוב והרא"ש בפסקיו פ' לולב וערבה ועל כן הקשה על הרא"ש הרדב"ז דקאמר דאינו אלא משום גזרת שמדא דהול"ל משום מנהג. וזהו לתת פנים לדברי הרדב"ז. אבל באמת לק"מ על הרא"ש דכיון דמנהג לחוד לא אהני לאנוחינהו במנהגייהו לולי גזרת השמד נקט הרא"ש גזרת שמדא ואין כאן תימא. באופן דיראה לי דעל הרדב"ז אין לו' דאשתמיטתיה סוגית ביצה דודאי כמאן דמנח בכיסתיה דמיא ואפ"ה הקשה על הרא"ש. ועל הרא"ש ל"ק קושית הרדב"ז כאמו'. איכו השת' גשה נא ושקה לי בני על מילת' מעלית' דאמר אבוך בס' ברכי יוסף סי' תקכ"ז ושם נא' וז"ל מיני עופות וכו' הרדב"ז וכו' וע"ש מה שהקשה במ"ש הרא"ש בתשו' די"ט ב' משום גזרת שמדא ולק"מ עכ"ל הבט ימין וראה דבדיבו' אחד קצר שכתבתי ולק"מ נכלל כל האמו' ולא הוצרכתי לפרש דהיה הדבר פשוט בעיני דכ"ע ידעי דמנהג' לחוד לא סגי והנה צור"פ גזרת שמד וככל הדברים האמורים. [בין כתיבה להדפסה בגמר הדפוס בא לידי ס' שביתת י"ט וראיתי לו ז"ל דף קכ"ב שכ' על תשו' הרדב"ז והק' כמו שהקשתי לפנים משם הבן יקיר לי נר"ו וכבר כתבתי לישב דבריו. ומה שהקשה עוד גם אנכי העירותיהו ותימ' עליו ז"ל שלא הביא דברי הראשונים שהבאתי לפנים]. ועתה אבא לעיקר דינו של הרדב"ז שהבי' תשובת הרא"ש כלל כ"ג סי' ח' וכ' דמן הדין מותר לשחוט מי"ט ראשון לשבת אלא כיון דאפש' למחר למה יבשלם היום וכיון דהבשר או העוף הוא יותר טוב אם נשחט מאתמול למה לא ישחוט מאתמול וגם הרא"ש לא אמרה אלא מהיות טוב אל תקרי רע עכ"ד. ואני תמיה עליו דלא מצא דין זה אלא בתשו' הרא"ש. ומשו"ה סבר דהרא"ש לא אמרה אלא מהיות טוב. והרי דבר זה מפורש בדברי הר"ן פ"ב די"ט שכ' וז"ל וכ' רבינו אפרים וכו' וכד אנח עירובי תבשילין לא מצי למיפ' מיומ' דחמש לשבת' דשבות קרובה התירו על ידי עירוב שבות רחוקה לא התירו עכ"ל וכ"כ

הרב המגיד פ"ו די"ט משם הרב העטו' וכן כתב בס' שבלי הלקט סי' ע"ז ובס' ארחות חיים דף ן' ע"ד משמו. וכ"כ הריב"ש בתשובותיו סי' י"ו וסי' רנ"ד וז"ל אין לו להקדים ולבשל מי"ט ראשון לצורך השבת דהיאך יבשל מי"ט לשבת שלא לצורך שהרי יכול לבשל למחר דאפשר שהוא חול וכ"ש לדידן דידעינן בקבוע' דירח' שהוא ודאי חול וכן אמרו בירושלמי דשבות קרובה התירו ע"י עירוב שבות רחוקה לא התירו עכ"ל הנך רואה דמלבד טעם קבוע' דירח' שכ' הרא"ש בתשו' אסרי הרב העטו' והר"ן ושבלי הלקט והה"מ וארחות חיים והריב"ש משום דשבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו. ולפ"ז איכא למימר דגם בדבר שהוא יותר טוב אם נעשה בי"ט ראשון לא שרי לבשל כיון דתלו טעמ') דשבות רחוקה לא התירו א"כ הכי תקון רבנן בזמן שתקנו עירובי תבשילין להתי' בשבות קרובה וכו'. והדברים ק"ו למ"ש הריב"ש דהני מילי דשבות קרובה התירו וכו' הוא ירושלמי. ולפ"ז אפשר דדברי הר"ן שהבאתי הם בשם הירושלמי כי כן בסמוך מייתי לדירושלמי שהביאו רבינו אפרים ואפש' דגם הא דקאמר וכד אנח ע"ת לא מצי למיפ' וכו' הוא לשון הירושלמי. הן אמת דכעת לא מצאתי לשון זה בירושלמי. אמנם אהימנות' דרבנן קא סמיכנ' ותיסגי לן דהם אמרו משם הירושלמי ונסחתם בתלמודים דווקנית היא. וכבר אשכחן כמה מילי דמייתו הראשונים משמ' דגמ' ירושלמי וליתנהו בנסחתנו. ובענין ע"ת עצמו המרדכי מביא לשון ירושלמי לענין פת שצריך שיהיה כביצה וכו' ולא נמצא כן בירושלמי. ובס' קרבן העדה תמה דאנה מצא כן המרדכי בירושלמי ואין כאן תימא דכן היא נסחתו בירושלמי ודבר זה מצוי כמה זימני ותיסגי לן אסהדתיה דמרדכי שכן אמרו בירושלמי וכ"כ א"ז הביאו ד"מ וכ"כ הגהמי"י בשם הירושלמי:

ומאחר שכן תימא על הרדב"ז איך נעלם ממאורי עיניו כל דברי הראשונים והאחרונים הנז' וכי תאמר בלבבך דהספרים הללו לא היו מצויים ביד הרדב"ז. מה תענה על הר"ן והרב המגיד דשכיחי ומדבריהם משמע דאיסור' איכ' לבשל מי"ט ראשון לשבת. וא"כ גם דיותר טוב הנשחט ביום ראשון לא סגי כיון דשבות קרובה התירו ולא רחוקה. ומה גם אם הם דברי הירושלמי כמ"ש הריב"ש ז"ל. והטו' סי' תקכ"ז כתב ואע"פ שהניח עירוב כתב א"א שאינו יכול לבשל מי"ט הראשון לשבת וכ"כ בעל העטו' עכ"ל וקצת יש להרגיש דהרב העטו' והרא"ש חלוקים בטעמן דהרא"ש אתי עלה משום דהאידנ' בקיאינן בקבוע' דירח' ומוכח דכי הוו מקדשי ע"פ הראיה שפיר מצו לבשל מי"ט ראשון. ואלו הרב העטו' יהיב טעמ' דשבות קרובה התירו ולא רחוקה ומוכח דטעם זה איתיה אף כשהיו מקדשין ע"פ הראיה וכן משמע מדברי הריב"ש שהבאתי וא"כ איך הטור השוה אותם וי"ל דלא חש הטור לזה כיון דלדידן שוים הרא"ש והעיטו' דהאידנ' בקיאינן. ואין

לנו עסק בדין זה מה הוא באותם הימים דהוו מקדשי ע"פ הראיה. ומרן בב"י הביא דברי הר"ן בשם רבינו אפרים וטעמו דשבות קרובה התירו וכ' על זה וז"ל וכ"כ הה"מ בשם העטו' וגם הרשב"א כתב בתשו' דאינו מבשל מי"ט ראשון לשבת ע"י עירוב מהטעם שכ' הירושלמי ואע"פ שכ' שמתוך גירסת הירושלמי הוא מסופק בדבר נקיטינן ככל הנך רבוואת' דפשיט' להו דאסו' עכ"ל וק"ק דהרשב"א בתשו' סי' תרפ"ה שהיא התשו' שהבי' מרן נתן טעם דיום ב' חול הוא דטעם הרא"ש ורבינו ירוחם והר"ד אבודרהם סוף הס' בשם המפרשים ולא כתב טעם הירושלמי דשבות קרובה התירו. ותו דאשתמיטיתיה למרן תשובת הרשב"א ח"ג הנדפס מחדש (והיה ביד הקדש מרן בכ"י) שכ' סי' רע"ד וז"ל מסתבר' דאסור וכ"ש השת' דידעינן בקבוע' דירח' וכו' ע"ש הרי דהרשב"א בתשו' זו אסר בפשיטות ואע"ג דבתשו' הנז' אמר דצריך להתישב בדבר. הנה תשו' זו דח"ג קא פסיק ותני דאסור. וראיתי בס' מר וקציעה שכ' עמ"ש הר"ן והביאו מרן בב"י משום דשבות קרובה התירו דלמדו זה משבות קרובה דסוף פ' אלו עוברין וכן הרב מגן אברהם הביא מסוף פ' ט"ו דשבת ע"ש ואינם ענין לזה ונעלם מהם תשובת הריב"ש הנז' שכ' דהכי אתמר בירושלמי שבות קרובה התירו על ידי עירוב שבות רחוקה לא התירו:

והרב מגן אברהם נסתפק אם ביום שני לא יוכל לאפות כגון שהוא יום אידם אי שרי לאפות ביום ראשון וכ' דלטעם שני אסו' וצ"ע. והרב אליה רבה נראה דסבר דאסור שסיים וכן משמע בהריב"ש סי' ט"ז שלא תקנו ערובי תבשילין בזה. וכן נ"ל להחמי' לפי מ"ש הריב"ש בשם הירושלמי והם דברי רבינו אפרים. והר"ן והעטו' וההה"מ ושבלי הלקט וא"ח דשבות קרובה התירו ע"י עירוב שבות רחוק' לא התירו. והגם שכתבו שהרי יכול לבשל למחר מיירי ברגיל. דהרי לפי מ"ש דשבות רחוקה לא התירו היינו דהכי תקון מעיקר' להתי' דוקא שבות קרובה ומאחר דכך היתה התקנה מעיקר' להתיר שבות קרובה ושלא להתיר לבשל יומא טבא קמא משום דיכול לבשל למחר על הרוב ורובא דרוב' א"כ לא פלוג רבנן וכי יקר' איזה מציאות דלא אפשר לאפות ביום הששי בדין עירוב' לא שרי לן לאפויי ביום א' של י"ט דהתקנה היתה על יום הו'. ואם הרב מגן אברהם המסתפק בזה היה רואה דברי הריב"ש סי' ט"ז וסי' רנ"ד ודברי כל הגדולים שהבאתי הוה פשיט לאיסו' כמו שנראה דעת הרב אליה רבה:

ומכ"ש שיש לאסו' בנדון הרדב"ז בעופות שיותר טובי' אם נשחטו מאתמול דודאי לא ישחטם בראשון ומאי דאייתי ממכשירין דמפיגין בטעמן שיעשם בי"ט אינה ראיה כמבוא' למעיין. ומאי דקאמר הרדב"ז דהרא"ש לא אמרה אלא מהיות טוב וכו' הרי כל הגדולים שהבאתי דמוכח מינייהו דאסור וכמש"ל. ואפש' דגם הרדב"ז אלו היה רואה

כל אלין אריות' דאסרי גם הוא היה מחמיר בנדונו. וכן נ"ל דאף עוף וכיוצ' דטפי מעלו אלו שחיט להו ביום ה' לא ישחטם אלא ביום הששי והנלע"ד כתבתי:

סימן ט

שאלה גט שהשמיט הסופ' תיבת ליכי השני ועדיין לא ניתן והבעל הנה זה עומד אחר כתלנו יורינו המורה אם ינתן לכתחילה או"ד כיון דאינו שעת הדחק יכתבו אחר ושכמ"ה:

תשובה הן קדם נדעה נרדפה פירושן של דברים הללו יתיכי ליכי וכבר הרב גט פשוט סי' קכ"ו ס"ק פ"ו שנה ופיר"ש משם הרב הלבוש תרי פירושי והיותר נראה הוא מה שפירש ותרוכית יתיכי גרשתי אותך ממני ליכי פירוש להיות את שלך לעצמך ולא כמו שהיית מקודם לכן שהיית שלי ועמ"ש בס' דבר משה סי' ע"א אות יו"ד. אלא דאכתי לא שמיע לן הני בי תרי זה פעמים למה לי. ונראה דלפי מה שפירש הרב גט פשוט ס"ק פ"ט למאי דנהגינן לכתוב תרי זימני אנתתי משום דלישנ' קמא לחוד דאמר אנת אנתתי לא א"ש לקרותה עתה אשתו כיון שכותב שפטרה גם לישנא בתרא לחוד דאמר דהוית אנתתי מקדמת דנא לא א"ש דאפשר דהיתה אשתו זה ימים זמן רחוק להכי תקון לכתוב תרי זימני אנתתי ואח"ך דהוית אנתתי דעל ידי שתי לשונות אלו מוכח שמגרש לפ' שהיתה אשתו עד עתה עכ"ד יש להרחיב הפירוש באופן זה דברישא כתוב יתיכי ליכי לך לעצמך אנת אנתתי ולא א"ש אחר שפטרה לעצמה לקרותה עתה אשתו להכי הדר מפרש דהכונה דהוית אנתתי וזהו שאמר אנת אנתתי ברישא ומ"ש בתחילה ליכי הכונה עתה וכדו פטרית וכו' יתיכי ליכי שהכונה דמה שאו' מקודם ליכי היינו עתה:

ולפום מאי דפריש רבינו שמשון מקינון הן לו הובא בשו"ת מהר"י מינץ ומייתי ליה הרב גט פשוט ס"ק מ"ט וכך מטין דברי מהראנ"ח בראשון באחד עשר דהכונה דברישׁ' הוה משתעי דמקדם הניחה ועזבה וגרשה מביתו וכדו פטרית ענינו בגירושין גמורים וכו' ע"ש א"ש נמי תרי זימני ליכי דברישׁ' איירי קודם הגירושין שגרשה מביתו עד שהיתה לה לעצמה ועתה מגרשה גרושין גמורי' לה לעצמה והרי הוא כמבוא"ר. ובריש כל מראין אתחזי לן להכשיר גיטא דנן דנראה דאינו כל כך צורך האי ליכי ומה גם שכבר נכתב מראש מקדם והגם דיש לפרש בתרי אנפי כדכתיבנ' ויותר מהמה שערי פירושים המה פתוחות בארש נכוחות מ"מ הכל הוא לשופר' דלישנ' ובפרט ליכי השני נראה שאינו צורך כל כך. וכן נראה ממיצוי הגט אשר קיצר הרב גנת ורדים בספר יאיר נתיב לשכיב מרע וסילת וזיקק כל לשון הצריך ואת היותר השמיט שכ' ברישׁ' יתיכי ליכי והשמיטו

בסוף ע"ש סי' י"ח מוכח דפשיט' ליה להרב דיתיכי ליכי השני הוא לישנ' בעלמ' והני תיבות אינהו משפירי שופר' דלישנ':

עוד נראה להכשיר לכתחילה לכאורה דהרי מתורתו של הרשב"א פסק מרן סוף סי' קכ"ו דאם חיסר תיבה אחת מהטופס לא נפסל בכך וכן מתבאר ממ"ש בסי' קכ"ה דין י"ט וכן כתב מרן עוד בתשו' סי' ד' מדיני גיטין וכ"כ הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סי' פ"ג וכן נראה דתפיס לדינא הרב גט פשוט סוף סי' קכ"ו וכן נראה שהוא דעת מהריק"ש שם וכ"כ הרב כנה"ג דף קפ"ט אות קצ"א וכ"כ הרב חלקת מחוקק סי' קכ"ה ס"ק כ"ט וכן נראה סברת מור"ם בהגהה סי' קכ"ו דין ל"ה ומהראנ"ח ח"א סי' י"א שהכשירו אם חיסר תיבת אנתתי השנית וכן נראה דעת מהריב"ל ח"א סי' כ"ד שהכשיר בחסרון אות אל"ף מלשלטאה עפ"י תשובת הרשב"א וכ' דרב מובהק הוא ומפיו אנו חיים והביא ראיה מדבריו הרב מהר"ש הלוי א"ה סי' ב'. והגם דהרב מהר"ר בצלאל סי' כ"ב פסל אם כתב פטורין ביו"ד אחת הנה הוא מסכי' הולך דכל שאינו מעיקר הגט אם חיסר כל התיבה אין בכך כלום אלא דכשמשתנה הענין אף אם חיסר אות אחת בטופס פסול ונסתייע מדברי הרמב"ן והרשב"א עש"ב ולפי זה היה נראה להכשיר שינתן גט זה. ובשגם יש לפרש הני בי תרי יתיכי ליכי כאמו' ולא דמי לתשובת הרשב"ץ שהביא מרן בב"י סי' ק"ל גבי שבוקין ופטורין. מ"מ מטופס הגט הוא ומה גם דכבר נכתב יתיכי ליכי חדא זימנ'. ואולם למה שנודע דגבי גט כולהו רבוואת' קמאי ובתראי אזלי לחומר' לחוש לכתחלה אף לסבר' שאינה מוסכמת הנה כי כן נראה להחמיר בנ"ד דהרי ראינו להרדב"ז בראשונות סימן מ"ד שכ' וז"ל אות חסרה אם החסרון היה בטופס הגט כשר ואפי' בתיבה יש מכשיר עכ"ל משמע דבטופס נמי אם חיסר תיבה איכא מאן דפסל. ולשונו נוטה קצת דרבים הפוסלים והכי חזינא להרב מהריב"ל גופיה ח"ג סימן ס"ט דכ' על תשובת הרשב"א שכ' דכל שאינו מעיקר הגט אינו פוסל שממנה מקור דין זה דלא עבדינן כוותיה דהרשב"א אזיל לשיטתיה דבהנהו דקדוקי דפ' המגרש לא הוו אלא בכתב הבעל או ציוה לכתוב ובא לערער הא לאו הכי לא אבל לדעת הרמב"ם והנהו רבוואת' דמחמירי בהנהו דקדוקי יש לו' דבטופס הגט סברי להחמיר לכתחילה ע"ש הראת לדעת דסבר הרב מהריב"ל בתשו' הנז' דאיכ' מרבוואת' קמאי דפליגי על הרשב"א וא"כ נראה לכתחילה מיהא דאיבעי לן למיחש להו. ומה גם למה שצדד מהריב"ל שם דכונת הרשב"א דכ' דאינו פוסל היינו אם נתגרשה דלא נימא דלא תנשא לכתחילה אמנם מודה הרשב"א דאם לא נתגרשה לא תתגרש לכתחילה בגט זה ע"ש דכפי זה יש מקום לצדד דגם מרן שכ' סוף סימן קכ"ו אם חיסר תיבה אחת מהטופס אינו נפסל כונתו דאם נתגרשה תנשא לכתחילה אבל

אם לא נתגרשה לא תתגרש בו לכתחילה. וכן מה שהכשיר מרן בתשו' סימן ד' מדיני גיטין הנז' בנתקרעה שי"ן דשבוקין מבואר שם דנדונו היה שהבעל הוא בארץ מרחקים ורבת שבעה לה נפשה עמל וטורח להשיג גט זה ע"ש. אלא דאי מהא לא איריא דכבר מהריב"ל שם כתב דפשט דברי הרשב"א מוכחי שהוא מיקל לכתחילה וכן מוכח מדברי מרן בבית יוסף סימן קכ"ו וכ"כ הרב כנה"ג שם הגהת ב"י אות ק"א:

אכן מאחר דמוכח מדברי מהריב"ל בתשו' הנז' דאיכ' מרבוואת' קמאי דפסלי וכן נוטים דברי הרדב"ז כמדובר נראה דלכתחילה צריך לכתוב גט אחר בלי פקפוק:

ואחרי כותבי ראיתי להרב פרי חדש סימן קכ"ה ס"ק ט"ל שכ' דאין להקל לכתחילה כדעת מרן דסמך על תשובת הרשב"א דהרשב"א אזיל לטעמיה שפוסק כהגאונים בכל הנהו דוקא כשהבעל מערער אבל היכא דליכ' עיגון יש לחוש להרמב"ם ורש"י ותוספות דמפסלי בחסר תיבה מהטופס והביא תשובת מהריב"ל הנז' וזו הלכה העלה דאם חיסר תיבה אחת מהטופס דלכתחילה לא תתגרש בו ואם נתגרשה תנשא לכתחילה ובמקום עיגון אף לכתחלה תתגרש בו עש"ב עלץ לבי שכיונתי לדעת גדול. ולפי מ"ש הרב פר"ח דהתוספות פליגי על הרשב"א ז"ל נסתלקה תמיהת הרב גט פשוט סימן קכ"ו ס"ק ק"ה עמ"ש התוספות פ' הקומץ ע"ש וצריך להתישב בדבר. וחזיתיה להרב שבות יעקב ח"א סימן קי"ח בכתב רשאי במקום רשאה שכ' דהא מילת' תליא באשלי רברבי מחלוקת הראשונים אי הנהו דוקא כי אתי בעל ומערער ויש להכשיר במקום עיגון ונסתייע מדברי מהריב"ל בח"א סימן כ"ד והביא כל דבריו וסיים הרי דיש להקל אף בחיסר תיבה אחת במקום עיגון ע"ש ונראה מדבריו דכי אמרה מהריב"ל במקום עיגון אמרה וק"ק דהמדקדק בדברי מהריב"ל יראה בעיניו דאחר שהביא דברי הרשב"א כתב דאין בזה חשש כלל והיינו להכשיר אף לכתחילה הפך מה שהבין הרב שבות יעקב בדעתו של מהריב"ל לפי משמעו' דבריו. ומ"ש מהריב"ל שם בסוף להקל בשעת הדחק הוא מצד פיסול אחר. וכן תפס דברי מהריב"ל הרב פר"ח ורמי עליה דהוא הפך מתשובתו בח"ג סימן ס"ט הנז'. ומ"ש הרב פר"ח דנדון מהריב"ל בח"א סימן כ"ד הוא בחסר תיבת ושלטאה הוא אגב שיטפיה דנדון הרב מהריב"ל שם הוי בחסר אות אל"ף מתיבת ושלטאה. והרב בתי כהונה ח"ב סימן מ' דף פ' ע"ד הביא ממהריב"ל חיסר אלף ומהפר"ח בחיסר ושלטאה. ולא היא דהכל ממהריב"ל רצוני לומר דהפר"ח בשם מהריב"ל אמרה וכ' הכי אגב ריהטיה. ועל מהר"ש הלוי סימן ב' דנסתייע מדברי מהריב"ל ח"א סימן כ"ד קשה דלא זכר דשינה את טעמו בח"ג סימן ס"ט ונימוקו עמו. ולפי האמו' מ"ש הרב פר"ח בסימן קכ"ו דין ל"ה בחיסר אנתתי השני דיש להכשיר צ"ל דבנתגרש' דוקא הוא

דמכשיר ולא כדעת מור"ם דמשמע דמכשיר לכתחילה על מ"ש כן בהדיא סימן קכ"ה ובסוף סימן קכ"ו דדוק' בנתגרשה יש להכשיר. ועוד אפשר דלדעת מור"ם אמרה וסמך אמ"ש במקום הנז'. כלל העולה דנראה בנ"ד דיש להחמיר ולכתוב גט אחר כיון דלא נתגרשה והבעל לפנינו והסכימו עמי הרבנים יצ"ו וכן נעשה מעשה והנלע"ד כתבתי:

סימן י

תשובת הרב המו' המאור הגדול כמהר"ר ישמעאל הכהן נר"ו אשר אור תורתו זורח בק"ק מודונא בתנאי שדוכין ואביזריה:

שאלה ראובן נשתדך עם בחורה אחת ונכתב בס' שטר שדוכין ושם נאמר שנתחייבה אם הנערה (בהיות שכבר מת אביה) לתת להבחור סך מה לנדוניית בתה ובתוך תנאי שטר שדוכין התנו ביניהם שאם הנערה תתן לכסף מוצא לפרוע בעד החתן בימי השדוך את דמי מזונותיו. בעיר גדולה של חכמים וסופרים כדי שיוכל להתקשט בכ"ד קשוטין ולהתלבש בחלוקה דרבנן ושהחתן מקבל עליו זה לחוב גמור בעד תחילת פרעון הנדוני' שנתחייבה בה אם הכלה ותנאי התנו ביניהם שאם בשביל כל איזו סיבה לא יצאו מן הכח אל הפועל הנשואין ישלם במיטב' תכף ומיד בכל כך מעות מחושבים לאם הכלה מה שהוציאה בעדו לערך כו"ך לחדש ועשו על זה שטר מלא וגדוש בין אם הכלה ומורשה החתן בק"ס ות"כ כנהוג ויהי כי ארכו הימים ימים של צער ימי שנה בקירוב וראתה אם הכלה כי לא יצלח החתן למלאכה מלאכת הקדש להיות אדם שלם בתורה וד"א חשבה למשפט שיחזו' החתן לעירו וילמוד שם בלתי הוצאה כ"כ כדי שלא יאכל כל הנדוני' קודם הנשואין בלי תועלת ויתרון וישאר קרח מכאן ומכאן וכן נעשה. ויהי אחרי שוב החתן לעירו הגישה הכלה טענותיה לפני אמה וקרוביה לאמר כי היא אינה שפחה כנענית לימכר ביד מי שאין לה חפץ בו ושמעולם שתקה עד שתראה איך יפול דבר אבל בראותה שהוא לדעתה כלי אין חפץ בו היא ממאנת בפירוש ושיותר נוח לה לישב עד שתלבין ראשה. וקרובי הכלה ואמה עשו כל מאמצי כחם להסיר ממנה זאת המחשבה כדי שיתקיים הזיווג ולא יכולו כי הכלה תשיב אמריה להם שהיא לא נתחייבה בשום מין חיוב ולא שעבדה עצמה בשום שעבוד לא בק"ס ולא בת"כ והיא אינה חפצה בו כלל. והחתן שמע את כל דברי הציר"ה וטען שתחזי' לו אם הכלה כל הדורונות שנתן בזמן השדוכין שהם ביד אם הכלה. והיא משיבה שלא זו שאינה חוזרת הדורונות אף זו צריך שישלים לפרוע חובו במה שהיא פרעה בעדו בשביל מזונותיו בכל זמן השדוכין כפי התנאי שביניהם שאם בשביל כל איזו סיבה לא יצאו מהכח אל הפועל הנשואין

ישלם במיטב' וכו' והדורונות לא יגיעו לחצי שיעו' חובו וא"כ צריך לצאת ידי חובת"ו בפרוע פרעות משלם והן עתה שאל ישאלו אם זה הביטול נכלל בכלל התנאי או לא יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה הדבר פשוט אצלי דהא מילתא תליא במאי דגרסינן פ' מי שאחזו דף ע"ג ע"א ההוא גברא דזבין ארעא לחבריה וקביל עליה כל אונס' דמתיליד לסוף אפיקו בה נהרא אתא לקמיה דרבינ' א"ל זיל שפי ליה דהא קבילת עלך כל אונסא דמתיליד א"ל רב אחא ב"ת לרבינ' אונסא דלא שכיח הוא איגלגל מילת' ומטא לקמיה דרבא א"ל אונס' דלא שכיח וכו' ותו גרסינן התם ר"פ ור"ה בריה דרב יהושע זבון שומשומי אגודא דנהר מלכא אגור מלחי לעבורינהו קבול עלייהו כל אונס' דמתיליד לסוף אסתכר נהר מלכא א"ל אגורו חמרי אפקיענהו ניהלן דהא קבליתו עלייכו כל אונס' דמתיליד אתו לקמיה דרבא א"ל קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי אונסא דלא שכיח הוא ומזאת הסוגי' פסק הרמב"ם פי"ט דין ה' ודין ו' וז"ל המוכר קרקע והתנה וכו' חייב לשלם אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה או שחזר וכו' הרי זה פטור שאלו וכיוצ' בהן אונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה וכל אונס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה וה"ה לכל תנאי ממון שאומדין דעת המתנה ואין כוללין באותו תנאי אלא דברים הידועים שבכללן היה התנאי והם שהיו בדעת המתנה בשעה שהתנה עכ"ל וגם בטח"מ סימן רכ"ה העתיק דברי הרמב"ם אלו והסכים עליהם וכן פסק בש"ע שם סעיף ג' ע"ש.

הרי מבואר מדברים אלו שבכל תנאי שבין אדם לחבירו אין כוללים באותו תנאי אלא מילי דשכיחי ולא' מילי דלא שכיחי כלל וכ"כ מהריק"ו שרש ז' בתנאי שהתנו ראובן ושמעון השותפים דבכל צדקה שיוטל מהקק"י על יחידי הקק"י יפרעו בשוה ונשאל אם פדיון שבוים בכלל צדקה וכ' בכלל דבריו דכיון דצדקת העניים תדירה וצדקת פדיון שבוים לא שכיח' יש לנו לומר דכי אתנו שיפרעו כל א' בשוה אמילת' דשכיח אתנו אבל לענין פדיון שבוים לא אתנו והביא ראיה מהסוגי' הנ"ל ומלשון הרמב"ם והטו' הנ"ל והוכיח מתשובת מהרי"ל דתפיסה הויא אונס' דלא שכיח' עש"ב וא"כ ה"נ בנ"ד דאתני החתן לשלם כל מה שתוצי' בעדו אם הכלה אם בשביל כל איזה סיבה יתבטל הזיווג הדבר תלוי לברר אם זאת הסיבה דהכלה תמאן בו הוי מילת' דשכיח' דממיל' הוא בכלל התנאי או אי הוי מילת' דלא שכיח' דלא אסיק אדעתיה זה הפלא כמ"ש הרמב"ם או אי הוי בגדר שכיח ולא שכיח:

ואען ואו' דהדבר פשוט אצלי דבגדר לא שכיח כלל ודאי לא הוי אב"א קרא מקרא מלא דיבר הכתוב לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם ותרגום אנקלוס ולא כעובדי בני בשרא דאינון גזרין למעבד ותייבין ומתמלכין. ואב"א סבר' דכך הם מעשי' בכל יום וגדולה מזו כתב הרמ"ז בתשו' סימן מ"ח שהמנהג שנהגו היום באיטליא לשדך בלי אירוסין ולעמוד כך שנה או שנתים הוא ליסד הבית של חיתון ביסוד של העמדה וקיום לראות תוך זמן זה מה טיבן של עוברים אלו ומשפטן ומעשיהן ושלא יתאנו זה מזו וזו מזה לא בגופן ומידותם ולא בממונם ועסקיהם וכו' ומעשים בכל יום מכמה חיתונים שאחרי השדוכין נתפרדה החבילה וכו' ע"ש וא"כ לכאורה נר' דהוי מילת' דשכיח' אבל לכל היותר א"א להחשיב מקרה החזרה אלא בגדר שכיח ולא שכיח ואין לו' דנהי דהחזרה מצויה אבל שתמאן ברצון אמה ולעבו' על מצות כבוד אם לא שכיח דליתא דבאמת אין בכה"ג מצות כיבוד כמ"ש מהריק"ו בשרש קס"ד. ואדרב' גם זה נראה דהוא בגדר שכיח טובא כמ"ש בריש פ' האיש מקדש אר"י א"ר אסור לאדם לקדש את בתו עד שתגדיל ותאמר בפ' אני רוצה עי"ש ופסקוה הפוסקים באה"ע סימן ל"ז ס"ח ע"ש וה"ט משום דשמא כשתגדיל לא תחפוץ בו ואם איתא דהוי מילתא דלא שכיח' דהבת תמאן ברצון אביה א"כ לא הוו גזרי רבנן אצ"ל דשכיח' ושכיח':

איברא דמדברי תשובת הרשב"א סימן תשע"א נראה דזה חשוב כמו שכיח ולא שכיח ע"ש ואיבר' דחייבים אנו לכוף כאגמון ראשנו לקבל אלפא שר האלף הרשב"א ז"ל מי כמוהו מורה אבל מ"מ אין כונת הרשב"א ז"ל לומר דלא שכיח משום כבוד או"א דודאי אין בכה"ג מצות כיבוד כנ"ל ותדע דהרי כתב דלא שכיח הוא דכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים ע"ש ובקרובים ודאי ליכא מצות כיבוד אלא ר"ל דסתם בנות הם כמו סומות הנמשכות אחר קרוביהם המנהיגם לפי שאינם בקיאים בטיב משא ומתן וכמו שבאמת עשתה זאת הבת דנ"ד ומש"ה כתב הרשב"א דלא שכיח שתמאן הבת בזיווג דקרוביה רואי' שהוא נאה ומתקבל אבל היכא דאינו זיווג נאה ומתקבל כנ"ד דאתגלי בהתתיה דאינו כלי המחזיק ברכה ולא במדינות שנתאנו קרובי הכלה להיותו בעיר אחרת אלא דמשום כבוד וקשר השטר לא ניחא להו לקרובים לבטלו בהא ודאי שכיח שתמאן. ומ"מ אפי' אם תמצא לו' דהוי בגדר שכיח' ולא שכיח' ניחזי אנן אם מילת' דשכיח ולא שכיח הוי בכלל התנאי. והנה מדברי הרמב"ם הנ"ל נראה דאף מילת' דשכיח ולא שכיח הוא בכלל התנאי שלא הוציא מן הכלל אלא דבר שאינו מצוי לפי שלא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא וכנ"ל ותיבת פלא לא שייך אלא במילת' דלא שכיח' כלל. והן אמת דלכאורה אין נראה כן מסוגית ריש כתובות דף ג' דאיתא

התם תרי לישני דרבא לפום לישנ' קמא אין אונס בגיטין ולפום לישנא בתרא יש אונס. בגיטין ואפי' לפום לישנא בתרא קאמר בגמ' שם דאונס דשכיח שאני דהו"ל לאתנויי והתוספות שם ד"ה א"ד אחר שהוכיחו דקי"ל כלישנ' קמא הקשו מהא דפ' מי שאחזו דבין אם אמר ה"ז גיטיך אם מתי מחולי זה בין שאמר אם לא אעמוד מחולי זה אם נפל עליו הבית או השיכו נחש דלא הוי גט מטעם דיש אונס ותירץ ר"י דשלשה עניני אונס הם אונס דלא שכיח כלל כההיא דמי שאחזו אפי' ללישנ' קמא דרבא יש אונס ואונס דשכיח אפי' ללישנ' בתרא אין אונס אבל בשכיח ולא שכיח בהא פליגי דללישנ' קמא אין אונס וללישנ' בתרא יש אונס עש"ב וכ"כ הרא"ש שם והר"ן פ' מי שאחזו ע"ש הרי דדוק' בגיטין משום תקנת צנועות ופרוצות תקנו דאין אונס דבגיטין כמ"ש שם בגמ' הא בשאר מילי כגון בממונ' דליכ' האי תקנה אפי' במידי דשכיח ולא שכיח יש אונס וא"כ לכאורה קשה מזה על דברי הרמב"ם הנ"ל. אכן כד מעיינן שפיר חזינן דא"א לו' כן דהרי מסוגי' דפ' מי שאחזו הנ"ל מוכח בהדיא להפך מזה דקאמר איגלגל מילת' ומטא לקמיה דרבא א"ל אונס' דלא שכיח הוא איתיביה רבינ' לרבא אם לא אעמו' מחולי זה ונפל עליו הבית או הכישו נחש ה"ז גט א"ל רבא ואימא מרישא אינו גט א"ל וכו' ומשום דקשיא רישא לסיפ' לא מותבינן מינה א"ל הין כיון דקשי' רישא לסיפא משבשת' היא זיל בתר סבר' ע"כ הרי דהשוה הש"ס אונס' דלא שכיח דממון לנפל הבית והכישו נחש דהוי מילת' דלא שכיח כלל אלמא משמע דגם אונס' דלא שכיח דאתמר לענין ממון דלא אסיק אדעתיה מיירי באונס' דלא שכיח כלל אבל באונס' דשכיח ולא שכיח לא אמרינן דלא אסיק אדעתיה ותדע דאלת"ה מאי פריך רבינא מסיפא דקאמר ה"ז גט ומאי משני רבא לרבינ' ואימא מריש' אינו גט ובשלמ' פרכת רבינא י"ל דפריך במכ"ש דאם אפי' באונס' דלא שכיח כלל אמרינן דהוי גט ולא אמרינן דלא אסיק אדעתיה כ"ש בהאי אונס' דאפיקו ביה נהרא דהוי אונס' דשכיח ולא שכיח דהול"ל דלא הוי אונס אבל על תשובת רבא ק' דא"ל אימא מרישא אינו גט כלו' אדפרכת מסיפ' תסייען מריש' דקתני אינו גט משום דלא אסיק אדעתיה וה"נ גבי ממונ' אית לן למימר דלא אסיק אדעתיה דאלמ' משמע דס"ל לרבא דממון הוי דומיא דגט דדוק' באונס' דלא שכיח כלל כי האי לא הוי גט הא בשכיח ולא שכיח הוי גט ה"נ לענין ממון אמרינן הכי דא"ת דהאי אונס' דאפיק נהרא הוי שכיח ולא שכיח ואפ"ה אמרינן דלא אסיק אדעתיה א"כ מאי מייתי ראיה רבא לדינו מריש' דהך ברית' דקתני אכלו ארי והכישו נחש אינו גט דשאני התם דהוי אונס' דלא שכיח כלל אבל בשכיח ולא שכיח לעולם אימא לך דלא הוי אונס וע"ק דאמאי לא משני ליה רבא דשאני גט מממון משום דאין אונס בגיטין וכנ"ל אצ"ל דהאי

אונס' דאפיק נהרא הוי אונס' דלא שכיח כלל ודוק' משום דלא שכיח כלל קאמר רבא אונס' דלא שכיח הוא אבל אלו הוי אונס' דשכיח ולא שכיח אה"נ דהיה חייב לשלם כיון דקבל עליו בפירוש כל אונס' דמתיליד דאע"ג דבממון אפי' אונס' דשכיח ולא שכיח חשיב אונס כמבואר בריש כתובות הנ"ל מ"מ שאני הכא דקבל עליו בפירוש כל אונס' דמתיליד ומשו"ה בשכיח ולא שכיח חייב אבל היכ' דהוי אונס' דלא שכיח כלל אף אם קבל עליו בפי' כל אונס' אין זה בכלל משום דלא אסיק אדעתיה כלל ומש"ה פריך ליה רבינ' לרבא מרישׁ' דהך ברייתׂ' דקתני נפל הבית עליו והכישו נחש ה"ז גט כלו' דכי היכי דבגט הוי גט אף דלא שכיח כלל משום דאין אונס בגיטין ה"נ יש לנו לו' בממון היכא דקבל עליו בפי' כל אונס' דמתיליד דלא עדיף בממון בקבל עליו כל אונס' מגיטין סתם ועל זה השיב רבא אימא מרישׁ' אינו גט כלו' דמרישׁ' דקתני אינו גט משום דהוי אונס' דלא שכיח כלל יש הוכחה להפך דאף בגיטין באונס' דלא שכיח כלל יש אונס וא"כ ה"ה בממון אף אם קבל עליו בפירוש כל אונס' דמ"מ אונס' דלא שכיח כלל אינו בכלל קבלתו זה נלע"ד בכונת הסוגי':

ומצאתי און לי בדברי הר"ן ז"ל שם פ' מי שאחזו שכ' בסוגי' הנ"ל וז"ל ומדלא מתרץ רבא דהתם ה"ט משום דאין אונס בגיטין ש"מ דאע"ג דאין אונס וכו' באונס' דלא שכיח טוענין דלא עדיפי גיטין מהיכ' דקבל עלוהי כל אונס' דאפ"ה אמרינן דאונס' דלא שכיח לא אסיק אדעתיה עכ"ל הרי מבואר בדבריו קצרים וארוכים דהיכ' דקבל עליו בפי' כל אונס' אז אף אונס' דשכיח ולא שכיח הוי בכלל כמו גבי גיטין אלא דאני בעניותי פרשתי הדברי' בבירו' הסוגי' עפ"י דרך זה והר"ן סתם הדברים אולי לרוב פשיטותו אצלו' וכן מבואר בדברי תלמידו הריב"ש בתשו' סי' ר"ג דכ' בתוך התשו' וז"ל ואפי' מאן דקביל עליה כל אונס' דמתיליד אין אונס' דלא שכיח כלל' בכלל עכ"ל הרי דכשקבל עליו בפי' כל אונס' אף לענין ממון לא' מפקינן אלא אונס' דלא' שכיח כלל והיינו כלשון רבו ז"ל וגם מדברי התוס' שם פ' מי שאחזו דף ע"ב ד"ה אתיביה מבואר דהבינו דאונס' דאפיק נהרא הוי אונס' דלא שכיח כלל ודדוק' משום דלא שכיח כלל אמרינן דלא אסיק אדעתיה יע"ש ודוק כי אין להאריך באופן דדברי הרמב"ם נצבים כמו נד דדוק' בדבר שהוא פלא דהיינו דלא שכיח כלל אמרינן דלא אסיק אדעתיה משא"כ בשכיח ולא שכיח וזה פשוט ולפ"ז צ"ל דהיינו טעמ' דכ' מהריק"ו הנ"ל דפדיון שבוים לא שכיח' וכנ"ל ר"ל דלא שכיח' כלל וה"נ באמת מדברי המרדכי פ' מי שאחזו סס"י תר"ו ועיין באה"ע ס"א ובבה"י שם ועיין במהר"ב אשכנזי סי' ל"א ודוק:

אלא דראיתי למהר"י אדרבי בתשו' סי' פ"א בענין א' שקבל עליו אחריות הדרך ממעות מוניציא לאלשיו ואירע אונס דלא שכיח וכ' על זה דלא מיבעיא אי הוי אונס דלא שכיח כלל דפשיט' דלא קביל עליה אלא אפי' אי הוי אונס דשכיח ולא שכיח אמרינן דלא קביל עליה אונס כי האי דבממון' טענינן טענת אונס אף בשכיח ולא שכיח והביא ראיה מדברי הר"ן דפ' מי שאחזו דכ' דבאונס' דשכיח ולא שכיח איכ' פלוגת' בין ממון לגיטין דבממון טוענין טענת אונס אבל בגיטין לא עכ"ל והתימ' ממנו דראה סוף דברי הר"ן ולא ראה תחילתם דמבואר מהם דהיכ' דהתנה בפירוש שמקבל עליו כל אונס' אז הוי ממון' כמו גיטין דלא מפקינן אלא אונס' דלא שכיח כלל וכנ"ל ודבריו צל"ע. וכבר ראיתי לרשד"ם ח"מ סי' ל"ג באותו נדון גופיה דמהר"י אדרבי שהבי' ראיה מתחילת לשון הר"ן הפך מדעת מהר"י אדרבי דאחר שהביא ראיה מלשון הרמב"ם הנ"ל דדוק' בדבר שהוא פלא דהיינו דלא שכיח כלל אמרינן דלא אסיק אדעתיה הוסיף לו' דכ"נ מלשון הר"ן ואחר שהעתיק כל הלשון כתב וז"ל משמע בהדי' דהחלוקה דשוה גיטין לממון היינו אונס' דלא שכיח כלל דכי היכי דבממון אפי' כשהתנה טענינן טענת אונס כן טענינן בגיטין אבל באונס כזה דשכיח ולא שכיח במי שמכר סתם טענינן טענת אונס אבל כשקבל עליו בפירוש אחריות אונס גם זה בכלל ואין להוצי' אלא אונס דלא שכיח כלל עכ"ל:

וכזה ראה וחידש ג"כ במהראנ"ח ח"ב סי' ל"ו וז"ל נמצא דבאונס דשכיח ולא שכיח אם קבל עליו כל אונס' לא מצי למטען טענת אונס דומיא דגיטין דלא עדיפי גיטין מזה שקבל עליו בפי' כל אונס' כמ"ש הר"ן שם ובאונס' דשכיח אפי' לא קבל עליו כל אונס' אין לטעון טענת אונס מדהו"ל לאתנויי עכ"ד והיינו ממש כנ"ל ומעתה הדבר פשוט דאין דבריו של מהרי"א כלום נגד כל הני רבוות' וא"כ גם בנ"ד כיון דבא מפורש בתנאי השטר שדוכין דאם בשביל כל איזו סיבה יתבטל השדוך ישלם החתן במיטב' וכו' ודאי דיש לנו לומר דגם סיבת החזרה בכלל אפי' את"ל דהוי שכיח ולא שכיח. ולא עוד אלא דנלע"ד דאפי' לפי דעת מהר"י אדרבי הכא בנ"ד מודה דודאי סיבת החזר' ג"כ הוי בכלל התנאי אפי' את"ל דהוי שכיח ולא שכיח דהרי ודאי הסיבו' שבשביל' יתבטל, הזיווג אינם אלא או סיבת מיתה או סיבת חזרה ובודאי סיבת המיתה לא שכיח' טפי מסיבת החזרה ואדרב' חזרה שכיח' טפי דהא סיבת המיתה מצינו בש"ס דלפעמים קרי לא שכיח' ולפעמים קרי לה שכיח' דהן אמת דבגיטין דף ל' אמרינן מיתה שכיחה עשירות לא שכיח' אבל נגד זה מצינו ביומא דף י"ג דקאמר טומאה שכיח' מיתה לא שכיח' וכן בנדרים דף ס"ד אמרינן דמיתה הוי נולד לא אסיק אדעתיה בשעת הנדר ועניות לא הוי נולד משום דמיתה אינה מצויה:

ועניות מצויה ע"ש וא"כ עכ"ל דמ"ש בגיטין דף ל' מיתה שכיח' היינו לגבי העשירות דהוא דבר רחוק הרבה שהעני יתעשר כדאמר התם בגמ' דאמרי אינשי מית חברך אשר אתעשר אל תאשר ע"ש אבל אה"נ דהמיתה מצד עצמה אינו. בגדר שכיח' וא"כ לכל הפחות א"א להחשיב המיתה אלא בגדר שכיח' ולא שכיח' ומאחר דעכ"ל דבכלל התנאי הויא המיתה. אע"ג דהוי מילת' דשכיח ולא שכיח אלמא צ"ל דאסיק אדעתיה מילי דשכיח ולא שכיח וממיל' ודאי אית לן למימר דנכלל ג"כ בתנאי זה אף סיבת החזרה אפי' את"ל דהוי בגדר שכיח ולא שכיח כיון דודאי אינו בגדר לא שכיח כלל אלא. אדרב' יש פנים דהוי בגדר שכיח טובא. ובזה נפתח לי פתח לישב דעת מהר"י אדרבי ולהצילו מהקושי' הנ"ל וזה בהקדים מ"ש המרדכי פ' מי שאחזו סי' תר"ג וז"ל אונס' דלא שכיח תימא הואיל ולא קבילו עלייהו אונס' דלא שכיח וגם אונס' דשכיח לא הוצרכו לקבל דאפי' לא קבלו חייבים כיון דהו"ל לאסוקי אדעתייהו י"ל דקבילו עלייהו אונס' דשכיח ולא שכיח וכה"ג מפ' הא דפליגי לעיל פ' כל הגט דאין אונס בגיטין מיירי בשכיח ולא שכיח ואונס דשכיח טובא לכ"ע אין אונס כמו אפסקיה מברא דהו"ל לאסוקי אדעתייהו ובאונס דלא שכיח כגון אכלו ארי ונשכו נחש יש טענת אונס וליכ' למגזר משום צנועות וכו' ומשום פרוצות וכו' דכיון דלא שכיח כלל לא גזרו רבנן ובפ' השואל משמע דשבויה אונס' דלא שכיח עכ"ל הרי דס"ל להמרדכי דדוק' היכא דהתנאי הוא מיותר דלא היה צריך לאומרו אז אמרינן במדאצטריך עכ"ל דאתא לרבויי אף באונס' דשכיח ולא שכיח אבל היכא דאצטריך התנאי אז אף אם התנה בפירוש לא מפרשינן ליה אלא לגבי מילת' דשכיח ולא לגבי מילת' דשכיח ולא שכיח וא"כ בנדון מהר"י אדרבי הנ"ל התנאי שקבל עליו ראובן להתחייב באחריות הק' פרחים שהלוה לשמעון מויניציא לאלשי"ו אינו תנאי מיותר דאם לא קבל עליו היו הק' פרחים באחריות שמעון הלוה וא"כ ממיל' אין לנו להכניס בזה התנאי אלא אונס' דשכיח ולא אונס' דשכיח ולא שכיח וק"ל. אמנם מהרשד"ם ומהראנ"ח ס"ל דכל דקבל עליו בפירוש עכ"פ אמרינן דגם אונס' דשכיח ולא שכיח הוי בכלל אפי' היכא דאין התנאי מיותר דהכי משמע להו מלשון הר"ן דתלה הדבר בהיכ' דקבל עליו בפירוש וכנ"ל.

ומעתה נבא לנ"ד ונאמר דלא מיבעיא לדברי רשד"ם ומהראנ"ח דודאי דקבל עליו בפי' לשלם מכיסו אם יתבטל הזיווג בשביל כל איזו סיבה יש לנו לומר דאף סיבת החזרה בכלל כיון דלא הוי מילת' דלא שכיח' כלל אלא אפי' לדברי מהרי"א הרי כבר הוכחנו דגם לדידי' היכא דלא אצטריך התנאי למילת' דשכיח עכ"ל דאתי התנאי למילת' דשכי' ולא שכיח וכנ"ל ומעתה הרי אתה דן ק"ו בעצמך דאפי' במקום דהו"מ לפרושי התנאי

למילת' דשכיח כמו בההיא דפ' מי שאחזו הנ"ל אפ"ה אמרינן דכיון דלא אצטריך למילת' דשכיח ע"כ לפרשו לשכיח ולא שכיח משום דלגופיה לא אצטריך כמש"ל בפי' דברי המרדכי כ"ש בנ"ד דעכ"פ עכ"ל דהתנאי הנ"ל קאי אמילת' דשכיח' ודלא שכיח' דהרי אפי' סיבת המיתה הוי מילת' דשכיח ולא שכיח א"כ ממיל' גם סיבת החזרה הוי בכלל כיון דלא הוי בגדר לא שכיח כלל ואדרב' מסתבר' טפי דשכיח מסיבת המיתה וכנ"ל ועוד דאם ר"ל סיבת המיתה לחוד הול"ל בפירוש שאם יתבטל הזיווג בסבת העדר ח"ו ומדכתב בלשון כולל מחמת כל איזו סיבה מבואר דרצה לכלול גם סיבת החזר' דכ' דכתב כל איזו סיבה ודאי עכ"ל דכולל ג"כ סיבת החזרה וק"ל. ואפי' את"ל דמהרי"א חלוק גם בזה מה שאינו מ"מ אפי' היה החתן מוחזק לא הוה מצי למימר ק"ל דהא הוא יחיד וידוע דא"ל ק"ל כפלוני היחיד כמ"ש מהריק"ו בהרבה מתשובותיו וכדמסיק הכנה"ג בכללי הק"ל. וסוף סוף לגבי הדורונות של החתן שהם תחת רשות אם הכלה ודאי לית דינא ולית דיינא דלא מירמי להו מינה דאע"ג דאיפליגו רבוואת' אי תפיסה לאחר שנולד הספק מהני אפי' את"ל דהוי תפיסה לאחר שנולד הס' מה שאינו. מ"מ הרי העלו גדולי האחרונים דכיון דבהא גופא פליגי מי הוי המוחזק ממיל' אזלינן בתר רוב הפוסקים כמ"ש הכנה"ג סי' ד' הגהת ב"י אות כ"ו ע"ש. והן אמת דנכון הדבר שתעשה אם הכלה כל מאמצי כחה כדי שלא יתבטל הזיווג כיון דהיא שידכה אותה בק"ס ות"כ אבל מאחר דהדבר תלוי בדעת בתה ומה לעשות לה כיון שאינה חפצה בה בשום פנים והרי אפי' אם היה תנאי מפורש ביניהם שאם תחזור בה הכלה תתחייב אמה לפייסה ושאם לא תפייסנה לא יחויב החתן לשלם לה מה שהוציאה בעדו עכ"ז לא היתה חייבת רק לפייסה בדברי' ולהרבות עליה רעים כאשר עשתה באמת שפייסתה וגם השתדלה שקרוביה יפייסו אותה כאשר יש עדים. ומנא אמינא לה ממאי דגרסינן פ"ג דגיטין דף ל' ההוא דאמר לה אי לא פייסנא לה עד ל' יום ליהוי גיטא אזל פייסא ולא איפייסה אר"י מי יהב לה תרקב' דדינרי ולא איפייס' א"ד אר"י וכי תרקב' דדינרי בעי למיתב לה הא פייס' ולא איפייס' הא כמ"ד יש אונס בגיטין הא כמ"ד אין אונס בגיטין וכ' ע"ז הר"ן וז"ל ומדאצטריך לטעמ' דאין אונס שמעינן דבד"מ דיש אונס האומר שדי נתונה לך אי לא מפייסנ' לפ' ופייסיה בכל מה שבידו ולא איפייס פטור דאנוס הוא עכ"ל וגדולה מזו כתב ריב"ש סימן ר"ן דאינו חייב אפי' בגיטין לפייסה בכל הון ביתו דזהו אונס' דלא שכיח ובמידי דממונ' אינו חייב ליתן לו אפי' דבר חשוב אלא סגי בפיוס דברים עש"ב וכן מבואר מתשו' הרשב"א סי' תשע"א ע"ש וא"כ כ"ש בנ"ד דלא נתחייבה אם הכלה לפייסה אם תחזור בה דאינה חייבת לפייסה אפי' בדברים. ולא עוד אלא דנלע"ד דאפי'

האם עצמה היתה יכולה לחזור בה דאדעת' דהכי לא נדרה לתת את בתה לגבר' ערטילאי ושאינו מצליח בלימודו ולא במדינות דהרי התנאי היה ביניהם שיתעסק בלימודו עם מעות הנדוני' באופן דממרחק תביא לחמה לפי מה שא"ל שהוא כלי המחזיק ברכה וא"כ אין לך הונאה ומום גדול מזה וכבר כתב הבית יהודה אה"ע סי' א' דאפי' במום שהי"ל מעיקר'. אלא שלא נתגלה לחלק שכנגדו רק אחר השטר שדוכין יכול לחזור בו ופטור אף מקנס שהתנו ביניהם ע"ש וק"ו ב"ב של ק"ו שעשתה לפנים משורת הדין לפייסה ולהרבות עליה רעים וקרובים ולא נתפייסה דהיא נקיה מה' ומישראל נקי נדר נקי שבועה דהאדם בשבועה פרט לאנוס. באופן שנלע"ד דאם הכלה פטור'. ועטיר' מכל ערעורי והחתן חייב לשלם לאם הכלה כל מה שהוציאה כפי תנאו. כל זה אני אומר אפילו את"ל דלא היה חייב החתן להחזיר מן הדין מה שהוציאה אם הכלה בעדו אלולי שנתחייב להחזיר בשטר השדוכין אם יתבטל הזיווג מחמת איזו סיבה:

אכן הנני יוסיף להפליא ולפרש דאפי' אם לא נעשה תנאי זה רק שקבל עליו החתן בעד נדונייתו מה שתוציא אם הכלה בעד הוצאותיו וזקפן עליו במלוה לתחילת פרעון הנדוניא עכ"ז היה הדין נותן כך שיפרע הלואתו אם יתבטל הזיווג מחמת איזו סיבה דלא הו"מ החתן לומר הרי לא קבלתי זאת ההלואה אלא ע"ד הנשואין לנדוניית הכלה והא קאימנ' וכיון שהביטול לא בא מצדי לא אפרע כלום דהרי קי"ל פ"ט דב"ב דף קמ"ו דאפי' בנתארסה וחזר בו הוא אפ"ה חייבת להחזיר הסבלונות שאינם עשוים ליבלות אם לא אכל החתן בבית חמיו והדר ביה איהו עכ"ז חייבת לשלם לדעת רוב הפוס' דהיינו הרי"ף והרא"ש ורשב"ם והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן ונ"י והטור חוץ מהרמב"ם ורבו הר"י ן' מיגש כמ"ש באה"ע סי' ן' אלא דהב"י פסק כוותייהו מהטעם שכ' בבד"ה דסוגיין דעלמ' כותיה בד"מ אבל כל האחרונים חלקו עליו ע"ש וא"כ בנ"ד דנתנה אם הכלה להחתן אלו המעות דרך הלואה ודאי לא הוו בגדר דברים העשוים ליבלות דאם אכל בבית חמיו אינם חוזרים משום דמחמת חיבת סעודה מחל אלא חוזרים ודאי כמו סבלונות שאינם עשוים ליבלות דאם איתא דיוכל לומר אנא הא קאמינ' הצד שאינו חוזר א"כ אף בהם נימא הכי ובפרט בעשוים לבלות ולא אכל ודוק. וכ"ש בנ"ד דליכ' ארוסין אלא שדוכין דקיל טפי. הן אמת דאין נראה כן לכאורה מדברי הרמ"ז בתשו' סי' מ"ח הנ"ל וז"ל רובן ככלן של הפוס' מתנבאים בסגנון אחד דדייניו דינא דאמדנ' לכן בנ"ד נימא בה מילת' דאומד הדעת נותן שהמנהג שנהגו היום באיטאלי' לשדך וכו' הוא ליסד וכו' שלא יתאנו וכו' וכל כי האי אמרינן בגמ' פוק חזי מאי עמא דבר וכו' וכך נהגו כשבאים מחמת איזו סיבה ח"ו לידי פירוד משיבים הסבלונות והדורונות

שהם בעין ואומרים לא היו אלו עם אלו מזלייהו ומעיקר' אדעת' דהכי שדכי ולא ארסי למען יתלבנו ויתבררו הדברים ולא שמיע לן ולא ראינו מעולם שאחר חזרת הסבלונות והדורונות שהם בעין שיפרע שום א' מן ההוצאות שנעשו ביני ביני לא לחלק הכלה מה שהוציאה במשתאות והקבלת אורחים מן החתן וכו' ולא לחלק החתן ההוצאות שעשה בסוסים ובמרכבות ובמלבושים ויפויים וכו' וכן העיד לי בעל תורה וכו' שהיה דיין מטענה כזו ופטרו הדיין הנ"ל עם הדיין הב' את החלקים מכל מין הוצאות שעשו כל א' מהם אלא להחזיר הדורונות שעברו ביניהם ותו לא מידי כי מי הכריחם לשום א' מהם לעשות אותם ההוצאות שאומרים שעשו ומי מעיד ומי מפיס ולאו כל כמיניהו לו' כך וכך הוצאתי וכו' והניח מעותיו על קרן הצבי וכו' ע"ש:

והנה כונת הרב ז"ל פשוטה דר"ל דאע"ג דאמרינן פ"ט דב"ב הנ"ל דבנתארסה והדרא בה איהי אפי' כישא דירק' הדרה ע"ש ובסי' ן' הנ"ל עכ"ז שאני שדוכין דאפי' אי הדרא בה איהי אינה חייבת להחזיר אלא הסבלונות דאינם עשויים ליבלות ולא הוצאות משום דאזלינן בתר אומדן דלא משתדכי אהדדי אלא ליפ' הבית וכו' שלא יתאנו וכו' ולא הדרי אלא הסבלונות שהם בעין וכו' וא"כ מוכח מדבריו דאדרב' אפי' הדברים שחייבין להחזיר בארוסין אינם חייבין להחזיר בשדוכין וא"כ ה"נ י"ל בנ"ד דאע"ג דהוכחנו דבכה"ג בחזרת ארוסין היה חייב להחזיר עכ"ז בחזרת שדוכין אולי נאמר דאינו חייב להחזיר. אכן מלבד דלע"ד דברי הרמ"ז תמוהים דהרי אדרב' מצינו להנ"י בפ"ט דב"ב הנ"ל שכ' בענין הסבלונות וז"ל השולח סבלונות לבית חמיו אמר המחבר פי' לאחר קידושין דבלא קדושין ודאי לא מחיל כלום ואפי' אכל שם ואפי' איכא שדוכין כיון דמצו למהדר בהו ולהכי נקט בבית חמיו. הריטב"א ז"ל עכ"ל הרי דבשדוכין חייב להחזיר הכל יותר מבארוסין ודלא כהרמ"ז הנ"ל ואע"ג דכ' הרב"י בסי' ן' הנ"ל על דברי הריטב"א אלו וז"ל ואינו נראה כן מדברי תשובת הרשב"א שאכתוב בסוף סי' זה והיינו תשובת הרשב"א שהעתיק מרן אח"ך דמינה מוכח דס"ל דלא שנא ארוסין משדוכין וכבר הובאה פלוגת' זו בהגה שם ס"ג ע"ש מ"מ אף לדידיה השווה המדות בין אירוסין לשדוכין אבל לו' דבשדוכין אינו חייב לפרוע אפי' הדברים שחייב לפרוע בחזרת ארוסין זה לא אמרה אדם מעולם וכ"מ מתשובות הרשד"ם אה"ע סי' קע"ו ובתשב"ץ ח"ב סי' קס"ו דלא שנא ארוסין משדוכין עי"ע (וע' בתשובות משפטים ישרים למהר"ש גאון סי' ג' בזה) באופן שדבריו צל"ע. ומ"מ אפי' לפי דברי הרמ"ז לא כתב אלא דאין לשלם ההוצאות שעשו החלקים בעצמם משום דמי הכריחם וכו' ומי מעיד וכו' וכנ"ל מה דלא שייך בנ"ד דהלותה אם הכלה לחתן המעות להוצאותיו והחתן זקפן עליו במלוה ונשתעבד לקבלם

עליו לנדוני' וא"כ ודאי אם הכלה לא הלותה לו אלו המעות אלא שע"מ שיכניסנה וכיון דנתבטל הזיווג עליו לשלם במיטב' וגדולה מזו כתב הרא"ש בתשו' הביאה הטור סימן ן' באחד ששידך בתו ופסק עם החתן סכום ומאותו סכום נתן לו ג' מאות זהובים ומהם קנה סבלונות ושלח לה ואבי הכלה חזר בו ושדך בתו לאחר והשיב ע"ז דמה שנשאר מג' מאות זהובים מלבד מה שהוצו' בסבלונות ששלח לה חייב להחזיר דלא נתנה לו אלא ע"מ שתנש' לו בתו ודמי הסבלונות יהיו בחשבון התשלומין וכו' ע"ש וכ"כ בתשו' ב"ח סימן מ"ט דהמעות שניתנו לחתן בתורת תחילת נדוני' ומתה הכלה חייב להחזיר ע"ש ועי"ע במהראנ"ח ח"א סי' ק"ד ובודאי פשוט דה"ה חזרה וק"ל וכ"ש דנימ' הכי בנ"ד דלא היתה אם הכלה שחזרה בה אלא הכלה ואם הכלה אין לה פשע בזה דודאי ה"נ דינא הכי דישלם החתן חובו ודמי הסבלונות יהיו בכלל התשלומין וכל זה היה הדין אפי' אם לא היה תנאי לשלם וכ"ש הכא דיש תנאי מפורש שאם יתבטל הזיווג בשביל כל איזו סיבה דודאי כולל ג"כ סיבת החזרה כמו שהוכחתי למעלה דהדבר פשוט דחייב החתן לשלם עד פרוטה אחרונה ואמו בעדו כאשר נתחייב המורשה בעדה ככתוב בשטר השדוכין ותו לא מידי. כ"ד הכו"ח פה מודונ' יום ב' לסדר בא ש' התקל"ז הק' ישמעאל כהן ס"ט בלא"א אברהם יצחק זלה"ה.

סימן יא

תשובתי על תשובת הרב הנז' בס"ד

תשובה לדידי חזי לי ארש זבת חלב ודבש עבר צופי"ם האי פסקא דדינ' חתום בחותמו של כהן גדול וצניף מלוכה. דמחדדן שמעתתיה המעתיק הרים משק"ל שני סלעי"ם ומחזירן למכתשת או דכו במדוכה. הרב המו' בישראל גדול שמו רבא אילנ' ותקיף ומשר' קטרין עד ישקיף כרע וזקיף שיכול לדון את שתקיף אור מקיף מעלת הרב הפוסק נר"ו לן בעומקה של הלכה. ברוח מבינתו גוד אחית גוד אסיק פינה וזוית לא שביק הוא הצ"ד צדדין וצידי צדדין והעריך אותו הכהן העמדה והערכה. משתכל הוית אסוף מגילת' מפורש יוצא מפי כהן גדול חיובא רמי על המשודך שלם ישלם הכסף המתוכן בדהב' פריכ'. כי כן הדבר לעומת שבא דרך הלואה בריא בחיוב' מעיקר' משכ'. ואחריו החזיקו שלשת הגבורים רבנן דפקיע שמיהו אכלא כרכא הרבנים המובהקים האירו ברקים דייני גולה וסבי דצור"ה ראשון הוא הרב הכולל מר אחיו מהרד"ך נר"ו והרב המופל' תפארת ישרא"ל ורבא דעמיה הנשר הגדול הר' באסא"ן שפה אחת לכלם קשתם דרוכה. אם כן איפה מה ליחיד הקל תקיף חולשיה מסיפיה לרישיה מחכו עליה במערב"א וכוליה יומא

לא פסיק חוכא. יתר על כן אני עני וכואב אגב מטלטלי טלטול' דגבר"ה שלא מן המוקף ספרן של צדיקים לכל המלאכה. ונוסף עוד חבילי טרדי"ן דמצוה ורשות עלות עלי אשר לא יתנוני השב רוחי ואעיקר' דדינ' פרכ'. ואולם באשר דבר מלך הרב הפוסק נר"ו גזרה חכמתו אשנה פרק זה על דברתי מלכי צדק חזו דאתאי מקצר ועולה אין זה מעלה ארוכ"ה. וזה החלי בעזר משדי תחון זכות אבות שמורה וערוכה. בס"ד. הלא זה דברי דמאחר דכך גמרו אשר בא יבא המשודך באחת ערי הממלכה. עיר גדולה של חכמים ושל סופרים וקב"ע את קובעיה"ם עושה לו לימודי"ם הוה מסדר סדר המערכה. א"כ עין בעין כל אדם חזו כי לא נתרצית אם הכלה בשדוכין רק שיהיה חכם ומבין ארגוונ' ילבש והמניכ'. חלוק' דרבנן ועשה פרי קדש הלולים בתעל"ת הברכ"ה. ואלו השת' באחרית הימים מקיש הויא ליציאה זו היא שיבה זוהי ביאה גבר' שרכ'. לא רמי אנפשיה שעבוד' דאוריית' אגלאי בהתיה ויכסהו הענן עם חשכה. א"כ שפיר מציא אמרה ליה אם הכלה לדידן הוי מומא מממ"י עזובה היא דא בטילה תבטל האי שידוכי. הפרד נא מעלי ואין אומר לדבק טוב ולמה אמרו משיכה. וכמ"ש הרב הפוסק בתשובתו הרמתה מקוטרת מר ואהלות על ערבי"ם בתוכה:

איברא דאמרינן בנדרים דף ז"ך ההוא גברא דאתפיס זכוות' בבי דינא ואמר אי לא אתינ' עד תלתין יומין לבטלן זכוותי אתניס ולא אתא וסבר רבא דאנוס הוא ופריך מ"ש מההו' דא"ל אי לא אתינ' מכאן ועד ל' יומין ליהוי גיטא ופסקיה מבר' ואמר שמואל לאו שמא מתיא אמאי מינס אניס דילמ' אונס' דמגלי' שאני ומבר' מיגלי אונסיה. והכי אמרינן בשמעת' דריש כתובות דמייתי הרב הפוסק נר"ו אונס' דשכיח שאני דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה. ומתבאר יפה מגופי הלכות ומיסודן של התוס' והרשב"א והרא"ש והר"ן שם בנדרים ומדברי התוס' והרא"ש והריטב"א ריש כתובות וגיטין דף ע"ג דאונס' דשכיח אי לא אתני גם בממון איהו דאפסיד אנפשיה. וכן הוכיח הרב ש"ך בי"ד סי' רל"ב ס"ק כ' ובח"מ סי' נ"ה מדברי הרא"ש ורי"ו דאונס' דשכיח איבעי ליה לאתנויי ומסיק להלכה הכי וכ' בח"מ דזה דעת מהר"א ששון בתשו' ע"ש. ומאחר שכן בנ"ד לכאורה נראה דהוי מילת' דשכיח דאיכ' טובא דלא גמירי והו"ל לאם הכלה להתנות שאם לא יצליח בלימודו בטלי השדוכין והשת' דלא התנית אמור יאמר חתנ' דנא יש לי בטלין הרבה כנגדי ואת אפסדת במאי דלא אתנית ואין פוטר אותה. וכד דייקינן פורת' אין נסתר מחמותו עוצם טענתה בעבור שלא התנית דאם לא יצליח בלימודו יבטלו השדוכין כאשר נבאר. אימא רישא דחזיתיה להרב מהריב"ל ח"ג סי' קכ"ב דכ' על תשובת הרא"ם באיש היוצא מקהלו להתפלל אל קהל אחר דיכול להוצי'

חפציו אשר הקדיש ולהוליכם אל הקהל אשר הולך דהרי אונס' דשכיח הוא ולא אתני ואיהו דאפסיד אנפשיה כמבואר בש"ס וזוהי שקשה על הרא"ם ותירץ הרב דשאני התם דליכ' אומדנ' ומ"ה אונס' דשכיח הוא ולא אתני איכ' למימר דילמ' לא קפיד דליהוי גיטא אבל בנדון הרא"ם דאיכ' אמדנ' אומדינן דעתיה דלכך נתכוון והאריך בזה ע"ש. וראיתי להרב פני משה בראשון סי' ס"ב שהקשה על מהריב"ל ממ"ש בח"ב סי' כ"ב באשה שנעלה פתחה שפסק דיכול לישא אחרת דלא נשבע אדעת' דהכי והוצרך לחלק מהיכ' דלית ליה בני דלא ילדה דלא ישא משום דהוי מילת' דשכיח' דכמה נשי אינם יולדות והו"ל לאתנויי כההי' דפסקיה מברא אבל פתחה סתום לא שכיח וכפי תשובתו הנז' דהאומדנ' עיקר אף בשכיח ולא אתני א"כ בלא ילדה איכ' אומדנ' דאין אשה אלא לבנים ואע"ג דלא אתני לא אפסיד. ותו פתחה סתום אמאי אצטריך לומר דלא שכיח הרי לדידיה אף דשכיח איכ' אמדנ'. ועוד הקשה הרב מהר"א ששון בתשובה סי' ס"א על תשובת מהריב"ל ח"ג הנ"ל דכפי דבריו מאי פריך הש"ס בנדרים עליה דרב' מההי' דפסקיה מברא לימא דשאני היכ' דאיכ' אמדנ' ותו קשיא לי עלה מתשובת הרשב"א סימן תשע"א שכתב ושדך בת בתו וחייב עצמו לתת לו דבר ידוע בקנס ושבועה וטען אח"ך כי הבת אינה רוצה דאין לך אונס גדול מזה ואין לומר שהי"ל מתחילה להתנות שאם תסרב הבת שיהיה פטור דלא היא דאונס' דלא שכיח הוא דכל בנות מתרצות למה שירצה האב או הקרובים ואפי' שכיח או לא שכיח כמת או חולה לית ליה לאתנויי עכ"ד ולדברי מהריב"ל תפוק ליה דאיכ' אמדנ' דודאי לא נתחייב אי ידע דלא תרצה הבת ואף אי הוי שכיח פטור:

ועלה במחשבה לישב כל הקושיות הנ"ל בחד' מחת' דמעולם לא אמרה מהריב"ל אלא היכ' דנעשה הדבר או נתחייב בלי שום תנאי אז אי איכא אונס אף דשכיח ואיכ' אמדנ' אזלינן בתר אמדנ' אשר יאמר כי הוא זה בנדונו דהמקדיש רצונו להוצי' כליו מהבית הכנסת אל המקום אשר יהיה שמה הרוח ללכת דהוא הקדיש הכלים בלי שום תנאי ואמרינן דלא הוצרך להתנות דסמיך אאמדנ' כמו שביאר שם מהריב"ל. אבל היכ' דיש בדבר תנאי קטון וגדול שם הוא דאמרינן דאם אירע אונס' דשכיח לא מהני אמדנ' דכיון דנחית לתנאי הו"ל לאתנויי גם באונס' דשכיח ומשו"ה לא מצי הש"ס לשנויי דשאני היכ' דאיכ' אמדנ' כמ"ש מהר"א ששון דרב' איירי באומר ליבטלן זכוותי אי לא אתינ' וכיון שהתנה לא מהני אמדנ'. וכן נדון הרשב"א איירי בקנס דמסתמ' התנה שאם יחזור יתן קנס ויתבטלו השדוכין וכיון שהתנה לא מהני אמדנ' דה"ל להתנות באונס' דשכיח ומשו"ה אתי עלה הרשב"א מטעם דהוי אונס' דלא שכיח. וכן בנדון מהריב"ל דח"ב

שמתנים במקום דלא ישא אשה אחרת כי אם ברשות ב"ד והרי התנה דברשות ב"ד ישא וכיון דנחית אתנאה הו"ל להתנות אם לא ילדה דשכיח והשת' דלא אתני איהו אפסיד אנפשיה וכן נסתמה פתחה אי הוה שכיח לא פטור דהו"ל לאתנויי ולפ"ז נסתלקו כל הקושיות. אלא דלפ"ז צ"ל דמ"ש הרב דההי' דפסקיה מברא שאני דליכ' אומדנ' קושט' קאמר אבל גם דהוה אומדנ' אי שכיח ולא אתני הא דמבר' אינו אונס מאחר דנחית לתנאי וזה דוחק:

וראיתי להרב פ"מ שם שכ' וז"ל והנה מהרש"ך ח"ב ס' מ"ה החזיק בכל עז ותקע עצמו לדבר הלכה הלזו דכל דאיכ' אמדנ' דמוכח' אפי' באונס' דשכיח טובא ולא אתני אין בכך כלום דהאמדנ' מספקת לומר דאדעת' דהכי לא נשתעבד והכריח דבריו מכמה הכרחיות ובפרט מתשו' הרא"ש וכו' והרי ההיא דהרא"ש דעניות שכיח טובא ולא אתני ואפ"ה פטרו הרא"ש מטעם אמדנ' וכו' ואף מהר"א ששון דפליג עליה וס"ל דשכיח טובא לא מהני אומדנ' ומוקי תשובת הרא"ש דעניות לא שכיח טובא וכו' עכ"ל ושותיה דמר לא גמירנ' דהרי מהרש"ך בתשובה הנז' לא סבר כמהריב"ל דאזיל בתר אומדנ' ובאונס' דשכיח פוטר ומלבד דלא החזיק בכל עז דברי מהריב"ל אלא בנה עליו דייק וסתר דעת מהריב"ל. אכן דעת מהרש"ך מבואר ומבורר בתשובתו הנ"ל דהא דאמרו בש"ס אההוא דפסקיה מברא אונס' דשכיח שאני היינו לשיטת המקשן דסבר יש אונס בגיטין אך למאי דנקיטינן דאין אונס בגיטין לא צריכנ' להכי וההיא דפסקיה מברא דלאו שמא מתיא דוקא בגיטין היא אבל בעלמ' אף אונס' דשכיח לא בעי לאתנויי ופוטרו והביא ראיה לזה מתשובת הרא"ש כלל ח' דאונס דשכיח סגי ולא אמרינן ה"ל לאתנויי וסמוך לזה מייתי ראיה מדברי רש"י בנדרים דף ז"ך ע"ב שכ' והלכת' אסמכת' קניא והוא דלא אניס כאונס' דמוכח' לאינשי כהאי דלעיל דפסקיה מברא וכ' וז"ל בלי ספק מדבריו יש להוכיח דקושט' דמילת' למסקנ' דאונס' דשכיח סגי ואע"ג דלא אתני וכו' ועוד האריך לתמוה על רבינו ירוחם שכ' דעכבו נהר היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים דלא שכיח ומשמע דהוי לקושט' ויש לתמוה עליו אבל על הרא"ש בפירושו שכ' כן י"ל דלס"ד קאמר ע"ש באופן שהרואה יראה דברי מהרש"ך ולבבו יבין דסבר דבממון וכיוצ' גם אונס' דשכיח וליכ' אמדנ' הוי אונס שלא כדברי הרב פ"מ דמהרש"ך החזיק בדעת מהריב"ל. גם מהר"א ששון לא פליג עליה דמהריב"ל רק תירץ קושית מהרש"ך וסבר דגם למסקנ' אתמר שינויא דאונס' דשכיח בעי לאתנויי כמבואר בדבריו.

ובאמת כי דברי מהרש"ך מדעתי כי קשים שהוא כתב שיטתו בעד הרא"ש והר"ן במ"ש בפירושם לנדרים כמבואר בדבריו באורך. ואנן שמעינן איפכ' להרא"ש והר"ן שכתבו

דאונס' דשכיח ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה גם בשאר מילי כמבואר בדברי הרא"ש ריש כתובות ובדברי הר"ן פ' כל הגט ופ' מי שאחזו ע"ש ואיך מהרש"ך השיא דעת הרא"ש והר"ן לסבר' אחרת ודבריהם מבוארים כדברי רבינו ירוחם. וגם יראה המעיין שהרמב"ן והרא"ה והרשב"א והריטב"א בחידושיהם סברי הכי וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' תשע"א וכ"כ המרדכי פ' מי שאחזו וכ"כ הרב המאירי בפסקיו כ"י ריש כתובות וכ"כ הרב המגיד פ"ט דגירושין דאיכ' תלתא בבי דאונסין ובגיטין שכיח ושכיח ולא שכיח לא הוי אונס אבל לא שכיח אף בגיטין הוי אונס וכתב דלזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א. ומ"ש הרב המגיד שלא נתבאר בדברי הרי"ף והרמב"ם היינו לחלוקת לא שכיח דהוי אונס גם בגיטין:

וראיתי להרשב"ץ בתשובותיו ח"א סי' צ"ה דמגמנם בה כי הא דמשני אונס' דשכיח הוא לס"ד אבל למסקנ' טעמ' משום דאין אונס בגיטין ובר מגיטין אין חילוק בין שכיח ללא שכיח או מאי דנסיב ליה גמר' מעיקר' טעמ' דקושט' הוא לבר מגיטין עכ"ד וק"ק דמאי מספק' ליה מאחר דכל הגדולים נקטי דשכיח בכל ענין אינו אונס כמבואר בדבריהם. ומ"מ פליאה נשגבה על הרב מהרש"ך שהוא אחרון איך תפס בפשיטות נגד התוס' והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והמרדכי והרא"ש והריטב"א והר"ן ולא עוד אלא שלא הזכיר דבריהם ואדרב' תמה על רבינו ירוחם והשיא דעת הרא"ש והר"ן דלא כרבינו ירוחם. ולומר דנעלמו ממנו דברי כל הגדולים זוהי שקשה. וכבר ראיתי להרב מהר"א ששון בתשו' הנז"ל שהעיר במקצת על הרב מהרש"ך דרך תירוץ לקושיותיו. תו ק"ק על הרב מהרש"ך שכתב דעל רבינו ירוחם יש לתמוה אבל להרא"ש ל"ק דהוא כתב על שינויא דמשני גמר' דילמ' אונס' דמגליא שאני. והם לשינוייא דמשני לפום דעת המקשה אמנם לקושט' ודאי ס"ל להרא"ש דמתני' דעכבו נהר הוי אף עיכוב דשכיח וא"צ לפרש שעלה הנהר מהפשרת שלגים עכ"ד דדבריו הללו נתנו ליאמר בדברי הרא"ש בפירושו. אבל מה יענה שכך כתב בפסקיו דמייתי הא דפריך לרבא מההוא דפסקיה מבר' ומשני אונס' דשכיח ועלה כתב אבל עכבו נהר דמתני' היינו שגדל הנהר מגשמי' והפשרת שלגים דאונס' דלא שכיח הוא ולא איבעי לאסוקי אדעתיה עכ"ל והשת' אי אמרת דסבר הרא"ש לקושט' כרבינו ירוחם משו"ה מייתי בפסקיו האי קושי' והאי פירוק' וביא"ר עליה דעכבו נהר דמשנתנו לא שכיח. אלא אי אמרת כמ"ש מהרש"ך דלקושט' עכבו נהר אף עכוב דשכיח הוי אמאי הרא"ש כתבה בפסקיו ולשתוק מהאי קושי' ופירוק' ופירוש זה דעכבו נהר דהכל הוי ס"ד:

אמנם ק"ק על הרא"ש ורבינו ירוחם דכיון דבשכיח ולא שכיח הוי אונס ולא איבעי לאתנויי בממון וכיוצ' בר מגיטין דלקושט' בגיטין שכיח ולא שכיח אינו אונס א"כ אמאי הוצרכו לומר דעכבו נהר דמשנתנו לא שכיח הרי אפי' שכיח ולא שכיח דהיינו שכיח קצת הוי אונס בר מגיטין. ואף לפי דעת המקשה דגיטין שוה לעלמ' היינו דשכיח ולא שכיח גם בגיטין הוי אונס כמבואר לדעת כל הגדולים הנ"ל והרא"ש מכללם. ונראה פשוט דהא דנקטי הרא"ש ורבינו ירוחם שעכבו נהר שגדל מהגשמים והפשרת שלגים לא שכיח כונתם דלא הוי כמבר' דשכיח טוב' אלא הפשרת שלגים דלא שכיח כלומר דשכיח ולא שכיח ולא הוצרכו לפרש דהוא דבר ידוע דשכיח קצת כי הנה הסתיו והיו תוצאותיו ברבבותיו גבורות גשמים לפום חורפ"א והנה"ר יעל על כל גדותיו וכל עצמם אינו אלא דעכבו נהר לאו היינו אפסקיה מבר' דשכיח אלא לא שכיח כמבר'. וכבר רבינו ירוחם שם נתיב י"ד ח"ג סיים דאי הוה דבר מצוי הו"ל לאסוקי אדעתיה הרי דלא מיעט אלא דבר מצוי. אך יש להעיר על הטור דבי"ד סי' רל"ב בדין הדירו חבירו סתם וכתב חלה הוא או חלה בנו או אונס אחר ובח"מ סי' ר"ז משם הרמב"ם כתב ואם עכבו חולי או נהר ובח"מ סי' כ"א כתב סתם אם היה אנוס ובסי' נ"ד כתב מחמת חולי וכיוצ' ולפחות בי"ד סי' רל"ב הו"ל לפרש דעכבו נהר הוי אונס היכ' שנתעכב לפי גודלו מהפשרת שלגים כדפירש אביו הרא"ש. ונראה דגם הטור סבר כהרא"ש דעכבו נהר דמשנתנו היינו מהפשרת שלגים ולא הוצרך לפרש דפשט לשון עכבו נהר הכי משמע שהוא נתעכב מחמת הנהר עצמו ולא מחמת דאפסקיה מבר'. וכן הטור עצמו א"ה סי' קמ"ד כתב וז"ל אין אונס בגיטין בד"א באונס של חולי או שלא יכול לעבור הנהר דשכיח קצת אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי וכו' עכ"ל הרי דהטור ביאר דחולי ולא יכול לעבור הנהר הוי שכיח קצת והיינו מהפשרת שלגים וכדאמרן דהוי שכיח ולא שכיח. והרב מחנה אפרים ה' שבועות סימן י"ב הוכיח דבנדר אף אונס דשכיח פטור והרא"ש לא כתבה אלא לרבא עש"ב ובהא ניחא לי דהטור השמיטה בקיצור פסקי הרא"ש ובי"ד סי' רל"ב לא הזכיר עכבו נהר ומהרב ש"ך י"ד סי' הנז' נעלמו דברי הרשב"א והריטב"א והריב"ש שהבי' הרב מחנה אפרים שם. אבל עדיין צריך להתישב בשרשי הדברים ואני אמרתי בחפזי. באופן דגדולי הפוסקים רובם ככלם סברו וקבילו דברי ר"י שכתבו התוס' בשמו ורבינו ירוחם נתיב כ"ד ייחסם לר"ת דאונס דשכיח בכל ענין לא הוי אונס דהו"ל להתנות ומה שהוכיח מהרש"ך מדברי רש"י בשילהי שמעת' דנדרים דף ז"ך ומתשובת הרא"ש כלל ח' כבר הרב מהר"א ששון פריק להו שפיר וגם אין לדקדק בדברי מהרש"ך ממ"ש רש"י בגיטין דף ל' כאשר יראה המעיין. ואחרי כותבי נשאתי את עיני ואראה

על אחד ההרים הר המר הוא הרב משנה למלך פ"ג דשבועות שתמה על הרב פני משה כקושיין דמהרש"ך פליג אמהריב"ל וגם על הרב מהרש"ך תמה דאשתמיטיתיה דברי התוס' והרא"ש ושקיל וטרי בדברי הרב פ"מ ע"ש באורך לכן שמח לבי שכיונתי לדעת גדול בקצת דברים והשת' דחזאי דברי קדשו סגר עלינו המדב"ר. וראיתי להרב ש"ך ח"מ סי' נ"ה שכתב דדברי מהרש"ך אינם נכונים ושמהר"א ששון השיגו. ומבין ריסי עיניו ניכר דלא חלק אלא על מהרש"ך אך לא על דברי מהריב"ל דאמדנ' שהביאם מהרש"ך. והרב פני משה יצא לישע למחזיק ולמעוז לו למהריב"ל דאמדנ' מהני אף בשכיח וכתב דיש ראיה לזה מסוגיין דנדרים דרב' אההי' דלבטלן זכוותי קאמר דאנוס הוא ומוכח אף אי הוי אונס' דשכיח ומשו"ה כי פריך ממתני' דמת תוך י"ב חדש לא פריך דמיתה שכיח' משום דרבא איירי גם באונס' דשכיח וכי פריך מההי' דפסקיה מבר' אהדר ליה דהתם אונס' דשכיח וליכ' אמדנ' משא"כ רבא דגם בשכיח קאמר אונס הוא משום דליכ' אמדנ' והן הן דברי מהריב"ל והאריך הרב בזה הלא בספרתו. וכ"כ בח"ב סי' ס"ה דמיתה שכיח' וחילק איזה חילוקים מכח הסוגיות. וכבר הרב משנה למלך תמה על מ"ש בתשו' דח"א הנ"ל דמיתה הוי שכיח ולא שכיח והכריח הדבר מסוגית ריש כתובות ושכן כתב הרשב"א סי' תשע"א. וגם מעלת הרב הפוסק נר"ו עמד בזה והבי' קצת סוגיות ומסיק דמיתה הוי שכיח ולא שכיח ויש להעיר עליו אשר לא זכר תשובת הרשב"א סי' תשע"א דעסיק בה ועל הרב פ"מ בתשובות הנז' קשה דלא זכר מתשובת מר זקנו הרב מהראנ"ח בח"ב סי' ס"ג עש"ב. ובס' מחנה אפרים תמה על מהריק"ו מתשובת הרשב"א ומסוגית ריש כתובות. ועל עיקר מאי דסייעיה הרב פ"מ למהריב"ל משמעתין דנדרים כבר הוה בה הרב מש"ל. והנני יוסיף לומר דהרב פ"מ פשיט' ליה דרב' דאמר אנוס הוא גבי לבטלן זכוותי היינו בכל אונס אפי' דשכיח דמילת' פסיקת' קאמר וכו' ולא ידעתי מה יוכיח הוכח דרב' סתמ' ומילת' פסיקת' קאמר והא רבא אההוא עובד' דאתרחיש קמיהו איירי ואינהו ידעי ומכירין באונסו ומה צורך לפרש כיון דבגויה קמשתעי והתלמוד לא חש לפרש ברישׁ' אופן האונס דההו' גבר' דסמיך אדבעי למימר דאונס' דשכיח בעי לאתנויי. תו יש להעיר על הרב פ"מ דמריהט' דכוליה לישניה משמע דמילי דמר סלקן ואתיין אליב' דכלהו רבוואת' ומכללם רבינו ירוחם דשקיל וטרי במיליה. והרי התוס' מוקמי להההוא דאתפיס זכוותיה דאניס באונס דלא שכיח ע"ש גם רבינו ירוחם במשרים נתיב י"ו ח"א כתב וז"ל וכן מי שהתפיס זכיותיו וכו' והוא דלא אניס כגון חולי וכיוצ' בו או שהפסיקו נהר ונתעכב בעבור זה ולא בא לא קנה אבל אם הוא אונס דה"ל לאסוקי אדעתיה והי"ל להתנותו ומדלא התנה הפסיד עכ"ל הרי מבואר דגם במתפיס זכוותיה

בעינן דלא יהיה אונס דה"ל לאסוקי ולאתנויי הפך הרב פ"מ. והרמב"ם פ"ט מה' גרושין כתב וחלה או עכבו נהר ופי"א דמכירה כתב ועכבו נהר או חולי וסמך דנפרש עכבו נהר דומיא דחולי דהוי שכיח ולא שכיח:

אך אוסיף להביט עוד להרב פני משה בתשובה ח"א הנ"ל שתירץ למאי דהקשה למהריב"ל מיניה וביה כמש"ל עפ"י דברי התוס' בקמ' דף ק"י שכתבו דאדעת' דהכי לא נאמר כשיש דעת שכנגדו ומשו"ה מהריב"ל בתשובה דח"ב בנדון נסתם הפתוח שכתב דלא ילדה מילת' דשכיח והו"ל לאתנויי אף דאיכ' אמדנ' היינו משום דתלוי בדעת האשה נמי. ושוב הקשה דדברי הרא"ש בתשובה כלל ח' דאיירי בשדוכין וכתב דמצי למימר אדעת' דהכי הם הפך התוס' דקמ'. ועל כן תריץ יתיב והיתה לבא"ר כונת התוס' הנז' דברישׁ' כתבו דבנפלה מן הארוסין איירי והדר הקשו דאדם הקונה דבר מחבירו ונתקלק' יבטל המקח דאדעת' דהכי לא קנה ותירצו דלאו בלוקח לחוד תליא אלא גם בדעת המוכר ופירש דהצעתם הוא לצורך תירוצ' דבעו למימר וכונתם דבארוסין מציא אמרה אדעת' דהארוס לא קפיד אבל בנשואין קפיד דאם כונסה ע"מ שלא תפול לפני יבם וכו' א"כ כשמת הו"ל בב"ז וא"כ לאו בדעתה לחוד תליא וזו הצעה לתירוץ ולמדנו דלפעמים האמדנ' מספקת לבטל דעת המתחייב מפני דעת מחייבו וזמנין דאומדן דעת המתחייב אמדנ' גדולה מאד ואנן סהדי דלא יבטלנה המתחייב ואף אם שכנגדו לא יתרצה ובנדון הרא"ש אמדן דעת אבי המשודכת אמדנ' גדולה וכו' זהו תורף דברי הרב פ"מ בקצור נמרץ הלא בספרתו. ומבואר למעיין דיש לעמוד הרבה בדברי התוס' דקמ' הנ"ל ודבריהם בכתובות דף מ"ו ע"ב וגם בכל חלקי דבקי בדקי דברי הרב פ"מ הנ"ל. ואולם אנא נפשאי נכון לבי לדרך פעמי כי נח"ץ ינח"ץ איש אשר כמוני וטרידנ' טוב' ואגב דוחק' דבק לשוני כי קצר מן המצר עצור עצר. רק זה אומר דמה שרצה הרב פ"מ לומר דהרא"ש סבר פירוש זה אשר ייחסו לתוס' דבר ה' בפיהו אמת שכ"כ הרא"ש בתוספותיו לקמא הובא בשיטה מקובצת שם וז"ל וא"ת א"כ אם קנה אדם בהמה ומתה יחזור המקח דאדעת' דהכי לא זבן י"ל דלא פריך הכי אלא מתנאי שיוכל להתנות ולא יעכב אדם על ידו כמו מחטאת ואשם וכן מיבמה שנפלה לפני מוכה שחין מן הארוסין דאם היתה רוצה להתנות בשעת ארוסין שאם ימות קודם שישא אותה יהיו הקדושין בטלין כדי שלא תפול לפני אחיו מוכה שחין לא היה הבעל מעכב על ידה הלכך חשבינן כאלו התנית אבל מן הנשואין לא היה הבעל שומעה לעשות בב"ז וכן כל מקח שאדם קונה אם היה הלוקח בא להתנות שאם יתקלקל מקחו שיחזור המקח לא ישמע לו המוכר הלכך לא הוי כאלו התנה עכ"ל ודבריו מבוארים כדברי הרב פ"מ. ברם מה שרצה הרב פ"מ לפרש בדברי התוס' דזה

כיונו בהצעתם המעיין יראה כי אין זה במשמע דברי התוס' מכמה אנפי. ותו דאין זו דרך להציע הצעה כיון דאינו שייך כי אם לתירוץ ובלא הצעה יקשו יותר בחוזק ואחר קושיתם יתרצו ויאריכו לפרש דהוי מן הארוסין וזוהי סוגיית התוס' וכלהו רבוואת'. ולפום ריהט' אפשר לומר בכונת התוס' דקמ' הנ"ל דקשי' להו דאדפריך הש"ס יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תפוק בלא חליצה וכו' הו"ל למפרך אלא מעתה שנעשה בעל מום בעלה תפוק בלא גט דאדעת' דהכי לא קדשה עצמה וכמו שהרגישו התוס' בכתובות דף מ"ו וגם הרא"ש בתוספותיו הובא שם במקובצת כתב דזו סוגי' תמוהה דאמאי לא פריך מאשה שנעשה בעלה בעל מום וכו'. ומשו"ה כתבו התוס' דמן האירוסין איירי דאי מן הנשואין ודאי מקדשה נפשה להיות נשואה דמשום אחר מיתת בעלה לא מסק' אנפשה מלהיות נשואה אלא מן הארוסין איירי דמקדושין אין לה שום טובה כונתם ז"ל דבנשואין כיון דיש לה טובה גדולה להיות נשואה לא מסק' מה יהא אחרי כן דרוצה אשה וכו' ואגב חביבות' גמרה ומשעבד' נפשה וא"כ גם בנעשה בעלה בעל מום כיון דנשאת אגב חיבת הנשואין לא מסק' מה יהא אחרי כן וברבות הטובה של נשואין גמרה ומשעבד' נפשה אך קושית הש"ס מארוסין דמקדושין אין לה שום טובה. והדר הקשו דנהי דאנחת לן חדא דלא פריך מנעשה בעלה בעל מום. אך תיקשי דאדם שקנה מחבירו שום דבר ונתקלקל יבטל המקח דהוי דומי' דמאי דנתקשו בריש' דלפרוך הש"ס מנעשה בעל בע"מ והא מתרצת' דמאירוסין איירי וכו' אך אכתי לא איפרק דאדם שקנה מחבירו וכו' דהתם סברי התוס' דליכ' טיבות' כמו בנשואי אשה לא דכוות' ולא דפחית' מינה ודמיא קצת לאירוסין דאע"ג דבאירוסין כתבו דליכ' טובה ובקונה איזה דבר יש קצת טובה שכן נהנה בדבר ההוא לא ניח' לתוס' לחלק בהכי משום הנאה מועטת ותו דבאירוסין איכ' כמה טובות מדורונות וכבוד והבקורי"ם והראיון ולשון חיבה משא"כ במקח ומ"ש התוס' דמקדושין אין לה שום טובה כונתם לגבי הנשואין דטובת האירוסין לא חשיב' לשעבד עצמה לגמרי ולאו דוק' שום טובה דקאמרי. אי נמי שום טובה עיקרית רצו לומר. ומשום דקושית נעשה בעלה בע"מ דומה לקושית הש"ס ביבמה ויותר פשוטה לא פירשו הקושי' דהיא נרגשת אך מקח דהוא מציאות אחר פירשו לה בהדי'. וע"ז תירצו התוס' דלאו בלוקח וכו' וקדושין בדידה קיימא והוא לא חייש אבל בנשואין חייש טובא דבב"ז ואנן סהדי דאינו מתרצה בדעתה וכיון שכן גם היא מבטלת רצונה. והא דלא פריך מאשה שנעשה ארוסה בע"מ אפשר לומר דהמקשן איהו סבר דיש לחלק בין אירוסין לנשואין אבל רצונו לדעת מה סובר שכנגדו ולהכי פריך מיבמ' ומסתם לה סתומי דמשתמע לתרי אנפי ארוסין או נשואין לראות מה בפי התרצן אבל אי הוה נקיט נעשה

ארוסה בע"מ היה מגלה דעתו. והנה מדברי הרא"ש שכתב שם בשיטה מקובצת כתובות יראה לפום ריהט' דנטה לדרך אחר ממ"ש בתוספותיו לקמא שהבאתי לעיל. ועוד יש להרחיב הדבור אלא שאין הפנאי מסכים כמדובר. ועלה מן הארי"ש דכלהו רבוואת' או רובם סברי באונס' דשכיח ולא אתני איהו הוא דאפסיד אנפשיה וכ"כ הרדב"ז סי' תס"ג ודלא כמהרש"ך. אך לדעת מהריב"ל והרב פני משה אף דשכיח אי איכ' אמדנ' גדולה אזלינן בתר אמדנ'. וראיתי להרב בני חיי סי' ר"ז הגה"ט אות ך' שכתב וז"ל אע"ג דאתניס באונס' דשכיח ולא אתני כיון דאמדנ' היא דאדם קפיד דלא לבטלן זכוותיה אע"ג דאניס באנס' דשכיח אנוס מיקרי. פ"מ ח"א סי' ס"ב ובש"ך סי' נ"ה ס"ק א' כתב דביד"ד סי' רל"ב ס"ק י"ט הוכיח דדוק' באנס' דשכיח ולא שכיח וכ"ש לא שכיח כלל אבל אי שכיח לא הוי אונס דה"ל לאתנויי ודברי הרב פ"מ נ"ל עיקר עכ"ל ומדבריו מוכח להדיא דהרב ש"ך פליג על הרב פ"מ. וכן אנכי איש צעיר נמשכתי אחריו בס' הקטן ס' ברכי יוסף ח"מ סוף סי' כ"א ע"ש. ואיבר' דהרב ש"ך בסי' נ"ה כתב דבריו במתפיס זכיותיו. אמנם יש לצדד דהרב ש"ך סבר כדעת מהר"א ששון דלגבי לבטלן זכוותי ליכא אמדנ' אמנם היכ' דאיכ' אמדנ' מבוררת גם הרב ש"ך יודה בעלמ' להרב פ"מ. ויש פנים הנראין לזה דהרב ש"ך הזכיר תשובת מהרש"ך ושם נאמר מתשובת מהריב"ל שהוא מקור דברי הרב פ"מ והרב ש"ך השיג על מהרש"ך דדבריו אינם נכונים ושתיק על תשובת מהריב"ל משמע קצת דמודה למהריב"ל וכמו שכתבנו בעניותנו לעיל. ואולי מספק' ליה אי אמדנ' מהני באנס' דשכיח ודינו של מהריב"ל מסופק אצלו וגם מהר"א ששון לא פקפק על מהריב"ל כמבואר. והגם שהרב משנה למלך כתב דמהר"א ששון אין ולאו ורפיא בידיה מסתיין דלא מצינו חולק על מהריב"ל ומי כמוהו מורה:

ומעתה נבא לנ"ד דהגם דנימ' דגבר לא יצלח בלימודו שכיח טובא מ"מ איכא אמדנ' גדולה דכיון דהמשוד' הזה לא הצליח בלימודו וגם לפי המוזכר בהצעת המעשה ובדברי הרב הפוסק נר"ו בר מינה דלא הצליח בלימודו חדל מהיות לאיש גם בדרך ארץ ולית גבר בכלא ולרש אין כל וזו אמדנ' גדולה דודאי אם ידעה כזאת לא מסרה בתה לאיש רש ונקלה שאין לו לפרנס בתה וקרוב הדבר להוליכה מדחי אל דחי מדוך לדוך כמו שנאמר בהצעת המעשה בטענות המשודכת ולדעת הרב מהריב"ל והרב פ"מ והרב בני חיי כל דאיכ' אמדנ' אונס הוא אף במילתא' דשכיח:

ולא אכחד דלבי מהסס בדבר וזה מכח תשובת מהריב"ל בח"ב שכתב דנסתם הפתוח לא שכיח כלל והוי אונס ולא ילדה שכיח ולא הוי אונס וכדתהי עלה הרב פ"מ כמש"ל. וכל ישובים הנ"ל שינויי דחיקי נינהו דכל כי הני מילי מהריב"ל הו"ל לפרש באותה

תשובה דח"ב. ועוד שרואה אני להרשב"א בתשו' סי' תשע"א בלא רצתה המשודכת דמורה מינה דאי הוה שכיח אין פוטר ואמאי זו אמדנ' גדולה וכמש"ל. ובכל דברי הרב פ"מ וגם מאי דכתיבנ' בעניותין לעיל אכתי לא איפרק מחולש'. וגם מתשובת הרא"ש כלל ל"ד באחות המשודכת שיצאה מן הכלל והוא פגם משפחה המסתכל יפה בדברי, הרא"ש יראה דאע"ג דקאמר דאמדנ' גדולה איכא קפיד לומר דהוי אונס שאינו רגיל משמע דגם כי איכ' אמדנ' גדולה כההי' דפגם משפחה בעינן אינו רגיל ומכאן תשובה למ"ש מהרש"ך בדעת הרא"ש בתשובת כלל ח' ושאני האיך כדתרגמ' מהר"א ששון בתשו' הנ"ל. ומאחר שמדברי הרשב"א והרא"ש משמע דבאנס' דשכיח לא מהני אמדנ' ומהריב"ל מאריה דשמעת' מצינו לו פקפוק מדברי עצמו. אי לאו דמסתפינ' הוה אמינ' דגם הרב מהריב"ל דעתו דכל שהוא אונס' דשכיח לא מהני אמדנ' דה"ל לאתנויי וכל דלא אתני איהו דאפסיד אנפשיה ולא אמרה אלא כנדון ההוא של ההקדש דאעיקר' דין ההקדש תלוי באמדנ' למה הקדיש ולאיזה הקדיש ולמי הקדיש וכיוצ' ובכל הפרטים אזיל בתר אמדנ' ובכי האי גוונ' קאמר מהריב"ל דגם באונס' דשכיח מהני אומדנ' אבל בעלמ' גם מהריב"ל מודה דאונס' דשכיח בכל גוונ' אינו אונס דהו"ל לאתנויי וזה מדוקדק הרבה בנועם שיח מהריב"ל שכתב וז"ל שאני התם דליכ' אמדנ' דאונס' דשכיח הוא ולא אתני איכ' למימר דדילמ' לא קפיד דליהוי גיטא אבל בנ"ד דאיכ' אמדנ' ועיקר' דמילת' תליא באמדנ' אמדינן דעתיה דלכך נתכוון ולא אצטריך ליה לאתנויי ולא אמרינן דאיהו אפסיד אנפשיה דסמיך דכ"ע ידעי דלכך הוא מתכוין שילך לפניו צדקתו אל מקום אשר יהיה חפץ ללכת עכ"ל בחון לשון הזהב דקאמר בנ"ד דאיכ' אמדנ' ועיקר' דמילת' תליא באומדנ' וכו' כונתו דאע"ג דלרווח' דמילת' קאמר דההיא דמבר' ליכ' אמדנ' לא סמיך בנדונו אלא דעיקר הדבר תלוי באמדנ' כמ"ש הפוסקים וכמבואר מתשובת הרב ז"ל וזהו מסקנתו דוקא בנ"ד דעיקרו של הקדש תלוי באמדנ'. ומשו"ה בתשובתו דח"ב בנעילת השער קפיד טובא דלא שכיח וקרי בחיל דלא ילדה שכיח ואינו אונס ובהכי נוחים דברי הרב ול"ק עליה שום קושי'. ולכל הדברות ולכל האמירות לא תברא בנ"ד חדא דהכ' חשיב קצת כאלו התנתה בפירוש דגלתה דעתה חמותו דרוצה אשה שיהיה כלי מחזיק ברכה ומשו"ה עשתה מעשה אקדומי פורענות"א דנדוניא כדי שיזכה לתורה וזה קרוב לתנאי דאיכ' גלוי דעת טובא כי זה רצונה דברים ואיכ' בהדייהו מעות. ותו דבכי האי גונא דהשדכנים אמרו לה דגמיר וסביר והיא מקדמת לו מעות והוא עושה מעשה לבא ללמוד וגם הכלה ואמה סביב יחנו לא חשיב שכיח דלא יצליח בלימודו כלל דכשיש הכנה ופרנסה ומה גם מפני הכבוד ומפני הבושה רמי אנפשיה ואמור רבנן יגעת ולא

מצאת אל תאמן ולפחות חשיב שכיח ולא שכיח וכיון שכן חמותו פטורה מן החיוב ומציא לבטל השדוכין דרוצה בתקנת בתה ואינה בושה מחתנה. ויראה דלא מיקרי שכיח אלא בדבר שהוא מצוי ומפורסם ובלשון הש"ס בנדרים אונס' דמגליא שאני ומבר' מגלי אונסיה. ולא דבר רק הוא שינוי לשון הש"ס מריש כתובות דהתם קאמר אונס' דשכיח שאני אך להורות נתן דבעינן שכיח וגלוי ואף דנראה דהרא"ש גריס גם בנדרים אונס' דשכיח שאני כדמוכח מדבריו. מ"מ הרשב"א והר"ן גרסי כגירסתינו

ועוד דכל זה לרווח' דמילת' דהאיכ' אונס גדול דהכלה אינה רוצה וכבר אמה פייסתה ולא נתפייסה והכלה אינה מצווה בזה לקיים דברי אמה כי אין בזה משום כבוד או"א כמ"ש הרב הפוסק משם תשובת מהריק"ו וכן מוכח מדברי מהרשד"ם י"ד סי' צ"ה שכתב דלא ימנע לקחת אשה שישרה בעיניו משום כבוד אב ואם. ואותה שכתב מהרשד"ם גופיה בי"ד סי' ק"ד דמשמע לכאורה שסותר לזה כבר הרב משפט צדק בראשונות סי' א' איהו מפרק לה. ומאי דגמגם על ישובו הרב משאת משה א"ה סימן ל"ו המעיין יראה דיש להרחיב דברי הרב משפט צדק ומהימן פשריה. וגם הרב משאת משה שם תריץ יתיב דברי מהרשד"ם ונאים הדברים. וכ"כ הרב מהר"ם מטראני ח"א סי' פ"ה. ואין זה ענין למאי דכתב מר בריה הרב מהרימ"ט ח"א סי' קל"א כאשר דימה בס' חסן ישועות. וכבר ביאר כל זה הרב משאת משה בראשונות י"ד סי' ז' עש"ב ומאחר שכן הכלה אין בה עון ויכולה למאן ואמה אין בידה לכופה וזה אונס ופטורה אמה מחיובה וכמ"ש מעלת הרב הפוסק נר"ו:

ובמסילה נעלה לטענת אם הכלה שישלם כל אשר לוה ממנה לצרכי הוצאותיו בעבור הלימוד וכבר מעלת הרב הפוסק העמיק הרחיב. פתח בבראשית אי סירוב הבת חשיב אונס' דשכיח והוי בכלל חיוב החתן לשלם אם יתבטלו השדוכין ועלה במחשבה לפניו דהוי מילת' דשכיח ושוב כתב דהרשב"א בתשו' סי' תשע"א כתב דהוי שכיח ולא שכיח. וחזה הוית להרב המופל' מר קשיש' הוא רישא כמהר"ר אברהם ישראל נר"ו בהסכמתו לתשובת הרב הפוסק הקשה עליו דהרשב"א בהדיא קאמר דהוי לא שכיח. ואני בעוניי אומר דכונת הרב הפוסק נר"ו הכי הוי כי הנה הרשב"א כתב וז"ל ולא תשיבוני שהיה לו מתחילה להתנות שאם תסרב הבת שיהיה פטור דלא היא דאונס' דלא שכיח היא דכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים ואפי' שכיח או לא שכיח כמת וחולה לית ליה לאתנויי עכ"ל ויען פשטן של דברי הרשב"א דחשיב סירוב הבת לא שכיח קשיתיה למעלת הרב הפוסק דהוא סבר דהוי שכיח לכן שפר קדמיה לפרש דמ"ש הרשב"א ואפי' שכיח ולא שכיח שכונתו ואפילו תימא דסירוב הבת לא חשיב לא שכיח אלא תאמר

דחשיב שכיח ולא שכיח כמת או חולה עם כל זה לא בעי לאתנויי ומשו"ה כתב בשם הרשב"א דסירוב הבת חשיב שכיח ולא שכיח:

איברא דראיתי להרמ"ע מפאנו בתשו' סי' פ"א שכתב משם תשובת הרשב"א הנ"ל דאונס דלא שכיח שתתן כתף סוררת. והיא נעלמה מהרב הפוסק נר"ו וכן אשתמיטיתיה תשובת הרדב"ז סימן שכ"ט שכתב דהוי מילת' דלא שכיח ע"ש. אך גם הרמ"ע בתחילת דבריו אחר שכתב דהוא בלי ספק מיעוט' דלא שכיח צדד דאף דנאמר דאונס זה שכיח ולא שכיח וכו' ע"ש ומאחר שכן יש מקום לומר דכונת הרשב"א ז"ל כמו שכתבתי. ומ"ש הרב כנה"ג א"ה סימן ן' הגה"ט אות ל' על דברי הרמ"ע כדבריו כן הוא בתשובת הרמ"ע עצמו והרב כנה"ג בו בפרק לא הוה בידיה כמבואר. ועוד אני אומר דהגם דנאמר דכונת הרשב"א דחשיב לא שכיח וכמ"ש הרמ"ע. אנן בדידן בזמנינו לא חשיב לא שכיח ודבר פלא סירוב הבת דעין רואה ואזן שומעת רבות בנות מיאנו ונתנו כתף סוררת. ואי בעית אימא קרא בספרי האחרונים וגבר' דשפיר חזי וקר"א זה ישר יחזה בנדוני האחרונים כמה בנות לא עשו באשר דיברו אליהן אביהן. וק"ו בנ"ד כי היא יתומה וליכ' מורא אב דודאי שכיח קצת בת קמה באמה ומורא לא תעלה על ראשה סרב"ת היא וחשיב שפיר שכיח ולא שכיח. ואחזה אנכי להרב הפוסק חקר אי קביל עליה כל אונס' דמתיליד אי שכיח ולא שכיח בכלל והוכיח במישור כדמוכח מדברי הרמב"ם דדוק' דבר שהוא פלא הוי אונס ותרגמ' לשמעת' דמי שאחזו בהכי ונסתייע מדברי הר"ן. ודבריו ברורים. וכ"כ הרמב"ן בחידושיו שם פ' מי שאחזו. וכזה ראיתי להרשב"ץ בתשובותיו ח"א סי' צ"ה שכתב וז"ל ואע"ג דפ' מי שאחזו בהנהו תרי עובדי אמרינן דמילת' דלא שכיח' הוא ומשמע הא שכיח' ולא שכיח' הוו מיחייבי התם ה"ט משום דקבלי עלייהו אונס' בפירוש הלכך לא מפטרי אלא באונס' דלא שכיח אבל אי לא קביל עליה אונס' ואתיא למפטריה וכו' עכ"ל גם הרב מהר"ם אלשיך בתשובותיו סי' ס' פירש באורך דקדוק דברי הרמב"ם תחילתן וסופן שדבריו סובבים על חילוק זה דיש הפרש בין קבל אונס' דמתיליד לתנאי סתם ע"ש וכ"כ הרב מחנה אפרים ה' שבועות סי' ב' דהא דאצטריך הרמב"ם שיהא האונס דבר שאינו מצוי אלא על צד הפלא כדי לפטרו היינו משום דמיירי שהמוכר קבל עליו כל אונס' דמתיליד עכ"ל וכל זה מקיים ומאשר דברי הרב הפוסק נר"ו. תו חזינ' להרב הפוסק אתא ואייתי תשובת הרב מהר"י אדרבי סי' פ"א ותמה עליה ובא לו אל הישו"ב קשתו דרך ויכוננה על פי דברי המרדכי. ונאים הדברים למי שאמרן. ובעיני הדבר ברור בלאו דברי המרדכי דמהר"י אדרבי מודה דהיכ' דקביל עליה כל אונס' דמתיליד בשכיח ולא שכיח חייב. רק דזה האחריות דנדונו לא חשיב ליה כמי שקבל

כל אונס' דמתיליד וטעמו דכיון דזה האחריות רגיל מאד בין הסוחרים ואינו דבר חדש שנתחייב בזה רק סירכ' דתגרי נקיט כמעשים בכל יום א"כ מאי דקביל עליה היינו דבר הרגיל ולא דמי להההיא דקביל עליה כל אונס' דמתיליד דהתם אף שכיח ולא שכיח חייב דהרי הוא אמר כל אונס' דמתיליד. ברם בסיגור"ו דנדונו שהוא רגיל תדיר דעתייהו על אונס' דשכיח לבד כרגילות הסיגור"ו. ומ"ש עוד הרב הפוסק נר"ו דאפי' תימא דחולק מהר"י אדרבי אף אם החתן מוחזק לא מצי למימר קי"ל כוותיה דיחידאה הוא כמ"ש מהריק"ו עכ"ד הנה הרב כנה"ג ח"מ סי' רכ"ה כתב דכן נראה מדברי הרב מהר"ש יונה סי' מ'. ואם הרב מהר"ש יונה סבר כמהר"י אדרבי ודאי מצי למימר קי"ל. הן אמת דהרב כנה"ג מפיק לה בלשון נראה ומוכח דלא כתב כן מהר"ש יונה בפשיטות ואם יש להעמיס בדברי מהר"ש יונה להשוותו לשאר פוסקים הכי שפר' מילת' ומהר"י אדרבי הוא לבדו נשאר ולא מצי למימר קי"ל. ואין שו"ת מהר"ש יונה מצויות פה העירה. עוד ראיתי להרב הפוסק שכתב דדורונות שברשות אם הכלה לית דמירמי מינה ואף את"ל דהוי תפיסה לאחר שנולד הספק כיון דבהא פליגי אי הוי מוחזק אזלינן בתר רוב הפוס' כמ"ש הרב כנה"ג סי' ד' אות ט"ו עכ"ד ואני אומר דאיבר' שכך כתב שם הרב כנה"ג וכ"כ סי' כ"ה בכללי הקי"ל אות מ' אך שם בכללי הקי"ל כתב דמהריב"ל ומהרש"ך שינו טעמם ובהשמטות בסוף הס' כתב משם בנו ז"ל דאין כאן סתירה דהתם מיירי במטלטלין דשייך תפיסה וכן הוא הסכמת האחרונים דמצי למימר קי"ל כמו שכתבתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סי' כ"ה אות כ"ג ושם אתה מוצא שנים עשר רבנים אחרונים דהסכימו דמצי לומר קי"ל עש"ב. ובצפייתנו צפינו להרב הפוסק נר"ו חדשות הוא מגיד לחייב לחתן מההיא דא"ה סי' ן' והאריך בזה והביא תשובת הרב החסיד מהר"ם זכות ז"ל בסי' מ"ח ופירש דבריו דמחלק בין אירוסין לשדוכין ותמה עליו מדברי הריטב"א שהביא הרב הנמקי, והאריך ככתוב בקונטריסו. ולי ההדיוט נראה דכונת הרמ"ז ז"ל דמאחר דנהגו שדוכין אלו ליסד וכו' ופשט המנהג דבהפרדם חוזרים הדורונות והסבלונות שהם בעין ואין דורש ואין מבקש שום מין הוצאה מצד אל צד. איכו השת' כך ראוי להורות דאמדן דעת הוא דעל דעת זה נעשין השדוכין וסברי וקבילי להתנהג כך. והרב ז"ל לא נעלם מעיני חכמתו דלפי דברי הפוסקים יש לדון בדבר. רק יצא לידון בדבר חדש מתורת מנהג והדר מנהג' השת' והוי דינא דכיון דהכי נהוג אמדן דעת הוא דאדעת' דהכי גמרי השדוכין ואין להם זה על זה מהוצאות כלום. ומ"מ הדבר ברור דגם לדעת הרמ"ז זצ"ל חייב החתן לשלם במיטב' כל אשר לקח בהלואה לצורכי מזונותיו ולימודו וככל מ"ש מעלת הרב הפוסק נר"ו ודבריו אינם צריכים חיזוק ותורה דיליה יוצאה בהינומ' בכל יום

ארוכה. ומוד"ע לבינה כי יותר ממה שקריתי לפניכם צדדתי צדדין וצידי צדדין בתנאי החתן ואחרי העיון נראה בעיני דהעיקר כדברי הרב הפוסק נר"ו וכל ישר הולך הבקיאים בדין לאמיתה של תורה ישר יחזו פנימו תכף לסמיכה. ומאפס פנאי הדיבר אין בי כאשר עם לבבי אשיחה אשר לא משכה. כללא דמילת' שהדורונות שהם תחת רשות אם הכלה מציא לתופסם בעד חובה ותצא דינ"א חלוטה וחתוכה. והיה הנשאר מן החוב שורת הדין דחייב לשלם אך נכון הדבר לפשר ביניהם ולמשרי האי תיגר' לבלתי היות תוחלת ממושכה. את זה כתבתי בעטי"ו של נח"ץ דטרידנ' טובא הולך צדקות ומגיד מצרי"ם בעמק הבכ"ה. על ישראל ועל רבנן יושבי ארץ הצבי דיתבין ועסקי באוריית' מחוסר כל אפי' בכמכ'. ברזל באה נפשם בידי אדונים קשים לא זורו ולא חובשו ולא רוככה. אשכלות מרורות למו עולשין תמכא. אולי יחנן ה' ויד השרים והסגנים לעזר ולהועיל הפיסו זכה מי שזכה. אדמקיפנ' דר"י קרי חדא ופרי גמר מיכ"ה מיכ"ה. חזו דאתאי לאפושי גבר' לדוד בשנות"ו משנה שאינה צריכה. אמר יאמר העבד זוטר ובסיר גבר' חרוכה. קטן שאין בו דעת להשאל כתותי מכתת שאין בו סמיכה. החותם באהבה נאמן בברית אהבת מעלת הרב הפוסק נר"ו הוא האור רב נהורא"י אני הצעיר חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט.

סימן יב

בדין רואה ס"ת שנפל:

שאלת ממני ידיד ה' גם בני איש שאירע מקרה למי שהיה נושא ס"ת מן ההיכל להביאו לתיבה והן בעודנו הלוך ונסוע אשתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה הס"ת והן בעון נפל לארץ ומעתה שאול ישאלו אם העומדים שם ועיניהם הרואות שנפל הס"ת חייבים הם להתענות ושכמ"ה:

תשובה עד שאתה שואלני אם הרואה חייב להתענו' אעיקר' דדינ' הא דפשיט' לך ולכל המון ישראל שמי שהיה בידו הס"ת ונפל חייב להתענות אינו מפורש בתלמוד ופסקי רבוואת' קמאי. אמנם מנהג ישראל שגם אשר יפלו מידו התפילין מתענה. וכ"ש מי שיפול מידו הס"ת. ובשגם סבר' הוא דצריך כפרה שבא זלזול לס"ת על ידו. לא נתבאר בדברי הש"ס והפוסקים ראשונים. רק הרב משפטי שמואל סי' י"ב ישנו בנותן טעם למנהג התפילין וכתב כשנופלים התפילין מידו שייך בהם זלזול ואמרו ז"ל שהתפילין שנשרפו בזרוע צריך לקרוע וכו' כמו ס"ת וכו' ואחרי שהם כס"ת וכי יסתפק אדם שמי שנפל ס"ת מידו לא יתענה עכ"ל עיניך הרואות דמסבר' קאמר שהנופל לו ס"ת יתענה

ופשיט' ליה. והרב מהר"ם ן' חביב בס' כפות תמרים על דף מ"א ע"ב כתב סמך לתפילין ויליף מהש"ס דכשנופלים התפילין הוא זלזול וא"כ נהגו להתענות לכפר העון ע"ש. ודבריו בכלל דברי הרב משפטי שמואל שהזכירו שם דגם הוא כתב דכשנופלים שייך זלזול וזה אין צריך ראיה שהוא זלזול:

איברא דבאגרות הרמ"ז ז"ל הנדפסות עתה כתב בסי' ל"ו שיתענה אשר יפול מידו הס"ת ג' הפסקות של שני ימים שעולים לפ"א תעניות ועשה לו מטעמים וכונות לזה ע"ש וכל כי הני מילי דמר הם מילי דחסידות'. דודאי הרוצה להחמיר על עצמו אשר צ"ם לו בדרך שכתב הנה שכרו אתו וחש"ב עם קונה"ו. והא אשכחן דרב הונא התענה מ' תעניות על דאתהפיכ' ליה רצועה דתפילי. אך להורות לרבים ודאי לא אמרה הרב ז"ל. ומה שנסתפקת אם כל הרואים העומדים שם בעת נפילת הס"ת חייבים להתענות. אתה הראת לדעת דמי שנפל מידו הס"ת יש סבר' דנתגלגל עון זה של זלזול ס"ת על ידו ומה גם אם בא הדבר מצד שלא נזהר כהוגן. אבל לרואים נראה דאין לחייבם בתענית שהרי גבי הרואה ס"ת שנשרף לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה וכמו שהוכיחו ומסקי הרב מהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו סי' טו"ב והרב שבות יעקב ח"א סי' פ"ד ומה שכתב הרב בית לחם יהודה סי' ש"ס דבחנם טרח הרב שבות יעקב דהוא מפורש בבית חדש ע"ש. תימא עליו דמאי דאצטריכ' ליה להרב שבות יעקב הוא משום מאי דאמרו בש"ס דהעומד בשעת יציאת נשמה יקרע כרואה ס"ת שנשרף ומשום מאי דפירש רש"י בזרוע שאינו יכול להצילו דהוה משמע לקרוע אף אם נשרף בדליקה כמבואר באורך בתשובתו. ולזה אצטריך לברר מדברי הראשונים הדין ולהשוות דברי רש"י. ולזה לא היה מספיק בדברי הרב ב"ח שכתב דהכל תלוי כשרואה בחילול ה' בזרוע. דמ"מ הוה אפשר לומר דרש"י פליג והש"ס דעומד בשעת יציאת נשמה אתיא כוותיה ואימ' דניחוש לה. והלא תראה דהרב מהר"ץ בתשובתו הזכיר שם הרב ב"ח לענין גוי ועם כל זה הוצרך להאריך מטעמ' דאמרן. ושם אתה מוצא שהביאו מדברי הרמב"ן דהא דאמרו בעומד ביציאת נשמה כרואה ס"ת שנשרף משל הוא. וכן ראיתי להריטב"א בחידושי מ"ק שכתב בדף כ"ה מהש"ס על פירש"י שפירש וזה הי"ל ללמוד וה"ל ס"ת וז"ל פירוש לפירושו כעין ס"ת ולאו כס"ת ממש דבעינן בזרוע ומ"מ קשה הדבר שיהא אדם חשוב כס"ת וכו' והנכון כמו שפירש ר"י דמקיימי מצות וכו' עכ"ל. ורש"י פ' האורג כתב כפירוש ר"י ע"ש. עלה בידינו מיסודן של ראשונים ואחרונים דהרואה ס"ת שנשרף באונס אינו חייב לקרוע דבעינן דוקא בזרוע לאפוקי נשרף פתאום כמבואר בתשובות הרבנים הנ"ל וא"כ נראה דה"ה הרואה ס"ת שנפל אינו חייב להתענות כיון דנפל מיד הנושא באונס ושלא מדעת. ונהי

דמי שנפל מידו אף שלא נזכר בש"ס ופוסקים ראשונים טוב שיתענה ומה גם דהמנהג להתענות אפי' נפלו תפילין מידו. אבל הרואה ס"ת שנפל אין לחייבו תענית. וכל זה אני אומר מן הדין אבל ודאי המחמיר ומצטער על כבוד התורה תע"ב. ועוד אני אומר דהגם שלא מצינו בש"ס ופסקי רבוואת' קמאי הא דאשר יפלו מידו התפילין יתענה מ"מ נתפשט מנהג זה בכל ישראל והמקל הוא מן המתמיהין בשגם יש מקום לצדד בזה ומ"מ נ"ל שאם הוא תש כח וקשה עליו התענית וכ"ש אם הוא צורב' מרבנן וממעט בת"ת יתן צדקה לכפר עון נפילת התפילין וגדולה צדקה לכפר אפי' למזיד כמשז"ל וק"ו לשוגג או אנוס. אבל למי שנפל ס"ת מידו אין להקל ח"ו שצריך שיתענה. ואפי' שהס"ת שבידינו אינם כל כך כשרים ומה גם דאם יבדקו בס"ת זה שנפל אפשר שימצאו בו פיסול. מ"מ אין להקל שלא להתענות כיון דלענין קריעה דינא הוא אפי' שרף מגילה וכן כתב הריטב"א בחידושיו דף כ"ו מהש"ס דכל שיש בו הזכרת השם דינו כס"ת ע"ש ובס"ת זה אפי' שהוא פסול יש כמה אזכרות וכמה פרשיות כשרות. ומ"ש הרמ"ז שם ליתובי דעתיה דההוא שנפל מידו הס"ת דאם ימצא בו טעות ינוח דעתו. אין זה כי אם כלפי תוקף קדושת הס"ת וסודותיו יראה בנחמה שלא היה הפגם כל כך אבל לענין תענית אין להקל כלל אפי' בס"ת פסול. אלא שבתפילין נראה להקל כיון דהפרשיות מחופין עור ושם שדי הרשום ברצועות אינו כתב גמור כמ"ש התוספות ביומא דף ח' ע"א גבי מ"ש חייב למשמש בתפיליו ק"ו מציץ ע"ש באורך ובס' יראים מצוה י"ו דף יוד ע"ב. וכיון דלא נזכר בש"ס ופוסקים דיתענה מי שנפלו מידו התפילין יש להקל לתשושי כח ובמקום תענית זה יתנו צדקה לכפרתם.

ואתה תחזה להרב כנה"ג י"ד סימן רפ"ב שכתב מי שנפל ס"ת מידו חייב להתענות משפטי שמואל סימן י"ב עכ"ל הרי שלא כתב אלא מי שנפל ס"ת מידו. וכמ"ש הרב משפטי שמואל ולא זכרו כלל רואה. ולא אכחד דשמעתי דבאיזה ק"ק נפל ס"ת מיד הנושא והרב גזר תענית על כל הקהל ב' וה' וב'. וכיוצ' שמעתי מחומרות אחרות בענין זה. ואיבר' דרב המקום לפי ראות עיניו יגזור ויתקן כדי שיזהרו לעתיד והכל לפי מקומו ושעת"ו. והנלע"ד כתבתי:

סימן יג

שאלה אחד מתושבי ארץ ישראל דאת' לח"ל על עסקיו ודעתו לחזור. וגזברי הק"ק כבדוהו להיות חתן תורה ביום ש"ת בח"ל שחל יום ג' בשבוע שהוא יום אסרו חג בא"י

יורינו המורה אי אריך למעבד הכי כיון דהאי גבר' יושב הארץ לדידיה יום חול גמור ושכמ"ה:

תשובה זה מחלוקת קדום בין האחרונים על בן א"י הנמצ' בח"ל וקראוהו לס"ת בי"ט שני דיש מי שסבר שלא יעלה דהוא חול לגביה ויש מי שסבר שיעלה כאשר מפורש בשו"ת הלכות קטנות ובס' בני חיי ויתר אחרונים. וכשי"ט שני הוא יום קריאה התור' כתב הרב המני"ח בהלק"ט שם ח"א סימן ד' דיעלה ויברך כיון דיום זה קורין בתורה גם בא"י שהוא חול ואם אינו יום קריאת התורה כיון שקראוהו יעלה אך לא יברך עש"ב וא"כ בנ"ד שחל יום ש"ת דח"ל ביום ג' לפי סבר' זו אף אם קראוהו בעבור עולה פשוט דאינו יכול לברך. אמנם הענין הוא במחלקת וכל דברי האחרונים בספר נכתבים. ואין הזמן מסכים לעמוד בראיות כל אחד ובויכוחם כי יומא כי האידנ' יום מקרא קדש חולו של מועד ושעת הקוצר הוא לכבוד מועד. ואפי' לכתוב מה שמחדש בתורה הרשב"א ז"ל אסר שלא יכתוב מה שמחדש במועד כמו שהביא מרן בב"י א"ח סימן תקמ"ה תשובתו. ונדפסה עתה בשו"ת הרשב"א ח"ג הנדפסות עתה מחדש סימן רע"ג עיין שם. אלא שאנו סומכין בזה על התוספות ועל הרא"ש דעביד עובד' בנפשיה לכתוב תשובת שאלה בחש"מ וכמו שמבואר בטור וב"י סימן הנ"ל וכן פסק מרן בש"ע:

ומ"מ אקצר ואעלה זולתי מה שנוגע לענין דינא לבד בס"ד. הנה מרן ז"ל א"ח סי' תקט"ו בשלחנו הטהור כתב בשם יש מי שאומר דכהן שאינו מתענה ביום תענית צבור יצא הכהן מבית הכנסת ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה וכן פסק מהריק"ש סימן קל"ה ובדבריהם ליכ' למימר כמ"ש הרב בני חיי סימן תקס"ו לדעת מהר"י קולון דלא אמרה אלא מטעם שנהגו. ומדברי מרן בבית יוסף סימן קל"ה משמע דסבר דאם קראוהו לא יעלה וכן הבינו בדעת מרן שלשה המה מטיבי סע"ד הרב אמונת שמואל סימן מ"ו והרב מגן אברהם סי' תקס"ו והרב אליה רבה סימן קל"ה ס"ק ו'. וכן הוא הסכמת הרב אליה רבה שם והרב מגן דוד סימן תקס"ו וכן דעת הרב הגדול מהר"ר גבריאל איספיראנסה והרמ"ח בהלק"ט שלא יברך:

אמנם הרב דבר שמואל סימן שכ"ד סבר דבדיעבד יעלה אך לכתחילה אסור. וזה נראה שהוא דעת הרב מהר"ח קזיס הובא בס' בני חיי להתיר בדיעבד דהא מייתי ראיה מדין אבל שקראוהו בשבת ע"ש ומשמע דדוק' בדיעבד הוא דשרי כי התם אך לכתחילה לא. גם הרב בית דוד סימן רפ"ד שרי בדיעבד משום דהוי פרהסי' אבל לכתחילה לא דא"כ עשיתו בר חיוב' בידים וזו אין לנו. וכן דעת הרב אמונת שמואל בסי' מ"ו שכ' על דברי

הרב בית חדש דהתיר בדיעבד דלא משמע כן מדברי הרב"י סי' קל"ה אלא שכבר הורה זקן. הרי דבדיעבד הוא שהתיר מטעם כבר הורה זקן:

ומעתה מ"ש הרב החסיד מהר"י אלגאזי בספר אמת ליעקב בעולין העולים לקס"ת אות ל' שהרב דבר שמואל והרב בית דוד והרב בני חיי כלם הסכימו לעלות לכתחילה ומטעם זה הורה לתושב חברון שקרא מגילה ביום י"ד בעיר ובליל ט"ו בא לעה"ק ירושלם והבקר אור בבה"כ קראוהו לס"ת לברך הגומל שיעלה אפי' אם היה ביום שאין בו קריאת ס"ת וכן כהן ירושלמי לעלות לס"ת בי"ט ב' היכ' שיש אורחים שמתפללים בפני עצמם עיין שם באורך. ולעיל מזה הביא דברי הרב בני חיי דלכתחלה יכולים לקרותו ולהעלותו וכתב עלה וכן הסכים בית דוד ובתשובת אמונת שמואל סימן מ"ו עכ"ל. עמו הסליחה דהרב דבר שמואל והרב בית דוד בפירוש' אתמר בדבריהם להתיר בדיעבד דוקא ומ"ש בס' בית דוד בין חצאי לבנה ועיין בספר בני חיי וכו' אינו מדברי הרב המחבר אלא מהמגיה אשר בנה אצלו ציון מורה מקום הוא דברי האחרונים כידוע. ודברי הרב אמונת שמואל בדיעבד אייריי כמ"ש לעיל. ואין מי שמתיר לכתחילה כי אם הרב בני חיי ז"ל. ונדון שלו ביום ט"ו דאדר שהוא פורים לבני עה"ק ירוש' ת"ו וקראו שם לבן עה"ק חברון שקרא בעירו המגילה ביום י"ד לס"ת. הגם שכ' שקראוהו לס"ת. הוי לכתחילה. כי בעה"ק ירושלם ת"ו לא נהגו שהש"ץ קורא לעולה בשמו בקול רם כמנהג ח"ל. רק השמש עד שלא סיים העולה שהוא קורא בתורה הולך אצל יחיד אחד ואומר לו שיעלה. ואם היחיד אינו רוצה לעלות מחמת איזה סיבה אומר לשמש שיקר' לאחר. וזה מצוי הרבה. וזו תקנת הראשונים שלא יהיה בכלל הקורין אותו ואינו עולה וזמנין שאינו רוצה לעלות לטעם ידוע אצלו ואם היו קורין בשם היה מוכרח לעלות ונמשכו קפידות להכי תקנו שלא יקרא לעולה הש"ץ רק השמש יודיענו בינו לבינו ואם רוצה שלא לעלות אינו עולה וכן המנהג פשוט כידוע. וא"כ זה שקראו השמש יכול לומר לו שאינו רוצה כמו שיארע פעמים אין מספר ולא חשיב דיעבד. ומאחר דאפי' המתירין לא התירו אלא בדיעבד כמבואר בדבריהם והרב בני חיי לחוד הוא דסבר דאף לכתחילה יכולין לקרותו ולהעלותו. נראה דאין לו לבן עה"ק חברון תו' שקרא בי"ד בעירו ונמצ' בעה"ק ירושלם ביום ט"ו לעלות לס"ת וכן לכהן ביום טוב שני של גליות לעלות בתפלת האורחים בי"ט ב' לס"ת וכדעת רוב האחרונים. ומה גם דראית הרב בני חיי להתיר לכתחילה מדין אשה וקטן שעולין למנין ז' אע"ג דלאו בני חיובי' נינהו יש לדחות דשאני התם דעכ"פ האשה והקטן שוו בשעוריהם דגם לדידהו הוי יום שבת. משא"כ בעולה הזה דלדידיה הוי חול גמור. ומ"ש הרב בני חיי דהכל חייבים לעסוק בתורה וכו' אינו מחוור דקריאה

זו נתקנה לכבוד י"ט ולעולה הזה הוא חול. ומכלל הדברים אתה הראת לדעת דנדחה מ"ש הרב אמת ליעקב שם משם ס' שלחן מלכים דהא תלי בפלוגת' דר"ת והרמב"ם אם נשים מברכין כשמקיימים מ"ע שהז"ג ע"ש דיש לחלק דהב' חול גמור לגבי העולה הזה משא"כ נשים דמצד עצם היום אין חילוק ביניהם ובין האנשים. אבל הכא בנדון זה הקורים ס"ת הם חוגגים וי"ט הוא להם מה שאינו העולה דהוא חול גמור לגביה. ובספר שאלת יעבץ סי' קס"ח גם שהפליג לדבר על הרמ"ח נר' דבדיעבד דוקא שרי. ומכל זה נראה דאין לבן א"י להיות חתן תורה לכתחילה ובפרט אם הוא יום שאין קורין בתורה דלדידיה חול גמור. ואפשר דגם הרב בני חיי מודה בנדון זה דלא התיר אלא לעולה לס"ת פשוט אבל לעשות הוא בעל השמחה וחתן תורה ביום שהוא חול אצלו הוי כחוכ' ואטלול'. וגונב לב ישראל המון העם דהוא פשוט בעיניהם שהוא י"ט אצלו ומשו"ה נעשה הוא בעל השמחה. ומה גם דשלוחי ארץ ישראל רבים בתורה כלם מבקשים טצדקי שלא לעלות ובדרך חכמה מגלים דעתם שלא יקראום בי"ט לס"ת כי יש להם איזה סיבה וכיוצ' משום דחיישי לסברת האוסרים. ואם המתירין אמרו בעולה פשוט. לא אמור בחתן תורה שיהיה הוא בעל השמחה ולעשות הטפל עיקר. אחז"ר ראיתי מ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' מ' וממ"ש בעניותי יתבאר דיש להשיב על דבריו שהרב שבות יעקב הביא ראית הרב בני חיי הנז' וכבר כתבנו בעניותנו דיש לדחות ראית הרב בני חיי ומה שהביא ראיה מתשו' מהריק"ו ע"ש באורך אפי' כפי פירושו בדברי מהריק"ו מ"מ אין ראיה אלא ביום שיש בו קריאת התורה ודוק כי קצרתי. (ועיין בשבות יעקב ח"א סי' וממ"ש בעניותי יתבאר דיש להשיב על דבריו):

כלל העולה דאין לו לבן א"י להיות חתן תורה בש"ת של ח"ל ככל האמור. וכן נעשה מעשה ונמנע בן א"י להיות חתן תורה אחר שהודה לגזבר שכן ראוי להיות חוזר והנלע"ד כתבתי:

סימן יד

תשובת החכם השלם כמה"ר מרדכי כרמי מק"ק קארפינטראץ יצ"ו:

שאלה אשה שהיתה חוגרת בבגד לבן סביב בטנה ובגד זה רפוי באופן שהרבה פעמים היה יורד למטה מן המקור ויום שהפסיקה בטהרה בדקה עצמה כהלכה ולבשה חלוק לבן והציעה לבנים במטתה כדינה רק שכחה בגד לבן שהיתה חוגרת בו והיה בגד זה עליה עד יום ז' לספירתה וביום ז' הרגישה בזה ובדקתו והיה עליו כמה כתמי דם יותר מכגריס ושאלה אשה אם יכולה לתלות שדם זה מימי נדתה או לא ושכמ"ה:

תשובה הן אמת דלכאורה היה נראה להקל ממ"ש בש"ע סי' ק"ץ סמ"א ומ"ד והוא ש"ס ערוך פ' האשה דאם השאילה חלוקה לנדה תולה בה וכן תולה היא בעצמה בימי נדתה. ברם כד עיינינן שפיר במילת' נראה לפק"ד דאינה יכולה לתלות שהרי כבר כתב מור"ם סי' קצ"ו דבג' ימים ראשונים של ספירה אין תולין בכתמים בכל הדברים וכו' ולא מצינו למרן שיחלוק על דין זה בפי' עיין בש"ך סי' קצ"ו וכך הגיה בסי' ק"ץ סמ"א עמ"ש הש"ע דאם השאילה חלוקה לנדה דתולה בה דהיינו דוקא מג' ימים ואילך מעתה אשה זו ששכחה עליה בגד זה מימי נדתה ועד ז' לספירה הו"ל ג' ימים ראשונים של ספיר' מתוך ספק שהרי אם תולין שמימי נדתה הוא אף אתה אומר שהיה עליו דם מימים ראשונים וכאלו מצאתו אז ונקיטינן דאין תולין וכך השבתי לשואלי דבר וכן נעשה על פי. והנה אחר איזה ימים בא לידי ס' פנים מאירות וראיתי שם בסי' ק"ע שנשאל שתי שאלות הא' דומה בדומה לנ"ד שפירסה סדין שהיתה שוכבת שמה בימי נדתה והב' שביום ראשון לספירתה לבשה חלוק בעלה שפשט יום שבת קדש והיה החלוק הזה בתוך כלים המוכנים לכביסה ובז' לספירתה מצאה עליו דם והרב ז"ל שם מסיק להקל ולא להחמיר ונשארתי משתומם על המראה כשעה חדא שמא ח"ו טעיתי בדין ומנעתי אשה מבעלה והנה זאת היתה נחמתי כי אחר העיון בדברי הרב ז"ל ראיתי שאחרי המחילה אין בדבריו ממש ועדיין במקומי אני עומד להחמיר ולא להקל ואשיב על דברי הרב ז"ל על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון הנה הרב ז"ל בתחילה בנה בנינו על מ"ש מור"ם ז"ל סי' קצ"ו דאם יש לה מכה בגופה שידוע בודאי שמוציאה דם תולה בה אפי' בג' ימים ראשונים כמו שהאריך בד"מ ע"ש וכבר כתב בש"ך סי' קצ"ו סי"א דמדלא הגיה הרמ"א בסמ"ד על הא דאמרינן דתולה בעצמה אם לבשה חלוק זה בימי נדתה ולא כתב שם דהיינו דוקא מג' ימים ואילך נראה דהרב אזיל לטעמיה בסי' קצ"ו דס"ל דבמכה שבודאי מוציאה דם תולה והרי ימי נדתה לגבי דידה כמכה דגופה דודאי מוציאה דם אבל הש"ך כבר סתר דברי הרמ"א בסי' ק"ץ דס"ל דאינה תולה כלל אפי' בודאי היא. מוציאה דם ולמד הרב פנים מאירות דלדעת הש"ך בהבנת דברי רמ"א תלינן להקל בשאלה ראשונה דסדין והאריך הרב ז"ל לקיים דברי הרמ"א שבסי' קצ"ו ע"ש ולא אאריך להשיב בזה על דבריו אעפ"י שיש להשיב על קצתם מפני דנפק"ד אף אם נודה לסברת הרמ"א ז"ל לא הוצרך להגיה בדין מ"ד מאחר שהגיה בדין מ"א בסמוך ונראה. ועוד דשני הדינים דין מ"א ומ"ד נובעים ממקום אחד שהרי דין דתולה בעצמה שהוא דין מ"ד נלמד מההיא דדין מ"א וא"כ פשיט' דנאמר בזה דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ועוד אני תמיה על הבנת הש"ך שהרי המעיין בד"מ סי' קצ"ו יראה ברור דע"כ לא הקל רמ"א במכה שבגופ' שידוע שמוציא' דם

אלא מטעם דא"א לה להזהר ואם היתה מכה עוברת בימים מועטים יש להזהר דהוי כמו אפשר להזהר וכך מסיק הט"ז שם וכך כתב הפ"ח ע"ש ומעתה אין מקום לדברי הרב ש"ך דאין לדמות חלוק שלבש' בימי נדתה למכה שבגופ' שמוציאה דם שהרי שפיר אי אפשר לה להזהר והרי ע"כ צריך אתה לומר דבממ"נ אם מקלין במכה שבגופה שמוציאה דם מטעם דקרוב לודאי שבא מן המכה והרי אתה דן ימי נדתה כמכה שמוציאה דם א"כ גם בהשאלתו לנדה יש לנו לתלו' כיון דהוי מכה שבודאי מוציאה דם ואם אתה או' דדוק' במכה שבגופה תלינן משום דא"א לה להזהר אם כן אי אתה יכול לתלות בחלוק שלבשה בימי נדתה וזה ברור אלא ודאי הדבר פשוט דלדעת רמ"א נמי בדין מ"ד אין תולין בג' ימים ראשונים ולא הוצרך לחזור ולהגיה שם מטעמים שאמרנו ואני תמיה על הרב פנים מאירות שדחה דברי הש"ך דסי' קצ"ו ותקע עצמו להלכה ולמעשה להקל כמ"ש מתוך קושיא שאין בה ממש אחרי המחילה. נחזור על הראשונות הנה הרב ז"ל ראה שאין לו מקום להקל מטעם זה רק בשאלה ראשונה אבל בשניה אף לדברי הש"ך בהבנת דברי הרמ"א היה נראה להחמיר ונטה עצמו מן הדרך לבקש טעם א' כולל לשתי השאלות וזה דמאחר שלא ראתה הכתם אלא בז' לספירתה א"כ פשוט לן דלא ראתה מקודם בגופה אלא השת' הוא דמספקינן אם הוא מגופה אם לאו ותלינן בימי נדתה או בחלוק שלבשה בעלה מקודם כיון שלקחה ממקום שלא היה בחזקת המשתמר ותקע עצמו על מ"ש הרמב"ם פ"ט מה' איסורי ביאה הרואה כתם אעפ"י שטמאה למפרע כ"ד שעות מ"מ אינה מטמאה את בועלה למפרע ואינה מונה לנדתה אלא משעה שראתה דם או הכתם ע"כ הרי להדיא דמונה מעת שראתה הכתם ומותר' לטבול ביום ז' למציאת הכתם ש"מ דלא מחזקי' שיצא דם ממקור קודם מציאתה א"כ ה"נ כיון שמצאה כתם ביום ז' לספירתה פשוט וכו' עכ"ד ואחרי שאלת הסליחה רבה מכבוד הרב ז"ל לא ידענ' מאי קאמר וזו קשה מן הראשונה דהרב ז"ל הבין דמ"ש הרמב"ם ז"ל דמונה מעת מציאת הכתם היא קולא ולכך כתב בלשון היתר ומותרת לטבול וכו' ונהפוך הוא שאינו אלא חומר' דקאמר שאעפ"י שאנו מטמאין אותה למפרע צריכה למנות ו' ימים ממציאת הכתם ואינה יכולה לטבול עד יום ז' למציאתה והכי דייק לישניה דהרמב"ם ז"ל וכן מבואר במשנה וברייתי' ריש נדה דר"ל דלחומר' מחזקינן ברואה למפרע אבל לא לקול' ועוד אני תמיה על דברי הרב ז"ל דבשלמ' אלו היה לנו מקום לתלות כתם זה מזמן קצר לא היינו מטמאין אותה למפרע אבל בנדון זה דע"כ כדי להקל בה ע"כ צריך אתה לומר שכתם זה הוא מימי נדתה א"כ ע"כ שלא בטובתך צריך אתה לומר שהיה כתם זה עליה בתוך ג' ימים ראשונים ומה הועיל שלא מצאתו אלא בז' לספירה והרב ז"ל סותר מדידיה

אדידיה שכ' דכיון דלא מצאה הכתם אלא בז' לספירה א"כ פשוט לן דלא ראתה מקודם מגופה אלא השתא הוא דמספקינן ואח"ך שהוא מקודם הרבה דהיינו מימי נדתה הלכך בריר' לי מילת' דאם אנו תופסים לעיקר דעת רמ"א להחמיר בג' ימים ראשונים בשתי שאלות שבאו לפני הרב ז"ל ובנ"ד יש להחמיר ואין להקל כלל ועיקר כנלפק"ד וה' יצילנו משגיאות. והואיל ואתא לידן דברי הרמב"ם פ"ט דא"ב נימא ביה מלתא ז"ל שם הלכה ג' וכן מד"ס שכל הרואה דם שלא בשעת וסתה וכל הרואה כתם טמאה למפרע עד כ"ד שעות ואם בדקה תוך זמן זה ומצאה טהורה טמאה למפרע עד זמן שבדקה וכו' וביאר המ"מ ז"ל הרואה דם במשנה כחכמים ודין הרואה כתם מפורש בש"ס שם עכ"ל ואנא זעיר' מתאבק בעפר רגליהם לא זכיתי להבין דברי קדושים משרתי עליון שהרי בגמ' שם בבריית' משמע בהדיא דהרואה כתם טמאה למפרע עד שעת הכבוס או עד שעה שבדקה החלוק ולא הוזכר דין מעל"ע ברואה כתם כי אם ברואה דם והכי מסתבר דמה שייכות למעל"ע במצאה כתם וכן מבואר במשנה פ"ז דנדה וכן הכתם שנמצ' בחלוק ע"ש במשנה ובגמ' וכן משמע פ"ו הרואה כתם הרי זו מקולקלת וכ' הרמ' דין זה שם בסוף הבבא הנז' ועוד יגדל התימא שהרי הרמב"ם גופיה פ"ג דמו"מ הלכה ז' כתב וז"ל הרואה כתם טמאה למפרע עד עת הפקידה וכן הבגד שנמצ' עליו כתם טמא למפרע עד שתאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם עכ"ל הרי מבואר מדבריו אלה דאין זכרון מעל"ע בענין כתמים וכ"כ גם מרן בכ"מ דמבואר בדברי הרמב"ם דכתם חמור מראייתה וכתב טעם נכון משם הר"י קורקוס ע"ש (והדבר ברור דהאי עד עת הפקידה המוזכר לענין כתם היינו שבדק חלוקה שנמצ' עליו הכתם או שנמצ' הכתם על בשרה וקאמר דטמאה למפרע עד עת הפקידה דהיינו שבדק' עצמה בבשרה דבדיקת עצמה מה תועיל לענין הכתם הנמצ' על החלוק טמא אעפ"י שבדקה עצמה ומצאה טהורה אתמול היה הכתם על החלוק מימים רבים וק"ל) והנה זה הפך ממ"ש כאן בה' א"ב שהשוה דין רואה כתם לרואה ממש לענין טומאה למפרע ותמהתי ממפרשי הרמ' שלא הרגישו בזה והדבר צריך תלמוד. ונראה דהרמב"ם בה' א"ב לא נחית לדקדק כ"כ בדין זה שהרי דין זה לענין טומאה וטהרה הוא ואין כאן מקומו וסמך עמ"ש בה' מו"מ כי זה מקומו וצ"ע.
נאם הצעיר מרדכי בכ"ר אברהם כרמי ס"ט

סימן טו

תשובתי על תשובה הנז'.

תשובה אדמוקדאי יקיד שלהובי רחימות' רח"ם רחמתי"ם. לראש גבר החכם השלם גריס באוריית' תדיר' ערב ובקר וצהרים. חיבת עין כמה"ר מרדכי כרמי יצ"ו לא יכול יוסף להתאפק לבטא בשפתים. בדבר הלכה תשובתו הרמתה תאוה לעינים. בשגם קדמה לך ידיעה דאנא נפשאי החזיק בדרך ורגליו לנחוצתי"ם לרוב אהבתו רמינא אנפשאי אגב דוחק' והיד כותבת דברות שתים. בס"ד:

חזה הוית רובי תורתו לאסור איסר אשה שמצאה כתמי' בחגורת' הנשארת עליה מזמן אשר איננה טהורה ואייתי בידיה תשובת הרב פנים מאירות ח"ב סי' ק"ע דרב שרי בנדון כזה ובחזקת היד דחה דבריו ועמד במקומו לאסור ככתוב בקונטריסו. ובאמת רצוני היה להאריך ואהיה שעשועים על כל קוץ וקוץ מדבריו אלא שהנח"ץ השיאני לקצר מאד. ואומר דמאי דדחי כת"ר אעיקר' קושית הש"ך דהו"ל למור"ם להגיה בסי' ק"ץ דין מ"ד אשר מכח זה סבר הש"ך דדעת מור"ם דנדתה כמכה ועל זה סמך הרב פנים מאירות דלק"מ דסמך על מ"ש בסמוך. הדין עמו. וכ"כ הרב מנחת יעקב והסכים דדעת מור"ם דדוק' במכה ולא תלינן בנדתה. אכן מ"ש מעכ"ת דדין זה דלא תלינן תוך ג' לא מצינו למרן שיחלוק וכו' ונראה קצת שדעתו דגם מרן ס"ל הכי. לבבי לא כן יחשוב והדבר ברור דאי מרן ס"ל הכי כל כי הא הוה צריך לאודועי בש"ע ולא לסתום שנטעה דתמיד תולה בכתם אף תוך ג'. וכבר כתב מור"ם בד"מ דשאר פוסקים מקילין אף תוך ג'. ומה שדחה לזה הרב ש"ך ורצה לומר דכל הפוסקים סברי הכי לא שמיע לן דודאי אי שאר פוסקים מפלגי בהכי דבתוך ג' אין תולין לא הוו נקטי סתמ' וכ"כ הרב פנים מאירות והרב צמח צדק סי' ס"ה והרב מנחת יעקב וכן נראה דעת הרב עבודת הגרשוני סי' ע"ט והיה בהני"ח הנח"ה סובר"ת דפלוגת' דרבוות' היא מוכח ודאי דדעת מרן כשאר הפוסקים וכמדובר:

ואנכי חזון הרבתי ל"ך דודי אזרת כגבר חלציך רמי ומקשה חד"ד ותימ"א על ראית הרמב"ם פ"ט מאסורי ביאה שהביא הרב פנים מאירות. ובאמת דלפום ריהט' דברי הרב שגבו ואינו מובן כונת הרב בזה. הגם הלום חזיתיה למעכ"ת תמה על דברי הרמב"ם פ"ט דא"ב הנ"ל דכ' בדין הכתם מעת לעת מידי דלא אתמר בש"ס וגם הוא ז"ל פ"ג דמשכב ומושב לא כתב כן כמו שכ' בקונטריסו ומאי דמסיק דהרמב"ם לא נחית לדקדק כל כך בדין זה שהוא לענין טהרות ואין כאן מקומו וכו'. ידיד נפשי דע דהגם שתראה לאיזה מרבוואת' שכותב על מאי דקשה על הרמב"ם מיניה וביה כיוצ' בזה כמו שתראה להרשב"ץ ח"ג סי' רע"ד שכותב על הרמב"ם דשכח מה שכ' במקום אחר. וכן שם בסי' רע"ה מתרץ דבמקום אחד פסק כך מטעם זה ואח"כ פסק הפך מטעם אחר עיין שם באורך. וכיוצ' בזה תמצא לרבנן קשישאי דמתרצי לקושיות דקשה על הרמב"ם דגירס'

אחרת היה לו וכדומה לזה. בהא אין למדין מהם ז"ל ובעניותנו אין לנו לומר כזו וכזה אי בעית אימא דהני שינויי אין לך תלמיד קטן שאינו יכול לאומרם ומה בצע לכתוב דברים כאלו. ועוד שנתפרסם בעולם יקר תפארת גדולת הרמב"ם דכמה מילי מרפסן איגרי והאחרונים מצאו ישוב נכון להרמב"ם ושכל דבריו הדק היטב ולכן אם בקוצר שכלנו לא מצאנו ישוב לדבריו נתלה דוקא החסרון בנו ואם רק הוא ממנו וכל זה משנה שאינה צריכה והכל פשוט וכן קבלתי מרבנן קדישי חלקם בחיים דבזמנינו הס כי לא להזכיר תירוצים כאלו ואין להאריך בזה רק אנכי העירותיהו ואתה קדוש סל"ח לך לדעתך כי רבוואת' קמאי ובתראי הוו מארי דאוריית' שהן רשאין לומר העולה על רוחם לא לנו:

ואפשר לו' דמקור דברי הרמב"ם בזה הם מהתוספת' פ"ג דנדה. וכך היא שנויה. כל אשה שיש לה וסת כתמה מטמא למפרע שאם תראה בשעת וסתה מטמ' מעל"ע רבי אומר החמירו בכתם מבראיה שהכתם מטמ' למפרע והראיה אינה מטמאה אלא מעל"ע ומפרש הרמב"ם דפליגי ת"ק ורבי דת"ק קאמר שאם תראה כלומר הכתם מטמ' מעל"ע ודין הכתם כדם ורוח אחד להם דמטמ' למפרע מעל"ע. ורבי החמיר בכתם יותר מראתה דם. ופסק כת"ק דכתם שוה לרואה דם וכי היכי דקי"ל בדם מעל"ע ומפקידה וכו' ה"נ הוא דין הכתם דהלכה כת"ק דהוו רבים ואין הלכה כרבי מחבריו וזהו שהשוה כתם ודם פ"ט דא"ב ועל זה סמך בה' משכב ומושב ולא הוצרך לבאר דמסתמ' לא יהא חמור כתם מדם. ומ"ש שם הרמב"ם וכן הבגד וכו' לא השוה אותם אלא בדין טמא למפרע אבל מעל"ע שייך בכתם שהיא לא הרגישה כלל שיצא דם מגופה ולא הרגישה בכתם משא"כ בבגד וסמך הרמב"ם עמ"ש פ"ט דאיסורי ביאה. ותימ' על מרן ומהר"י קורקוס דפשיט' להו דרואה כתם חמור מרואה דם ולא זכרו דבריו פ"ט דא"ב. וזהו כתבתי במושכל ראשון וצריך להתישב בסוגיות הש"ס ובתוספת' כדחזי. איכו השת' אתאן לנדון שלנו ורואה אני למעכ"ת תקע עצמו לומר דכיון דעל כרחך צריך אתה לומר דאף תוך ג' ימים ראשונים היה עליה כתם א"כ הא כתב רמ"א דאין תולין תוך ג' ימים. ומאי דפשיט' ליה למעכ"ת לא כן אנכי עמדי דלכי מטית לומר דמומי נדתה היו הכתמים בחגור מאי אית לן אי הוו שכיחי עלה תוך ג' ומה הורע כח ההתר כל שאתה אומר דלא הוו הכתמים אלא מזמן נדתה ומאי הוי אי הוו עלה תוך ג' ימים כיון דהשת' תולין בכתמים דהוי לאחר ג' ימים וכי הוו עליהו מבחוץ מאי שיאטיהו לאוסרה. דבשלמ' אם היתה מרגשת בכתמים הללו עצמן תוך ג' אז נימא דלדעת רמ"א לא תלינן מאחר דאתאן לבית הספק בתוך ג' ימים. אמנם השת' דלא הרגישה כלל בכתמים הללו עד יום הז' לספירתה גם רמ"א מודה דתולין ובעיני הדבר פשוט:

ומעתה אשר נתעצם מעכ"ת ותמה על הרב פנים מאירות דסתרי דבריו אהדדי והאריך בזה ככתוב בקונטריסו. לק"מ ואדרב' בזה פתחתי אני בסבר פני"ם לאסבורי וליתובי דברי הרב פנים מאירות בראיתו שהביא מהרמב"ם דכתבנו בסמוך דמאי דתהי עליה מעכ"ת דאין דברי הרב מובנים לפום ריהט' דברי הרב שגבו. הן עתה החילותי לבאר דבריו בס"ד. הנה הרב ז"ל פתח בתשוב"ה תחילה והבי' הא דתנן כתם שנמצ' בחלוק מטמ' למפרע וכו' וכ' דכיון דמחזיקין לכתם זה טמא למפרע א"כ יש לומר שהיה בג' ימים ראשונים ובג' ימים לא תלינן לקול'. ושוב הביא דברי הרב ש"ך וקיים דעתו כסברת רמ"א דיש לתלות בנדתה אף בג' ימים ראשונים ודן את הדין בנדונו לולא דאכתי קם דינא בנדון האחר שלבש' חלוק בעלה והוא לעיל הביא ממתני' דכתם מטמא למפרע ולאפוקי ממאי דכ' ברישׁ' הביא עתה מהרמב"ם דה"ד לענין טהרות. ולא שנעלם מהרבז"ל דהוי חומר' רק כלפי דלכתחילה הביא ממשנת כתם שנמצ' בחלוק דמטמאה למפרע כתב זה. וכונתו דהגם שהוא חומר' מ"מ המשנה היא לטהרות ובר מטהרות לא אשכחן דמטמ' למפרע ואין לנו לבדות מדעתנו ולומר להחמיר דמחזקינן לכתם זה שהיה למפרע וא"כ הוא כתם בתוך ג' ימים. לא היא אלא דדיינינן ליה כשעת ראיה וכיון דעברו ג' ימים שפיר תלינן בנדתה שאנו דנים כשעת מציאת הכתם שהוא בימים אחרונים ויש לנו לתלות בנדתה או בבעלה כן נ"ל בכונת הרב אף שלשונו מגומגם ואינו מדוקדק. ובעיני סברת הרב היא פשוטה וגם לדעת ס' התרומה ודעמיה דבג' ימים הראשונים לא תלינן יש להתיר בנדון שלנו ונדוני הרב פנים מאירות שפירסה סדין ששכבה עליה בימי נדתה או שלבשה חלוק בעלה כל שלא מצאה הכתם אלא אחר ג' ימים ראשונים:

ושפרא מילת' דאין להחמיר בכי האי גוונ' דהרי כתב מור"ם וכ"כ האחרונים דשאר פוסקים לא פליג בין תוך ג' לאחר ג' וכמש"ל ואעיקר' כתמים דרבנן. ועוד דיש מקום בשופי לומר דגם ס' התרומה ודעמיה מודים בנדון שלנו ונדוני הרב פנים מאירות כמדובר וא"כ יש להתיר הני נשי לבעליהן. וכבר ראיתי להרב צמח צדק סימן ס"ה שכ' דמאן דמיקל במצא כתם תוך ג' לתלות אפי' בטעם כל דהוא לא הפסיד כיון דבלאו הכי רבים מקילים בכתמים תוך ג' עכ"ד והסכימו בזה חתנו הרב עבודת הגרשוני סימן ע"ט והרב מנחת יעקב סימן קצ"ו. הגם הלום ראיתי בכרתי ופלתי ה' נדה שנדפס מחדש שכ' בסי' קצ"ו דדין זה דסה"ת דג' ימים ראשונים הוא תמוה מסוגיות הש"ס ויש להתיר במכה כמור"ם ובחנם החמירו האחרונים עכ"ד. ובכן נראה בנ"ד ובנדוני הרב פנים מאירות להתיר. ולא מיבעיא לדידן בני ארעא קדיש' דנקיטינן כמרן וקבלנו הוראותיו אלא דבאסור והתר חוששין על הרוב לכתחילה לדברי מור"ם דהכ' דנראה דעת מרן

להתיר אף תוך שלשה ימים ראשונים כל שיש לתלות וכדאמרן הגם דנחוש לדברי מור"ם להחמיר היינו דוקא כשהוא פשוט לאסור לדע' מור"ם. אבל בנ"ד יש להתיר דיש לומר דגם מור"ם מודה להתר' וכדאמרן. אלא אפי' לבני אשכנז ופולין דנקטי כמור"ם לעולם יש להתיר בנדונים אלו דהאי סבר' דאמרן דמור"ם מודה בכי האי גוונ' דלא נמצא הכתם אלא ליום אחרון מספירתה כמש"ל נראי' בעיני סבר' ישרה ויש לסמוך להתיר גם לבני אשכנז. ומה גם דגדולי רבני אשכנז כתבו להתיר בטעם כל דהו כמדובר. ועוד נראה להתיר מכח ס"ס ספק אם הלכה כמ"ד דאין חילוק בין ג' ימים ראשונים לאחרונים ובכל זמן יכולה לתלות. ואת"ל דהלכה כס' התרומה דיש לחלק בין ג' ימים ראשונים לאחרונים דבראשונים אינה תולה וכמו שכ' מור"ם שמא בנדונים אלו כ"ע מודו דיכולה לתלות מאחר שלא מצאה הכתם אלא ביום ז' לספירתה. וכבר ידוע דאעיקר' כשנמצ' כתם הוו בה כת הקודמין דלשתרי מכח ס"ס ספק מגופה ספק מעלמ' ואת"ל מגופה ספק מן החדר ספק מן העליה. ומרן בכ"מ פ"ט דא"ב תירץ דמשום דאיסור חמור הוא החמירו ועי"ל דמאחר דאין לה דבר לתלו' החמירו כאלו הוא מגופה ודאי ואין כאן אלא ספק א' ועמ"ש הרב מנחת יעקב ריש סימן ק"ץ. וא"כ בנ"ד יש ס"ס ויש לתלות נראה דשרי דתיסגי לן להחמיר בכתם שנמצ' תוך ג' דהוא חומר' יתירה. כלל העולה דהיכ' דנמצ' הכתם בימים אחרונים בסדין או בחגור או בחלוק שאינו שלה ולקחתו ממקום שאינו משתמר ויש לתלות דהסדין או החגור היו הכתמים מנדתה וכן בחלוק וכיוצ' אף שהסדין או חגור או חלוק היו עליה בג' ימים הראשונים יש להתיר ובמקום שאמרו לקצר איני רשאי להאריך דאנא הא קאימנ' חד כרעא אארע' וחד כרע"א בעגל"ה בזמן קריב נח"ץ עלי דרך מקוה חסדי צורי אחסה בו בטחתי ושמח לבי חד"אי נפשא"י ס"ט.

סימן טז

תשובת הרב הכולל מר קשיש' כמהר"ר שבתי אלחנן מהזקנים זלה"ה אב"ד ור"מ דקק"י קאסאלי.

שאלה כתוב הדר הוא בש"ע י"ד סימן מ"ז ס"ד אי איית ליה תרי סני דיבי טריפה ואי שפכי להדדי כשרה ומהר"ר גור אריה הלוי שרטט וכ' בהגהותיו דע שבכל העופות יש תרי סני דיבי משני צדדי המעי זה כנגד זה ושניהם שפכי אל המעי שביניהם והיינו רביתייהו עכ"ל ואמת שכך הוא המציאות. ויהי היום הובא לפני עוף אחד שלא הי"ל כי אם חד סניא דיבי ונסתפקתי אם יש להטריף כיון שכל העופות יש להם שנים. או"ד כיון

שהדין סתמ' קתני דאית לה תרי סני דיבי ולא חילק כלל היה נראה לומר דבעוף נמי אע"ג דארחיה להיות ב' אם ימצא שאין לו אלא אחד אין להטריף יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה חפשתי ולא מצאתי דבר זה מפורש בשום פוסק ששלטו בו עיני ושהם אתי במחיצתי אבל יש לאל ידי להוכיח הטרפות בראיות ברורות ומחוורות כשמלה לע"ד וראשונה במלכות מהא דגרסינן באלו טריפות העיד רבי יונתן בן שילא ריש טבחיא דצפורי לפני רבי על שני בני מעים היוצאים מן הבהמה כאחד טריפה כנגדן בעוף כשרה ופירש"י שני פירושים הפירוש הא' דעוף זימנין דהכי הוי ואע"ג דלא משתכח הכי קים להו וי"מ שכל עוף דרכו כן כי מן הזפק ועד הקרקבן קנה של מעים אחד וההוא קרוי בני מעיים ובראש הקרקבן יוצאים בני מעים גמורים עכ"ל. והנפקות' שבין שני הפירושים היא דלפירוש קמא כשר כל יתרת בדקין בעוף הואיל דזמנין משתכח הכי ולזמנין משתכח הכי והוי לקול' וכוותיה פסקו הרשב"א ורבינו ירוחם ולפירוש שני טריפה כל שאינו כדרכו בעוף הואיל שכל עוף דרכו בכך וזוהי דעת הרמב"ם ולחומר' וכ"כ בב"י סי' מ"ו ובש"ך שם. ונמצ' דהיכ' דיש חילוק במין עצמו דזמנין משתכח הכי וזמנין הכי ונמצ' שינוי בחדא מינייהו הן חסר הן יתר יש להכשיר ברם היכא שכל המין כך ונמצ' שינוי בחד מיניהו יש להטריף וראיה מהא דגרסינן התם ההוא גובת' דנפק מבי כסי לכריס' סבר מר בר רב אשי לאכשורה א"ל רב הושעיא היכא דאתמר אתמר וכן הלכה וצא ולמד בנ"ד דכיון דכל העופות אית להו תרי סני דיבי אם לא נמצ' אלא חד דייניגן ליה כחסר וטרף שאין כאן כדרכו בעוף. תו יש להביא ראיה מדאמרינן התם ההוא ביני ביני דאתא לקמיה דרב אשי סבר למטרפה א"ל הונא מר בר איויא כל הני חוי ברייתי' הכי אית להו וקרו ליה טבחי ענונית' דורד' ונחלקו בה רש"י ורבינו אפרים דלרש"י אם חסרה הורד' כשרה ואם אית ליה שנים טריפה וטעמ' דידיה משום דס"ל דמדסבר רב אשי למטרפה ש"מ דלאו ארח' בהכי ובהני דידן דאית' ברוב' דידהו אי אשכחן ריאה דלית לה עינונית' כשרה וכדאשכחן תרתי טריפה משום דלא אורח' דחדא גופא לא מכשרינן אלא משום דכל הני חיוי ברייתי' הכי אית להו ורבינו אפרים סבר איפכ' דאסר כשהיא חסרה ומכשיר בשנים וטעמ' דידיה משום דשמיע ליה דעל א' לא סבר רב אשי למטרפה משום דכלהו אית להו ולפי' אפי' על שנים קאמר דכשרה משום דהני עזי ברייתי' הכי אית להו ולפיכך אם אין לה אפי' אחת טריפה ומשמע דע"כ לא פליג רש"י ומכשיר בחסרה אלא משום דס"ל דלית בה אלא ברוב' ברם אי הוה ס"ל דכלהו אית להו כך הוה מטריף בחסרה וכדעת רבינו אפרים. תדע לך שכן הרא"ש בפסקיו אחר שזכר סברות אלו מטי בשם הגאונים דכיון דיש בהמות שאין להם כך וישנה במקצתן אין להטריף

בשום שינוי שימצ' בה בין שאין לה כלום בין שימצ' שתים ושלש עכ"ל ומשמע דהא אם כל הבהמות בסגנון אחד היו פוסלים בכל שינוי שימצ' בה וכדעת רבינו אפרים ודעמיה אמור מעתה דבהא דקמן דכל העופות יש להם תרתי סני דיבי אם ליכא אלא חד טריפה דהוי דומיא דחסרה הורד' לרבינו אפרים משום דכלהו אית להו כמו שנאמר וכ"ע לא פליגי בהא וכל אלו ראיות ראויות ומוכרחות לע"ד. וא"ת והיכי מכשרינן בעוף דאית ליה תרתי סני דיבי והא תני לוי כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף כבר הקשה הרשב"א בתורת הבית בית ב' שער ג' מעין קושיתנו ותירץ דלא אמרו כן אלא באברים שישנן לעולם בדמיון אחד בזה כמו בזה דהא חסרון באונות בבהמה טריפה ובעוף כשרה שאין לה על אותו הדמיון ועוד תדע שאפי' בבהמה כל שימצ' במקצתן אינו טריפה בכללן כמ"ש ביתרת אונות משום דהני חוי בריתא הכי אית להו. ובגובת' דנפק' מבי כסי להובליל' וכו' ועל הדמיון הזה יש לנו ביתרון בני מעיים של עוף הואיל וקים להו דיש עופות שיש להם. וכ' עוד בשטתו על לשון ב' דרש"י הנ"ל דפשיט' שכל שדרך כלן בכך כשרה בין בבהמה בין בעוף ודכוות' אמינ' בנ"ד דכיון דכל העופות דרכן להיות תרתי סני דיבי והבהמות אין להם אלא חד אין כאן מציאות לומר כנגדו בעוף לפי שאינן בדמיון א' ופשוט הוא. הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי שבתי אלחנן מהזקנים ס"ט.

סימן יז

תשובתי על תשובה הנז' בס"ד.

תשובה חזו דאתאי לאו שמא מתיא ומה לתבן תבנ"י בי"ן גנת ורדים. ומה אני לבא במיעוט דרך אר"ש אחרי המלך אשר כבר עשהו הן קלותי כחד מן סרקיא נעים ונדים. ומה גם כי אני בפרק הנסיעה ואולם כך גזרת מעלת הרב הפוסק נר"ו ודבורו הקל קבעו הכתוב חובה חביבין עלי דברי דודים. ואני אמרתי בחפזי דברות שתים וה' בחסדיו ינקני משגיאות גם מזדים. כי"ר:

אנכי הרואה כל האמו' בפרשתו של מלך שמימיו חדים. רב אסר דלית ביה אלא חד סניא דיבי ועשה לו לימודי"ם. ויתיצבו כמו לבוש והיו לאחדים. והן בכלל אתא ואייתי בידיה אותה שאמרו פ' אלו טריפות ההוא ביני ביני וכו' ככתוב בתשובתו הרמתה. ובודאי מדברי רש"י שכ' ובהני דידן דאית' ברוב' דידהו אי משכחינן ריאה דלית בה עינונית' כשרה מפשט לשונו משמע דוקא משום דאית' ברוב' אבל אם כלן היה להם וזה היה רחוק המציאות דאשתכח דלית לה אז היינו פוסלין אי לית בה וה"ה לנ"ד כיון דהאיכ' אסהדתיה דהרב גוא"ל ההוא אמר שבכל העופות איכ' תרתי סניא דיבי. ואולם

מ"ש הרב הפוסק להכריח דלרש"י לא מכשרינן אלא משום דרוב' הם כך ולא כלן מדברי הגאונים שכ' הרא"ש וכו' יש להעיר דמייתי ראיה מגבר' אגבר' ומה יוכיח הוכח ממ"ש הרא"ש בשם הגאונים ומה גם דמלבד. דבהדיא פליגי הגאונים על רש"י לאכשורי באית בה תרתי ואל השלשה דלרש"י טריפה אלא דנראה דמר כי אתריה ומר כי אתריה ולא פליגי דרש"י כתב דברובן איתא והגאונים כתבו ישנה במקצתן דמשמע דלית' ברובן ויש צד לומר דאי ברובן איתא אף בחסרה אחת טריפה דלא כרש"י ויש צדדים לומר איפכ' כאשר המעיין לבבו יבין דהאיכ' צדדין וצידי צדדין אדהכי והכי ליכא לאגמורי מהגאונים לרש"י. ועמ"ש הרשב"א בתורת הבית דף ל"ו ע"ד שפירש טעמן של גאונים.

ואכתי יש להסתפק בנ"ד דמאחר דחזינן דקמאי ובתראי אין גם אחד השמיענו כזאת דכל העופות אית להו תרתי סני דיבי זולתי הרב גוא"ל האחרון שהזכירו הרב הפוסק בשאלה נראין הדברים דהרב הגוא"ל כן דיבר לפי העדים האל מערי איטליא ואולם בדוכתי אחריני העוף למינהו נוסף גם הוא על צאנ"נו וכי הדדי נינהו דלית להו אלא חד סניא דיבי ואם כנים אנחנו בזה איכא למימר דאע"ג דבמקומות אלו בשתים יעופף כל עוף אי אשתכח חדא לחוד לא מפסיל שכן יש במינו והוא באחד והו"ל כאותה שאמר ליה מר בר איויא לרב אשי כל הני חוי ברייתי' הכי אית להו. אמנם לכאורה היה נראה דהגם דהן לו יהי יציב' מילת' ומהימן דבדוכתי אחריני העוף והבהמה שוו בשעוריהן דלית בהו אלא חד וכמשמעות כלהו פסקני ראשונים ואחרונים אפ"ה הדין דין אמת והראיה ממ"ש הרא"ש פ' אלו טריפות ומיהו יש עופות שאין להם מרה ואין להטריפן כיון דבכל אותו המין אין להם מרה זהו טבע שלו ומ"מ אין להתיר בשביל זה שאר בהמה חיה ועוף שאין להם מרה כדאמר לקמן גבי עינונית' דורד' כיון דכל הני חיוי ברייתי' הכי אית להו לא מיקרי יתרת אפי' בשאר בהמות דלית להו הכי שאני התם דכל מין בהמות אחד הוא ואפי' זו בהמה דקה וזו בהמה גסה הלכך הואיל ויש בהמות דהוו רביתייהו לא מיקרי יתרת אפי' בשאר בהמות אבל עופות חלוקין במינן זה מזה ואין ללמוד אלו מאלו עכ"ל הרי שכ' הרא"ש דאף דאיכ' עופות דאין להם מרה אין להתיר אחרות ואין ללמוד אלו מאלו וה"ה בנ"ד דאף דנימ' דיש מיני עופות דאין להם אלא חד סניא דיבי מ"מ אין להתיר אלו העופות שבאיטליא דכלהו אית להו תרתי. אמנם נראה ודאי דלאו מילת' היא דלא אמרה הרא"ש אלא דוק' במין אחר כגון תורים ותרנגולים אבל במין עצמו גדולים וקטנים וכיוצ' כי הדדי נינהו והראיה ממ"ש הרשב"א ופסקו מרן סי' נ"ב דין ד' דאין ירקות פוסל בכבד של עוף בייתי שיש במינו מדברי הרי דהרשב"א התיר אם כבד של עוף ירוק הואיל שיש בעוף מדברי ירקות בכבד וכן ראיתי להרב

פר"ח שם ס"ק י"א שהביא דברי הרא"ש הנזכר וכ' דלא אמרה אלא במינים חלוקים אבל בייתי ומדברי כי הדדי נינהו וה"ה לנ"ד. ומ"מ נראה דאף דתמיה' לן היכי שתקי קמאי מינה אין מופת חותך דעופות של מקום אחר הם חלוקות מאלו ומסתמ' לית לן לאכשורי בטעמ' קלישת' כי האי ובודאי דמטרפינן עד אשר נדע בודאי דבמינים אלו עצמן דשכיחי באיטליא במקומות אחרות אית להו חדא וכולי האי ואולי (ויש לעמוד בזה בפלוגת' דרש"י והגאונים הנ"ל בעינונית' לפי צד אחד שצדדנו דמר כי אתריה ומר כי אתריה אלא די"ל דכל חד לא שמיע ליה שבמקום אחר באותו זמן חלוק ועוד יש לצדד וצריך לעמוד היטב בדברי האחרוני') ופוק חזי מ"ש הרשב"א בתשו' סימן ק"ח וז"ל עוף הבא לפנינו ולא אשכחן ליה מרה ולא ידעינן אי ממינא דלית להו מרה אתי או לא מי סמכינן עלה ונימ' מיניה לאו בני מרה ואזלינן וכו'. תשו' רוב העופות יש להם מרה ואחר רוב. העופות אנו הולכים עד שנדע שאין לו וכו' ואי ליכ' דמודע מסתבר' לי שאסור דבתר רוב עופות אזלינן וכו' ע"ש דון מינה לנ"ד דמאחר דהרב גוא"ל העד העיד בנו שכל העופות יש להם תרי סני דיבי וגם הרב הפוסק לאש"ר אמר לגדל ולחזק דבריו שכן הוא המציאות נראה דאין להתיר עוף בחדא סניא דיבי עד שנדע ודאי דבמין במקום אחר אין לו אלא אחד. תו חזינ' להרב הפוסק מאי דאגמרן לשנויי מאי דקשיא מההיא דתני לוי וכו' וטעם זקני"ם יקח מתורתו של הרשב"א בתורת הבית דף ל"ז ע"ב בכתוב בדברי קדשו ולא אכחד מאי דלפום ריהט' יש להעיר על הרשב"א ממ"ש הוא עצמו בתורת הבית דף נ"א ע"א וז"ל ויש מקצת מן הראשונים שאמרו דטרפות זה אינו נוהג אלא בעוף ולא בבהמה ואע"ג דתני לוי כל טרפות שמנו חכמים וכו' התם לא מנה אלא באברים שהעוף והבהמה שוים וכו' ואין דבריהם מחוורים חדא דלוי כללא כייל לכל הטרפות ועוד שגם בזה שוים הם וכו' ע"ש דהרי הוא עצמו בדף ל"ז כתב כדברי מקצת מן הראשונים וכמו שהביא דבריו הרב הפוסק דלוי לא איירי אלא בדברים שישנן בדמיון אחד בזה כמו בזה ואיך הכא בדף נ"א דחה זה ואמר דלא מחוור דלוי כללא כייל לכל הטרפות. ואע"ג דהכ' והתם אית ליה להרשב"א טעמ' אוחרי תניינ' בכחא דהתר' ואיסור' אנן דורשים תחלות חקור דבר דברות הראשונות. שני האותות האלה אגב ריהט' כתבתי לבלתי סור מן המצוה אשר ציוני הרב הפוסק וגם הוא יודע צדיק כי לא אני בן חורין הכביד נחוצת"י ואשימ' עיני צופיה הליכות על אם הדרך על כן עמד קנה במקומו נאם הצעיר וזעיר חיד"א ס"ט:

סימן חי

בדין מסים. לדרישת בעלי כיסים

שאלה שתי עיירות תחת ממשלת שר אחד ולכל אחת כפרים הנראים וסמוכים והשר מטיל מס על כל היהודים שתחת ממשלתו בכללות ותובע מס מהעיר הגדולה אשר הוא יושב בה ואנשי העיר הגדולה מחלקים על עירם ובנותיה ועל העיר השנית וכפריה וכן במוספין שלא כהלכתן ככה יעשה השר כל הימים ושתי העיירות בכל עשר שנים מתפשרות ביניהם איזה סך למאה פרוע תפרע העיר הקטנה ובנותיה בכל משא מלך והעיר הגדולה תמיד כבע"ח לשר לפרוע בעד כל העם הנמצאים תחת רשותו מישראל. ועתה נולד נכד לשר והשר שואל לתת לו דורון ומשרתי השר כתבו לבני עיר קטנה שעל זה הטיל השר סך מה על היהודים שתחת רשותו ותגיע לעיר קטנה מהטלה סך פ'. ובני העיר תמהו למה פירט להם הסך בפרטות. ולפי הפשר' שביניהם ובין העיר הגדולה. הסך שפירט עתה לעיר הגדול כסך הכללי הזה הן נגרע מהסך המגיע להם והכבד את משא העיר הקטנה ובנותיה וטענו בני העיר הקטנה שגם בזה יעשו כפשרתם. ובני העיר הגדולה טוענים שמזלם גרם ואין להם כי אם אשר פירט השר דדינ' דמלכות' דינא. ואם נתפשרו היה על מה שמטיל בכללות. ועוד שהסך הזה הוא על אשר בני העיר רגילים להוציא בנרות והוצאות לכבוד שמחת השר והוא נתרצה בזה ואם לאו היו בני עיר קטנה מוציאים יותר בהדלקת נרות ומיני שמחות. והשיבו מנהיגי עיר קטנה שהשר כתב בציוויו וז"ל בכללות הסך שכל קהלות היהודים יושבי מדינה זו יש להם לתת על סיבת לידת וכו' החלק המגיע לעיר פ' הוא סך פ' וא"כ דעת השר לעשות הדבר כללי שאם כונתו להקל מעל העיר הגדולה יאמר בקיצור סך פ' תפרע עיר פ' אבל מורה שהוא ככל המסים רק שחשב שכך מגיע לכל עיר ולא אמרו טעות' דמלכות' דינא. ועוד כי זה שנים במציאות כזה שהוטל על כללות הק"ק סך מה שהוטל עכשיו ומוכח שכונת השר כמאז. ותו לו יהי שבכונה וכו' לאו כל כמיניה וכשם שאחר שהוטל המס על הכלל אין השר יכול לפטור אחד אם לא ינכה חלקו מהקהל ונ"ד דכוותה ועל הטענה אחרת השיבו כי כן דרך השר ואבותיו ליקח סך מה בעבור הוצאה השמחה יורנו המור' הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה במתנית' תנא השותפין שמחלו להם המוכסין מה שמחלו מחלו לאמצע ואם אמרו משום פ' מחלנו מה שמחלו מחלו לו וכ' הרא"ש פרק הגוזל בתרא. בינו שמחה הקשה מאי קמ"ל בריש' ופירש שותפין שבקש אחד מהם למחול לו מה שמחלו מחלו לאמצע כאלו היה שלוחם ואם אמרו בשביל פ' מחלנו מחלו לו וכו' ומיהו יש לדחות

דריש' מיירי שבקש מהם למחול בסתם אעפ"י שלא היה שם אלא הוא מחלו לאמצע כיון שמחלו בסת' אבל אם פירשו בשביל פ' מחלנו מחלו לו ומיהו מסתבר כקמית' דגם זה אין חידוש אם בקש סתם ומחלו סתם דמחלו לאמצע עכ"ל. ויש להעיר דהו"ל לאוקומ' הכל על ידי בקשתו וריש' איירי שהוא בקש לעצמו והם מחלו סתם וטוב' קמ"ל דאע"ג דהוא בקש לעצמו כל שהשר במחילתו לא מחל לו בפירוש אמרינן דמחל לכל והא עדיפ' דהוי מילת' מציעת' ולא כדעת רבינו שמחה דאפי' בקש לעצמו ומחל לו דהוי לאמצע ונראה דסבר הרא"ש דאי אמרת דדינ' הוא דאם בקש לעצמו הוי לעצמו שלא כדעת רבינו שמחה שורת הדין מחייבת דגם אם בקש לעצמו ומחלו סתם הוי לעצמו דעל דעת שאלתו מחלו ומשום הכי אי אפשר לאוקומה בהכי. ומכאן יש סמך למ"ש הרב משא מלך דף י"ו עמוד ג' לדעת מהר"ם דסבר כדחיית הרא"ש דאם בקש אחד מהם שימחול לו ומחלו סתם הוי לעצמו וכו' וז"ש מהר"ם בסוף דבריו אבל אם אמרו בשביל פ' מחלנו אפי' ע"י בקשתו מה שמחלו מחלו לו עכ"ד,

איברא דק"ק במאי דפירש בדברי מהר"ם דהא מהר"ם קאי אסיפ' דאמרו בשביל פ' מחלנו ועלה קאמר אפי' ע"י בקשתו ואיך אפשר לפרש בדבריו שמחלו סתם גם אין לפרש דר"ל שבקש סתם והם מחלו לו דהלשון מורה דלא אתא מהר"ם אלא לאפוקי מרבינו שמחה דאם בקשו לעצמו ומחלו לעצמו הוי לאמצע ואהא קאמר ואפי' על ידי בקשתו. ועוד דאי כדבריו שפיר טפי לאוקומ' כלה בשאל מהם שימחלו סתם וריש' שמחלו סתם אף דלא היה שם אלא הוא לאמצע. וסיפ' שפירשו לעצמו אף שבקש סתם לעצמו ואלו מהר"ם כתב דיש לדחות דריש' איירי שבקש מהם למחול סתם וכו' וכפי האמור כלה איירי בשאל מהם סתם. אמנם נראה דהדין דין אמת כמ"ש הרב ז"ל ולא תידוק ממאי דקאמר מהר"ם דריש' איירי דאם איתא דסבר מהר"ם דאם בקש לעצמו ומחלו סתם הוי לאמצע לוקמא דריש' בהכי איירי דהוי חידוש' טפי וגם הרא"ש דהכריע כרבינו שמחה משום דגם זה אינו חידוש לוקמא בהכי דהוי חידוש אלא מוכרח דכי היכי דאם בקש לעצמו ומחלו לו הוי לעצמו ה"ה בקש לעצמו ומחלו סתם כמדובר:

והנה מהר"ם אסיק בתשובתו הרמתה הובאה במרדכי פ' הגוזל בתרא והגמי"י ריש תשו' דס' קנין דאם היחיד בקש לשר קודם שנתפשר ומחל לו הוי לאמצע דמה שהשר פיחת לו הוא מכביד לאחרים וטעמ' טעים הרב תה"ד סימן שמ"א דמה שגורם להכבי' על אחרים בפטור שלו הוי גזלה והוי כמו יכולין להציל וקדם אחד והציל משל אביו דלא הועיל. וראיתי להרב פרח מטה אהרן בראשון סימן נ"ה תהי עלה דלדבריו לא אמרה מהר"ם אלא ביכולין השאר להציל דוקא ומהר"ם לא הטיל שום תנאי ובכולל מיירי.

ומורי הרב נחפה בכסף ח"מ סי' כ"ח דף קמ"ב ע"ג כתב דהתה"ד לא כיוון לזה אלא אפי' אין יכולין להציל שאר בני המדינה הם דברי מהר"ם ומ"ש דהוי כמו יכולין להציל כונתו דזה שהכביד עליהם מחמת פיטורו היו יכולין להציל מלתתו הם אם היה פורע חלקו והו"ל קדם והציל משל חבירו וכו' ע"ש והכי מוכח לפק"ד ממ"ש התה"ד לעיל היכא שבקש אחר שנתפשרו וז"ל דכיון דלית לאחריני פסיד' בפיטור שלו כלל דכבר נתפשרו ונתחייב כל אחד בחלקו ולא יתרבה עליהם כלום מפני פטור של זה מאי אית להו גבי דהאיך דמסתמ' לא היה חן לאחד מהם או לכלם בעיני השר כמוהו לענין זה שהיה פוטרו כמו זה וא"כ הרי הן כשותף שאין יכולין להציל וכו' ע"ש הראת לדעת שכ' ז"ל דמסתמ' לא היה לאחד מהם או לכלן חן בעיני השר כמוהו ועלה קאי מהר"ם ואפ"ה יהיב טעמ' התה"ד דלית לאחריני פסיד' בפטור של זה משמע דאי הוה להו פסיד' אף דאיירי כאשר יהיה האופ"ן שאין יכולין להציל לא הציל לעצמו והיינו כמו שסיים מהר"ם דאם בקש קודם הפשרה שמכביד לאחרים בפטורו הוי לאמצע וטעמ' ודאי כיון דמצד פטורו מזיק לאחרים וכמו שנתן טעם הרב פרח מטה אהרן וכמבואר בדברי מהר"ם וא"כ מפורש יוצא מהתה"ד כמ"ש מורי הרב. איברא דמה שפירש במ"ש התה"ד והוי כמו יכולין להציל דכוונתו דהיו יכולין להציל מה שמכביד עליהם מצד פטורו אם היה פורע חלקו הוא דוחק דלא שייך כאן יכולין להציל כיון דאם היה זה פורע לא הוה פסיד' ולא הצלה וממיל' הוי ולא מן קדם דחילייהו תקיף והשת' דעמד זה לבקש ופטרו המלך ידי ראשי"ם נחלשים ואין מידו מציל. והנכון דכונת התה"ד דמיון בעלמ' דמטעם שבהצלתו תכבד העבודה על האנשים הדין שקול כדין יכולין להציל דאף דאמר דמציל לעצמו לאו כל כמיניה להציל לאמצע וה"ה הכא דאע"ג דבאין יכולין להציל עסקינן כאשר כתב לעיל מ"מ מטעם הלז הוי כדין יכולין להציל דהוי לאמצע. וכל זה כשהיחיד בקש מהמלך קודם הפשרה. והיכא שהמלך מעצמו קודם הפשרה הוא ציוה לפטור היחיד כתב מהר"ם דמצי פטר ליה וסמוכות שלו מההיא דאבולי ואסטרטגי דפ' מי שמת דף קמ"ג. ושוב כתב דיש לומר דשאני ההיא דלא היו שותפין ממש אלא סייועי הוו מסייעי בהדייהו במקצת בלא מצות המלך כי המלך פטר לגמרי האסטרטגי אלא שמעצמם סייעו קצת ונודע למלך שכך היו עושים אבל היכא ששותפין היו לגמרי שכל אחד מהם נותן לפי ממונו יכול להיות דאף אם אמר המלך מעצמו פלוני לא יתן כלום אפ"ה חייב לפי שמה שהוא מקל עליו הוא מכביד לאחרים ועוד דשותף אינו חולק שלא לדעת חבירו. ומהרש"ל בים של שלמה פ' הגוזל בתרא דין מ"ה כתב לא נ"ל אלא כדבריו הראשונים שהביא ראיה מבולי ואסטרטגי. ומה שחילק דהתם לא היו שותפין אלא הוו

מסייעי לא ידענו למה הלא נתנו ג"כ לפי ממונם דאבולי הם עשירים ביותר והם היו נותנים בסיועו לפי ערך עכ"ד. ומורי הרב כתב עליו דחילוק מהר"ם דמה שהיו מסייעים היה בלא מצות המלך שהוא פטר' לגמרי ואינם שותפין כלל משא"כ היכא שכבר הם שותפין וכו' וא"כ מהו ז"ש הלא נתנו ג"כ לפי ממונם וכו' והלא עיקר טעמו הוא משום שהיה בלא מצות המלך ואין רשות למלך להקל מזה ולהכביד לזה כל שהיו שותפין מקדם עכ"ד. ומאי דפשיט' ליה למר קמיבעיא לי דנראה דעיקר הטעם משום דלא היו נותנים כל א' לפי ממונו דאי מקודם היו נותנים כל אחד לפי ממונו ונשתתפו לגמרי לשאת בעול האסטרטגי בהדי אבולי כל חד לפום חיליה אף כי היה בלא מצות המלך נראה לפום הך שינויא בתרא דמהר"ם דשוב אין המלך רשאי להקל ולהכביד כי מה יושיענו מצות המלך אחר שהם שותפין לגמרי בשגם מריש הוה פטר המלך אסטרטגי לגמרי הם עשו לפנים ונכנסו תחת משא מלך לפי ממונם וא"כ שותפין גמורים נינהו ויהי ביום קלו"ת המלך לאבולי לאו דינא דמלכות' הוא אלא גזילה דמלכות' ולפ"ז סבר מהר"ם דברישׁ' לא הוו יהבי אסטרטגי לפי ממונם שלא כדברי הרבנים הנז' וכן נראה קצת ממה שסיים מהר"ם אבל היכא ששותפין היו לגמרי שכל א' מהם נותן לפי ממונו יכול להיות דאפי' אם אמר המלך וכו' ע"ש הרי דמפרש דבריו שהם שותפין לגמרי משום דכל א' נותן לפי ממונו משמע דבהא תליא ולא משום מצות המלך וכמו שהבין רש"ל בחילוק מהר"ם אלא דלא ידענ' מאי קשיא ליה למהרש"ל דשם היו נותנים לפי ממונם דמי יימר דהכי הוה ואדרב' מדקאמר בש"ס אסטרטגי הוו מסייעי בהדייהו משמע קצת דלא יהבי לפי ממונם רק איזה סיוע והכין משתמען מילוהי דרשב"ם דכתב דאסטרטגי מסייעי להו פורת' וממיל' רווח חילוק מהר"ם.

הן אמת דק"ק במאי דדחינן בש"ס הכי השתא התם מעיקר' כי הוו כתבי אאבולי הוו כתבי ואסטרטגי הוו מסייעי בהדייהו וידע מלכא דהוו קמסייעי השת' דכתיב' אאבולי ואסטרטגי למימר' דהני פלג' והני פלג' ולפום מאי דאמרן דברישׁ' לא יהבי אסטרטגי כדבעו למיהב לפי ממונם נימא דהשת' רצה המלך שיתנו לפי ממונם ממש ולא כדמעיקר' דלא הוו מסייעי אלא פורת' ומנ"ל דהשת' הני פלגא והני פלג'. ולפי מ"ש הרב פמ"א ד"ה כל זה שכתבנו שהמלך פטר האסטרטגי לגמרי אלא הם מעצמם היו מסייעים לאבולי במקצת בסתר ונודע אח"ך למלך שככה יעשו ולכך גזר עליהם עכ"ד יש לומר דכיון דנתינתם בסתר דין גרמ' עד לבא חמ"ת המלך ומרתח קרתח על מתן בסתר אמדינן דעתיה שרוצה לקונסם יותר בחלקו"ת ישית למו הני פלגא והני פלגא אמנם ממרוצת לשון רשב"ם לא מוכח הכי. ולפי האמור דעיקר חילוק מהר"ם אינו

אלא דאסטרטגי מעיקר' לא הוו יהבי כפי ממונם אפשר דמאי דנקט במילתיה דהיו נותנים בלא מצות המלך היינו להסביר מאי דקאמר דסייועי הוו מסייעי במקצת כלומר שלא היו נותנים כפי ממונם ועל זה אמר דהיה הדבר כן לפי שהמלך פטרם ומעצמם הוו מסייעי. עוד הקשה מהרש"ל במאי דקאמר מהר"ם ועוד דשותף אינו חולק שלא לדעת חבירו דבמקום פסיד' חולק והא גופא קשיתיה להרב פמ"א דממ"ש ועוד משמע דל מהכ' טעם הכבדה והרי הוא גופיה לעיל לא מצא מקום לחלק בין זו ובין ההיא דלעצמי אני מציל אלא מטעם דמה שהקל לו השר מכביד על אחרים כמבואר בדבריו בחלוקת ביקש מהשר קודם הפשרה ופטרו. וניחא ליה להרב ז"ל דשאני הכא במסים. דעדיין נשאר שותף למסים אחרים וכמו שחילק רבינו שמחה והביאו הרב תה"ד. ומעין דוגמ' תריץ יתיב מורי הרב בחילוק אחר דמ"ש שהציל לעצמו היינו ששם נפשו בכפו ולא בבקשה בעלמ'. ועל השני תירוצים הקשה דמהר"ם סתם את דבריו ומשמע בכל גוונא שותף אינו חולק כעין מה שהקשה הרב פמ"א להתה"ד דמהר"ם לא הטיל שום תנאי. ועוד דממה שסיים מהר"ם ואף יהודי הנכנס בעיר תחילה וכו' שלא להשתתף עם הקהל וכו' ואם איתא לדברי הפמ"א דמ"ש אין שותף חולק היינו משום דנשאר השותפות לדברים אחרים א"כ יהודי זה שאינו רוצה להשתתף בשום מס אמאי אינו יכול להיות נחלץ מהם וכו' אלא ודאי מוכח דמ"ש אין שותף חולק היינו אף דחולק בכל הדברים והיינו דסיים דאף הנכנס לעיר תחילה אינו יכול ליחלק ומכח זה תירץ דהא דשותף חולק היינו בשותפין שנשתתפו להרויח ומ"ה בפסיד' חולק אבל בשותף מסים דכל השתוף הוי לענין פסיד' אין שותף חולק דאדעת' דהפסד נשתתפו עכ"ד מורי הרב. ויראה דיש להליץ בעד הרב פמ"א דמהר"ם איירי במסים של קהל דארח' דמילת' דהקהל הם שותפין תמיד לכל עבודת משא מלך. ולהכי לא הטיל שום תנאי דבהא מיירי ולא דמי למה שהק' הרב פמ"א להתה"ד דלפי מה שהבין הפמ"א בדבריו ודאי דהו"ל לפרש דמסתמ' שום אחד מהקהל לא היה יכול להציל וכמ"ש התה"ד לעיל ואי דיניה דמהר"ם ביכולים להציל הו"ל. לפרש. וכי האי גוונ' איכא למימר בתירוץ מורי הרב בחילוק האחר של רבינו שמחה דמהר"ם בהכי מיירי שבקש אחד מהשר ומסתמ' בהני מילי לא שייכ' ההיא דהציל לעצמו באשר הוא ש"ם נפשו בכפו. ומאי דקשיתיה סיומא דמילתיה דמהר"ם דאפי' יאודי וכו' תמיה אני דלכל הדברות ואף לשני תירוציו תקשי דזה לא נשתתף מעולם ומה הלשון אומרת שותף אינו חולק והרי בכניסתו משלו על דעת כן נכנס שלא להשתתף וברור דטעמ' דמהר"ם הוי מהטעם האחר שהוא מכביד על האחרים וכן ביהודי זה אף שהוא מתפשר לבדו השר נכה לא ינכה ממה שהיה חושב

להטיל על כל הקהל ואם לא היה הוא מתפשר היה מקל מעליהם והיה נושא עמהם כדין הדר בעיר ובזה שהוא מתפשר פורק עול ומכביד לאחרים ואף שמהר"ם יהיב תרי טעמי ע"מ הך סיומא ישנו לפי טעם אחד ואין זה מן הקושי כידוע. ואולם לא אכחד כי הני. תלתא שינויי דמשנ"ו רבנן קדישי חדא דמר הר' פרח מטה. אהרן ותרי דרב מורי נפלאו ממני חדא דכל כי הני מילי וחילוקי צריכי מודע"א רבא וכל כי הא לא למנען מר מהר"ם ללמדנו בשנות"ו את טעמו ושלמה משנתו. ותו כי הנה עיקר. סברתו לחלוק על רבינו שמחה היכא שבקש ועל ידי בקשתו אחר פשרה פטרוהו שכ' דהציל לעצמו ופטור נראה קצת שהיינו. מדין שותף חולק במקום פסיד' וכאומר לעצמי אני מציל גבי שייר' וכמ"ש הרב תה"ד בטעמו ולפום הני חילוקי תבריה לגזיזיה דלא שייך הכא לומר שותף חולק והציל לעצמו אי מתרי טעמי דרבי' שמחה אי מטעמ' דרב מורי ומדברי מהר"ם אף בהך שינויא בתרא נראה דלא הדר מעיקר דינא ומפירושו בתוספ'. הגם דאפשר לומר דסבר מהר"ם דאף בבקש אחר פשרה ועל ידי בקשתו פטרו המלך כיון שאינו מכביד לאחרים מטעם דינא דמלכות' פטור וכי היכי דסבר רבינו שמחה כשאמר המלך מעצמו דפטור מטעם דד"ד הכי נמי כשפטרו מכח בקשתו דאף דהוא בקש מ"מ הרי המלך אח"ך פטרו ודד"ד מ"מ כל כי הא הו"ל למהר"ם לפרש וגם מסתמות התה"ד במ"ש אהך שינוייא בתרא לא משמע הכי. ותו דבכל הני שינויי אכתי דברי מהר"ם אינם מן הישוב לפי שיטתם דהרי מהר"ם איירי בפטרו המלך מעצמו קודם פשרה ומ"ש ועוד שותף וכו' היינו אף דדל מהכ' טעם הכבדה וא"כ אכתי קשה דכי מדלית טעם ההכבדה נהי דאינו יכול לחלוק ושאני הא מאותה שאמרו בשייר' דהציל לעצמו מ"מ אכתי יהיה פטור מטעם דד"ד דגם רבינו שמחה מודה דהיכ' שפטרו מעצמו והן נגרע מהמס אחר פשרה דאינו מכביד לאחרים מחל לעצמו וכדתניא בתוספת' וא"כ הכא דאיירי מהר"ם דאמר המלך מעצמו ואתי עלה שלא מטעם ההכבדה אכתי יש לדון דלפטר מטעם דד"ד ועל כרחין אצטריך לטעמ' קמא ומאי ועוד:

והנכון בכוונת מהר"ם נראה לפק"ד דבכל החלוקות הוה אתינן למפטריה אי מטעם שותף חולק במקום פסיד' כחלוקת בקש אחר פשרה או מטעם דד"ד כחלוקת אמר המלך מעצמו קודם פשרה במנכה חלקו וגם השני טעמים שייכי אהדדי והשת' קאמר מהר"ם להך שינוי' בתרא דאף אמר המלך מעצמו קודם פשרה לא מהני מטעם שהוא מכביד על אחרים כלומר דבזה ליכא טעם דד"ד דהוי גזלה ועוד דאין שותף חולק כלומר דהטעם זה של הכבדה נדדו הלכו התרי טעמי הן טעם דד"ד הן טעם שותף חולק דבזה שמכביד הוי גזלה ועוד דאין שותף חולק בכה"ג שהוא מכביד על אחרים מצד פיטורו. שוב ראיתי

למהרח"ש ח"ג סי' ק"א ולמורי הרב דף קמ"ג ע"א שפירשו כן. ומכללן של דברים עלה בידינו דלדעת מהר"ם לפום שינויא קמא אם פטר המלך קודם פשרה פטורו פטור ולפ"ז בנ"ד נראה דמה שקצב המלך לבני עיר הגדולה וקלו"ת אליהם ממה שצריכין לתת לפי מנהגם פטורו פטור הגם שנראה שבזה מכביד על העיר הקטנה והכפרים דכיון שהוא קודם פשרה ומעצמו אמר כן יש לנו לקיים דבריו וכאותה שאמרו גבי אבולי ואסטרטגי דרצה שיתנו כל כת מחצה ואף שמהר"ם גופיה כתב דאם בקש אחד למלך קודם פשרה ופטרו הוי לאמצע מטעם דמכביד לאחרים כבר פירשה הרב פמ"א שם בראשון סי' נ"ה דקודם פשרה אין ההכבדה גלויה דעדיין לא נתחייבו בסך קצוב דנימא דמשו' זה הפטור הוכב' העול יותר ממה שהיה ולהכי מהני פטור המלך משא"כ אחר הפשרה שההכבדה מפורסמת ואם קודם הפשרה בקש קצת הכבדה יש שהמלך מכביד בשעת פשרה לפי שפטר את זה יותר ממה שהיה אם לא הי' פוטר לשום אדם עכ"ד. ושם בראשון סי' קכ"ג ובשני סימן נ"ב ביאר הענין יותר דכשהמחילה ע"י בקשה נראה דאין רצון השר למחול אלא לפי שהתחננו לפניו הוא מערים ומראה פני' לנמחל שבעבורו הוא מוחל ולפי האמת לאחרים הוא מספד למחו"ל לו דהוא מכביד עליהם וזה חמסנות' אבל כשהשר מעצמו קודם פשרה הוא מקל ומכביד אז אין רצונו לעשות שום עול אלא מדעתו ורצונו מקל לזה ואית לן למימר דבלא"ה היה רצונו להכביד עליהם ואין פיטורו של זה סיבה להכביד על אחרים דכיון שהוא קודם הפשרה מי יאמר לו מה תעשה ואף שלא הי' מקל לזה אין נגרע מחלק אחרים עש"ב. וטעם זה כתב מהרח"ש ג"כ שם והני מילי מישך שייכי בנ"ד דכיון דלא היה אחר הפשרה יש לומר דמדעתו ורצונו להקל על העיר הגדול' ולא מחיבה שהקל להם הכביד על השאר שאף שלא הי' מקל להם אין נגדע מחלק השאר וכגון זו דד"ד לדעת מהר"ם בשינויא קמא. והנה מהרש"ל תפס עיקר כהך שינוי' קמא דמהר"ם וכ' דמתשו' אחרת דמהר"ם ונרא' שהיא במרדכי סי' קפ"ג והזכיר' שם נר' דלא ס"ל כחילוק שני אלא כתחיל' דבריו. ויראה הרואה שם בריש הסי' בקיצור הדין שפסק כמהר"ם בכל דבריו וכשינויא קמא. וק"ק שפסק כמהר"ם בחלוקת מחל לו השר ע"י בקשתו ושבק לרבינו שמחה והרא"ש והטור סי' קע"ח והרב מהרשד"ם כתב כן משם רבינו ירוחם ושמהר"ם יחיד. ותו יש להרגיש דכפ"ז הו"ל למהרש"ל לפסוק כמהר"ם גם בדין התוספת' והוא כתב להפך בדין התוספת' כפירוש רבינו שמחה והרא"ש כמבואר בקיצור הדין דסי' מ"ה. ומורי הרב כתב משם הרב כנה"ג שתמה על המבי"ט שפסק כמהר"ם דהוי יחידאה. ומיהו בד"מ סי' קס"ג כתב משם מהרי"ו שפסק כמהר"ם (ענין זה כתבתיו בימי נעורי בעיר ויניציא ש' תקי"ד בהיותי בשליחות מצוה ולא היה בידי כל

הספרי' הנצרכים כמובן מתוך דברי). נמצינו למדין דלמהר"ם לחד שינויא ומהרש"ל אם השר מעצמו קודם פשרה פטר לאחד מהמס אמרינן בהא דד"ד וכ"כ התה"ד סי' שמ"א ומהרח"ש שם שהוא דעת מהרי"ח בהגהות אשרי פ' חזקת שכ' דאם המלך מעצמו פטרו פטור וכתבו הרבני' הנז' דמסתמ' איירי נמי אף קודם שנתפשרו וכן אפשר שהוא דעת רבינו האיי בההיא דפרדכת וכמ"ש הפמ"א ח"א סימן נ"ה וגם מתבאר שם דדעת רשב"ם הוא דאפי' אחר פשרה ויש הכבדה לאחרים כל שהמלך מעצמו פטרו פטור. וכן נראה לכאור' שהוא דעת הטור ומרן סי' קס"ג שפסקו דאדם בטל שפטרו גובה המס מעצמו פטור אע"פ שהטיל חלקו על שאר בני העיר אלמא בפטרו השר מעצמו אף שהוא מקל לזה ומכביד לזה כההיא שהטיל חלקו על שאר בני העיר פטורו פטור וכ' מורי הרב שם דסברי הטור ומרן בפטרו השר מעצמו קודם פשרה כשינויא קמא דמהר"ם. וכן ראיתי להרב ש"ך שם סי' קס"ג ס"ק י"ז עמ"ש מור"ם וי"א שקודם שנתפשרו עם השר אין כח ביד השר לפטור לאחד מהם או להקל על א' ולהכביד על אחרים ולהפרידן זה מזה אבל אם כבר נתפשרו עם השר ומחל אח"ך לאחד חלקו ע"י בקשתו הוא שלו וכ' וז"ל אין כח ביד השר וכו' דהיינו שהשר יעשה כן עפ"י בקשת אחד מהן אבל אם השר עושה כן מעצמו פטור כן הוא במרדכי שם בשם מהר"ם והביאו ב"י סי' קע"ח עכ"ל הרי דכ' דאם השר עשה כן מעצמו פטור:

איברא דק"ק על הרב ש"ך דנראה ברור דכונת מור"ם בזה כשינויא בתרא דמהר"ם דאפי' השר מעצמו קודם פשרה אין לו כח לפטור לשום אחד דאם כונתו כשינוייא קמא דדוק' ע"י בקשתו הוא דמחייב אבל אם השר מעצמו קודם פשרה פטרו פטור וכמ"ש הש"ך למה לו להאריך כל כך הול"ל בקצרה וי"א דאם כבר נתפשר עם השר ומחל וכו' וכל מ"ש מקודם הוא ללא צורך דכבר כתב כסבר' ראשונה דאם בא ע"י בקשתו אינו נפטר וגם מסתמו' הלשון שכ' שאין כח ביד השר וכו' משמע כן וכן בס' דרכי משה שם הביא הך שנויא בתרא דמהר"ם נמי. תבנא לדינא דלדעת מהר"ם בשינויא קמא ומהרש"ל ומהרי"ח להתה"ד והטור ומרן למורי הרא"ם קודם הפשרה פטר השר מעצמו אף שנראה שהוא מכביד לאחרים פטורו פיטור ודד"ד בכגון זו וה"ה בנ"ד שהשר מעצמו חילק ההטלה הזו דמה שהקל לבני עיר הגדולה רשאי ויכול מטע' דד"ד כאמור. אמנם לשינויא בתרא דמהר"ם דאף קודם שנתפשרו כל שאפשר שהוא מכביד לאחרים לא אמרינן בזה דד"ד ושאני ההיא דאבולי דלא הוו שותפים מקודם א"כ בנ"ד כיון שתמיד בכל ההטלות והמסים תמידין כסדרן ומוספין כן ארחות בני ממשלת השר שהוא מטיל המס על כללות היהודים ובני עיר הגדולה פורעים לשר ואח"ך יחדיו יחלוקו כפי הפשר

שמתפשרים בכל עשר ב' א"כ גם בפעם הזו אף דהשר פירט להקל לבני עיר הגדולה לאו כל כמיני' ולא אמרינן בהא דד"ד זה יתנו כפי המגיע להם בשאר מסים. והנה לפום מאי דאמרן בסמוך בכונת דברי מור"ם בסי' קס"ג נרא' דתפס לעיקר כהך שינויא בתרא בדעת מהר"ם וכן נראה ממ"ש בד"מ שם משם מהרא"י בכתביו סימן קמ"ד וכ"כ הרב מהר"ם חאגי"ז הובאו דבריו בשו"ת שמש צדקה ח"מ שאלה ל"ג סי' ז' שנראה דהריב"ש בתשו' עשה עיקר מתירוץ שני דמהר"ם שכן נראה מהריב"ש סי' קל"ב וכמ"ש הפמ"א שם סי' נ"ה ועיין למהרח"ש שם ומשא מלך דף י"ט ע"א וכן נראה מהשה"ג ריש בתרא דתירוץ שני עיקר גם התה"ד סי' שמ"א כתב דרבינו שמחה מסכי' להאי שינויא בתרא דמהר"ם דמסתמ' המושל אפי' קודם פשרה מקל לזה ומכביד לזה וכ"כ הפמ"א בראשון סי' קכ"ג בדעת רבינו שמחה שכ"כ בתשו' בשו"ת מהר"ם סי' תתקל"ב גם הרא"ש והטו' שהביאו סברת רבינו שמחה ונטו אחריו כיון שראינו דרבינו שמחה בתשו' הנזכר סבר דאף המלך מעצמו קודם פשרה אינו רשאי לפטו' לשום אחד דמסתמ' הוא מכביד על אחרים א"כ הרא"ש והטו' תפסי סברת רבינו שמחה בשלימות דאם איתא דפליגי במקצת הו"ל לפרש. והגם דכתבתי לעיל משם מורי הרב דהטו' מכח מ"ש סי' קס"ג נראה דסבר כמהר"ם בשינויא קמא אנכי הרואה להרב מהר"א די בוטון בתשובות לחם רב סי' ע"ז שכ' וז"ל וכ' הטור דין זה סי' קס"ג ומלשונו שכ' שם ואמרו אליו בני העיר וכו' וגבה מהם חלקו ונתמעט וכו' דקדק מורי (הוא מהרשד"ם סי' שס"ד) דס"ל להטו' דדוק' היכא דגבה מהם חלקו וכו' הא לא"ה שלא הטיל עליהם פטור אפי' שהם הצילוהו עוד כתב דמ"ש דאם פטרו מעצמו שהוא פטור ל"ד פטרו המלך מעצמו אלא אפי' ע"י בקשתו וכו' והדברים הנזכרים נראין מוכרחים אלא דק"ל דהטו' סי' קע"ח וכו' משמע מהתם דאפי' הוא עצמו שהציל ע"י בקשה הכל הוי לאמצע וכו' ואע"ג דלא בא שום הזק לקהל וכו' כ"ש הכא גבי פרדכת שבא ממנו הזק לקהל דראוי שיהי' לאמצע היכא שבקש מהשר למחול וא"כ איך כתב הטור כאן דאפי' אם ע"י בקשתו מחל השר אין לבני העיר כלום וכו' ומינה ג"כ קשה למ"ש דהיכ' דבני העיר הצילוהו אם לא הכביד המס עליהם שאינו צריך לשלם חלקו דאמאי אפי' הוא עצמו שבקש הוי לאמצע ואפי' לא בא הפסד לבני העיר כ"ש היכא שבני העיר וכו' ולתרץ כל זה יש לחלק בין פרדכת לאדם שמרויח בעיר וכמהריק"ו סימן קכ"ד ואפי' הי"ל אוצרות כסף וזהב כיון שאינו עושה ריוח בעיר וכו' משמע דטע' דהכ' דהוי בטל ולכך פטרוהו אבל באדם שהוא מרויח יש לדון כדברי ר"ש וכטור סימן קע"ח עכ"ל והך קושיא קשיתיה להרב פמ"א ח"ב סימן נ"ב

ומורי הרב תריץ יתיב ופריש יאות הסוגי' לפי דעת הטור וכ' דהטו' ומרן סברי כמהר"ם בשינויא קמא כאמור:

אמנם ק"ק דהתה"ד סי' שמ"א כתב דבא"ז הסכים כרבי' שמחה גם כתב בשינוייא בתרא דמהר"ם דמסכים לדעת ר"ש והך טעמ' דאפי' קודם פשרה מה שמקל לזה מכביד לאחרים כתב ר"ש והביאו בא"ז הגדול ע"ש ומשמע דא"ז תפס כדעת ר"ש בכל משפטיו וכשינויא בתרא דמהר"ם ואלו התה"ד סי' שמ"ב הביא פי' רשב"ם בההיא דפרדכת דהיינו כמ"ש הטור סי' קס"ג דבין באצילתיה מתא בין באנדיסקי פירש דהוכבד בשבילו על האחרים ואח"כ כתב וז"ל ובא"ז הוסיף או שנמצאו שם בני אדם שאינם מבני העיר ואמרו לשלטון שזה עני וכו' ע"ש ומשמע דא"ז מסכים לפי' רשב"ם וכפי מה שהסכים הא"ז כר' שמחה דהשר מעצמו קודם פשרה אין פיטורו פיטור וכשינויא בתרא דמהר"ם קשי' הך דאנדיסקי דמה יושיענו דפטרוהו ממוני המושל מעצמם כל שהוכבד על אחרים. ואולם עפ"י חילוקי דיני' אשר חילק הרב מהר"א די בוטון דההיא דסי' קס"ג באדם בטל אתמר אבל מי שמרויח דיניה כמ"ש ר' שמחה. וכן משמע קצת ממ"ש בתה"ד שם בשם א"ז וז"ל וכ' בא"ז משמע מתוך פריב"ם שאינו נותן כשאר בני המקום וכו' ע"ש וכן משמע קצת נמי מהחילוקים שחילק התה"ד שם דשאני דין פרדכת ע"ש עפ"ז א"ש דברי א"ז דאע"ג דפסק כדיני רבינו שמחה מ"מ פרדכת שאני דמקילינן עליה ולפ"ז אפשר לומר דהרא"ש והטו' סברי כר' שמחה דהמלך דפטר קודם פשרה אינו פטורו פטור וכשינויא בתרא דמהר"ם והר' פמ"א שם סימן נ"ה הביא דברי מהריק"ו סי' קכ"ד דמחלק בין פרדכת לאדם אחר וכ' שכן נראה מהריב"ש סי' קל"ב ומהרש"ך ח"ב סי' קמ"א וכ' דאשתמיט למהריק"ו והריב"ש תשובת ה"ר אביגדור שהביא המרדכי פ' הגוזל בתרא דכ' דאין חילוק מפרדכת לאחר וכיון שה"ר אביגדור כתב כן והני רבוואתא בתראי לא ראו דבריו הכי נקיטינן עש"ב. וק"ק דמתשו' מהר"ם דמייתי הגמי"י בתשו' לס' קנין סי' כ"ט מוכח דמחלק בין פרדכת לאחר כמ"ש מהר"א די בוטון שם וכ' דכן דעת הטור וגם נראה דכן דעת א"ז כמדובר ואף שהפמ"א בח"ב סימן נ"ב תמה על הראב"ד במ"ש משם הרשד"ם שדע' הטור בפרדכת דאפי' ע"י בקשתו פטור מ"מ הרב שם לעיל הוקשו בעיניו דברי הטור ולא תירץ וא"כ איך פסק בפשיטות דלא כמהריק"ו והריב"ש ולא זכר שמהר"ם אזיל בשיטתם וקרוב הדבר שזו דעת הטור וא"ז ומ"ה לא חיישי הריב"ש ומהריק"ו לתשובת ה"ר אביגדור דרבים אשר אתנו סברי כסברתם וסברת הר' אביגדור אפשר דהויא יחידאה. [הגם דאפשר דספרי הטור לא נתפשטו בימי הריב"ש. מ"מ אגב רהטאי כתבתי כן לפי שמהריק"ו בכלל. ועוד בסוף ימי הריב"ש אפשר דנתפשטו ספרי

הטור וע' בתשוב' הריב"ש סי' שכ"ח. ומ"ש ומשו"ה לא חיישי הריב"ש ומהריק"ו וכו'. ס"ס ק"ק דהי"ל להזכירה ולדחותה כמ"ש הרב פמ"א שם ח"א סימן נ"ה] וגם הפמ"א לא הזכיר תשובת הרא"דב. [וע' בח"א סימן נ"ה) ומזה יש לעמוד על מה שהקשה הרב משא מלך למהר"ם מההיא דפרדכת ומאי דכתבי האחרונים עלה. אמנם אני בתוך הגולה הכביד נחוצת"י ואין הפנאי מסכים להתישב ולהאריך כאשר עם לבבי אשיחה ואהמה. חוזרנו על הראשונות דלהך שינויא בתרא דמהר"ם ולרבינו שמחה וסיעתם שהוא קודם פשרה אין כח ביד המלך להקל לזה ולהכביד לזה ולפ"ז בנ"ד הדין עם בני העיר הקטנה והכפרים דלאו כל כמיניה דמושל להקל לבני העיר הגדולה ולהכביד עליהם. ואין לומר כיון דהך דנ"ד אינו מס קבוע הרי כתב שם מהר"ם וז"ל והא דאין שותף חולק ה"ד בענין מסים שהם שותפים אבל עלילות אינם שותפים וכבר עלה בקב"ץ מורי הרב דברי הפוסקים והאחרונים שמסכימים הכי וא"כ נ"ד יאמר האומר דעלילה מקרי ובכל כי הא אינם שותפים ודד"ד כי הוא אמר להקל על בני העיר הגדול'. הא ודאי ליתא דזה הוי דבר הרגיל וכבר היה לעולמים וזהו סדר התמיד דבשמחת המושל מטיל עליהם הטלה כזו ככתוב בשאלה וגם על זה שותפי הוו דסוגיא דמתא הוא וכבר זמנא אוחרי הטיל השר בענין כזה ההטלה בכללות ונפרע לפי הפשר ככתוב בשאלה ומוכח דהם שותפים גם בענינים כאלו. וכיוצא בדבר. כתב מורי הרב בנדונו שהעליל השר על שני אנשים מאחר דנראה דרצו להשתתף בעלילה ההיא ששלחו לפרנס למשרי תיגריהו ולא ציוו לו לפשר לכל א' בפ"ע והביא ראיה מתשובת הרשב"א הביאה מרן בב"י סי' קס"ג ע"ש ודכוותה בנ"ד מאחר שנראה דהם שותפים בענינים כאלו גם כן. זאת עולה מן המדב"ר דנ"ד מוצב ארצה וראשו מגיע אל סלע המחלוקו"ת מערכה לקראת מערכה מאזרי זיקות הללו מזכין והללו מחייבין כמבואר. ובכל כי הא בהני אתרוותא מקום השאלה ודכוותא פשטה ההוראה לומר המוחזק קים לי כידוע והכא בנ"ד בני העיר הגדולה הם מוחזקים דהרי המושל קצב על כל עיר וכפר קצבתו ומכל אחד שואל מה שהטיל עליו ונמצא דבני העיר הקטנה באים להוציא מבני עיר הגדולה שיתנו יותר ממה שקצב עליהם השר וא"כ בני עיר הגדולה יאמרו קי"ל כשינויא קמא דמהר"ם ודישרן סמיכין עלוהי דקודם פשרה השר הוא השליט על הארץ לחלק כרצונו ואף שהוא מקל ומכביד לית לן בה ועקימת שפתיו הויא מעשה ברם פש. גבן חקור דבר שמאחר דבעניני מסים אחרים השר שואל כל הסך המגיע לכל ישראל שתחת ממשלתו מהעיר הגדולה והיא כבע"ח לשלם בעד כולם והיא גובה אח"ך. אם לימים עוד בהגיע תור לפרוע איזה מס האם יוכלו בני עיר קטנה באותו פרק להחזיק בידם מאותו מס שיעור הסך שדנים בו עתה שהי"ל לבני עיר

הגדולה לפרוע יתר ממה שפרעו ולהקל מבני עיר קטנה כפי פשרת' בהטלה זו דנ"ד ובו בפרק יאמרו בני עיר קטנה קי"ל כרבי' שמחה ודעמיה שאתם הייתם חייבים בהטלת נכד השר זה הסך. לזה אומר דאין תפיסתם תפיסה דכיון דבני עיר הגדול' זוכים עכשיו בטענת קי"ל במה שהם מוחזקים ובני העיר הקטנה באים להוציא מידם יתר על מה שהשר הטיל עליהם קם דינא וכמ"ש הרב כנה"ג בכללי הקי"ל אות ל"ג משם מהר"ש יונה וכ' שם הרב דאף מהר"ם מטראני בח"ב סי' קמ"ג לא פליג על זה. ומ"ש דיכול לחזור ולתפוס איירי כשזכה הראשון בתפיסה שתפס ולא היה תפוס אבל מי שזכה בטענת קים לי להיותו תפוס מעיקר' כנדון מהר"ש יונה מוציאין מידו וע' להרב שבות יעקב בכלליו אות ט' ודון מינה לנ"ד דמה שזכו בני עיר גדולה בטע' קי"ל הוא מטעם שהיו תפוסים מעיקר' דאית לן למימר קם דינא ולא מצו בני עיר קטנה לתפוס במס אחר. וזאת שנית דכי יקרה מס אין יכולים בני העיר הקטנה לתפוס דאפי' אם אירע ספק באותו מס שתובעי' מהם בני העיר הגדולה המחוייבים לשר בעד כלם הרי כתבו ז"ל דרבים הם המוחזקים וכמ"ש מור"ם בהגהה סימן ד' ועמ"ש הרב כנה"ג סי' ד' הגהת ב"י אות כ"ח משם האחרונים דלאו דוקא יחיד המתדיין עם רבים אלא כל שהרוב הם תובעי' הן רבים עתה מיקרו והוו מוחזקים. גם כתבו האחרונים דאפי' בדבר דלא אמרינן רבים מוחזקים הא מיהא צריכים היחידים לשלם לרבים מטעם קדירה דבי שותפי וכו' ואח"ך יעמדו לדין וכמו שהאריך בענינים אלו הרב בני יעקב בתשובותיו סי' א' ובני העיר הגדולה עליהם מוטל לשלם לשר בעד כלם והם רבים לגבי עיר קטנה וא"כ אין בני עיר הקטנה יכולים לתפוס וכ"כ בשו"ת שמש צדקה שאלה ל"ג סי' י"ג דף ל"ה ע"ג בנדונו דקהל חברון לגבי שאר קהלו' הנדונים נקראים יחיד לגבי רבים ואף אנו נאמר דבני עיר הקטנה וכן כל כפר הבא לדון עם בני עיר הגדול' נקרא יחיד לגבי רבים וכבר פשט' ההורא' דבעניני מסים הרבים הם מוחזקי' וכמ"ש מהרח"ש בתורת חיים ח"א סי' ס"ה וסי' צ"ה והרב בני יעקב שם:

איברא ד' עוד בשו"ת שמש צדקה שם וז"ל ועוד אפי' נדון ק"ק חברון כרבים הנה בנדון שלפנינו הם מוציאים ולא מוחזקים וכו' א"כ נמצא כל שקהל חברון אינו פורע נמצא מוציא משאר קהלות שיצטרכו גדל פרע בעדו וכו' ע"ש ולפום ריהטא אין דבריו מובנים דאם נדון אותם כרבים אף שהם מוציאים דינם כמוחזקים מטעם מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח כמבואר בדברי הפוסקים ובכל מה שתובעים הרבים מהיחיד הם באים להוצי' ודייניין להו במוחזקים ומאחר כי בנ"ד שאפי' בספק הנופל במס שיוטל על כלם בכללות בני עיר הגדולה שהם רבים מוחזקים ק"ו שאינם יכולים לתפוס על מה

שקדם במה שהוטל עליהם יום הולדת נכד השר. וכבר אמרנו דאפי' בדבר דלא אמרי' רבים מוחזקים היחידים צריכים לשלם תכף לרבי' מטע' קדירה דבי שותפי ושוב ידונו ביניהם ונמצא דאין בני עיר קטנה יכולים לתפוס במס שיוטל לימים עוד בכללות ובעו לשלם במיטבא מנת חלקם הם וכל כפר מהכפרים כפי הפשר:

ואם נפשך לומר דאדרבא מדברי שו"ת שמש צדקה תפשוט איפכא שהרי כתב דק"ק חברון הוא יחיד לגבי שאר קהלות וה"ה נימא דבני עיר הקטנה והנפרדי' הם רבים ובני עיר הגדולה לגבי כלם כיחידי' דמו ומצו בני העיר הקטנה והכפרים לומר קים לי. זה אינו דבשלמא בנדון השמש צדקה שהקהלות ההם נתחייבו מטעם המלך לפרוע בעד ק"ק טבריא והם ערבי' זל"ז וקהל חברון מסרב בדבר שנמצאו כל הקהלות דנים במס של ק"ק טבריא להכי אפיקיה בהאי לישנא דק"ק חברון יחיד לגבי שאר קהלו' מאחר דבדבר זה יד כלם שוה והן רבים עתה תובעים מק"ק חברון אמנם בנ"ד שאלו ההטלות שהטיל השר היו בפרטות והם נפרדים שהוא פרט לכל א' מהעיירות. והכפרים כך בפרטות והוא שואל מכל אחד הנוגע לו א"כ נמצא שטענת עיר קטנה וכן כל כפר עם העיר הגדולה היא נפרדת וכל א' דן עם העיר הגדולה בשלו ובני עיר הגדולה הם הרבי' לגבי עיר הקטנה וכן לגבי כל כפר. ואולם זאת מצאנו למהרח"ש בראשון סי' ס"ה שכתב וז"ל והנה החכם הנז' כתב שאפי' יחיד התובע מס לרבי' והרבים אינם רוצים לפרוע והוי פלוגת' דרבוואת' דיחיד הוי מוחזק ומצי היחיד למי' קי"ל מטע' דמוהרקייהו. אך חזר בו ועשה הרכבה דאפי' הרבים לגבי היחיד לא מהני טע' דמוהרקייהו להוציא מיד היחיד המוחזק אם לא בהצטרף טעם אחר דקדירה דשותפי וכו' ולהכי גבי רבים דשייך ט' דקדירה דשותפי מהני ט' דמוהרקייהו אבל לגבי יחיד דליכ' ט' דקדירה דשותפי לא מהני ט' דמוהרקייהו וכו' אמנם מילי דכדי נינהו דא"א דט' דמוהרקייהו לא מהני להוציא מיד היחיד ומצי היחיד למימר קי"ל כפלוגתא דרבוואתא מה מועיל הצטרפות דטעם דקדירה דשותפי דהך טעמא לא שייך ואינו מועיל כלל אלא לומר שיגבו הצבור תחילה אם אולי ימצא להם זכות כדי שלא יאבדו זכותם וכו' אבל להוצי' מהיחיד בהחלט אינו מועיל טעם זה וכו' אמנם הפוסקים לא דברו אלא במס סתם שמטיל המלך על כללות הצבור כדרכו בזה כתבו שאם היחיד בא לפטור בשום טענה דרך משל כגון שפטרו המלך וכו' וכיוצ' באלו שבא היחיד לפטור בטענה שלא נכנס במה שהטיל המלך על הצבור אבל בצבור לא שייך לומר שבאים לפטור עצמם שאם הם לא יפרעו מי יפרע המס שהטיל המלך על כללות הצבור ולכן לא כתבו הפוסקי' אלא ביחיד או יחידי' מועטים שבאו לפטור ולומר בשום טענה שלא נכנס באותו המס שהוטל על הצבור עכ"ל. הראת

לדעת אשר לימדנו להועיל אבי התעודה מהרח"ש דלא תליא מילתא ברבים רק במי שתובע המס ולהיות שאינו מצוי שהצבור יפטרו עצמם לכן כתבו הפוסקים דבריהם ביחיד או יחידים הפוטרים עצמם.

והשתא תורה יוצאה לנ"ד דבני עיר הקטנה התובעים לבני עיר הגדולה אע"ג דהם מעטים לגביהו כרבים דמו ואמרינן דרבים מוחזקים מט' דמוהרקייהו ויכולים לו' קי"ל כשינויא בתרא דמהר"ם דאין המלך רשאי להקל ולהכביד אפי' קודם פשרה וצריכי בני עיר גדולה לשלם כפי הפשרה. ותו דמאי דאמרינן לעיל דהעיר קטנה וכן כל כפר כל חד בדידיה קטעין לגבי העיר הגדולה כיון דהשר פירט לכל אחד וא"כ העיר לחוד' וכן כל כפר לחוד המעט הוא לגבי העיר הגדולה. כד דייקת פורתא קושטא קאי דהכפרים אלו הן הנצרפי"ן בהדי עיר הקטנה והוו רבים דכיון דכלם הם שותפים לכל מיני מסים חדשי' גם ישני' שהשר דרכו להטיל בכללות והם מחלקים ביניהם אע"ג שבדבר זה פירט מ"מ הרי הם שותפין לכל מילי ושותפותן קיימת ומה לנו אם עתה פירט השר כיון דהם שותפי' תדיר ועל דא צווחי כלהו ודאי שהם הרבים והלכה רווחת דרבים מוחזקים לגבי מסים וזכו בטענתם נגד בני עיר הגדול'. וכ"ש אם בני העיירות והכפרים הללו הם ערבני' זל"ז בכל מה שיטיל המלך וגם עתה שהטיל עליהם בפרטות מ"מ הם ערבנים זל"ז דודאי הם הרבים והו"ל מוחזקי' נגד בני העיר הגדול'. אכן בכל זאת יש זכות תולה לבני העיר הגדול' דבנ"ד כבר פרעו בני העיר הקטנה והכפרים כל מה שהטיל עליהם הלכך אין להם דין רבים מוחזקי' כמ"ש הרב משא מלך דף נ"א שאם כבר פרעו למלך שוב אין חזקה לרבי' והביא כן משם מהר"ם מריזבורק והרב שלטי הגבורים וכ"כ בסמ"ע סימן ד' וא"כ ליכא תו לעיר קטנה והכפרים טענת רבים מוחזקי' לגבי העיר הגדול' ואף שעשו תנאי מפורש ביניהם שהפרעון היה לפי שעה ולא יהי' נזק מצד הפרעון הזה לטענות שביניהם מ"מ אכתי יש לדון בזה שהרי כתב הרב משא מלך דטעם הדבר הוא לפי דמאי דאמרינן דרבים מוחזקים היינו מטעם דמוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח וכשכבר נפרע המלך פקע האי טעמא עש"ב וא"כ זה התנאי אשר עשו יועיל לומר דלא מחלו זכותם אם היו זוכים ע"פ הדין הגמור או שלא יהיה הפרעון הזה כאלו בני העיר הגדולה הם תפוסים אבל אם באנו לזכותם מטעם רבים מוחזקים דמוהרקייהו וכו' השתא שכבר נפרע המלך יהיה באיזה אופן שיהיה תו ליכא האי טעמא וכשל כחם להוציא מבני העיר הגדולה בטענת רבים מוחזקים כאמור. וגם כשיטיל השר אח"ך מס בכללות שבני העיר הגדולה היא כבע"ח נראה שאין ביד בני העיר הקטנה והכפרי לעכב מלפרוע הנוגע להם כפי פשרתם באותו המס שהוטל בכללו' ולגרוע מהם הסך שהי' נוגע לבני העיר

הגדול' בהטלה זו של נכד השר דבאותו מס שיוטל עליהם בכללות בני העיר הגדול' שהם כבע"ח למלך הם הרבים והם מוחזקים אע"ג דמיעוטא נינהו לגביהו וכמ"ש מהרח"ש דתובע המס יש לו דין רבים ואפ' שלא בעניני מסים צריכים לשלם ואח"ך לעמוד בדין מטע' קדירה דשותפי כמדובר ואין להם לתפוס במס שיוטל אח"ך בעבור זה. ומה גם אם בהטלה זו שהטיל השר יום הולדת לו נכד בעמו נמי אף שפירט מ"מ כל הסך של כלם שאל ישאלו מבני עיר גדולה. וכן נראה קצת שהוצרכו כלם לשלם לבני עיר הגדול' ולא פרעו כל אחד בפרטות. ואם כנים אנחנו בזה הדרן לקמיתא דבני העיר הגדול' היו תובעים והם יש להם דין רבים מוחזקים ולא היו יכולים בני עיר קטנה לעכב בטענה זו מה שהוטל עליהם דמוהרקייהו וכו'. ואף אם לא כן הדבר רק כל אחד הי' חייב בפרטות ואדרב' עשו זו להורות שגם בהטלה זו מחזיקים השתוף ביניהם מ"מ בין הכי ובין הכי הרי הוא כמבוא"ר דכל שפרעו לשר פקע זכותם. ואם יתברר שבהטל' זו דנ"ד לא היתה העיר הגדול' כבע"ח והשר דמ"ו הנה נדרש מכל עיר וכפר בפרטות. לימים עוד אם עליהם יוטל מס בכללות ובני העיר הגדול' יפרעו כל המס בעד כלם ואח"ך שואלין ודורשין לפרוע כל א' חלקו אז כיון שכבר פרעו יכולים העיר הקטנ' והכפרים לתפוס מהמס כל היתר מזו ההטלה של לידת נכד השר שהוטל עליהם דכיון דבני העיר הגדול' פרעו תו ליכא טענת רבים מוחזקים כאמו'. את קסתי נתתי קסת נחוצ"ה אגב ארחאי. לדרישת גבר בכלא רב נהורא"י. ומצותו עלי חובה ומחזיקנא טיבותא לרישא"י. הלא זה דברי הצעיר חיד"א ס"ט:

סימן יט

קצת שקלא וטריא על תשובת מהר"ם והתה"ד הנז"ל סובב הולך על תשובת גדול אחד הי"ו.

חזה הוית להרב הפוסק שעמד על דברי הרב תה"ד סי' שמ"א שכ' על דברי מהר"ם שכ' המרדכי פ' הגוזל בתר' בנתפשרו הקהל על המס ושוב בקש אחד לפוטרו מחלקו הציל לעצמו וכו' דטעם יפה יש דכיון דלית להו פסיד' לאחריני בפטו' שלו שכבר נתפשרו ונתחייב כל א' בחלקו ולא יתרבה עליהם כלום בפטו' של זה מאי אית להו גביה דהאיך דמסתמ' לא הי' לא' או לכלם חן בעיני השר וכו' וא"כ הרי הם כשותפין שאין יכולים להציל שאם אמר א' מהם לעצמי אני מציל הציל לעצמו וכו' ע"ש. והקשה הרב הפוסק נר"ו על הרב תרומת הדשן דכיון דמחלקו הוא שפטרו לבד למה ליה למיהב טעמ' שאין יכולין להציל הרי לענין חלקו אף ביכולין להציל זוכה בחלקו כיון דאמר

לעצמי אני מציל דאי באין יכולין להציל אפי' הציל יותר מחלקו הכל שלו כמבוא' לפי שיטת התלמוד פ' הגוזל בתרא והראשונים וליכא למימר שהתה"ד מפרש באוקמת' דאוקי הש"ס שם הב"ע בשותפין דמיירי באין יכולים להציל אבל ביכולים להציל אפי' חלקו אינו זוכה דמלבד דזה אי אפש' לאומרו דמפרש שלא כדעת רש"י והר"ם והרא"ש קשה דמ"ט אינו זוכה בחלקו אם אמר לעצמי אני מציל כיון דשותף חולק וכו' ועוד דהתה"ד לקמן בחלוקת בקש קודם שנתפשרו מפרש לאוקמת' דשותפי כדעת הרא"ש ודעמיה דאף אם יכולין להציל זכה בחלקו ואפשר דלרווח' דמילת' כתב דמיירי באין יכולין להציל אלא דעדיין ק' דאי באין יכולין להציל אמאי קאמר כיון דלית להו פסיד' לאחריני בפטו' שלו והלא באין יכולין להציל אף אם מטי פסיד' זכה לעצמו גם הוא עצמו לקמן בחלוק' אם בקש קודם שנתפשרו דמהר"ם כתב דלא הועיל משום דמטי פסיד' לאחריני קאמר בה טעמ' משום דהוי כמו יכולין להציל מוכח להדיא דאם אין יכולין להציל אף אם מטי פסיד' לאחריני זכה לעצמו וגם בזה יש לישב בדוחק עצום דלרווח' דמילת' כתב כן משום דקושט' הכי הוי דהכ' ליכא פסיד' לאחריני עכ"ל הרב הפוסק נר"ו. ומאי דפסיק ותני דליכ' לפרושי האי אוקמת' דמוקי רמי בהגוזל דף קי"ו בשותפין דהכוונה בשאין יכולין להציל אבל ביכולין להציל אפי' חלקו אינו זוכה דמ"ט אינו זוכה בחלקו כיון דשותף חולק ואמר לא"מ וכו' וכן כתב עוד הרב הפוסק בסמוך בהקשותו על דברי רבינו שמחה שכ' דאין שותף חולק וכו' דהרי בגמ' אמרו וכגון זה שותף חולק של"ח וז"ל וליכ' למימר דמפרש לה באין יכולין להציל וכו' ובנדון הר"ש איירי דיכולים דמלבד דזה אי אפש' דמפר' שלא כדעת הרמב"ם ורש"י ועוד דאף ביכולים להציל אין ט' לומר דאינו זוכה אפי' בחלקו אלא דאף את"ל איתיה להא מ"מ הא דביכולים להציל לא זכה אפי' בחלקו לאו ה"ט משום דאין שותף חולק של"ח דבגמ' אמר דבמקום פסיד' שותף חולק של"ח וזה כבר א"ל וגילה דעתו שאינו רוצה לטרוח ומ"ל באין יכולין ומ"ל יכולין אלא ודאי ה"ט דיכולין משום דלא אייאוש מלהציל וכמ"ש רש"י ועוד דבההיא תוספת' דקאי עלה רבינו שמחה משמע דאין יכולים להציל דמסתמ' אין להם חן בעיני המלך כזה שבקש וכמ"ש התה"ד ודברי אמת ניכרין עכ"ל נעלם ממנו דיש מן הראשונים שפירש האי אוקמת' דוקא באינן יכולין וכמ"ש הראב"ד והרשב"א הובאו דבריהם בשיטה מקובצת וז"ל אמר רמי ב"ח הכא בשותפין ושותפי כל מה שמרויחין בין בעסק בין במציאות של אותו עסק חולקין לאמצע עד שיחלקו ולעולם באין יכולין להציל וכגון זה שהוא דבר האבד שותף חולק של"ח אמר פליג אבל יכולין להציל אפי' אמר לא אמר כלום דלא מצי מפליג וי"מ אפי' ביכולים להציל וכו' ע"ש הרי בהדיא דפירשו להאי

אוקמת' דוקא באינן יכולים להציל אבל יכולין להציל אפי' אמר לא אמר כלום דלא מצי מפליג ומעתה ל"ק מה שהקשה לפי' זה דמ"ט אינו זוכה בחלקו כיון דשותף חולק של"ח דהא דאמרו דשותף חולק להך פירוש' לא אתמר אלא בנאבד הממון ודאי דאין יכולין להציל אבל ביכולין להציל לא מצי מפליג וכל מה שטרח על הכלל כלו קא טרח וזה הוא מבואר:

ומעתה גם מה שהקשה על דברי רבינו שמחה דאף דאית' להא לאו ה"ט דאין שותף חולק וכו' לק"מ דהא בהא תליא דלהך פירוש' טעמא דביכולין לא זכה בחלקו היינו דביכולין אין שותף חולק של"ח וטרח לכלם ולא נאמר אלא באין יכולים כמדובר. איבר' ודאי דרבינו שמחה והתה"ד לא מפרשי שמעתין הכי אלא כדתרגמוה רש"י והרא"ש וסיעתם כדמוכח מדבריהם דמייתי הרב הפוסק נר"ו. איכו השתא אתאן לדברי הרב תה"ד הלא מראש אבא אעי"ר על דברי הר' תה"ד דלקמן שנסתייע מהן הרב הפוסק דבחלוקת בקש קודם שנתפשר כתב התה"ד וז"ל נמצא מה שגורם להכביד על אחרים בפיטו' שלו הוי גזלה והוי כמו יכולי' להציל וקדם א' והציל משל חבירו דלא הועיל כלל ואע"ג דאם לא הציל רק חלקו הועיל היינו מטעם שותף חולק במקום פסידא של"ח מ"מ אם מציל משל חבירו פשיט' דלא מועיל עכ"ל ואיכ' למידק תרתי חדא דכפי התה"ד מהר"ם איירי דוקא ביכולים להציל וא"כ אם אינן יכולים להציל אפי' בקש קודם שנתפשרו ומה שמקל לזה מכביד לאחרים זכה לעצמו ופטיר ועטיר. ואלו מהר"ם קפסיק ותני סתמ' דבקש קודם פשרה לא הועיל וכבר העיר על זה הרב פרח מטה אהרן על הרב תה"ד בראשון סי' נ"ה. ותו ק"ק דהתה"ד עצמו לעיל כתב דמסתמ' לא הי' לכלם או לאחד מהן חן בעיני השר לענין זה שיהי' פוטר כמו זה וא"כ הרי הן כשותפין שאין יכולין להציל וכמ"ש הרב הפוסק והבאתיו בסמוך דלא אפשר דרבינו שמחה ז"ל מיירי ביכולין להציל דמסתמ' וכו' וא"כ איך התה"ד אזיל בתר איפכ' בחלוקת בקש קודם שיתפשרו וכ' דהוי ביכולין להציל בפשיטות והרי מסתמ' הוא לבדו מצא חן במדב"ר לפני שר ואחריו לא הי' ח"ן והוי כאין יכולין להציל כמ"ש הוא עצמו לעיל כמדובר. לכן נראה לישב דברי התה"ד כי הנה ודאי מהר"ם דקפסיק בסכיני חריפ' דהיכ' דבקש קודם שיתפשרו לא הויא מחילה אף דעל הרוב אין יכולין להציל ה"ט דאע"ג דאמרינן דאם אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו ובפרט כי אין יכולין להציל דהציל לעצמו ואף ביותר מחלקו לשיטת רובא דרבוות' שאני התם דאין שם חיוב מאותה ההצלה אל השאר בשגם הוא בצ"ר כי הנה השוללו"ת באו השולל שולל וטרף ואין מציל מ"מ מאי דהוה הוה והשת' ע"י הצלתו של זה לא מטי פסיד' אל השאר אז אמרינן הציל לעצמו. ואולם הכא כי בקש זאת מידו

הצלתו דין גרמ"א כי כבדה מאד על השאר ובזה לא אמרו הציל לעצמו וכ"כ הרב פרח מטה אהרן שם ושוב ראיתי דגם הרב הפוסק כתב כן לקמן רח"ב רח"ב והן הן דברי מהר"ם בתשו' דפוס פראג סי' ק"ג ובתשו' שהביא המרדכי כאשר יראה הרואה ופשיט' שגם הרב תה"ד כך הבין בדברי מהר"ם וז"ש מה שגורם להכביד על אחרים בפטו' שלו הוי גזלה ומ"ש והוי כמו יכולין להציל אין כונתו דהכ' אייריגן דיכולים להציל ולא חש דנטע' בזה דכבר כתב לעיל בסמוך כי לא היה לכלן או לאחד מהם חן וכו' אבל כונת התה"ד דדין זה דמי לדין יכולין להציל דאף דאמר לעצמי אני מציל לא מהני לחלק חבירו כן הדבר הזה דאף דאין יכולין להציל כיון דסיבת פיטורו גורם להכביד לאחרים אין פטורו פיטור והוי כדין יכולין להציל והציל חלק אחרים דאף דאמר לא"מ לא אמר כלום: **ומעתה** נוחים דברי התה"ד שהקשה הרב הפוסק דהן לו יהא דנקט הרב אין יכולין להציל לקושט' דמילת' אבל מהו ז"ש כיון דליכ' פסיד' לאחריני בפטו' שלו הלא כי אין יכולין זכי מאחריני וע"פ האמור לק"מ דעיקר פטורא דאהני פטורא דידיה היינו משום דמאי דפטריה לדידיה לא מטי פסיד' לאחריני משום דאי הוה מטי פסיד' להכביד על אחרים חזר הדין בנדון זה אף כי אין יכולין כדין יכולין להציל בעלמ' דכיון דפטורו גורם להכביד עליהם יכולין ואין יכולים כי הדדי נינהו ואין פטורו פיטור וכמ"ש התה"ד לקמן דהוי כמו יכולין כלו' כדין יכולין ואף דהכא אין יכולין. וחזה הוית לה"ה הפוסק אתא ואייתי מ"ש התה"ד מתשובת רבינו שמחה הטעם כיון דדרים ביחד בצבו' ונושאים תדיר בכל מיני עולים לא שייך לומר שותף חולק של"ח שהרי עדיין השותפות קיימת לענין שאר עולים גם במס זה לא יוכל לחלק. עוד מפרש התם טעם אחר דהא דאמרי' הציל לעצמו זה דוקא אם שם נפשו בכפו להציל אבל בבקשה בעלמ' לא וכ' ה' הפוסק וז"ל קשה לטעם הראשון שכ' דהוי בפרדכ' דבתר' דף נ"ה משמע שפטרוהו מכל מיני עולים כיון שהוא אדם בטל ואפ"ה קאמר עלה רבי' שמחה בתשו' הובאה בשו"ת מהר"ם סי' תתקל"ב דאם הי' הפיטור על ידי בקשתו לא מהני ואולי דהתם נמי עדיין משותף הוי עם בני העיר במס דאקרקפת' דגברי שאינו על בעלי ממון ומיירי דבני העיר נותנים גם זה בשותפות ועי"ל עפ"י מ"ש מהרח"ש בת"ח ח"ג סי' ק"א דף קמ"ג ע"ג בפירוש דברי רבינו שמחה דאיכ' למימר דתרתי בעינן עד דמצי למפלג בלא דעתא דחבריה חדא דלא נשארו שותפים בשאר עולים וגם ששם נפשו בכפו כההיא דהגוזל לא בקשה לבד ועפ"ז נתישב ההיא דפרדכת דאף דלא נשאר שותף עם הצבו' בשאר מיני עולים מ"מ לא שם נפשו בכפו ומשו"ה לא אהני ליה לפוטרו וזה ראיה גמורה דלדברי מהרח"ש אף דאיהו אמרה למילתיה דאיכ' למימר הכי אנן אשכחן סייעת' מדברי רבינו שמחה

עצמו בההיא דפרדכת עכ"ל ומ"ש דזה ראיה גמורה וכו' אין כאן ראיה שהרי יש לדחות כמ"ש הוא עצמו ברישא דפרדכת אכתי אגיד עם בני העיר באיזה מס ומשו"ה לא אהניא ליה לחלוק של"ח וכטעם א' דרבינו שמחה אבל אה"נ דלטעם ראשון אפי' לא שם נפשו בכפו כל שלא יש לו שותפות עם בני העיר מצי לחלוק שלא לדעת חבירו. וצופה הייתי להרב משא מלך דף י"ז ע"ג שכ' וז"ל לדעת רבינו שמחה אם השותף תבע מהמלך ומחל המלך ע"פ בקשתו הוי לאמצע וטעם הדבר דכיון שהם שותפים בכל מיני עולים מה שבקש מהשר שימחול מסתמ' ע"ד כל השותפין בקש וכיוצ' בזה אמרינן דאין שותף חולק של"ח ולדעתו אפי' אמר שמציל לעצמו הוי לאמצע וטעם הדבר הביאו התה"ד דהא דאמרי' וכו' זהו דוקא אם שם נפשו בכפו וכו' ע"ש ומשמע מדבריו דהני תרי טעמי הם טעמים חלוקים לשני ענינים דלמאי דאמרינן דמסתמ' ע"ד כל השותפין בקש ה"ט משום שהם שותפים לכל מיני עולים אך טעם זה אינו מספיק לאמר בפירוש לעצמי אני מציל וצריך טעם אחר לחלוקת אמר לעצמי אני מציל דלא שם נפשו בכפו דההיא דאמרינן דכי אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו אינו אלא היכא דבנפשו דיבר באשר הוא ש"ם נפשו בכפו. וק"ק דהדבר פשוט דגם טעם א' שהם שותפין בכל מיני עולי' אהני לאמר לעצמי אני מציל דהגם דאתמר בהגזול דאם אמר לעצמי אני מציל כגון זה שותף חולק של"ח ה"ד כי התם דיוצא בשייר' אין לו שותפו' כי אם זה בההיא אמרי' שותף חולק של"ח לא כן בהא דאכתי הם שותפין בכל מיני עולים לא מצי מפלג והרב עצמו סיים בטעם הראשון דאין שותף חולק של"ח וכי אמרת דאין שותף חולק של"ח גם אמ' לעצמי אני מציל לא מצי פליג ומדברי הרב הנזכר נראה דלחלוקת אם אמר לא"מ צריך טעם דשם נפשו בכפו ואין הדבר כן דהני תרי טעמי כל חד מינייהו מהני דאפי' אמר לעצמי אני מציל הציל לאמצע (ע"כ נמצא):

סימן כ

זו חתימה לחיי"ם בדין מסים. מעשה חר"ז לקראת נכסי"ם:

תשובה כהגלות נגלות הא גופאי ויחן את פני העיר האי קהלא קדישא מחנה אלהים הדריה זיויה ויקריה. היתה עלי יד השרים והסגנים אנשי לבב חכמה שרי אלפים ושרי המה היושרי"ם עושי רצון קונם בהונם ואונם ואינהו משפירי שפירי. לחזות בנועם הכר"ך הנורא. פסקי תשובות מלוגא דשטרי. צדיק הראשון ר"ב המקום ביניהם יורה יורה. ודישרן סמיכין שרפים עומדים ממעל הדר"א ארעא והדר"א פירי. והדת נתנה מב"ד של כהנים דפקיע שמייהו כי כתבור בהרים איעק"ר מפרקייהו ויתפוצצו הררי.

ועד אחרן פי שנים רח"ם רחמתי"ם צרו"ף יצרפ"ו בשב"ט מישור רח"ב רח"ב מיד נקר"י. על אודות הכהני"ם הנגשים שרי עם קדש המשלשים שרי צבאות יושבי כסאות בק"ק לבוב מאירים לארץ תליסר נהר"י. בסדר העריכה מעיקר' משכה מהועד הכללי בנכסי חוץ מה חובתם משפט הכהני"ם הני נטורי. נענו כלם ואמרו הללו מזכין שלומי אמוני ודינא קמשתעו אשר כח בהם רב גובריה. איכו השתא נשאל נשאל דוד וחכמים אומרים פוק עיין זיל קרי. וכשאני לעצמי ידע בנפשיה תקיף חולשיה אין קטא קטא שיחור כתותי מכתת שיעוריה. ונוסף עוד צר לי המקום במקום שבעלי תשוב"ה עומדין השרידים אשר ה' קורא. מי שם פה לגדל ולחזק דברים המצודקים כראי מוצק חזקי' אשורי"ם ולטושי"ם כמראה הבזק הנשכח בדין אם כה יאמר איכ"ו לימטו כשור"י. על אחת כמה וכמה כי נח"ץ ינח"ץ איש אשר כמוני ויקרא לו נחוצת"ן מכי רמו צער"י. צרורו"ת מנתזין אל קרית מועדינו העיר קברות התאוה אבותנו הקדושים אשר בארץ המה ואדירי. קרית ארבע אבות נזיקין תקלי"ן חדתין ועתיקין השור הבר נמר חברבר איבד ושיבר עבדא דמריד והאביד שריד עאלי באר שחת עקר טורי. והבור ניפול הנמצא לשמצה מעשה הור"ג סליק אבקא לבלע ולהשחית הא לאגמור"י. והמבעה זה השן נפישי נפיחי כפן חרפת רעב של מהומה קלנהו לכלהו אמברי וההבער באחת יבער"ו מלכים מדייני"ם ערו ערו לא שבוק מידי בעלמא קודחי אש מאזרי. מכדי כל דפריש מעמק חברון עמק הבכ"ה שדייוהו הכא מה זו סמיכה לדבר הלכה וקטרין למשרי. ואולם לא אני בן חורין מן המהדרין במקום שאמרו לחתום לית ליה פטרי. ואחשב' לדעת זאת זוהי שאמרו מתוך חומרו קולו ולפי העלות כתב וחותם וסומנטרין ובריא נהורין הוו זהירי"ן מאימתי קורין לדבריהם דרבנן כאשר ירדוף הקור"א. אף אנן נמי תנינא להא דתנו רבנן ותנן בבחירת' נקיטנ' בשיפולי גלימייהו אלקפתא נקטן ריחא אתי איבסום קם רב"ה יעטה מור"ה כי כל מילי דרבנן הלכות קבועות הן כמשפטיהן ומוצאיהן עד עשרה דרי. ואני אובין ואידון זאת לפנים כל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנ' איתיה לשעבר איתיה להב"ה אש של גבוה לאריא מתיל אל מקום המזבח באתרא דמאריה. זו מצות כהונה שישנו בהבאה מצוה להביא מן ההדיו' ויהיבת ליקידת אשא בשרא אגומריה. כן עינינו חזיתינהו להני בי תרי אש דת למו רבוצה כארי לרצון על מזבחם לפידים יהלוכו הלכות המאוש"שות דעיילי רבנן פסק"י פסק"י עבדי סמתרי. ונפשם אותה עבדו להון זרזי"ן הוקשו למצותן להביא מן ההדיוט נשיב זיק"ה ואש נשקה הלא זה אוד מן האזוב אשר בקיר דאית ביה קטרי. וידבר דוד דברות שתים והאיכ' שיריים יש לו אחוריי' והעלם בנתים דלא ידע לאהדורי. רגליו לנחוצתי"ם דלא מצי לאשתעויי דינא לבטא בשפתים

ויהי הקצר אמיץ קרי חדא ופרי. וזה החלי בעזר משדי אבא רחמנ' יוצר אור ובורא. ידעי רבנן מבין עם תלמיד פלוגת' דרבוואת' בתראי על עסקי מסים הללו בעלי כיסים כמים לים מכסים לקראת נכסי"ם על פני חוצות ודמ"ן טעון הזאה מקיר העיר וחוצה אבדור אבדורי. כי הנשר הגדול חד מן קמי"א מכת ראשונה של גדולי רבני אשכנז האחרונים מהר"ם מריזבורק ורבנן סמוכי מהר"י סג"ל ומהר"י וייל ומהר"ר איסרלן סברי בפרו"ע פרעו"ת בישראל ויעל מס בנכסי חוץ כגון דקאי בתרי עברי. ורבים לוחמים שני המאורות הגדולים מרום מראשון הרשב"א ז"ל בתשוב' סי' תרס"ד והריב"ש סי' תע"ז ונלוו אליהם גדולי האחרוני' מגלילותנו מהר"ם אלשיך בסי' ס"ה ומהר"ר בצלאל סי' ט"ל ומהראנ"ח סי' ומהרשד"ם ח"מ סי' שס"ה ומהרש"ך ח"ג סי' מ"ג ויותר מהמה כלן שוין דנכסי חוץ מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עלייהו מכי נפוק לקריית' אפיקנהו לחירות' חר"י חר"י. ולא ניתנה לפריעה לעתיר נכסין כי אם נכסים בחזקתן אשר היו בעיר במחיצתו ויהי כאשר פר"ע בהקפו על אשר נמצא אתו פוטר ה"ן אותו רחמנ' פטריה. והדברים מגיעי' אל צל"ע המחלוקות מערכה לקראת מערכה טוט אסר וטוט שרי. ומרגל' בפומיהו דאינשי ידבר איש אל רעהו רבים מוחזקים ולא עוד אלא דהגם שהיחיד הדן עם רבים לאו בר מתא והאחד איננו אל עירם ואל שער מקומם איתן מושבו אל ארץ אחרת באחת ערי. משמע מפום ממלל רברבן על שפ"ת היאו"ר אלה דברי. הרב מהר"י קולון זצ"ל בתשובתו הרמתה שרש ב' ונצר משרשיו יפרה. דגם בכי האי גוונא אמור רבים מוחזקים לא זכה כנגדו של זה היחיד מעיר אחרת ודא תהא למיקם בל יצען בל יסע יתדותיו והיו תוצאותיו ותרבנה סרעפותיו לכל דייריי. כאשר מפורש יוצא מפי כהן גדול הרב שפתי כהן בח"מ סי' ד' וכ' דהכי משמע מדברי מור"ם בהגהה שם ותו משמע מדברי מהריק"ו סוף שרש ג' דגם במידי דלאו מסים רבים מוחזקים וידם עליונה זמרן גברי:

איברא כל היד המרבה לבדוק בספרן של צדיקים שהי' סופר"ן ומניחן כדי שיקלוט העי"ן הנהו זהרור"י. פושט"ו אפי' בשו"ק דאי רבים מדיינים לגבי יחיד שאינו בן עירם או כאשר יצאו לטעון טעון שלא בענין מסים הלכה רווחת דאין כח רבים יפה בהני בי תרי. וכן מוכח מדברי מור"ם שם בדרכי משה דלא כמ"ש הרב ש"ך דדעת מור"ם דרבי' מוחזקי' גם נגד יחיד דליתיה בר מתא דמדבריו שם יודיע דרכיו דרכי משה כל בתר איפכ' והכי דייקי קצת דברי מור"ם שם בהגהה ולשונו גם הוא יורה. דלא נאמר רבים מוחזקים אלא להדי בן עירם מה שאין כן אם יחיד זה קבוע ארוכתיה במאתיה לא בדא מר כי אתריה ומר כי אתריה. וגם אשר איננו מבלי מסי"ם ארי עלה הרב בני יעקב בריש תשובותיו העמיק הרחיב ותריץ יתיב לדברי מהריק"ו בשרש ג' ודרך קשתו נגד

פני עליון פני משה ח"ב סוף סי' קי"א פוק חזי חלמא ופשריה. ומכל מקום כאשר יהי' האופן דרבים שת"ו טענת דמי"ם לענין מסים נגד יחיד או יחידים מבני עירם הא פשיט' דגדול כח הרבים והם מוחזקי' וכולי עלמא מאלמי"ם אלומי"ם כח הצבו' זהירי באחוורי. ומהשת' ראשית הג"ש הנה מקום לומר בנדון שלנו דהדין עם הצבו' והני אינשי זה יתנו ככל אשר יושת מבית ומחוץ דלא תיהוי באעבורי. ברם זו אינה משלנו ולא צייתינן להני כללי אלא דוקא היכא שהמס לצורכי מלכות באשר דבר מלך שלטון עד לבא חמ"ת מלך הלכך קראו בשמות' רבים מוחזקי' אדירים משברי. לא כן עתה דסוגיין דעלמ' הם יקחו את הזהב לכל מלאכת מחשבת אשר אתם זוני"ם העניים והאביונים וכיוצא מינים ממינים והי' הד"ם הזה לכם לכל מידי דאית בהון צרוך על העיר ועל העזרו"ת שחוברה לה יחדיו מכי אתו חבר"י. ובכי הא הדרן למילתין דגדול כח המוחזק אף לגבי רבים ככל הכתוב ומפורש בספר משא מלך וכאשר האריכו למענית"ם הרבנים בתשובותיה' והרב משאת משה בשילהי ח"ג שפתותיו שושנים פנה וזוית לא שביק מתון ומסיק מכרך ועסיק כל אמת הלכה למשה לזכות הגבירים וירב היע"ר כקלא דכינרי. וכבר ראשי אלפי רבנן תקיפי עבוד עובד' בכרכים ועיירות גדולות אלומי אלמוה לכח יחיד המוחזק נגד הרבים כהלכת גוברין דעלמ' דהלכה רווחת היכא דקאי ממונא תיקום אוקי ממונ' בחזקת מריה. ועל דבר זה נכרת ברית ודתא מהחצפא אימתני ותקיפא אמור רבנן אמור אל הכהני"ם דינא קא בעיתו כי הוו מפטר"י. וכי תאמרו האיכא בהסכמת צבור חרם וספיקו להחמיר הא הוו בה רבנן מהר"ם ישראל ודעמיה ועשו מטעמי' דלא אשחין אנחנא על דנא פתגם לחרם והגם שהרב אדמת קדש בראשון סי' ד"ע קפסיק. ותני לחייב הגבירים מטעם ספק חרם דאיבעי לן למיזל לחומר' בלאוי יתירי. יחזו פנימו כן קרבו קול ושוברו צועקים מן האדמ"ה דהרב עצמו הדר הודרניה וכפר אדמת"ו שכן ראוי להיות חוז"ר שדי אחיזרי"ה. אמטול טעמי הרב משאת משה וכאשר שרטט וכתב על האדמה שניה לפי מעשיו בח"ב סי' ט"ז ולאש"ר אמר כל פסקא דפסקיה משה בישרא"ל גדול שמו וכבר ראיתי להרב המפורסם מהר"ר יאודה בריאל בתשובה על ענין מס בני היריד דאתו מעלמא ושמחו תגרי. חגר חרבו נגד הצבור דהסכמתם בטלה והבל יפצה פגום יוצא ליתנהו לכל חרמי ואסרי. ובמותב תלתא מרבני דורו החזיקו בהוראתו משפטו ושאתו וקונטריסם נדפס ומשם ישכיל אנוש בצירוף טעמי הרבנים הנז' דבכגון זו סתם חרמי"ם לכהני"ם לא שרירי. נכון לבם בטוח אל אשר יהיה שמה הרוח פטירי ועטירי מכל ערורי:

אכתי פש גבן חקור דבר בנדון שאחר עבור פשר דבר אשר עשו כדבריה' כמה שני בשגם הא בחדתי הם מסכימים אינהו סמכי מפקי לנכסי חוץ דנפיש שיעוריה. ומקום יש בראש לומר דכיון דבעת ההסכמ' שתיק משתק שתיקה כי האי הודאה היא הנמצא כזה מזר"ה ישראל והוא עד וראה גמר ההסכמה אזיל בתר איפכא כמזכה שטרא אבי תרי. ואיבעיא להו לאודועי וכל דלא אודעינהו שתק"ו יחדיו שתיקתם הודאה נותנין עליהם חומרי. לזה אני אומר דיש זכות תולה דכיון דמקדם קדמתה קול צוחה בעיר ואתשילת שאלתא מקמי רבוותא ותשובתם הרמתה באה ונהיתה הללו מזכין וכל מילי דרבנן נראו בעליל לארץ על מזבח הדפוס ספרא וספרי. דאין כח הצבור להסכים אף בחרם והיחיד אין לו לחוש רישיה בקרירי. ולא עוד אלא שהגבירי' הקודמי' הן הם השואלים מהרבנים ז"ל ושם הם שבי"ם בתשו' שלימה ועשאום בדפוס כיון דאשתרי אשתרי. ונודע מ"ש הרמב"ם ז"ל דכל מידי דכתיב ומנח על ספר חוקה הרי הוא כדבר האמור באזני עם ועם רבבות אלפי אבי דרי. והדברים ק"ו שנות דור ודור האחרון אשר הגלה מעשה הדפוס ואשתרבובי אשתרבב ספרין פתיחו למאן דקרי. אומדן דעת הוא דלא יבצר כי שיח וכי שיג להם דידעי להא מילת' מפי סופרים וספרים גדולים אקרי. א"כ אינהו בדידהו היה להם לחוש דשמא עבדי דינא לנפשייהו מאחר דהצבו' לאו כל כמיניהו ולא שליטי למרמי עלייהו אנכסייהו דבר מארעיהו ואינהו אחושבניהו עיילי בלא ב"ר ולא באו אל קרבנה נכסי חוץ אשר למו מעבר לנהרי. ובכל כי הא אמרינן אינהו נינהו דקמטעו אנפשייהו כאותה שאמרו פ' גיד הנשה דף צ"ד ע"ב אינהו דקא מטעו אנפשייהו וכן בעובדא דרב ספרא התם והיתה לבא"ר מדברי התוספות והרא"ש שם דבכל מידי דמצי והו"ל לאסוקי אדעתיה אמרינן איהו מטעי אנפשיה כמבואר אל עין הקור"א. ועל דרך זה איכא למימר בנדון שלנו דקרוב אדם למעבד טצדקי להפטר ופיטור זה מפרסמ' מילתא טובא ברחובות תתן קולה פתח שערי. ואותה שאמרו שתיקה כהודאה דמיא איכא דוכתי דדון דייני דשתיקה לאו כהודאה ולאו מילת' פסיקת' היא כנודע אצל עין רוגל בספרי הפוסקי' ללקוט שושני' ואת פאר"י. וכל דאיכ' למיתלי מאיזה טעם שתיק שתיקה לאו כהודאה כמ"ש הרב משפטי שמואל סי' קי"ב ובנימין זאב סי' ל"ז ויש לצרף לזה תשובת מהר"ם מפאדוה סי' מ' ומ"ש הרב כנסת הגדולה ח"מ מהדור' בתרא סי' קל"ח כאשר יראה המעיין בדבריהם ובתשובת מהרימ"ט משם באר"ה דיש לומר בנ"ד ודכוותיה שתיקה לאו כהודאה יוצא מהכלל זימנין דמיקרי. ואין ראיה מתשובת הרשב"א ח"ג סוף סי' תי"א דנ"ד לא רמי כאשר יתן את רוחו המעיין יבין כמו רגע כמימריה:

ובר מן דין האיכ' פתחא רבא שנפתח בגדולים שמו אותותם שיטי"ן רהוטי רהוט אבתריה. קול נתנו בטעמים שונים פתחו לזכות לשרים וסגנים שורות"ם יזהיר"ו כתרי סיהרי. ודבר שהי' בכלל דלעת הלום לא שייך האי תיגר' דנכסי חוץ אשר לימים ראשוני' הוה שכיח ברכת ה' אשר תפרה. אכן זה שנים פר"ע ישלחו על הכל השתכח דפרעי על כל נכסייהו ממש דכל חלק כל כת נמצא אתו ולאו מידי חסריה. ולפ"ז לא עליהם תהיה ההסכמ' ואף לרבני אשכנז דסברי לחייב בנכסי חוץ אמור רבנן בטעמ' דבני העיר איבעיא להו לאתויינהו לכלהו נכסייהו ולהוו ברשותייהו ומחייבי לאוקומינהו אדוכתיהו וזו אינה משלנו דכל נכסייהו ברשותייהו קיימי דאף דלא פלוג שניהם מכוונים הן חליפות למו וכל כת ברשותיה קיימא כל נכסוהי אכתפ' דחבריה. באופן דשפיר עבוד וליתנהו בכלל ההסכמ' ונוסף עוד דהרבנים הנז' משמעות דורשין פרקי ההסכמ' וסדר העריכה ומתוכו למדין ומשיבין דגם דעת בני הועד כך הוא דזה לא מקרי נכסי חוץ ופקע איסוריה. והגם כי בזה יש לדון לפי קוצר דעתי מ"מ בצירוף כל הטעמים שכתבו כי יתן את רוחו המעיין עיניו תחזינה משרים פתח וסיים באשרי. גם הרבני האדירי' דמחדדן שמעתייהו כל ישרי. הנה שרי החיילים השואלים שרי להו לעשות ככל אשר המה עושים מפני בירורי. ויודע כל שער עמי דלית בחילי לבא בדרך קול האר"ש למשקל ולמטרי. כי משתי את כלי סיכי זירי ומזורי אוכל' דקצרי וחצינא דנגרי. ויהי דוד נחפז ללכת ודרכו יחפ"ז בלכת דמצוה הולך צדקות ומגיד מצרי' מצלינן האידנ' אקצירי. הלא טוב אמנ"ה כמעט שעברתי לדבריהם דרבנן אני קרתי ושתיתי ושתי"ה היתה נקראת מיינה של תורה הנחמדים מזהב תרקב' דדינרי. ואני בעוניי כד"ל מסכי"ם הולך ופי כפיהם איהו בי קר"י. ואני תפלה האי משכנת"א דצור"ה אהל ישרי' יפריח ישליו אהלם משובצים זהב מפקן מרגנית' כרום ימא ופנתירי. שרים ישורו והמניכ' דדהבא על צואר. פי המדבר לעשות כרצון שר וגדול הי' דור"ש לשון הדיוט לאפושי גברי. אנא זעיר"א במתא שמאי הצעיר חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט:

סימן כא

בדין כלי זמר במילה והיולדת בתוך שנת אביה:

שאלה אשה כי תזרי"ע וילדה זכר ובעל הברית אבי הבן רוצה להביא כלי זמר בוויליי"א וביום המילה כמנהג העיר והיולדת היא בתוך שנת אביה יורנו אי שרי למעבד הכי ושכמ"ה:

תשובה הנה פ"ג דמ"ק דף כ"ב ע"ב אמרינן על כל המתים כלן נכנס לבית השמח' לאחר שלשי' יום על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש וראיתי להריטב"א בחידושיו שם שכתב וז"ל בעלי התוספות ורבינו תם ורבינו יצחק בכללם כתבו דנכנס לאכול קאמר אבל כניסה בלחוד מותרת שאין שמחה בלא אכילה ושתיה ולישנ' לא משמע הכי כלל אלא שאין נכנסין כלל בעוד שנכנסין במזמוטי חתן וכלה ואפי' לשמוע ברכת חתנים ולכניסת חופה שהוא מצוה אין מצוה מוטלת עליו עכשיו וכו' ולבית המילה התיר רבינו יצחק ליכנס לאחר ז' ואפי' על אביו ואמו דסעודת ברית מילה לא חשיב' שמחה דהא איכא צערא לינוקא ומה"ט לא אמרי' בה שהשמח' במעונו כדאית' פ"ק דכתובות וכיון שהיא סעודה של מצוה מותר ועל זה אמרו בתוספת' דלסעודת מצוה נכנס כגון זאת וכגון סעודת עיבור החדש דליכ' שמחה כולי האי והרמב"ן האריך בעניני אלו בס' תורת האדם עכ"ל. ויש לעמוד על דברי הריטב"א ממ"ש הוא עצמו בחידושי כתובות לדף ח' אהא דאמרינן דלית הלכת' לברך שהשמח' במעונו בבי מהולא משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא וז"ל מכאן דקדקו חכמי צרפת האחרוני' שהאבל מותר לאכול בסעודה ברית מילה דלית כאן שמחה כיון דאיכ' צערא לינוקא ולא מסתבר' נהי דלא קבעינן שהשמח' במעונו משום צערא דינוק' מ"מ סעודת מצוה היא ועל השמחה קובעי' אותה אבל לכנוס שם למצות מילה זהו מותר שלא נאסר לכנוס למצות אלא שלא יכנס לשמח' בלא מצוה וכדפי' בדוכת' עכ"ל וק"ק דבחידושי מ"ק מייתי בשם רבינו יצחק ליכנס לבית המילה ומפורש בלשונו שהוא לסעוד' מכח ההיא דאית ליה צערא לינוקא ושתיק ליה משמע דמסכים עמו ואלו בחידושי כתובות דחה דעת זה דלא מסתבר' וכו'. ותו מאי דמסיק בחידושי כתובות שלא נאסר אלא שלא יכנס לשמח' בלא מצוה וכ' דהכי פירשה בדוכת' ק"ק דבדוכת' במ"ק כתב איפכ' דאף לשמחה של מצוה לא יכנס כגון חופה דאינה מוטלת עליו השתא שהוא אבל. וכבר אפשר לחלק בין חופה דאיכ' מזמוטי חתן וכלה למילה ונא' דלא נהיגי באתריה שמחה כחופה. אבל נראה דוחק לחלק בין שמחה רבה לשמחה זוטא ותו הלשונות שלו לא מוכחי הכי. ותו יש לעמוד דמדברי הריטב"א בחידושי מ"ק שכ' דרבינו יצחק התיר בסעודת ברית מילה מההיא דפ"ק דכתובות משמע דדוק' בסעודת ברית מילה אבל לא בסעודת חתונה ונרא' מלשונו דעל ר"י בעל התוספו' קאמר מדכתב בסמוך בעלי התוספות ור"ת ור"י בכללם ומוכח דהוא ר"י הידוע בן אחותו של ר"ת ומסתמ' גם מ"ש אח"ך דרבינו יצחק התיר במילה הוא ניהו ר"י שהזכי' כן נראה מלשונו אף דבפ"ק דכתובות כתב דקדקו חכמי צרפת האחרונים ונראה דהם בתראי מר"י מ"מ מדבריו במ"ק מוכח דעל ר"י קאמר. ולפ"ז קשה דהסמ"ג כתב דר"ת

ור"י מתירים לבא בסעודת חתן. גם ראיתי מ"ש מרן בב"י סי' שצ"א ומה שהשיג עליו מור"ם בד"מ דכ' מרן דסברת הגהמי"י היא סברא שכתב הטור ותמה מור"ם דהגמי"י לא התיר אלא כשאין טיפוח וריקוד. ולפום ריהטא יש לישב דהרי הרמב"ן אוסר אף בשעה שאין טיפוח וריקוד כמ"ש הטור בשמו דאסו' ליכנס בין בשעת אכילה בין בשעה שעוסקי' במזמוטי חתן וכלה ומשמע דבשעת אכילה אף שאין עוסקים אלא באכיל' וליכ' טיפוח וריקוד אסו' וסבר מרן דפלוגתיהו הוא בשאין טיפוח וריקוד ומאן דשרי היינו כשאין טיפוח וריקוד דוקא כמ"ש הגמי"י ובהא נמי אסר הרמב"ן ודעמיה. גם מה שהקשה דמ"ש דנקיטינן כהרמב"ן והרא"ש וכ"ש שה"ר יוסף מצא כדבריהם ותמה דלא אסר אלא ליכנס לאכול וכו' ע"ש ויש לישב שכונת מרן נמי על איסו' האכיל' בסעוד' ואתא מרן לאפוקי ר"ת ור"י שהתירו לבא בסעודת חתן כמו שהביא הגמי"י מסמ"ג ועל זה כתב דנקיטינן כהרמב"ן והרא"ש וכ"ש שה"ר יוסף מצא כדבריהם דלאכול אסור. כן נראה במושכל ראשון לישב בעד מרן. ומאפס פנאי לא עצרתי כח להתישב בדבר כראוי ולדקדק בדברי הראשוני' כדת מה לעשות. ובכן אבא לנ"ד ואקצר ואעלה דהנה מהרי"ל סי' קי"ו התיר לבעל ברית ליכנס לסעוד' וללבוש בגדי שבת בתוך י"ב חדש על אביו וכ' מרן בב"י דהלכה כמהרי"ל דבתראה הוא ומכ"ש הכא ביולדת עצמה בנ"ד דהיא מצותה שרי ועדיף טפי מסנדק דהוא בעל ברית דהתיר מהרי"ל גם ראיתי למהרשד"ם י"ד סי' ר"ב שהתיר לקרובים לחתן וכלה די"ט שלהם הוא ולא הוצרך הראב"ד לתת טעם במשיא יתום ויתומה להתיר שאם לא יאכל שם יתבטל המעש' אלא מפני שהוא איש נכרי וכו' ע"ש ומכ"ש בנ"ד שהיולדת היא עצמה בעלת המצוה. גם מהראנ"ח ח"ב סי' מ"ט התיר לאבל בתוך י"ב לברך ז' ברכות לבן רבו אף שיש שם מזמוטי חתן וכלה ע"ש באורך (והי"ל איזה משא ומתן על דברי הר' באיזה ראיה שהביא שם ואין אני מופנה להאריך) וכ"ש בנ"ד. וגדולה מזו ראיתי בשו"ת זקן אהרן סי' רי"ג שהתיר לאבל תוך י"ב חדש לנגן בכלי זמר בפורים לאחרי' שהוא מלאכתו והוא יום שמחה שלו ע"ש באורך ורואה אני שהדברים ק"ו בנ"ד ליולדת שהיא שמחתה להקריב אשה פרי בטנה למולות דודאי שרי. ותו דהכא אבי הבן אינו חייב בזה והוא שליט להביא כלי זמר כמנהג ביום שמחתו והרי התור' פטרה לאשה מכבוד אב ואם הן בעודנו חי משום דרשות בעלה עליה ואף כי אחרי מותו מחויבת לעשות רצון בעלה:

והגם שכתב הרא"ש בתשובה כלל ז"ך סי' ט' דהבעל לכבוד אשתו נכון שילבש שחורים כל י"ב חדש לכבוד חמיו ושפיר קעביד. הכא בנ"ד שאני שהוא עושה לכבוד המצוה כמנהג העיר ואלים כבוד המצוה לאפקועי כבוד אשתו. ותו דאעיקרא כבר נתבאר

דהיולדת עצמה שריות' היא גבה דיום טוב שלה הוא ויום שמחתה לכבוד ה' שזכתה לקיים מצותו יתברך הוד ברית בולדה ונרא' להתיר בפשיטות ויגל האיש ותשמח האשה והכל לשם שמים והנלע"ד כתבתי:

סימן כב

בדין איסו' לקוץ אילן מאכל

שאלה מלך שרצה להוסיף על העיר ומגרשה משדות וכרמים הסמוכי' כי כן דבר המלך כל איש אשר ישליטנו האלהים עושר הם יקחו מן השדה כל כך אמות קרקע לבנות בתים וחדרים ככל אוות נפשו. וכבר החלו שרים לעקור נטוע דקיימי קצוצ"י הני אילני ועצי זית וכרמים ויעשו להם בתים. והן עתה איש ישראל עשיר בעושרו כביר מצאה ידו ולא נופל הוא מהם ורוצה לעשות גם הוא מאמר המלך ואולם שאול שאל האיש אי שרי לקצץ האילנות בכי האי גונא שהמלך כבר ייחד כל המקום ההוא לבתים בכתב מפרש דלא להשנאה ואי אמר מלכא עקרנא טורא עקר. וליכ' ספיקא אשר לימים עוד ככה יעשה מן השרים ומן הפרתמי' יחד עשירים יום יום עד כי המקום ימלא חצרות ובתים. ואת"ל דלא שרי לקצץ האילנות על פי ישראל אף בכה"ג. אכתי יש להסתפק אי יש התר שישראל ישאל מהמלך לתת לו כל כך אמות קרקע פנויות כדי לבנות ויצא דבר מלכות לפנות הכרמים והאילנות ושוב ימכו' המלך חלקת השדה נחלה לישראל יורנו המורה אי שרי למעבד הכי ושכמ"ה:

תשובה עיקר מטרין דין זה מפורש יוצא פ' החובל דף צ"א אמר רב דקלא דטעין קבא אסור למקצציה מתיבי כמה יהא בזית ולא יקוצנו רובע שאני זתים דחשיבי א"ר חנינא לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימנא אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר ומייתי התם ברייתי' לסיועיה. ותו אתמר התם שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמ' דחמר' וכו' אייתי לי מקורייהו רב חסדא חזא תאלי ביני גופני א"ל לאריסיה עקרינהו וכו'. והנה הרא"ש בפסקיו הביא כל זה וסיים וכן אם הי' צריך למקומו נראה דמותר עכ"ל וכן כתב רבינו יעקב בעל הטורים בקצו' פסקי הרא"ש ואם הוא מעולה בדמים או צריך למקומו מותר. ולפי זה יש ראיה להתיר בנ"ד שהרי אף אם האילנות שלו אם צריך למקומם שרי למגזיינהו כמ"ש הרא"ש ק"ו בנ"ד דהאילנות דעלמ' ועל עומדם יעמודו לקוץ באשר דבר מלך לבנות בתים דשריות' הוא הסר משם כל זה אילנות וכרמים לבנות בתים וחצרות:

וכבר הרב טורי זהב בי"ד סי' קי"ו ס"ק ו' למד מכאן הלכה למעשה שהביא דברי הרא"ש הנז' וכ' וז"ל ומזה התרתי לאחד שהי"ל קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אעפ"י שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה עכ"ל עין רואה ואזן שומעת מעשה רב שהורה הרב ט"ז לקוץ האילנות לבנות לו בית וק"ו בנ"ד שהקרקע ואילנות הם של המלך והוא גזר לקוצצם ולבנות בתים דנרא' דאיש ישראל שרי לעשות גם הוא כמעשה קדמו שרים וכמדובר:

הגם הלום נשאתי את עיני ואראה להרב בית יעקב בתשו' סי' ק"מ שחלק על הרב ט"ז וכתב דסברת הרא"ש אינה מוסכמת ובתחילה הביא מדברי התוספות פ' לא יחפו' דף כ"ו ודקדק מדבריהם וסברתם דפליגי על הרא"ש ומתוך זה תריץ יתיב דעת הטור שהשמיט דין זה דאיסו' קציצת אילן והענין הוא דאמרו שם פרק לא יחפו' רבא בר רב חנן הוו ליה הנך תאלי אמצרא דפרדיס' דרב יוסף הוו אתו צפורי ויתבי בתאלי ונחתי בפרדיס' ומפסדי ליה א"ל זיל קוץ וכו' א"ל אנא לא קייצנא דאמר רב האי דיקל' וכו' אי ניחא למר ליקצייה וכ' הרא"ש שם לדחויי בעלמ' קמכוין דהא תנן אם האילן קדם קוצץ א"נ לא מסתבר ליה סברא דרב יוסף וכו' ונראה דהלכת' כרב יוסף מדא"ל זיל קוץ וכו' ע"ש וכ' על זה הרב בית יעקב הנז' וז"ל ועתה נבא ליתן טעם מה שלא הביא הטור דין זה והוא משום דס"ל כסברת הרא"ש אבל לא מטעמיה דס"ל דהא דהלכה כרב יוסף דא"ל זיל קוץ ולא חש להא דרב דאמר דיקל' דטעין קבא אסור למקצייה וכמו שהשיב לו אנא לא קייצנא וס"ל דאין הלכה כרב בהא משו"ה השמיטו הפוסקים והטו' דין זה וכו' ס"ל דרב יוסף דאמר זיל קוץ לא ס"ל כרב אלא דמותר בכל ענין אפי' ליכא הפסד וטעמ' משום דבמתניתין תני בהדיא אם האילן קדם. קוצץ ואי איכא איסורא וכי בשביל הפסד ממון יש להתיר איסו' אלא דבכל ענין שרי וכו' ובזה יש לישב מה שתמה הרא"ש על הרי"ף שהשמיט הא דרב יוסף משו' דסמיך אמתני' אם האילן קדם קוצץ וכו' כונת הרי"ף דסמיך אמתני' ומה"ט השמיט נמי הרי"ף הא דאמר רב דיקלא דטעין קבא משום דס"ל דלית הלכת' הכי אלא כמתניתין דתנן קוצץ ויש לתמוה על הב"י בח"מ סי' קנ"ה סוף סעיף ל"ה וז"ל אמרי' בגמ' א"ל רבא לרב יוסף אנא לא קייצנ' וכו' משמע דהביא דברי רבא לרב יוסף להלכה והוא תימא דהרא"ש כתב להדיא דלדחויי קאתי והלכה כרב יוסף וכו' גם יש תמיה על הרא"ש דדרכו ללכת בשיטת התוספות ולדברי התוספות אין מקום למ"ש דלדחויי וכו' והוא דהתוספות דף כ"ו הקשו זה דהתנן קוצץ ונותן דמים וי"ל דאיכא לאוקומיה באילן סרק וכו' ונרא' לישב דברי הרא"ש משום דאכתי תיקשי אילן הנוטה לר"ה קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ורוכבו והתם לא מיירי

באילן סרק וכו' ונראה לתרץ דהתוספות ס"ל לחלק בין קוצץ כלו לקוצץ מקצתו דמקצתו שרי לקוץ אפי' אילן העושה פירות. ומ"ה תנן אילן הנוטה לר"ה קוצץ לפי שאינו קוצץ אלא מקצת מן הענפים וכו' וא"כ מבוא' לשיטת התוספות דאפי' צריך למקומו אסור לקצץ כלו שהרי ההיא דאילן הנוט' צריך למקומו הוא ולא ס"ל להתוספות להתיר בצריך למקומו וא"כ דברי הט"ז שהתיר לקוץ אילן כדי לבנות על הקרקע משום דצריך למקומו כדברי הרא"ש אינן נראין שהרי לדעת התוספו' אסו' לקוץ כלו עכ"ל הרב בית יעקב. ודבריו תמוהים אצלי דהנה מה שנתן טעם להטו' והפוסקים שהשמיטו איסו' דין לקוץ אילן דהיינו משום דקי"ל כרב יוסף דפליג אדרב ומשו"ה הרי"ף השמיט דברי רב וכו' כלה מקשה אחת היא דהרי הרי"ף פ' החובל הביא הכל מימרת רב דאסיר למקץ דקלא דטעין קבא ואם הי' מעולה בדמי' וכו' ואיך כתב דהרי"ף השמיט מימר' רב דסבר דאינה הלכה ואלו הרי"ף ימינו תחבקנ' בהלכותיו. ולדידיה הו"ל לאקשויי על הרא"ש שתמה על הרי"ף דהשמיט לדרב יוסף ולא קשיתיה נמי דהשמיט מימרת רב. ואשר ישנו בנותן טעם להטו' והפוסקי' דסברי דלית הלכת' כרב משום דרב יוסף פליג עליה. תימא עליו דמאן נינהו הפוסקים דסברי הכי הרי הרמב"ם פ"ו דמלכים והסמ"ג לאוין רכ"ט וסמ"ק סי' קע"ה והרא"ש ורבינו ירוחם נתיב כ"א סוף ח"ב והתוספות כלם פסקו כרב. ואיך הטור פליג אכלהו ובכללן אביו הוא הרא"ש. ותו דהרי רב ורבינ' דאמר פרק החובל אם הי' מעולה בדמים ופ' בתרא דמכות דף כ"ב דמתקיף ולחשוב נמי הקוצץ אילנות טובים וכו' סבר כותיה. ורב ראשון לאמוראים ורבינ' מאריה דתלמוד' והוא אחרון חברי' דרב אשי וכדמשמע מסוגיית מכות דמייתי הש"ס אתקפתיה בהדי אתקפתי' דרב אשי וא"כ הן לו יהי דרב יוסף פליג הו"ל להטו' לפסוק כרב דהרי קיימי כותיה רבא בר חנן פרק לא יחפו' ורבינא פ' החובל ושילהי מכות. ומה גם דרבינא בתרא. ותו דאיכא סכנה כדאמר רבי חנינא לא שכיב שבחת בריה אלא דקץ תאנתא בלא זימנא והרי מלבד דרבי חנינא סבר כרב וכל קדושים עמו קאמר דאיכא סכנתא. ואיך הטו' פסק כרב יוסף נגד כל הני אמוראי ומקל במקום סכנה:

ותו דאמרינן פ' מפנין דף קכ"ט ופ"ק דקדושין ושאר דוכתי והא קעבר על בל תשחית וכיוצא אמרו פ' החובל דף צ"א ומהא מוכח דלא תשחית את עצה אף שלא בשעת המצור דאי אמרת בשלמא דהוי גם שלא בשעת המצור אתו רבנן ואמרי דאיכא בל תשחית בכל דבר כמ"ש הרמב"ם פ"ו דמלכים. אלא אי אמרת דקרא בשעת המצור דוקא וליתא לדרב היכי אמרי רבנן דאיכ' בל תשחית בכל דבר הא אף אילנות שרי לקוץ שלא בשעת המצור. וכמ"ש הרב מהר"י באסן בתשוב' סי' ק"א בתוך דבריו ומילי דסבר' נינהו.

ואפי' אי תימא דקרא בשעת המצור ומדרבנן גם בשלא בשעת המצור אסו' לקוץ אילנות והוא הדין שאר מילי א"כ נמצא דקי"ל כרב ואיסורא מדרבנן מיהא איכא לקוץ אילנות מאכל מאחר דסתמא דתלמודא פריך בפשיטות והא קעבר על בל תשחית והן לו יהי דרב יוסף סבר דלא כרב לגמרי וסבר דליכא איסורא אף מדרבנן לא קי"ל כוותיה נגד סתמא דתלמודא ואמבוהא דאמוראי. ותו דהטו' בי"ד סי' שמ"ט הזכיר מדין בל תשחית. ובח"מ סי' שפ"ב כתב הקוצץ נטיעותיו אעפ"י שאינו רשאי ע"ש. ותו דאם רב יוסף סבר הכי דשרי לקוץ אמאי לא אותביה מסתם משנה פ"ד דשביעית דתנן כמה יהא בזית ולא יקוצנו רובע דאלמא אסור לקוץ גם שלא בשעת המצור והרי פ' החובל גם על רב דאמר קב פריך ליה ממתני'. ותו תנן התם פרק החובל הקוצץ נטיעותיו אעפ"י שאינו רשאי ועמ"ש התוס' והרשב"א שם והו"ל לאותוביה עליה דרב יוסף. ותו דדרך האמוראי' והפוסקים להשוות הדעות ואפושי פלוגתא לא מפשינן והכא דהדבר פשוט לאשוויי לרב יוסף עם רב דמעולם לא פליג רב יוסף עם רב אלא דסבר דבהא רב נמי מודה דאיכא הזקא והוא דבר פשוט. ומה ראה על ככה הטור לחלוק את השוין. ועוד דלדידיה דהרי"ף והפוסקים והטו' סברי כר' יוסף דפליג ארב ושרי לקוץ א"כ אמאי דחה דברי הרב ט"ז ואסר לקוץ אילנות אף דצריך למקומו וזה משום דהבין דהתוספות סברי הכי. והלא לפי דבריו סברת התוספות יחידאה היא דהרי"ף והטו' והפוסקים סברי דשרי לקוץ דלא קי"ל כרב ותסגי לאסו' כשאינו צריך למקומו כדעת הרא"ש. אבל בצריך למקום דהרא"ש שרי אית לן למפסק כותיה דכל קדושים עמו לבד מהתוספות:

ומה שתמה הרב בית יעקב על מרן במ"ש בב"י ח"מ סי' קנ"ה דמייתי הא דאמר רבה בר רב חנן אנא לא קייצנא וכו' ומשמע דהביאו להלכה והא הרא"ש כתב דלדחויי וכו'. גדולה מזו הו"ל להקשות דמרן בב"י באותו לשון הביא דברי הרי"ף והרב מהר"י הלוי ן' מיגש והרמב"ן ורבינו יונה והרא"ש שכלם פסקו כרב יוסף דצריך להרחיק האילנות מהגפנים מר כדאית ליה ומר כדאית ליה. וכן פסק בש"ע דין כ"ה דיש הפרש בין הרחקת אילנות מאילנות לאילנות מגפנים ופסק כדעת הרי"ף והרמב"ם ע"ש. אמנם ודאי נראה דמרן בב"י לא מייתי לה לפסוק כרבא בר רב חנן נגד רב יוסף וזו אין להסתפק בה דעדיין לחלוחית הדיו קיימת כדאמרן אלא דרך אגב מייתי לה לאשמועינן עיקר דין קציץ' אילנות מאכל דאמר רב דיקלא דטעין קבא וכו' כי לא פורש בשום מקום בטו'. ומיהו לא מייתי לה בש"ע שם דלא שייך. א"נ אפשר דלפי פשט השמועה נראה דהיכ' דבעל הגפנים טוען שיקוץ חבירו האילן בעל האילן מצי לדחויי ולמימר אנא לא קייצנ' זיל קוץ וכ"כ הגהות אשרי בשם מהרי"ח שם פרק לא יחפו' וז"ל ומיהו בעל האילן יכול

לו' אנא לא קייצנ' אלא את אי ניחא לך קוץ וכו' ע"ש. ומשמע לכאור' דדעת מהרי"ח דאף אי דינא הוא דליקוץ מצי א"ל אנא לא קייצנ' זיל קוץ ואפש' שזה הי' כונת מרן בב"י בהביאו הא דאמר רבא אנא לא קייצנ' דמפשט' דסוגיין נראה דלא בא לחלוק אלא קבל דברי רב יוסף ומיהו לא רצה לקוץ הוא עצמו. ולא כתבו בש"ע משום דלפי מ"ש הרא"ש ושאר מפרשים יש לדון בזה:

ואיברא דגם בהגה' מהרי"ח יש להתישב במה שסיים שם מיהו אם מפסידין יותר הרבה וכו' מותר ויתבאר לקמן בס"ד.

ומעתה הבה נא אבא למה שהוכיח הרב בית יעקב דסברי התוספות דלא כהרא"ש כי הנה בריש תשובתו כתב דהא דכ' הרא"ש נראה דבצריך למקומו מותר נפקא ליה להרא"ש מדתנן סוף פרק לא יחפו' אילן שהוא נוטה לר"ה קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ורכבו וכו' והשת' קאמר דהתוספות הקשו אמאי דא"ר בר חנן אנא לא קייצנ' מדתנן קוצץ ונותן דמים ואוקמוה באילן סרק א"כ לדידהו ק' מדתנן אילן שהוא נוטה לר"ה וכו' ומוכרח דמחלקי דקוצץ מקצתו שרי והיינו ההיא דאילן הנוטה לר"ה וכו' וא"כ דוקא משום דקוץ ענפיה אבל לקוץ האילן מפני צורך מקומו אסו' דלא כהרא"ש זהו עיקר כונתו. ובאמת דבריו תמוהים חדא דיהיב טעמ' דמ"ש הרא"ש דבצריך למקומו מותר הוא מדתנן אילן שהוא נוטה וכו' ואם דברי הרא"ש היו סוף פ' לא יחפו' כמ"ש בריש תשובתו. לא היה כל כך רחוק לו' דסמך על מתניתין דתנן התם סמוך ונראה. אמנם הוא אגב שטפיה דלא כתב כן הרא"ש סוף פ' לא יחפו' כי אם פ' החובל כאשר הרואה יראה וא"כ השת' ודאי מבואר נגלה דרחוק לו' שיכתוב הרא"ש דין פ' החובל ומקורו מפ' לא יחפו' ולא יפרש דבריו. ותו אעיקר' דדינא מה צורך לבקש מקור לדברי הרא"ש והלא מכיפיה מבריך דהתם פ' החובל אמרו דאם מעולה בדמי' שרי לקוץ וכן שמואל אמר אייתי לי מקוריהו וכן רב חסד' אמר זיל עקרינהו אלמא כשיותר מרויח בקציצ' האילן שרי לקוצו כיון דקוצצו לצור' הנאתו וא"כ יפה דן הרא"ש דאם היה צריך למקומו מותר לקוצצו דיש לו הנאה במקום יותר מהאילן. וכן הרא"ש שם בהחובל אחר שהביא כל הסוגי' ולדשמואל ורב חסדא כתב וכן אם הי' צריך למקומו נראה דמותר והוא דבר הלמד מענינו. וזה פשוט ומבוא' בדברי הרא"ש דאההיא סוגי' ועובדי דמייתי כתב עלה וכן אם הי' צריך למקומו נראה דמות' ומוכח דסבר דהוי מעין דוגמ' של מעלה והכין קושט' דמילת' דלא אסרה תורה אלא דרך השחתה כמו שכ' הרמב"ם פ"ו דמלכים וכשאינו דרך השחתה רק מפני צרכו והנאתו שרי. ובהכי נסתלק מ"ש הרב הנז' דף ק"ב ריש ע"ג בנותן טעם להטו' דרב יוסף לא ס"ל כרב משום דמתניתין תני אם האילן קדם קוצץ ואי איכא

איסור' בשום ענין הי' קשה וכי בשביל הפסד ממון יש להתי' איסו' אלא דבכל ענין שרי עכ"ל ואין זה קושיא כלל דמעיקר' האזהרה היא דרך השחתה וכשאינו דרך השחתה ליכא איסור'. ומ"ש בתוך דבריו דתנן אם האילן קדם קוצץ הוא אגב שיטפ' דאם האילן קדם לא יקוץ ואם הבור קדם קוצץ ונותן דמים. איכו השתא ע"ט הזמיר הגיע עת לדבר בראיה הנז' דמייתי להרא"ש וכ' דמהתם יליף לה הרא"ש מדתנן אילן שהוא נוטה לר"ה קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ורוכבו ובתוך דבריו כתב וז"ל והתם צריך למקומו שיהא גמל ורוכבו עובר במקום ההוא ואפ"ה התיר לקוץ את האילן אלמא בצריך למקומו מותר עכ"ל ואחר זה כתב דהרא"ש ק"ל על התוס' מאילן הנוטה וכו' והתם על כרחך לא איירי באילן סרק מדמחלק בין חרוב ושקמה וא"כ מוכח בהדיא דאף באילן עושה פירות קוצץ מ"ה פירש הרא"ש דלדחויי קמכוין אבל התוס' ס"ל לחלק בין קוצץ כלו לקוצץ מקצתו דמקצתו שרי וכו' ע"ש. ואם כונתו דהרא"ש מפרש הא דאילן הנוטה לר"ה דקוצץ כל האילן ומשו"ה שרי בצורך מקומו וכן מוכח מלשונו שהעתקתי שכ' ואפ"ה התיר לקוץ האילן. הא ליתא דבש"ס מבואר התם דף ז"ך דהא דאילן הנוטה וכו' קוצץ ענפיו בכדי שיהא גמל וכו' דהא קאמר התם בש"ס אבל הכא קמא קמא קיץ ליה ומבוא' דקוצץ ענפיו קאמר וכמו שפירש"י והמפרשי' וא"כ אזדא לה הראיה. ואם כונתו דגם הרא"ש מודה דההיא לקוץ ענפיו אלא דסבר הרא"ש דאסו' לקוץ הענפי' ההם נמי ול"ש לקוץ האילן ל"ש לקוץ הענפים אסיר וקאי בלא תשחית את עצה ומשו"ה למד דינו. והתוספות סוברים דהאיסו' הוא לקוץ האילן לא ענפים ומ"ש בלשון הנז' לקוץ האילן ר"ל לקוץ ענפיו. אינו מחוור דאין להוליד מחלוקת חדש. ותו דאין ליחס להרא"ש סברא זו. דנראה דדין קציצת האילן היינו בקוצץ האילן לא ענפיו. וכן ראיתי להרב משנה למלך שכ' סוף ה' איסורי מזבח דמאי דאסר משום לא תשחית אינו אלא לקצץ האילן עצמו משרשו אבל לקצץ ענפים וחריות לא ידעתי היכא רמיזא איסו' זה עכ"ל ובודאי דאם קוצץ ענף בחנם בלי שום צורך כלל איכא לתא דאיסור' וכונת הרב פשוטה דאין בזה משום איסו' לא תשחית את עצה דאסו' לקוץ כדי לשרוף וכיוצ' כי הענפים מותר לקוץ ויהיבת ליקידת אשא. והרב מהר"ב קאזיס בספר מגילת ספר לאוין רכ"ט כתב שם המגיה משמו דלקצץ זמורה לחה בחנם אם אינו נוטעה במקום אחר עובר בלאו שהרי אותה זמורה נמי אילן מקריא שראויה היא לנטיעה וכן נראה מהרמב"ם פ"ו דמלכים ובסמ"ג לאוין רכ"ט מוכח טפי עכ"ל ונראה שאין כונתו שהוא שוה לאיסו' קציצת האילן אלא שהיא בכלל בל תשחית מדרבנן כמ"ש הרמב"ם וסמ"ג דאיכ' בל תשחית בכל דבר וכן דקדק לו' לקצץ זמורה בחנם. ומ"ש דזמורה נמי אילן מקריא לאו דוקא. ועל דברי הרב באר שבע פ"ק

דתמיד כבר תמה הרב משנה למלך שם. באופן שאין ראיה מהך דאילן הנוטה לר"ה דלצורך מקומו מותר דהכ' בקציצת הענפים סגי ומה ראיה לאיסו' קציצת האילן כלו. ואין ראיה לאסו' מדלא שרי אלא בקציצת הענפי' דשאני ההיא דליכ' צורך בקציצת כל האילן דמידי הוא טעמ' כדי שיהא הגמל עובר הא בקציצת הענפים סגי ויכול לעבו'

ועוד קשה על דבריו דתמה על הרא"ש אמאי שבקינהו לתוספות דאוקמוה למתניתין באילן סרק ותירץ דקשיתיה מתני' דאילן הנוטה דמקמי דמתניתין דאילן הנוטה תני חרוב ושקמה וא"כ אף בעץ מאכל מתניא והתוס' מוקמי לה בענפים. ותימה עליו דהעלים עין מדברי התוס' קשים מהמשנה גופה דמייתו דקוצץ ונותן דמים דהיא גופה מיירי בחרוב ושקמה דהכי תנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה ובחרוב ובשקמה ן' אמה אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים הרי דקאי אחרוב ואשקמה נמי והיכי מוקמי לה באילן סרק ולא הי' צריך למשנת אילן הנוטה דמתניא בתר משנת אילן שהוא נוטה לשדה חבירו וכו' ובחרוב ובשקמה וכו' ולהקשות ולתרץ. וכבר הרב תורת חיים בשיטתו תמה על דברי התוספות ונדחק דחרוב ושקמה אילני סרק ונסתייע מסוגית שילהי פרקין דאמרו בש"ס דאבא שאול אריש קאי וכו' עש"ב ובאמת דאין משם הוכחה דחרוב ושקמה בכלל אילן סרק כאשר יראה המעיין. ותו יש להרגיש על הרב הנז' דמאי מייתי ראיה לאסו' בצריך למקומו הרי אף דיהבינן כל דיליה מאי ראיה איכא מהתוספות לענין דינא הרי התוספות קיימי ארבא בר חנן מאי דעתיה דאמר אנא לא קייצנ' ומראים פנים לדעתו לפלפול' בעלמ' אך להלכה אימו' דסברי דהלכה כרב יוסף דפשט המשנה כוותיה דקוצץ בכל אילן משמע וכדעת הרא"ש. וכפ"ז לשיטתו תפתר ההיא דאילן הנוטה אף אם יצטרך לקצוץ כל האילן דלצורך מקומו שרי כדעת הרא"ש והכי עדיף דלא לאשוויי פלוגת' בין התוספות והרא"ש. ומה גם דהרא"ש דרכו לילך אחר התוספות ואימו' דכך דעת הרא"ש בתוס'. ומשום דהתוספות לא נחתי אלא לפלפול' לא חש להזכי' דבריהם. וליתובי דעתיה דרבא בר חנן כתב דלדחויי איכוין או דלא סבר לחלק בין אילן לאילנות לגפנים ואילנות דלא נפקא מידי לענין דינא כי אם לפלפול' דיהיה טעם רבא כמו שיהיה לא ק"ל כותיה ואף התוספות מודו בזה ומה יוכיח הוכח דלא כט"ז. ואל תשיבני דבפסקי תוספות כתוב וז"ל אין לקוץ אילן שעושה פירות אם לא שמקלקל ביותר עכ"ל ומהא משמע דדברי התוספות הם להלכ' דבדיבו' זה דאנא לא קייצנ' מסקי הכי במונח דקוצץ הוא באילן סרק ע"ש. גם מהגהות אשרי הנז' דכתבו מיהו אם מפסידין יותר הרבה וכו' ע"ש ומשמע קצת דסבר דדברי התוספות הם לדינא. הא לאו מילת' היא דנראה דיש להוכיח כדאמרן דהתוספו' לענין דינא סברי דהלכה כרב יוסף שהרי התוספות בדיבו'

הקודם לזה כתבו אבל בגפנים בעי טפי והוא כשנטע דקלים שהם גבוהים אבל אם נטע גרעין לא דממיל' קא גדל ולאו גיריה דיליה הוא עכ"ל. ובהגהות אשרי אהא דאמר רב יוסף לגפנים בעי טפי כתבו וז"ל וכ"ש אילנות או גפנים לזרעים ודוק' כשנוטע אילנות כשהן גבוהים אבל אם נטע גרעין לא דממיל' קרבו ולא גירי דיליה. פירוש ר"י עכ"ל גם בס' האגודה שם פ' לא יחפו' כתב וז"ל ה"מ אילנות לאילנות וגפנים לגפנים אבל אילנות לגפנים בעי טפי פירש ר"י דוקא נטע אילן שהוא גבוה אבל נטע גרעין ממיל' קרבי ולא הוי גירי דיליה. אנא לא קאיצנ' דאמר רב דיקל' דטעין קבא אסו' למקצייה פירש ר"י אם מכחיש הרבה מותר לקוץ כדאמרינן פ' החובל עכ"ל. הראת לדעת שהתוספות פוסקים כרב יוסף דאילנים לגפנים בעי טפי ומחלקים דבנטע גרעין לא וכדמוכח להדיא מהגהות אשרי והאגודה דמייתו לה בשם ר"י לפסק הלכה וגם בפסקי תוספות כתוב בקצו' נטע גרעין וכו' ע"ש ומעתה מוכח דמ"ש דקוצץ ונותן דמים לסברת רבא בר רב חנן קאמרי דמיירי באילן סרק ולא למאי דקי"ל כרב יוסף. ומ"ש דההיא דאייתי מקורייהו שהיו מכחישים יותר מדאי הוא לקושט' דמילת' גם אליב' דרב יוסף דאם מזיק לחבירו שרי לקוץ אבל בדידיה כגון ההיא דדקלי וגופני בעינן שיהיו מכחישים יותר מדאי והכי דייקי דברי שמואל שם בקמא דף צ"ב דקאמר מכחישי בחמר' כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו ודייק בלישניה לו' כולי האי. אמור מעתה דברי מהרי"ח שהבאתי לעיל שכתב משמו בהגהות אשרי וז"ל מיהו בעל האילן יכול לו' אנא לא קייצנא וכו' מיהו אם מפסידין יותר הרבה כגון ההוא דטעם בהו טעמ' דחמר' וכו' מותר עכ"ל נראה דהכי כונתו דסבר דאף דקאמר רב יוסף דמאילנות לגפני' בעי טפי ודינא הוא לקוץ יכול בעל האילן לומר אנא לא קאיצנ' זיל קוץ דאני חושש לדרב ומ"מ אני חייב שלא להזיקך ונותן רשות לקוץ. והאומ' כזה מוכרח דלדידיה אינו נזק כל כך ולכן ירא לקוץ ואם יהיה בשדה וכרם שלו הכל יהא מונח. מיהו אם מפסידין הרבה וכו' מותר שהוא יקוץ בשלו וליכ' למיחש למידי כמ"ש שמואל. והיה מקום להאריך בשקל' וטריא ואין הפנאי מסכים. ומכללן של דברים אמורים עין רואה ואוזן שומעת דראית הרב בית יעקב מדברי התוס' הנז' דפליגי על הרא"ש וסברי דאיסו' קציצת האילן הוא אף בצריך למקומו. אינה ראיה מכמה צדדים אשר כתבנו בעניותנו כאשר עיני המעיין יסבו"ר ולא ידע דאינה ראיה כלל כמבוא' בא"ר לח"י רוא"י. ואשים דברי במ"ש עוד הרב הנז' שיש לו ראיה ברורה דהתוספות פליגי על הרא"ש והוא ממ"ש התוס' בברכות דף ל"ו ע"ב וז"ל אין קוצצין אילנות בשביעית וא"ת בלא שביעית נמי ת"ל דאסו' משום לא תשחית את עצה וי"ל דלא טעין קבא דלא שייך ביה בל תשחית כדאית' פ' לא יחפור א"נ איירי דמעולה בדמים

לעשות ממנו קורות דאז לא שייך בל תשחית ומיהו משום איסור' דשביעית איכא וכו' עכ"ל ואם איתא דהתוספות ס"ל כהרא"ש דלצורך מקומו שרי ה"ל לתוספות לתרוצי הכי דאיירי בצריך למקומו דשרי לקוץ ולא שייך בל תשחית ומשום שביעית אסור אלמא דס"ל להתוס' דאפי' צריך למקומו אסו' עכ"ל. ולפי שיטתו הוה מצי להוכיח דהרמב"ם ורבינו שמשון ורבינו עובדיה בפי' המשניות שלהם פ"ד דשביעית וס' האגודה שם כלהו סברי דלא כהרא"ש דכלם הקשו קושית התוספות ואין גם אחד שתירץ דמיירי דצריך למקומו ולדידיה נשמעיניה מן הדא דכלהו פליגי על הרא"ש. אמנם אין ראיה כלל מזה שהרי הרא"ש בפירושו (ונדפס באלטונ') גם הוא כתב וז"ל ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים כדאמרי' בסוף החובל עכ"ל וכפי דברי הרב בית יעקב נימא דמדלא משני הרא"ש דמיירי בצריך למקומו ש"מ דסובר דאף אם צריך למקומו אסור וא"כ הרא"ש פליג דידיה אדידיה. אמנם הדבר פשוט דכיון דהא דמעולה בדמי' הוא מפורש פ' החובל נקטו הא משום דמפורש בש"ס והכי רגילי רבנן דמשנ"ו בדיבוריהו ומייתו מהמפורש בש"ס. והתוספות הוסיפו דלא טעין קבא וגם זה מפורש בש"ס פ' החובל ופ' לא יחפור. ותו דהאי שינויא א"ש ומרווח טפי במתני' דתנן התם כמה יהא בזית ולא יקוצצו רובע וא"ש דבריש' איירי בדלא טעין קבא ושרי ליה למקצייה וליכ' בל תשחית אבל אסור משום שביעית. ואהא תני תנא דבזית לא יקוצצו אם יש בו רביעית אפי' בלאו איסור' דשביעית. ולעולם דבצורך מקומו כ"ע מודו דשפיר דמי למקצייה והוי כשריות' דמעולה בדמים דצורך מקומו חשיב ליה טפי וזה פשוט. הגם דמה שהבאתי מפירוש הרא"ש יש לדחות כפי הכלל שכתבתי במקום אחר מ"מ הדבר ברור כדכתיבנ'. תו חזיתיה להרב בית יעקב דבסוף תשובתו הנז' כתב ישוב אחר בעד הטור שהשמיט הא דרב דדיקל' דטעין קבא וכו' משום דסבר הטור דאף דלא טעין קבא אסור לקוץ לפי מאי דקי"ל דאסו' לאבד אוכלין אפי' פירורין שיש בהם כזית וכו' ע"ש שהאריך. ואינו מחוור דאטו הטור פליג ארב ואמוראי דסברי כוותיה. ותו דפליג על אביו הרא"ש והרי"ף והרמב"ם ור"י ודעמיהו. וההיא דהפסד אוכלין אינו ענין כלל להך דהכא כי לא טעין קבא אינו ראוי לטרוח בו כמ"ש הרמב"ם פ"ו דמלכי'. ותו דמצינן למימר דהכ' בקוצצו לבנין איירי רב כמ"ש מהרש"ל בים של שלמה פ' החובל סי' ס"ב או צורך אחר וכי ליכא קבא שרי. והתם מפסיד האוכלין בחנם לגמרי. ותו דהו"ל להטור לאשמועינן בהדיא דאפילו כי ליכא קבא אסור מאחר דמפורש בש"ס והפוסקים הראשונים דשרי ואיהו דסבר להלכה דאסור הו"ל לפרש וכל כי הא ודאי איבעי ליה לאודועי. ועוד יש להאריך בדבריו הנז':

הדרן למילתין דהדבר ברור דאין ראיות הרב בית יעקב להוכיח שהתוספות סברי דאף בצריך למקומו אסור ופליגי על הרא"ש מכריעות כלל ועיקר. ומאחר שכן מאן ספין ומאן רקיע לחלוק על גדול המורים הוא הרא"ש. ועוד שראיתי לרבינו ירוחם במשרים נתיב ל"א ח"ב שכתב דצריך למקומו שרי תרי זימני. וכן הרב ס' הזכרון שם סוף פ' החובל פסק דבצריך למקומו מותר. גם אשו"ר להרב כנה"ג י"ד סי' קי"ו הגהת ב"י אות ל"א שכ' וז"ל וכ' הרא"ש שם וכן אם היה צריך למקומו מותר ועל זה סמכו עכשיו שקוצצין אילנות שעושין פירות כדי לבנות שם בית דירה וכ"כ הט"ז עכ"ל. הא למדת דרבים אשר אתנו דפסקו דלצורך מקומו שרי והרב ט"ז עביד עובד' לקצוץ כדי לבנות וגם הרב כנה"ג העד העיד בנו דסמכי עלה ועבדי עובדא וא"כ בנ"ד דקוצצין אילנות לבנות בתים שרי. אך עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק דכל זה היינו כשרוצה לבנות בית לדור בו אז הוא דשרינן לקוץ ויאמר האומ' שזו כונת הרב ט"ז והרב כנה"ג שלא התירו אלא כשהוא דחוק ומצטער ובהכי דבני באתריה דאילנ' רווח ביתא ויכול לדור שם דירת בני אדם. אבל בנ"ד כי יעשיר איש ונפשו אוותה לעשות דרך סחורה לבנות בתים ולהשכירם וגם לעשות לו שם כשם הגדולים אימא דאסור:

אמנם כשתדקדק יפה בדברי הרב ט"ז והרב כנה"ג שכתבו לבנות בית דירה סתם ולא כתבו לבנות לו או להם בית דירה משמע דבכל גוונא התירו בין הוא לדור בעצמו בין שידורו אחרים. וכן נראה דהרא"ש וסיעתו סתמא נקטי דאם הוא לצורך מקומו מותר והא ודאי צורך מקומו הוא כי תאוה נפשו משום בנו"ת ציו"ן ומה לי אם ידור הוא או ידורו אחרים הכל חשיב צורך מקומו ושרי. הגם הלום אנכי הרואה להרב הגדול מהר"ר יחיאל באסן בתשובותיו סי' ק"א שבתחילה למד מסוגית החובל דאם קוצץ לצורך בנין שרי ואח"כ כתב דיש לאו' שיאמר דאם הבנין אינו לצורך גמור אלא לנוי למלאת תאות נפשו אסור וכו' וכשאין השכר מבנין הבית מרובה מהפסד השחתת התאנה ששכר הבית מועט והוא בא מכח הוצאה מרובה וא"כ אעפ"י שאין כונתו להשחית כיון שאין השכר מרובה על ההפסד משחית הוא ואסור איברא סברא קלושה היא דכיון דכך דרכם של בני אדם שמוציאין ממון רב בבנין בתים ועליות מרווחות אף שהשכירות אחד מעשרה ממה שהיה מרויח הממון שהוציא ומ"מ עושים כן בשביל הנאת גופם שדירה נאה מארכ' ימיו של אדם או בשביל שהוא דבר מתקיים ימים רבים ופירותיו תדירים ומתרצי' בעלי ממון להרויח מעט בהשקט ובטחה מלהרויח הרבה בעמל ואחריות וא"כ כיון שזה בונה כמנהג העולם והתאנה מעכבת ודאי שהרוצה לעשות סחורה במעותיו כדי להרויח בהם מה שהוא מנהג להרויח באותו סך אין ספק שלא ימנע מעשות הסחורה

ההיא אף אם יבא לו נזק בדבר מועט כמו הפסד התאנה בערך אל הבית וזה ברור עכ"ל ודברים ברורים הם וממנו נקח לנ"ד דכיון דזה דרך בעלי סחורה יחד עשירים שאננו לבנות בתים ולהשכיר ובזה קרנם תרום בכבוד ודאי לצורך מקומו מקרי ושרי דטיבות' היא גבייהו הרבה יותר מהאילנות. ואחזה אנכי שם להרב מהר"י באסן שכתב וז"ל ומ"ש התוספות דאיכ' לאוקומי מתני' באילן סרק דבריהם צריכים תלמוד ובין הכי ובין הכי לא אמרו התוספות אלא לסברת רבא בר רב חנן דאמר אנא לא קייצנא ולית הלכתא כוותיה אלא כרב יוסף כדכתב שם הרא"ש עכ"ל הבט ימין וראה שנתקשה בדברי התוספות וכ' דלא כתבו אלא לדעת רבא בר רב חנן כמו שכתבנו בעניותנו לעיל:

והן עתה ראיתי למרן בכסף משנה פ"ו דמלכים דעמ"ש הרמב"ם דשרי לקוץ מפני שמזיק בשדה אחרים כתב על זה מרן וז"ל תנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה ובחרוב ובשקמה ן' אמה אם הבור קדם קוצץ ונותן דמים הרי דקתני קוצץ וליכא לאוקומיה באילני סרק דוקא דהא חרוב ושקמה לאו אילני סרק נינהו. ואע"ג דאמרינן דרבא בר חנן וכו' אנא לא קייצנא וכו' דמשמע דאיסור' דרב אפי' במזיק לשדה אחרים הא ל"ק דהכי קאמר ליה לדידי דס"ל דסגי בהאי הרחקה לא מיקרי מזיק ואסור לקוצצו מר דס"ל דבעי הרחקה טפי שרי למקצייה ואי ניחא ליה ליקוץ עכ"ל. וגם לשון זה נעלם מהרב בית יעקב שכ' מרן דליכ' לאוקומה באילני סרק האי מתני' דקיימי עלה התוספות. ואלו הרב הנז' ז"ל חתר ממתני' דסוף פרקין ומותיב ומפרק ולא שם לבו למשנתנו דקיימינן עלה כמש"ל. וחזיתיה להרב גופי הלכות דף צ"ח שכתב דכונת התוספות דהא דקתני קוצץ ונותן לא קאי אחרוב ושקמה ע"ש ובאמת שהוא דוחק גדול וזו היא שקשה על התוספות דהגם דנראה דלא כתבו זה אלא להסביר קצת פנים לדברי רבא בר רב חנן ואנן לא קי"ל כוותיה אלא כרב יוסף דפשיט' ליה ואמר זיל קוץ והוא קרוב למאי דאמרי' בעלמא מעשה רב ופשטה דמתניתין הכי הוי. מכל מקום הדבר קשה דרבא בר רב חנן יסבור כך במשנתנו ומה גם בתר דשמעיה לרב יוסף. ותו דאי הכי אמאי רב יוסף כי אמר ליה אנא לא קייצנא וכו' אמאי לא אותביה ממתניתין דקוצץ ונותן אחרוב ושקמה נמי קאי ואמאי שתיק ליה. ותו הרי דרך ישר לפני התוספות לתרץ בעד רבא בר רב חנן כדפריק לה מרן הכ"מ. ועל דרך זה מפרקי לה הרמב"ן והרשב"א והרא"ש בפסקיו והר' הנמקי. וכ"כ הרב תורת חיים בשיטתו ולא זכר דכבר קדמוהו רבנן קמאי. והרב הנמקי שכתב דתנן קוצץ ומסתמא בכל אילן מיירי אף דעושה פירות. יש להרגיש דלאו סתמותא לחוד איכא. אלא משמעותא טובא דאחרוב ושקמה קאי כמדובר:

והרב גופי הלכות הקשה על מרן דאי רבא בר רב חנן טעמיה משום דסגי בהאי הרחקה למאי אצטריך לאתויי מימרת רב אפי' שיהיה מותר לקוצצו כיון דסב' דאיכא הרחקה לא מחייב למיקץ ע"ש ולא זכר דמילתי' דמרן של כת הקודמין היא. ומאי דקשיתיה לק"מ דכונת רבא בר רב חנין דאי לאו דאיכא איסורא וסכנתא הוה מבטל דעתיה נגד רב יוסף אמנם עתה דלפי דעתו אין מחויי' להרחיק ולא סבר חילוקא דרב יוסף לא מצי לבטל דעתו מאחר דאיכא איסורא וסכנתא. והרמב"ן והרשב"א כתבו דהוי על דרך מאי דאמרו אם בשעת מעשה אמרה אין שומעין לו. כלומר דאי לאו הכי הוה עביד כרב יוסף אף דאיכא איסורא וסכנתא דמי כמוהו מורה. אך להיות בשעת מעשה דלא מהימן ואיהו סבר איפכא ואיכא איסורא וסכנתא להכי אמר לא קייצנא.

חוזרנו לדין דלפי דעת הרא"ש ורבינו ירוחם והרב ספר הזכרון והרב ט"ז לצורך מקומו מותר ולפ"ז נראה להתיר בנ"ד דכיון דהכי ארחייהו דעתירי לבנות בתים ולהשכיר' כי רצונם יותר בבנין שעומד לדורות מאילנות וכמ"ש הרב מהר"י באסן שרי לקוץ אילנות ולבנות בתים.

וחזיתנהו לשני המאורות הגדולים שני גדולי הדור האחרון הרב חוות יאיר סי' קצ"ה והרב שבות יעקב בראשון סימן קט"ז דשניהם המלכים בהסכמה עלו עם הרא"ש וה' ט"ז רק דהרב חוות יאיר כתב דכונת הרא"ש דרוצה לבנות שם או לתקן במקומו דבר נצרך משא"כ להרחיב חצרו ולצורך טיול ותוספת אור וריוח בעלמא לא אמר זהת"ד ודבריו א"צ חיזוק דודאי בעינן שיהא דבר נצרך יותר מהאילן לדעת רובא דעלמא שזה הענין שרוצה לעשות שוה יותר מהאילן וכמו שנראה מדברי הסמ"ג לאוין רכ"ט והוכיח הדבר הרב מהר"י באסן בתשובה הנז' מהש"ס ומדקדוק דברי הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ד דשביעית. אלא דלפ"ז נראה דאי אמרינן דעת רובא דעלמא דהוו קייצי אילנא משום האי רווחא כי נצרך טפי יותר מהאילן דהשת' דחיק ומפיק ומפסיק שרינן לקוץ. והרב שבות יעקב שם כתב דבתשובת בית יעקב האריך לישב דעת הטור ואין דבריו ברורים ומוכרחים ונגד משמעות רוב הפוסקים עכ"ד ולנו בעניותנו דבריו מן המתמיהין כמש"ל. ושם הרב שבות יעקב כתב לענין שהאילנות מאפילים דאין יכול למחות בבעל האילנות זולת אם האילן עב וגדול ומאפיל מאד וכו' ובסוף כתב שוב מצאתי בתשובת חוות יאיר סימן קצ"ה שפסק בפשיטות דמחויב לקוץ האילן אם מאפיל וכו' ולי נראה כמ"ש עכ"ל והרואה יראה דהרב חוות יאיר לא איירי באילן אחרי' המאפיל דחייבין בעלי האילן לקוץ דהוי כנדון הרב שבות יעקב. אלא הרב חו"י קאי על אילן הגדל בחצרו אי שרי

לקוץ האילן שלו ואינו ענין למ"ש הרב שבות יעקב דאין מחוייב בעל האילן לקוץ כאשר אחד הרואה עיניו יחזו:

ואחר זמן רב שכתבתי זה בא לידי ס' קטן מתשובו' הכי קרא שמו מקור ברוך להר' מהר"ר בינדיט אב"ד דק"ק ברעסלא וראיתי שם סי' ח' שכתב שמה שהשיב הרב בית יעקב על הט"ז דאין כן דעת התוספות כל דבריו אינם נכונים. אך ראיתי להרב הנז' דמסיק דדעת הטור דכל אילן אף אם אינו טוען אלא מעט אסור לקוצו ופוסק דלא כרב והאריך בזה ע"ש וכבר כתבנו בעניותנו לעיל בזה על דברי הרב בית יעקב וממילא מפריך מ"ש הרב הנזכר ועוד יראה המעיין שיש להשיב על דמיונותיו וסברותיו ואין הפנאי מסכים להאריך. כלל העולה ממ"ש דיש להתיר בנ"ד ומה גם דהאילנות עומדין לקוץ ואמרינן בעלמא כל העומד לחתוך כחתוך דמי וכתב הרב מקום שמואל בתשובה סימן ג' דהכי קי"ל והאריך הרבה בזה ועיין להרב ש"ך ח"מ סי' צ"ה ומ"ש האחרוני' ולא פניתי לעמוד בזה. והרי אמרו פ"ק דבתר' דמלכותא לא הדרא. ועוד דאכתי אינם של ישראל כי האילנות וגם האדמה אשר הם עליה הכל הוא למלך והוא קוצצם על ידו ובכן שרי לישראל לקנות מהמלך קרקע שיהיה פנוי מאילנות והמלך אדעתא דידיה קעביד ואין הישראל אפי' גרמא כי כבר גזר המלך לעשות כן ומה גם דאין הגויים מצווים בבל תשחית וכל זה מבואר וברור והנלע"ד כתבתי אני הצעיר וזעיר חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט.

סימן כג

עוד על דין קציצת אילן מאכל.

שאלה ראובן שיש לו כרם חמד נטוע אילני מאכל ועץ עושה פרי ויהי היום וירא והנה מקום בכרם פנוי ראוי והגון לבנות שם בית אבל יש שם שתי אילנות עץ עושה פרי ומן התאנים ומעכבין אותו לבנין הבית וצריך כדי לבנות שיקוץ האילנות האלה יורנו אדוני צדק אם עובר על בל תשחית או לא כיון דמטי ליה הנאה טובא מהבי' יותר מהאילנות. עוד אם דעתו של ראובן לשרש האילן ולהשתדל כפי האפשר להסירו מתחת לארץ בעיקר שרשיו לנטוע אותו במקום אחר אך חושש שמא בעת הנתקו יבא לשחת קצת משרשי האילן אם יהיה עובר גם בזה האופן. עוד יאיר עינינו אי איכא בית מיחוש גם בדרך זה להא דא"ר חנינא פ' החובל דף צ"א ע"ב לא שכיב שבחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זמניה והביאה מהרש"ל בים של שלמה שם. ואם יש הפרש בין קץ ישראל בין בקצצו גוי. ואגב דקדקנו אני וחבירי בהא דאמרו בפסחים דף ן' ע"ב דקוצצי אילנות

טובים אינם רואים סימן ברכה והא בקמא מוכח דעובר על בל תשחית על הכל יבא דברו הטוב וישקנו מי הסל"וח סלח נא אני מבקש ויבא שכמ"ה.

תשובה חמיד לבא רצוף אהבה מרגלית טובה מה נאה אילן. ישר הולך משך הזרע בר רמי ובר רברבי כל העם מקצה מעידין בגודלן. המשכיל הנחמד ונעים סדרן ופלפלן. ישא ברכה מאת ה' והני ברכ"י דרבנן החזיק בכלן. כי"ר. כן עינינו עומדים צפופי"ם כשאו"ל חיי"ם אי שרי לעקור נטוע לבנות ולנטוע האילן במקום אחר וכו'. ומאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך עתה שלחת את ידי שלוח הק"ן נוהג באר"ש ההש"ב אשי"ב על אחרון ראשון בס"ד. הא דקשיא לך על אותה שאמרו פ' מקום שנהגו דף ן' דקוצצי אילנות טובות אינם רואים סימן ברכה דהרי פ' החובל מוכח דקעבר על בל תשחית ע"כ דבריך. והנה מסוגיא דהתם לא מוכח דקוצץ אילן אסור מדאורייתא ולקי דאימור איסורא מדרבנן הוי דמדאורייתא לא אסיר אלא בשע' המצור ואתו רבנן ואסרי אף בשלא בשעת המצור. והגם דיש צדדין לומר דמסתברא דקרא אף שלא בשע' המצור מ"מ יד הדוחה נטויה. אמנם עיקרא דמילתא במכות דף כ"ב דפריך אההיא דיש חורש תלם מתקיף לה רבינא ולחשוב נמי הקוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מהכא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות אלמא מדאוריתא לאו איכא אף שלא בשעת המצור וכן הוכיחו התוספות מינה פ' החובל דף צ"א ריש ע"ב וכן הרשב"א בחידושיו. וכבר האריכו הרב מהר"י באסן בתשובותיו סי' ק"א והרב מגילת ספר לאוין רכ"ט בזה ושניהם לדעת אחת נתכוונו ע"ש. ונמצא השתא דלקי מדאורייתא ונתחזק האי דוקיא דאמאי פ' מקום שנהגו חשיב לה בהדי הנהו דאין רואים סי' ברכה והא בהא לקי ותו איכא סכנתא נמי וכמו שהבאת מההיא דר' חנינא דאמר לא שכיב שבחת ברי וכו'.

איברא דחזינא בפסקי התוספות שם פ' מקום שנהגו אות קל"ב שכתוב שם וז"ל הקוצץ אפי' אילן סרק אינו רואה סימן ברכה עכ"ל ועיקר דברי התוספות ליתנהו קמן. ולא יקשה עליך ידיד נפשי כי כזו וכזה שינויי טובא אתה תחזה כי חיבור התוספות ליתיה בידן כדחזי כי כמה חיבורי תוספות נתחברו על התלמוד וכלל זה יהיה בידך כי כל אחד מהראשונים על הרוב חיבר תוספות על רוב התלמוד ואחריהם כל חד מרבוואתא חיבר חידושים על רוב התלמוד. ואנו אין בידינו חיבור התוספות מרב אחד על כל התלמוד דכמה מסכתות מתוספות טו"ך וכמה מהם מתוספות רבינו פרץ או רב אחר. ובהגיע תור להדפיס הש"ס עם התוספות מה שנמצא אתם העלו בדפוס. וכן אתה מוצא בחידושי רבוואתא יש מס' שנדפסו חידושי הרמב"ן ויש מהרשב"א או הריטב"א וכיוצא. וזמנין דמשכחת דפסקי התוספות המודפסים אינם מן התוספות שנדפסו לפנינו אלא פסקי

תוס' מתוס' אחרות כגון תוספות שאנץ וכיוצא וכל זה פשוט. וגם משכחת לה דהושמטו איזה דיבורי התוספות מהמודפסים לפנינו ואין להאריך בזה ואנכי העירותיהו להעיר אזן שומעת ישמע חכם ויוסיף לקח. ומ"מ במאי דקמן נראה דהתוספות קשיא להו כקושיין ומשו"ה מוקמי לה באילן סרק דליכא ביה לאו כמ"ש הרמב"ם פ"ו דמלכים ובהא אצטריך לומר דאינו רואה סימן ברכה. ברם לשון קוצצי אילנות טובות דקאמר נראה דחוק לפרשו באילני סרק דהאי לישנ' משמע אילני מאכל כמו שאמרו במכות דף הנז' ולחשוב קוצץ אילנות טובות והכי אמרינן פ' הרואה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וכו' דמברך שברא בריות טובות ואילנות טובות וכו' גם מדברי רש"י פ' מקום שנהגו שכתב וקוצצי אילנות טובות למוכרן לעצים הכל תמהים ולועזים עליהם ומתוך כך העין רע שולטת בהם וצעקת בני אדם עכ"ל משמע קצת דבאילנות העושים פירות מיירי.

וראיתי למהרש"א באגדתיה שכתב וז"ל מגדלי בהמה דקה בא"י איירי כדמוכח מדברי התוספות ואיסורא דרבנן נמי איכא כמו ששנינו פ' מרובה וכן קוצצי אילנות טובות איסורא נמי איכא משום בל תשחית כמו ששנינו פ' החובל אלא דקאמר הכא דעונשן דאינן רואים סימן ברכה ומשום דתהו בי' וכו' עכ"ל. וכיוצא הראוני בשו"ת יכין ובעז הנדפס מחדש בח"ב סי' י"א שכתב על עושה מלאכה קודם שיבדיל דאיסורא איכא והוסיפו אינו רואה סימן ברכה ע"ש. וכבר ידוע דבחקירה זו אי במקום שאמרו אינו רואה סימן ברכה איכא איסורא נמצא למרן בית יוסף דברים נראים כסותרים וכבר עמדו בחקירה זו הרב שיירי כנ"הג בסימן תס"ח והרב פר"ח א"ח סי' תצ"ו במנהגי האסו' סעיף י"ח. ואין להאריך כי לקצר אני צריך רק את זה ראיתי להרב פר"ח שכתב שם וז"ל מילתא דפשיטא דהיכא דלא שייך איסור' ליכא למבעי מידי וכגון ההוא דאיתנהו פרק מקום שנהגו המצפה לשכר אשתו ורחיים וכן המשתכר בקנים וקנקנים ותגרי סימטא ואינך דמייתי התם דבכלהו קתני התם אינו רואה סימן ברכה הנה הדבר ברור מעצמו דלא שייך התם שום איסורא עכ"ל והרב ז"ל כללא כייל תגרי סימטא ואינך וכו' והרי סמוך ממש לתגרי סימטא קתני מגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות דבהנהו איכא איסורא ומלשון הרב ז"ל נראה דתגרי סימטא ואינך ליכא צד איסור.

ובמאי דקמן אפשר לומר דקוצץ אילנות בעת שקצץ עבר אדאורייתא וכבר סליק הא. וכשהוא מוכרן דהוא ענין אחר בהא ליכא איסורא ואיכא אינו רואה סימן ברכה וז"ש רש"י וקוצצי אילנות טובות למכרן לעצים וכו' וא"כ הכא מיירי בעת מכירתם ובהא ליכא איסורא דמאי דהוה הוה בעת הקציצה וכבר עבר האיסור מאז. ועתה פנים חדשות באו לכאן בעת מכירתם ואין הדבר כמו שכתב מהרש"א דזה ענשן דהא איסור הקציצה מעת

שקצץ אפי' אינו מוכרן. ואח"כ כשמוכרן ליכא איסורא במכירתן דהא קיימי קצוצ"י ובמכירתן לא עביד איסורא רק אינו רואה סימן ברכה ומטעם שכתב רש"י ז"ל. ואין צורך לדחוק דהכא כולל אפילו אילני סרק דלשון אילנות טובות משמע דאיירי דוקא באילני מאכל וכדאמרן.

איכו השתא אתאן לאשר נסתפקת ידידנו. אי נוטע האילן במקום אחר סגי ולא עבר על בל תשחית. ונראה להביא ראיה קצת דסגי מדברי ראב"ן בספרו סימן א' שכתב אהא דאמרינן פ' לא יחפור דף כ"ו דרב יוסף אמר ליה לרבא בר רב חנן שנטע תאלי סמוך לגפנים שלו זיל קוץ וכו' וז"ל והכא לא הוה מצי למעקרינהו למשתלינהו ברחוק לפיכך אמר לו קוץ עכ"ל משמע קצת מדבריו דאי הוה אפשר למעקרינהו ולמשתלינהו בדוכתא אחריתי לא הוה איסור' והכי הוה עביד רבא בר רב חנן אלא משום דלא הוה אפשר א"ל אנא לא קייצנא דאמר רב דקלא דטעין קבא אסור למקצייה ואמר רב אחא לא שכיב שבחת ברי וכו' אבל אי הוה מצי למשתלינהו לא חייש למידי. עוד נראה להביא קצת ראיה ממ"ש רש"י פ"ק דחולין דף ז' ע"ב אההיא דר' פנחס ן' יאיר דלא רצה ליכנס בבית רבי משום הפרדות וקאמר רבי עקרנא להו איכא צער בעלי חיים קטילנא להו איכא בל תשחית ופירש"י עקרנא שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שהיו ראויות לדישה עכ"ל וראיתי להרב מגילת ספר לאוין רכ"ט שכתב על דברי רש"י הללו דמדברי התוספות פ"ק דע"ז דף י"א ע"א ד"ה עוקרין משמע דבעיקור איכא בל תשחית וצ"ל כיון דבלא"ה הא קאמר ליה דאיכא צער בעלי חיים לא הוצרך לומר דאיכא נמי בל תשחית א"נ דאף לרש"י לאו בכל עיקור קאמר דליכא בל תשחית אלא כשעוקרו באופן שיהיו ראויות לדישה ופעמים שעוקרן באופן שאינן ראויות אף לדישה בכה"ג הוא שכתבו התוספות התם דבאותו עיקור איכא ב"ת כיון שהוא לכבוד מלכים צריך שלא יהיו ראויות לדישה.

וכשאני לעצמי מעביר אמיליה דמר רואה אני דיש להרגיש בדבריו דמשוי ברישא פלוגתא בין רש"י והתוספות וכתב דלדעת התוספות ל"ק ממאי דלא אמר ר' פנחס ן' יאיר דבעיקור איכא בל תשחית דבלא"ה הא קאמר דאיכא צב"ח. חדא דהתוספות בע"ז כתבו כן לפרש דברי רש"י שכתב שם עיקור שיש בה טרפה דאסור לגרום טרפות לבהמה בידים וע"ז הקשו התוספות ותימא וכי קדשים הם שיהא אסור לגרום להם טרפות ואי משום בל תשחית א"כ היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה שייך איסור בל תשחית וכו' הרי דהא דכתבו התוספות ואי משום בל תשחית וכו' לדברי רש"י הוא דקאמרי ואח"ך דחו פירש"י ופירשו דאסור באכילה קאמר וכו' ע"ש והו"ל להרב הנז' להקשות על התוספות דכתבו כן בעד רש"י ורש"י כתב דליכא בעיקור ב"ת

ומדבריו נראה כי הוא מחלוק' רש"י ותוס' אלא דאח"ך כתב דאף לרש"י לאו בכל עיקור וכו' והריטב"א בחידושיו שם פ"ק דע"ז פירש לקושטא דהוי משום בל תשחית ע"ש. ולדעת התוספות למאי דמסקי דאסור באכילה כונתם דליכא בל תשחית לכבוד המלך כמ"ש בדיבו' הקודם. ומאי דמשני הרב הנז' בעד התוספות לסוגיית חולין אינו מתישב דהו"ל למימר ברישא בל תשחית דהוי טעמא תריצא גם לשלא ימיתם והא עדיף דהשתא דאמר משום צב"ח מצא עדיין רבי מקום לומר קטילנא להו והוצרך לטעמא דבל תשחית לכן ברישא לימא בל תשחית. ותו יש להרגיש על הרב הנזכר דזו של כת הקודמין היא והרב שלטי הגבורים פ"ק דע"ז נתקשה בזה ומוקי לה דהתם בעיקור שאינן ראויות לדיש' והביא דבריו בקצור הרב כנה"ג בהגהו' הרמב"ם פ"א מה' מלכים ע"ש אלא דהרב שלטי הגבורים קבע דבריו עמ"ש שם דף י"ג בהמה תעקר וע"ז כתב ואפש' דשאני עיקור דהכא שהוא למעלה מהארכובה דשוינהו לגריעותא כ"כ שאינן ראויות אפי' לדישה עכ"ל. ולפום ריהטא אינו מובן דהא בדף י"ג גבי נושא ונותן בשוק של עכו"ם דאמרו בהמה תעקר פירשו ואיזהו עיקור המנשיר פרסותיה מן הארכובה ולמטה. ושם גבי אם הקדיש בזה"ז אמרו בהמה תעקר ואיזהו עיקוד נועל דלת בפניה ע"ש ואיך כתב הרב שלטי הגבורים דשאני עיקור דהכא שהוא למעלה מהארכובה.

אמנם נראה פשוט דהרב קאי על מה שכתב בתחילה התוספות מוכיחין דלעקור הבהמה איכא בל תשחית וכוון על דברי התוספות דדף י"א שהבאתי לעיל ועל זה אמר דשאני עיקור דהכא כלומר בההיא דדף י"א דפריך הש"ס והתניא עיקור שיש בה טריפה אסור ועל זה כתבו התוספו' דאי משום בל תשחית אפי' טמאה והתם קיימי במשיר פרסותיה מן הארכובה ולמעלה דבתר הכי תני ושאין בה טריפה מותר ואיזהו עיקור שאין בה טריפה המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה. ומכלל הדברים אתה תחזה דמ"ש הרב מגילת ספר דכיון שהוא לכבוד מלך צריך שלא יהיו ראויות לדישה אינו מכוון דמשמע דהכי הוא קושט' דמילתא והרי מסיק דעיקור למלך הוא מן הארכובה ולמטה ומשמע דבהא ראויות לדישה דאי לא כפי פירושו בתוספו' איך כתבו ואי משום בל תשחית אפי' טמאה ות"ל דאי משום ב"ת איך הותר מהארכובה ולמטה האיכא בל תשחית אלא משמע דמהארכובה ולמטה ראויות לדישה כפי מאי דמשוה רש"י ותוספות. וכן מוכח בהדיא מדברי השה"ג ולא הו"ל להר' מגילת ספר לומר אלא דכיון דהוא מארכובה ולמעלה אינן ראויות לדישה. ותו יש לדקדק קצת על הרב שה"ג לפום מאי דכתיבנא בכונתו ועל הרב מגלת ספר דלא הול"ל אלא דהתם לא כתבו התוספות משום בל תשחית אלא בעיקור שיש בה טריפה שמאבדה לגמרי דכיון שהיא טריפה מתה ואפי' תהיה

ראויה לדישה לזמן מועט הא טריפה היא ומתה ורש"י בחולין לא איירי בעיקור שעושה אותה טריפה. ולמדנו מהאמור דליכא בל תשחית אלא בהשחתה גמורה אבל כשעדיין ראוי לאיזה דבר מעין מלאכתו ליכא בל תשחית וה"ה בנ"ד שלוקח האילן כמו שהוא ונוטעו במקום אחר ומתקיים כל האילן שפיר דמי והגם דמזיק קצת לאילן או לאיזה ענפים לית לן בה כיון דאינו משחית לגמרי.

איברא דחזיתיה להרב שלטי הגבורים שם דסיים וכתב וז"ל וכיון דליכא בל תשחית אלא כשהדבר נשחת מכל וכל צ"ע א"כ למה לו למהר"ף בהגהות סמ"ג לדחוק עצמו לומר דבבגד הנקרע על מת לא שייך בל תשחית משום דאתי מצות קריעה ודחי ליה ולמה ליה לדחוק כולי האי ת"ל דמשום האי קריעה לא הוי הבגד נשחת דהא ראוי הוא עוד למה שהיה ראוי קודם לכן וצ"ע לישב דברי מהר"ף ז"ל עכ"ל. וק' על הרב שה"ג דהאמרינן פ"ק דקדושין דף ל"ב רב הונא קרע שיראי באנפי דרבא בריה אמר איזיל איחזי אי רתח אי לא רתח וכו' והקעבר על בל תשחית דעבד ליה בפומבייני ופירש"י במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו עכ"ל וזה מסכים לדברי מהרי"ף שהביא השה"ג דאי כסברת השה"ג מאי פריך והא קעבר על בל תשחית הלא הקורע בגד לא נשחת מכל וכל ומאי ס"ד דהמקשן להקשו' והא קעבר על בל תשחית אימא דהוי קריעה דלא היה משחית הכל וכן הוא מורה לשון קריעה. והתרצן אמאי משני בפומבייני לישני דלא שייך השחתה אלא בהשחת' מכל וכל ואף דלא הוי בפומבייני ליכא בל תשחית. אלא מוכח מהכא דכי איכא השחתה מיהא אסור והטיב אשר דיבר מהר"ף דטעמא דקריעה משום מצוה דקריעה דאי לא"ה אסור. ועוד קשה על הרב שה"ג מהא דאמרינן בקמא דף צ"א ע"ב מאן תנא דשמעת ליה אין אדם רשאי לחבול בעצמו וכו' אלא האי תנא הוא מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי א"ר אלעזר שמעתי שהמקרע על המת יותר מדאי לוקה משום בל תשחית וכ"ש גופו וכתבו התוס' ד"ה אלא האי תנא וא"ת ומאי ס"ד וכי על זה צריך ראיה דמקרע בגדים עובר משום בל תשחית ואומר ר"י דאין מביא אלא שאסור לחבול אפי' לצורך וכו' וכן מקרע על מת זהו לצורך עכ"ל וכ"כ הרשב"א בחידושיו (דפוס פראג) וז"ל וא"ת אי מהאי מאי קאמר מאן תנא הא כולי עלמא היא דמקרע בגדי' עוברין על בל תשחית ותירצו בתוספות דמייתי ראיה מקריע' שהיא לצורך כגון במת שאעפ"י שעיקר קריעה מצוה ומי שהוא מקרע יותר מדאי נהנה בו שעושה נחת רוח ליצרו ואפ"ה אסור מכ"ש מחבל עצמו עכ"ל הרי הדבר מבואר כדברי מהר"ף הנז' דדוקא משום מצוה הותר לקרוע וכשהוא יותר מדאי איסור' איכ' ולקי ואי כדעת הרב שה"ג הרי אינו משחי' מכל וכל ושרי. הן אמת דכעת לא מצאתי לפוסקים שהביאו

הא דקורע על מתו יותר מדאי עובר משום בל תשחית. וליכא למימר משום דמייתי לה משם ר' אלעזר משמע דהוי פלוגת'. דהרי בש"ס דחי דלא אפשר דמשנתנו כי האי תנא דדילמא שאני בגדים דפסידא דלא הדר הוא ומסיק דהרי תנא הוא ר' אלעזר הקפר דקאמר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין וכו' וא"כ משמע דלמשנתנו דקאמ' דאינו רשאי לחבול בעצמו מכ"ש דהמקרע על מתו יותר מדאי לקי והרי"ף והרא"ש הביאו משנתנו וגם הרמב"ם פ"ה מה' חובל:

אמנם הטור ח"מ סימן ת"ך הביא משם הרמ"ה דהאדם רשאי לחבול בעצמו ומ"מ אפי' הרמ"ה אפשר דאית ליה דהמקרע על מתו יותר מדאי לקי דשאני בגדים דהוי פסידא דלא הדר. והן לו יהי דהרמ"ה חולק הרי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו כמשנתנו וכן פסק מרן שם בש"ע דין ל"א וכן מהרש"ל בים של שלמה פסק שם פ' החובל סימן נ"ט במשנתנו דאין אדם רשאי לחבול בעצמו וסיים דמסקינן שאסור לקרוע על המת יותר מדאי וכו' ע"ש. וק"ק על הטור שהביא דברי הרמ"ה לחוד דאמאי לא זכר שם דדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כמשנתנו. ומה גם דעת אביו הרא"ש דשמעתיה בפומיה כולי יומא. ותו דהטור עצמו בקיצור פסקי הרא"ש כתב דאינו רשאי לחבול בעצמו. ברם אנא חזיתיה להרב כנה"ג שם הגהב"י אות ט' ואות יו"ד שהאריך הרבה בזה. ומידי עוברי חזה הוית דיש מהאחרונים שרצו לומר דאין ראיה מהרי"ף והרא"ש. אכן לא יגהה מזור משום יתובי דעתא דהטור ז"ל דהרי איהו גופיה מייתי לה בקצור פסקי הרא"ש אלמא דסבר דדעת אביו הוא הרא"ש הכי לפסוק כמשנתנו ואמאי לא הזכיר דעתו בטור. ומ"מ במאי דקמן כבר מילתא אמורה דאפשר דאפילו הרמ"ה אזיל ומודה בהא דהמקרע על מתו יותר מדאי דלקי דלא פליג אלא אחובל בעצמו ושאני בגדים דהוי פסידא דלא הדר. וכזה ראיתי להרב פרישה שכתב שם סימן ת"ך על דברי הרמ"ה ובגמרא שם מחלק דאף ע"ג דאסור לאדם לקרוע בגדיו על מת יותר מדאי משום בל תשחית לכ"ע חבלה בגופו שרי טפי מפני שזה מעלה ארוכה עכ"ל עין רואה דפשיטא ליה להרב פרישה דהא דקורע יותר מדאי לקי כ"ע היא ותו דהרי התוספות והרשב"א כתבו דלכ"ע קורע בגדים עבר על בל תשחית. ובהגהת סמ"ק סימן קע"ה הביא בשם רבינו יונה הא דקורע על מתו יותר מדאי לוקה. וכזה ראיתי להריטב"א בחידושיו למ"ק לדף כ"ד שכת' כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע פירש ר"י שזה למי שקרע כבר שאין לו לחזור ולקרוע ואיכ' משום בל תשחית וכו'. וכן כתב עוד גבי מ"ש שאני רבנן וכו' פירש ר"י ולית בהו משום תפלות שיהא בל תשחית וכו' ע"ש וכן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם בשער הקריעה דף י"ו ע"ב ע"ש. הא למדת דהעיקר כדברי מהר"ף הנז' דקריעה על מת שריא

משום דהוי מצוה ואי לאו הכי אף דאינו משחי' מכל וכל איכ' בל תשחית דלא כהרב שלטי הגבורים ז"ל. וכי תאמר בלבבך א"כ אעיקר' דדינא פרכא בואו ונצווח על אורן של חכמים רש"י זצ"ל כי הוא המוליד חילוק זה שכתב פ"ק דחולין דאי הוה עקר להו ליכא בל תשחית דהיו ראויות למלאכה וקשיא עליה מכל האמור. שמענה ואתה דע לך דבדברי רש"י לק"מ כי מעולם לא כתב רש"י דשרי היכ' דאינו משחית מכל וכל אלא כי התם גבי רבי דהיה רוצה לזכות שר' פנחס בן יאיר יסעוד אצלו וכן הפרדות שלא יזיקו לבריות כמבואר התם ובכי הא דהוי צורך קצת מצוה הוא דקאמר רש"י אבל בלא"ה אף דאינו משחית מכל וכל איכ' בל תשחית ולהכי פריך על רב הונא דקרע שיראי והקעבר על בל תשחית ולהכי הקורע יותר מדאי שאין בו מצוה כלל אסור ואמטול הכין אצטריכ' למהר"ף הנזכר וטעמא טעים דאיכ' מצוה בקריעה. והרא"ש בתוספותיו פ"ק דתמיד סוף דף כ"ז אדתנן שורף כסותו כתב ואין כאן בל תשחית דהפקר ב"ד הפקר. תבנא לדיננא דלפום מאי דאמרן אזדא לה ראיתנו מדברי רש"י כמבואר. ואולם בכל זאת נראה דלקצוץ איזה ענפי אילן ליכא בל תשחית וכמ"ש הרב משנה למלך סוף הלכות איסורי מזבח כמו שהבאתיו בתשובה אחרת (היא תשובת סימן כ"ב לעיל וע"ש) וה"ה קצת משרשיו כיון שזה שעושה הוא לצורך ככתוב בשאלה. ואיכ' למימר דגם רש"י בעושה לצורך אמרה ולא בעינן דיהיה צורך מצוה כמו שצדדנו בסמוך. וההיא דרב הונא וקורע יותר מדאי לא חשיב לצורך דהגם דאיכ' פורתא לא הוי צורך גמור כמבואר. ומה גם שכתב השואל דיותר שוה לו הבית אשר יבנה יותר מכמה אילנות ובכה"ג שרי כמו שמבואר פ' החובל והארכתי בזה בתשובה הנז' בס"ד. וכ"כ הסמ"ג לאוין רכ"ט ואם אדם משחית שום דבר כדי להטיל אימה על בני ביתו וכו' מותר ששכר הטלת יראתו מרובה על השחתתו עכ"ל והרב מהר"ר יחיאל באסן בתשובה סימן ק"א הביא ראיה לדבריו מרב הונא דקרע וכו' ופריך והקעבר וכו' וממ"ש פ' מפנין ע"ש ודבר ה' בפיהו אמת שכן רבינו אליעזר ממיץ בס' יראים מצוה רצ"ז מייתי ההיא דרב הונא וההיא דפרק מפנין ושוב כתב כדברי הסמ"ג ע"ש וגם הסמ"ג גופיה הזכירם שם בסמוך.

ועוד יש להתיר בנ"ד שכתב השואל דחייש שמא בעת הנתקו יבא לשחת קצת משרשי האילן ומוכח דהגנן הפועל אמר לו דאינו ודאי דבעת הנתקו יושחתו קצת שרשים רק הוא ספק. ואם כנים הדברים נראה להתיר דדבר שאינו מתכוין ולאו פסיק רישיה הלכה רווחת דשרי אף באיסור שבת והכא אינו מכוין לשחת ואדרב' כל ישעו להוציאו שלם וכל שאינו ודאי שיושחת איזה שרש שרי אף אם אח"ך יושחתו ומשום דלא צריכנא להאי טעמא לא פניתי לעמוד בפרט זה כדתזי. ומאי דשאיל השואל אם יש לחוש לסכנ'

מטעמא דאמרו פ' החובל לא שכיב שבחת ברי וכו'. ראיתי להרב שאלת יעבץ ח"א סימן ע"ו דחייש ומריש הוה אמינא מאי דחזיתיה לרב הנזכר בתחלת תשובתו דמייתי ראיה דלצורך מצוה שרי מאותה שאמרו פ"ב דתמיד דהיו בוררין מעצי תאנה שאינם עושים פירות למערכה משום ישוב ארץ ישראל ומאי אריא משום ישוב א"י ת"ל דעבר על בל תשחית אלא דלמצוה שרי עכ"ד וכבר קדמו הרב באר שבע דהקשה ותירץ כן בתוספותיו. ועדיפא מינה פריך הרב באר שבע למ"ד משום דקטירי דלית ליה משום ישוב א"י ודאי דנקטי מעצי תאנה אף מהעושין פירות וק' דאיכ' בל תשחית וכתב ושמא י"ל דלצורך מצוה גדולה כי האי שרי ועין רואה דאפיק לה בלשון שמא שלא כדברי הרב יעבץ דפשיט' ליה טובא ומייתי לה לראיה ונראה דהרב באר שבע טעמו ונימוקו עמו דלאו שינויא הוי הא דהוא לצורך מצוה וכולי האי ואולי דמצית אמרת לה בלשון שמא דהרי לכי מטית לומר דאיכ' בל תשחית תו ליכא למשרי במקום מצוה דהאיכא יערות טובא לקוץ אילני דלא עבדי פירי ואמאי יעלה הכורת על אלו העושים פירות ומאי מצוה איכ' בהני למעבד איסור' כל דאיכ' לקיומי מצוה דמערכה באילני דלא עבדי פירי ומקיים לאו דבל תשחית ומצוה דמערכה במקומה מתקיימת באינך. ומכאן תשובה למה שהשיג הרב יעבץ הנזכר על המפרשים במלכים א' סימן ו' דכתיב שעשה כרובים מעצי שמן ותרגם יונתן אעי דזיתא דהיה מאילני דלא עבדי פירי דלא היו צריכי' לזה אלא משום מצוה וטעו דמה שאמרו בעצי המערכה מאילני דלא עבדי פירי היינו משום בל תשחית וליתא אלא משום ישוב א"י זהו תורף דבריו. ואין כאן השגה דאין להתיר משום מצוה בדאיכא אילני דלא עבדי פירי כדאמרן ומה שאמרו דכן אמרו בעצי המערכה הוא דמיון בעלמא. ותו נעלם ממנו מ"ש בשמות רבה פ' ל"ה למה עצי שיטים למד הקב"ה דרך ארץ לדורות שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות או' לו ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתם עאכ"ו עכ"ל וא"כ ודאי העיקר כפי' המפרשים דאעי זיתא הוו מהנך דלא עבדי פירי. וגם ק"ק ממדרש זה על הרב באר שבע כמבואר. אלא דלשון המדרש דנקט למדה דרך ארץ ק' דהאיכא בל תשחית ומאי דרך ארץ דקאמר ויש לישב וס' יפ"ת אין עמדי. והרב משנה למלך סוף ה' אסורי מזבח כתב על קושית הרב ב"ש ולא הבנתי קושיא זו דמאי דאסר משום לא תשחית אינו אלא לקצץ האילן עצמו משרשו אבל לקצץ ענפים וחריות לא ידעתי היכא רמיזא איסור זה והכא לא היו כורתים אלא הענפים ברם שרשוהי בארע' שבוקו עכ"ל ורמזתי דבריו לעיל. ונראה דכונת דבריו דאין דין קציצת האילן גם בענפים לחוד דהיינו שאין לקוץ האילן לשרוף או לבנין (אם

לא בתנאים שביארו הפוסקים ובספר הק' ברכי יוסף י"ד סי' רצ"ד אות ט"ו קצרתי ע"ש) אבל הענפים מותר לקוץ לשרוף וכיוצא אבל לקוץ הענפים בחנם נראה דגם הרב משנ"ל מודה דאיכ' לתא דאיסור' מיהא מדרבנן. וכיוצא בזה כתבנו בעניותנו לעיל שהוא דעת רש"י פ"ק דחולין שכתב דליכא בל תשחית בעקור שראויות לדישה דכונתו דכשהוא לצורך שרי כמש"ל. והן עתה ראתה עיני להרב תורת חיים בשיטתו לע"ז דף י"א שדחה דברי רש"י דפ"ק דחולין הנזכ' דאין סברא שיהיו ראויות לדישה אחר שנשרו פרסותיהן ועוד האיכ' מיהא [ב"ת] כיון שאין ראויות למלאכה כמו שהיו ומאי דקאמר רבי פנחס צב"ח ברישא היינו משום דהוי דאורית' אבל בל תשחית דוק' באילנות דאורית' אבל בשאר מילי דרבנן כמו שכתב הרמב"ם פ"ח דמלכים זהו תורף דבריו ונראה לישב דעת רש"י שהוא סובר דאיכ' לאו בכל מילי כדמוכח פרק החובל דף צ"א דקאמר ר' אלעזר הקורע על מתו יותר מדאי לוקה אלמ' אף כשאינן אילנות לוקה וכן נראה דעת התוספות במציעא דף ל"ב ריש ע"ב ע"ש ולזה נוטי' קצת דברי הרא"ם בס' יראים סימן רצ"ז והסמ"ג לאוין רכ"ט. וכ"כ הרמב"ם גופיה בס' המצות לאוין נ"ז ומה שפירש הרב מגיל' ספר לאוין רכ"ט דקאי אאילנות אינו במשמע דבריו כאשר יראה הרואה. וכיון שסובר רש"י דגם בשאר מילי איכ' איסור תורה להכי הוכרח לומר דבעקור שראויות לדישה קאמר. ובהא ליכא בל תשחית דאורית' אבל מדרבנן אסור וכשהוא לצורך שרי ובהכי נתישבו דברי רש"י כאשר המעין בלבבו יבין כי לקצר אני צריך.

עוד ראיתי להרב יעבץ שם שתמה עמ"ש הרב ט"ז י"ד סימן קי"ו מצינו שחז"ל אסרו לקוץ אילן העושה פירות מפני הסכנה שהרי לאו של תורה ולוקין עליו ולא מפני הסכנה ולישנא דאסור למקצייה אטעייה וחשב שאין איסורו אלא מדבריהם וכו' עכ"ל ולק"מ ותימה עליו איך חשד להרב ט"ז בזה והרי הרב ט"ז שם הזכיר להסמ"ג שהביאו בלאוין רכ"ט וא"כ ודאי ראה שהסמ"ג מנאו בכלל הלאוין. אבל הרב ט"ז קאי בדיני סכנה ומשו"ה מייתי לדין זה שם בסימן קי"ו. והוצרך לומר שרז"ל אסרוהו מפני הסכנה כלומר מלבד איסור תורה ולא הוצרך לפרש רק כתב מפני הסכנה לומר דמשו"ה מייתי ליה התם דאי לא"ה מאי שיאטיה דדין זה התם. כן נראה פשוט אלא שהט"ז קיצר בלשונו וסמך על מה שהזכיר הסמ"ג. תו חזינא להרב הנזכר שכתב על ההיא דאמרינן דא"ר חנינא לא שכיב שבחת ברי דודאי שבחת היה ת"ח וח"ו דעבר על לאו אלא שהיה מעולה בדמיו או צריך למקומו היה ואינה משנת חסידים ונענש ע"ז לפי שחסיד היה ע"ש באורך. ואין דבריו מחוורין ולא דמי להההיא דריב"ל דאמרו בירושלמי פ"ט דתרומות דאליהו לא דיבר עמו לפי שמסר לעולא בר קושב ואמר ליה לאליהו ז"ל ולא משנה עשיתי והשיבו וכי

משנת חסידים היא זו. דהכא למות בלא עתו לא מן השם הוא כי יקר בעיני ה' המותה לחסידיו ומשום שלא נהג חסידות ועשה כדין לא נתחייב כרת ח"ו דדוקא יסורין אשכחן פ' הפועלים דאתו על רבינו הקדוש דלא רחים אההוא עגלא וכו'. וזה פשוט. וכ"כ הרב פר"ח סימן קי"ז וז"ל מלבד שמעיקר הדין אין לקוץ אילן העושה פירות משום בל תשחית גרסינן נמי פ' החובל א"ר חנינא לא שכיב וכו' עכ"ל אלמא בדבר דאיכ' בל תשחית איכ' סכנה. והכי משמע מדברי ר' חנינא בעצמן דקאמר לא שכיב שבחת ברי אלא על דקץ תאנה בלא זימנא ואם איתי' למה ליה לומר בלא זמנא הול"ל שקצץ תאנה שצריך למקומה וכיוצא וכן משמע מדברי מהרש"ל בים של שלמה סי' ס"ב. ובהכי נדחה מ"ש עוד דלכ"ע איכ' סכנתא אף דשרי מדינא ואינו מחוור דא"כ איך הפוסקי' הרמב"ם וסמ"ג ורבינו ירוחם סתמו דכי הוא מעולה בדמים שרי והו"לל דעכ"ז איכ' סכנה ולא לומר דקוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרות או אם מזיק בשדה אחרים או מפני שדמיו יקרים. ותו דהרי שמואל ורב חסדא ציוו לאריסיה' שיעקרו כמ"ש פ' החובל דף צ"ב ומסתמא אריסיהם ישראל הוו. ומה שיישב לזה הרב הנז' לא נהירא כדמשמע מסתמות הש"ס והפוסקים. ומעין דוגמא הביא ראיה מהרלנ"ח בתשובה סימן ל"ו דדין קטלנית ביבמה ליתא מדכתבו הפוסקים דין ג' אחים ב' נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית וכו' ומדשרו שתתיבם לאח הג' ש"מ דליכא סכנתא דקטלנית ביבמה ע"ש. ומכ"ש הכא דאכתי לא שמעינן דאיכ' סכנה באופן שמותר מן הדין לקוץ. ומה שיישב הרב הנז' לפי דרכו ההיא דרבא בר חנן דא"ל לרב יוסף אנא לא קייצנא וכו' ליתא וכבר כתבו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והרב הנמקי ומרן בכסף משנה והרב תורת חיים דרבה בר חנן הוה פליג עליה דרב יוסף בעיקר הדין כמו שיראה הרואה דבריהם באורך ומדברי רבוותא הנז' מוכח דבמידי דשרי מדינא ליכא סכנתא דמאי דקאמר אנא לא קייצנא הוא שהיה חולק בדין. וגם מה שצדד עוד הרב הנזכר דלאדם חשוב לא הותר בעצמו ומשו"ה איענש שבחת וכדאשכחן דקפיד ר' אמי אר"נ דשתי מיא דאחים קפילא וכו' ע"ש אין דבריו מחוורין אי ממאי דכתיבנא לעיל ואי מטעמי אחריני.

ואחר זמן רב בא לידי ס' תשובות מקור ברוך חדש להרב מהר"ר בינדיט וויזל וראיתי סימן ח' שהפליא לתמוה על הרב ט"ז והגדיל המדורה ובקש לעקור דליכא סכנה וגם על הרב פר"ח השיג ע"ש באורך ולי נראה דהדברים פשוטים דאיכ' סכנה נמי כשהוא אסור מן הדין דעובר על ל"ת אינו חייב כרת אלא דבהא איכ' סכנה כי איכ' איסור' וכשמותר מן הדין ליכא סכנה ובמאי דמוכח מהט"ז עצמו שעשה מעשה והורה להתיר והרבה היה לי לדקדק על דברי הרב הנז' אלא שאין הפנאי מסכים. גם דברי הרב ט"ז נראין

הדברים כמש"ל דהא אסוגי' דהחובל ודברי הסמ"ג קאי אלא דנקט סכנה דבהא עסיק והרב פר"ח נקט תרוייהו ולא עלה על לב להשיג על הט"ז.

איברא דראיתי בצוואות רבינו יהודה חסיד זצ"ל שכתוב שם אות נ"ג אילן העושה פירות אין לקצוץ אותו ויש לצדד בזה דכונתו דהגם דמותר מן הדין לא יקוץ כמו שרוב הצואות הם דברים המותרים לפום דינא ועל קצתם אין העולם חוששין כלל. ועל כן נראה דלרווחא דמילת' יקוץ אותו על ידי גוי וכ"כ בנדונו הרב שאלת יעבץ. וכתוב שם דאם כשעוקרין הגפן היא חיה ונטעי לה במקום אחר אין כאן בית מיחוש וכ"כ בפשיטות הרב שבות יעקב ח"א סי' קנ"ט ע"ש. כלל העולה דיכול ראובן לעקור האילן ממקומו ולנוטעו במקום אחר ויזהר להביא גוים אומנים ויחפר"ו את הארץ הטב כל הנצרך להוציא שרשיו בשלימות ותכף לנטעה במקום אחר וליעביד ליה כי היכי דנחיה. והנלע"ד כתבתי הצעיר חיר א ס"ט.

סימן כד

משיב אמרים. בדין שהחיינו בין המצרים

שאלה אנא נפשאי שמעה אזני מפומיה דמר דיום י"ז בתמוז שחל בשבת אין לברך שהחיינו והן עתה שבא לידי ספרו ברכי יוסף ראיתי בסימן תקנ"א דמייתי דהרב מהר"ם זכות ז"ל שרי לברך והרב כנה"ג בתשובה אוסר וסיים ודעתי הקצרה כמתירין ולא ידענא מה אידון בה דתורה שבע"פ אינה כתורה שבכתב. גם יודיעני דעתו אם יש לברך בליל י"ז בתמוז שהחיינו שראיתי בספר חדש ממש מטה אפרים בסופו דהתיר וכמדומני שהמנהג בהפך ושכמ"ה.

תשובה חיבה יתירה נודעת. חכם ומבין ויתרון דעת. דקביע ליה דוכתא בחצרות אלהינו חצר קובעת. חזה הוית הני בי תרי כשאו"ל חיי"ם זאת אשיב אל לבי ע"ט לטעת. זה יצא ראשונה שמיע ליה למר כי פי המדבר שאין לברך שהחיינו בי"ז תמוז שאירע בשבת וכל קבל דנא עינו ראה על הברכים שכתוב להפך. האח האח ראתה עינינו זאת לפנים הני ברכי דשלהי דט"ס נפל ויהי מאז כתבתי בגיליון ונשמט מס' מחב"ר אגב רהטאי וטרדאי. איכו השתא יצא עת"ק אשר כתבתי בגיליון וז"ל ט"ס יש כאן ובמקום הכתוב ודעתי הקצרה כמתירין צ"ל ודעתי הקצרה כמותו כצ"ל ור"ל כמ"ש הרב כנה"ג בתשובה דאסר דעליה קאימנא ועתה אפרש שיחתי דטעמו ונימוקו עמו ואין ראיה מט"ב שחל בשבת שמעל' על שלחנו וכו' דהכא הטעם שלא לומר בזמן פורענות שהחיינו והגיענו לזמן הזה כיון דהוא זמן מר. ואפי' בשבת אין לומר כן כאשר הדבר יצא מפי המלך

רבינו האר"י זצ"ל דבשבת בין המצרים אין לומר שהחיינו דמילתא דתליא באבילות אין אבילות בשבת אבל דבר התלוי מצד עצם הזמן גם שבת זמניה הוא ובכלל ימי הרעה הוא והגם דבראית הרב הכנה"ג יש לדחות כאשר המעיין יראה. מ"מ הסברא תכריע לפי טעמו של דבר דה"ה בי"ז שחל בשבת דהזמן רע ומר. וכן ראיתי שכתב הרב המקובל עיר וקדיש מהר"ח הכהן ז"ל בספרו הבהיר טור ברקת דשבת ור"ח לא יצאו מכלל בין המצרים שהן ימי הרעה הן אמת כי ט"ב שחל להיות בשבת נדחה היינו מפני התענית אבל הזמן רע ומר אלא שאין מתענין בשבת עכ"ד ומשמע לפי דבריו שה"ה י"ז בתמוז שחל להיות בשבת. אבל מ"ש שם הרב טור ברקת דהמברך שהחיינו בשבת בין המצרים טועה מדרך השכל לישר"י לן מר דספר חסידים כתב בסימן תת"ם דיאמרו בשבת ואין לומר לשון זה על רבוותא קמאי. ומיהו לנוהגים כדברי רבינו האר"י זצ"ל שלא לומר שהחיינו בשבת ה"ה לי"ז שחל להיות בשבת ודלא כהרמ"ז. וכן ראיתי שהסכים הרב מר וקציעה שלא לומר אפי' בי"ז שחל להיות בשבת הפך הרב מגן אברהם עד כאן כתבתי בגליון. ומעתה נתישבה תמיהתך ופלטי לי מחדא.

ואשיב"ך על קנ"ך על דבר אם מותר לברך שהחיינו ליל י"ז בחמוז שראית בס' חדש דשרי שמענה ואתה דע לך כמעט שעברתי על דבריו אביע אומר דלא כן אנכי עמדי ולא אדקדק מה שיש לעמוד בדבריו רק לענין דינא שכתב דלא דמי לתשובת הרשב"א שהביא מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש דת סימן י"ח דהכא הטעם דבי"ו בתמוז ארעו מילי דפורענותא ואין לך בו אלא חידושו דמזמן הפורענות דוקא דביום י"ז הובקעה העיר דדרך המלכים לעשות מלחמה ביום וכו' והאריך בזה ואני בעניי אומר דאף אי יהבינן כל דיליה הרי כתב הרמב"ן בס' תורת האדם בריש ענין אבלות ישנה וז"ל ומסתברא דכלהו ד' צומות תענית צבור הן ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהן מפסיקין בהם מבעוד יום ואסורין ברחיצה וכו' כט"ב וקרא מקיש להו כט"ב אלא האידנא כיון דבזמן דליכא צרה בטלין ורצו נהגו להתענות בהן ולא רצו לנהוג בהן בחומרות הללו אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין הן בכלן דלא גרע גזרת נביאים מגזרת בית דין וכו' עכ"ל ע"ש באורך והביא דבריו הר"ן פ"ק דר"ה וכיון דתעני' י"ז בתמוז מעיקר תקנת וגזרת הנביאים היה להפסיק מבעוד יום כט"ב נהי דהשתא הקלו לאכול בלילה ולרחוץ וכו' מ"מ זמן פורענות הוא וכך היתה התקנה מעיקרא לנהוג בתענית מבעוד יום כט"ב. ומאחר שכן למה שנהנו שלא לומר שהחיינו ודאי מתחילת ליל י"ז אין לומר שהחיינו. **וכן** הנוהגים שלא לאכול בשר בין המצרים והביא מנהג זה מרן בש"ע ודאי אין אוכלין בשר בליל י"ז בתמוז והוא מנהג פשוט בארץ הצבי שהרבה פורשים מאכילת בשר בין

המצרים ומתחילים לנהוג מליל י"ז בתמוז. וכן המנהג גם בשהחיינו. והרי מור"ם בי"ד סוף סימן שצ"א וסי' ת"ב כתב דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחרת מת אביו והגם דבסימן שצ"א כתבה בלשון י"א בסימן ת"ב כתבה בסתם וכתב הרב ש"ך שכן ראה נוהגים באיסור. ומכ"ש בנ"ד דאפי' המקילים שם הכא ודאי מודו דליל י"ז בתמוז אין לומר שהחיינו כן נראה לדעתי הקצרה. ומר את אשר יבחר יקריב אליו וה' יקרבהו לתורה ולתעודה כפלים לתושיה ואתה וביתך מסובין בבנ"י בר"ק בני עליה זרעא מעליא והעושר והכבוד עותרא סגיא ככל אשר תאוה נפשך אלהים חשב"ה רב העליליה ונפש אדם מו"עט קטינ' דארעא דב"י חי"א:

סימן כה

בדין ש"ץ שטעה ולא קרא בחה"מ דפסח בספר שני והקרבתם

שאלה הרב בית דוד א"ח הורה דש"ץ שטעה וקרא בח"ה של פסח בספר שני ענין אחר ולא קרא והקרבתם דאין צריך לחזור וכתוב בספר אגורה באהלך דאין מקום לדברי הרב בית דוד דאשתמיטתיה תשובת הרשב"ץ שהביא מרן בב"י סימן רפ"ב ומ"ש הרב שיירי כנה"ג שם דאף דהוי תקנת הגאונים קרו ליה חובת היום דודאי הרשב"ץ ראה גם ידע דברי הרא"ש והר"ן והמרדכי איכו השתא יורנו המורה מה משפט נבחרה לנו אם יחזור או לא ושכמ"ה.

תשובה ידיד נפשי בראש אמי"ר אמרתי למה הרגזתני להעלו' על ספר בענין זה. ואחרי שובי בתוך העמק אפיריין נמטייך דאשכחנא מרגנית' בס"ד ואשיבך על קנ"ך כי מה שכתב הספר הנזכר וגזר אומר דאשתמיטתיה להרב בית דוד תשובת הרשב"ץ שהביא מרן סימן רפ"ב עמו הסליחה דבדברי הרשב"ץ שהביא מרן בב"י סתמא קאמר ספר שני שקורא המפטיר שנמצא בו טעות צריך להוציא אחר דחוב' היום ומאי קאמר דאשתמיטתי' להר' בית דוד דברי הרשב"ץ ומה ראיה מהרשב"ץ דהוא ז"ל מיירי בספר שני שהוא חובת היום כגון ר"ח וד' פרשיות ואמר לך הרב בית דוד דכיון דהרשב"ץ קאמר שהוא חובת היום הרי פירש דעסיק בדבר שבחובה לא בס"ב שהוא מנהג הגאונים ולא הוזכר בתלמוד. ובודאי שהספר הנזכר לפי שראה שהרב שיירי כנה"ג שם סימן רפ"ב כתב באות ה' על מה שהורה הרב ז"ל דאם נמצא טעות בשביעי אחר שקרא ג' פסוקים א"צ להוציא ס"ת אחר על זה כתב וז"ל גם מה שנרא' מדברי הרשב"ץ דביום שמוציאים שני ספרים אם נמצא טעות בספר שני מוציאין ס"ת אחרת ולא חילק בין קרא ג' פסוקים ללא קרא הטעם מפני שביום שמוציאין שני ספרים קורא המפטיר בחובת

היום וכל שלא קרא כשעור שתקנו חכמים אין כאן קריאה ולפ"ז דוקא בשבת אם נמצא טעות בס"ת אחר שקראו ז' עולים כל אחד ג' פסוקים אין להוציא ס"ת אחרת אבל בי"ט וח"ה ור"ח וד' פרשיות צריך להוציא ס"ת אחרת עכ"ל ויען הרב קאי על הרשב"ץ וכתב דבי"ט וח"ה וכו' צריך וכו' פשיטא ליה לס' הנזכר דהרשב"ץ בהכי מיירי ועל זה כתב דאשתמיטיתיה להרב בית דוד דברי הרשב"ץ. ולא זו הדרך להקשות על הגדולים דאטו אחראי הרב בית דוד לפרש דברי הרשב"ץ כמה דפריש הרב שיירי הלא הרב בית דוד כה יאמר שאין כונת הרשב"ץ על ס"ב די"ט וח"ה אלא על קריאה מחוייבת הנמצאת בש"ס וכדאמרן. וכד דייקת שפיר גם דברי הרב שיירי יכולני לפתור דמ"ש י"ט וח"ה בס' הראשון מיירי שהרי כל עצמו של הרב לחלק דשאני קריאת שבת דכשקרא כ"א פסוקים יצא י"ח משא"כ י"ט וח"ה של פסח בס' ראשון דגם שקרא העולה האחרון ג' פסוקים עדין לא נשלם חובת היום ולא דמי לנמצא הטעות בשבת בז'. והגם דנקט ד' פרשיות ומיירי בספר שני מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא דהרב הוה מסדר הפרשיות של חיוב. וכן משמע קצת שהוא כונת הרב שיירי שכתב לשון זה בריש דבריו על דברי הרב מגדל עוז דבנמצא טעות אפי' בסוף הפרשה וצדד הרב ז"ל דבפ' י"ט וח"ה ור"ח וד' פרשיות קאמר. והרי התם לא קאי על ספר שני. ומשמע דבס' ראשון די"ט וח"ה מיירי. וראיתי להרב החסיד המפורסם מהר"י אלגזי זלה"ה בס' אמת ליעקב שהקשה על הרב בית דוד ממ"ש מהר"ם מלובלין בתשובה סימן פ"ה דאם קרא ביום השבת שהיה יום ראשון של ח"ה של סוכות למפטיר פרשת וביום השני לבד ולא קרא וביום הג' ובירך העולה אחריה צריך לחזור ולפתוח ס"ת ולקרות ביום הג' וכתב הרב הנזכר שנראה שהרב בית דוד לא ראה תשובת הר"ם מלובלין הנזכר ע"ש דף ס"א ע"ב. וכן ראיתי בס' שלחן גבוה סי' תרס"ג שהביא דברי הרב שיירי כנה"ג שכתב הוראת מהר"ם מלובלין הנז' בקצרה וכתב עלה שרבו הרב בית דוד נראה דלא ראה דברי הרב שיירי הללו שכת' בסימן רס"ט שאם שכח ביום ח"ה של פסח לקרות בספר שני והקרבתם שאין צריך לחזור ע"ש.

ואני אומר דהוראת הרב בית דוד אינה נגד הוראת מהר"ם הנז' דטעם הרב בית דוד שס"ב של פסח אינו מן התלמוד אלא מהגאונים ואינו חובה משא"כ קריאת החג שהוא משנה פ' בני העיר דתנן ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג ובזה גם הרב בית דוד מודה דחוזר דחובת היום היא וזה פשוט ומבואר. ואם כונת הרב אמת ליעקב היינו משום שהוא הביא שם משם מהר"ם הנז' וז"ל ואף דיש לומר דהרב תה"ד לא מיירי אלא בשאר פרשיות המועדים אבל בקרבנות המוספין דחובת היום נינהו ס"ל דחוזר אם דילג וכו' עכ"ל והרי דמהר"ם קאמר דקרבנו' המוספין חובת היום נינהו הפך הרב

בית דוד שכתב דקרבנות המוספין אינן חובה. גם זה אינו ראיה דאמר לך הרב בית דוד בקרבנו' מוספי החג שהוא נדונו קאמר דהוו חובה שנזכרו במשנה (ובתשובת מהר"ם הנז' דפוס מיץ יש שינוי בלשון ומהלשון שהביאו הרב מג"א סימן קל"ז והרב אמת ליעקב נראה דהוא טעות הדפוס וכעת אינו מצוי דפוס ראשון). וגם מגוף תשובת הרשב"ץ הנז' אשר היא בתשובותיו ח"א סימן קל"א לכאורה אין ראיה נגד הרב בית דוד כי הנה שם בשאלה כתוב ימים שמוציאין שני ס"ת כגון ד' פרשיות ויכולני לפתור דלא איירי אלא בחובת היום מעין דוגמת ד' פרשיות וכדאמרן. גם ממ"ש בתוך התשובה לענין קטן עולה וז"ל בקריאת חובת היום ומה שהיא תקנה קבועה כגון ד' פרשיות וחנוכה ומוספי ר"ח והרגלים א"א כלל ע"י קטן דכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן עכ"ל אין מופת חותך דמ"ש דמוספי ר"ח והרגלים הוו חובת היום יש לומר דהאי רגלים דנקט היינו קרבנו' החג דשנו במשנה וספר ראשון של מועדים דשנוי במשנה ובגמרא ובהנהו אין קטן עולה דלא הוי כמו שבת דקטן עולה אבל בשאר י"ט שקורין בספר ב' וכן בפסח בח"ה שקורין בקרבנו'. המוספין לא מיירי שאינו כתוב בש"ס רק הוא תקנת הגאונים והא לא מיקרי חובת היום כמ"ש ה' בית דוד וכן כתב רבינו ישעיה הראשון בס' המכריע סימן ל"א דקריאת הקרבנות בס' שני לאו חובת היום ואינו כתוב בש"ס אלא תקינו הגאונים הכי שהש"ץ לגרסינהו לומר הפ' במוסף ע"ש. וכן הרב בית חדש בתשובותיו בריש סימן קנ"ח כתב דאינם חובת היום והאריך בזה ע"ש. וכל זה כתבנו כלפי האומר דנעלם מה' בית דוד מה שהביא מרן בב' תשובת הרשב"ץ סימן רפ"ב ודברי הרב שיירי ואין מקום לדבריו כאשר כתבת ידיד נפשי. ואולם כד דייקת שפיר נרא' לפי קיצורי דאין לסמוך על הרב בית דוד בהורא' זו אי בעית אימא סברא ואי בעית אימא גמרא גמור מיסודן של ראשונים ואחרונים. אב"א סברא דאע"ג דספר שני של מועדים לא נזכר בש"ס מ"מ נזכר בסדר רב עמרם וכתבו ז"ל דהגאונים תקנוהו והרא"ש בפסקיו כתב דאפשר דרבנן סבוראי הכי תקון וכבר נתפשטה תקנה זו בכל תפוצות ישראל זה כמה מאות שנים וכל כי הא בתקנה קבועה כזו דבר שבחובה מיקריא. ואי בעית אימא גמרא הרי כתבו הרא"ש והמרדכי והאגודה דאית' בירושלמי אמר ר' יצחק שבת שחל בחה"מ בפסח ובסוכות מוציאין ב' ספרי תורות וקורין באחד ראה ובאחד מוספין עכ"ל האגודה. והמרדכי והאגודה כתבוה משם ראבי"ה והגם דבירושלמי דקמן כעת לא מצאתי לשון זה וכן הרב קרבן נתנאל כתב דלא מצא כן בירושלמי אהימנותייהו דהגדולים הנז' סמכינן. וא"כ הרי שרש מנהגנו כירושלמי אלא שצריך לדעת אמאי התוספות לא הביאו הירושלמי הזה וכתבו דלא יש סמך בתלמוד ולא מצאו אלא קצת

סמך מ"ש דאמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות ע"ש ותו רבינו ישעיה בס' המכריע סי' הנז' והביאו בס' שבלי הלקט כתב על הוצאת ס' שני דלא נמצא לא במשנ' ולא בתלמוד בבלי ולא בירושלמי ע"ש והרי נמצא בירושלמי ונראה דהתוספות ורבינו ישעיה היתה גירסתם בירושלמי כמו שהביאו הרא"ש ומפרשין דס' ב' על סוכות קאי דקרבנו' החג כתוב במשנה. ומ"מ לדעת ראבי"ה והרא"ש והמרדכי מפורש יוצא מהירושלמי להוציא ב' ס"ת במועדים והרי הם חובת היום. וכן מוכח מדברי הריב"ש סימן ל"ה וסי' שכ"א שהביא דברי המנהיג בשם ר"ת שביום שיש בו שני ספרי תורות שהמפטיר קורא במה שהוא חובה ליום אין מפטירין בו בקטן וכו' ע"ש הרי קפסיק ותני ביום שיש בו שני ספרים ומוכח דנכלל גם בספר שני של פסח ועצרת וכיוצא שקורין במוספין כמ"ש בסדר רב עמרם וקרי להו חובה ליום. וכן מוכח מדברי השאלה בסי' ל"ה שכתוב אם המפטיר הקורא בתורה שהוא חובת היום כמו בר"ח ופרשיות והמועדים אם צריך שיהיה גדול ועלה מייתי דברי המנהיג הנז'. והגם דהרב ב"ח בתשובה סימן הנז' בתחילה תפס דקריאת ספר שני אינו חובת היום שהיא מתקנת הגאונים וכמש"ל מ"מ בסוף התשובה על דברי המנהיג בשם ר"ת פירש דהוא חובה ליום מתקנת הגאונים דודאי המנהיג בשם ר"ת גם על ס"ב דמועדים איירי כדאמרן. ומה שפירש שם בתשובת הרב בית חדש דמיירי בקטן שאינו יודע למי מברכין לא עלה על דעת שלא יקרא במוספין מאחר שעולה אף למנין שבעה וכ"ש לקרבנות היום שאינה אלא תקנ' הגאוני' וכו' ע"ש. עמו הסליחה דאינו במשמע דברי המנהיג ומוכח דאיירי בקטן שיודע למי מברכין וכמו שהבין הריב"ש וכן הבין הרשב"ץ בתשובה הנזכר ושם תריץ יתיב לקו' הרב ב"ח. ואחרי הודיע אלהים אותנו שרש דברי ר"ת שהביאם הרשב"ץ בתשובה הנז' יותר בקיצור ממ"ש המנהיג ממילא מה שכתב הרשב"ץ והבאתיו לעיל וז"ל אבל בקריאת חובת היום ומה שהיא תקנה קבועה כגון ד' פרשיות וחנוכה ומוספי ר"ח ורגלים אי אפשר כלל ע"י קטן דכיון שאין מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עכ"ל כונתו על ספר ב' דמועדי' נמי והיינו דקאמר מוספי ר"ח ורגלים כלומר מוספי הרגלים וכל דבריו בס' שני וקאי על דברי ר"ת שלא כמו שפירשנו לעיל וקרי לכל חובת היום כיון שהיא תקנה קבועה כמו שאמר.

וכזאת וכזאת מוכח ממ"ש הרשב"ץ עוד בתשובה בח"ג סי' קע"א וז"ל קניית המצות אין אני מתיר בכאן לקטן אלא לקנות ההפטרה שאינה מענין המאורע אבל כשהיא מענין המאורע וזה ביום שמוציאין שני תורות אני משתדל שיהיה המפטי' גדול שאין מי שאינו מחויב בדבר מוציא הרבים ידי חובתן וכ"כ בעל המנהיג בשם ר"ת עכ"ל ומוכח

דבכל יום שמוציאין שתי תורות לא היה מניח קטן שאינו מוציא וכו' אלמא גם ס"ב של המועדים קרי ליה חובת היום ואין קטן מוציאם י"ח נגד מ"ש הרב בית דוד דס"ב תקנת גאונים ואינה חובה. ומאחר שנתברר דדברי ר"ת הם גם בס"ב דמועדים א"כ מ"ש הרשב"ץ בסי' קל"א על ס"ב שנמצא טעות שמוציאין אחר כיון דחובת היום הוא ועלה מייתי דברי ר"ת ממילא משמע דגם בס"ב דמוספי הרגלים וכיוצא שנמצא טעות מוציאין אחר דחובת היום הוא כאשר יראה המעיין בתשובת הרשב"ץ דסי' קל"א הנז'. וה"ה דאם שכח לקרות פ' המוספין וקרא בענין אחר דצריך להוציא ס"ת אחר והוא בכלל מ"ש התוס' במגילה דף כ"ג דאם קרא כל המנין שהוא צריך ושכח לקרוא בחובת היום יחזיר ספר תורה ויקרא אחר בחובת היום ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתי' עכ"ל וגם ס"ב בכלל חובת היום הוא דהרי התוספות על דברי ר"ת קיימי דקי"ל כמ"ד עולה וכו' ותכף אחר דברי ר"ת כתבו וחזן שטעה וכו' וכן אם הוא י"ט וקרא כל המנין וכו' והרי ר"ת קרי ליה לס"ב חובת היום ככל הדברים אשר ראו עיניך. הגם הלום ראיתי להרב מגן אברהם סימן קל"ו ס"ק ה' שהביא דברי התוספות דמגילה הנז' וכתב וז"ל ונ"ל מדסתמו ס"ל דבכל המועדים חוזר לא מיבעיא בחג דדינא דגמ' לקרות בקרבנות החג דחוזר אלא אפילו בשאר מועדים דתקנת רב עמרם היא וכו' אפ"ה צריך לקרותם דמה לי שקראם תכף או אחר זמן דאין גורם בזה ברכה אחרת וכו' עכ"ל הרי דכתב דמדסתמו התוספות סברי דחוזר אפילו בשאר מועדים דתקנת רב עמרם היא וכן נראה דעת הרב אליה רבה כמו שיראה הרואה. ומ"ש הרב מגן אברהם דאין גורם ברכה אחרת לא תידוק דאם הוא כנדון הרב בית דוד דצריך ברכה אחרת מודה הרב מג"א דלא יחזור. אלא דהרב קאי בסתם מי ששכח ולא החליף אמנם לדבריו דהתוס' סתמו בכל נראה דגם כשהחליף צריך להוציא אחרת ואותו שקרא בענין אחר כמאן דליתיה על דרך שכתבו התוס' ועיין בתשובת הרב מנחת יעקב סימן י"ח ובתשובת מהר"ם זכות סימן ל"ו דיש ראיה למ"ש ואין הפנאי מסכי' להאריך והנלע"ד כתבתי. והוי יודע דבקונטריס שם הגדולים ח"ב דף צ"א שרמזתי תשובתי זו יש ט"ס והשמטה בדפוס וכצ"ל ובתשובה דחיתי מי שרצה לומר דפליג עליה הרשב"ץ שהביא ב"י והרב שיירי וכו' אך שם בתשובה הנז' כתבתי דמהרב מג"א סימן קל"ו וכיוצא ממ"א נראה נגד סברת הרב בית דוד וכו' ושם בתשובה הארכתי והעלתי דלא כהב"ד בס"ד ע"ש כצ"ל.

סימן כו

עמ"ש במחזיק ברכה סי' רפ"ב אות יו"ד.

נודע בשערים שמו בהגיע תו"ר אג"ב חביבותא. יצי"ר כפיו סייר מרגניתא. החכם השלם הישיש ורב כמהר"ר נר"ו.

לדידי חזי לי מ"ש מר הש"ג על האר"ש הנה ארש"י וז"ל מה שתמה דאי קאי הרב כנה"ג בס"ב א"כ הו"ל להזכיר תשובת הרשב"ץ דאמר בנמצא טעות בס"ב שהוא קריאת המפטיר שאינו מן המנין שצריך להוציא אחר והו"ל דכשהורה הוא בנמצא טעות בא' אבל בס"ב הדת נתנה מהרשב"ץ. אהמ"ר אין זו תמיהא דאין דין זה בהרשב"ץ בפירוש דהרשב"ץ קאי שנפסל קודם קריאה כלל ובא ללמד דבס"ב צריך להוציא אחר אבל כשקרא ג' פסוקים בהכשר בס"ב אין זה ברור בדברי הרשב"ץ אלא דבשיירי נרגש מדברי הרשב"ץ לדינו דמדלא חילק ואמר דוקא אם לא קרא כלל אלא ה"ה קרא ג' פסוקים בהכשר אין צריך ודימה לקס"ד ס"א לב' ונראה הפך דינו ודחה דשניא דא מן דא ע"ש נמצא דמדעתו הוא שהכניס בדברי הרשב"ץ דגם בקרא ג' פסוקים בהכשר בס"ב צריך להוציא ס"ת אחר מדלא חילק א"כ אינו כ"כ מן התימה דלא כתב החבי"ב כמ"ש מר כי באותו זמן שכתב זה לא דקדק בהרשב"ץ מדלא חילק ואף דאין זה מרווח כ"כ מ"מ נגד אותו פי' פי' זה נאה ומתקבל והוא סבר' נכונה והיא כפי הדין. ומ"ש מר מ"מ מאחר וכו' תסגי לן וכו' דינהגו כך במילתא דפשיטא לן דכך היה מורה ובא הרב הנז' אבל במידי דאיכ' ספיקא וכו' לפק"ד איני סובל זה דמאחר דאין בדבריו אלו ישוב כלל הן מכח דבריו שבמקום אחר הן מכח הסברא איך נאמר דעבדינן עובדא כדברים האלה לא ימנע אי עבדינן כותיה מכח הסברא גם בדאיכא ס"ב הדין כן ואי לא עבדינן גם בס"א צריך להוציא אחר וכי דינא דממונא הוא לעשות פשרה עד כאן דברי מר הי"ו. ואני בעניי זאת אשיב מפני הכבוד. מאי דאמר מר דהרשב"ץ לא קאמר אם קראו ג' פסוקים וכו' אני אענה דהרשב"ץ סתם קאמר וכתב עלה שהוא חובת היום וכן הרב בשיירי כתב בפשיטות שנראה מדברי הרשב"ץ דאם נמצא טעות בס"ב ולא חילק בין קרא ג' פסוקים הטעם וכו' אלמא שזהו הנראה והוא מושכל ראשון. והרב ז"ל דעל תשובת הרשב"ץ קאי בכנה"ג הו"ל לומר דהן הן דברי הרשב"ץ ומ"ש מעכ"ת דעדיין לא יהיב דעתיה הרב ז"ל לזה הם פטומי מילי. הביטה וראה דאני לא נסתייעתי מדברי הרב שיירי דאלו הם דברים פשוטים והו"ל להזכיר הרשב"ץ ודאי. והמעיין עיניו תחזינה משרים דקושטא קאמינא. ומ"ש מעכ"ת על מה שכתבתי דתסגי במאי דנהוג כהרב ז"ל בשבת דעלמא לא כשיש ספק וכו' דאינו סובל זה אטו ממונא הוא דנעשה פשרה זהו תורף דבריו יש להצטער על כי כשל כח הסבל ולא יוכל שאת. דמ"ש אטו ממונא הוא דנעשה פשרה דברים הללו אינן כדאי להשיב עליהן ונכוה בפושרי"ן. ודברי ברור מללו כסדרן והלכתן

כהלכת גוברין תופסי קס"ת דכיון דרבים מגדולי האחרונים חולקים על הרב כנה"ג ונהגו ברוב המקומות להפך. תסגי לעשות כהוראת הרבז"ל במה שהוא ודאי סובר כך. אבל במידי דלא ברירא לן מאי דעתיה דהרב ז"ל לא והכי מרגלא בפומיהו דרבנן באתר' דנהוג כהרמב"ם או ש"ע דבדבר שהוא ספק אם סובר כך יעשו כחולקים והוא פשוט ומבואר בספרן של צדיקים. ומה גם כי כל הלשון כ"י ליתיה קמן והרב מהר"ש הלוי רב גובריה והן כל יקר ראתה עינו כל הכתוב לחיי"ם הרב ז"ל והוא הבין כך. והרב גדול הדור נמשך אחר מהר"ש הלוי ועשה מעשה. ולכי תידוק תשכח דמה שהבינו הרבנים הנז' בכ"י הרב כנה"ג דמיירי בנמצא הטעות בספר הראשון הוא האמת והצדק וראיה לפירושם ממה שלא אמר המציאות חדש שעליו הוא דן רק פתח ואמר אם כתבתי אני וכו' משמע דהיינו הנדון ממש דנמצא טעות בשביעי שהוא המשלים בס' הראשון ואין שינוי בזה הנדון רק שעתידין לקרות ס' שני. ואי כפירוש הרב החולק הו"ל לאודועי במאי עסיק כי הוא מציאות חדש ממש. גם ממה שכתב היינו בשבת דעלמא לא א"ש לפירוש הרב החולק דכפי פירושו דינו של הרב ז"ל הוא נמי כשאינו שבת דעלמא שיש בו ספר ב' ר"ח או חנוכה או ד' פרשיות וכיוצא ונדונו הוא דוקא כשיש ג' ספרים. ונוסף עוד מ"ש כיון דעדין לא נשלם חובת היום שהוא ר"ח או חנוכה מורה ובא כפירוש הרב מהר"ש הלוי ודעמיה דהרי כתב ר"ח או חנוכה או מד' פרשיות אלמא בשבת שיש בו ב' ספרים לבד מיירי דאו או קאמר. ותו דאי כפי' הרב החולק הול"ל כיון דלא השלים פרשת ר"ח מאחר דעסיק בקרא ג' פסוקים בפרשת ר"ח והוא לשון צודק וברור יותר. ועוד בה אי הרב ז"ל עסיק ואתי בשבת שיש בו ג' ספרים כגון ר"ח וחנוכה או ר"ח ושקלים או ר"ח והחדש לא הול"ל אלא כיון דלא נשלם חובת היום שהוא ר"ח ותו לא דבה סלקינן ונחתינן דנמצא הטעות בר"ח. ותו ד' פרשיות לא משכחת לה בכלן כי יקרא ג' ספרים דבשבת זכור ושבת פרה לא אפשר ג' ספרים ואין כאן אלא ב' ספרים ומה לו להזכיר ד' פרשיות. ואף גם זאת מ"ש מה יושיענו שקראו מאה גברי בספר הא' וכו' הכי הול"ל מה יושיענו שקרא השביעי ג' פסוקים בפרש' ר"ח כיון שלא השלים כל הפרשה שהיא חובת היום כי זהו עיקר הטעם כמבואר.

באופן שהמדקדק בדברי הרב כנה"ג בכ"י שהביא הרב יד אהרן משם מהר"ש הלוי יראה בעיניו ולבבו יבין שכונתו כמה דתרגמה הרב מהר"ש הלוי וסיעתו וכמו שדקדקנו. ומ"ש מר שאין בדבריו אלו ישוב כלל הן מכח הסברא הן מכח דבריו שבמקום אחר איך נאמר דעבדינן עובדא כדברים האלה וכו'. הרי הוכחנו דהרב כנה"ג בכ"י כונתו מבוארת כמו שהבין הרב מהר"ש הלוי ומ"ש דאין לו מקום מכח הסברא היינו ממה שפקפק מהר"ש

הלוי דמ"מ כבר נשלם חובת הס' הראשון וכו'. והמעיין יראה דהגם דיתכן לומר כדברי מהר"ש הלוי הנז' מ"מ יש פנים לדברי הרב כנה"ג דסבר דדוקא כי ליכא ספר שני אז אמרינן כבר נשלם חובת היום וקראו ז' עולים כ"א פסוקים והשאר יקרא הז' בלא ברכה והוא יפטור. אבל אי איכ' עדיין למקרי ספר שני פ' ר"ח וכיוצא יש מקום לומר דיוציאו אחר מכיון דהוא באמצע החיוב והרי מהר"ר אליהו ורבי' משולם הנהיגו שהו' יקרא בס"ב כמו שכתבו התוס' והרא"ש והמרדכי וכל שעדין יש לקרות דבר שבחובה אף למנהגנו דהח' קורא בס"ב מיקרי באמצע החיוב ויוציאו אחר ומה גם דלא א"ש שזה לא יברך אחריה ואחר כך תכף יעלה בספר ב' בברכה לפניה ולאחריה ויש מקום לסברא זו ואינה סברא זרה ומ"ש מכח דבריו שבמקום אחר אפשר דכונתו על מ"ש במחזיק ברכה דמדבריו בשיירי משמע הפך דין זה דמהשיירי נראה דאם נמצא הטעות בז' אף שיש ס"ב כל שקרא הז' ג' פסוקים אין מוציאין אחר ע"ש. ועל זה יש להשיב דבשיירי קאי בשקלא וטריא והכא בכ"י קאי לדין זה בפרטות ואית לן למעבד ככ"י דדן על זה בפרטות. ומה גם דלצד אחרון שכתבתי שם במח"ב קושיא הוא דאיכ' בדבריו בשיירי ולאו בפירושא אתמר. וכ"ש דאעיקרא מה שנרגש בשיירי דאמאי הרשב"ץ לא השמיענו בנמצא טעות בז' ל"ק דהרשב"ץ קאי להשיב שואלו דבר כמעשה שהיה וכמ"ש שם. ואם כונתו למה שהק' הרב יד אהרן אסיפא דמילתיה בכ"י שיש ס' מוכן בתיבה ממ"ש הרב בשיירי. זו אינה מגוף הדין דקיימינן ביה אם להוציא ס"ת אחר ולכן לא עיינתי בפרט זה ומה גם דבשיירי רמז דטעמא טעים בתשובה ואינה לפנינו. ומכללן של דברים אמורים הראת לדעת כי דברי שכתבתי במחזיק ברכה בדין זה טעמן ונימוקן עמם כאשר המעיין ישר יחזה וישפוט בצדק למחזיק ולמעוז לי. [ודע דאחר זה כתבתי תשובה שלימה בענין זה באורך ומשם תראה כי כן עיקר והדין אמת בס"ד:

וכסא כת"ר נכון יהיה לעולם יעלה לתורה ולתעודה על כל שכיות החמדה ככל אוות נפש האחת אהוב' ונפש נאה דורש ונאה מקיים קשר של קיימא בחבלי עבותות אהבה אנא זעירא מאנשי ירושלם עה"ק תו' והוא הצעיר חיד"א ס"ט:

סימן כז

בדין כבוד אשה לבעלה.

את זו דר"ש ממני אור עיני הבן יקיר לי החכם השלם כמה"ר אברהם אזולאי נר"ו וז"ל נא ליעיין מר מה שנסתפק הרב ארעא דרבנן אות של"ג אי כבוד אשה לבעלה דאוריתא או דרבנן וכתב דמדאמרינן אתה ואמך חייבים וכו' נראה קצת דהוא מדאורית' וכת' עלה

מהר"י עייאש דהוי מדאו' ודאי מדאמרינן רשות אחרים עליה וכו' ע"ש ובין למר ובין למר אשתמיט להו דברי התוספות שם שכתבו דהטעם שאינה מצויה בבית אלא בבית בעלה א"כ מה מקום להסתפק ובר מן דין משנה ערוכה סוף כריתות אבל אמרו חכמים וכו' שהבן ואמו חייבים בכבודו ולע"ד נראה דאשתמיט מיניהו יודיעני אם האמת אתי ושכמ"ה.

תשובה זה בני נאמן נטע נעמן את קולך שמעתי הש"ג תשי"ג במימ' קדיש על ארע"א הרב החסיד מהרי"א בס' ארעא דרבנן והרב מהרי"ע בארעא סמיכתא דתרוייהו אשתמיטיתינהו דברי התוספות ומשנה שלימה. שמענה ואתה דע לך לא זו הדרך להחליט הדברים ואשרי אדם מפחד תמיד בדברי תורה והדברים ק"ו כי תקרב אל עי"ר וקדיש אל תאמן בעצמך הפוך בה והפוך בה. הלא ידעת הא דאמרי במערבא לעולם יראה אדם בעל שמועה כנגדו. ובשגם הן האדם קרא ושנה ושלש וילן בעמ"ק ופשיטא ליה. בכל זאת אם פקח הוא לא יגזור אומר דאשתמיטתיה וכיוצא רק כה ידבר דרך אפשר מבא העי"ר והוא הצעיר וכאב את בן ירצה קסתי בידי תחליף בס"ד.

ראש דברך אמת דראית הרב מהר"י עייאש נראה שאינה ראיה וכך היא כתובה בקונטריס אשר לי אתרי אדעת"א קדושים אשר באר"ץ דמאי פשיטותיה דמהר"י עייאש שכתב מהך דאיש אמו ואביו תיראו דדרשו ז"ל איש ספק בידו וכו' מוכח דחיובה מן התורה דאי מדרבנן היאך תדחה מצות כבוד או"א דאוריית' מהאי טעמא דהיא בבית בעלה.

אמנם מ"ש דאשתמיט מתרוייהו דברי התוספות ומה מקום להסתפק. עמך הסליחה דמדברי התוס' אין ראיה דאפשר לומר דכבוד אשה לבעלה דאוריתא. ומיהו מטעם זה לחוד לא אהניא לפוטרה דהרי האיש חייב בכבוד רבו וכבוד אביו ואמו ומצי לעשות יקר לכלהו כל חד בס"דר המדרגה. ולהכי נקט בבריתא שרשות אחרים עליה ופירשו התוספות שהיא בבית בעלה ולהכי פטרה הכתוב לגמרי מכבוד או"א ולעולם דכבוד אשה לבעלה דאורית'. או כלך לדרך זו אפשר דכבוד אשה לבעלה מדרבנן ולהכי מהדר לפוטרה מכבוד או"א דאורית' מטעם שרשות אחרים עליה וע"ז הקשו התוס' דמעשה ידיה לו דרבנן ותי' שהיא בבית בעלה. הראת לדעת דיש מקום עדין להסתפק אף אחרי ראות דברי התוספות ודע כי עוד יש לצדד ולקצר אני צריך גם מה שגמרת אומר דלא זכרו משנה ערוכה וכו' מקום יש בראש לומר דלעולם כבוד אשה לבעלה מדאורית' והא דתנן אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו אימא דמאי דאמור רבנן היינו דהאב קודם לאם והא הוי מדרבנן דאב קדים וטעמייהו

דרבנן מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו מדאורית' ולכן אמרו חכמים אב קודם לאם. וקצת משמע דכבודו וכבוד אמו לאביו כי הדדי נינהו ותרוייהו מדאוריית' והיינו מ"ש בס' ארעא דרבנן דיש קצת ראיה מזה דאי אמרת דכבוד אשה לבעלה מדרבנן היכי מפקי לבן שחייב בכבודה מדאוריית' כאביו מטעם שהיא חייבת בכבוד אביו הרי היא חייבת דרבנן ואנו דנים לאפוקי חיובא דבן לאמו מדאורית'. וראה בעיניך כי אין ראיה ממשנתנו כלל שהוא דרבנן ואדרב' מהרי"א סבר דיש קצת ראיה דהוי דאו'. ברם לקושטא דמילתא ליכא נמי קצת ראיה דהוי מדאוריית' דהרי בנתגרשה רוב הפוסקים סברי דאיזה שירצה יקדים וכן פסק מרן סי' ר"מ דין י"ד. ומאחר שכן דשניהם שוים והבחירה בידו להקדים למי שירצה אהני חיובא דרבנן דאיכ' לאמו לכבד אביו להכריע שיתעסק בכבוד אביו דבלא"ה לאו מילת' פסיקתא לכבד לאמו אפילו נתגרשה דמי שירצה יקדים והדברים פשוטים דליכא ראיה לשום אחד מהצדדים. ואולם ראיתי להרמב"ם פט"ו מה'. אישות שכתב וכן ציוו חכמים על האשה שתהיה צנועה וכו' וכן ציוו חכמים שיהא אדם מכבד את אשתו וכו' וכן ציוו על האשה שתהיה מכבדת את בעלה יותר מדאי וכו' ע"ש ומהא מוכח דכבוד אשה לבעלה סבר הרמב"ם דהוי מדרבנן. [עמ"ש ביעיר אזן חלק הכללים מערכת למ"ד אות י"ט ודוק היטב ובעיני הדברים פשוטים כמו שכתבתי]. ודע דמה שכתבתי בסמוך דבנתגרשה סוברים רוב הפוסקים דאיזה שירצה יקדים הוא לשיטת מרן בב"י שם שכתב דהרי"ף והרמב"ם השמיטו סיפא דבריתא אם נתגרשה והיינו משום דפשיט' מרישא דמייתי דאיזה שירצה יקדים כמו שפירש"י ודלא כרבינו ירוחם וכן פסק בש"ע וכן כתב בפרישה בפשיטות וגם מור"ם בדרכי משה הביא דברי מרן ב"י ושתק וגם בהגהה לא הגיה כלום על מרן בש"ע. וגם שאר אחרונים נראה ודאי דהסכימו לזה. אמנם חזה הוית למהרש"ל בים של שלמה לקדושין הנדפס מקרוב בפ"ק סימן ס"ב שהביא דברי מרן בב"י שכתב על דברי רבינו ירוחם שכתב ונותן להם מים בספל ואומר בואו לשתות ולא יקדים אחד לחבירו שאין נראה כן מדברי רש"י וכתב על זה מהרש"ל וז"ל ואני לא אדע איך משמע מדברי רש"י שהוא כנגדו ואי משום שמפרש שבלשון שחוק השיבו דמשמע מן הדין אינו כך אלא יקדים איזה שירצה לא פירש"י שבשחוק השיב אלא מ"ש קעקע להם וכן מ"ש הטל מים בספל אבל עיקר הדין השיבו כראוי שצריך לשניהם בבת אחת ולא שיקדים לאחת ומה שפירש"י כבוד שניהם שוה אין פירושו שיכול להקדים דאדרב' משמע ב' שוים ואסור להקדי' לא' ודברי רבינו ירוחם נמי משמע כדברי הטור שכתב ואם נתגרשה אמו שאינה חייבת בכבודו או שניהם שוים לכבדם זה כזה וזה אי אפשר אם יקדים לא' עכ"ל מהרש"ל:

ואיברא דסוגיא ודברי רש"י רהטי כדברי מהרש"ל דמסתברא דר' יהושע אמר לו עיקר הדין באומרו הטל מים בספל דמשמע שלא יקדים אחד לחברו ואלו דינא הוא דאיזה שירצה יקדים הכי הוה אמר ליה ופשטא דמילתא דר' יהושע משיב כהלכה אלא דאפיקיה בהאי לישנא משום שלא הוצרך הוא עצמו לדין זה והכי דייקי דברי רש"י שכתב השיבו בלשון שחוק דלישנא בעלמא הוא לבדו שחוק אמנם בשהוא שוח"ק אומר הדק הטב הדין לאמיתו. וגם מ"ש רש"י ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך מוכרח דכונתו כמ"ש רבינו ירוחם דלא יקדים לאחר דהרי ר' יהושע לא אמר אלא הטל מים ואיך אפשר דמ"ש רש"י ואני אומר לך הוא מה שלא אמר ר' יהושע דאיזה שירצה יקדים. ודברי מרן בב"י שכתב דדברי רש"י הפך ריו"ו קשים דרש"י תנא דוקנא וכתב בלשון שחוק כדאמרן. ודלא כהרב עטרת פז בחיבורו על הרא"ש שכתב דברי מרן דלאיזה שירצה יקדים וסיים והא דאמר ר"א הטל מים בספל לא שמחויב לעשות כן אלא דרך שחוק השיבו כדפירש"י עכ"ל ועמו הסליחה דרש"י דייק בלישניה כמדובר והכי רהטא שמעתא. וכן ראיתי להרב עצמות יוסף שכתב ובודאי שהדין גמור אמר לו אלא שאמרו בלשון הלצה עכ"ל וק"ק דלא זכר דברי מרן בב"י שכתב להפך דאם עלה בזכרונו היה מעיר על דבריו. וכבר ראיתי להרב עיון יעקב שרמז לדברי מרן וכתב דמשמעות הש"ס כרבינו ירוחם ע"ש וכן משמעות דברי רש"י כאשר דקדקנו ועוד דכתב רש"י ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך קודם שפי' קעקע וכו' לפי שלא היה צריך וכו' משמע דזהו עיקר הדין כשיטת רבינו ירוחם. וכבר צדדתי כמה צדדים בדברי רש"י לפרש דבריו כמו שהבין מרן ולדקדק כפי שיטתו איזה דיוקים בדברי רש"י והיותר נראה הוא שכונת רש"י כדברי ריו"ו כאשר המעיין בלבבו יבין. אמנם הרי"ף והרמב"ם וראב"ן דף קל"ד ע"ד דהשמיטו הך סיפא דנתגרש' נראה דדעתם ז"ל כמ"ש מרן דאיזה שירצה יקדים ומרישא שמעינן לה. וכפ"ז צ"ל דר' יהושע לא אמר לו עיקר הדין וכולא מילתיה בבדיחותא. וטעמם דאי אמרת דלא יקדים לא' מהם כסברת ריו"ו התינח כשזה אומר השקני מים וזאת אומרת השקני מים בזה אפשר להטיל מים בספל ולתת לשניהם בבת אחת אמנם כשיהיו שאלות חלוקות דלא סגי שלא יקדים לאחד אנן מה נענה דודאי מוכרח להקדים לאיזה שירצה וא"כ מסתברא לומר מילתא פסיקתא תדיר לאיזה שירצה יקדים ור' יהושע דרך בדיחותא אמרה ולא חש שנטעה בזה דודאי כגון זו יש לדון איזה שירצה שיקדים כדאמרינן בעלמא בכיוצא בזה ואחז"ר מצאתי למהר"ש יפה ביפ"ת בראשית סוף פרשה א' שהקשה זה על ריו"ו ע"ש. ומ"מ למאי דאתאן עלה לכל הדברות אין ראיה ממ"ש דהאב קודם שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו דכבוד אשה לבעלה דאורית' ממאי דאיתרח כבודה

אצל בנה דאורית' דלא מיבעיא לדעת הרי"ף והרמב"ם וראב"ן ומרן דנתגרשה שניהם שקולים ואיזה מהם שירצה יקדים דכיון דבלא"ה הבחיר' ביד הבן להקדים למי שירצה אהניא חיוב כבוד אשה לבעלה דרבנן להקדים לאב וכמו שכתבנו בעניותנו לעיל. אלא אפילו לדעת רבינו ירוחם ודעמיה דנתגרשה שניהם שוים ולא יקדים א' לחבירו איכ' למימר דגם דכבוד אשה לבעלה דרבנן עביד ומהני להקדים כבוד האב שהיא אמו חייבת לכבדו מדרבנן. וכיון דכבוד או"א שקולים בהכרעה כל דהו מקדמינן לאב. ואחר זמן רב נדפס ס' אשד הנחלים להרב כמהר"ר יוסף נחמולי וראיתי לו בסוף דף ט' מספרו שנסתפק בזה והביא ראיה דחיו' אשה לכבד לבעלה מדאור' ממה שאמרו מה ת"ל איש איש ספק בידו לעשות אשה אין ספק בידה לעשות שרשות אחרים עליה והביא הראיה הפוכה כאשר תראה בדבריו ואין צורך להאריך והדברים מבוארים דהראיה בא עליה שלא כדרכה ואעיקרא אינה ראיה כלל כמו שנתבאר לעיל דפטורה מטעם שהיא בבית בעלה אע"ג דאינה חייבת בכבוד בעלה מדאורית' על דרך שכתבו התוספות והתימא על הרב הנזכר דמייתי דברי התוספו' ועודנו מחזיק בראיה אלא שסיים שהיא קצת ראיה. והאמת שאינה ראיה כלל. ומ"ש שם דדברי התוספו' שכתבו ואע"ג דמעשה ידיה לו דרבנן וכו' הוא למ"ד משל בן אבל למאי דקי"ל משל אב ל"ק דמיעטה הכתוב דבעל' מוחה בידה וכו' לא נהיר' דאי מעשה ידיה אינו לבעלה אמאי מיעטה הכתוב תהיה חייבת ובעלה אינו יכול למחות כיון שאינה משועבדת לו שמעשה ידיה שלה. אך אי מעשה ידיה לבעלה מצי למחות שהיא משועבדת וע"ז הקשו דמעשה ידיה לו דרבנן ומדאורית' אינה משועבדת לבעלה ותירצו שיושבת בבית בעלה ואינה מצויה אצל אביה. ועוד הביא ראיה ממשנת כריתות דחייבת מדאורית' ואינה ראיה כמו שביארנו לעיל. גם מה שהביא ראיה מדברי התוספות ביבמות דף ה' שכתבו דמאי דאמרו אתה ואמך חייבים בכבוד אביך ילפי מאני ה' דכתיב גבי שבת והרי דכבוד אשה הוי מדאורית' אינה ראיה כלל דכונת התוס' דמשבת ילפי לכבוד או"א והגם דכבוד אשה הוי מדרבנן מינה ילפינן דהא דחייבת בכבודו גם שהוא מדרבנן מהני לאקדומי לאב וכמש"ל וכונת התוס' דאי לאו קרא דהתם לא הוה אמרינן סברא זו. וגם למ"ש הרב מהר"ש אלגאזי בס' גופי הלכות כלל א' על דברי התוספות דהתם פ"ק דיבמות דף ז' ריש ע"ב ד"ה יכול יתירא דאני ה' לגופיה דשבת לא אצטריך אלא לאשמועינן בעלמ' שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו וכו' כמ"ש התוס' דמהכ' ילפינן התם. יש לומ' דאצטריך למילף מ"ש אביו אומר השקני ומצוה לעשו' הנח כבוד אביך ועשה מצוה שאתה ואביך חייבין לעשות מצוה דהוי מדאורית' וכתבוה התוס' בדיבור הנזכר דדף ה' ועל הא ועל אתה ואמך כתבו

דמהכ' ילפינן התם והרב מהר"ש אלגאזי אגב שיטפא נקטה להא דאתה ואמך ועיקרה אצטריך לאתה ואביך חייבין במצוה. ועוד הביא בס' אשד הנחלים דברי הרב מהר"ש אלגאזי בס' זהב שיבה ונתקשה בהם ונדחק מאד. והיה מקום לדקדק בדבריו בענין זה הרבה ואין רצוני להאריך. ולי ההדיוט הדבר פשוט דהם שתי מהדורות שכתב הרב ז"ל והדפיסו שניהם כאשר יראה המעיין בזהב שיבה מתוך כל השתי לשונות ואין להאריך. ובדף י"ב שם בס' אשד הנחלים תמה על הר' מהר"ש יצחק בסוף ארוחת תמיד דפשיטא ליה דכבוד אשה לבעלה דרבנן ע"ש ואין כאן תימא.

וכבר כתבנו לעיל דהרמב"ם פט"ו דאשות כתב בהדי' שהוא מדרבנן והרב המגיד כתב וכן ציוו חכמים על האשה שתהי' מכבדת וכו' פ"ק דקדושין אמרו שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך ופ"ק דמגילה הזכירו דאמרי אינשי קרחא בביתיה וכו' ע"ש ונעלמו דברי הרמב"ם והה"מ הנזכר מהאחרונים הנז'. ושפיר כתב הרב מהר"ש יצחק ז"ל:.

סימן כח

בדין נדוי.

שאלת ממני אחד שהיה מתלוצץ על פיוט חד גדיא שאומרים בערי אשכנז ליל התקדש חג ופער פיו וקם אחד מהחבורה ונדהו אם נדויו נדוי או"ד שלא היה חייב ונדהו שלא כדין והמנדה נלכד ושכמ"ה.

תשובה כל כי האי מילתא פשוטה לפניה כי אנוש זה זד יהיר לץ המתלוצץ על מה שנהגו רבבות אלפי ישראל בערי פולין ואשכנז ואביזרייהו ואשר לפנים בישראל גדולי עולם קדישי עליונין ודור דור וחכמיו והן עוד היום לא אלמן ישראל כמה וכמה ראשי ישיבות וגאוני הזמן ה' עליהם יחיו וכלם אמרו ואומרים פיוט זה ונמצא רשע זה מתלוצץ ברבבות ישראל. וגדוליהם אבות ב"ד וגאוני ארץ אנושה מכתו וחייב נדוי דהרי אפי' האומר הני רבנן חייב נדוי. ובנדרים דף ן' ההיא אתתא דאמרה לרב יהודה שמואל רבך וכו' וא"ל ידעת ליה אוכם ורבה וכו' שמתה פקעה ומתה. וכתב מהר"י קולון שרש א' וק"ק דאע"ג דמציא לתרץ דיבורה שמתה וכ"כ בשו"ת אהלי תם סי' קכ"א ומהר"ם די בוטון סימן ל"ו ע"ש. וכתב מהרש"ל בים של שלמה פ' החובל סימן נ"ח דגם בזמן הזה יש לנדות המבזה ת"ח אחר מיתה וכו' ע"ש וזה מבזה גאוני עולם קדושים אשר בארץ ואשר חיים עד הנה הי"ו. ועוד שכתבו הפוסקים דגם מי שממעט ואינו עושה הכבוד הנהוג לרב חייב נדוי ועיין מ"ש הגהות מיימונית והרב מהריק"ש בתשובותיו הנדפסות מחדש ס' אהלי יעקב סי' ק"ב ע"ש. ומכל שכן איש זה שפער פיו שכל האומרים פיוט

זה הם טפשים ועוסקים בהבלים פשיטא טובא דחייב נדוי. ולא עוד אלא יש לענשו קנס לעניים לפי ערכו ולהודיעו גודל עונו וישוב אל ה' וירחמהו. ואין בזה שום ספק דבר נח"ש הוא. ולמען תדע ידיד נפשי אגיד את הרשום כי יש כמה פירושים בפיוט זה מהם נדפסו ומהם בכ"י. ועוד שמעתי ממגידי אמת שגאון מופלא בדורו עשה למעלה מעשרה פירושים בפיוט זה בפרד"ס פירושי"ם נחמדים ומתוקים. ואין ספק כי לא דבר רק הוא. וכבר נודע תוקף גדולת פיוטי אשכנז המיוסדים על החכמה האמיתית כאשר דיבר בקדשו רבינו האר"י זצ"ל. וכתבו משם רבינו מהר"א מגרמיז"א בעל הרקח זצ"ל כי כל עניני פיוטיהם ודקדוקיהם קבלה איש מפי איש ורב מרב וכו'. ועל השנות המנהגים בין ספרדים לאשכנזים ואיטלקים וכיוצא כבר כתב רבינו האר"י ז"ל שכל אחד הוא לפי שרש השבט לו ויניקתו והשפעתו והם דברים העומדים ברומו של עולם ולכן אין לזוז כל אחד ממנהגו. אמנם לענין דינא אם ספרדי התפלל כנוסח תפלת האשכנזים ודאי יצא ידי חובתו והכי מסיק הרב שער אפרים סימן י"ג. ואף מהרשד"ם סימן ל"ד לא מיירי אלא באשכנזים שהיו מתפללים כספרדים וקצת אנשים ערערו עליהן שיתפללו כמנהגם. ועל זה הרב מהרשד"ם ביטל את המעורר"ין ואת הנוקפין וכתב שתפלת הספרדים בארש נכוחות לדבר צחות וכו' ע"ש. ומ"מ לפי דברי רבינו האר"י ז"ל אין להניח מנהגי אבותיו שהם כפי אורות שפע הנמשך לשבטם כאמור. ומיהו יש מקום לעמוד בזה לא ע"ט האסף. כלל העולה דנדוי שנדו לאיש הנז' בשאלה נדוי וצריך התרה כשיתודה וישאל מחילה וימין מקרבת להקל מעליו ור"ב המקום לפניו ילך דבר להוכיחו בטוב טעם ולשון רכה תס"בור יסב"ור ולו ידע אשר חטא על הנפש ושב ורפא לו הנלע"ד כתבתי:

סימן כט

מי שעירב בבה"כ עירובי תבשילין. העריב שמשו גם מקום ללי"ן.

שאלה אחד העם היה יושב בבית הכנסת ונזכר שלא עשה עירובי תבשילין ושם בבית הכנסת בירך על מצות עירוב ואמר בתבשיל פ' שבביתי יהא שרי לי לאפויי וכו' ואתה קדוש שאלת ממני אי שפיר עבד והאר"ש תענה ושכמ"ה.

תשובה אי לאו דחשיבת לי וכבודך עלי יראה קאי אאיסדן. לא בא הכתו"ב לפרש וע"ט לחשות זהו עידן. ואי איישר חילי לפידים יהלכו על זחוחי לב עד שנחלק הפטיש ונבקע הסדן. ואולם זה דברי מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך חנות"נו במד"בר הא חנ"ה דידן. ומוד"ע לבינה כי הא דאמרינן פ"ב דשבת ענה כסיל בדברי תורה היינו אם הכסיל יצא לטעון בפנינו אך איש משכיל השואל על מעשה כסיל אין צריך לטרוח ולהשיב

כיון דמשכיל זה יודע דלאו שפיר עבד ומטעם זה לא הוה חששין אנחנא על דנא פתגם להתבותך כי מוחזקני בך כי גם בעיניך זר מעשהו ולרווחא דמילתא ארי נעשה שוא"ל. ועוד נראה בעיני דהא דענה כסיל בד"ת היינו מפה לאזן פנים בפנים כי מתוך הויכוח אז מוכרח הכסיל להודות ואף אם לא יודה בפיו בלבו הוא מכיר ונעתק מסברתו. משא"כ בדברים שבכתב שקוראם ולא ישית לבו וסובר שהאמת אתו וחוזר וכותב והחכם אינו מרויח כלום ואדרב' סובר שנצחו לחכם. ונבא אל הענין אמת ראה ידיד נפשי ההוא סכסא ברגע קטון הורה לעצמו ובירך ברכה שלימה בלי שום ספק ושינה מטבע חכמים הלך חשכים להורו' הלכה למעשה ועשה תכף כהרף עין. וכזאת וכזאת עושים רבים מעמי הארץ אשר לא קראו ולא שנו ומכ"ש שלא שמשו ואין בהם תבונה עם כל זה בגאותם וזדונם טפש כחלב לבם ומורים דין לעצמם ועושים מעשה וביש להו לשאול פי רב המקום. וכן אתה מוצא תלמידים שלא שמשו כל צרכן אמרי שמעתא דמחשכן שאינם מן המוכן גגן חול ותוכן ואינון בכן. הלא תראה מ"ש ביבמו' דף ק"ט רעה אחר רעה תבא לתוקע עצמו לדבר הלכה ואוקמה בדיינא דאתי דינא קמיה וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל משאיל ליה. וזה שנים רבות שתמהתי על מ"ש הרב קול הרמ"ז ובית דוד ריש פ"ח דכלאים בפירוש הירושלמי שאמרו על דוד הע"ה אין למדין מתקוע ופירש הר"ש תוקע עצמו לדבר הלכה ופירשו לומד ואינו מקיים כחד לישנא דהתם ביבמות וחס ליה לירושלמי דלימא כן על אדונינו דוד הע"ה והלא דרך ישר לפניהם לפרש כהך שינויא דסומך על דעתו ואינו שואל ותו אשתמיט מינייהו תשובת הרשב"א סימן תצ"א דפירש הירושלמי כדאמרן שהיה דן לעצמו שלא ברצון חכמים אעפ"י שהיה לו רב בעירו ומייתי הא דיבמות. וכן נעלמה תשובת הרשב"א מהר' שושנים לדוד. וגם נעלמה תשוב' הרשב"א מהרב תי"ט ומהרב מופת הדור מהרח"א בעץ החיים כאשר הארכתי בעניותי במקומו. ואם אמרו בדיין דמדמי מילתא למילתא ולא אזיל למשאל לרבה דבמאתיה רעה אחר רעה תבא. מה נאמר על מי שאין בו ריח תורה או אפי' יש בו ריח תורה ולא הגיע להוראה ודאי עושים בנפשם שקר ויודעים דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ואינן חוששים לזה ופתאים עברו ונענשו ורבה רעתם וחטאתם כי כבדה מאד. וזה של נדון שלנו מינייהו הוי. ובירך ברכה לבטלה. ועבר איסור לבשל מי"ט לשבת. והורה הלכה בפני רבותיו. מה רע חלקו ומה מכוער גורלו. וכמדומה דאיש בער הלז שנה משנה פ"ה דמעשר שני מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמד ר"ג עשור שאני עתיד למוד וכו' וסבר שנדון זה כמוהו. ותכסהו בושה דבקריאת משניות בלי פירוש סבר שיכול להורות הלכה למעשה. ומה ענין שמיטה אצל הר סיני התם עביד

כדי שלא יאכלו בני ביתו טבלים אי נמי שהיה שעת הביעור להנצל מאיסור וכמ"ש התוס' בקדושין דף כ"ו ובשיטה מקובצת במציעא פ"ק וזקוקין דנור נפקי מרבוואתא קמאי בהא והיו עיניך רואות. והתם בקריאת שם ויחוד מקום סגי.

אמנם הכא צריך מעשה. ראה קראו בשם עירוב שמתחיל מערב י"ט לבשל לשבת ומערב יחד תבשילי שבת וי"ט ובאמירה לא סגי. וכסיל לא יבין מטבע חכמים בדין עירובא מורה באצבע דנקיט בידיה תבשיל העירוב. ובא וראה לשון הגאון בהלכות גדולות דף ל"ו דנשתרי לן למיפא ולבשולי מיומא טבא לשבתא והיכי עבדין שקלין חדא רפתא ממעלי יומא טבא ומתנח בגויה בשרא או ביעתא או כוורא וכו' ע"ש ולשון הרי"ף בתשובותיו סימן שי"ב נוטל מעט בשר צלי ומבושל ומברך בא"י וכו' ויאמר נמי בהדין עירובא וכו' ע"ש וכן מוכח מלשון הרמב"ם פ"ו מה' י"ט ומדברי כל הפוסקים. שא נא עיניך וראה מ"ש הרב מגן אברהם ריש סי' תקכ"ו וז"ל נ"ל דמי שהוא בבית הכנס' ואם ילך לבית להניח ערובי תבשילין יעבור זמן המנחה נ"ל יתפלל מנחה ולא יניח ע"ת דיוכל להקנות קמחו לאחרים עכ"ל וכלשון הזה כתב הרב אליה רבה שם ס"ק ג' וכן הרב יד אהרן הביאו משם הרב מגן אברהם. הא למדת שמי שעשה עירוב כנ"ד טעה מדרך השכל ואין להאריך בדברים פשוטים ולא באתי אל הא"רש כי אם להפיק רצונך וגדולה אהבה שמקלקל' השור"ה ושו"רי בא"רש יכתבו כמאן דתני אהבה רבה עלץ לבי אף גילת ורנן באהבתך חדא"י נפשאי.

סימן ל

בדין הסכמות וכיוצא בהם. לרבות שינוייהם.

שאלה שאל ישאלו רועי ישראל פרנסי הק"ק כי תאוה נפשם של עיר מגנצא והגלילות לשנות בהסכמות הישנות ולהוסיף פרטים כמראה אשר יראו בעיניהם מעת הועד. האם יכולים כללות הוועד והפרנסי' בחבר' הגאון אב"ד ובית דינו לגרוע ולהוסיף בהסכמו' כאשר ישר בעיניהם או אין רשות בידם עד אשר יאספו יחידי סגולה מהק"ק רובם ככלם יורנו המורה ושכמ"ה...

תשובה בטרם הרי"ם קן קולמוסא הגדתי היום דלית בחילי לערוך שלחן במדב"ר יביע אומר. דרך ארוכה מעיקר' משכא אגב טרדאי דטרידנא טובא ומן הראוי אשמרה לפי מחסום אין אומר. ואולם הכר"ח הכרחתנ"י לעשות יקר לפני"ם בישראל פני העדה כי שיח וכי שיג להם מלא האו"מר. שואלי"ם הלכו בו איכו השתא נקוט נפשך בקציר"י קצירת האו"מר. ותפלתי על חי"כי יגיה חשכי ה' יתן אומר. ראשי שורות האו"מר היה

נראה לכאורה דכיון דאנשי הוועד סבי דצור"ה יחד עשירים והן הן גדול העיר רובם ככלם ובדבר הזה צרוף יצרפו בשבת עם זקני ארץ רבנן דמתיבת' צירוף דאורית' יש כח בהם לתקן תקנו' ככל הנראה בעיניהם וזה נלמד ממ"ש הרשב"א בתשובותיו ח"ג הנדפסות חדשות מעתה סימן תמ"ג וז"ל שאלת הקהל עשו תקנה שלא יהיו רשאים הברורים להוציא שום הוצאה משני דינרין ולמעלה אלא בהסכמת חמשה שיפרעו יותר בפרעון המס וכו' ואחר זה הסכימו הברורים בלי שום עצת הקהל וכתבו שהסכימה דעתם בעצת ראשי הקהל לתקן את בית הכנסת והחרימו וכו' ועכשיו רוצים הקהל והברורי' להתיר חרם זה וכו'". תשובה כבר וכו' ובזו אמרת שהברורים החרימו ולא היה מחצית הקהל שם מ"מ אותן שהיו שם הם גדולי המס וכו' ואיך יחזרו בהם ואולי אפי' לא היו שם ברורי' גדולי המס וקצת הקהל עושים כזה שבכל קהל וקהל אין נמנעים מלעשות תקנות וחרמות וקיומים אעפ"י שאין שם רוב הקהל כי עניני הקהל מסורים הם לגדולים ולמקצת מן הקהל שהם כאפוטרופסים לשאר אחיהם שבמקומם ופעמים קהל גדול יהיה לאלף ולא יתקבצו מהם רק כשלשים או מ' מעושי המלאכה ויסכימו ויחרימו ואין השאר נקראים ולא מוחי' שאם אין אתה אומר כן לא יוכלו בשום קהל לעשות מלאכה ולהוציא שום הוצאה ולעשות שום תקנה כללית עד שיתקבצו שם כל הקהל וכו' אלא שגדולי המס וקצת הקהל קריאי העדה כאפטרופין על יתר הקהל וכו' עכ"ל ולפ"ז כיון שבני הוועד הם כשלשים איש ורובם גדולי עשירי עם והפעם ילוה כתר תורה אתאן לרבנן הגאון ובית דינו היה נראה דיש כח בהם לתקן תקנות כפי העת ואינם צריכים צירוף הקהל. והגם דרבינו הרשב"א אפיקיה בלשון אולי יש מקום לומר דהא דנסתפק הרב ז"ל הוא במ"ש ואולי אפי' לא היו שם ברורים על זה כתב אולי משום דלומר שיהיה כח ביד גדולי המס וכו' צריכא רבה כיון דהברורים נבררו לפקח על עסקי הקהל הם קודמין להיות מן הנועדים והרב ז"ל בדרך הפלגה אמר אפי' שלא היו שם הברורים ועל פרט זה קאמר אולי אבל כל שגדולי המס וקצת קהל ימצאון שם סגי וכמו שאמר דמקהל אלף לא יקראו אלא שלשים או מ'. וא"כ בנ"ד שבני הועד הם קרוב לשלשים איש ורבנן בהדייהו נראה לפי דברי הרב דסגי לתקן ולהחרים וכו'. אבל אנן מה נענה ביום שידובר בנו מ"ש רבי' הרשב"א עצמו בתשובות אחרות שנראה הפך זה. זה יצא ראשונה תשובת הרשב"א שהביא הרב מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל בתשובותיו סימן כ"ה וז"ל כל עניני הצבור אין למקצת הצבור רשות לעשותם בלתי הצבור כלו שהצבור כשותפים הם בכל העינים המוטלים על הצבור וכו' וכל שאין עושין כן עושין שלא כדין אא"כ הם אנשים הממונים על עניני הצבור בכלל והם קרויים בדברי חכמים שבעה טובי העיר שאמרו

שהם כאנשי העיר וכו' עכ"ל הרי דכתב דדוק' אנשים הממונים על הצבור שהם שבעה טובי העיר יכולת בידם אבל בלא"ה אין למקצת הצבור רשות לעשותם בלתי אם נועדו הצבור כלו וכמו שיראה הרואה בכל לשון תשובה זו ע"ש והביא תשובה זו מרן בב"י ובבדק הבית י"ד סי' רכ"ח. וכן משמע ממ"ש עוד הרשב"א בח"א סימן תרי"ו ובח"ג סי' שצ"ד ובתשובה אחרת להרשב"א שהביא הרב מהר"ר בצלאל שם דבעי רוב הקהל. וכתב דמתשובת הרשב"א ח"א סימן ש' משמע דחייש אפי' למיעוט וחילק ביניהם. א"כ אפה נדעה נרדפה איך הרב עצמו בתשובתו בח"ג סימן תמ"ג שהבאתי נראין דבריו דלא בעי לא רוב קהל ולא ממונים. וחל עלינו חובת ביאור לתרוצי דבריו של גדול. ונראה דכונת הרשב"א בח"ג סימן תמ"ג הנזכר הכי הוי שכן נהגו דגדולי המס הם כאפטרו' לכלם וכן עושים וועד מן השלשיי נכבדי' בשגם היא העיר שמוציא' אלף ומתקנים ומחרימין וכל השאר אין נקראים ולא מוחים וכונתו כי כן ארחות הקהלות דכל השאר אין נקראים ולא מוחין אבל אם מוחין ודאי מחאתם מחאה דצריך רוב הקהל או כלו כדי שתהיה הסכמתם והחרם חל על כל הקהל אבל אם עשו גדולי העיר ולא מיחו דסברו וקבילו הסכמתם והחרם חל דהם כאפטרו'. ולפי זה בנ"ד אף שבני הוועד אינהו משפירי שפירי ועתירי מ"מ כיון דשארית הקהל מוחין ואינם מתרצים בהסכמתם וחרמם הדין עמהם דאין הסכמתם והחרם חל על הקהל עד שיסכימו רובם מתוך כלם כמ"ש הרשב"א בתשובה דלא מהני רוב אלא כשהוא רוב מתוך הכל וכמו שהאריך בזה הרב מהרלנ"ח בתשובה בקונטרס הסמיכה דרך ארוכה כנודע. כן בקדש חזיתיה להמרדכי פ"ק דבתרא משם רבינו אבי העזרי שאם רוצים ראשי הקהל לגזור בחרם. אם רוב הקהל מסכימים עם ראשי הקהל חל החרם ואם לא הסכימו רוב הקהל ומיחו אך הראשי' עשו יכולים למחות עכ"ל הביטה וראה מפורש יוצא דאם ראשי הקהל עשו ורוב הקהל לא הסכימו יכולים למחות והביא דברי המרדכי הללו הרא"ם בתשובה ח"א סי' י"ד ע"ש. וכבר הרב החסיד מהר"י אירגאז בספרו הבהיר דברי יוסף בסי' ל' בהסכמה שעשו ק"ק ליוורנו והיו רוצים להתיר פרט אחד כתב דאנשי המעמד בק"ק ליוורנו שהם המנהיגים העומדים לפקח על הצבור על פי רשות וכח שנתן להם הדוכוס אין בהם כח להתירה והביא ראיה מתשו' הרשב"א סימן תרי"ז ותשובת הרשב"א מהר"ר בצלאל ותשוב' הרא"ש כלל ה' סימן ד' דלהתיר חרמי קהל צריך שיהיו נבררים מדעת הקהל אין להם כח להתיר חרם ההסכמה. ברם חקר שם הרב מהר"י אירגאז דנימא דכיון דיש להם כח ורשות מאדוני הארץ לפקח על עסקי הצבור דחשוב זה כאלו הצבור העמידום עליהם מטעם דינא דמלכותא דינא וכתב על זה דהא ליתא דאע"ג דמצינו שנחלקו הפוסקי' בענין דיין

שנתן לו המלך רשות לדון דהרמב"ם והטור ח"מ סימן ג' כתבו דאינו כלום והרשב"א סי' תרל"ו והריב"ש סימן רע"א כתבו דמהני רשות המלך היינו משום דלענין זה להושיב דיינים ושוחטים הוא מחקי המלכות והוי בכלל דינא דמלכותא דינא אבל לתקן תקנות ולבטל הסכמות בחרם אפי' הרשב"א מודים דאין רשות המלך מועיל כלום דהא אפי' המלך עצמו אינו יכול לעשות זה כמ"ש הריב"ש בתשובה סימן תכ"ב ופסקה מרן בש"ע י"ד סוף סימן רי"ח וז"ל הסכמה שציוה השר לבטל מקצתה אין ההסכמה בטלה מפני ציוויו וכ"כ סי' רכ"ח דין מ"ו בשם הרשב"א עכ"ל הרב מהר"י אירגז ז"ל. ואני בעניי אומר דעדין יש לדון בדבר ואין ראיה מתשו' הריב"ש הנזכר דהתם כבר חל החרם והמלך שציוה לבטל מקצתו אם יבטלוהו הם אנוסים וכשיעבור האונס יחזור החרם למקומו. אבל כאן לא שהמלך ציוה לבטל החרם רק שהמנהג היה שאנשי הקהל היו בוררין פרנסים ומנהיגים על עסקי הצבור ואמר השר שהברורים יהיו אלו. והגע עצמך אם היו הסכמות בחרם ואח"כ כל הקהל או רובם מינו אנשים ממונים ומנהיגים לפקח על עניני הקהל כפי ראות עיניהם ונתנו להם כח ורשות כדחזי ודאי שאלו הממונים יכולים להתיר הסכמות ולחדש מעתה הסכמות אחרות. וא"כ אלו שמינה השר הרי הם כאלו מינום הקהל ויכולים להתיר החרם שהשר לא חידש זה של המנהיגים אלא מאז ומקדם כך היו נוהגים אלא שהשר אמר שמה שאתם בוררים יהיו אלו. ואפש' דדייניו להו כאלו מינום הקהל או רובו על כל הדברים ויכולים להתיר הסכמות ולהסכים בענינים אחרים בחרם. אמנם יראה דצדיק דינו של הרב מהר"י אירגז דנהי דחשבינן למנהיגים אלו כאלו נבררו מהקהל ודין ז' טובי העיר להם. מ"מ כל שלא נבררו מהק"ק בפי' להתיר הסכמות ולהוסיף בהם והקהל מוחין הדין עם הקהל וכמ"ש הרשב"א בתשובה הנזכר שהביא הרב מהר"ר בצלאל סימן כ"ה וז"ל כל עניני הצבו' אין למקצת צבור לעשותם וכו' אא"כ אנשים ממונים על עניני הצבו' בכלל והם קרויים ז' טובי העיר וכו' ויש מקומות שבוררין מוקדמין ונותנין להם כח בכל מקום ומקום כפי מה שמסכימים עליהם ורוב המקומות עכשיו גדולי הקהל בעצה ובהסכמה עושין כל צרכי הצבו' לפי שא"א לנשים ולקטנים ולחלושי הדעת להסכים בצרכיהם והיחידים בעלי העצה מן הסתם כאפט' עליהם לפקח על כל הענינים הנצרכים ומ"מ אם קצת מהקהל אפילו מאותם אחרים שאינן גדולי העצה מוחין מחאתם מחאה כל שלא קבלו עליהם בפירוש עכ"ל הרי שכתב דגדולי הקהל בעצה הם כאפט' ומ"מ אם מיחו מקצת הקהל מחאתם הוה מחאה כל שלא קבלו עליהם בפירוש. וא"כ אף דנימא דמינוי השר למנהיגים אלו הוי כאלו הקהל מינום עליהם. מ"מ שאר הקהל יכולים למחות כל שלא קבלו עליהם בפרטות ובפירוש.

ואם נפשך לומ' דלא אמרה הרשב"א אלה כשלא יש ז' טובי העיר אלא מנהגם דגדולי הקהל עושין ובזה הוא דכתב הרשב"א דאם קצת מוחין מחאתם מחאה אמנם כשמינו ז' טובי העיר אפי' בסתם אין לשום אחד יכולת למחות על כן דבריו לעו והיו כלא היו ולפ"ז יש מקום לומ' דהני בני הוועד הממנה השר דין ז' טובי העיר יש להם ויכולים הם להתי' ולהסכים ואנש לית דימחא. הן לא צדקת אענך דהרי פ' בני העיר אמרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר והיינו שעושין בפרהסיא ואין מוחה וכמ"ש ראבי"ה הביאו המרדכי פ"ק דבתרא. ומשמע דאם מוחין מחאתם מחאה. וכן מתבא' מדברי הגאון מהר"י קולון שרש א' ושרש קפ"א ומדברי הרב מהריב"ל בח"א סימן מ"ד דאפילו הממונים שנתמנו על הקהלות בסתם לפקח על עסקי צבו' לאו כל כמיניהו לתקן תקנות במילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי עיין בדברי קדשם ומשם באר"ה. וא"כ דון מינה שבני הועד אין להם כח להתי' הסכמות ולחדש הסכמות כמ"ש הרב מהר"י אירגז בתשובתו הנז' וכתיב עלה הנפק ואשרתא דדייני מכמה רבנים כאשר עיניך תחזינה משרים בס' דברי יוסף ושם נאמ' כי כן עבוד עובדא בעיר המהוללה ליוורנו אגב אסיפה מכל הקהל ע"ש. ואכתי פש גבן לעמוד אם רשות שנתנו כל הקהל מגנצא לבני הועד זה שנים רבות מועיל עוד כל ימי הארץ שיהיו הם רשאים לנתוש ולנתוץ לבנות ולנטוע וזה למעלה מעשרים שנה שתקנו הסכמות חדשות וכתוב לאמר שתקנום בכח הרשות שניתן להם שנה פ'. וצריך לדעת אם צדקו בזה שהרשות שנתנו כל הקהל זה שנים נמשך הרשות ההוא ולא יוכלו עתה לערע' על מה שעשו או יעשו בני הועד. ואם תמצא לומ' שהרשות ההוא לא מהני אם הסכמות הנז' שנעשו בחשבם דהרשות מועיל וכמעט רוב הקהל שמרו ונזהרו מההסכמות. הנז' אי הוי כמו שקבלו והסכימו רוב הקהל. והאר"ש תענה דנראה פשוט דהרשות שנתנו כל הקהל זה שנים לבני הוועד לא הועיל אלא לשעתו לפרט ההוא שנאספו כל הקהל כל שלא פירשו דבריהם שהרי אפילו בז' טובי העיר שמינום הקהל לכל עניני העיר בסתם אם לא פירשו בפרטות על דבר פ' יכולין למחות. וה"ה כאן דבסתם קבלום להתי' פרט הסכמה אחת הגם שנתנו להם רשות כולל לא מהני לימים עוד לבטל הסכמות הקדומות ולהוסיף הסכמות כי בני הקהל יאמרו הרשות היה לשעתו או לקצת שנים מועטות שבני הועד והקהל רובם בחיים אבל אחר שנים רבות דאנשי הועד שהיו בימים ההם רובם ככלם מתו וגם כמעט רוב הקהל ההוא המרשים מתו נראה דלא מהני אותו רשות ויש להביא ראיה מדין מת אחד מהברורים שכתב הרב מהרשד"ם בי"ד סימן ע"ח דאם מת א' מהברורים אינם יכולים כמ"ש הרשב"א אם לא שהמנהג בעיר דאם מת אחד ישארו המינוי לנשארים. והדברים ק"ו בנ"ד דפעם אחד היה

זה הרשות לאנשי הועד שבדור ההוא ואחר זה כל אנשי הועד כלם נפטרו לב"ע ואשר הם עכשיו הני אחריני נינהו שנתמנו ברשיון ומאמר השר והן לו יהי דהו"ל כאלו מינום הקהל היינו לפקח על עסקי הקהל ולדון בין אדם לחבירו וכיוצא לא להסכים ולבטל הסכמות והרשות בטל. ותו דגם אם היה דעת המרשים לבני הועד שיומשך הרשות הזה תמיד נראה דאין כחם יפה שיהיה הדור האחרון הזה מתנהג על פי דעתם דדוקא חרם או ציווי גדול הדור למ"ד חל על דורות הבאים כמו שיתבאר למעיין בי"ד סימן רכ"ח ובכנה"ג שם הגהת ב"י אות רנ"ה כמה סברות יש בזה וכ"ש וק"ו דהרשות הזה לא מהני לדורות הבאים שיהיו חייבים בדיבור בעלמא ועמ"ש הרב כהונת עולם דף ע"ח ע"ג ויתר הפרטים כתבתי במקומו. ואם הגאון אב"ד ודישרן סמיכין בי דינא רבא יסכימו עמדי הנה מה טוב ואם אין דברי לעו. פי המדבר אדם מועט הצעיר וזעיר חיד"א ס"ט:

סימן לא

בדין פדיון הבן נשאלתי בעיר אמשטרדם יע"א.

שאלה מעשה בתנוק בכור חולה שלא נימול והגיע זמן הפדיון ועדיין הוא חולה שהמילה מתעכבת איזה זמן עד שיבריא. ומידי עוברי בשליחות מצוה נשאל נשאל דוד כדת מה לעשות שנסתפקו דכיון דמצות מילה היא המצוה ראשונה הבאה עליו ועדיין לא נתקיימה גם פדיון משהינן ליה עד שיבריא ואז יהא נימול ונפדה או"ד דהפדיון זימניה הוא ולא משהינן ליה. על כן ירדו חיי"ם שאול"ה לגלויי דעתין.

תשובה מי כהחכם ומי יודע פצ"ר והיתה הפצי"רה מגברא בגוברין חכם ומבין ארי שבחבור' והנה כפיר. הרופא המובהק רופא אומן לכל חולי ולכל מדה בין דם לדם שפיר. והוא ציוה לי השולח אמרתו אר"ש עריבה נפך ספיר. ולי מה יקרו אמריו על פי מדותי"ו כי חיו"ת הנה הנחמדים מזהב שב"א ואת אופי"ר. זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי שומר מה מלילה מערב עד בקר והנה צפי"ר.

ואעו ואומר לדידי חזי לי דאין טעם ולא ריח בטענה זו של המסתפקי' דאטו משום שלא יוכלו למול את הבן מפני האונס גם הפדיון יהא נדחה. ותו דלכי דייקת פורתא מצות פדיון חלה עליו קודם המילה וזו זיקה ראשונה הבאה עליו. אבל מצות מילה אכתי לא מחייב דאנוס הוא מחמת החולי ואנוס רחמנא פטריה. ותו דאביו הוא שחייב למולו ולפדותו ומאי דמצי לקיים עתה מצות פדיון לקיי' דזריזין מקדימין למצות ושהויי מצוה לא משהינן. איברא דמראנ"ח בראשונות סימן ע"ט כתב בקטן שחלה והבריא ביום ל"א וראוי לימול בו ביום ועל זה נשאל הרב איזה מצוה קודמת אם מילה שהיא ראשונ'

או פדיון דהוא זמנו והמילה שלא בזמנה והשיב הרב ז"ל דהפדיון משהינן ליה וימול ברישא כיון דהמילה היא קבלת אלהותו ואחר קבלת אלהותו יש לקיים מצותיו ע"ש באורך ויש קצת ראיה לדבריו מתשובת רבינו גרשון מאור הגולה הובאה בספר האגודה דף עק"ב שכתב דמילה קודמת לתקיעת שופר שאם אין מילה אין תקיעת שופר בעול' דכתיב אם לא בריתי וכו'. והגם דהתם מיירי במילה בזמנה מ"מ לפי הטעם יש ראיה לדין מהראנ"ח כמו שכתבנו בעניותנו במקומו בס"ד ולפי זה היה מקום להסתפק בנ"ד דיש פנים לומר דלא מקיימינן ביה מצות פדיון עד אשר נמול אותו שהוא קבלת אלהותו ואחרי כן נקיים בו מצות פדיון. האמנם הא בורכא היא דמעול' לא אמרה מהראנ"ח אלא לאקדומי מילה לפדיון לשעה קלה אבל לעבור על מצות פדיון בזמנה ולהשהותה אשר לא כדת בכי הא לא קאמר מהראנ"ח. והרי מי שמתו אחיו מחמת מילה דאין מלין אותו עד שיגדל נא כחו ויחזק ופשיטא דחייב במצוה והוא מקיים כל המצות דהגם שלא מל אנוס על פי הדיבור של חכמי' ושהויי אשתהי ובודאי דמקיים שאר מצות. וכבר כתב הרב מהר"ר איסרלן בכתביו סי' ק"ח דמי שמתו אחיו מחמת מילה יקיים מצות תפילין בחול ולא בשבת. ואין זה צריך ראיות דודאי זה שלא נימול מחמת האונס ישראל גמור הוא ובר מצות הוא. ותו דהני בי תרי מילה ופדיון חיובא רמיא לאב לעשות לבנו והוא חייב לעשות המצוה דמצי למעבד לבריה. ומה לי אם בנו עדיין לא נתקדש במילה הלא אב אחת דתו לעשות שתיהן וזו חל חיובה ויש בידו לקיימה. ויתרון הכשר דקי"ל חביבה מצוה בשעתה כמ"ש בפסחים דף ס"ח ע"ב ומנחות דף ע"ב תניא א"ר שמעון בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם עד שתחשך. עין רואה ואזן שומעת כמה תקיף חילה דמצוה בשעתה וחיבה יתירה נודעת לדחות שבת. ומאחר שכן מי שם פה לאדם לדחות מצות פדיון בשעתה מטעמא קלישא דאכתי לא נימול. וגם אם היה טעם כעיקר נראה דאלים ועתה יגדל נא כח מצוה בשעתה לטעם אחר דחזינן דמשום מצוה בשעתה דחינן שבת החמורה וכן פסק הרמב"ם פ"ד דמעשה הקרבנות דין ג' ע"ש. ואשא עיני ואראה להרב מר קשישא מהר"א מלובלין בתשובותיו יד אליהו סימן נ"ד שהקשה מהא דחביבה מצוה בשעתה לדברי מהראנ"ח שהבאתי שכתב דימול ואח"ך יעשה פדיון דהא פדיון קדים דחביבה מצוה בשעתה. ולי ההדיוט לק"מ דגם אם ימול מקודם אכתי עביד מצות פדיון בשעתה ונמצא דעושה המילה שהיא קבלת אלהותו יתברך ואח"ך מצות הפדיון בשעתה ופודהו. ומי אמר דמצוה בשעתה יש לה דין קדימה לשאר מצות דיש טעם להקדימן. דכל דעביד לה בשעתה סגי הגם דלשעה קלה עביד מצוה אחריתי שיש טעם להקדימה. ובזה נדחה

גם מ"ש הרב הנזכר בדין הוא לפדות ובנו לפדות עיין שם כמבואר בא"ר לח"י רואי. אבל בנ"ד ודאי חייב לקיים הפדיון משום חביבה מצוה בשעתה כמדובר. ורואה אני דדבר זה מוכרע מעצמו מראש מקדמי אר"ש תחילת דיבר ה' משום אפרושי שבט הלוי ונבחרו הלויים תמור' הבכורות בשנה השנית כתוב פ' במדבר פקוד כל בכור בבני ישראל וכ"ב אלף בכורות לא הוצרכו פדיון דהלויים נכנסו תחתם ורע"ג הנותרים נפדו בה' סלעים ובשנה ראשונה. נולדו ודאי כמה אלפי' בכורות והרי מקרא כתוב בריש יהושע דכל הילודים במדבר לא מלו ואמרו ביבמות דף ע"ב דלא נשבה להם רוח צפונית וכו' ומשו"ה לא מלו והרי דכל הבכורות שנולדו שנה ראשונה לצאתם ממצרים נפדו או בלויים או פדיון ממש אף שלא נמולו. והוא הדין בנ"ד שיפדה הגם שלא נימול משום אונס מעין דוגמא דנפדו בכורות במדבר אף שלא נימולו מפני דלא נשבה רוח צפונית ובשגם יש לדחות דשאני התם דהוצרכו לצרף כל הבכורות שיפטרו כ"ב אלף בלויי' כי לא נשארו אלא רע"ג והיינו דנכללו גם הבכורות שלא מלו ואלו הן הנצרפי"ן עם כל הבכורו'. ועוד דהתם קמי שמיא גליא דישארו במדבר ל"ט שנה ולא אפשר דיהיו גדולים וישארו בלי קיום מצות כל כך שנים. מ"מ אדחויי לא סמכינן כל דחזינן דנפדו קודם המילה. ותו דאי אית' להני דחויי לא סגי דלא לשתמיט חד תנא או אמור' להשמיענו כזאת דלדורות משהין הפדיון עד שימול ולא ילפינן מהתם.

ואחר זמן בא לידי ס' צמח צדק משו"ת וראיתי בסימן קכ"ח תשובה לבן הרב המחבר דנשאל כעין נ"ד במי שנולד לז' ומשהו למילה עד סוף ב' חדשים אי פודין בזמנו ובסוף דבריו כתב שאין לדחות הפדיון מטע' מהראנ"ח בתשובה הנז' דליתא וכי מה ענין בכור למילה דהרי בתחילת דין פדיון בכור יוכיח האמור לישראל במדבר ואותן שנולדו במדבר לא מלו כמו שפירש"י פ' וזאת הברכה וכו' והכי אית' בכמה דוכתי במדרש הרי מבואר דלא היו נמולים ונתחייבו בפדיון ואפש' בנדון מהראנ"ח דמילה ופדיון חלים ביום אחד הדין עמו משום דמילה נלמד מוישכם אברהם בבקר עכ"ל קצת בקצור. ולא היה צריך להוכיח מפירש"י והמדרש דלא מלו ישראל במדבר דמקרא מלא הוא בריש יהושע והטעם פירשו ביבמות דף ע"ב כמש"ל. ומה שסיים דהדין עם מהראנ"ח משום דמילה נלמד מוישכם וכו' ק"ק דוישכם בעקידה כתיב ומינה יליף בפסחים דף ד' וריש פ"ג דיומא למילה וה"ה לשאר מצות ומאי אולמיה דמילה טפי מפדיון. ואין צורך לזה דהדין עם מהראנ"ח כוותיה ומטעמיה דכיון דבו ביום נעשים שניהם מילה ופדיון תרוויהו מצפרא א"כ מקיים זריזין מקדימין למצו' רק המילה קודמת שהיא קבלת אלהותו ובכל מ"ש הרב הנזכ' לא יש סתירה לזה

סוף דבר דבנ"ד נראה פשוט שיעשו הפדיון בזמנו וכשיבריא ימולו אותו וככל אשר דברנו אחת למעלה והנלע"ד כתבתי.

סימן לב

במוסיף קמח בעיסה רכה של מצה.

שאלת ממני ידיד נפשי במעשה שאירע לך בע"פ אחר חצות שהיו לשין מצת מצוה והית' העיסה רכה והלש הוסיף אחר כך קמח אם יש לחוש לאוכלם ואת"ל דשורת הדין שלא לאכול המצות האלה יש להסתפק אם מותר להשהותם בבית או צריך לבערם

תשובה זו שאלת חכם ודע כי הרב בני חיי סי' תנ"ג סבר דאפי' בדיעבד אין לאכול מצה זו אפי' לבדה ואנכי איש צעיר עיני ראו לעטרת ראשי מורי הר' ז"להה בתשובה כ"י שהורה הלכה למעשה כדברי הרב בני חיי. אמנם הרב אליה זוטא והאחרונים הבאים אחריו כתבו דאם הוסיף קמח מותר לאכלה לבדה ואף אם נתערב בתבשיל שרי כמ"ש הרב חק יעקב סי' תנ"ט ס"ק ז"ך. ולכל הדברות ולכל האמירות נראה דיש לסמוך להשהו' המצות האלה דהגם דנחמיר כסברת הרב בני חיי לאכילה דלא יאכלם אפי' לבדם אין להפריז על המדה לבערם ולהחשיבם כחמץ שעוברים עליו בבל יראה ובל ימצא. ומסתברא דגם הרב בני חיי לא אמרה אלא להחמיר באכילה וכן מדוקדק בלשונו דנקט לאכילה ע"ש. ואפילו אי איכ' מאן דמחמיר אף להשהותו שפיר יש לנו להשען על כמה אחרונים שהתירו באכילה נמי ולפחות נסמוך עליהם להשהותו ויש להביא ראיה לזה מדאמרי' בחולין דף מ"ט אמר רב נחמן אינהו אכלי אנן מסתם נמי לא סתים וקאי התם על חלב דבני ארץ ישראל אוכלים ובני בבל אינם אוכלים ואמר ר"נ דכיון דבני א"י אוכלים אע"ג דאינהו לא אכלי מ"מ סותם והיינו דקאמר אינהו אכלי אנן מסתם לא סתים בתמיה כמו שפירש"י. וכיוצא נימא בנ"ד אם לדעת כמה אחרונים שריותא הוא למיכל אנן משהא לא שהינן בתמיה.

וכיוצא בזה כתב הרב מהר"י ווייל בתשובותיו סימן קי"ו וז"ל וכשמוסיפין מחול על הקדש בעוד היום גדול כגון שעה או שתים קודם הערב שמש אני רגיל לומר לגוי להדליק הנר וטעמא דידי כיון דעוד היום גדול בודאי כל ישראל לא קבלו כלם עליהם השבת ודמיא למאי דאמרינן באלו טריפות על חלב שעל הקיבה אינהו מיכל אכלי אנן מסתם נמי לא סתים עכ"ל. ואע"ג דבההיא דאלו טריפות כתבו קצת מהראשונים דבני בבל היו סוברים דמדינא שרי וכן איכ' מאן דמפר' דברי ר"נ בניחותא דלבני בבל אינו סותם נמי מ"מ יש מן הראשוני' דמוכח מדבריהם דבני בבל היו סוברים דאסור מדינא ואפ"ה

אמר ר"נ דכיון דבני א"י אכלי יש לסמוך שיהא סותם לבני בבל כאשר יראה המעיין בתורתן של ראשונים ובם יהגה ולשיטה זו שפיר מייתי ראיה מהר"י וייל לנדונו כאשר כתבנו בעניותנו באורך בזה וצדדנו כמה צדדים במקומו לא ע"ט האסף. ועתה ראיתי להגאון מהר"י קולון בתשובותיו שרש ק"ב שהביא ראיה לנדונו מהך דא"ט וכתב וז"ל ולפי הנראה לע"ד הכי פירושא אינהו מיכל אכלי ליה דמחזקין ליה בודאי חלב טהור וא"כ פשיטא דסותם דחלב טהור סותם לכ"ע לדידן מסתם נמי לא סתי' כלומר נחזיקנו האי טמא ונימא דכשם דחלב טמא אינו סותם דלא קי"ל כרב ששת דאומר דחלב סותם אפי' טמא אלא כרב דפליג עליה בהאי נמי נימא דאין הלכה כרב ששת אלא כרב כולי האי לא מחזקינן ליה כטמא אלא סמכינן אבני א"י לענין סתימה כיון דאפי' בחלב טמא גמור אומר רב ששת דסותם ונהי דלא סמכינן עליה דרב ששת בשאר חלב דודאי טמא דהא רב פליג עליה ולא אבני א"י בבר חמצא לענין אכילה דהא בני בבל פליגי עליה. לענין סתימה בבר חמצא סמכינן אבני א"י וארב ששת דהאיכא תרתי להתרא כדפרישית כך נלע"ד לפרש מילתיה דר"נ דאי לא תימא הכי לא ידענא מאי אתוותא דר"נ דאומר לדידן מסתם נמי לא סתים אה"נ דלא סתים כיון דמחזקינן ליה כטמא מדלא אכלינן ליה עכ"ל וקצת יש להרגיש דלא הזכיר דאיכ' מאן דסבר דבני בבל סברי דמדינא שרי אלא דמחמרי מצד חומרא ומשו"ה אמר ר"נ מסתם נמי לא סתים בתמיה. וגם איכ' מאן דאמר דמסתם נמי לא סתים דאמר ר"נ הוי בניחותא. ומדברי מהר"י ווייל הנזכר משמע דתפס הדברים כפשטן ולא מפרש כדתרגמה מהר"י קולון כאשר יראה המעיין. ומ"מ לנ"ד דכמה אחרונים שרו באכילה הגם שנחמיר שלא לאכלו כהרב בני חיי שפיר מצי משהי ליה ויש ראיה מדברי הראשוני' שפירשו דבני בבל לא אכלי משום חומר' ומשו"ה סבר ר"נ דסותם מיהא ובדרך תמיהא אמר אינהו מיכל אכלי לדידן מסתם נמי לא סתים ולא הוצרך מהר"י קולון לפרשה באופן הנז' כי אם שסבר דבני בבל מדינא אסרי. אבל אי הוה משום חומרא שפיר אמר ר"נ. וכ"ש לדברי מהר"י ווייל הנזכר. ומעין דוגמא ראיתי בקונטרס ישן מחידושי רבני ירושלם תו' הקדמונים משנת הרע"ד והוא בכ"י ושם נאמר שנהגו לאסור כל ביצה שנמצא דם בכל מקום ואירע שנתערבה ביצה שנמצא דם והרב ר' אברהם אבזרדאל אסר הכל רק הכשיר הכלים שנתבשלו בהם מאחר שיש מתירין באכילה עכ"ד ועיין בי"ד סימן ס"ד סעיף ט' בהגהה ואחרוני' מ"ש שם על זה וכיוצא ואין להאריך וכבר כתבנו דגם הרב בני חיי לא אסר אלא באכילה אבל להשהותו שרי. ואעיקרא דדינא מ"ש הרב בני חיי הם חששות רחוקות ומה גם בנ"ד דהשואל יביע אומר דעין בעין המה ראו שנתערב יפה יפה והקמח הנוסף הכל נתון בערב"ון על ערבי"ם

בתוכה של העיס' וטפי מעלי מתקון הרב תה"ד על אודות הע"יסה הקושי"ת. ומה שהביא ראיה הרב בני חיי ממה שאסר הרב כנה"ג המילופיטא"ס בשיירי סימן תס"א וחש שיחמיץ ברוק ומה גם הנשאר וכו' חומרא יתירה הוא לאסור בדיעבד ופוק חזי להרב פרי חדש שם סימן תס"א דהתיר בדיעבד המילופיטא"ס. באופן שהמקל לאכול המצה לבד מעיסה זו שהוסיפו בה קמח אין מזניחין אותו מאחר דמדברי הרב תה"ד נראה דשרי וכן נרא' דעת מרן בב"י שהביא דבריו. והרב ט"ז והרב אליה זוטא והרב חק יעקב וסיעתם מתירי' בפירוש. ועיין בשו"ת שמש צדקה א"ח סי' ט'. כלל העולה דבעל נפש יחוש לדברי הרב בני חיי שלא לאכול מצות מעיסה שהוסיפו בה קמח אפי' לבדם. והמקל לאוכלה לבדה לא הפסיד. אבל להשהותן אשר נסתפק ידידנו השואל נ"ל פשוט שאין לחוש בדבר ויכול להשהותן בשופי והנלע"ד כתבתי.

סימן לג

בדין צירוף עדים שהוכחשו. בעיר אמשטרדם יע"א על גבי חרש"ו.

שאלה שני עדים המכחישים זה את זה דחד מינייהו קמשקר ודאי מהו שיצטרפו אלו השני עדים ויעידו עדות אחרת יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה מלתא כדנא הלא היא כתובה על ס' הישר הרב שפתי כהן ח"מ ריש סימן ל"א ומ"מ לפוטרך בלא כלום אי אפשר כי ידעתיך בשם ואין ספק אצלי שלפי שראית בספרי האחרונים הם המדברים בענין זה. רצית לעמוד על דעתי. וגדולה אהבה חשקתיך ואוהב על כן אמרתי אציגה נא עמך מה עמדי בס"ד. דע כי בא לידינו ספר חדש זה שמו תוספת שבת חיבור נחמד על הש"ע ה' שבת ועירובין וראיתי להרב ז"ל בהקדמתו שכתב על חקירה זו של הרב ש"ך וז"ל אסורה נא ואראה אולי אוכל לפשוט ספיקא דרבוואתא בזה ונ"ל להביא ראיה שכשרים להעיד יחד מהא דאית' ס"פ נגמר הדין ת"ר הרוגי מלכות נכסיהם למלך ומסיק דמה"ט נתחכמה איזבל לצוות אל החורים ואל הזקנים להושיב שני אנשים בני בליעל להעיד שקר על נבות שבירך אלדים ומלך שיתחייב הריגה למלכות ויטול אח"כ כרמו אחאב ומקרא מלא שנדון בסקילה כדקי"ל שמי שנתחייב שתי מיתות נדון בחמורה והמגדף בסקילה הרי מבואר שנתחייב מיתה על שניהם על אלהים ועל מלך דעיקר ירושת אחאב משום שנתחייב מיתה למלך. ויש להקשות מהך בריתא על רב חסדא ס"פ כל הנשבעין דסבר דב' כיתי עדים המכחישות זו את זו אף כל כת בפ"ע אינה מעידה עדות אחר דבהדי סהדי שקרי למה לי דאמרו פרק הנחנקין נתחייב שתי מיתות נדון בחמורה ופריך פשיטא הב"ע שעבר בתחילה עבירה קלה ונגמר דינו למיתה ואח"כ

עבר החמורה מהו דתימא בעידן דעבר על החמורה בר קטלא הוא קמ"ל והקשו התו' א"כ למה נדון בחמורה דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה דגברא קטילא בעו מקטל שנגמר דינו על העביר' קלה ותירצו דמיירי שהב"ד ראו עצמ' החמורה וכו' ועי"ל כיון דאי בטלי עדות קמאי ע"י הכחשה או ע"י הזמה א"כ סהדותייהו דבתראי אהני עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה. וגבי מגדף תנן בכל יום דנין העדים בכינוי נגמר הדין לא היו יכולין להרגו בכינוי אלא הגדול או' בפירוש וכו' והתוס' כתבו דף ל"ד דמורד במ' לא צריך למדייניה דמיד בקבלת עדות אם היא מכוונת ואין צריך לישא ולתת בדינו והשתא לא היה אפשר לחייב נבות על שניהם ממ"נ דאם נתקבל עדות על מלך קודם שאמר הגדול בפירוש א"כ מקרי עדות של ברכת ה' עדות שאי אתה יכול להזימה דעיקר עדותם על מה שאמרו בפירו' וכבר הוה קטילא דכבר נתקבל עדותן על המלך ותו לא הוה צריך למדייניה ואי הוה קבלת עדות של מלך אחר שאמר הגדול בפירוש קשה להפך דהוי עדות של מלך שאי אתה יכול להזימה דכבר נתחייב בשביל אלהים ועיקר ירושת אחאב לא הוה אלא בשביל שנתחייב הריגה למלכות ואי אפשר לתרץ תירוץ ראשון של תוספות דב"ד ראו החמורה דהכתוב מפורש והושיבו ב' אנשי' נגדו והב"ד לא ידעו מעצ' איזבל כדמוכח ברש"י ד"ה לאפושי רתחא וצריך לתרץ תירוץ שני דהתוספות דאי מתבטל עדות א' ע"י הכחשה או הזמה וכו' ולרב הונא דסבר סוף פרק כל הנשבעין דכל כת מעידה בפ"ע ניחא אבל לרב חסדא ק' דאי אבטיל עדות ראשונ' ע"י הכחשה או הזמה אז בטל גם עדות שניה דליכא הכא אלא תרי סהדי שהעידו על ב' והתוספות כתבו דר"א סבר כאביי דעד זומם למפרע נפסל ולישב קושי' זו צ"ל דדוקא בשתי כתי עדים פליגי ר"ה ור"ח אבל בב' עדים המכחישין זה את זה לא חל פסול על שניהם וא"כ גם לר"ח מקרי שפיר עדות שאי"ל אי בטלי עדות ראשון שאחד יבא ויכחיש א' מהם שיאמר לו עמי היית באותו יום דאז עדו' א' בטל שלא נשאר אלא עד א' ואפ"ה עדות שניה קיימת כיון שלא הוכחש רק ע"פ עד א' לא חל על זה שום פסול ומשכחת לה בעדות מיוחדת שעד א' ראה אותו מחלון זה ועד אחד מחלון זה ושניהם ראו את המתרה והעדי' לא ידעו זה מזה דבכה"ג כשר גם לד"נ ומדר"ח נשמע לר"ה דכשרים להעיד יחד לר"ה כמו כל א' בפ"ע לר"ח ודברים ברורי' הם והמשכיל יבין עכ"ל קצת בקצור. ולי ההדיוט לא שמא מתיא ואין ראיה כלל מהכא חדא דהב"ע דאחר שהעידו על ברכת ה' ואמר הגדול בפירוש ונגמר דינו העידו שבירך המלך ואיברא דלענין מית' הו"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דכבר נגמר דינו על החמורה בשביל אלהים אך לענין הירושה הוי עדות שאתה יכול להזימה דעתה בעדות זו מפקי ממונא מיורשין ויהבי למלך ובפרט זה

ליכא למימר גברא קטילא הוא שנגמר דינו על ברכת ה' דלא נגמר דינו אלא על מיתתו אך נכסיו הוו ליורשין והני אתו לאפוקי ממונא מינייהו ושפיר מקרי עדות שאתה יכול להזימה בענין הממון והוי עדות ומשו"ה נגמר הדין לאפוקי ממונא מיורשים ולעייולי למלך כי האף אמנם נגמר דינו למיתה המלך לא יפסיד בעבור זה ממון כיון דנתקבל עדות שבירך למלך. ותו דאעיקרא במציאות זה לא מיקרי נגמר דינו על הראשונ' דהש"ס דף פ"א קאמר כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו על עבירה קלה האי גברא קטילא הוא וכו' ופירש"י ודאי אי מקמי דאתא קמן עבדינהו לתרוייהו לא אצטריך לאשמועינן וכו' וכ"כ הרמב"ם פי"ד דסנהדרין דין ד' אפי' נגמר דינו לקלה ואח"ך עבר על החמורה ונגמר דינו נדון בחמורה משמע מהש"ס ורש"י והרמב"ם דהא דאמרינן דסד"א דהוי גברא קטילא היכא שנגמר דינו היינו כשנגמר דינו על האחת ואח"ך עבר על השנית וא"כ הכא כשבאו העדים תחילה לב"ד אמרו שתיהן בבת אחת בירך אלהים ומלך וכיון שאמרו שתיהן כאחת לא מקרי נגמר דינו על האח' מקמי שנית דאף דיקדים גמר דין א' קודם השני לא מיקרי נגמר דינו על הראשונה וגברא קטילא הוא דבדיבור אחד נאמרו שתיהן ומתחילה עד שלא התחילו ב"ד לחקור שום דבר כבר היה בספק מיתה על כל א' ולא שייך לומר גבר' קטילא דברישא כבר הזכירום בבת אחת שעבר על שתיהן לפני בא קמי ב"ד ודברי התוספות אינם ענין לנדון זה ונפל הבנין. ותו דהכא דלא הוו אלא תרי סהדי אתרוייהו והן הן עדיו על ברכת ה' וברכת המלך והעידו שתיהן בבת אחת כגון זו מקרי עדות שאתה יכול להזימה כל חד אף דנגמר דינו על החמורה קודם הקלה או להפך דמאי אמרי גברא קטילא הוא הרי על פיהם הוא דהוה גברא קטילא ואין להם בית מנוס ולא דמי לנדון הש"ס והתוספות דעדי קלה לחוד ועדי חמורה לחוד דאז עדים אחרונים סד"א דמקרי עדות שאין יכול להזימה דגברא קטילא הוי אבל הכא דהוי גם הראשונה על פיהם אין להם טענה גברא קטילא דאינהו נינהו שהעידו וקטילא על פיהם. ותו דהם העידו בירך אלהים ומלך בבת אחת וההזמה היא לשתי עדיות כאחד דיאמרו המזימין עמנו הייתם וא"כ לא בירך לא לאלהים ולא למלך והכל בבת אחת העדות והזמתן לשתיהן ודברי התוס' לא שייכי הכא. ותו אעיקרא פירכא מה זו סמיכה לדבר הלכה מדין נבות הלא הזקנים שהן זקני שער וב"ד הן הן היו מעמידין עדי בליעל כמו שנאמר דאיזבל שלחה לזקני' ולחורי' והושיבו שני אנשים בני בליעל ומכאן אמרו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי וא"כ הזקני' שהם ב"ד לא עשו אלא לפני' מפני העם שיסברו שדנו דין אמת. ומאחר שכן היש מקו' לשקלא וטריא לכוין הדבר על פי ההלכות דין עסק ביש והלא עיקרו ויסודו

שקר וגזל ורציחה כמבואר בכתוב ואם המקור משחת מי שם פה למען דעת שהוא עדות שאינו יכול להזימה והלא כולי מילתא עוה עוה ולא נעשתה התועבה בדרך זה כי אם מפני מראית העין שיהיה במה לתלות והוא מבואר בכתוב. ואשר נסמך הרב הנז' על דברי רש"י ס"פ נגמר הדין שכתב לאפושי רתחא דדיינין עליו שלא ירננו אחר אחאב לו' בשבילו הרגו ובלי פשע. אין כונת רש"י שהדיינין לא ירננו שהם היו דיינין צדיקים רק כונתי לאפושי רתחא דדיינין עליו כלומר שהדיינין יחרה אפם על הדבר להגדיל פשעו כדי שלא ירננו העם על אחאב אחר כל הענין לומר שהרגו שלא כדין זה היה כונת איזבל ולעולם דדיינין עצמם הן יודעים שהכל שקר כמו שכתבה להם איזבל והושיבו שם אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו. והרי רש"י עצמו בפירוש המקרא כתב אל הזקני' זקני אשמאי סבי דבהתא. ומאחר שכן אין מביאין ראיה ממשפט מעוקל ומקלקלה לא ילפינן (ואחר זמן רב ראיתי מ"ש מהרש"א בחידושי אגדות על דברי רש"י הנזכר ע"ש). ואם נפשך לומר דהב"ד היו צדיקים וזה כונת רש"י בש"ס מ"מ לא מצית לאותוביה על ר"ח מינה דר"ח יתרץ דהזקנים הם הב"ד והם זקני אשמאי ולא עשו אלא לפנים מפני המון העם כדאמרן באופן שאין הוכח' מהכא מכמה אנפי כמבוא' למעיין ועוד קשה על הרב הנז' דנראה דהדין הוא להפך דב' עדים המכחישין זה את זה אין שניהם יכולין להעיד בעדות אחרת כיון דחד מינייהו פסול כמו שכתב הרב ש"ך והוכיח כמה הוכחות וכמו שיתבאר. ועל כרחך צריך לתרץ ההיא דעדות נבות בחד אנפא מהנך דכתבינן בעניותין. ואבא היום לדברי הר' שפתי כהן דהנה הרב ז"ל פשיט לה מדברי הר"ן פ"ב דכתובות ככתוב בספרו הבהיר. וראיתי להרב המופלא מופת דורנו כמהר"י בכר דוד בספרו דברי אמת בקונטריסים דף ע"ט ע"ג שכתב על דברי הרב ש"ך דלא היה צריך לדברי הר"ן כי הוא תלמוד ערוך במקומו שם ס"פ כל הנשבעין דאותבוה לרב חסדא מדתניא אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטלה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון ומשני רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות ר"ח דהו"ל תרי וחד ואין דבריו של א' במקום ב' ואי אמרת דדוקא בב' כתות שהם מוכחשין משנים אז אמרינן דלרב הונא זו באה בפ"ע אבל לא א' מכת זו ואחד מכת זו ולר"ח בהדי סהדי שקרי למה לי אבל בב' עדים שהוכח' א' מחבירו כל שלא הוכחש מפומ' דתרי כשרים שניהם לעדות אחרת מאי אותיבו עליה דר"ח ממ"ש ומצטרפין לעדו' אחרת התם לא הוכחשו משנים אלא ודאי כל שהוכחשו אפי' חד מחד לא מהני עדותן כל שבאי' שניהם עכ"ל ויש להשיב דאף אי יהיבנא כל דיליה לא נלמד מכאן אלא דר"ח סבר דב' עדים המכחישים זה את זה פסולי' להעיד עדות אחר' ומשו"ה פריך עליה דר"ח מדתניא ומצטרפין לעדות אחרת דסבר דלר"ח

דאמר בהדי סהדי שקרי למה לי ופסול אפי' כת אחת לבדה בעדות אחרת ודאי פסול בב' עדים שהוכחשו זה מזה בעדו' אחרת דהכא שייך טפי בהדי סהדי שקרי למה לי דחד מהם ודאי שקר והא גריע מב' כתות שהוכחשו דסבר דאף כת אחת לבדה אינה מעידה. אבל יש מקום לומר דלרב הונא דסבר בשני כתות דכת זו מעידה בפני עצמה וזו בפ"ע לא יפסול באחד מכת זו ואחד מכת זו אלא מפני שהוכחש כל אחד מב' אבל שני עדים שהכחיש כל אחד לחבירו יהיו שניהם כשרים לעדות אחרת ואנן דקי"ל כרב הונא אכתי אסתפק לן. זאת ועוד אחרת דהברייתא קתני ומצטרפין לעדות אחרת ופשט לשון מצטרפין היינו שכל אחד כשר להצטרף עם אחר ולמחי דסבר השתא דלממון איירי מהך בריתא משמע דשניהם בעדות אחר פסולי דודאי האחד משקר אלא דמצטרף אחד מהם עם אחר וכיון דר"ח ור"ה לא איירו בזה יש מקום לומר דשני עדים שהוכחשו זה מזה לכ"ע פסולי תרויהו לעדות אחרת ולא מכשר תנא דבריתא אלא אחד מהן עם אחר וא"כ קשיא לרב חסדא. אבל למאי דאוקמא בעדות אחרת של ר"ח אפשר לומר דתנא בר"ח קאי ומשו"ה קתני דמצטרפין דאחד מעיד עם אחר בעדות זו עצמה וכשר ובעדות ר"ח לא משכחת לה אלא כי האי גונא. אבל לממון אפשר דתרוייהו כשרים לעדות אחר כיון דלא הוכחש כל אחד אלא מאחד ועדיין יש להסתפק בין לרב הונא ובין לרב חסדא דתנא נקט מילתיה בר"ח דבגויה קמשתעי והיינו דקתני מצטרפין דמשמע אחד מהם עם אחר. אכן לממון תרוייהו כשרים להעיד עדות אחר דלא הוכשרו אלא משום דכל חד לא הוכחש אלא מאחד ולא משנים. ונמצא דמהש"ס יד הדוחה נטויה לדחות וליכא למגזר מינה.

איברא דלפי זה נמצא דגם לרב הונא מתוקמא בעדות של ר"ח דאי בממון כדס"ד דמקשן אמאי תני תנא מצטרפין לעדות אחרת עדיפא מינה הול"ל כשרים להעיד בעדות אחרת אפי' תרוייהו כיון דלא הוכחשו מפי שנים. ומעתה יש להביא ראיה מדברי התוס' בראש השנה דף כ"ד שכתבו דלרב הונא ניחא בעדות ממון אבל לר"ח צריך לדחוק לאוקמה בעדות החדש שיצטרף עם אחר שיאמר כמותו והיינו דדחיק רש"י התם ע"ש ולדברי התוספו' הללו דלרב הונא איכ' לאוקומה בממון יש ראיה לנדון שלנו דמדקתני מצטרפין שכל א' יצטרף עם אחר שמעינן דתרוייהו כי הדדי בעדות ממון פסולי ולא מהני אלא כל חד עם אחר ולא שאני לן בין הוכחשו מפי ב' להוכחשו זה מזה וכי היכי דאחד מכת זו ואחד מכת זו פסולי דודאי חד משקר ה"נ בב' עדים שהוכחשו זה מזה שניהם כא' פסולין דודאי חד משקר. וממוצא דבר אתה תשמע מה עמקו מחשבות הגאון הר' שפתי כהן דאחרי שהוכיח מדברי הר"ן פ"ב דכתובות וכתב דהכי מוכח מדברי הרמב"ן והריטב"א

שהביא בסימן מ"ו דב' עדים שהוכחשו שניהם כאחד פסולי להעיד עדות אחרת סיים וכתב ועיין בתוס' ר"ה דף כ"ד וכונתו לפי האמור לרמוז דמהתוספות יש ראיה ולא מגופא דשמעת' כאשר חשב הרב מהר"י בכ"ר דוד והשיג עליו כמדובר. (ולקמן יתבאר כונת הרב ש"ך באופן אחר בס"ד). שוב ראיתי להרב משאת משה ח"מ סי' ז"ך סוף דף ע"א שכתב על דברי הרב ש"ך וז"ל מה שיחס דעת זו להתוס' דפ' אם אינם מכירין עם שאלת המחילה מדברי התוס' לא סייעתא ולא תיובתא להא כלל אלא דמלשון הבריית' איכ' למילף הכי מדקתני אבל מצטרפין לעדות אחרת המורה דצירוף אין הא אינהו כי הדדי לא אכן מה שנסתייע מדעת התוס' לא ידענא מנא ליה הא ומיהו הא ודאי מדברי הר"ן פ"ב דכתובות ומדברי הש"ס דפ' אם אינם מכירין דף כ"ד מוכח להדי' דלהעיד בעדות אחרת עדותם בטלה כל שהכחישו זא"ז דממ"נ חד משקר עכ"ל ולפי האמור אתה הראת לדעת דמלשון הבריית' דקתני מצטרפין אין ראיה דאיכ' לאוקומה בעדות זו של החדש דבהא עסיק ולא לענין ממונ' ואמטו להכי קתני מצטרפין אבל לממון תרוייהו כי הדדי כשרין וכבר אוקמ' רבא הכי לעדות החדש ס"פ כל הנשבעי' וגם רש"י הכי מפרשה פ' אם אינם מכירין. אבל מדברי התוס' שכתבו שם דלרב הונא ניחא מאי דקתני בעדות אחרת והיינו בעדו' ממון דלר' חסדא צריך לידחי' היינו עדות זו של חדש עם אחר. א"כ למאי דקי"ל כרב הונא מפרשינן לה בעדות ממון והשת' קם דוקיא דמצטרפין דמדלא תני כשרים לעדות אחרת רק מצטרפין שמעינן דתרוייהו כי הדדי פסולי דחד מינייהו משקר. וא"כ מהבריית' אין ראיה ומדברי התוס' יש ראיה ותכל תלונות הרב משאת משה מעל הרב ש"ך כמבואר. ותו נהלך ברג"ש על הרב משאת משה דסמיך אסוגית אם אינם מכירין ואין לי מכיר מאי אולמה מסוגית פ' כל הנשבעין דשם בר"ה הן לא הובא אלא הבריית' לחוד ומינה ליכ' ראיה דמוקמינן לה בעדות החדש. וטפי פורתא איכ' הוכחה מס"פ כל הנשבעין דאמרינן מאי לאו לעדות ממון ומוכח דהמקשן יש לו הכרח דאירי בעדות ממון כמשפט לשון מאי לאו בכוליה תלמודא כנודע דסבר המקשן מכח הענין או מכח הלשון דהכי פירושה. וא"כ פשטא דשמעתא דהגם דרבא אוקמ' לר"ח בעדות החדש היינו דלר"ח איבעי' ליה לדחוקי ולפרשה הכי. ומינה דלמאי דקי"ל כרב הונא נפרשה בעדות ממון כפשטה וא"כ איכ' לדיוקי דוקא מצטרפין ולפ"ז אי איכ' למגמר היינו מסוגית ס"פ כל הנשבעין לא מסוגית אם אינן מכירין. אלא דמ"מ מסוגית הש"ס לחודה אינו מוכרח דמצינן למימר דהשת' דמוקי רבא בעדות החדש נאמר דגם ר"ה הכי מפרשה בעדות החדש ואין ראיה ככל הדברים אשר ראו עיניך ממדב"ר קדמו"ת. אבל מהתוס' יש ראיה כדאמרן. וכן מוכח ממ"ש התוס' ס"פ כל הנשבעין סוף דף מ"ז דרבינו

חננאל פסק כרב הונא דרביה דרב חסדא הוא ועוד דברייתא דאחד אומר גבוה דייק לכאורה כרב הונא. הרי שכתבו דרבינו חננאל פסק כרב הונא וטעמא טעים דברייתא לענין ממון והוי כרב הונא וכיון דמוקמת לה בעדות ממון איכ' לדיוקי מדקתני מצטרפין דדוקא מצטרף כל א' עם אחר אבל תרוייהו פסולי וכדאמרן. ומכללן של דברים אמורים רחש לבי לפום ריהט' דנראה דרש"י סבר דתרי סהדי שהכחישו זה את זה תרוייהו מצו לאסהודי בעדות אחרת וכשרים שלא הוכחשו מפי שנים. וזה מדחזינן דרש"י פ' אם אינן מכירין פירש ברייתי' דמצטרפין לעדות אחרת ר"ח שכתב מצטרפין לעדות אחרת א' מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו ונראין הדברים דבעדות חדש זה מפרשה וז"ש שיאמר כמותו כמ"ש בשבועות בשינוי' דרבא וכמו שהבינו התוס' שם בר"ה בכונתו. והשת' קשה דאמאי רש"י נדחק בפירוש הברייתי' דהתינח לרב חסדא דמוכרח לתרוצ' הכי וכדתריץ רבא אליביה. אבל אנן דקי"ל כרב הונא כמו שפסק רבינו חננאל ודבריו נכוחים דרב הונא רביה דר"ח וסוגית בתר' דף ל"א אזל' כרב הונא דמוכח התם דכ"ע אית להו דרב הונא כמ"ש הרי"ף והתוס' והרא"ש שם בשבועות. ומאחר שכן רש"י הו"ל לפרש הברייתי' לעדות ממון כרב הונ' דהלכת' כוותיה ודייק לישנ' דברייתי' בעדות ממון. אלא נרא' דרש"י סבר דגם לרב הונ' מוכרח לפרשה בעדות זו של חדש משום דסבר רש"י דגם שני עדים המכחישים זה את זה כשרים לעדות אחרת כיון שלא הוכחשו מפי שנים ומשו"ה גם לרב הונ' אין לפרשה בעדות ממון דמשמע מצטרפין דוקא אבל שניהם בעדות אחרת לא ולא מסתבר' לרש"י כיון שלא הוכחשו מפי שנים. ולכן סבר רש"י דהמקשן דהיה סבור דבעדות ממון מיירי קשיתיה לרב חסד' ולרב הונ' סבר מהכרח הברייתי' דשניהם כאחד פסולי אבל השת' דפריש רבא לעדות זה דהחדש א"כ ממיל' מקיימינן הסבר' מבחוץ דב' כשרים לעדות אחרת וזאת היתה לרש"י דבפ' אם אינן מכירין פירשה כרבא דסבר דהכי פירושה גם לרב הונא.

אמנם רואה אני דאין זה כדאי לאשויי פלוגתא בין רש"י והתוס' והיותר פשוט דכיון דהדין דין אמת דמצטרף לעדות החדש הוה לכ"ע ובריייתא בעדות החדש קאי פירשה רש"י דמיירי בעדות חדש זו דבהכי סלקא שפיר לכ"ע והדין דין אמת והגם דיש קצת דוחק בלשון מצד אחר א"ש דבעדות החדש קאי תנא והיינו דהתוס' לא ערערו עליו ואילו הוה פליג בדינא הי"ל להתוס' לגלות דעתם ולהביא ראיות להעמיד הדין כפי סברתם ומה זו שתיקה אלא מוכח דהתוס' הבינו בדעת רש"י דאין כונתו לחדש דין ולא נפקא מינה לדינא רק שרצה לפרש אליבא דכ"ע. וגם הרמב"ם שפסק פכ"ב דעדות כרב הונא בה' קדוש החדש פ"ב כתב הדין כפי פירוש רבא בברייתא וכ"כ הרב לחם משנה שם

דהדין דין אמת גם לרב הונא וכן רש"י רצה לפרש הברייתי' בענין שיהי' דין אמת לכלהו אע"ג דהלשון דחוק קצת ע"ש. וכל הכתוב לחיי"ם מריש ועד כען הוא במונח דלשון מצטרפין משמע להצטרף עם אחר ולאו תרוייהו כי הדדי ככל אשר דברנו וכמ"ש הרב משאת משה והבאתי דבריו לעיל. אבל שבתי וראה דאין מופת חותך ואפשר לפרש נמי מצטרפין שניהם לחוד בעדות אחרת. וכן שנינו בתוספתא פ"ק דר"ה בחלוקה זו דמרדעות וחלוק' דמוטה וזקוף אין מצטרפין זה עם זה אבל מצטרף הוא עם אחרים ע"ש וכ"כ הרמב"ם אין מצטרפין ומצטרף אחד מהם עם שני שיעיד כמותו. הרי דהתוספתא והרמב"ם נקטי לשון מצטרפין לתרוייהו כי הדדי ומאחר שכן ליכא למגמר מינה. ואפשר דמשום הך תוספתא דקתני אבל מצטרף הוא עם אחרים ניחא להרמב"ם ורש"י לפרש ברייתא דתלמודין בעדות חדש זו אף דקי"ל כרב הונא דהך תוספתא גלוי מלתא דהא דקתני ברייתא דהש"ס ומצטרפין לעדות אחרת היינו מצטרף עם אחר. ולפי האמור אין ראי' כלל מדברי התוס' לנ"ד ומכ"ש מדברי רש"י כמבואר. אמור מעתה דמ"ש הרב שפתי כהן בסוף דבריו ועיין מ"ש התוס' בר"ה אין כונתו כמ"ש לעיל וכאשר הבין הרב משאת משה דכונת הרב ש"ך להביא ראי' מדברי התוס'. אין זאת רק שלא יאמר אדם שיש להביא ראי' מהתוס' על דרך שכתבנו ויקשה עליו שלא הביא ראי' מדבריהם לכן כתב ועיין תוס' ר"ה כלומר דע כי ראתה עיני דברי התוס' ואין ראי' משם. אי נמי דכאשר ירדוף הקורא יבין מריהטא דלישניהו איפכא דמדכתבו התוס' ברישא ניחא דמצטרפין לעדות ממון. ושוב כתבו דחק בקונטרס לפרש א' מהן מצטרף עם אחר וכו' ומשמע. דהשתא מחדשים בפירוש רש"י דאחד מצטרף עם אחר אבל אי מפרשי לה בעדות ממון היינו פירושה מצטרפין שניהם וזהו נגד מה שלמד הרב מדברי הר"ן ודעמיה לכן כתב ועמ"ש התוס' בר"ה כלומר דצריך להסכים דבריהם בהדי שאר רבוואת' ולא תידוק איפכא והורה הרב ש"ך בזה דאין מדברי התוס' לא סייעתא ולא תיובתא:

ואחרי כתבי בא לידי ספר בית יעקב וראיתי בסי' קכ"ד שכתב דנדון הרב ש"ך הוא מחלוקת רש"י והתוס' והאריך בזה הגס הלום לפי שעה נזדמן ס' חשק שלמה לכמהר"ש בכר מרדכי הנדפס מחדש על קצת ח"מ וראיתי לו סי' ל' הגהת ב"י אות ט"ז שהאריך לבאר דברי רש"י והתוס' פ' אם אינן מכירין דאין מחלוקת ביניהם וסיים וז"ל ועמ"ש בס' בית יעקב ששם מחלוקת בין רש"י ותוס' ודבריו לא יכלתי להלמם וצל"ע עכ"ל. ואני בעניי אומר דדברי הרב בית יעקב פשוטים ומבוארים אע"ג שקצר קצת מ"מ הרי הוא כמבוא"ר דכל דבריו הם במונח דלשון מצטרפין משמע אחר עם אחר כמו שפירש"י בסוגית כל הנשבעין ומוכח דוקא אחר עם אחר אבל תרוייהו כי הדדי לא וכונתו ממש

כדכתיבנא בעניותין לעיל ואין צורך ממהדורי' מילי. אמנם באמת אין דברי הרב בית יעקב מוכרחין כלל לאשוויי פלוגתא ויש לדחות דאעיקרא לשון מצטרפין יכול להתפרש על שניהם כאחד. ותו דרש"י פירשה אליבא דכ"ע וכו' ככל אשר דברנו לעיל וגם בס' חשק שלמה הנז' כתב הכי דרש"י פירשה אליבא דכ"ע אמנם יראה המעיין שלא ירד לכונת הרב בית יעקב. הגם הלום ראיתי בשו"ת בית יעקב סי' קכ"ד כתב שיש פלוגתא בין רש"י ותוס' ע"ש שכל דבריו לא נלע"ד שהוא הבין שכונת התוס' וכו' שדברי רש"י דחוקים בעיני התוס' וע"ז בנה יסוד וכו' ואגב שיטפיה לא דק דבאמת התוס' באו לפרש דברי רש"י וכו' ואתו למימר דהדין עם רש"י דדחק כן כי כן הוא מסקנת הש"ס וכו' אבל מעולם עלה על דעת התו' לפרש כאן בענין אחר בשום אופן וזה פשוט ואין להקשות הא באמת כתבו התוס' בשבועות וכו' כונתם וכו' דגם ר"ה מוקי פירושא דברייתא הכי כרבא ורבא קושטא דמלתא מתרץ וקאי גם לר"ה הגם שאינו צריך לר"ה לאוקומיה בהכי י"ל דקושטא הוא פירושא הכי ולכך פירש"י בר"ה אליבא דמסקנא דשבועות והוא לר"ה. והרב הנ"ל סובר עוד דכונת התוס' דכתבו לרבא לא ס"ל דפירושו דקאי אשינוייא דמשני הכא אליבא דר"ח ונ"ל להפך אדרבא מזה מוכח דשינויא דרבא קושטא דמילתא גם לר"ה דאל"כ קשה דלמה לי' לרבא לתרץ לדר"ח אי לא ס"ל כוותי' וכו' עכ"ל והרואה יראה דפשט דברי התוס' בר"ה ושבועות הוא דסברי דלרב הונא מפרשינן לברייתא בעדות ממון כמו שהבין הרב בית יעקב. וכן מוכח ממה דסיימו בשבועות סוף הדבור דהלכה כרב הונא דמתניתא דאחד אומר גבוה וכו' דייק לכאורה כרב הונא עכ"ל הראת לדעתם שדעתם לפרש הברייתא לרב הונא בעדות ממון ומ"ש דייק לכאורה כונתם דפשטה מוכח דאיירי בעדות ממון אלא דיש מקום לפרשה בעדות החדש. ובדברי ס' חשק שלמה בסוף דבריו יש לגמגם ואין להאריך. והרב יד אליהו בסיומא דפסקא דחה דברי הרב בית יעקב דמצטרפין לעדות אחרת היינו דשניהם מצטרפין וכו' ע"ש והן הן הדברים שכתבנו לעיל. ומ"מ כבר הרב ש"ך הוכיח מדברי הר"ן פ"ב דכתובות דשני עדים המכחישים זה את זה פסולי תרוייהו לעדות אחרת. והסכימו בראייה זו הרב תפארת הגרשוני והרב משאת משה ובס' חשק שלמה וכן הוכיח הרב חידושי הגרשוני מדברי ראב"ן ריש דף י"ח ע"ש ודוק בתשו' ראב"ן הנז' ובדברי רבינו ירוחם שהביא מרן סימן ל"א וכמ"ש בס' חשק שלמה. ואחר עשרה שנים בקירוב שכתבתי זה עתה בהעתקה נתתי אל לבי לחזות בנועם ספרים חדשים שנדפסו מחדש גם ישנים שלא היו אצלי ואגב רהטאי ראיתי בס' אורים ותומים ובס' בית אברהם שם סימן ל"א ובס' טורי אבן בר"ה דף כ"ד מ"ש בזה ולא יכולתי

לעמוד על דבריהם אך במעט שעברתי מהם ראיתי שיש להשיב על מה שתפס במושלם בס' אורים ותומים דרש"י והרמב"ם חולקים על הר"ן ויש לדחות כמתבאר ממ"ש לעיל גם מה שהוכיח מהתוספתא בפי' מצטרפין הוכחנו ההפך לעיל והוא ברור דמהתוספתא מוכח דיש שני פירושים במצטרפין, ואם נפשך לומר אודי לי מיהא דאין ראי'. ומ"ש הרב בית אברהם לישב להרמב"ם דסבר דהש"ס פריך אתרוייהו ומשני וכו' ע"ש באורך תימה עליו דבאיזה כח מקשה על ר"ה. והלא מצטרפין טפי משמע א' עם אחר ומאי פריך. ותו דאי הכי הו"ל הש"ס לפרש אופן הקושיא לר"ה ואין להאריך. ומ"ש הרב מר אביו במשאת משה בסוף סימן הנז' על דברי הרב מהרש"ח בזה במה שהקשה ותירץ להרמב"ם דדבריו תמוהים לק"מ על הרב מהרש"ח ואין כאן תימא דתירוצו ניתן ליאמר דסיפא אצטריכא לי' כדקאמר הש"ס תדיר. ואם הוא תירץ שינויא בעלמא לקושית הרב הנז' לא מפני זה דבריו היו תמוהים ופשוט. וסעד לתירוץ הרב משאת משה יש ממ"ש הרב טורי אבן ע"ש באורך אבל לפום ריהטא נסב"ר לבי שיש להשיב על דברי הרב טורי אבן כאשר יראה המעיין ואין הפנאי מסכים כי בחפזון יצאתי כדי שיקלוט העי"ן אשו"ר ברהטי"ם. והיותר נכון ליישב דברי הרמב"ם נרא' דהרמב"ם פ"ב דק"ה העתיק התוספתא דפ"ק דר"ה הנז' ולא כיוון לברייתא דמייתי הש"ס כלל רק הוא הביא דין התוספתא בשלימות. והברייתא דהש"ס סבר דלמאי דקי"ל כר"ה מוקמינן לה בעדות ממון דאחד מהם מצטרף עם אחר ולא הוצרך להביאה כיון שפסק דין רב הונא דכל כת מעידה בפ"ע ה"ה דעד אחד מצטרף עם אחר דאני אומר האי לא משקר כרב הונא וזה פשוט ועיין בירושלמי פ' אם אינן מכירין ודוק וראיתי לרבינו מהר"י ן' מיגאש בחידושיו הנדפסים בספר אוריין תליתאי שם בסוגית שבועות וז"ל וקתני ומצטרפין לעדות אחרת כלומר הן עצמן אין מצטרפין זה עם זה להעיד בעדות אחרת לפי שאחד מהן שקרן הוא ופסול ואינו ראוי להעיד אבל אם יצטרף עם כל אחד מהן אחד להעיד בעדות אחרת עדותן כשרה לפי שיש לומר בכל אחד מהן שמא זה הי' הכשר שהעיד עדות אמת וחבירו הוא שהי' שקרן מאי לאו לעדות ממון אלמא אעפ"י דאתכחש עדות דר"ח זה בא בפ"ע ומצטרף עם אחר להעיד בעדות אחרת וכו' ותיובתא דרב חסדא וכו' עכ"ל למדנו מדבריו ז"ל דפשיטא לי' דתרי סהדי דאתכחיש תרוייהו לא מסהדי בעדות אחרת כמ"ש הרב ש"ך ושקולים הם עדים המכחישין זה את זה אף שכל א' לא הוכחש אלא מא' כשני כתי עדים. ומסתמא הרמב"ם תלמידו בדרכיו הולך הפך ממ"ש הרב אורים ותומים וגם מדבריו נלמד דלשון מצטרפין שייך בשניהם עצמם להעיד בעדות אחרת הפך הרב הנז'. ואף גם זאת דקושית הש"ס דוקא לרב חסדא ומסתמא זה דעת הרמב"ם הפך הרב בית

אברהם. וכבר כתבנו דהרמב"ם הוצרך להביא דין מרדעות וכתב כל התוספתא. וסיפא דברייתא דתלמודין דאיירי בעדות ממון לא הוצרך להביאה כמו שכתבנו. ומה שאמר בירושלמי שרמזתי לעיל דהיכא דעומדין במקום אחד העדים וזה אומר מרדעת אחת וזה אומר שתים דפסולין אם נאמר דלפי התוספתא ובריייתא דהש"ס כשרים דבהפרש קומה טעו הרמב"ם פסק כברייתא ותוספתא. אך ק' דהוי"ל לש"ס ירושלמי לאותובי עלה מהברייתא ותוספתא. ואם נאמר דיש חילוק בין זה אומר א' לזה אומר ב' דברייתא ותוספתא לא מכשרי אלא בזה ב' וזה ג' אבל בזה אומר א' וזה אומר שתים פסולין דלא טעו משום דמא' לב' לא טעו אך מב' לג' טעו ק' על הרמב"ם שלא הביא דין הירושלמי ולא ע"א דמדברי הרמב"ם בסוף משמע דהפרש קומה אחת לא הוי הכחשה בכל אופן שיהי' הפך הירושלמי דמא' לב' הוי הכחש' ולא הו"ל להרמב"ם לסתום. ואנכי חזון הרבתי להריטב"א בחידושיו לשבועות שם שכתב וז"ל מאי לאו לעדות אחרת דממון פי' והיינו כר"ה ולא שיעידו שניהם ביחד דהא אף לר"ה חד מנייהו שקרי אלא שכל א' בפ"ע להצטרף עם א' מן השוק לחיוב ממון ומינה נמי וכו' ותריץ רבא אליבא דר"ח וכו' ואע"ג דהאי תירוצא לר"ח עבדינן לה הלכתא הוא דכ"ש דמודה רב הונא בהא ומיהו כיון דהלכתא כר"ה קי"ל נמי דמתניתין כדהוה אמרינן מעיקרא שכל אחד מהם מצטרף עם אחד מן השוק לעדות אחרת דעלמא עכ"ל עין רואה ואוזן שומעת דדעת הריטב"א דב' עדים שהוכחשו זה מזה אינן יכולין להעיד שניהם בעדות אחרת דחד מינייהו שקרא אף שלא הוכחש אלא מאחד כהלכתיה וטעמיה של הרב ש"ך. וכבר הרב ש"ך הוכיח מדברי הריטב"א שהביא הוא ז"ל בסימן מ"ו אלא שאחרוני זמנינו גמגמו בראיתו. ועתה שזכינו לחידושי הריטב"א לשבועות מפורש יוצא מדבריו ז"ל כהרב ש"ך. גם אשו"ר דסיים הריטב"א דלר"ה ברייתא בעדות ממון וכפשט דברי התוס' דלא כהרב יד אליהו והבאתיו לעיל. תורת העולה דהדין דין אמת כמ"ש הר' ש"ך דשני עדים המכחישין זה את זה שניהם אינן יכולים להעיד בעדות אחר. וכבר הסכימו הרב משאת משה והרב בנו והרב אורים ותומים לדין הש"ך. ומה גם עתה דמוכח הכי מדברי רבינו הגדול מהר"י ן' מיגש והאשל הגדול הריטב"א כמדובר. ועוד דהעד שהוא צדיק אסור להצטרף עם הב' שהוא יודע שהוא רשע אף שלא נודע לאחר. ושוב ראיתי שכ"כ הרב יד אליהו בתשובת הנז' וע"ש בסוף התשוב'. הנה ערכתי לפניך ידיד נפש מן הבא בידי לפי דוחק השעה. ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל כי עמך הצלי"חה בתורה ובמצוה כנפשך שבעך ונפש אדם מו"עט מעפר דל מאשפות הצעיר חיד"א ס"ט.

סימן לד

במי שציוה שלא יספידוהו. וההמון יחדיו ירננ"ו כי ר"ב הוא.

שאלה חכם וחסיד ור"ב המקום ציוה שלא יספידוהו כמנהג העיר בכיוצא בר מינן לעשות הספד גדול בבהכ"נ בלילה בכמה סדרי אבל ודרוש בהתעוררות גדול. והקהל טענו שזה כבודם להספידו וכמעט יש חילול ה' בין הגוים והמון העם ואפשר שימשך איזה מחלוקת יורנו המורה אם יכולין לעבור על צואתו ושכמ"ה:

תשובה נ"י לא אני בן חורין להאריך בענין דטרידנא טובא. ולא יכול יוסף שפתים ישק סגר עליהם המדב"ר אין יוצא ואין בא. כי גדול כבודו של השואל ומצותו עלי חובה. זאת היתה לי שעת הקוצר די"ו לכתוב ב' אותיות בשערי תשובה:

אנא דאמרי אם כנים הדברים כאשר בא בשאלה שהוא כבוד צבור להספידו וגם אני שמעתי שבר מינן לשעבר פתגם אשר נעשה זאת היתה שבחא דצבורא אי מהמון העם ואי מגוים אשר בקרבה שבח יתנו לראשי העם אלו הן הממונין אשר כן עשו. ומה גם לפי דבריהם דאיכא למיחש נזקא ופלג' נזקא ממחלוקת וכיוצא. לכאור' הי' נראה דהדין עם הקהל דהרי מבואר בש"ס בסנהדרין דף מ"ז דאי הספדא יקרא דחיי אי אמר אל תספדוני אין שומעין לו אלא דמסיק דהספד' יקרא דשכבי הוא ולפי זה אי אמר אל תספדוני שומעין לו. ובנדון שלנו דאיכא יקרא דחיי דכל הקהל מתיקרים במה שעושים כבוד לתורה וכמו צער בנפשם שלא לעשותו. וגם המון העם נצבו כמו נד וכ"ש דאיכא למיחש שלא ימשך איזה מחלוקת ומה גם דהגוים שא"לו בראש שאול ישאלו באבל נראה לפום ריהטא דיכולים להספידו. ותו דבלאו הני טעמי דנ"ד כתב בס' בית הרואה להרב מהר"ש פלורינטין דף צ"ז ע"א וז"ל גדול ומופלג שציוה שלא להספידו אין שומעין לו. בית יעקב סימן פ"ג וא"כ בנ"ד דכמה טעמים אלו הן הנצרפי"ן מכ"ש דאין שומעין לו. אמנם כי דייקינן פורתא ליכא למגמר מהסוגיא לנ"ד דיש לומר דכונת הבעיא הוי על שרש ההספד מאי טעמא ולא משגחינן בנמשך ממנו דאי אמרת עיקר מטרין דהספדא משום יקרא דחיי לא משגחינן אם אחר כך נמשך מזה דאיכא יקרא דשכבי רק אזלינן בתר העיקר וכן אי אמרינן דההספד עיקרו משום יקרא דשכבי לא אכפת לן אם מזה נמשך יקרא דחיי דאי לא תימא הכי מאי מייתי ראי' דיקרא דשכבי מדכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה אטו משום יקרא דאברהם משהו לי' לשרה נימא דהספדא משום יקרא דחיי ואחר שמספידין משום יקרא דחיי נמשך יקרא דשכבי ומשו"ה משהו לשרה וכן מאיזה ראיות שהביא יש לדחות כך ועד אחרן מאי מסיק דיש כפרה שלא עשו לו הספד אלמא יקרא דשכבי אימא לעול' יקרא דחיי אלא דכיון דנהגו כך נמשך יקרא דשכבי וכשלא

הספידוהו אית לי' כפרה. אלא מוכרח דסבר הש"ס דלא משגחינן במה שנמשך מההספד רק בטעם ההספד מעיקרא מפני מה נתקן ומשו"ה מייתי ראיות להוכיח עיקר ההספד. ולפ"ז בנ"ד למאי דמסיק דהספדא יקרא דשכבי תו לא אכפת לן בנמשך מזה דאיכא יקרא דקהל להספידו ולא מצו לעשות נגד רצונו וצואתו. ומאי דמייתי בספר בית הרואה משו"ת בית יעקב הנז' עמו הסליחה דמסקנת הרב בית יעקב הוא דהמקל שלא לשמוע לחכם מופלג שציוה אל תספדוני לא הפסיד ולא פסק דאין שומעין לו כמבואר בגוף התשוב' של הרב בית יעקב הנז' דהביא ראי' מהתוספות שהקשו דנענשו על שאול שלא נספד ואי משום יקרא דחיי ישראל מחלו ותירצו בתירוצ' בתרא דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגבי' שלא נספד כהלכה ולפי תירוץ זה למד דלמסקנא דהוא יקרא דשכבי אינו יכול למחול היכא דאיכא בזיון טפי וה"ה בחכם מופלג דאיכא בזיון ואין שומעין לו והפוסקים סתמו ולא חילקו דאפשר דאינם מפרשים בתוספות כדפירש או דסברי כתירוץ ראשון של התוספות מ"מ המקל לא הפסיד מכח תירוץ בתרא זהו תורף דברי הרב בית יעקב בקיצור. ומאחר שכן לא הי"ל להרב בית הרואה לכתוב בשם הרב בית יעקב דאין שומעין לו. וגם על הרב לקט הקמח דכתב בשמו לפי תירוצא בתרא דהתוס' אין שומעין לו ק"ק דהי"ל לכתוב מסקנתו דהמקל לא הפסיד. ואעיקרא דדינא דברי הרב בית יעקב קשים בעיני חדא דהפירוש שפירש בדברי התוספות דחוק ואתי מרחוק כאשר הרואה יראה מתוך תשובתו הנזכר פירושו בתוס' וצדיק יבחן. ותו דיש לדחות דהתוספות כתבו כן לס"ד לצד יקרא דחיי ולצד זה הקשו משאול ומכח הקושיא תירצו כן דתירוץ ראשון דיראים היו לסופדו מפני דהע"ה הוא דחוק דהי' מפורס' דהע"ה קדוש יאמר לו והרג המגיד שהרג שאול במקום לתת לו בשורה וקרע ויקונן עליהם ובירך לאנשי יבש גלעד ובודאי הוה ניחא לי' דיספידו לשאול. ומה גם דאיש בושת מלך על ישראל שתי שנים ורוב ישראל היו אחריו ואמאי לא הספידו לשאול ולכן התוספות הוכרחו לתרץ תירוצא בתרא. אמנם למאי דמסיק דיקרא דשכבי הוא ל"ק כלל משאול ואין צורך לתירוץ זה מילתא פסיקתא היא דיקרא דשכבי ואם ציוה שומעין לו. וא"כ מאי מייתי הרב בית יעקב ממ"ש התוספות דרך שקלא וטריא לס"ד דהש"ס. ומסתמא למסקנא ליתא לדין זה והראי' דבפסקי תוספות לא כתבו מזה שום דבר. ותו דלדידי' דכל הפוסקים סתמו ולדעתם אין חילוק איך סמיך על תירוץ התוספות שלא לשמוע לו והמיקל לא הפסיד. הרי מלשון הרמב"ם פי"ב דאבל ומרן בש"ע ח"מ סימן רנ"ג דין ל' שכתבו דאם ציוה שלא יספדוהו אין סופדין אותו משמע דהרי אלו באזהרה שלא לסופדו כי צריכין לקיים צואתו. וכ"כ הסמ"ע שם ס"ק ט"ו דלשון אין סופדין דנקט מרן משמע

דאסור לסופדו וכו' ע"ש ומאחר דאיסורא איכא והרב בית יעקב סבר דהפוסקים סוברים להיפך דאין חילוק איך לא הפסיד הסומך על תירוץ אחד מהתוספות כפי פירושו נגד כל הפוסקים במקום דאיכא איסור. ויש לישב קצת. אחר זמן רב נדפס ס' דרך המלך להרב חביבי יוסף תהלות נר"ו וראיתי להרב שיחי' בדף ק"ה שדחה תשובת הרב בית יעקב הנז' והשיג עליו כמה השגות ואין הפנאי מסכים להתבסם מדבריו רק אגב רהטאי ראיתי שכתב וז"ל גם מ"ש דכבוד המלך, והרב שוין ועליהם לא נסתפק הש"ס ק"ל טובא דאם איתא לדבריו מאי פשיט הש"ס מהא דרבי ציוה אל יספדוהו בעיירות וע"ק דלא מצינו חילוק זה בראשונים ואת אחרונים ואם איתא לא הוו שתקי הפוסקים ללמד חידוש זה כנודע ומה שהשוה המלך לת"ח ק' דבמלך אין כבודו מחול קי"ל ובת"ח כ"מ והתוספות נ"ט לדבר דת"ח תורתו דיליה היא ואולם כבוד המלך כבוד צבור ואין בידו למחול עכ"ל. ומה שהקש' דמאי פשיט הש"ס מרבי וכו' הרואה יראה בתשוב' הרב בית יעקב דלא כתב לשון זה שהביא הרב אהובינו נר"ו דעליהם לא נסתפק רק מ"ש הוא כלשון הזה. והא דאמרינן אם אמר אל תספדוני שומעין לו איירי באיניש דעלמא ולא בת"ח עכ"ל וכונתו דבעיית הש"ס חיילא ככולל רק דנפקותא אם אמר אל תספדוני איירי באיניש דעלמא כלומר הבעיא בכל ונפקותא לאפוקי מיורשין שייך בכל ונפקותא דאם אמר אל תספדוני לא איירי בת"ח ושפיר פשיט הש"ס מרבי. ומה שהקש' דלא מצינו חילוק זה וכו' איני יודע מאי מקשה דגם הרב בית יעקב כתב דהפוסקים סברו איפכא מדלא חילקו אלא דסבר דהמקל לסמוך על תי' התוספות לא הפסיד וכמו שכתבנו לעיל. גם מה שהקש' דת"ח כבודו מחול לק"מ דהמעיין יראה בתשובת הרב בית יעקב דתמיד הוא כותב כמה פעמים דהוא בזיון וכדברי התוספות דנקטי לשון בזיון והרי כתב הריב"ש בתשובה סימן ר"ך בשם הראב"ד הת"ח כבודו מחול אמרו אבל בזיונו אינו יכול למחול והביאוהו האחרונים וא"כ למאי דנקיט הרב בית יעקב תדיר לשון בזיון שפיר קמשוה ת"ח למלך דגם ת"ח אינו יכול למחול על בזיונו ואם אור עינינו הרב הנזכר סבר דאין זה בזיון הא הו"ל למימר ולא להשיגו סתם דת"ח כבודו מחול. אמנם במקום אחר כתבנו בעניותנו דלא כן כ' הראב"ד אלא בבזיון שעושה לו אחר אבל אם מבזה עצמו ובפרט בסרך מצוה יכול. והכא אפילו נימא דבזיון הוי הוא מעצמו רצה בזה להרבות כפרה דאין צדיק בארץ וכו' ומה גם לגברא רבא דאף דבר קל מאד לגביה דידיה גדול יתר מאד. שוב אשיב לנ"ד ורואה אני דגם הרב בית יעקב יודה שחייבין לקיים צואתו כי הרב החסיד לא ציוה שלא יספידוהו רק ציוה שלא יעשו לו הספד בקהל לעשות אותם השינויים בבית הכנסת ודרוש וכיוצא זהו שלא רצה ואפשר שהי' לו טעמים נכונים אבל יכולים

לסופדו בביתו ולאחים בהספדא כל כמה דבעו ובזה נראה דלכ"ע חייבין לקיים מצותו. ומה שטענו מעלת הממונים שהוא כבודם וכו' פטומי מילי נינהו דכיון דמעלת הבית דין והפרנסי' מפרסמין דרצונו כבודו וחייבין לקיים צואתו וכבר נזהרים לעשות הספד גדול בביתו. וכה יעשו להוסיף בהספד וקינות ממש שהוא הספד עיקרי איזה לילות בביתו. ודאי זהו מקומן של שבחי"ם אז יאמרו בגוים וגם ההמון כי הגדילו לעשות ובשתי' עלתה להם להספידו כהוגן ולקיים מצותו והדברים פשוטים והנלע"ד כתבתי:

סימן לה

פי' לשון הר"ן בגיטין גבי פודין את השבויים וכו':

שאלת ממני ידיד נפשי אף רוחי בקרבי אברהם אוהבי הבן יקיר לי החכם השלם מגן אברהם נר"ו לבאר לך דברי הר"ן פ' השולח גבי אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן כי ראית מה שכתב מהר"ש הלוי ולא נתקררה דעתך ושמעת מאיזה מעייני' שפירשו בו ואין פותר דבר המתיישב ורצית לדעת מה עמדי:

תשובה אור עיני חלקת חמדתי לרוב אהבתך פניתי מענינים שאני עסוק בהם להבין אמרי בינה אשר דיבר בקדשו הר"ן ז"ל. גם אשו"ר מה שפירש הרב מהר"ש הלוי בתשובותיו חי"ד בסי' טו"ב והאמת כאשר דברת שפירושיו בדברי הר"ן גם את הראשון גם את הב' דחוקים. וגם לתלות בט"ס ולהגיה בדברי הר"ן אינו נכון וכמ"ש הרב הנזכר. והן קודם אציג דברי הר"ן כהוייתן דבתחילה כתב דיש אומרים דאיפשיטא בעיין מדתניא פרק נערה נשבית אשתו ובקשו עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה רשב"ג אומר אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן אלמא לרשב"ג אע"ג דליכא דוחקא דצבורא כי התם דבעל חייב לפדותה אין פודין כי היכי דלא ליגרבו וליתו ופסק הרי"ף התם כרשב"ג והאריך בזה וכתב וכן נראה דעת הרמב"ם שכתב פ"ח מה' מתנות עניים אין פודין השבויים ביותר על דמיהן מפני תקון העולם שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותן. ואח"כ כתב וז"ל ולי נראה דבעיין מהת' לא מפשט דכיון דחיישינן לדוחקא דצבורא כ"ש דאיכא למיחש לדוחקא דבעל שלא לחייבו בתקנת חכמים לפדותה יותר מכדי דמיה ואם איתא דהוה מפשט מההיא ברייתא הו"ל בגמרא לאתויי הכא אבל נראה שדעת הראשונים ז"ל הי' דכיון דלא מפשטא ואיכא למיחש לתקלה אין פודין דשב ואל תעשה שאני ועוד דכיון דבגמרא פשט לה מההיא דלוי בר דרגא לא שבקינן פשטין דתלמודא משום ספיקא דאביי דאמר מאן לימא לן עכ"ל ומה שסיים הר"ן ועוד דכיון דבגמ' פשט וכו' הוא הדבר הקשה שהוא סותר הקודם שכתב דדעת הראשונים דלא

מפשטא ואין לפדות לקרובו ביותר מכדי דמיו אף דליכא דוחקא דצבורא כיון דאיכא תקלה שב ואל תעשה ואיך גמר אומר להוסיף על זה דבגמ' פשטה דהוי משום דוחקא ונקטינן כפשיטותיה דתלמודא והני מילי פלג"ן בהדייהו סתרא"י נינהו וכמו שהקש' מהר"ש הלוי. ואשר אני אחזה בביאור דברי הר"ן הוא דכל דבריו הן הנה היו לדחות דברי יש אומרים דנפשטה בעיא מההיא ברייתא דפ' נערה וכו' ועל זה ערך מלחמתו וזהו כל מגמתו ובתחילה כתב דבעיין מהתם לא מפשט דכיון דחיישינן לדוחקא דצבורא וכו' כלומר נגד היסוד אשר יסדו היש אומרים דנפשטה דהוי כי היכי דלא נגרבו על זה אתא הר"ן וקאמר לא כי אלא ננקוט בידן הצד דדוחק' דצבורא וה"ה דחיישינן התם דכ"ש בעל וכו' ואם איתא דהוה מפשט מהתם איפכא דהטעם דלא לגרבו וליתו הו"ל לגמרא לאתויי הכא כונתו דהגם דמשכחת לה דבעי הש"ס ובדוכתא אחריתי מפשט ולא חייש לאתויי באתרא דבעי הבעיא היינו דוקא היכא דהפשיטות מבואר אין בו ספק לא כן הכא דאודי לי מיהא דיש סברא זו דכ"ש בעל בתקנת חכמים כל כי הא הו"ל להש"ס לאתויי הכא ולאפוקי מסברא זו ובזה נדחו דברי היש אומרים. ועל זה נתקשה דמדברי הרמב"ם ודעמיה משמע דסברי כשיטת יש אומרים דנפשטה בעיין דטעמא דלא לגרבו וליתו ובודאי דהיינו מההיא דפ' נערה. והן הן דברי יש אומרים, לזה כתב אבל דעת הראשונים נראה שהי' וכו' כלומר דהרמב"ם ודעמיה לא סברי כיש אומרים דנפשטה בעיון אלא משום שב ואל תעשה. וא"כ דברי יש אומרים ליתנהו. ועוד מלבד דלא נפשטה דהטעם דלא לגרבו וליתו כמ"ש היש אומרים אלא אדרבא נפשטה משום דוחקא ולא שבקינן פשיטותא דש"ס משום ספיקיה דאביי ואה"נ דזה נגד דעת הראשונים נמי וכל עצמו דהר"ן מתחילה ועד סוף לסתור דברי יש אומרים ולהורות נתן דגם דעת ראשונים אינו כסברת' אלא דהם ז"ל סברי דלא נפשטה ושב ואל תעשה. ואין הכי נמי דהוא חלוק על הראשונים ונשמע מדחייתו לדברי יש אומרים דלא שבקינן פשיטותה דהש"ס וכו' באופן דמ"ש ועוד וכו' היינו שמוסיף עוד לדחות דברי יש אומרים ועל דחיית דבריהם קא מכוין בכל דבריו ורצה ללמד שדברי י"א דחויים ואין דעת הראשונים כמותם והדר לתכלית מגמתו לדחות דבריהם וכתב ועוד וכו' ככל אשר דברנו. ודברי מרן בב"י בי"ד סימן רנ"ב קשים הן בסדר ואופן שהביא דברי הר"ן והן שצירף דעתו עם הרי"ף והרמב"ם והרשב"א וכבר ראיתי להרב בית חדש העיר על דברי מרן ע"ש ואין צורך להאריך. וראיתי להרב תפארת שמואל בהגהותיו לי"ד שכתב על דברי הר"ן שהביא מרן שם בב"י והם סוף דברי הר"ן דאתאן עלייהו ועוד דבגמרא פשט לה מההיא דלוי בר דרגא לא שבקינן וכו' וז"ל דלוי בר דרגא לא שבקינן נ"ל למחוק תיבת לא ור"ל מדפש' מלוי בר דרגא ואביי

דחי לי' קי"ל כאביי שהוא אמורא מפורסם עכ"ל ועל פי הגהה זו לפום ריהטא מתישבים דברי הר"ן ודברי מרן בב"י דמ"ש הר"ן ועוד הוא לחזק דעת הראשונים ובהכי סליק ומשמע דסבר כוותייהו ושפיר כתב מרן דהר"ן סבר כהרי"ף והרמב"ם והרשב"א. אמנם לא נתקררה דעתנו בזה דמלבד שצריך למחוק הספרים עוד בה שיש זרות כפול לתלות הט"ס גם בדברי מרן ב"י שהוא העתיק דלוי בר דרגא לא שבקינן ונפל ט"ס גם בספרי בית יוסף. ותו דמטבע הלשון שכתב הר"ן ועוד דבגמרא פשט לה וכו' אינו מורה כן. ותו דמה בא לחדש בזה הרי מאביי לא שמעינן אלא דליכא למפשטה מההיא דלוי בר דרגא ותו לא וכבר כתב לעיל מזה דדעת הראשונים דכיון דלא מפשטה וכו' ובודאי דהיינו מכח דחיית אביי ומאי קאמר קי"ל כאביי הלא לא שמעינן מאביי אלא שהוא ספק ואין זה פשיטות ותו לא:

שוב בא לידי ס' ים של שלמה מס' גיטין הנדפס מקרוב וראיתי להרב ז"ל מ"ש פ' השולח סי' ט"ו ולפי שאין הס' מצוי אעתיק דבריו שהביא דברי הר"ן הנזכר וכתב על דבריו וז"ל והנה מ"ש כיון דחיישינן לדוחקא דצבורא מ"מ יכול רשב"ג לחלוק על הת"ק ולומר שאין הבעל פודה אותה יותר מכדי דמיה וא"כ לא לא תוכל לפשוט מרשב"ג מידי. ומ"ש עוד אבל דעת הראשונים ז"ל הרמב"ם וסיעתו ושפסקו לאיסור מאחר שלא נפשטה הבעיא ונוכל לומר דמשום דוחקא דצבורא היא א"כ במילי דרבנן למה אזל לחומרא וכתב שכן הי' דעתו מאחר דאיכא למיחש לתקלה להחמיר. והנה מ"ש ועוד וכו' חוזר לדבריו הראשונים דס"ל דלא נפשטה הבעיא ואפשר דטעמא משום דוחקא דצבורא הוא וא"כ רשאי לפדות את בניו ואת קרוביו בכל ממון שירצה אכן מ"ש דלא שבקינן סתמא דתלמודא מפני דיחוי אביי לא הבנתי דבריו וכי זו סתמא דתלמודא הוא אין זה אלא מ"ש בבית המדרש ורצה לפשוט האבעיא ודחי שלא יוכל לפשוט האבעיא וכו' עכ"ל עלץ לבי שמדבריו מוכח שפירש דברי הר"ן כמו שפירשנו בעניותנו. ומה שהקשה על הר"ן יש לישב דסבר הר"ן דמדלא הזכירו הפשטן ושאביי אמר לו מוכח דבדור שלפני אביי היתה האבעיא והפשיטות ולא רבו עליה ואח"כ בימי אביי היו שונין האבעיא והפשיטות ובא אביי ודחי לי' וא"כ נמצא דסתם דתלמודא מקדם קדמתה כך הי' סובר ומאחר שכן לא שבקינן פשיטותה דגמרא משום דחיית אביי. ובחידושי הר"ן לגיטין דפוס קושטנדינא יש ט"ס והשמטה ע"ש. והר"ן בביאור ההלכות פ' נערה כתב דברי יש אומרים וכתב ולי אפשר דכל היכא דלא מפדו מדידהו אלא מחיובא וכו' ע"ש עין רואה דאפיקיה בלשון אפשר והכא בהשולח פליג עלייהו באדרע וחיל:

וראיתי להרשב"א בחידושיו שם פרק השולח שכתב וגרסינן בירושלמי אין פודין השבוים מפני תקון העולם דלא ליגרו שביי ומייתי. וכפ"ז יש להעיר על הר"ן במ"ש בדעת הראשונים דלא מפשטא בעיין אך כיון דאיכא למיחש לתקלה סברי שב ואל תעשה שאני. דהו"ל לומר דלא משום חומרא ושב אל תעשה אלא דהגם דבתלמודין לא מפשיט הא אפשיט בירושלמי דבפשיטות קאמר דטעמא דלא ליגרבו וליתו. והר"ן עצמו פ"ק דקדושין גבי בעיית בנו והוא רבו טעמא טעים לר"ח והרמב"ם דאע"ג דלא איפשיטא בתלמודין ילפינן לה מהירושלמי ואע"ג דבגמרא מספקא לן שבקינן ספיקין ונקטינן פשיטותא דהירושלמי ע"ש וא"כ הא הו"ל להר"ן לומר בעד הראשונים. הן אמת דבנסחת ירושלמי שלפני לא מצאתי לשון זה. אך אהימנותיה דהרשב"א סמכינן. וחזיתיה להרב פני יהושע בשיטתו לגיטין בסוגיין דף מ"ה שכתב דלפדות אשתו יותר על כדי דמיה ליכא איסורא רק אינו מחוייב הפך מ"ש הרשב"א והראי' דבפ' נערה פריך דרשב"ג ארשב"ג ואי איסור קתני מאי פריך נימא הא בכדי דמיהן אם רוצה פודה ואידך דרשב"ג ודאי אינו חייב קאמר אלא ודאי מאי דקאמר רשב"ג אין פודין וכו' ופליג את"ק דקאמר פעם ראשונ' עשרה בדמיה אינו מחויב קאמר ודייקינן הא בכדי דמיהן מחויב ופריך מהברייתא וקשה על הרשב"א זהו תורף דבריו בקיצור. ויש לישב בעד הרשב"א דלעולם רשב"ג איסורא קאמר ואי אפשר למידק הא בכדי דמיהן אם רוצה לפדות פודה דהרי בשבויים דעלמא בכדי דמיהן חייב ופריך שפיר. ואדרבא יש מקום להקשות להפך דאי אמרת דאין חיוב הא בכדי דמיהן יש חיוב וכונת רשב"ג דכיון דבעלמא אין פודין כי תקינו פרקונה בשבויים דעלמא תקון א"כ נמצא דרשב"ג דאמר אין פודין היינו כפשטו דינא דעלמא אלא דמהתם שמעינן לאשתו דאין חיוב וא"כ מאי פריך הרי דיוקא דבכדי דמיהן חיובא הוי קושטא (הוי) לעלמא בשבויים דבגווייהו משתעי. ולאשתו דשמעינן מינה הוא בכח ולא דיבר בפרט ואל האשה אמר. כי היכי דנעביד דיוקא לגמרי דכיון דחלוקת אשתו היא בכח אמרינן יותר על כדי דמיה אין חיוב אבל בכדי דמיה זימנין חיוב היכא דכתובתה כנגד פרקונה וזמנין אין חיוב. ובפשט השמועה יש להעיר דאם הדיוק מוכרח מאי משני רשב"ג תרתי קולי אית לי' ואיך יתישב הדיוק ואם רצונו לומר דהדיוק אינו מוכרח הא הו"ל לשנויי לגלות למקשן עיקר התירוץ. ותו אמאי קאמר האי לישנא רשב"ג תרתי קולי אית ליה והול"ל רשב"ג תרתי אית לי'. ונראה לישב ובזה נבאר דעת הרמב"ם בס"ד והוא דשיטת השמועה דפ' נערה הנזכר כך היא דהמקשן סבר דרשב"ג איסורא קאמר ואשתו בכלל שבוים דעלמא ואין פודין איסורא הוא בין לשבויי עלמא בין לאשתו ופריך הא בכדי דמיהן חייב לפדות בין שבוים דעלמא יפדום הצבור

בין האשה חיוב לבעלה לפדותה ומילתא פסיקתא באשתו אמרו כשבויים דעלמא ואף יותר מכתובתה דבחדא מחתא מחתינהו ורמי מההיא דרשב"ג דאמר ואם לאו אינו פודה ומשמע איסורא וטעמא דהכי תקון רבנן גזרה שוה דלא ליתו לאינצויי קרובי האשה עם הבעל אם פרקונה יותר לומר הרי אידך פריק וכיוצא. ואפי' אי אמרת אינו חיוב והוא רשות מהדיוק דהכא משמע חיוב כשבוים דעלמא ולהכי לא נקט מילתיה באשה ואמר אין פודין את השבויים להשוותם לגמרי. ופריק רשב"ג תרתי קולי אית לי' כלומר לא כאשר עלתה על דעתך דמאמר רשב"ג אין פודין וכו' בתלוק' אשתו גם אסו"ר נלוה עמה לא כי לאו איסורא קאמר רשב"ג אלא קולא לגבי בעל והיינו דדייק לומר האי לישנא תרתי קולי ורשב"ג הכי קאמר כיון דאין פודין בעלמא הכא אינו חיוב אמנם אם רצה פודה לאשתו. ובכדי דמיהן בעלמא הוא חיוב ובאשתו לאו מילתא פסיקתא אלא זמנין דפריק אם כתובתה כנגד פרקונה וזהו בכח ושפיר איתיה להאי סברא בין מצד הלשון כיון דחלוקת אשתו לאו בפירושא אתמר אלא מכללא. בין מצד הסברא. ובההיא דפרקונה יתר רשב"ג אינו פודה בחיוב קאמר אבל אם רצה פודה. ואפשר דזו היא שיטת הרמב"ם שכתב פי"ד דאשות אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר מדמיה וכו'. והקש' שם הרב לחם משנה על זה כי הנה כתב הר"ן דפסק הרי"ף בקמייתא כרשב"ג משום דמתניתין דהשולח מסייע לי' ולפ"ז אפי' הבעל רוצה לפדות אותה יותר על כדי דמיה אינו רשאי דמהך נפשטה הבעיא דהשולח דטעמ' דלא לגרבו וליתו כדכתב הר"ן וכ"כ הרמב"ם פ"ח דמתנות עניים וא"כ קשה על מה שכתב כאן הרמב"ם אין מחייבין דמשמע דאם רצה הבעל לפדות פודה זהו תורף דברי הרב לח"מ ותירץ לזה ע"ש באורך ויש להרגיש קצת על הרב לח"מ דזה שכתב משם הר"ן הוא שיטת יש אומרים אבל הר"ן חולק עליהם כמו שביאר פ' השולח ורמזה פ' נערה דבעיין לא איפשיטא וטעם הרמב"ם הוא להחמיר בשב ואל תעשה ואיך הרב לח"מ מיחס להר"ן מה שהוא חולק. והרב חלקת מחוקק סימן ע"ח דקדק כן מלשון מרן בש"ע דכתב אין מחויבין והרי איכא איסורא כמ"ש הרמב"ם פ"ח דמ"ע ע"ש וק"ק עליו דלפי דעתו הו"ל להקשות על הרמב"ם דידי' אדידי' שכתב פי"ד דאשות אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר מדמיה ומשמע דחיובא ליכא אבל אם ירצה רשאי כמו שדקדק מלשון מרן בש"ע ומדבריו פ"ח דמ"ע מוכח דאסורא איכא. ולדעת הרמב"ם יש לישב שיטת הש"ס דבשבוים דעלמא איסורא איכא אבל באשתו חיובא ליכא וכמו שכתבנו בסמוך. ואחרי כתבי ראיתי להרב פר"ח במים חיים בשיטתו לגיטין דתירץ קושית הרב לח"מ על דרך זה אבל לא נטפל בביאור הסוגיא ע"ש וכל זה הוא לדעת הרמב"ם אמנם דעת מרן שתפס בש"ע לשון אין

מחייבין נראה דלאו דוקא ואיסורא איכא דלא סבר לחלק בין אשתו לשבויים דעלמא לדעת הרי"ף והרמב"ם כדמוכח מדבריו בבית יוסף ע"ש. ואחזה אנכי בס' האגודה פ' נערה דפסק כרשב"ג ואחר זה תיכף הביא דברי ר"י דשאני הכא דאשתו כגופו וכ"כ פ' השולח. ויש להעיר דהתו' כתבו זה בדעת ת"ק וכ"כ הרא"ש משם הרמ"ה וא"כ הלכה כת"ק ולא כרשב"ג והוא בסמוך פסק כרשב"ג. והן אמת דיש פנים לומר דגם רשב"ג סבר אשתו כגופו כמו שנבאר. אבל דעת התו' דגם הת"ק מודה בעלמא דאין פודין את השבויים והכא חייב לפדות דאשתו כגופו וא"כ הלכה כת"ק וכמ"ש הרא"ש ועמ"ש במים חיים להרב פר"ח:

ומן האמור אפשר לפרש דברי התוס' פ' נערה דף נ"ב ריש ע"ב שכתבו אין פודין את השבוים אריש קאי. ואפשר דהתוס' קשיא להו דאמאי רשב"ג קאמר אין פודין את השבוים והלא אף ת"ק מודה בזה אלא דסבר אשתו כגופו כמ"ש התוס' לעיל והו"ל לרשב"ג לומר אין פודין אותה. לזה אמרו אריש קאי כלומר דכונת רשב"ג דכיון דאין פודין א"כ כי תקינו פרקונה כשבוים דעלמא תקון וממילא דלא חייבו יותר מכדי דמיה אבל אה"נ דאם רצה. פודה דאשתו כגופיה דמי וא"כ לא פליג בסיפא. את זה כתבתי בקס"ת נחוצה להפיק רצונך תאות נפש אברהם אוהבי זה בני נאמן. בתווני דלבאי כרע רבץ אל מושב הקי"ר קירות הלב ואשר יהי' שמה הרוח לכל רוח"תא אוקמן. ולא פניתי חפ"ש מחופ"ש בספרי אחריני זמנינו כי אם אשר ישנו פה פרט למזומן. ואני תפלתי שעתך תרמינך מצהרים יקום תלד משמיא מיהב יהבי ברכת אברהם למזח תמיד יחגרה חסד ואמת מן. כה מעתיר הלא הוא אביך אנכי איש צעיר חיד"א ס"ט:

סימן לו

בדין שוחט שרצה לפוסלו מורה הק"ק. וירא כי לא יכול לו:

שאלה שוחט הק"ק שהרחיק ללכת על עסקיו והשוחטים שנתמנו תחתיו היו מטריפים רובא דרובא. ומנהיגי הק"ק שלחו והביאו לשוחט הנזכר וציוו לחדשי' שלא ישחטו כי חשדום לבלתי בקיאים והשוחט הנז' עשה והצליח ומצא להם. ומורה הק"ק ציוה ליחידי סגולה לבלתי אכול משחיטתו כי הוא לא נתמנה אלא להרבות בשר ועל כן אינו נאמן וכל הק"ק לא אבו שמוע ומרננו אבתריה יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה העדותי בכם היום כי לא מלבי ליטפל בדין עסק וכך נאה לאיש כמוני יברח מסלע המחלוקו"ת מאזרי זיקות ואולם ראשי הק"ק הפצירו בי מאד מאד ימים ולילות ואין פ"וטר הצד השוה מאת כל רא"ש מ"וכרח הייתי במעשי למשרי האי תיגרא דברי

ריבות סבי דאזלי אתיגר"י היו עלי לטורח. אגב טרדא לגבר אשר דרכו יחפז בלכת דמצוה לרוץ ארח שתי בה' מחסי יגיה חשכי אלהא דמאי"ר מזרי"ח זר"ח. ואני אענה אשר דברתי עם הזקן מור"ה מקו"ם הגד יגיד לי זו כחו לפסול השוחט דפקיע ומומחה וכה עניי דמשנתנו היא זו פ"ד דבכורות גבי אילא ביבנה שהי' נוטל שכר מתם ובעל מום כי היכי דלא ליתי לידי חשדא והכא זה השוחט אשר נקרא שיהי' להם בשר בשפע וככה יעשה מרבה בשר חשוד הוא להאכיל טריפות עכ"ד ועם שגליתי לו כי לא בא אל נכון והיתה הפציר"ה אתו עמו לחוס על כבודו והוא עצמו יקרא לשוחט ויעשה לו איום וגיזום וכיוצא כאשר יהי' האופן להיות נקי מה' ומישראל. והקשה את רוחו ואמץ לבבו כי הוא אמר ויהי כי זה רצונו לעשות משפט כפי הנראה בעיניו. ואז הוכרחתי לעמוד בדין זה ולפי מיעוט ספרים ודוחק השעה כתבתי מעט מזעיר בס"ד. כתב הטור בי"ד סימן שי"ב הנוטל שכר לראות הבכור אין שוחטין אותו על פיו אא"כ הוא מומחה וידוע לכל בכשר וכו' וצריך שיתנו לו שכרו בין יהי' לו המום קבוע ויתירנו בין אם לא יהי' קבוע והרמב"ם כתב ולא יתנו לו שכר על בהמה זו אלא פעם אחת ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה כדי שלא יבא לידי חשד ותמה מרן בב"י דאמאי הטור כתבו בשם הרמב"ם והוא מפורש בגמרא. ולפום ריהטא אפשר לומר דמגמרין לא מכרעא דמחויב לראותה כחד שינויא דהתוספות ומשו"ה כתבו הטור בשם הרמב"ם דמדבריו למדנו דמחויב לראותה לעולם וכ"כ הרב ט"ז. אמנם לא הונח לי בזה דא"כ הטור הול"ל סתם ברישא ולא יתנו לו שכר על בהמה זו אלא פעם אחת. ושוב לימא וכ' הרמב"ם דרואה אותה לעולם כיון דבהא מילתא לבד דחייב לראות' הוא דצריכנא להרמב"ם ברם עיקר שרשוהי מפורש בגמרא דתרי זימני לא תקינו רבנן ואמאי כתב הכל בשם הרמב"ם. לכן נראה דהטור ברוח מבינתו דקדק לשון הש"ס דקאמר תרי זימני לא תקינו ליה רבנן דמהאי לישנא שמעינן שפיר דהמומחה אינו יכול לשאול מהבעלים בפעם שניה דלא תקינו ליה רבנן אמנם היה אפשר לומר דאם בעליו עמו רוצה לתת לו שכר בכל ראיה יכול לתת לו אע"ג דלא תקינו ליה רבנן. אמנם מדברי הרמב"ם אזהרה שמענו כי הוא אמר ולא יתנו לו שכר וכ' ש"מ דהבעלים מוזהרים שלא לתת לו שכר אף מרצונם כי אם בראשונה. וטעם הרמב"ם נראה דאי שרית לבעלים כשהוא מרצונם לתת לו בכל ראיה אכתי לא יצא מידי חשד. זאת היתה להטור לאתויי כולא מילתא משמיה דהרמב"ם דמדבריו שמעינן חידושא בין ברישא בין בסיפא. ומתוך דברי הטור והרמב"ם והמפרשים נראה דבמומחה כאילא ביבנה טעמא דתקון רבנן בתם ובעל מום לתת לו שכרו לאו דאנן חשדינן ליה אלא כדי שהמון העם לא יחשדוהו. ולפ"ז אין ראיה מזה

לנ"ד דעין רואה. ואזן שומעת דהאיכא ימים שיש בהם ירחים כאן לאחר חזרת השוחט ולא ישחו"ט והרבה בש"ר להם וכל הקהל אין חושדין אותו כלל ולא עלה על לב מעולם לחושדו. ואדרבא על המור"ה מקום המערע' יחדיו ירננ"ו וחושדין אותו דמשום קרובות השוחט הקודם הוא דעבד ועושה שלא כדין. ובכי האי גונא דנכרין דברי אמת החוש"ה אל העי"ן דהקהל רובו ככל ולא יחשדו לשוחט ומוחזק לכלם בכשר נראה ודאי דאין לפקפק כלל ומוקמינן ליה אחזקתיה. צא ולמד מ"ש הרב מהר"י אדרבי בתשובותיו סימן רפ"א בבודק שיצאת טריפה מתחת ידו והיו עדים מעידים בדבר והשיב הרב ז"ל שהאיש שהוא בחזקת בודק יודע וכשר אין ראוי להוציאו מחזקתו ולהעבירו כי אם בראיה ברורה ולכן מה נועיל גם שנתקבלו העדיות בשלוניק"י אם האיש הבוד' אינו לפנינו כי אין חבין לאדם שלא בפניו ולכן לברר וללבן הענין ראוי לק"ק להעמיד ב"ד על כך שמה ישבו כסאות למשפט ויעידו העדים בפני הבודק הנז' ואם יתנצל הבודק ויתן טעם מספיק לדבריו לפי ראות עיני ב"ד הרי טוב ויהיה עומד בחזקתו וכו' ע"ש עיניך לנכח יביטו דבנדון הרב מהר"י אדרבי שהיה כמעט ברור שיצאת טריפה מתחת ידו על פי עדים ואפ"ה הרב ז"ל הגזים דאין להוציאו אלא בראיה ברורה. גם הרשב"ץ ח"ג סימן קי"ו כתב וז"ל ומי שהוא מצוי אצל מצות שחיטה ובדיקת הריאה ומומחה לצבור אין ראוי לפוסלו מפני מריבה שיש לו עם מנהיג הקהל ואם פסלו ופגם בכבודו שלא כדין לא יפה עשה ובר עונשין הוא והאיש ההוא רשאי לשחוט ולבדוק בין בשלו בין בשל אחרים המעכב על ידו הוא מעכב לעשות מצוה והוא בכלל הכ"ד דברים שמנדין על כבוד הר' כמ"ש בירושלמי דמ"ק וכתבו הרמב"ם בה' ת"ת עכ"ל אתה הראת לדעת כמה זיכה והגדיל הרשב"ץ כח הבודק המוחזק בכשרות. ולא אכחד דלכאור' יש להרגיש במ"ש שהוא מעכב על ידו לעשות מצוה והוא בכלל הכ"ד דברים שמנדין וכו' ומטי בה משמא דגמרא דבני מערבא והרמב"ם והרוא' יראה דמפורש בירושלמי והרמב"ם ובטור שהוא המעכב את הרבים לעשות מצוה ומאי מייתי לנדונו והוא באחד וקצת יש לישב. והרדב"ז בראשון סי' ק"ו בטבח שנמצאת סירכא אחריו וקרוב הדבר שיצאת טריפ' מת"י אחר שבהסכמ"ה שהבהמה אסורה כתב הרב ז"ל דמ"מ אין להעביר לשוחט ולא להכריז על שאר הבשר שאין הדבר יוצא מידי ספק לעולם עכ"ל הא למדת שכדי לפסול לשוחט צריך שיצא טריפ' מתחת ידו ודאי בלי שום ספק וכן מוכח מלשון הש"ס והפוסקים דאמרי טבח שיצאת טריפ' מתחת ידו דצריך שבאמת יצאת טריפה בלי שום ספק וכן בדין דהחזק' הוא דבר גדול כידוע וכיון דהשוחט יש לו חזקת כשרות ושהוא מומחה מאן מירמי לי' אם לא בדבר ברור כשמש דאיתרע ביה דמרע לחזקתי' ומכל

האמור אתה תשמע אשר לא טוב עשה האי סבא מורה ובא בהמון רבה לפסול השוחט המומחה ומוחזק והוא ירה החצי להעבירו אלמלא ראש' הקהל בעזרו ול"ו מרו את דברו כי איככה יוכל בחששא כל דהו אשר בדה מלבו לפוסלו והרי השוחט המומחה בחזקתו ואין נסת"ר מחמת"ו

עוד יש מקום לזכות לשוחט אב"א סברא אב"א גמרא. דבנ"ד שאירע דהשוחטים הקודמים לו היו מטריפין רוב הבהמות ומוכחא מילתא שהוא מחסרון ידיעה וכל העם מקצה הם המדברים דיש להם הוכחות כי לא ידעו ולא יבינו. אי אמרת דשוחט שיקח מכשרות וטריפות כנ"ד ומספיק להם בשר חשוד הוא כיון דעל הראשונים היו מצטערים דלא היו מכשירין די ספקם א"כ בא לכלל חשד שוחט שנתמנה דכי היכי דליקום באומנותיה מכשיר א"כ לדבריך לא יהי' רשאי שום שוחט ליכנס ויהיו הקהל משועבדים לשוחטים הקודמים אף שאין מספיקים חצי בשרם הנצרך ונפשות רבות וחסרונן רקות הבשר ורעות המראה ודאי לא מן השם הוא זה ואין הסברא נותנת כן וממאנת למאמר"ו של המורה לפסול שוחט המומחה ולהעמיד הקודמים. ותא חזי מאי סליק דאדרבא חשדוהו למורה על כן ל"ו יאכלו בני ישראל מן השוחט המומחה ויש חילול ה'. ואב"א גמרא הרי כתב הרמב"ם סוף פ"י מה' שחיטה וז"ל כל טבח שהוא יודע הטריפות האלו והרי הוא בחזקת כשרות מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין בזה חשש שעד אחד נאמן באיסורין בין יש לו הנאה בעדותו בין אין לו הנאה בעדותו עכ"ל וכ"כ פ"ח דמאכלות אסורות הרי מפורש דטבח שוחט ובודק ומוכר לאחרים ולא חשדינן ליה אף אם נוגע בדבר ולא דמי למשנתנו דאי לא הי' לוקח בין מתם בין מבעל מום ואי לוקח מתם הוי חשדא וכן חכם המתיר אשה משום נדר לא ישאנה וכן חכם הנשאל בהוראה איכא חשדא אם קונה מהדבר ההוא דההיא דנוטל אגרא מתם דוקא משום דנראה כשחדא וכן חכם המורה נראה כנוטל שכר על הוראתו וכמ"ש הריב"ש בתשובותיו סי' תצ"ח וסי' ת"ק דלא דמו אינך לטבח אומן. ונ"ד הוי כטבח אומן דאע"ג דיש לו הנאה נאמן דע"א נאמן באסורין וכ"ש בנ"ד דהוא לוקח שכר מהקהל על השחיטה קצוב בין אם יצא כשר בין יטרף ודאי כשמכשיר ע"א נאמן באסורין מכ"ש מטבח אומן. ואע"ג דהריב"ש כתב בנדונו שבעל העזר הי' רוצה לשחוט ולבדוק דאין לו לעשות כן כבר פירש דבנדונו היו חושדין אותו. ובנ"ד כל הקהל אינן חושדין אותו כלל ודמ' לטבח אומן ומעלי טפי והמור' רצה לדמותו להההיא דרואה בבור וטעה בדמיונו כמבואר מדין טבח ומתשו' הריב"ש הנז'. וראיתי להרב טורי זהב בי"ד בסי' י"ח שמרן כתב דין י"ח הטבח צריך שיטול שכר מן הכשרות ומן הטרפות. וכתב מור"ם בהגה"ה שלא יבא להקל ולהכשיר כדי לקבל

שכרו מן הכשרות ולכן נהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו אלא אותן הממונים מן הקהל. והרב ט"ז בס"ק י"ד כתב וז"ל בח"מ סי' ש"ו כתב הטבחים שלוקחין הכרכשות מן הכשרות נקרא שפיר בשכר אעפ"י שאין לוקחים כלום מהטריפות משמע שגם בימי רבינו הטור היו נוהגים ליקח מן הכשרות לבד וכו' ונראה הטעם שלא נחשדו בשביל דבר קטון כזה להאכיל טריפות ולא דמי לאילא דשם יש חשד בשביל דבר גדול עכ"ל ויש להרגיש על דבריו דהרי מרן בש"ע שם בח"מ סי' ש"ו כתב בדברי הטור ובב"י י"ד שם בסי' י"ח כתב משם הרמב"ם והריב"ש ודעמיהו דאסור גמור ליטול הכרכשות מהכשרות לבד ומשמע ודאי דסבר כוותיהו ואיך בח"מ סי' ש"ו כתב כהטור. אלא מוכרח דכונת מרן בח"מ סי' ש"ו היינו דאע"ג דהוא אסור אם נהגו שלא כדין נקרא שכר וכן היא כונת הטור. ומ"ש לחלק בין דבר גדול לדבר קטון אינו מחוור ותו דנראה דגם מ"ש פ' עד כמה גבי אילא שכרו איננו גדול. וכן ראיתי להרב פרי חדש ס"ק ל' דכתב בפשיטו' דלוקח כרכשות מכשרות לבד אסור כמ"ש הריב"ש דאין טעם לחלק בין הנאה מרובה למועטת אך לא הזכיר להרב ט"ז. ושם הרב פר"ח הביא שכתוב בתשובות הרא"ם ח"ב סי' כ"ד דכמה פעמים רצה לפסול טבחי קושטנדינה בשביל זה ונמנע שידע שלא יעלה בידו ומוטב שיהיו שוגגין ע"ש (וספרי האחרונים אין עמדי). עוד ראיתי להרב ט"ז בס"ק ט"ו שכתב על דברי מור"ם וז"ל ולכן נהגו וכו' משמע דמדינא שוחט ובודק לעצמו וקשה ממתני' כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו וכבר הר"ש שם פ"ב דנגעים הקשה מהרבה דברים דצורבא מרבנן חזי לנפשי' ומסיק שם דדוקא היכא דאתחזק איסורא וכו' וא"כ בשלמא בדיקה שפיר דנשחטה הותרה אלא שחיטה ליהוי איסור מדינא דבחייה בחזקת איסור עומדת ונרא' דלא שרי מדינא אלא לשחוט דרוב מצויין אבל אם אירע לו הוראה לא יורה עכ"ל ומה שדקדק מדברי מור"ם דמדינא שוחט ובודק לעצמו לא הי' צריך להוכיח זה מדקדוק דברי מור"ם והרי הלכה רווחת היא ומפורשת בהרמב"ם פ"ח דמאכלות אסורות ופ' עשירי דשחיטה ופי"ב דעדות וטור וש"ע י"ד סי' ס"ה ע"ש. ובודאי היכא דאתחזק איסורא או נוטל שכר מהוראה מההיא דמכשיר אסור אבל בלא"ה שרי כדין טבח אומן כמבואר בתשובות הריב"ש הנז'. ומה שסיים הריב"ש סי' ת"ק וז"ל ומ"ש בההיא דרבב"ח וכיון דאורי היכי זבין וכו' דאיכא חשדא דמוזיל גביה מפני שהכשירה ודמי לנוטל שכר אבל מי שקנה כבר בדמיו חק בכשרות או הכרכשות מהן אין אסור משום חשד מ"מ דומה לכעור הוא ובעל נפש ראוי להתרחק מזה כמ"ש הרחק מן הכעור ומהדומה לכעור עכ"ל לא כתב הרב זה אלא בנדונו שקונה העור לפעמים הי' שוחט ובודק והי' שוחט קבוע מהק"ק בההיא כתב דהוא דומה לכעור וצריך להתרחק אבל

לא באומן ששוחט ומוכר לעצמו שהוא דין פשוט וכ"ש בנ"ד כי כן ארחות השוחטים ליטול שכר על פעולתם בכל תפוצות ישראל ומכשירים ומטריפים. וכמעט לא הי' צריך לפצו' פה בזה דזה השוחט מומחה ומכשיר ומטריף. ואם השוחטים הקודמין בחסרונם היו הם מטריפים הרוב עד שלא הי' להם בשר לאכול. לא מפני זה נחשוד לזה שעושה כמנהג כל השוחטים הבקיאים בכל העולם. והגם שהוא דבר פשוט להפיס דעת מאן דהוא הושבתי בית דין ובאו כמה וכמה זקנים משער ואחר איום וגזום העידו בתורת עדות גמורה כי מחמשים שנה עד היום היו שוחטי הק"ק משפיעים רוב בשר להקהל שבוע והותר זולת איזה זמן של השוחטים שקדמו שניכר שהי' ממיעוט ידיעתם. ובכל זאת בדקנו השוחט המוחזק בכשרות ונמצא בקי מאד ואומן גדול וכלפי ליה בדקנו השוחטים הקודמין ונתגלה מיעוט ידיעתם ובקיאותם אפי' בבדיקת הסכין ופסלתים עד אשר יחכמו. והשוחט המוחזק הנז' כתיבנא עליה הנפק. וגם גודא רבא שדינא עליה להיות זהיר וזריז וירא ה' וקבל עליו להזהר ביותר ותו לא מידי וצור ישראל יורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו לשמור משפטיו ועדותיו כי"ר:

סימן לז

בשמות גיטין.

שאלה מעשה בא לידינו באשה שבאה להתגרש וכולי עלמא קורין לה אם לולו שהיא מבנות המסתערבים שמנהגם לקרות לאב ואם על שם בניהם ואף גם זאת קורין לה על שם בתם הנקראת לו"לו שהוא פיר"לה בערבי ואין גם אחד קורא אותה רחל שהוא שמה רק בכתובה כתוב שמה רחל. ועוד אתמר במדרשא שמה שיש מדרש מסתערבים שקורין חכמה ומוסר וזאת האשה מתנדבת להם איזה דבר ובכל שבת מברכין אותה בשם רחל. ובני ארם צובה קורין בארצם לסתם רחל רחמה ואף גם אשה זו כשהיתה בארם צובה קרו לה רחמה. ואח"כ שם באר"ץ וגם פה נשתקעו שם רחל ורחמה ואין שום אחד קורא אותה אלא בשם לולו. גם שלחו מתם גט לאשה שקורין לה פה גודיק"א וכתוב בגט יודיקא. (והנה בשני ענינים האלה אני הצעיר הארכתי מאד ונשאתי ונתתי ברוב תשו' האחרונים בשמות אינהו ואביזרהו ונאבד הכל ממני רק זה מצאתי והיה הנשאר הלא מזעיר איזה העתקה ואיזה רשימות בקיצור ואמרתי מדאגה מדבר להעתיק אשר נשאר באמתחתי והי' לזכרון וי"עתק משם).

תשובה לא כשאני נכתב ותופס הקס"ת להורו"ת נתן דידע איניש שאינו בקי בטיב גיטין נצים מש"לו בנו תני ולא ידע מה תני רטין ולא ידע מה רטין. כסא וסמוכות שלו תמה"ים

ועדיין מטין. עפר סתמא איקרי הקול הי' מן העפר מדב"ר סי"ן וטין ושפל אנשים וחדל אישים לא ארי"ך וקטין. כל כי האי הוציאוה ותצר"ף בי"נן דמוריין זקני שער מבני פלטין. שהם יזובו מרגל"א בפומייהו וחכמים אומרין תכשיטין. ואולם אחד המרבה ואחד הממעיט הוקשו למצותן דרחמנא אחשיבנהו הן רבים אלו מיעוטין. והתויתי תיו דברות שתים ופי המדבר בעי"א צי"לותא בשעה שכרה דוד ש"יטין, בס"ד. הלא מראש אביע אומר על אודות שם רחמה ודא תהא למיקם דחקרנו והוברר לנו כי הוא שם נערות ושם הקטנה רחל קורין אותה רחמה על דרך שקורין שם ליצחק והוא נער איצחאקא ככה קורין לנערה דשמה רחל רחמה בארם צובה. והנה מרן בב"י סי' קכ"ט כתב משם המרדכי והג"מ דקצור השם כגון יצחק חקין צפורה פורה אין לכתבם. אמנם כתבו רבנן בתראי דלא כל הקצורים שוים דדוקא יצחק חקין ודכוותיה נאמרו שלא ליכתב אבל יחזקאל שקורין לו קהיסל וכיוצא צריך לכתבו וכמ"ש הרב גט פשוט ולפ"ז נ"ד נראה דלא דמי כינוי רחמה ליצחק חקין וצריך הי' הכתו"ב לאומרו. ברם בנ"ד דשם רחמה נשתקע לגמרי נראה דלא מיבעיא לדעת הרב מהרח"ש בתשו' א"ה סי' כ"ו והרב פרח מטה אהרן בראשון סי' כ"ה דסברי דנשתקע שם ראשון צריך שני גיטין דסוף סוף שמו הראשון הוקבע תחילה אך אם נשתקע שם שני כמאן דליתיה ואין כותבין רק גט אחד וכ"כ הרב בית שמואל דנשתקע שם שני אין צריך שני גיטין דלדעת הרבנים הנז' וסיעתם בנ"ד אין לכתוב שם רחמה דהוא שם שני ונשתקע. אלא אף לדעת מרן דחש לה רב לסברת הר"פ וס"ל דמעשה ר"פ הי' בנשתקע שם שני הרי פירש דבריו משום דשם שני עיקר כל שקורין לו קצת אף שקורין לו בשם הראשון תדיר אפי' השתא דאין קורין לו כלל הצריכו גט אחר וכו' ע"ש. נראה דבנ"ד דהוא שם שני אבל הוא קיצור משם ראשון ונשתקע אפי' מרן יודה דאין צריך לכתבו דאין לו חשיבות ואינו ענין לשם שני דעלמא. ודעת מרן לפי הנראה מדבריו לכל ישר הולך ביתה יוסף ומסב אתכא ש"ע דנשתקע שם ראשון א"צ שני גיטין וכ"כ הרב גט פשוט ס"ק צ"ו והרב מקור ברוך סי' ו' והרב דרכי נועם סי' מ"ה והר' מהר"א סכנדרי והרב פרח שושן ושאר אחרונים ועמ"ש הרב מכתב מאליהו דף ן' ע"ג. ומה שהק' הרב פרח שושן על תשובת ס' שמות דאיך כתב דדעת מרן דבנשתקע שם ראשון בעי תרי גיטי ויישב בדוחק דסמך על מ"ש אח"כ בשם הר"ם מלוניש וכו' ק"ק דמבואר בכתב מפרש בס' שמות בפה מלא ע"ש. ומה שתמה הרב פרח שושן על הרב בית שמואל בדף מ"ט ע"א ע"ש לי ההדיוט נראה דט"ס הוא וצ"ל דאין חילוק בין אם נקרא רק בשם הראשון ובין אם נקרא בשם השני כאשר המעיין עיניו תחזינה מישרים. והרב גט פשוט ס"ק צ"ו תמה דאמאי הצריכו תרי גיטי הול"ל

דאתקריאת ונסתייע מהרב מהרי"קש. הנה הרב מהר"א אסכנדרי הביאו הרב פרח שושן כתב דלא אמרה מהרי"קש אלא בדיעבד וכ"כ הרב דבר משה ח"א סי' צ"ו ועמ"ש מורינו הרב שארנו מהר"א יצחקי בס' זרע אברהם בסימן טו"ב. וראיתי להרב פני משה בראשון סי' מ' סוף דף ק"ב שכתב בנדונו אם הי' משתקע שמו הראשון של עובדיה ודאי הי' מגרש בשם משה עכ"ד ומדבריו הללו מוכח דלא כמה דיהיב טעמא הרב גט פשוט דשאני שם שני דנשתקע ממילא אבל שם הראשון נשתקע על ידי שינוי אין לחוש כיון דהתפללו וכו' ע"ש דף קי"ג ע"א דהרי בנדון הרב פני משה לסיבה קלה שינה שם עובדיה כמבואר שם והביאו הרב גט פשוט ס"ק צ"ב. ולפי מ"ש הרב מכתב מאליהו דף נ"ב ע"ב בדעת הרב פ"מ ק"ק על הרב פרח שושן כי כך הי' מונה להרב פני משה בהדי מרן והרב מקור ברוך. ועתה אמת אגיד דלכאורה נראה דצדק הרב פרח שושן וצריך להתישב בדבר. אמנם בנ"ד נראה דכ"ע מודו דשם רחמה אין לכותבו כיון דנשתקע ואין לו חשיבות כמו שנאמר. ועוד בה שחקרתי בדבר היטב ונתברר כי כנוי רחמה לרחל אינו אלא בעודה נערה אבל אחר שנשאת הקוראה כך הוא זלזול והם כי לא להזכיר שם רחמה כי אם בנערותה וכל שהוא דרך זלזול הגם שהוקבע לו וקרו ליה רובא דעלמא כל שאינו חותם בו ועולה לתורה אין צריך לכתבו כמ"ש הרב דרכי נועם ובנו הרב גנת ורדים והרב פרח שושן סוף חלק ה' ע"ש וכ"ש בנ"ד שנשתקע. ואבא היום על מה שקורין לאשה זו אם לולו. ובראשית מאמר נחקור אם נכתב בגט אם לולו לבד אם הגט כשר ולכאורה נראה להביא ראי' דכשר מתשובת הרשב"א שהביא מרן בב"י סימן קכ"ט וז"ל שאלת גט שצריך לכתוב בו שמו ושמה אם כתוב בן פ' ובת פ' בלבד ולא פירש שם המגרש ממש ולא שם המתגרשת מהו. תשובה. אינו כשר דשמו ושמה בעינן וחניכה דקאמרינן היינו דקרו ליה אינשי באותה חניכה כנהוג היום ושקורין אותה באותה חניכה ולא אחרת עמה דלא מנכר לאיזו מגרש כדעת ר"ת שכתב דבעינן שיהא ניכר מתוך הגט איזה מגרש אבל בת פ' אינה ניכרת באותו שם עכ"ל ומוכח מדבריו דבנ"ד דכ"ע קרו לה אם פ' והיא נכרת בשם זה ולא עוד אלא דאין לה מכיר אלא אם פ' דהיינו אם לולו א"כ נראה לכאורה דאם נכתב אם לולו לבד כשר (כאן חסר גמר דין ומשא ומתן על תשובת מהר"ם מפאדוב"ה ותשובת מהר"א ן' חנניא כו' חבל על דאבדין):

איכו השתא נדעה נרדפה משפט נבחר' לנו בכתיבת גט זה על שו"ם מה. ובריש כל מראין סברית מימר לכתוב אנתתי דמתקריא רחל כהוראת אבי התעוד' הרב מהרימ"ט בשם אבגלי אשר הרב הגדול מהראנ"ח בח"א סי' ל"ד עלה ונסתפק אם שם אבגלי נגזר משם אביגיל והעלה הרב מהרימ"ט דיכתבו אנת אנתתי דמתקריא אבגלי כמ"ש בספר

שמות כ"י להרב מהרימ"ט והביאו הרב מהר"ר שמחה בס' שמות הגיטין והרב מהר"ש הנז' למד אמרינן ולימד אמרינן לעשות פשר דבר זה בכמה דוכתי וה"ה בנ"ד נכתוב אנת אנתתי דמתקריא רחל ובתיבת דמתקריא שם רמז שיש לה כינוי אחר והרוא' אומר זאת האשה דקרו לה אם לולו ובודאי דאינו שמה העיקרי דהשם העיקרי הוא רחל ורמזו הכינוי בתיבת דמתקריא איברא דחזינא להרב מאריה דארעא דישראל מהר"ם ן' חביב בס' עזרת נשים קרא ערער על הוראת מהרימ"ט ומטי בה משם גדולי הדור כי לא נכון לעשות כן דמדלא כתב אנת אנתתי אבגלי וכתב דמתקריא יתירה יראה דבא לרמוז שהי' לה שם אחר אביגיל ושמא אשה זו מעולם לא נקראת אביגיל. (ע' לקמן שכתבתי סמוכנה לזה ע"ש ודוק) ובאמת דהוא תימא על הרב עהרימ"ט דמה תקות היא זו דהרי דברי הגדולים המערערים נראין בטעמן ונימוקן. ויראה דדעת הרב מהרימ"ט דבאומרו אנת אנתתי דמתקריא אבגלי אינו במשמע בהכרח שיהי' לה שם אחר אלא דבזה הורה דיש דבר מה כי ירא לאמר אנתתי אבגלי שמא יש לה שם אחר עד כי חדל הסופ"ר לכתוב אנתתי אבגלי ומשום הכי כתב דמתקריא אבגלי, ומשפט הלשון יחייב שנקראת ודאי אבגלי אבל אינו מחייב דיש לה שם אחר והדבר שקול דאפשר דיש לה שם אחר ואינה נקראת אלא בשם זה או דיש ספק אם יש לה שם אחר ולכך כתב דמתקריא אבגלי כן נראה לישב דברי הרב מהרימ"ט ויראה המעיין דמדוקדק בדברי מהרימ"ט. ומ"מ מאחר דגדולי הדורות ורבנן בתראי לא מלאם לבם למעבד עובדא כהרב מהרימ"ט אלא ביש לה שתי שמות ודאי אלא דהאחד נשתקע וכיוצא אמנם כאשר יהי' האופן כנדון אבגלי לא סמכי רבנן למעבד כמהרימ"ט כמבואר בספרי האחרונים וכמו שכתבנו בעניותנו בנדונים אחרים שבא מעשה לידינו בס"ד א"כ בנ"ד דיש להסתפק אם כינוי זה יש לכתבו בגט אי לא חשיב כל עיקר דמי קצת לנדון אבגלי דהרואה שכתב אנת אנתתי דמתקריא רחל סבר דיש לה שם אחר ואינו. ומאן ספין לתקוע עצמו לדבר הלכה בשגם נ"ד עדיף טפי טובא מנדון אבגלי. ולפום ריהטא הי' נראה לכתוב המכונית אם לולו כשם בולה ובוליסה דהעלה הרב עזרת נשים דיכתבו המכונית בוליסה אע"ג דלא דמי למ"ש הרב מהרח"ש סי' יו"ד דכותבין המכונ' קומפראדו כיון דעיקר בולה ובוליסה הוא על שם גדולה וכ"כ הרב גט פשוט ס"ק פ"ד דכותבין רוביסה. וה"ה בנ"ד דאע"ג דשם אם לולו אינו שם הרי זה דומה לבוליסה ורוביסה דקראו בשמותן על שם גדולה:

ומיהו יש לחלק דהנך כינויים לה לעצמה לא כן בנ"ד דהוא שם ליווי וקרו לה על שם בתה שהי' לה כבר ואינו כינוי למתגרשת עצמה:

אכן צופה הייתי להרב עזרת נשים בשם אבי סעד דכתב דאשה דקורין לה הכל אם שמואל כותבין דמתקריא אם שמואל. ולפ"ז ה"ה בנ"ד דיכתבו המכונית אם לולו. ואף שהרב מהר"ם ן' חביב בעזרת נשים כתב דמתקריא אם שמואל אפשר דאגב שיטפיה כתב כן דהרי פסק מרן דכל חניכא אף שהיא בלשון עברי כותבין המכונה וכתב הרב מהר"ם ן' חביב עצמו בגט פשוט ובעזרת נשים דלדעת מרן כותבין המכונה בכור המכונה קמחי וכך הסכים להלכה וה"נ בנ"ד נראה לכאורה דדמי לכינוי חניכא. אמנם רואה אני דיש לדון עדיין בנ"ד דהרי כתב הרב עזרת נשים בשם אבו סעד דלאיש דכולי עלמא קרו ליה אבי יצחק כיון דבס"ת קרו לי' בשמו אין לכתוב אבו יצחק וסגי בשמו העיקרי ע"ש. והכא בנדון שלנו דהמתגרשת מברכין אותה בכל שבת במדרש בעלי בתים שהיא מתנדבת להם איזה נדבה ורבים מעמי הארץ נקבצו באו אג:

אסי"פה לדעת חכמה ומוסר ושם מברכין לה בשם רחל לבד נראה דזה הוי כענים ס"ת דכתב הרב הנז' דכיון דבס"ת קורין לו בשמו סגי בהכי וה"נ דכוותא בנדון שלנו. ועדיף טפי דהכא בנ"ד מדכרין ומברכין וזאת הברכה מידי שבת בשבתו. ואלו בעלית ס"ת אלמלא זכו פעם אחת בחודש דים. ומהמון ישראל אין קריאת הגבר מגעת לשלש או ארבע חדשים. וכבר מצינו להרב מהר"ם די בוטון בתשובותיו סי' ט"ל דחשש בנדונו דהי' שמה שיניי ורולה וכתבו שרה דמתקריא שינייורולה דמברכין לה בבית הכנסת של נשים בשם שינייורולה לבד והוצרך לתת טעם דמה שמברכין אותה כך היינו משום דהכי קרו לה כ"ע ע"ש הרי דחש לה רב למה שמברכין אותה בב"ה של נשים ופריק לה. וק"ו הדברים בנדון שלנו דנדון הרב נראה דנשים מברכות אותה. לא כן הכא בקהל רב במקהלות ברכו אישי ישראל דודאי מסתברא דדמי לעלית ס"ת. ותו דנראה מדברי הרב תרומת הדשן סי' רל"ג דטעמא דעלית ס"ת מילתא היא היינו משום דהמגרש מחזיק עצמו בשם זה וז"ל בכל ספקות השמות תלוי בחתימתו או בעליתו לס"ת דבהא תניא מילתא בכל ספקות השמות דאין לנו אלא שם שהוא מחזיק לעצמו עכ"ל וכן הסכים הרב שמות גטין בשם גרשם דאין לנו אלא שם שהוא מחזיק לעצמו ודחה דברי הרב דמשק אליעזר ע"ש באורך וא"כ בנ"ד פשיטא דהא דמברכין אותה במדרש הנז' הוי מעין דוגמא לעלית ס"ת דמידי הוא טעמא אלא שם שהחזיק הוא לעצמו שיקראו אותו בו הכא נמי בנדון שלנו המברך אותה על פה הוא מברך אותה בשם רחל וא"כ אין צריך לכתוב בגט אלא שם רחל:

ועוד דמספר כתובתה נלמוד שכתוב בה רחל לבד. איברא דחזה הוית בספר דברי אמת שנדפס מחדש לגדול דורנו הרב המופלא מהר"י בכ"ר דוד זל"הה שכתב בקונטריסים

דף ק"ה ע"א שהוכיח דאין ראי' מהכתובה מהשם הכתוב שם ואין בו מועיל והביא הרב ז"ל ראי' ממעשה רב דעבוד עובדא גדולי הדור בעיר קדשנו ירושלם ת"ו והביאו הרב גט פשוט ס"ק ס"ז דף ק"ה ע"ב דאשה שהיו קורין לה גימא וככתובתה כתוב שמחה לא השגיחו כלל בכתוב' וכתבו גמא ע"ש ואשתמיטיתיה להרב ז"ל מ"ש הרב גט פשוט עצמו דף קכ"א ע"ג ס"ק קל"ב דשם מייתי נמי האי עובדא ושם נאמר דשאלו לסופר למה כתב שמחה ויהי כמשיב שכך נראה בעיניו ד"גימא הוי שמחה ע"ש (עמ"ש לקמן בס"ד). ומאחר שכן מה יוכיח מהך עובדא. ואדרבא הויא תיובתיה דאלמלא לא הוה קמן הסופר או לא השיב כך היו למדים מהכתובה. ואין לומר דאכתי איכא ראי' דהרי מצינו דהסופר בכתובה ההיא באין מבין כתב שמחה בלי טעם וריח. וא"כ אין ללמוד מהכתובה כי לא מן הש"ס הוא ובבלי דעת הסופר כתב כפי העולה על רוחו. לא היא דמסתמא לא מחזקינן לספרי טועים ואדרבא אמרינן סתם ספרי שמינום ב"ד או ראשי העיר גמירי ודייקי ושאני התם בההוא עובדא דהסופר ההוא מרע נפשיה ועלובה עיסה. ואה"נ דמשם למדנו דאם הסופר לפנינו הלא טוב חקור דבר מה ראה ומה הגיע אליו לכתוב כך. ואם נפשך לומר דהגם דכתבו קצת מאחרוני זמנינו להוכיח מהכתובה היינו כשם שנסתפקנו באותיותיו או כיוצא או הוכיחו וישימו הסני"ף מספר כתובתה. אמנם בנ"ד לאחזוקי שמא אצטריכנא יש להשיב דגם לזה יועיל דהחזן וכל העם הנמצאים בשבע ברכות ידעי דשמה כך הלא ברחל וזה ימים מועטים דנשאת ועיין תשובת הרדב"ז שהביא הרב עזרת נשים בשם עבד אללה וגט פשוט ס"ק פ"ז וא"כ אין צריך לכתוב כי אם רחל. ותו דהרי כתב מרן דין י"ט דלא נהגו לכתוב לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי אלא פב"פ וכל שום וכו' והגם דהרב כנסת הגדולה הגהת ב"י כתב על דברי מרן בבדק הבית והרב המבי"ט דהא דכהן ולוי על האבות מיירי ולא על המגרש עצמו ע"ש ליש"רי לן מר דלשון מרן בש"ע מוכח דעל המגרש קאי וכ"כ הרב גט פשוט ובשגם כתב הרב גט פשוט דהשתא נהגינן לכתוב כינוי כגון קומפראדו וכו' מ"מ הבו דלא לוסיף עלה דלא מצינו אלא בכנויים שמכנים להמגרש עצמו אבל בנ"ד דהוא כנוי על שם בתה גרע טפי מקומפראדו ו"גיליבי וכיוצא. וגרע טפי מכנוי משפחה דלא עבדינן ועמ"ש הרב גט פשוט ס"ק פ' ובעזרת נשים דף י' ע"א. וא"כ נראה דבנ"ד אין לכתוב כי אם רחל לבד. ואין לכתוב כנוי אם לולו כלל. ועד ממהר דזה רגיל בין המסתערבים הרבה לקרות אבו פ' ואם פ' ולא חזינא לרבני מצרים ולרבני ארץ ישראל דהעלו בספריהם דיכתבו כנוי בזה. וכן לא ראיתי לרבני קושט' ושלוניקי בזכרוניהם ותשובותיהם שכתבו כאשר קראו שם לאיזה אדם תאכשאוגלי או ייאגני"אוגלי וכיוצא דיכתבו כנוי זה הגם

שיש לחלק. ועוד נשאתי ונתתי הרבה גם את הכל נאבד. והרציתי דברי לפני גדולים מבעלי הוראה והסכימו עמדי וכן עשיתי מעשה בחברת הב"ד י"ב ונכתב בנ"ד אנת אנתתי רחל לבד. ועל דבר שם "גודיקא ראיתי להרב מהר"י קשטרו ולהרב מהר"ם ן' חביב שכתבו לכתוב ג"ודיכא. וזה לשון מהרמב"ח בעזרת נשים גודייכא גודיכא שם זה הוא ספרדי והוא שם לעז יהודית ובקונט' מהרי"קש כתוב "גודייכא בשני יודין ופה ירושלם יש נשים נקראות גודיכא ביוד אחד והוי כההיא דפ"ק דמגילה חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים והברת לשוננו בשם זה לכתבו בכ"ף ולא בקו"ף עכ"ל הראת לדעת דהרב מהרי"קש בהסכמת בית דינו והר"ב מהר"ם ן' חביב כך לימדונו לכתוב גו"דיכא אלא דמהרי"קש כתב בשני יודין למי שנקראת כך ובנ"ד דנקראת גו"דיכא ודאי לכ"ע נאמרה ליכתב ביוד אחת כמ"ש מהר"מ ן' חביב בעזרת נשים הכא ובשם ביין וינידה מההיא דפ"ק דמגילה. ושם בשם ביין וינידה האריך בגט שנשלח מבילוגראדו לבודון ונחלקו הרבנים והוא הכריע ע"ש באורך. ובעיני יפלא דלא זכר שר גופא דעובדא ונהפוך הוא בהסכמת הרבנים לפי סברתם ובהסכמתו כמבואר בשו"ת שער אפרים סימן קי"ח ובשו"ת עדות ביהוסף ח"א סי' נ"ב ג"ן ד"ן ובחתימת מהר"ם ן' חביב עצמו שם. ומאי דנקיטי רבנן לכתוב גודיכא בכ"ף לכאור' נראה דאין כל כך קפידא בדבר כיון דגם אנחנו בני ארץ ישראל צחי הלשון אין אנו מפרישים כל כך בין קו"ף לכ"ף וגם במכתב לאמר כי יקרא שם ג"ודיקא קונפראדה וכיוצא אנו כותבין בקו"ף ואפשר להביא ראי' ממ"ש הרב המבי"ט בח"א סי' ק"ך על אודות האשה ששמה הוא קיראנה וכן כתוב בכתובה וכתבו בגט כיראנה בכ"ף ואחד חכם קרא עליו ערער וכתב הרב המבי"ט שאם טעמו מההיא דפ' התקבל בההיא דנפאתה וכתבו טאפאתה אפשר דטפאתה הוא גם כן שם או יש לו משמעות אחר אבל קיראנה וכיראנה שם ומשמעות אחד הוא ומפני שלא חילקו חילוק זה המפרשי' חילק חילוק אחר דהתם יש הפרש בין בכתיבה בין בקריאה אבל בנ"ד יש מי שכתב וקורא בקו"ף ויש מי שכותב וקורא בכ"ף זהו תורף דבריו:

ויש להרגיש במ"ש דתפאתה אפשר דהוא שם אחר דמדברי רש"י והר"ן שם משמע להיפך שכתבו וז"ל נפאתה כך שמה וכתבו טפאתה טעו בשמה עכ"ל משמע דטפאתה אינו שם אחר אלא טעות בשמה והכי דייק לה הרא"ם בח"א ריש סימן ס"ו מדברי רש"י. ואיך שיהי' מדברי הרב המבי"ט למדנו לנ"ד דשפיר מצי לכתוב גודי"קא. איברא דלכאורה יש להעיר על הרב מהר"ם ן' חביב דמאחר שהוא מדקדק לכתוב גו"דיכא בכ"ף מדוע בשם קומפראדו מירקאדו אישקלאב"ונה ומושקו כתבם הרב בקו"ף הלא בספרתו לך נא ראה. ואפשר לומר דהרב אזיל לטעמיה שכתב בשם אישטריליא דהרב מהרי"קש

כתב בסמ"ך אבל הרב המרשד"ם כתב בסי' מ"ט דסול בסמ"ך כשר דיעבד ובס' שמות תמה על מהרשד"ם והעלה דכותבין סול סולטאנה בסמ"ך ואסיק דכל השמות דדשו בהו רבים ונהגו לכתבם בשי"ן אע"ג דהיא שי"ן שמאלית אין לשנות המנהג לכתבם בסמ"ך אבל שמות דלא דשו בהו רבים והם בשי"ן שמאלית טפי עדיף לכתבם בסמ"ך והשמות דדשו בהו רבים לכתבם בשי"ן שמאלית אם כתב בסמ"ך הגט כשר וזהו שכתב הרשד"ם בשם סול וכו' ע"ש וכ"כ בשם אושטמטה ע"ש ומעין דוגמא אפשר שעשה הרב לגבי קו"ף וכ"ף דבשם קומפראדו ואינך דדשו בהו רבים לכתבם בקו"ף כתבם בקו"ף אבל בשמות דלא דשו בהו רבים בשם גו"דיכא וכיוצא כתבם בכ"ף ואע"ג דשם אישקלאב"ונה אינו שם הרגיל אפשר דכיון דנהגו לכתוב אישקלאב"ה בקוף ודשו בה רבים גם אישקלאבונה יש לכתוב כך כן נראה לכאורה לישב. ואולם יש לעמוד במ"ש הרב ז"ל דבס' שמות העלה דכותבין סול סולטאנה בסמ"ך דהרי בס' שמות קב"ע את קובעי"הם באות שי"ן. אלא דכתב משם מהרי"מט שתמה על מהרש"דם בשם שול ובשם שולטאנה כתב משם מהרי"מט דראוי לכתבו בסמ"ך ואם נכתב בשין אינו מעכב וכו'. והרב ס' שמות שם עלה בקב"ץ ופנה אל הסובב הני קראי שמתחלפת השין בסמך והסמך בשין.

ומה שרצה לישב דברי מהרשד"ם אכתי לא איפרק ממה שהעיר מהרי"מט דשול בשין יש לפרש טעות כמו שלותה ואולי יש להקפיד כההיא דלמחך דמשמע כי חוכא וכגון זו אף דדשו ביה רבים יש לכתוב בסמך. ומה גם דממאי דטרח מהרשד"ם להביא כמה ראיות ומסגנון ראיותיו הרואה יראה דדעתו דעת עליון דמשפט שול בשין. ואם לפי האמת משפטו בסמך ומשום דדשו בה רבים כותבין בשין כדברי מהרמב"ח לא הי' צורך למהרשד"ם להביא כמה ראיות ולכתבם בסגנון שכתבם. ומכללן של דברים יש להעיר על הרב מהר"י הלוי בתשובה כי באה בס' גנת ורדים כלל א' סי' כ"ב שכתב דמה שתמה מהרי"מט על מהרשד"ם בשם שול הוא מפני שכ' דמשפטה דוקא בשין ולכתחילה טפי עדיף לכתוב שין ולא לכתוב סמך ומשו"ה תמה דמי הגיד לו דמשפטו כך ומ"מ הוא ז"ל ס"ל דאין קפידא בדבר ואם ירצה בשין יכתוב עכ"ל ומשמע מדבריו דגם על שם שול קאמר דסבר מהרימ"ט דאם ירצה יכתוב שין. ולי ההדיוט מבואר דסבר מהרי"מט בשם שול דלכתחילה ודאי יכתוב סמך דאולי איכא קפידא כההיא דלמחך. ואפי' בשם סולטאנה דליכא הך חששא דסול כתב מהרי"מט בפירוש דראוי לכתוב בסמך אבל אם נכתב בשין אינו מעכב. ומשמע דסבר מהרי"מט דלכתחילה יכתוב בסמך. ומ"ש אח"כ וז"ל וראיתי לרב מהר"ר תם ן' יחיא שכתב לרב מהר"ר יצחק ן' לב שכתב בגט ברושא בשין וא"ל שהנכון לכתוב ברוסא בסמך שכן הוא יסוד הלשון בלשון תוגרמא ואני נ"ל

דאעפ"י דמשפט הלשון בסמך אין קפידא וכו' ע"ש היינו דאין קפידא שכותבין ברושא בשין אבל דעתו דראוי ועדיף לכתוב סמך. ומ"ש מהרמב"ח לפקפק מסול וסירה ע"ש אין לחוש כיון דמשפט השם כך הוא בסמך. שוב ראיתי בהשמטות שבסוף ס' שמות שכתב וז"ל סאראי דמן בוסנא כן נכון בעיני הגם שבטופסים אחרים ראיתי בשין מ"מ נלע"ד דסראי ובוסנא משפטם לכתחילה בסמך דכל שין סבולת ראוי ליכתב בסמך ואין לנו בגט אלא מבטא בני אדם כמבואר לעיל בשמות הנשים בשם שול ובשם שולטאנה ובדיעבד בכל גונא כשר כמבואר לעיל עכ"ל ולשון זה אשתמיטתיה להרב מהר"י הלוי ועמ"ש עוד בספרו מטה יוסף ח"ב ועמ"ש הרב מכתב מאליהו דף ל"א ובס' דבר משה סי' ג"ן ובס' פרי הארץ ח"ב סי' ו'. ועל דבר הגט דשלחו מתם וכתוב יודיקא והביאו ראיה להכשירו מחנה חנולא וכו' אינה ראיה ד' גודיקא אינו מיהודית רק גודיאה ואין צורך לכתוב דמתקרי ולא שום דבר והראיה משם אנ"גיל בעזרת נשים דף כ'. ובאראכאת דף ד'. ועבדלה דף י"ו ומשם איסטרילייא אמבראכה גאראסיא גראסייוזא. ויש לפוסלו והראיה מגנת ורדים סי' ה' בשם מרוך וסי' ו' בשם סאסיה ומסי' כ"א בשם סרור. גם יש ראיה ממהר"ם מלובלין סי' ל"ט וכנה"ג דף קנ"ב ע"ב אות קי"ט ועיין אות קכ"ג ויש ראיה משארית יהודה בשם ארדא. ועוד ראיה ממ"ש האחרונים בפירוש תשוב' ריצב"א על נהר קייר ועמ"ש בשו"ת מהר"י הלוי סי' ח' ומהר"א ששון סי' ל' ומהרח"ש סי' כ"ו עדות ביהוסף ח"א סי' ג"ן גם יש ראיה משם יהודה לדעת ס' שמות ועיין כנה"ג דף קנ"ה אות קע"ח ועיין גט פשוט ועזרת נשים ובית יהודה סי' ו'. גם יש ראיה מנפתא. וממ"ש הרא"ם סי' ס"ו ותורת אמת סי' ל'. גם יש ראיה משם זוי וזוהי שפסל הרמב"ח בעזרת נשים במקום עיגון. וכבר הלא מראש האר"ש יסדתי שהארכתי מאד גם בענין זה הן במשא ומתן הן בראיות ונאבד הכל ולא מצאתי באמתחתי אלא רשימות אלו בקצור נמרץ. וזכורני שכך נעשה מעשה ולא ניתן הגט בהסכמת הרב המופלא מהר"ם בכ"ר שמואל זלה"ה. (עיין בשו"ת מכתם לדוד ודוק הטב במה שרמזנו בעניותנו ובאמת שבתשובת הרב הראשונ' שבאה עם הגט אני בעניי עמדתי בה בכל פרטיה ודקדוקי ולקוצר דעתי היה די השיב על הכל וכשסדרתי הכתוב לפנים לא רציתי לכתוב דברים כהוייתן ולהזכיר שם גדול. ואחר זמן רב בא לידי שו"ת הנז' והמעיין יבחר).

סימן לח

בשמות הגיטין.

א אברהם חיים מעשה בא לידינו במגרש שהיה שמו משעת הלידה אברהם חיים ואינו ניכר בשם חיים כלל רק שקורין אותו לס"ת וחותם כן. והנה כתב הרב גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ס"ג דכששני השמות הם משעת הלידה אין לכתוב דמתקרי. ולפי מ"ש מרן דין י"ח דחתימה וס"ת עיקר וכתב הרב פרח שושן דף מ"ז ע"ד דאנו דאין לנו [אלא] דברי מרן לאפוקי מהרב מכתב מאליהו. ועמ"ש הרדב"ז סי' תקל"א בשם מחרז ורמזה מהרי"קש והרב כנה"ג ובסוף ס' גט פשוט בלקוטי מהרח"א וא"כ בנ"ד עבדינן עיקר מהחתימה ועלית ס"ת. וגם למ"ש קרית מלך רב ח"ב סי' ט"ו דכתב הרב ז"ל שדברי הרב גט פשוט נמי כשמקצתן קורין השני שמות ביחד ע"ש בנ"ד ליהוי עלית ס"ת וחתימה כקצתן קורין שניהם ביחד. וכן עשינו מעשה ונכתב אברהם חיים בלי דמתקרי:

ב מעשה בא לידינו במגרש ששמו אברהם בנימין ובאשכנז קרו ליה וואלף בן אברהם חיים. ושמות אברהם של המגרש ושל אביו היו שינוי השם ושם בנימין של המגרש ושם אברהם של אביו לא נודעו כי אם בחתימתם היו חותמין כך. ואבי המתגרשת שמו מסעוד ובבואו מהמערב לגלילותנו שינה שמו משה ונשתקע שם הלידה לגמרי. והנה לענין אבי המתגרשת יש להקל כמ"ש הרב גט פשוט סי' קכ"ז ס"ק פ"ב וסי' קכ"ט ס"ק מ"ד דכל דבמגרש מפני הספק משום חומרא נותנין שני גטין באבי המגרש בגט אחד סגי. ובאבי המתגרשת יש להקל יותר מאבי המגרש כמ"ש הרב ג"פ סי' קכ"ט ס"ק מ"ג סוף דף ק' משם מהראנ"ח ח"א סי' י"א. ואפי' במתגרשת עצמו הורה הרב מהרימ"ט בשם אבגלי דיכתבו אנת אנתתי דמתקריא אבגלי דבתיבת דמתקריא שם רמז לשם אחר. ובנ"ד דיש להם שמות אחרים ודאי באלו אמרו לסמוך על הוראת מהרימ"ט וכיוצא בזה כתב מורינו הרב זרע אברהם בא"ה סי' י"ז דף מ"ט ע"ב וכ"כ הרב גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק צ"ז דף קי"ג ע"כ לענין נשתקע שם ראשון דיכתוב אנת אנתתי דמתקריא רבקה ומסיק הכי להלכה. והגם דמורינו הרב מהר"י זאבי בתשובתו בזרע אברהם סי' י"ד ומהר"י זיין בפרח שושן כלל א' סי' ו' קראו ערער על הוראת מהרימ"ט עש"ב מ"מ מורינו הרב מהרא"י בזרע אברהם בסימן טו"ב בירר וביאר דברי מהרימ"ט. והרב מהר"י זיין שם ביטל דעתו נגד דעתו וה' גט פשוט. וכן תפשו הלכה למעשה בעיר קדשינו ירושלם ת"ו מורינו הרב זרע אברהם ואחריו גדולי הדורות לסמוך על הוראת מהרימ"ט בכה"ג וכן עשינו מעשה בנ"ד בהסכמת הרב המובהק חסידא קדישא כמהר"ר יהודה נבון זלה"ה אב בית דיננו ונכתב אנא דמתקרי אברהם ודמתקרי בנימין בן אברהם דמתקרי חיים. ושם המתגרשת ואביה נכתב שמחה בת דמתקרי משה. ונכתב דמתקרי אברהם לרמוז שם וואלף כיון דבאשכנז מכירין אותו בשם וואלף. וכן דמתקרי משה לרמוז שם מסעוד

וכן הסכים גדול דורנו הרב דברי אמת בקונט' י"א סי' ח' לענין שם האב אף במקום דנהיגי לתת שני גיטין ועיין למורנו הרב מהר"י זאבי בספרו הבהיר למוד צ"ב ולמורי הרב נחפה בכסף סי' ה' ולהרב משאת משה ח"א א"ה סי' ח"י וח"ב סי'. ומה שנכתב ודמתקרי הכי חזינא בתשו' כ"י לאחד קדוש דלא כהרב בית שמואל:

ג. איסתיתה כן הוא במזכרת הגיטין שניתנו לפני רבני מצרים.

ד. בן ציון. ס' שמות הגיטין כעת איננו פה עמנו. וראיתי להרב מהר"ם ן' חביב בס' עזרת נשים שכתב וז"ל ודע דלא ראיתי ולא שמעתי מי שנקרא בן ציון אבל ראיתי מי שנקרא ציון בעיר ניקופול וכו' ע"ש ויש להעיר דהרי אחד מזקני רבני ויניציא בשנת ש"ס נקרא מהר"ר בן ציון צרפתי ויש לו פסקים במקוה רוויגו ונזכר הרבה בג' ספרים נפתחים. על זה קראו בשמותם משבית מלחמות מקוה ישראל פלגי מים. והרב מהרמב"ח עצמו בתשובתו הרמתה הובאה בס' גנת ורדים בדיני מקוה עמד על פסקי רבני איטליא במקוה הנז'. ולומר דלא ראה ולא שמע בדורו קאמר הוא דוחק בעיני:

ה גאליה דמתקריא כרימה כן ראיתי בגט שסידר הרב הגדול עיר וקדיש כמהר"ר שלמה אלגאזי זלה"ה ועיין בשמות מהריק"ש.

ו. גאזלה. כן ראיתי בגט שסידר הרב הנזכר בארץ מצרים. ואע"ג דבשמות מהריק"ש כתוב גזאלה וכ"כ בתשובות הרב המבי"ט וכתב הרב עזרת נשים דלהם שומעין דהם בעלי לשון ערבי ע"ש. כיון דהרב הנז' סידר הגט בארץ מצרים אתריה דמהרקי"ש ושם בקיאי טובא בערבי ודאי דהרב הנז' חקר במשפט כתיבת השם בערבי ונתברר לו כן לכן תלה דיש ט"ס במהריק"ש. ואם לאו לא הוה עביד ח"ו נגד מאריה דאתריה מהריק"ש שעושים כמותו אף כשחולק על מרן כידוע.

ז. דינה דמתקריא דייאנא. כן נכתב במעשה בא לידינו והכי אשתכח באחמתא בגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי זלה"ה.

ח. הרמיזא. כן ראיתי בגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי הנזכר ותמהתי שראיתי בגט אחר שסידר הרב עצמו הירמוזא ביוד בין ה"א לרי"ש והדבר קשה בשנותו את טעמו. ואפשר דהרב הן כל יקר ראתה עינו דברי הרב עזרת נשים שכתב משם מהרימ"ט ביו"ד ומשם מהריק"ש כתב בלא יו"ד והרב הכריע וז"ל ומיהו יראה לי כיון דהשם הוא ספרדי אע"ג דהמגרש והמתגרשת ערביים צריך לכתוב השם כמדת אשר ממנו חוצב ולפיכך כותבין אותו מלא יו"ד עכ"ל והרב המסדר מהרש"א להיותו באתריה דמהריק"ש יודע פשר דבר דכשהמגרש היה מבני מסתערב כתב חסר יו"ד כמו שכתב מהריק"ש דבלשון ערבי אין מקפידין ביו"ד לרמוז על הצירי באות שלפניה. ואם המגרש היה מהספרדים

כתב כמהרימ"ט וזהו השינוי הנמצא בגטין שסידר הרב הנז'. והנה במהריק"ש כתב הרמוזה בהא תחילה וסוף והרב עזרת נשים הביא משמו באלף לבסוף ואפשר שכך היה בנסחתו. ולענין הלכה נראה כמ"ש הרב עזרת נשים לכתוב לכל הירמוזא.

ט היחסינא מתגרשת שבאה מערי מערב והעל' הרב המו' כמהר"ר אברהם ישראל בתשובה כ"י לכתוב מוסנה.

י ורדה. כן ראיתי בגט שסידר הרב מהר"ש אלגזי זלה"ה ובמהריק"ש כתוב אלף בין ואו לריש וכן העתיקו הרב עזרת נשים. אכן משפט הערבי הוא חסר וכן כתב בקונטריס השמות אשר בסוף שו"ת הלכות קטנות שסידר הרב המני"ח דבתחילה הביא מה שכתב במהריק"ש באלף וכתב ובכתב ישמעאל משפט כתיבת שם זה הוא חסר אלף עכ"ל. ואפשר דמעיקרא במהריק"ש הוא ט"ס והרב עזרת נשים נמשך אחר הנסחא דקמן. והעיקר כמו שסידר הרב הנז'.

יא זהרה כן ראיתי בגט שסידר הרב מהרש"א והיינו כמ"ש מהרימ"ט כי כן הוא משפט כתיבת השם בערבי. ובמהריק"ש אפשר שהוא טעות המעתיק ועמ"ש הרב עזרת נשים.

יב חפצא. כן ראיתי במכתב הרב המו' עיר וקדיש מהר"י אלגאזי זלה"ה שהוא שם תרגום ור"ל חפץ יקר וכן נעשה מעשה.

יג חאבוכה. כן העלה הרב המו' כמהר"ר אברהם ישראל בתשוב' כ"י וכן נכתב במעשה שבא לידו.

יד חנונה. כן ראיתי בגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי ועמ"ש הרב מהר"ם הלוי בשו"ת דרכי נועם סימן מ"ה ועמ"ש הרב גט פשוט ס"ק ס"ז וס"ק קל"ב.

טו טורייה. מעשה בא לידינו באשה שבאה להתגרש ובשעת העריסה קראוה אסתר וכן כתוב בכתובה ואח"ך נשתקע שמה וקורין לה טורייה. והנה מריש הוה אמינא תיכ"ה היכי סגיא ושם טורייה על מה אדניו הטבעו הנה זאת חקרנוה כן היא כי תיבה זו לשון ערבי ולקיבוץ ככבים הנודעים קורין טורייה. גם לדבר עגול מעץ או נחשת וכיוצא שתולין בו כמה נרות נקראת בערבי טאר"ה וכשהיא קטנה קורין טורייה. ואחר חקור דבר בחיפוש מחיפוש וחיפוש מנר ידענו מפי אנשים הגונים ידועים מן המכירין בקיאים בהן ובשמותיהן דשם טורייה אינו שם בפני עצמו ולא איתי אנש ביום הולדת בת היתה לו זה שמה אשר יקראנה טורייה. אבל הוא שם געגוע וחיבה. או כי יקרא אשה אחת מהמשפחה נקראת בשם הילדה והאשה ההיא נפטרה במבחר ימיה מפני עגמת נפש קורין לילדה זו הנקראת בשמה טורייה. ונתבר' לנו בנ"ד דאשה אחת ממשפחתם נקראת אסתר ונפטרה בקצרות שנים וילדה זו המתגרשת עתה נקראת על שמה. ומפני עגמת

נפש קראוה תכף טורייה שנולד' בחנוכה על שם הנרות ומיד נשתקע שם אסתר לגמרי דאי קרו לה על שמה הראשון אין אסתר מגדת ומפרק הלי"ד' עד האידנא נשתקע שם אסתר לגמרי. גם ידענו דשתי נשים ששמן איסטריליא קראו בשמותן טורייה באופן דנתברר דשם טורייה אינו קצור לא משם אסתר ולא משם איסטריליא רק הוא שם דבר בפ"ע. ואינו שם גמור רק לגעגוע או נסיבה כמו שנאמר קורין לה טורייה והנה ידעי רבנן הלא זה הדבר נאחז בסבך בין שיני אריות וסלע המחלוקת מאזרי זיקות היכא דנשתקע שם ראשון דלדעת מרן וסיעתו אין לכתבו כלל ולא עוד אלא דכתב מרן בב"י סימן קכ"ט גבי חיים דמתקרי ביבאנטי ונשתקע שם חיים דאם כתב חיים אינה מגורשת וכן כתב הרב הלבוש דגיטא מפסיל. ואע"ג דהרב מהר"ש הרב המחבר ס' שמות בתשובתו שהביא שם כתב דמרן חזר בו ממ"ש בבית יוסף כבר כתב הרב מכתב מאליהו דמי ישמע לעשות מעשה בדבר שמרן כתב דאינה מגורשת. וכל קבל דנא לדעת הרב מהרח"ש ודעמיה ניתן ליכתב. ופלוגתייהו במשמעות דברי הקונטריסין כידוע. וכבר כתבו הרב גט פשוט והאחרונים דצריך לחוש לדעת מהרח"ש ולתת שני גיטין. ומודעת זאת דבארץ הצבי ובארעא דמצרים הנהיגו כת הקודמין שלא לתת שני גטין כידוע. א"כ איפה נובין ונדון משפט נבחרה לנו בנ"ד. והנה השינוי הזה משם אסתר לטורייה הוא שינוי גמור ואינו לסיבה קלה כמ"ש הרב גט פשוט דהכא כיונו לעקור השם העיקרי לגמרי משום עגמת נפש. ולפום ריהטא היה נראה דכל כי הני מילי לא שייכי בנ"ד דאי פליגי רבוואתא בנשתקע שם ראשון אי כתבינן ליה ולהחמיר לתת שני גטין או שלא לחוש וקמא בטיל היינו בשני שמות מוחלקין כראובן ושמעון יהיו דכיון דשם שני שם גמור הוא והאיכא איש או אשה בעל השם ההוא לבד לא משגחינן ולא אזלינן בתר שמא קמא עקו"ר היה לגמרי. אמנם בנ"ד שם טורייה נתברר דאינו שם גמור ואשה בכל אלה לא משכחת לה דיקראוה בעת לדתה שם זה לעיקר שמה רק שם זה הוא לגעגוע וחיבה או מפני סיב"ה כי צרה קרוב"ה אשר תשא את שמה נבק"י לעולמה ונהי דנשתקע שם ראשון מ"מ כאשר ירדוף הקור"א בשם זה ידע דאין זה עיקר ושם טורייה לא יקרא שם גמור רק אית לה שם עיקרי ובכי הא לכ"ע ניתן ליכתב. וכ"כ בהדיא הלכה למעשה הרב פמ"א ח"ב סימן ל' באשה דעיקר שמה לונא ונקראת בו"גה ונשתקע שם לונה הורה גבר לכתוב לונה המכונית בוג"ה וטעמא טעים לחלק יצאת בין שני שמות גמורין לבוג"ה דהוא שם געגוע. **וכיוצא** בזה סבר לה מר מורינו הרב מהר"א זאבי בשם מרדכי ואימרידיך דיכתבו מרדכי המכונה אימרידיך כמ"ש בזרע אברהם ובספרו הבהיר אורים גדולים וכ"כ הרב מהר"י זיין בספר פרח שושן שהביא דעות הפוסקים בנשתקע השם וכתב לחוש לכל הסברות

אך חילק היכא דשם שני געגוע וכיוצא דיכתבו פ' המכונה פ' והביא ראיה מדברי מהרד"ך בשם גיות ע"ש. גם גדול המורים הרב מהר"ם ן' חביב בעזרת נשים בשם בולה אע"ג דמר ניהו חיישׁ לכל הדעות בס' גט פשוט להורות נתן דיכתבו פ' המכונית בולה מאחר דהכל יודעים כי בולה לא מן השם הוא. ואולם יש לעמוד בזה ולפום ריהטא זו היא שקשה על רבנן בתראי הנז' דכיון דהא דחיישי' בנשתקע שם ראשון לכתוב שני גיטין ולא כתבינן שם ראשון דמתקרי שם שני ותסגי בחד היינו לצאת ידי חובת דעת עליון מרן ז"ל וסיעתו דס"ל דאי כתבינן שם א' שנשתקע בגט הגט פסול ומאחר שכן מה טיבו של חילוק זה אחרי דראינו למרן דלא מחלק בהכי שהרי בחיי' ביבאנטי ונשתק' שם חיים דכ"ע ידעי דביבאנטי אינו שם בפני עצמו אלא הוא פירוש שם חיים ולמי שנקרא חיים קורין לו ביבאנטי בהא כתב מרן דאם כתב שם חיים אינה מגורשת ויליף לה מדברי הקונדרסים גבי שרה ונקראת חנה. ואם דעת מרן לחלק בכה"ג מאי מייתי משתי שמות חלוקי' לחיים ביבאנטי. ואף אם נפשך לו' ולחלק מחיים ביבאנטי לנ"ד ולנדוני הרבנים הנז' מ"מ אודי לי מיהא דלפי החילוק הנז' יש לחלק בין שמות גמורים לחיים ביבאנט ואי מרן סבר לחלק בכיוצא בזה מאי מייתי מדברי הקונדרסי' שהם בשמות גמורים לחיים ביבאנט אלא מוכח דמרן לא סבר לחלק בהכי ואפילו שם ופירושו שם וכינויו כל דנשתקע שם ראשון ולא קרו ליה אלא בשני אי כתיב קמא בגט מפסיל אפי' דהשני פירוש או כינוי. והכי חזינן להרב מהר"ם ישראל בס' משאת משה ח"א סימן ח"י דירד לחלק בנדונו ברחל מכונית קומפראדה כחילוק הנז' מדעת עצמו ותבריה לגזיזיה מדברי מרן הנזכר אלא שלא ביאר כל צרכו. גם הרב מכתב מאליהו דף נ"ב ע"ד הוכיח מדברי מרן הנזכר כדבר האמור גם בתשובה שבס' שמות דף ק"י מייתי ממהר"ם מינץ ברחל המכונית טוקיל להצריך שני גטין. וכבר על מבוכה זו ישב גדול דורנו הרב דברי אמת בקונטריס י"א סי' יו"ד ובזרועו יקבץ מערכה מול מערכה וכתב דבקושטנדינא אף בכנוי כל שנשתקע שם ראשון כותבין שני גטין. (ואחרי כתבי ראיתי להרב גט פשוט ס"ק פ"ז שכתב דביבאנטי שם העצם וכ"כ הרב גנת ורדי' סימן כ"ג דשמות לעז זמנין דקרו ליה משעת הלידה וצריך להתישב בזה גם לעיין במ"ש מורינו הרב בתי כהונה ח"ב סימן ל"ו ומ"ש בסופו. אמור מעתה באתרין דלא נהגינן לכתוב תרי גיטי סמא בידן דעבידנא כמה זמני עובדא והיא הוראת הרב מהרימ"ט באבגלי דאיכא למיחש שמא נקראת אביגיל ולא אתנו יודע וגם היא לא ידע' דיכתבו אנת אנתתי דמתקריא אבגלי ובאומרו דמתקריא שם רמז דיש לה שם אחר. אמנם גדולי הדורות רבו עליה ומקהו אקהייתא על תקנת מהרימ"ט דאנחת לן אי שמה אביגיל אבל אי אין לה שם כי אם אבגלי ותו לא ממשמע

שנאמר דמתקריא אבגלי מוכח דיש לה שם אחר וא"כ אין זו המתגרשת דלית לה שם אחר כלל. ואני בעניי אמרתי דכונת הרב מהרימ"ט דלשון אנת אנתתי דמתקריא אבגלי אינו מחייב דיש לה שם אחר אלא יש במשמע נמי דספיקא הוי אם יש לה שם אחר ומשו"ה קאמר דמתקריא דזה ודאי דמתקריא אבגלי. ויש סמך לזה מההיא דאמרינן בריש קדושין דתניא נתן הוא ואמר הוא מקודשת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת ופריך דיוקא אדיוקא דמרישא משמע דוקא נתן הוא ואמר הוא מקודשת הא נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת ומסיפא משמע איפכא ומשני נעשה ואב"א נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן ופסקו הפוסקים כשינויא בתרא. למדנו דזמנין דדיוקא אינו ודאי אלא ספק ועל דרך זה אמרינן בכמה דוכתי בפלוגתא לא קמיירי. וכיוצא בזה רגילי הראשונים לומר דלא תידוק בש"ס דהחלוקה מבחוץ אפשר דמספ"ל ולא פשיטא ליה ולהכי נקט החלוקה אחרת. (וכמה זמני כתבו ז"ל הכי ובההיא שכתב הר' מש"ל סוף ה' אבל שכתב דס' יראים והה"מ נקטי ישראל משום דבגוי מספ"ל ע"ש וכהנה רבות בספרן של צדיקים ראשונים ואחרונים). ואף אנו נאמר מעין דוגמא דהא דקאמר אנת אנתתי דמתקריא אבגלי היינו דודאי מתקריא אבגלי ולא תדוק דיש לה שם אחר ולא מתקריא ביה אלא אימא דמתקריא אבגלי ודאי אבל שם אחר מספקא לן אי אית לה ואינה נקראת וכתוב דמתקריא אבגלי דזה ודאי לאפוקי דמספ"ל בשם אחר אי אית לה ואינה נקראת. ותכל תלונות גדולי הדור מעל הרב מהרימ"ט ובכל זאת אפשר לומר דטעם הגדולים דחלקו על הר' מהרימ"ט הוא דאיברא דיש לפרש דהשם אחר לא ברירא לן אי אית לה. אמנם יש לחוש להמון העם וקצת יודעים דיסברו דהכונה דיש לה שם אחר ונשתקע והם ידעו כי זה שמה מעת הלידה הוא ולא אחר ויאמרו דאין זו גט של זאת אבגלי דלאו כ"ע יעמיקו ויפרשו פירושים ואנן בעינן שיהי' ניכר לכל מתוך הגט שזו המגורשת ואמטול הכין הוראת הרב מהרימ"ט עיילוה אצ"ל אלו"ני מור"י הוראות ולא קבלוה. ברם מבואר נגלה דכל זה אינו אלא בנדון אבגלי ודכותיה דאפשר דלא יש לה שם אחר מעולם אלא אבגלי אבל כשיש לה ודאי שתי שמות כנ"ד באלו אמרו לסמוך על הוראת הרב מהרימ"ט וכמ"ש הרב גט פשוט ס"ק צ"ז. והגם דהרב ג"פ ברישא כתב לה בדרך אפשר ובאותו סעיף עצמו הלכה זו העלה בנשתקע לכתוב דהוה מתקרי. ושוב בש"מ ששינו שמו ועדיין לא נודע כתב לכתוב כדברי מהרימ"ט הדבר מבואר דהרב ג"פ לא הי' סומך כל כך על הוראת מהרי"ט ודעתו ז"ל דלכתוב דהוה מתקרי עדיף טפי כהוראת הרב מהריק"ש ומשום הכי בנשתקע שם ראשון אף דברישא כתב כמהרימ"ט בדרך אפשר. אח"ך להלכ' כתב תקון דהוה מתקרי דברירא ליה אלא דבש"מ ששינו

את שמו ולא נודע דלא שייך תקון דהוה מתקרי דחיק ומוקי אנפשיה לכתוב כהוראת מהרימ"ט. אכן הרואה יראה דתקון דהוה מתקרי יש לפקפק בו וכבר כתב הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדרי בתשובה כ"י הביאה הרב פרח שושן דבדיעבד דוקא אמרה מהריק"ש. גם מורינו הרב זרע אברהם והרב מטה יוסף קראו ערער על זה וכמ"ש ה' פרח שושן. כל קבל דנא הוראת הרב מהרימ"ט הלכ' רווחת וכל גדולי אחרוני זמנינו נשתמשו בה הלכ' למעשה בדאיכא תרי שמי או שם וכינוי ודאין וכמבואר בזרע אברהם ומשאת משה וכן הסכימו רבני קושטנדינ"א כמ"ש בס' מטה יוסף ח"א ה"א סימן א'. וכן נעשה מעשה וציוינו לכתוב אנת אנתתי דמתקריא טורייה כי משפט כתיבת שם זה בערבי כן הוא בב' יודין וה"א בסוף כמו שאמרו הבקיאין בלשון ערבי.

טז . יאקותה. כן הוא משפט כתיבת שם זה בלשון ערבי כנודע אצלנו מפי בקיאים בכתב ולשון הנזכר. והגם דבס' שמות כתב משם הרב מהרימ"ט יקוטא וכתב הרב גט פשוט ס"ק ק"ל כי כן משפטו חסר אלף וכתב דהסופרים נהגו לכתוב בתיו וכן הוא במהריק"ש מ"מ עדיף בטי"ת ע"ש ובס' דבר משה סימן ע"ב אות כ"ב כתב משם מהר"י פולאק באלף וטית ע"ש. העיקר כמו שכתבתי כי כן נתברר לי בארץ מצרים דבקיאי טפי בכתב ולשון ערב ועל ערבי"ם בתוכה תלינו. ושוב ראיתי בשר"ח של רבינו סעדיא גאון איל פייומי אשר פתר טור אודם פטדה יאקות איל אחמאר. והרי פתרון רבינו הגאון כדאמרי אינשי דבקיאי. וכזה ראיתי בהלכות קטנות שכתב דבערבי כותבין יאקותה ע"ש ותו לא מידי.

טוב **ימונה**. כן ראיתי להרב המובהק עיר וקדיש מהר"י אלגאזי זלה"ה כתוב למ"ר שכן משפט כתיבת שם זה וכך עשה מעשה על פי כתב אחד קדוש מרבני המערב הפנימי.

חי יהודה דמתקרי יהרון כן העלה הרב המו' מהר"י זיין בתשובה כ"י וכתב שסידר לכתוב דמתקרי שיש ספק אם יהרון הוא קיצור או לא והאריך בתשובתו הרמתה.

יט . כצ"ר. מעשה בא לידינו במגרש מן המוסתערבים שהיו קורין לו כאדיר ואינו יודע לחתום. וידוע דלמי ששמו אליהו קורין בערבי כידי"ר. וזה לא ידע אי שמו אליהו או שמו אליה. גם מהס"ת אין ראיה כי כל ימיו מסתחר בכפרי הפילאחי"ם ומרגל לרגל יבא אל עיר וכמעט אינו עולה לס"ת. ונכתב אליהו דמתקרי כצ"ר. ומה שנכתב אליהו הטעם כמ"ש מרן דמן הסתם יש לכתוב אליהו. ועוד בנ"ד נראה דשמו אליהו כי כן בערבי קורין לאליהו הנביא זכור לטוב איל כידי"ר וכיון דכינו לזה בשם כידי"ר מוכח דשמו אליהו. ומה שנכתב כצ"ר אף על גב דבעזרת נשים מוכח דיש לכתוב כידי"ר ובמצרים דוקא כותבין כצ"ר. שמעתי מעטרת ראשי אבא מארי זלה"ה דמשנת התצ"ד שישב על כסא ההוראה הרב המובהק משיירי כנסת הגדולה כמהר"ר בנימין מעלי הכהן זלה"ה

שהי' מקדם מארי דאתרא בארץ מצרים הנהיג בעה"ק ירושלם ת"ו לכתוב כצ"ר כי כן משפט לשון ערבי ואחריו נהגו כן הרבנים המובהקים מהר"א נחום זלה"ה ומהר"ם מזרחי זלה"ה. ומה שכתבנו דמתקרי היינו לפי דעת מרן דגרירנא אבתריה שפסק בסי' קכ"ט דכתבין יהודה דמתקרי ליאון כיון דהשם השני יוצא משם העברי והכא נמי בנ"ד כיון דכצ"ר קורין לאליהו הנביא ועל שם אליהו הנביא קורין למי שנקרא אליהו כצ"ר א"כ יוצא משם העברי על דרך ליאון דאתי מיהודה דכתיב גור אריֵ וכבר העלה הרב גט פשוט ס"ק ע"ז ובעזרת נשים דף יו"ד וי"א דכל דדמי קצת לשם העברי לדעת הרב מהריק"ו ומרן יש לכתוב דמתקרי וגם בחנוך גראסייאנו שכתב הרב מהרשד"ם סימן מ"ו דכתבין המכונה הלכ' זו העלה דלדעת מרן יש לכתוב דמתקרי. והגם דהרב פרח שושן כלל א' סי' ט' בכינוי דדמי קצת לכתוב המכונה כמהרשד"ם והרב המכתב. זו אינה משלנו דהכא הוי כיהוד' ליאון שכתבו מרן ומהריק"ו בפירוש שכותבין דמתקרי ליאון. ותו במקום דמספ"ל אם לכתוב דמתקרי או המכונה יש לכתוב דמתקרי כמ"ש מור"ם סימן פ"ד דאם במקום דמתקרי כתב המכונה פסול ובהפך כשר. ואף דהרב מהר"א הלוי בס' יאיר נתיב והר' גט פשוט הסכימו להכשיר. כבר העלה הרב פרח שושן דאם במקום דמתקרי כתב המכונה פסול ואם במקום המכונ' כתב דמתקרי כשר. וכזאת וכזאת הנה שמענוה דהכי נהגו רבנן קדישי דממוני אגיטי פעה"ק לכתוב דמתקרי כצ"ר. ועל גבי הצדי על היוד השמאלי נכתב תג קטן והגם דבעיר קדשנו לא נהגו לכתוב רפה על גאמילה וכיוצא שאני הכא דצד"י בלי רפה אין הברתה דל"ת כלל ועיקר ורב המקום ביניהם לא כן בהנך והכי נהוג רבנן קדישי האתנים מוסדי ארץ.

כ לייא"ג מעשה בא לידינו באחד שקורין לו לייא"ג. בהא ליכא לספוקי אי שמו אליה או אליהו דהאיכא סהדא רבא הרב מהר"י דוד זלה"ה הובא בס' דבר משה העד העיד בנו דמי שנקרא אליה קורין לו לייא"ג ואם בעת הליד' ידענו כיצד נקרא הכי כתבינן כמ"ש הרב גט פשוט. ואם לא זכר עת הליד' ואיכא דקרו ליה אליה ואיכא דקרו לי' אליהו ומעלית ס"ת אין בירור דזמנין קרו לי' אליה וזמנין קרו לי' אליהו כאשר נשאו את שמו על שפתם השלוחי צבור. וידיו ל"ו אסורות שלא ידע לחתום. נראה דהנכון לכתוב אנא דמתקרי אליהו דמסתמא נקרא על שם אליהו הנביא ובאומרו דמתקרי רומז על אליה דקרו לי' נמי.

כא מעתוקה. נהגו בארץ מצרים דאשה שאין לה בנים ואחר ילד' בת קורין לה שם וגם כן קורין לה מעתוק' על דרך בני ספרד שמכנים קומפראדא מירקאדא ודינה כדין כינוי

מירקאדה וכיוצא. ומשפט כתיבתה כמו שכתבנו ובשמות מהריק"ש נמצא מעתוק. ובמעשה בא לידינו נכתב אסתר המכונית מעתוקה.

כב . מדללה. כן ראיתי בגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי וכן עיקר ובשמות אשר במהריק"ש יש ט"ס.

כג מבורך מעשה בא לידינו במגרש ששמו מבורך ולא ידע לחתום. ונסתפקנו אם יש לכתבו חסר כי כל מבורך בכתוב הוא חסר וי"ו ותמיד כותבין בגט כמו שהוא בכתוב כידוע. או דילמא דמה שרואין הכתוב היינו אם יהי' שם משמות הכתובים במקרא אבל במה שהוא בכתוב תיבה ואינו שם לא אזלינן בתר הכתוב. ולכאור' מדברי הרב עזרת נשים בשם נסים ושם ירוחם בסופו משמע דאפי' אינו שם משמות הכתובים במקרא אלא היא תיבה שכתובה במקר' אזלינן בתר הכתוב. וכן מוכח בהדיא מדברי אבי התעודה הרב מהרימ"ט בשם מנרה והביאו בס' שמות שכתב וז"ל מנורה יש שקורין לה כך ומאחר שהוא לשון הקדש צריך לכתוב חסר עכ"ל הראת לדעת דקפסיק ותני הרב ז"ל דכיון שהיא תיב' לשון הקדש צריך לכתוב כך וה"ה בנ"ד דבכתוב כל מבורך חסר וי"ו. ונראה דבכה"ג שאינו שם מהכתובים במקרא ואפשר לקרות מברך הבית בפתח כמו מברך רעהו בקול גדול ודכוותיה יש לכתבו מלא. ואפי' בשם הלל שנמצא בכתוב שם כמה גדולים סברי לכתבו מלא ואע"ג דבשם הלל קי"ל כמ"ש מרן בבדק הבית והרב מהרימ"ט כמ"ש בספר שמות שאני התם שנמצא השם בכתוב וג"כ שנקרא מסתמא על שם הלל הנשיא וכמו שהאריך בס' שמות וכיפי תלי לה הרמ"ז המגי' שם מדברי רבינו האר"י זצ"ל אבל הכא שאינו שם ויש לקרו' הבית בפתח יש לכתבו מלא. ואין ראי' משם מנור' שכתב מהרימ"ט דכיון שהוא לה"ק יכתוב חסר דשם אין במשמעו' תיבה אחרת לא כן הכא. ומה גם דנ"ל דמ"ש מרן בש"ע יש מי שאומר דהלל נכתב מלא אע"ג דבבדק הבית דחה סברא זו. היינו שהרוצ' לכתוב מלא יכתוב. ולא שמיע לי מ"ש הרב גט פשוט דהכונ' יש מי שאומר ואין הלכ' כן ע"ש ס"ק. קכ"ד ובס' שמות דא"כ הול"ל הלל כותבין חסר ותו לא אלא כונת מרן באומרו יש מי שאומר דהרוצה לכתוב הכי יכתוב ומדכתבה בלשון יש מי שאומר מורה דאם יכתוב חסר הוא כמשפטו. באופן דנ"ל שיכתוב מלא דאפי' תימה שדינו חסר אינו מזיק אם כתבו מלא וכ"ש שהסבר' נותנת שיכתוב מלא לתקן המבט' על דרך שהאריך בס' שמות בשם אדוני. וכן כתוב בשמות הבאים בספר מהריק"ש מבורך מלא וי"ו וגם הרב שער אפרים סימן קי"ג והרב ידי אליהו בחידושים דף ק"ה הזכירו להרב דק"ק סופיאה כמהר"ר חיים מבורך גאליפאפה וכתבו מבורך

מלא. ומיהו נראה שאם כתב מברך חסר וי"ו כשר. ואם הוא חותם מברך חסר וי"ו יש לכתוב כן.

כד מסעודה המכונית פיפן כן העלה הרב המו' מהר"י זיין בתשובותיו שערי ישועה כ"י במעשה שבא לידו וכתב המכונית שאינו דומה ללשון עברי וגם אינו פתרון כמו יאודה ליאון.

כה מירקאדא כן נכתב במעש' בא לידינו ואף דבטופסי גיטין שסידר הרב מכתב מאליהו ובס' דבר משה נכתב בהא לבסוף נראה דהנכון לכתוב באלף וכדמוכח ממ"ש הרב עזרת נשים בשם אפנדרא ושאר דוכתי והוא דבר פשוט.

כו מראד. במעשה בא לידינו נכתב מרדכי דמתקרי מראד כי כן משפט השם בלשון וכתב ערבי.

זר מינורא. כבר נודע מ"ש מהרימ"ט ובספר שמות על שם מנורה דיש לכתבו חסר ושמעתי מפי אדם גדול שראה בשלוניקי שהרב המופלא מהר"ר יוסף דוד ז"ל כתב מינורא כמו שכתבתי והי' טעמו שהוא לעז צעירה שלועזים צעיר מינור צעירה מינורא. ולמעשה צ"ע. ואפשר דהרב הנז' שציוה לכתוב כנז' הוא שידע שהיו קורין את השם מינורא מלעיל. אבל אם יקראוה מלרע גם הוא יודה לכתוב מנרה כמ"ש מהרימ"ט וס' שמות.

כח מזל. מעשה בא לידינו באשה אחת שבאה קטנה ממערב לצפת ונשאת שם ובעלה רצה לגרשה פה מצרים ושם האשה מאזלה וכך כתוב בכתובה ופה כולי עלמא קרו לה מזל ונסתפקנו אם שם מזל קצור ממזל טוב או השם הוא מזל לחוד. וגם יש להסתפק דאפשר דבעת לדתה קראוה מזל והכי ארחייהו בערי המער' להאריך השם במערב אח"כ ולקרות מאזלה. וחקרנו ונודע לנו בבירור כי פה מצרים המנהג לקרות שם מזל לחוד וגם לקרות שם מזל טוב. וראינו כמה גיטין שסידר הרב הגדול מהר"ש אלגאזי זלה"ה מארי דאתרא וכתב מזל לחוד. ועמ"ש הרב דרכי נועם סוף סימן מ"ה שהרב הגדול מהר"ר דוד גרשון נתן שני גיטין ועמ"ש הוא ז"ל ועמ"ש הרב מהר"י מולכו בתשובותיו כ"י סימן ע"א. גם העידו לפנינו אנשים עברים מערביים והם מאנשי עירה של המתגרשת ששם מזל לא נודע אצלם רק בעת הלידה קורין מזאלה והאנשים האלה נחלקו באופן כתיבת שם מזאל' לפי מנהג עירם. וכבר נודע מה שהסכים הרב גט פשוט ס"ק ס"ו דאם בשעת הלידה קרו לה שיריליין וכיוצא אף דידענו דהוא שם שרה אין לכתוב שם שרה כלל וה"ה בזו כיון דבמערב קרו לה מזלה כד צריך לכתוב דמנהג העיר מזל"ה גרם שיכתב. אמנם מאחר דנשתקע שם מזלה לגמרי ופה אין קורין אותה אלא מזל לחוד כתבנו אנת אנתתי

דמתקריא מזל כהוראת מהרי"מט לרמוז ולחוש לשם שיש לה בעיר אחרת כמ"ש בש"ע סי' קכ"ט דין י"ב אף דכותבין וכל שום כמ"ש הרב גט פשוט ס"ק נ"ט ודלא כמו שכתוב בסדר הגט שבס' בית שמואל והביא דבריו הרב דברי אמת בשו"ת סי' ו' דף כ"ב ע"א והגם שהרב דברי אמת פירש טעמו. תברא בצידה שהביא מהרב מהר"י קולון שרש ק"ו וממהראנ"ח שהביא בס' שמות דף קי"א להפך. וכ"כ הרב תורת חסד סימן ק"ז. ומהר"י כולי בתשובתו שבסוף ספר עזרת נשים דף מ' ותמה על הרב פני משה. ומהר"ם מלובלין סימן ט"ל כתב דיותר נכון לכתוב דמתקרי בשם מקום אחר. ומהר"י כולי העיד שכן עשו מעשה רבני קושט'. וכן עושים מעשה רבני ירושלם עה"ק וכ"ש לפי האמור שכתבו אנת אנתתי דמתקריא דאין לפקפק כלל אפילו לפי טעמו של הרב מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת ע"ש וכך עשינו מעשה ודוק במה שכתבתי כי קצרתי:

כט **ממייה** מעשה בא לידינו באיש שרצה לגרש אשתו על ידי שליח ואמר דשם אשתו מאמייה. בת שושן ונסתפקנו בכתיבת שם זה. ולפי מ"ש הרב אדמת קדש ח"א שהסכים מורנו הרב מהר"י זאבי לכתוב שאמייה הי' נראה לכתוב אלף בשם זה. אך חקרנו על זה והעידו לפנינו ישראל הבקיאים בכתב ולשון ערבי שאין לכתוב אלף בהברת פתח וכמ"ש הרב גט פשוט ועזרת נשים וכאשר תמצא כמה שמות במהרי"קש אבל כשהתיבה היא מלעיל כותבים אלף בשם גאלייה וכמו שכתב הרב אדמת קודש שם מסברת עצמו ועמ"ש הרב פרי הארץ סי' ו'. ועשינו מעשה ונכתב ממייה

ל נאדרה. שם ערבי וכך סידר הרב מהר"ש אלגזי אך שמעתי מפי מומחה הבקי בכתב ולשון ערבי שאמר שצריך לכתוב נ'טרה שעיקר השם הוא מלשון ראי' ועיקרו בערבי נזר וכותבין בערבי במקום זיין רפויה ט' ברפה על דרך שכותבין צ' ברפה במקום ד'. כמש"ל בשם כצ"ר שהצ' ברפה היא ד' רפויה. וגם בערבי חסר א' כתיב אחר הנון.

לא נ'גום דמתקריא נ'גמה כן סידר הרב גנת ורדים ואזיל לשיטתיה שכתב בפסק מרוך כי נ'גום פירושו ככבים והם שתי שמות. ובמעשה שבא לפני הרב מהר"י זיין דפורתא קרו לה נ'גמה העלה בתשוב' כ"י לכתוב נ'גמה דמתקריא נ'גום והסכימו עמו הרב המובהק מהר"ר שמואל לאנייאדו אב"ד דק"ק נא אמון.

לב סיניורא דמתקריא סיניורו כן ראיתי בגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי אב"ד ור"מ בארץ מצרים.

לג . סלטאנה כן ראיתי בגט שסידר הרב הנז' לאחת מבנות מסתערב שכן היא משפט לשון ערבי:

לד . סוכר כן סידר הרב הנז' וכן עשינו במעשה בא לידינו ולא כמ"ש בשמות הכתובים בס' מהרי"קש שכתוב אלף ואפשר שהוא ט"ס כי משפט כתיבת הערבי הוא כאמור.

לה סעיד מעשה בא לידינו במגרש שאמר שאביו שמו סעיד ונפטר בארץ המערב והוא בא לכאן ונשא אשה זו. ושוב חקרנו בשמות כדחזי ואמר לנו דכאן כשעושה השכבה לאביו החזן אינו מדקדק וקורא לו סעדיא. וחפשנו בכתובה וכתוב בן סעדיה. ונראה פשוט דליכא למיחש בזה לשם סעדיה באביו כלל. דכל כי הני מילי דרבנן בשינוי השמות היינו באדם חי דשינה מחמת חולי או מחמת מרדין ואפילו איש חי בשנותו שמו לסיבה קלה נקבצו די"ות משתפכות כנודע. אבל באבי המגרש הזה אשר מיום הולדו ואף כי אחרי מותו אל עירו ואל שער מקומו זה שמו סעיד. מי יחוש דבארץ אחרת בהשכבה קורין לו שם אחר. היש בזה אפילו נדנוד. והדברים ק"ו דאפי' בשתי שמות כגון עזרא דמתקרי עוזר באבי המגרש יש להקל כמ"ש הרב מהר"ם ן' חביב בעזרת נשים בשם עזרא והכי מסיק בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ס"ט דבאבי המגרש אין להקפיד. וכזה ראה וחידש גדול דורנו הרב דברי אמת בקונטריסים דף ק"ד להקל בענינים אחרים באבי המגרש. ומאשר כתוב בכתובה בן סעדיה באלו אמרו שלא לסמוך. וכבר הרב מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת הנז' העלה שם דף ק"ה ע"ב דאין להחשיב הכתובה לכלום. הן אמת דמה שנסתייע מדברי הגדולים שהביא הרב גט פשוט דף ק"ה נראה דאשתמיטיתיה מ"ש הרב ג"פ גופיה ס"ק קל"ב בהאי עובדא גופי' וכמו שכתבתי במקום אחר. ועתה רואה אני שגם הרב משה ישראל בספרו הבהיר משאת משה בשניות א"ה סי' ח' דף ל"ב ע"ב הביא ראי' זו של הרב דברי אמת מדברי הרב ג"פ הנז'. ונעלם גם מהרב מהר"ם הנז' דברי הרב ג"פ ס"ק קל"ב וע"ש מה שהביא שם הרב משאת משה תשובת הרדב"ז. ולכל הדברות ולכל האמירות בנ"ד זו מקולי כתובה דלא משגחינן בה ואמרינן לחזן ולסופר בחדא רוקא תפיתו מבלי משים לב זה מדבר וזה יכתוב ידו בבלי דעת ובכי האי גונא ודאי אין הכתוב' חשובה כלום. וכל אלו דברים פשוטים מאד. ועל אודות המגרש בנ"ד שהוא מכת המסתערבי' וקורין אותו סאלאמון אך איכא דקרו לי' שלמה ועני והדבר ידוע דשם סאלמון הוא על דרך שקורין איברהים וסמכנו בזה על הרב עזרת נשים בשם זה דדעתו נוטה לכתוב שלמה לבד ועיין בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ס"ט. ובנ"ד הדבר ברור דעיקר השם שלמה וזה שמו שקראוהו ביום המילה וכן קורין אותו לס"ת ואין זה ענין לתשובת הרדב"ז שהביאו הרב ג"פ אות פ"ז והרב משאת משה שם. דאף לדעת הרדב"ז שאני הכא דקרו לי' נמי שלמה. והגם דמדברי הרב עזרת נשים נראה

קצת דיש שם זה בפני עצמו. אחר החקירה נודע דשם סאלמון אינו שם בפ"ע ואין מי שקורא לילד שם זה ביום המילה:

לו . עזר מעשה בא לידינו במגרש סגי נהור ששמו בפי הכל עזר וחקרנו הרבה עד מקום שידינו מגעת וקרוב לודאי כי פה מצרים לא איתי אנש ילד יולד לו זה שמו אשר יקראו עזר אלא קראו בשמו אלעזר ואח"כ קורין לו עזר. אמנם לא נתברר אצלנו בירור גמור רק דהשלוחי צבור אמרו דכשעולים לס"ת מי ששמו עזר קראוהו בשמו אלעזר אפילו העולה אומר ששמו עזר. והמגרש סגי נהור דאין מעלים אותו לס"ת ולא שייך גבי' חתימה. ולמה שלא יבצר דיש מקום פקפוק לצאת י"ח רוב הסברות כתבנו אנא דמתקרי עזר כהוראת מהרי"מט וכמו שנהגו גדולי הדורות לסמוך עלה בדאיכא שתי שמות וכמו שכתבנו כמה דוכתי והכא על הרוב שמו אלעזר וכבר כתב מהרי"קש דאם כתבו קצור השם לבד כשר ומשם למד הרב דרכי נועם סימן מ"ה לשם מזל והכא דנשתקע שם אלעזר לגמרי ולדעת מהרח"ש וסיעתו צריך לכתוב שם ראשון שנשתקע לכן כתבנו לצאת י"ח אנא דמתקרי לרמוז שם אלעזר דנשתקע דעל הרוב קראוהו אלעזר. ועוד דמכיון דיש אחרים דקרו להו עזר והש"ץ קורין אותו אלעזר בעלית ס"ת מוכח דזה פשוט דעזר הוא קצור אלעזר:

לז **עוד** מעשה בא לידינו במגרש ששמו יום טוב וכן קורין אותו ישראל. אך הגוים לבד קרו ליה עיד ולא חששנו לשם שקורין הגוים לבד ואע"ג דמור"ם כתב דיש מחמירין. הרב גט פשוט כתב דהעיקר שלא לחוש לשם שקורין הגוים לבד ועמ"ש הרב מהרח"ש בח"ג סי' ע"ח ומהר"ש בן הרשב"ץ סימן תר"ב ועיין בתשו' הרדב"ז שהביא הג"פ ס"ק פ"ז ובעזרת נשים דף ט"ז

לח . עישה העלה הרב מהר"י זיין בתשוב' כ"י במעשה בא לידו לכתוב עישה ביוד אחת ואין לחוש לעיישה וכיוצא.

ט"ל . עו"ץ כן כתוב שם זה במהרי"קש. ובגט שסידר הרב מהר"ש אלגאזי כתב עוא"ץ באל"ף. ואמרו לו שטעמו שלא נטעה שהוא שם עוץ הכתוב בתורה עכ"ד. ואיברא דכן כתב הרב מהר"ם ן' חביב בעזרת נשים בשם זה דיכתבו באל"ף כדי שלא יהא נראה שם עוץ הכתוב. אמנם מבואר בדבריו דהיינו אם אינם כותבין נקודה על הצדי אבל אם כותבין נקודה על הצד"י כ' בהדיא שלא יטעו שהוא שם עוץ שבכתוב והוא תימה על הרב הנז' שסידר עוא"ץ באל"ף ונקודה. ומה גם דארץ מצרים אתריה דמהרי"קש אלא דהא ל"ק כי יש טעיות בשמות הכתובים במהרי"קש והם טעיות מההעתקה או מהדפוס. והרב עזרת נשים שם כתב דלמנהג עיר קדשנו שאינן כותבים רפה על 'גאמילה 'גויא

וכיוצא ה"ה שלא יכתבו על עו"ץ ואם יכתבו באנו לחששת מהרשד"ם וצריך ב' גטין. וכבר כתבנו בשם כ'צר דמשנת תצ"ד נהגו בעה"ק ירושלם ת"ו לכתוב כצר ותג קטן על הצד"י אעפ"י שלא נהגו לכתוב רפי על "נאמילה וכיוצא. ולפי זה גם שם עו"ץ יכתבו בלי אלף ותג קטן על הצד"י. והרב עזרת נשים הביא מה שאמרו לו הסופרים והאריך. והאמת יורה דרכו דבמצרים בקיאי טפי בלשון ערבי הצח ושרשיו ועליהם יש לסמוך. ושמעתי בארץ מצרים מפי בקיאים בכתב. ולשון ערבי דדוקא משפט שם זה הוא עו"ץ בלי אלף ואם יכתוב אלף משתנה הענין בלשון ערבי. והנה כי כן צריך לכתוב כמ"ש מהרי"קש חסר אלף וברפה ואע"ג דבס' מהרי"קש אין כתוב נקודה הוא ט"ס ודאי וכן הרב עזרת נשים הביא ממהרי"קש דכתוב נקודה על הצד"י ע"ש.

מ עבדאללה דמתקרי עבדיה מ"כ להרב המופלא מהר"ח ב"ד אבואלפיא שכך עשה מעשה וכתב לשם העיקר עבדאללה יען כי הכל לא קרו בשם עובדיה כלל אלא עבדאללה וגם שבמילה קראוהו עובדי' וכן עוד היום בס"ת מ"מ כיון דכ"ע קרו בשם עבדאללה ואין שם מיעוט דקרו בשם עובדיה אף דבשעת מילה ובס"ת קרו לי' עובדיה מ"מ השם המורגל בפי הכל הוא השם העיקרי וכמ"ש הרדב"ז הביאו כנה"ג סימן קכ"ט הגהות הב"י אות ק"מ בשם שמריה דכ"ע קרו לי' מחרו ועיין בתשו' הרדב"ז שהביא הרב ג"פ סימן קכ"ט ס"ק פ"ז יע"ש ושם עבדאללה כתבנוהו בשני למדין ובשיטה א' שיותר יהיו נראין כשתי תיבות מתיבה א' עפ"י דברי הג"פ שם ס"ק קל"ד דף קל"ג ע"ב ועיין בשמות לה' הנז' עכ"ד הרב מהרח"א הנז'. (אח"י תשובת הרדב"ז היא בתשובות החדשות סימן תקל"א והרב דברי אמת בסוף הקונטריסין הקשה עליה ואסקא בצ"ע. ועמ"ש עוד הרב וצריך ישוב

מא פרג' ן' משה המכונה שאשו ונכתב המכונ' דלא דמי ללשון עברי וגם אינו פתרון. הרב מהר"י זיין בתשובה כ"י.

מב צורישדי חד תיבה וכתב הרב עזרת נשים דאם כתבן בתרי שיטי הגט פסול ע"ש. ובמס' סופרים פ"ה הלכה ה' מני לי' בשמות שאינן נחלקין וכ"כ הרב כנה"ג דף קפ"ח אות ע"ו ועיין בש"ות אור ישראל סי' ס"ג.

מג צפרה כן מסיק בס' שמות וכן עיקר ודלא כמ"ש הרב כנסת הגדולה סי' קכ"ט הגהת ב"י אות ט"ל. ובספר שמות הביא משם הרב דמשק אליעזר שכתב מהרש"ל בשם בריכא ציפורה המכונית בריכה ובודאי שם העריסה ציפורה ונמצא ציפורה מלא יו"ד וי"ו ע"ש ובים של שלמה גיטין הנדפס מחדש ראיתי פ' השולח דף ל"ד ע"א דצפורה כתוב בויו

אך חסר יוד בין צדי לפא וכן בספר שעות גופי' הביא דברי מהרש"ל באות ב' כמו שכתוב בים של שלמה ע"ש,

מד קלונימוס הכי מסיק בס' שמות וע"ש מה שהקש' על דברי מהרימ"ט באורך והרב עזרת נשים ביאר דברי מהרי"מט וכתב שהוא עיקר ואמיתותן של דברים ותמה על הרב ספר שמות עיין בדבריהם באורך. ולי ההדיוט נרא' דמה שהבין הרב ס' שמות בדברי מהרימ"ט הוא אמת כי מהרימ"ט בתחילה כתב קולונימוס בוי"ו בין קוף לל"מד ועל זה היו דבריו וא"כ אין מקום למה שפירש הרב עזרת נשים דעל יוד בין קוף ללמד קאמר. ואני הצעיר יש לי ס' השמות להרב מהרימ"ט כ"י וכתב השמות כמשפטן ואחר כך חוזר ומפרש כל שם בפני עצמו:

עד ראיתי להרב עזרת נשים דאחרי שהסכים דיכתבו קלונימוס כתב וז"ל ואחר ימים ראיתי בתשו' הרשב"א סימן א' ק"א דחתם שם גדול אחד יהודה בר קולונימוס בוי"ו אחר הקו"ף וכו' וצ"ע עכ"ל ונסחא מוטעות נזדמנה להרב ז"ל דבתשובת הרשב"א שלפני דפוס האנוו"א כתוב יהודה ב"ר קלונימוס חסר וי"ו בין קו"ף ללמ"ד. והרב הזה הוא אביו של הר' הרקח דשם בתשובה הנז' שואל מרבינו אפרים ותמצא בפסקי מהר"ם ריקאנאטי סי' נ"ח ששאל רבינו יהודה בן רבינו קלונימוס אביו של רבינו אלעזר מגרמישא את רבינו אפרים ע"ש וא"כ אין ספק שהוא רבינו קלונימוס בלי וי"ו אחר הקו"ף דהכי נקרא זקנו של רבינו בעל הרוקח כמ"ש הרב הרקח עצמו הביאו בס' מצרף לחכמה דף י"ד ע"ב וכן הוא באגודה דף עק"ב ושאר דוכתי. ומעתה אין שום ספק בדבר דהעיקר הוא קלונימוס וכ"כ בשיטה מקובצת כתובות ס"פ הנושא שאמר לו לרבינו בצלאל רבינו קלונימוס שהי' בזמנו והוא קבור בעה"ק ירוש' כמ"ש בס' ג"פ דף פ"ז. והביאוהו בלי וי"ו ומעתה הדבר ברור ואין לספק כלל שהעיקר הוא חסר וי"ו בין קו"ף ללמ"ד (ומ"ש בשם הגדולים ח"א וח"ב כמה זימני מלא הוא אגב שיטפא):

מה ריקיזא כן העלה הרב מהר"י זיין בתשובה כ"י במעשה בא לידו ור"ל עושר ואינו נגזר משם ריקא. וכן שם סעד הוא עושר. ושם סעידה היא ריקא. ושם סעדאת עושר כמו ריקיזא.

מו שלמיאש כתב הרב דבר משה ח"ג א"ה סימן י"ב אות ה'. שאלאמיאש שם זה לא נמצא בספרים ולא נודע על שם מה נקרא שם זה וכתבנו מלא בג' אלפין דהוא יותר מבורר דאף בשמות דמשפטן חסר ונכתבו מלא כשר וכו' עכ"ל ואנכי איש צעיר ראיתי בתשובות הריב"ש סי' רס"ו שכתב לדון שלמיאש נשיא וכן הוזכר בתוך השאל' איזה פעמים כך שלמיאש. ובתשובות הר"ן סוף סימן ל"ג כתב היתה נשואה לאשלמיאש כהן.

ע"ש. ואות אלף הראשונ' נראה שכך היו נוהגים לכתוב לכבוד. ולפעמים מוסיפים א"נ כמו שתראה כמה פעמים בתשובות הר"ן ומהם סימן ל"ג הנז' וסי' ל"א שכתוב אנשלמה אניוסף אנבוניט וניכר שאותיות אנ הם תוספת וכן בתשובות הריב"ש פעמים רבות. ובסימן רכ"א מתברר שכתב לחכם שלמה אנשלמה וכן בסימן רס"ו שכתב אנבונפיל ואחר כך בונפיל וכיוצא בזה בשאר תשובות וכן מתברר בתשוב' הר"ן דאיזה שם חזר והזכירו בלא אותיות א"נ והרב המגיד הי' שמו רבינו וידאל די טלוסה כמ"ש בס' יוחסין ובכתבי רבינו האר"י זצ"ל והריב"ש סי' שפ"ח הזכירו הרב אנוידאל. ועמ"ש הרב עזרת נשים בשם וידאל. ואין זה ענין למ"ש מהר"ר תם באשה דיש קורין אותה לונא ויש קורין אותה אלונה דהצריך ב' גיטין ע"ש סימן ב' והביאו הרב עזרת נשים שם. דההיא קורין נה אלונה בקריאה אבל אלו השמות שכתובים בשו"ת הר"ן והריב"ש אפשר דלא היו קורין אותם אלא בשמם ואותיו' א"נ מוסיפין בכתב ויראה דהוא במקום אדון. וכן לפעמים מוסיפים א' לבד ולפעמי' נו"ן כמו שיש בתשובות הריב"ש ניצק ודכוותיה. (וכן אפשר לומר שזהו פירוש אנקולמוס שאמרו בבתרא דף ס"ח כמו שכתבתי בעניותי שם בס' הקטן פתח עינים ע"ש ודו"ק):

מז שבתיה. מעשה בא לידינו באשה שנקרא' שבתיא. והנה מהרימ"ט הובא בס' שמות בשם שבתי כתב שבתיא באלף וכן כתב הרב כנה"ג דף קפ"ח ע"ב אות צ"א וז"ל נ"ל שכותב שבתיא באלף לבסוף וכותבין שבת ושבתיא בלא אל"ף בין שי"ן לבי"ת וכן שם שבתולא כותבין אותו בלא אל"ף בין שי"ן לבי"ת ובאלף לבסוף עכ"ל וכ"כ בשו"ת הלכות קטנות דף ע"א סוף עמוד א' באל"ף לבסוף משם מהריק"ש רק שכתב נמי אל"ף בין שי"ן לבי"ת וכן הוא בהגהות מהרי"קש. אמנם נראה שהעיקר לכתוב ה"א לבסוף כיון שהש' נגזר משם שבת וכן העלה הרב ספר שמות וכ"כ במזכרת שמות הגיטין שבסוף ס' גט פשוט ובס' מכתב מאליהו במזכרת השמות אות מ"א ואות קל"ב והכי נהיגי בעיר קדשנו ירושלם ת"ו לכתוב שבתיה. וכבר כתבו מהרח"ש סימן כ"ו והרב דרכי נועם סי' מ"ד שבתולה בה"א לבסוף וה"נ דכותא דלדעת הכנה"ג שבתולא באלף ועיין בס' דבר משה ובשו"ת דברי אמת דף כ"ד ע"א וכן עשינו מעשה בעה"ק ירושלם ת"ו ובארץ מצרים.

מח תורך. ברת עוריבי כן ראיתי בגטי שסידרו רבני מצרים.

מט תנתן. אסתר המכונית תנתן. כן כתבנו במעשה בא לידינו כן כן כתיב' הכנוי בלשון וכתב ערבי. (הוי יודע כי מה שכתבתי בעניותי הן בקצת תשובות דלעיל ובשמות ומה שאכתוב בסימן שאחר זה הי' לי כתוב מזמן היותי בעה"ק ירושלים ת"ו ואח"כ בעיר מצרים יע"א ויעת"ק משם. ואחר זמן יצאו לאור כמה ספרים חדשים ושו"ת וביחוד ס'

יד אהרן ח"ב על א"ה ומחדש ס' גט מקושר למורי הרב זל"הה ולא פניתי לעיין מחדש בדבריהם ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה:

סימן טל

איזה פרטי' בגטין רובם במעשי' שארעו בבית דיננו בעה"ק ירושלם ת"ו ואח"כ בעיר מצרים יע"א:

א. כד הוינא טליא היו רבני עה"ק ירושלם תוב"ב ובראשם מורינו הרב מהר"א נחום זל"הה מסדרין גט ושם הייתי מתאבק ברגליהם ובעוד שהי' הסופר כותב הגט. מצא הרב כמהר"י אשכנזי בסוף ספר אחד כתוב איזה ענינים מכ"י וכתוב שם כלשון הזה מעשה שאירע בפני מהר"ר י"ט הכהן ומהר"ר יעקב עובדיא והה"ר אברהם אשכנזי ונפלו מתחילה בחקירה אחת והוא שהי' שם המגרש יעקב ן' יצחק ושם העד יעקב בן יצחק וחששו שלא יוציאו לעז על הגט באמור שהמגרש חתם מם עד אחר ואמרו שמיד אחר נתינת הגט כהלכתו שישרפו הגט ואמר מהר"ר יום טוב הכהן דלא סגי בהכי שצריך שיהא ניכר מגוף הגט היותו כשר ובכן הסכימו כלם לשלש השמות ונמצא שהי' הגט כתוב עד חציו באופן ששם המגרש הי' כתוב בלי שילוש וציוו לעד שיחתום בשלוש יעקב בן יצחק בן אברהם וכן עשה ובזה הכשירו הגט יום ה' ז' לחודש. תמוז שנת שד"י. ומהא שמעינן דה"ה אפי' שלא יהי' שם המגרש כשם העד אלא ששם אביהם א' כגון ראובן בן יעקב שגם כן צריך לשלש השמות. וטוב לחזור אחר העדים באופן שלא יצטרך שלוש השמות לא מצדם ולא מצד המגרש והכי עבדינן יום א' י"ד לחדש אדר שנת שכ"ג עכ"ל וכראות מהר"י אשכנאזי לשון זה הרגיש כי בגט ההוא היו שם אבי המגרש ואבי העד שוין. וכה ענה מורינו הרב הנז' דהעד ישלש. ואמר שבעיר אנדירנופלא נהגו ג"כ לחזור אחר עדים שלא יצטרכו לשלש כמ"ש הכותב הנזכר. ומכלל הדברים הראת לדעת שחששו שלא יאמרו שהמגרש והעד אחים ולפ"ז יש לחוש דהעדים לא יהי' שם אבותיהם שוים שלא יאמרו דב' אחים חתמו והרב פני יהושע בשו"ת א"ה סס"י י"ד כתב דיש מי שרצה לחוש שלא יהיו שם אבי העדים שוים ולא שמע ולא ראה לחוש ואנו ידע הטעם השיב ע"ש ולפי האמור הטעם מבואר ויש לחוש כדחיישי רבנן קשישאי כמדובר.

ב מעשה שהשמיט הסופר אות וי"ו דושבקית ראשון ואף שבסדרי גיטין ובפרט בשו"ת משפטי שמואל סימן קכ"ג ובשו"ת מהר"י מינץ בסדר מהר"ש הצריכו וי"ו מ"מ הכשרנו בהסכמת הרב המובהק ח"ק מהר"י נבון זלה"ה אב בית דיננו והטעם כי לא יש משמעות

אחר ופירוש מהר"ש הנז' יכול להתפרש הטב וקי"ל דאם דילג תיבה ולא יש משמעות אחר אין להקפיד.

ג בתיבת ופטרית אירע שנרא' באות ט' דבוק והסיבה הי' שנפל דיו אחורי הגט. והכשרנו דאין זה דבוק ולא נשתנה צורת האות ועמ"ש הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בס' גט פשוט סי' קכ"ה גבי רגלי הה"א והקו"ף.

ד מעשה בא לידינו בקטנה שנשאת בחיי אבי' ובאת להתגרש בחיי אביה ומבחנת בין גיטה לדבר אחר וכתבנו גט אחד כלפי דידה דוקא וכסדר הנהוג וכל הדברות וכל האמירות בגט קטנה היינו בארוסה שמתגרשת אבל בנשאת אין לאביה רשות בה וכן מבואר בא"ה סימן ל"ז לענין קדושין וסימן קמ"א בש"ע דין ז' אלא שמדברי רש"י ביבמות דף ק"ט משמע דבגט לא. אמנם לענין דינא נראה דמדעת אבי' בגט הנהוג סגי. וכן ראיתי להרב דבר משה ברישׁ חלק ח"מ אחר המפתחות שהאריך קצת בזה ועשה מעשה כאמור. ועמ"ש הרב דבר משה עוד בא"ה משם מהר"ב עשאל ע"ש סי' פ"ב ועמ"ש הרב כנה"ג סימן קמ"א הגהת ב"י אות ט"ז וכיון דנמצא הדבר בשו"ת דבר משה לא הארכתי.

ה כתב שתי תיבות חוץ לשיטה כל שאינו מקום האיש וכו' וכבר נכתב הגט ועדיין לא ניתן העל' הרב המו' כמהר"י זיין בתשובה כ"י להכשיר הלכ' למעשה והסכים עמו הרב הגדול מהר"ש אלגאזי.

ו אירע בגט על תנאי שהאשה לא לקחה הגט ונשאר בבית דין ואף שבסדר מהר"י קולון הובא בשו"ת מהר"י מינץ כתב דיהיה הגט ביד' בהסכמת הרב המובהק מהרי"ן אב בית דיננו סמכנו על פסק מרן סי' קמ"ג כהרי"ף והרמב"ם ודלא כרבינו תם שהביא מרן בבית יוסף סי' קמ"ו ועל פסק מרן דסימן קמ"ו עיין שם ודוק כי קצרתי.

ז מעשה שבחתימת העד יחזקאל בן גבריאל קוץ תחתון של יוד עליונ' מאלף דגבריאל נגעה בגג שתחתיה והכשרנו דכתב הרב מגן אברהם סי' ל"ב דאם נגע קוץ היוד כשר וכן מור"ם סימן קכ"ה דין י"ז בסופו הכשיר ואעג"ב דהרב גט פשוט מפקפק קצת מ"מ כיון שהוא בשם אביו של עד יש להקל וכבר כתב הרב תה"ד והביאו מור"ם סי' ק"ל דין י"א דאם טעה ושינה העד בשם אביו לא פסל ואע"ג דשם כתב דאין לסמוך אלא במקום עיגון ושעת הדחק. מהריק"ש כתבה בסתם. ובנ"ד יש להכשיר לכ"ע כמבואר. והרב כנה"ג סי' ק"ל משם מהרשד"ם ומהרש"א כתב דאם כתב יהודא באלף יש להכשיר דעדי מסיר' עיקר ואין העדים חותמין אלא מפני תיקון העולם וק"ק דהרב תה"ד שם לא רצה להכשיר מטעם זה ע"ש ובשו"ת הרב מהרח"ש סי' י"א ועמ"ש הרב דבר משה סי' ע"א אות י"א.

ח מעשה באשה שבאה להתגרש ושמה ביילייא וכך כתוב בכתובה וחקרנו למען דעת היש לה שם או כינוי אחר אם אין ואמרה האשה ששמה ביילייא ונקראת על שם קרובתה ובקטנותה איזה פעמים מועטות קראה אביה שרה והיא לא קבלה שם זה לענות בו שר"ה וכיון שלא קבלה עליה שם שרה חזר אביה וקרא' ביילייא ואביה ואמה כבר נפטרו ואחיה הגדול אמר אלינו שמעולם לא ידע שאחותו שרה שמה לא דרך עראי ומכ"ש קבע וגם בעלה ושכנותיה אינם מכירים אותה אלא בשם ביילייא. ונראה דהגם דהאחרונים החמירו בנשתקע שם ראשון או שם שני לכתוב שני גטין או לעשות פשר דבר. בנ"ד נראה דאין לחוש לשם שרה כלל כיון דהיא לא קבלה עליה שם שרה כלל וקרו לה ולא ענתה. ויש ראיה לזה ממ"ש הרב תורת חסד סי' ק"ב וז"ל דההיא דהשולח דרובא מרים ופורתא שרה דנחלקו המפרשים וכו' היינו לפי דאיכא התם רובא ופורתא אבל כשאין שם אלא איש או אשה פרטית שקורא לה שם אחר שלא הוחזק' בהא ודאי בטל היחיד במיעוטו כדמוכח מהא דאמר אביי פ' גט פשוט וכו' וא"כ בנדון הרב מורי ז"ל שהיא לא היתה עונה לאמה ודאי היתה מקפדת שלא להחזיק עצמה באותו שם עכ"ל וכ"ש בנ"ד דאביה לפעמים מועטות עלתה על דעתו וכשראה שלא ענתה חזר בו וקראה ביילייא ודאי שם שרה לא הוקבע כלל ולא שייך בזה נשתקע ותא חזי כי אחיה גדול לא ידע מזה כלל וגם בכתובתה כתוב ביילייא ובעלה ושכנותיה גם הם לא ידעו משם שרה כלל ובזה יודה הרב מהרח"ש רבו של הרב הנזכר בתשו' סי' יו"ד דהתם היה כתוב בכתובתה שם סול ויש לצדד בדברי הרב מהרח"ש ועמ"ש הרב גט פשוט ס"ק צ"ב דף קי"א והרב דברי אמת בקונטריסים דף ק"ה והרב דבר משה א"ה סוף סימן נ"ו ויש לעמוד קצת בדבריהם ואין הפנאי מסכים אמנם יראה דבנ"ד לדעת כל הרבנים הנז' מה לנו ולשר"ה הזאת ואין לכתוב כי אם ביילייא ותו לא ועיין בתשובת הרדב"ז.

ט מה שנוהגין לכתוב בקושטנדינה ודכוות' דיתבא על כיף ימא רבא ובמקומות אחרים כותבין על כיף ימא כתב הרב גט פשוט סימן קכ"ח ס"ק מ"ו דדבר זה תלוי בפלוגת' דרבוואתא ה"ר יונה והרא"ש בא"ח סימן רכ"ח בברכת רואה הים ע"ש באורך והרב דברי אמת בקונטריס י"א סימן י"ד כתב דברי הרב ג"פ ואח"ך כתב ותימה לי דהרי בעל ה"ג כתב דים הגדול ים של אינגליטירה וכו' ומצאתי במדרש רבה קהלת ר"א בן שמוע הוה מטייל על כיף ימא רבא והיינו על חוף ימה של א"י וזו ראי' חותכת למנהגנו עכ"ל ויש לדחות דפלוגתא דרבינו יונה והרא"ש הוא אם חכמים במטבע הברכות קורים לים שעוברים בו לא"י ים הגדול או לא דלשון הברכה צריך להיות מבורר ומדוקדק וכן דקדק בדבריו הרב גט פשוט זה פעמים דסבר הרא"ש דלשון חכמי' במטבע הברכות ים הגדול

אינו רק אוקינוס ע"ש ומעתה מה יוכיח הוכח מדאיתמר בי מדרשא על כיף ימא רבא אימור דלישנא דקרא נקט דכתיב ים הגדול ולא תקשו ממדרש קהלת הנז' ע"פ שלח לחמך ע"פ המים דקאמר ראב"ש הוה מטייל על כיף ימא רבא שהוא ים ארץ ישראל לדברי הרא"ש דהרא"ש לא קאמר אלא דבמטבע הברכה כיונו לאוקינוס. וכפי דעת הרא"ש סבר הרב ג"פ דבגט שאנו מדקדקים הרבה אין לומר ימא רבא כל דיש ים הגדול דפי' אוקינוס דוקא וכפ"ז אזדא ליה ראיתו של הרב הנז'. ומה שהביא מהלכות גדולות לא חזינא כהאי סימנא בהלכות גדולות אלא מביא דברי ר' יהודה דעל הים הגדול ותו לא. וכמדומה שאגב שיטפיה נתחלף לו להרב ז"ל ס' התרומה בבעל הלכות גדולות דלשון זה שהביא הוא לשון ס' התרומה סימן רמ"ב גבי שבת אם רוחצין בים הגדול והביאו הרב מגן אברהם סימן רכ"ח בדין זה של ברכ' הים ע"ש שהוא קרוב ללשון שהביא הרב דברי אמת בשם בה"ג. וכונת תמיהת הרב דברי אמת נראה שהיא דכיון דהרב התרומה והרא"ש סברי דהוא ים אוקינוס א"כ איך פסק מרן בש"ע א"ח סימן רכ"ח כרבינו יונה ועל דעתו כותבים בגט אכיף ימא רבא כמ"ש הר' ג"פ הא הוא יחיד לגבי סה"ת והרא"ש. **וראיתי** להרב מהר"ר יעב"ץ בספרו לחם שמים פ"ט דברכו' ובספרו מר וקציעה סי' רכ"ח דפשיטא ליה דהרמב"ם סבר כרבינו יונה ומשו"ה מרן פסק כהרמב"ם ורבינו יונה והאריך בזה עש"ב ולא ידעתי מהיכן מוכח דהרמב"ם סבר כרבינו יונה ואדרבא פ"ח דפרה בפירושו כתב דים הגדול הוא ים המקיף וא"כ הוא אוקינוס וכבר הרב דברי אמת הביאם. ומ"ש עוד הרב הנז' דמ"ש ס' התרומה אינו לא כרבינו יונה ולא כהרא"ש ע"ש בלח"ש. ובספר מר וקציעה הסכים דסה"ת הוא כרבינו יונה וכונתו לים אשכנז דאתריה דמר הוא ומעין דוגמא נקטיה וכ"ש הים שעוברים לארץ ישראל ע"ש באורך. ועמו הסליחה כי הרב התרומה כתב הסובב ארץ אינגליטירא כדאיתא בתחילת ס' יוסיפון עכ"ל והרואה יראה שם בריש ס' יוסיפון כתב דברטיניא על נהר לירא ושופכים מי סינא ולירא בים אוקינוס הוא הים הגדול עכ"ל וידוע דבריטיני' הוא אינגליטירה וסינא הוא נהר צרפת כמ"ש קודם דצרפת על סינא ע"ש וא"כ מבואר דהרב התרומה סבר כהרא"ש. ומה שדחקו להרב הנז' מהגיאוגראפיאה צ"ל דסובב ארץ אינגליטירה דקאמ' סה"ת לאו דוקא. עוד ראיתי להרב הלז' בלח"ש אייתי מתניתין בידיה מאי דתנן פ"ה דמכשירין משנה ז' ראיה ברורה לרבינו יונה המוליך ספינה לים הגדול לצרפה והרב תי"ט עצמו כתב שם תנא בא"י קאי והתם באותו ים רגילין בכך והוא פשוט שאין כונתם על ים אוקינוס דוקא עכ"ד אינה ראיה וליכא לאקשויי מינה להרא"ש דמדברי הרב תי"ט למדנו שאינו מנהג פשוט להוליך הספינה לים לצרפה וא"כ אמר לך הרא"ש דלעולם ים הגדול

דהתם אוקינוס הוא ונקט הכי דבאותו הים היה מנהגם בכך. אמנם כפ"ז יש להעיר על הר' תי"ט דהוא האריך להשיג על מרן שלא פסק כהרא"ש כמ"ש בל"ח ורמזו בהשמטות בסוף התי"ט. ברם על פי מש"ל דאין ראיה ממדרש קהלת גם זו אינה ראיה דודאי ים שעוברים בו לא"י הכתוב קראו ים הגדול ושפיר תני תנא התם פ"ה דמכשירין על ים זה ים הגדול. אך סובר הרא"ש דלענין ברכה לא ייסדו אלא על ים אוקינוס כמש"ל. איברא דראיתי בתרגום המיוחס ליונתן פ' מסעי דכתיב בגבולי א"י וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול שתרגם ותחום מערבא ויהוי לכון ימא רבא אוקינוס ותחומיה הינון מי בראשית עם מיא קדמאי דהוון בגויה וכו' ע"ש ומביאו רבינו בעל הערוך ערך אוקינוס וז"ל וגבול ים והי' לכם הים הגדול וגבול תרגום אוקינוס ימא רבא הוא אוקינוס עכ"ל ומזה מוכח דלעולם ים הגדול הוא אוקינוס ועל שמו נקרא הים שעוברים בו לא"י לפי שמחובר עם אוקינוס ולפי זה שפיר פסק מרן סימן רכ"ח דמברכין ברכת הים הגדול בים שעוברין בו לא"י ושפיר כותבין בגט על כיף ימא רבא.

י מדינא אין סדור הגט ונתינתו טעון בית דין וכמ"ש בש"ס בתרא דף קע"ד ע"ב ובערכין דף כ"ג אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש וכ"כ מרן בב"י דאין צריך ב"ד סוף סימן קל"ו וכ"כ מור"ם סימן קנ"ד בסדר הגט. אך בתרגום המיוחס ליונתן פ' תצא כתוב ויכתוב לה ס' תרוכין קדם בי דינא וראיתי בס' אורים ותומים ח"מ סי' ט' בתומי' סוף ס"ק ב' כתב דמזה נתפשט להצריך ב"ד בגט ע"ש ושמענו מפי מגידי אמת דהיו רבנים דכל אחד בעירו מסדר הגט הוא לבדו. אמנם ברוב תפוצות ישראל נהגו לסדר הגט בב"ד של ג'. אמנם נראה דלא נהגו כן משום הכתוב בתרגום הנז' דודאי אין לחוש כיון דבתלמודין קאמר איפכא. ואעיקרא כבר כתבנו במקומות אחרים דאין זה התרגום מיונתן. ולא חשחין אנחנא ליה נגד הש"ס והפוסקי' אמנם יען הלכתא רבתי לגיטין ורבו דקדוקיהן נהגו שיהא בב"ד. ויש מקומות שנהגו לאסוף רוב חכמי העיר הבקיאים. וכבר נטו ללו"ן רבני עה"ק חברון על מורינו הרב מהר"א יצחקי בבחרותו על שלא הזמין שאר חכמי העיר לגט כמ"ש בס' אורים גדולים ע"ש. ומה שהביא עוד בס' אורים ותומים דמהתוס' בקדושין דף ט' ע"א ד"ה הא לא דמי האי שטרא מוכח דבעי ב"ד שכתבו דגט הבעל כותבו בב"ד. לא שמא מתיא דהרואה יראה דתיבת בב"ד שכתוב בתוספות אין לו ענין ומוכח מדברי מהרש"ל ומהרש"א דלא גרסינן ליה ע"ש ודוק

יא מעשה בחתימת גט אשר בשם ישראל נראה זבוב אשר בקצה יוד העליונה שבאלף ומשך וחיברו לגוף האלף. והנה משך זבוב כתב מור"ם סימן קכ"ו דין ט"ו דלא ימחוק וחק תוכות פסול אפילו בחתימת העדים למאן דאמר וכמ"ש הרב גט פשוט סי' קכ"ה

ס"ק י"ח. והגם שכתב הרב בית שמואל בשם הט"ז ס"ק י"א דאם בחתימת העדים אירע טעות באיזה אות מותר אפי' לכתחילה למחוק כל האות ולכתוב על המחק. וגם פסק מרן סימן ק"ל דין ו' דבעדי מסירה כשר. (ועיין בכרם שלמה א"ה סימן נ"ב ותורת חסד סימן ק"ו ודבר משה סימן ע"א אות י"א ודברי אמת קונט' י"א סימן ך'). עם כל זה יש להחמיר כשאינו שעת הדחק ומקום עיגון.

יב שוב מעשה שנפסלה חתימת העד הראשון ויש מי שרצה לומר דיחתום הוא עצמו תחת החתימה ראשונה ותחת השני חתימות יחתום העד השני ויש מי שפקפק דכתב מהר"ם אלשיך סימן מ' דשרט שריטות בהרחיק שיטה אחת פסול. והגם דנראה דאין לפקפק מצד זה ומה גם דהר' ש"ך בח"מ סי' מ"ה חולק ע"ש מ"מ לא יעשה כן וכל שאינו שעת הדחק ומקום עיגון יכתוב גט אחר ועמ"ש האחרונים ודוק כי קצרתי.

יג גט שליח הולכה שאין כותבין בו שם מקומה וכתב הסופר וכל שום וחניכא וכו' דאית ליכי ולאתריכי נסתפקו אם יש לפוסלו מפני שכתב ולאתריכי כיון שאין כותבין מקום עמידתה והעלה הרב המובהק מהר"ר יהושע זיין בתשובה כ"י הלכה למעשה להכשיר והסכימו עמו הרבנים המו' מהר"ר בנימין מעלי הכהן ומהר"ש אלגאזי זלה"ה ועמ"ש הרב גט פשוט סי' קכ"ו ס"ק ל"ח בכתב בגט בן אנוס ולאבהתי.

יד **כתב** מרן סימן קנ"ד בסוף סדר הגט דין פ"ז ויקרענו שתי וערב. וכן כתבו כל הגדולים בסדרים. וראה זה חדש שמצאתי להרדב"ז בתשובותיו כ"י סימן ב' אלפים ש"ד וז"ל מה שנהגו לחתום עדים בגט אף דקי"ל עדי מסירה כרתי ועתה אין הגט עומד לראיה דהא קרעינן ליה כתב מהר"ר ישראל משום דכמה סתמי כר"מ יש לנו לצאת ידי סברתו ולתקוני לר"מ. ואינו מתישב דא"כ הי"ל לחוש לכל דברי התנאים והאמוראים ולתקן הגט לדעת כלם וכי תימא משום דמוקמינן כמה סתמי כר"מ אי איתא להאי טעמא הו"ל למפסק כוותיה לגבי רבי יהודה או לגבי ר' יוסי ואפילו לגבי ר' שמעון לית לן הלכה כמי אלא הטעם דאף דקרעינן ליה לגיטא היינו לגלות שהגיע ליד האשה ונתגרשה בו וב"ד קרעוה וקרע שאינו שתי וערב אבל לעולם עומד לראיה שהרי אין משליכין אותו לאבוד אלא שנותנין ביד האשה קרוע לשמרו או מונח ביד ב"ד לראיה ואף שנקרע לא נפסל מלקחת ראיה שאם ימות אחד מעדי מסירה או ילך למדינת הים ויערער הבעל ויאמר לא גרשתיה תוציא הגט אשר בידה או ביד ב"ד שיש עליו עדים ואף שהוא קרוע אינו קרע ב"ד וכן נהגתי לקרעו לארכו לבד. ותו איכא טעמא לדעת קצת פוסקים שאם נתנו בעדי חתימה שלא בעדי מסירה שהיא מגורשת דיעבד ואם אין בו עדי חתימה אינה מגורשת כלל ואיכא משום תקנת עגונות אם עבר וגרש בלא עדי מסירה וטעם א' עיקר שהוא

אליבא דכ"ע עכ"ל בקצור. עין רואה דמנהג הרב ז"ל לקרעו לארכו לבד. ומה שהקשה על הרב תרומת הדשן דא"כ הי"ל לחוש לכל דברי וכו':

לק"מ דלפי האמת חיישינן לכמה מילי שאינם הלכה כמפורש בש"ה ופוסקים וה"נ דכוותא וכמו שנבאר. ומה שהקש' עוד אי איתא לה"ט הו"ל לפסוק כר"מ נגד מחלוקתו. לישר"י לן מר דאין כונת הרב תה"ד הואיל דיש מעלה זו לרבי מאיר דבעלמא אמרינן סתם משנה ר"מ עד שיקשה עליו דליהני האי טעמא דלהוי הלכתא כוותיה לגבי ר' יהודה וכו' אלא כונתו מבוארת ואעפ"י שבפסקים וכתבים סימן מ"א דבריו קצת בקצור. בספרו תרומת הדשן הדברים באורך בסימן רל"ב שבתחילה הביא ההיא דמייתי פ' המגרש אתקין רבא מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי ופירש"י אע"ג דקי"ל כרבי יוסי מ"מ תקן כך ולא יצא שום לעז וכו' והוסיף הרב לבאר משום דרבנן פליגי עליה דר' יוסי חש רבא פן יוציאו לעז ולימרו דהלכתא כרבים ובסוף כתב הרב וז"ל ומההיא דפירש"י אמן יומא דנן וכו' נראה לתרץ נמי הא דנהיגי עתה לטרוח הרבה לפעמי' ע"י יציאה מרובה להחתי' עדים בגטין אע"ג דפסק תלמודא בכמה דוכתי דהלכה כר' אלעזר וכו' והאידנא ליכא תקון העולם שהרי כל המנהיגים קורעין הגיטין וכו' ומימינו לא שמענו שבאתה אשה לב"ד וגט בידה להנשא בו או לגבות כתובתה וכו' אלא משום דכמה סתמי משניות ובריתו' דקסברי כר"מ דסבר עדי חתימ' כרתי וגט שלא היו חתומים עדיו בו הוי כמו חספא בעלמא וכו' עכ"ל. והרי דבריו ברורים ומבוארים דכונתו כיון דסתמי משניות ובריתות דעדי חתימה כרתי כר"מ והוא מעין דוגמא דאתקין רבא מן יומא דנן דהתם קי"ל כרבי יוסי וחש שיוציאו לעז ויאמרו הלכה כרבנן וה"נ אע"ג דהלכה כר"א דעדי מסיר' כרתי יש לחוש שיאמרו הלכה כסתמי דסתמי כר"מ דהם רבים כידוע דהסת' כרבי' הוי. ותו ליכא לאקשויי דהו"ל לפסוק כר"מ לגבי ר' יהודה או רבי יוסי וכו' דהרב תה"ד לא קאמר כיון דבעלמא איכא סתמי כותיה רק בדבר זה דע"ח קאמר ופשוט. ובמילתא דאיכא סתמא כר"מ ודאי הלכה כמותו אף לגבי ר' יוסי והוא תלמוד ערוך בסנהדרין דף ז"ך ע"ב ועמ"ש בעניות ו בספר הקטן שער יוסף דף ק"ד ע"ג ומשם בארי"ה ובזה לא שייכי כללי דפ' מי שהוציאוהו והלכ' כסתם זולתי היכא דאיכא סתמא אחרינא כחולק או דפסיק תלמודא הלכה בפירוש דלא כר' מאיר. והטעם שכתב הרדב"ז כבר הרב תה"ד שלל זה ואמר ומימינו לא שמענו וכו'.

איברא דיש קצת להעיר בדברי הרב תה"ד דהוא בא לתת טעם הא דנהיגו עתה לטרוח וכו' ומה דמות יערוך בדור אחרון דבזמן הרב ז"ל כבר הי' קרוב לאלף שנה מעלה מטה שנסתם ונחתם התלמוד וכבר עברו דורות רבנן סבוראי והגאונים והפוסקי' ראשונים וגם

אחרונים. ואם רבא תקן לאפוקי ר' יוסי הי' מקום לחוש דאמוראי אחריני יפסקו כרבנן אבל עתה מאן ספין ומאן רקיע לחלוק על מאי דאפסיקא הלכתא בש"ס. ואם כונתו דמנהג זה נהגו בימי רבנן סבוראי אשר כח בהם לחלוק על התלמוד דגם הם הוסיפו קצת בתלמוד ונשאר המנהג מאז הימים הו"ל לפרש. ותו דגם רבנן סבוראי כמדומה דלא הוו מצו לאפלוגי על הש"ס ומכ"ש הגאונים. ולא מצית אמרת דקודם שנחתם התלמוד נהוג והוי כמה דאתקין רבא דהו"ל למכתביה בש"ס.

טו מעשה באשה שבאת להתגרש ונקראת רבקה ורובא קרו לה כהנה שהיא בת כהן נ"ל שיכתבו רבקה דמתקריא כהנה אף במקום דלא נהיגי לכתוב כהן ולוי. והרואה יראה בשמות הגטין שנתנו בב"ד של הרב פני משה והמה באו בסוף ס' גט פשוט ושם נאמר שסידר שני גיטין משום דהיו קורין אותה כהנה ועיין בס"ס מכתב מאליהו ויש להביא ראי' מאשה שהיו קורין אותה עוזיאלה וכתב הרב מקור ברוך סימן ט' דהגם דעוזיאלה נקראת על שם משפחת אביה יש לכתוב שמחה המכונית עוזיאלה ע"ש וכן יש להביא ראי' ממ"ש הרב עזרת נשים בשם בולה ע"ש באורך (עיין בס' דברי אמת):

סימן מ

על לשון הרי"ף פ' אז"נ.

שאל שאל האיש החכם השלם כמה"ר משה שמואל ניניאטי מאנקונה וז"ל נתחבטנו בישיבתנו עץ חיים על הלשון שהביא הרי"ף פ' אזהו נשך שהביא תרי לישני דר"נ אר"ה לא נצרכא אפי' רבית דגוי ולכאורה נרא' מדהביא הרי"ף איכא דאמרי משמע דפסק כלישנא בתרא כפי הכלל העסור בידינו ונאמר דרבית דגוי מותר וליכא חילוק כלל דכדי חייו וגם ת"ח כלישנא קמא אלא דזה אי אפשר לאומרו דהוה אתי נגד כל הפוסקים שפסקו דוקא כדי חייו כדפסק הרמב"ם ושאר פוסקים. והרב בית חדש סימן קנ"ט טרח לישב דברי הטור ובכלל כתב דהני תרתי לישני לא פליגי והלכתא היא והראי' מהרי"פ שהביאם בהלכות ובעיני הוא תימא איך יכולים לומר דלא פליגי דהא ללישנא בתרא ליכא חילוק כלל דרבית גוי מותר לגמרי דליכא קושיא ממתניתין דלוין מהן לאוקומה בכדי חייו ובת"ח כמה דהוה קשה ללישנא קמא. וגם מ"ש אח"כ וגם הרמב"ם פסק כלישנא קמא מאי וגם דקאמר והא לדידי' תרי לישני ל"פ ועוד נראה דהרמב"ם פסק כתרי לישני פ"ה דמלוה והיינו לישנא בתרא דאפי' לגוי ברבית ולישראל בחנם וא"כ מאי קאמר דפסק כלישנא קמא נא ינופף ידו להשיבני ושכמ"ה.

תשובה קריתי בכל לב אמרות טהורות מידך נגזרו. והנה מאי דפשיטא למר דהני תרתי לישני פליגי דעת קדושים תמצא שכן כתבו התוספת והרא"ש בשם ר"ת דמאי דהאידנא מצוין לגוי משום דקי"ל כלישנא בתרא דלא אסר ר"ה רבית גוי לעולם אלא דהוסיפו בנותן טעם דהיתרא גם ללישנא קמא כמ"ש שאר פוסקים וידעתי דבאתריה דמר לא שכיח תלמוד גדול. ואולם הדבר מבואר בסמ"ג לאוין קצ"ג וז"ל שתי לשונות יש הראשון אוסר ר"ה רבית גוי מדבריהם אלא בכדי חייו ובשני מתירו ופוסק ר"ת כלשון ב' שמיקל בשל סופרים עכ"ל וכתב מהר"א שטיין בהגהותיו וז"ל שתי לשונות יש פירוש בהא דאמר מתניתין מלוין לגוים ברבית עכ"ל ואינו מדוקדק דהגם דמהני תרי לישני נפיק לפירושא דמתניתין מ"מ הני לישני לאו אמתני' קיימי אלא אמימריה דרב ואברייתא. אדהכי והכי נחה שקטה תמיהת מעכ"ת שדחה בב' ידים דאי אפשר לומר דהרי"ף פסק כלישנא בתרא דאם כן אתי נגד כל הפוסקים. ואנן יד עניי ידי פשוטה מקבלה ואילך לומר דהרי"ף פסק כלישנא בתרא דהכי אורחי' דהרי"ף בעלמא לאתויי תרי לישני ושתיק ואנן ידעינן דפסיק כלישנא בתרא ככללין וגם זו שלפנינו כאחת מהם והאיכא התוס' וסמ"ג והרא"ש במעמד שלשתן שכתבו משם ר"ת דק"ל כלישנא בתרא ונראה דגם הם מסכימים לדברי ר"ת וכן נרא' שהוא דעת הרי"ף כדאמרן. ומ"ש הרב בית חדש בדעת הרי"ף דמשו"ה כתב הני תרי לישני לומר דתרוייהו הלכתא הדבר דחוק דכל כי הא הו"ל לפרש ואין ראי' מדמייתי לתרוייהו דכמה זימני מייתי תרוייהו בהלכותיו:

אמנם מאי דקשיא לי' למר דהיאך יכולים אנו לומר דלא פליגי וכו' לק"מ דהא הרב בית חדש קאמר דלישנא בתרא מתני לדרב הונא אדתני רב יוסף נמי ומאי קושיא כיון דהוא מודה דגם אדרב איתמר דודאי צריך לתרץ כהנך אמוראי ופשוט. גם מה שהקש' במ"ש הרב ב"ח וגם הרמב"ם פסק כלישנא קמא מאי וגם וכו' לק"מ דאע"ג דלא פליגי מ"מ שתי לשונות הם ואין בזה ספק. ושפיר קאמר דפסק כלישנא קמא ומאי דלא נקט אלא לישנא קמא היינו משום דכל עצמו של הרב ז"ל משום יתובי דעתא דעת עליון רבינו בעל הטורים דבדידי' קמשתעי אינו אלא לומר דלישנא קמא הלכתא היא. ותו דאין צורך לומר דפסק כלישנא בתרא דמודע' זאת דארחיה דהרמב"ם לפסוק כלישנא בתרא וכל זה ברור. ואני תמיה על מעכ"ת אמאי לא קשיא לי' על הרמב"ם דמזכה שטרא לבי תרי דפסק כב' הלשונות מאחר שהם חולקים לדעתו דמעכ"ת והנה מקום אתי ליישב בדרך אחרת דברי הרי"ף והרמב"ם דלעולם הרי"ף והרמב"ם פסקי כלישנא קמא וטעמייהו משום דאמוראי שקלי וטרו בי' ומהדרי ליתובי מתניתין אליבי'. ולא הוצרך הרי"ף לפרש דזה דבר רגיל דהיכי דשקלו וטרו בש"ס אליבי' שמעינן דהלכתא היא וא"כ מצינן למימר

דסברי הרי"ף והרמב"ם דפליגי הני לישניה אמנם סברי מרנן דללישנא קמא מוכרח לומר אמאי דתני רב יוסף עמי ונכרי עמי קודם לא נצרכא אלא לאשמועינן אפילו לגוי ברבית משום דקשיא לן פשיטא ומוכרח לתרוצה הכי כלישנא בתרא אבל ללישנא בתרא לא תני לדרב הונא אלא אההיא דעמי ונכרי ולא אמימריה דרב וסבר לישנא בתרא דרבית גוי שרי לעולם ולא ק"ל כותיה בהא אלא כלישנא קמא כאמור ומשו"ה הביא הרי"ף גם לישנא בתרא משום דגם ללישנא קמא הכי מתוקמא ברייתא דרב יוסף. והנה בנסחת הש"ס והובא בדברי הרב ב"ח בלישנא קמא קאמר לא נצרכא אלא לכדי חייו יש לדקדק לשון לא נצרכא דהך לישנא לא שייך אלא כי משני לקושית הפשיטות לא כי אתי לשנויי קושית הסתירה כידוע. ואפשר לומר בזה דקשיא לי' דהתנא לשתוק מדין גוים ולשמועינן דמלוין ברבי' לגר תושב ומכל שכן ידעינן דמלוין לגוים ברבית וניחא לי' דאצטריך לתנא למתני גוים להשוותם לגר תושב דדוקא בכדי חייו מותר ונמצא דהתנא רומז על הארש דאינו היתר גמור במה שהוצרך לשנות חלוקת גוים וכדרב הונא ואדרבא מסתייעא מילתיה מיתורא דמתניתא וכל זה רמז לנו רב חייא באומרו לא נצרכא אלא בכדי חייו כלומר דמלבד דלא תיהוי מתניתין תיובתיה דר"ה אלא דבדבריו ניחא קושית היתור דלשתוק מחלוקת גוים. וכבר ידע מעכ"ת כי נח"ץ י"נחץ איש אשר כמוני ומה גם שלא מן המוקף ספרי האחרונים אמנם עתה באתי להשיב מפני הכבוד ופקודתך שמרה רוחי

סימן מא

בדין נחלות וצואות. כדי שיצא הרח"ש נשי"ם באו"ת.

שאלה כתוב בש"ע סימן רמ"ז דין ג' ש"מ שאמר נכסי לבני לשון רבים ולא הו"ל אלא בן אחד ובנות הכל לבן לבדו וכו' יש מי שאומר דאי לית לי' ברא אלא בר ברא ודאי אבר ברא קאמר. איכו השתא יורנו המורה היכא דלית לי' ברא ולא בר ברא אמנם גידל יתום בתוך ביתו מי אמרינן דשפיר בריה מיקרי ועליה הוא דאמר נכסי לבני דהמגדל יתום כאלו ילדו. או"ד דוקא בבר בריה הוא דאמרינן דעליה אמר נכסי לבני ולא ביתום שגידל ושכמ"ה. תשובה יראה דאי לית לי' ברתא וזרע אין לו זוכה היתום הזה אשר גדלו בנכסיו דכי היכי דאמרינן בני בנים הרי הם כבנים הרי אמרו כל המגדל יתום בתוך ביתו כאלו ילדו ושפיר מקרי בנו. ויש להביא ראיה ממ"ש מהר"ם בתשובה כי באה בתשובות דשייכי למשפטים סימן מ"ח וז"ל וששאלתם ראובן ואשתו שכתבו שטר לבן אשתו וכתוב בו ותנו לבננו נראה דלישנא מעליא הוא שהרי המגדל יתום ויתומה כאלו

ילדו ואית לן כמה קריין עכ"ל והרי הוא כמבוא"ר מדברי גדול המורי' דלישנא מעליא הוא ובנו מקרי ועמ"ש הרב אש דת סוף פ' מסעי. אמנם אי אית ליה ברתא ויתום שגדלו ואמר נכסי לבני נראה דהבת יורשת והיתום אין לו כלום דהרי בת כשלא יש לו בן כלל ואמר נכסי לבני על הבת קאמר על דרך שהורה מרן בתשובה בדיני כתובה סימן א' והביאה הרב המבי"ט ח"א סימן ק"ב ואף בנ"ד דאיכא יתום שגדלו דהוי כאלו ילדו אין לו כלום. ויש להביא ראיה ממ"ש הריטב"א בחידושי בתרא דף קמ"ג והביאם הרב הנמקי וז"ל והיכא שיש לו בני בנים ואין לו בנים ויש לו בנות ואמר נכסי לבני מספקא לן אי משום בני בנים קאמר או משום בנות ודעת רבותי דמשום בני בנים קאמר שהם ראוים ליורשו ועומדים במקום בנים עכ"ל משמע דדוקא משום שהם ראוים ליורשו אמרינן דעל בני בנים קאמר. הא לאו הכי אמרינן דמשום בנות קאמר וא"כ בנ"ד דיתום שגדלו אינו ראוי ליורשו אמרינן דעל בתי קאמר. ועוד נראה להכריע כן מכח הסברא דהאומר נכסי לבני על הבת קאמר ולא על היתום שגדלו שהרי לשון בני מתפרש על הבת כמ"ש מרן והרב המבי"ט. וגם יכול להתפרש על יתום שגדלו דהוי כאלו ילדו ונמצא דמצד הלשון משמע שפיר אי לבת ואי ליתום שגדלו. ועוד זאת היתה יתירה הבת שהיא ראויה ליורשו לא כן היתום וא"כ שורת הדין דזכתה הבת דתרתי לטיבותא בב"ת יהיה אי מצד הלשון דמשתמע עלה שפיר ואי מצד שהיא ראויה ליורשו. וזו היא כונת הריטב"א בשם רבותיו דסברי דהיכא דאית לה בנות ובני בנים ואמר נכסי לבני דמשום בני בנים קאמר שהם ראוים ליורשו כמדובר וכונתם ז"ל דמצד הלשון משתמע שפיר לבנות כי היכי דמשתמע לבני בנים אמנם יש להכריע דעל בני בנים קאמר דהם ראוים ליורשו והיא הדבר אשר דברנו. ברם עדין צריכין אנו למודעי' היכא שאין לו זרע וגידל יתום בתוך ביתו ויש לו בן אשתו ואמר נכסי לבני בלשון יחיד מי הוא הזוכה אם בן אשתו או היתום שגדלו. ויראה דאם בן אשתו לא נתגדל בביתו היתום שנתגדל בביתו הוא הזוכה שנקרא בנו כדאמרן אמנם בן אשתו כתבו התוספות פ' מקום שנהגו דף נ"ד ע"א דלא מצינו בכל התורה שיקרא בן אשתו בנו וכן כתוב בפסקי תוספות שם וא"כ זה האומר נכסי לבני על היתום שנתגדל בביתו קאמר ולא על בן אשתו דלא מקרי בנו. וכן יש להביא ראיה מתשובת מהר"ם שהבאתי מראש מקדמי אר"ש דעל בן אשתו לא אשכח פתרי דמקרי בנו אלא מצד שנתגדל בתוך ביתו דמקרי בנו ומוכח דאם לא נתגדל בתוך ביתו לא מקרי בנו וכדברי התוס' הנז' וא"כ בנ"ד דבן אשתו לא נתגדל בתוך ביתו לא קאמר עליה אלא על היתום שגדלו דמקרי בנו. ואולם אכתי צריך לברר אם בן אשתו והיתום נתגדלו בתוך ביתו ואמר נכסי לבני לשון יחיד מי הוא הזוכה. ואפשר להביא ראיה מדברי התוספות

פרק מקום שנהגו הנז' וז"ל מלמד שבא צבעון על אמו תימא דפרק יש נוחלין דף קט"ז מוכח מהאי קרא דבני בנים כבנים וא"כ מנ"ל שבא על אמו ועוד לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו והכא אמר דלהכי קרי ליה בנו שנולד מאשתו וי"ל דקרי ליה בנו לפי שהיה בן בנו כדאמרו ביש נוחלין והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב איה שהיה כמו כן בן צבעון ולא כתיב אלא ענה לחודיה ש"מ לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתביה קרא הכא עם שאר בני שעיר עכ"ל למדנו מדבריהם דאף דמה שנקרא בנו היינו משום שהיה בן בנו מ"מ לפי שהיה זה בן אשתו כתבי' קרא עם שאר בני שעיר ולא כתיב איה ג"כ אלמא אע"ג דאיה וענה תרוייהו בני בנים כתב ענה לחוד הואיל והיה בן אשתו נמצא דהיותו בן אשתו יש לו עדיפות על בן בנו אחר. ודון מינה בנ"ד דיתום ובן אשתו נתגדלו שניהם בביתו דאע"ג דזה וזה מקרו בנים הואיל שגדלם בן אשתו אית ליה עדיפות מהאחר טפי וכשאמר נכסי לבני לשון יחיד על בן אשתו שגדלו קאמר ולא על היתום שגדלו דבן אשתו אית ליה תרתי שגדלו והוא בן אשתו. ויש לדחות דלעולם לא יש שום עדיפות כלל לבן אשתו שגדלו על יתום אחר שגדלו וההיא שאני דכתב קרא בבני שעיר ענה ולא איה ללמדנו שבא צבעון על אמו. א"נ שאני התם דהעולם היו סוברין שהוא בן שעיר כי כל העם רואים דאשתו ילדתו וכמ"ש הרב מהרש"ל בחכמת שלמה לפירוש דברי התוספו' הנזכר ע"ש. ומ"ש הרב מהרש"א בחדושי הלכות בבתרא דף קט"ו דאימא דשעיר בא על כלתו ע"ש כן מצאתי בתוספות פסחים כ"י משם רבינו פרץ. ונראה דדין זה תלוי לחקור הטב זה המצוה עם מי היתה דעתו קרובה רצוף אהבה אם עם בן אשתו או יתום שגדלו ואין לדיין אלא מה שעיניו רואת אחר זמן הן כל יקר ראתה עיני להרב הגדול מהר"א לפפא בתשובותיו ס' בני אהרן סימן פ"ה שהביא תשובת מהר"ם הנזכר וכתב וז"ל וי"ל דמה זו ראיה וכו' אבל בן אשתו דלא נתגדל בביתו מנין דיקרא בנו ושמא כך היה המעשה דאותו בן אשתו נתגדל בביתו. עוד אפשר דכונת ראיתו היא כיון דמצינו דבסיבה כל דהו קורין למי שאינו בנו בנו א"כ ה"ה והוא הטעם דבסבת אשתו קורא אותו בנו והר' מורי הביא ראיה לדבריו מדכתיב ושם בת אשר שרח ופירש הרמב"ן בשם הירושלמי ושם בת איתת אשר הרי שהיתה בת אשתו וכו' ומצאתי בתוס' פ' מ"ש שכתבו דלא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו עכ"ל. והרב ז"ל קיצר בדבריו אבל נראה ודאי דמאחר דהתוספות כתבו לא מצינו וכו' תו ליכא לפרושי דסבר מהר"ם דבן אשתו נקרא בנו אף שלא נתגדל בביתו כמ"ש הרב הנז' לחד פירושא אלא הנכון לומר דמהר"ם אזיל ומודה לדברי התוס' ובנדונו איירי דההוא בן אשתו נתגדל בביתו כמ"ש ברישא. וליכא לאקשויי מתרגום ירושלמי דתרגם ושום איתת אשר שרח

דאלמא בת אשתו בתו קרי לה הפך דברי התוספות דיש לומר דשרח נתגדלה אצל אשר ולהכי חשיבא כבתו וכן מצאתי לתוספו' כ"י בנמוקי החומש בפירוש שכתבו דמשום דאשר גדל לשרח בת אשתו לכך נקראת בתו ע"ש באורך. ומהר"י קשטרו בהגהותיו הביא בקצרה כל תשובת מהר"ם הנז' אך הלשון מוטעה בדפוס ע"ש. ומ"ש עוד הרב בני אהרן דיש לגמגם בראיות אלו דלשון תורה לחוד ולשון בני אדם לחוד וכיון שכן אפשר דבלשון בני אדם משתנה הדבור ואין קורין בן רק למי שהוא בנו ממש עכ"ל לי ההדיוט אינו גמגום דודאי אם יש לו בנים ואמר נכסי לבני אפי' בן הבן לית ליה כלום ואף דבעלמא בני בנים הרי הם כבני' בלשון בני אדם אין בני בנים בכלל בנים והיינו דמייתי פ' יש נוחלין דף קמ"ג ראיה מנדרים כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל פ"ב סימן ג' אמנם כשאין לו בנים אף שיש לו בנות הרי כתבו הפוסקי' דעל בן הבן קאמר דנקרא בן. למדנו דכשלא יש לו בנים לא אזלינן בתר לשון בני אדם אלא אנו רואים אם זה נקרא מאיזה צד הוי לישנא מעליא. וע"פ זה או קרוב לזה א"ש תשובת מהר"ם וק"ל ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סי' קס"ט.

סימן מב

לשון הרא"ש פ' הגוזל

נשאל נשאל דוד ממעלת הרב הכולל כמה"ר מסעוד בונאן נר"ו אחוה דעי בהבנת לשון הרא"ש פ' הגוזל בענין אומן קונה בשבח כלי שהוא קשה ההבנה.

תשובה אדוני שאל מילתא דאתי' בספרן של צדיקים וספרין פתיחו נקבצו דיו"ת. ומה מני אשא דעי בהאי לישנא חפרוה שרים עשר"ו במילין עירו"ב פרשיו"ת. ואולם הדבר יצא מפי המלך ליה פטר"י על כן באתי דרך קצרה די"ו לכתוב ב' אותיות. בס"ד.

ואען ואומר דחזיתיה להגאון מהר"ש בשפתי כהן ח"מ סימן ש"ו עמד בזה ומריש הוה אמינא כי מ"ש הרב ש"ך ס"ק ג' דהרא"ש מספקא ליה ומדברי הטור כאן וברמזים נראה דדעת הרא"ש דאין אומן קונה בשבח כלי ואין זה מוכרח אלא ספוקי מספקא ליה להרא"ש עכ"ד אשתמיטיתי' תשובת הרא"ש כלל י"ב סימן ו' שכתב בהדיא דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי. ואפי' תימא דלענין ממון דוקא אמרה הרא"ש וכמ"ש הרב מהר"ש הלוי ח"מ סימן ד' מ"מ הטור דקאי הכא לענין ממונא יפה כתב דאין אומן קונה בשבח כלי מסכים הולך ברא לגבי אבא כמ"ש בהדיא בתשובה הנזכר. וצופה הייתי מ"ש הרב ש"ך בהאי לישנא דהרא"ש דפ' הגוזל דבדיק לן מר ודחה באמת הבנין דברי הרב מעדני מלך הלא בספרתו אין צורך להעתיק דבריו ע"ש באורך ועתה אמת אגיד כי לי ההדיוט

פירוש הרב ש"ך בדברי הרא"ש בכתבן דחיק ואתי מרחיק. כל קבל דנא מ"ש הרב מעדני מלך דכונת הרא"ש דאינה ראיה די"ל דפלוגתייהו בישנה לשכירו' כלומר באופן דלא שייך דין אומן קונה בשבח כלי דהוא שכיר יום. הוא היותר נכון בכונת הרא"ש מכל הדרכים דאמור רבנן דאיכא למימר דכגון זו פשיטא טובא להרא"ש דלא שייך אומן קב"כ אלא בקבלנות ולא הוצרך לפרש. והכי תרגמוה הרב מהר"ש הלוי בתשובה הנזכר והרב שער אפרים סימן קל"ה.

הן אמת דיש להרגי' כפי דרך זה דאם כן אזדא לה דחייתו לראית הרי"ף. וכבר הוו בה רבנן. והרב שער אפרים תריץ יתיב דהרא"ש זיל הכא קא מדחי לה דלראית הרי"ף יד הדוחה נטויה דדין קונה בשבח כלי איתיה נמי בשכיר יום. ואם באנו להביא ראי' מהברייתא עצמה כמ"ש הרא"ש דחינן איפכא דדין קונה בשבח כלי ליתיה אלא בקבלנו' והכא איירי בשכיר יום זהו תורף דבריו ז"ל עיין בספרו הבהיר באורך. ואנכי איש צעיר לא נהירא לי חדא דדברי רש"י בקדושין דף מ"ח דמחלק בין שכיר יום לקבלן טעמן ונימוקן עמן ודבריו הם תלמוד ערוך במציעא דף קי"ב וקמא דף צ"ט דאוקימנא ברייתא דטלת למ"ד אומן קונה בשבח כלי כדאמר כל בטשא במעתא אלמא אף למ"ד אקב"ך בשכיר יום אינו קונה בשבח כלי וא"כ היכי דחי הרא"ש לראית הרי"ף במונח דאף בשכיר יום קונה בשבח כלי. ותו מאי קשיתיה על הרי"ף הלא הרי"ף סבר כרש"י אטו משום דהרא"ש מספק' לי' אי בשכיר יום קב"ך דוחה הי' אבא ראית הרי"ף. ותו דבשלמא אי אמרת דדין רש"י פשוט מאד כדאמרן הנה מקום לפרש סוף דברי הרא"ש כמ"ש ומיהו וכו' בזה ולא הוצרך לפרש אמנם השתא דאמרת דמספקא לי' להרא"ש הא דרש"י וזיל הכא קא מדחי הי' צריך הרא"ש לפרש דבריו ולא לסתום כל כך בלא שום רמז דכל כי הא צריך לאודועי ואין אלו אלא דברי נביאות. ברם אפשר ליישב דרך הנז' של הרב מעדני מלך ודעמיה דכונת הרא"ש דאין ראית הרי"ף ראי' מרבא דלשיטת מ"ד כתנאי ומאן דדחי דמוקמו לה בקבלנות משני רבא ולפי שטתם אי אפשר לומר בענין אחר כמ"ש התוספות לענין ישנה לשכירות. אמנם לראית הרא"ש שהיא מגופא דברייתא דחי שפיר דלאו ראי' דאיכא לאוקומי בשכיר יום. ואחרי כתבי ראיתי דכבר קדמוני רבנן הרב מהר"ש יונה בתשו' סוף סי' ס"ה והרב מהר"ם יצחקי בס' אור יקרות בחידושי קמא ע"ש:

ועוד אפשר לומר דהגם דמילת' דפשיטא היא דבשכיר יום אין אומן קונה בשבח כלי מ"מ יש פני"ם הנראין לומר דלשון הברייי' דקתני עשה לי שיריים וכו' מוכח דאיירי בקבלן וכן ראיתי שכתב הרב מהרש"א בחידושי הלכות בקדושין ע"ש. והיינו טעמא דכתב הרא"ש דאין ראית הרי"ף ראי' דאיכא למימר דמשמע לי' לרבא דברייתא מיירי

בקבלנות ממאי דקתני עשה לי שיריים ומאחר שכן לא מצי למימר דכ"ע אומן קונה בשבח כלי וא"כ אין ראי' ממאי דקאמר דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי. זיל לאידך גיסא דאם באים אנו לדון מהברייתא וכמו שהביא ראי' הוא ז"ל יש לדחות דלעולם הברייתא מיירי בשכיר יום ולא תדוק מלשון עשה לי שיריים ולא שייך בזה אומן קונה בשבח כלי אבל בעלמא כ"ע סברי אומן קונה בשבח כלי. ומה שפירש עוד הרב שער אפרים בדברי הרא"ש דכונתו ומיהו לאו ראי' היא על ראיתו מהתוספות לדחות ראית הרי"ף והאריך בזה ע"ש באורך המעיין יראה בעיניו ולבבו יבין דאין דבריו בזה מחוורין עם נשיקת הרצפה. וע"ש הרב שפתי כהן דמ"ש הטור ומרן סימן של"ט דבקבלנות עובר משום בל תלין מיירי בשכרו לבטשי ודלא כמ"ש רש"ל והסמ"ע דטעמא דאין אומן קונה בשבח כלי ע"ש לא נהירא דסתמא קאמרי ולא מדכרי דשכרו לבטשי. והיותר נראה דכונת הטור ומרן כמ"ש מהרש"ל והרב סמ"ע דטעמא משום דאין אומן קב"כ וכמ"ש בהדיא בסימן ש"ו. וכן הוא דעת הסמ"ג לאוין קפ"א וכמ"ש מהרש"ל בתשובה הנזכר בתחילת דברינו. והיא בח"מ סי' ד' ודלא כמ"ש הרב שלטי הגבורים פ' הגוזל. והנלע"ד כתבתי וער ניהו רבא את אשר יבחר בו יקריב אליו:

סימן מג

בדין חמאה של גוים לשואל מדעת אשר חזה. ואזניו תשמענה עזוב חמ"אה עזה.

שאלת ממני ידיד נפשי כי שמעת דיש מפקפקין דאפשר להיות בחמאה חלב טמא ובעיניך הדבר קשה דגמירי דחלב טמא אינו מקפיא ורצית להודיעך אם יש ממש בשמיעה זו או

תשובה שמענה ואתה דע לך כי לא נפלאת היא ולא רחוק' שמועה זו ואנא מתלתא קראי שמיע לי. זה יצא ראשונה הרדב"ז בתשובותיו כ"י סי' ב' אלפים רצ"א כתב וז"ל הגירו"ת של גוים יש נוהגים התר על ידי שרוחצין אותו עד שיצאו צחצוחי חלב שבו. כל ימי יגורתי להורו' בו התר דאפי' החמאה שהתיר הרמב"ם על ידי בישול חלקו עליו האחרונים. וכ"ש זה שלא יתוקן ע"י רחיצה. ועוד שהרי הגבינה נאסרה במנין ואף שהיא יבשה ואפי' העמידוה בשרף. כ"ש היגור"ת ואסור כמו גבינה. עוד דע כי העידו לי עדים כשרים הבאים מארץ תימן שראו חמאה מחלב גמלים. ואין זה כנגד קבלת רז"ל שהם לא אמרו חלב טמא אינו עומד אלא לענין נקפה ונעשה קשה כעין גבינה אבל אפשר שהוא נקפה קצת ומתעבה וא"כ מאן לימא לן שלא נתערב שם חלב טמא ונסתבך עם שאר החלב ונתחבר עמה שלא תצא על ידי רחיצה ואין להתיר דבר זה ולא כיוצא בו

עכ"ל קצת בקצור. הראת לדעת שהגאון הרדב"ז אסר היגור"ת. והרב פרח מטה אהרן ח"ב סימן ל"ג כתב דנהגו בשלוניקי מזמן הרבנים הקדמונים לשים היגור"ת בשקים של פשתן ואח"ך מדיחים פעם ופעמים עד שילכו צחצוחי חלב ע"ש. ועל מאי דאתאן עלה עיניך הרואו' אמר קדוש הרדב"ז שהעידו לפניו דראו חמאה מחלב גמלים וכבר הרב ז"ל תריץ יתיב מאי דקשיא לך מכלל רז"ל דלא אמרוה אלא לענין נקפה.

וזאת שנית חזה הוית בתשובות הרב מהר"ר יעקב פראג"י מהמה כ"י ח"א סימן ז' שכתב הרב ז"ל דנתאמת אצלו דיש חמאה מחלב גמלים והיא לבנה והאריך בזה ולבסוף כתב וז"ל ואני מאחר שנתאמת לי זה הדבר אסרתי לבני קהלנו החמאה הלבנה כיון שמראה חמאת הנאק"ה לבנה וגם החמאה המזהאר"ה שהיא מעורבת מחמאת בקר וצאן אסרתי אותה כיון דחמאת נאק"ה דומה לחמאת צאן וג'אמוס אפשר שאותו תזהי"ר שמזהירי"ן אותה בחמאה לבנה היא חמאת נייאק ולא התרתי כי אם החמאה הירוקה שהיא חמאת בקר הנקיה מהתזהי"ר עכ"ל ועיניך תחזינה משרים דהרב ז"ל העיד דנתאמת אצלו דיש חמאה מחלב גמלים ואסר שני מינים בעירו שהוא ק"ק נא אמון כנראה מס' גנת ורדים דהרב הנזכר שקיל וטרי כמה זמני עם הרב בעל גנת ורדים כידוע. ועוד בה שלישיה ראיתי להרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ח ן' עטר זלה"ה בס' פרי תואר סי' קט"ו ס"ק ח' שכתב שהעידו לפניו שהגוים עושים ההרכבה ומערבין חלב גמל עם חלב טהור ועושים חמאה הגם כי בפ"ע אינו נקפא בדרך הרכבה עושים חמאה משניהם ועושים דבר זה בקבע כי ע"י הרכבה זו עושים חמאה בהפלגה ועפ"ז אוסר החמאה ומ"ש רז"ל חלב טמא אינו עומד לא בחנו רז"ל אלא בחלב טמא לבדו בלא הרכבת טהור ולא עלה על דעת רז"ל שעדיין לא נמצא כזה בזמנ' ואין לאסור אלא החמאה נוטה לירקון ובמקום שנמצאים גמלים זהו תורף דברי הרב ז"ל עש"ב. הנך רואה בעיניך שלשת הגבורים דנתאמת אצלם דיש חמאה מחלב גמלים. אלא דאני רואה דיש שינויי' רבים בינ"י מלכים חדא דמהרדב"ז ומהר"י פראג"י נראה דעושים חמאה מחלב גמלים לבד בלי תערובת ואלו הרב פרי תואר אמר מר דנתחכמו לעשות הרכבה דמערבין חלב גמל עם חלב טהור ועושים חמאה ומוכח מדבריו דמחלב גמלים לבד לא אפשר רק על ידי הרכבה הקריבה חמא"ה. ועוד בה דהרב מהר"י פראג"י כתב דיש חמאה לבנה מחלב גמלים והרב פרי תואר כתב דחמאה שמעורב בה חלב גמלים נוטה לירקון. ועוד איכא בייניהו ונמשך מהקודם דהרב מהר"י פראג"י התיר החמאה הירוקה ואסר הלבנה והרב פרי תואר אסר הירוקה והתיר הלבנה. ואפשר היה לומר דמר כי אתריה ומר כי אתריה דבמקום הרב מהר"י פראג"י עבוד חמאה מנאק"ה וזו לבנה כמו שאמרו בש"ס ריש פ"ה דשבת נאקה

חיוורתא בזממא דפרזלא. והתם לא עבדי מגמל פשוט חמאה. ובאתריה דהרב פרי תואר לא עבוד אלא מגמל ונוטה לירקון. ולפ"ז במקום שנמצאים הב' מינים יש לאסור החמאה בין לבנה בין ירוקה. אכן דברי הרב מהר"י פראג"י קשים דבפשיטות אמרו בש"ס פ' אין מעמידין דף ל"ה אמאי דתנן חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו חלב למאי ניחוש לה אי משום אחלופי טהור חיור טמא ירוק הרי דפשיטא לש"ס דחלב טמא חיוור ליכא הפך מה שכתב הרב הנזכר דחלב הנאק"ה לבן והחמאה לבנה. ואין גוף תשובת הרב הנזכר בידי לעת הלום. גם מ"ש הרב פרי תואר דדברי רז"ל אינם אלא בחלב טמא לבדו ולא בחנו וכו' הם דברים קשים בעיני הרבה. ויותר נראה מ"ש הרדב"ז דלענין נקפה אמור. הגם דגם זה אינו מתישב כל כך דלא הו"ל לש"ס לומר לשון חלב טמא אינו עומד. ודע שראיתי להריטב"א בחידושיו שכתב וז"ל מה שאמרו טמא אינו עומד לאו דאינו עומד כלל דהא חזינן דקאי אלא שרובו אינו עומד ורובו נעשה נסיובי עכ"ל ואיכא למידק לפי דברי הריטב"א דמיעוטו עומד א"כ מאי פריך נשקול קלי וניקום ניחוש דלקח מהמיעוט שעומד מחלב טמא ולעולם דעירבו בחלב טהור ואמאי משני כיון דבטהור איכא נסיובי וכו' עדיפא מינה הו"ל לשנויי. ואפשר דכונת הריטב"א הוא דלעולם אינו נקפה כגבינה אך עומד דנעשה עב וגם זה מיעוט הוא ומשום הכי בעי ונשקול קלי וניקום דאם הוא חלב טמא ניכר שאינו נקפה דאפי' יעשה עב ניכר שהוא חלב טמא. ועוד יש לתרץ דסבר הריטב"א דזה שהוא עומד היינו כשלוקח שיעור רב עומד מיעוטו ואינו כשלוקח דבר מועט והכי קים ליה להריטב"א. אמנם מ"ש בסמוך נראה לי עיקר. ובזה יתישבו יותר דברי הרדב"ז דנקט הש"ס האי לישנא דטמא אינו עומד להשמיענו דאף לעמוד ולהיות עב וגס אינו עומד רובו וא"כ יש לומר דהאי דאסהידו דראו חמאה מחלב גמלים היינו דמרוב חלב עמד מיעוטו ואפילו יאמרו שראו שיעור גדול מחמאת גמלים יתכן דהיו מצרפין מיעוטי' שעמדו מכמה שיעורים רבים. והרב כנה"ג סימן קט"ו סוף הגהת הטור חילק חילוק מחודש בהא דחלב טמא אינו נקפה ומטי בה משם הרב מהר"א ן' יעיש ולפי דבריו אסר היאגור"ט. גם קאיימא"ק כתב שם הרב כנה"ג שמנהגם שלא לאוכלו ע"ש ובס' בית דוד. ובעיר קדשנו ירושלם ת"ו אוסרי' הקייאמ"אק וכן הורו לאסור הרבנים הקדמונים כמ"ש הרב מהר"מ חאגי"ז בתחילת שו"ת הלכות קטנות וכן מהריק"ש אסר משם רבותיו וכן ראוי לנהוג ודלא כהרב פר"ח בזה ע"ש ודוק. **תם ונשלם מחלק ראשון כרך א'**

סימן מד

בקדימת בפה"ג לאשר ברא. משפט נבחרה.

שאלה מנהג ארץ ישראל ומצרים בסעודת חתן כשאינן מברכין אלא ברכת אשר ברא לומר ברכת אשר ברא על כוס ברכת המזון דדוקא כי מברכי ז' ברכות מייתו תרי כסי והמנהג על הרוב לברך בפה"ג ואשר ברא. אך יש מתחכמים לברך אשר ברא ואח"כ בפה"ג שלא להפסיק בין בפה"ג לשתיה. יורנו המורה כדת מה לעשות ושכמ"ה:

תשובה הא מילתא לברך בפה"ג סמוך לשתיה או בגמר ברכת המזון תליא בפלוגתא דרבוואתא אי בעו תרי כסי בז' ברכות דמברכי בסעוד' חתן חד כסא לברכת מזון וחד כסא לברכות חתנים או בחד כסא סגי ועל כוס אחד יברך בהמ"ז וז' ברכות דהסוברים דבעינן תרי כסי וסברי דברכות חתנים לא שייכי לבהמ"ז ולא דמי ליקנה"ז א"כ צריך לברך בפה"ג בסוף סמוך לשתיה כיון דברכת חתנים לא שייכי לבהמ"ז ובעו כסא אחרינא א"כ הו"ל הפסק וצריך לברך בפה"ג בסוף. אבל מאן דסבר דברכות חתנים שייכי נמי לבהמ"ז והו"ל כיקנ"הז דמברכינן אחד כסא וה"נ סבר דמברכינן ברכות חתנים על כוס בהמ"ז. לדידי' מברך בפה"ג והדר מברך ברכות חתנים דהו"ל כיקנה"ז ולא הוי הפסק דכלהו ברכות שייכי אהדדי. והכי משמע מדברי הטור ומרן בש"ע בא"ה סימן ס"ב דלסברת מ"ד דבעינן תרי כסי פירשו דאח"כ חוזר ולוקח כוס בהמ"ז ומברך בפה"ג. וכסברת מ"ד דמברך גם ברכות חתנים בכוס בהמ"ז סתמו ולא פירשו אימתי מברך בפה"ג דסתמו כפירושו דמברך ברישא פה"ג ואח"כ מברך ברכות חתנים ביקנה"ז. והכי מוכח מדברי הרב מהר"ד אבודרהם בסוף ספרו עיין בדבריו ובחון בהם:

ומ"ש התוספות פ' ערבי פסחים והביאו מרן בבית יוסף שם דמביאין כוס אחד ואין מברכין על הב' בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ראשון. דמשמע לכאורה דגם אי בעינן תרי כסי ס"ל להתוספות דמברך בפה"ג ואח"כ מברך על כוס שני ברכות חתנים דהכי דייק אומרם שכבר בירך על כוס ראשון בפה"ג. יש לומר דלאו דוקא נקטי שכבר בירך אלא כונתם שכבר מברך ולעולם דאי בעי תרי כסי מברך בסוף בפה"ג כמ"ש הטור ומרן. וכן בדין דהרי הטור כתב זה משם התוס' ע"ש חזיתיה להריטב"א בחידושי כתובות פ"ק והביאו בשיטה מקובצת שם שכתב וז"ל ונהגו העולם כשמברכין ברכת חתנים בסעוד' שמסדרין אותם על כוס בהמ"ז עצמו. ומיהו במס' סופרים וכו' וה"נ אמרינן פ' ע"פ וכו' וברכת המזון וקדוש תרי מילי נינהו והכא נמי איכא למימר דבהמ"ז וברכת חתנים תרי מילי נינהו וכן דעת בעל העטור וכן הדבר נראה אלא שלא נהגו ויש לתת טעם למנהג וכו' ולפי מנהגנו יש מרבותנו בעלי התוספות אומרים שאין לומר בפה"ג אלא אחר ברכת

חתנים דבכל בהמ"ז בפה"ג בסופה ואחרים כתבו דסמוך לבהמ"ז י"ל בפה"ג ומסדר עליו ברכת חתני' ובפה"ג עולה לכאן ולכאן ולא חשיב ברכת חתנים הפסקה כיון דכלהו מעין הכוס והו"ל כיקנה"ז עכ"ל הכתוב בשיטה מקובצת. ודע דנשמט שם בשיטה מקובצת שארית הלשון וכתוב בחידושי הריטב"א וז"ל והו"ל כיקנה"ז וזה ודאי עיקר לפי המנהג שסבורים דברכת המזון וברכת חתנים חדא מילתא היא כיקנה"ז עכ"ל ומוכח דהוא דילוג לשון בשיטה מקובצת. והנה מבואר בדברי הריטב"א דדעת הרב בעל העיטור דתרי מילי נינהו וק"ק דמהר"ד אבודרהם כתב בשם בעל העיטור איפכא כמו שנהגו דדמו לקדוש והבדלה דאין חוששין משום מצות חבילות חבילות ע"ש. ויש לישב.

ומ"מ עין רואה דהסכמת הריטב"א דלפי המנהג שסבורים דברכת המזון וברכות חתנים חדא מילתא העיקר בפה"ג ברישא והדר ברכת חתנים ביקנה"ז וזה מסכים למאי דכתבינן בעניותין והם דברים של טעם. ולפי זה לפום מאי דנהוג לעשות פשר דבר דכי ליכא אלא אשר ברא מברכין אותה על כוס בהמ"ז עצמו. וכשמברכין כל ברכות חתנים מייתו כסא אחרינא. נראה הטעם דברכת אשר ברא דנהגא תדיר אף דליכא פנים חדשות ואף דליכא עשרה חשבינן לי' כבהמ"ז וחד מילתא חשיב בהמ"ז ואשר ברא ולהכי ברוכי מברכינן אשר ברא על כוס בהמ"ז וא"כ צריך לברך בפה"ג ברישא והדר אשר ברא כיקנה"ז כיון דסברינן דחדא מילתא היא דמה"ט מברכינן לי' אכסא דברכתא וכמו שהכריע הריטב"א דהא בהא תליא וככל אשר דברנו. ומה שסיים הריטב"א והדבר צ"ע קאי אעיקרא דדינא במה שנהגו הפך מס' סופרים לברך על כוס אחר. באופן דלפי מנהגנו נראה דנכון הדבר לברך בפה"ג ואח"כ אשר ברא כיקנה"ז ועיין בהר"ד אבודרהם:

סימן מה

בטוען לשותפו כי הפסידא. גמול ידו הדה.

שאלה ראובן ושמעון שותפין בשתי עיירות סמוכות ומתעסקי' בסחורות. ויהי היום ראובן לצורך השותפות נסע עם סחורות דרך המדבר והוצרך לחלל שבת וללכת ביום ש"ק ואחר הליכתו בשבת סמוך למחוז חפצו יצאו לסטים ולקחו כל אשר לו. ושמעון שותפו טוען דמאחר שהלך בשבת באסור מה שהפסיד הוא לעצמו ואין לו עסק בהפסד ודמי לנסתחר בנבילות וטרפות דההפסד לעצמו והכא נמי שהלך ביום ש"ק באיסור ההפסד לעצמו. יורנו המורה הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה ידעתי בי"ני ידעתי כי שאלה זו נשאלה לימים ראשונים היא מוצע"ת לפני גדולי הדור שלפנינו ואקומה נא ואסובבה עד שמצאתי בשו"ת שערי ישועה כ"י ח"מ שער ו'

סי' ד' את השאלה ואת אשר נגזר עליה מהרב המחבר הוא הרב המובהק מהר"י זיין זלה"ה וזה תורף דבריו בתשובתו הרמתה דהדין עם ראובן דשמעון יפסיד חלקו וטענת שמעון אינה טענה והב"ל הביא גם הוא מדין המסתחר בנבלות וטרפות דהתם ה"ט כמ"ש הסמ"ע שם סימן קע"ו ס"ק ל"ט משום דיש איסור בעסק סחורתן והוא שינה להתעסק בדבר שאינו דרך להסתחר בו וכו' ע"ש ומינה דדוקא היכא דשינה להתעסק בדבר שאין דרך להסתחר כגון נבלות וטרפות אז הוי ידו על התחתונה אבל היכא שהסחורה דבר שדרך להסתחר בו אלא שעשאה בזמן איסור אז ההפסד לאמצע כי אין זה נוגע לשותפות שאם הוא חטא עונו ישא וקרוב לחילוק זה כתבו התוספות פ"ק דשבת ושאר דוכתי בההוא דאין הקב"ה מביא תקלה וכו' דחילקו בין אם המאכל אסור להיכא דהשעה אסורה ומשם יש ללמוד לחלק בין נ"ד בין היכא שהסחורה היא אסורה כנבלות וטריפות להיכא שהסחורה היתר אלא שהשעה אסורה כנ"ד. ומצאתי און לי ממ"ש הרי"ף והר"מ והרא"ש ופסקו מרן בח"מ סימן רל"ה המוכר או הקונה קנין בשבת וכו' אף שמכין אותו וכו' מעשיו קיימין וכו' הרי דמעשיו קיימין וא"כ בנ"ד נמי מעשיו קיימין וצריך לחלק עמו בהפסד. ויש להביא ראי' לזה ממ"ש הרמב"ם פ"ג דגניבה עשה שליח לשחוט לו ושחט השליח בשבת הרי הגנב חייב בתשלומי ד' וה' שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת ב"ד ואי אמרת דכיון דחילל שבת באותה הליכה מקרי משנה מדעת בעלים א"כ ה"נ שטבח בשבת כיון ששינה הו"ל כאלו לא שחט ברשותו ואמאי חייב הגנב תשלומי ד' וה' ועל כרחין לומר דכיון שנעשית מחשבתו אף דהשליח עשה איסור הוא עונו ישא ולא מקרי שינוי דעת. ואין לדחות דהכא מיירי דא"ל בפי' שישחוט בשבת ולכך לא מקרי שינוי חדא דלשון הרמב"ם לא משמע הכי ועוד שהרי כתבו התוספות בד"ה בשלמא ע"ז שחיטה שאינה ראוי' הוא הך סוגיא אתיא כמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו בעשה מעשה וכו' הרי דמיירי אף דלא הרשהו לשחוט לע"ז ולא מקרי שינוי דעת ואף דניידי מהא ומוקמי כשנתן לו רשות לשחוט כרצונו ואפילו לע"ז התם הוא מחמת קושייתם בע"ז אבל בשבת דלא שייך כדקיימי קיימי אפי' עשה שלא ברשות ומינה יש ללמוד בנ"ד דחייב השותף וכל זה דוקא כשהשני שותפין התחילו להתעסק ביחד אבל אם נתעסק לבדו כל ההפסד עליה דידי' הדר כמ"ש מרן סימן קע"ו דין ח' ע"כ דברי הרב הנז' בתשובה הנזכר. ושמעתי מאחד קדוש כי עין לו ראתה בתשובו' הרב המובהק כמהר"ר שבתי נאוואזי זלה"ה כ"י שנשאל הרב על נדון זה והשיב כדברי הרב מהר"י זיין הנז' לחייב השותף בהפסד הנז' והביא ראי' מדברי הר"מ פ"ג דגניבה הנז' שהביא הרב מהר"י זיין הנז' ולי ההדיוט אין הנדון דומה לראי' שהרי התם עשאו שליח לשחוט

וכבר שחט ומה איכפת לו אם שלוחו יתחייב מיתה ומשו"ה דינא הוא דהגנב יתחייב בתשלומי ד' וה' אבל הכא בנ"ד שמעון טוען שאם לא הי' מחלל שבת הי' הולך למחוז חפצי ואוהבו סחר"ו סחור"ה ונאוה אבל עתה שחילל שבת הנה השוללו"ת באו הציגוהו כלי ריק ומה לו להפסיד במידי דהוא גרם לעצמו להפסיד ואין ראיה מדין שליח הגנב דשחט בשבת כלל. הן אמת דמ"ש הרב מהר"י זיין דנ"ד לא דמי לדין מסתחר בנבילות וטריפות האמת אתו דלא דמי כאוכלא לדנא. אלא דגדולה מזו הו"ל לומר להרב מהר"י זיין דמלבד דהסחורה אינה אסורה אלא דגם לא נסתחר בזמן אסור ולא דמי למה שהביא הרב הנזכר וכתב דמצא און לו דין סימן רל"ה דמוכר או קונה בשבת מעשיו קיימין וה"נ בנ"ד מעשיו קיימין. דהרי הכא לא עשה סחורה בשבת ולא עלתה על לבו אלא דבהיותו בדרך מור"א עלה על ראשו וחילל שבת והוא מילתא דלא נגע ולא פגע בסחורה. ומעין דוגמא יראה שיש לדחות מה שהביא ראי' רב אחד מגדולי דורנו לפטור שמעון ממ"ש הר"מ פ"ח מה' שכירות דין ה' התנה עליו בעל הקרקע שיזרענה חטים וזרעה שעורים וכו' אעפ"י שבא חגב ושדפון והוכת רוב המדינה אינו מנכה לו מן חכירו והטעם מפורש בש"ס דמצי אמר לי' הוה מקיים בי ותגזר אומר ותו אמרו הוה מקיים בי בימי רעבון ישבעו וה"ה בנ"ד דמצי שמעון אמר לי' אם לא היית מחלל שבת הי' עושה נס הקב"ה והיתה נצולת הסחורה עכ"ד ואני בעניי אומר שאינה ראי' דשאני התם דשינה השליחות ולא עשה כאשר התנה בעל הקרקע ובכי הא הוא דאמר דמצי טעין אלו קיימת תנאך כאשר צויתיך הי' הקב"ה עושה לי נס. ועמ"ש בשיטה מקובצת מציעא שם ריש דף ק"ו מהש"ס על זה דיש קצת ראי' לדברינו. אמנם בנ"ד שלא שינה כלל מדעת השותף דמדעתו ורצונו הלך דרך המדבר עם הסחורה. אלא דהוא חילל שבת לא מצי שמעון לומר אלו לא חיללת שבת הי' נעשה לי נס דכיון דחילול שבת הוא ענין נפרד מהשותפות וראובן לא שינה כלל ההפסד לאמצע ואלו שמעון הי' ראוי לנס הי' שמעון נצול ולו חפץ ה' להעניש לראובן על חילול שבת הי' נענש ולוקה במין יסורים אחרים. ויש להביא קצת ראיה דלא מצי טעין אלא מה שאמרו רז"ל בפירוש דהעושה כך יארע לו כך ממ"ש הרב תרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן ס"ח וז"ל אשר שאלתני על אשה שיושבת תחת בעלה ואינה בת בנים ונודרת ואינה מקיימת ובעלה רוצה לגרשה בלא כתובה וכו' אלא שהיא טוענת שאינה בת בנים ולא הפסידה כתובתה דטעמה דנודר' משום כלוי בנים והרי היא אינה בת בנים או דילמא מצי א"ל שמא תענש היא בשאר פורעניות וילקה גם הוא עמה. לכאורה בצד ראשון יפה חלקת דהכי דייק מהר"ם במרדכי אהיכא דעובר הוא על החרם אמנם נראה דיש לחלק ואיכא למימר דהיכא דאינה בת בנים מצי טעין אלו

לא פשעת ונדרת ולא קיימת הוי אתרחיש לי ניסא כמו שנעשה לאמנו שרה ע"ה והכי אשכחן ממש בתלמודא דהיכא דמצי למימר ליה דהוה לך למעבד מאי דמחייבת ולדידי הוי מתרחיש ניסא מצי טעין כדאמרינן פ' המקבל אהא דקאמר שמואל לא שנו אלא שזורעה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל מצי למימר הוה מתרחיש לי ניסא לא יבושו בעת רעה ופריך מרועה שהניח עדרו וכו' ואמאי לימא נמי אי הוה התם מתקיים בי גם את הארי גם את הדוב וכו' נס שאירע לדוד המלך ומשני כדאיתא התם אלמא דמצי למימר מתרחיש לי ניסא הכי נמי מצי טעין הוה מתקיים בי היפלא מה' דבר אמנם לא ברירא לי לחלק משום הכי וכו' אמנם דכתבת דמצי למטען שמא תענש היא בשאר פורעניות אין נראה כלל דאש"ר כתב אפילו אם אכלה דבר איסור חלב ודם אינה יוצאה בלא כתובה ואע"ג דודאי איתנהו עונשין מרובין על חלב ודם עכ"ל:

ומה שהוצרך הרב לאתויי מאי דפריך הש"ס נימא נמי הוה מתקיים בי גם את הארי ולא הספיק לו מאי דאייתי דלקושטא דמילתא מצי אמר דהוה מתרחיש ליה ניסא ומקיים ביה לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו. כונתו מבוארת דהיה מקום לדחות דדוקא כי ההוא דלא יבושו וכו' וכיוצא מצי טעין אבל בנס מופלא כשרה אמנו דבזכותה וזכות א"א ע"ה זכו לזה דהיה פלא בכל העולם לא מצי האי טעין דאתרחיש ליה ניסא כשרה אמנו ע"ה על כן הביא הרב ז"ל מאי דפריך דלימא הוה מקיים גם את הארי דגם זה נס מופלא שאירע לדוד המע"ה ועם כל זה מקשה דלימא הכי. וזה שכתב הרב ז"ל נס שאירע לדוד המלך כלומר ראה בעיניך דהוא נס מופלא שאירע לדוד הע"ה דאלים זכותו אפ"ה פריך דלימא הכי וא"כ גם בנ"ד מצי טעין דהוי מתרחי' ניסא כשרה אמנו. ומדברי הרב ז"ל הללו אין נסתר מאי דכתיבנא לעיל לדחות ראית הגדול הנז' דשאני התם דשינה השליחות ופשע ולא קיים תנאו משו"ה יש מקום לדבר גדולות דהוה מתרחיש ליה ניסא משא"כ נ"ד דלא שינה וכמש"ל ויאמר האומר דהרי בנדון הרב תה"ד לא שייך שינה תנאו ואפ"ה אמרה הרב ז"ל דיש לומר דשותפות איש ואשה וזיווגם הוא לבנים ומאחר שהנדרים סיבת כילוי הבנים דמי לשינה תנאי השותפות ומשו"ה הרב תה"ד אתי עלה מההיא דהמקבל דגם בנדונו מצי למימר דהוה מתרחיש ליה ניסא כשרה אמנו ע"ה אם לא היתה נודרת ואינה מקיימת דהוי פשיעה ושינוי בעיקר הזיווג וא"כ מה שדחיתי ראית הגדול הנז' הדחיה קמה וגם נצבה. ואעיקרא אין הדמיון עולה יפה בנ"ד דהתם קאמרינן דמצי טעין דיתרחיש ליה ניסא כקמאי דקמאי ובנ"ד טענתו היא דלא היה בא לידי הפסד דלא היו באים לסטים ולא דמי להתם דאשתדוף רובא דבאגא וטעין דאיקיים ביה ותגזור אומר אבל הכא טענתו דלא הי' רעה כלל ולא באו השוללים ולא

כדסבר הגדול שהביא הראיה דטעין דהוה מתרחיש ניסא ונצולת הסחורה וכלומר דהיו הלסטים באים והסחורה תהא מונחת אין זאת אלא דטעין דבעבור חילול שבת אשר חילל נהייתה הרעה ואינו ענין להתם. והשתא דאתית להכי יש להביא ראיה מדברי הרב תרומת הדשן הנז' שכתב דלא מצי טעין דבעון נדרים יבואו עליה פורענות וילקה גם הוא עמה שהרי כתב הרא"ש דאם אכלה דבר איסור חלב או דם אינה יוצאה בלי כתוב'. הא למדת דדוקא בדבר המפורש ברז"ל כגון דבעון נדרים בנים מתים אז יוצאה בלי כתובה אבל בעונות אחרים כל שאינו מבורר העונש מרז"ל דהעושה כך יארע לו כך לא מצי טעין. וה"ה בנ"ד אע"ג דעונש שבת חמור מאד מ"מ לא מצינו שאמרו רז"ל דבעון חילל שבת לסטים באים ולוקחים ממונו וא"כ לא מצי טעין דבעון שחילל שבת באו לסטים ושללוהו וכל ההפסד לו יהי' כי היכי דלא מצי טעין דאכלה חלב וכיוצא או נודרת ואינה בת בנים דתצא בלא כתובה דעונשי עונותי' יגיעוהו. וחוזרני לדברי הגדול שהביא הראיה הנז' דעוד יש להעיר עליו דהרי הרב תה"ד בנדונו אחר שהביא ראיה דמצי טעין דאתרחיש לי' ניסא כשרה סיים ולא ברירא לי לחלק הכי ורמזה הרב חלקת מחוקק סימן קט"ו והרי דהרב תה"ד לא סמיך עלה. ולענין דינא נראה דהלכתא כוותייהו דהרבנים גדולי ישראל מהר"ש נאוואוי ומהר"י זיין זלה"ה דחייבוהו לשמעון הנז' כוותייהו ולא מטעמייהו אלא כך אני בעניותי אומר דכיון דמה שהוליך הסחור' דרך המדבר הי' מדעת שמעון ורצונו שילך להסתחר בעיר פ' א"כ לא שינה. ואתינא לחייבו מדין מזיק במה שחילל שבת שטוען שמעון במה שחללת שבת מטא הזקא שהעון גרם לשלול שלל וא"כ הוי גרמא בנזיקין שאינו ודאי שישללוהו בעון חילול שבת ומעשים בכל יום שמחללים שבת ואינם שוללים אותם ויש שאינם מחללים ונשללו וגם אינו בידו דהו"ל גרמא בנזיקין ופטור כמבואר סימן שפ"ז. ותו אעיקרא אלו שהולכים במדבר בשבת היינו מפני הסכנה מהורגי נפשות ומחיות רעות וכמה פעמים ההולכים דרך המדבר פוסקים עם הערביים לשבות וכי מטא שבתא בעל כרחם הולכים בשבת מפני לסטים וכיוצא כמו שאירע פעמים אין מספר. ולכן נראה דשמעון בחלקו"ת ישית ויקבל עליו את הדין לשלם ההפסד חלק כחלק זהנלע"ד כתבתי.

סימן מו

בדין מאבד עצמו לדעת. ע"ט לטעת.

שאלה מעשה ברוצח ישראל בעוה"ר שנתפס למשפט ויתנוהו במשמר מקום אשר אסירי המלך אך הי' בחדר לבדו ואחר ימים אמרו שומרי בית הסוהר כי מצאוהו חנוק

וסודר על צוארו ויש להסתפק אם יש לו דין מאבד עצמו לדעת שלא להתאבל עליו או מתאבלין עליו.

תשובה בשגם כתבו הפוסקים דבעינן שיאמר שהוא עולה לראש הגג וכו' אבל מצאוהו חנוק ותלוי באילן או הרוג ומושלך על גבי סייפו הרי הוא בחזקת כל המתים וכמבואר בש"ע י"ד סימן שמ"ה אין ללמוד לנ"ד דמצאוהו חנוק דהרי הוא ככל המתים. דנראה פשוט דהאי דמצאוהו חנוק ותלוי באילן וכו' אינו שמצאוהו בחדר שיושב שם לבדו ואין לחוש שבאו לסטים וכיוצא וחנקוהו אלא דמיירי באילן שהי' עומד בשדה ומושלך על גבי סייפו איירי במקום חרב דיש מקום לומר דלסטים וכיוצא חנקוהו והרגוהו ולכך לא מחזקינן ביה שהוא איבד עצמו לדעת וכן כתב בס' מטה יהודה הנדפס חדש ממש להרב מהר"י עייאש זלה"ה באורך בסי' שמ"ה הנז'. וכפ"ז בנ"ד שהיה יושב בחדר לבדו מוסגר והמפתח ביד השומר בלילה לכאורה הי' נראה דאיכא אמדנא גדולה דהוא איבד עצמו לדעת והוי מעין דוגמא למעשה שהביא מהר"י עיאש בספר הנזכר באיש שמצאו ביתו נעול ושברו הדלת ומצאוהו תלוי בקורה בחבל כרוך על צוארו ופסק דאין מתאבלים עליו דודאי איבד עצמו לדעת וקרוב לזה הוי בנ"ד. ברם יש לצדד בנ"ד דאפשר דכיון דנתפרסם שהוא הרוצח חש העני הזה שמא יתעללו בו ויגזרו עליו יסורין ומיתה ומשו"ה בחר מות לחוד בלתי יסורין וכתב הרב בית לחם יהודה סימן הנזכר וז"ל נ"ל אם ממית עצמו שירא שלא יבא לידי ענוים גדולים כדרך משפט עכו"ם שתחילה מענין בענויים בוודאי אינו מאבד עצמו לדעת וזה פשוט ממ"ש התוספות קפצו ונפלו לתוך הים שיראים היו מיסורין עכ"ל ובס' באר היטב חשב שהם דברי הרב שבות יעקב שהזכירו מקודם שם בבית לחם יהודה וכתב הכל על שם הרב שבות יעקב ח"ב סימן קי"א והרוא' יראה שהם דברי הרב בית לחם יהוד' עצמו האמת שגם בשבו' יעקב זכר בריש תשובתו דברי התוס' דפ' הנזיקין ואין להאריך. וא"כ בנ"ד אפשר דחנק עצמו מיראת היסורין וא"כ מתעסקין עמו לכל דבר והיינו דאמרינן בב"ר אך את דמכם לנפשותיכם יכול אף כשאול ת"ל אך. ושאול כתב קרא בהדיא דהי' ירא פן יתעוללו בו העמלקים ומינה דמי שהרג עצמו לפי שהוא ירא מיסורין אינו מאבד עצמו לדעת וא"כ בנ"ד קרוב הוא דמשו"ה חנק את עצמו לינצל מהיסורין ואינו בכלל מאבד עצמו לדעת וכמ"ש הרב בית לחם יהודה. איברא שכתבו התוספות בקמא דף צ"א ע"ב וז"ל ואומר ר"י וכו' שאסור לחבול אפילו לצורך כגון אשה שטפחה על ראש' וכן ההיא דאת דמכם לנפשותכם שהרג עצמו בשביל שום דבר שירא עכ"ל ובפסקי תוספות שם כתוב וז"ל אסור לחבול לצורך ממון וכן להרוג עצמו שירא משום דבר ולקרוע על המת יותר מדאי עכ"ל ומסתמות הדברים משמע דאף

שירא שיענוהו ביסורין אסור להרוג עצמו. ולכאורה קשה ממ"ש התוספות בגטין דף נ"ז ע"ב וז"ל קפצו כלן ונפלו לתוך הים והא דאמר בע"ז דף י"א מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול בעצמו הכא יראים היו מיסורין כדאמרינן אלמלא נגדוה לחמ"ו פלחו ועוד דע"כ היו מענין אותן ולא היו הורגים אותם עכ"ל הרי שכתוב דאם היו יראים מיסורין שרי וכן כתוב שם בפסקי תוספות וז"ל בשעת גזרות מותר להרוג את עצמו כשדואג מן היסורין עכ"ל וכן כתוב בס' האגודה שם פ' הנזיקין וז"ל קפצו ונפלו לתוך הים פירש ר"י הא דאמרינן בע"ז מוטב וכו' הכא היו יראים מיסורין כדאמרינן אלמלא נגדוה וכו' ומכאן סמך לאותן שהורגין עצמן ובניהם בשעת גזרות בר מינן עכ"ל עיניך הרואות דכתב בשם ר"י עצמו דכשירא מן היסורין שרי והוא הפך דברי ר"י עצמו שכתבו התוספות פ' החובל שהבאתי דסתם דאסור להרוג עצמו בשביל שירא משום דבר. ונרא' פשוט דודאי דעת ר"י דאפי' ירא מן היסורין אסור וכמ"ש התוספות בשמו פ' החובל אמנם אם ירא שבעבור יסורין יעבור עבירה או יצא מן הדת שרי ונמצא דעיקר ההיתר אינו מפני היסורין רק שחושש שמא יצא מן הדת מכח היסורין וכן מדוקדק מה שהביאו התוס' והאגודה פ' הנזיקין ממ"ש אלמלא נגדוה וכו' וכן מוכח ממ"ש פסקי תוספות בשעת גזרות ואין זה בכלל מ"ש התוספות פ' החובל דאסור בשביל שום דבר שירא דאינו ירא מן היסורין רק חושש שמא יצא מן הדת או יעבור עבירה. וכ"כ התוספות בע"ז דף י"ח ע"א וז"ל אומר ר"ת דהיכא שיראים פן יעבירו' נכרים לעבירה כגון על ידי יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבול בעצמו כההיא דגטין גבי ילדים וכו' עכ"ל. ומעתה ק"ק על הרב בית לחם יהודה שכתב אם ממית עצמו שירא לבא לידי ענויים וכו' כמו שהבאתי דבריו לעיל וכתב שהוא פשוט מדברי התוספות גבי קפצו ונפלו לתוך הים שיראים היו מיסורין והרי מוכרח דלא כתבו התוס' התם שהיו יראים מיסורין אלא שמתוך היסורין יעבירום עבירה או על הדת וכמש"ל אבל בשביל שיענוהו ביסורין כמשפטם לחוד לא מצי להרוג עצמו וכמ"ש התוס' בקמא. ואם כונת הרב בית לחם יהוד' נמי שע"י יסורין אפשר שיצא מן הדת הו"ל לפרש ולא לסתום. אכן צריך להתישב במאמרם ז"ל בב"ר שהבאתי לעיל דאמרו את דמכם לנפשותכם להביא החונק עצמו יכול אף כשאול ת"ל אך ומפורש בכתוב כי הי' שאול המלך ירא פן יתעללו פלשתים ודקרוהו לכן המית עצמו ומהא מוכח דאפי' ירא מיסורין לחוד שרי והרב ס' יוחסין דף ל"ב כתב בתוך דבריו ללמד זכות על ההורגים עצמם בשעת השמד וז"ל וכן אמרו בסנהדרין ואך את דמכם וגו' יכול כשאול שלא יתעללו בו הערלים ת"ל אך מיעט עכ"ל ואגב שטפיה כתב כן דהא ליתיה בסנהדרין ולא בדוכתא אחריתי בש"ס ואינו אלא בראשית רבה וגם שם לא פירש שלא

יתעללו בו הערלים אלא סתם קאמר. וחזה הוית למרן בס' בדק הבית י"ד סימן זק"ן שכתב וז"ל וכתב בארחות חיים בבראשית רבה דורש אך את דמכם לנפשותכם אזהר' לחונק את עצמו יכול אפי' כחנניה מישאל ועזרי' ת"ל אך פי' שבשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג את עצמו אם הוא ירא שלא יוכל לעמוד בנסיון וכן יכול אפי' כשאול בן קיש שאם ירא שמא יעשו לו יסורין קשים שיכול למסור עצמו למיתה ת"ל אך ומכאן מביאין ראיה השוחטים התנוקות בשעת השמד ויש אוסרים ומפרשים ת"ל אך שאינו יכול להרוג עצמו וחמ"ז מסרו עצמם ביד אחרים אבל הם לא פגעו בעצמם ושאול בן קיש שלא ברצון חכמים עשה עכ"ל ובאמת דשתים זו דאמרי האוסרים חדא מאי דמפרשים ת"ל אך שאינו יכול הוא דבר קשה דאך מיעט האיסור ולא מרבה האיסור וזאת שנית מאי דאמרו דשאול הע"ה שלא ברצון חכמים עשה קשה הימנו דמה שלא אמרו רז"ל אין לנו רשות לדרוש לחובה לשאול בחיר ה'. שוב ראיתי להרב כנה"ג שם סי' הנז' הגהב"י אות כ"א שהביא דברי א"ח בשם בדק הבית וכתב וז"ל ומ"ש בס' בדק הבית בשם א"ח דשאול בן קיש שלא ברצון חכמים עשה אינו נח לי וכו' ולכן נראה דמשאול ליכא ראי' שכבר היה יודע שלא יחיה עוד שאמר לו שמואל מחר אתה. ובניך עמי ומוטב שיהרג עצמו ולא יתעללו בו פלשתים אבל מי שהוא ספק שאם לא יהרוג את עצמו אולי ינצל אין לפגוע בעצמו עכ"ל ובדברי הרב ז"ל תנוח דעתנו דלא קשיא על התוספות משאול כקושיין דשאני שאול הע"ה דידע ודאי שיהרגוהו כמו שא"ל שמואל הנביא. וכן ראיתי להרב מהר"ש יפה ביפה תואר בראשית שכתב על המאמר הנזכר וז"ל ומ"מ אין ללמוד מכאן לכל מסובב מאויבים וירא פן יתעללו בו שימית עצמו דדילמא שאני שאול דקים ליה שימות שכבר נאמר לו מחר וכו' אבל אחרים לא דאפשר יחייהו וכו' ועוד דשאני שאול שהיה מלך דמסתמא יתעללו בו לבזותו אבל סתם אדם מנ"ל שיתעללו בו ולא יהרגוהו בלי התעוללות עכ"ל ולפי האמור בנ"ד יש צדדין לומר דהוי מעין דוגמא דמאחר דנתפרסם דרצח ודאי ימיתוהו ובכה"ג שרי להרוג עצמו שלא יתעללו בו ביסורין ומיתה. וגם לתירוץ ב' דהרב יפ"ת דשאני שאול דהיה מלך וכו' אבל אדם סתם מנ"ל דיתעללו גם זה בנ"ד נודע דכך היא המדה לעובר עבירה חמורה כזו דמתעללים בו לענותו וא"כ שרי להרוג עצמו ואין לו דין מאבד עצמו לדעת.

אמנם ראיתי להריטב"א בחידושיו לע"ז פ"ק דף י"ח שכתב וז"ל אומר ר"ת דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו והכי איתא במדרש וכו' יכול אפי' כשאול מלך ישראל פי' שחבל בעצמו מפני שהי' מתירא שמא יעבירוהו על דת ת"ל אך מיעט דבכה"ג שרי עכ"ל וראה זה חדש דמפרש דשאול היה מתירא שמא יעבירוהו

על דת. וכ"כ בהגהת סמ"ק בתחילת הספר סי' ג' וז"ל ואותם קדושים ששחטו עצמן שלא סמכה דעתם לעמוד בנסיון קדושים גמורים הם וראיה משאול מכ"ל ומוכח דשאול היה מתירא שמא ירצו להעבירו ויענוהו ולא יוכל לעמוד בנסיון וכן כתב הרב בית חדש בי"ד ריש סימן קנ"ז והביא ראיה מהגהת סמ"ק ע"ש וכפ"ז מה שהקשינו על התוס' משאול מעיקרא קושיא ליתא דהם ז"ל מפרשים דשאול היה ירא שמא יעבירוהו על דת כמ"ש הריטב"א ודעמיה ואפשר שזה כונת א"ח שהבאתי לעיל בפירוש ראשון במאמר יכול אף כשאול. הן אמת דהוא דחוק קצת בלשון הכתוב דכתיב פן יבואו הערלים ויתעללו בי ודקרוני ומוכח דהיה ירא מיסורין קשים לענותו בהריגתו. וכן מצאתי למהרש"ל בים של שלמה פ' החובל סימן נ"ט שהביא דברי הריטב"א הנזכר וכתב דלישנא דקרא לא משמע הכי ויישב ענין שאול בדברי טעם וחלק על ר"ת דלשון ר"י בתוספות דקמא שכתב אסור להרוג עצמו מפני שירא מדכתב סתם שירא משמע אפי' מיראת שמים שלא יעבירוהו על דת והאריך בזה ע"ש וק"ק דאמאי לא הזכיר דמהגהת סמ"ק מוכח דמפרש ענין שאול כמ"ש הריטב"א. ומסמ"ק שם נראה דמפרש בענין אחר ענין שאול דנתכוון לשם שמים שהגוים לא ישלחו יד במשיח ה' ע"ש. ותו אשתמיטתיה למהרש"ל דברי האגודה פרק הנזקין שר"י התיר ומוכרח דמ"ש התוספות קמא שירא משום דבר אין בכלל שירא לעבור על דת כמ"ש בעניותנו לעיל והוא הפך דברי מהרש"ל דר"י אסר גם בזה. אתאן לנ"ד דלפי דברי הריטב"א ודעמיה בענין שאול לא הוה שרי בנ"ד להרוג עצמו דנראה דהכא לא שייך שמא יעבירוהו בעיר אשר קרה מקרה לא טהור. אמנם נ"ל דאף דלדעת הני רבוואתא לא שרי להרוג עצמו אם לא במקום שיש לתא שמא יעבירוהו על דת מ"מ בכה"ג דנ"ד שכבר הורגים אותו ודאי וירא שיתעללו בו וכבר הרג עצמו אין זה מאבד עצמו לדעת דהוא סבר דבכה"ג מותר גמור ואפשר דגם כונת הרב בית לחם יהודה שהבאתי לעיל הוא זה דאינו דין מאבד עצמו לדעת אף שאסור לעשות כן. ובהכי נימא מאי דקשה על הרב הנז' דהוא בסימן זק"ן הביא מחלוקת דיש מתירין להרוג עצמם שיראים שלא יכלו לעמוד בנסיון ויש אוסרין גם בזה ואיך בסימן שמ"ה התיר בפשיטו' אך אי אמרינן דכונתו דאף דאסור לא מקרי מאבד עצמו לדעת כדאמרן ניחא אלא דמרוצת לשונו ומ"ש כך פשוט ממ"ש התוספות וכו' אינו מורה כן. ועל הרב כנה"ג והרב ש"ך ק"ק דלא זכרו דעת מהרש"ל הנזכר דסבר כהאוסרין ותריץ יתיב ענין שאול על מתכונתו. עוד אחרת היתה בנ"ד כי יש מי שרצה לומר דאמדן דעת הוא שהוא לא הרג עצמו אלא הרגוהו בסתר בהרמנא ולכבוד ישראל עשו. ובין כך ובין כך נראה דיתעסקו עמו ככל המתים וכן נעשה מעשה.

סימן מז

בהזיד ולא התאבל בשמועה קרובה וירדוף עד חו"בה:

שאלה מי שבא לו כתב מאדם נאמן ומפי כתבו ידע דמת לו מת שחייב להתאבל והיה בתוך ל' והוא העלים הדבר ואחר שעברו ל' מיום המיתה נודע שזה ידע קודם ל' ועתה הוא ביום ט"ו לידיעתו יורינו המורה אי מחייבינן ליה השתא שינהוג אבלות מאחר שידע בתוך ל' למיתה ועתה הוא תוך ל' לשמועה ושכמ"ה.

תשובה הנה בשגג והזיד ולא התאבל כתב הטור בשם הראב"ד סימן שצ"ו דמשלים כל ל'. וכן פסק מרן שם. והרב טורי זהב סוף סימן שצ"ז כתב דמהר"ם מינץ סימן צ"ה בשמע שמת לו מת ולא ידע אם הוא בתוך ל' ואח"ך ידע בבירור דעברו ל' אך השמועה ששמע בתחילה היתה בתוך ל' נסתפק אם ינהוג אבלות ומסיק בצ"ע וכתב עליו וז"ל ולע"ד נראה דאין כאן אבילות כיון דעכ"פ השתא עברו ל' מיום המיתה דלא גרע משגג או הזיד ולא נהג כלל אבילות עד לאחר ל' דודאי אח"ך אין עליו אבלות כמ"ש דשגג או הזיד משלים כל ל' משמע אחר ל' אין שום שייכות תשלומין עכ"ל ומינה לנ"ד דכיון שעברו ל' מהמיתה עכשיו שהוא בתוך ל' לידיעתו לא ינהוג אבלות אף שהי' במזיד כדמוכח מהט"ז שכתב דאין שייכות לתשלומין אחר ל' והגם דהריטב"א בחידושיו דף כ' מהש"ס הביא דברי הראב"ד וכתב סתמא דקונסין אותו לנהוג אבלות ולא כתב עד שלשים כיון דחזינן להרמב"ן והרא"ש ודעמיהו דמייתו דברי הראב"ד וכתבו עד ל' אית לן למימר דגם הריטב"א הכי אית ליה בדעת הראב"ד והוה פשיטא ליה הא דאחר ל' אין שייכות לתשלומין. והכי מסתברא דודאי הריטב"א כן הוא דעתו דאי הוה סבר דהראב"ד גם אחר ל' קאמר דקנסינן ליה הו"ל להביא דברי הרמב"ן דכתב עד ל' ולחלוק עליו או לגלות דעתו מיהא. והגם דמהר"ם מינץ מספקא ליה לא שבקינן פשיטותיה דהרב ט"ז משום ספיקיה ותו דהרב כנה"ג סימן ת"ב כתב דמהר"י צונצין ומהר"ש יפה ומהר"ע יהושע הקלו בה:

ואם ראה תראה להרב שפתי כהן סימן שצ"ז דמייתי הא דמהר"ם מינץ וכתוב שם וז"ל ולפעד"נ דצריך להתאבל בכי האי גוונא ועיין לעיל ריש סימן שצ"ו עכ"ל דע שכבר הרב עצמו בספר נקודות הכסף כתב דטעות הדפוס הוא וצ"ל אינו צריך להתאבל ולא כמו שנדפס דהא בר"ס שצ"ז משמע דא"צ להתאבל עכ"ל ודברי הרב הללו בנקודות הכסף נעלמו מהרב תפארת למשה והוא ס' נדפס מחדש דהשיג על דברי הש"ך הנז' ולא ראה דהוא ט"ס וכן נעלה זה מהרב דבר משה כמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף ע"ש ועל דברי הרב תפארת למשה יש לעמוד ממ"ש הוא עצמו לעיל בסימן שצ"ז סוף דף מ"ז ע"ש

דלכאורה נראין דבריו פלג"ן בהדייהו ויש לישב. ואין הפנאי מסכים להאריך. באופן דמלבד הרבנים הגדולים הנז' דקיימי כהרב ט"ז גם אשו"ר נלוה עמם הגאון הש"ך ועלה בידינו דאין מחייבין לזה לנהוג אבלות עתה. ומ"מ יראה דקנסינן ליה איזה קנס וכבר כתב הריטב"א שם דיש אומרי' דמשמתינן ליה. ולפוטרו בלא כלום אי אפשר דזלזל בדרבנן וראוי להוכיחו ולקונסו לעניים כפי ערכו וישוב אל ה' וירחמהו. והגם דהסוברים דמשמתינן לה שכתב הריטב"א הם חולקים על עיקר דין הראב"ד דסבר דינהוג אבלות. מהם נלמוד דבנ"ד דגם לדעת הראב"ד חליף שעתא ולאו זמניה הוא הא מיהא יש לקנסו כפי ראות כן נ"ל:

סימן מח

בסברה שמותר לזנות. והי' העלמ"ה משפט הבנות.

שאלה אשת איש שסברה שמותר לזנות וזנתה כתב מור"ם בהגה בא"ה סימן קע"ח שאסורה לבעלה ולפי שראיתי לאחד מרבני דורנו שהשיג על זה ופליג עלה יורני מה משפט נבחרה לנו לענין דינא. ואגב יודיעני מה טובה של אשה זו בזמן הבית אם מי סוטה היו בודקין אותה ושכר הרבה יטול מן הבריכה העליונה מאת ה' מן השמים עכ"ד מעלת השואל יצ"ו:

תשובה מאיש לוקחה זאת ההגהה הוא הגאון מהר"י קולון ונצר משרשיו שרש קס"ח ובחפשי באמתחות אחרוני זמנינו חזה הוית להרב מהר"י עייאש בס' לחם יהודה פכ"ד דאשות שהרבה להשיב על תשובת מהרי"קו הנז' ודחה כל ראיותיו והסכי' הפך הרב וכמדומה שעליו כוון השואל באומרו שראה אחד מרבני דורנו דפליג. אי לזאת אשקוטה ואביטה תשובת מהרי"קו והשגות הרב הנז' עליו וזה החלי בס"ד:

הנה הרב מהרי"קו כתב וז"ל נראה דאין לזו דין שוגגת להתירה לבעלה כיון שהיא מתכונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו דהא לא כתיב ומעלה מעל בה' דלשתמע דוקא במכונת לאיסור אלא ומעלה בו מעל כתיב עכ"ל והרב מהר"י עייאש בס' לחם יהודה הנז' דרך קשתו על זה ותמה דלאחר שנסתם התלמוד איך יוכל שום חכם להוציא שום דין שידרוש הוא מעצמו ובפרט לקולא וכו' ובר מן דין דלא שייך ומעלה מעל בה' דעיקר הפרשה נאמרה על הבעל שהוא המקנא לה והוא המשקה וכו' ועוד דאיך יעלה על לב דזו יתקיים בה וצבתה בטנה וכו' ע"ש באורך. ואשר תמה דהיכי דריש דרשא מעצמו ובפרט לקולא לא ידענא מאי קולא היא זו דלדעת הרב מהרי"קו אסורה לבעלה. ובעיקר תמיהתו הו"ל להגדיל התימה דמהרי"קו הוא עצמו שרש קל"ט כתב וז"ל ואתה

יושב ודורש יבמה יבא עליה ולא אחר ולא הוזכרה דרשא זו לא בתלמוד ולא בפוסקים ואתה ידעת שאין לנו לעשות דרשות מעצמנו עכ"ל הרי דגם הרב מהרי"קו קרי בחיל דאין לנו לדרוש דרשות מעצמנו ואיך הכא איהו גופיה דרש"ה ארי מאיליו ומעצמו. אמנם יראת דסבר הרב מהרי"קו דכגון זו לא חשיב דרשא אלא קרא בהדיא כתיב דאף דזו שגגה בדין דסברה דמותר לזנות ודאי ידעה דמועלת באישה לתת עיניה באחר כיון שכן אף דסברה דמותר לזנות כל שמועל' באישה ומזנה תחתיו אסורה לו דהכי כתיב קרא בהדיא ומעלה בו מעל דאלמא כל דמעלה באישה מעל הוי. וכבר ראתה עיני להרב מהרש"ל בים של שלמה פ"ג דיבמות בסימן טו"ב דמסכים הולך עם מהרי"קו בראייה זו ע"ש. ומה שהקש' דלא שייך ומעלה מעל בה' דכל הפרשה וכו' לק"מ דודאי כל הפרשה נאמרה על הבעל אמנם אם הדבר זה מעכב שצריך שתדע שאסורה לזנות ואי סברה דמותרת לזנות שריא לבעלה כאנוסה אף דקנא לה הי' צריך הכתוב לומר ומעלה מעל בה' דביודעת דאסורה לזנות דיבר הכתוב בכל המעשים האלה ואי חשבה שמותר ליתא באסור לבעלה ולא בעונש.. ומה שהקש' דאיך הקב"ה דן שוגגת כמזידה ואיך זו הסובר דמותר לזנות תלקה לצבות בטן וכו' ל"ק דאף שטעתה שמותר לזנות מזידה היא למעול מעל באישה אמטו להכי נענשא בצב"ת עשוי'. ומה שתמה עוד עמ"ש הרב לקמן וכי הא דבפ' הבא על יבמתו וכו' לק"מ דמהרי"קו לא מייתי ראי' מהתם להוכיח דסברה שמותר לזנות לא מקרי שוגג אלא כונת דבריו דשוגגת דכתב הרמב"ם היינו שסבורה שהיא בעלה והיינו כשוגג דפ' הבע"י אבל אין כונתו דמשם ראי' ולא מקרי שוגגת אלא סבורה שהוא בעלה:

עוד הביא מהרי"קו ראי' ממ"ש התוס' פ"ק דכתובות דף ט' וא"ת אכתי ס"ס היא ס' באונס ס' ברצון ואת"ל ברצון שמא כשהיא קטנה זנתה. ותירצו דשם אונס חד הוא ואם איתא דהיכא שאינה יודעת שיש איסור בדבר לא מתסרא אכתי נימא ספק תחתיו ואת"ל תחתיו שמא מרוב קטנותה לא ידעה שיש איסור ואין לו' דשגגה ואונס חד שמא דזה אינו דהרי באונס פטורה אפי' מקרבן ובשוגג דלא ידעה דיש איסור חייב' בקרבן עכ"ד וזה ימים אנכי עמדתי בתשוב' מהרי"קו הלזו אז אמרתי דיש לדחות ראית הרב ז"ל דגם שוגג' בכלל אונס הוא והבאתי קצת ראי' לזה מדאמרי' בחגיגה ריש דף י"ד אהא דפריך הוליד אין לא הוליד לא והתניא וכו' ל"ק כאן באונס כאן ברצון ואי בעית אימא הא והא באונס ול"ק כאן באשת כהן כאן באשת ישראל ואיכא למידק דכי היכי דקמהדר לאוקמינהו תרוייהו באונס הו"לל נמי ואב"א הא והא ברצון כאן בשוגג דהיינו לשיטת מהרי"קו שסברה שהוא בעלה ובעינן הוליד כאן במזיד דאפי' לא הוליד ומדלא משני

הכי משמע דשוגג נכלל בכלל אונס וכי תריץ כאן באונס כאן ברצון נכלל הכל אלמא בכלל אונס נכלל שוגג. וכן מוכח מדברי הרמב"ם פכ"ד דאישות דין י"ט שכתב האשה שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס הרי זו מותרת לבעלה שנאמר והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת וכו' ובדין ך' כתב ודין השוגגת ודין הנאנסת חד הוא שהשגגה צד אונס יש בה עכ"ל הרי דשוגגת מפיק לה מקרא דכתיב והיא לא נתפסה וכתב שהשגגה צד אונס יש בה וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' אלף קפ"ט וסימן יו"ד והאור זרוע ומהרש"ל בים של שלמה פ"ג דיבמות בסימן טו"ב דכלהו רבוואתא מיירי בשוגגת וקרו לה אונס. הן כל אלה הוינן בה זאת לפנים בראית מהרי"קו הנז':

וכדו חמות"י ראיתי להרב מהר"י עייאש ביום הלחמו על מהרי"קו כי נתן מלחמו לחם יהודה אף הוא הי' מתכוין לדחות הראי' הנז' מדברי הרמב"ם הנז' וכתב וז"ל ומה שדחה ראי' זו שהרי באונס פטורה מקרבן ובשוגג שלא ידעה שיש איסור חייבת בקרבן נפלאתי הפלא ופלא דגם בשוגג' שהוא בעלה חייב' בקרבן ואעפ"כ לענין זה דאיתסר על בעלה נכלל דין שוגג בשם אונס דכתיב בקרא והיא לא נתפסה ועוד אכתי יש ס"ס ספק תחתיו ואת"ל תחתיו שמא לא ידעה שום ידיעה כלל לא מהאיסור ולא ממרדות הבעל דהא מודה הרב דאם לא ידעה שמועל' באישה דאינה נאסרת. ועוד בלא"ה כיון דלא שכיח לקטנה שנשאת לבעל שלא תדע מהאיסור הא קי"ל במילתא דלא שכיחא אין לומר בה ס"ס כמ"ש הפר"ח כלל י"ג משם המ"מ בכהן דמוכת עץ דבר שאינו מצוי ואין חוששין לו עכ"ל ואיברא דיש לדחות ראי' זו דגם שוגג כיון דיש בו צד אונס נכלל בכלל אונס וככל הדברים אשר ראו עיניך. ומ"ש הרב הנז' נפלאתי הפלא ופלא וכו'. הפלאה זו איני יודע מה היא דכונת מהרי"ק"ו דאף דשגגה יש בה צד אונס מ"מ סבר הרב דלאו חד שמא הוא דאונס פטור מקרבן ושוגג חייב וסבר דכיון דחלוקין בקרבן שוגגת לא מן הש"ס הוא ושפיר עבדינן ס"ס דלא כתבו התוספות דשם אונס חד הוא אלא בקטנה אבל בשוגג' לאו חד שמא הוא כיון דחלוקין בקרבן זה כונת הרב ז"ל דהא על דברי הרמב"ם נקיט ואתי. אלא דמ"מ יד הדוחה נטוי' דגם דחלוקין בקרבן כיון דיש בו צד אונס חד שמא הוא. ומה שהקש' עוד דהאיכא ס"ס ספק תחתיו ואת"ל תחתיו שמא לא ידעה שום ידיעה כלל וכו'. הנה הרב הנז' ומהרי"קו נקטי במילתייהו ספק תחתיו. והוא שלא בדקדוק דהכא איירינן בקבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש אלא ספק באונס ספק ברצון הוה להו למימר:

ואפשר לישב קושיות הרב הנז' על מהרי"קו ואקדים להקשות עוד קושיא אחרת על הרב מהרי"קו דלשיטתו דלאו חד. שמא שוגג ואונס הא איכא ס"ס ס' באונס ס' ברצון ואת"ל

ברצון ס' שוגגת דסברה שהוא בעלה וא"צ לספוקי בקטנה אלא התרי ספיקי בגדולה. ותו איכא למידק דבהביאו הראי' מהרי"קו הי' על יסוד דנימא מרוב קטנותה לא ידעה שיש איסור בדבר ואמאי לא הקשה דנימא ס"ס ס' באונס ס' ברצון ואת"ל ברצון ס' שלא ידעה שאיסור בדבר. ואפשר דגם הרב מהרי"קו אזיל ומודה להאי כללא דמייתי הרב לחם יהודה דבמילתא דלא שכיחא לא עבדינן ס"ס ואמטו להכי ל"ק דנימא ס' באונס ס' ברצון ואת"ל ברצון ס' סבורה שהוא בעלה או לא ידעה שיש אסור דהא לא שכיחא בגדולה דתסבור שהוא בעלה או שאינה יודעת שיש איסור. אמנם הא מייתי ראיה מהריק"ו דנימא ס' באונס ס' ברצון ואת"ל ברצון ס' קטנה ולא ידעה שיש איסור דהא שכיחא דמרוב קטנותה לא ידעה שיש איסור אבל לומר שמחמת שהיא קטנה לא ידעה שמועלת באישה ס"ל למהריק' דלא שכיח דכיון דהיתה לאיש ודאי ידעה שמועלת באישה ובהכי מוצל מהריק"ו מכל הקושיות הנז' אלא דיש לדחות ראיתו כאמור אך ק"ק על הרב לחם יהודה דאצטריך לאתויי הא דמילתא דלא שכיחא מדברי הרב פר"ח שהביא מהה"מ וממרחק יביא לחמ"ו והלא עדיה בצד שכן מוכח מדברי התוספות בדבור זה דעסקינן ביה. ותו שהתו' כתבו דמוכת עץ שכיח ותירצו לקושית הה"מ תירוץ אחר. ומידי דברי נשאתי את עיני ואנכי חזון הרבתי להרב מנחת יעקב בקונטריס הספיקו' ס"ק ך' שהוכיח מדברי התוספות הללו דסברי דס"ס שאינו מתהפך לאו ספיק' הוא והן הן הדברים שכתב הריב"ש משם התוספות דלא מצאו כל אנשי חיל ידיהם איה כתבו התוספו' הך כללא וז"ל ואף דלהפך איכא ס"ס דהיינו ס' כשהיא קטנה וא"כ ודאי ליכא רצון ואף את"ל זנתה כשהיא גדולה מ"מ שמא באונס הוי מ"מ הוי ס"ס שאינו מתהפך ואפשר שזה כונת הריב"ש וסיעתו שכתבו בשם התוספות דס"ס שאינו מתהפך לא מקרי ס"ס וכתבו האחרונים שלא נמצא דבר זה בתוספות ולפי מ"ש ניחא שכונתם לתוס' אלו עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו דהא דחיית התוס' דשם אונס חד הוא שייכא בכל הצדדים ואף אי נקיטנא צד קטנה ברישא ונהפוך הוא ליכא ס"ס דלכי אמרת ס' קטנה ס' גדולה תו ליכא למימר ואת"ל גדולה ס' באונס ס' ברצון דס' קטנה נמי היינו מטעם אונס דפתוי קטנה אונס הוא ושם אונס חד הוא והרי דליכא ס"ס בין מצד זה בין מצד זה. ותו קשיא לי עליו דהרי התוס' בדבור זה הקשו דאכתי איכא ס"ס ס' מוכת עץ ס' דרוסת איש באשת כהן את"ל אינה מוכת עץ ס' אין תחתיו ובאשת ישראל את"ל אינה מוכת עץ ס' באונס ס' ברצון וכו' וי"ל דאם איתא דמוכת עץ היא היתה טוענת וכו' ע"ש והרי באשת ישראל דקבל בה אביה קדושין פחותה מבת ג' דכתבו דאיכא ס"ס ס' מוכת עץ ס' דרוסת איש ואת"ל דרוסת איש ס' באונס ס' ברצון והוצרכו לתרץ הרי הך ס"ס אינו מתהפך דכי

אמרת ס' באונס ס' ברצון ליכא למימר ואת"ל ברצון ס' דרוסת איש ס' מוכת עץ דכי אמרת ברצון ליכא למימר תו ס' מוכת עץ והרי דהתוס' בדבר זה עצמיו עבדו ס"ס שאינו מתהפך והוצרכו לתרץ ואיך הרב מנחת יעקב הוכיח מדבור זה עצמו דבעו מתהפך וכן ראיתי להרב פר"ח כללי ס"ס כלל י"ג ד"ה המקום השני שכתב סתם דמדבור זה של התוספות יש להוכיח דלא בעי ס"ס המתהפך וכן ראיתי להרב הגדול מהר"ר בצלאל אשכנזי בתשובותיו סימן ך' דף ס"ח ע"ד שכתב דמדברי התוס' הללו מוכח דלא בעו ס"ס מתהפך וכן ראיתי שכתב הרב מהר"ש אלגאזי בס' גופי הלכות אות תל"ב שמדברי התוספות מוכרח דלא בעיס"ס המתהפך ע"ש ולא פניתי לראות ביתר דברי האחרונים המדברים בזה רק זה ראיתי להרב גדול דורנו מהר"י בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בשו"ת סימן ז' דף ך' ע"ג שכתב דמ"ש הריב"ש בשם התוספות דבעו מתהפך בתשובותיו סי' קצ"ב הם דברי התוספות פ' חזקת דף נ"ה שהביאו פירוש רשב"ם והרמב"ן בחידושיו שם הביא פירוש רשב"ם ומדבריו מוכח דבעו מתהפך ותמה על מהרימ"ט והפר"ח והרב מהר"א אלפנדארי בסדר אליהו דף ח"ל ע"ש באורך (עמ"ש ביעיר אזן בכללים מערכת סמך אות ז' בס"ד). והאמת שלא עמדתי על הדבר רק אף לפי דבריו איני יודע איך נתפייס בזה שהריב"ש כתב שמסרו לנו כן התוספות בהרבה מקומות בתלמוד והוא לא מצאו בתוס' רק שהביאו פירוש רשב"ם ומדברי התוספות לא מוכח מידי אלא דהרמב"ן מפרש דברי רשב"ם הכי הלזה יקרא שמסרו לנו התוס' כן בהרבה מקומות. ותו מה יענה לדבורי התוספות שנראין איפכא ואין להאריך. ומ"ש הרב פר"ח שם ד"ה והמקום הששי להוכיח מדברי הרב המגיד שעמד בהא דהתוספות באשת כהן דאמאי לא אמרינן ס' מוכת עץ והוי ס"ס ותירץ דלא שכיח והם דברי הה"מ שהזכיר הרב לחם יהודה כמש"ל וכתב הרב פר"ח ואין זה מתהפך דכי קאמרינן ס' תחתיו ס' אין תחתיו תו לא מצינן למימר ואת"ל תחתיו שמא מוכת עץ היא ואעפ"י כן חשיב שפיר ס"ס עכ"ל נראה דיש לדחות דשפיר הוי מתהפך ס' מוכת עץ ס' דרוסת איש את"ל דרוסת איש ס' תחתיו. וכן להפך ס' אם זה שנפתח פתחה תחתיו ואת"ל תחתיו שמא מוכת עץ היא ויש לישב. נחזור לענין ראשון והנה מה שדחה הרב לחם יהודה ראית מהריק"ו מאסתר ומה שדקדק בסיום דבריו במ"ש בסיום דבריו מ"מ עשתה עבירה וכו' אף אנן בעניותין הכי כתיבנא על דברי מהריק"ו זה ימים. והכין חזינא לגאון מהרש"ל בים של שלמה שם דכתב דשאר ראיות של הרב מהריק"ו אינם מספיקות ע"ש. ואחזה אנהי להרב לחם יהודה שכתב וז"ל סוף דבר דלדעתי הקצרה אין חלוק בין שוגגת דבכל ענין מקריא שוגגת דצד אונס יש בה ומטעם זה נלע"ד דהשמיט מרן הבית יוסף תשובה זו ולא העתיק הדין הנאמר בה

לא בספרו הבית יוסף ולא בספרו הקצר אמנם הרמ"א ז"ל בהגה"ה נגרר אחר מהריק"ו וכתבה ולפי דעתי אין לסמוך על זה ואפילו למעשה וכו' וראיה לדברינו מהך דמכות דף ז' וכו' פרט לאומר מותר וכו' וכתבו התוספות. וכו' דשאני הכא דכתיב שגגה יתירה למעוטי כשאומר מותר הרי לך וכו' בעלמא דכתיב חדא שגגה פירושו אפילו באומר מותר וא"כ מקום שתמצא שוגג הוא שם כולל לכל מיני שוגג עד שיבארו לנו בפירוש וזו ראיה לסתור סברת מהריק"ו ע"ש עכ"ל. ומ"ש דמטעם זה השמיט מרן בבית יוסף תשובה זו וכו' אינו טעם לשבח דאדרבא הי' לו למרן להביאה ולסתור ראיותיו ולהכריע הפך דבריו בדרך ארוכה או בקצרה יאמר קדוש דאין ראיותיו מכריעות ומכונות לדינא ומה זו שתיקה מאחר דמהריק"ו בישראל גדול שמו לגאון שמהו וכל הרואה דבריו סומך עליהם והיה לו למרן ללמד דעת דבזה אין לסמוך עליו. ואעיקרא אשתמיטתי' להרב לחם יהוד' דמרן בב"י אה"ע סי' קט"ו כ' תשובת מהריק"ו הלזו בקצור וכתב שהביא ראיות לדבר ונראה מסתמות דבריו ומסגנון שכתב שהביא ראיות לדבר דמסכים עמו. ואם כה יאמר האומר א"כ מדוע לא העלה על שלחנו ש"ע תשובה זו. צא תאמר לו דאשכחן כמה זמני דינים שהביא' בבית יוסף והם אמיתיים והשמיטם בש"ע כנודע לכל מאן דסמיך אתכא. ורגילי רבואתא בתראי למימר בכגון זו דהיה בעיניו דין פשוט או דלא שכיח. ואף אנן נמי הכא דתרתי איתנהו בדין זה דהי' בעיניו ז"ל הדין פשוט דלא מקרי שוגג סבורה שמותר לזנות ופשיטא דאסורה לבעלה. ותו דלא שכיח דתסבור שהוא מותר לזנות מאחר שבכל הדתו' אף מא"ה אסור וכמעט חסר המציאות ומשו"ה השמיטו בש"ע. והרב מהריק"ש בהגהותיו סימן קט"ו וסימן קע"ח הביא תשובת מהריק"ו ע"ש. ומאי דמייתי ראיה מדברי התוס' דמכות דאומר מותר חשיב שוגג בעלמא. איברא דכ"כ התוס' נמי בשבת דף ע"ב ד"ה באומר מותר. אמנם אשתמיטיתיה דהתוספות בסנהדרין דף ס"ב ע"א. כתבו וז"ל ורבא אמר לא באומר מותר ובריש הגולין דממעט רבא מבשגגה פרט לאומר מותר התם גריס רבה דעני אבייי בתרי' א"נ גבי גלות טובא בשגגה כתיב עכ"ל עיניך הרואות דלשינויא קמא דמשני שאר מילי הוו כגלות דמעיט אומר מותר ולפ"ז למה שפסק הרמב"ם פ"ו דרוצח דאומר מותר אינו בכלל שוגג ה"ה בשאר אסורין. ותו אשתמיטיתיה דהתוספות בבכורות דף כ"ג ע"א ד"ה סבר כתבו וז"ל ושמא חשיב שוגג כסבור שמותר לבטל עכ"ל הרי דספוקי מספקא להו לתוספו' אי חשיב שוגג כסבור מותר לבטל והוא פשיטא ליה שלא ראה אלא דיבור התוספו' דמכות. ותו נעלם ממנו מ"ש הרמב"ם פ"ה דתרומות דין ח' אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה וכו' אבל אם ידע ושגג שמותר לתרום מן טמא על הטהור הרי הוא כמזיד

עכ"ל הביטה וראה דבתרומה ליכא קרא ופסק הרמב"ם שהוא כמזיד והרב הנז' תלי זייניה על דברי התוספות דמכות כאלו הם מוסכמים. ועוד נעלם ממנו דדין זה פלוגתא דרבנן בתראי בי"ד סימן צ"ט דין ה' גבי אין מבטלין איסור לכתחילה וזכורני שהרב ט"ז שם מסכים להתיר בשוגג שלא ידע שאסור ומייתי ראיה מתשובה זו של מהריק"ו דדוקא הכא בנדון מהריק"ו דכתיב קרא ומעלה בו ע"ש (וזה כתבתי מתוך הסגר מדבר באופל ואין כל ספרי הקדש בידי לעמוד בענין כראוי ומהס' הנמצאים אצלי כתבתי) והרב מנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק ל"ד כתב דמשמע מדברי הטור וראב"ן וסמ"ג דאף דטעה בדין מקרי מזיד ע"ש דמייתי דברי הרב ט"ז וגמגם ופקפק בהם. גם הרב פרי חדש שם כתב דגריע שוגג זה דטועה בדין ע"ש. והרב בית יעקב סי' פ"ה האריך להשיג על הט"ז בזה ועיין עוד בסימן צ"א ואין הפנאי מסכים לעמוד על דבריו:

וראה זה חדש דהרמב"ם פ"ק דתמורה דין ב' כתב אם דימה שמותר להמיר אינו לוקה ופירש מרן דאנוס הוא ואינו שוגג ובספר פני משה פירוש הירושלמי בנזיר דף י"א כתב ויש לתמוה דקי"ל אומר מותר שוגג וכו' ע"ש והו"ל לאתמוהי גדולה מזו דבכמה דוכתי נדון כמזיד וצריך להתישב בשרשן של דברי' ובסוגיות דשייכי לזה ובחידושי הראשונים ועמ"ש הרשב"א בחידושיו סוף פ' כלל גדול. המורם ממאי דכתיבנא דלדעת מהריק"ו. ומהרש"ל ומור"ם ומהריק"ש זו שסבורה דמותר לזנות אינה שוגגת וכיון דזנתה ומעלה מעל באישה אסורה ודייקי לה מהריק"ו ומהרש"ל מדכתיב ומעלה בו מעל ומוכח לפי דעתם ז"ל דהמים בודקין זאת האשה אשר זנתה הגם דסברה שהיא מותרת כל שמעלה מעל באישה ובגווה משתעי קרא דכתיב בפרשה ומעלה בו מעל כמדובר. ואולם נראה מדברי הרשב"א בתשובה סי' אלף קפ"ט דזו האשה עם היות דאסור' לבעלה לא איתסירא מדינא אלא מקנסא שהרי כתב הרשב"א שם וז"ל אשה זו מקודשת גמורה לראשון ואם נשאת לאחר תצא מזה ומזה וא"ת אנוסה היא שלא ידעה שתהא אסורה להנשא הא ליתא דהוה לה למידק וכל דלא דייקא תצא מזה ומזה כדאיתא פ' האשה רבה ומשום דלא דייקא ואינסיבא לא אמרינן אנוסה היא זו וכו' אבל זו איזה אונס הי' שתסמוך עליו לינשא א"כ כל הנשי' שזינו נתיר ונאמר סבורה היתה שאינה אסורה בכך עכ"ל ומשמע מדבריו דבאשה שזנתה וסבורה שאינה אסורה מדינא מותרת אבל אין לנו להתירה דה"ל למידק. ובבית יוסף דפוס ברלין שלפני בסימן קט"ו כשהביא תשובת מהרי"קו הלזו כתוב בין חצאי לבנה וכן משמע בתשובת הרשב"א סי' אלף קפ"ט ונראה שהיא הגהה מבחוץ ואינה מדברי מרן. ומ"ש וכן משמע בתשו' הרשב"א הוא שלא בדקדוק דהרי הוא כמבו"אר הפרש גדול דאיכא בין הרשב"א למהרי"קו ועיין מ"ש הרב בית שמואל

סימן קע"ח ס"ק ד' ויש להרגיש עליו דמזכיר שם תשובות הרשב"א ונדונו דסברה שלא היה קדושין הטבעת שנתן לה וכו' ולא העיר מתשו' הרשב"א על דברי מהרי"קו דסליק מינייהו ע"ש. וגם תשובת הרשב"א הלזו נסתרה והיה העל"מה מהרב מהר"י עייאש בספר לחם יהודה שהחליט הדבר הפך מהריק"ו ואפילו למעשה כמש"ל ועמ"ש הרב משנה למלך פ"ב דסוטה דין ח' ד"ה ומ"מ שכתב בתוך דבריו דמי ששגג דסבור דהיתה אשתו או דשגג בעיקר האסור דסבר דאותה ביאה אינה אסורה וכו' ע"ש ומדבריו נראה כדמשמע מתשובת הרשב"א דמדינא שרי אלא דבאישה קנסינן לה כאשר דברנו בס"ד.. **מעתה** חל עלינו חובת בי"אור לדעת הרשב"א אנן מה נענה בראית מהרי"קו מקרא דכתיב ומעלה בו מעל דמוכח שהיא עתכונת למעול באישה ומזנה תחתיו והיינו דלא כתיב ומעלה בה' והסכים עמו מהרש"ל כמש"ל. ונראה דלדעת הרשב"א איכא למימר דלאו ראיה היא כלל דכיון שהיא סוברת דמן הדין מותר לזנות אף כי הוא ציוה אל תסתרי עם פ' לא מקרי דמעלה מעל באישה דדבר שאסו' מן הדין ועשתה היא מעילה אבל זו סבורה שאין אסור בדבר אלא דבעלה מקפיד על זה על דרך שיש מדות באנשים מקפידין אשר לא כדת כדאמרו בסוף גיטין ובמה שעשתה נגד בעלה במה שאינו אסור מן הדין אינה בעונש סוטה. תדע דהא איהו אמר לה אל תסתרי עם פ' ונסתרה ושהתה כדי טומאה ואם טהורה היא הרי היא מתחזקת ופניה מזהירות ונזרעה זרע אף שעשתה נגד רצון בעלה וממאנת למא"מרו עבדא לה מסתור"יתא הא למדת דאין מעילה אלא היכא דעבדא איסור' א"כ גם זו שסבורה דמותר לזנות לאו מעילה בו היא לדעתה. ולפום ריהטא ק"ק על מהרי"קו ומהרש"ל דלפי דעתם דזו מועלת באישה וכתבו דשוגג' דכתב הר"מ פכ"ד דאשות סבורה שהוא בעלה אמאי לא מייתו ראיה למילתייהו ממ"ש הרמב"ם סוף פ"ג דסוטה וז"ל אשה שזנתה באונס או בשגגה וכו' אין המים בודקין אותה שנאמר והיא לא נתפסה פרט לאנוסה שהרי נתפסה בחזקה ותמעול מעל באישה פרט לשוגגת עכ"ל דהרי שוגגת מפיק לה מדכתיב מעל באישה ולדעת' מוכרח דהיינו סבורה שהוא בעלה דההיא דסבורה שמותר לזנות מועלת באישה היא ותו ק"ק דלדברי הרמב"ם פכ"ד דאשות דמפיק לשוגגת מוהיא לא נתפסה כנז' אמאי אצטריך הכא מעל באישה למעוטי שוגגת הא מוהיא לא נתפסה אמעיט שוגגת דצד אונס יש בה כמ"ש פכ"ד דאשות. ותו קצת יש להרגיש על מרן הכ"מ שם פכ"ד דאשות דהו"רה גבר לשוגגת ההיא דהוחלפו והו"ל להזכיר הך דרשא דמעל באישה ולא שוגגת ומרן הורה בירושלמי והרב משנה למלך שם כתב דהוא גמרא ערוכה בסוטה דל"ב ע"ש ולא העיר עוד על מרן דהוא עצמו בכ"מ שם בתחילת פ"ג הזכירה. ומ"מ כעת לא ראיתי בירושלמי ובבלי הך

דרשא דכתב הר"מ מעל באישה פרט לשוגגת. והנני יוסיף להעיר על מהרי"קו דדריש ומעלה בו מעל בסבורה שמותר לזנות דאי לא לכתוב בה' ועל מהר"של דתלי זייני בהא כמו שנאמר דהרי בירושלמי ריש סוטה בפלוגתא דר"א ור"י דר"א סבר מקנא על פי ב' ומשקה על פי עד א' או ע"פ עצמו ואמרו בירושלמי דמשקה על פי עד א' או ע"פ עצמו ומעלה בו בתנאים שהתנה עמה ע"פ אחרים דאפילו ע"פ עצמו משקה וזהו ומעלה בו שהוא הבעל משקה ע"פ עצמו. ור"י סבר מקנא ע"פ ב' ומשקה ע"פ ב' ואמרו בירושלמי מ"ט דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר דבר זה הקינוי כי מצא אין מציאה אלא בעדים ואין (כנ"ל להגיה) משקה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ומעלה בו בקינוי. והרי דבירושלמי דריש האי:

ומעלה בו לר"א ולרבי יהושע למר כדאית ליה ולמכ"דל דלר"א דמשקה ע"פ עצמו דריש ומעלה בו בבעל שהוא ע"פ עצמו יכול להשקותה. ולר"י דבעי עדים בקנוי וסתירה קאמר דבו קאי אקינוי ולא קאי אבעל ולאפוקי מדר"א דדריש דמשקה ע"פ עצמו מדכתיב ומעלה בו דקאי אבעל להכי קאמר דבו קאי אקינוי. ומאחר דאשכחן תרי תנאי דדרשי האי ומעלה בו איך מהריק"ו ומהרש"ל מדעת עצמם דרוש ליה לדרשא אחרינא. ותו אתמר בבמדבר רבה פ"ט ומעלה בו מעל אמר הקב"ה לסוטה בבעליך את מועלת ומשקרת בי אין את יכולה לשקר שאני אפרסם מעשיך וכו' הוי ומעלה בו מעל. ראו עתה דאית לן בהאי ומעלה בו שמעתא ואגדתא ואיך הרבנים הנז' דרשי מדעתם האי ומעלה בו ומפקי מיניה דינא ובפרט מהרש"ל שכת' שכל ראיות מהרי"קו אינם ראיות ואקרא סמיך. ובשלמא למהריק"ו אפשר לישב קצת דלדעתו דעת עליון שאר ראיותיו מכריעות ומספיקות זאת היתה לו דאסמכיה אקרא ולא שסמך על רוח מבינתו לדרוש דרשות מעצמו ולחדש דינים אמנם כיון דהלכה זו העלה מכח ראיות לדעתו הרחבה שפר קדמיה להוכיחו מהכתוב אסמכתא בעלמא מעין דוגמא למאי דאמור רבנן דהרמב"ם לא קפיד אקראי כל שהדין אמת וזמנין דמייתי פסוקא דפסקיה משה מדעתו אף שהש"ס דחה אותו והא נמי ישובא הוא למה שהקשה הרב לחם יהודה על מהריק"ו דאיך דרוש דרש דרשות מדעתו כמדובר לעיל מראש מקדמי אר"ש דלא שייך לומר היכי דריש מעצמו אלא כשהדין ההוא מפוקפק ולמדו מהכתוב בלי ראיה אחרת אבל כל שהדין אמת אין קפידא דאסמכיה אקרא דרך אסמכתא. ועפ"ז מיושב הא דהוינן בה דאיכא בהאי קרא דרשות מרז"ל דמהריק"ו לאסמכתא כתביה ולא איכפת ליה אי רז"ל דרשי ליה לדרשות אחרות וכל כי הני מילי מצינן למימר בעד מהריק"ו. אמנם מהרש"ל שכתב דאין לו ראיה אלא זו מהכתוב זוהי שקשה דכבר קדמוה רבנן רז"ל לדורשו דרשא אחרת שהן רשאין

שוב ראיתי בספר פני משה פירוש הירושלמי שם בסוטה דהגיה לשון הירושלמי באופן אחר וכתב דז"ש בירושלמי ומקנא. לה ע"פ עד או ע"פ עצמו ומעלה בו בקינוי אין כאן מקומו אלא בסיומא דמילתיה דר' יוסי בר יהודה דפליג בסברת ר' אליעזר דסבר מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ו משק' ע"פ ב' וז"ש ומעלה בו אקינוי דהבעל מקנא לה ע"פ עצמו ע"ש והנאני דהגהה זו סלקא שפיר טפי. ולפ"ז האי ומעלה בו דדרשי בירושלמי היינו לתרי תנאי אליבא דר"א ואנן לא קי"ל כותיה אלא כר' יהושע דמקנא ומשקה בעדים ולדידיה ליכא שום דרשא בהאי בו. ומ"מ הו"ל למהריק"ו ולמהרש"ל לאתויי הירושלמי ולהגיהו ולפרשו. ותו דהאיכא דרשת במדבר רבה אליבא דכ"ע. ותו ק"ק דהאמרו במעילה ריש פ"ה דף ח"י אין מעילה אלא שנוי וכה"א כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל ועמ"ש התוספות שם ולפ"ז נראה דלא מצי קרא לומר מעל בה' כדדייקי מהרי"קו ומהרש"ל עיין בש"ס ובתוס'. איכו השתא לדעת הרשב"א דזו דסבורה שמותר לזנות מותרת לבעלה אלא דקנסינן לה נראה פשוט דאין המים בודקין אותה וכן מוכח מהא דאמרינן בסוטה דף ל"ב ע"ב ת"ר משמיעין אותה וכו' ובמה היא נטמאת בשוגג או במזיד באונס וברצון ופיר"שי וז"ל ובמה היא נטמאת משמיעין אותה הלכות המים ע"י איזו טומאה הן בודקין אותה שאם נטמאה היא מזידה ברצון בדקוה ואם שוגגת כגון אמרו לה מת בעליך או אנוסה לא יבדקוה עכ"ל עיניך תחזינה משרים דאם אמרו לה מת בעליך שוגגת היא לענין זה ואין המים בודקין אותה אף דאסורה לבעלה משום דה"ל למידק חשיב לה שוגגת דמדינה שוגגת גמורה היא אבל רבנן קנסוה דה"ל למידק וה"ה בזו שסבורה שמותר לזנות לדעת הרשב"א לפום מאי דכתיבנא דמדינא שוגגת היא אלא דקנסינן לה. דאין המים בודקין אותה:

ומן האמור יבא לכלל ישו"ב שינוי דברי רש"י ז"ל דהכא בדף ל"ב פירש שוגגת כגון אמרו לה מת בעליך. ובדף כ"ח ע"א במאי דקאמרינן התם מגיד לך הכתוב שהספק אסורה ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי וכו' ופירש רש"י וז"ל סוטה לא עשה בה וכו' דכתיב והיא לא נתפסה אסורה הא נתפסה מותרת וה"ה לשוגג אשתו ואשת איש עמה בבית ונתכוון לאשתו ונזדמנה לו זו ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה עכ"ל ויש להרגיש אמאי רש"י ז"ל ככה בשנותו את טעמו דהכא פירש שוגגת סבורה שהוא בעלה והתם פירש כגון אמרו לה מת בעליך וכבר נודע דרש"י דקדק בדבריו מאד ובשינוי אות בא ללמד הלכתא גברותא. ועל פי דרכנו גם כאן בדקדוק גדול כתב כן דבדף כ"ח דאיירי בהתר אשה לבעלה דעשה בה ספיקה כודאה לאפוקי שוגגת דשריא לגברא נקט אופן שוגגת דשריא ליה התר גמור בין מדינא בין מגזרת

חכמים והיינו סבורה שהיא בעלה דאתתא שריא לגברא. אמנם אמרו לה מת בעליך או סבורה שמותר לזנות נהי דמדינא שריא אבל רבנן קנסוה ואמטו להכי נקט מציאות שוגג דשריותא היא לגמרי לבעלה פטיר ועטיר מכל ערעורי. ברם בדף ל"ב דמיירי בבדיקת המים והתם כל מין שוגג לא בדקי לה מיא לרבותא אשמועינן דאמרו לה מת בעליך לא בדקי לה מיא הגם דמדרבנן אסרוה. ובלכתך בדר"ך הזה אתה תב"ר לשיטה זו תריץ ואימא מאי דדייקינן לעיל על הרמב"ם דבסוף פ"ג דסוטה כתב והיא לא נתפסה פרט לאנוס' ותמעול מעל באישה פרט לשוגגת ופכ"ד דאשות כתב דשוגג ואנוסה נפקי מלא נתפסה ע"ש וכמש"ל והוינן בה דאמאי אצטריך בסוטה מעל באישה למעוטי שוגגת והא מלא נתפסה נפיק שוגג וכמ"ש בה' אשות וכ"כ רש"י ביבמות דף צ"ה ע"א בהא דתניא שגגה באסור לה אינה נאסרת במותר לה ופירשו כדדרשינן הא נתפסה מותרת. ואפשר דסבר הרמב"ם דמלא נתפס' לא דרשי' למעוטי שוגגת אלא כאשר יהיה האופן שוגג גמור כסבורה שהוא בעלה ובאופן דלא רמיא עלה למידק אלא טעתה באישון לילה ובעלה שרוי אצלה ובא עליה אחר וזו סברה כי בעלה הוא דזו צד אונס גמור יש בה וזו לא צריכא קרא אחרינא למעוטי דמלא נתפסה נפיק. אכן אמרו לה שמת בעלה או סברה שמותר לזנות בשגם לא כיונה לזנות מ"מ קרוב למזיד הוא דה"ל למידק ושאלה אשה שאלה בבעלי"ם גם חקרה הטב הטב אי ודאי מת ותמהר לדבר אשה רעותה אי יצר זונה לאו כל כמיניה אפנו"י מופ"נה וליכא אסורא וכל כי הני לא ממעטי מלא נתפסה דלא קרינן בהני צד אונס כל שבידם לברר להכי אתא קרא מעל באישה למעט כל מין שוגג אף דה"ל למידק כי לא נתכוונה למעול. ובה' סוטה דקאי הרמב"ם ז"ל בבדיק' המים נקט שפיר מעל באישה ולא שוגגת דמהך קרא אמעיטו כל מיני שגגה וכל הני לא בדקי להו מיא וכמש"ל. אמנם בה' אישות דאיירי בשריותא לגברא נקיט שוגגת בהדי אנוסה ומעיט תרוייהו מלא נתפסה דהיינו שוגגת גמורה דסבורה שהוא בעלה שיש בה צד אונס דהא דוקא שריותא לבעלה אבל סבורה שמותר לזנות או א"ל מת בעלה קנסינהו רבנן ככל מאי דאמרן והרי הוא כמבו"אר. ולפי האמור יש לישב קצת מאי דהוי בה הרב משנה המלך ספ"ג דסוטה וז"ל אשה שזנתה באונס וכו' לא ידעתי לאיזה תכלית כתב רבינו כל זה ומה בא ללמדנו דבאונס או בשגגה או דרך אברים דאין המים בודקין אותה שהרי דין האונס והשגגה נתבאר פכ"ד דאשות דין י"ט ודין בא עליה דרך אברים פשוט וכו' ואם בעלה כהן בין באונס בין בשוגג אסורה אבל נשיקה וכ"ש דרך אברים פשיט' דאינו אוסרה לכהן וא"כ אם המים בודקין אותה או לא לאיזה תכלית ולו חפץ ה' להמיתה בין באונס בין בשגגה או דרך אברים מה אכפת לן אנן בדידן ואיהו בדידי' עכ"ל ולפום

מאי דכתיבנא אפשר לישב דנפקא מינה מהאי דכתב הרמב"ם פ"ג דסוטה דלא נתפסה פרט לאנוסה מעל באישה פרט לשוגגת להשמיענו דשוגג' שכתב פכ"ד דאשות היינו שוגגת שסבורה שהוא בעלה ולא סבורה שמותר לזנות דההוא לא נפקא מלא נתפסה דלא קרינן בה צד אונס ולכן בה' סוטה כתב מעל באישה פרט לשוגגת דאצטרך מיעוטא אחרינא לגלות שלא יבדקוה המים אבל להתיר אינה מותרת אלא אותה שיש בה צד אונס והנהו קנסינהו רבנן וכמש"ל ובזה הנה בא לכלל ישו"ב קצת דברי הרמב"ם. עוד מילתא בפומאי משום יתובי ההערה הלזו בדברי הרמב"ם אשר הערה הרב מש"ל דהרמב"ם השמיענו כזאת לאסבורי ניהלן איך התחילו לבא עליהם חולאים מותרת לישראל ולכהן כמ"ש שם פ"ג דין כ"א למאי דקי"ל דמי שהזכות תולה לה מתחלת להתנוונת דרך אברים וסופה בצב"ת עשויה לצבות בטן. ואשר היא טהורה פניה מזהירות ואם יש בה חולי יסור וכו' וכמ"ש הרמב"ם בסמוך. והשתא מצאה החקירה מקום לנוח דכיון דכך היא המד' דאם טהורה היא קמה בזיהר"א דאזה"ר לה רחמנא ואם בריא"ה עלתה בידה הבריא"ה. ואם זכות תולה לה עון עצמו אינו נמחק ונימוק"ו עמו נימוקת והולכת. והשתא היכי שרינן זאת האשה אשר עין רואה דלא זו ס"ר בית הזה"ר ופניה לא היו לה שאינן זהירו"ת אף זו מתנוונה והולכת. אמטו להכי סמוך ונראה לדינים אלו השמיענו כזאת הרמב"ם הא דאנוס' ושוגגת ודרך אברים דמזה נובין. ונדון דזו אנוסה או שוגגת ומשו"ה לא היו לה פנים מאירות אשר איננה טהורה ומיהו שריא דנאנסה או שגגה ומאי דכל אדם חזו בה כמו חלאי"ם אימור דחלאים אחרים נינהו ולא מסיבת המים ולכך שריא ולא מספקינן דנטמאה ותלתה לה זכות עד אשר צבתה בטנה. ואשת כהן נמי שריותה היא דיש לתלות דבא עליה דרך אברים ולכן לא זכתה לזיו קלסתר והא קא סתר דהא מיהא קרבו רודפי זימה אברים קודמין ולא איתסירא לכהן וכמ"ש הרב ז"ל

א"נ אפשר לומר דכתב הרמב"ם דין זה דאין המים בודקין כדי שיודיענה הכהן ענינים אלו שלא להוציא לעז על המים וכמ"ש בסוטה דף ל"ב דהיו מודיעין אותה במה נטמאת וכו' שהבאתי לעיל שלא להוציא לעז על המים. וכבר הרמב"ם שם פ"ג דין ו' כתב ומודיעם שהבטן תלקה תחילה וכו' כדי שלא להוציא לעז על המים וכיון שכתב דגם זה דסדר בדיקה מודיעה אין צ"ל דמודיעה מילי דלא בדקי לה כלל ולכן כתב דין זה להורות דהי' צריך להודיעה כל זה שלא להוציא לעז על המים וע"ש דין ו' מ"ש מרן בכסף משנה. והנה בתשובת מהר"י קולון הלזו דעסיקנא בה מבואר דפשיטא לי' להרב ז"ל דאשה שנבעלה לצורך הצלת נפשות כאסתר הגם שהיא מצוה גדולה נאסרה על בעלה וכמשז"ל על מ"ש וכאשר אבדתי אבדתי ומזה הביא הרב ז"ל ראי' לנדונו בסבורה

שמותר לזנות וכמו שרמזנו לעיל. וצופה הייתי להרב בית יעקב בתשובותיו סי' ל"ט דנשאל היכא דהבועל אנוס שאיימו עליו להורגו אם לא יבעול אשת ישראל והיא נתרצית ליבעל כדי להצילו מההריגה אם האשה אסורה לבעל. ולפי שתשובת הרב הנז' בזה כלה מקשה אחת אמרתי אבא אעי"ר על דבריו דרך קצרה. והנה הרב ז"ל תחילה הביא ראי' להתיר ממה שכתב הטור סימן כ' הוא אנוס פטור וכתבו דנ"מ לאסור איסור או להתיר אשה לבעלה וא"כ נפשטה בעיין דכשהוא אנוס והיא נתרצית להצילו מותרת וכתב דזה כוונת הרב בית חדש כמ"ש שם ולא כמ"ש הרב חלקת מחוקק בכוונת הרב ב"ח ומיהו דין הח"מ אמת עכ"ד וכבר כתבתי במקום אחר דפירושו בדברי הרב ב"ח לא נהירא דהעיקר חסר בדברי הרב ב"ח. והשתא אין ראי' מדברי הטור מתרי טעמי חדא דלא בכל הדינים שכתב הטור לפטור ממיתה נ"מ להתיר אשה לבעלה דהרי משמש באבר מת פטור ממיתה והיא נאסרת על בעלה וכמ"ש הרב בית שמואל סימן כ' ס"ק ה' וסי' י"א ס"ק ג' והרב שבות יעקב ח"א סימן צ"ד ע"ש. ותו דדין הרב ח"מ אמת דאם אנוסה להביא עליה את הערוה פטורה ומותרת לבעלה וכמ"ש הוא עצמו וא"כ אף לדידי' הכונת הב"ח אינה כך. מ"מ יכולים אנו לפרש דברי הטור בזה דוכיון שיש פירוש אחר בדברי הטור אינה ראיה אפי' תימא שהב"ח כיון לפירושו דהרב ב"ח תלי זייני' בדברי הטור ויש פירוש אחר בדברי הטור. וכ"ש שלפק"ד אין כונת הרב ב"ח כן כאשר המעיין ישפוט בצדק:

עוד הביא הרב בית יעקב תשובת מהרי"קו דקאימנא בה שכתב דאשה הנבעלת ברצון להצלת נפשות כאסתר אסורה לבעלה והביא ראי' לדבריו ממ"ש התוספות בריש כתובות אהא דפריך ולדרוש להו דאונס שרי בשם ר"ת דאין חייב מיתה על ביאת גוי ומייתי ראי' מדאמרינן והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והא ג"ע וכו' ומאי קושיא דלא פריך והא ג"ע הואי הרי אין כאן ג"ע דהית' מוכרח' להצלת נפשות אלא מוכרח דגם היא אסורה אף דכונתה להצלת נפשות ומינה לנ"ד אך קשה על מהרי"קו מדברי רי"בם שכתבו התוספות דפליג על ר"ת וס"ל דביאת גוי אוסרה לבעלה וקשה לרי"בם איך מתרץ ראית ר"ת ממ"ש והא אסתר פרהסיא ולא פריך והא אסתר ג"ע אלא מוכרח דס"ל לריב"ם דלא פריך והא אסתר ג"ע דכיון דהי' להצלת נפשות ליכא ג"ע ומותרת לבעלה ומאי דקאמרה כאשר אבדתי היינו לפי שסבורה שלא הי' יכולת להציל ישראל אבל ודאי דאסתר היתה מותרת למרדכי אח"כ כיון דהצילה נפשות וא"כ גם בנ"ד מותרת זהו תורף דברי הרב בית יעקב ז"ל. ומה שהביא ראי' למהריק"ו מראית ר"ת דאי אמרת דלהצלת נפשות מותרת להכי לא פריך והא ג"ע דלא אסורא לבעלה. עמו הסליחה דאפי'

תימא דמותרת הפך מהריק"ו שפיר מייתי ר"ת ראי' דאמאי הש"ס לא פריך כשלא הי' להצלת נפשות מראש מקדם והיתה נבעלת אסתר ואף דהי' אונס גמור הי' לה ליהרג דג"ע הואי. ומה שהקשה דאיך מתרץ ריב"ם ראית ר"ת דלא פריך והא ג"ע הואי. תימא דאשתמיטיתיה דברי התוספות שם באותו דיבור דכתובות דעסיק ביה ודברי התוספות פ' בן סורר דף ע"ד ודברי הרא"ש בפסקיו פ' הבא על יבמתו ופ"ק דכתובות דבפה מלא ריב"ם פריק לה דהא דלא פריך ג"ע הואי דפשיטא לי' דאיכא לשנויי קרקע עולם ואין לה למסור עצמה אבל לענין חילול ה' לא הי' נראה לו שיועיל טעם קרקע עולם ומשני קרקע עולם היתה ואפי' ח"ה ליכא וכ"כ התוס' ביומא דף פ"ב ע"א ע"ש. ומה שישב להה"א דכאשר אבדתי דמספ"ל אם תציל וכו' לא נהירא דלכי אמרת דמשום הצלת נפשות שריא אפי' בס' נפשות שריא ואף שלא הצילה דהא ספק נפשות דוחה שבת ואפילו לפי שיטתו נדון דידי' לא דמי כלל לאסתר דהאיש הזה דינא הוא דיהרג ואל יעבור ואפי' לדעת התוספות דאנוס פטור ממיתת ב"ד הרי חילל את ה' דדינא הוא שיהרג ואיך אפשר דהאשה הלזו שנבעלת ברצון תהי' מותרת לפי שהצילה למי שהי' מחויב ליהרג ועל ידה חילל את ה' ומה דמות יערוך לאסתר המלכה וגבה טורא ביניהו כאשר גבהו שמים. ומה שדקדק מלשון הטור איפכא מדלא תני אונס פטור ורצון חייב וכו' הרואה יראה דלאו דוקיא הוא כל עיקר. גם מה שהביא מסוגית פ' הבא על יבמתו ורצה ללמוד לנ"ד דהוא אנוס והיא לא אנוסה בישראל שריא כנ"ד והאריך בזה כמה דבריו רחוקים דאף לפי מ"ש דלמאי דקי"ל כר"ש וכו' מ"מ הרי הש"ס ניחא לי' לאוקומיה וכן אחלוקה א' גם הוא אזיל ומודה דלא קאי ארצון ומאחר שכן מי שם פה להביא ראי' דהוא אנוס והיא לא אנוסה בנ"ד שריא בישראל מכח וכן ודילמא לא קאי אהך חלוקה ואין להאריך עוד. ועין בעין יראה המעיין כי אין בכל דברי הרב הנז' שום ראי' להתיר בנ"ד. והדברים ק"ו שמהרי"קו סגר ואין פותח דאפי' ביעל ואסתר דהי' להצלת כל ישראל או רובן נאסרה על בעלה דבעינן שיהי' אונס בביאה עצמה. ויש להביא ראי' לזה ממ"ש הה"מ פ"א מאסורי ביאה שהביא סברת יש אומרים דכיון דמחמת האונס יהב דעתי' ונתקשה פטור בדיני אדם וכתב וז"ל ולפי פירוש זה הקשו למה לא פירש המשנה דהיא אנוס בשאנסוהו למיתה וכו' והם ז"ל תירצו דההיא כיון דבביאה עצמה ליכא אונס לא קרינן בי' הבא על יבמתו באונס אלא מדעת ושלא בכונת מצוה עכ"ל וכ"כ הרשב"א בחידושיו שם ריש פ' הבא על יבמתו דלא מקרי אונס אלא כשיש אונס בביאה עצמה. ומשם נלמוד דכי אמרו אשת ישראל שנאנסה מותרת היינו שאנוסה בביאה עצמה וכמ"ש מהרי"קו דהגם

דמצוה גדולה מאד מאד עשו אסתר ויעל אסורו' לבעליהן כיון דהביאה עצמה אינה באונס וק"ו בנדון הרב בית יעקב דודאי נאסרה וכמש"ל:

ואחר זמן רב בא לידי שו"ת שבות יעקב ח"ב וראיתי בסי' קי"ז שהסכים כמהרי"קו וכתב שהרב בית יעקב לא עיין בגוף תשובת מהרי"קו. ומה שהקש' שם הרב שבות יעקב על דברי מהר"י פינטו ישבתי קצת בספר הקטן דברים אחדים דרוש ח' בס"ד. גם אחר רבות בשנים למעלה מעשרים שנה שכתבתי זה ראיתי בס' נודע ביהודה הנדפס מחדש בשו"ת א"ח סימן ל"ה דף י"ט ע"א שכתב בתוך דבריו וז"ל י"ל דנשים לאו דינא גמירי ואינה יודעת שנאסרה על הבעל ואומר מותר לא גרע עכ"פ משוגג עכ"ל וק"ק דזה הפך מהרי"קו ומור"ם בהג"הה הנז' ומאי דפשיטא לי' דאומר מותר לא גרע עכ"פ משוגג מאי דפשיטא לי' למר אינו פשוט כמש"ל:

סימן מט

גר אם ישא אשה אשר בגיותו טימא כיון שנתגייר וכקטן דמי.

שאלה. יאר פניו אתנו בגר דבעודו בגיותו זינה עם אשת איש וגירש' בעלה שכתב מרן סי' קע"ח בשם י"א שמותר' לגר הזה דלא שייך א' לבועל בביא' גוי ומספקא לי אם יכול לישא אותה לכתחיל' דהרי במתנית' תנא גוי ועבד הבא על בת ישראל ונתגייר הרי זה לא יכנוס נא לשון בקשה יבא נא דברו ושכמ"ה.

תשובה. בע"ט רצון עניתיך ולהפיק רצונך אציגה נא עמך העול' במצודתי בענין זה בס"ד. עיקר מטרין דין זה הם דברי הרא"ש בפסקיו ריש כתובות שקיים פסקו של ר"ת ולא מטעמי' אלא משום דאמרי' ונטמאה ונטמאה אחד לבעל וא' לבועל היינו היכא שלא היתה אסורה לבועל אלא על ידי ביאה זו אבל בביאת נכרי דבלא"ה היתה אסור' לו לא קרינן ביה ונטמאה אחד לבועל וכו' וכן מוכח בסוטה פ' ארוסה גבי מקנין ע"י נכרי וכו' קמ"ל אע"ג דלא קרינן ביה ונטמאה לבועל קרינן ביה ונטמא' לבעל עכ"ל. ואחזה אנכי למהרימ"ט בחידושיו שם ריש כתובות שהביא דברי הרא"ש וכתב וז"ל ותמהני. וכו' ולפי המסקנא דנאסרה ע"י ביאה זו ה"ה דנאסרה לבועל דלעולם קי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ולכי משכחת רווחא חיילא כשיתגייר וכו' ובר מן דין אפי' מעיקרא לא ס"ד דגמרא לומר שלא תאסר בביאת גוי בין לבעל בין לבועל דשמעתין לא מיירי אלא לענין קינוי וסתירה לשתשתה דומיא דעריות דמייתי לעיל מינה וכו' וכתבו התוספות וכו'. ואפשר לקיים פסקו דר"ת כטעמיה וכהלכתי' וכו' והא דאמרינן כך אסורה לבועל היינו היכא דשייך בועל באיסור אשת איש אבל גוי ליתיה בתורת אישות עכ"ל. ומה

שהקש' על הרא"ש דלפי המסקנא וכו' ה"ה לבועל דלכי משכח רווחא חייל וכו' נראה דראית הרא"ש הכי הויא דאי איתא דלכי משכח רווחא חייל איסורא דבועל הכי הו"ל לש"ס למימר מהו דתימא וכו' אבל הא הואיל ואסירא וקיימא לא קמ"ל דהא נמי אי אתגייר אסירא לי' ומדהש"ס לא אמר הכי נר' דלא מקיים בגוי א' לבועל ואע"ג דלא מקיים בי' ונטמאה לבועל קרינן בי' ונטמאה לבעל. ומאחר דהש"ס קאמר דלא שייך בגוי א' לבועל דאזיל בתר השתא והא אסורא וקיימא א"כ שפיר מייתי ראי' הרא"ש דאי אגייר שריותא היא גביה דלא קרינן בי' ונטמאה לבועל דליכא למימר דה"ק הש"ס קמ"ל דנאסרה לבעל וה"ה דנאסרה לבועל דכשם וכו' ולכשיתגייר אסור בה אי הכי אמאי לא קאמר הש"ס דמשכחת לה בגוי אסורה לבועל לכשיתגייר ואמאי אתינן עלה דכשם וכו'. ואחר זמן רב כן בקדש חזיתי ואספרה להתוספות ביומא דף פ"ב ע"ב שכתבו וז"ל ופ' ארוסה אמרינן דמקנין ע"י גוי ופוסל בתרומה ופריך וכו' קמ"ל אלמא דאפי' גבי גוי שייך נטמא' לאסור לבעלה וה"ה לבועל וליכא למידק איפכא מהתם מדקאמר דסד"א דכיון דבלאו האי ביאה אסירא עליה לא מתסרא ליה לבעל מכלל דגוי גופיה לא צריך קרא לאוסרה על ידי אותה ביאה וא"כ גר מותר ע"י ביאה שבעל בגיות דאי אסור הוה מתוקם קרא שפיר אפי' בגוי ומתסרא עליה בהך ביאם לכשיתגייר דבלאו הך ביאה לא הוא מתסרא עליה ריינו בגיותו שהיא אסורה ליבעל לגוי עכ"ל עלץ לבי דהתוספות נרגשו מעין דוגמא ממה שכתבנו לדעת הרא"ש אלא דאינהו ז"ל נקטי לה לס"ד ואנן בעניותין כתבנו לדעת הרא"ש דהול"ל קמ"ל דגוי נמי מתסרא עליה לכי אגייר כמדובר. ולדעת הרא"ש יש לומר דלא סבירא ליה הך דחיה דהתוספות דמ"ש דבלאו האי ביאה מתסרא עליה היינו בגיותו דס"ס לימא קמ"ל דגוי נמי מתסרא עליה לכי אגייר דכיון דמשכחת בגוי נמי ונטמאה לבועל לכי אגייר אמאי נקט הש"ס דלא מקיים ביה דבגיותו בלא"ה אסירא ולפחות הול"ל קמ"ל כנז'. וגם לא נהירא להרא"ש לומר דמ"ש קמ"ל כונת הש"ס לומר דנתוסף לו עוד איסור לגוי וכמו שנראה דמפרשי התוספות שם ובסנהדרין דף ע"ד ע"ב דאי כונת קמ"ל הכי הול"ל בהדיא הש"ס קמ"ל דגוי נמי אתוסף אסוריה עלה וכלומר דאע"ג דאסורא וקיימא מצד היותו גוי עוד בה איסור מוסיף השתא דנטמאה עמו ואסורא לי' אף משום זה. ומדסתים הש"ס לה סתומי ולא קאמר אלא קמ"ל סבר הרא"ש דהכי קאמר אע"ג דלא קרינן ונטמאה לבועל קרינן בי' ונטמאה לבעל ולא נתוסף לגוי איסור בביאתו. ונראין דברי הרא"ש דהא גוי ודאי לא מפקיד בנטמאה לבועל ולא מחייב עלה אלא מטעמא דהוה מתסר בה מקמי הכי. וכיון דגוי לא אתוסף איסורא עליה דלא מפקיד בנטמאה לבועל. גם הנבעלת לא נתוסף בה איסור לגוי משום הך ביאה

ולכשיתגייר דפקע אסורא דגיות שריא ליה. דהרי בן נח בעריות דידן אצטריך רבויא מאיש איש אל כל שאר בשרו כמ"ש בסנהדרין דף נ"ז ע"ב ואמרינן התם דלא נצרכא אלא לנערה מאורסה והך ריבויא בפרשת עריות הוא דכתיב ומהיכא תיתי דגוי מפקיד אנטמאה דבועל. ואע"ג דאמר רב ביבמות דף י"א דסוטה טומאה כתיב בה כעריות לא אשכחן דנתרבה הגוי אלא בעיקר עריות דידן ולא בסוטה וכיון דלבועל לא איתסרא איסור מוסיף מכח ביאה זו ה"ה לנבעלת דכי איכא ונטמאה לבועל גם הנבעלת מוזהרת ואי לא לא. איכו השתא אנכי הרואה למעכ"ת שהרגיש ונסתפק לדעת הרא"ש אי שרינן לכתחילה מכח התוספת' וכו'. עתה אמת אגיד לך דכך היא כתובה הערה זו בקונטריסי דגם אני בעניי אנכי העירותיהו בסגנון זה דקשה על ר"ת והרא"ש דמדברי הרא"ש נראה דר"ת התיר לגר הזה שבא על אשת ישראל בגיותו לישא לכתחיל' והרא"ש שכתב דקיים פסק ר"ת משמע שמתירה לכתחילה והכי משמע מדברי מרן בש"ע סימן קע"ח סעיף י"ט דהרי אמרו בתוספתא והביאה הה"מ בעשירי דגרושין דין י"ד גוי ועבד הבא על בת ישראל אעפ"י שחזר הגוי ונתגייר הרי זה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא ופסקה הרמב"ם שם ומרן בש"ע סוף סימן י"א וא"כ אפי' לדעת ר"ת והרא"ש ס"ס לא יכנוס מדין נטען. ויש לומר דהך עובדא דר"ת גופא דעובדא הכי הוה שהאשה המירה ונשאת עם הגוי בגיות ושוב חזרו ונתגיירו כמ"ש התוספות ביומא וכ"כ הרב תרומת הדשן סימן רי"ט וכן משמע ממ"ש התוספות ריש כתובות ובסנהדרין דף ע"ד דהתיר ר"ת לקיימ' משמע דהמיר ונשאת עמו והו"ל ככנס. ומ"ש התוספות בסנהדרין היה רוצה ר"ת לאו דוקא דמשמע מהתוס' בשאר דוכתי והרב תה"ד סימן הנזכר דעביד עובדא ולא חזר מהוראתו עש"ב ובכה"ג הוא דקיים הרא"ש פסק ר"ת. ולשון מרן בש"ע סימן קע"ח שכתב מותרת לגר הזה צ"ל דכונתו מדין נטמאה דבועל אבל מדין נטען לכתחילה לא יכנוס וכמ"ש בסימן י"א ועיין בהגמי"י סוף פי"ח דאסורי ביאה ופרק עשירי דגרושין כתוב משה רבינו יצחק (במל התוס') כריב"ם ע"ש:

וחזיתיה להרב מהרא"י בפסקים וכתבים סימן כ"ט שכתב וז"ל אך תימא שהתוספו' פרקא קמא דכתובות כתבו בשם ריב"ם דאסורה לגוי הבועל וכי לא ידעי הגמרא דסוטה כל עיקר וכו' בראית האשרי וכו' ע"ש ולא זכר דריב"ם הביא ראיה לדינו מהך סוגיא דמייתי הרא"ש וכמ"ש התוספות ביומא דף פ"ב ובסנהדרין דף ע"ד והגהות מיימוניות ספי"ח דאסורי ביאה דזו אחת מהלכות שהביא ריב"ם ראיה לדבריו. והרב בית יעקב סי' ג' כתב ע"ד מהרא"י הנז' וז"ל והנה בת"ה תמה איך לא ראו התוס' הגמ' דסוטה ודבריו תמוהים דהרא"ש עצמו הקשה על ריב"ם מהגמ' דסוטה וגם תמיהתו שתמה אינו תמיה

דריב"ם מפרש וכו' קמ"ל דאין חילוק וכו' ע"ש. ומה שתמה דהרא"ש הקשה על ריב"ם אין כאן תמיה כלל דעלה קאי מהרא"י וקשה בעיניו דריב"ם והתוספות לא ידעו סוגיא זו אלא מוכרח דידעי לה ומתרצי לה וכ"כ מהרא"י שם בפירוש וז"ל גם הגליון וכו' מה נחסר לו בראית אשרי על כרחך חילוק היה להם בדבר עכ"ל. ומ"ש דריב"ם מפרש וכו' אשתמיטיתיה דאלו הם דברי ריב"ם עצמו כמ"ש התוספות ביומא פ"ב וסנהדרין ע"ד. וההגמ"יי שם והרא"ש שם בריש כתובות הזכירו בדברי ריב"ם הא דנכרי מקנין על ידו אבל בתוספות יומא וסנהדרין מייתו הסוגיא ומפרשי לה לדעת ריב"ם. וראיתי בתרומת הדשן שם סימן רי"ט שכתב וז"ל לכאורה משמע מתוספות ואשרי דר"ת לא מחלק בין בועל לבעל וסבר דלבעל אינה אסורה ע"י ביאת גוי אמנם נראה דוחק גדול לומר דר"ת לא הרגיש בכל אותן הראיות המפורשות במתניתין ובתלמוד דאסורה היא לבעלה על ידי ביאת גוי וטפי אית לן למימר דמודה ר"ת דאסורה לבעלה ואע"ג דחשיב כביאת בהמה ה"מ לענין בועל וכו' ע"ש ודבריו קלורית לעין משום יתובי דעתא דעת עליון ר"ת ז"ל דמודה ר"ת דביאת גוי אוסרתה לבעלה והכי דייקי דברי ריב"ם בנוסח שכתבום התוספות ביומא והרא"ש ריש כתובות שכתבו ולא נהירא לריב"ם דכיון דנאסרה לבעלה וכו' ע"ש ובאו דבריהם בדיוק באומרם דכיון דנאסרה על בעלה כלומר דודאי גם ר"ת יודה בזה ה"נ יש לאוסרה לבועל דאי ר"ת מתירה לבעלה לא הול"ל דכיון וכו' ה"נ וכו' אלא הו"ל להגדיל המדורה על ר"ת דשרי לה לבעלה אלא משמע דגם לר"ת אסורה לבעלה ולמה שבאו דבריהם בשם ר"ת סתומים הוצרכו לפרש את כל תקף ראיותיהם לאוסרה לבעל דודאי גם ר"ת מודה וא"כ ה"ה לבועל. והכי דייק לשון התוספות בסנה' דף ע"ד שכתבו והקשה ריב"ם דעל כרחך בביאת גוי נאסרת לבעל וכו' ע"ש ולשון דעל כרחך מוכח דמודה ר"ת בהא כמבואר למעיין. וכן מוכח ממ"ש מהר"ם בתשובות ד"פ סימן תתרי"ט בתשובה ראשונה וז"ל כי ביאת גוי אוסרת לבעלה ובהא ליכא מאן דפליג וכו' ע"ש וממ"ש ובהא ליכא מאן דפליג משמע דגם ר"ת מודה. וכן ראיתי בסוף סימן זה קודם סי' תתרכ"א הובאה שם תשוב' הרא"ש שכתב בתוך דבריו מאי דתנן האשה שנחבשה בגוים ע"י נפשות אסורה לבעל' וכתב ופירש ר"ת אפי' לבעלה ישראל דחיישינן שמא נתרצית למצוא חן בעיניהם וכו' ע"ש ותשובה זו היא ג"כ בתשובת הרא"ש כלל ל"ב סימן ח' הרי דר"ת מפרש האשה שנחבשה ע"י נפשות אסורה לבעלה ישראל שמא נתרצית וא"כ מודה ר"ת דביאת גוי אוסרה לבעלה. ואחר זמן רב בא לידי שיטה מקובצת לכתובות וראיתי דף ט"ו שכתב כן דר"ת לא התיר לבועל ע"ש. ולכאורה זו היא שקשה על הגמי' ספי"ח דאסורי ביאה דמשמע ומוכח מדבריו דר"ת מתירה לבעלה נמי כאשר יראה

המעיין מדבריו וגם מסגנון לשונו. ולפי דעתו הוא תימא רבתי על ר"ת. ותו שמתשובת מהר"ם רבו של הגמי"י מוכח דר"ת מודה דאסורא לבעלה והכי מוכח מדברי ר"ת עצמו בההיא דנחבשה ע"י נפשות וכמש"ל.

נתנה ראש ונשובה דרך התייר הגדול מהרימ"ט במאי דקשיתיה תו על הרא"ש וכתב ובר מן דין אפילו לא ס"ד דגמרא לומר שלא תאסר בביאת גוי לבעל ולבועל ושמעתין לא איירי אלא לענין שתשתה וכמ"ש התוספו' וכו'. ואני בעניי אומר דמה יוכיח הוכח מדברי התוספו' להקשות על הרא"ש. אטו גברא אגברא קא רמית הרא"ש סבר דלענין לאוסרה על בעלה נמי איירי הש"ס ופשט השמועה כדבריו דאמרינן בין בחלוקת מקנין ע"י העריות בין במקנין ע"י נכרי מ"ד נטמאה נטמאה א' לבעל וא' לבועל היכא דקא מתסרא וכו' ומשמע דלענין טומאה איירי. ותו דדברי התוס' אין להוכיח מהם נגד הרא"ש דכונת התוספו' דף כ"ו ע"ב שכתבו וז"ל איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתיה ממעט לה קרא אבל נאסרה ע"י בן ט' שנים ויום א' אעפ"י שאינו איש וכו' דומיא דכל העריות מקנין על ידן דלא אצטריך לאשמועינן אלא דשותות אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות נינהו גריעי עכ"ל כונתם מבוארת דקטן בן ט' ויום א' שודאי בא על אשת איש אסרה על בעלה וכי מעיט קרא משתיה היינו דבקינא לה מקטן בן ט' ויום א' ונסתרה עמו אינה שותה ולא איתסרא על בעלה כדין סוטה דעשה בה הכתוב ספק כודאי אלא אשה זו אף דאי ודאי בא עליה הך קטן נאסרת השתא דליכא אלא עדי סתירה והיא אומרת שלא נטמאת אינה נאסרת וכן העריות אי ודאי באו על האשה הזו נאסרת דאטו משום דעריות נינהו גריעי דאינן אוסרין אותה על בעלה הא ודאי לא ס"ד דודאי אם באו אסרוה אלא דס"ד דאין מקנין על ידן לדון דין סוטה ואינה נאסרת מספק דלא קרינן ונטמאה לבועל דאסירי וקיימי ואינה שותה ואשמועי' מתניתין דמקנין על ידיהן ושותה ונאסרת מספק וזה פשוט דקטן דאין מקנין על ידו והעריות דס"ד דאי מקנין ע"י שכתבו התוספות דהיינו לענין שתיה הכונה דאין בה דין סוטה לעשותה ספק כודאי אבל אם ודאי באו עליה נאסרת על בעלה. אמור מעתה גבי נכרי דכוותא דאם בא עליה ודאי אסרה על בעלה וכמ"ש הרא"ש בהדיא ונהי דנאסרה לבעל אבל הא ס"ד דאין מקנין על ידו ואם קנא לה עם נכרי ואיכא עדי סתירה אינה שותה ואין בה דין סוטה לאוסרה מספק אלא מותרת לבעלה כיון דלא קרינן ונטמאה לבועל דהא אסירא וקיימא קמ"ל ונמצא לפ"ז דדברי התוספו' ודברי הרא"ש בפירו' השמועה שפה אחת ודברים אחדים דשותה ואינה שותה דכתבו התוספות היינו אי נאסרת לבעלה מספק כמו שהוא דין סוטה כמדובר. ומאחר עלות הכי מאי מקשה מהרימ"ט על הרא"ש דמעיקרא לא

ס"ד דגמרא לומר שלא תאסר בביאת הגוי דשמעתין לא מיירי אלא לענין קנוי וסתירה לשתיה דומיא דעריות וכו' ומייתי דברי התוספות שכתבו וכי משום דעריות ננהו גריעי וכן קטן וכו' הרי גם גבי נכרי מודה הרא"ש דאם ודאי בא אל אשת ישראל נאסרה לבעל וגם העריות ובקטן דכוותא אלא כולא שמעתא מיירי לענין קנוי וסתירה לשתיה וכמ"ש התו' והיינו לאוסרה מספק כסוטה ונמצא דקנוי וסתירה ושתיה דכתבו התוס' היינו לענין טומאה לאוסרה מספק וכמ"ש התוספות ריש פ' ארוסה דף כ"ג ע"ב דמה קנוי שייך היכא דלא מתסר ע"ש אבל כשודאי באו עליה עריות וקטן בן ט' גם אל הנכרי פשיטא דלהרא"ש נמי נאסר לבעל אבל מ"ש מהרימ"ט בין הדבקים דלא ס"ד דגמרא לומר שלא תאסר בביאת גוי בין לבעל בין לבועל ומייתי הא דע"י כל העריות ומ"ש התוספות שם ובקטן. הא דבועל דעליה אנו דנים מנא ליה דאף דאסורא וקיימא לעריות ולגוי נתוסף לגבייהו איסור לבועל בביאתו איסור מוסיף על מה דהוה אסירא וקיימא הלא דברי התוספות אינן אלא דפשיטא בביאת העריות אסרוה וכן קטן בן ט' אסרה. אבל זו שמוש טה בקנה דנתוסף איסור לבועל ליתא לדעת הרא"ש ואיפכא יליף הרא"ש מפשט השמועה וכמבואר:

והא דכתבו התוספות דקטן בן ט' ויום א' אין מקנין על ידו וכתבה מהרימ"ט בפשיטות הרמב"ם פליג דכתב ריש ה' סוטה דאין מקנין ע"י קטן שהוא פחות מבן ט' וכתב מרן בכ"מ דס"ל להר"מ דלא מעיט קרא אלא פחות מבן ט' שאינו ראוי לשכיבה אבל בן ט' ויום א' כיון שביאתו ביאה איש מקרי לגבי שכיבה והנה הר"מ פ"ב דין ח' כתב וז"ל כל איש שבא ביאה אסורה וכו' לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה אפי' שניה וקנא לה ונסתר' אינה שותה אלא תצא בלא כתובה ותהיה אסורה עליו אף משום זה עכ"ל ולפי דברי הרמב"ם הללו לכאורה נראה דגם בהא דע"י כל העריות מקנין ומקנין על ידי נכרי דס"ד דהש"ס דלא קרינן ביה ונטמאה לבועל כי אמרינן קמ"ל וקרינן ביה ונטמאה לבעל ה"ה דקרינן ונטמאה לבועל ונתוסף איסור לבועל אף משום ביאה זו לדעת הרמב"ם. והכין חזינא למורינו הרב שארנו מהר"י זאבי ז"להה בספרו הבהיר לימוד קל"א דהביא דברי הר"מ הנזכר וכתב דלדעת הרמב"ם מ"ש בש"ס גבי ע"י כל העריו' מקנין וגבי מקנין על ידי נכרי מהו דתימא וכו' קמ"ל הכונה דהקנוי מוסיף בה איסור לגבי בועל משום עשה דנטמאה ובזה א"ש מאמר התנא כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ודכוותא מאי דאמרו גבי מקנין על ידי גוי דאע"ג דהיא אסורה ועומד' להזקק לו נתוסף עלה משום האי זנות עשה דונטמאה לגוי הבועל ואסורה הישראלית להזקק לו אף משום עשה דונטמאה נמצא דפליג הרמב"ם על הרא"ש בכל מאי דכתב

והורה להתרא עכ"ל. ולפי דברי הרב ז"ל קשה על מרן ז"ל שלא העלה על שלחנו אלא סברת הרא"ש והגם דכתבה בלשון יש אומרים טפי משמע דהכי נקיט מדלא הזכיר סבר' החולקי' ואי הרמב"ם פליג עליה דהרא"ש הו"ל לפסוק בפשיטות כהרמב"ם ור"י וריי"בם ומה גם שכתב בב"י משם א"ח דכל חכמי דורו של ר"ת נחלקו עליו ולפחות הו"ל ללמדנו בב"י דהרמב"ם חולק על הרא"ש ואם לאו סברת הרמב"ם היה מקום לישב דמרן נטה אחר דעת הרא"ש משום דר"ת עביד עובדא וגם רבינו יחיאל עשה מעשה כר"ת כמ"ש המרדכי פ' בן סורר והוא דעת הגליון שהביא מהרא"י בפסקיו סימן כ"ט הגם שהוא מטעם אחר לענין דינא שוים אמנם השתא דהרמב"ם סבר כריב"א יקשה דרגיל מרן לפסוק כמותו והוא מארי דאתרא. תו קשה לפי האמור על הגהמי"י סוף פי"ח דאסורי ביאה שכתב וז"ל וכן רבינו המחבר כתב כדבריהם פ"י מה' גרושין אבל לא מטעמייהו אלא מידי דהוה אנטען וכו' ע"ש וכבר הוא ז"ל חזר בו שם פ"י דגרושין דהרמב"ם התם איירי בפנויה ואין זה ענין למחלוקת ר"ת וריב"ם ולפי העלות דמפ"ב דסוט' משמע כריב"ם כמ"ש הרב מהר"י זאבי הו"ל לקיים דבריו הראשוני' דהר"מ סבר כריב"ם ומטעמיה כמבואר ולא כמ"ש בתחילה דלאו מטעמיהו לכן נראה לי ההדיוט דאין ראיה מדברי הרמב"ם הנזכ' דפליג על הרא"ש ויש לחלק בין עשה דנטמאה ללאו דלא יוכל בעלה הראשון וכו' אחרי אשר הוטמאה דדרשי מיניה פ"ק דיבמות דף ל"א לרבות סוטה שנסתרה דבשלמא והיא נטמאה דכתיב בפרש' סוטה מוכח דאיירי במי שנאסר עליה בהך ביאה ולא במי שהיה אסור עליה מקמי הכי כעריות וגוי וכדאסברוה ניהלן בש"ס והאי עשה ליתיה במי שהיה אסור לה מקודם כגון עריות ונכרי וכדעת הרא"ש. אמנם סבר הרמב"ם דנהי דגבי אלמנה לכ"ג וכיוצא אין בו איסור מוסיף לבעל משום עשה דונטמאה דקרא משמע במי שנאסר' על בעלה מכח ביאה זו לא כן אלמנה לכ"ג ואינך דאסרי וקיימי לבעל. ברם לאו דלא יוכל בעלה וכו' דהוא כולל אף לאשה שנשאת בהתר אחר שנתגרש' מבעלה ואתא לרבויי סוטה שנסתרה אית לן למימר דאלמנה לכ"ג וכיוצא בכלל כיון דהלאו כללי אף למי שנשאת בהתר וגזרת מלך היא לכל שנבעלה מרצונה לאחר בין בהתר בין באיסור לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה. ושאני זנתה אחר גרושין דאימעיטא מדכתיב והיתה כמ"ש הרמב"ם פי"א דגרושין דין י"ג. וסבר הרמב"ם דאלמנה לכ"ג ואינך מלבד שאסורים ועומדים עוד נתוסף בהן לאו דלא יוכל. משא"כ עשה דנטמאה דפרשת סוטה היא מדברת במי שלא נאסרה על בעלה אלא בזו ובהכי מיירי כל הפרש' ומ"ה אינה שותה אלמנה לכ"ג ואינך כיון דאסורי וקיימי ובעלה כבד עון ולאו מנוקה מעון וכמו שכתב הרמב"ם. ולפ"ז אפשר דמ"ש הרמב"ם

בחייבי לאוין ועשה ותהא אסורה עליו אף משום זה אין כונת הרמב"ם משום עשה דנטמא' דהאי עשה לא איירי בכה"ג דאסור וקיימי וכי כתיב נטמאה לבעל או לבועל במי שנאסרה עליו משום ביאה זו לא למאן דאסורי וקיימי אי לבעל ואי לבועל אמנם כונת הרמב"ם שכתב ותצא אף משום זה היינו מחמת לאו דלא יוכל דהוא כללי דדריש מיניה סוטה שנסתרה. ומאחר שכן אפשר דהרמב"ם ס"ל כהרא"ש בעריות וגוי דאסורי וקיימי באשה זו וגם עתה בביאתם לא נתוסף עלייהו אסור כיון דנטמאה דבועל לא איירי אלא למאן דלא אסורא וקייצא כמדובר.

והנני יוסיף להסביר הדבר דבשלמ' הני בי תרי נטמא' נטמאה דכתיבי בפ' סוטה מפי השמועה למדו דחד אתא לאוסרה לבעל וחד אתא לאוסרה לבועל וא"כ יתנו עדיהן הני קראי דלא איירו אלא במי שהית' מותרת לבעל או לבועל עד אשר לא נהייתה משונה בי"אה זו ואמטו להכי כתב רחמנא לאוסרה לבעל ולבועל וממילא ידעינן דלא אתו הני קראי לאסור איסר איסור מוסיף לבעל ולבועל אי כבר הוו אסירי וקיימי דעיקר קרא מפי השמועה למדנו דאתא לאסור ואין לך בו אלא חידושו דלא אתא אלא לאוסרם עתה ולכן אלמנה לכ"ג ודכוותא שקנא להם ונסתרו לא נתוסף על גברייהו איסור משוה נטמאה דבעל דלא איירי בהכי וכן א' מהעריות שקינא לה ממנו ונסתרה או שנטפל לה נכרי אשר קנא לא נתוסף איסור על הני בועלים מכח נטמאה דבועל דאינהו אסירי וקיימי וקרא לא איירי בהו אלא בגברא חזי מעיקרא דהיה נראה ונדחה עתה מכח ביאה זו. ואולם גבי בעל דכתיב בהדיא לא יוכל וכו' אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה הך אלמנה לכ"ג ודכוותא איטמאה לה כהך שקינא לה או נסתרה דספיקא כודאה ומה לי אי אסירא וקיימא עליה אי לא הרי איטמאה וכתיב לא יוכל וכו' לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה וזו נטמאה ואף דכבר אסירא עליה מצד אחר נתוסף לאו זה דלא יוכל וכדאמרינן בעלמא לעבור בב' לאוין ולא דמי לונטמאה דאתא לאוסרה לבעל והא אסירא כאשר יראה המעיין היטב. ואם נפשך לומר עוד אוסיף האני אסבי"ר דיש לחלק בין קראי דונטמא' ללאו דלא יוכל דהני קראי דונטמא' השמיעונו כזאת דאסורה לבעל ולבועל והני אסורי וקיימי או לבעל או לבועל ולאו בגוייהו משתעי קרא אמנם לאו דלא יוכל דאף דיש לבעל עשה דנטמאה הוסיף הכתוב לאוסר' אם זינתה תחתיו בלאו או אם נסתרה ע"י קנוי מסתברא דבכלל חייבי לאוין נמי שנשיהם היו אסורות עליהם מלאוין או עשה וקינא לה ונסתרה נתוסף עליו לאו זה לעבור בב' לאוין דכיון דהלאו אף במי שאשתו היתה הוגנ' לו וקינא לה ונסתרה אתא לאוסופי לאו הגם דנאסר' לו כבר מעשה דונטמא'. א"כ הלאו דלא יוכל מיירי במי שהיתה כבר אסורה עליו באיסור עשה דונטמא' ואתא

לאוסופי לאו מסתבר' דה"ה דאתא לאוסיפי אף אם היתה אלמנה לכ"ג וכיוצא דאסור' עליה בלאו למיקם עליה זו הסוטה בלא יוכל דעיקרו לאוסופי אתי וז"ש הרמב"ם ותצא אף משום זה כלומ' משום לא יוכל דדרשי' לרבו' סוטה שנסתר' דהלאו עיקרו להוסיף וכשהיתה מותרת לבעל ואתא עשה דונטמא' אתא לאוסופי לא יוכל וכשהיתה אסורה עליו מחייבי לאוין או עשה דליכא ונטמאה אתא לאוסופי אמאי דאסורא וקיימ' בלאו או עשה האי לא יוכל. ולדע' הרמב"ם בסוטה אינו אלא בעחה האי אחרי אשר הוטמא' כמ"ש הה"מ פי"א דגרושין דין י"ד וכן כתוב הר' משנה למלך בסוף פ"א דאשות שזה דעת קצת מהראשונים עש"ב ולפ"ז גבי בועל דליכא לא יוכל אי היה א' מהעריות או נכרי דלא שייך ונטמאה דבועל ביה דאסורא וקיימא. לא נתוסף בו שום איסור. או כלך לדרך זו דאף דנימא דמ"ש הרמב"ם ותצא אף משום זה היינו משום דכתי' ונטמאה לבעל והוא איסו' מוסיף אפשר דדוקא גבי בעל אמרינן דאף דאסור' וקיימ' כגון אלמנ' לכ"ג נתוס' בו עשה דנטמא כיון דקדושין תופסין בחייבי לאוין אף דאסור' וקיימא עוד בה איסור נטמאה ולא יוכל כדאמרינן. בעלמ' לעבור עליו בשני לאוין אמנם גבי עריות שהם בכרת וקינא להם אין לומר דנתוס' עליהם איסור ונטמא' לבועל דאין אסור קל חל על איסור חמור. וכן אם קינא לגוי מאחר דאין קדושין תופסין בהן ואין איסור קל דעשה דנטמאה חל על הגוי דאין קדושין תופסין בו כעריות ולא נתוסף בגוי ע"י ביאה זו שום איסור וא"כ אף דכתב הרמב"ם גבי בעל שהית' הסוטה עליו מלאוין ותצא אף משום זה ה"ד גבי בעל אמנם מקנין ע"י עריות וע"י גוי אין לומר לשיטתו דמ"ש בש"ס קמ"ל היינו דנתוסף בהם איסור דנטמא' דבועל דדוקא אי אסור בעל וקאי דהוא איסור לאו או עשה אמרינן הכי לא כן בעריות או גוי דאין קדושין תופסין בהן ונמצא דשפיר מצי סבר הרמב"ם כהרא"ש דגוי שבא על אשת איש ונתגייר מותרת לו דלא קרינן ביה ונטמא' דבועל. ובהכי ניחא דהר"מ דהשמיענו כזאת גבי הית' אשתו מחייבי לאוין ועשה וכתב ותצא אף משום זה הו"ל להשמיענו חידוש זה גבי העריות דמקנין וגוי דנתוסף בהם איסור כיון דלדעת מורינו הרב מהר"י זאבי הנזכר היינו פירושא דקמ"ל דאמרו בש"ס. אמנם לדרכנו ניחא דדוקא גבי בעל השמיענו כזאת מן הטעמים שכתבנו בעניותנו משא"כ בקינא לעריות ולגוי דלא נתוסף עליהם שום איסור כאמור. והיינו דמרן בדין הגוי שנתגייר נטה דעתו לדעת הרא"ש משום דמצי הר"מ סבר הכי. וזו היא שהגמי"י לא מוכח מידי מהרמב"ם מדבריו הנזכר. וחזה הוית בס' פני משה פירוש הירושלמי בסוטה דף יו"ד ע"א בתוספותיו שעל פי חילוק האמור תריץ יתיב קושית התוספות שהק' אהא דאמרינן בש"ס גבי ע"י כל העריות תימא הא שמעינן לה מאלמנה לכ"ג דאסירא וקיימא לבעל ואפ"ה אצטרי' קרא

דכי תשטה אשתו למעוטי הא לא"ה הוה שותה וכתב הרב הנזכר וז"ל ויש לחלק ולומר דשאני התם גבי בעל דלא למדנו אלא היכא דקיימ' עליו באסור לאו והשתא נמי אתוסף בה לגביה איסור לאו דסוטה שנטמאה וה"א לעבור עליה בשני לאוין אבל הכא גבי בועל אשמועינן דאפילו קיימא עליה באיסור כרת החמור וה"א דלא שייך נטמאה לבועל להוסיף עליו איסור לאו וכדאמרינן בעלמ' דאפי' למ"ד אסור חל על אסור שאין אסור קל חל על אסור חמור קמ"ל עכ"ל ומ"ש דגבי בעל אתוסף לאו וה"א דלבועל לא שייך להוסיף לאו הוא אגב שטפיה דבשמעתין אקראי דנטמא' נטמאה עסיקינן דהוי איסור עשה. ותו דהתוס' ביבמות דף י"א ד"ה צרת וסוטה דף כ"ח ד"ה זו סברי דגם לבעל ליכא לאו דלא יוכל אלא בנטמא' ודאי לא בקינא לה ונסתרה וכמ"ש הרב מש"ל פ"א דאשות ופי"ט דאסורי ביאה לדעתם דלא עבר לאו אלא בזנתה ודאי. והכא עסיקינן אי אלמנה לכ"ג שותה והיינו בסוטה דעלמא דספוקי מספ"ל אי נטמא' ולא הול"ל להוסיף עליו אסור לאו דלדעת התוס' בספק ליכא אפילו לאו דלא יוכל. ותו גבי בועל דנקט לאו הא ודאי ליכא למאן דאמר דבבועל איכא לאו וליכא אלא עשה דנטמאה. ועיקר תירוצו הנה מה טוב לדעת ריב"ם ודעמיה דכונת הש"ס כשאמר קמ"ל היינו דנאסרה לבעל וה"ה לבועל אמנם לדעת הרא"ש דסבר דה"ק קמ"ל דאע"ג דליכא ונטמאה לבועל קרינן ביה ונטמא' לבעל לא שייך סגנון תירוצו שכתב ה"א דלא שייך להוסיף לאו לבועל קמ"ל דנראה דס"ד דלא שייך להוסיף וקמ"ל דיש בבועל נמי איסור מוסיף אמנם יש לתרץ בסגנון זה ושפיר דגבי בעל באלמנה לכ"ג אף דאסורא וקיימ' קרינן ביה ונטמאה לבעל דמוסיף בו אסור עשה ולהכי אצט' כי תשטה דאי לא"ה ה"א דשתיא אמנם גבי בועל דליכא למי' דמוסיף בו איסור עשה כיון דהוי מחייבי כריתות ולא קרינן ביה ונטמאה דבועל דאין אסור קל חל על אסור חמור דעריות וה"א דליכא ונטמאה דבעל נמי קמ"ל דאף דליכא ונטמאה דבועל קרינן ביה ונטמאה דבעל והנה לדעת הר"מ ודעמיה דאלמנה לכ"ג ואינך אימעיטו מקרא דונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה וכו' וכמ"ש פ"ב דסוטה דין ט' ובפי' המשנה ניחא טובא הך שמעתא דע"י כל העריות מקנין דמהו דתימא וכו' דתלמודין לא ס"ל הך דרשא דספרי דכי תשטה אשתו אלא דטעמא משום דאינו מנוקה מעון ולק"מ:

אכתי פש גבן לדעת לעות בדברי מהרימ"ט הנתנין למעלה תחילת דיבר שכתב הרב ז"ל לקיים פסק ר"ת כהלכתיה וכטעמיה דביאת גוי כביאת בהמה ואינו עושה ממזרות מדין בועל אשת איש שאינו בתורת אישות וגם דאם בא על אשת גוי חייב מיתה על ידה לא נאסרה עליו כדין סוטה הלכך גם כשבא אל אשת ישראל לא נאסרה עליו מחמת

ביאה זו ואסורה לבועל היינו היכא דשייך בועל באסור אשת איש אבל גוי ליתיה בתורת אישות עכ"ד ולפי שיטתו נראה דמ"ש ע"י כל העריות מקנין מהו דתימא וכו' קמ"ל הכונה דאסורה לבעל וה"ה דאסורה לבועל ונתוסף לו עוד אסור מחמת ביאה זו ולעולם קי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל וכמ"ש הוא ז"ל בראש אמי"ר. אמנם מ"ש גבי מקנין ע"י נכרי מהו דתימא וכו' קמ"ל הכונה קמ"ל דאף דלגבי גוי הבועל ליכא ונטמאה דאין אשות לגוי קרינן ונטמאה לבעל. ולפ"ז יתורץ מה שהקשו התוספות שם בסוטה דף כ"ו שכתבו וז"ל תימא מאי קמ"ל רב הונא והא מתני' היא ע"י כל העריות מקנין וי"ל דהכי פירושו מי שנאסר בכל בת ישראל ע"י בעילת זנות אפי' אינה קרובתו יצא גוי דבלא"ה כל בת ישראל מתסרא וקיימא לגבי' עכ"ל ולפי שיטת מהרי"מט לק"מ דטובא אשמועינן רב הונא דעריות סד"א דלא קרינן ונטמאה לבועל קמ"ל דנתוסף בהם אסור מכח ביאה זו כדאמרן וכפ"ז בגוי דלא משכחת ביה ונטמאה דבועל דליתיה בתורת אשות אימא ליכא גם ונטמאה דבעל קמ"ל דאע"ג דליכא ונטמאה לבועל קרינן ונטמאה לגבי בעל ונמצא דרב הונא אשמועינן חידושא. ואולם ק"ק לשיטת מהרימ"ט דלפי"ז גבי גוי הכי הול"ל לש"ס מהו דתימא נטמאה נטמאה אחד לבעל וא' לבועל היכא דאיתיה בתורת אשות אבל גוי דליתיה גם נטמאה דבעל ליכא קי"ל ובהכי הש"ס אשמועינן טעמא ואשמועי' הלכתא. אמנם הא דנקט הש"ס כמו גבי עריות וכלישנא דנקט התם נקט גבי גוי משמע דדין הגוי כדין העריות וכי היכי דהתם פירושה היא לשיטתו שכתב מקדמי אר"ש קמ"ל דנאסרה לבועל תוספת איסור בהאי ביאה דכשם שאסורה וכו' ה"נ פירוש מאי דאמרו גבי גוי. ותו דכי היכי דלאוסרה על בעלה לא חשיב ביאת גוי כביאת בהמה ה"ה נמי לאוסרה עליו וכמו שהקשה ריב"ם על ר"ת כמבואר באורך בתוספות בכמה דוכתי

וצופה הייתי להרב בית יעקב סימן י"ג שכתב וז"ל יש לדייק מלשון רש"י בסוטה דפירש האי קמ"ל דמסיק גמ' דלא כדמפרש הרא"ש הרי גבי הא דאמרו ע"י כל העריות מקנין וכו' פירש"י קמ"ל דכי אתי קרא לגופיה הוא דאתא דהיכא דאינו קרוב לה נאסר עליה ע"י קנוי זה ולאו למעוטי קרובים הוא דאתי א"כ ה"ה האי קמ"ל דאמר בגמרא גבי גוי נמי פירושו קמ"ל דקרא לגופיה הוא דאתא ולאו למעוטי גוי הוא דאתא הואיל ואסורי וקיימי אלא אין חילוק בין היכא דאסורא וקיימא עכ"ל ושותיה דמר לא גמירנא דאדרבא מדברי רש"י משמע דמפרש בפירוש הרא"ש. שהרי להרא"ש כונת הש"ס כדתרגמ' הוא ז"ל וז"ל כלומר דסד"א האי דאמרינן ונטמאה לבעל היכא דקרי ונטמאה לבועל לאפוקי נכרי דלא קרינן ונטמאה לבועל כיון דבלא"ה אסורא ליה לא קרינן ביה ונטמאה לבעל קמ"ל אע"ג

דלא קרינן ונטמא' לבועל קרינא ונטמא לבעל עכ"ל ודעת שפתיו ברור מללו דמפרש כפי רש"י דה"א דקרא מעיט גברא דלא קרי בביאתו תרתי ונטמא' לבעל ולבועל קמ"ל דלא מעיט קרא לגופיה אתא והיינו כדפירש"י. ואדרבא דברי רש"י מבוארים כפירוש הרא"ש דאף למסקנא לא קרינן ונטמאה לבועל אלא דלא תלי זה בזה וקרא לא מעיט קרובים דלא קרינן בהו ונטמאה לבועל אלא אע"ג דליכא ונטמאה לבועל קרינן ביה ונטמאה לבעל וקראי דנטמאה נטמאה לגופיה אתא דכי הות שריא לבועל מקמי הכי דאי מת בעלה או גירשה היתה מותרת לו השתא דנטמאה עמו נאסרה עליו ומיהו לא תלי ונטמאה דבעל בזה דאף דלא שייך ונטמאה דבועל קרי ביה ונטמאה דבעל. ואי רש"י סבר כריב"ם הול"ל קמ"ל דאע"ג דאסירא וקיימא מ"מ איכא ונטמאה דבועל איסור מוסיף מכח ביאה זו. וכן משמע ממ"ש רש"י דף כ"ה ע"א אהא דאמר רב יהודה מדיסקרתא דאלמנה לכ"ג מקני לה ולדכוותא לאוסרה לבועל כבעל וז"ל לאוסרה אבועל קנוי לא מהני אלא לאוסרה על בועלה אם ימות זה או יגרשנה ולא שתת עכ"ל ואי סבר רש"י כריב"ם הא קנוי מהני להוסיף איסור על הבעל נמי וכמ"ש הרמב"ם ותצא אף משום זה וכמש"ל אלא משמע דרש"י בשיט' הרא"ש קאי דאי אסירא וקיימא לית ביה אסור מוסיף משום נטמא' וכן כתב מורינו הרב שארנו מהר"י זאבי לימוד קל"א דמשתי לשונות רש"י הנז' מוכח דרש"י כהרא"ש. וכן משמע ממ"ש רש"י ריש פ' ארוסה דף כ"ד וז"ל ולא נוטלות כתובה ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג כתובה וכו' זו אין לה דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' היא ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה עכ"ל משמע דס"ל דלא נתוסף על הבעל איסור על מה שהיה אסור מקודם ולהכי כתב דלא עדיפא מכשרה דאלו נתוסף עליו אסור מכח ביאה זו הו"ל כשאר סוטות דעלמא דכי אין שותות הפסידו כתובתן זולת בא עליה בעלה ודכוותא שהוא גרם לה. ולא הוה שייך קושיא ופירוקא דזו ככל הנשים דבעליהן נאסרו מכח ביאה זו והא הו"ל לרש"י ללמדנו דגם זו בסתירתה הוסיפה איסור על איסורה אלא משמע דס"ל כהרא"ש. אחרי כתבי בא לידי ס' שמות בארץ להאשל הגדול מהר"ם ן' חביב וראיתי בתוספת יום הכפורים דף י"ט ע"ב שהקשה על ר"ת מדין נטען כמו שהוקשה למעלת השואל ידידנו נר"ו. ותירץ דהכי הוה עובדא דר"ת שעברה ונסת ע"ש וקשה על הרב ז"ל דמלשון המרדכי פ' בן סורר שכת' והתיר ר"ת לגר לקחת אותה לאשה מוכח דעדיין לא נישאו בדיני ישראל אחר שנתגיירו והתי' ר"ת לקחתה. ומ"ש בעניותנו לעיל נראה עיקר דמה שניסת עמו בגיותו סבר ר"ת דהו"ל ככנס ולא ראה להחמיר בנדון ההוא. עוד ראיתי להרב הנז' שכתב דר"ת מודה דאסורה לבעלה. ונעלם מהרב ז"ל שכ"כ הרב תה"ד סימן רי"ט ומהגמי"י משמע להפך כמש"ל וכן

משמע מדברי המרדכי פ' בן סורר דר"ת מתירה לבעלה וכל זה נעלם מהרב הנז'. וכ"כ מהר"א אלפנדארי בתשובה הובאה בס' בני דוד דף מ"ח ע"א דמדברי המרדכי הנזכר משמע דר"ש התירה לבעלה ע"ש ויש להרגיש על הרב תה"ד איך לא זכר דברי המרדכי שהם הפך דבריו. תו חזינא להרב מהרמב"ח הנז' שפיר' לדעת התוספות מ"ש קמ"ל גבי מקנין ע"י גוי היינו קמ"ל דנטמאה לבעל וכיון שכן נטמאה לבועל גוי כשיתגייר ולהרא"ש א"ש דאי כשיתגייר נאסרה פשיטא דמקנין ע"י גוי דמתקיים ונטמאה לבועל כשיתגייר. וקרובים דבריו למש"ל. אמנם מ"ש בפירוש קמ"ל לדעת התוספ' יותר נראה מש"ל דפירושו לדעת התוס' קמ"ל דנטמא' לבעל וכיון דנטמאה לבעל ה"ה דנטמא' לבועל דנתוסף לו אסור אף בגיותו מצד ונטמאה לבועל כמו שכתבתי לעיל וכן משמע מסתמות לשון התוספ' וביותר מדברי התוספות ביומא דברישא כתבו אלמא גבי שייך נטמאה לאוסרה לבעלה וה"ה לבועל. וכאשר כתבו וליכא למידק איפכא מהתם שם חדיתו הא דלכשיתגייר ודוק הטב. וכן משמע מדברי המרדכי פ' בן סורר ממ"ש דר' יחיאל עשה מעשה כר"ת ולא מטעמיה דס"ל דגר שנתגייר כקש"ד וההיא שעתא לאו אסורה היא עכ"ל משמע קצת דלהתוספות היתה אסורה לגוי בגיותו אף משום ונטמאה דבועל אלא דסבר רבינו יחיאל דההיא שעתא שנתגייר פקע איסורא. ואחר זמן ראיתי בשיטה מקובצת כתובות דף ט"ז מהספר שהביא דברי רבינו יחיאל וממ"ש שם משמע הפך מה שדקדקנו ע"ש. ואתה תחזה להרב הנזכר דהכריע כריב"ם מסוגיית סנהדרין שהזכרנוה לעיל בתחילת דברינו עיין שם בתיה"כ בדבריו. ושל כת הקודמין היא הם דברי הרב נמוקי יוסף פ' בן סורר ע"ש. והרב בית יעקב סי' ג' תמה על מרן דלא העלה על שלחנו הלא סברת ר"ת ולקולא וכבר לעיל הארכנו קצת וישבנו דעת מרן ז"ל כי יש פנים מסבירות לפסק מרן.

אשובה אראה דברי התייר הגדול מהרימ"ט שכתב על דברי הרא"ש שקיים פסק ר"ת ז"ל ויש ללמוד מדבריו דמי שבא על אחות אשתו והיא אשת איש ונתארמלה או נתגרשה שמותרת לו אחר מיתת אשתו ולא מתסרא עליה בהך ביאה משום דבלא"ה אסירא וקיימא והכי אמרינן התם בסוטה גבי עריות בלשון שאמר בגוי וכו' ע"ש ויש להעיר על הרב ז"ל דלא זכר שם דברי מהרא"י ז"ל בפסקים וכתבים סי' כ"ט שעמד בזה דבא על אחות אשתו וכתב וז"ל יפה דקדקת אמנם דלגבי גוי דעלה קאי האשרי היה לחלק שפיר דגוי ודאי חשיב בלא"ה אסור דאינו בתור' גיטין וקדושין וכו' אמנם דקדקתי במס' סוטה בההיא דמייתי אשרי ממקנין ע"י גוי דאשאר עריות קאמר נמי הכי וכו' אלמא לפי דעת אשרי דדייק מהתם דשרי לגוי הבועל ה"ה דאיכא למידק נמי דשרי לא' מהעריו'

הבועל וכו' וגם הגליון דלשם דמתיר מטעם דגוי המתגייר כקטן שנולד דמי מה נחסר לו בראית אשרי וכו' אמנם נראה לחלק בין אחות אשה לגוי המתגייר דלגבי אחות אשה שפיר שייך שנאסרה לבועל באם תמות אשתו אבל גבי גוי לא שייך לומר באם יתגייר דכשמתגייר גופא אחרינא הוא ולהכי מהני סברת דגוי כקטן שנולד דמי והא דקאמר התם בסוטה דעריות לא נאסרה לבועל משום דבלא"ה אסורה לו לא קאי אאחות אשה אלא אשאר עריות דאין להם היתר עכ"ל. ונראה דחילוק זה האחרון לדעת הרא"ש קאמר והגם דבכלל האי חילוקא בתרא אמר מר דגבי גוי גופא אחרינא הוא דגר שנתגייר כקש"ד והרא"ש לא הזכיר היתר זה אלא הדברים הללו הם דברי הגיליון שהביא. הדבר ברור דכוונת מהרא"י לדעת הרא"ש דהא לדעת הגיליון שכתב על דברי ריב"ם דפליג על ר"ת דנראה להתיר מטעם גוי המתגייר כקש"ד מוכח דמסכים הולך לשיטת התוספות דמ"ש בגמ' דסוטה קמ"ל היינו דנתוסף איסור לבועל נמי. והגם דמהרא"י נעלם ממנו פירוש סוגית סוטה לדעת התוס' כמש"ל היינו דמהרא"י לא זכר דברי התוספות בזה והיינו מאי דכתיבנא בעניותין לעיל דהתוספות עצמם פירשוה. אמנם פשיטא דמהרא"י מדעתו הרחבה היה מפרשה הכי לדעת התוספות וכמ"ש דודאי התוס' והגליון ידעי לסוגית סוטה שהביא הרא"ש ועל כרחך חלוק היה להם בדבר ואין לו פנאי להאריך ע"ש. ולכל הדברות הרי ריב"ם אסרה לגר הזה מטעם דאסורה לבועל ומשמע דהגליון מודה בזה אי לאו טעמא דגר שנתגייר כקש"ד וא"כ לדעת זה לא צריכא למימר ולחלק בין גר לבא על אחות אשתו והדברים פשוטים מאד ומאי אתא מהרא"י ז"ל לאשמועינן. ותו דבנה חילוקו על סוגית סוטה והוא כתב דלא היה לו פנאי להשמיענו דעת ריב"ם והגיליון בסוגית סוטה. לכן נראה בעיני פשוט דכונת מהרא"י לדעת הרא"ש דאף דהרא"ש שרי מטעם דאסורא וקיימא לבועל ולא קרי ביה ונטמאה לבועל מ"מ יש לחלק דאי כתב הרא"ש אסורא וקיימ' לבועל וליכא ונטמאה ה"ד בגוי דאין לה התר דכשיתגייר גופא אחרינא הוא משא"כ באחות אשתו דתכף חייל עליה ונטמא' לבועל משום דמשכחת דתמות אשתו וז"ש מהרא"י ולהכי מהני סברת הגיליון (כצ"ל) דכקטן שנולד דמי כלו' דאף דהרא"ש שרי אינו אלא מטעם מ"ש בש"ס דליכא ביה ונטמאה דבועל דאי לא"ה לא הוי שרי דאי אמרינן דנתוסף איסור בביאתו מדיני ישראל תו לא פקע הך איסור' דרביע עליה מדין תורתנו כשנתגייר מטעם כקטן שנולד דמי דכיון דבדיני ישראל נאסר' לו אכתי כשנתגייר רביע עליה האי אסורא וכל שריותא דהרא"ש אינו אלא דלא חייל עליה ונטמאה דבועל וכסוגיית סוטה. מ"מ להכי אהני מיהא הך סבר' של גיליון דגופא אחרינ' הוא בגרותו דלא ליחול עליה תכף בביאתו איסור ונטמאה משום דמשכחת שיתגייר

ופקע איסור גייות דאם יתגייר גופא אחרינ' הוא לא כן באחות אשתו ודברים ברורים הם בכונת מהרא"י דלדעת הרא"ש אמרה וכן מור"ם סימן קע"ח על סברת הרא"ש שהביא מרן כתב דברי מהרא"י דאחות אשתו אסור'. וק"ק על מהרימ"ט דלמד מדברי הרא"ש להיתרא ולא זכר ממהרא"י דלחלק יצא ואסר אף לדעת הרא"ש ועמ"ש הרב כנה"ג סוף סי' ט"ו

ועיני ראו להרב בית יעקב סימן ג' שכתב וז"ל יש להפליא יותר הפלא ופלא על מהרא"י בענין מי שבא על אשת איש שהיא אחות אשתו וכו' וכתב דגוי חשיב בלא"ה אסורה לו דאינו בתורת קדושין לגמרי וכמעט שנעלם מהרב דברי התוספות סוטה דף כ"ו ע"ב דלפי דבריהם א"א לומר כן שכתבו תימא מאי קמ"ל רב הונא מתניתין היא ע"כ העריות מקנין וי"ל דה"פ מי שנאסר בכל בת ישראל על ידי בעילת זנות אפילו אינה קרובתו יצא גוי דבלא"ה כל בת ישראל מתסרא וקיימא לגביה ולפ"ז גם אחות אשתו לא שייך כלל דאסור' בלא"ה בכל בת ישראל דהרי מדין קרובים איירי וכו' ומזה נדחה כל מ"ש מהרא"י בפסק הנ"ל עכ"ל ואשוב אתפלא על פלאות עדותיו דמה כל החרדה הזו והרי הוא כמבוא"ר דחילוק התוספות הוא כחילוק מהרא"י דגוי אינו בתור' גיטין וקדושין וכו' ואם כונתו להקשות מדברי התוספות שכתבו דחילוק זה שכתב מהרא"י הוה ס"ד ואתא רב הונא לאשמועי' דליתא לחילוק זה אלא גוי נמי מקנין ע"י כי היכי דמקנין ע"י כל העריות ומאחר דלמסקנא שקולים הם איך מהרא"י חילק כן. לק"מ דמהרא"י תכף תבריה לגזיזיה ממ"ש בש"ס הכי גבי עריות והן נסתר מחמת זה החילוק דלפי האמת שוו בשיעוריהן עריות לגוי ואין לחלק חילוק זה והיינו הא. גם מ"ש דבזה נסתר כל פסק מהרא"י לא ידענא מאי קאמר. דמהרא"י עיקר טעמו במסקנתו לאו מטעם זה אך חילק דבאחות אשה שייך נאסרה לבועל אם תמות אשתו אבל גבי גוי לא שייך לכשיתגייר דגופא אחרינא הוא ועלה סמיך כמ"ש לעיל בס"ד. והך טעמא איך דא תברתיה ולא קרב זה אל זה. ונראה שכונת הרב בית יעקב היינו מפני שהוא בנה דייק על חילוק זה דחילק מהרא"י דגופא אחרינא הוא וכו' ולפי דבריו לעיל רק זה נשאר מ"ש בריש דבריו והשתא כי נדחה קרי לה גם לחילוקא קמא א"כ נסתר הכל. ותבט עיני מאי דהוקשה להרב בית יעקב הנזכ' לעיל על מסקנת מהרא"י דגוי שיתגייר גופא אחרינא הוא ולהכי מהני סברת כקש"ד דהרי אמרו ביבמות דף כ"ב אפי' אחים מאם מעידים מאי שנא ערוה ערוה לכל מסורה עדות מסור' לב"ד וגר שנתגיי' כקש"ד ולפ"ז אין לחלק דגבי גוי שבא על בת ישראל לא שייך כקש"ד דלענין עריות לא אמרי' כקש"ד דערוה מסורה לכל. ועוד הרי אמרו בסנהדרין דף ע"א גוי הבא על אשת ישראל ונתגיי' חייב מוכח דלא

אמרינן בזה כקש"ד ואף לפי מ"ש התוס' שם אהא דאמר רבי חנינא ב"נ שבירך את ה' ונתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו וכו' תימא אי הוי מילתא דרבי חנינא כתנאי דפליגי בהחולץ מפני מה גרים מעונים מפני שלא קיימו מצות ב"נ אלמא מענשי ורבי יוסי אמר גר שנתגייר כקש"ד וע"ק סוגיא דהכא דלא כחד דאמרינן עשה כן בישראל חייב ואי כר"י כקש"ד ונראה שיש לחלק דכולא שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים. אלה הם דברי התוספות. ולפ"ז מנ"ל למהרא"י לחלק די"ל דכיון דבדיני אדם לאו כקש"ד לא חשיב אשתני גופה וכ"ש לפי סוגית יבמות דלענין עריות לא אמרינן כקש"ד פשיטא דקשה על מהרא"י ורמ"א שפסקו לחלק בין אחות אשה לגוי מטעם כקש"ד וקושית התוספות בסנהדרין הנז' יש לתר' עפ"י סוגית יבמות הנז' דאפי' למ"ד כקש"ד דלענין עריות אם בא על אשת ישראל ונתגייר חייב דלענין עריות לא אמרינן כקש"ד משום דערוה לכל מסורה ואי לא עביד דינא לגוי הבא על בת ישראל ונתגייר אתי למשרי נמי בישראל כיון דכ"ע לא ידעי דגר שנתגי'ר כקש"ד וה תורף דברי הר' בית יעקב על התוספו' ועל מהרא"י עיין בספרו באורך דברים ככתבן. ואני בעניי אומר דמה שהקשו על מהרא"י דערוה אינה מסורה לכל תיובתא לא קא חזינא דהלא מהרא"י קאי לדברי הרא"ש דהכריע דהגר מותר בזו שבא עליה בגיותו והיא אשת ישראל על כן בא דבר מהרא"י לאסור איסר כאשר בא אל אחות אשה ולחלק יצאת מההיא דגר דקי"ל גר שנתגייר כקש"ד ונמצא דהן הן הדברי' שבלב חכמי' ולדידהו מפרש"א דההיא דהרא"ש שאני דכקש"ד ומה יוכח הוכיח ממ"ש ערוה לכל מסורה. הרי דין הגר דהרא"ש לאוו מהאי טעמא דכקש"ד אלא טעמו דליכא ונטמאה דבועל והא דזכר כקש"ד היינו לפום רבנן להבין פשר דבר ולתת ריוח בין הנושאים והא לא דמיא אפי' כאוכלא לדנא דנדון מהרא"י עדיף טפי טובא ממ"ש עדות לב"ד מסור' והרי הוא כמבו"אר ופשוט מאד. ומאי דמשני קושית התוספות בסנהדרין בהך דערוה לכל מסורה דמשום הכי חייב כאשר בא אל אשת ישראל. אתמהא אטו משום גזרה ענשינן ליה במיתה הלא לפום דינא דכקש"ד פטור ועטיר וזו אינה מדה לחייב מיתה משום גזרה. ותו לא זכר סוגית יבמות דף צ"ו דאמרו גבי עריות דאסורין ואין חייבין עליהם מטעם גר שנתגייר כקש"ד ומבואר דאי נמי גזרינן משום דערוה לכל מסורה חיובי לא מחייב כיון דמן הדין פטור. ומה שהקשה למהרא"י לפום מאי דכתבו התוספות בסנהדרין דבדיני אדם לא אמרו כקש"ד ומנא ליה למהר"אי לחלק בכך. יש לדחות דהא מיהא יש מקום לומר כקש"ד ואשתני גופא לדיני שמים לא כן באחו' אשה. ואולם לפום ריהטא איכא למידק על ר' יחיאל שהביא המרדכי והגיליון שהביא מהרא"י דשרו להאי גר דבר שבערוה מטע' כקש"ד אי מסוגית יבמות הנז' דערוה לכל מסורה

ולא אמרו כקש"ד ואי מסוגית סנהדרין דמשמע כמ"ש התוספות דבדיני אדם לא אמרו כקש"ד. והא הכא ערוה ודיני אדם ושרו רבינו יחיאל והגיליון והא הו"ל להרב בית יעקב לאקשויי. ואפשר לי לישב דסברי רבינו יחיאל ודעמיה דאם אמרו בסוגי' יבמות הנז' הוא בעריות ממש לא בעשה דונטמאה לבועל דלאו כ"ע דינא גמירי דשייך ונטמא' לגוי כסברת התוס' דמשמע דמפרשי בסוגית סוטה קמ"ל דאסירה לגוי אף משום זה כמש"ל. ופרט זה לא ידעו ולא יבינו אישי ישראל וסברי דבגוי לא שייך ונטמאה דבועל וליכא למגזר בהא. והגם דמסוגית סנהדרין מוכח דבדיני אדם חייב מיתה וכמ"ש התוספות היינו דוקא כשדנוהו בבית דין וחייבוהו אבל כל שלא נידון בב"ד לא מקרי חייב וכמו שכתבו התוספו' בע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה איזהו גר תושב וז"ל במסקנ' קאמר דהיינו להחיותו וא"ת והלא מיד שעבר ז' מצות חייב מיתה דאזהרת ב"נ היא מיתתן בלא עדים והתראה י"ל דכל זמן שלא דנוהו ב"ד אינו חייב מיתה תדע דאמרינן הנכרים לא מעלין ולא מורידין עכ"ל ואם התוספו' כתבו כן אף בעודו ב"נ דכל זמן שלא דנוהו ב"ד אינו חייב מיתה כ"ש דכשנתגיי' אמרינן כקש"ד וזה שבא על אשת ישראל בגיותו לא נדון וכשנתגייר אמרינן כקש"ד. ואיברא דאם היו ב"ד דנים אותו ומחייבין מיתה במציאות זה בדיני אדם ממיתין אותו ולא אמרינן כקש"ד ועוד יש לצדד בדברי רבינו יחיאל ובפרט כפי הלשון שהביא בשיטה מקובצת כתובות דף ט"ז בשמו כאשר יראה המעיין. ועוד. אפשר לישב דברי רבינו יחיאל והן קדם יש להעיר דלפי דברי התוספות דסנהדרין הנז' משמע דכי אמר ר' יוסי גר שנתגייר כקש"ד היינו לדיני שמים אבל דיני אדם חמירי ואם עשה כן בישראל חייב והכי נקיטי דברי התוס' בפירו' האמור הרב בית יעקב הנז' ומהרש"א בחידושי הלכות והרב פרשת דרכים דרוש ב' דף ז' ע"ב ע"ש באורך. ולפי זה איכא למיקם עלה דמילתא דהרי ביבמות דף צ"ז וקדושין דף י"ז ושאר דוכתי ובתוספו' עצמם בכמה דוכתי ומהם בבכורות דף מ"ו ע"א מבואר דגר שנתגייר כקש"ד לדיני אדם נשואין ונחלות ואביזרייהו ולפום סוגית סנהדרין ודברי התוס' לא אמרינן כקש"ד לדיני אדם.

ואפשר לומר דאין כונת התוספות כדתרגמוה שלשת הרועים הרב בית יעקב והרב מהרש"א והר' מהר"י רוזאניס בפרשת דרכים אלא כונת התוספות שכתבו ונראה לחלק דבילא שמעתא בדיני אדם והתם בדיני שמים היינו דהך סוגיא אתיא כמ"ד דגוים מענשי אשבע מצות והיינו בדיני שמים דחמירי כדאמרינן בעלמא פטור מדיני אדם לחייב בדיני שמים וכדאמרי' התם בהדיא דיסורין באים עליהם והיינו מאת ה' מן השמים וכולא שמעתין דסנהדרין בדיני אדם דאם נשתנה דינו פטור ואם לאו חייב אמנם ר' יוסי

דפליג בהחולץ דכקש"ד היינו אפי' בדיני שמים מכ"ש דבדיני אדם פטור מהכל דכקש"ד ואי אהני לדיני שמים דחמירי כ"ש דאהני לדיני אדם. ודיניה דר' חנינא לפיטורא אתי ככ"ע לא מבעי' דפטור לר' יוסי דאיהו סבר כקש"ד בשמים ובארץ בכל גוונא אלא אף לת"ק דמענשי בדיני שמים אתי דבדיני שמי' מענשי בכל אופן ובדיני אדם זמנין דפטיר היכא דנשתנה דינו וכו' וכאשר יהיה האופן דלא שנא חייב ואמטו להכי נקט הך טעמא להורות דדינו לפטורא אתי ככ"ע דלר' יוסי כללא כקש"ד לא נצרכא אלא לת"ק וכפ"ז סוגיין אתי כת"ק דהתם דלא אמרינן כקש"ד ואנן קי"ל כר' יוסי כדמוכח בכמה דוכתי ולפ"ז הא דתניא בא על אשת ישראל ונתגייר חייב ליתא. וא"כ סברת רבינו יחיאל ודעמיה יוצא בהנומא ולהם שומעין שאמרו כהלכה דכקש"ד. ואפי' תימא דאין כונת התוספות כן יכולני לומר דזו היא שיטת רבינו יחיאל ודעמיה ושפיר. א"נ אפשר לישב דברי התוספות דסנהדרין הנז' ונישב דעת הרמב"ם דפסק פי"ד דאסורי ביאה דגר שנתגייר כקש"ד ופ"י דמלכי' פסק דבא על אשת ישראל ונתגייר חייב. ואפשר לישב דכי אמרינן בעלמא והלכה רווחת דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי היינו דוקא לענין קורבה דמשפחת גיות בהא קי"ל כקש"ד ולית ביה משום מקרובי דעריות דמשפחתו כי אין אב ו"סר לו לאם ואחיו נעדר וכל הקרב הקרב בגייותו סר"ה קרוב"ה וכקש"ד והיינו הנך סוגי' דנחלות ועריות אבל לענין שעשה עבירה כגון בא על אשת ישראל ונתגייר לא אמרינן כקש"ד אלא בדיני שמים אך בדיני אדם בפרט זה חמיר לר' יוסי דקי"ל כוותיה ובהכי סלקי שפיר דברי התוספ' כפי פירוש גדולי ישראל מהרש"א והר' מהר"י רוזאניס והרב בית יעקב ופסקי הרמב"ם. וההיא דפ' הבא על יבמתו דף ס"ב ע"א דהיו לו בנים בגיותו דקיים פו"ר ואין לו בכור לנחלה לר' יוחנן כבר ישבו שם התוספות וראב"ן בספרו האריך לישבה דף כ"ד ע"ג ע"ש. הגם הלום ראיתי אחרי רואי מ"ש התוספ' ישנים ביומא אשר נדפסו בדפוס פפד"מ ושם נאמר בהדיא דר"ת התירה לגר ולדעתו אינה אסורה לבעלה והקשה לו ריב"ם על זה כל הנהו קושיי מסוגיי דמוכח דאסרה לבעלה ביאת הגוי וכו' והן הן דברי ההגמי"י שכתבתי לעיל. ואח"ך כתוב בתוספות ישנים וז"ל ועל שהתיר לכותי שנתגייר לישא אשתו קשה לרבי דתנן פ' ארוס' ע"י כל העריות מקנין וקאמר התם דאתי לרבויי אפי' כותי מיהו אומר רבי צ"ע אי מהני כאן טעמא דגר שנתגייר כקש"ד ואין זה הבועל שנתרצית לו אעפ"י שאינו מועיל לפוטרו ממיתה כשבא על אשת ישראל ונתגייר כדאמר פ' בן סורר עכ"ל ועין רואה דכתבו בשם רבי כסברת הגליון ורבינו יחיאל אלא דמספקא ליה. והביטה וראה דכתבו התוספ' ישנים דרבי הקשה על ר"ת כריב"ם ושוב נסתפק מטעם כקש"ד ובזה יתישב קצת דהריטב"א פ"ק דכתובות כתב על דברי רבינו

יחיאל וכך היה אומר ר"י. ואלו בהגמי"י פי"ח דאסורי ביאה ופ"י דגרושין כתוב משם ר' יוסי כריב"ם וכ"כ באגודה פ"ק דכתובות ופ' בן סורר. אמנם נודע דתוס' ישני' דיומא הם תוספו' שאנץ שחיברם רבינו שמשון תלמיד ר"י ועליו הוא אומר קשה לרבי וכיוצא וא"כ מ"ש ההגמי"י והאגודה בשם ר"י הנה אמת דר"י הקשה על ר"ת כמו שהקשה ריבם ומ"ש הריטב"א על דברי רבינו יחיאל וכך היה אומר ר"י היינו שגם ר"י הלך בדרך זו דרבינו יחיאל אלא דלא פסיקא ליה:

ומהאמור יש להעיר על מהרא"י בפסקים וכתבים שהביא הך היתרא בשם גליון והו"ל להביא שכן כתב בתוס' יומא שהוא מייתי כמה זמני תוספ' שאנ"ץ ליומא והם התוספ' ישנים וכבר לעיל דקדקתי שלא זכר מהמרדכי פ' בן סורר. שוב ראיתי דבתרומת הדשן סימן רי"ט כ' ובגי' ובתוס' ובאשירי מפרשים טעמים נכוחים דיש להתיר עובדא דר"ת עכ"ל ואפשר שכיוין על תוס' שאנץ הנז'.

וראה בעיניך דהתוספות ישנים הנז' הבליעו בנעימה מאי דהוינן בה מסוגית פרק בן סורר ונראה דכונתם דכי אמרינן כקש"ד דהיינו לכל מילי דלאו חיוב מיתה נינהו אבל לפוטרו ממיתה לא אמרינן כקש"ד ואפשר שטעם הדבר דבאשר דנים אותו ב"ד ונתחייב מיתה א"כ למפרע מעת שעבר העבירה ההיא הרי הוא גברא קטילא ולא אמרינן כקש"ד בגברא קטילא שאין לו חיות וא'דימיה יום המות מיום הולדו אבל בשאר מילי דאינו חייב מיתה או אפילו חייב מיתה ואכתי לא דנוהו ב"ד אמרינן כקש"ד על דרך שכתבו התוספו' בע"ז דף ס"ד שהבאתי לעיל. אבל כשדנוהו ב"ד וחייבוהו מיתה תו לא אמרינן כקש"ד דלמפרע מת הוא משעה שעבר עבירה כמדובר. ועל פי זה נוחים כל הקושיות ופסקי הרמב"ם ז"ל ואפשר דגם התוספות בסנהדרין דף ע"א הנז' שכתבו דכולא שמעתין בדיני אדם והתם בהחולץ בדיני שמים כונתם על דרך שכתבו תוספות ישנים הנז' ולאו דוקא מ"ש בדיני אדם אלא כונתם לחיוב מיתה דהיינו במאי דקאי התם הסוגיא לחיוב ופטור מיתה ואין כונתם לכל דיני אדם רק לחיוב מיתה אלא משום דבהחולץ עסיק בדיני שמים מהיסורין שבאים על הגרים לכך נקטי דיני אדם ודיני שמים וכפ"ז דברי התוס' דסנהדרין פירושם על דרך שפרשו מהרש"א והרב פרשת דרכים והרב בית יעקב כמבואר. וכן נראה שתפס בפירושם הרב מהר"ש אלגאזי בס' גופי הלכות כפירו' הרבנים הנז' אלא דיש ט"ס בדבריו כמו שכתבתי בעניותי בהגהותי על ה' מלכים בס"ד ע"ש. והכי מוכח דפרשינהו לדברי התוס' הרב חוות יאיר סימן ע"ט ע"ש. ואחר זמן רב ראיתי להרב שבות יעקב שהקש' בח"א סימן קע"ז על הרב בית יעקב איזה דבר ממה שהקשיתי בעניותי לעיל כמו שיראה הרואה. ושם ראיתי שפירש בדברי התוספו' דסנהדרין הנז'

כמו שפרשתי בעניותי לעיל דהתוספות מוקמי סוגית סנהדרין כמאן דפליג אר' יוסי דלא אמרינן כקש"ד אבל לר' יוסי פטור גם מדיני אדם דכקש"ד אלא שהרב ז"ל שם הפריז על המדה וכתב דמהרש"א והרב בית יעקב והרב חוות יאיר לא ירדו לכונת התוספות וחשבם ששגגו בתוספות ע"ש. ואם האדון הסליחה דהגם דדרך שקלא וטריא יכולנו לפרש דברי התוספות כפירו' הרב ז"ל וכאשר גם אני בעניי פירשתי דבריהם לעיל. מ"מ פירוש חמשה ארזי' בישראל אשלי רברבי הנז' הוא האמת. חדא מסתמו' דברי התוספות מוכח דמוקמיי לסוגיין דסנהדרין ככ"ע ותו לפירוש המחודש דהסוגיא כמאן דפליג אר' יוסי א"כ לר' יוסי דקי"ל כוותיה כקש"ד א"כ הסוגיא הזו נדחה קראו לה דלר' יוסי אף שעשה בישראל פטור והוא דבר קשה לדחות סוגיא זו וכוליה שקלא וטריא דלא כהלכה. ותו הרי תוספות ישנים כתבו בהדיא דכקש"ד לא מהני לפוטרו ממית' ומסתמ' גם התוספות דסנהדרין בלכתם ילכו בשיטה זו דהך דעשה בישראל חייב אתיא כר' יוסי. ואם תרצה לפרש דגם דברי התוספות דסנהדרין סברי כתוספות ישנים דיומא כמש"ל ממילא דפירוש הרבנים הנז' אמת. ואם נפשך לומר דיש חילוק ביניהם על כל פנים מהתוספות ישנים דיומא מהם נקח דהוא בסגנון מה שפירשו הרבנים הנז' ולא תקשי דאיך דיני שמים קילי ועוד יש לי איזה דקדוקי' בדברי הרב הנזכ' אלא שאין הפנאי מסכים להאריך. וגם הרב יד אליהו בתשו' סימן מ' בסוף השיג קצת על הרב בית יעקב כמ"ש אני בעניי וכמ"ש הרב שבות יעקב ע"ש. אלא דמבין ריסי עיני הרב יד אליהו נראה קצת דמסכים עם הרב שבות יעקב במ"ש על הרב בית יעקב ובכלל בפירוש דברי התוס' הנזכר. והוי יודע דבתוספות ישינים דיומא הנזכר כתוב שהתיר רבינו יעקב לישאנה ומשמע לכתחילה וקשה מהתוספתא כדקשיא ליה לידידנו מעלת השואל זצ"ל כמ"ש אני בעניי לעיל. וכבר כתבתי לעיל דהעיר בזה הרב מהר"ם ן' חביב ועמ"ש הגמי"י פ"י דגרושין ועתה ראיתי להרב מהריק"ש דבסימן קע"ח על דין זה כתב ועיין לעיל סי' י"א דין ו' שהוא דין התוספתא הנז'. ונראה שכונתו דגם בדין זה אין כונתו לישא לכתחילה והיינו ע"ד מ"ש בעניותי לעיל. וע"ש סימן קע"ח מ"ש הרב נחלת צבי ויש טעות הניכר בדבריו שהוא ט"ס. ועמ"ש הרב כנה"ג שם בא"ה סי' ט"ו החיד"א ס"ט

סימן נ

עמ"ש בברכי יוסף ח"מ סי' ז"ך. לדרישת אחד קדוש ישר וזך
שלחו מתם מעיר המהוללה עיר גדולה של חכמים תונס יע"א דעל מ"ש בס' הקטן ברכי יוסף בח"מ סי' ז"ך דף פ"ז ע"ב וע"ג על דברי התוס' ומהרש"א סוף פרק שבוע' העדות

הקשה על דברי החכם השלם עצום ורב זה סיני כמה"ר יאודה נא"גאר נר"ו וז"ל מ"ש על הרב חידושי הלכות וכלל דבריו דלדברי מהרש"א צ"ל דלעיל גבי שבועה נמי דמוקמא למתני' כרבנן דר"ח בר אידי דלא בעי שם בשבועת העדות הוא דוקא לר' ינאי אמנם למסקנא דהכא הה"נ דפליגי רבנן אארישא וס"ל כר"ח בר אידי ולפ"ז צ"ל דבנקבו שם שבא לרבות כל המקללין אג"ש דאלה סמך אלו דבריו נר"ן ואנכי לא ידעתי באין מבין שאפשר לומר דלא כתב הרב מהרש"א אלא דבנקבו שם בא לרבות כל המקללין לא כל הנשבעין ומה ענין שבועה לכאן ומתניתין תרתי קתני רישא שבועה שאין עמה אלה סיפא אלה שאין עמה שבועה דהיינו קללה דנפקא שפיר מיתורא דשם דאיירי בקללה ומאן לימא לן דסמיך אג"ש דאי לאו ג"ש לא הוה דרשינן שם אלא לאביו גרידא ומר מסתייעא מילתיה משיטה כ"י. ואיברא דכ"כ הח"ה עצמו לעיל בדר"ח בר אידי בפירש"י אלא מיהו ההיא בשבועה גופא אמנם הכא מי גילה רז זה דאי לאו ג"ש לא דרשינן שם לכל המקללין. ותו מה מתרץ מהרש"א אח"ך בזה למאי דק"ל דלגבי שבועה דרישא לא פליגי רבנן במתני' ואין לומר דהשתא לא ק"ל דשפיר פליגי לפום קושטא ואדפליגי באביו סמיכי דא"ה מה הוקשה לו למהרש"א מעיקרא ובפשיטות הול"ל הכי דבכלהו פליגי. אמנם מאן דק"ל לרב הוא דא"ה הו"ל למתני ארישא ולמסמך בהא גבי סיפא דמקלל אביו טפי ממאי דהוי רישא מסמיך אסיפא. ותו דהוה שמעינן אביו דחמיר ואית לן קרא דר' מנחם מההיא דשבועה טפי ממאי דנשמע לשבועה מאביו ומפרק לה דקושטא הוא דלגבי שבועה בעדות לכ"ע בכל הכנויין הוא חייב דמתניתין כרבנן דר"ח ומיהו ר' מנחם מודה בהא מיהא דלית לן קרא לפוטר' מכנויין דה"נ לר' ינאי דקאמר וד"ה אדר' מנחם הוא דקאמר דאלו לר"ח בר אידי לא ס"ל וכנראה מרש"י ומהרש"א בסמוך מיהו לגבי קללה בין דעדות בין דעצמו וחבירו לפום סוגיין לרבנן מיהא בעינן שם משום דדרשי משם יתירה לרבות כל חיובי המקללין לשם והשתא שפיר מצי סמיך במקללין אאביו דמחד קרא נפק ולא תליא הא בריש גבי שבועה וה"ט דלא מוקי ש"ס דלעיל רישא כר"מ ורבנן פליגי עליה דהיינו ר"ח בר אידי והוא רבנן דר"מ וסמיך אחכמים פוטרין דסיפא דהא בריש לא סמיך אסיפא משו"ה מוקי למתני' כרבנן ור"ח בן גמליאל תנא ברא ולדינא נ"מ דנקיטינן כסתמא דמתני' כיון דלא נחית תנא לשנותו במחלוקת מה שלא היינו אומרים אם באנו לומר דסמך אסיפא דהשתא הו"ל כאומרו וחכמי' פוטרין ותצא דינא לפוטרו בכנויין. ומ"ש עוד לישב ההיא דר"ע שבועת הדיינין להראב"ד אחרי המחי' אי ס"ל להראב"ד כמו שכתבו התוספו' א"כ ס"ל דאלהים כנוי הוא ומדברי הראב"ד פכ"ו דסנהדרין יראה

שהוא שם המיוחד וכדעת הרמב"ם לפי מה שנראה מדבריו שם וכמ"ש בפירוש משנתנו ע"ש ע"כ לשון החכם השלם הנזכר. **וזאת תשובתי בס"ד**

מן השיטי"ם שנים הודעתי הן כתיב כאן לאלתר. מן יציב וקשוט קרבו אלי מקצת תופסי תורה מכל אתר ואתר. מן המדב"ר כי שיח וכי שי"ג על הברכי' והא קא סתר. מן אז חדלנו סגר עליהם המדב"ר אי משום דאיכא בינייהו דחזיתנהו לאו בני השב"ה נינהו יש בהם נותר. מן המצר זמנין הפה שאסר כי קצר עצור עצר בשגם הוא בצר ותופס הקס"ת לא יעמוד כופה פסכתר. מן הש"ם הוא זה הלא למשמע אזן ששמעה האי מרבנן שקדן בתורה ומילתא דתמיהא יאודה יעלה נג"ר דיפריקיניה וכל שור איג"ר נת"ר. מן המוכן עתה שלחתי את ידי משיב מפני הכבוד ואולם אנקוט נפשאי בקצי"רי קצירת האומר דבר שהות"ר מן קדם מלכא רבונא דעלמא אנכי מבקש ייתי עליה משמיא חינא וחסד וזאת ליהודה ובכל מקום מוכת"ר. כי"ר. צופה הייתי דברי פי חכם מ"ש על דברתי על פום ממלל רברבן מהרש"א ובדרך קצרה זאת אשיב ויהי הקצ"ר אמיץ. אנא דאמרי דמפשט דברי מהרש"א שכתב בתחילת דבריו יש לדקדק בזה דהא גבי שבועה ברישא דמתניתין לא פליגי וכו' מוכח דפשיטא ליה דהשתא דאמרת דבמקלל עצמו פליגי ומתניתין גבי עדות איירי מסתמא גם בשבועה דרישא פליגי דהא לכל הדברות ושמעה קול אלה כולל לאלה עם שבועה ואלה בלא שבועה ושבועה בלא אלה ומסתמא תורה אחת להם וגם החכם השואל נר"ו מודה דכך היתה כונתו. ואם במסקנא חזר בו מהרש"א כל כי הוה ליה לאודועי כאן לאחר תזרה גם כי יהיה דרך קצרה דבשבועה בלא אלה מודים דבכינוי סגי אלא משמע דהרב מהרש"א עודנו עומד בדעתו. והיה בהני"ח הנחה סובר"ת דעומד בדיבורו על זה כתבתי מה שכתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף. וארחיב הדברים יותר כי הנה לשון המשנה הוא משביעני עליכם וכו' ובכל הכנויין הרי אלו חייבין המקלל בכלן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין ויש לפרש דכולא ר"מ ומאי דקתני דברי ר"מ גם אשבועה דרישא קאי וחכמים פוטרין אכלהו בין אשבועה בין על מקלל. וא"כ לא סמיך על אביו רק בהדיא קתני גם על שבועה. וגם במקלל עצמו נשמע משבועה בלא אלה ומג"ש דאלה אלה דאי מבנקבו שם ודאי יש לדחות דדוקא במקלל אביו שהוא בסקילה כמברך השם ומה כח לומר לרבות כל המקללין והדברים מבוארים ואין צורך להשיב על כל דברי החכם השלם המקשה נר"ו בפרטות. כי יתן את רוחו המעיין בעיניו יראה ולבבו יבין. ואין הפנאי מסכים לכתוב אורך היריעה במחברת בפטפוטי דברים. וידענא ביה דהחכם השלם הנז' מתון ומסיק עוד ישוב שנית ידו ועיניו תחזינה משרים. ומה שהשיג עוד החכם השלם הנז' על מה שכתבתי בדעת הראב"ד

ממ"ש הראב"ד בהשגות פכ"ו דסנהדרין כאשר בדברי קדשו כתוב. תמהני עליו דכונת הראב"ד דוקא על שם המיוחד שם בן ד' הוא שם הוי"ה ברוך הוא דוקא וכמפורש ממ"ש בתמים דעים סימן רל"ז. והוא נר"ו תלה עצמו במ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה דאפילו מדברי הרמב"ם בחיבור לא מוכח דשם המיוחד הוא שם אלהים. וגם מלשונו בפירוש המשנה שם אין מופת חותך דכונתו שמות עיקריים וכבר ידוע דפי' המשנה חיברו רבינו בלשון הגרי ומי יודע מה היה כתוב והמעתיק כתב שמות מיוחדים. וזה ברור ופשוט דכונת הראב"ד הוא שם הוי"ה דוקא ואין צורך להאריך. והן עתה נדפסו מחדש חידושי שבועות להריטב"א וראיתי שם ריש דף ל"ו שכתב משם הראב"ד דלוקה גם על הכנוי והוא הפך מ"ש הראב"ד בהשגות פ"ב דשבועות ע"ש ודוק היטב ועמ"ש בספר הקטן ברכי יוסף ממהר"ם ריקאנטי סימן ר"ן ע"ש:

סימן נא

הגידו האותיו"ת. פירוש תוספות סוף תעניות.

שאלת ממני צורבא מרבנן יניק וחכים אודיעך דעתי הקצרה בפירוש דיבור התוספות סוף תעניות גבי ט"ו באב שהוא סתום וחתום:

תשובה תנן התם ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיה"כ שבהן בנות ירושלים וכו' יוצאות וחולות בכרמים וכו' ואמרו בגמרא בשלמא יה"כ משום דאית ביה מחילה וסליחה יום שנתנו בו לוחות אחרונות אלא ט"ו באב מאי היא דאמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבא זה בזה ואיכא תו שינויי טובא. וכתבו התוספות יום שהותרו שבטים לבא זה בזה פירוש דהיינו יום טוב עכ"ל ובודאי דצריך פירוש לפירושם. ולא פניתי לראות מפרשי הש"ס ואביזרייהו ששם עלו שבטי"ם ידרכון קס"ת בהבנת דבריהם ודאי אך מאפס פנאי חשתי ולא התמהמהתי להפיק רצונך ואשר תעלה מצודתי אציגה נא עמך ואם אכוין לאיזה פירוש מהמפרשים חדאי נפשאי דילנא אמרי דילהון היא ומינייהו ומני יתקלס עילאה. ויראה דאפשר לפרש משום דיום טוב משמע דאסור בעשיית מלאכה וכמ"ש פ"ק דמגילה ויום טוב שאסור בעשיית מלאכה ובתר הכי קאמר דמשתה ושמחה קבילו עלייהו ועשיית מלאכה לא קבילו דלא כתיב בקבלתם יום טוב. ואהא קשיא להו דט"ו באב אינו אסור בעשיית מלאכה לזה כתבו פירוש דהיינו יום טוב כלומר דהלשון מושאל ואינו כי"ט דעלמא רק משום שהותרו שבטים ישמח ישראל ולרוב שמחתם קראוהו יום טוב וז"ש דהיינו יום טוב דזה לבד שהותרו זהו היום טוב ולית ביה איסור עשיית מלאכה וכן לאידך שינויי דמשנו בתר הכי היה להם שמחה

גדולה ועמ"ש רשב"ם בתר' דף קכ"א. ועוד אפשר לומר דכונת התוס' הוא לומר דאף למשתה ושמחה לא הוקבע ט"ו באב רק בשנה ראשונה אותו היום שהותרו עשאוהו י"ט למשתה ושמחה ואח"ך היה זכרון בעלמא וז"ש דהיינו יום טוב כלומר יום שהותרו אותו היום היה י"ט שהרבו שמחה ומשתה דוקא בשנה ההיא. א"נ אפשר דהתוספות אמתניתין קיימי דקתני שבהן בנות ירושלם וכו' ועל זה כתבו יום שהותרו שבטים ואי קשיא דעל מה נקרא יום טוב אי הותרו שבטים ולא אשכחן אלא דבנות ירושלם יוצאות וחולות לזה כתבו פירוש דהיינו י"ט כלומר זהו הי"ט דבנות ירושלם וכו' ומשום שמחה זו נקרא י"ט ומא ד נות יוצאות ביום זה משום שהותרו שבטים וכן אינך. ויתכן לפרש משום דהני בי תרי יה"כ וט"ו באב על שניהם הוא אומר לא היו ימים טובים לישראל כמותם וא"כ בכל חד משמע דאיכא עיצומו של יום שהוא י"ט לסיבה אחת ונוסף עוד מלתא אחריתי דעדיף משאר י"ט ובמאי דקאמר לא היו י"ט לישראל כיה"כ וכט"ו באב דמוכח דיש יתרון הכשר בכל חד מינייהו משארא. והשתא יקשה דבשלמא יה"כ אית ביה תרתי יום מחילה וסליחה והוא יום שנתנו לוחות אחרונות וא"כ הוא י"ט משום מחילה וסליחה ועדיף משאר י"ט דנתנו בו לוחות האחרונות. כל קבל דנא ט"ו באב מאי משני יום שהותרו וכו' הא אין זה כי אם דבר אחד ואיה איפה כל היתר משאר י"ט. להכי כתבו התוס' פירוש דהיינו י"ט כלומר דענין הלז שהותרו שבטים לא יספיק אלא לומר שהוא י"ט לבד וא"כ מוכרח דהיתרון נמשך אח"ך מכח דבנות ירושלם יוצאות וחולות ובסגנון אחר אפשר לפרש והוא זה דביה"ך עיקרו יום שניתנו לוחות ונמשך ממנו תועלת לישראל לעבור בסל"ח דנקבע לדורות יום מחילה וסליחה הכי קרא שמו יה"כ. אבל בט"ו באב התועלת הנמשך לישראל שהותרו השבטים הוא העיקר והוא סיבת הי"ט ולא דמי ליה"כ וזה אפשר שכיונו התוספו' דלא תקשי דהמקשן בחכמה יסד אר"ש לפרש דיה"כ יום מחילה והוא יום שנתנו הלוחות כלומר דיש עיקר לדבר שנתנו לוחות ויש תועלת לישראל דנמשך ונקבע למחילה ומאי משני יום שהותרו הא לא דמי ליה"כ אי לזאת כתבו התוספות פי' דהיינו י"ט כלומר כל מגמתנו למען דעת סיבת י"ט כי אותה אנחנו מבקשים וכיון דהשמיענו דהוא יום שהותרו היינו יום טוב ותו לא אכפת לן אם הוא העיקר והוא התועלת ולא אצטריך להיות מעין דוגמא ליה"כ. ובאופן אחר אפשר לומר דהיה מקום לפרש פירוש אחר בסוגיא ובאו התוס' בנועם שיח בדברו' שתים לדחותו והוא דהיה מקום לדקדק דהמקשן אמאי האריך בקושיתו והו"ל בקצרה בשלמא יה"כ ניחא אלא ט"ו באב מאי ומכח זה היינו יכולים לפרש דמאי דפריך הוא אמאי הוקבע יום ט"ו באב דבנות ירושלם יוצאות וחולות ומה ראו על ככה היום

כזה דבשלמא יה"כ יש טוב טעם ורמז הרומז משום בנות ירושלים דיוצאות וחולות והוא דיה"כ הוא יום מחילה וכן הנושא אשה מתכפרין לו עונותיו ויש שייכות ליציאתן לבקש מנוח אשר ייטב להן לו' כזה ראה וקד"ש כי עמך הסליחה נשואין עושה וגם יום שנתנו לוחות אחרונות משום העגל והני נשי ליתנהו בעון העגל ומשו"ה יוצאות וחולות ותגלנה בנות. אלא ט"ו באב מאי היא כלומר מה טעם יוצאות בו ומשני יום שהותרו וכו' לכן בנות יוצאות כי כל הרוצה ליטול יבא ויטול אף שהוא משבט אחר. זה היינו יכולים לפרש בסוגיא. אבל אין זה אמת. חדא דכיון דאכתי לא ידעינן אמאי ט"ו באב הוא י"ט ודאי היינו דבעי המקשן ולא בעי אמאי בנות יוצאות דעד שלא ידענו עיקר מטרין ט"ו באב אין לשאול על יציאת הבנות. ותו אי תימא דהמקשן שאול שאל טעם יציאת הבנות תינח לתירוץ זה דהותרו שבטים דיש קצת טעם ליציאתן ברם שאר שינויי דמשני בתר הכי לא משכחת טעם לבנות וא"כ מוכרח דהשאלה היתה על עיקרו של יום וז"ש פירוש דהיינו י"ט כלומר השאלה והתשובה אינה אלא למען דעת טעם שהוא י"ט. ועוד רחש לבי איזה דרכים אחרים ולא רציתי להאריך. וזה יספיק לפי שעה החיד"א ס"ט.

סימן נב

בהתר מספר זקנו במספרים כעין תער. או אשר ס"ם לו בדרך שמשרת השער.

שאלה אנן דיתבינן בערי אדום ומודעת זאת כי כל הזן ומבקש טרף לביתו על כרחו לעשות זקנו כמנהג הערים האל. והחרדים אל דבר ה' יקימו ויספרו זקנם במספרים כעין תער. ואבותנו ספ"רו לנו בסם הנקרא פאס"טה ומורה לא יעלה ח"ו. ובשגם הוא בצ"ר כי ע"פ סתרי תורה לא תגע בו יד כלל. זאת נחמתנו דמדינא שרי. ולעת הלום שמעתי ותרגז בטני כי גם במספרים כעין תער או בסם אמור רבנן בתראי דאסור מדינא. נא יורינו אם יש התר מרווח לספר במספרים כעין תער או בסם ושכמ"ה:

תשובה הנה שמענוה מיסוד תורת מרן ז"ל בשלחנו הטהור י"ד סימן קפ"א דמותר לספר זקנו במספרים כעין תער. ומור"ם בהגה"ה הסכים בזה אלא שכתב דנזהרים שיעשה הקף הגלוח בחלק עליון של המספרים. וכו' ע"ש ובדרכי משה. אכן ראיתי להגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא זלה"ה בספרו מעשה רוקח רמזי המשניות מסכת מכות דף פ"ז שחלק על פסק מרן והסכים דאסור מדאוריתא או לפחות מדרבנן לספר זקנו במספרים כעין תער וז"ל דברי רבינו תמוהים מאד שהרי לשון המשנה ואינו חייב עד שיטלנו בתער משמע בהדיא דחיובא ליכא אלא בתער אבל אסורא דאוריתא איכא אף בלא תער ודברי רבינו הרמב"ם בפי"ב מה' עכו"ם הכי איתא תחילה כתב דיני פאת הראש וכתב בהל'

ד' ומותר ללקוט הפאות במספרים לא נאסר אלא השחתה בתער דהוא סובר הא דאיתא במשנה ואינו חייב עד שיטלנו בתער קאי גם לפאות הראש משא"כ התוס' והרא"ש וסיעתייהו ס"ל הא דואינו חייב לא קאי אלא על פאות הזקן דכתיב בהו השחתה אבל פאות הראש דכתיב בהו סתם לא תקיפו חייב גם במספרים כעין תער וכן מבואר בהדיא בדברי הרא"ש ומ"ש בש"ע סימן קפ"א ויש אוסרים במספרים לא דק שכתב ויש אוסרים דהול"ל ויש מחייבין עכ"ל. ואני בעניי אומר דמלבד שבדברי מרן בש"ע אין קפידא בזה מאחר דהוא ז"ל אינו כותב אלא דינים הנהוגים בזה"ז ועתה אין דיני מלקות נוהגים ואין הפרש בין לשון חייב ללשון אסור. עוד בה דלשון מרן בש"ע כך הוא אינו חייב אלא בתער ויש אוסרים במספריים כעין תער ויש לחוש לדבריהם עכ"ל ואלו מרן הוה קאמר מותר במספרים כעין תער ויש אוסרים היה מקום לדקדק דלשון יש אוסרים מורה איסורא בעלמא ואינו עובר על לאו אמנם השתא דסברא ראשונה נקט לה בלשון אינו חייב אלא תער ממילא דסברא שניה הוא הפך הראשונה דחייב במספרים כעין תער ואין לומר דהוא איסורא בעלמא דא"כ הול"ל בסברא ראשונה מותר. ופוק חזי בסמ"ק מצוה ע"ב שכתב וז"ל שלא להקיף פאת הראש דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם ואפי' במספרים כעין תער אסור עכ"ל עיניך הרואות דנקט אסור הגם שהוא סובר כתוס' והרא"ש וכמו שמפרש שם אח"ך דהשחתה גבי זקן כתיב (ובלבוש יש ט"ס גם בדברי מרן בב"י דפוס ברלין שלפני יש ט"ס ובתחילה צ"ל סמ"ג במקום סמ"ק הכתוב ברישא ואפי' בהרמב"ם דדייק טובא וכותב דיני מלקות זמנין דנקט אסור גבי לאו כמ"ש הרא"ש בתוספותיו ריש ה' חמץ דהרמב"ם כותב אסור במקום מלקות. איברא דמדברי מרן בכסף משנה ריש ה' גזילה נראה להפך וכבר העיר על מרן הרב כנה"ג בח"מ ריש סימן שנ"ט ויישב דבריו ע"ש ואין כאן מקום להאריך בזה. עוד כתב הגאון החסיד הנז' וז"ל נחזור לדברי הרמב"ם שכתב בהלכה ה' דיני פאות הזקן וכתב ואינו חייב עד שיגלחנו בתער וכו' לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור וכתב מרן ומ"מ איכא למידק במ"ש אם גלח במספרים פטור דמשמע אסורא איכא דמותר מבעי ליה דומיא דהקפת הראש ונראה לומר דסירכ' דלשון דמתני' נקט ולאו דוקא דלכתחילה נמי שרי ולא אבין דבריו ודאי בדברי רבינו צריכין אנו לומר דחדא הוא לאו דוקא או הלשון שכתוב בפאות הראש ומותר או הלשון שכתב בפאות הזקן פטור דמשמע אבל איסורא איכא א"כ יותר טוב הוא לומר דלישנא קמא הוא לאו דוקא ותפוס לשון אחרון מכמה טעמים חדא דלישנא דמתני' מסייעו ולכך הביא לשון המשנה וכמ"ש מרן בעצמו ועוד דלא נעשה פלוגת' רחוקה בין הרמב"ם והרא"ש בפאות הראש דלהרא"ש חייב אף במספרים ולהרמב"ם יהיה מותר לכתחילה

במספריים. אלא ודאי הלשון ומותר לאו דוקא וחזר וכתב לשון המשנה בפאות הזקן דחיובא ליכא הא איסורא איכא וכ"ש בפאות הרא"ש דאיסורא איכא. כן נראה פשוט. ועוד דלשון המשנה דקאמר ואינו חייב עד שיטלנו בתער וכו' ודאי דלשון המשנה לא קאי אלא אזקן דשייך שפיר עד שיטלנו שיטול הזקן כלו אך אותם פוסקי' הרמב"ם וסייעתי' שפסקו דגם בפאות הראש אינו חייב אלא בתער פסקו כך מתוך התוספת' וא"כ הרי"ף שלא הביא התוספת' מכלל דס"ל דבפאות הראש חייב גם במספרים והרי הכלל בידינו כל היכא דהרי"ף והרא"ש בחדא שיטה בטל דעת הרמב"ם וכו' ומכ"ש שאין הלכה כמותו במ"ש ומותר ומכח זה כתב ב"י דגם בפאות הזקן שבמספרי' מותר לכתחילה ולא כן הוא אלא כמשמעות לשון המשנה וכו' דחיובא ליכא אבל אסורא דאוריתא או עכ"פ אסורא דרבנן איכ' אבל לא מותר לכתחלה כדעת הש"ע וכו' והנ"ל ברור כתבתי עכ"ל בקצור.

ואתנהלה לעט"י בדברי הגאון ז"ל ובטרם יקרב אליהם אציגה נא עמך אשר ראיתי חד מן קמי"א ועד אחרן דסברי כהרב ז"ל דפטור שכתב הרמב"ם בפאת הזקן הוא פטור אבל אסור שלא כדברי מרן ז"ל זה יצא ראשונה הרב בחינוך פ' קדושים מצוה רנ"ב כתב וז"ל כתב הרמב"ם ואם גלח במספרי' פטור נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן ואפשר שיהיה כן במגלח במספרים כעין תער עכ"ל הגם הלום ראיתי בס' מרכבת המשנה ח"ב הנדפס חדש ממש שכתב על דברי הרמב"ם והכ"מ וז"ל ואינו חייב וכו' עכ"מ והנכון דע"כ לא פליג ר"א דחייב אלא בזקן דכתיב ביה גלוח והשחתה ומשו"ה נמי אמרו חכמים ואינו חייב אבל איסורא איכא משא"כ בפאות דכתיב הקפה מודה ר"א דבמספריים פטור ולרבנן שרי עכ"ל. הראת לדעת שהרב החינוך והרב מרכבת המשנה סברי כהרב מעשה רקח דבזקן לדעת הרמב"ם מספריים כעין תער פטור אבל אסור. הגם דשלשת הרועים האלה כל אחד יש לו שיטה בפני עצמו בדברי הרמב"ם כמו שנבאר הא מיהא לדינא שוין דלדעת הרמב"ם בזקן מספרים כעין תער פטור אבל אסור הפך מרן הכ"מ. ולנו בעניותנו מחוורתא ומתרצתא דמילתא כדברי מרן כדבעינן מימר קמן בס"ד. הלא מראש. הנני עומד על שפת היאו"ר הגאון החסיד במעשה רקח על דברי קדשו הנתנין למעלה. כי מה שתמה על מרן דמאחר דעל כרחין לומר דשתים זו דכתב הרמב"ם בראש ובזקן חדא מיניהו לאו דוקא מה ראה מרן לומר דמ"ש בזקן פטור לאו דוקא ויותר טוב הול"ל דמ"ש מותר בפאות הראש לאו דוקא אין כאן תימא כלל והדבר מבואר דמרן טעמו ונימוקו עמו דבשלמא לומר דפטור דנקט בפאות הזקן לאו דוקא ניחא טובא דלשון פטור דכתב הרמב"ם הוא אמת דאינו חייב במספרים אלא דבדיוק

תיבת פטור דנשמע דהוא אסור ופטור ממלקות אבל איכא איסור דאורית' או דרבנן בזה אני אומר לאו דוקא אלא הכא פטור ומותר קאמר. אבל אי אמרינן דמ"ש בפא' הראש מותר לאו דוקא והוא אסור א"כ תיבת מותר אינו אמת דהוא אסור. וזה טעם נכון לדברי מרן דבחר לומר דפטור לאו דוקא דהתם על הדיוק אני אומר לאו דוקא. אבל ברישא צ"ל דתיבת מותר עצמה אינה אמת. ותו דבשלמא תיבת ופטור אשכחן בעלמא פטור ומותר כמ"ש בריש פ"ק דשבת דמשכחת לה פטור ומותר. וא"כ אף אנן נמי נימא הכא פטור ומותר. אבל מותר שיהיה אסור כמעט לא אשכחן ומשו"ה מבואר נגלה דהדין עם מרן לומר דסיפ' דקתני פטור לאו דוקא. ותו דבשלמ' בסיפ' יש מקום לומר דסירכ' דמתני' נקט הרמב"ם דתנן ואינו חייב עד שיטלנו בתער כמ"ש מרן. אבל בריש' דהוא לשון הרמב"ם עצמו אשר לא כתוב במתניתין ומתנית' זהו דוחק גדול לומר דלאו דוק' קאמר דידוע דהרמב"ם דייק בלישניה טובא היכא דהם דברי עצמו ולשונו. אמנם כי נקיט לישנ' דמתניתין ובריית' ושמעת' אמרינן צדיק עת"ק לשון חכמים בלשון המשנה וכיוצ' כידוע. עיניך הרואו' דכדין עשה מרן ז"ל לומר דסיפ' לאו דוקא:

ומ"ש הרב מעשה רקח הנזכ' דיותר טוב לומר דלישנ' קמא לאו דוק' דלשון המשנה מוכח הכי וכו' אין ראיה והוכחה מהמשנה כלל דמשום דר"א מחייב נקט בריש' ואינו חייב עד שיטלנו בתער משום דבעי למתני רבי אליעזר אומר אפי' לקטו במלקט או ברהיטני חייב ולכך נקט בדברי ת"ק ואינו חייב וזו דרך המשנה כידוע וא"כ אין הכרח כלל מהמשנה. ומ"ש להכריח פירושו דלא נעשה פלוגת' רחוקה בין הרמב"ם והרא"ש וכו' אינו הכרח כלל דהרמב"ם דיליף פאת פאת הראש מזקן וכמ"ש בתוספת' גם בראש צריך תער ובלא תער מותר דהיכ' רמיזא אסור' דאוריית' או דרבנן במספרים ולהרא"ש דלא יליף ראש מזקן חייב. ועוד ק' לפירוש הרב הנז' בהרמב"ם דמ"ש ומותר בראש ר"ל שאינו חייב דלשון הרמב"ם משמע להפך שהרי כתב ומותר ללקט הפאות במספרים לא נאסר אלא השחתה בתער ובאמת איני יודע איך עלה בלבו לפרש דמותר ר"ל אינו חייב אם לקט הפאות במספריים אבל איסור' איכ' ללקטם. הרי הרמב"ם אמר ללקט הפאות במספרים וזהו לכתחילה. ועוד שהרי סיים לא נאסר אלא השחתה בתער והרי בהדי' קאמר דלא נאסר ומוכח דליכ' איסור'. באופן דלשון מותר ולשון ללקט ומ"ש לא נאסר מוכיחים להדיא בלי ספק דמותר לכתחילה במספרים. ותימ' על הרב ז"ל דפשיט' ליה לפרש בדברי הרמב"ם דאסור' איכ'. ותמה על מרן שהבין דאיסור' ליכ'. ודברי מרן ברורים ומחוורים כשמלה כמדובר. ואשר הכריח הרב הנזכר דלשון המשנה מוכרח דקאי אזקן דקתני עד שיטלנו דאין מקום לפרשו על פאת הראש וכו' ומזה הוליד דא"כ

הרמב"ם וסיעתו סמכו אתוספת' והרי"ף כהרא"ש ובטל דעת הרמב"ם וכו' עם האדון הסליחה דעד שיטלנו קאי אשער על דרך שכ' ריב"ן על משוה צדעיו ואם הוא משוה ונוטל כל השער וכו' ע"ש וא"כ קאי על כל דיני פאות הראש והזקן כמ"ש מרן בב"י והרב בית חדש והרי"ף הוה פשיטא ליה דילפינן ומקשינן פאה פאה ראש מזקן דבעי השחתה ולא הוצרך להביא התוספת' וכבר הביא הרי"ף מאי דאמרו כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפ' דמוכח דמקיש להו אהדדי וסבר דמאי דתנן ואינו חייב עד שיטלנו קאי אכלהו דתני לעיל לראש ולזקן וא"כ אין הכרח מהרי"ף. ואדרב' יש מקום קצת להכריע להפך דבשלמ' אי אמרת דפשיט' ליה להרי"ף כמדובר ניחא דלא הוצרך להביא התוספת' אך אי אמרת דהתוספת' אינה הלכה או צריך לאוקומה כעין תער כמ"ש התוס' ריש שבועו' והרא"ש הי"ל להביא התוספת' ולדחותה או לפרשה אלא משמע דמפרש משנתנו עד שיטלנו לשער וקאי גם לשער פאת הראש. ואתה תחזה להרא"ש בשילהי מכות שהבי' לשון התוספת' דפאת הראש ואין חייב עד שיטלנו בתער וכן הביא הלשון מרן בב"י ונוסחא זו מוכרח לפרשה דקאי לשער. אמנם בתוספת' שלפנינו וקצת רבוואת' הנסח' עד שיקיפנו. ומה שסיים הרב הנזכר דמכ"ש שאין הלכה כהרמב"ם במ"ש ומותר וכו' לא דאיק דהוא ז"ל סבר דלאו דוקא קאמר הרמב"ם ור"ל שאינו חייב אמנם אפשר דלדעת מרן קאמר דאפי' אי כונת הרמב"ם כמו שהבין מרן אין הלכה כמותו. והנה עיניך הרואות דאין בכל מ"ש הרב הגאון הנז' ראיה לאסור הזקן במספרים. ואתה תחזה לרבינו ירוחם נתיב טו"ב ח"ה שכתב דאינו חייב בזקן אלא בתער אבל בכלי אחר כגון מספריים וכיוצ' בו מותר ע"ש גם ריב"ן בסוף הסוגי' כתב דבמספריים מותר ע"ש גם הרב הנמקי כתב עד שיטלנו בתער אבל במספריים מותר דלית בהו השחתה ע"ש גם הכלבו סוף סימן צ"ז כתב דבמספרים מותר. ומשמע דכל הני רבוואת' אפילו כעין תער קאמרי וכן כתב הריטב"א בחידושיו בפירוש דאף במספרים כעין תער מותר ושם כתב הריטב"א דה"ה בהקפת הראש ותריץ יתיב סוגית נזיר דהוכיחו מינה התוספות והרא"ש לאסור ע"ש. איברא דתירוץ הריטב"א לסוגית נזיר לכאורה אינו מובן וז"ל ומיהו קשיא על האי סבר' סוגי' דמס' נזיר דף מ"א דאמרינן גבי מצורע דכתיב ביה וגלח את כל שערו את ראשו וכו' ושיילינן כיון דכתיב כל שערו ראשו וזקנו למה לי ואמרינן דאצטריכו לאשמועי' דאתי עשה דגלוח מצורע ודחי ל"ת דלא תקיפו ולא תשחית ואמרינן דאי כתב זקנו ולא כתב ראשו ה"א הקפת כל הראש לא שמה הקפה והכ' גבי מצורע הוא דשרייה רחמנ' משום מצות עשה שבו ואי כתב רחמנ' ראשו ולא כ' זקנו אכתי בתער מנלן פי' דנהי דילפינן מראשו דהקפת כל הראש שמה הקפה אלא דדחי ליה עשה דמצורע ומינה שמעינן

דלדחי זקנו לאו דהשחתת זקן ומיהו לא ידעינן דאיכ' במצורע דחייה ללאו דלא תשחית דדלמ' גלוח דמצורע במספרים הוא כתב רחמנ' זקנו למדרש זקנו של זה ולא של אחר ולמדנו דגלוח מצורע בתער וש"מ דדוק' מזקנו הוא דילפינן דגלוח מצורע בתער אבל מראשו לא ילפינן לה ואם איתא דהקפת הראש בתער מראשו שמעינן לה וכו' וזה הקשו בתוספות וכו' ונראה דל"ק לפום חדא לישנ' דכתיב' לעיל דהקפה בתער מהשחת' הוא דיליף לה ומשו"ה אי לא כתב אלא ראשו ה"א ודאי ס"ד דגלוח מצורע בכל דבר אבל בתר דכתב רחמנ' זקנו ולמדנו ממנו דגלוח מצורע בתער דוקא ממיל' ידעינן דבעלמ' בין הקפה ובין זקן לא נאסרו בעלמ' אלא בתער וכן נראה ברור עכ"ל:

ולפום ריהטא אינו מובן תירוצו דכיון דהקפה בתער מהשחת' יליף א"כ כי כתיב ראשו מינה שמעינן דהוי' בתער דהא מקשת הקפה להשחתה ואיך כתב דאי לא כתב אלא ראשו ה"א דגלוח מצורע בכל דבר ונראה דכונת הריטב"א כך היא דכיון דהא דהקפה לא אסר אלא בתער לא ידענו אלא מהקשה דהקפה להשחתה א"כ אי כתב רחמנ' ראשו לחוד ולא כתב זקנו ה"א דראשו אתא לגלויי דלא נקיש הקפה להשחתה אלא הקפה מיקרי בכל דבר וכן גלוח מצורע בכל דבר ואשמועינן דאתי עשה ודחי ל"ת דאי ס"ד דמקשינן הקפה להשחת' נכתוב זקנו ולא ראשו ואז שמעינן דאתי עשה ודחי ל"ת וגלוח מצורע לא הוי בכל דבר אלא בתער ומינה דמגלח ראשו בתער ואתי עשה ודחי ל"ת אלא ודאי להכי כתב ראשו לחוד לאשמועינן דהקפה לאו כהשחתה ובכל דבר חייב כמדובר. אמנם השתא דכתב זקנו דאתי עשה ודחי ל"ת א"כ ממיל' דמצורע בתער והקשא דהקפה להשחתה הקשא מעליא ודחי עשה ל"ת ולא אצטריך ראשו אלא לאשמועינן דהקפת כל ראש שמה הקפה. אבל אי כתב ראשו לחוד ולא כתב זקנו לא הו"א דאתא ללמד דהקפת כל הראש וכו' אלא ללמד דלא נילף הקפה מהשחתה וממיל' דהקפת כל ראש שמה הקפה אלא דלא אצטריך קרא להכי רק לאודועי דהקפה בכל דבר. לא כן עתה דכתיב נמי זקנו מסתבר' לקיים ההקש ולומר דראשו אתא דלא נימא דהקפת כל הראש לא שמה הקפה. ואחרי הודיע אלהים אותנו כל זאת ממיל' רווחא מאי דתמיה' ליה להרב אורח מישור בשיטת נזיר דף מ' שכ' על המפרש שם דפירש משנתנו ואינו חייב עד שילקטנו בתער דקאי להקפה וז"ל בכל הסוגי' מזכיר תמיד הקפת הראש בתער דוקא והוא כדעת הרמב"ם וסיעתו אך קשה איך מפרש בדף מ"א ע"ב בד"ה ואי כתב וכו' אבל עדיין לא מצינו דבתער הוי וכו' דבשלמ' הרמב"ם פסק בתוספת' או כת"כ מובא בתוספות ריש פ"ק דשבועו' וגם כאן ד"ה ואי כתב אבל סוגי' דהכ' א"א לפרש כן ע"כ נ"ל להגיה בכל המקומות השחתת זקן במקום הקפת הראש עכ"ל ולפי דברי הריטב"א הנז' אין סוגית דף

מ"א הפך דעת המפרש והרמב"ם ושפיר אתיא כותיהו ואין צריך להגיה בדברי המפר' ולדידיה יש להעיר איך הונח לו דהרמב"ם פסק כתוספת' הפך משמעות גמרין דכל דסוגיין דבבלי הפך התוספ' לא משגחינן בתוספת'. ומ"ש דהרמב"ם פסק כת"כ נמי אין ראיה מהת"כ והתוספות מייתו ליה שם ריש שבועות ובנזיר דף מ"א ד"ה השתא לסייועי לסברתם ודחאוהו ע"ש. ומסוגית נזיר הלזו נראה להביא ראיה הפך הגאון במעש' רקח דכתב דהשחתת זקן במספרים אסור מדאוריית' שהרי אמרינן דאי כתב זקנו ה"א דהקפת כל הראש שרי להכי כתיב ראשו. ואי אמרת דזקן אסור במספרים דבר תורה אי כתב זקנו ה"א דקרא אתא למשרי מספרים דבעלמ' בזקן אסור מדאוריית' והא אתי למשרי ומצורע מגלח במספרים. להכי כתיב ראשו נמי דהשת' דכתיב ראשו מוכרח דזקנו אתא למשרי תער ומצורע בתער דוקא דאי אמרת דזקנו אינו אלא למשרי מספרים דהוא איסור תורה אבל לא תער דאיכ' מלקו' א"כ לשתוק מזקנו ומראשו לחוד שמעינן למשרי מספרים וגם שמעינן דהקפת כל ראש הקפה. ומדכתיב זקנו אף דכתב ראשו שמעינן דהוא בתער. וא"כ יקשה מאי דאמרי' דאי כתב זקנו ולא כתב ראשו ה"א דהקפת כל הראש וכו' דמוכח דמזקנו לחוד ידעינן הכל זולת דהקפת כל הראש וכו' והלא אי כתב זקנו ולא כתב ראשו לא מצינן למילף אלא דמצורע במספרים ושרי אף שהוא אסור מדאוריית' כמדובר אלא מוכרח דהא פשיט' דזקנו במספרים שרי מדאוריית' ומזקנו לחוד שמעינן דמצורע בתער דאי במספרים הא שריותא הוא בעלמ' אלא מוכרח דהוא בתער ואתי עשה ודחי ל"ת ומשו"ה קאמר הש"ס דאי כתב זקנו ולא כתב ראשו ה"א דהקפת כל הראש וכו' ובר מן דין הכל שמעינן מזקנו ונשמעיניה מן הדא דזקן במספרים שריות' היא והתימ' על הגאון הנז' שכתב דהוא אסור מדאוריית'. וכבר כתבנו לעיל דדברי הרמב"ם ברורים דשרי לכתחי' במספרים כעין תער בראש וכמ"ש מרן וכ"ש בזקן ומ"ש גבי זקן ואינו חייב עד שיגלחנו בתער וכו' לפיכך אם גלח זקנו במספרים פטור כבר כתב מרן דסירכ' דלישנ' דמתני' נקט דקתני ואינו חייב עד שיטלנו בתער ע"ש בכ"מ ובב"י ואני בעניי מוסיף דנקט אם גלח במספרים פטור שהוא לשון התוספת' ע"ש וסמך על מ"ש בסמוך גבי פאת הראש דמותר במספרים והיינו אפי' כעין תער וכל זה ברור. מעתה הבא נבא לדברי הרב החינוך שהבאתי לעיל שכתב דמדברי הרמב"ם בזקן שכתב דאם גלח במספרים פטור משמע דאסור ויהיה במגלח במספרים כעין תער ולכאור' קשה דהוא עצמו לעיל בסמוך הביא דברי הרמב"ם בפאת הראש שכתב ומותר לגלח הפאה במספרים שלא אסרה תורה אלא השחתה בתער וא"כ איך כתב דגבי זקן כתב הרמב"ם פטור וכונתו דהוא אסור. והנראה הוא שסבר הרב החינוך דמה שהתיר בראש מספרים

היינו שאינן כעין תער ומה שאוסר בזקן הוא במספרים כעין תער ומשו"ה לעיל הביא דברי הרמב"ם ולא כתב כלום והכ' כתב בזקן דזה האיסור יהיה במספרים כעין תער. ואם לכך כיוון הרב הדבר קשה דהרמב"ם בדינים סמוכים זה לזה נקט מספרים וגבי הראש הוא שאינן כעין תער ובסמוך בזקן איירי בכעין תער. ותו דממ"ש גבי ראש שלא נאסר השחתה אלא בתער משמע דדוק' תער אסור אבל מספרים כעין תער שרי. וכבר ראיתי להר' דינא דחיי שהביא דברי הרב החינוך ודחאם וכתב שהעיקר כמ"ש מרן ע"ש. ואבא היום אל העי"ן לחזות בנועם דברי הרב מרכבת המשנה שהבאתי שחלק בידים נקיות על מרן ורצה לקיים פשטן של דברי הרמב"ם דבזקן במספרים פטור אבל אסור ובראש מותר במספרים והיה טעמו דר"א מחייב בזקן דכתיב ביה גלוח והשחתה ורבנן ס"ל פטור אבל אסור ובראש ס"ל לר"א דבמספרים אסור ורבנן שרו וכמו שהבאתי דבריו לעיל בדמותן כצלמן. ודבריו קשים בעיני דמוכח מדבריו דר' אליעזר מחייב במספרים בזקן והוא תימא דתלמוד ערוך בידינו דנר"א שריות' הוא בזקן במספרים וכמ"ש במכו' דף כ"א וכך היא שנויה. רא"א אפי' ליקטו וכו'. מה נפשך אי גמיר ג"ש לבעי תער אי לא גמיר ג"ש מספרים נמי לא לעולם גמיר ג"ש וקסבר הני נמי גלוח עבדי ופירש ריב"ן וז"ל מספריים מנ"ל דמותר לגלח בהם דלא קאסר אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה עכ"ל הרי מבואר דר"א שרי בזקן במספריים. ואם נפשך לומר. אודי לי מיהת דר"א סבר דזקן במספרים פטור הפך דברי הרב הנז' וכיון דמהש"ס שמעינן דר"א בזקן במספרים לכל הפחות פטור א"כ רבנן שרו ואמאי כתב הרמב"ם פטור ולדידיה הוא אסור. ותו דהסבר' הוא להפך דבזקן דכתיב גלוח והשחת' יש מקום להקל אבל בראש דכתיב ביה הקפה יש סבר' להחמיר טפי והרב הנזכ' קאמר להפך. ועוד דלשון הרמב"ם הוא כנגדו שכתב בראש שלא נאסר השחתה אלא בתער והרי דמתיר בראש מכח דלא נאסר השחתה וכו' וא"כ איך בזקן דבו כתוב השחתה סבר דאסור. ועוד היה לי להאריך לסתור דברי הרב הנז' אלא דבמה שכתבנו בעניותנו סגי ומסגי. עלה בידינו דהנכון בדע' הרמב"ם הוא דמותר לכתחי' לעשות הזקן במספרים כעין תער כאשר פירש מרן ז"ל ונראה דגם ריב"ן ורבינו ירוחם והרב הנמקי והכלבו סברי הכי כמש"ל והריטב"א ורבו סברי דמן הדין גם הראש מותר במספרים כעין תער כמ"ש בחידושיו ריש שבועות ובמכות והוא כדעת הרמב"ם אכן כתב הריטב"א בחידושי מכות דבזקן מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים ובסוף דבריו כתב דהנזהר שלא להקיף במספרים כעין תער הרי זה משובח ובריש שבועו' כתב גבי הקפה דלמעשה ראוי להחמיר ע"ש. ונמצ' דמה שפסק מרן דמותר לעשות הזקן במספרים כעין תער הוא כדעת הרמב"ם

וסייעתו רבים אשר אתו. והן עתה ניחזי אנן אם שרי לעשות זקן בסם. ואי שרי הי מינייהו עדיף מספרים כעין תער או סם. ועתה אמת אגיד כי שמעתי שהר' הכולל ח"ק מהר"ר יוסף פייאמיט' זלה"ה אב"ד ור"מ דעיר אנקונה היה אוסר לעשותה בסם. ועד היום יש הרבה שאינם עושים זקנם בסם לחוש להוראת הרב הנז':

אמנם ללמד זכות על ישראל כי רבים נהגו לעשות זקנם בסם אמרתי לברר דבר זה בס"ד. ונראה דהוא מותר גמור בלי פקפוק ויש להביא ראיה להיתרא והוא ממ"ש בש"ס פ"ג דמכות דף כ"א ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו יכול אפי' גלחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב ת"ל לא יגלחו הא כיצד גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער. הנך רואה בעיניך דאף אם עושה זקנו בדבר שיש בו השחתה כיון שאינו דרך גלוח שרי ומבואר בש"ס דאפי' ר"א דמחייב במלקט ורהיטני לאו משום דלא גמיר ג"ש דהא שרי במספרים אלא משום דסבר דמלקט ורהיטני הוא דרך גלוח. ודון מינה לנ"ד דעושה זקנו בסם דהגם דנימא דהוא השחתה אמנם אינו דרך גלוח ושרי כי היכי דשרינן מספרים כעין תער אף שהוא דרך גלוח לפי שאינו השחתה דבעינן גלוח שיש בו השחתה. והגם דהוא דבר פשוט דעושה זקנו בסם לא מיקרי גלוח וגרע טפי ממלקט ורהיטני מ"מ נראה דיש ראיה ברורה ממה שכתב הרמב"ם פ"ה דנזירות דין י"ב וז"ל העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה אלא בטל מ"ע שנא' גדל פרע שער ראשו עכ"ל וכ"כ הסמ"ג לאוין ר"ן והרב החינוך פ' נשא (ויש שם ט"ס בנסח' שלפני) והרב לח"מ הקשה דמנ"ל להרמב"ם דלא לקי מאחר דאמרו בש"ס לרבות כל המעבירין ע"ש והרדב"ז בביאורו כתב דסבר הרמב"ם דהא דמרבינן כל המעבירים היינו במעביר בידיו אבל על ידי סם שרי אי לאו דכתיב גדל פרע ע"ש (ואין ס' זה עתה בידי). ומורינו הרב מהר"י הכהן בספרו הבהיר בתי כהונה חלק בית ועד דף נ"ז הפליא עצה וחתר לישב דברי הרמב"ם באורך גם הרב אורח מישור בסוף המסכת' בלשונות הרמב"ם והרב פני משה מפרש הירושלמי סוף נזיר עמדו בזה לישב דעת הרמב"ם ועד אחרון הרב מרכבת המשנה ח"ג הנדפס מחדש עמד בזה וכתב דמצא מציאה בספרי זוטא ע"ש ויש להעיר דהוא הזכיר שם הר' אורח מישור ושם הזכיר בסוף דבריו הספרי זוטא ומציאה זו כבר קדם וזכה בה הרב אורח מישור. אך מכל שאר אחרונים נעלם הא דהספרי זוטא.

מכלם נעלם דברי הרמב"ם בס' המצות שלו עשין צ"ב וז"ל ולשון מכילת' קדוש יהיה גדל בקדושה גדל פרע מ"ע ומנין בל"ת ת"ל תער לא יעבור על ראשו ושם נאמר הוא מה שנתתי בעשה החופף באדמה והנותן סמנין כלומר שהנזיר שם בראשו להשיר השער

לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה כי הוא לא העביר כעין תער אמנם עבר על מ"ע והוא גדל פרע וזה לא גדל ולאו הבא מכלל עשה עשה עכ"ל והביא דבריו הרב מגילת ספר על קושית הלח"מ הנז' ע"ש באורך והרי מקור דברי הרמב"ם מהמכילת' (שהיה בידם ז"ל) כמו שכתבה הוא ז"ל עצמו בספר המצות והוא כמ"ש בספרי זוטא שהביאו הרבנים הנז'. וראיתי להרב מגן אברהם בס' זית רענן שכתב על הספרי זוטא הנזכר שהביא הילקוט וז"ל שיירתו מ"ע פי' החופף באדמה והנותן סממנים אינם אלא מצות עשה מפני שאין השערות נושרות מיד עכ"ל ועמ"ש בארח מישור ופני משה הנז'. ולכל הדברות ולכל האמירות הרי הוא מבואר בדבריו של גדול הרמב"ם ודישרן סמיכין עלוי דבנזיר אם גלח במספרים כעין תער לוקה כמ"ש שם דין י"א ובסם ליכא אלא משום משה דגדל פרע וא"כ בזקן דשרי מספרים כעין תער מכ"ש דשרי בסם חדא דאינו דרך גלוח וכמ"ש בנזיר דף מ' אמאי דתנן פי"ד דנגעי' שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה פשיט' מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפי' סך נשא קמ"ל ופירש המפרש וז"ל סך נשא סם המשיר השער. קמ"ל דלא סגי אלא בתגלחת כדקתני תגלחתן מצוה עכ"ל אלמא דעוש' בסם אינו דרך גלוח ובזקן בעינן גלוח שיש בו השחת' כדאמרו במכות והבאתיו לעיל. ותו דבסם אין השערות נושרות מיד וכמ"ש הר' זית רענן והרב ארח מישור והרב פני משה כמש"ל וא"כ הדבר מבואר דבסם מותר גמור והגם דיש בו השחתה לא מקרי גלוח:

מהשתא יש לתמוה על הרב בית הלל שם בי"ד סימן קפ"א שכתב וז"ל יש איזה אבן שמפספסים במקום הזקן והוא משיר השער נ"ל פשיטא שהוא איסור גמור ודומה לזה איתא בגמ' דנזיר דף מ' ע"א ותגלחתן מצוה פשיטא מ"ד משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא קמ"ל דלא פירש"י סם המשיר השער וק"ל עכ"ל והגם דנימא דמה שהביא מסוגית נזיר הוא לדוגמא להראות שיש אופן להעביר שער בסם והוא דומה לאבן שהזכיר. מ"מ הי"ל ללמוד משם דלא שמיה תגלחת ומותר ומאי פשיטותיה דהוא אסור. והגם שעלה על לבי לפרש איזה פירושים בדבריו. סוף סוף לפי האמת נראה מהסוגיא הנז' ללמוד היתר באבן הנזכר דאינו דרך גלוח הגם דסם אינו משיר השער מיד ובאבן הנז' תכף משרת השער ואיכא השחתה מ"מ אינו דרך גלוח ושרי. וכה הראוני בשו"ת שמש צדקה י"ד סי' ס"א שכתב הרב החסיד מר חמיו מהר"י פייאמיטא זלה"ה לאסור בסם וסייעיה מדברי הרב בית הלל והדר תבריה לגזיזה דמסוגיא שהביא הרב בית הלל נראה איפכא ומשם סייעתא למקלים בעשה מדמסיק דנשא לאו תגלחת וממקום שבא הבית הלל וכו' תשובתו בצדו עכ"ל וכן נראה האמת וכמו שהרחבנו הדיבור לעיל דמסוגית מכות ונזיר ודברי הרמב"ם היתרא רווחא הרי הוא כמבוא"ר. ובכן נראה דטפי

עדיף לעשות הזקן בסם ועיסה הלזו יותר ממספרים דמספרים כתב הרב תה"ד משם גליון תוס' שיעשה בחלק העליון וכו' והביאו מור"ם במפה וכ"כ הריטב"א בחידושי מכות משם התוספות ושהרב רבינו יעקב מקינון היה זהיר בזה ע"ש. ובעסה זו בסם אין פקפוק והנלע"ד כתבתי החיד"א ס"ט:

סימן נג

נשים שנחה הרו"ח עליהן. אי אסורות לבעליהן.

שאלת ממני רב תאותי וחשקי כי בעיר אחת יש הרבה נשים אשר כפעם בפעם יוצאות וחולו"ת כמו חלאי"ם ותרופתן להביא אצלן נשים בתופים ומחולות מינא דזמ"ר נינהו וביני ביני בעלת הבית מתעלפת ביניהן או נכנסת לחדר וככה יעשו הרבה מהן ופשתה המספחת בענין זה ואומרות שנגלה אליהן דמות אחד ושואל מהן לעשות כך ושואל להן שאלות כגון ללבוש מלבוש מגוון פ' וכיוצא ואם אינן מקיימות מסתכנות ואמר רב אחד מקובל בקבלה מעשית שידע שהחיצונים מתעוללים בהן ונסתפקת אם הרוח הזה בא אליהן מה משפטן אם אסורות לבעליהן או אין קפיד' בזה יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה זו אינה צריכה לפני' וכבר נשאל על זה הרב מהר"ם מלובלין בתשובותיו סי' קי"ז על אשה הנבעלת לרוח באונס או ברצון והעלה הרב ז"ל דלא נאסרה אלא ביאת אדם כדכתיב ושכב איש ולא רוח וכן לא מקריא זונה ומותרת לכהן והביא ראיות על זה ע"ש באורך והביאו הרב כנסת הגדולה א"ה סימן ו' הגהת הטור אות כ"א וכ"ב וז"ל הנבעלת לבהמה לא עשאה זונה וכו' וכן הנבעלת לשד ולרוח לא נעשית זונה ומותרת לכהן. הר"ם מלובלין סימן קט"ז. הנבעלת לשד הרי היא כאנוסה ומותרת לבעלה הר"ם מלובלין סימן קט"ז עכ"ל הרב כנה"ג. ודברי הרב ז"ל יש בהם מן הגמגו' דכיון דמייתי משם הרב הנזכר דנבעלת לשד ולרוח לא נעשית זונה ומותרת לכהן ממילא משמע דמותרת לבעלה. ותו דלא די דמ"ש אח"ך הוא יתר אלא דהוא סותר הקודם שכתב אח"ך הרי היא כאנוסה ומותרת לבעלה ואם חשיב לה אנוסה אסורה לכהן. ובתשובת הרב הנז' מבואר טעמו דאינו איש ולא חשיבא ביאת איסור ולא נקראת זונה עש"ב. ולי ההדיוט יש להביא ראיה לדברי מהר"ם הנזכר מהא דאמרו בירושלמי פ"ק דשבת מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה אל תאמן בעצמך עד יום זקנותך כגון אני אתת חדא רוחא ונסיתיה ושרי תהי ביה א"ל לא תצוק רוחא אנא. והרב מהר"ם די לונזאנו בס' שתי ידות דף מ"ח הביא הירו' הלז בנסח זה באה לפניו שידה אחת בדמות אשה יפה לנסותו ותבעה ושכב עמה אח"ך נצטער מאד עד שבאה השידה וא"ל אל תצטער כי איני אשה אלא רוח עכ"ל ומוכח

דהוה פשיט' להו דאינה ביאת איסור מי שבא על השידה דאינה אשה וה"ה נמי אם שד הוא או רוח בא על אשה לא נאסרה שאינו איש וכדברי מהר"ם מלובלין ז"ל ולשון הירושלמי הנזכר הכי מוכח כדתרגמה הרב מהר"ם די לונזאנו הנז'. וכי ישאלך בינך דסוף סוף מאי לא תצוק הא איהי לאיסורא איכוון וכההיא דשילהי קדושין. ותו הא חמיר טפי מההיא דאיכא משום השחתת זרע. יש לומר דאת' לנחומיה דלא חטא בפועל בעון שכיבת אשה מיהא. ועוד עלה על דעתי להביא ראיה ממ"ש פ' מי שאחזו דף ס"ח דאשמדאי בא על נשי שלמה ולא מצינו שאסרום ואם איתא דביאת שד או רוח אוסרה אשה לבעלה כל כי הא הו"ל לרז"ל לאודועיה. ומסתמ' דבריהם משמע קצת דפשיטא להו דאינם נאסרות בביאת שד אע"ג דהיה נראה להם כאדם. וכי תימא דנשי שלמה שוגגות הן דסברי דשלמה הזא והלכה רווחת דשוגגת דסבורה שהוא בעלה מותרת. אכתי למ"ד כלי שנשתמט הדיוט אסור למלך כמ"ש בירושלמי פ"ב דסנהדרין דלכך נאסרו פלגשי דוד הע"ה שבא אליהן אבשלום הו"ל לאסור הני דבא אליהן אשמדאי אלא דאין ביאת שד או רוח אוסרת. ויש לדחות דאינו אסור אלא מדרבנן ומילת' דלא שכיחא לא גזרו רבנן וא"כ יש מקום לומר דעולם ביאת שד או רוח אוסרת ושאני הכא דהיו שוגגות דסבורות שהי' בעליהן שלמה.

הן אמת חפש"תי בתוכו"ת ספרי הקדש ומצאתי להרב נחלת בנימין סוף מצוה ס"ג שחלק על הרב מהר"ם מלובלין ואייתי בידיה אותה דפ' מי שאחזו שהבאתי ודחי דהיו שוגגות ומסיק לאסור מהא שהקשו התוספות בסוטה דף כ"ו ע"ב גבי הא דתנן ע"י כל הטריות מקנין חוץ מן הקטן וממי שאינו איש ואמרו בגמ' ושאינו איש למעוטי מאי וכו' אמר רב פפא למעוטי בהמה דאין זנות לבהמה וכתבו התוספות למעוטי בהמה תימא דהכא משמע דבזנות תניא מילתא א"כ רבא דאמר פ' הבא על יבמתו דיש זנות לבהמה למעוטי מאי וכי אית לן למימר דלית ליה דשמואל או דרב הונא עכ"ל ולפי דעת הרב מהר"ם מלובלין דביאת רוח לא שמה ביאה ושריא מאי ק"ל לתוס' נימא דלרבא מתני' אתא למעוטי רוח ומשו"ה הר"ב הנז' חלק על הר' מהר"ם מלובלין וכתב דכשהרוח מגלים עצמו וכן השד קשה הדבר להתיר בסברא כזו דהואיל והגמ' קאמר ושכב איש אותה פרט לקטן ומי שאינו איש ולא קאמר פרט לבהמה דהוא כולל אף ביאת שד דאינו איש. זה אינו דמשו"ה לא קאמר פרט לקטן ולבהמה דהייתי אומר מנ"ל למעוטי תרתי מחדא מיעוטא דילמא בהמה דלא אתיא לעול' לכלל איש הוא דאמעיט אבל קטן דאתי לכלל איש לא אמעוט מש"ה קאמר איש פרט למי שאינו איש א"כ קטן ובהמה חדא

מיעוטא הוא אבל לא למעט שד דמגלים עצמו והראיה ברור' לאסור מדברי התוס' הנז' זהו תורף דברי הרב נחלת בנימין הנז'.

ומה שהביא ראיה מדברי התוס' אינה ראיה כלל חדא דבכללות הדברים הרואה יראה בתשובת הרב מהר"ם הנז' דכתב דלפי שטתו ל"ק קושית התוס' והביא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם ע"ש וא"כ מה ראיה מייתי הרב נחלת בנימין לסתור דין מהר"ם הנז' מדברי התוס' הא בלאו הכי הרי כתב דלדבריו ל"ק קושית התוס' וסמך עצמו על דברי הרמב"ם. ונראה דכונתו של מהר"ם הנז' הוא דכיון דתוס' דרך שקלא וטריא הם המדברים ומצינו שיטה מרווחת בש"ס ומוכח דהרמב"ם סבר הכי דהוא נחית להלכה למעשה והתו' דרך קושיא קאמרי יש לנו לפסוק כשיטת הש"ס לדע' הרמב"ם ומה גם דנתישבה קושית התוס'. ומאחר שכן לא שמא מתיא מדברי התוס' ועוד דכיון דתוס' סברי דבזנות תליא מילתא ורבא סבר דיש זנות לבהמה וביאת בהמה שמה ביאה מכ"ש דלדעתו ביאת שד אוסרה ושמה ביאה ולפחות נאמר דה"ה ביאת שד לדעת רבא. אבל למאי דקי"ל דזנות בהמה אינו זנות ומתניתין אתא למעוטי בהמה סברי תוס' דה"ה ביאת שד. והגם דמהר"ם הנז' כתב בסיומא דפסקא דגם לרבא ביאת שד אינה אוסרת היינו לשיטתו בש"ס אבל לדעת התוס' אמר לך דלרבא ביאת שד אוסרת כבהמה והוי זנות ולכך לא תרצו דלרבא מתניתין למעוטי שד ורוח אבל לפי ההלכה דאין זנות לבהמה אף אין רוח ושד מקרו זנות וביאת' אינה אוסרת. ואף גם זאת יש לדחות ראית הרב נחלת בנימין מדברי התוס' הנז' והוא דיראה המעיין כי הרב נחלת בנימין כתב דראית הרב מהר"ם הנז' היא ממשנתנו דקתני ומי שאינו איש ולא קתני בהמה בהדיא לכלול גם ביאת שד כמבואר בפירוש בדבריו. והמעיין עיניו תחזינה משרים בדקדוק דברי הרב מהר"ם הנז' יראה דלא כתב כן אלא בסוף תשובתו על לשון הבריתא ביבמות דף נ"ט דקתני נבעלה למי שאינו איש כשרה לכהונה ועל זה כתב דלא נקט נבעלה לבהמה ונקט האי לישנא לכלול ג"כ בזה נבעלה לרוח. אבל במאי דתנן על פסוק ושכב איש חוץ מן הקטן וממי שאינו איש כתב דלא נקט חוץ מן הבהמה לומר דתרוייהו אימעוט מאיש דקרא כלומר קטן ובהמה כאשר יראה המדקדק בדבריו. ובאמת דצריך לתת לב אמאי הר' מהר"ם הנז' שפר קדמיה לומר דבריתא דיבמות רצתה לכלול נבעלה לרוח ואלו במשנתנו דעלה קאי לא כתב כן. ונראה דהרב מהר"ם הנז' בחכמה יסד אר"ש משום דבמשנתנו דקאי אקינוי ותנן על כל העריו' מקנין חוץ מן הקטן ומי שאינו איש ובהא לא שייך לומר דאין מקנין לרוח דאין מקום לזה לומר אל תסתרי עם הרוח דהרי הרוח או שד לרצונ' הם באים אפי' בחדר משכב' ואין רואה ואין יודע זולת האשה ואינה יכולה

לישמר ולא שייך בזה קינוי כי לא אדם הוא ומשו"ה לא רצה מהר"ם הנז' לומר דתני תנא מי שאינו איש לכלול גם שד ורוח דלא שייכי בקינוי ולכן כתב דנקט מי שאינו איש ולא קתני חוץ מהבהמ' לרמוז דבהמה נמי אימעיטי מדכתיב איש אמנם בבריתא דקתני נבעלה למי שאינו איש כשרה לכהונה שם אמר מר דנקט האי לישנא לכלול גם ביאת הרוח ולא כמ"ש הרב נחלת בנימין דמהר"ם קאמר דמתניתין קתני ומי שאינו איש ולא קאמר בהמה בהדיא לכלול גם ביאת שד ורוח. דהרואה יראה דכי אמרה מהר"ם הנז' אבריתא דיבמות אמרה ככל אשר דברנו. וממוצא דבר אזדא לה ראית הרב נחלת בנימין מהתוס' דלא משני דלרבא אצטריך למעט שד ורוח דהרי התוס' אמתני' דקינוי קיימי ולא אפשר לו' דאתא למעט קינוי שד ורוח דבאלו לא שייך קינוי דאין ביד האשה להשמר מהם שלא להסתר עמם כנודע ולא מצי התוס' לשנויי הכי כמבואר ואבא היום אל העי"ן לחזות בנועם עיקר דברי הרב מהר"ם מלובלין הנז' ותירוצו שתירץ לקושית התוס' הנז' וז"ל ומשמע מלשון המשנה דקתני חוץ מן הקטן וממי שאינו איש דתרוייהו אימעוט מאיש דקרא דאל"כ למה נקט האי לישנא ולא קתני בהמה וחוץ מן הבהמה ואם יעלה על לב להקשו' אדרבא משם משמע דלא ילפינן לה מאיש דאל"כ למה ליה לגמ' ילפותא מדכתיב אתנן זונה ומחיר כלב תפוק ליה מדכתי' איש ולא בהמה אף אתה אמור לו דלהכי יליף לה מאתנן זונה דלא לתסר לכהן משום זונה דאי הוה יליף מאיש דכתי' גבי סוטה ה"א משום איסור דאשת איש אינה נאסר' אבל מ"מ אסור לכהן משום זונה. לכך יליף מאתנן זונה דגם משום זונה אינה נאסרת ובזה מתורץ קושית התוס' וכו' דלעולם לרבא נמי מתני' אתי למעוטי בהמה דאין משום קנוי וסתירה אשת איש דאיש כתיב ולא בהמה אע"ג דיש זנות לבהמה דלרבא לא בזנות תליא אלא במי שנקרא איש וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם ריש ה' סוטה דמושכב איש ילפינן נמי בהמה עכ"ל ועיין בספרו באורך. והיה טרם אקרב לדברי הרב ז"ל אביע אומר דהא דמייתו התוס' מפ' הבא על יבמתו דרב' אמר יש זנות לבהמה חפשתי ולא מצאתי מימרת רבא הלזו והרוא' ראה שם פ' הע"י דף נ"ט דכולא סוגיא מכרזת ואומרת דאין זנות לבהמה דרב יוסף ואביי ורב שימי בר חייא קאמרי דאין זנות לבהמה גם מייתי בריתא סתמי' ומעשה רב דהכשיר רבי לכהונ' ואמר שמואל ולכהן גדול והדר מייתי הא דאמרו בסוגיין דפ' ארוסה דא"ל רבא מפרזקיא לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות לבהמה ויליף מאתנן זונה ומייתי מתני'. ולא חזינא כההוא סימנא דרבא יסבור יש זנות לבהמה ואיך יהיה רבא הפך משנה ובריתות ומעשה רב ותימא על הרב מהר"ם הנז' והרב נחלת בנימין דעסקי

בדיבור התוס' הנזכ' ועולים ויורדים בו ולא העירו ע"ז ובאמת כי זה שנים שתמהתי על דברי התוס' ויהי מאז לא מצאתי אחד מעי"ר על זה:

והן היום חזרתי לחפש חיפוש אחר חיפוש בספרן של צדיקים קמאי ובתראי ומצאתי להרב מגן אברהם בספרו זית רענן על הילקוט פ' נשא שעמד על זה וז"ל ותימא דלא אשכחן הכי דאמר רבא פ' הבע"י אלא אמר רבא לרב אשי מנה"מ דאמרי רבנן אין זנות לבהמה א"ל דכתיב לא תביא אתנן וכו' א"כ מנ"ל דרבא פליג עליה ואין לומר דקשי' להו ה"ל למילף מהאי קרא מדכתיב איש למעוטי בהמה דהא יש לומר איש למעוטי קטן ועוד דהא מימר' דרבא דאיתא ביבמות איתא ג"כ במס' סוטה ולמה הביאו מההיא דיבמות אח"ך ראיתי בתמורה דף ל' בתוס' מיושב זה דס"ל דביבמות מוכח דרבא ס"ל דמדרשא דאתנן זונה לא ממעטי אלא אדם הבא על הבהמה דלא מקרי זנות אבל בהמה הבאה על האדם לא ילפינן מכאן דלא מקרי זנות רק דיליף התם מבריתא וק' דלפשט ממתני' דסוטה אלא ע"כ מתני' דקתני חוץ ממי שאינו איש לא אתי למעוטי ולהכי מקשה למעוטי מאי עכ"ל. ואנא בריה קלה לא ידעתי איך נתפייס הרב ז"ל בזה חדא דהתוס' כתבו רבא סתם ומאן דקאמר מנא הא מילתא הוא רבא מפרזקיא. ותו דרבא מפרזקיא קאמר מנא הא מילת' דאמו' רבנן אין זנות לבהמה דמורה דהאי מילתא פשוטה לפניה והלכה רווחת דאין זנות אלא דבעי למען דעת מהיכן ילפינן לה ולא אסתפק ליה במילתא כלל אלא דהלימוד הוא שואל. ואלו התוספות בפה מלא קאמרי דרבא אמר יש זנות לבהמה ואם כיונו על הא דרבא מפרזקיא חס להו דיאמרו בלשון הזה דלרבא יש זנות. ומ"ש הרב ז"ל ואין לומר דק"ל דהו"ל למילף מהאי קרא מדכתיב איש למעוטי בהמה די"ל דאיש למעוטי קטן. יש להשיב דכי ממעטינן שאינו איש בכלל קטן ובהמה דאיש כתיב וזו בהמה ותרווייהו שמעינן מאיש. ותו דאפשר היה לומר דאי משום הא לא איריא דתוס' סברי כהרמב"ם דפחות מבן ט' דוקא הוא דאימעיט והא לא אצטריך קרא דכן הוא הדין בעריות דאימעיט קטן פחות מבן ט' ואצטריך איש למעוטי בהמה ושפיר איכ' לאקשויי דנילף מושכב איש למעוטי בהמה. ומה שהקשה עוד דמימרא דרבא איתא התם בסוטה ואמאי הביאו מיבמות ותירץ במ"ש התו' בתמורה וכו' מלבד דהן הן דברים התלוים בשערה עוד בה דגם משמעתין איכא לדיוקי הכי דהא על מאי דאמרינן דמי שאינו איש למעוטי בהמה דהיינו בהמה שבאה על האשה כההיא עובד' דפ' הבע"י דכלב כופרי על זה מייתי הא דרבא מפרזקי' דמשמע דבעי בכה"ג וכמו שפירש"י בסוגיין ולא היו צריכין להביא מהתם. והי"ל לתוספות לתפוס עמ"ש מנא הא מילתא דקשו דמאי בעי הא אמרי' ממי שאינו איש למעוטי בהמה ולדידיה דבעי ש"מ דלא סבר דהוי

למעוטי בהמה ומאי מעיט. באופן דלא מצאתי קורת רוח בדברי הרב ז"ל. ואין ספק שהוא בקיאות אחר או איזה גירסא שהיה להם בסוגית פ' הבע"י. והנה רבינו עובדיא בפירושו כתב וז"ל חוץ מן הקטן פחות מבן ט' שנים ויום א' שאין ביאתו ביאה כך פירש הרמב"ם ולי נראה קטן פחות מבן י"ג שנה ויום אחד וכו' דכתיב ושכב איש אותה איש ולא קטן עכ"ל והרב תי"ט הביא מ"ש מרן בכ"מ דמשמע להרמב"ם דבן ט' ויום אחד כיון שביאתו ביאה איש מקרי למנין שכיב' וכתב דבזה נסתל' מה שהשיב הרב. ובדפוס אמשט' חדש נדפס בגיליון ממהר"ש חסיד שכתב על זה וז"ל אבל עדיין ק' להרמב"ם למה לי איש למעוטי הא בכל עריות הדין כן וכו' וזה דייק הר' בלשונו דכתיב איש וס"ל דאיש אצט' למעוטי בהמה דבגמ' איתא הטעם משום דאין זנות לבהמה ויליף לה מאתנן זונה אבל הרמב"ם נשמר מזה וז"ל שנאמר ושכב איש פרט לקטן ולבהמה וכן הוא בספרי א"כ ליכא יתור' לקטן אבל הרב תפס שיטת הגמ' כאן והר"מ דרכו לתפוס ספרי וכדומה גם התוס' הק' תימא על זה הטעם ולכן הכריע הר"מ בספרי עכ"ל. ומ"ש מהספרי הנה לשון ספרי כך הוא ושכב איש להוציא את הקטן שאינו איש. וכן הוא בפסיקתא פרט לקטן שאינו איש והספרי והפסיקתא הם סייעתא לסבר' רבינו עובדיה כפי הנסחא דקמן דלא תנו חוץ מן הקטן וממי שאינו איש כדתנן במתניתין אלא להוצי' את הקטן שאינו איש ומוכח דאקטן קאי ויש לדקדק דאמאי האריכו לומר שאינו איש דבאומרם ושכב איש להוציא את הקטן סגי ומסגי אלא משמע דרצו ללמד בהאי שאינו איש שהוסיפו לומר דמעוט קטן כל זמן שאינו איש דהיינו עד שיהיה בן י"ג ויום אחד כסברת רבינו עובדיה. והגם דאפשר לדחוק לדעת הר"מ מ"מ יושר אמרי ספרי ופסיקתא כרבינו עובדיה והיינו משום דסברי דבהמה ילפינן ממאי דקי"ל דאין זנות לבהמה ואיש אתא לקטן למעטו עד שיהיה איש בן י"ג ויום אחד. וכפ"ז דברי הרב מהר"ש חסיד הנז' אינם מובנים. עד שמצאתי בילקוט דאייתי משם ספרי זוטא לשון זה על ידי איש הוא מקנא אותה ואינו מקנא ע"י בהמה עכ"ל ונראה דעל זה הספרי זוטא כיון הרב מהר"ש חסיד הנז' ואיבר' דהוי סעד וסמך לדברי הר"מ דהספרי זוטא לא ממעט קטן מדכתיב ושכב איש אלא בהמה והיינו משום דקטן בכל העריות פחות מט' אינו כלום וה"ה לענין קינוי ולא אצטריך קרא. ולשיטת הרב מהר"ם מלובלין דאתאן עלה אין צורך לומ' כמ"ש הר' מהר"ש חסיד הנז' דתלמודא דידן פליג עם הספרי זוטא והר"מ פסק כספרי זוטא מכח קושית התוס' דזה דוחק הרבה ומה גם דקושית התוס' אינה אלא למ"ד דיש זנות לבהמה ואנן לא קי"ל הכי. אמנם גם הש"ס סבר הכי לשיטת מהר"ם הנז' דמעיט דאין קינוי לבהמה מדכתיב איש ואכתי אצטריך לימוד אתנן דאין זנות לבהמה

דלא לתסר לכהן משום זונה וכתב דהיא שיטת הר"מ כמו שהבאתי דבריו לעיל. ומאי דקאמר הש"ס אמר רב פפא למעוטי בהמה דאין זנות לבהמה אין הכונה דממאי דאין זנות לבהמה דילפינן מאתנן זונה וכו' משם ממעטינן דאין קנוי בבהמה. אלא גם רב פפא מודה דאמעיט מדכתיב איש ונקט הכי לומר דמסתברא דהוי למעוטי בהמה דהא ידענו דאין זנות לבהמה וא"כ שפיר מצינן למי' דמתניתין למעוטי בהמה והיינו מדכתיב איש וכמ"ש בהדיא בספרי זוטא. אכן לכאורה יש להקשות על הרב מהר"ם הנז' מהסוגי' דפ' הבע"י דאמר רב נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה ומותבינן עליה דרב ומשני רב יוסף כגון שנבעלה לבהמה דהתם משום בעולה איכא משום זונה ליכא א"ל אביי ממה נפשך אי בעולה הויא זונה נמי הויא ואי זונה לא הויא בעולה נמי לא הויא וכו' אלא אמר ר' זירא בממאנת. והרי סוגיא זו מכרזת ואומרת דהא בהא תליא דאי בעולה הויא הויא זונה ואי לא לא ומכח זה נדחו דברי רב יוסף ואוקמה ר' זירא בממאנ' וזה הפך דברי מהר"ם שכתב דאע"ג דאמעיט קנוי בהמה מדכתיב ושכב איש הוה אמינא דמתסרא לכהן משום זונה ולהכי אצטריך ללמוד מאתנן זונה ומיישב קושית התוס' דמ"ד יש זנות לבהמה מודה דאמעיט קנוייה מושכב איש והרי מסוגיא הלזו מוכח דהא בהא תליא.

אמנם כד דייקת פורתא לק"מ דהא דמוכח מסוגית פ'. הבא על יבמתו דהא בהא תליא היינו בתר דאית לן הני תרי קראי ושכב איש למעוטי בהמה ואתנן זונה דאין זנות לבהמה ועל הא סמיך להקשות דהא בהא תליא והיינו לדידן דקי"ל אין זנות לבהמה. אמנם איכא מ"ד דיש זנות לבהמה ואין לה קנוי כמ"ש מהר"ם הנז'. והנכון כמ"ש הריטב"א בחידושי יבמות חדשי' מקרוב עלו זה על מזבח הדפוס שם דף נ"ט בסוגיא הלזו דהא דפריך מה נפשך אי בעולה וכו' היינו לרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה דמוקי רב כוותיה אמנם למאן דפליג עליה לאו הא בהא תליא ע"ש. וכבר ידוע דאין הלכה כר' אלעזר וכמו שפסק הרמב"ם ונמצאו דברי הרב מהר"ם מלובלין חזקים כראי מוצק. והרי הספרי והרמב"ם קרו בחיל דמושכב איש מעיט בהמה. ושפיר יש למעט שד אף הן רו"ח דאין ביאתו ביאת איסור הגם דלא שייך בהו קנוי דאע"ג דנראין כתבנית איש או אשה חמתא לאו מילתא היא ואין איש לפי האמת וכמ"ש הרב מהר"ם הנז' והביאו דבריו הרב ט"ז והרב בית שמואל ומשמע דסברי כוותיה. והוי יודע דיותר ממה שקריתי אני בעניי צידדתי צדדין ופלפלתי בעניני' הניתנין למעלה וטגב טרדאי דק קנה זה לא מציא פסיח קני"א. עד יערה רוח ממרום יאר פניו אתנו והיתה הרוחה ויוציאנו לרויה. אדהכי והכי זאת עולה מן המדב"ר דהני נשי אשר בעיר הנז' אתיא מביניא. כי הן מותרות לבעליהן והוראת מהר"ם מלובלין יוצאה בהנומא ויור"ו המורי"ם שר"ו חכימיא. הוא אשר דבר

אנוש מזער חד מן סריקיא הקטן לפי קטנו ועמד על כנו קטן לאו בר זכיה. מסדר צלותא יאיר עיני בתורתו במשל"ם שניא. דין הוא הד"ר על הארץ הטובה מתא מחסי"א. כה יעשה אלהים אז ינוח לי אשמחה ואעלצה חדא"י נפשאי.

סימן נד

חתימה לחיים במקום שאמרו לחתום:

יודע כל שער עמי כי חדלתי מהיות לאיש מושך בקס"ת אשר לא נסתה כף הצג על האר"ש כהלכ' גוברין הולכי מדברו"ת. הכר נא למי החותמ"ת בדינא רבה או זוטא דינא דגיט"י אי נמי אפשיטי לכל אשר יבטא והלכת' לשטרות או פרק הצ"ג יד בהסכמ"ה עלה על ספר חזקה לאדפו"סי, אדרא עמי היתה ושלחתיה ויאסור יוסף ידי אסורות מתוך ששהו את קינה"ן אפי' ניירא בעלמא לארחי ופרחי יצאו קבוצי' עוברים ושבים על העיר ועל העזרות. וכבר עלו חומה עיילי רבנן פסק"י פסק"י המה באו בית מיכ"ה וקסתי הוסג אחור אין אומר ואין דברים ויתנו בחסרו"ת. ואל אצילי בני ישראל שרים ישורו כשאו"ל חיים דבר המשפ' אך עצרת טצ"רת הדברות. אי משום דידענא בנפשאי כאיש חולאי לא צילא דעתאי מגו דאתקצאי הא גופאי ומה הלשון הבאי ואי משום זמנין דחשאי מביניתא דרישאי עד טופרא דכרעי עתים חשו"ת רבו מצערו"ת. יתר על כן כמה טעמי את הגלוי ניתן ליאמר ודבר סתר הנסתרות. איכו השתא כי יפלא בעיני העם ומה גבר בגוברין כהניף שבט הלא בראשי שורו"ת. הגדתי היום כי אני נכוה בפוצרי"ן זה שנתים והיתה הפציר"ה מדהרות דהרות. ואנא בריה קלה אשתמוטי הוא דקמשתמיט עמד קנ"ה לית ליה דיו אסירים בקושר"ות. ואולם הקיפו עלי יחד אוהב וריע יהלמני צדיק הרי זה גול"ה דנפי' מינה חורב' ונזק צרור"ות. גם אשו"ר נלוה משום יקרא דרב רבי"ן חסידא מתהלך בגן לעידני"ה קאזיל יסוכו צאלים בצל שדי על נהרו"ת. ומשום יקרא דאוריתא עמית בתורה מעלת החכם השלם הר' הפוסק נר"ו היה דור"ש לשון הדיוט לפי רוב הענוה על פי מדות"יו כי חיו"ת הנה באות מאירו"ת. כל אלין דהו"ו מנוחה הדריכוני הוציאוני ממחיצתי מכדי פריצת"א הואי נתקו מוסרות. ואומר עם קנ"י לבטא בשפתים דברות שתים ויהי הקצ"ר אמיץ לא נצרכ' אלא גלויי דעתא ע"ט לעשות יתן אומר המבשרות. משתכל הוית הני בי תרי אתו לשיילי על ריב בני ישראל ועל נצות"ם דררא דממונ' ודרר' דאיסור' כל חד יוצא לטעון פרק וחזר וטע"ן טענות שונות קלות וחמורות. ולפיהן ישי"ב מעלת הרב הפוסק נר"ו ב' תשובות מביא וקורא גריס ודייק מכרך ועסיק גוד אסיק פנה וזוית לא שביק מתון ומסיק קא פסי"ק משפטי צדק נסעו מבארו"ת. קראתי בכל לב

רובי תורתו צופה הייתי כמה חקירות חקר בשטר הנעשה בעש"ג דחסרי' קנין וכיוצא בזה נפק דק אשר הער"ה כמה הערות. ואנא עני כמעט שעברתי בלומדי משפטי צדקו אתיא זכירה כמה תשובות האחרונים אשר לא נשא את שמותם על שפתיו ואנן יד עניי אשתכח באחמתין דכתיבנ' בעניותין באיזה ענינים מאלו זעיר שם זעיר שם ותשלחנה פארות האידנ' לא נחתינן להכי רק אמינא דלענין דינא דעתי הקצרה מסכמת ומקיימת כהלכתיה וכטעמי צרו"ף יצרפ"ו בשב"ט תחכמוני והיו למאורות. וכן בדוד הוא נאמר כאשר העלה ה"ה בתשו' ראשונה דהמכיר' קיימת וזאת שנית תשובתו הרמתה דקנה יורש שמעון יפה דן יפה זיכה במתק ודשן עדיו ודבר גבורות. תזל כד"ל אמרתי אנא זעיר' מאנשי ירושלם עה"ק תוב"ב במתא שמאי. החיד"א ס"ט:

סימן נה

ביושב א"י שהניח אשתו בא"י והוכרח לצאת ח"ל ויבן לו בי"ת שני. מה משפטו ביום טוב שני:

שאלה אחד חכם מיושבי ארץ ישראל ואגב דוחקא אשר יש בצע"ר לב"ן מה שאין במחי"ה פשט לו את הרגל לח"ל ופניו לו היו יחלו עשירי עם יטו אליו חסד. ויען לא זכה להבנו' מאשתו ראשונ' ויש לו רשות לישא אחרת אנה ה' לידו בת זוג נאה ונשאה ונפקד והמליטה זכר. ומפני סיבה מוכרח להתעכב איזה זמן בח"ל. מעתה יש להסתפק לענין ב' י"ט של גליות אי נימא דכיון דיש לו בית פתוח בא"י ואשתו שם לא יעשה כי אם י"ט ראשון דוקא כבני א"י וכאשר הוא הי' עושה טרם שנשא אשה שניה הלזו וככל אשר נהגו שלוחי א"י כידוע או"ד דכיון דהשת' הכא ביתו עמו חייב לעשות ב' י"ט כבני ח"ל יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה כבר נודע מחלוקת האחרונים על אודות בחורי ישראל הבאים לזייאר"א על אדמת הקדש ודעתם לחזו' לח"ל אל עירם ואל שער מקומם אצל אביהם ואמם. אם יעשו בארץ ישראל י"ט שני של גליות או לא. כי הנה בשו"ת גנת ורדים א"ח כלל ד' סימן י"ב הנה באה תשוב' ב"ד הזמן שבעה"ק ירושלם תוב"ב בשנת הת"ס וחתימי עלה הרבנים מהר"א די בוטון ומהר"י הלוי ברוכים ומהר"י צרפתי ומהר"ם מלכי ומהרי"ך ומהר"י בר יוסף וגזרו אומר דאין הפרש בין בחור לזקן ומילת' פסיקת' היא דדעתו לחזו' לח"ל עושה ב' י"ט כבני ח"ל וגזרו גזרה דרב"ה נח"ש כרוך על הבחורים שיעשו י"ט שני ואם לא יאבה שמוע. בעל הבית יגרשהו וילך מביתו ואם לאו ב"ר נח"ש הוא. והרב המחבר מהר"א הלוי הסכים לחוש למה שאומרי' שנהגו להפך ולכן ינהגו ככל החומרות ע"ש באורך.

ולפי מה שקדמה לנו ידיעה מזקני דורנו רבני ירושלם תו' במספר הדורות כל הרבנים האלו דחתימי בתשו' הנז' או רובם הם מילידי ח"ל ובאו לעת זקנתם לשכון כבוד בארץ ולא שמשו לרבנן קדושי דבארע' דישראל חלקם בחיים. ולרוב הצרות פליטה הנשארה מחכמי ורבני עה"ק ירושלם (ת"ו אבדורי אבדור נפוק לקריית"א קרית חוצו'. זאת היתה לבעלי תשוב"ה הנז' לכתוב מה שכתבו. האמנם אלו ידעו קשט אמרי אמת מנהג רבני גאוני אדמת הקדש דור דור וחכמיו משנים קדמוני' הוה נח רתחייהו כבשי לשטריהו ומבטלי דעתייהו. ופוק חזי דברי הרב מהר"ם חאגי"ז בשו"ת הלכות קטנו' ח"א סימן ד' (אשר בשנת הת"ס כבר היו כמה שנים שהי' בח"ל. וכבר נח נפשייהו דהרבנים גדולי הדור מהר"ם ן' חביב והרב פר"ח ושאר רבנן קדישי) העד העיד בנו שהרב הגדול מר זקנו הרב המג"ן והרבנים הגדולי' מהר"ש אלגאזי ומהר"א אמיגו ומהר"ש גארמיזאן ושאר רבנים היו מורים הלכה למעשה שבחור הנמצא בא"י ואינו תלוי בדעת אחרי' יעשה יום אחד לבד כבני א"י ושם הביא תשוב' הרב הגדול מהר"י בנימין הקודם לרבני' הגדולי' הנז' בזמן שהעיד שכך נהגו גאוני צפת וגם הרב המג"ן העיד שכך המנהג. ואלו בעלי תשוב' הנז' שבספר גנת ורדים הוה שמיע להו שתק"ו יחדיו והוו נקטי בשפולי גלימי גאוני ירושלים וצפת. והגם שמהר"י הלוי ברוכים כתב ששמש רבנים וכך הוא המנהג שהבחורי' יעשו י"ט שני לא צייתינן ליה במקום גדולי הדורות שהורו הפך והעידו שכך המנהג ואולי בדדמי קאמר. וכן נודע שמורינו הר' מהר"א יצחקי זלה"ה הנהיג כהוראת הגאוני' הקודמי' וכן היו מורים הלכה למעש' רבני הדורות שאחר מורינו הרב הנזכר (ואולי שבשנת הת"ס כשכתבו התשובה הנזכר שבספ' גנת ורדים לא נמצא בעיר מורנו הרב מהרא"י הנז'). וקצת יש להרגיש על הרב מהר"י עייאש ז"ל בס' מטה יהודה הנדפס מחדש שהביא תשוב' שבס' גנת ורדים הנז' ואשר גזרו אומר ונעלם ממנו דברי הרב מהר"ם חאגיז בשו"ת הלק"ט הנז' כי אחד הרואה חקיו ועדותיו לא יאבה שמוע לתשוב' הנז'. וראיתי להרב יד אהרן סי' תצ"ו שאחר שהביא דברי הלק"ט וגנת ורדים כתב מכם מורינו הרב זרע אברהם סימן י"ב דהרי הוא כבני א"י בחומריהון ובקוליהון ע"ש ואנכי הדל כעת לא חזינא בההוא סימנ' ענין הבחורי' ומ"ש שם ברישׁ דף כ"ב הוא לנדון דידיה ע"ש. ומיהו נראה דהגם דבחור הנמצא בא"י יש לו לנהוג כבני א"י כאשר פשטה הוראה מגאוני רבני א"י מ"מ היינו דוקא בבחור מח"ל הנמצא בא"י והטעם כיון דעיקר מטרין י"ט ב' הוא מספיק' והאידנ' בקיאינן בקבוע' דירחא ובעיל' כל דהו דאם ימצא זיווג נאה יקבע עצמו בא"י אמרינן דיעשה כבני א"י וכמ"ש הרב המני"ח. אמנם בחור מא"י הנמצ'

בח"ל אף שאינו תלוי בדעת אחרים כל שדעתו לחזו' ינהוג כבני א"י וכמו שנראה מתשו' הרדב"ז ח"א סימן רנ"ח ע"ש:

ועתה נבא לנ"ד ונרא' דהגם דהאיש הזה הניח אשתו בא"י וכל כליו ומטלטליו כי שם ביתו הן עתה אשר נשא אשה שניה ותהר ותלד בן הגם שדעתו לחזו' ינהוג כבני ח"ל ויש ראיה ממ"ש הרב מהרי"ב ואינו בס' שלחן מלכים כ"י משם הגאון מהר"ר ישראל בנימין הביאו הרב מזבח אדמה סי' תס"ח וז"ל מתוך לשון הרב בית יוסף סימן תס"ח ברור אצלי שהבאי מח"ל לא"י ודעתם להשתקע בא"י אפי' שנשותיהם בח"ל וצריכים לחזו' דרך עראי נוהגים כבני א"י ואפי' להקל אלא שאין נוהגים כן לפי דס"ל דכל זמן שבני ביתו בח"ל אפש' שיחזו' וישתקע בח"ל עכ"ל ולפום אסהדתי' דרב דהמנהג הוא דכל שבני ביתו בח"ל יעשה י"ט ב' אף אם הוא נמצא בא"י ודעתו הוא להשתקע ודאי ואל האשה אמר אף הי"א אמרת בשלמא מידי העלותה בית ה' א"כ נראה דהאי גברא אשר נשא ויבן לו בית ב' בח"ל וזכה ליבנו' אף שדעתו לחזור והא ביתא קמא בארעא קיימא. מ"מ כל זמן שהוא בח"ל עם אשתו הזאת השנית יעשה כבני ח"ל דאפשר דישתקע בח"ל מאחר דאשתו ובנו הכא קיימי. והגם דיש לדחות קצת נראה דהדין דין אמת לפי המנהג הנז' אשר דיבר בקדשו הרב מהר"י בנימין הנז' כמו שנא'. והגם שכתב הרדב"ז בח"א סימן ע"ג וז"ל ואם עקר דירתו משם ואשתו ובניו אעפ"י שדעתו לחזו' ולהתישב בא"י לא נקרא דעתו לחזו' כיון דנתישב במצרים דאלת"ה כלנו דעתנו לחזו' ולדור בא"י וכו' עכ"ל ומדכתב הרב דעקר דירתו וכו' ונתישב במצרים וכו' מוכח דבנ"ד דלא עקר דירתו כי יש לו בית דירה ואשתו ראשונ' שם וגם הוא לא נתישב בח"ל רק דעתו ליסע לא"י יעשה כבני א"י י"ל דזה שכתב הרדב"ז הוא מדינא אמנם לפי המנהג שכתב מהר"י בנימין שנהגו דכל זמן שבני ביתו בח"ל עושים כבני ח"ל דשמא יחזו' וישתקע בח"ל נראה דה"ה בנ"ד כמה דאמרן. ועוד יש לצרף לזה דכיון דאשתו שניה שהיא מח"ל עד שלא באת לארץ עושה ב' י"ט. ובן א"י הנמצא בח"ל ודעתו לחזו' שעושה כבני א"י אפי' בצנעא אסור בכל כמ"ש הרז"ה לפי שהוא מנהג גדול ופשט איסורו בכל הגולה כלה ואין לפרוץ גדר וכן העלו האחרונים ודלא כהרב ט"ז. ונמצא דלא נפקא מינה אלא לתפלה ולתפילין וכיון דאשתו עושה ב' י"ט והיא אתו עמו לא מצי להתפלל י"ח בצנעא ולהניח תפילין כי אשתו עמו בבית. ומאחר שכן מוטב לסמוך על סברא זו ויעשה גם הוא י"ט שני לגמרי עד אשר ילכו לשבת בארץ. ואחר זמן שמעתי שכן עלתה הסכמ' חכמי העיר אשר ת"ח זה שרוי בתוכם. ועוד שמעתי שאיזה מרבני דורנו ז"ל שהיו שלוחי' מא"י ושמעו שמתו נשיהם שהניחו בא"י ונשאו נשים מח"ל ודעתם לחזו' ועכ"ז כשנשאו אשה

עשו י"ט ב' עד בואם לארץ. וכמדומה כי ראיתי תשובה לאחר קדוש על זה. ונראה כי גם בנ"ד שיש לו אשה וילדה לו בן כה יעשה שאשתו זו היא העיקרית ומה גם לדידן דמגרשין אשה בעל כרחה אינו רחוק שת"ח זה יגרש אשתו ראשונה על כרחה או ברצונה שאינה יכולה לעמוד היא והשניה כי צר"ה שמה ונמצא דאשה זו שילדה לו היא העיקרית ויעשו י"ט שני ימים עד שילכו לארץ כן נלע"ד וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כן יהי רצון. מכל לשון זה הוכ"ח תוכי"ח כי מ"ש במחב"ר בק"א סי' תצ"ו וז"ל בן א"י שירד לח"ל ודעתו לחזו' ושמע שמתה אשתו בא"י ורוצה לישא אשה בח"ל ולחזו' כתבתי בתשו' שכל זמן שלא נשא יעשה כא"י וכשישא כח"ל והסכים עמי א' מגדולי הדור עכ"ל בקצור כונתי שכל עיקר תשובתי דעד שלא נשא יעשה כבני א"י ומעשה שהי' כך הי' ונתוכחתי עם הרב המו' כמהר"ר אברהם ישראל ז"ל דהוה פשיטא לן דכשישא ינהוג כח"ל ולא הוצרכנו אלא לאיזה שנים שלא נשא ועל זה הוא שהבאתי ראיות וכתבתי והסכים עמי הרב הנז' ותשיבתי הלזו נשארה עם יתר תשובות ועניינים לח"ב בס"ד. ועתה אחר שנדפס הקונט' הזה הגיע לידי ס' שלמי צבור להרב המפורסם עיר וקדיש מהר"י אלגאזי ז"ל ותוכו רצוף אהבה תוספת מרובה מרחמתין עזיזא הרב החסיד כמהר"א חיון נר"ו וראיתי בדף רל"ד שהביא מ"ש במחב"ר בק"א הנז' והאריך במעשה בא לידו שנשא בח"ל בתנאי זה לילך תכף לא"י ושלח המטלטלין ובתו נערה בביתו בא"י וכיוצא שאר אמדנות חזקות והסכים שיעשה כבני א"י אעפ"י שנשא ע"ש שהאריך ובאמת עיקר דברי במחב"ר לא היו אלא שעד שלא נשא יעשה כא"י כמו שאמרתי וכן מוכיח מתשובתי לפנים בא"ר לח"י רוא"י. ואוסיף לבאר כי מה ששמעתי שנהגו השלוחים ז"ל היינו שבגמר שליחותם נשאו ובמקום שעמדו לא היו כגרים. וכן הי' הדבר בנדון תשובתי זו הנדפסת שלא הי' שליח זקנה כלי בית ושכר דירה עם אשתו השנית כמו תושב ובזה וכיוצא בזה במקומי אני עומד שיעשה כבני ח"ל. אמנם בנדון הרב הא"ח נפשנו נר"ו אני מוד' שיפה דן יפה עשה ובפרט לגבר יאי"ר חסיד קדוש וזריז. אבל בעלמ' אני אומר שעיקר הדבר הוא אם לבו שלם ודעתו לחזו' ודאי ולא יש שום ספק ומחשבה שאם ימצא פרנס ישב בח"ל וכיוצא והוא ייראו לנפשו להגיד האמת ולא יכולתי לעמוד על דברי הרב הנז' רק בהעברה אגב ריהטאי וקשת נחוצה כי עתה בא הס' לידי בגמר הדפו' בכתבי קונ' זה ואם חפץ בנו ה' עוד אעמוד על הדבר בדקדוק כפ קצורי בס"ד. ומה שכתבתי לפנים שראיתי תשובה מאחד קדוש כן הוא רשום בדעתי באמת וכמדומה שהיינו נושאים ונותנים בזה עם הרב כמהר"א ישראל ז"ל ויש כמה

צדדים וסעיפים בענינים אלו ואל אמת יאיר עינינו בתורתו תורת אמת לכוין אל האמת כי"ר. החיד"א ס"ט:

סימן נו

בדין אי שרי איש וביתו. לשכב בבית שקרקעה גג הישיבה כי שם ביתו:
שאלה אדם שבא ואשתו עמו לעיר אחת מרובה באוכלוסין ולפי דוחק הבתי' אתדר ליה בבית אחד וצר לו המקום שילין כי קרקע הבית אשר ישכב שם הוא גג ישיבה אחת שמתפללי' בה תדיר ויש בה היכל ומוציאין ס"ת כמו בית הכנס' איכו השתא שאל שאל האיש אם יש התר לשכב ע"ג הישיבה כהלכת גוברין ושכמ"ה.
תשובה כתב המרדכי בריש שבת שמסתפק מהר"ם אי שרי להשתמש בגג בית הכנסת דגגין ועליו' לא נתקדשו ובודאי תשמיש גנאי כגון לשכב שם אסור עכ"ל וראיתי להרב מר וקציעה סימן קנ"א שהקשה על מהר"ם דהא אמרינן גגין ועליות לא נתקדשו לאכול קדשים אבל קדושת הר הבית יש וכו' ע"ש ולק"מ דכוונת מהר"ם דמהתם שמעינן דגגין לא יש להם קדושת הבית והקדוש שיש בבית הכנסת לא יש בגג מעין דוגמא דהתם דאין בהם קדושה לאכול קדשים והוא דמיון בעלמא לא נצרכא אלא דגג לא הוי כקדושת הבית עוד הוקשה להרב מר וקציעה על מהר"ם וכתב דבלי ספק דאשתמיטיתיה משנה דפ' בני העיר דאין שוטחין על גגו פירות. ולישר"י לן מר השולח אמרתו אר"ש ברזל על חד מרבוואתא קמאי רביה דהרא"ש והמרדכי ודעמיהו כאשר ידבר איש אל רעהו. ומאי קושיא מהתם ההיא תשמיש של גנאי ומודה בה מהר"ם) (וצ"ל תשו' מהרימ"ט בזה). והנה הרב מהר"י וי"ל בלקוטיו כתב דאם לא נבנה לבית הכנסת רק אחר כך אמרו שבית זה יהיה בית הכנסת שרי לשכב שם. והרב כנה"ג סימן קנ"ה כתב דשומר נפשו ירחק כי מי שעשה בית תחתון מדרש והוא דר למעלה לא ראה טוב. וגם הרב טורי זהב תלה שנענש על שהיה ביתו ובית מדרשו על בית הכנסת ע"ש. עין רואה תרי גברי רברבי נפקי להזהיר על דנא פתגם ותלו כי לקו רבים בזה כמבואר. ואולם חזינא להרמב"ם בתשובותיו הנדפסות מקרוב בס' פאר הדור סימן ע"ד בעליה שקרקעה גג בית הכנסת שהתיר לעשות דירה כרצונו שלא על גבי ההיכל אבל גבי ההיכל אסור לישן ולעשות מלאכתו ע"ש. הרי בהדיא דפשיטא ליה להרמב"ם דבעליה שעל בית הכנסת כל שאינו על ההיכל מותר לשכב כאשר עין אדם ישר יחזה בדבריו. וזה דלא כמהר"ם שאסר בתשמיש גנאי לשכב והוא מסתפק בשאר תשמיש אי דייניגן ליה כההיא דגגין ועליות לא נתקדשו או בעלית היכל. ואפשר דאלו מהר"ם הי' רואה תשובת הרמב"ם

הי' חוזר בו ולא הי' ספ"ק בידו והוה שרי לשכב כל שאינו על גבי ההיכל. ונרא' פשוט דאי מרן ז"ל עיניו יחזו תשובת הרמב"ם הנז' הי' קובע הלכה כמותו. ואם נפשך לומר דלהרמב"ם תקשי משנת אין שוטחין על גגו פירות. ואמרו בירושלמי ר"י מקל לנשי דשטחי הבגדים מכובסי' וסתמא אמור אף שאינו ע"ג ההיכל והוא נגד הרמב"ם. זאת אשיב דיש לחלק דהיכא דליכא בנין על גבי בית הכנסת רק הוא גג בית הכנסת פשוט או נראה לעין כל וכל העם רואים והוא בזיון לבית הכנסת שהוא בפרהסיא משא"כ אם על גג בית הכנסת בנו עליה אז שרי ולאו בזיון מיקרי שאינו בפרהסיא ובהכי מיירי הרמב"ם. ומתוך דברים אלו אזלי ממילא אומדנות הרב כנה"ג והרב טורי זהב שהרי הרמב"ם התיר בפשיטו'. ומיהו יש לחוש דאיענוש דאימור דהוו משתמשים על גבי היכל דהא אסור כמ"ש הרמב"ם. ועוד נראה לחלק ולהתיר בנ"ד דמעשה הרב ט"ז היה שביתו היה על גבי בית הכנסת. וגם הרב כנה"ג מיירי על גבי מדרש שהוא כמו בית הכנסת. אבל בנ"ד שהישיבה זו עראי ואינה קבועה לבית הכנסת שאם לא יפרעו הקצבה בכל שנה לגזברי בית הכנסת אינם יכולים להתפלל בשבת ולא להוציא ס"ת בחול כפי הסכמת העיר וכבר עבוד עובדא בישיבות אחרות דאחר שהתפללו שם כל שנה בס"ת לא רצה בעה"ב ולא ניתנה פריע"ה לגזבר בית הכנסת ובטולי בטלינהו לאותם הישיבות. וגם נודע שלא עלה על לב הגבירים להקדיש חדר זה לישיבה והוא עראי בעלמא. ומכל הני טעמי נראה דשרי לשכב בחדר הנזכר שהוא על גבי הישיבה רק שלא יהיה ע"ג ההיכל. ועמ"ש הרב שיורי כנה"ג א"ח סימן קנ"ג הגה"ט אות ד' ע"ש. אמר יאמר העבד והוא הצעיר וזעיר חיד"א ס"ט:

סימן נז

בקרע ספר תורה. איזוהי דרך ישרה.

שאלה מעשה בס"ת שנקרע מראש השיטות באמצע ה' או ששה שיטות ובכלל תיבת אלהיכם נקרע בין אלהי לאותיות כם יורנו המורה כדת מה לעשות לתקן הס"ת אם לסלק היריעה שהיא בת חמשה דפין כלה כמות שהיא או תסגי בחד לחתוך אותו דף לבד ולשים דף במקומו. או שרי לעשות טלאי ולקלוף כל התיבות שנקרעו אף שיש שם אלהיכם ושכמ"ה:

תשובה לכאורה כל הדברים יגעים ולא יש תקון ברור ובדרך קצרה ארדוף אציי"ג מה שקלט העי"ן הנה אשו"ר ברהטי"ם. כי השואל נח"ץ ינח"ץ גם אני בעוניי באמצע פרק מקראו"ת שי"ש להם הכר"ח ופרשת משפטי"ם. על כן אקצר ואעלה בשני האותות האלה

מן השיטי"ם. בס"ד. הנה קרע הבא בתוך שלש אם ניכר הגויל שהוא עפיץ שרי לתפור בתוך שלש כמ"ש בי"ד סימן ר"פ וכתב הרב ב"ח דכשהקרע התחיל בשיטות אף דלא עפיץ אפי' ד' וה' שיטות יתפור. וא"כ בנ"ד שאין הקרע בגליון אלא בשטות מותר לתפור אף שהם ד' וה' שטות וכתב מור"ם דבעפיץ דוקא שלש שטות ולא יותר אמנם לדברי הרב ב"ח דשרי בלא עפיץ כשתין הקרע מתחי' מן הגיליון מכ"ש בנ"ד דעפיץ דשרי ה' שיטות.

אמנם הרב עדות ביעקב סי' יו"ד פליג על הרב ב"ח וזו הלכה העלה דבין שהקרע מתחיל מהגיליון בין שמתחיל מהשיטות אידי ואידי שוו בשעוריהם דבדלא עפיץ ב' יתפור ג' לא יתפור. ולפ"ז בנ"ד אף דעפיץ כיון דהוי טפי מג' שיטות לא יתפור וכבר כתבו ז"ל דאי לא שרי תפירה ה"ה לדבק מבחוץ. ואולם הא דכתב מור"ם דלא יתפור טפי מג' הוא סברת הריב"ש. והריב"ש גופיה הדר ביה ואית לן תלתא קראי מעידין בגודלן דהריב"ש הדר ביה והוחזקו דור אחר דור לעשות מעשה לתפור אפי' טפי משלש כמו שכתב הרשב"ץ ח"ג סימן ר"ז ובנו מהר"ש בתשובותיו סימן ק"ן ונכדו מהר"ץ בשו"ת יכין ובעז ח"א סימן כ"ג וא"כ אין לחוש לדברי האחרונים בזה דצדדו דהריב"ש לא חזר בו. והיינו טעמא שבימיהם לא נתגלו תשו' הנז' אבל אנו שראינו דעשו מעשה רב כמה זמני וכתבו דהריב"ש גופיה הדר ביה. ודאי מה יק"ר סהדות"א ומעשה רב. ואשר עלה ונסתפק השואל אי סגי בסלוק דף זה שבו הי' הקרע הא מילתא היתה לבאר באר הטב מפום רבנן דלא סגי בסלוק דף וצריך לסלק יריע' בת ג' דפין ואם היריעה בת ו' דפין יסלק שלש ויניח שלש וסגי בהכי כמבואר בתשובת הרב שבות יעקב ח"א סימן פ"א ובתשובת הרב מהר"ר צבי סימן י"ט ובתשובת הרב בית יהודה ח"ב סי' כ"ה ומשם באר"ה ולפ"ז בנ"ד צריך לסלק היריעה של ה' דפין כלה כמות שהיא ובשגם דנא פתגם היא מוסכמת ולא רבו עליה כמבואר בדברי הרב ט"ז סימן רע"ו ס"ק ו' וזה דעת הרב סמ"ע כמ"ש הרב משאת בנימין סימן נ"ז ע"ש ובשו"ת שאלת יעבץ סימן קנ"ב ושאר אחרונים. וגם הרב שבות יעקב סימן הנז' העלה דהנכון לסלק היריעה וכך נהגו בפראג עפ"י הוראת זקן ביתו הגאון הרא"ש מפראג ע"ש. מ"מ הלב מהסם לבטל יריעה בת ה' דפין וכמה אזכרות שבהן דהגם דלא חיישי רבוואתא על זה. עינינו הרואות החוש"ה אל העי"ן דיש להצטער על זה. ועיין בתשובות הרב בית יהודה ובמה שאכתוב בסמוך. והרב נחלת שבעה ח"ב סימן ל"ז הורה לקדור את השם בנ"ד שטעה וכתב שתי שמות כאחד. אמנם הרב שבות יעקב בתשובה הנזכר דחה כל דבריו וכתב דמ"ש בענין נוקב שם ה' טעה בדבר משנה משב וכן תמה עליו הרב בית דוד י"ד סימן קנ"ח ודחה כל דבריו.

וק"ק על הרב יד אליהו סוף סימן מ"ו דסמך על הרב נחלת שבעה ורמז מ"ש זהו נוקב וכו' ע"ש והי"ל להקשות עליו לפחות בהא דנוקב שדבריו תמוהים וכן קשה על הרב שאלת יעבץ ח"ב סימן ע"ו. ואולם בכל זאת הרב בית דוד שם כתב מפי סופרים דהמנהג בגלילותנו הוא לקדור וגם לקלוף וסמכו הסופרים על הרשב"ץ ורבים אשר אתו דשרו עש"ב ובשו"ת שאלת יעבץ סימן קנ"ג ובשו"ת יכין ובעז סי' הנזכר. וגם הרב ט"ז בנדון שלא כתב יו"ד באלהינו כתב שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות דסמכי על מס' סופרים ואם כן גם בזה יעשה כן והרב בית לחם יהודה הביא תשובת הרב שבות יעקב הנזכר ודחה ראיתו וכתב דראה כמה וכמה אחרונים מחזיקים יד הסופרים שנהגו לקדור וגם הרא"ש לא כתב אלא באזכרות אבל באזכרה יודה דמוטב לקדור אחד ולא לגנוז היריעה שכתובים בה כמה אזכרות זה טעם מס' סופרים ע"ש באורך. אי לזאת בנ"ד נראה דיניח טלאי מקלף מעשה ידי אומן ייקדור אותיות כם שכבר נקרעו ויתקן שאר אותיות שנקרעו לכתבה על הטלאי. ובנ"ד אפשר דכ"ע מודו כיון דהקדירה באותיות כם דהגם שהם נטפלו' לשם ונתקדשו הוא מדרבנן כמ"ש הרמב"ם. והקלו האחרונים קצת באותיות הנטפלו' כאשר המעין יראה בשו"ת מהר"ם מלובלין ס"ס קי"ב ובשו"ת הרב בית חדש סימן קי"ג ובס' בית דוד סי' קל"ג ומה גם דבנ"ד אם לא נעשה תקון זה יאבדו חמשה דפין והאזכרות שבהם או יקדור אלהיכם כלו. לכן הוא עדיף לן לקדור אותיות כם שכבר קרועות ולקיים שם אלהי וגם לקיים ה' דפין ואזכרות שבהן. ומה גם דהס"ת הזה נכתב מידי אביר גברא רבא וכתב כל האזכרו' ברזא דשמא קדישא על פי רבינו האר"י זצ"ל. ואותיות כם יכתוב בקלף של הטלאי באימון ידים ויהיו נקראים עם אלהי הנשאר בדף אלהיכם קריאה נאמנה. ובשגם הרב מהר"א הלוי בס' גן המלך סימן ה' יצא לידון בדבר חדש דלא יכתוב חצי אזכרה על הטלאי וחציה בדף אלא כלה על הדף או כלה על הטלאי וכו' ע"ש באורך. אומר אני דבנ"ד מודה דזה חידוש שחידשה תורה דיליה גזרה שיתפרק הטלאי ותלך חצי אזכרה והוי כמוחק את השם כמבואר בדבריו. ובכי האי גוונא דנ"ד דהוי באותיות הנטפלות ואם לא יעשה כך ילכו כמה אזכרות לגניזה או יקדור או יקלוף שם אלהי הנשאר בדף. יודה הרב דנכון לעשות כן דודאי נשאר שם אלהי וכל אזכרות אשר בה' דפין. ומאי דחש הרב ז"ל הוא ספק ואין ס' מוציא מידי ודאי. והנלע"ד כתבתי החיד"א ס"ט:

סימן נח

תשובת בני ידיד נפשי החכם השלם הדיין המצויין הרב כמהר"י נר"ו אמירה נעימה ויקרה. יה יושיעהו מכל צרה. יהי עליו סתרה. כי"ר:

שאלה ראובן אשתו הרה תקריב ללדת ואין בעיר א' מהמוהלי' המומחים שהלכו למרחקים וראובן הנז' מדאג' מדבר שאם אשתו תלד בן זכר אין מי שימול אותו ביום הח' מילה בזמנה קדם מפעליו מצוה המוטלת עליו והנה אחד מעיר בא לקראתו ואמר לו אל תדאג ליום מחר כי לא תדע מה יולדת לך ואם יולד לך בן אני אמול אותו ביום הח' כמצותו ואל יקח לבך לומר יען לא מלתי אפי' פעם אחד איך אפש' למול כראוי אדם שלא מל מעולם ואין אחד מומחה עומד על גביו. דע לך שבריא לי ומובטח אני במעשי שאוכל למול בלי שום קלקול כלל וכיון שאני מבטיחך מוכרח אתה ומחוייב למול בנך אשר יולד לך על ידי יען אין שום מומחה בעיר ואין בידך לעכב שאם תעכב כופין אותך כמו שכופין על כל מ"ע.. וכשמוע ראוב' דברים אלו שאל שאל האיש אם אמת הדבר שמחויב וכופין אותו ליתן בנו לאיש הלזה שלא מל מעולם או דילמא יכול לעכב משום סכנת נפשות כיון שזה לא מל מעולם וימתין עד שישלח להביא מוהל מעיר אחרת והגם כי הדרך רחוקה קצת ויעבור יום הח' מ"מ הא עדיף שלא יהיה סכנה יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה עתה באתי בדרך קצרה ואגב ריהטא נימא בה מילתא בדברים מועטים. והנה כבר ידוע מ"ש הרמב"ם פ"א מה' מילה וז"ל אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אא"כ עבר ונמנע למולו שב"ד מלין אותו בעל כרחו וכתב מרן בכ"מ וז"ל שם בקדושין וכו' פשיטא דסוגיא הכי משמע דקאמר והיכא דלא מהליה אבוה מחייבי ב"ד לממהליה וסברא נמי הוא דמצוה המוטלת על איש אחד אין לאחר לעשותה שלא מדעתו עכ"ל ויש מן התימא למה מרן לא הביא תלמוד ערוך ביבמות פ' הערל דגרסינן התם זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה וכו' רבא אמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין ופירש"י חבושין בבית האסורין בשעת עשיה ומצוה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינם יכולים לעשות ופסחן שחט שלוחם ואשמועינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה שמילת בנו מעכבתו לאכול הפסח הרי לך בהדיא שאין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אף במקום שמבטל מצוה אחרת אפ"ה אין מלין שלא מדעתו וקשה על מרן שלא הביא סוגיא הנז' ויש לישב. נמצינו למדין שאין מלין בנו של אדם שלא מדעתו וחיוב המצוה מוטלת על אביו ולא על אחרים אב"א גמרא אב"א סברא כאמור. וא"כ בעיני יפלא איך האיש הזה שרוצה למול הילד רצה

להכניס עצמו במקום ספק סכנת נפשות מאחר שאין החיוב מוטל עליו ולא על אחרים אף שיהיו מוהלים מומחים אין החיוב מוטל עליהם כי אם על אביו וכ"ש אדם שלא מל מעולם איך לא חש לס' נפשות ורוצה למול בראשונה שלא בפני שום מומחה דאם היה שם איזה מומחה שישגיח עליו שרי ליה להכניס עצמו ואף אם יקלקל המוהל מומחה יתקן ולא עוד אלא שלא יניחנו לקלקל כיון שמשגיח עליו אבל למול בפעם א' בלי שום מוהל משגיח עליו זה לא שמענו. ואף שבמילה לא בעינן תלת זמני כשחיטה דבמילה בפעם אחד סגי להיות מוחזק אבל בשחיטה בעי ג' זמני. אמנם בלא מל פעם א' לפני מומחה בודאי ליכא למ"ד דמקרי מומחה למול בעצמו בלי שום משגיח עליו. והטעם דבמילה בפעם אחת סגי כבר כמה פוסקים נתנו טעם בדבר וגם מהר"ר צבי בתשובה סימן ס"ט הרחיב לנו בסברא ברורה ונתן טעם אמאי במילה בפעם א' סגי וז"ל הצריך לנ"ד מ"ש שם בתחיל' התשובה שלחשש ש"ד לזה לא חיישינן דלא יהא זרע ישראל גרוע מנכרים דחשודים על ש"ד כדתנן נכרית מילדת וכו' ולענין המחאה כבר פסקו כל הפוסקים דבפעם אחד סגי ונ"ט בדבר. ועם האמור דסתם מוהל אחרים עע"ג יש טעם נכון בדבר דודאי אותם העומדים על גביו לא יניחוהו לקלקל וגם הוא ידע להזהר שכב' מל פעם אחת ולא דמי וכו' ובודאי שכונת הרב כמ"ש סתם מוהל אחרים עומדים ע"ג ולא יניחוהו לקלקל מוכרח לומר דאותם העומדים ע"ג יהיו בקיאים במעשיו ולז"א לא יניחוהו לקלקל דאי לאו בקיאים הם מנא ידעי אם יקלקל או לאו ואעפ"כ דסתם מוהל אחרים עע"ג ר"ל בקיאים נתן טעם אחד דגם הוא יודע להזהר מאחר שכבר מל פעם אחת וכונתו דאמת הוא דאחרים בקיאים אינם מניחים אותו לקלקל אבל כיון שהדבר מסור בידו יתכן שיקלקל לז"א כי גם הוא יודע להזהר שכבר מל פעם א' ר"ל שכבר מל פעם א' בפני אחרי' מומחי' שכן מוכרח לעשות ולא סגי בלאו הכי דאם ראה בעצמו שיודע להזה' אז מכניס עצמו פעם שנית למול ואף שלא בפני מומחים דאמרינן ודאי ידע איניש בנפשיה דיודע לאמן ידיו שכבר ניסה עצמו פעם ראשונה וידע שיש בידו לעשותה כהוגן אבל אם ראה בעצמו שאינו יכול לאמן את ידיו בודאי שהוא בעצמו לא עייל נפשיה לספיקא ואינו מל לבדו אא"כ אחרים מומחים עע"ג באופן שלא יניחוהו לקלקל ולכן במילה בפעם אחת סגי דאיהו ידע בנפשי' אם יכול להזהר או לאו אבל בשחיטה דהוא בינו לבינו לא דייק כל כך ולהכי בעי תלת זמני ולזה הטעם סובב הולך עד סוף התשו'. ואיך שיהי' בעינן פעם אחת בפני מומחים כדי שידע בנפשיה אם יכול להזהר או לאו וזה בחול אבל בשבת אפי' שיעש' בפני רבים מומחין אין לו לעשו' כיון דעדיין לא ידע בנפשיה אי עביד שפיר אי לאו ובפעם ראשונה עביד לנסות אם יכול לאמן

ידיו או לאו שעדיין לא ידע בנפשי' לכן בשבת אסור אפי' מומחי' עומדים ע"ג וכך הביא הרב בעת"ה סימן רס"א משם המרדכי פ' כסוי הדם דשאל רבינו משולם את הרב רבינו שמחה יודיענו מורינו אם יכול למול בשבת אדם שלא מל מעולם מי חיישינן דילמא מקלקל ונמצא מחלל שבת או לא והשיב דודאי לא ימול כדאמרינן במס' ביצה מפני שצריך לבדקו עכ"ל ומזה פסק הרב בעת"ה שאדם שמל פעם אחת יכול למול בשבת וכן פסק מרן סי' של"א בה' שבת וי"ד סי' רס"ו וז"ל אדם שלא מל מעולם לא ימול בשב' אבל אם כבר מל פעם א' מותר עכ"ל. ועל מה שהקש' הרב עבודת הגרשוני למרן דכיון שפסק בסימן תצ"ח עוף הנדרס ברגלים מותר לשחטו בי"ט והוא בעיא בש"ס דבעי ר' ירמי' אי מחזקינן רעותא או לאו ובעי ר' זירא למפשט הבעיא לאיסורא מהא דאין מלבני' הרעפים בי"ט מפני שצריך לבודקן ור' ירמיה השיב לו כמ"ד שצריך לחסמן וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש והרשב"א להיתר וכתבו הטעם בלבון רעפי' שצריך לחסמן א"כ מרן שפסק בש"ע בעוף הנדרס להיתר איך פסק בשבת אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת ומקור הדין זה הוא מרבינו שמחה וטעמא טעים כמ"ש בלבון רעפים שצריך לבדקן והו"ל תרתי דסתרן והביאו ה' חוות יאיר סימן קנ"ח ותירץ ואני בע"ד תרצתי כמ"ש אצלי בארוכה. נמצינו למדין שאין אחד שאומר שאדם שלא מל מעול' ימול בלי מומח' שעע"ג ובשבת אפי' כמה מוהלים מומחי' עע"ג כיון שעדיין לא מל בפעם א' אינו יכול למול. א"כ חזרנו לנ"ד שהאיש הזה שעדיין לא מל אינו יכול למול כיון שאין מומחה עע"ג:

ואם יאמר האומר כיון דאדם זה אומר שהוא בטוח א"כ חל החיוב על אביו למול בנו ע"י אדם זה ואינו יכול לעכב ואם עכב כופין אותו אנא דאמרי דאין יכולים לכופו כיון דהוא חש לסכנת הולד והרי אמרו בגמ' אמר ר"פ הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה והאידנא דדשו ביה רבים שפ"י וכתב הנמקי בשם הריטב"א בשם רבו מכאן דמאן דלא בעי לממהל ביומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עבד דלא למסמך על שפ"י וה"ה שהי' ראוי שלא למול בשבת כשהוא מעונן עכ"ל הרי לך בהדיא דמשום חשש סכנה אף שהמוהלים מומחים וכבר מלו למאות ואין שם חשש קלקול אעפ"כ חיישינן ליום המעונן ואומר הריטב"א שהרשות בידו שלא למולו בח' ומבטל מצוה בזמנה משום חשש וכ"ש בנ"ד שיש לחוש לאיש זה שלא מל מעולם שהרשות בידו לעכב עד שיבא מוהל מומחה ואין יכולים לכופו. ואם נפשך לומר דמרן לא פסק כהריטב"א ואדרב' פסק להפך ובי"ד סימן רס"ב הביא דברי רבינו ירוחם שכתב דיום המעונן או יום דמנשבת בו רוח דרומית אינו מעכב מלמולו דשפ"י וגם ה"ר מנוח כתב כל דבר שאינו בגוף התנוק כגון שרוצה לצאת לדרך אין משהין המילה בשבילו כי היכי

דלא משהינן בשביל נשיבת הרוחות דשפ"י. עכ"ד ונימא דה"ה בנ"ד דחייב אבי הבן למולו ע"י האיש הזה ושפ"י. הא לאו מילתא היא דלא אמרה רי"ו וכן הר' מנוח אלא בדבר שדשו ביה רבים ואינו בגוף התנוק אבל בנ"ד דלא דשו ביה רבים למול את הבן ע"י מי שלא מל מעולם. וגם הוא בגוף התנוק ודאי יש חשש סכנה ואבי הבן שפיר קאמר ואין אומרי' פרוקא לסכנתא כמ"ש ה' שבות יעקב ח"א סימן ע"ט בסוף התשובה ע"ש. ועוד קראתי למוהלים מומחים ודרשתי וחקרתי אם יש חשש סכנה וכלם כאחד אמרו דאדם שלא מל מעולם ורוצה למול שלא בפני מומחה ודאי איכא ס' סכנה. וא"כ לא מיבעיא שאין לכוף לאב אלא אפי' אם נתרצה לזה האיש מעכבין על ידיהם עד שיהיו מוהלים מומחים ואז ימולו אותו כדת מה לעשות והנלע"ד כתבתי הצעיר רפאל ישעיה אזולאי ס"ט.

סימן נט

חתימתי דברי הבן יקיר לי נטריה רחמנא ה' רועי. ואהיה שעשועים אשא דעי.
מכדי פרי"שתא הואי כי חדלתי מהיות לאיש מושך בקסת במקום שאמרו לחתום. מכי אתו הנהו שלא שמשו כל צרכן ואמרי שמעתא דמחשכן הן הדור יתום. כל חד שוי אנפשיה אלפים בת יכיל אבל בקושטא ב"ת היתה לו ב"ת מטר"ד אין בו מתום. איברא לא כל העטי"ם שוות עטי"ם חשות עטי"ם ממללות ויבן זאת בינה לעתים ישתום ויסתום. איכו השתא פתחתי אני לדודי כי ראיתי יום אתמול כי יעבור זיויה הוא דקעבר תשובת שאלה והמכתב מכתב אור עיני גם בן ואח הולך תמים ובע"ט ההיא יתו"ם. יה יושיעהו ירכיבהו על במותי לשער ירושלם רתום. היה דורש לשון הדיו' על כן המו מעי לו רח"ם ארחמנ"ו זאת אשיב אל לב"י אף רוחי בקרבי ושור"י באר"ש יכתבו ואני בתומי הולך בתום. הנה אשו"ר ארש בלבנו"ן דברי פי חכם בני ה"ה הפוס' נר"ו ולדידי חזי כי האמת אתו ודבריו ברורי' דודאי יש לחוש לסכנה לאדם שלא מל ואין מוהלים מומחים עע"ג והבל יפצה פגום יוצא זה המתנשא לאמר שימול אף שלא מל מעולם ואין מומחה עע"ג וכמו שהביא ראיה זה בני נאמן הי"ו ממאי דקי"ל דאדם שלא מל לא ימול בשבת ובודאי מיירי אפי' מומחים עע"ג וק"ו שאין לכוף לאב למולו ע"י האיש הזה שלא מל מעולם ואין איש מומחה עע"ג וכל כי הני מילי פשיט"י דספריא ניהו וא"כ לא היה צר"ך לכתו"ב לאומרו. אמנם בדור יתום כזה שרבו זחוחי הלב וטח מראות עיניהם וכל מידי יספו"ק עלימו אבד סבר"ם ובטל סיכויין יפה עשה בעט"ו ברי דיסגי ומילתא דאתייא בקל טרח וכתב לה. ותו מייתי ראיה מדברי הריטב"א בחידושי יבמות ריש פ' הערל

בשם מהר"ם והביאו הרב הנמקי במ"ש יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן והאידנא דדשו בהו רבים שפ"י דמאן דלא בעי לממהל יומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עבד דלא למסמך על שפ"י וכ"ש בנ"ד דהאב זכאי באמירתו מסתפינא מהאי גברא דאכתי לא מל. ועל זה דחה דמרן פסק כרבי' ירוחם והר' מנוח דס"ל הפך הריטב"א ומסיק דבנ"ד כ"ע מודו וכו' ככתוב בקונטריסו באורך. ודינא קמשתעי דלא דמי נ"ד להההיא והכא גם רבינו ירוחם והרב מנוח מודו והרי הוא כמב"ואר. ואולם הנני יוסיף לבאר מ"ש דמאן פסק הפך הריטב"א וכו' ואגב רהטא מקום יש לאומר שיאמר איה איפא פסק מרן הפך הריטב"א שהרי לא מצינו שכתב מרן רק דעל דברי הריטב"א מייתי דברי ריי"ו וה"ר מנוח ומאן נימא לן דפסק כרבינו ירוחם ואדרבא נימא כי כן דרכו להביא כל הדעות ביתה יוסף ואימור דסמך דפשיטא ליה דנקיטינן כהריטב"א דהוו תלתא הריטב"א ורבו והרב הנמקי. וכל קבל דנא ריי"ו והרב מנוח תרי. והגם דריי"ו סתם וכ"כ הרמ"ה. הרמ"ה לא קאי אלא על טורח הדרך. וא"כ הוו להו תרי לגבי תלתא ומה גם דהנמקי בתרא הוא. ואי משום דמייתי דברי רבינו ירוחם באחרונה. אין לדקדק זה בדברי מרן בב"י כנודע. אמנם מאן דרמא הא לא חש לקמחיה דודאי מרן דעתו לפסוק כריי"ו וה"ר מנוח דאם איתא דפוסק כדעת הריטב"א ודעמיה הי"ל לפסוק כן בש"ע דיכול להשהות משום יום המעונן וכן שלא למול ביום שבת בעננו ענן. ובשלמא אי פסק כריי"ו ודעמיה ניחא דכיון דלא זכר הא דיום המעונן כלל ודאי דעתו דיום המעונן אינו מעכב וסתמא דמילתא שאר יומי ויום המעונן כי הדדי נינהו דמאן פלג לן. אך אי פסק כהריטב"א אין שום הוכחה ורמז בש"ע דיום המעונן קשה למילה כדי שנאמר דמאן דחש לה שפיר עבד. ובכן הראת לדעת דממה שסתם בש"ע מוכח דפסק כריי"ו ודלא כהריטב"א וכמו שהק"ול נהיה בדברו של הבן יקיר לי נר"ו. וכי תאוה נפשך למען דעת מה טעם מרן לא פסק כהריטב"א ומהר"ם והנמקי דהוו תלתא והנמקי בתרא הוא. שמענה ואתה דע לך דמרן טעמו ונימוקו עמו דהא חזינן דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי רב פפא ומאי דאתמר עלה והאידנא דדשו בהו רבים וכו' ומזה מוכח דסברי דלא כהריטב"א דאי סברי כוותיה הו"ל לאתויי דברי ר"פ והאידנא וכו' דנשמע מינה לדעת הריטב"א דהרוצה לחוש יחוש אלא מוכח דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש סברי דאין חילוק בין יום המעונן לשאר ימים ומשו"ה השמיטו הכל וכן עשה מרן והשמיט הכל. וכן מהרש"ל בים של שלמה פ' הערל סימן ד' חלק על הריטב"א ודעתיה וק"ק דלא מייתי דברי רבי' ירוחם דהוא תניא דמסייע ליה. וגם הרב מהריק"ש סימן רס"ב פסק בהדיא כה"ר מנוח ודעמיה ע"ש.

ועדיין צריכים אנו למודע"י דמרן פסק בא"ה סימן ט' דאשה דנשאת לשנים ומתו לא תנשא לג' ולאפוקי ממאן דסבר דדשו ביה רבים ושומר פתאי' ה' ככתוב בתרומת הדשן סימן רי"א והביאו מהרש"ל פ' הבע"י סימן ל"ה. ואיך מרן הכא השמיט דברי הריטב"א ולא זכר הא דיום המעונן משום דדשו ביה רבים ושפ"י. אמנם הא ל"ק דהכא במילתא דהש"ס קאמר דדשו ביה רבים ושפ"י ונקטינן הכי וסמכינן אהימנותייהו דרבנן בעלי התלמוד. ואילו התם בקטלנית מהש"ס ורוב הפוסקים מוכח דאסורה לינשא לג'. והא דדשו רבים בקטלנית הוא בזמן אחרונים וגם לא בכל המקומות ובכי האי גוונא יפה עשה מרן בקטלנית לפסוק לאיסורא. ועוד יש לחלק דהכא מרן דפסק כרי"ו ודעמיה דאין להשהות המילה משום דדשו ביה רבים ה"ט דבזה מקיי' מצוה בזמנה ובכה"ג יש לסמוך על דדשו ביה רבים ושפ"י משא"כ בקטלנית. ולכל הדברות בעינן דדשו ביה רבים כמבואר אמור מעתה בנ"ד דלא דשו ביה רבים בשום מקום ובשום זמן ולא היתה כזאת שאחד העם אשר לא נסתה כף ידו למול ימול באתרא דלית תמן גבר מומחה ובקי ודאי דאסור ליכנס בספק סכנה והוא דבר פשוט ולא מפני שהוא מדמה יעשה מעשה. וחיובא רמיא על האב להשהות המילה עד עת בא מוהל מומחה וכמו שהורה גבר ה"ה בני ידידי הפוסק נר"ו ופי כפיו ואני תפלה יפוצו מעיינותיו וה' עמו אלף עו"לות יעלה שלומו וזרעו לברכה כנפש האב וכנפש הבן. ואשר שאלת ממני כי בק"ק גוריציה נמצא ס"ת שכמה פרשיות פתוחות וסתומות שאין ריוח כי אם ג' אותיות ושלחו מתם לדעת משפט הס"ת הלזה הלא זה דברי כי מדברי הרמב"ם פ"ז דס"ת שכתב בכלל מה שקבלו סופרים איש מפי איש שיהיה הריוח בין פרשה לפרשה תשעה אותיות אשר אשר אשר ועל הכל כתב דכל הדברים למצוה ואם שינה לא פסל מוכח דגם הא דריוח ט' אותיות הוא למצוה ואם פיחת לא פסל. אמנם מרן הב"י סימן ער"ה אחר שכ' שנראה מדברי הרמב"ם דלא פסל הוסיף לומר דאפשר דמאי דלא פסל היינו אם לא יהיו ט' אותיות כמו אשר אשר אבל אם לא יהיה אפי' שיעור ט' אותיות קטנות פסול עכ"ד ופשט דברי הרמב"ם מוכחי דאם לא יש ט' אותיות כלל אינו נפסל. ותו דבפ"ט כשמנה הך' דברים שפוסלים הס"ת לא כתב אלא אם שינה צורת הפרשיות ואם פיחת מט' אותיות הרי יש צורת הפרשיות אלא שחסר מעט ריוח. וכ"מ פ"ח דין ג'. ותו דמאחר שר"ת וספר התרומה והתוס' כתבו דהריוח הוא שיעור הג' אותיות כמ"ש הרב דרישה ריש סימן ער"ה. הלא טוב לנו להשוות הדעות ולומר דבדיעבד אם לא יש אלא ריוח ג' אותיות גם להרמב"ם כשר דאפושי פלוגתא לא מפשינן לומר דלהרמב"ם פסול ולשאר פוסקים אפי' לכתחילה עושה. הלכך היה נראה להכריע כמ"ש מרן בתחילה דגם להרמב"ם

כשר דיעבד. אלא כי ירא אנכי אפי' מספקות של מרן ומאחר שנטה דעתו לומר דפחות מט' אותיות קטנות להרמב"ם פסול קשה הדבר להתיר. ואולם ידעתי בני ידעתי כי ק"ק גור"יציא אשר שאלו לכת"ר על רזא דנא הם אשכנזים ובקהל' ס"ת שרוי בשע"ר עירם ועל כן נראה להכשיר דהרי כתב מהר"ם מינץ בתשובה סימן ח' להכשיר בפשיטות ס"ת שהפתוחות וסתומות אינם כדעת הרמב"ם ואעפ"י שהרמב"ם פסל יש להכשיר דהרי כמה גדולים חולקים ע"ש ופסק כדבריו מור"ם סימן ער"ה. וק"ו בנ"ד שפיחת הסופר מט' אותיות דכיון דכמה גדולים סברי דבג' סגי יש להכשיר כדעת הר"י מינץ ומור"ם בפשיטות אל המקום הזה ק"ק גוריציא דהם ק"ק אשכנזים ובני אשכנזים בלכתם ילכו עפ"י הוראות מור"ם וע"פ יצאו וע"פ יבואו. ובנ"ד נראה דלמור"ם כשר דאפילו שינה הפרשיות דפסול ודאי לדעת הרמב"ם מכשיר כ"ש בנ"ד כדבר האמור. את זה כתבתי בעטיו של נח"ץ אשר תעלה מצודתי היום בשני שאלותיך כי תמול אנחנו באנו אל האר"ש ע"ט דודים ואגב רהטאי היד כותבת בר יומיה הוה ואני תפלה שעתך תרמינך ויעת"ר לו ה' עותרא סגיא ובני עליה ורמא מעליא ככל אוות נפשך המלאה רוח דעת ויראת ה' ונפש הצעיר וזעיר חיד"א.

סימן ס

בדין נדרי וערכי גוים. לדרישת גדול אחר מקור מים חיי"ם.

שאלה הרי אמרו גוים נודרין נדרים ונדבות כישראל ויש לחקור אי גם בגוי שייך דין מופלא סמוך לאיש כישראל. הפלא חסדיך בדברים שבכתב והיתה לב"אר ושכמ"ה.

תשובה אדוני שאל מילי דרבנן תקיפי עבוד פריש"ה למדין ומשיבין. ודוד בשתים גמר מיכה מיכה הן קלותי קל מסובין ובאתרא דזקוקין תלו זייניהו כל שלטי הגבורים מה אני לבא במגילת ספר כתוב באין מבין. ואולם הדבר יצא מפי המלך אין להשיב ואין מסרבין. וזה החלי בס"ד. הנה חקירת חכם הלזו רמזה רבינו הגדול מהר"י רוזאניס במש"ל פי"א דנדרים דין ד' וז"ל אם גבי גוי שייך דין זה דמופל' סמוך לאיש כיון דקי"ל דנודרין כישראל עיין פ' בתרא דנזיר דף ס"ב עכ"ל ובפ"א דערכין דין י"א כתב ונ"ל דגם גבי גוי מופלא סמוך לאיש נודר או מעריך למ"ד דגוים מעריכין דכיון דנתרבו גוים לנדרים כישראל לכולא מילתא אתרבו ועדיין הדבר צריך הכרע עכ"ל. והנה לכאור' הי' נראה להביא ראיה דדין מופלא ליתיה בגוי מהא דאמרי' בריש ערכין הכל מעריכין לאתויי מאי לאתויי מופלא סמוך לאיש נערכין לאתויי מאי לאתויי מנוול ומוכה שחין וכו' נודרין לאתויי מאי נדרין אצטריך לי' נדרין לאתויי מאי וכו' אי לאתויי נכרי בהדיא

קתני לה וכו' ע"ש ופירש רגמ"ה וז"ל נודרין לאתויי מאי אי לאתויי מופלא הא שמעי' ליה מהכל מעריכין וכו' והשתא אי דין מופלא איתיה בגוי אמאי הש"ס נדחק לומר דהכל לנודרין לא אצטרי' נימא דהכל לנודרין אתא לאתויי מופלא דגוי ואף דהכל מעריכין לאתויי מופלא ההיא לאתויי מופלא דישראל ועדיין אני אומר דמופל' בגוי ליתיה להכי אצטריך הכל בנודרין דאליבא דכ"ע גוים נודרין אלא משמע דדין מופלא בגוי ליתיה. אמנם יד הדוחה נטויה דלא שמה מתיא ומגן שוייא דחזינן דהש"ס לא קפיד לאצרוכי הכל אנודרין תדע דהא הכל דנידרין אסיק דהוי לאתויי פחות מבן חדש ותנא והדר מפרש ופירש"י לחד לישנא דה"ה דמצי למנקט חד מהנך אלא חדא מתרתי תלת נקטי גם רגמ"ה כתב וז"ל ואי אמרת מ"ש דבהא קאמר תנא והדר מפרש י"ל אה"נ אחריני אלא אגב דבן חדש כתיב באוריתא קמרבי לפחות מבן חדש ע"כ ולפ"ז הו"ל לש"ס לומר דהשתא דאתית להכי הכל דנודרין אתי לחד מהנך אלא ודאי דסבר דאין קפידא כיון דהכל דנידרין אתי לרבויי לאו דוחקא הוא לומר דנידרין אצטריכא ליה. ואף דלא דמי האי חידושא דמופלא דגוי דהוי חידושא מעליא לא כן לומר דנודרין אתא לאתויי חד מהנך ותנא והדר מפר' ואההוא לא קפיד הש"ס אבל אי איתא האי חידושא דמופלא הו"ל לש"ס למסמכיה אהכל דנודרין. אכתי יש לדחות דפשיטא לש"ס דאי אתרבו גוים לכל מילי אתרבו וה"ה לדין מופלא ולאו חידושא הוא לדעת הש"ס לאסמוכיה אמשנתנו ולא תיקשי מהכא אמאי דסבר רב במש"ל מדעתו הרחבה דישנו לדין מופלא בגוי. ואולם נרא' לסייועיה קצת לסברת הרב הנז' דישנו לדין מופלא גם בגוי והוא ממ"ש התוס' פ"ק דערכין דף ה' ע"ב אהא דתניא התם ת"ר בני ישראל מעריכין ואין הגוים מעריכין יכול לא יהיו נערכין ת"ל איש דר"מ וכו' וכתבו התוספות יכול לא יהיו נערכין ת"ל איש ואע"ג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי ואם אינו ענין למעריך תנהו ענין לנערך וא"ת הא ממעטינן מאיש דהכא נכרי גבי תמורה בפ"ק דתמורה וי"ל דבזבחים דף מ"ה איכא דרשא אחריתי למעוטי נכרי מתמור' ועלה סמיך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה שאין קבוע לה זמן וישרא' מייתי ונכרי לא מייתי עכ"ל וראיתי בליקוטי מהר"ר בצלאל כ"י שכתב וצ"ע דבפ' ערכין לא כתיב כי אם חד איש ונ"ל דאיש כי יקדיש וכו' כולא חדא ענייא כמ"ש פ"ק דתמורה דיליף לענין תמורה מאיש דכתיב בערכין. גיליון. עכ"ל וצריך להבין מ"ש התוס' תרתי איש כתיב ואם אינו ענין דס"ס איש במעריך כתיב ומנ"ל לר"מ לומר אם אינו ענין והן לו יהי דאיכא איש אחריתי נוקמיה לאיש קמא לרבות גוים אי משום דסמיך לבני ישראל ואי משום דכתיב בפרשת ערכין ובמעריך כתיב ואי כונתם דמצד הסברא הוכרח למשדי ליה לנערך א"כ אמאי בעינו תרתי איש ותו דמאחר

דאיכא תרתי מאי קשיא להו בתר הכי דמעיט נכרי מאיש כי יפליא והא תרתי איכא והך ריבויא דגוים מאידך ותו דאמאי נטרי בהך קושיא אחר הצעה זו והלא אין הצע"ה צריכה לכך ובראשית מאמר תיקשי להו מההיא דתמור'. ואפשר לומר דתרי שינויי נינהו על דרך שכתב הרב תה"ד סימן קל"ח במ"ש התוס' בברכות דף ל"א ד"ה מורה וע"ד שכתב מהר"ש אלגאזי במ"ש התוס' בגיטין דף ס"ו ד"ה חכם דוי"ו שבדבריהם לחלק יצאת לתירוצא אחרינא אף אנן נמי וי"ו גם זאת שכתבו ואם אינו ענין בחלקו"ת ישית מגיד מראשית ותרי שינויי נינהו ויצא הראשון דתרתי איש כתיבי ומצד הסברא דריש לאידך וזאת שנית דמצד הסברא הוא דאמר אם אינו ענין והשתא להך שינוייא בתרא ק"ל מההיא דתמור' שפיר איכו השתא מי חכם ויב"ן את היצי"ע דלפי הצעתם והך שינוייא בתרא איכא לאקשויי מתמורה דלשינוייא קמא לק"מ. אמנם אכתי נהלך ברג"ש על דברי התוס' דמסוגיית נזיר דף ס"ב הוכ"ח תוכי"ח לכלהו שינויי דהתם דהאי איש דמרבו מיניה ר"מ ור"י בהך בריתא גוים היינו איש דנדרים ולאו ניהו איש דערכין ולדידן דקי"ל דמופלא הסמוך לאיש דאוריתא קרא להכי הוא דאתא וכ"כ הרב מש"ל פ"א דערכין אף אנן נמי תנינא ברית' בת"כ דרוש"ת אי"ש למופלא והכי אמרינן בפשיטות בריש תמורה כי הן איש למופל' הסמוך ואינו נראה לריבוייא דגוי' וכמו שפירש רש"י שם בנזיר כמה זימני דאיש דר"מ ור"י דנדרים הוא וא"כ מאי קשיא לתוס' דבמעריך כתיב. ותו דכפי תירוצם דתרתי איש כתיבי ומשמע דר"מ ור"י אידך הוא דדרשי מאי פריך התם בנזיר איש כי יפליא נדר בערכך למה לי מכדי האיתקש נדרים לערכין והלא בלא"ה ע"כ דאיש דדרשי ר"מ ור"י לאו היינו איש כי יפליא אלא אידך. ואפשר לומר בדוחק דהתוס' קיימי אף לפי סוגית נזיר דאסיקנא דהאי איש אתא למופלא ואיש דר"מ ור"י היינו דנדרים וכמו שפירש"י התם ובכל זאת ק"ל שפיר דאיש במעריך כתיב כלומר דכיון דמבני ישראל מעיט לנכרים וכבר מאיש דנדרים מרבה נערך א"כ מנ"ל לדרוש ולתור דרשות אחרו' בהאי איש דסמיך לבני ישראל נימא דהאי איש דכתיב במעריך אתא לרבויי דגוי מעריך ולהכי אתא קרא לאפוקי מסברת ר"מ דמעיט מעריך ומרבה נערך כי הן חליפות למו ואינו בדין שיונף המקצר על המערי"ך ואתיא רביה לנערך ולא נדרוש דרשא אחריתי. וניחא להו דתרתי איש וכו' וכולא חדא שינוייא וה"פ דתרתי איש כתיבי ואי קרא דאיש כי יפליא לגוי שיעריך אתא הו"ל לקרא לכתוב האי כי יפליא באיש כי יקדיש ובהך קרא נכתוב איש כי ידור נדר בערכך ואז ודאי דינא הוא דאפוקי מפקינן ליה לרבויי גוי דמעריך ואנוחי לא מנחינן דרשא אוחרי דסמיך לבני ישראל ונראה דלהא הוא דאתא. אמנם השתא דאיכא אי"ש האחרון ולא כתיב ביה כי יפליא אלא בקרא קמא מסתברא

דקרא קרי בחיל ומקרא אומר דורשני להפלא' ואין עמו נכרי ומעתה ריבוייא דגוי לנערך והלכה והיתה לאי"ש אחר דכי יקדיש ועל כרחך לומר אם אינו ענין למעריך מדחזינן דקפיד קרא לכתוב באיש דמעריך כי יפליא ואי לרבויי גוי לימא איש כי יזור כי היכי דלא נטעי לדרוש אותו להפלאה והיא הנותנת האי"ש האחרון לנערך מסכים הולך דהא הוא דאיכא לרבויי מאיש דנדרים ולא מעריך ודוחק. ובלכתך בדר"ך הזה אתה תבא"ר דמאי דק"ל לתוספות מההיא דתמורה היינו דמהכא משמע דהדין נותן דאיש לרבוי גוים ואלו בההיא דתמורה אתו רבנן ובצרי להו מאיש דמשמע דמשמעותי' דאיש למעוטי נכרים כחסי"ר יחלו"ף מהך סוגייא דמרבי להו מאיש והכי אמרינן בכמה דוכתי דאיש מרבה גוים. ורוח חכמים נוחה דסמיך אההיא דרשא דזבחים. ואולם כי יתן את רוחו המעיין במאי דכתיבנא אכתי יש לגמגם וכל כי האי עבדא ליה חימצ"י יתחמץ לבבו איך התוס' סתמו למילתייהו טובא ולא אתיא זכירה סוגית נזיר בדבריהם כלל. ואף גם זאת ירגי"ש אדם דהן לו יהי דההיא דריש תמורה לא סמכא אההיא דמעיט מאיש ויחנו בחסרו"ת מהקשא דמעשר בהמה והיו תוצאותיו ההמיר גוי אין בדבריו שיעלה תמרת"ו מ"מ מאחר דשם נאמר איש כי יפליא לרבות המופל' איך באותה סוגיא עצמה מיעט גוי מאיש כי יפליא גופיה ואף דאינה ילפותא עיקרית מ"מ הדבר זר בסוגי' אחת לומר דבר והפכו אי משום דעדיין לחלוחית הדיו קיימת מדרשת מופלא ואי משום דמריש' הדרש' תדרש לריבוייא ותנינ' בירך חבירתה למיעוט'. לכן שפרא מילת' באנפאי דהך סוגי' דריש תמורה בריש' מאי דדריש לרבות המופל' אינו אלא מכי יפליא דאמר רחמנ' ואיש לא אצטריך להכי כלל דיקא נמי דקאמר כיון דאמר מר איש מה ת"ל כי יפליא וכו' והרגיל בנועם שיח שותא דרבנן בדרשותיהם הכר יכירנו דהך לישנא משתמען מילוהי דאיש לא דריש להכי רק מכי יפליא ובהכי ניחא דבתר הכי שדייה איש למעוטי גוי. ואף כי מסוגיית נזיר הן מהש"ס הן מרש"י ותוס' שם מוכח להדיא דהאי איש כי יפליא דריש ליה למופל' הסמוך לאיש וכיוצ' ומצריך נמי איש להכי כלומר סמוך לאיש וכיוצ'. מ"מ אפשר דהתוספות הכא בדיבור זה דערכין הלז נקטי לעיקר לסוגיית תמורה דמשמע מינה דדרשת מופל' מכי יפליא לחוד נפקא ואייתר לן איש משום דדחיק' טובא לומר דר"מ ור"י דמרבו גוים מאיש אאיש דנדרים קיימי ולא איש דערכין ובהכי סלקי דברי התוספות על נכון אליב' דהך שמעת' וכפסק' דברית' ומ"ש תרתי איש וכו' תרי שינויי נינהו כדשנין מעיקר'. ואם כנים אנחנו בזה לפום הך שינוייא בתר' דשקלי וטרו בה התוס' וגם מסתבר' טפי דהאי איש דדרוש רבנן איש כי יפליא הוא. משום דלומר דהאי איש דדרשי הוא איש כי יקדיש דחיק ואתי מרחיק אמור מעתה דמסתייע' מילתיה דרב

מש"ל דישנו לדין מופלא בגוי דלפי האמור דאיש כי יפליא דערכין דרשינן איש לרבות גויים וכ' יפליא לרבות מופל' א"כ למ"ד דמעריך יש פני"ם הנראין דגם בגוי איתיה לדין מופל' מאחר דמופל' דדריש מכי יפליא סמוך לאי"ש דמרבינן מיניה גוים וכיון דלר"י משמע דישנו לדין מופל' בגוי מהדרשו' דסמיכי כאמור מסתמ' גם ר"מ לא פליג עליה בזה. ומדברי רש"י בסוגיית נזיר שכתב דישראל אין לדקדק איפכ' והרי הוא כמבוא"ר. הן אמת דמדברי הרב מש"ל פי"א דנדרים הנתנין למעלה משמע דעושה פותחת לדין זה מסוגיי' נזיר. ולא אכחד דהרבה צדדתי בסוגיית נזיר ולא עלה בידי ראיה ראויה לדבר זה כאשר יראה המעיין. אמנם לפום ריהט' נראה דיש להכריח הדבר ואתיא מבינייא מסוגיית נזיר וברית' דנדה דף מ"ז והוא דתני' התם איש כי יפליא לנדור נדר מה ת"ל איש לרבות בן י"ג ויום אחד שאעפ"י שאינו יודע להפליא דבריו קיימין ונמצ' דהאי איש אתא לרבויי גדול שאינו יודע להפלו' והשת' אי ס"ד דכי אתרבו גוים לנדרים אינו אלא למילת' דפשיט' אמנם למילת' דאתיא מדרש' לישראל גופיה גוים ליתנהו בכלל דגוים לא אתרבו להאי מילת' חדת' ומה"ט נימא דאע"ג דמופל' סמוך לאיש אתרבי בישראל ליתיה בנכרי דלישראל נאמרה ולא לבני נח א"כ היכי אמרינן בסוגיי' נזיר למאי דאסיקנ' דלמ"ד מופל' סמוך לאיש דרבנן כי יפליא דערכין למעוטי גוי גדול שאינו יודע להפלות ואמאי אצטריך קרא להכי והלא לישראל גופייהו אצטריך ריבוייא דאיש ומאחר שכן ממיל' דגוי' אין דינם שוה לישראל וכאמור ואכתי איתר לן קרא. וכן לדידן דקי"ל דמופל' סמוך לאיש דאורית' ולא אשכחן להר"מ והסמ"ג ז"ל שהזכירו הא דגוי אם אינו יודע להפלו' דאין נדרו נדר וכתב הרב מש"ל בה' ערכין שם דכיון דקי"ל דמופל' דאורית' אצט' קרא לרבות מופל' וסוגיית נזיר היא אליב' דמ"ד דרבנן ואייתר לן קרא ואמאי לא אמרינן דדוק' בישראל אתיא רביה דאיש אף דלא ידע להפלות נדרו נדר וכל דלית לן ריבוייא בגוי להכי אף הוא גדול כיון דלא ידע להפלות אין נדרו נדר אלא מוכח דכיון דאתרבו גוים לנדרים כישראל לכול' מילת' אתרבו וכאשר יהיה האופן בישראל דנדרו נדר ה"ה בגוי וא"כ מאחר דאשכחן דמופל' בישראל נדרו נדר ה"ה מופל' דגוי נמי כי היכי דאמרינן לדידן בגוי גדול שאינו יודע להפלו' ולהכי אצטריך קרא למ"ד למעוטיה. זאת היתה לי במצודתי הקלה בדין זה דמופל' דגוי ומסתיין דדעת הרב מש"ל נטה לזה דישנו בגוי נמי. והנה מהך ברית' דנדה דאייתיי' ק"ק על רש"י ותוס' בסוגיי' נזיר שכתבו בסוף הסוגי' דאיש דנזירו לא דריש אלא דרש"י ז"ל כתב דאיידי דאשה נקטי' קרא והתו' כתבו דאיידי דכי יפליא. דהרי איש אצטריך לגדול שאינו יודע להפלות כדתני' בברית' הנז' אהך איש דנזירו'. ובגופ' דשמעת' דהתם אפש' לומר דעיקר הקושי' דפריך התם

מנזירו' לערכין היינו דכיון דבערכין מיעוט' דבני ישראל וריבוייא דאיש תרוייהו שדינן להו אגוים ה"ה נמי גבי נזירות נשדינהו לגוים ומאיש לתרבו ולא לדרוש דרשא אחריתי באיש ואהדר ליה רבא דלא מצי למדרש באנפ' אחרינ' אלא דבני ישראל מעטינהו לגמרי אבל לעולם דהש"ס התם ידע שפיר להך דרשא דאיש ואמטו להכי כי פריך לבסו' אלא כי יפליא למה לי קאמר מכדי האיתקש נזירות לנדרים. ודע דפירש"י התם בסוגית נזיר גבי הא דגוי שאינו יודע להפלות דחוק מאד דלפירושו מ"ש דגוים אינם מעריכין היינו באינם יודעים להפלות וכן מ"ש רגים אין להם נזירות דכוות' כמבואר למעיין. והנה מדאמרינן בהך שמעת' דנזיר בריש' כי יפליא בערכין למה לי לאתויי מופל' וכו' והדר אמרו הניח' וכו' משמע דהש"ס נקיט כמ"ד מופל' דאורית' ע"ד שכתב מהר"י הלוי סימן א' וכן אמרו בריש תמורה בבעיית רמי בר חמא והראב"ד פ"ב דנזירות דין י"ג נראה כמסתפק וכבר תמהו עליו רבנן בתראי. ובמ"ש הרב מגדל עז שם יש להשיב:

והרדב"ז בביאורו שם כתב דיביא ויתנה ולשיטתו אזיל כמ"ש בלשונות סי' רכ"ב ודבריו תמוהים דבחטאת לא שייך תנאי כמו שכתבו ז"ל וכבר עמדנו בפרט זה בעניותנו בספר הקטן שער יוסף דף י"ט ומשם באר"ה:

והנה בדיבור התוס' דערכין דקיימינן ביה יש מי שהקשה במ"ש דבתמורה מעיט מאיש נכרי דמנ"ל לתוספות דכונת הש"ס התם למעוטי נכרי מאיש והלא מאי דקאמרינן התם בריש תמורה כך הוא ואין עושין תמורה דכתיב לא יחליפנו וכתיב בריש ענייא דבר אל בני ישראל איש כי יפליא ומאחר שכן נימא דמבני ישראל מעטינהו ואי"ש אין באר"ש ולי אפשר דס"ל להתוס' דודאי מאיש מעטינהו דאי תימא דמיעוט' הוי מדכתיב בני ישראל וסבר הש"ס דכול' חדא ענייני' ואהני בני ישראל דכתיב בריש' גם לתמורה א"כ כי היכי דלגבי ערכין ר"מ ור"י מודו דבני ישראל מעיט לגוי ואיש מרבה לגוי ומ"ה מר סבר נערך ומר סבר מעריך ה"ה גבי תמור' נימא דאהני ריבוייא דאיש גם לתמור' לרבות נכרי דומיא דדרשינן בערכין. ואם נפשך לומר דבשלמ' גבי ערכין זאת מצאנו נערך ומעריך ויש מקום לאוקומיה ריבוייא ומיעוט'. אמנם גבי תמורה אנן מה נענה לרבויי נכרי ודמי למאי דמשני הש"ס פ' בתרא דנזיר דאף דכתיב איש בנזיר מאחר דליכ' לאוקומיה ריבוייא נקטינן מיעוט' דבני ישראל לגמרי. איכא למימר דגם בתמורה יש מקום לרבות. והן קדם נעמוד קצת במ"ש הרמב"ם פ"א דתמורה דין ו' אין קדשי גוי עושין תמורה מן התורה אבל מד"ס שהגוי שהמיר ה"ז תמורה הקדיש הגוי בהמה שיתכפר בה ישראל והמיר בה הגוי ה"ז ספק תמורה ע"כ וכתב הראב"ד שהגוי אינו עושה תמורה כלל לא בשלו ולא בשל ישראל אבל ישראל שהמיר בקרבן שהקדיש גוי להתכפר ישראל זהו

ספק ע"כ וכתב מרן בכ"מ על דברי הראב"ד ודבריו מבוארים בריש תמורה ואינם סותרים דברי רבנו דאיכ' למימר התם מדאורית' אבל מד"ס גוי ממר והרב לח"מ תהי עלה דאינו כן דאין פירוש הבעיא מבואר כדבריו אדרב' לשון הבעיא מורה כפי' רבינו גם מ"ש דר' מדרבנן קאמר לא היא דהבעי' דבעי בגמ' מדאורית' בעי וכו' עש"ב ולפק"ד נראה שכונת מרן אינה על דין הבעיא רק על מה שהשיג הראב"ד שהגוי אינו עושה תמורה כלל וכו' כתב דדבריו מבוארים בריש תמור' דאינו עושה תמורה כהראב"ד אך מה שכיון הראב"ד להשיג דאינו עושה תמורה כלל כלומר אפי' מד"ס בזה אין לו להראב"ד הוכחה מהש"ס דאיכ' למי' דבש"ס איירו מדאורי' אבל מד"ס גוי ממר ולא קאי הכ"מ על הבעיא כלל רק אעיקר' דדינ' דגוי אם עושה תמורה כאמור. ובמה שהשיג הראב"ד בפי' הבעי' בזה לא דיבר מרן כלל. הן אמת שאכתי קצת מגומגמי' דברי מרן אבל לפק"ד דלא איירי בדין הבעיא כלל ותכל מעליו תלונות הלח"מ. ומ"ש דאדרב' לשון הבעיא מורה כפי' רבינו לא ידעתי איך נחה דעתו דעת עליון בשיט' הרמב"ם כי לפום ריהט' סוגיית הגמר' אינה מיושבת לפי דרכו והילך סוגיא דשמעת' בריש תמורה בעי רמי בר חמא קטן מהו שימיר וכו' שהגיע לעונת נדרים וכו' מדאקדושי מקדיש אמרי נמי ממיר או"ד כיון דלאו בר עונשין הוא בתמורה לא מתפיס ואת"ל הא אתי לכלל עונשין נכרי מהו שימיר מדאקדושי וכו' או"ד כיון דלא אתי לכלל עונשין כי עביד תמורה לא קדשה אמר רבא ת"ש קדשי נכרים וכו' אין עושין תמורה וכו' כי קמבעיא לי בהקדיש נכרי ומתכפר ישראל בתר מקדיש אזלינן או בתר מתכפר אזלינן תפשוט ליה מדר"א וכו' מתכפר עושה תמורה א"ל התם הוא דקאתי מכח ישראל מ"ה אזלינן בתר מתכפר והו"ל תחילתו וסופו ביד ישראל אבל הכא הכי קא מבעייא ליה מי בעינן מתחילה וע"ש דתיקום ברשות מאן דעביד תמורה תיק"ו והשתא ברישא כי איבעייא ליה בנכרי מקמיה פשיטותיה דרבא לפי צדדי הבעיא הוא הצ"ד או"ד כיון דלא אתי לכלל עונשין לא קדשה מוכח דהבעיא היא אף בבהמה דהקדיש ישראל להתכפר בה ישראל דמספ"ל אי נכרי המיר כגון שאמר המתכפר כל הרוצה יבא וימיר מבעיא ההמיר גוי אי הוייא תמורה כיון דלא אתי לכלל עונשין וכד פשיט רבא מדתניא קדשי נכרים אין עושין תמורה משמע דאיפשיטא דגוי ליתיה בתמורה כלל אלא דקא מבעיא ליה בהקדיש גוי ומתכפר ישראל ולדעת הר"מ דהבעיא היא בהמיר גוי משמע דהיכא דהמקדיש והמתכפר ישראל והמיר גוי לא קא מיבעיא ליה דמתחילה וע"ש ישראל הוי וכשהמיר הגוי תמורה דלדעת הר"מ דמפרש' בהמיר גוי לא אסתפק אלא משום דהקדיש גוי הא אי מקדיש ומתכפר ישראל והמיר גוי הוי תמורה וא"כ נמצא דכי אמרו דקדשי נכרים אינם עושים תמורה היינו דוקא קרבנות

נכרים אבל בקדשי ישראל עושים ומאחר עלות כן קשה דאמאי כד פשיט רבא מברית' לא קאמר כבעייתו ראשונה באותן הצדדין עצמן בהקדיש נכרי ומתכפר נכרי לא קמבעי' לי כי קמבעיא לי בהקדיש ישראל ומתכפר ישראל והמיר גוי אי הוי תמורה כיון דלא אתי בכלל עונשין דגם זה היה בכלל בעייתו בריש' כדאמרן אלא ודאי מדהוצרך לאוקומי הבעיא בהקדיש גוי ומתכפר ישראל משמע דבהמיר גוי בכל מיני אופן אפילו במקדיש ישראל ומתכפר ישראל הא איפשיטא ליה דלא הויא תמורה כי קא מבעיא ליה בהקדיש גוי ומתכפר ישראל והמיר ישראל וכפי' הראב"ד ז"ל. ותו דכי ממעטינן גוים מתמורה או משום דאקשינן לתמורה למעשר בהמה או למעשר דגן משמע דלא תליא בקרבנות שיהיו דנכרי אלא דאימעיטו לגמרי מתמור' ולפי דעת הר"מ משמע דבקדשי ישראל עושין הגוים תמורה. ואיך הונח להרב לח"מ סוגיא דשמעתא לדעת הר"מ כי האף אמנם לשון הבעיא מעיקרא נכרי מהו שימיר א"ש לדעתו מ"מ לא מתוקמא הסוגיא כותיה. וחזינא לרב מהר"ד עראמה בפירושיו שכ' וז"ל הגוי ה"ז ספק דשמא לא נתנה בהחלט כיון שהמיר אח"ך ע"כ ואין אלו צדדי הבעיא המפורשים בש"ס. ותו יש להתישב לדעת הרמב"ם דלפום צדדי הבעיא משמע דגם בהקדיש גוי ומתכפר ישראל והמיר ישראל מספק' לן כיון דהקדיש גוי אי הויא תמורה ומאחר שכן מאי איריא דנקט בעיתו בנכרי שהמיר והלא לפי צדדי הבעיא ליבעי אפ' בהמיר ישראל ואם נאמר דהשתא ודאי הבעיא הוי בין בהמיר גוי בין בהמיר ישראל יקשה עלינו דהו"ל להרמב"ם להשמיענו דבנדון זה דהקדיש גוי ומתכפר ישראל והמיר בין ישראל בין גוי הוי ספק. ומתוך דברינו יקשה על הלח"מ שרצה לדייק לדעת הרמב"ם ל' הבעיא ברישא נכרי שהמיר דלפ"ז גם לדעת הרמב"ם אינו מדוקדק דהשתא הבעיא אפי' בהמיר ישראל במציאות זה ומאי אית לך למימר דהשתא דפשיט רבא פנים חדשות באו לכאן והויא הבעיא באופן אחר א"כ ה"ה נימא לדעת הראב"ד ורהטא כולה סוגיא כותיה. וצופה הייתי להרב המבי"ט בקרית ספר שרצה לומר לדעת הר"מ דבהקדיש ומתכפר ישראל פשיטא לן דאין המתכפר ישראל עושה תמורה כיון שבא מכח גוי דלא אלימא קדושתיה ומיהו בגוי המקדיש עצמו מספ"ל עש"ב ולא ידעתי איך נחה דעתו בזה כיון דבצדדי הבעיא אמרינן הכי קא מיבעיא ליה מי בעינן מתחילה וע"ס וכו' והך ספיקא איתיה גם בהמיר המתכפר ישראל. ואם לחצוהו דברי הר"מ דנקט הספק בגוי דוקא. טפי הול"ל דה"ה דמספ"ל בישראל וחדא מינייהו נקט אף שהוא דוחק וכל כי הא הו"ל להר"מ לפרש כאמור ולא להחליט דאם המיר ישראל אינה תמורה במציאות זה ובגוי הוי ספק. ואפשר ליתובי דעתא דהרמב"ם קצת דמדקאמר הש"ס בהקדיש גוי להתכפר גוי לא קא מבעיא לי בהקדיש וכו' משמע

דאעיקרא דדינא כך היתה בעית רמי ובפרט דנראה דרמי בר חמא גופיה מר ניהו דדחי לרבא ונראה מפירש"י דגריס בש"ס אמר ליה בהקדיש גוי וכו' ונמצא דהבעיין בעצמו פירש שיחותיו דמעולם לא אסתפק ליה בקדשי גוים דכבר ידע לה לבריתא אלא דכל בעייתו היתה זאת בהקדיש גוי ומתכפר ישראל והיה בהני"ח מונח זה צריכים אנו לומר דרמי בר חמא תחילת דיבר לא קאמר אלא דרך קצרה קטן מהו שימיר גוי מהו שימיר ותו לא. והש"ס האריך הרחיב לפרש בעיותיו והיו תוצאותיו בצדדין אלו וכמו שנראה קצת מתחילת הסוגיא דקאמר היכי דמי וכו' ופירש הש"ס לפי מה שהבין רבא בבעייתו. אמנם בתר הכי רמי ב"ח גופיה להורות נתן עוצם כוונתו וממילא כל מאי דפירשו בצדדי בעייתו נפל אזדא ליה דלא חשב כזאא ומאח' דרמי בר חמא גל"י ומילפא דכך היתה בעייתו מראש מקדם ונקט בלישני' גוי מהו שימיר א"כ מוכרח דבעיתו היא ההמיר גוי במציאות זה דהקדיש גוי ומתכפר ישראל וה"ה נמי דכה"ג נמי עלה ונסתפ"ק בישראל שהמיר במציאות זה אמנם נקט גוי לרבותא דאף דקי"ל דקדשי גוים אינם עושים תמורה בקרבן ישראל עושים ומספ"ל בהקדיש גוי ומתכפר ישראל. והר"מ נקט מילתיה בגוי כי אורחיה דנקיט כדברי הש"ס וה"ה דהך ספיקא איתיה בישראל שהמיר במציאות זה כן נראה לישב קצת דעת הרמב"ם. שוב אשוב למאי דאתאן עלה דלדעת הראב"ד דריהט' סוגיא כותיה והכין משתמען מילוהי דרש"י ז"ל כאשר בעיניו יראה המדקד' בדברי קדשו דינא הוא דגוי ליתיה בתמורה כלל בין בדנפשיה בין בדישראל ואפשר שהתוס' נמי הכי סברי ומשום הכי פירשו דכי מעיט גוי מתמורה מאיש מעטינהו דאי סברת דמבני ישראל מעטינהו נימא דאיש מרבה להו ונוקמיה למיעוטא בקדשי דידהו וריבויא בקדשי ישראל דאי אמר גוי הוי תמורה. ועתה אמת אגיד דבמס' תמורה מוגהת המלאה לה חידושי ראשוני' סביב סביב בגיליון כנראה שהיא מליקוטי מהר"ר בצלאל ז"ל הכי גריס בש"ס ואין עושין תמורה דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר וכתיב בריש ענין דתמורה דבר אל בני ישראל לאמר איש כי יפליא נדר בערכך בנ"י ישראל ולא גוים ע"כ. ואחזה אנכי בגמרא הנז' בבעיית רמי שכתוב משם תוספות כ"י וז"ל א"ל בהקדיש גוי וכו' כלומר פשיטא דאין אותו קרבן עושה תמורה תימא לר' יוסי דאמר קדשי גוים עושים תמורה למה שינה בעייתו משום ת"ש דרבא לימא אליבא דר"ש לא קמבעיא לי דאין קרבנו עושה תמורה כי קמבעיא לי אליבא דר"י דאמר קרבן גוי עושה תמורה מי אמרינן ה"מ אם ישראל ממיר בקרבן הגוי אבל הוא עצמו כיון דלא אתי לכלל עונש אינו ממר וי"ל דהא נמי פשיט' לר"י דגוי עצמו ממר דאל"כ איך ממר ישראל בקרבנו הא אין אדם ממר בקרבן שאינו שלו אלא ע"כ כשאומר כל הרוצה להמיר יבא וימיר דאם הוא אינו

יכול להמיר גם אנו לא נוכל להמיר בשביל רשותו דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח נמי לא מצי עביד עכ"ל וקרובים דבריהם לדברי תוס' שבדפוס. ומתוך דבריהם משמע דס"ל דצדדי הבעיא דלעיל רמי בר חמא מפי עצמו אמרן והיינו דק"ל למה שינה בעייתו וכדאקשינן לדעת הרמב"ם לעיל על דרך זה. תו שמעינן מדבריהם דהא דממר בבהמת חבירו כשאומר כל הרוצה להמיר יבא וימיר הוא מתורת שליחות וכן נראה מדברי התו' שבדפוס לפי מה שהגיה הרב צאן קדשים בסוף דבריהם שצ"ל היאך אפשר לעשות שליח וכפ"ז יש להתישב לפי מה שפסק הר"מ בהקדיש גוי להתכפר ישראל והמיר גוי שהוא ספק ונראה דאיירי כשהמתכפר אמר כל הרוצה להמיר יבא וימיר וכמ"ש הרב לח"מ דמאי ספקא איכא והרי הלכה רווחת דאין שליחות לגוי וכן לפי הנראה בדעת הר"מ דבמקדיש ישראל ומתכפר ישראל יכול להמיר גוי והיינו בדאמר כל הרוצה להמיר וככל אשר דברנו לעיל הא גופא קשיא דאין שליחות לגוי. ועל התוס' גופייהו יקשה דאיך רוח חכמים נוחה דלר' יוסי גוי עצמו ממר ואמטו להכי ממר ישראל בקרבנו מדין שליחות והרי אסיקנא פ' הרבית דאין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו ואפי' גוי בגוי מוכח בירו' דפ"ו דדמאי וריש תרומות דאינו עושה שליח אלא דבגוי בגוי איכא מרבנן בתראי שרצו לדקדק מתלמודין דעושה שליח אבל ישראל בגוי וגוי בישראל מדאורית' אפי' לחומרא כ"ע מודו דליתיה בשליחות ודוקא מדרבנן לחומרא פליגי רבוואת' כמבואר בטי"ד סי' קס"ט. והכא ר' יוסי מדאורית' קאמר כדמוכח בש"ס דזבחים דף מ"ה ובתוס' שם וגם מדבריהם דהכא הכי משמע דר"י מדאוריתא קאמר דאי סברי דמדרבנן מחמיר מאי ק"ל הרי רמי בר חמא לדינא דאוריתא קא בעי דומיא דקטן ומ"ה שינה בעייתו. הן אמת שראיתי להרב חזון נחום דף קצ"ב שכתב שדעת הרמב"ם דר' יוסי מחמיר מדרבנן והיינו דקאמר רבי יוסי רואה אני בכלן להחמיר כלומר חומרא מדרבנן ומ"ה פסק הרמב"ם דמד"ס הגוי ממר עכ"ד וכבר כתבנו דמסוגי' זבחים מוכח דר' יוסי מדאוריתא קאמר. ותו ק"ק שהרי הרמב"ם פסק בכלהו כר"ש בפ"ג דמעה"ק ופי"ח דפסולי המוקדשין ופ"ה דמעילה וכמ"ש הרב עצמו בפ"ד דזבחים דף י"א דבכלהו פסק כר"ש זולת בשחוטי חוץ פי"ט דמעה"ק שפסק כר' יוסי. ולפי דבריו הכא בתמורה הו"ל לפסוק בכלן כרבי יוסי. וכבר תמהו על מרן שכתב שפסק כר"ש מההיא דשחוטי חוץ וכן קשה על הר' לח"מ הכא פ"א דתמור' שהסכים למ"ש מרן פי"ח דפה"מ שפסק כר"ש וכן הרב קרית ספר שם כתב דפלוגתא דר"ש ור"י היא במשנה וכן בברית' וסתמא דחלמודא מפרש טעמא דר"ש ולהכי נקטינן כותיה ע"כ. והעלימו עין דבפי"ט דמעה"ק בשחוטי חוץ פסק כרבי יוסי וכבר הרב חזון נחום שם בזבחים כתב קצת ישוב בענין

זה. אמנם הנכון מ"ש מרן פ"ח דפסולי המוקדשין בשם יש מי שאומר דסבר הרמב"ם דפלוגתא דמתניתין בפ' בית שמאי אינו אלא בשחוטי חוץ ובאינך סתמא דמתניתין הוא דסתם כר"ש וכיפי תלי לה מהר"ם זכותו בקול הרמ"ז שם דהכי מוכח מלישנא דמתני' דאם איתא דכלהו בפלוגתא תנינהו ליתני קדשי גוים אין חייבים עליהם משום פגול נותר וטמא ושחוטי חוץ דברי ר"ש אמנם השתא בחלקו"ת ישית למו דקתני והשוחטן בחוץ פטור דר"ש להורות דחלוקה זו בלבד שנויה במחלקת ובאינך סתמא דמתני' הוא וק"ק על הרמ"ז שהוכיח מדקדוק הר"מ בפי"ח דמעה"ק דקדשי גוים חייבין בשחוטי חוץ ולא היה צריך לזה דבהדיא מבואר בהר"מ פי"ט כאמור ואוסיף נפך בישוב הנז' במה שמצאתי בס' מלאכת שלמה למהר"ש עדני כ"י שכתב שם בזבחים וז"ל רבי יוסי מחייב בגמ' בפרקין וברפ"ק דתמורה מוכח בבריתא דהתם דרבי יוסי קאי נמי אאין חייבין עליהם משום פגול נותר וטמא והתם ת"ק דידיה הוא ר"ש אלא דבבריתא דהכא בפרקין כתב הרב בצלאל אשכזי ז"ל דבספרי כתיבת יד לא גרסינן דברי ר"ש אלא סתמא ושכן נראה מן התוס' ודלא כרש"י עכ"ד ולפי גירסא זו ממילא רווחי פסקי הרמב"ם ז"ל דבמתני' סתם תנא כר"ש בפגול נותר וטמא ובשחוטי חוץ שנאו במחלקת והדרינן לכללין דהלכה כר' יוסי ותנא דבריתא נקטה לסברת ר"ש בלשון סתם ולהכי לא תני בבריתא שחוטי חוץ משום דבההיא הלכה כר' יוסי וכדדייקינן ממתניתין דבש"ח שנאו במחלקת לומר דהלכה כר"י ככללין וע"ש בתו' דזבחים ד"ה דומיא ובתוס' סנהדרין ס"פ הנשרפין דבמקו' ר"ש כתבו רבנן ומוכח שגירסת' היתה בבריתא בסתמא וכמ"ש מהר"ר בצלאל. ולמאי דאתאן עלה אפשר דס"ל להרמב"ם דהא דאדם ממר בבהמת הקדש חבירו כל שאמר המתכפר כל הרוצ' יבא וימיר לאו מדין שליחות נגעו בה רק דכיון דאין אדם מתפיס בדבר שאינו שלו בעינן גלוי דעת המתכפר וכל שגילה דעתו ואומר כל הרוצה יבא וימיר אפי' גוי דליתיה בשליחות ממר דהמקדיש להתכפר גלי דעתיה דניחא ליה משיעלה תמרת"ו. ומצאתי קצת סיוע לזה בגמרא הנז' בדף ט' ע"א בהא דאמרו לא יחליפנו בשל אחרים ומוקי לה בהקדש דעלמא ותולין דידיה שכתוב שם משם גיליון וז"ל לעולם בבהמה דהקדש דעלמא וחולין דידיה ולא אמר בשל הקדש דידיה וחולין דעלמא וכגון דאמר כל הרוצה להמיר בחולין דידי' ימיר לפי דלא תפיס הקדושה בבהמה דאין שליח לדבר עבירה ולא יועיל מעשה של שליח בממון של אחרים ע"כ משמע דדוקא באומר הרוצה להמיר בחולין דידי אז הוא מטעם שליחות ואין שלד"ע ואין בו מועיל בממון חבירו אבל בהקדש דעלמא וחולין דידיה לאו מתורת שליחות אתינן עלה ולפיכך אם אמר מריה דבהמה הרוצה להמיר וכו' כיון דגלי דעתיה בלא דין

שליחות מצי אידך להמיר בחולין דידיה ואין זה מתפיס בדבר שאינו שלו וק"ל. וזה חזיתי ואספרה כי בגמ' הלזו ה"ג בבעית רמי בר חמא כי קמבעיא ליה בקטן שהגיע לעונת נדרים מי אמרינן מדאקדושי מקדיש וכו' ומחק מה שכתוב בספרים כיון דאמר מר איש מה ת"ל כי יפליא וכו' וכן משמע קצת מפיר"שי דלא הוה גריס לה. אמנם התוס' אפשר דגרסי כגירסתנו וכמש"ל ומהסוגיא הזו משמע להו דדרשת מופלא מכי יפליא נפקא כמדובר לעיל והכי משמע קצת מת"כ בפ' ערכין ומהספרי ופסיקתא בפ' נזיר דמכי יפליא לחוד נפיק מופלא. אתאן לסיפא מה שתירצו התוס' וי"ל דבזבחים איכא דרשא אחריתי למעוטי נכרי מתמורה ממעשר בהמה דהוי חובה וכו' וראיתי בליקוטי מהר"ר בצלאל כ"י שכתב משם גיליון וז"ל ובספרים שלנו במסכת תמורה איכא סוגיא אחריתי כסוגיא דזבחים בלישנא אחרינא עכ"ל והרואה יראה דבריש תמורה בלישנא אחרינא מאי דאמרינן הוא דאיתקש תמורה למעשר בהמה ומעשר בהמה למעשר דגן דכתיב ביה בני ישראל אמנם בזבחים אקשינן עלה דדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בהקש ואיכא למ"ד דבתר למד אזלינן ומשני דמעשר בהמה חובה שאין קבוע לו זמן וכו' והיינו הילטותת דמייתי התוס' הכא בריש ערכין ועדיין אפשר דהתו' דערכין הוו גרסי נמי בתמורה האי לישנא אחרינא וכדמוכח בתוס' התם בתמור' דגרסי ליה אלא דהכא בערכין קאמרי דללישנא קמא דתמור' דלא אתמר אלא מיעוט' מאיש סמיך אעיקר ילפותא דזבחים דאתיא לדברי הכל ומה גם דהתוס' הכא קיימי אליבא דר"מ ולר"מ משמע לפום ריהטא במנחות דף ס"ו וס"ז דלר"מ תרומת גוים תרומה ולא פטירי הגם שיש לדחות ועיין בהר"ש פ"ה דדמאי ופ"ג דתרומות ובהר"מ פ"א ופ"ד דתרומות ובמפרשים. ובזבחים דלא אקשינן אלא מטעם דבר הלמד בהקש היינו משום דקיימינן אליבא דר"ש ור"ש לפום תלמודין לא סבר כר"מ גבי תרומה כמבואר בהר"ש. אמנם ק"ק על התוס' שם בריש תמורה שכתבו בהאי לישנא אחרינא דהיינו לר"ש דאית ליה הך דרשא אבל רבנן פליגי עליה ולישנא קמא שייך לרבנן. דהרי ללישנא קמא לא אשכחנא פתרי אלא דסמיך אדרשא אחריתי כמ"ש בערכין והו"ל דלרבנן ילפינן ממעשר בהמה כמ"ש בזבחים. ואפשר דהתוס' בתמורה סביר' להו דללישנא קמא ממעטינן להו מדכתיב בני ישראל ולא נכרים וכמש"ל ותו לא צריכא הך דרשא לאסמוכי אאחריתי והכי מטין קצת דברי התוספות בזבחים. ואנכי חזון הרבתי להתוספות במנחות סוף דף ס"א שהוכיחו מכמה דוכתי דגריס. ומשוחררים. ליתנהו בכלל בני ישראל ואצטריכי ריבויא ואלו הכא בערכין דרשינן בני ישראל מעריכין ואין הנכרים מעריכין ולא ממעטינן לא גרים ולא עבדים אעפ"י שאינם משוחררין וכן הק' משאר דוכתי וכתבו ושמא בכל

הנך יש שום ריבוי דמרבה גרים ומשוחררין ע"כ וכן כתבו בסוכה דף כ"ח. וק"ק דנקטי לה בלשון שמא וספיקות שלהן ודאות הן דהכי תניא בת"כ בפ' ערכין אי בני ישראל יכול אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות את הגרים ואת העבדים ת"ל ואמרת אליהם ובמ"א הארכתי. והנה הני עבדים דתני בת"כ נראה שהם משוחררין ויגיד עליו רעו דתני גרים בהדייהו דאי נימא דהני עבדים גמורים כעבדים דעלמ' מנ"ל לרבויינהו מדכתיב ואמרת אליהם נימא דריבוייא אתא לגרים ועבדים משוחררין ככל הנך דמייתו התוס' במנחות וסוכה ועבדים דעלמ' ליתנהו בערכין ואי נמי איתנהו היינו מהקשא דלה לה מאשה ולא אצטריך ריבוייא אלא לגרים ועבדים משוחררים לכן נראה דקרא ודאי לא אתא אלא לגרים ועבדים משוחררים וכדאמרן וכן מצאתי שכתבו כיוצ' בזה התוס' ביבמות סוף דף ע"ד ד"ה ושפחה וז"ל ובת"כ בהדיא גרס ושפחה בין משוחרר' בין אינה משוחררת מיהו היכי מתרביא שפחה כיון דאצטריך לגיור' ומשוחרר' ונראה דשאינה משוחררת אתיא לה לה מאשה עכ"ל וע"פ זה ק"ק על מ"ש הרא"ש בתוספותיו כ"י הביאו מרן זקני בפירושיו כ"י בריש מכילתא דערכין וז"ל ועבדים הוה מסתבר למימר דעבד ישנו בערך אשה דחיוב מצות דעבד גמרינן לה לה מאשה וליתא דבת"כ דריש מנין לרבות גרים ועבדים ת"ל ואמרת אליהם משמע דלערך איש מרבה להו ע"כ דהא קרא לא אתא אלא לגרים ועבדים משוחררי' ועבדים דתנן במתניתין אינן משוחררי' ככל עבדי' סתמא דתנן במתני' וכדאמרינן בחגיגה דף ד' דכי קתני עבדים סתמ' היינו שאינן משוחררין כלל וכן התוס' שם בריש ערכין כתבו דעבד לפי ערך זכר מדלא אשתמיט תנא וכו' ולא הוכיחו מברית' דת"כ. ואפשר דכונת הרא"ש ז"ל דאף דודאי קרא לא אתא אלא לגרים ומשוחררין כמדובר מ"מ חזינן דבריתא דת"כ לא קתני בהדיא עבדים משוחררין אלא קתני עבדים סתמא בהדי גרים ואלו בשאר דוכתי תני בהדיא גרים ומשוחררין וצ"ל דכיון דהכא לענין דינא דערכין שוים שאינן משוחררין כלל למשוחררין דאתו מהקשא דלה לה כי אורחייהו לא קפיד תנא ותני עבדים סתמא ומינה משמע דעבדים שאינן משוחררין כלל בערך זכר מדמחתינהו בחדא מחתא ומשוחררין לערך איש מרבה להו ודוחק איברא דריש פ' בתרא דנזיר דף ס"א ת"ר דבר אל בני ישראל ולא לכותים ואמרת אליהם לרבות את העבדים ופריך למה לי קרא האמרת כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה אמר רבא שאני הכא דאמר קרא לאסו' איסר על נפשו במי שנפשו קנויה לו וכו'. ונרא' דהש"ס פריך שפיר למה לי קרא דמדתנ' דברית' לא נקט אלא עבדים סתמא וגם לא נקט גרים שמעינן דהני עבדים שאינן משוחררין כלל נינהו ומשום הכי פריך למה לי קרא וכיוצא בזה ראיתי במס' כריתות דף ז' ע"ב אהא דתנן וכן שפחה שהפיל'

מביאה קרבן ונאכי אמרו בש"ס שפחה מנ"ל דת"ר בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה מנין ת"ל אשה מאי וכן שפחה סד"א כי אמרינן כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה ה"מ בדבר ששוה בין איש בין אשה אבל יולדת וכו' להכי תנא שפחה ובליקוטי מהר"ר בצלאל כ"י כתוב בשם גיליון וז"ל מאי וכן דלא מצי למימ' דאצטריך דס"ד למעט מבני ישראל דא"כ ליתני נמי גיורת ע"כ וכתב עוד משם הרא"ש מתני' דנקט שפחה ולא נקט גיורת ושפחה משוחררת א"כ נקטיה משום חידוש' ומאי חידוש' איכא ע"כ והוא הדבר אשר דברנו במאי דפריך הש"ס בנזיר למה לי קרא כמדובר וחזה הוית להרב ברכת הזבח שכתב בהך סוגיא דכריתות וז"ל שפחה מנ"ל דת"ר וכו' הוא מלשון התרצן ואינו מקשן וכמ"ש התוספות רפ"ב דמציע' ופיה"כ דאל"ך מאי פריך תו מאי וכן שפחה והלא כבר מצריך קרא דפריך מנ"ל וכצ"ל בפ"ק דחגיגה דפריך אלא עבדים מנ"ל וכו' הא למה לי קרא וכו' ע"ש וכבר מרן בכללי הגמ' דף י"ח פירש בההיא דחגיגה הכי ובמקום אחר כתבתי דמתאמרא כוותייהו מפום ממלל רברבן הרמב"ן ז"ל שפירש כן בסוגית חגיגה. ובזה ישבנו בעניותנו ההיא דגיטין דף מ"ב ככתוב בספרי הקטן שער יוסף דף נ"ב ע"ג ואחר זמן ראיתי בס' אור יקרות למהר"ם יצחקי הנדפס מחדש שעמד בההיא דגיטין ותירץ דבמתני' קתני שחררו וכו' ע"ש ולא זכר מסוגית תמורה דף ח' וע"ש שהסכים דצ"ל אמר רב משרשיא ת"ש כמ"ש בספרי הקטן הנזכר שם משם אחד קדוש:

הלא טוב אמנ"ה דאכתי יש להתישב בהך סוגיא דכריתות דאף דנימא דהכל הוא מלשון התרצן כדתרגמ' הרב ברכת הזבח מ"מ למדנו דדעת התרצן דהך שפחה דתנן במשנתנו הוא משוחרר' מדקאמר מנ"ל ומתניתא אייתי בידי' בריתא דת"כ דמפיק לה לה מאשה ולפי הדברים הנאמרים באמת לעיל דמדתני לה בהדי גיורת ותו דכי איכא ריבוי' שדינן ליה למשוחררין מוכרח דהאי שפחה דתני בברית' משוחררת היא וא"כ סבר לה דשפחה דמתניתין משוחררת ומאחר שכן כי פריך תו מאי וכן שפחה דהיינו בהנחה דשפחה דמתני' שאינה משוחררת כדפירש"י ודעמיה לא הו"ל להקשות בסתם כאלו התרצן דלעיל בשיטה זו הולך אלא הול"ל א"ה ליתני גיורת אלא האי שפחה שאינה משוחררת וסד"א כי אמרינן כל מצוה וכו'. ואפשר לישב השני דקדוקים הנז' דודאי בין המקשן ובין התרצן אמרי תרוייהו דשפחה דתנן במתני' שאינה משוחררת היא ככל דוכתא דתני עבדים סתמא במתניתין דהיינו שאינן משוחררין כלל כמדובר אלא דסבירא להו דהקשא דלה לה גמרינן מיניה כל דלא אשכחן דמעיט קרא לגר ומשוחרר כגון דכתיב בני ישראל למעוטינהו והיינו דפריך המקשן ברישא מנלן למען דעת אי איכא שום ריבויא לגר ומשוחרר דאז הדר הקשא לדוכתיה לשאינ' משוחרר נמי אמנם כלהו

מידע ידעי דשפחה דמשנתנו שאינ' משוחררת היא ואהדר ליה התרצן דבריתא שלימה איכא דמרבה לגיורת ומשוחררת ואף דבבריתא קתני שפחה כיון דתני לה גבי גיורת משוחררת היא שלא כמו שנסתפקו התו' בפ' הערל וכיון דבני ישראל לא מעיט גיורת ומשוחררת אף אני אביא שאינה משוחררת מהקש הכללי דלה לה זה עוצם כונת התרצן. והמקשן דפריך מאי וכן שפחה אזיל ומודה בשיטתו אלא דקשיתיה משנתנו דתני וכן שפחה והיינו שאינה משוחררת ואי תנא אתי לאפוקי מיעוטא דבני ישראל ליתני גיורת אלא מוכרח דלא אתא להכי דהא פשיטא לתנא דמרבינן לגיורת ומשוחרר' מדכתיב אשה וא"כ מאי וכן שפח' הא איכא הקשא ומשני סד"א וכו' ובהכי הותרו דקדוק הרב ב"ש והרב בה"ז ומאי דדייקינן בעניותין ועמ"ש פנים מאירות ח"ג סימן כ"ו ואליה רבא בריש י"ד:

אמנם בסוגיא דנזיר הנזכר אכתי ק"ק דכיון דאית לן קרא לאסור איסר על נפשו מנ"ל לתנא לרבוייהו מדכתיב ואמרת אליהם נימא דואמרת אליהם אצטריך לרבויי גר ומשוחרר דלא נמעיטינהו מבני ישראל וכה"ג הק' התוספות בכריתות בסוגיא הנזכר וז"ל אימא לא תחייב שפחה תימא אה"נ ואצטריך קרא לגיורת דאמרי' בספרי גבי ברכת כהנים כל מקום. שמדבר בישראל צריך להביא הגרים עכ"ל ודידן עדיפא דאלו התם סברא בעלמא הוא והתנא קים ליה דאינה סברא וגמרינן מהקשא בכה"ג אבל הכא דאיכא קרא מנ"ל לרבוייהו. והרדב"ז בביאורו פ"א מה' ערכין על מ"ש הר"מ דהעבד נערך וכו' הביא הך בריתא דנזיר דמרבינן עבדים מדכתיב ואמרת אליהם ואם כונתו דה"נ בערכין איכא לרבוייהו מדכתיב ואמרת אליהם כבר כתבנו דהת"כ מרבה מיניה גרים ועבדים משוחררי' ועבדים מהקשא נפקי. ולא ה"ל להרדב"ז אלא להורות שדברי הרמב"ם משנה שלימה הם בריש ערכין. ועמ"ש הכנה"ג י"ד ס' רנ"ט והב' אות ן' בשם הרדב"ז. וחמותי ראיתי בספ' לחם משנה פי' משניות בריש ערכין שהביא דברי התוס' הנז' דעבד יש לו ערך זכר וכתב ונ"ל לפמ"ש הטור גבי הכל שוחטין נשים ועבדים משוחררין ה' עבדים משוחררין מיירי ורבים תמהים על הטור שכ' גבי שחיטה משוחררין ונ"ל כיון דעבד אסו' בישראלית וכו' ע"ש והביאו בס' חזון נחום. ומה שתירץ בעד הטור אכתי קשה דמתני' דזבחים קתני סתמא עבדים וסתם עבדים דקתני במתני' סתמא היינו שאינם משוחררין כמש"ל. ועוד מה ענין שמיטה אצל הר סיני הלא בדברי הטור כמה דיות משתפכות בנותן טעם למאי דנקט גבי שחיטה משוחררין כאשר הרואה יראה בטי"ד סימן א' שם נקבצו דיו"ת בספרי האחרונים ומה ענין שחיטה אפי' לפי דבריו שתירץ בעד הטור לו' שמשנתנו בערכין במשוחררין איירי הפך רש"י ותוס'

והרמב"ם והרע"ב ועוד דבתוספתא נמי מוכח דעבדי' דהכא היינו שאינה משוחררין. זהו מה שעלתה מצודתי לקיים גזרת מלכי בקדש. אגב רהטאי ביארת"י הקדש. וכת"ר יבחר ויקרב הנמצא בזה איזה גרגיר נהד"ר בקדש אמר יאמר העבד לשרת בקדש. החיד"א ס"ט:

אח"י את זה כתבתי זה ל' שנה בתוככי ירוש' עה"ק תו' ובאיז' פרט הכתוב לעיל חזרתי לכתבו כתקנו במקום הראוי ומשם באר"ה.

סימן סא

אשר כתב לי מורי הרב ז"ל לפי רוב הענוה. להשיב על פלפל"ת כל שהוא שכתבתי לו בקטנותי הן בעודנו בשליחות מצוה:

(את אשר כתבתי למורי לא מצאה ידי ומתשובת מורי ז"ל יובן קצת מ"ש).

האי צורבא מדרבנן דמי לפרצידא דתותי קל"א אית ליה ידיד נפשי הארוס החכם הנעלה צניע ומעלי. כמה"ר יוסף דוד אזולאי נר"ו בריא מזליה לעולם יעלה. כי"ר:

אנכי הרואה מעשה אצבעותיך ותאזרני שמחה לידע משלומך וקביעתך בתורה כי זה כל האדם דדיה ירווך בכל עת ואוי לי כי נגרשתי מארצי ואני נע ונד. וראיתי מה שהקשית לדעת בסוגית בתרא דף קס"ח גבי מי שנמחק שטר חובו בדברי רשב"ם ממה שפירש במשנה למה שפירש בש"ס אלו ב"ד המקיימין. לזה אומר לך כי דברי רשב"ם שבש"ס מוכרחים הם בדברי הש"ס שאמרו איזהו קיומו וכו' וא"כ נמצא דבאמת עיקר הקושיא הוא מדברי הש"ס כמו שהקשה הרב מהר"א ששון ואם מדברי הש"ס לא מוכח דב"ד עושים הקיום היינו מגיהים בדברי רשב"ם במקום ב"ד עדים כי היכי דלא תקשי דידיה אדידיה או דוחק אחר. אכן מדברי הש"ס דקאמר איזהו קיומו וכו' במותב תלתא וכו' אין לנטות ימין ושמאל ולהכי דקדק הרב מהר"א ששון להקשות מדברי הש"ס ולא מדידיה אדידיה. עוד כתבת כי דברי הרב מהר"א ששון בזה לאו סיפיה רישיה וכו' וצ"ע. ואומר לך כי זה לא ראיתי בדברי מהר"א ששון. ואם כוונת לשני התירוצים שכתב שהאחד הוא הפך האחר אתמהא כי כך היא דרכה של תורה דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי והמעיין יבחר. והן אמת כי שני הדרכים בחזקת סכנה. ולפי חמר הנושא נלע"ד לתרץ דרשב"ם ס"ל דתרתי בעינן קיום העדים בפני ב"ד ואח"כ קיום ב"ד עצמן ורשב"ם במשנה לא ביאר קיום הב"ד דסמך עמ"ש בש"ס איזהו קיומו. ולפי זה יתישבו כל קושיות מהר"א ששון. וגם דברי התוס' שכתבו דלהרשב"ם עדים עושים אותו אפשר לידחק ולפרש בזה הדרך שהעדים עושים אותו בתחילה וב"ד אח"ך משא"כ לפירושם דב"בד לחוד סגי.

וגם דברי הטור שכתב בשם רשב"ם אפשר לפרש בדרך זה. ובהא מודינא כי כל זה הוא דוחק בדברי הטור והתוס' ועוד קשה דא"כ עדים למאי אצטריך כיון שהב"ד כותבים לו לשון המוזכר בש"ס ולזה יש לישב גם כן דאצטריך כתיבת העדים כדי שידע הלוה מי הם העדים למפסלנהו ולא ס"ל כמ"ש הרא"ש דבכלל מ"ש פ' ופ' עדיו הם נמי העדים שהעידו על המחק אלא הם דוקא עדים הראשונים ולכן צריך שיכתבו העדים כדי לידע אותם אם יוכל לפוסלם וכל זה דוחק. ואשר הקשית על דברי התוס' שבדף ק"ע דלפי מ"ש בתחילה אין להם מובן וכו' וכונת קושיתך עבוארת דלפי מ"ש בתחיל' דר"י ס"ל דאפילו ב"ד לא כתבי מזמן ראשון ולכך פליג רב עליה דבב"ד מהני איך כתב כאן בעי"ל דהתם בב"ד ליכא למיחש שיחתמו במוקד' אבל הכא בעדים איכא למיחש וכו' והלא ה"נ מיירי אפי' בב"ד כמ"ש בתחילה וזה עצמו הקשה מהרש"א בח"ה. והן קדם אחוה לך דעי דלק"מ דהתוספות ס"ל דמ"ש ב"ד מקרעין לו השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון אין הכונה דב"ד עצמן כותבין לו שטר האחר אלא עושים לעדים שיכתבו לו שטר אחר בפניהם דב"ד אלימ' לאפקוע' ממונא וסעד לפי' זה תמצא בהגהות אשרי שכתבו וז"ל ודוקא בב"ד אבל עדים שלא בפני ב"ד לא וכו' הרי לך בהדיא דדוקא שלא בפני ב"ד לא אבל בפני ב"ד כתבי ליה העדים שטר אחר. ואתה תחזה דכן מפורש יוצא בדברי מהר"א ששון וצ"ל דהאי וכותבין הוא על לפי ציויים. ומעתה באו דברי התוס' על נכון דלעולם הוא כמ"ש בתחילה דר"י ס"ל דאפילו ב"ד אין כותבין לו מזמן ראשון והכונה דאף שהוא לפני ב"ד אין כותבין ורב פליג דלפני ב"ד כותבין ואפ"ה מתלקי שפיר בין ההיא דנמחק להך דהכא דהתם דהב"ד עצמן כותבין השטר כמ"ש בש"ס ליכא למיחש שהב"ד יחתמו בשטר מוקדם אכן הכא דכתבי ליה עדים אף שהוא בפני ב"ד איכא למיחש שהעדים יחתמו בשטר מוקדם כנלע"ד אמיתות הענין ופשוט. ומ"ש שדברי הרב חידושי הלכות קשים להולמם לדעתי כונת הרב ח"ה מבוארת דלפי תירוץ זה הדרי בהו התוס' ממ"ש בתחילה דר"י אפי' בב"ד לא מכשר לכתוב מזמן ראשון אלא ס"ל דבב"ד כתבי. ולתרץ הקושיא שהקשו מאי אולמיה דבריתא צ"ל דר"נ ס"ל דרב פליג אעדים דאין כותבין אף מזמן שני ולכן קאמר דאי שמיע ליה הבריתא דמכשיר אפי' מזמן ראשון לא הוה פליג משום דה"ט דרב דפליג משום דס"ל דאין לחלק בין זמן ראשון לב' ואי מכשירינן בשני מכשירינן אף בראשון בב"ד ובמתניתין משמע דר"י לא מכשיר בעדים אלא מזמן שני לכך פליג דאפילו משני לא כתבי אבל אי הוה שמיע ליה הבריתא דמכשיר אפילו מזמן ראשון לא הוה פליג וכו'. אמנם ודאי שהוא דוחק ומה גם לתרץ תירוץ אחר שלא הוזכר בדבריהם ואם לזה כיונת לא היה לך לכתוב בלשון הזה דנראה מדבריך שדברי הרב

ח"ה אין להם מובן וזה אינו. ומה שהקשית עוד לתירוץ מהרש"ח ומהר"א ששון מדברי הטור שכתב שהעדים יעשו לו שטר וכו' ל"ק כלל שכיון שהב"ד אינם כותבים אלא בעדות העדים מקרו שפיר העדים עושים אף שהם אינם כותבין אותו אלא ב"ד וז"ש שהעדים יעשו והכונה כמ"ש מהרש"א שיבואו לב"ד ויעידו וב"ד יכתבו השטר ומקרו העדים עושים. ומה שהקשית למהר"א די בוטון מדברי מהרשד"ם ולמהריב"ל מדברי הרא"ש אגיד לך ידידי כי קפץ עלי הדרך ולא היה שעת הכושר לעמוד בזה. ואומר חלותי היא מעשה ידיך אל תרף והיית אך עסו"ק בגופי הלבו' ולפי שעה תעיין דברי מרן הכסף משנה פי"ב מה' משכב ומושב דין י"ט שדבריו תמוהין בין בקושיא בין בתירוץ כי הקושיא אינה קושיא לפי מ"ש הוא עצמו פי"א מה' מאכלות אסורות דמפרש רבינו ההיא דגגו וכו' במספס מדפריך מינה לרב וכו' ואף שהוכרח שכתב שם הוא תמוה כמ"ש הרב לח"מ. מ"מ הפירוש מוכרח מדברי הרמב"ם וגם מטעם הלח"מ וא"כ שפיר פסק הר"מ דטמא כשאין שם מספס ול"ק ממאי דמדמה לה וכו' דהתם מיירי במספס. והתירוץ שכתב כאן מרן אין לו מובן דמאי קא מתרץ ההיא רשב"ג וכו' סוף סוף ר"י ס"ל בגגו של זה בצד זה דטהור כמו במספס ולמה פסק הרמב"ם דלא כותיה. והשיבני דבר גם לרבות במ"ש האחרונים בענין זה. ואני תפלתי מאל אביך ויעזרך ואל שדי ויברכך בכל מידי דמיטב כנפשך שבעך ונפש דורש שלומך וטובתך כל הימים הצעיר יונה נבון ס"ט.

סימן סב

תשובתי על לשון מרן הכ"מ הנזכר ואביזריה. על דברת רבנן בתראי איהו בי קר"י. **מרום** שבט"ו אני קרתי ושתיתי ושתי"ה היתה נקראת רבי רבי אבי השביענ"י מנחל עדניו ותומך שב"ט מבית עדן כגן עדן הרא"ש היא מוצאת. אשר במאמרו בר"ה כחמה טובה השמוע"ה זו נאה יוצאה בהנומא עמדה ונשא"ת. מדת קונו יש בו כי שמע אל קול הנער בר ארביסר הוה והשפי"ע בצחצחות יגדיל תורה יוצאת. ואחזה אנכי אדוני שאל את עבדו דוד דברי מרן ה' משכב ומושב ואשבה משומם בשוכבי ובקומי ואין פותר פליאה נשגבה לא אוכל שאת. ואולי בעבור זאת אמר יאמר העבד בהורמנותיה דמו"ר ניהו רב' שאין דברי מרן יושבות על מלאת. ולדעתי הקצרה נראה דיש חסרון הניכר בדברי מרן ומ"ש דההיא רשב"ג ומותיב מינה לר"י לאוקומיה ככ"ע אבל הלכה כת"ק הדברי' הללו הם בנותן טעם אמאי פסק רבינו דגגו של חבר למעלה הטהרות בחזקתן אף דיד ע"ה מגעת כיון דבש"ס אותבינן לר"י מדרשב"ג ומשני לה דשאני התם דאית ליה לאשתמוטי מימר אמר אמצורי קא ממצרנא ומשמע דרבי יוחנן סבר לה הכי ואמאי פסק

רבינו דלא כותיה לזה כתב מרן דההיא היינו משום דמוקי לר"י ככ"ע אבל הלכה כת"ק וכ"כ בבית יוסף י"ד סי' קכ"ט דההיא דמשני שאני התם דאית ליה לאשתמוטי וכו' ה"ד לרשב"ג אבל לרבנן בין כך ובין כך טהרותיו טהורות ומייתי ההיא דאותבינן לרב מגגו של זה בצד זה ומשני אנא דאמרי כרשב"ג ואסיק אלמא אפי' לגבי טהרות לרבנן בכי הא טהורות. והם דברי הרשב"א בתורת הבית דף קמ"ז. והדבר מפורש בתוספתא פ"ט דטהרות דת"ק סבר בגג חבר למעלה דטהורות אף דיכול לפשוט ע"ה ידו וכמ"ש מרן פה. ומרן בשלחנו הטהור שם כתב אם היה גגו של ישראל למעלה מגגו של גוי וחלוקים ביתדות מניח שם יינו אעפ"י שידו מגעת שם ונתחבטו רבנן בתראי בדברי מרן והרב פרישה והרב ט"ז הגיהו בדברי מרן וכתבו דצ"ל או חלוקים ביתדות. והרב בית חדש כתב דארחא דמילתא וכו' עש"ב ואשתמיט מינייהו דברי מרן בבדק הבית שם שכתב וז"ל ודעת הרמב"ם פי"ג דהא דשרי בגג ישראל למעלה וגג נכרי למטה בחלוק' במספס דוקא היא דומיא דחצר דבסמוך עכ"ל והדבר ברור דז"ש בש"ע גבי גגו של ישראל למעלה וחלוקים ביתדות כדעת רבינו דגם בזה בעי מסופס כמ"ש בבדק הבית וק"ק על הרב כנה"ג דבהגהת הטור מייתי דברי האחרוני' הנז' ובהגהת ב"י מייתי דברי הבדק הבית ולא העיר בדבר. והלא טוב אמנ"ה דדברי מרן בבדק הבית קשים לשמוע שכ' דדעת הרמב"ם להצריך מסופס בגג ישראל למעלה שהרי מ"ש הרמב"ם פי"ג דמאכלות אסורות דין ז' וכן שני גגין שהיה גג ישראל למעלה וגג הגוי למטה או שהיו זה בצד זה ויש ביניהן מסופס וכו' מוכרח דמ"ש ויש ביניהן מסופס לא קאי אלא אזה בצד זה דוקא אבל בגג ישראל למעלה לא בעי מסופס שהרי הכא כתב רבינו בדין זה דבגגין זה בצד זה אם יכול לפשוט הע"ה ידו טמא ומוכרח דאיירי בדליכא מסופס ומ"ה טמא ואפ"ה כתב הכא דגג חבר למעלה טהרות בחזקתן אף דהכא איירי בלא מסופס מדטמא בגגין זה בצד זה כדאמרן אלמא דבגג חבר למעלה בלא מסופס טהור וא"כ מ"ש פי"ג דמאכלות אסורות ויש ביניהן מספס לא קאי אלא אזה בצד זה והדבר קשה על מרן בבדק הבית ובש"ע שהצריך מסופס בגג ישראל למעלה. ומלבד מ"ש דמדברי הרמב"ם בדין זה מוכח להדיא דבגב חבר למעלה לא בעי מסופס כזאת וכזאת מוכח מהתוספתא הנ' דקתני גגו של חבר בצד גגו של ע"ה חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות ובלבד שאין ע"ה יכול לפשוט ידו וליגע גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה אעפ"י שע"ה יכול לפשוט ידו וליגע חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות רשב"ג אומר וכו' ובלבד שאין ע"ה יכול לפשוט את ידו וליגע ע"כ בתוספתא ומוכרח דרישא דקתני בגגין זה בצד זה ובלבד שאין ע"ה יכול וכו' איירי בלא מסופס כי היכי דלא תיקשי אבריתא דמייתי פ' בתרא דע"ז דמותיב

מינה לרב דבגגין זה בצד זה אף שע"ה יכול לפשוט טהור ומכח דומיא דבריתא והך תוספתא דתרוייהו אליבא דרבנן מוכרח לומר דהבריתא דמייתי הש"ס איירי במסופס והתוספתא איירי בלא מסופס וכמ"ש הרב תורת חיים עש"ב. ומכאן יצא לו להרמב"ם מ"ש פי"ג דמ"א בגגין זה בצד זה ויש ביניהם מסופס וא"כ נמצא דהתוספ' מיירי בלא מסופס ואפ"ה שרו רבנן בגג חבר למעלה. וראיתי להלח"מ פי"ג דמ"א שפירש דברי רבינו בדרן זה בלא מסופס כדאמרן אלא דק"ל דאמאי בגג חבר למעל' לא הצריך מסיפס דטפי איכא למיסר בגג חבר למעל' דאית ליה לאשתמוטי וכו' וכיון דבשוים לא איירי אלא במסיפס כ"ש בגג חבר למעל' ואיך כתב רבינו דטהרותיו טהורות. ואני אומר דאין תלונתו על רבינו אלא על התוספתא דאיירי בלא מסופס ואפ"ה שרו רבנן בגג חבר למעל' כדאמרן ועל התוספתא לק"מ דהך סברא דאית ליה לאשתמוטי קאמר לה ר' יוחנן לדע' רשב"ג לאוקומיה מילתי' ככ"ע וכמש"ל וכ"כ הלח"מ אח"ך אמנם לרבנן ליתא להך סברא כלל וגג חבר למעל' הו"ל הכרא כגגין שוים וביניהם מסופס. ומה שהק' הלח"מ עמ"ש מרן שם דמפרש רבינו ביש ביניהם מסופס מדמקשי מיניה לרב דאיירי בחצר החלוק' במסופס והקשה דאין זה הכרח דפריך לרב במכל שכן עש"ב אפשר לומר בדוחק דכונת מרן דאי איירי בלא מסופס קשיא גם לר' יוחנן דאינו מטהר אלא במסופס ולא פריך אלא לרב וז"ש מרן מדמקשי מינה לרב כלומר לרב לחוד ולא פריך גם לר' יוחנן. ומ"ש הרמב"ם דין ך' מפני שנתפס עליו כגנב. הכי משני רב פ' בתרא דע"ז ופירש"י נתפס עליו כגנב דמה לו בפנימית אבל חלוקה דכחצר אחר דמי כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב עכ"ל ואף דהרמב"ם פסק בסמוך בחצר החלוקה במסופס כר' יוחנן אף דהתם כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב כמ"ש רש"י מ"מ הכא קושטא דמילת' קאמר. אמנם איכא למידק על רש"י דהכא כתב דבחלוק' במסיפס כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב ולעיל במאי דאמר רב טהרותיו טמאות ובנכרי אינו עושה יי"נ פירש"י אינו עושה יי"נ דנתפס מליו כגנב אלמא טהרות אלימי ע"כ הרי דלרב גופיה קאמר בחלוק' במסיפס דנתפס עליו כגנב. ובפשטא דשמעת' נמי צריך להבין דמדמשני רב שאני התם מפני שנתפ' עליו כגנב משמע דבחלוק' במסופס אינו נתפס וא"כ אמאי אינו עושה יי"נ. ומצאתי בשיטת הרא"ה לע"ז כ"י שכתב וז"ל אמר רב טהרותיו טמאות ובגוי אינו עושה יי"נ פי' כיון שאינו נתפס כגנב על הכנסת ידו לחלק חבירו אעפ"י שנתפס כגנב על נגיעת טהרות נגע ולא מירתת משום דזילא ביה מילתא בעם הארץ דבדיל חבר מיניה טרח למיגע בטהרותיו ובגוי אינו עושה יי"נ דכיון דנתפס כגנב על הנגיעה מרתת ולא נגע. אמר לך רב שאני התם שנתפס עליו כגנב פי' אפי' על הכנסת ידו הלכך מרתת ולא נגע עכ"ל ובזה

רווחא סוגיין ואפשר שזה כיוון רש"י באומרו כי עייל ידיה לא מתפיס דבחלוקה במספס אינו נתפס על הכנסת ידו. אבל בפנימית נתפס אף על הכנסת ידו כמ"ש הרא"ה ז"ל. את זה עלתה במצודתי הדלה ומו"ר ניהו רבה את אשר יבחר יקריב אליו. ומה שגיתי יבין לי. הלא כה דברי עבדו ותלמידו מנגה נגדו באורו ארא' אור לא עזב חסדו וברוך שם כבודו. פי המדבר אשר לו כרעי"ם כורע ומשתחו' נגד פני עליון הדריה וזיווה הצעיר חיד"א ס"ט.

סימן סג

תשוב"ה שלימה. למורי הרב אב בחכמ'. ומרוב ענותנותו פנה אל האזוב ונחנו מה.
שאלה מעשה שהי' כך הי' שראובן נשא עם לאה פעה"ק תו והתנה עמה שלא יהי' לה שום חיוב ושעבוד בנכסיו שבקוסט' ביד בניו ה"י כי אם אר ימצא פעה"ק דוקא בין לכתוב' בין למזונות ונפטר ראובן לב"ע וחלי"ש ואלמנתו לאה כתבה לבני ראובן שיעשו עמה חסד לכבוד בעלה אביהם שהיא תשאר אלמנה כל חייה לכבוד בעלה אביהם ושכבר חצבה לה קבר בצד בעל' ובקבלתם כתב זה שלחו לה ק"ן גרוש' ובגדים ומרקחות וכיוצ' קרוב לחמשי' גרו' הן חסר הן יתר וכן היו עושים מדי שנה בשנה זה ששה שנים ועתה בשנה זו יצרה אלבשה. והלכה והיתה לאיש אחר והכניסה לו כל נכסיה הנמצאים לה ותכף לידיעתם מהמעש' הזה אשר עשתה ובגדה בהם וחזרה בה ממה שכתב' להם עשו בני ראובן הנז' מורשה פעה"ק שידון עמה על כל מה ששלחו לה בהמשך השנים הנז' דאדעתא דהכי לא יהבו לה ותובעים ממנה הכל באומדנא זו דמוכח שמה ששלחו לה הי' בסוברם שתקיים דבורה שכתב' להם וכיון שחזר' בה חייבת היא לשלם הכל והיא תשיב אמריה שבאונס משתה זה לסיבה פחד גנבים וגוים והוצאות שהיו נמשכים לה מצד היותה אלמנת ראובן ולכן אינה חייבת לשלם מה שאבד' והוציא' בזמן אלמנותה למזונות וצדקות וכיוצא והלואי הספיק לה מה ששלחו. ובעל' הב' טען שאף דחייבת לשלם אינו אלא כמלו' ע"פ שאינו נגבה ממה שהכניס' לבעלה והמורש' טוען שזה דומה לדין הסבלונות שפסק מרן בש"ע שדינם כמלוה בשטר לגבות מנכסים שהכניסה לבעל' יורנו המורה הדין עם מי ושכמ"ה.
תשובה ידעתי בני ידעתי מיעוט ערכי עלי כי איני מאנשיה ודבר זה נפתח בגדולים הרבנים המובהקי' היושבי' על מדין. כסא ההורא' להורות דת ודין. אכן אני יתוש נתוש קצוץ כנפים חירגא דיומא דלא שמיה איני ראוי לפסוק דין. כי אם דוקא תור' היא וללמוד אני צריך ועיני לשמיא נטלית ינחני במעגלי צדק למען שמו הגדול ויאיר עיני בתורתו

התמימ' להיות זוכ' בדין. אמת לאמיתו כיר"א וזה החלי בס"ד. ואנכי הרוא' כי השאל' הזאת מסתעפת לב' סעיפים הסעיף הראשון אם האש' עצמה חייבת לשלם והסעיף הב' אם יכולים לגבות זה מהנכסים שהכניס' לבעל' הב' בנצ"ב או בנ"מ ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ואען ואומר כי לכאור' נראה שזכו בני ראובן בטענת' זו כי אדעתא דהכי לא יהבו לה שהרי פסק הר"מ פ"ו מה' זכיה וז"ל לעולם אומדין דעת הנותן ובו עושין עפ"י האומד אעפ"י שלא פי' כיצד מי שהלך בנו למ"ה ושמע שמת וכתב כל נכסיו לאחר וכו' ואח"כ בא בנו אין מתנתו קיימת שהדברים מוכיחין שאלו ידע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו לפיכך אם שייר וכו' מתנתו קיימת עכ"ל והיינו כר"ש ן' מנסיא דפסק ר"נ הלכ' כוותי' דאזלינן בתר אומדנא גם הטור ח"מ סימן רמ"ו פסק כן וסיים עוד ז"ל וכ' הרמ"ה וה"ה נמי בריא שכתב כל נכסיו לאחר מחמת שהי' צריך לברוח מפני ב"ח וכו' אם נתברר שלא כ' מתנה זו אלא מחמת כן וכו' בטלה המתנ' ודומ' לש"מ וכו' והרמב"ן פי' דלא איירי אלא בש"מ וכו' יעש"ב ומרן בב"י כתב וז"ל נר' דמ"מ דינו של הרמ"ה בבריא שכתב וכו' הרמב"ן נמי מודה בה ולא אתא לאיפלוגי אלא בההיא וכו' דלא איירי אלא בש"מ עכ"ל. עוד כתב מרן הב"י בשם הר"ן שנסתפק לדעת הרמב"ן ז"ל דבריא שכתב נכסיו מהיום ולאחר מיתה אי מיקרי שביק לנפשיה או לא ובנוסחי דידן כתוב בפשיטו' דלא מיקרי שביק נפשיה וכ"כ הש"ך והכנה"ג בשם מהר"מ מלובלין ז"ל הוסיף שכתב דאפי' לפ"ז היכא דמוכח מהענין דלא שביק נפשיה שנעשית המתנ' באופן שיהי' פרנסתו בריוח לא שביק מיקרי יע"שב. וכן הדעת נוטה דודאי כל שהניח פרנסתו בריוח אין כאן מקום ספק לומר דשביק נפשיה מיקרי בשביל שסילק עצמו מהגוף דלא אסיק לאונס שיבא לו שיצטרך להוציא יותר ממנהגו ויוכרח למכור הגוף לצורכו דכל כה"ג אינו בא לדעתו של אדם ואין כאן הוכח' מזה דשביק נפשיה כדי לקיי' מתנתו לומר דגם לבריה שביק ולפ"ז ור' המעיין דאזדא ליה מ"ש הב"ח בפשיטות לדעת הרמב"ן דמיקרי שביק נפשיה משום דילמא יהא צריך למכור הגוף וכו' על הר"ן ומרן הב"י שנסתפקו בזה יע"ש ואדרבא הדין והסברא נוטה להפך דלא מקרי שביק נפשיה ככתוב בנוסחא שלנו בהר"ן ז"ל כדכתיבנא גם במה שחלק עוד הב"ח על מר"ן הב"י ז"ל במ"ש דהרמב"ן מודה בדינו של הרמ"ה והסכים דלא משמע הכי כלל אלא כיון דבריא הוא לא בטלה מתנתו כשעשה פשרה. אנכי הצעיר נלע"ד דהן אמת דמדקדוק לשון הטור שכתב דההיא דמי ששמע וכו' איירי בבריא והרמב"ן פי' וכו' נראה כדעת הב"ח דהרמב"ן פליג ג"כ בדינו של הרמ"ה ממה שתלה דין הרמ"ה בזה דאיירי בבריא וסיים דהרמב"ן פי' וכו' ולא הפרידם אכן מצד טעמו של הרמב"ן ז"ל שכ' משום

דשביק נפשיה הדין והסברא נותנת לדברי מרן הב"י שהרי בזה שהבריח מפני ב"ח או אויבים ליכא הוכחא דשביק נפשיה אלא עשה כן כדי שלא ילכו לו נכסיו ואמאי נימא דמתנתו קיימת כיון דאומדנ' דמוכח איכא שלא כיון אלא להבריח ומה לי בריא או ש"מ כיון שדברי הרמב"ן לא היו בגזרה דדוקא בש"מ אלא מילת' בטעמ' קאמר וכל דליכ' טעמא לבטל האומדנ' מודה הרמב"ן דמתנתו בטלה כדברי הרמ"ה ולזה דקדק מרן הב"י בלשונו הטהור שכתב נראה דמ"מ וכו' להורו' לנו דאף דמלשון הטור לא משמע כן מ"מ מצד הענין וטעמו של הרמב"ן נר' שמודה בדינו של הרמ"ה ואף שראיתי להסמ"ע ז"ל שכ' ג"כ דאינו מוכרח ושאדרבא מדברי הרמ"ה שהביא הטור משמע ומוכח דמאן דפליג בבריא ששמע שמת פליג נמי בהאי יע"ש דהיינו כס' הב"ח. מ"מ אנכי הצעיר על משמרתי אעמודה שדברי מרן הב"י ז"ל נכונים מצד טעמו של הרמב"ן כדכתיבנ' ודוק. איך שיהיה נמצינו למדין דלדעת כל הפוסקים ז"ל ראשונים ואחרונים ה"ה בספרתם ז"ל דכל היכא דאיכ' אומדנ' דמוכח אעפ"י שנתן בסתם הו"ל כמפרש שע"ד כן נתן והמתנה בטילה ומאי דפליג הרמב"ן ז"ל אינו אלא משום דס"ל דכל דשביק נפשיה ליכא אומדנ' שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן ואדרב' איכא למימר איפכ' דשביק לבריה וסברת הב"ח ז"ל והסמ"ע ג"כ היא משום דס"ל דכל שהוא בריא ושביק נפשיה ולא אסיק אדעת' שיתפשר עם ב"ח גמר ויהיב לשם מתנה אפי' יתפשר וליכ' אומדנ' דמוכח להפך שיטתם ז"ל וכן בנ"ד דאין ללאה שום חיוב ולא קירוב דעת עם בני ראובן ובשליחות כתב זה הוא מה ששלחו לה כל השנים הללו כ"ע מודו דאין לך אומדנ' דמוכח גדולה מזו שע"ד שתקיים דיבורה להשאר אלמנה לכבוד בעלה אביהם הוא מה ששלחו לה ואלו ידעו הם שלבסוף תבגוד בהם ותנשא לאחר לא היו שולחים לה והו"ל מתנה בטעות ובטלה המתנה וצריכה היא לשלם. ואין לדוחה לדחות שדין זה שאמרו דהמתנה בטילה מפני האומדנ' אינו אלא קודם שתבא ליד מקבל המתנה שאעפ"י שנכתב השטר וזכה בה תתבטל המתנה ותשאר ביד הנותן אבל כל שבאה ליד המקבל אין מוציאין מידו מכח אומדנ' דהא ודאי בורכ' היא ודחוי מעיקרו הוי כל האומר כן דממקומו הוא מוכרע בפי' שכתבו הר"מ והטו' ומרן בש"ע בסימן הנזכר שאין המקבל מתנה צריך להחזיר הפירות שאכל כשחוזר הנכסים וזה פשוט והלח"מ כתב ע"ד הר"מ וז"ל כל הנותנים כל נכסיהם וכו' היינו דוקא כגון שטר מברחת דכוונתה לא הוי שתהא מתנה אלא עד שתגרש וכו' דלא עדיף סתמא מפי' אבל ההיא דר"ש ן' מנסיא דהיה ספק דבנו קיים הך ודאי מתנת טענת הוא והפירו' חוזרות עכ"ל והמ"מ כתב וז"ל זהו פשוט כ"ז שאין המתנה בטעות וכו' יעש"ב והמדקדק בדברי ה"ה יראה דס"ל בכונת הר"מ שהוא כולל על כל מתנה

החוזרת אלא שאין הדין פשוט אלא כ"ז שאין המתנה בטעות דאז איכא ראיה מנותן ע"מ להחזיר דלא עדיף סתמו מפי' אבל במתנה בטעות הדין ספק אם יחזור הפירות ומספיק' לא מפקינן ממונא ואין המקבל מתנה צריך להחזיר דאל"כ הי"ל לכתוב דהיינו דוקא כ"ז וכו' וכמ"ש הלח"מ וסתמות דברי הר"מ והטור ומרן בש"ע שכתבו כל הנותנין וכו' נר' ודאי כדכתיבנ' לדעת ה"ה דאילו לפי דברי הלח"מ היו צריכים לבאר בלשונם דהיינו כשלא נתבטלה המתנה מעיקר' ועוד שהרי בגמ' מס' ב"ב דקמ"ו איבעי' להו לענין שבח סבלונות מהו כיון דאיתנהו לדידיה הדרי ברשותיה שבוח או דילמ' כיון דאי אבדי או מגנבי בעי שלומי ליה ברשותה דידה שבוח ואסיקו בתיקו והרי"ף והרא"ש כתבו ג"כ דהיא בעיא דלא אפשיט' והטור בא"ה סימן ן' כתב ז"ל ותו איבעיא אי השביחו וכו' ואין מוציאין מספק ואינן חוזרים ע"כ וכתב מרן הב"י דפשוט הוא וכן פסק בנ"י בשבח סבלונו' ע"כ והרי הכא דחזרת הסבלונו' היא מטעם מתנה בטעות מעיקר' דלא שלח לו אלא ע"ד שתנשא עמו ואעפ"כ לענין השבח איבעיא להו ולא איפשיט' ופסקו הפוסקי' דאינו חוזר השבח מספק והיכי פסיק ותני הלח"מ ז"ל דבמתנה בטעות הפירות חוזרים כיון דהש"ס מספקא ליה מלתא והעלו בתיקו אכן לפי דברי המ"מ ניחא שדינו של הר"מ הוא כולל לכל המתנות החוזרות שהזכיר שא"צ המקבל מתנה להחזיר הפירות אלא דבההיא דמברחת וכיוצ' הוא דין פשוט נלמד מדין מתנה ע"מ להחזי' ובמתנה בטעו' הוא ספק ומספיק' א"צ להחזיר וניחא השתא לפ"ז דלא השמיט הר"מ הך דינא דשבח סבלונו' שהרי הוא נכלל בכלל דין זה משא"כ לפי דברי הלח"מ דאפי' נדחוק עצמנו לחלק בין סבלונו' לשאר מתנה בטעות מה שאינו נראה מלשון הש"ס דכל הס' הוא משום דאילו מגניב וכו' והיא שייך ג"כ במתנה בטעות מ"מ ק' על הר"מ ז"ל דהשמיט דין שבח הסבלונות. וראיתי להסמ"ע ז"ל בסימן רמ"ו דגם הוא אזיל לשיטתנו דקאי ג"כ להההיא דר"ש ן' מנסיא שהרי כתב וז"ל כל הנותנים וכו' פי' כגון הני דכ' בריש הסימן ששמע שמת בנו או וכו' דמתנתו חוזרת מ"מ הפירות א"צ להחזיר וכו' ע"כ. אכן כתב עוד שם וז"ל והטור בשם הר"מ מסיים וכו' ר"ל דלא אמרו דצריך להחזיר פירות אלא כשהנתינ' היה בטעות ונתחרט למפרע על הנתינה אבל כאן לא נתחרט ואדרב' כ"ז שלא עמד מחוליו או שלא בא בנו ניחא ליה שיהיו נכסיו ביד האחר ויאכל פירותיו מ"ה לא גרע מהנותן מתנה ע"מ להחזיר לזמן קצוב וכבר כתבתי מזה לעיל בסי' רל"ב ובסי' ס"ו ע"ש עכ"ל. גם בסי' רל"ב כתב כן והשיג על הע"ש שכ' דטעם חזרת הפירות במקח שנמצ' בו מום הוא משום רבית דלית' שאינו אלא אבק רבית אלא ה"ט דכיון דהמקח בטל הו"ל הפירות כגזל בידו משום דאלו ידוע שיחזור בו מחמת המום לא היה נותנו

לו מעיקר' משא"כ בהני דסי' רמ"ו דבכולם חפץ הנותן במתנה עד שיבא בנו וכו' והו"ל כפי' וכו' יעש"ב. ואנכי הצעיר אחרי המחילה הראויה לכת"ר נלע"ד איפכ' דבההיא דנראה לו מום חפץ הוא שיהיה המקח קיים ויאכל פירות עד שיראה ללוקח המום משום דהרי הוא ידע במו' שבקרקעו שדרך בני אדם להקפיד עליו ולבטל המקח ובודאי דאדעת' דהכי מכרו שיהיה המקח עד שיראה לו המום דאל"כ הי"ל לפרש שיש בו מום זה ואם ירצה לקנות יקנה אכן בההיא דשמע שמת בנו וכיוצ' שהוא לא ידע שלא מת או שיתפשׁ' עם ב"ח ואויביו וכל כוונת מתנתו לא היתה אלא בשביל מה ששמע שמת בנו או להבריח מב"ח ואויביו וכל שנתפשר עמהם או ידע שלא מת אינו חפץ מעיקר' שיהי' ביד המקבלים שיאכלו הפירות דאם חפצו ורצונו היה זה הי"ל ליתן להם המתנה בפי' עד שיבא בנו או יתפשר עם ב"ח אלא ודאי שהוא לא כיוון למתנה כלל אלא בחושבו שמת בנו ולא יתפשר עם ב"ח ולזה כל שמת בנו ונתפשר עם ב"ח אין רצונו מעיקר' שיאכלו פירות כלל וכדברי הלח"מ ז"ל אלא דמצד הסוגי' דסבלונות נראה דאפי' בכה"ג מספק' ליה להש"ס דהפירות שלו ומס' אין חוזרין אבל לומר דמצד הדין בפשיטות א"צ להחזיר בהני לא מסתבר כלל שהרי בדין הסבלונו' שייך טפי ה"ט שחפץ במתנה עד שיחזור בו מהאירוסין ואעפ"כ מספק' להו לענין דינא והעלו בתיקו וכ"ש בהני שטפי מסתבר לע"ד סברת הלח"מ שצריך להחזיר פירות דודאי אין לומר בפשיטות דא"צ להחזיר אלא מספק כדכתיבנ' וכן נראה מדברי המ"מ שלא כדברי הסמ"ע ז"ל שהרי כתב שזה פשוט כ"ז שאין המתנה בטעות וכו' ואילו לפי דבריו ז"ל אפי' במתנה בטעות דין זה פשוט משום דניח' ליה שיאכל הפירות עד שיבא בנו וכו' וראיתי לו ז"ל בפרישה שהביא דברי המ"מ הנז' וכ' וז"ל ונ"ל פי' לפירושו דהני דמני רבי' לעיל וכו' מסתמ' ניחא ליה וכו' יעש"ב שפירשם כפי שיטתו ז"ל וירא' המעיין כי דבריו דחוקי' כפי ה"ה ז"ל וכל ישר הולך יורה ידין דכונת ה"ה כדכתיבנ' לעיל בפירושו או בשיטת הלח"מ ז"ל ומכח דקדוק הלשון וגם סוגי' דסבלונו' יש להכריע שכונת ה"ה היא שבמתנה בטעות אינו פשוט הדין אלא ספק כדכתיבנ':

ומ"מ נמצינו למדים לענין דינא דאומדנ' דמוכח מבטלת המתנה והו"ל מתנה בטעות לכ"ע וחוזר' המתנה לבעליה אלא דלענין הפירות לדעת הלח"מ צריך להחזיר ג"כ ולדעת הסמ"ע יש חילוק במתנה בטעות עצמה לענין הפירו' דהיכ' דאיכ' למימר דניחא ליה שיאכל הפירו' אינו מחזיר אותם והיכ' דאיכ' למימר שהנתינה מעיקר' היא בטעות צריך להחזיר ובנ"ד יש להסתפק בזה לענין הפירו' לפי דברי הסמ"ע אי נימא דניחא להו שתאכל פירות כ"ז שלא חזרה בה או דמי לנתינה בטעות מעיקר' דלא ניחא להו שתאכל

פירות גם לפי שיטתנו דבכל מתנה בטעות יש להסתפק שהפירות הם של המקבל מטעם דאילו מגניב או מתבד חייב ברשותיה קא שבח ומספיק' לא מפקינן ממונא וכ"ש הכא בנ"ד שהוא מעות דהו"ל הלואה גביה כל שנתבטלה המתנה ויש כאן חשש רבית אם יחזיר לו פירות אפי' לשיטת הלח"מ ז"ל ודוקא בקרקע וכיוצא הוא מ"ש הלח"מ דצריך להחזי' פירות במתנה בטעו' דאין שם חשש רבית אבל במעו' כנ"ד כ"ע מודו דאין כאן פירות אלא הו"ל הלואה גביה כל המעות שנתנו לה וצריכה לשלם כל מה שנתנו לה ע"ד שלא תנשא לאחר דאומדנ' גדולה היא דאילו ידעו בה שתנשא לאחר לא היו נותנים לה כלל ודמי להא דר"ש ן' מנסיא ולמתנת ש"מ וכיוצ' דלא הצריכו גילוי דעת לבטל המתנה וסתמו כפי' מכח האומדנ' וה"ה בנ"ד דכוותייהו. עוד יש להביא ראיה לנ"ד שחייבת להחזיר כל מה ששלחו לה ממ"ש בפ' מי שמת דק"מ וז"ל יתיב רבין סבא קמי' דרב פפא ויתיב וקאמר כיון שמת הוא וכו' סבלונות הדרי מיכלא ומשתייא לא הדרי הדרא בה איהי הדרא אפי' כישא דירקא א"ר הונא בריה דרב יהושע ושמין להם דמי בשר בזול עכ"ל ופסקו הר"מ פ"ו מה' זכיה דין כ"ג וז"ל חזרה בה היא חוזרת הכל ואפי' המאכל והמשקה נותנת דמיו בזול וכבר הסכימו הגאונים וכו' שלא נתן לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזור בו עכ"ל. וראיתי להלח"מ ז"ל שכ' וז"ל והא דלא הזכיר שבח סבלונות אם נאמר דהוא גורס וכו' פשוט הוא שלא הזכירו רבינו וכו' ואעפ"י שנא' שהוא גורס וכו' הא כתב נמקי יוסף דהך בעיא לא הוי אלא בסבלונו' דבאכילה מחיל להו ולא אכל וכו' יע"ש וכיון שכן רבינו שאינו מחלק בכך יפה עבד שלא הזכירו עכ"ל ולפ"ז יר' המעיין שנסתלקה ההשגה שהשגנו להלח"מ שכ' שבמתנה בטעות הפירות חוזרין מהך סוגי' דסבלונות וממה שהשמיט הר"מ דין שבח הסבלנו' דכיון שאין הבעייא אלא בסבלונות דמחיל ע"י אכילה כמתניתין דמס' ב"ב וכיון דהר"מ לא ס"ל כמתניתין אלא כרבין ליכא ספק דפשיט' דהשבח חוזר כסבלונו' כיון דלא שלחם אדעת' דמחילה אלא לעול' חוזרין כרבין ויפה כ' הלח"מ דבמתנה בטעות הפירות חוזרים דומיא דסבלונות לדעת הר"מ וקשה לסמ"ע שכתב דבההיא דר"ש ן' מנסיא אין הפירות חוזרים משום דניחא ליה שיאכל פירות עד שיבא בנו דא"כ גם בארוסתו שייך ה"ט ואין לומר דאה"נ דא"כ מאי קמיבעיא ליה להש"ס בסבלונו' התלויין באכילה אם צריך להחזיר השבח והלא אפי' בסבלונו' שאין תלויין באכילת החתן ולעולם הדרי מ"מ השבח אינו חוזר מה"ט דהסמ"ע ז"ל וכ"ש הכא דמעיקר' שלחם אדעתא שיאכל שם שאינן חוזרים דפשיטא דאין השבח חוזר אלא ודאי נראה דבסבלונות דהדרי פשיטא ליה דגם השבח הדר כמ"ש הנ"י ולא סמכינן אטעמ' דניח' ליה שיאכל פירות שכ' הסמ"ע ז"ל. איך שיהיה נמצינו למדים

דבהדר' בה היא לכ"ע חוזרת אפי' מאכל ומשקה בין אכל או לא אכל ודוקא בהדר בו הוא דאיכ' פלוגת' לענין אכילה דלדעת הר"מ וסיעתיה לעולם אינו חוזר ואין חיל' בין אכל ללא אכל ולדעת הרי"ף וסיעתיה יש חי' בין אכל ללא אכל שם דאם אכל שם אינו חוזר ואם לאו חוזר אבל בהדרא בה היא לכ"מ חוזר הכל אלא דצריך לפחות שליש כיון דבשעה שאכלה סבורה היתה שיתקיימו האירוסין ולא תצטרך לפרוע וראיתי להרב נ"מ דק"ט ע"ד שכ' וז"ל עוד יש להסתפק אם ז"ש דפוחת שליש אם הוא דוקא כשחזרה בה וכו' ובהאי גוונא הוא דאמרי' וכו' אבל כשלא אכל שם דמדינ' וכו' חוזר הכל שמא אינו פוחת שליש וכו' או דילמא ל"ש ומדברי הרי"ף בהלכות נראה דס"ל דל"ש וכו' יעש"ב וספק זה אינו אלא דוקא לדעת הפוסקים דמחלקי בין אכל שם ללא אכל שם מ"מ סבורה היתה שיתקיימו האירוסין ולא תחזור בה לא היא ולא הוא ואלו ידעה שתחזור בה היא או הוא לא היתה אוכלת דאל"כ אפי' באכל שם הוא ג"כ תקשי אמאי פוחת שליש והלא הי"ל לאסוקי אדעת' שמא תחזור בה היא ותצטרך לשלם גם המאכל ומשקה אלא ודאי ע"כ צ"ל דכיון דבאותה שעה היה דעתה להנשא לו לא חששה לחזרה שלה דאילו ידעה שתחזו' בה ותצטרך לשלם לא היתה אוכלת וא"כ גם בלא אכל שם לא אסיק אדעת' שיחזור בו הוא ותצטרך לשלם ולזה אכלה דאלו ידעה שיחזו' בו לא היתה אוכלת ופוחת שליש וכמו דאסיק הנ"מ מדקדו' שינוי הרי"ף שכ' זה בתחי' הסוגי'. ויותר עיקר הוא אצלי הכרח זה שכתבתי מהענין עצמו דאלו שינוי זה יש לדוחה לדחות שכונת הרי"ף היתה להפך דכי היכי דלא נטעי לומר דל"ש ולעולם בהדר' בה פוחת שליש לזה כתבו בתחילה הסוגי' להורות לנו דדוק' בדאכל שם אם תצטרך לחזי' כגון דהדרא בה פוחת שליש כיון דסבורה היתה שאינה צריכה להחזיר עוד אבל בלא אכל שם דבלא"ה יודעת היה שלא מחל ואעפ"כ אכלה אינו פוחת שליש וצריכה לשלם הכל לפי' הדרא בה היא אכן מצד הענין הוא מוכרח כדכתיבנ' ואין לו' דכוונת הנ"מ במ"ש דסבורה היתה שאינה צריכה להחזיר הוא שהיתה טועה בדין וסברה דאפי' הדרא בה אינה צריכה להחזיר ולפ"ז אזדא ליה ההכרח שכתבנו דכי היכי דלא אסיק אדעת' חזרה דידה ה"נ לא אסיק אדעת' חזרה דידיה אפי' בלא אכל משום דכיון דהיא טועה בדין זה דהדרא בה ה"נ טועה בדין לא אכל שם וסבורה היא דכיון ששלחה לה אינה צריכה להחזיר בהדר בו הוא אפי' לא אכל שם ואדרב' דין זה דהדרא בה היא הוא יותר פשוט מצד הסברא דכיון דהחזרה בא ממנה צריכה היא להחזי' דודאי לא נתן לה ע"ד שתחזו' בה והוא מוסכ' לכ"ע משא"כ הדין האחר שבלא אכל שם צריכה להחזי' אינו פשוט ואדרב' איפכ' מסתבר' שאינה צריכה להחזיר כיון שהוא חזר בו וכמו שכן הוא האמת לפי דעת הר"מ

וסיעתי' ז"ל אלא ע"כ צ"ל דסבורה שלא תחזור בה וא"כ כ"ש דסבורה היתה שלא יחזור בו הוא ולזה פוחת שליש אפי' בלא אכל שם כנלע"ד. והדרן לענין דינא לנ"ד שהיא חזרה בה דצריכה לשלם כל המעות והבגדים ומאכל ששלחו לה אעפ"י שכלו ואבדו והוציאה אותם בזמן אלמנותה דומיא דארוסה שאעפ"י שבלו ואבדו ואכלה בזמן שהיתה ארוסתו מ"מ כשחזרה בה משלמת הכל פחות שליש מטעם שלא נתן לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזור בו וה"ה הכא שלא נתנו לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזו' בה להנשא לאחר וכל שחזרה בה משלמת הכל פחות שליש מטעם דסבורה היתה שלא תחזו' בה ותצטרך לשלם ואלו ידעה שצריכה לשלם לא היתה אוכלת ולובשת ומוציאה כ"כ כדין הארוסה שחזרה בה. ומה שטענה היא שבאונס עשתה זה הענין שחזרה בה ונשאת לאחר אינה טענה כלל לפוטרה מהתשלומין מכמה טעמי. חדא שאין האונס ברור ומוכרח שתנשא לאחר והיה אפשר לה לסלק אונס ופחד זה בצאתה מהבית שהיתה דרה בה ולדור בחצר גדולה של יהודים שאין בו פחד גנבים וגוים הנכנסים אצלה לסיבת בעלה הא' היה אפשר לסלקם מעליה ע"י ציווי שר הרגליים וכיוצא גם ענין ההוצאה היה אפשר לה לבני בעלה ה"י והיו מוסיפים לה או מתקנין הענין שלא תצטרך להוצא' מרובה זו שאומרת ועוד אפי' את"ל דלא הי' תיקון לאונסים אלו שאומרת מ"מ כ"ז אונסא דשכיח הוא וכ' הש"ך בח"מ סימן נ"ה ס"א וז"ל עיין בספרי וכו' הוכחתי דדוק' וכו' אבל אי שכיח לא הוי אונס דהו"ל לאתנויי וכו' יעש"ב. גם הרב מהר"א ששון ז"ל סימן ס"א העלה דבעי' אונסא דשכיח ולא שכיח כדי שיהיה נקרא אונס וחלק על מהרש"ך ז"ל דכ' שם בתשו' דאפי' באונס דשכיח מקרי אונס יעש"ב שנלע"ד שהדין עמו כמו שיראה המעיין בדבריו באורך. גם לפי דברי הפ"מ בח"א סימן ס"ב שהאריך בפרט זה ותורף הסכמתו היא דכל היכא דאיכ' אומדנ' גדולה דמוכח טובא ואפילו באונס דשכיח הוי אונס היינו דוקא לענין התלוי במתחייב עצמו דאנן סהדי דלא נתחייב אדעת' דאונס זה אפי' בשכיח והו"ל כאלו התנה בפי' וסמך על האומדנ' והסכים ע"י הרב בני חיי בסימן ר"ז והוא מלתא דמסתבר' כמו שיר' המעיין מ"מ בנ"ד דאין כאן אומדנ' שהם נתחייבו לתת לה אפי' תנשא לאחר באונס ואדרב' האומדנ' היא להפך שאפי' תהיה לה אונס לא תנשא לאחר דאלו ידעו שתנשא לאחר בשום אופן בעולם לא היו שולחים לה ודאי שטענה זו אינו מועילה לה לפוטרה מלשלם מה ששלחו לה דאינהו מאי איכפת להו באונס דידה כיון שהם שלחו לה ע"ד שלא תנשא לאחר וכל שעברה על תנאי זה צריכה לשלם מה ששלחו לה פחו' שליש כדכתיב ויש סעד לזה ברור מדברי הפ"מ בהדיא כמו שיראה המעין בדבריו באורך וא"צ להאריך בזה גם מדין הארוסה דכתבו בסתם הדרא

בה איהי הדרא אפילו כישא דירקא ולא חי' בין הדרא ברצון להדרא באונס משמע דבכל גוונא דהדרא צריכה לשלם מטעמ' דכתיבנ' דאיהו לא איכפת ליה באונס דידה ולא שלח לה אלא ע"ד שתנשא לו וכל שחזרה בה בין באונס בין ברצון צריכה לשלם לו הכל כדינו וה"ה בנ"ד כדכתיבנ'. ועוד יש להביא ראיה לנ"ד דטענת אונס זו מגן שויא ממ"ש בירושלמי דגיטין פ' מי שאחזו וז"ל כיצד סדר סמפון אנא מקדש לך ע"מ וכו' ואירע לו אונס ר"י אמר אונסא כמאן דלא עבד ור"ל אמר אונסא כמאן דעבד וכו' והביאו הר"ן ז"ל פ' האומר בקידושי' וכתב וז"ל ומשמע לי דבהא פליגי רשב"ל מדמה לה למגר' ומתנה אם לא באתי וכו' וה"נ אונסא כמאן דעבד ור"י סבר דל"ד דהתם שאין הדבר תלוי אלא בו אינו גומר לגרש אלא אם יעבור על תנאי ברצון אבל באונס לא אבל הכא שהאש' אינ' מתקדשת אלא מדעת' הרי אינה מסכמת בקידושיו אא"כ יקיים תנאו אבל כל שלא נתקיים אף על פי שנאנס אינה מתרצ' בקידושיו ומשמע דקי"ל כר"י דאע"ג וכו' לא עבד הכי משום דחש לה אלא שמא יבא ב"ד ויסבור כר"ל וכו' והרב מחנה אפרים ז"ל הביא לשון הר"ן זה בתוספת דברים שכ' וז"ל ודמי למי שנתחייב לחבירו סך מה ע"מ שיעש' לו דבר פ' ונאנס ולא עשהו וכו' דאע"ג דאנוס רחמנא פטריה מ"מ זה לא חייב עצמו אלא ע"מ שיקיים אותו דבר ע"כ ומזה דן את דינו כשוכר את בפועל ע"מ לילך לירו' יעש"ב ועיין בספרי נחפה בכסף ח"מ סי' כ"ט שהקשתי דברי הר"ן אהדדי ותירצתי דלעולם אמדינן דעת הנותן דהיכא שתלה הענין בו אמדינן דעתיה שכונתו לקיים התנאי בלי אונס ואונסא כמאן דלא עבד ואין מתנתו מתנה ואי תלה התנאי במקב' אז אמדינן דעתי' שלא כיון ליתן אלא כשיקיים תנאו דוקא ולא איכפת ליה באונסא של האחר וכל שלא קיים תנאו אפי' באונס אין מתנתו מתנ'. ומצאתי אילן גדול לסמוך עליו הוא הרב ש"ך בח"מ סי' נ"א שכ' כן ליישב הירוש' זה להר"מ והטור והש"ע שפסקו דאם היה אנוס הוא פטור מקנין שעש' לאבד זכותו אם לא יבא יום פ' ככתוב בספרי באורך שזה סעד גדול למ"ש הש"ך דאנוס רחמנא פטריה אמרי' אבל אנוס רחמנא חייביה לא אמרי' ומ"מ מדברי הב"ח והש"ך נרא' דלא הוו גרסי בדברי הר"י סיום זה שהביא הרב מחנה אפרים שהרי הב"ח כ' דאין ראיה מקידושין לר"מ והש"ך לא השיגו אלא מכח העיון והסברא שחי' מדעתו שלזה כוון הר"ן ודלא כהב"ח שלא הבין דברי הר"ן כן משמע שאין הדבר מוכרח בלשון הר"ן ז"ל לפרש אכן לפי סיום זה הוא מוכרח דקידושי' דמי לדין ממונות ואלו בגיטין כ' דבד"מ יש טענת אונס וע"כ צ"ל כדכתיבנ' ופשוט וברור. ויצא הדין לנ"ד שמכח האומדנא אנו דנין דהוי"ל כאילו פי' שע"ד שלא תנשא לאחר נתנו לה ובזה לא מהני טענת אונס שלא לחייבם וכל שנשאת לאחר אפי' באונס צריכה

לשלם דלעולם אמדי' דעת הנותן כדכתיבנא גם לפי דעת הריב"ש שהביא דבריו מהר"ם אלשקאר בתשוב' וכתבו הרב משנה למלך ז"ל פי"א מה' מכירה הלכה א' דטענת אונס לא שייך אלא בקיום התנאי דכיון שבאונס נתקיי' התנאי לא חשיב קיום אך בביטול התנאי אף שנתבטל באונס לא שייך לומר דלא יחשב ביטול וכל שנתבטל אפ' באונס אין כאן גט ומינה דבממונו' נמי כל שנתבטל התנאי אף שהיה באונס אין כאן חיוב יוצא הדין לנ"ד דהו"ל כתנאי מפורש שלא תנשא וכל שנתבטל התנאי ואפי' באונס נתבטל החיוב והמתנ' וצריכה לשלם פחות שליש כדין הארוס' וכ"ש דאין האונס ברור כדכתי' באופן דזכו בני ראובן בטענתם וטענת האש' שטענה שבאונס עשתה כן אינו מעל' ומוריד אפי' הי' אונס גמור ולא שכיח. ומעתה אלכה לי אל הטענה הב' שטען בעל' הב' שחוב זה דינו כמע"פ שאינו גובה מנכסי' שהכניס' לבעל וטענת המורש' שטען כנגדו שדינו כדין הסבלונו' שפסק מרן בש"ע סי' צ"א שדינם כמלוה בשטר ונלע"ד שצדק המורש' בטענתו זו שהרי שורש דין זה הוא מתשוב' הרא"ש כלל ל"ה סימן ו' והביא' הטור בקיצור סימן הנז' ולפי ב' הטעמים שנתן הרא"ש ז"ל בסבלונות יוצא הדין לנ"ד ג"כ שיגבו הנכסי' אלו ששלחו לה דהטעם הא' שנתן כי סבלונות קלא אית להו כי דרך הוא לשלוח בפרסום לחזק הענין שלא תנשא לאחר וידע בהם הבעל והו"ל כמלוה בשטר בדין הפרנסה שאמרו בש"ס שאני פרנסה דאית ליה קלא ה הטע' עצמו שייך בנ"ד שהדבר זה גלוי וידוע לכל באי שער עירנו שהיו שולחים לה בכל שנה סך זה ובעלה הב' ידע בזה והו"ל כמלוה בשטר שהדבר ידוע לכל שלא הי"ל שום חיוב עליה' אלא מצד החסד לכבוד אביהם שלא נשאת לאחר וכל שהיא פשעה בהם וניסת חייבת לשלם כמו הסבלונות שכ' הרא"ש ז"ל דהוו כמלו' בשטר מה"ט דקלא אית להו וידע בהם הבעל גם לפי הטעם הב' שכתב הרא"ש עפ"י פסק הרי"ף שכתב דה"ט דמלוה ע"פ לא גביא מיניה משום דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה דלא אבעי ליה לאוזפיה בלא שטרא וה"ט לא שייך בבבלונות דלאו אורחא דמלתא למעבד עלייהו שטרא כי אדעתא דאיחתוניה שלח לה ולא שתכניס לבעל אחר וסיים וז"ל הילכך אי הוי הני סבלונות כמע"פ גבי להו מנ"מ משום פסידא דמשדך שויוהו רבנן לבעל כיורש עכ"ל טעם זה עצמו שייך בנ"ד דלאו אורחא דמלתא למעבד בזה שטרא כיון דאדעתא שלא תנשא לאחר היו שולחים לה ולא שתכניס לבעל אחר כדי שיצטרכו לגבות ממנה ומשום פסידא דידהו שויוהו רבנן לבעל כיורש אפי' הוי כמע"פ וגובה מהבעל כמו הסבלונות שכתב הרא"ש ז"ל ופסקו מרן בש"ע וה"ה בנ"ד דסתרי טעמי שכת' הרא"ש שם שייכי בנ"ד כדכתיבנא גם הרב מהר"ם פדאווה סימן נ"ה כתב באשה שהיתה חייבת מס ונשאת דהוי כדין הסבלונות

שחייב בעלה לשלם משום דאין דרך לעשות בזה שטר ועוד דקלא אית ליה והוי כמלוה בשטר יע"ש והביאה בד"מ ופסקה מור"ם בסי' הנזכר מה"ט וה"ה לנ"ד דשייכי הני טעמי כדכתיבנא. אכן נשאר לנו לברר אם הנכסי שהכניסה לבעל הם נ"מ או נצ"ב דאם יש לה נ"מ הדבר פשוט לכ"ע שגובים מהנ"מ כל מה ששלחו פחות שליש מהני טעמי דכתב הרא"ש ז"ל בדין הסבלונות ומור"ם בדין המס כדכתיבנא אבל אם הכניס' לו הכל בנצ"ב נראה שהדבר תלוי במחלוק' שהרי מתשובת הרא"ש ז"ל שדקדק לומר דגובה מנ"מ נרא' שדוקא מנ"מ גובה ולא מנצ"ב גם מסיום התשוב' שכתב וז"ל ואם אין לה נ"מ ויש לה שטר נדוניא על בעל' שיכול' לגבות השטר בכל זמן שתרצה ראובן גובה וכו' אבל אם אין שטר נדוניא עומד וכו' אלא לכשתאלמן וכו' לא אמרי' תמכור וכו' בטובת הנא' וכו' יעש"ב מוכח בהדיא דאינו יכול לגבות מהבעל מנצ"ב דאל"כ למה לא חייב לבעלי שיפרע למשדך מהנדוניא וזה פשוט וכ"כ הרב מהרי"ק בשורש ח"י בהדיא וז"ל ואם נפשך לומר וכו' חדא דע"כ לא קא מבעיא לן וכו' אלא לענין נ"מ אבל לענין נצ"ב פשוט דלוקח הוי וכו' ותדע דכן הוא שהרי כתב בעל אבן העזר בשם אביו וכו' הילכך גובה מנ"מ וכו' משמע וכו' דדוקא הכניס' לו נ"מ הוא דגבו מהבעל וכו' ואע"ג דחשיב לי' כמלוה בשטר וכו' יע"ש הרי לך בהדי' שכ' לדעת הרא"ש דדוקא מנ"מ גבי ולא מנצ"ב כדכתיבנא והוא ז"ל לא ראה תשובת הרא"ש אלא מ"ש הטור בשמו ולזה כתב בלשון משמע אכן בתשוב' הרא"ש הדבר מפורש דאינו גובה מנצ"ב. אכן מדברי מרן בש"ע שפסק סתם שדינ' כמלו' בשטר נר' דגובה אפי' מנצ"ב וכ"כ הרב ב"ש בפי' הש"ע. יע"ש ומ"ש במ"ק דצ"ל דנ"מ שכתב הרא"ש לאו דוקא אחרי המחיל' מכת"ר ליתא שהרי דבריו ברורים בתשוב' דאינו גובה מנצ"ב שאינן נגבין עד שתתאלמן או תתגרש כדכתיבנא אלא שמרן בש"ע אז"ל לשיטתיה שכתב בבדק הבית לתמוה על הרא"ש דלמה לא יגבה מהנדוניא ויפטר הבעל מחוב סך זה מהנדוניא יעש"ב ולזה סתם ופסק שדינ' כמלו' בשטר שנגב' אפי' מנצ"ב. גם הרב ב"ש עצמו חזר בו במדורא בתרא והשמיט זה דצ"ל לאו דוקא וכתב וז"ל מיהו בתשובת הרא"ש ובטור איתא דגובה מנ"מ וכתב בתשובת מהרי"ק שם דוקא מנ"מ גובה ולא מנצ"ב עכ"ל ומ"מ קשה עליו למה הוצרך לתשובת מהרי"ק כיון דמתשובת הרא"ש עצמה יש להוכיח כן בבירור ויגדל הכאב אצלי עמ"ש הרב כנה"ג חא"ה סימן צ"א הגהב"י אות ט' משם מהר"ם פדווה ומהר"א גאליקו בתשו' כ"י שכתבו דמ"ש הרא"ש גובה מנ"מ לאו דוקא דה"ה מנצ"ב והוא ז"ל לא השיג עליהם אלא מתשוב' מהרי"ק הנז' ולא זכר ש"ר דמתשובת הרא"ש עצמה הדבר ברור כדברי מהרי"ק ז"ל ופשוט וראיתי להרב נ"מ דקס"ט שהביא דברי מהרי"ק אלו וכתב וז"ל אמת

שמתחי' דברי הרא"ש כן נרא' וכו' וגם מתוך דבריו שכתב ואם אין לה נ"ע וכו' ג"כ נרא' דדוקא וכו' וכבר תמה מרן ז"ל ע"ז בספר ב"ה וכו' וגם בס' פרישה וכו' ואישתמיטיתי'. להו דברי מהרי"ק וכו' אך סוף דברי הרא"ש בתשו' סותרים כ"ז שכתב וכו' הרי מוכח מכאן וכו' וכבר האריך בזה הרב מהריב"ל וכו' עש"ב. ואנכי הצעיר שמעתי ולא אבין במ"ש דאשתמיט להו דברי מהרי"ק שהרי מרן הב"י רמז התשוב' שם יע"ש וגם הם אולי בשיטתו בכונת הרא"ש אלא שהם תמהים על ס' הרא"ש דלמה לא יגבה הבעל מנצ"ב ויפטר הבעל מהחוב של הנדוניא ולא ס"ל כס' מהרי"ק דהוי בנכסי עצמו משום דל"ד כלל וכמ"ש מהרא"ש שיש לגמגם על מהרי"ק בזה והביאו הרב נ"מ בדף זה בתחילת הענין שדקדק בתשוב' מהרי"ק יעש"ב שהדין עמהם בזפ ולזה תמהו על ס' הרא"ש זו ולעול' דלא אשתמיט להו ס' מהרי"ק. ומ"ש עוד דסוף דברי הרא"ש בתשו' סותרי' כ"ז הן אמת שעפ"י דברי מהריב"ל בכונת הרא"ש יר' סותר כ"ז כדברי הרב נ"מ אכן האמת אצלי בכונת דברי הרא"ש אלו הוא מ"ש מהרח"ש בסימן כ"ח דמלבושי' אלו לא שמאתם בכתוב' ובנכסי צ"ב ולזה הוא שכתב דגובה מהם יע"ש באורך שדבריו נכוני' וברורים בכונת הרא"ש ולפ"ז אין כאן סתירה לדברי מהרי"ק מזה והתימא על הרב נ"מ שהזכיר תשובת מהרח"ש הנז' בגמגום שכתב מהרי"ק ופה לא זכר ש"ר דברי מהרח"ש בכונת הרא"ש ודבריו הם כראי מוצק ועיין למהרח"ש שם שהאריך הרבה בתשוב' מהריב"ל זו והדין עמו בכל מ"ש שם כמו שירא' המעין בספרו באורך והכלל העולה מדברי מהרח"ש שם הוא דמנצ"ב לא גבי מלוה בשטר אפי' דכ' אג"ק כיון דדינו כלוקח אכן מדברי הרב פרישה וח"מ שהביא הרב ב"ש שהקשו בתשוב' הרא"ש דלמה אין גובין מנ"צב ותי' דמיירי בהכניס' לו מטלטלי בלא אגב ולזה מנצ"ב לא גבי משום דלוקח ממש הוי אבל מנ"מ גובה בלא אגב משום דאינו לוקח ממש יר' דבאגב גבי אפי' מנצ"ב וכ' הב"ש דכן מוכח מהש"ך בסי' קל"ב שהדין כן י"עשב. גם מדברי כנה"ג בח"מ סימן ס' הגהב"י אות י' והביאו שם הב"ש מוכח שדבר זה במחלוקת הוא שנוי דלדעת הרדב"ז והריב"ל והרשד"ם ז"ל גבי מנצ"ב כשכתוב בשטר מטלטלי אג"ק ולדעת מהרח"ש אפי' באג"ק לא גבי מנצ"ב שדינו כלוקח ממש לכל מילי לכ"ע. ואיך שיהיה נמצא אתה למד לנ"ד מנצ"ב לדעת מהרי"ק ומהרח"ש אינו יכול לגבות אלא מנ"מ ולא מנצ"ב דאף שדינם כמלוה בשטר דא"נק מ"מ לא גבי משום ת"ה וש"ע נראה שמלוה בשטר גובה מנצ"ב ויפטר הבעל מחוב ממש הוי אכן לדעת מרן בב"ה וש"ע נראה שמלוה בשטר גובה מנצ"ב ויפטר הבעל מחוב סך זה מהנדוני'. גם הרב נ"מ ומהר"ם פדווה אזלי בשיטה זו דגובה מנצ"ב ואף שקשה לנו מ"ש כן לדעת הרא"ש מ"מ הרי סברתם היא כן דגבי מנצ"ב ובאתרא דדייני דיני קי"ל

ודאי שאין כח להוציא מיד הבעל המוחזק בנכסים שיאמר קי"ל כמהרי"ק ומהרח"ש ז"ל דס"ל שאינו גובה מנצ"ב אפי' מלוה בשטר גמור אכן אי תפסי בני ראובן מנכסי הבעל ג"כ לא מפקינן מינייהו דיאמרו קי"ל כדעת הב"י והנ"מ והר"ם פדווה ז"ל דגובה מנצ"ב ויפטר מסך זה מחוב הנדוני' וכמ"ש הב"ש בדין מלוה ע"פ דאי תפס המלוה אין מוציאין ממנו יעש"ב. אכן פעה"ק ירו' ת"ו שאנו הולכים אחר פסק מרן בש"ע ואין אנו חוששי' לטענת הקי"ל נראה ודאי שחייב הבעל לפרוע זה מנצ"ב ויפטר מחוב סך זה מהנדוני' שהכניסה לו כיון דמרן בש"ע פסק סתם שדינם כמלו' בשטר ובדין מלוה בשטר פסק שגובה מהנכסים שהכניס' לבעלה והיינו בין נ"מ ובין נצ"ב כמ"ש הב"ש.

אכן עדיין לבי מהסס להחליט הדין בנ"ד שאין כאן קרקע אלא מטלטלי' וכבר פסק מרן בש"ע ח"מ סי' ס' דמטלטלי לא משתעבדי לב"ח לטרוף מהם אלא כשכותב בשטר מטלטלי אג"ק ואפי' שכ"כ נהגו שלא לטרוף מהלקוחות ומקבלי מתנה משום ת"ה יעש"ב וא"כ אפשר שמ"ש כאן דינם כמלוה בשטר היינו כשטר שאין בו מטלטל אג"ק שגובה ממקרקעי דוקא ולא ממטלטלי ואפי' את"ל שדינם כשטר גמור שכתוב בו מאג"ק מ"מ מפני המנהג דת"ה לא יגבה מהמטלטלין שהכניסה לבעל שדינו כלוקח כמ"ש מהרח"ש ולא ס"ל כסברת מהריב"ל וסיעתיה שכתב הכנה"ג דס"ל דגובה מהבעל מנצ"ב דלענין זה אין כאן בירור מדבריו שפסק בש"ע ואף שממ"ש בב"ה לתמוה על הרא"ש ז"ל נראה דס"ל כס' מהריב"ל וסייעתו דאל"כ מאי קא מקשי להרא"ש ז"ל לימא דה"ט דלא גבי מנצ"ב משום ת"ה שדינו כלוקח ממש משא"כ בנ"מ שאין דינו כלוקח ממש גבי מהם ודוחק לומר דמרן ס"ל שאין חי' בין נ"מ לנצ"ב כלל משום דסוגיא ערוכה היא פ' החובל שאמרו דלא דמי נ"מ לנצ"ב דאמר שם אביי אי אמרת בנ"מ תאמר בנצ"ב כמ"ש מהריק"ו ז"ל. ומה שגמגם מהרח"ש הוא במ"ש דהוו כנכסיו ממש ל"ד אבל לענין לוקח פשוט הוא לכ"ע דטפי הוי לוקח בנצ"ב מנ"מ וא"כ ע"כ צ"ל דס"ל כהריב"ל וסיעתיה ולזה תמה על הרא"ש ז"ל. לפ"ז הדר דינא לנ"ד פעה"ק דבתריה דמרן גרירנא דצריך הבעל לשלם מ"מ כיון שדבריו בש"ע אינם ברורים בזה כמאן ס"ל ואפשר לומר הכי והכי איכא למימר דמה שקבלו הוראת מרן ז"ל הוא דבר הברור בש"ע דוקא וכל שדבריו בש"ע סתומי' אף שמדברי הב' בב"ה או בתשו' הדבר ברור להיכן דעתו נוטה מ"מ כל שבש"ע לא ביארו לא קבילו עלייהו והדרן לכללין לדון בדין הקי"ל כיון שהדבר תלוי בפלוגתא דרבוותא ואף שאני כתבתי בספרי נחפה בכסף ח"מ סי' ח' לענין שליח ששינה דבאתרי' דמרן חייב בכל מיני אונסי והכרחתי כן ממ"ש בתשובה כ"י שהביא הרב מ"ל יעש"ב וגם הרב המובהק מהרמ"י ז"ל בקונטריסו שכתב לי בזה והודפס בספרו ח"ג ח"מ סי' י"ג לא מצא

מענה בזה אלא מטעם שלא יצא טבעה בעולם כמו שיראה הרואה בספרי באורך דמשמע שאלו יצא טבעה בעולם היה לנו לפסוק כמ"ש בתשובה אף שבש"ע דבריו סתומים ויש לפרשם לצד אחר ולפ"ז ה"ה לנ"ד דיש לנו לפסוק כפי מה שנראה מדבריו בב"ה באתרא דידן אף שדברי הש"ע סתומים מ"מ יראה המעיין דשניא נ"ד מהתם דשאני התם שדברי מרן בתשוב' הם לפסק הלכה וע"כ צ"ל דבריו שבש"ע כמ"ש בתשובה כי היכי דלא תיקשי דידיה אדידיה משא"כ בנ"ד שמ"ש בב"ה אינו פסק הלכה אלא תמיהא שתמה על הרא"ש ז"ל דאפילו אם נפרש דבריו שבש"ע לאידך גיסא אין כאן קושי' דאפשר דאף שיש לו תימא בתשו' הרא"ש מ"מ לענין הלכה לא מלאו לחלוק על הרא"ש ופסק כמותו דדינו כמלוה בשטר לענין קרקע דוקא שיגבה אפי' מנצ"ב ולא ממטלטלי ועוד שגם הכרח התמיהא שתמ' בב"ה אינו כ"כ הכרח דאיכא למדחי שתמיהתו על הרא"ש היא על מקרקעי דוקא דלמ' לא יגבה אלא מנ"מ דוקא הרי משכח' לה שיגב' בנצ"ב מקרקעי ויפטר מחוב הנדוני' ולעולם דבמטלטלי מוד' הוא ז"ל דאינו גובה מנ"צב כדעת הרא"ש משום ת"ה וקיצר במובן באופן שאין כאן הכרח גמור לענין מטלט' בדברי מרן הש"ע והדרן לכללי הקי"ל כדכתיב' דגדול כח המוחזק בד"מ כידוע לכל מבין הסכמת אחרוני' ז"ל דכל שאת' מרב' ספיקו' לעולם המע"ה. אכן אם הכניס' נ"מ גוב' מהם לכ"ע אפי' לדעת מהרח"ש כמו שיר' המעיין בדבריו בסוף התשוב' ואין לנו להסתפק בזה בכוונת הש"מ והגה' רמ"א היא בנצ"ב כמ"ש הח"מ והפריש' ואף שהרב ב"ש השיג עליה' דמתשו' הרמב"ן נרא' שהיא בנ"מ מ"מ לדעת הרא"ש הדבר ברור דגבי מנ"מ אפי' ממטלט' וכוותי' פסק מרן בש"ע והכי נקיטי' ויכולין להשביע הסת אם אין לה נ"מ כמ"ש מרן ח"מ סימן צ"ו דיכולין להשביע א"א יעש"ב ודוק. ועיין להרב מהרימ"ט ח"א סימן ל"ג ול"ד שהסכים להלכ' בנדון שלו שחייב הבעל לשלם מנ"מ מתרי טעמי דהרא"ש ז"ל כמבואר בספרו באורך ושם כתוב בשאל' דהיו בנכסי' מטלט' ומעות ולא הזכיר לומ' דנהי דכמלוה בשטר דמי מ"מ אינו גובה ממטלטלי' אם לא שפי' בשטר אג"ק ואפי' בפי' אינו גוב' מחמת ת"ה ואף שהוא ז"ל כ' בסימן ל"ד דלא שייך הכא ת"ה מ"מ כשאינו כתוב בשטר אג"ק מדינ' לא גבי ממטלטלי' של לוקח. וא"כ הכא דאין כאן שטר דיינו לעשותו כמלו' בשטר שאין בו אג"ק אלא ודאי נר' דס"ל דבנ"מ אין דינו כלוקח גמור ולזה כל דאית לי' קלא דדינו כשטר דאין בו אג"ק גבי מנ"מ שהכניס' לבעל וכמ"ש הח"מ והפריש' לדעת הרא"ש ומור"ם ודוקא בנצ"ב דהוי לוקח ממש בעי' אג"ק. ומה שהשיג הב"ש מתשו' הרמב"ן ז"ל דמשמע דמיירי בנ"מ קשה ג"כ למהרימ"ט ז"ל אם לא שנא' דלא חש לתשו' הרמב"ן בזה וס"ל כדעת הרא"ש כדכתיב' וכ"ש לפי הטעם האחר דלא עשאוהו

כלוקח אלא כמ"עפ דאיהו אפסיד אנפשי' וכל דלא אפסיד על נפשי' דינו כיורש וכבר תקנו הגאונים היורשים חייבים לשלם חוב אביהם אפילו ירשו מטלטלי' כמוזכר בח"מ סימן ק"ז יע"ש ודברי הרמב"ן בתשוב' שכ' שאין היורש חייב לפרוע ממטלטלי אינו אלא לדינא דגמ' דוקא דאלו אחר התקנ' ודאי גבי מהיור' ממטלטלי שדין היורש כלוה עצמו ולזה פסק בפשיטות דגוב' מנ"מ הרימ"ט ז"ל. כלל העול' לענין דינא לנ"ד דבהא סלקינא ובהא נחתינא דהאש' עצמ' חייבת לשלם פחות שליש לכשתתאלמן או תתגרש לכ"ע ובעודה נשוא' מנצ"ב איכא פלוגתא דרבוואתא ודברי מרן אינן מוכרעין ואין בנו כח להוציא מיד הבעל שהוא מוחזק בנכסי' דיאמר קי"ל כדעת הסוברים דמנצ"ב לא גבי אכן אי תפסי בני ראובן מנכסי הבעל לא מפקינן מינייהו וכן מנ"מ ודאי גבי מטעמי תריצי דכתב הרא"ש ז"ל דתרוייהו שייכי בנ"ד כדכתיב' באורך ויכולים להשביע' היסת אם טוענים בריא ואם לאו יתרימו ח"ס עליה ועל הבעל כדי שיודו אם הכניס' לו נ"מ. כ"ז כתבתי לא להלכ' ולא למעש' אלא לפלפולא בעלמא לאפוקי מעש' חידודין וגמר דין תלי באשלי רברבי הרבני' המובהקי' להוציא משפט לאשורו אישו"ר כולל ואישו"ר מוסיף תוספת מרוב' בעיקרו של דין. כה דברי עבד נרצע לכל יודעי דת ודין ושות' בצמא דבריהם לתיאבון הצעיר יונה נבון ס"ט.

סימן סד

הנה ארש"י מאשר כתבתי בו בפרק על תשובת מורי הרב. ז"ל ולא כל אשר דאגב מטלט"לי וצוק העתים כי רב. ניטל רוב המדבר והי' הנשאר מדאגה מדבר ה"צג על האר"ש המעט הוא אם רב.

כתר תור' הנזר והעדות המאיר לארץ ולדרים וברקים רב. מפתח שפתיו משקל שני סלעי"ם ומחזירן למכתשת כמעשהו בחו"ל ויאר לנו תלמוד גדול ומעש' רב. אם ירא' איש באנשים גברא דשפיר חזי מלאכא אשכחי' לרב. הוא אדוני ועט"ר המאור הגדול מעוז ומגדול מורי הרב. נר"ו לו היו ימים טובים צפר"א רבא וגם ער"ב רב. היח' עלי יד הקדש תשובתו הרמת' כתרי אותיות הנחמדים מזהב ומפז רב. ולפי רוב הענוה הוא ציו' לי אעבור פרשתא דא פרשתו של מלך גמריה דרב. דסבר לה מר חנוך לנער ומתורתך תלמדנו הולך ורב. ובשגם מיעוט ערכי הן לי מכיר הן קלותי מסאנא דרב לקיים שפיר גזרתו אבא וארא' על איגר שורי"א אתו דיבור"י בהורמנותי' דרב. זו עשר מילי"ן שיחת דקלי"ם כדטעים בר בי רב. וזה החלי בס"ד. פתח דבריו האיר במ"ש הר"מ ז"ל פ"ו מה' זכיה והטור סימן רמ"ו דאומדין דעת הנותן וההיא דר"ש ן' מנסיא במי שהלך בנו

למ"ה וכו' והביא דברי הרמ"ה והרמב"ן ז"ל שהביא הטור ומ"ש מרן ז"ל בב"י שנסתפק הר"ן וכ' מר וז"ל ובנוסחי דידן כתוב בפשיטות דלא מקרי שביק נפשי' וכ"כ הש"ך ע"כ ומהר"ם מלובלין ז"ל סימן ק"ח כתב וז"ל לא נמצא זה בדברי הר"ן בספרים שלנו ולא ידעתי מהיכן העתיק זה הב"י וכו' ע"ש ואני בעוניי אומר דבא להם זה מחמת דסברי מרנן דהר"ן שהביא הב"י הוא הנ"י ולכך תלו הדבר בנוסחאות ואולם מרן ז"ל כיוון להר"ן ז"ל עצמו ובחי' הר"ן ז"ל לבתרא כ"י רא' עיני לשון מרן ז"ל בשם הר"ן ז"ל אות באות וגם פעם אחרת בדין אחר שמבי' בב"י לשון הר"ן ז"ל ארוך מצאתיו בחידושיו הנז' וכן יראה הרוא' בבית יוסף א"ה סימן ן' דעל סוגית בתרא דף קמ"ו הזכיר הנמקי והר"ן בחידושיו ע"ש ומה נאוו דברי ס' מורה צדק שכ' ע"ז וז"ל והריטב"א ונ"י כתבו חילוק זה בלא ספק וכו' ע"ש. ואיברא דיש להרגיש קצת על מרן ז"ל שלא הביא דעת הנ"י דפשיטא לי'. עוד כתב יקר תפארת כת"ר וז"ל והכנה"ג בשם מהרמ"ם הוסיף שכ' דאפי' לפ"ז וכו' וכן הדעת נוט' דודאי כל שהניח פרנסתו בריוח אין כאן מקום ספק לו' דשביק וכו' ולפ"ז ירא' המעיין דאזדא לי' מ"ש הב"ח בפשיטות וכו' וחלק על הר"ן ומרן הב"י שנסתפקו בזה ע"ש. ואדרבא הדין והסברא נוט' להפך דלא מיקרי שביק נפשי' ככתוב בנוסחא שלנו בהר"ן ז"ל עכ"ל. ואני בעוניי דן אנכי לפניו בקרקע דמריש דבריו דקאי אדברי מהר"ם מלובלין ז"ל משמע דמה שבא להכריע בדעתו הרחב' ואמר מר וכן הדעת נוט' הוא בהוספ' שהוסיף מהר"ם ז"ל דכשהניח פרנסתו בריוח גם להר"ן ז"ל דמספ"ל בהא פשיטא דלא שביק מיקרי וכמו דנקט בלשונו הטהור וכתב וכן הד"נ דודאי כל שהניח פרנסתו בריוח וא"כ לא הבינותי סירכא דלישני' שסיים ולפ"ז אזדא לי' מ"ש הב"ח וכו' ואדרבא הדין והסברא נוט' להפך וכו' דהרי הב"ח ז"ל איירי בספקו של הר"ן ז"ל דהניח פרנסתו בינונית ובהא לא איירי מר לעיל רק בהניח פרנסתו בריוח שבז' לא נסתפקו הר"ן ז"ל לדעת הר"ם מלובלין ז"ל וכבר דקדקתי בלשונו הזך במ"ש בתוך דבריו וז"ל דלא אסיק אדעתי' לאונס שיבא לו שיצטרך להוציא יותר ממנהגו וכו' דלשון יותר ממנהגו נרא' קצת דקאי אספיקו של הר"ן ז"ל להכריע כפשיטותי' דהנ"י אף בהניח פרנסתו בינונית. אמנם הוא סותר הקודם דקאי אדברי הר"מ מלובלין ז"ל שיצא לידון בדבר חדש דבהניח פרנסתו בריוח אף הר"ן ז"ל פשיטא לי'. ואנא חזינא לתהל"י יקר תפארת כת"ר ה"י הכריע כדברי מרן ז"ל דהרמב"ן ז"ל מוד' בדינו של הרמ"ה ז"ל שלא כדברי הסמ"ע והב"ח ז"ל שחלקו עליו והדברי ראוים למי שאמרן. וראיתי בפריש' שכת' וז"ל מביניהו דההוא דש"מ וההיא דשמע נילף דהכות' נכסיו מחמת בריח' בטל' המתנ'. דמההיא דשמע שמת בנו לחוד ליכא למילף די"ל דדוקא התם דשבק לנפשי'.

וגם לבריה כולי האי לא עביד לולי דסבר שמת בנו וכו' ומההיא דש"מ לחוד ג"כ אין ראי' דיש לחלק בין מתנת ש"מ דהמית' לפניו וסבר שלא יהיו נכסיו ראוים לו עולמית משא"כ האי בורח דהי"ל להעלות על לבו שמא יפשרו עמו ע"כ ולפי הנח' זו כתב עוד על דברי מרן ז"ל וז"ל ולעד"ן דז"א דכיון דראינו דהרמ"ה גופי' לא למדו מש"מ לחוד אלא מבינייהו וכיון דלהרמב"ן ליכא למילף מבינייהו וכו' ע"ש. ואני בעניי בינייא זו לא זכיתי להבינ' חדא במ"ש דמההיא דשמע י"ל דדוקא התם דשבק לנפשי' וגם לברי' וכו' דאדרבא מהא דשבק נפשי' יש לדון איפכא דלא יהיב בשביל מיתת בנו וכדדחי הרמב"ן ז"ל. ועוד דלמאי דדחי דשאני ש"מ דהמית' לפניו וכו' נרא' דדחיי' זו נמי שייכא להוא דשמע שמת בנו דאוזן ששמע' על מות לבן לא ס"ד דשקר הוא ודמי לש"מ דהמית' לפניו וכיון דהצד השו' שבהן לא דמי לנדון הרמ"ה ז"ל דה"ל דהי"ל להעלות על לבו שמא יתפשר מהיכא יליף לה הרמ"ה ז"ל דההוא דשמע שמת בנו והש"מ נראין הדברים שנקבע בלבו שמת בנו ושימות. ואם נאמר דס"ל להר' פריש' ז"ל דבההוא דשמע שמת בנו דמי לנדון הרמ"ה ז"ל דהי"ל לחשוב שמא בנו קיים אף שלע"ד לא דמי וכמ"ש א"כ איך כ' דהרמב"ן ז"ל פליג אהרמ"ה ז"ל דהרמ"ה יליף מבינייא ולהרמב"ן ליכא למילף מבינייא הרי מאי דיש לדחו' מההיא דש"מ הוא דהמית' לפניו וכמ"ש הוא ז"ל וא"כ גם להרמב"ן ז"ל תור' יוצא' כהרמ"ה דאף להרמב"ן ז"ל ההוא דשמע בש"מ מ"מ יש ללמוד משם דבש"מ לאו היינו טעמא דהמית' לפניו דהרי בההוא דשמע הי"ל להעלות על לב שמא בנו קיים דנהי דבש"מ איירי ומשו"ה לא שביק לנפשי' מ"מ שמעינן מינה דלא אמרינן הי"ל להעלות וכו' וה"ה בדין הרמ"ה ז"ל אין לומר הי"ל להעלות על לב שמא יתפשר. ונמצא שלפי מאי דהקדים לנו הרב פריש' ז"ל דין הרמ"ה ז"ל לדברי הרמב"ן ז"ל נלמד מההוא דשמע לחוד דודאי לדעת הרמב"ן ז"ל אין הפה יכול' לדחות כמו שדחה הוא ז"ל להההיא דשמע דדוקא התם דשביק לנפשי' ולבריה באופן שדברי הרב הנז' לא זכיתי להבינם. אמנם לי ההדיוט בעיקר דברי הרמ"ה ז"ל נר' דאפשר לו' דלא יליף מביניא רק מדין ש"מ לחוד וזה מדוקדק קצת בלשונו כאשר ירא' המעיין אלא שאם אנו מפרשים דההוא דשמע בש"מ דוקא ולא בבריא הויא תיובתי' דלדעתו לא שנא לכך בסוף דבריו כלאחר יד סיים דההו' דמי ששמע אייריי בבריא ולא שמשם מביא ראי' רק שס"ל דאין חילוק בין ש"מ לבריא דאין טעם לחלק ביניהם לדעתו ז"ל ומילתא אגב אורחי' פרושי קא מפרש ומישב לשיטתו דין מי ששמע. א"נ אפשר לומר איפכא דהוא ז"ל אדין שמע תלי זייניה ועליה לחוד סמיך ובתחיל' כתב דדומ' לש"מ וה"ה נמי בבריא תדע דההוא דמי ששמע אייריי בבריא וא"כ מינה ילפינן דל"ד ש"מ וה"ה נמי בבריא ונמצא דכל ראיתו מדין מי ששמע

דאיירי בבריא לפי דעתו ז"ל וזה נרא' יותר ממ"ש לעיל. איך שיהיה הנה מר ניהו רבא דן הדין בנ"ד דהוי מתנה בטעות שלא נתנו אלא כדי שתשאר אלמנה לכבוד בעלה ובכגון זו סתם הוי כמפרש דאין לך אומדנא גדולה מזו. וכ' עוד דאין מקום לדחות דכיון שבאה המתנה ביד המקבל אין מוציאין מידו דהרי כתב הר"מ ז"ל והטור שם דאין המקבל המתנה צריך להחזיר הפירות וע"ז הביא דברי ה' לח"מ והה"מ והסמ"ע ז"ל והאריך בזה ככתוב באורך בקונטריסו הטהור ועם שאיני כדאי לבא אחרי המלך מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך ולא אכחד עניות דעתי בזה ובהורמנותיה דמר הריני דן לפניו בקרקע בס"ד. הנה מה שפירש מר בדברי הרב המגיד ז"ל דכונתו במ"ש זהו פשוט כ"ז שאין המתנה בטעות וכו' דר"ל אבל במתנה בטעו' ספק וכו'. אחרי נשיקת עפרו' רגליו נר' דכל כי הא הו"ל לפרש להה"מ ז"ל דדברי הר"מ ז"ל על שני חלקים יסבו בלכתן דכשאין המתנה בטעו' אין כאן חזרת פירות מדינא אבל כשהמתנה בטעות טעם הר"מ ז"ל מספיקא והו"ל לסיועיה מבעיית שבח סבלונות דפ' מי שמת דף קמ"ו דאייתי מר ולא לקצר כ"כ במקום שאמרו להאריך ולתלות הלכות בדקדוק קל שיש בדבריו איברא דדברי הרב לחם משנה ז"ל רחוקים קצת מן הדעת דהאי סתומת' א דדברי הר"מ והטו' ומרן ז"ל נראה איפכא דאכלה וכמו שכ' יקר תפארת כת"ר כי כן אורחות כל הפוסקים ז"ל דדקו כחדא סתמן של דברים ובסתום חכמה. ומה שהקשה כת"ר עליון להרב לח"מ ז"ל ממאי דאיבעיא במי שמת דף קמ"ו שבח סבלונות מהו כיון דאי איתנהו לדידיה הדרי ברשותי' שבוח או"ד כיון דאי אבדי ומגנבי בעי שלומי ליה ברשותה דידה שבוח תיקו ופסק"ו אנשי אמונה הפוסקים ז"ל דאין מוציאין מספק והיכי פסיק ותני הלח"מ ז"ל דבמתנה בטעות הפירות חוזרין דטע' הש"ס דאלו מגניב שייך ג"כ במתנה בטעו' והאריך בזה בקונטריסו הטהור עש"ב. אני בעוניי בטרם אקרב למאי דקמן רגע אדבר כי לע"ד כלהו רבנן הראשונים נ"ן מכתלי ביתם ניכר דלא הוו גרסי להך בעיא כולה כמות שהיא לפנינו בש"ס דקתני לצדדי"ן כיון דאיתנהו וכו' או"ד כיון דמגניב וכו' רק ניתנה ליכתב בספרן של צדיקים בסתמא שבח סבלונות מהו ותו לא ראשונה יש להוכיח קצת זה מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל שהביאו בהלכותיהם איבעיא להו מהו שישלם שבח סבלונו' ותו לא שדרכ' להביא על הרוב צדדי הבעיא המפורסי' בש"ס ואלו בהא סתמו וכן נראה קצת מדמצינו לרשב"ם ז"ל דהביא משם ר"ח ז"ל דגריס מהו שישלש בסבלונות ע"ש ולפו' ריהטא היה נראה דר"ח ז"ל במקום בעיית שבח סבלונות מהו הוה גריס מהו שישלש בסבלונות וכן נראה מדברי הרב לח"מ ז"ל פ"ו מה' זכיה והביאם מר ניהו רבא לקמן בקונט' שכתב וז"ל והא דלא הזכיר ר' שבח סבלונות אם נאמר דהוא גורס מהו

שישלש בסבלונות וכו' פשוט הוא וכו' ואעפ"י שנא' שהוא גורס שבח סבלונות מהו הא כ' נ"י דהך בעיא לא הוי אלא בסבלונות דבאכילה מחיל להו וכו' ע"ש מוכח מדבריו דמי ששנה זו לא שנה זו ואם כן יש הוכחה קצת דל"ג הראשונים ז"ל לצדדי הבעיא שבספרנו דבשלמא אי גרסי סתם שבח סבלונות מהו אין הפרש כל כך בין הגירסאות בכמות דברי הש"ס אמנם אי גרסינן לצדדי הבעיא יש הפרש גדול בין הגי' דלמאן דגריס שבח סבלונות גריס צדדי הבעיא הללו ואלו לגי' ר"ח ז"ל אין מקום לצדדין הללו וצ"ל דגירסתו היא רחוקה מגירסת שבח סבלונות הרבה הן בלשון הבעיא והן דל"ג צדדים הללו. אמנם המדקדק בדברי רשב"ם ז"ל שכתב מצאתי גי' בפר"ח שאינה בספרים שלנו וכו' יראה דנראין הדברים דר"ח ז"ל גריס בעיא זו דמהו שישלש מלבד בעית שבח סבלונות וכמו שבנוסחתנו איתנהו לתרוייהו איבעיא להו מהו שישלש. שבח סבלונות מהו. וכן הטור ז"ל בא"ה סימן ן' פסיק ותני לתרוייהו ע"ש ומרן ז"ל בב"י כתב וז"ל שם איבעיא להו מהו שישלם ש"ס ופירשב"ם ז"ל בשם ר"ח דאמימרא דרבא קאי וכו' ע"ש וקיצור לשון יש בזה דפי' ר"ח לא שייך כי אם אלישנא דמהו שישלש בסבלונות וק"ק על הטור ז"ל דמאחר דהרי"ף והרא"ש אביו ז"ל לא הביאו בעיית מהו שישלש אע"ג דישנה בספרי ר"ח ז"ל ש"מ דדעתם ז"ל דליתא לגי' זו וסברי דכיון דדינר תנן כל שאכל פחות מדינר הדר הכל ואיך הוא הביא ופסק דאין מוציאין מס' ולפחות הו"ל להזכיר דעתם ז"ל. שוב ראיתי בקיצור פסקי הרא"ש שהביא שני הבעיות כגירסתנו ואפשר דהכי הוה גריס נמי בדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל וע' בס' מעדני מלך. ומ"מ מדברי הטור ז"ל למדנו דגריס לתרוייהו שלא כמו שנראה מדברי הרב לח"מ ז"ל הנז' דמי ששנה זו לא שנה זו כנז' וכן ראיתי בחידושי מהר"י ן' מיגש ז"ל לבתרא דגריס שני הבעיות ואסיק בפי' בעיית שבח סבלונו' וז"ל כלומר את"ל משלשין אם שלח שם ן' מנה והשביחו ועמדו על ק' מנה ואכל שם בחצי דינר מהו בתר מעיקרא אזלינן שהוא שעה ששלחן וסגי ליה בחצי דינר ואין נגבין או"ד בתר השתא אזלינן וכיון דלא אכל שם דינר שלם לא תיקו עכ"ל. וכ' שפי' זה הוא הנכון וכן ראיתי לרבינו ירוחם ז"ל נתיב כ"ג ח"ב שכ' וז"ל ועוד בעיא בגמ' מהו שישלשו וכו' ואם תאמר שמשלשין שבח סבלונו' מהו שלח ן' מנה ואכל חצי דינר והוקרו וכו' ע"ש שיש טעות בדפוס וברור שפירושו כפי' מהר"י ן' מיגש ז"ל הנזכר גם הריטב"א ז"ל בחידושיו כ"י הביא השני בעיות כמו שהם לפנינו. וממוצא דבר נתברר לנו דעתו של הרמב"ם ז"ל דודאי הא דידיה דהשמיט בעיית שבח סבלונות כהא דרביה מהר"י ן' מיגש ז"ל דגריס לתרי הבעיות ועל שניהם הוא אומר דאיירו בניכוי מה ששלח כפי מה שאכל כנז' מ"ה אשתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה דהרמב"ם ז"ל דין שילוש

ושבח סבלונות דהוא ז"ל פ' כרבין. גם הרואה יראה דבפי' בעיית מהו שישלש נראה דחלוקי' הרשב"ם והתו' והטור והריטב"א עם הר"י בן מיגש ורבינו ירוחם ז"ל. ומכללן של דברים אמורי' נשמעיניה מן הדא דמוהר"י ן' מיגש ור' ירוחם ז"ל שפירשו דבעית שבח סבלונו' אאבעי' מהו שישלש נאמרה וה"ק את"ל דמשלשין וכו' דהם ז"ל לא גרסי בבעית שבח סבלונו' צדדים הללו שלפנינו דלדידהו צדדי הבעיא הם אי בתר מעיקרא או השתא אזלינן ונראין הדברים לענ"ד דהם ז"ל לא הוו גרסי אלא שבח סבלונו' מהו ותו לא כאשר יראה המעיין. וכן יש להוכיח מדברי הנ"י בהא דש"ס חדא. דכפי גי' הצד דלא משלמי שבחא הוא הצד דכיון דאלו אבדי או מגנבי בעי שלומי ברשותה דידה שבוח ואלו הנ"י אתי עלה מטעמא דכיון דבשע' נתינה היה דעתו לאכול שם וישארו להם לא יפרע אלא כמו שהיו שוות ע"ש. ותו דקא פסיק ותני הרב הנמקי ז"ל דבסבלונו' שהם עשויין ליבלות והשביחו והוציאו אותם שלא ברשות משלמין מה שהשביחו קודם הוצאה ע"ש וכפי צד זה דאי אבדי או מגנבי בעי שלומי ברשותה דידה שבוח גם בסבלונו' שאין עשויין ליבלות מאי פסקא דמשלמין מה שהשביחו קודם הוצאה נובין ונידון דאי אבדי או מגנבי בעי שלומי ברשותה דידה שבוח ונמצא דשייך נמי בעייתנו בסבלונות שאין עשויין ליבלות אלא ודאי מוכח דהנמקי נמי לא הוה גריס צדדי הבעיא הללו וכן מוכח לענ"ד מדברי הריטב"א ז"ל בחי' כ"י שכ' וז"ל ובעיין משום דמספק' לן מי אמרינן כל זמן שלא אכל שם פקדון הם גבייהו וכשאכלום הוי השולח יד בפקדון ומשלמין בשעת אכילה או"ד כיון שהיו סבורין שיתקיימו הנשואין וברשו' אכלי ולאו בתורת גזל ושליחות יד לא חשיב כגזל והוי כאיתבד ממילא דמשלם כדמעיקרא עכ"ל הרי דהרב ז"ל מצדד אצדודי צדדי אחריני ולאו מר נחית לה מטעם הצדדים שלפנינו. ומתוך מ"ש קצת קשה לענ"ד על הרב פרח מטה אהרן ז"ל בשניות סימן קט"ו דהוכיח מדברי הש"ס שלפנינו דקאמר דאי אבדי או מגנבי וכו' דכל סבלונו' דהדרי אי אבדי או מגנבי בעי שלומי וכן פי' הריטב"א ז"ל בחי' אמאי דקאמר נגבין וז"ל ונקט לישנא דגובייגא דאע"ג דליתנהו בעינייהו ע"כ נמצא דכל שחזרה בה איהי אפי' ליתנהו בעינייהו כגון דאבדי או מגנבי בעי לה לשלומי ליה וכו' דודאי אין דינה כדין ש"ח דכבר אמרו בגמ' דלסבר' דהדרי אי מיגניב או מיתביד בעי שלומי הרי דאית לה דין ש"ש וכו' עכ"ל דהנה הרב ז"ל תלי זייניה בהג' מילי דאמרו בגמ' דאי מגנבי או אבדי וכו' וכבר הוכחנו מלהקת הפוס' דלא הוו גרסי לה וממקום שבא הם דברי הריטב"א ז"ל בחי' מינייהו שמעי' דל"ג כל כי הני מילי בש"ס כאמו'. ותו יש להרגי' קצת בדברי הרב ז"ל דלפו' ריהטא אין ראיה מדברי הריטב"א ז"ל שכ' ונקט לישנא דגובייגא אע"ג דליתנהו בעינייהו דאי אבדי

או מגנבי בעי שלומי דלכאורה ממשמע שנא' ליתנהו בעינייהו אין סופו להשמע דאף דאבדי או מגנבי בעי שלומי דדילמא ה"ק ליתנהו בעינייהו כגון שאכלום או שהוציאום ודוק היטב בכל לשון הרב הנז':

ובחפשי באמתחות הפוסקים ז"ל אנכי הרואה להר' פני משה בשניות סימן ן' שהביא משם מהראנ"ח ז"ל בח"א סימן ק"ד על המדודים שהכניסה הכלה לחתן שנתיקרו דאפי' נימא דדין סבלונות יש להם מ"מ אין לחייב לחתן בשבח דבעי' דשבח סבלונו' לא איפשיט' והמע"ה והקשה ע"ז הר' פני משה ז"ל שבסבלונות דהכלה שולחת הדרי כל הסבלונות והרי הנ"י פירש דבסבלונות מרובים דלאו אדעתא שישארו שם לא בעי תלמודא דפשיטא דנגבין עם שבחן וכל סבלונות ששולחת הכלה כסבלונות מרובים דמו וניחא ליה דמסתמא המפרשים זולת הנ"י חולקין עליו דהרי לנ"י ק' דבגמ' מצדד הצד דלא הדרי שבח סבלונות דכיון דאי אבדי או מגנבי וכו' והך טעמא שייך אף בסבלונות מרובים והנ"י שמא נוסחא אחרת נזדמנה לו וכל המפרשים זולתו יפרשו הבעיא אף בסבלונות מרובים עכ"ל וכ' עוד שם הרב הנז' שכן כתב מהר"ש הלוי ז"ל דנ"י לא גריס כגירסתינו ע"ש עין רואה ואזן שומעת דעל מבוכה זו יתבי ב' המאורות הגדולים הנז' ואמרי רבנן דהר' הנ"י ז"ל ל"ג כגירסתנו ואולם מדברי ה' פ"מ ז"ל מוכח דסבר דכל המפרשים זולתו גרסי גי' ויפרשו הבעיא בסבלונו' מרובים וכבר כתבנו בעניותנו שמדברי הרי"ף והר"י ן' מיגש והרא"ש ורי"ו והריטב"א נראה דל"ג כגירסתנו כנז'. ומדברות הראשונות של הרב פ"מ ז"ל שם בסימן הנזכר למדתי שאפשר להוכיח קצת שגם רשב"ם ז"ל לא היו צדדי הבעיא הלזו בגירסתו הוא הדבר אשר כתב שם הר' הנז' שמוהר"ש הלוי ז"ל הק' על מהראנ"ח ז"ל דהרי רשב"ם ז"ל פרושי קא מפרש דשבח סבלונות כגון ששלח צאן ובקר וילדו וא"כ דילמא דבאשבוח נכסי מחמת עצמן ושופרא מינייהו הוי כנדון מהראנ"ח ז"ל דאייקור המטבעות פשיטא ליה לתלמודא דאפי' בסבלונות מועטים הדר שבחא לחתן וכ' עלה הרב פ"מ ז"ל שאם כל המפרשים היו מפרשים כפי' רשב"ם ז"ל היה הדין עמו ואולם מדברי הנ"י ז"ל משמע דבאשבוח מחמת יוקרא איבעיא להו לרבנן עש"ב ולפי מ"ש דהנ"י ל"ג צדדי הבעיא הלזו דלגי' מישך שייך הצד הזה אפי' בסבלונות מרובים נראה דס"ל דצד זה דאי אבדי או מגנבי שייך אף באשבוח מחמת יוקרא א"כ איפה ממנו נקח דרשב"ם ז"ל דפריש כגון ששלח צאן ובקר וילדו ל"ג הצדדים הללו דלפי צד זה דאי אבדי או מגנבי אף באשבוח מחמת יוקרא מתוקמא הבעיא כמו שהוכחנו מדברי הפ"מ ז"ל עצמו וכן הדעת נותן ולפ"ז תגדל הכאב על הפ"מ ז"ל איך כתב דכל המפרשים זולת הנמקי יפרש הבעיא אף בסבלונות

מרובים והיה טעמו מכח צדדי הבעיא הלא לפי דבריו לעיל גם רשב"ם ז"ל ל"ג צדדים אלו וכיון דחזינן לשנים מכל דל"ג הכי מאין הרגלים לומר דכל המפר' זולת הנ"י יפרשו הבעיא וכו' דילמא כל הראשונים ז"ל ל"ג צדדים אלו ומאחר דל"ג כגירסתנו מנ"ל דפליגי על הנ"י בהא וילמד סתום מן המפורש ומה גם לפי מה שהוכחנו לעיל ממעונות אריות דברי הרי"ף והרא"ש והריטב"א ז"ל דל"ג כגירסתנו. ועוד אני אומר דמדברי הריטב"א ז"ל בחי' שהבאתי לעיל נראה לפע"ד דדעתו כדעת הנ"י דבעייתנו בסבלונות מועטים דוקא אבל בסבלונות מרובים פשיטא ליה לש"ס דמשלם כשעת הוצאה וכמ"ש הנ"י דלשון הריטב"א ז"ל מוכח דבמידי דתלי באכל שם בסעודת חתן איירי ונראה דס"ל דבסבלונות שאינם עשויים ליבלות כיון דסתמן להביאה לבית החתן אח"ך ודאי חשבינן להו כדין שולח יד ומשל' כשעת הוצאה וגם בצדדי הבעיא נראין הדברים לענ"ד דדברי הריטב"א ז"ל ודברי הנ"י בלכתם ילכו אל מקום אחד והיו לאחדים כאשר יראה הרואה ויעויין להר' עדות ביעקב סימן מ"ו דף ק"י ע"ד שכ' דרוב שמועות הריטב"א ז"ל היו עפ"י רבותיו והדברים ק"ו כשדברי הריטב"א ז"ל הם בחי' דהן הנה במעמד כמה מרבותיו וחכמים אחרים ואלו הוה חולק בדבר לא הוה שתיק מיניה וכ' עוד שכ"כ מהר"א ששון ז"ל בתשובה על הנ"י ע"ש והיותר שיש להרגיש הוא דאיך נחה דעתו של הפ"מ ז"ל בישוב דברי מהראנ"ח ז"ל בזה כיון דגם לפי דבריו הני מילי דמהראנ"ח לא אתו לא כפי פי' רשב"ם ז"ל ולא כפי פי' הנ"י ז"ל אלא דאמר מר דמסתמא שאר המפרשים פליגי עלייהו ושפיר יליף מ"ז וכל כי האי הו"ל למוהראנ"ח ז"ל לפרש ולא לקצר כ"כ במקום שאמרו להאריך. ואיברא דלענין פי' בעייתנו ביוקרא וזולא כן נראה לכאורה מדברי הריטב"א ז"ל הנזכר ויעויין בש"ע ח"מ סימן שס"ב סעיף י' יע"ש. תו ק"ק לענ"ד על הפ"מ ז"ל דהאריך להסביר לנו דכל סבלונות שהכלה שולחת כסבלונות מרובים דמו לבעבור סבב פני הדבר דנדון מ"ז הוו סבלונות מרובים כאלו חדשות הוא מגיד והלא זה הדבר מפור' יוצא מדברי מהראנ"ח ז"ל עצמו שכתב בתחילת תשובתו וז"ל ובגמרא אסיקנא דסבלונות מרובים שהחתן שולח הדרי וכתב הרשב"א דה"ה סבלונות וכו' ובגמרא איבעיא לן מהו שישלם שבח סבלונות וכו' ע"ש ומלשון זה מוכח בהדיא כי הרב ז"ל ד"ן ידין נ"ד כסבלונות מרובים וס"ל דבעיית הש"ס אסבלונות מרובים נמי וגם ממ"ש לקמן על דברי הנ"י יש לדקדק כן שכתב וז"ל הרי מבואר מתוך דברים אלו שאפילו הם סבלונות אין לו לשלם אלא כשעת הוצאתם עיין שם ובמה שדן הרב פ"מ ז"ל דבסבלונות שהכלה שולחת אין לחלק בין מועטים למרובים בפרט זה נקבצו דיו"ת בספרי האחרונים ז"ל לא ע"ט האסף (עד כאן נמצא):

סימן סה

אשר קדשני במצותיו עטרת ראשי אבא מארי. אנכי אשלח ענין אחד היכא דגרסינא לאיש שר ואוהב חד דפקיע לבי"א בית כ' גם את הארי:

לרוכי והוי דרופתקא דאוריתא אי אמר עקרנא טורא איעק"ר מפרקיה מחריפות"א דנהר"א תפיס לאלפא אומנוון. די על ידיה זהורית"א ואוריתיה מתכתבא באובריזוון. אולפניה שכיח ליה דהוא גל"י ומלפא וטעמיה כאיסקריטוון. אופרכא וחכימא דיאודאי יאי ויאי ליעול בי בנ"י זרעא מעליא בריש כל אסוון. מך יציב רחושי מרחשן שפוותאי כמה דחלי"ש ומתגלי חד מן סריקנא דבית קרקסוון דלא מציא פסיא קני"א קינ"א דשומשומני בהי עייל בינ"י אריוון. ברם דא גזרת עילאה רב סגנין דין הוא אבא איכו השתא משום כיסופא הא גופא קשיא הדמי' יתעביד כמה דשכיב אספסירא וחריפי איזמלוון. השתא צלות"י מצלתינ"ן ליפוש חיי סגי ומסגי יסגי ליה זוזוו"ן. ובעל דבביה נולי ביתיה ישתוי בזע פורפיריה חמשא אצטלוון. ושלמא דמר יסגי שלמ"א דכן רב היך נחלין דמדברין ומבועי עינוון. חזה הוית סוגיא דשמעתתא הכי אזלא במותב תלתא פ"י דכתובות ובתרי בבי קמא דף ח' ומציעא דף י"ד ויהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל ומני שים טע"ם וריח מכוון והכי הויא צורתא דשמעתא אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו וכו' מאימת הויא מכי דייש אמצרי ואיכא דאמרי אפי' באחריות דא"ל אחוי טירפך ואשלם לך ע"כ בש"ס ופליגי רבוואתא בפירושא דהך מימרא איש מהם ז"ל אחז צדיק דרכו וכל אחד שייר דרך לעצמו ז"ל כאשר מקצת מפירושיהם יתבארו פה בס"ד. הנה התוספות ז"ל שם בכתובות דף צ"ג ד"ה עד שלא החזיק הנשיאים הביאו דעת ר"ת ז"ל וז"ל אור"ת ואפי' נתן מעות וכגון דלא קנו בכספא שכותבים את השטר וקמ"ל דיכול ומותר לחזור בו וכו' והאי יכול מותר כדקתני נמי גבי מתנה התם ובדין היה דהו"ל למיתני מותר אלא אגב דקתני סיפא אין יכול תנא נמי רישא יכול עכ"ל ובד"ה ומאימ' כתבו וז"ל תימא מאי קמיבעיא ליה וכו' ויש לומר דהכי בעי ומאימת הויא חזקה איכא דיהיב כבר זוזי מאימת מהניא חזקה מכי דייש אמצרי אע"ג דגריע מנעל וגדר הויא חזקה הואיל ואיכא כסף כדפרישית עכ"ל מוכח מדבריהם ז"ל דלדעת ר"ת דש את המצר אינה חזקה גמורה אלא מאי דאהני הוא משום דאיכא כסף. וק' לע"ד דבסמ"ג עשין פ"ב מביא בשם ר"ת להפך שכתב וז"ל ומפרש ר"ת וכו' משהחזיק בה חזקה גמורה אעפ"י שלא נתן מעות ולא כתב את השטר אינו יכול לחזור בו וכו' ופי' דייש אמצרי וכו' ואשמועינן שהיא חזקה גמורה כאלו נעל וגדר ופרץ כל זה פירש רבינו

יעקב עכ"ל. עין רואה שכתב משם ר"ת דדייש אמצרי הוי חזקה גמורה וכ"כ הגהות אשרי פ"ק דקמא ע"ש. והדבר היותר קשה לע"ד הוא על המרדכי ז"ל פ"ק דקמא שכתב וז"ל וא"ת אם נתן המעות וכו' וי"ל דמיירי שנתן הכסף ובאתרא דאין כסף לבד קונה אלא חזקה עמו והשתא בעי מאימת הוי חזקה כיון שנתן הכסף דיו בחזקת כל דהו משהחזיק בו אינו יכול לחזור בו פי' משהחזיק חזקה גמורה אף על פי שלא נתן המעות ולא כתב את השטר וכו' וקמ"לן דתיקון חזק' גמורה היא כאלו נעל גדר ופרץ כ"פ ר"ת ז"ל עכ"ל הנך רוא' דמסכת עירובי"ן שנה כאן ובדברו מערי"ב ערבי"ם דתחילת דבר אמר מר דבעי מאימ' הוי חזק' דכיון שנתן את הכסף דיו בחזקת כל דהו מוכח דדייש אמצרי אינה חזק' גמור' לדעת ר"ת והיינו כמ"ש התוס' כנזכר ובתוך כדי דיבור שינה את טעמו וכתב דהוי חזק' גמור' לר"ת כמ"ש הסמ"ג ז"ל והגהות אשרי ויש לישב. ועוד קא חזינא שינוי בדבריו דרבוואתא הנז' הם אמרו בשם ר"ת דאיירי באתרא דלא קנו בכספא עד שיכתוב את השטר ואלו הוא ז"ל כתב דאיירי באתרא דאין כסף לבד קונה אלא חזק' עמו ונמשך אחריו הרב שלטי הגבורים פ"ק דקמא ופ"ק דמציעא ע"ש. ותבט עיני בשיטה מקובצת ממס' כתובות שהובאו שם דברי תלמידי ה"ר יונה שכתבו וז"ל ורבי' יעקב פי' דבשלא נתן המעות ולא נכתב השטר מיירי ודקא קשיא לך פשיטא דיכול לחזור בו דבאמיר' בעלמ' אינ' קונ' י"ל דהכא מיירי לענין קבולי מי שפרע ואצטריך לאשמועינן אעפ"י שכבר הודה בדבר וחוזר בו לא מחייב לקבולי מי שפרע אבל משהחזיק אינו יכול לחזור בו וקאי במי שפרע וע"ז שאלו וכו' ע"ש. ויש לדקדק לענ"ד דנרא' מדברי ר' יעקב דבעלמא כיון שכבר הודה בדבר אעפ"י שלא הי' אלא אמירה בעלמ' הגיע לפרק המקבל מי שפרע ולכאור' לדעתי הקצרה זה אינו דבדברים בעלמא לא מחייב לקבולי מי שפרע דהא אפי' אי יש בדברים משום מחוסרי אמנה פליג רב עליה דר' יוחנן במציעא דף מ"ט וס"ל דאין בהם משום מחוסרי אמנה וא"כ איך אפשר דבדברים איכא מי שפרע הא אפי' ר' יוחנן לא קאמר אלא דאין רוח חכמים נוחה הימנו אבל מי שפרע ליכא וכן פסקו כל הפוסקים דבדברים ליכא מי שפרע וכן מבואר שם פ' הזהב דף מ"ח ע"א ע"ש וא"כ הדר' קושיא לדוכתא דפשיטא דיכול לחזור וליתיה במי שפרע כנלע"ד. והנה התוס' ס"ל שם בד"ה ומאימת הנזכר כתבו עוד וז"ל וריב"ם מפ' שראובן מכר שדה לשמעון וקנה ממנו קנין גמור עד שלא החזיק בה אותה חזק' שתהא גילוי דעת שלא יחזור יכול לחזור דכי היכי דתקנו רבנן שיהא אדם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקי' באותו ענין מפני שלדע' כן הוא קונה ומקנ' שיחזור כל זמן שירצ' כל זמן שעסוקים באותו ענין ה"נ דעתו לחזור בו אם יצאו עליה עסיקין קודם חזק' בגלוי דעתו משהחזיק בה אינו יכול לחזור וכו'

ע"ש ונרא' מדברי התוס' דפי' ריב"ם הוא שקנא' בקנין סודר ועד שלא החזיק בה יכול לחזור כי היכי דתקנו רבנן בק"ס דיכול לחזור כל זמן שעסוקים באותו ענין כמבואר בטור סימן קצ"ה ה"נ דעתו וכו' ומשמע דה"ד בקנין סודר דכי היכי דתקנו וכו' אבל בשאר קנינים דלא תקנו הכי כמבואר בטור שם גם בענין זה כיון דכבר קנה באחד מן הקניני' אפי' לידש אמצרי אינו יכול לחזור בו וכ"כ להדיא בדעת ריב"ם מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל בשיטה מקובצת ממס' כתובות ע"ש. ועל פי זה לפי קיצורי יש לתמוה על מרן ז"ל בב"י סימן רכ"ו שכתב על דברי הטור שפי' סוגיין בכשנתקיים המקח בא' מדרכי ההקנאות וז"ל ודברי רבינו ז"ל בפי' מימרא זו כפי' ריב"ם שכתבו התוס' בפ' מי שהי' נשוי עכ"ל משמע מזה דס"ל דלריב"ם איירי בשקנ' באחד מדרכי ההקנאות ומדברי התוס' משמע להפך כמ"ש ועיין בדרישׁ' סס"י רכ"ו הנזכר שהסכים עם מרן דדעת ריב"ם כהטור וכן נרא' מדברי הרב ב"ח שם ומדברי רש"ל בספר ים של שלמה פ"ק דקמא סימן י"ט דלריב"ם איירי בקנ' באחד מדרכי ההקנאות ע"ש וק' עליהם כנז' ועיין בסמ"ג עשין פ"ב הנ"ל שכ' בשם ריב"ם דאיירי כשנתן מעות וגם כתב שטר ע"ש. וכ"כ המרדכי פ"ק דקמא בשם ריב"א ועיין להתוס' בפ"ק דמציעא שכתבו בשם ריב"א דמיירי בקנאה בקנין גמור כגון בחליפין ולא נתן מעות ע"ש. ובצפייתי צפיתי להרב חי' הלכות שכתב על דברי ריב"ם הנז' וז"ל ולפי פי' זה יש לקיים פירש"י לעיל שפירש דאיירי בלא נתן מעות ולא הוה פשיטא בלא החזיק בה כיון דקנה קנין גמור עכ"ל. ואנא זעירא נרא' לע"ד דלא מצית אמרת דרש"י ס"ל הכי משום דלפי' זה צ"ל דדייש אמצרי לא מהני לי' אלא לגילוי דעת דאלו לקנותו כבר קנייה בקנין סודר ורש"י כתב וז"ל אין יכול לחזור בו שהקרקע נקנית בחזק' כי א"ל חזק וקנ' ויש שמחזיקין מיד ונותנים מעות לאחר זמן ומשהחזיק בה נתחייב במעות עכ"ל וכן פירש בפ"ק דמציעא ע"ש. וכל ישר הולך עיניו יחזו דדעת רש"י דבחזקת דייש אמצרי הוא קונ' קנייה גמור' ולא דרך בזה דהוא לגילוי דעת כנלע"ד ואם דל הוא. אף שיש לידחק בדבריו ועמ"ש רש"י ז"ל מס' קידושין דף כ"ו ע"א ד"ה בחזק' ע"ש. והנה מדברי הרמב"ם פ"א דמכיר' דין י"ג מוכח דדייש אמצרי היינו שערבו עם שדותיו וס"ל דבחזקת דייש אמצרי קנה כשאר חזקות וכאלו נעל גדר ופרץ וראיתי להה"מ ז"ל שכ' וז"ל המוכר שדה לחבירו בצד שדהו וכו' אולי יצא לו מהפירו' שכתב הרי"ף גבי ההיא דאמרי' מאימת מחזיק בה מכי דייש אמצרי ואף ע"פי שרבינו מפרש' בפנים אחרים פי"ט אפשר שהוא סובר שהדין אמת עכ"ל וז"ל הר"מ פי"ט המוכר קרקע לחבירו אחר שקנה הלוקח בא' מן הדרכי' שקונים בהם קודם שישתמש בה יצאו עליו מערערים ה"ז יכול לחזור בו שאין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנ' בו ובאו התובעים

לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים ויעש' דין עם המערערים ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא ואפילו דש המצר שלה וערבו עם הארץ אינו יכול לחזור בו וכו' ע"ש. והנה לע"ד יש לדקדק על הה"מ דמדבריו משמע דהרי"ף פי' דדייש אמצרי היא חזק' גמור' וצריך לדעת מנ"ל דהלא בדברי הרי"ף לכאור' אין שום גילוי שהרי מה שפי' הרי"ף היינו מה הוא דייש אמצרי וז"ל יש מי שפי' מכי דייש אמצרי כגון שהיתה אותה שדה שקנה סמוכה לשדה שלו והיה ביניהם מצר ועכשיו כשקנה אותה אם דש אותו המצר שביניהם ונתערב וכו' הרי כבר החזיק בה וכו' ע"ש ובדברים הללו אין שום גילוי מה הוא סברתו דלא פי' אלא מה הוא דייש אמצרי דהיינו שעירבו עם הארץ כמ"ש הר"מ פי"ט. ואפשר דנפקא ליה להה"מ ממאי דנקט בלשניה הרי כבר החזיק בה דמשמע דהויא חזקה גמורה דאי לאו הכי לא הו"לל הרי כבר החזיק בה אלא ודאי דהויא חזקה גמורה כנלע"ד אגב דוחקא. ועיין בשו"ת מהרש"ך ח"א סימן ק"ע שתמה דמאין הוציא הרמב"ם דין זה דהויא חזקה גמורה כיון שהוא מפרשה בענין אחר פי"ט ע"ש וכבר מרן ז"ל בכ"מ יישב דעת הרמב"ם שכתב דפי' מאימת הויא חזקה כלומר דלא למצי למהדר וכו' ע"ש פירו' לפי' דכונת מאימת הויא חזקה הוא מאימת הויא חזקה גמורה שקונים בה ושמועלת דלא למצי למהדר ג"כ ומשיב מכי דייש אמצרי וז"ש מרן כנ"ל לדעת רבינו והוא יותר נכון בעיני ממ"ש הה"מ בכונתו דלדברי הה"מ האי דקאמרי בש"ס עד שהחזיק ועד שלא החזיק היינו עד שנשתמש ועד לא נשתמש וכמ"ש פי"ט וז"ל ופי' המחבר וכו' עד שלא החזיק בה פירו' נשתמש בה ע"כ ולפי' הא דס"ל לרבינו הרמב"ם דדייש אמצרי הויא חזקה גמורה לא נפקא ליה מהש"ס אלא שס"ל הכי מצד סברתו וכמ"ש הה"מ כאן אפשר שהוא סובר שהדין אמת אכן כפי פי' מרן דעד שלא החזיק היינו חזק' גמורה כנזכר נמצא דנפקא ליה מסוגיין והוא פי' יותר נכון בכונת הש"ס דאלו לפי' הה"מ ק' דלמאי הלכתא נקט הש"ס לישנא דחוקה אכן לפי פי' מרן א"ש וזהו הכרח הר"מ שס"ל דדיש אמצרי הויא חזקה גמורה. כנלע"ד ביאור דברי הרמב"ם ומרן כסף משנה ז"ל. וחזה הוית להרב ט"ז סימן רכ"ו שכתב עמ"ש הר"מ פי"ט וז"ל משמע דמ"ש בסיפא ואם נשתמש בה הלוקח מיירי ג"כ שכבר קנה בא' מהדרכים וכו' ואם כן ק' הא בתשמיש לחוד קנה השדה ע"כ ולע"ד לק"מ דאה"נ דתשמיש לחוד קנה כמו שכתב רבינו בדין זה אכן התם הוכרח למינקט בשכבר החזיק משום רישא דאי לא הוה נקיט הכי פשיטא דיכול לחזור ולא הוה אשמועינן מידי ואה"נ דתשמיש לחוד קני וכמו שכבר פסקו הכא בדין זה ולא צריכנא למה שתירץ הוא ז"ל דבעינן תרי מילי ואם נשתמש בה הוא במקום קנין וחסר עדיין סילוק מומין וכו' עיין שם דלע"ד זה אינו דכיון

שנשתמש בה אפילו לא קנאה בתחילה בשום קנין אינו יכול לחזור בו דהא כבר נהנה גם כן וכן כתב להדיא מרן ז"ל בכ"מ בדין זה ע"ש. איך שיהיה עלה בידינו דהרי"ף והרמב"ם סבירא ליה דחזקת דייש אמצרי היא חזקה גמורה כאלו נעל וכו'. ועל פי זה יש לתמוה לע"ד עמ"ש הרב שלטי הגבורי' פרק קמא דקמא ופרק קמא דמציעא וז"ל ודעת מיימוני פרק י"ט מה' מכירה והטור ח"מ סימן רכ"ו הוא כדעת התוס' שזכרתי וכן המרדכי פ"ק דקמא דמיירי שקנה שמעון שדה זו באחד מדרכי ההקנאות אלא שעדיין לא נתן המעות וכמש"ל וכ"נ דברי הרי"ף מדפיר' דייש אמצרי שר"ל שעירבו עם קרקעותיו כמו שפי' מיימוני והוא על שיטת התוס' דאין זה דרך ההקנאה ולא כפרש"י דפירש מתקן גבולי השדה ומגביהם שהוא אחד מדרכי ההקנא' לפי דעתו עכ"ל ודבריו אלה לענ"ד אינם אלא מן המתמיהין וכולם מקשה. חדא דרבי' הרמב"ם ז"ל מוקי לסוגיין דאיירי אף בנתן דמי' שכ"כ לפיכך יבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים. משמע כמ"ש וכ"כ הר"מ שם וכ"כ כל האחרונים ז"ל עיין בספרתם. וגם המררכי בפ"ק דקמא לא זכר שר אלא פירוש ר"ת והריב"א וכולם העמידם דאיירי בנתן דמים ופירש"י דאיירי בלא נתן דמים דחאו ז"ל ע"ש. ואם כן איך כתב להפך בדעתם. ומ"ש בדעת הרי"ף לא ידענא מאין הוכיח דס"ל דדיש אמצרי אינו חזקה גמורה הא אפשר שבזה שהשוה שתי השדות סבירא ליה דהוי חזקה כי היכי דהוי חזקה לדעת רש"י במגביה המצרים ותו דכבר כתב הה"מ דהוי חזקה גמורה לדעת הרי"ף וכמ"ש ותו אשתמיט מיניה דין זה דהרמב"ם שפסק דהוי חזק' גמורה הפך מה שהבין בדעתו ז"ל באופן שדבריו מרפסן איגרי. והנה הטור ז"ל סימן רכ"ו כתב וז"ל ראובן שמכר קרקע לשמעון ונתקיים המקח וכו' ויצא קול שיש עליו עוררים אם אחר שיצא הקול גילה הלוקח בדעתו שהיה רוצה לקיים המקח כגון שהלך סביב מצרי השדה לראות ענין השדה אז קיים המקח לגמרי וכו' ואם לא הלך על מצרי השדה לאאר שיצא הקול יכול לעכב המעות דכיון שיש עליו עוררין הוי כמו מקח טעות דלא סגי דלא צריך טרחא לב"ד ולמבטלי מעבידתי' והוי כשאר מומין למיהוי מקח טעות עכ"ל ובסי' קצ"ב צדיק עת"ק דברי הר"מ בדין זה שדש המצר שבין שתי השדות הוי חזקה ע"ש ולא כתב עליו מידי נראה דסבירא ליה כוותיה ואף על פי שהוא מפרש דש אמצרי דהבא שהולך על מצרי השדה מ"מ ס"ל דהדין אמת דלא גרע מרפק בה פורתא ודמי לפרץ כנלע"ד בדעתו. וראיתי בפרישה שם סימן קצ"ב שכתב וז"ל ודין זה כתב המ"מ דיצא מפי' הרי"ף על ההוא דב"ק דף ט' ראובן שקנה קרקע וכו' ויצאו עליה עסיקין וכו' וכתבו רבינו סימן רכ"ו עכ"ל. ומאשגרת לישניה מוכח דדין הרי"ף כתבו הטור סימן רכ"ו ויש לומר דהוא לא כתב אלא פי' הסוגיא כמ"ש הרא"ש וכנז' ויש לישב. והנה מדברי

הטור בסימן רכ"ו מוכח דדוקא החזיק אחר שיצא הקול שהלך ע' המצר וגילה בדעתו שרוצה לקיים המקח אינו יכול לחזור בו אכן אם קודם הערעור הלך על מצרי השדה יכול לחזור בו ולזה נוטים דברי אביו בפסקיו פ"ק דמציעא ובתשובה כלל צ"ז וכמ"ש האחרונים וע' בישו"ש פ"א דקמא סימן י"ט וע' בחי' הרשב"א שם בפ"ק דקמא. ומדברי הנמקי יוסף פ"ק דקמא מוכח דס"ל כהטור דכל זמן שלא הלך על המצר אחר שיצא הערעור יכול לחזור בו שהרי כתב וז"ל עד שלא החזיק בה על כרחך וכו' אלא הכא כבר קניה ויצאו עליה עסיקין ואח"כ לא החזיק בה דגלי דעתו דאדעתא דהכי אינו רוצה בו וכו' משהחזיק בה אחר שיצאו עליה עסיקין החזיק בה בדרך שמגלה דעתו שרוצה בו וכו' איכא דאמרי וכו' מ"מ כיון שהחזיק בה לאחר מכאן שיצאו עסיקין. דליכא טענת מקח טעות וכו' ע"ש. עינינו הרואות דדעתו ז"ל כדעת הטור כדמוכ' בתוכחת מגולה מדבריו ז"ל. וק' לע"ד שבפ"ק דמציעא כתב איפכא שהרי כתב וז"ל עד שלא החזיק בה לאו מחוורו וכו' ואפ"ה אם קודם שנשתמש בה יצאו עליה מערערים יכול לחזור בו שאין לך מום גדול מזה שקודם שנשתמש בה יצאו עליה מערערים וכו' אבל כשהחזיק בה כלומר שנשתמש בה קודם שיצאו עליה עסיקין אין זה מ"ט אלא הרי הוא כאלו יצאו עליה אחר זמן מרובה ע"ש הרי בהדיא שכתב שכיון שהחזיק קודם שיצאו עליה עסיקין אינו יכול לחזור בו ונמצא שסותר את עצמו ממקום למקום והתימא ממוהרש"ך ז"ל בח"א סימן ק"ע שהוכיח מדבריו פ"ק דקמ' שס"ל כהטור ולא זכר מדבריו פ"ק דמציעא שס"ל להפך. ואנכי הרואה להרב ב"ח ז"ל שכתב על סברת הטור הלזו וז"ל והכי משמע לישנא דגמ' חייתא דקטרי סברת וקבילת משמע דידע הערעור וסבר וקביל כיון דדייש אמצרי אלא דק"ל דא"כ ללישנא קמא אמאי באחריות יכול לחזור בו אפילו דייש אמיצרא הלא כיון שנודע לו ערעורן ואפ"ה דייש אמיצרא כבר גילה בדעתו שרוצה לקיים המקח עכ"ל. הנה מ"ש דלישנא דגמ' אתי כהטור לע"ד טפי אתי להחולקים דס"ל דכיון דדייש אמצרי כבר גילה בדעתו דמקבלה בכל ענין וזהו סברת וקבילת ר"ל דכבר סברת מכח הסברא שאפשר שיבאו עליה עסיקין וקבילת אכן להטור לא אתי שפיר כ"כ דכפי דבריו הול"ל ראית וקבלת ומאי סברת דקאמר. וכן ראיתי שכתב בספר אסיפת זקנים ממסכת מציעא משם הראב"ד וז"ל ובאמת וברור כ"ש אם משיצאו עליה החז'ק שכבר ראה וקביל ואין סבר וקביל אלא ראה וקביל עכ"ל. ומה שהקשה לדעת הטור לעד"ן דאה"נ דכיון דדייש אמצרי גילה בדעתו שרוצה לקיים המקח וכן הוא האמת שזה רוצה לקיים המקח אכן הלוקח הזה יוצא לטעון דכיון דס"ס צריך לשלם לו מעותיו יעכב המעות בידו משום דאיכא טרחא דליקום בדינא ובדיינא וכשלא יזכו בדין אז יגדל פר"ע

מעות השדה ולעולם דרצונו לקיים המקח אכן רוצה לעכב המעות כי היכי דלא ליקום וכו' כנז' וזהו דלישנא קמא כיון שהוא באחריות אפילו משהחזיק בה יכול לחזור בו ר"ל לעכב המעות בידו כדבר האמור כנלע"ד לישב דעת הרא"ש והטור. תו חזיתיה להרב ב"ח שכתב וז"ל ומ"ש רבינו ואם לא הלך על מצרי השדה וכו' כלומר וכו' ומשמע מדבריו דבלא אחריות יכול לעכב המעות אעפ"י שלא הלך על מצרי השדה אבל ר"י כתב בפי' דאפילו קנאה שלא באחריות נמי יכול לחזור בו ואפשר לומר ג"כ דר' נמי הכי ס"ל אלא דכתב דאפי' בקנאה באחריות ואין צריך לומר בקנאה שלא באחריות ויש לדקדק אמאי נקט ויצאו עליה עסיקין ת"ל דבא לחזור מטעם שהוזלה א"נ רוצה שיעשה לו אחריות. ואפשר לומר דאם בא לחזור מטעם שהוזלה או מטעם שקנאה בלא אחריות אינו יכול לחזור בו מאחר שכבר קנאה בא' מרדכי ההקנאות אפילו לא דייש אמצרי וכ"כ הר"ר ירוחם ע"ש הרמ"ה אבל כתב עוד דנראה עיקר כשיטת התוספות והראב"ד ורוב המפרשים דאף ברוצה לחזור מטעם שהוזלה או שרוצה שיעשה לו אחריות נמי יכול לחזור כל זמן שלא דייש אמצרי וצ"ל לפ"ז דיצאו עליו עסיקין דנקט לרבותא אף על פי שלא נתברר עדיין הערעור עכ"ל ודבריו מוקשים ועומדי' לע"ד זה יצא ראשונה במ"ש תחלה דהטור סבירא ליה דבלא אחריות וכו' אבל ר' ירוחם וכו' ואפשר דרבינו ס"ל הכי וכו' דהא על כרחיך צ"ל דהטור ס"ל שגם בלא אחריות כל זמן שלא הלך על מצרי השדה יכול לעכב המעות דאלת"ה הוי הפך הש"ס דלכ"ע אף בלא אחריות עד שלא החזיק יכול לחזור בו אלא ודאי צ"ל דגם לדעת הטור ה"ה שלא באחריות וא"כ מה זה שכתב אבל ר' ירוחם וכו' ואפשר וכו':

ומה שכ' עוד טרם בואי לדבריו אציגה נא דברי הר"ר ירוחם בנ"ט ח"ב דאייתיה בידיה הרב ז"ל וז"ל ומה שכתבתי שקנאה בקנין גמור זולתי שלא נתן מעות ורוצה לחזור החטם שהוזלה או שרצה שיעשה לו אחרי'ת ויכול לחזור כל זמן שלא עשה המעשה שנראה שנתרצה זהו לדעת התוס' ורוב המפרשים. כ' רמ"ה כי הא דאמרי' בשלא באחריות בשלא החזיק שיכול לחזור דוקא כשמכר סתם ולמ"ד אחריות לאו ט"ס הוא אבל כתב לו בפי' שלא באחריות אינו יכול לחזור מאחר שקנה בא' מדרכי ההקנאות אפי' לא גלה דעתו בשום מעשה המוכיח שנתרצ' במקח וראשון נר' עיקר וכ"כ הר"א עכ"ל. הן עתה אנחנו תמהי"ם על הב"ח שכ' שס' הרמ"ה דדוקא מטעם עסיקין יכול לחזור בו אכן מטעם הוזלה או קנאה שלא באחריות אינו יכול לחזור דלפי ע"ד דברי הרמ"ה אינם ענין לזה כלל אלא דברי הרמ"ה הם דאפי' מטעם עסיקין אינו יכול לחזור בקנה שלא באחריות דוקא מאחר שכבר קנא' וכו' ואזיל לשיטת הנמקי יוסף ז"ל שכ' פ"ק דקמא

דהאי שלא באחריות דנקט אביי הוי דלא כהלכתא וכו' ע"ש וכ"כ הכה"ג ז"ל בהגהת ב"י משם ס' מורה צדק שדברי רבינו ירוחם בשם הרמ"ה הן הם דברי הנ"י ע"ש וזו אינה צריכ' לפנים דאפי' בתחלת העיון לא יעלה על הדעת שמ"ש רבינו ירוחם בשם רמ"ה קאי אמאי דסליק מיניה אלא שהוא ענין בפ"ע וסברתו הוא כסברת הנ"י. ואני תמוה מהרב ב"ח איך נלכד ברשת זו. ומה שכ' רבינו ירוחם וראשון נרא' עיקר היינו שבתחילת דבריו קאמר דאפי' קנה שלא באחריו' יכול לחזור כשלא החזיק וע"ז קאי מ"ש וכ"כ הר"א ואינו ענין למאי דסליק מיניה. גם מ"ש הרב ב"ח ז"ל דדעת התוס' דאף ברצה לחזור וכו' ולפ"ז עסיקין דנקט וכו' לע"ד אחרי שאלת המחיל' מהדר גאונו גם בזה לא בא אל נכון דעדיין אפשר דגם דעת התוס' דכשלא יצאו עסיקין ובא לחזור מטעם שהוזלה וכו' כיון שכבר וכו' אינו יכול לחזור ואיני יודע מה מציאה מצא בדברי הר"ר ירוחם דהכי הוא דעת התוס' דמ"ש הרב ירוחם וזה שכתבתי וכו' לפ"ד כונתו דהיכא שיצאו עליה עסיקין ומחמת זה יצא לטעון דהוזלו דמיה ורוצ' לחזור בו מחמת העסיקין שיצאו ולא נהנה רוצה שיעש' לו אחריות או יחזור ע"ז קאמר דיכול לחזור. אכן כשלא יצאו עסיקין אלא שרוצ' לחזור מטעם שהוזלה וכו' בזה לא דבר ה"ר ירוחם. והעד ע"ז דקאמר וזה שכתבתי וכו' דאי אמרת דכונתו כדכתיבנא ניחא דמ"ש וזה שכתבתי היינו מ"ש בריש דבריו דכשיצאו עסיקין ורו' לחזור מחמתם יכול לחזור והיינו דינא דגמרא אלא אי אמרת דאיירי אף כשלא יצאו עסיקין מה ז"ש וזה שכתבתי וכו' הלא לא הזכיר מזה לעיל. אלא ודאי דכונתו כמ"ש כנלע"ד ודו"ק היטב. בבעו במטו מיניה דמר אל ישית עלינו חטאת דמילי דקטנותא נינהו לפי מעוט השנים ואני תפלה מצהרים יקום חלד וגם ה' יתן הטוב כל שכיות החמדה כאשר תאוה נפשו ונפש אדם מועט פור"ס מן החיים סוכת שלום החיד"א ס"ט:

סימן סו

תשובה דשדר לן שופריה. דרך ככב וקם שבט מלא האור"ה.
טובינא דחכימי מרגניתא דלית בה טימי גלי עמיקתא ומסתרתא. צנא דמליא ספרי סודרן ופלפלן בטעמא וברוב' ובחכמתא. סכינא חריפא דמקשה כבר לקישא על כל מלתא ומלתא כ"ד קושיתא אם למקרא ולמסורת תמים כתיב ביה צדיק כתיב ביה כאלעזר איש ברתותא. ה"ה החכם השלם זה סיני כמה"ר חי"דא נר"ו יאיר כאור החמה בתקופתה: אכי"ר:

אחרי החיים ורוב שלום עד בלי די הדא אמרה איך קבלתי הכתב והמכתב אשר כוננו ידיו קדש ואורו שתי עיני כי טעמתי טעם כעיקר דאוריתא. לדידי חזי לי שואל כענין ומשיב דברים נכוחים מבין דבר מתוך דבר ומדמה מלתא למלתא. שלם הוא ושלמה משנתו וכל מקום ששנה ופיר"ש כולם כאחד ירוצו לשמוע דברי אלהים חיים דנפקין מפומיה הלכתא גברוותא. א"כ איפא אני בעניותי מה אענה ומה אומר ותושיה נדחה ממני ואין בי לא דעת ולא תבונה לא מנה ולא מקצתה. הרק אך הואיל והדבר יוצא מפי לא אחשך להשיב אמרים מעט מזער עד מקום שידי מגעת ואבא היום עפ"י סדר קונטריסו. פתח דבריו וראשית אמריו ראיתי למעכ"ת שהוקנה לו דמדברי התוס' דכתובות דף צ"ג נרא' דחזק' דדייש אמצרי לר"ת לאו חזקה גמורה היא ומאי דאהני הוא משום דאיכא כסף ואילו בסמ"ג הביא משם ר"ת דחזקה דדייש אמצרי הויא חזקה גמורה וכן כתבו הגהות אשירי. ואני אומר דהן אמת דאילו לא היינו מוציאין לר"ת בפי' דסבירא ליה דהוי חזקה גמורה היינו אומרים דסבירא ליה כדעת התוס' אבל כיון שמצאנו להסמ"ג והגהות אשירי והמרדכי והגהות מיימון שהביאו משם ר"ת דהוי חזקה גמורה מאן לימא לן ומה הכרח יש למימר דמאי דכתבו התוספות דלא הוי חזקה הוא לדעת ר"ת לעולם אימא לך דלדעת ר"ת הוי חזקה גמורה והתוס' ס"ל כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא ס"ל דאיירי בדאיכא כסף כדעת ר"ת וס"ל דחזקה דדייש אמצרי לאו חזק' גמורה היא ומשום דאיכא כסף מהני' ור"ת סובר דחזקה דדייש אמצרי הוי חזקה גמורה ומה שלא תרצו בגמ' מאי נעל גדר ופרץ הוא לאשמועי' דחזקה דדייש אמצרי הוי חזקה גמורה כעין נעל גדר ופרץ. וחזינא ליה למר שהביא ע"ז לשון המרדכי והוקשה לו דלאו רישיה סיפיה ולאו סיפיה רישיה וכתב עליו ויש לישב ואני בעניי יגעתי ולא מצאתי ישוב נכון לדבר אבל אין ספק אצלי שט"ס יש בלשון ומתיבת והשתא בעי עד תיבת משהחזיק הוא מיותר וכן נראה שלשון המרדכי הוא לשון הסמ"ג עצמו וזהו טעות הניכר ודוק עוד כ' כת"ר לשון תלמידי ה"ר יונה שהביאו פי' ר' יעקב דמיירי שלא נתן הכסף וגם לא כתב את השטר ודקא קשיא לך פשיטא דיכול לחזור בו י"ל דאיירי לענין קבולי מי שפרע ואשמועינן דאעפ"י שכבר הודה בדבר וחוזר בו לא מחייב לקבולי מי שפרע וכו' ע"כ ותהי מר עלה דמוכח מדבריו דבעלמא כיון שהודה בדבר אעפ"י שלא נתן מעות מחייב לקבולי מי שפרע אם חוזר בו וזה אינו דבדברים בעלמא ליכא מ"ש כאשר מבואר בפרק הזהב יע"ש. ואין ספק אצלי שאגב שטפיה לא שלטה עינו עין עיונו בלשון תלמידי הר' יונה שהוקש' להם קושיא זו וז"ל ואין זה נראה שלא חייבו מי שפרע אלא בנתינת מעות שהיא קניה גמור' מה"ת כדאמרי' מה"ת מעות קונות וכו' וכיון דמ"ה

הי' ראוי שיקנו תקנו חכמים מי שפרע אבל בקניה שאינה מ"ה לא מצינו מי שפרע ע"כ הרי בהדיא דהוקש' להם קושי' זו. וגדול' מזאת הקשו דאעפ"י שיחזיק בה חזקה דדייש אמצרי כיון שאינה חזקה מעליתא ליכא מי שפרע דאנן בעינן קניה גמור' מ"ה כגון נתינת מעות כדי לחייבו במי שפרע עוד הביא כת"ר דברי התוספות שפי' בשם ריב"ם דאיירי שקנה ממנו קנין גמור ואעפי"כ יכול לחזור בו אם יצאו עליו עסיקין כל זמן שלא החזיק בה אותה חזקה שתהא גלוי דעת שלא יחזור בו ופי' דבריו דמיירי שקנאה ממנו בקנין סודר אבל בשאר דרכי ההקנאות אינו יכול לחזור בו דכמו דאינו יכול לחזור כל זמן שעסוקין באותו ענין ה"נ אינו יכול לחזור מחמת עסיקין וכ' שכן הביא להדיא מוהר"ר בצלאל אשכנזי בדעת ריב"ם ועפ"י זה הוקשה לו דברי מרן הב"י שכ' על דברי הטור שפי' דסוגיין איירי כשנתקיים המקח באחד מדרכי ההקנאות דדעתו כדעת ריב"ם מדברי התוספות נראה דריב"ם לא איירי אלא בקנין סודר זהו תורף לשונו. ולענ"ד נראה דהרב ב"י ודעימיה ראו דברי הסמ"ג והמרדכי והגהות מיימון שהביאו בשם ריב"ם דמיירי בנתן מעות וכתב השטר ובודאי שהם ז"ל מפרשים דברי התוספות דמיירי שקנאו באחד מדרכי ההקנאות ולא בקנין סודר דוקא כמו שפי' הרב בצלאל וכיון שכן דבריהם עיקר ומשום הכי כתב הב"י דדעת הטור כדעת ריב"ם וכן כתבו הגהות מיימון דדעת הרמב"ם כדעת ריב"ם ואעפ"י שהמרדכי כתב ריב"א בא' ט"ס הוא וצ"ל ריב"ם וכבר כתבנו דלשון המרדכי הוא לשון הסמ"ג עצמו. האמנם דברי הב"י הם הפך ההגהות מיימון דהב"י פי' בדברי ריב"ם כמו שפי' הטור וכמ"ש הב"ח יע"ש והגהות מיימון פי' בדברי ריב"ם כמו שפירש הרמב"ם והרמב"ם והטור חלוקים ורחוקים זה מזה כמו שיראם הרואה. ואפשר לומר דמ"ש ההגהות דדעת הרמב"ם כדעת ריב"ם הוא לענין דאיירי שקנא' בא' מדרכי ההקנאות אבל לענין העסיקין אפשר לפרש בדברי ריב"ם כמו שמפרש הב"י וכ"נ קצת מלשון ההגהות ודוק. אחרי כתבי זה אנכי הרואה שאי אפשר לומר כן שהרי דברי ריב"ם כמות שהביאם הסמ"ג והגהות מיימון אינם סובלים פי' הטור אלא כדעת הרמב"ם ממש כמו שיראה המעיין וכיון שכן קשיא להרב ב"י שכתב דדעת הטור כדעת ריב"ם. עוד הקשה כת"ר להרב חדושי הלכות שכ' דלפירוש ריב"ם שפי' דמיירי שקנאו ממנו בקנין גמור יש לקיים פי' רש"י לעיל דאיירי בלא נתן מעות וכו' דאיך אפשר לומר דלרש"י מיירי שקנה ממנו קנין גמור שהרי כתב אינו יכול לחזור שהקרקע נקנית בחזק' וכו' ע"כ תו' לשונו. ולדידי חזי לי דגם הרב חידושי הלכות לא קאמר דלרש"י מתורצת הקושיא שהקשו התוספות דבלא החזיק בה פשיטא דיכול לחזור בו כיון דלא נתן מעות דרש"י ס"ל כריב"ם דאיירי בקנה ממנו קנין גמור דזה ודאי אי אפשר לאמרו וכמ"ש כת"ר והדין

עמו אלא שכונת הר"ב חידושי הלכות לומר דלריב"ם שפירש דקנה ממנו קנין גמור י"ל דאיירי בלא נתן מעות כמ"ש רש"י לאפוקי מפי' א' של תוס' דלא איירי בשקנ' ממנו קנין גמור דהתם ודאי אי אפשר לפרש כפי' רש"י דבלא נתן מעות איירי דא"כ פשיטא דיכול לחזור אלא ודאי דבנתן מעות איירי וכמ"ש התוספות. וכן נראה שזוהי כונתו מדכתב בסוף דבריו וכן הוא בתוספות פ"ק דב"ק ע"ש ושם דחו התוספות פי' רש"י בשתי ידים ודוק. עוד הביא לנו כת"ר דברי הרב המגיד דפרק א' מהלכות מכירה ודקדק עליו דלכאור' אין שום גילוי בדברי הרי"ף דדייש אמצרי הוי חזקה גמור'. והוא מפרק לה דאולי נפקא ליה ממאי דנקט בלישניה הרי כבר החזיק בה דמשמע דהוי חזקה גמור' עכ"ל ולענ"ד נראה דאי משום הא לא אירייא דלישנא דגמ' נקט ומאי משמעות איכא בדברי הרי"ף יותר מן הגמ' ואי לישנא דגמ' הוי דוקא א"כ הו"ל להרב המגיד לאתויי מן הגמ' דדייש אמצרי הוי חזקה. ומה שנרא' לי בכונת הה"מ הוא דס"ל דכיון שלא פי' הרי"ף דאיירי שקנאו תחיל' בא' מדרכי ההקנאות משמע דס"ל כפי' רש"י או כפי' ר"ת וא"כ ע"כ לומר דחזק' דדייש אמצרי הוי חזקה גמורה וכיון שהוא מפרש דייש אמצרי היינו שעירבו עם שדותיו משם יצא לו לרבינו דהויא חזקה וכ' ע"ז ואעפ"י שהוא מפרשה בפנים אחרות אפשר שהוא סובר שהדין אמת כלומר דאף על גב דכפי מה שפי' הוא ז"ל בסוגיא לא משתמע דדייש אמצרי הוי חזקה גמורה ופי' עד שלא החזיק ומשהחזיק הוא עד שלא נשתמש ומשנשתמש מ"מ אפשר שהוא סובר שהדין של הרי"ף דס"ל דהוי חזקה הוא אמת אלא דבפי' הסוגיא אינם שוים כנ"ל כונת הה"מ. וכן נראה שהבין מהרש"ך בדבריו והקשה עליו דכיון דהרמ' מפרשה בענין א' כמ"ש בפי"ט וכו' והטור מפרשה באופן אחר ומי שידקדק בדברי הרי"ף אפשר לפרשם או כהרמ' או כהטור וכו' א"כ יש לתמוה על הרמ' מהיכן יצא לו הדין הנז' למעלה ע"כ כונתו להקשות דאף על גב דלא פירש הרי"ף דאיירי שקנאו מתחילה בא' מדרכי ההקנאות לישנא דגמ' נקט וכיון דאפשר לפרש דבריו או כהרמ' או כהטור מנין יצא לו להרמ' דין זה והן אמת דנעלם ממנו דברי הכסף משנה דכיון שלא באו במקומן אינו רחוק שאגב שטפיה לא ראה אותן. אבל לבי אומר לי שאפי' אם הי' רואה דברי מרן הי' דוחה אותן מעיקרן שמלבד שהסברא נותנת דאם לא קנאו מתחילה בא' מדרכי ההקנאות אעפ"י שדש אמצרי יכול לחזור בו שהרי לא עשה אלא כדי לקנות הקרקע ומי יימר דנהנה בו ולא דמי להיכא שקנאו מתחילה בא' מדרכי הקניות דהשתא כשדש את המצר מוכחא מלתא דלהנאתו מתכוין. עוד בה שמדברי הרמ' משמע הכי דאי כפי' מרן דמ"ש בגמ' מאימת מחזיק בה הוא דלא למצי למהדר ואפי' אם לא קנאו מתחילה. א"כ הו"ל לרבינו לאשמועינן דין זה

והכי הל"ל ואם נשתמש בה הלוקח כ"ש ואפי' דש המצר שלה וכו' אינו יכול לחזור אפי' אם לא קנאו מתחילה בא' מדרכי הקניות שהרי נהנה בו ומדסתם משמע דתרתי בעינן כמ"ש הט"ז. וספר זה בקשתיהו ולא מצאתיהו כדי לעיין היטב דבריו. וראיתי להה"מ בפי"ט שאחר שפי' הסוגיא לפי דעת הרמ' כתב ז"ל וכבר ידעת דעת רבינו דשימוש הוי חזקה לקנות וכאן אפילו לאחר קניה יכול לחזור בו קודם תשמיש וכו' ע"כ ולכאורה נראה שאינם מובנים דבריו דמה הוקשה לו לכתוב דברים אלו. ועלה על דעתי במחשבה תחילה לומר דהוקשה לו דכפי פי' רבינו אמאי נקט בגמ' עד שלא החזיק הו"ל לומר עד שלא נשתמש לזה תירץ דדעת רבי' דשימוש הוי חזקה לקנות וא"כ שפיר נקט לשנא דחזקה ואע"ג דלא אצטריך לקניה אלא לשימוש. אבל בראותו דבריו בפ"א חזרתי לאחורי דמשם נראה בהדיא דלשנא דחזקה לאו דוקא מדלא הביא ראיה מן הגמ' דדייש אמצרי הוי חזקה. ועוד דהלשון עצמו דפי"ט אינו סובל פירוש זה מדסיים וקאמר וכאן אפילו לאחר קניה יכול לחזור בו קודם תשמיש דלכאורה הוא מיותר. ואפשר דרצה לתרץ קו' הט"ז והכי פי' וכבר ידעת דעת רבינו דשי' הוי חזקה לקנות ואפי"ה בכאן אפילו לאחר קניה בשי' שהרי נהנה ג"כ יכול לחזור בו קודם תשמיש דתרתי בעינן וכמ"ש הט"ז. עוד אפשר לומר דס"ל כמרן הכ"מ והכי פי' וכאן השמיענו דאפילו לאחר קניה יכול לחזור בו קודם תשמיש ולעולם שאם קנאו מתחילה בשימוש אינו יכול לחזור שהרי נהנה בו ג"כ וכמ"ש כת"ר דברי רבינו. וכל זה דוחק ועלה בדעתי לפרש דבריו באופן אחר ומפני דוחקו לא ניתן ליכתב סוף דבר שלא ירדתי לסוף דעתו וצ"ע. ואל זה אביט למה שתמה כת"ר על הרב שה"ג שכתב על הרמ' והמרדכי דלדידהו מיירי שעדיין לא נתן מעות שהרי מפו' בדברי הר"מ והמרדכי דבנתן מעות מיירי ע"כ ולענ"ד אפשר לומר דע"כ לא כתבו התוס' דמיירי שלא נתן מעות אלא משום קושית דאי בנתן מעות אייר אמאי יכול לחזור משהחזיק אם לקחה באחריות ללישנא קמא אבל לעולם כל שלא החזיק יכול לחזור בו אעפ"י שנתן מעות כדעת הרמב"ם וגם הר"מ לא קאמר אלא לענין דינא אבל בפירוש הסוגיא מפרש כפי' התוס' דבלא נתן מעות אייר ומההכרח עצמו שכתבו התוס' ז"ל. וא"כ שפיר קאמר השה"ג שעדיין לא נתן מעות כלו' שלכולם פי' הסוגיא מיירי בלא נתן מעות וכמ"ש התוס' ואעפ"י שהטור ס"ל דבלא נתן מעות איירי לענין דינא היינו משום דס"ל דצריך שיחזיק אחר שיצאו העסיקין אבל אם לא החזיק אחר שיצאו העסיקין אע"פ שהחזיק קודם לכן יכול לחזור בו וא"כ ע"כ לומר דבלא נתן מעות איירי דאי בנתן מעות אמאי יכול לחזור וכי לעולם יהיה יכול לחזור בו וכמ"ש התוספות. גם מה שכתב הר"ן בכתובות וז"ל עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו אם לא נתן המעות

וכו' אפשר לדחוק ולומר דלפירוש הסוגיא קאמר אבל לענין דינא כל שלא החזיק יכול לחזור אעפ"י שנתן המעות וכדכתיבנא. וכן נראה מדבריו שם שהקשה מהאי דאמרינן בפ' חזקת דאם נמצאת שאינה שלו אינו חוזר עליו ותירץ דהתם מיירי לאחר שהחזיק ומאי קושיא לימא דהתם מיירי שכבר נתן המעות אלא ודאי דכל הזמן שלא החזיק יכול לחזור אעפ"י שנתן המעות. אחרי כתבי ראיתי בפסקי תוס' דמציעא שכתבו הקונה שדה שיש עליו עוררין ולא נתן מעות חוזר ע"כ מוכח בהדיא דבנתן מעות אעפ"י שלא החזיק עדיין אינו יכול לחזור בו הפך מה שכתבתי וכן כתב רבינו ירוחם בשם התוס' גם בהגהת אשרי פ"ק דב"ק נראה שהבין דברי התוס' באופן אחר הפך מ"ש. והיותר נראה דחסורי מחסרא בדברי השה"ג והכי קאמר אלא שלדעת התוספו' מיירי שעדיין לא נתן מעות כמש"ל ודוק. עוד תעה עליו כת"ר במה שכ' דמדברי הרי"ף נרא' דאיירי שקנאו מתחיל' בא' מדרכי הקניות מדפי' דייש אמצרי שכל שעירבו עם קרקעותיו כמו שפי' הר"מ וכו' ואמר מר עלה לא ידענא מאין הוכיח מדברי הרי"ף דס"ל דדייש אמצרי אינה חזקה גמורה הא אפשר דבזה שהשוה שתי השדות הוי חזקה וכו' ע"כ וכן אמת דדבריו קשים להולמם ונלאתי מלעיין בהם וכדי שלא יהיו דבריו מוקשים ועומדים אמרתי על צד הדוחק דאפשר דכונת הרב הוא לומר דמדפירש הרי"ף חזקה דדייש אמצרי כמ"ש הרמ' כלו' דבעינן שיהא משתמש ונהנה בקרקע משמע דס"ל כהתוספות דאין זה דרך ההקנא' אבל לעולם דס"ל דהוי חזקה לקנות כמו שפסק הרמב"ם. עוד הקשה כת"ר על הרב הנ"י שדבריו סתרי אהדדי שבפ"ק דב"ק אזיל בשיטת הטור ובפ"ק דמציעא אזיל בשיטת הרמב"ם גם תמה על מהרש"ך שלא זכר דברי הנ"י פ"ק דמציעא ע"כ. ואנא גברא רבה קא חזינא ותיובתא קא חזינא וגדולה היא בעיני. ותו איכא למידק על מהרש"ך איך כתב שהנ"י אזיל בשיטת הטור שהרי הטור ס"ל דאיירי בלא נתן מעות ואילו מדברי הנ"י מוכח בהדיא דאיירי אף בנתן מעות. וי"ל דמ"ש מהרש"ך דהנ"י אזיל בשי' הטור הוא לענין החזק' דצריך שיחזיק אחר שיצאו העסיקין אבל בנתינ' המעות הם חלוקים דלהנ"י אפי' בנתן המעות יכול לחזור כל זמן שלא החזיק אחר שיצאו העסיקין ומשום הכי כתב בתחילה דבריו דהאי שלא באחריות הוא דלא כהלכתא משום דלא מצי למימר דההיא דרב זביד איירי בנתן מעות דלדידיה אפי' שנתן מעות יכול לחזור בו אבל למאן דס"ל דסוגיין איירי בלא נתן מעות מצינן לאוקמי שפיר ההיא דרב זביד כשנתן מעות ומשום הכי אינו חוזר עליו ודוק. והנה ראיתי דברי הרשב"א בחדושיו שכ' וז"ל כשהחזיק אחר שיצאו העסיקין קאמר ומשום הכי לא מצי למהדר וכו' אבל אם לא החזיק בה לאחר מכאן אעפ"י שדש אמצרא קודם שיצאו העסיקין יכול לחזור בו ודוקא כשלא החזיק

בה חזקה גמורה וכו' והיינו דנקט הכא דש אמצרי וכו' ע"כ. ולא ירדתי לסוף דעתו דאי איירי שלא קנאו מתחילה באחד מדרכי ההקנאות א"כ אפי' שדש את המצר אחר שיצאו העסיקין אמאי אינו יכול לחזור דהא חזקה דדייש אמצרי לא הוי חזקה לקנות לפי דעתו ואפי' אם לא יצאו עסיקין נמי יכול לחזור כל זמן שלא החזיק במשפט. ושמא י"ל דלענין מי שפרע איירי ומיירי כשנתן מעות והשתא אם לא החזיק בה אחר שיצאו העסיקין יכול ומותר לחזור בו כיון שמפסיד הכל אבל אם החזיק אחר שיצאו עליה עסיקין אינו יכול לחזור בו דכבר גילה דעתו דניחא ליה בה ואם בא להחזיר צריך לקבולי מ"ש ועל זה כתב ודוקא שלא החזיק בה חזקה גמורה אבל אם החזיק חזקה גמורה בין קודם שיצאו עסיקין בין לאחר שיצאו העסיקין אינו יכול לחזור בו מאחר שכבר קנאו קנין גמור. ומ"מ העיקר חסר בדבריו ועדיין צ"ע:

ואבא היום למה שהרבה להקשות על הרב ב"ח וזה יצא ראשונ' במה שהביא ראים לדעת הטור מלישנא דגמ' דקאמר סברת וקבי' דמשמע דידע ערעורן ותהי מר עליו מדברי הראב"ד שדקדק הפך מזה מלשון הגמ'. ואני אומר דאיברא דאין הכרח מלשון הגמ' דסבר וקביל היינו שידע ערעורן אבל יותר נראה כדעת הטור דלדעת החולקים עליו לא אתי שפיר כ"כ לישנא דגמ' דקאמר סברת וקבי' דכלום איבעי ליה לאסוק אדעתיה שיצאו עליו עסיקין וכי אדם עשוי למכור קרקע שאינו שלו ואה"נ דלדעת הטור הו"ל לומר ראית וקבי' ולא אתי שפיר לישנא דגמ' מ"מ יותר נראה פי' בגמ' מפי' החולקים עליו ודוק. ובמה שהקשה הב"ח על הטור חזינא ליה למר שהליץ בעד הטור קאמר דאה"נ דהלוקח הזה רוצה לקיים המקח דכיון דדייש אמצרי גילה בדעתו שרוצה לקיים המקח אכן רוצה לעכב המעות בידו משום דאיכא טרחא דליקום בי דינא ודיינא וכו' עכ"ל. ולענ"ד נראה דלישנא דיכול לחזור בו קשיתיה להב"ח דמשמע דיכול לחזור מכל וכל וכל שהמקח קיים גם המעות אינו יכול לעכב דא"ל אחוי טרפך וכל שיכול לעכב המעות גם יכול לחזור בו אם רוצה זולת אם רוצה לעכב המעות משום יראה כמו שכ' הרא"ש ז"ל ומהת מ' על הפריש' שכ' וז"ל על מ"ש רבינו אפי' אם קנה באחריות פי' דה"ל לומר כיון שקנה באחריות אין דעתו לקנות אלא נכסים משופים מכל ערעור וכו' וכמ"ש התוס' וכו' ע"ש דמה טענה היא זאת לשיטת הטור הרי ידע ערעורן ואח"כ החזיק דנרא' דרצה לקיים המקח וכמ"ש הב"ח. אשר על כן נראה לי להליץ בעד הטור דס"ל דלישנא קמא יכול לחזור אף שהחזיק אחר שיצאו העסיקין משום דא"ל אין דעתי לקנות אלא נכסים משופים מכל ערעור וכמ"ש הפרישה ואף על גב שהחזיק אחר שידע הערעור מצי א"ל סברתי שמא מהתל הוא בי או המוכר מסלקו מעלי אבל לטרוח וליקום

בדינאודיינא לא בעינא ודוקא כשקנה באחריות מצי טעין האי משום דאיכא אומדנא שאין דעתו לקנות אלא נכסים משופים מכל ערעור אבל כשקנה שלא באחריות לא מצי טעין האי וכיון שהחזיק אחר שידע הערעור אינו יכול לחזור בו שכבר גילה דעתו וליכא אומדנא כלל כנ"ל ודוק. עוד הקשה כת"ר על הב"ח שכ' דאפשר דבלא אחריות אינו יכול לחזור אע"ג דלא דייש אמצרי ואפשר דבלא אחריות נמי יכול לחזור ומאי דנקט רבינו באחריות הוא לרבותא ואצ"ל שלא באחריות ע"כ דדברים אלו קשים להולמי דהא ע"כ צ"ל דהטור ס"ל דגם בלא אחריות יכול לחזור בו דאלת"ה הוא הפך הש"ס וא"כ מה זה שכ' אבל ר"י וכו' ואפשר וכו' עכת"ד. ולדידי חזי לי דברי ב"ח מיוסדי' על אדני פז ופי' דבריו כך הוא ממ"ש באחריות משמע דוקא באחריות יכול לחזור בו. אבל שלא באחריות כלומר כשפיר'. לו אינו יכול לחזור אף ע"ג דעדיין לא החזיק ומ"ש בש"ס דאם לא החזיק יכול לחזור בו אפי' שלא באחריות הוא היכא דכ' סתם ולמ"ד אחריות לאו ט"ס הוא אבל לדידן דקי"ל אחריות ט"ס לא משכחת לה אלא כשפי' דשלא באחריות מוכרה לו וכשפי' דשלא באחריות מכרה לו אינו יכול לחזור דהלכה כרב וביד דאמר נמצאת שאינו שלו אינו חוזר עליו וכמ"ש הנ"י ועל זה כתב אבל ר"י כתב בפי' דאפי' שלא באחריות יכול לחזור בו כלומר אף על גב דפי' הפך דעת הנ"י. ואפשר לומר דרבינו נמי הכי ס"ל ונקט באחריות לרבותא וההיא דרב זביד אפשר לאוקמא כשנתן מעות א"כ כשהחזיק בה וכמ"ש ר"ן ודוק. עוד תמה כת"ר על הב"ח שכ' שסברת הרמ"ה דדוק' מטעם עסיקין יכול לחזור אכן מטעם הוזלה או שקנאה שלא באחריות אינו יכול לחזור וכ' דדברי הרמ"ה אינם ענין לזה כלל אלא דברי הרמ"ה הם דברי הנ"י וכו' דלא יעלה על הדעת שמ"ש ר"י בשם רמ"ה קאי למאי דסליק מניה וכו' עכת"ד. ואני אומר דגם הב"ח מודה שדברי רמ"ה הם דברי הנ"י וכמ"ש מעכ"ת וזו אינה צריכה לפנים אבל ס"ל דקאי נמי למאי דסליק מניה דממה שחילק הרמ"ה בין כשמכרה לו סתם ולמ"ד אחריות לאו ט"ס הוא בין כשפי' לו דשלא באחריות מוכרה לו משמע דס"ל דדוקא מחמת עסיקין יכול לחזור ומשום הכי כשפי' לו אינו יכול לחזור דא"ל להכי זבני לך שלא באחריות וכו' אבל אי ס"ל להרמ"ה דאפי' אם בא לחזור מחמת שהוזלה או שרוצה שיעשה לו אחריות יכול לחזור כל זמן שלא גילה דעתו שנתרצה במקח לא הוה מפליג בין כשמכר לו סתם להיכא שפי' לו בהדיא דאעפ"י שפי' לו בפי' דשלא באחריות מוכרה לו יכול לחזור כנ"ל והדק היטב מפני שהכ"ל יפה. ובמה שהקשה עוד כת"ר על הרב הנזכר דמה מציאה מצא בדברי רבינו ירוחם דדעת התוס' דאפי' אם בא לחזור מחמת שהוזלה וכו'. יכול לחזור. גם בזה אני אומר שהן אמת שרפי"ם עומדים דברי ר"י במה שכ' וזהו שכתבתי

וכו' וכמ"ש כת"ר והוא דקדוק אמיתי אבל פי' הוא דחוק קצת בדברי ר"י ופשטן של דברים כמ"ש הב"ח ודו"ק. זהו מה שעלתה מצודתי לעמוד בענין זה ומעכ"ת שי' בעומק פלפולו יברר אוכל מתוך פסולת ואת היותר תזרם ורוח תשאם. הלא כה דברי דורש שלומו וטובתו נאמן אהבתו והיה זה שלום רב.

סימן סז

גרמ"א דנפל להמית ילד ממזר. ולהבין לשון הרמב"ם פ"ה דרוצח הולך וחוזר:
שאלה אשת איש שנאנסה ונתעברה ואחר קצת ימים בא בעלה ותלתה בו וילדה ובעלה סבור שהוא בנו אך היא נאנחה כי יודעת בבירור שהוא ממזר ומרוב שיחה וכעסה הניחתו ימים בלי יניקה ומת והיא מר לה ושאלה אשה אם צריכה כפרה. ואגב לינהר לן עיינין בדברי הרמב"ם סוף פ"ה דרוצח המזבח קולט וכו' כי דבריו נפלאו ממני ושכמ"ה:
תשובה אם לגבר אשר דרכו נסד"רה כל שהוא תותב בחדרי משכיתו איבעי ליה לעיוני בספרן של צדיקים וספרין פתיחן, מה ליחיד הקל ארח ללון שלא מן המוקף כל ספרי הקדש בשגם הוא בצ"ר וכאבו נעכר מה מקום הניחו. ואולם בעבור זאת מאשר יקרת בעיני אמרתי ויהי מה שיתי אותות"י אלה בקרבו והולכי על דרך שי"חו. לית אנא מוביד סברי יפליא חסדו לי והראני אותו ואת נוהו ושבתי לשלום ידי לעושיהן בחצרות אלהינו יפריחו. כי"ר:
בראש הרי"ם מט"י כתי"ב אשא בשיחי בדברי הרמב"ם שאתה שואלני אליך נשאתי את עיני בשני' שלשה גרגירי' בראש אמי"ר. הנה במכות דף י"ב ע"א אמרי' אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב וינס יואב אל ה' ויחזק בקרנות המזבח טעה שאינו קולט אלא גגו והוא. תפס בקרנותיו. טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא. תפס מזבח של שילה אביי אמר בהא נמי טעה שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו ואיהו זר הוה. ופירש"י ה"ג והוא תפס במזבח של במה שעשה דוד לפני הארון וכו' ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה בגבעון עכ"ל. וחמות"י ראיתי או"ר להרב דינא דחיי עשין ע"ה דף פ"ה ע"ד שהוקשה לו דאימא שנס לשילה שהיה רחוק כי ירא מעבדי שלמה לבא אל מזבח של ירושלם. ועין אדם בזאת ישתכל המשתכל דינ"א קמשתעי צידד כמה צדדין הרב ז"ל יעויין בספרו הבהיר די"נא יתיב. ואני בער ולא אדע מה ראה הרב לכל זה והרי מפורש בזבחים דף קי"ח ע"ב והכי אתמר התם כשמת עלי חרבה שילה ובאו לנוב כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו לגבעון וכו' ע"ש וכ"כ הרמב"ם ריש ה' בית הבחיר' שס"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת

עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש וכשמת שמואל חרב נוב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש עכ"ל וא"כ שפיר כתב רש"י דאי אפשר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה בגבעון כלומר שחרב שילה והמזבח בנאוה בגבעון. ואין צורך להאריך ולדקדק בפרטות בדברי הרב הנז' דיש ויש רק אנכי העירותיהו בעיקר דבריו. ובזה ראיתי להריטב"א בחידושיו שם שכ' וז"ל והוא תפס מזבח שילה כך הגירסא וק' דבימי דוד לא הי' משכן שילה כדאמר כשמת עלי נתקיי' ויטוש משכן שילה לכך גריס רש"י והוא תפס במזבח במה ויפה כיוון. ויש גורסין מזבח גבעון וכו' ויש לקיים גירסת הס' דשילה לאו דוקא אלא לפי שהוא היה עיקר משכן יותר מכלם חוץ מבית עולמי' וכלן נטפלין לו כו' לכך אמר שילה כי גבעון תחת שילה קם עכ"ל בעיניך תביט כי דברי הריטב"א ברור מיללו דהדין עם רש"י. ובמ"ש הריטב"א בסוף דבריו לקיים גירסת הספרים נתישבו דברי סמ"ג שהביא גירסת ותפס במזבח שילה דעליה קאי הרב דינא דחיי וכן הגירסא בירושלמי פ"ב דמכות גגו של שילה. עוד כ' רש"י טעה יואב בדרש' דמעל מזבחי ולא מעל מזבחי וכסבו' דהיינו טעל מזבחי עכ"ל וכ' הר' מהר"ש אלגאזי בס' תאוה לעיני' ע"ד רש"י וז"ל קשיא ליה דלימא דטעה נמי שאינו קולט שוגג והוא הרג מזיד ותירץ דבזה לא טעה שאלו היה בורח למזבח בית עולמים על גגו אף במזיד נקלט אלא שמה שטעה בפי' מעל מזבחי דכי אמרי' במזיד אינו קולט ה"ד מעם מזבחי אבל על מזבחי אפילו במזיד קולט דדיוקא דולא על מזבחי גבי כי יזיד כתיב וכן בשוגג אף מעם מזבחי קולט וכו' וכ"כ הרמב"ם פ"ה מרוצח ועוד אפשר דהוא היה שוגג בענין זה כמ"ש התוס' וכו' ורד"ק כתב כי לא היה קולט המזבח אלא שגגה ועל גגו וק"ק דלחשוב דטעה דמזיד הוה ותו וכו' דבשוגג אפילו אינו על גגו קולט דהא כתיב וכי יזיד מעם מזבחי הא בשוגג אפילו מעם מזבחי וכי בעינן גגו היינו למזיד וכו' וצ"ל דיש ט"ס וכו' ע"ש באורך:. ודברי הרב המלך שלמה קשים לשמוע דדברי רד"ק הם כדברי הרמב"ם דאין קולט אלא שוגג ועל גגו והוא כתב משם הרמב"ם דשוגג קולט מעם מזבחי. ונראה שהוא הבין בדברי הרמב"ם דמ"ש ברישא דהמזבח קולט בשוגג היינו אף מעם מזבחי ומ"ש אח"ך אין קולט אלא גגו של מזבח בית עולמים קאי למזיד. וזה דבר קשה כי הרמב"ם לא הזכיר מזיד כלל ומוכח דקאי למאי דסליק מיניה בהורג שוגג ודבריו הם כדברי רד"ק ממש. וכן מוכח מדברי הרשב"א בתשובה סימן תקכ"ד שזה דעת הרמב"ם כאשר יראה הרואה. ואחזה אנכי להרב הגדול מופת הדור מהרח"א בספר הבהיר מקראי קדש כי הש"ג ישי"ג על דברי הרב מהרש"א הנזכר וז"ל ומ"ש דיואב מזיד היה ליתא דשוגג היה כמ"ש התוספו' דהיה חושבו מורד במלכות והוי שוגג וע"ש שהרמב"ם ורד"ק כתבו דגגו קולט אפילו

מזיד ליתא שלא כתבו דקולט אלא שוגג ועבודה בידו ומזיד לעולם אינו קולט ופסק כסוגיין דמכות עכ"ל, ומה שהשיג. ברישא במ"ש דיואב מזיד היה מהתוס' לא זכיתי להבין מאי קשיא ליה אטו גברא אגברא קרמית הרי הרב מהרש"א לדברי רש"י קאמר. ותו אשתמיטתיה דברי הרשב"א בתשו' הנזכר שכתב בעד רש"י כמ"ש מהרש"א ממש. וגם מהרב מהרש"א נעלם שלא הזכירו והוי תניא דמסייע ליה. וכן ראיתי להריטב"א בחידושיו שפירש כהרב הנזכר וכתב שכן כתב רש"י. ושם כ' במה טעה יואב דהוה דריש מעם מזבחי סמוך ולא בקרנותיו וכו' ע"ש. והרב מהר"ש אלגאזי הנזכר דמפרש דברי רש"י שטעה ולא פירש מה סבר יואב אפשר דהיה פשוט בעיניו. תו ק"ק על הרב מהרח"א דהא הרב מהרש"א נמי הזכיר דברי התוס'. ועל מהרש"א ק"ק דלשיטתו דשוגג קולט אף מעם מזבחי איך נתפייס בדברי התוס' והלא לדברי התוספות ק' א"כ לא טעה יואב דצריך גגו כמו שאמר רב. ואח"ך הקשה לדברי רד"ק דבשוגג לא בעינן גגו ואיך קאמר רב דטעה יואב בזה והלא שוגג היה. ומה שהשיג הרב מהרח"א על הרב הנזכר מהרמב"ם יפה השיג וכמו שכתבנו בעניותנו. אך קיצר שלא כתב דהרמב"ם בעי בשוגג גגו הפך הרב הנזכר ועיין מה שכתב הרב בישרש יעקב ובעץ החיים בשני מקומות ע"ש. ומרן בכ"מ כתב עמ"ש הרמב"ם מי שפחד מן המלך וכו' וז"ל יש לתמוה שזו טענה טובה ליואב לומר שלא טעה ועוד דא"כ לא היו יכולים לקחתו להמיתו שהרי לא הרג בהתראה לאבנר ועמשא והתוס' כתבו ס"פ נגמר הדין דף מ"א וא"ת היאך נתחייב יואב וכו' שהיה חושבו מורד במלכות וה"ל שוגג וי"ל דלא נתחייב אלא משום הוא גופיה שהיה מורד במלכות ופשטיה דקרא ושמעתא לא משמע שנהרג אלא מפני שהרג ואף לפי דבריהם עדיין הקושיא במקומה עומדת שכיון שלא היה חייב אלא מדינא דמלכותא המזבח קולט ומיהו אפשר דמורד במלכות שאני דאין המזבח קולטו עכ"ל. והרב דינא דחיי דף פ"ו ע"ג האריך לדחות דברי מרן וכתב דדעת הרמב"ם דגם מי שפחד מן המלך וכו' בשגם כתב הר"מ דאף זר קולט מ"מ צריך שיהיה במזבח בית עולמים ובגגו והאריך בזה. ועל מ"ש מרן דמורד במלכות אינו קולטו הקשה דאי הכי איך לא מנו ליואב טעות אחר שאינו קולט מורד במלכות והוא חשב שקולט זהו קצור תורף דבריו ע"ש באורך וכ"כ הרב בספרו כנה"ג בהגהות הרמב"ם ע"ש:

ואני בעניי אומר דדעתו נראה שהוא כמ"ש מרן בכסף משנה שהרי כתב הרמב"ם וברח למזבח ונסמך לו הרי שכתב ונסמך לו מוכח שאינו בגגו דאלת"ה האי ונסמך לו יתר ואינו נראה מה שפירש הרב הנז' דר"ל ונסמך לו לגגו דפשוט דמוכח בהדיא שאינו צריך גגו. והשתא דבפירוש כתב דאף זר ואף נסמך למזבח משמע דגם לא בעי בית עולמים

ורמזה הרמב"ם במה שכתב ואין לוקחין אותו מן המזבח למות לעולם ר"ל לעולם בכל זמן בין במזבח שילה בין במזבח בית עולמים ולא הוצרך לפרש יותר דכיון דא"צ כהן וגגו של מזבח ממילא מובן דסתם מזבח קולטו. ואפשר דלמד הרמב"ם זה ממה שראינו דרב מנה שתי טעיות ביואב והו"ל למנות טעיות אלו באדוניה דכתיב ואדוניהו ירא מפני שלמה ויקם וילך ויחזק בקרנות המזבח והו"לל שטעה אדוניה שאין קולט אלא מזבח בית עולמים וגגו ואביי לימא דטעה דהיה זר וכו' ומדחזינן דלא מיירו במעשה אדוניה הקודם לשל יואב שמעינן דכיון שפחד מהמלך כדין עשה אדוניה דסתם מזבח קולטו אפילו בקרנותיו ואפילו זר. ומאי דקשיתיה להרב דינא דחיי על מרן דכפי דבריו אמאי לא אמרו שטעה יואב טעות דמורד במלכו' אינו קולטו אפשר לומר דיואב מסתמא ידע דמורד במלכות חמיר ומי כמוהו לדעת דיני מורד במלכות אך סבר יואב דבהורג נפש קולט וכן מורד במלכות וטעה אעקירא בהורג נפש דחשב דהיה קולט סתם מזבח ובקרנותיו וז"ש שטעה דאינו קולט אלא במזבח בית עולמים וגגו מפני שהיה חושב דמורד במלכות שוה להרג נפש והיה טועה:

פש גבן בעיקר דין הרמב"ם למען דעת מקור דבריו ומנא ליה דינים אלו אשר יסד דבקצתן יש להעיר מסוגיות הש"ס דנראין הפך דבריו. ואפשר דהרמב"ם סמך על הירושלמי פ"ב דמכות דאמר רבי יוחנן אתון אמרן בשם רב סבור היה יואב שקרנות המזבח קולטות ואינו קולט אלא גגו של שילה אינו קולט ושל בית עולמים קולט ואני אומר לא מזבח קולט ולא גגו קולט ולא של שילה קולט ולא של בית עולמים קולט אין לך קולט אלא שש ערי מקלט לבד ואפשר יואב דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישים היה טועה בדבר זה א"ר תנחומא לסנהדרין ברח כהדא דתני הרוגי בית דין נכסיהם ליורשי' הרוגי מלכות נכסיהם למלכות אמר יואב מוטב שאהרו בבית דין וירשוני בני ואל יהרגני המלך וירשני עכ"ל וקשיא ליה להרמב"ם דלפ"ז דכל עצמו דיואב לברוח לסנהדרין מאי קאמר קרא וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח הול"ל וינס יואב אל השערה אל הזקנים ומאן דכר שמיה מזבח. ולכן מפרש דיואב ראש השלישים בחכמה עשה שהדין הוא שהמזבח קולט למי שברח מן המלך ואין הפרש בזה ובין שילה ובין בית עולמים ובין קרנותיו לגגו. אך אם הרג נפש אין המזבח קולט אא"כ בבית עולמים ועל גגו. והוא נסתפק אם שלמה רוצה להורגו בדין מורד במלכות או שעל שהרג אבנר ועמשא ולכן הלך והחזיק בקרנות המזבח. שאם טעם שלמה מחמת מרדין קנה את עצמו במזבח. ואם על שהרג דבזה אין תועלת במזבח מ"מ אהני ליהרג בבית דין ונכסיו לבניו. וא"כ מינה נשמע דמורד במלכות המזבח קולטו ומסכים זה מדראינו דאדניה החזיק זאת לפני'

בקרנות המזבח וע"ז החזיק יואב. אבל במזיד אינו קולט וז"ש רבי יוחנן ואני אומר לא מזבח קולט וכו' כלומר דבהורג במזיד אינו קולט כלל. וגם בשוגג אח"ך מוליכין אותו לערי מקלט כמ"ש הרמב"ם וכן מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו לעיר מקלטו וז"ש רבי יוחנן אלא שש ערי מקלט בלבד כלומר דמוליכין אותו שם (כמו שפירש בפני משה) אבל מודה דקולטו לשעה שלא יהרגנו גואל הדם אחר זמן בחזרתי לביתי אשו"ר ברהטי"ם בספרי אחרוני ומצינו שנכנסו בדרך זה אך יש שינוי ממה שכתבתי בעניותי. ויש להעיר קצת בדבריהם לא ע"ט האסף רק זה אומר שראיתי להרב מרכבת המשנה ח"ג שכתב לישב סוגית יומא דרבי עקיבא קאמר מעם מזבחי ולא מעל מזבחי דגגו קולט אף במזיד דרבי עקיבא סבר על ממש אך אנן קיימא לן על בסמוך וא"כ אפילו על מזבחי ר"ל סמוך והאריך בזה. ועם האדון הסליחה דהך פלוגתא היא כי כתיב בקרא על אז פליגי תנאי אי על דכתיב בקרא על ממש או על בסמוך וזו אינה משלנו דהכא לא כתיב בקרא על אלא אנן הוא ddרשינן מעם מזבחי ולא מעל מזבחי וכונתנו מגגו ובזה אין כאן מחלק' והכי דרשינן מעם מזבחי דהול"ל ממזבחי וכתיב מעם מזבחי כדי שנדרוש ולא מגג מזבחי וזה כונתנו באומרנו ולא מעל מזבחי. דעל שאנו אומרים אינו בכתוב דנימא כיון דעל על בסמוך ופשוט. גם אשו"ר אגב רהטאי להרב הנזכר שכתב בתוך דבריו דיואב היה שוגג בהריגת אבנר דסבר דאבנר היה יכול להציל עצמו באחד מאבריו של עמשא ופ"ח מהלכו' חובל כתב המר"י כולי זלה"ה בשם הרב משנה למלך זלה"ה דהנרדף יכול להרוג לרודף אף שיכול להציל עצמו באחד מאבריו וכו' ע"ש. והוא אגב שטפיה דהרב משנה למלך בלשון זה אמרה וכתבו ז"ל כאשר עיניך תחזינה ולאו מדנפשיה אמרה הרב משנה למלך כאשר חשב הרב מרכבת המשנה ז"ל. גם הרב אור חדש בספר כתנות אור פ' בראשית הבין דהריב"ש אמרה להא שמעתא והוא אגב ריהטיה דמהר"י כולי כתב דבגליון הריב"ש ראה כתוב מהרב משנה למלך והרי הוא כמבוא"ר. והחילוק הזה מפורש יוצא מפי הגאון הרא"ם פ' וישלח כמ"ש הכנה"ג בלשונות ורמזו מהר"י כולי שם. והרב שבות יעקב ח"ב סימן קפ"ז הקשה מדברי רש"י בסנהדרין דף ע"ד שכ' בנרדף עצמו דחייב להצילו באחד מאבריו וכתב דזה נעלם מהרב כנה"ג בלשונות ע"ש. אמנם בזמנינו יצא לאור ספר דינא דחיי ובדף צ' ע"ד הקשה מפירש"י הנזכר. ולמאי דאתאן עלה לשון הרמב"ם דמזבח אינו קולט וכו' הודעתי הן כתיב כאן כי עתה ראיתי לאחרוני זמנינו האריכו בזה ולאפס פנאי ומה גם הא למגמר בעתיקא לא הוה אפשר לי למיק' בדברי הרב מרכבת המשנה הנזכר ויתר האחרונים ומכללם הרב פנים מאירות ח"א סימן פ"ה. אך מידי עוברי בספר פנים מאירות צופה

הייתי שכתב דשלמה המית ליואב שלא כדין ואין למדין מן המלכות ע"ש באורך. ואני אמרתי בחפזי מדעתי כי קשה לומר כן על המלך שלמה בתחילת מלכותו. ומה גם דכדי לישב פסקי הרמב"ם אמר זה מדעתו וכן לא יעש' להוציא לעז על המלך החכם משום קושיא בהרמב"ם. ובירושלמי אמרו גבי פרדה אין למדין ממלכות ודחאוהו יעויין שם:

מעתה רגע אדבר במאי דשאיל מר באשה הקושי"ת בעבור העצר"ה ותמנ"ע היתה אל ד"ד ומי ד"ד ואל המיתו נשאה נפשה כי ממזרא לא חיי ועלה ונסתפ"ק אי בעיא כפרה ולקבל תשובה. אגיד לך ידיד נפש דבדיק לן מר במילי עתיקי אשר בספר נכתבים וימצא כתוב בספר קטן הנק' קול יהודה אשר הוא מחידושי גאוני הדור ומהמלקט ובחולין דף י"א כתב וז"ל נ"ל לפשוט שאלה אחת שראיתי בתשו' מהר"י (כעת לא ידעתי איה מקום תשובה זו ומאן ניהו מר) באשה אחת שנאנסה והרה לזנונים ומת בעלה ותלתה בו בבעלה ואח"כ הרגה את הולד הממזר על ידי רעבון שמנעה החלב ממנו וכו' אם מחויבת לעשות תשו' או לא הואיל דממזרי דלא ידיע לא חיי והוי כמו גברא קטילא קטיל ונ"ל לפשוט ממ"ש הגמ' מנא לן דאזלי' בתר רובא אתיא ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא דלקטיליה ליחוש דלמא לאו אביו וכו' אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא ויש להקשות דילמא שאני התם מדלא חיישינן להרוג את הממזר אין לנו למילף ממנו דאזלינן בתר רובא משום דב"ד הורגין אותו ממה נפשך אי לאו ממזר הוא שפיר קטלינן ואי ממזר הוא הא ממזר דלא ידיע הוא ולא חיי וגברא קטילא קטיל כמ"ש התוספות גבי דילמא טריפה הוא שהרג שבית דין הורגין אותו ממ"נ אלא וכו'. אמנם גבי ממזר לאו גברא קטילא הוא שמא יזדמן שישא ממזרת ויכול לחיות לכן נראה שמחוייבת לעשות תשו' כמו שהרגה ולד כשר עכ"ל. ומ"ש בסוף דבריו דלאו גברא קטילא הוא שמא יזדמן שישא ממזרת לא נהירא דמילתא פסיקתא אמור רבנן דממזרא דלא ידוע לא חיי גם מה שסיים שמחוייבת לעשות תשו' כמו שהרגה ולד כשר יש לדחות דהגם דתש' בעיא אין להחמי' עליה כמו שהרגה ולד כשר ואין בדבריו ראיה ע"ז. ואעיקרא דדינא פרכא דהראיה דמייתי ממאי דבעי למילף הש"ס ממכה אביו למיזל בתר רובא ואי אמרת דממזר לא ידיע יכול להורגו מאי ראיה מייתי שאני במכה אביו דממ"נ יכולים להורגו אלא ודאי דאין יכולים להורגו. אינה ראיה לנ"ד דדילמא אין יכולים להורגו בידים אבל זו שגרמה מיתתו אפשר דאינה צריכה כפרה כיון דממזרא לא ידיע ולא חיי והו"ל כגברא קטילא ועוד יש לדחות דאמרו רז"ל דהא דממזרא דלא ידיע לא חיי היינו מזמן עזרא דהתפללו אנשי כנסת הגדולה על זה אבל קודם עזרא ידיע ולא ידיע כי הדדי נינהו וחיו והש"ס מייתי ממכה אביו קודם עזרא דגם דלא ידיע חיי. ועוד יש לדחות דהראיה דמייתי הש"ס למיזל בתר רובא

הכי הויא דדילמא זה המכה בא מגוי ועבד הבא על אשתו דהולד כשר. ולעולם דממזרא דלא ידיע דלא חיי אין קפידא בהריגתו דגברא קטילא קטל. אמנם נראה פשוט דאשה זו דנ"ד צריכא כפרה ותקבל תשובה דכיון דולד זה ישראל מעליא הוא ומחללין שבת במילתו כמ"ש הרב כנה"ג סוף ה' מילה ודאי אסור לגרום לו מיתה. ולו חפץ ה' להמיתו משום דממזרא דלא ידיע הוא הוא השליט אמנם אנן בדידן לא שרי לן אפי' לגרום לו מיתה. וכבר ידוע שפסק הרמב"ם דהורג טריפה פטור מדיני אדם דוקא ומוכח דחייב בדיני שמים וכמ"ש הרב דינא דחיי ע"ש ובשגם בנ"ד היה גרמא מ"מ פשיטא דבעיא כפרה דהרי אפי' לחיי שעה מפקחין פקוח נפש ומחללין השבת כמבואר ביומא דף פ"ה מצאו חי פשיטא לא צריכא דאפי' לחיי שעה הרי מפורש דמפקחין פקוח נפש ומחללין השבת לחיי שעה וכן מבואר באסור והתר הארוך כלל נ"ט דין ל"ח. ואפי' בגוסס דרוב גוססין למיתה כתבו התוספות בנדה דף מ"ד ע"ב דמחללין עליו את השבת אע"ג דרוב גוססין למיתה אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב. וכבר הרב שבות יעקב בח"א סימן י"ג הוכיח כן ודחה דברי הרב בית יעקב שפסק דגוסס אין מחללין עליו את השבת. ואתה תחזה שם להרב שבות יעקב שתמה על מ"ש הרב כנסת הגדולה א"ח סי' ש"ל דמוכח מדבריו דגוסס אין מחללין עליו את השבת וכ' כן לישב תשובת הגאונים סימן רמ"ח ואגב רהטאי ראיתי להרב יד אהרן שם בא"ח סימן ש"ל שהשיג על הרב כנה"ג מתוספו' נדה בדיבור הנזכר וכ' שדברי התוספות הם בתשובת הגאונים ע"ש באורך. ותימא עלי דאם תוספות כתבו דמותר להורגו באם תמצא לומר עדיין התמיהא קיימת על תשובת הגאונים דמורין הלכה למעשה להורגו ולא קרעינן לכריסה וכו' במקום שמפו' בש"ס דמחללים שבת עליו. ואדרבא הי"ל להשיב דאפי' בשבת מחללין וכ"ש בחול וקרעינן לכריסא וכו' ולא ידעתי איך נתפייס הרב יד אהרן בזה ותו לא ידעתי אמאי לא תמה על הרב כנה"ג בדין גוסס כמו שתמה הרב שבות יעקב. ותו דלא זכר מדברי הרב שבות יעקב כדרכו להורות דברי האחרונים ואילו היה רואה תשובת הרב שבות יעקב היה שב מידיעתו ודוק כי קצרתי:

באופן דמחללין השבת אפילו לחיי שעה. והדברים ק"ו בנ"ד דהכא גם דממזרא דלא ידיע לא חיי מ"מ עדין אפשר שחי איזה שנים ועדיף מטריפה. וממזר מצווין להחיותו כדתנן סוף הוריות ופסקוה הפוסקים ויש עוד לצדד בזה בכמה פרטים כאשר יראה המעיין ולדוחק השעה אקצר ואעלה. ומר ניהו לעולם יעלה. מלא ביתו שיתין הלולי. זהב לא יפחות כסף לא יפחות בכס"ף מלא. כי"ר. זאת עולה מן המדב"ר. כי הדבר פשוט כי האשה זו צריכה כפרה על האי שופרא דבלי ותקבל סיגופים ותעניות כפי כחה

וככל אשר ישית עליה ר"ב המקום ובית דינו דפקיע שמייהו ואל אצילי. וברוח מבינתם יוציאו לאור משפט עניה זו הומיה היא וצור"רת אי גנוחי אי ילולי. לישב דעתה וכבוד אלהים הסד"ר דבר דלא תיתי לאתרשולי. הלא זה דברי איש רש ונקלה. הצעיר וזעיר חיד"א ס"ט:

סימן סח

קודם שירה חדשה אם בהוצאת ס"ת יאמר וזאת התור' דבר שבקדוש':

שאלת ממני על אשר כתבתי אני בעוניי בקונטריס לדוד אמת סימן ד' סעיף ד' דהמתפלל בכונות האר"י זצ"ל לא יפסיק בפ' וזאת התור' קודם שירה חדשה רק בעיניו יביט אל הס"ת ויחשוב פ' וזאת התור' בלבו. וקשיא ליה למר שהרי הרב כנה"ג בתשו' סימן נ"א שהצריך לומר וזאת התור' דעל זה כתבתי דהמתפלל וכו' סיים בתשו' זו וז"ל ומה גם דלר"ת ור"י והגאונים כיון דשומע כעונה הו"ל הפסק א"כ לדידהו אין אנו מרויחים בשתיקה כלום עכ"ל וא"כ אם יחשוב הוי כהפסקה דאפי' בשתיקה סברי דהוי הפסקה כ"ש אם שותק וחושב דהוי הפסק':

תשובה ידיד נפשי הט אזנך ושמע דליכא למיחש למידי. חדא דמ"ש ר"ת ור"י היינו בשומע ומכוין דקי"ל שומע כעונה אז ס"ל דהוי הפסק'. אבל אם אינו מכוין לשמוע רק חושב בלבו הא קי"ל הרהור לאו כדיבור דמי ואינו הפסק' כמבואר סימן ס"ב והגם דלמי שהוא אנוס חשבינן הרהור כדיבור לדעת מרן ז"ל שם. מ"מ הלכה רווחת דהרהור לאו כדיבור דמי ואנוס שאני א"כ נראה דהרהור לא הוי הפסק' ושפיר קאמינא דיחשוב בלבו דייקא דהוא ברצוא ושוב ואינו הפסק. ותו אעיקרא דדינא הרב כנה"ג כתב בתשו' הנזכר כן להגדיל תורה דהגם דר"ת ור"י סברי מרנן הכי. מ"מ כבר פסק מרן סי' ק"ד כבה"ג ור"ח ורש"י דישתוק ויכוין ואינה הפסק' אף ששומע כעונה וכבר כתבו התוספות דכן המנהג וגדול המנהג וגם הר"ן כתב דדברי רש"י עיקר כמ"ש מרן בב"י. וכן ראיתי להריטב"א בחידושי סוכה על דף ל"ח שכ' אהא דשומע כעונה וז"ל מיהו דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו ראוי לענות כגון שאינו נקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה ולפיכך אמרו במי שנכנס לבה"כ ומצא ציבור שמתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור תפלתו עד שלא יגיע ש"ץ לקדוש' לא יתחיל כדי שיאמר קדוש' עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו מכיון שאינו רשאי לענות מ"מ יש לו לשתוק ולשמוע כדברי הגאונים אעפ"י שאינו רשאי לענות יוצא בכך וכן דעת רבותי ז"ל. אבל גדול מגדולי הדור אומר שאין לו לשתוק שא"כ למה אמרו שלא יתחיל בתפלתו יתחיל

וישתוק ובהכי סגי ליה שהרי שומע כעונה. וממ"ש יש לדון שאין בזה שום קושיא וכן דנתי לפני רבותי עכ"ל. וכונתו מבוארת דכשאינו רשאי לענות ושומע ושותק הגם דשומע כעונה לא הוי מן המובחר וז"ש אינו יוצא בשמיעה ר"ל דאינו שמיעה כתקנ'. אבל מ"מ אם מתפלל ושותק קרי ביה מיהא שומע כעונה וז"ש בסוף יוצא בכך וכ"כ הר"ן ע"ש ומכל מקום למדנו דהגאונים והריטב"א ורבותיו ז"ל שעל הרוב הם הרשב"א והרא"ה כידוע) כלם סברי כרש"י וכמו שפסק מרן ז"ל. אלא דק"ק דהטור כתב דהגאונים סברי כר"י ור"ת ואיך הריטב"א כותב דהגאונים סברי כרש"י וי"ל דכבר הטור כתב דבעל הלכות גדולות סבר כרש"י וכ"כ הר"ן ורבינו יונה פ"ג דברכות כתב דזו דעת רבינו האיי גאון וסיעתו והרי"ף דשותק וכו' ע"ש ומאחר שכן הרי בה"ג ורבינו האיי שהם גאונים סברי כרש"י ושפיר כתב הריטב"א ומ"ש הטור הם גאונים אחרים. אך עדיין יש להרגיש על הריטב"א שכ' דגדול מגדולי הדור אומר שאין לו לשתוק דמשמע דגדול א' בזמנו אמר הכי והלא קדמו שרים גאונים ור"י ור"ת דסברי דלא ישתוק. וגם על הטור קצת יש להרגיש דכ' דהגאונים כר"י ור"ת, והול"ל דרבינו האיי גם הוא סבר כרש"י. באופן דנתבאר דהרב בעל הלכות גדולות ורבינו האיי גאון ור"ח והרי"ף ורש"י והריטב"א ורבותיו והר"ן כלהו סברי דישתוק דשומע כעונה ולא הוי הפסק והתוספות שם בברכות דף כ"א כתבו דהמנהג לשתוק וגדול המנהג וכן פסק מרן בש"ע. ומעתה מ"ש הרב כנה"ג בתשו' הנז' ומה גם דלר"ת ור"י והגאונים הוי הפסק וכו' אינו אלא להגדיל תורה. דכיון דלאו הלכתא הכי לדידן אין לחוש לסברא המנגדת. וא"כ שפיר קאמינא דיחשוב פ' וזאת התור' בלבו ולא הוי הפסק. ועוד אני אומר דבמטו מהרב כנה"ג אין לכל אדם לומר פ' וזאת התור' דכיון דהוא עומד באמת ויציב דלדידן לפי מה שפסק מרן אין לענות כי אם קדיש וקדוש' וברכו ולא שום אמן אפי' של ש"ת ושל האל הקדוש וכמ"ש בבית יוסף סימן ס"ו דלא קי"ל כירושלמי וכבר כתב רבינו יונה במשנת ואלו הן בין הפרקים דהוי כמו באמצע פרק וז"ל ואחר שיאמר אמת אם יצטרך לשאול מפני הירא' או להשיב מפני הכבוד יפסיק כמו באמצע שאר פרקים עכ"ל א"כ נרא' פשוט דאין לו להפסיק בפ' וזאת התור' דודאי לא עדיף מאמן דלא יענה. ומ"ש הרב כנה"ג בתשו' הנז' וז"ל איברא שאף בין הפרקים של ק"ש איכא מרבוואתא דסברי דאעפ"י ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד אינו פוסק וכו' אבל רוב הפוסקים וכו'. ונרא' למאן דס"ל דעונה אמן של יש"ר מברך ואינו עונה שאר אמנים ה"ה דיכול לומר וזאת התור' דלא דמי לשאר אמנים משום דכתיב ויבא גוי צדיק שומר אמונים לאומר וזאת התור' שהוא מצוה ואף למי שאומר שאינו עונה אלא קדיש וקדוש' וברכו ה"ה דאומר וזאת התור' עכ"ל. לי ההדיוט

לא נהירא עם נשיקת הרצפה דהרב ז"ל סבר דלומר וזאת התור' הוא כמו קדיש וקדוש' וברכו ועניית אמנם גרע דאינו אלא משום ויבא גוי צדיק וכו' ואינו מחוור דאמירת וזאת התור' הוא ענף מצוה בעלמא. אך ענית אמן חובה ומצוה. ומה גם לדברי הזהר הקדוש פ' וילך ולדברי רבינו האר"י זצ"ל דחמיר טובא כנודע ואסמכיה אקרא דמלא פניהם קלון ס"ת אמן דהוא עונש מי שאינו עונה אמן והדברים עתיקים ואם אסרו לענות אמן משום הפסק כ"ש שלא יאמר וזאת התור' שאינה אלא ענף מצוה בעלמא ואין ספק אצלי דגרע מאמן והרב ז"ל אגב שטפיה כתב דבין הפרקים שואל מפני הירא' והוא דין באמצע הפרק כלל העולה דלפק"ד מדינא אין לשום אדם כשאומר ברכת אמת ויציב אפי' קודם שירה חדשה לומר פ' וזאת התור' רק יביט בספר תורה ומהרהר בלבו. ומה ששאלת ממני ידיד נפשי איך אני כותב על הרב חסד לאברהם מר זקני וממה שכתבתי בשם הגדולים ניכר שהוא זקן זקני. זאת אשיב ידידי ואור עיני לא מחכמ' שאלת על זה וכבר ידעת מ"ש מור"ם בתשובתו למהרש"ל שהשיגו בדקדוק הלשון אלו דקדוקי עניות. על כן אני אומר כלך אצל יפות גופי הלכות המוקפות דיבורי תוספות במימר קדישין בעלי אסופות בחון בהם וחקור בהם והיו לטוטפות. ואולם חשקתיך ואוהב זאת היתה לי הן תוי ההש"ב אשי"ב ולא אאריך בפטפוטי דברים רק אסלקך מיד. הלא תראה הרב הגדול מהר"ש בן הרשב"ץ כותב אדוני זקני על הרמב"ן בכמה תשובות ומהם סימן ש'. והוא ששי להרמב"ן מצד האם כמבואר בתשובותיו סי' רצ"א. ופוק חזי ספרן של צדיקים רבני גאוני אשכנז שבזמנינו מר כותב אדוני זקני על הרב הלבוש ומר כותב על הרב ב"ח ומר כותב על הרב תי"ט וכיוצא וכמה דורות עברו. והרי אמרו בנזיר דף כ"ג רות בת בנו של עגלון וכתבו התוספות שם וביבמות סוף דף מ"ח דלאו דוקא בת בנו דהרבה דורות היתה אחר עגלון וכ"כ הרא"ש בתוספותיו שם ביבמות והביאו הרב באר שבע בתוספותיו פ"ק דהוריות גם רש"י ז"ל בפסחים דף צ"ד ריש ע"ב כתב כן בנו לאו דוקא אלא מזרעו ע"ש והנה התוספו' בחגיג' דף י"ג פירשו בן בנו לאו דוקא אלא על שם מעשיו וכו' ע"ש וראיתי להגאון מהר"ר אריה נר"ו אב"ד דק"ק מינ בספרו טורי אבן הנדפס מחדש שכ' שם בחגיג' על דברי התוספו' וז"ל ולי לא יתכן זה דקורא אותו על שם מעשיו בן בנו ולגבי אחשורוש אמר אחיו ובן גילו וכו' אלמא אחיו ובן גילו הוא דקרוי על שם מעשיו אבל בן בנו לא שייך לקרוא אלא א"כ הוא מזרעו ורש"י פ"ט דפסחים פירש בן בנו לאו דוקא אלא מזרעו ואפשר דמזרעו הי' מן האם וכו' עכ"ל וק"ק דהו"ל לאתויי דהתוספות עצמם בהך בן בנו דחגיג' פירשו דהוא מזרעו ביבמות סוף דף מ"ח ע"ש והיינו כפירוש רש"י שהביא וכ"כ הרב באר שבע פ"ק דהוריות. וגדול' מזו מצינו דאתמר בי מדרשא פ'

וישלח דאמר רבינו הקדוש על יעקב אבינו זקני דאמרו שם דרבינו אמר לרבי אפס כתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס א"ל רבי מפני מה את מבזה על כבודך א"ל מה אנא טב מסבי לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב ופירש במ"ך וכי טוב אני מזקני יעקב ע"ש. הנה כי כן לא יקשה בעיניך על דברתי בכל מקום אשר אזכיר דבריו של גדול הרב חס"ל ז"ל מר זקני הרב חס"ל שמענה ואתה דע לך. אמור יאמר העבד החיד"א ס"ט.

סימן סט

אשה שנדריה מקדימין ליום הכניס"ה. אי חובת גבר"א עליה השל"ם ולא שקל ידא מכיסא:

שאלה אחלה פניו שיבור שיברור דין שכבר בא בתשובת רב אחרון על אודות האשה שנדרה קודם נשואין ואחרי עמדה ונשאת אם הבעל בעי שלומי מדיליה ולעת בא דברו המקום יהיה בעזרו:

תשובה מאשר יקרת בעיני נכבדת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי מאז הימים ושם אתה מוצא מה עמדי בס"ד.

כתב הרמב"ם פרק עשירי מה' שגגות כל קרבנות שהאשה חייבת בעלה מביא על ידיה אם היה עני מביא קרבן עני אם היה עשיר מביא קרבן עשיר. וכת' מרן דאע"ג דר' יהודה קתני לה משמע דליכא מאן דפליג עליה וכן משמע מדברי הר"ן שכ' בנדרים דף ל"ה בשמעתא דהתם וז"ל והא דקאמר הכא שכן אדם מביא קרבן על אשתו כר' יהודה לאו דוקא כר' יהודה דהא תני רישא סתמא אדם מביא קרבן עשיר על אשתו אלא משום דלא ידעינן מאן ת"ק ורבי יהודה איירי בה תלינן לה לדידיה עכ"ל הרי דגם הר"ן כתב דלאו דוקא כר' יהודה. ותמהני דדבריה' הפך בבלי וירושלמי וספרי זה יצא ראשונה תלמוד ערוך בידינו בבבלי בנזיר דף כ"ד דתנן האשה שנדרה בנזיר והפרישה בהמתה ואח"ך הפר לה בעלה אם שלו היתה בהמה תצא ותרעה בעדר ואמרי' מאן תנא דבעל לא משתעבד לה אמר ר"ח רבנן היא דאי ס"ד ר' יהוד' אמאי תצא ותרעה בעדר הא משתעבד לה דתניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכל קרבנותיה שהיא חייבת וכו' רבא אמר אפי' תימא ר' יהודה כי משעבד לה במילתא דצריכ' לה וכו' איכא דאמרי אמר ר"ח ר' יהודה היא וכו' אמר רבא אפילו תימא רבנן וכו' ע"ש הרי סוגיא זו מכרזת ואומרת דרבנן פליגי עליה דרבי יהודה. וזאת שנית סוגית הירושלמי פ"ב דסוטה דאית תנויי התם דאינו מפריש אלא דבר שהוא מתירה וכן אמר ר' יוסי התם דאין לך אלא זה. ורבי אחא בשם רבי אילא סבר דאפילו בקרבן יולדת

אינו מפריש עליה עולת העוף אלא חטאת העוף מפני שהיא מכשרתה לאכול בזבחים ואית תנויי תני דסוטה מפריש שלא מדעתה הואיל שהוא מעוכב לשמוח עמה הרי היא כמי שהיא מעוכבת לאכול בזבחים ואית דתני דגם הקפת נזירות מכיון שהיא מנוולת והוא מעוכב לשמוח עמה כמי שמעכבה לאכול בזבחים. ולהני ברייתות ור' יוסי שמעינן דדוקא כפרתה או דדמי לכפר' כנזיר למ"ד אבל חובתה לא וכל הני פליגי אר' יהודה. ועוד בה שלישיה ברייתא דספרי פ' נשא והביא קרבנה עליה כל קרבן שעליה דברי ר' יהודה וחכ"א קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת וקרבן שאין מכשירה לו כגון שהקיפה נזירות בראשה או חיללה שבת ה"ז מביא משלה ומקיץ מכתובתה הרי מפורש עיקר פלוגתיהו דר' יהודה רבנן ואיך כתבו הר"ן ומרן דליכא מאן דפליג עליה דר' יהודה. ותו קשה על מרן דאשתמיטיתיה נמי מ"ש התוס' בסוטה דף כ"ג ע"א ד"ה כל הנשואות דשם הביאו הספרי הנז' וכתבו שהוא פלוגתא דר' יהודה ורבנן ע"ש. ותו ק"ק על מרן דהוא ז"ל בב"מ פ"ג דסוטה דין י"ב עמ"ש הרמב"ם דמביא עשרון קמח שעורים משל בעל כתב וז"ל אפשר שהטע' משום דתנן בסוף נגעים שהאיש מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת ומה"ט תנן פ"ג דסוטה כל הנשואות לכהנים מנחותיהם נשרפות ובפ"ב דסוטה מצאתי והביא את קרבנה עליה בעלה עכ"ל וק"ק במ"ש בתחילה אפשר שהטעם וכ' עד שאח"ך מצא פ"ב דסוטה וכו' והלא פשטיה דקרא הכי הוא והביא את קרבנה עליה. ותו דלא זכר שכן פירש"י בסוטה דף י"ד ע"א היה מביא את מנחת' הבעל כדכתיב והביא את קרבנה עליה ומה שהביא מפ"ב דסוטה והביא את קרבנה עליה בעלה הוא ירושלמי שם. והרב המפרש לירושלמי פירש סוגית הירושלמי הכי דבתחילה קאמר מה דאשתעי קריא אשתעיא מתניתא והביא את קרבנה עליה. ובתר הכי קאמר בעלה מהו שיפרישׁ וכו'. ע"ש. אך מדברי התוס' שם בסוטה דף כ"ג בדיבור הנז' משמע קצת דמפרשי סוגיית הירושלמי כמרן ע"ש. וגם הרב באר שבע בתוספותיו לכריתות דף ל"ט ע"ג כתב דאמרי' פ"ב דסוטה והביא את קרבנה עליה בעלה ע"ש ואפשר שהעתיק זה מדברי מרן הנז' והראיה שכ' סתם ולא הזכיר שהוא ירושלמי. אתאן למאי דקמן דהך ירושלמי שהביא מרן פ"ג דסוטה הוא סמוך ממש להירושלמי דסוטה שהזכרנו לעיל דמוכח דפליגי אר' יהודה ומרן שכבר עמד על הירושלמי הנז' איך כתב הכא דלא פליגי על ר' יהודה אתמהא מי ששנה זו לא שנה זו. ובחפשי בספרי אחרוני זמננו ראיתי בס' בני דוד בדין זה שהקשה הקושיא הנז' על דברי מרן מסוגית נזיר הנז' משם אחד קדוש וכ' דכן קשה על הר"ן. ותירץ דסברי הר"ן ומרן דמשום דבמתניתין דנזיר תנן תצא ותרעה בעדר והא דלא כר' יהודה הוכרחו לומר דרבנן פליגי ולכי אוקמה כר' יהוד' תו לא

צריכנא לומר דפליגי והאריך בזה. ומלבד שדבריו מצד עצמם דחוקים לא ידעתי איך נחה דעתו בזה דהרי בסוגיית נזיר הנז' אמרינן איכא דאמרי ר' יהודה היא ולא רבנן וכו' הרי דללישנא בתרא דהוא עיקר בתחילת דיבר סבר דר' יהודה היא ואפ"ה קאמר דרבנן פליגי ולפי תירוצו אמאי קאמר דרבנן ומשנתנו ר' יהודה היא ולא רבנן דהך לישנא לא סמיך אקמא כי היכי דנימא דעל מונח הראשון קאמר. והדברי' פשוטים דמסוגיא זו מוכח דרבנן פליגי עליה דר' יהודה וכ"כ הרא"ש הביאו באסיפת זקנים למציעא פ' המקבל ע"ש. ותו אשתמיטיתיה להרב בני דוד דברי הספרי הנז' והירושלמי הנז' ודברי התוס' דסוטה הנז' דמוכח דפליגי אדרבי יהודה וכמה דאמרן:

גם מה שתירץ עוד דמאי דקאמר מרן דהוי כ"ע היינו בקרבן עשיר וסוגית נזיר לענין שעבוד והאריך בזה ונסתייע מדברי הר"ן ע"ש באורך אינו מחוור חדא דהרמב"ם פסק כר' יהודה בדין זה בכל כמבואר וגם בפירוש המשנה כ' דהלכה כר' יהודה ומרן עלה קאי. ותו דשתים זו הם דברי ר' יהודה דלדידיה דהבעל חייב מביא קרבן עשיר. ומה שנסתייע מהר"ן הוא עזר כנגדו דהר"ן כ' דלפי דבעלה חייב והוא עשיר מביא קרבן עשיר. ותו דהר"ן דייק דהוי כ"ע מדקתני סתמא והרי לפי גרסת הר"ן כל קרבנות שהאשה חייבת היא סתמא. שוב ראיתי להרב עיון יעקב בצדה דף ל"א שהשיג על מרן דאשתמוט מיניה סוגית נזיר ע"ש ונראה שנעלם ממנו הספרי והירו' הנז':

אמנם לישב דברי הר"ן הנז' עלה במחשב' דלא תיקשי ליה כקושיין והוא דלפום בריתא דספרי למדנו דרבנן מודו בזבה ויולדת דהבעל מביא על אשתו ונזירות לא ומאחר שכן שפיר כתב הר"ן דהא דאמרו בשמעתא דנדרים וכר' יהודה לאו דוקא דהא התם קאי אזאת תורת היולדת דדריש בין פקחת בין שוטה והא אתי ככ"ע. ובסוגית נזיר שפיר קאמר הש"ס דרבנן פליגי אר' יהודה דהכי הוא קושטא דמילתא דפליגי בנזירות כמו שאמרו בספרי. ברם אינו מחוור וליכא למימר הכי בעד הר"ן דהא טעמא טעים משום דסתמא קתני אדם מביא קרבן עשיר על אשתו והרי קתני נמי בסתמא וכל קרבנות שהיא חייבת לפי גירסתו של הר"ן ופירש הוא ז"ל דהיינו לאפוקי נדרים א"כ מ"ש הר"ן דכר' יהודה לאו דוקא אכולא מילתא קאי ואין כונתו בפרט זה דיולדת דהא לחוד כר' יהודה לאו דוקא. ותו דהכי הול"ל בהדיא דכר' יהודה לאו דוקא דהא ביולדת כ"ע מודו דחייב. אבל נראה דכונת הר"ן פשוטה ומקדמי אר"ש נבא העי"ר במ"ש הר"ן דמשום דלא ידעינן מאן תנא קמא ור' יהודה איירי בה תלינן לה לדידיה דהא מילתא חדתא אטו בכל בריתא סתמית דמייתי הש"ס מהדר לאדכורי מאן תנא דידה אדרבא בריתא סתמית עדיפא בכל דוכתא והש"ס קאמר דתניא לחוד ומייתי לה ומה זה הי' בהך שמעתא דבעי

לאדכורי תנא קמא ומשום דלא ידעיה נקט ר' יהודה. אמנם נראין הדברים דלא נעלם מהר"ן דמילתא כדנא פלג"ן בהדיהו ר' יהוד' ורבנן כמבואר בהנך דוכתי דאייתינן אבל לפי גירסתו גם ת"ק דהאי בריתא דמייתי הש"ס הכא בנדרים סבר כר' יהוד' דהא קאמר על קרבנות שהיא חייבת והש"ס לא קאמר בסתמא שכן אדם מביא קרבן על אשתו שוטה דתניא אדם מביא קרבן וכו' לאשמועי' דאיכא רבנן דפליגי אדר' יהוד' ולהכי בעי לאדכורי לת"ק ומשום דלא ידעי' כלומר דודאי אין זה סברת רבים דסברת רבנן איפכא ופליגי אדר' יהוד' ואין זה כי אם חד תנא דסתם לן כר' יהוד' ולא ידעיה לאדכורי ולהכי תלה ליה כר' יהוד' לאשמעינן דפליגי עליה כנ"ל כונת דברי הר"ן. אמור מעתה דברי מרן הכ"מ דכ' דליכא מאן דפליג עליה דר' יהוד' מרפסן איגרי דמוכח מדבריו דליכא פלוגתא בהא ומאי דתנן ר' יהודה אומר לאו משום דאיכא מאן דפליג עליה. וכבר נתבאר דפלי"ג רבנן ומ"ש הר"ן הרי ביארנו כונתו. איכו השתא צריכין אנו למודע"י מ"ט פסק הרמב"ם כר' יהוד' מאחר דרבנן פליגי עליה והו"ל לפסוק כרבנן וכמו שפסק הרא"ש בתוספותיו פ' המקבל והביאו בשיטה מקובצת. אמנם מהתוספות והגהות אשרי שם פ' המקבל והתוס' בנדרים והמרדכי פ' יש נוחלין סי' תקצ והתה"ד סי' רע"ב ומרשב"ם ור"ח לדעת מהר"י קולון שרש י"ו נראה דס"ל כהרמב"ם דהלכ' כר' יהוד'. הן אמת דבמ"ש מהר"י קולון משם רשב"ם ור"ח איכא לאתמוהי כמ"ש הרב כנה"ג בא"ה סי' צ"א וכמו שאכתוב לקמן בס"ד אבל כל הנך רבוואתא נרא' דסברי דהלכ' כר' יהוד' וצריך טעם אמאי לא פסקו כרבנן. ואפשר דטעם כל הגדולי' הללו דפסקו כר' יהוד' היינו מכח הך שמעתא דנדרי' חדא דהך בריתא דמייתי התם סתם לן תנא דהך בריתא כר' יהוד' ואף דאמרי' בעלמא מלחקת במשנה וסתם בבריתא אין הלכ' כסתם דבריתא לפום ריהטא אפשר לומר דהני מילי כאשר שנה רבי המחלקת במשנ' אמנם הכא רבי לא הזכיר סברת רבנן ואף דמייתי לה בשם ר"י כמה זימני דתנן הכי והוי הלכתא. ותו דמהך שמעתא דנדרי' משמע דהלכ' כר' יהוד' דהלא הא דאיירי ביה הש"ס התם יולדת בין פקחת בין שוטה אתייא ככ"ע דאף רבנן דפליגי אר' יהוד' מודו דחייב להביא קרבן שמכשיר' לו כמבואר בספרי ואם איתא דלית הלכתא כר' יהוד' אמאי קאמר הש"ס דר' יוחנן כר' יהודא והלא דר' יוחנן ככ"ע אתיא אלא משמע דקים לי' להש"ס דהלכתא כר' יהוד' ואגב ארחיה השמיענו הש"ס דהלכ' כר' יהוד' במאי דמוקי לר' יוחנן כוותיה. ועוד אפשר לומר דטעמם דפסקו כר' יהוד' משום דבפסיקתא פ' נשא סתם ונקיט כר' יהוד' וז"ל והביא קרבנ' עליה אינו מקיץ לה מכתובת' אלא משלו וכן כל קרבן שעליה ע"כ וגם פ' מצורע אמרו שם בפסיקתא וז"ל רבותנו אמרו אדם מביא קרבן על אשתו שכן כותב לה

אחריות דאית ליך עלי מן קדמת דנא ע"כ הרי דהפסיקתא נקט סברת ר' יהוד' בסתם ובלשון רבותנו אמרו וידוע דהפסיקתא חוברה סמוך לזמן הגאוני' ומוכח דכך פסקו הגאוני' הלכ' כר' יהוד'. ועיין בחידושי הריטב"א למציעא דף ג"ן סוף ע"ג שצדד דהלכ' כר' יהוד' כיון דקי"ל דדרשינן לשון הדיוט ע"ש. והנה ראיתי לרבינו שמשון בסוף נגעים שכ' על דברי ר' יהוד' וז"ל וכן כל קרבן שהיא חייבת כגון דליד' וזיבה וסוט' חייב הבעל להביא על אשתו אבל אם אכל' את החלב או שחללה שבת אין הבעל חייב עכ"ל וכ"כ הרא"ש בפירושו שם וז"ל ע"י אשתו כלומר אם הוא עשיר מביא אף עליה כמו על עצמו קרבן עשיר ודוקא קרבן לידה וזיבה ונגע' אבל אם אכל' חלב וחללה שבת אינו מחוייב להביא עליה עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריה' דאיברא דהר"ש מייתי משם ספרי זוטא וז"ל והביא קרבנ' עליה יכול אף בזמן שחלל' שבת ת"ל קרבנה כשאמר את קרבנה לרבות קרבן נגע' וזיבת' ומה ראית וכו' ע"ש וזה כמ"ש הר"ש והרא"ש. אמנם נראה דספרי זוטא סתם כדעת רבנן דפליגי אר' יהודה אבל ר' יהודה ס"ל איפכא וכדמשמע מלשון המשנ' דתנן וכל קרבן שהוא חייבת דכל קרבן במשמע אף אם אכל' חלב וחלל' שבת ס"ל לר' יהודה דחייב להביא על אשתו וכן משמע ממ"ד בנדרי' דף ל"ו אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב על חבירו שכן אדם מביא על אשתו כר' יהוד' ומוכח דפשיטא לש"ס דלר' יהוד' מייתי חטאת חלב על אשתו כשהיא פקחת אלא דלר' יוחנן דמרב' יולד' שוטה סבר דה"ה נמי יביא על אשתו שוטה חטאת חלב ופריך דיביא חטאת חלב על חבירו ומשני דחטא' חלב לשוטה לא מייתי משמע דפשיטא לש"ס דלר' יהוד' לפקחת מייתי חטאת חלב דאלת"ה מאי פריך חטאת חלב מאן דכר שמיה אלא משמע דסברת ר' יהוד' דבעל מייתי על אשתו חטאת חלב ופריך לשוטה כדאמרן ומ"ה אצטריך לשנויי דשוט' לאו בת קרבן דאי לאו הכי הו"ל לש"ס לשנויי דר' יהוד' אף בפקחת לא קאמר אלא קרבן כפרה ולא חטאת חלב אלא משמע דבפקחת לר' יהודה בעל מייתי חטאת חלב וכ"כ הרשב"א בחידושיו שם וזה הפך הר"ש והרא"ש דבפירוש דברי רבי יהוד' כתבו דדוקא לידה וכו'. וגם מדברי הש"ס הנז' מוכח דהלכ' כר' יהודה כמו שפסק הר"מ ודעמיה דפריך אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב על חבירו אלמא א"ר אלעזר וכו' ושקיל וטרי בה משמע דהלכ' כר' יהוד' דאי קי"ל כרבנן מאי פריך אלמא א"ר אלעזר וכו'. ותו קשה לי על דברי הר"ש והרא"ש הנז' דהרי אמרו בירושלמי פט"ו דיבמות הלכה ג' ובכתובות פ"ד הלכ' ח' ובריש פ' שני דסוטה ובתוספתא פ"ד דכתובות בהדיא דר' יהוד' ס"ל דאפי' אכל' חלב וחללה שבת בעל' מביא עליה וכן מוכח מהברייתא דספרי דפליגי רבנן דאם חיללה שבת אין בעל' חייב ש"מ דלר' יהוד' אפילו חללה שבת חייב בעל'. אתה הראת

לדעת דבירושלמי במותב תלתא ובתוספתא וספרי ובתלמודא דידן מוכח דלר' יהוד' אפי' אכלה חלב אפי' חללה שבת בעלה חייב וכפשט לשון המשנה דתנן כל קרבנות שהוא חייבת והתימא על הר"ש והרא"ש דקיימי לפרש דברי רבי יהודה וכתבו להפך. ותו ק"ל דהרא"ש עצמו כתב בפירושו בנדרים וז"ל וכל קרבנות שהיא חייבת כשהיא מחוסרת כפרה או אכלה חלב או אם חייבת אשם אבל לא אם נדרה קרבן דא"כ תדור בכל יום כדי להקניטו עכ"ל הרי שכ' הפך מ"ש בפירושו לנגעים ובפי' הרא"ש לנזיר כ"י הביא הירושלמי דקתני אפילו אכלה חלב ומעיט נדרים ונדבות דוקא הפך ממ"ש בנגעים. וכזאת וכזאת ק"ק על הרמב"ם בפירושו שם שכ' וז"ל ואמר רבי יהודה כי כמו שיקריב מאשתו קרבן עשיר כן כל קרבן שתתחייב ר"ל קרבן זבות ויולדות הנה הוא מחוייב אליו ולא יקריבהו קרבן עני וכו' ע"ש דמאי אירייא קרבן זבה ויולדת דנקט אפילו אכלה חלב וחיללה שבת סבר ר' יהודה דבעל' חייב. ואי לא הוה נקט הר"מ זבה היינו יכולים לידחק דאין כונתו לשלול חטאת חלב וכיוצא אלא דהוא עסיק ואתי בקרבן עולה ויורד אבל השתא דנקט זבה דאינו עולה ויורד משמע דדוקא זבה ויולדת ולא קרבן אחר וקשה עליו כמדובר. וק"ק על הרב שדה יהושע בכתובו' פ"ד דף כ"ו ע"ב שכ' וז"ל וכן קרבנות שהיא חייבת כגון לידתה וצרעתה וחטאת ואשם שעליה לאפוקי נדרה ונדבתה דהא חייבת תנן ואין חיוב בנדר ונדבה וכן פירשה הרמב"ם בפי' המשנ' ורש"י והתוס' עכ"ל דהנה הוא כלל חטאת ואשם ואיך כתב וכן פירשה הר"מ בפי' המשנ' הרי מפי' הרמב"ם משמע להפך דדוקא זבה ויולד' וכיוצא אבל חטא' חלב ואשם לא וכדאמרן. ותו ק"ק במה שדקדק מלשון חיבת דלא איירי בנדר ונדבה דאי מהא לא אירייא דכשנדר' זאת לפנים חיובא רמיא עלה ושפיר נכללו נדרים ונדבות שכבר נדרה בלשון חייבת. אבל הראשונים כתבו כך מצד הסברא שאם תקניטיה נודר' כמה נדרים כמבואר בדבריהם. ואנכי הרואה להרב תי"ט שם בסוף נגעים שהביא דברי הר"ש הנז' ואח"כ כתב וז"ל ומשמע דהוא חייב ממילא וכו' וק"ק דלחיוב זה אין טעם אבל כפי הגירסא וכו' וכתבו התוס' וכו' אפילו אכלה חלב וכו' משמע דמכח כתיבת האחריות חייב אלא דאכתי ק' אמאי אסברא לה הבריתא באחריות שקודם נשואין וכוק אבל אה"נ שאם לא כתב אחריות כלל אף שמנשואיה ולהלן אינו מתחייב ומיהו רש"י וכו' וצ"ע מה טעם נתחייב בקרבנותיה ולא ראיתי ג"כ מזו הבבא בחיבורו של הר"מ כלום ונ"ל שגירסתו כגירסת רש"י וס"ל דיחידא' היא ולרבנן אינו חייב בקרבנותיה ולפיכך לא ה"ל לכותבה וכו' ע"ש באורך ומ"ש שלא ראה מזו הבבא בחיבורו של הרמב"ם נעלם ממנו דין זה דפסק כרבי יהודה כמבואר ושוב ראיתי שכבר הושג מהרב חזון נחום והרב בני דוד. ותו ק"ק דלפי

דרכו הול"ל דהר"מ בפירושו פסק כרבי יהודה וחזר בו בחיבורו ופסק כרבנן. ותו ק"ק במ"ש דהר"מ גירסתו כגירסת רש"י וס"ל דיחידא' הוא ורבנן פליגי עליה דאמאי תלה הדבר בסברתו דס"ל דיחידא' הוא הרי הכי מוכח מסוגית נזיר שהזכיר' הוא ז"ל לעיל וכמש"ל. ותו ק"ק דבתחיל' כתב דברי הר"ש דאם אכלה חלב או חיללה שבת אין הבעל חייב. ושוב הזכיר בתוך דבריו דברי התוספות שהביאו משם הירושלמי פ' נערה להפך ושתיק משתק ולא תמה על הר"ש דהוא הפך הירושלמי. וזה שנים בהיותי נושא ונותן עם חד צורבא מרבנן הוסיף הוא להקשו' על הרב תי"ט בסגנון זה דמוכח מדבריו דלגירסת התוספות לא פליגי רבנן ודוקא לגירסת רש"י כתב לדעת הר"מ דפליגי רבנן וק' מסוגית נזיר שהזכיר' הוא לעיל דמוכח דפליגי רבנן וזה קרוב למאי דדייקנא בסמוך ועוד תקשה דהתוספות כתבו בריש המקבל דהי' דורש לשון הדיוט היינו אפילו לא נכתב הי' דורש כאלו נכתב ואיך כ' התי"ט לדעת התוספות שאם לא כ' אינו מתחייב והשבתי לו דאפשר לישב בדוחק למה שהקש' הוא נר"ו דכונת הרב תי"ט דלגירסת התו' דתליא בכתיב' א"כ דעת רבנן דאם נכתב חייב הבעל ואי לא נכתב לא ואין זה כתנאי ב"ד דאפילו לא נכתב חייב ורבי יהוד' ס"ל כיון דהורגלו לכותבו אף שלא נכתב חייב והו"ל כתנאי ב"ד וכמ"ש התוספות ונמצא דלפי גירסא זו רבנן מיהא מודו לר' יהוד' כשכתב ואי הר"מ ס"ל הכי ה"לל דאם כתבו כך מתחייב מאחר דהוזכר בש"ס ולהכי כ' דהר"מ ס"ל כגירס' רש"י וס"ל דרבנן פליגי עליה בכל דלא היתי' כותבת לו כלל אם פטרה דאין עליו שום חיוב ולא כתבי ליה כלל דמהיכא תיתי פיטורא ומי הכניסו עד שיצא ולהכי השמיט' דהוא סבר דפליגי רבנן אף במה שכותבת שובר. ומ"ש הרב תי"ט דאה"נ שאם לא כ' אחריות וכו' כונתו אם לא היו כותבים מעיקרא אחריות כלל דלא הי' בעולם כתיב' זו ודאי לא היה חייב ואעיקר' קאי אמנם כיון שהורגלו לכתוב כך סבר ר' יהוד' דאף אם לא נכתב דינו כמו שכ' וכדברי התוס' כן אפשר לידחק וכל זה איננו שוה. ואל זה אביט להראב"ד הביאו דבריו בחידושי הריטב"א בפ' המקבל ובשיטה מקובצת שם שכ' וז"ל כלומר אפילו קודם נשואין וזו בריתא היא ואינה אותה השנוי' בת"כ כי היא בלשון אחר וכך היא שנויה וכו' וק"ל בההיא דת"כ מאי לפיכך ותו ק' דהכא דריש לה מלשון הדיוט והתם דריש לה מוזאת וכו' אי"נ לנגעים בלחוד הוא דנפק ליה מהתם אבל שאר קרבנות דריש לה מלשון הדיוט ולא נהיר. א"נ מן התור' בקרבנות שנתחייב' משנשאת ומלשון הדיוט אפילו אותם שהיו עליה קודם נשואין ולשון ת"כ דקתני לפיכך נ"ל דל"ג פטרה במפיק וכו' כלומר אם פטרתו בשעת גרושין פטור מהם ואם לאו חייב שהתור' חייבתו עכ"ל ומ"ש דשני בריתות הם ולפ"ז נמצא דלר"י הא והא איתא דכותב לה בנשואין ובגרושין

כותבת לו שובר מסתייעא מילתיה דרב מהתוספתא פ"ד דכתובות וז"ל דרש ר"י מביא אדם על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת אפילו אכל' את החלב אפי' חיללה שבת שכך כותב לה אחריות דאית ליך עלי מקדמת דנא שברה לו מקצת כתובתה שברה לו כלה שכך היא כותבת לו אחריות דאית לך עלי מקדמת דנא ע"כ וזו ראיה להראב"ד דשני בריתות הם כמדובר. ואחז"ר ראיתי בחידושי הריטב"א למציעא הנז' שקודם פ' המקבל דף ג"ן ע"ג הזכיר התוספתא ע"ש. והנה מ"ש הראב"ד על תירוצו דלנגעי' וכו' ולא נהיר צריכין אנו למודע"י מ"ט לא נהירא ליה האי שינוייא דהרי הוכחנו דסברת רבנן היא דאינו מביא אלא קרבן כפרתה ור' יהודה סבר כל קרבנות שחייבת וא"כ הנה נכון לומר דמקרא לא דרשינן אלא קרבן כפרתה ומודו רבנן בה אבל בשאר קרבנות פלי"ג רבנן דלא דרשי לשון הדיוט וניחא נמי לשון התוספתא הנז' דקתני כל קרבנות שהיא חייבת אפי' וכו' שכך כותב וכו' דאלמא שאר קרבנו' נפקי מלשון הדיוט. והיה אפשר לו' דטעמא דלא נהיר להראב"ד הוא דאי אמרת דמקר' דוקא קרבן כפרתה ואהני כתיבה לשארא אינו מתיישב שפיר האי דכ' מקדמת דנא דמשמע אף קודם נשואין דהלא אף מנשואי' ואילך אי לאו דכ' לה לא מחייב אלא קרבן כפרתה וא"כ תיסגי ליה מנשואין ואילך ולשינויא בתרא ניחא טפי כמבואר. אמנם אנכי הרואה דהך שינוייא דקרא לנגעים וכו' ליתא כלל דהרי שנינו בבריתא דספרי והביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה דברי רבי יהודה אלמא לר' יהודה נפקא ליה מקרא כל קרבן שעליה ולא מפלי"ג בין קרבן כפרתה לחובת' ומשמע דלר' יהודה אף שאר קרבנות מקרא נפקי ולא מכתיבתו ואף אם נאמר דמוזאת דריש ר"י ורבנן כפרתה ושאר קרבנות נפקא לר"י מוהביא את קרבנה עליה ובהא פליגי רבנן דדוקא קרבן שמכשירה לו. אודי לי מיהת דמקראי נפקא דבעל מחייב עליה השל"ם כל הקרבנות ולמאי אהניא כתיבתו. ולכן שינויא בתרא עיקר. ובהכי ניחא חקיר' התי"ט דאמאי מתחייב בזה ומשני דמשום כתיב' האחריות והדר קשיתיה אמאי אסברא לה הבריתא בקודם נשואין וכו' ועפ"ד הראב"ד לק"מ דמנשואין ואילך מתחייב מקרא ואהני כתיבה לקודם נשואין והיינו דאסברה לה הבריתא בקודם נשואין דלהכי אהני הכתיבה כמדובר. וק"ק על הרב תי"ט שהוא הביא לעיל דהת"כ דריש מוזאת ובתר הכי עמד בחקירתו ולא העיר על דרשת הת"כ. והריטב"א בחידושיו שם הביא דברי רש"י והקשה עליו דאמאי דריש לה מלשון הדיוט הא מוזאת נפיק וכו' ע"ש ואפשר בדוחק לישב לדעת רש"י דקיים גירסת ת"כ ודחה גירסת הספרים וכמ"ש התוס' בשמו בנזיר דף כ"ד והמרדכי פ' יש נוחלין סי' תקצ"ו ולדעתו ליכא כתיבה אלא בשובר ואינו כותב לה בשעת נשואין דסבר רש"י דר' יהוד' דריש לשון הדיוט להכריח דעתו דדריש וזאת לחייבו

בכל הקרבנות דלדעת רש"י דליכא כתיבה אלא בשובר מהתם ידעינן דחייב בקרבנותיה ומהיכא אתי ליה האי חיובא אלא מוזאת ומייתי ראיה רבי יהודה לדרשת וזאת ממה שכותבת בשובר כנ"ל בדוחק. וראיתי להרב שדה יהושע פ"ד דכתובות שהאריך הרבה בחילוף הגירסאות והקש' דמרש"י בנדרים משמע דלא כמ"ש פ' המקבל ותירץ דבת"כ גריס הכירש"י אבל במקום דלא כתיב בבריתא שאם פטרה גירס' שהוא כותב ניחא ליה זהו תורף דבריו. ואשתמיט מיניה דברי רש"י בנזיר דף כ"ד ומשם באר"ה שמפרש גירסת כותב לה וא"צ לדיוקי מרש"י דנדרים. ותו אשתמיטיתיה דברי התוס' שם שכתבו ה"ג רש"י דמוכח דעל תלמודין קאי תו אשתמיטיתיה דברי המרדכי פ' יש נוחלין סימן תק"צו שכ' דלדעת רש"י אינו חייב אלא במה שנתחייבה תחתיו וקודם נשואין לא וכן דקדק הריטב"א במציעא מדברי רש"י קודם שהביא גירסת ת"כ. ותו העלים עין מלשון רש"י פ' המקבל שסיים ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי ופשוט דעל הש"ס קאמר. ופשוט דלמ"ש רש"י פ' המקבל לא מכח הלשון לבד משמע ליה הכי אלא דסבר דדוקא תחתיו ואינו מתחייב במה שחייב' קודם נשואין ומשמע ליה דלא הוו תרי בריתות ותרי כתיבות כדעת הראב"ד והכריע לקיים גי' ת"כ. ולא אכחד דיש לדקדק בדברי הריטב"א שדקדק מדברי רש"י דממ"ש אין לך כלום ולא כתב לא היה לך כלום ש"מ דמאי דחייב הוא בקרבנות שנתחייבה בעודה תחתיו ע"ש דאמאי הוצרך לזה והרי מוכרח דלרש"י ז"ל בקרבנות שנתחייבה תחתיו איירינן דהרי קיים גי' ת"כ שהיא כותבת שובר וליכא כתיב' מקמי הכי וא"כ ודאי דמקדמת דנא היינו בעודה תחתיו וקודם נשואין מאן דכר שמיה. ותו דמאי דדייק איכא למדחי דכיון דדינא הוא דאם היה עשיר והעני מייתי כי השתא מ"ה כתב רש"י אין לך כלום דבתר השתא אזלינן ואף דנתחייבה קודם נשואין. ומשתכל הוית בפירוש רבינו הלל לספרי כי שכתב בבריתא דספרי הנז' וז"ל וככיא לן במאי דתני בתוספתא דכתובות שכך כתב לה אחריות וכו' דהכא משמע בלא תנאה נמי מייתי כל הקרבנות שהיא חייבת משום והביא קרבנה עליה והתם משמע משום תנאה דכתב לה אחריות דאית ליך עלי מקדמת דנא ומאי דאסתבר לי' דהתם בתוספתא דכתובות הכי נמי מבעי למתני מביא אדם קרבן עשיר על אשתו אעפ"י שהיא עניה כיון דאיהו עשיר מביא קרבן עשיר וכו' דתנאה משום קרבן עשיר אבל קרבן דדלות שהיא חייבת מייתי לה בלא תנאה וה"ה כל קרבן קבוע דמחייבא משום דכתיב וקשיא את קרבנה עליה וה"ג בגמרא בכל מקום אדם מביא קרבן עשיר על אשתו עכ"ל וק"ק דלא העיר נמי אמאי דדרשינן בת"כ מדכתיב וזאת כמש"ל דאמאי בעינן תרי קראי. תו ק"ק דבתוספתא לא הוזכר דמביא קרבן עשיר על אשתו אלא סתמא קתני שמביא כל קרבנות שהיא חייבת

שכן כותב לה משמע דעל הבאת הקרבן אעיקרא איירי ואם כונתו להגיה בתוספתא ולגרוס מביא קרבן עשיר וכדמשמע מדבריו זה דוחק להגיה הספרים. ותו דנרא' דהא בהא תליא דכיון דהבעל חייב מנכסיו להביא קרבן על אשתו מסתברא דהקרבן יהי' לפי ערכו ערך עשיר ואין סברא לומר דאף דמקרא מחייב בכל קרבן אכתי הו"א דיביא קרבן עני אי לאו דכתב לה. ותו ק"ק דמבריתא דת"כ מפשטה משמע דהא דמביא קרבן עשיר מקרא נפקא דקתני יכול אף על ידי אשתו יביא קרבן עני ת"ל זאת דברי רבי יהודה. ויש לישב. אמנם לשיטת הראב"ד הנז' רווחא מילתא לפום מאי דאמרן דמקרא דזאת נפיק נגעים וקרבן כפרה ומקר' והביא את קרבנה עליה מרבה כל קרבן שהיא חייבת כגון אכלה חלב וכיוצא והכתיבה אהניא למה שחייב' מקודם נשואין כדבר האמור לעיל. ואחזה אנכי בפירו' ספרי כ"י מיוחס להראב"ד שכתב וז"ל שקפחה כמו קצצה על עצמה נזירות ולכאור' בזו שעומדת לצאת פליגי רבנן עליה דרבי יהודה אבל באשה אחרת שאינה עומדת לצאת לא כדאמרינן בכתובות אחריות דאית ליך עלי מקדמת דנא ואמרינן עלה דאפילו חללה שבת מיהו ר' יהודה הוא דאמר לה נמי בכתובו' ר"י אומר מביא אדם על אשתו קרבן עשיר וכו' וכמציעא נמי ר"י הי' דורש לשון הדיוט ומהכא שמעינן דלא שנא בעומדת לצאת ל"ש באחרת פליגי רבנן עליה עכ"ל וק"ק דמסוגית נזיר מוכח דפלוגתייהו אף באינה עומדת לצאת ואמאי לא הוכיח מינה. והנה ראיתי להרב בית שמואל בא"ה סי' צ"א דין ד' שכ' וז"ל אינה נגבית מהבעל. כל זה איירי אם הבעל חייב לשלם ממה שהכניס' לו אבל משלו לכ"ע אינו חייב לשלם כמ"ש התוס' פ' המקבל דף ק"ד ובמרדכי שם ובתשו' מהריק"ו שרש י"ח ולא כרבינו ברוך שהביא המרדכי שם עכ"ל בית שמואל ס"ק ט' וק"ק דנראה מדבריו דסברת ר"ב יחידאה וכולי עלמא פליגי עליה דהא גם רב אחז שהביאו התוס' שם בהמקבל הכי ס"ל ולדעת מהריק"ו שם גם ר"ח ורשב"ם הכי סברי והגם דמה שיחס מהריק"ו סברא זו לר"ח ורשב"ם הדברים תמוהים כמ"ש הכנה"ג אות ח' מהגהת ב"י מ"מ הרב בית שמואל דמייתי ממהריק"ו הו"ל להעיר אי לא ס"ל כותיה דר"ח ורשב"ם לא סברי הכי אבל השתא דסתם מילתיה ק"ק דהרי לדעת מהריק"ו ר"ח ורשב"ם סברי כרבינו ברוך ורב אחא ובכלל מה שהכריח הרב כנה"ג שם דר"ח ורשב"ם לא ס"ל הכי הוא מהתוס' פ' המקבל שלא הזכירום ע"ש וטפי הו"ל להביא מדברי התוס' בנדרים ל"ה דבדבריהם מבואר דלר"ח ורשב"ם דוקא ממה שהכניס' לו ולא משלו עש"ב. ומה שצדד שם דרבינו ברוך מארץ יון שהזכירו הגהות אשרי פ' יש נוחלין מר ניהו ר"ב ממגנצא שהזכיר המרדכי שם וכונת הג"א לצרף וכו' ע"ש כמה רב גובריה לקרב המרוחקים בזרוע עוזו דאין ספק דתרי הוו וליכא למי'

דהג"א כונתו לצרף דעות הסוברים דחייב לשלם דאין זה צירו"ף דאורייתא וסברת ר"ח ורשב"ם אינו מתדבק בברו"ך הר"ב ממגנצא דסבר דחייב משלו והגהות אשרי כלל לר"ב מיון ור"ח ורשב"ם דיורש הוי וסיים וכן הלכה וגבה טורא ביניהו בין אי אמרי' דחייב משלו לאי חייב ממה שהכניס' לו ומוכח ודאי דמאי דנקיט להלכה היינו דיורש הוי אבל לא משלו דבהא לא סבר הג"א דחייב כמ"ש בהג"א פ' המקבל ונרא' דהרב הג"א סבר לדא"ז שהביא פי"נ ולדמוהרי"ח שהביא פ' המקבל. גם מה שצדד הרב כנה"ג וטרח וכ' דלא נטעה במ"ש המרדכי פי"נ סי' תקצ"ו משם ר"ב ואשה עניה וכו' ואין לה נ"מ שלה וכו' ע"ש בחנם הטריח יעיר קינ"ו קנ"ה חכמה בדברים כאלו דהרי הוא כמבוא"ר בא"ר לח"י רוא"י בדברי המרדכי בשם ר"ב דהוא משלו דמייתי מדר' יהודה שחייב הבעל בקרבנות אשתו. גם מ"ש דמ"ש התוס' פ' המקבל ודלא כרב אחד וכו' כיוונו על סברת רבינו ברוך הלזו מלבד דדברי התוס' הם בשם רב אחא כמ"ש בסוף דבריו עוד בם דהסברא הזו שכתבו התוס' הוא שחייב לשלם אף חובותיה מקמי נשואין ואלו רבינו ברוך אין ולאו ורפיא בידיה דברישא כתב דיש שחייבו הבעל לשלם חובות שלותה קודם שנשאת ושוב כתב דלגי' רש"י ולפירושו אינו חייב לפרוע אלא מה שלותה תחתיו ע"ש. שוב ראיתי לרש"ל בחכמת שלמה שכ' דבספרים מדויקים גרסי בתוס' רב אחד וכ"כ בשיטה מקובצת שם בדברי התוס' שהביא רב אחד ע"ש והכי משמע ממה שכתוב בחי' הריטב"א מציעא דף ג"ן ע"ג. ומש"ע הר' כנה"ג וז"ל ולענין הלכה כתבתי בתשובה דאין המוחזק יכול לומר קים לי כרבינו ברוך שמחייב לבעל לפרוע אפי' משלו דיחיד וכו' ואף דהמרדכי בהעתיקו דברי רבינו ברוך העתיק בלשון הזה ויש שחייבו לבעל לשלם ומלשון זה נראה דרבים העומדים בסברת רבינו ברוך דדרך הפוסקים לומר אפילו על יחיד וכו' כ"ש לדעת מהריב"ל שנראה ברור מדבריו דאפילו רבינו ברוך לא אמר דחייב לשלם מנכסיו ותימא על מה שהוצרכו הפוסקים למעט סברא זו עכ"ל. וק"ק דלדידיה דמיחס סברא זו לרבינו ברוך כמה זימני בלשון הזה עד שנדחק לומר דרבינו ברוך מארץ יון מר ניהו ר"ב ממגנצא כמבוא' בכל לשונו א"כ הרי רבינו ברוך ויש שחייבו שנים דהרי רבינו ברוך הוא האו' ויש שחייבו ואפילו נימא שיש שחייבו לאו רבים והוא באחד הרי רבינו ברוך סבר הכי לדעתו ז"ל. וכ"ש דהכא קרוב הוא דלאו יחידאה היש שחייבו דמרוצת הלשון משמע דזה היה מעשה לימים ראשונים והללו מחייבין אלא דהוא כתב אבל רש"י וכו' ומשמע קצת דעבוד עובדא כי ברבים היו. ומ"ש כיש שלדעת מהריב"ל וכו' כעת לא הבנתי שותיה דמר דעשה עין של מעלה כאלו אינה רואה דהרי כל יקר ראתה עינו דברי רבינו ברוך ברור מללו לחייב משלו ומאי מייתי ממהריב"ל שתמה

וכו' אטו משום דמהריב"ל אגב ריהטיה כתיב ביה ונעלם עינינו הרואות העלם יעלימו והמה פתוחו"ת:

הן אמת דאכתי פש גבן להבין דברי המרדכי בשם רבינו ברוך הנז' שכתב דלפרש"י אינו חייב לפרוע אלא מה שלותה תחתיו ושוב הביא דברי רש"י דיבמות דאין המלוה יכול לתבוע מן הבעל מה שהלוה למזונות אשתו וכו' עש"ב. וקשה דהרי רש"י כתב בפ' המקבל דף ק"ד דלר' יהודה דוקא בקרבנות חובה לא בנדרים ונדבות ע"ש והביאו הריטב"א בחידושיו ומשמע ודאי דה"ה שאינו חייב לפרוע מה שלותה אשתו כמבואר מתוך דברי התוס' שם בהמקבל ובנדרים דף ל"ה עש"ב וא"כ איך כתב דלפירש"י חייב לפרוע מה שלותה תחתיו והלא לרש"י לא מחייב כלל אלא בקרבנות והכי משמע מלשון רש"י דיבמות שהביא דאפי' למזונות כתב דאין המלוה וכו' ונראה דגם כונת המרדכי לומר דמדברי רש"י דהתם משמע להפך ובתשו' מהר"ם ד"פ סי' תתמ"ט הביא הספרי והירוש' וכתב דמ"ש לותה מקרבן ע"ש וק"ק דטעם גדול יש לחלק ביניהם כמדובר וצריך לעמוד בתשו' זו היטב. אמנם מאי דסברות אלו דיש שחייבו ומה שהוכיח מרש"י אתו כר' יהודה ל"ק דרבנן פליגי כמבואר בספרי פ' נשא ובנזיר דף כ"ד ואיך נקטי כר' יהודה דאיברא דהרא"ש הביאו בש"מ מציעא פ' המקבל דחה דברי ר' אחא שהביאו התוס' מטעם זה דהא רבנן פליגי ואין הלכה כר' יהודה ע"ש אמנם הרמב"ם פסק כר' יהודה וכבר ביארנו טעמו וכ"נ מדברי התוס' פ' המקבל ובנדרים דף ל"ה והגהות אשרי פ' המקבל דנקטינן כר' יהודה ע"ש. עוד אשוב אתפלא על הרב כנה"ג שם שתמה עמ"ש מהריב"ל בראשון דף ק' דרי"ו כתב דוקא מנכסים שהכניסה לו אבל משלו לא וכתב הכנה"ג דבדק במשרים בנתיב כ"ג ח"ו ולא מצא ושוב כתב דממ"ש רי"ו שם מנכסים שהכניסה לו חשב כן מהריב"ל וליתא עש"ב. ואשתמיטתיה דברי רי"ו שם באותו פ' באותו מקום שכתב וז"ל ור' יחיאל מפריש כתב דודאי אין הבעל חייב לפרוע חוב אשתו שלפני נשואיה מנכסיו ואפי' עודה תחתיו עכ"ל הרי בהדיא ע"ש מהריב"ל בשמו דמשלו לא ודוק וצ"ל בה"ג ה' כתובות ותשב"ץ ח"ב סי' רצ"ה. והנה במ"ש מור"ם קהל שעשו ביניהם תקנות בקנסות ועברה וכו' ראיתי להרב חלקת מחוקק שכ' וז"ל אפשר לפרש דעת הרב דאם האשה עברה על התקנ' קודם שנשאת ונשאת בעלה חייב לשלם משום דכל העובר על התקנ' קלא אית לה והוי כמלוה בשטר וכו' עכ"ל ויש לדקד' דודאי דברי מור"ם בעברה על התקנ' תחתיו דהרי דין זה נכון מוצאו מתשובת הרב תה"ד סי' רפ"ב ומדמי לה לקרבן דמביא הבעל בשביל אשתו וכמ"ש הרב ח"מ בסמוך והתם היינו משלו אפי' לא הכניס' לו כלום וא"כ איך אפשר דאיירי מור"ם קודם נישואין והוי כמלוה

בשטר. הא אפי' מלוה בשטר לא גביא הוא מנכסים שהכניס לו ולא משלו. ודין זה דהרב תה"ד היינו משלו. הן אמת דלדעת התוס' ריש פ' המקבל ודעמיהו אם חייבת בקרבן קודם שנשאת נמי בעלה חייב להביאו וה"נ לדעת התה"ד דמדמי להו אפי' אי עברה התקנ' קודם חייב הבעל. אמנם הרב ח"מ לא אתי עלה מטעם זה אלא דקלא אית לה והוי כמלוה בשטר וכחיוב מס ושלוח סבלונות ותו דהא רש"י שם בריש המקבל ס"ל דקרבנות שנתחייב' מקמי נשואין אינו חייב הבעל וכן נראה דעת רבינו שמשון בסוף נגעים והרא"ש והר"ן בנדרים דף ל"ה דגרסי כגירסת רש"י ז"ל דכותבת לו בשובר אחר גירושין וכו' ע"ש וכן משמע קצת שהוא דעת הרמב"ם פ"י מה' שגגות דין ו' שדוקא קרבנות שנתחייבה תחתיו מסתמות דבריו. אמנם ראיתי בחי' הריטב"א למציעא בריש המקבל שהביא משם הראב"ד דאף קודם שנשאת ומדלא השיג על הר"מ משמע דמדברי הר"מ אין הכרע וכן הוא דעת ר"י כמ"ש התוס' בנזיר דף כ"ד ע"א בשמו דדוקא מה שנתחייבה משנשאת ולא מה שנתחייבה קודם שנשאת ע"ש וכיון דכל הני רבוואתא ס"ל דאין הבעל חייב בקרבנות שנתחייבה קודם שנשאת אף לדעת התה"ד דמדמי קנס עובר התקנה לקרבנות אין להוציא מהבעל אם נתחייבה בקנס קודם שנשאת. הן אמת דק' עמ"ש התוס' בנזיר משם ר"י דלא מה שנתחייב' קודם שנשאת ממ"ש הגהות אשרי בריש המקבל משם ר"י להפך דחייב לפרוע כל קרבן שנתחייב קודם שנשאת ע"ש. גם ראיתי בחי' הריטב"א למציעא שם פ' המקבל שדעת הראב"ד והריטב"א ורבו דחייב בקרבנות קודם שנשאת עש"ב. וראיתי להרב בית שמואל שם ס"ק י"ג שכ' וז"ל אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית אם נדרה לצדק' צריך לשלם בשבילה אע"ג דיכול למחות לה להבא מ"מ צריך לשלם מה שנדרה כבר עכ"ל מתשו' מהר"ם מינץ סי' ז'. וכעת אין ספרי אתי אמנם לפי מה שהסכימו רש"י ותוס' והר"ש והרא"ש והר"ן והגהות אשרי אין הבעל חייב בנדרי אשתו וכבר לעיל מזה השיג הרב בית שמואל על הר"ם מינץ שפירש ההיא דהמקבל בקרבן שחייבת בנדר דהוי הפך רש"י ותוס' ע"ש וא"כ הכא הו"ל להכריע הב"ש בדין להפך ואפשר דמטעם אחר נגע בה מהר"ם מינץ וצריך לראות גוף התשו' ובס' כנה"ג ומצאתי בשו"ת הרא"ש שנדפסו בויניציא שנת שס"ז שיש שם תשובו' נוספות בכלל ל"ט סי' ח' וז"ל וששאלת אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ונדרה ליתן צדקה או השכיר' מלמד והבעל מוחה בידה נחלקו רבותנו בדבר זה יש גדולים שאומרים שמכר' ומקח' קיים וכן משא ומתן משום תקנת השוק ורבינו מאיר לא הי' פוסק כן ועל הצדק' שנדר' כך נ"ל אעפ"י שמקבלין מן הנשים דבר מועט ה"מ בסתמא דאומדים בסתמא הבעל אין מקפיד על דברים מועטים הללו אבל היכא שהבעל מוחה בהדיא פשיטא

שאין לה ליתן מאומה בלא רשות והמקבל ממנה ח"ו גזל ואף אם הניחה לישא וליתן בבית אינו אלא כאפוטרופא בעלמא ויכול לסלקה בכל עת שירצה ואם השכירה מלמד אם ידע הבעל ושתק ודאי ניחא ליה במה שעשתה אבל אם מוחה אין בדבריה כלום אשר בהר"י ז"ל עכ"ל הרי דהרא"ש ז"ל פסק דגם מה שנדרה אם מקבל ממנה אפי' דבר מועט אם מוחה בידה הוי גזל הפך מהר"ם מינץ דבמה שנדרה כבר אינו יכול למחות וצ"ל בטור י"ד סי' רמ"ח:

ואחזה אנכי להרב בית יעקב בתשו' סי' קע"ג שנסתפק אשה שנדרה ממון לצדק' כשהית' אלמנ' ואח"ך נשאת אם הבעל חייב לשלם מה שנדרה קודם נשואין והשיב וז"ל בת"ה סי' רפ"ב פסק דאשה שעבר' וכו' ודוקא בחייבת תחתיו ולא בקרבן שחייבת קודם נשואין וכו' ולענ"ד יש שני דיעות בזה ממ"ש תוס' במס' נדרים וכו' הרי דלסברא ראשונ' שכתבו תוס' בין קרבן לחוב וקרבן אפי' קודם נשואין חייב לשלם ה"נ בנ"ד נדר דהוי כמו קרבן חייב לשלם גם לסברא זו נרא' דיותר יש לחייב הבעל בדין שבנ"ד קודם נשואין מלאחר נשואין דלאחר נשואין נראה דדוקא קרבן חובה הוא דחייב אבל מה שנדרה פטור מלשלם כמ"ש התוס' בנזיר וכו' וא"כ קודם נשואין לא שייך סברא זו שתדור אלף עולות לחייב תשלומין לבעל' אפי' בנדרים ונדבות נמי חייב לשלם מיהו מדכתבו תוס' בנדרים גירסת הירוש' באחרונ' מבואר דס"ל גי' זו עיקר וכ"כ התוס' בנזיר ואור"י וכו' אמנם יש לפרש דברי התוס' שם בנזיר גם עפ"י הסברא הראשונ' שכתבו בנדרים בין חוב לקרבן וקרבן אפי' קודם שנשאת חייב דהאי ואור"י קאי אדלעיל דהא דמשמע דנדרים ונדבות לאו כל כמיניה וכו' אבל קודם שנשאת וכו' ולפ"ז נ"ל דאע"ג דמלוה ע"פ אינו גובה מבעל' מה שלותה קודם שנשא' מ"מ מה שנדרה קודם שנשא' חייב כי היכי דתיהוי לה כפרה וכדברי תוס' לחלק בין חוב לקרבן וכו' ומ"מ נרא' בנ"ד פטור מלשלם וכו' היינו בנדר דומיא דקרבן שהוא קדושת הגוף אבל נדר שהוא קדושת דמים דומה לחוב מע"פ ובהכי א"ש משמעות מסקנת הפוס' דמה שנדרה קודם שנשאת אין חייב לשלם והנה בתשו' הר"ם מינץ וכו' והוא לכאור' תמוה וכו' אמנם נראה דס"ל כמ"ש לסברת תוס' דנדרים לסברא ראשונ' שכתבו לחלק בין קרבן לחוב דלפ"ז אפי' נדרים ונדבות חייב דאין חילוק בין קרבן לקרבן רק יש חילוק בין קרבן לחוב ולסברא שכתבתי לחלק בין קדושת הגוף וכו' יש לתמוה על דברי תה"ד וכו' הא ההיא דהמקבל קדושת הגוף עכ"ל. וק"ק במה שהביא משם הרב תה"ד ודוקא במה שחייבת תחתיו וכו' וכ' עליו ולענ"ד יש שני דעות בזה והביא דברי התוס' דנדרים ומוכח דכונתו דהרב תה"ד החליט המאמר דדוקא במה שחייבת תחתיו ותורה דיליה ממאנ' למאמר"ו דזה אינו מוסכם ויש שני דעות בזה.

והרואה יראה שהרב תה"ד קרי בחיל שיש מחלקת בזה ואייתי ברישא דאפי' נתחייבה קודם שנשאת לדעת התוס' דפ' המקבל והמרדכי והגהות אשרי ושוב כתב דלפירש"י וגירסתו דוקא כשנתחייבה תחתיו. עוד אשוב אתפלא עמ"ש דלסברא ראשונ' דהתוס' נדר דהוי כמו קרבן חייב לשלם והחזיק בזה מכי פתח בתשוב"ה ועד פרק נגמר הדין אי לאו דחילק והבדיל בין קדש לקדש מקדושת הגוף לקדושת דמים ואהניא ליה שיטתיה לישב דברי מהר"ם מינץ והדברים תמוהים דאשתמיטיתיה דברי התוס' שם בנדרים בדיבור ההוא דקאי ביה דבסיום הסברא ראשונה קודם שהביאו הגירסא אחרת שכתבו וז"ל והאי דאמר הכא כל קרבנות שהיא חייבת דוקא קרבנות אבל חוב לא יפרע אלא ממה שהכניס' וכו' אבל לא יותר ממה שהכניס' לו וקרבנותיה נמי דוקא קרבנות חובה אבל לא נדרים ונדבות ואף לאחר נשואין לא ישלים נדריה דאל"כ יכולה להחריב בעלה והכי משמע בירושלמי עכ"ל הרי דהתוס' שם לסברא ראשונ' נמי דמחלקים בין חוב לקרבן פירשו דדוקא קרבנות חובה אבל לא נדרים ונדבות וכתבו הסברא שהביא הוא מתוס' נזיר והרא"ש בנדרים דתדור אלף עולות ליום כמ"ש יכולה להחריב בעלה וכונת התוס' פשוטה דבתחיל' מדייקים הלשון וכל קרבנות שהיא חייבת דמשמע קרבנות חובה ואפי' לפי גירסא זו דגרסי שכך כותב לה וכו' דהיינו בכתובתה ומתחייב נמי על קרבנות דקודם נשואין פירשו דדוקא קרבנות חובה ולא נדרים ונדבות. וכדי שלא נאמר דהא דממעטינן נדרים ונדבות היינו קודם נשואין אבל אחר נשואין יתחייב גם בנדרים ונדבות כתבו דאף לאחר נשואין דינה שוה לקודם נשואין דקרבן חובה חייב ולא נדר ונדבה דאל"כ תחריב בעלה והכי משמע בירושלמי דשם נקטי אכלה חלב וחיללה שבת דמשמע כי הני ולא נדרים ונדבות. ובכן הן נסתר כל בנינו. ותו אשתמיטיתיה דברי התוס' והגהות אשרי ריש פ' המקבל דכתבו כסברא הראשונ' דתוס' דנדרים ומפורש בדבריהם דאינו חייב במה שנדרה קודם נשואין ולא במה שנדרה תחתיו. וממילא נסתר פירושו בדברי ר"י שהביאו התוס' בנזיר. ובלא"ה לשון ר"י מורה ובא דעל קרבנות חובה איירי. וממילא אזדא ליה מה שישב בעד מהר"ם מינץ דסמך על סברא ראשונ' דתוס' נדרים ואפי' אי הוה יהבינן ליה כל דיליה ודעת התוס' בסברא ראשונ' דנדרים דחייב בנדרים ונדבות דקודם שנשאת אכתי ק' למהר"ם מינץ דאמאי שבק כל הני רבוואתא רש"י והר"ש והרא"ש והר"ן דס"ל כגירסא אחרת שכך כותבת לו בשובר וכתבו דנדרים לא. וכ"כ הרב הנמקי פ' המקבל. ואפי' לפי גירסא אחרת הרי התוס' והגהות אשרי פ' המקבל מסכימים דנדרים לא. ותו ק' במ"ש ולפ"ז צ"ל דאע"ג דמלוה ע"פ אינו גובה מבעלה מה שלותה קודם שנשאת כדאיתא בא"ה סימן צ"א וכו' מ"מ בנדרים וכו' דמאי

מלוה ע"פ דקאמר דמשמע דמלוה בשטר גובה הא ליתא דהכא איירינן דמנכסיו חייב בקרבנות שהיא חייבת אף אם לא הכניסה לו כלום. והא דמחלקינן בא"ה סימן צ"א בין מע"פ למלוה בשטר היינו לגבות מנכסיה שהכניסה לו אבל אם לא הכניסה לו כלום אף מלוה בשטר אינו חייב הבעל כמבואר בדברי התוס' דנדרים ומציעא ובפוסקים ומהש"ס גם כן. ומה שתמה על התה"ד בסוף דבריו. אף לפי שיטתו לק"מ דהא סיים התה"ד וצ"ע אי הנדון דומה לראיה. ואולם לכאורה אף אי היה הדין כמ"ש הוא ז"ל דהיה הבעל חייב בקרבן נדר ונדבה מקוד' שנשאת אין נראה לחלק בזה בין קדושת דמים לקדושת הגוף והיה חייב גם בנדר צדקה והיה צריך להתישב בדבר אמנם אין אנו צריכים לזה דפשיטא דאינו חייב בקרבן נדר ונדבה דקודם ואחר שנשאת אף לסברא ראשונה דתוס' דנדרים כמו שנאמר וצ"ל ש"ך וכנה"ג בי"ד סי' רמ"ח והר"ם הכהן בתשו' בית יהודה ח"ב גף קכ"ז וס' דברי יוסף ח"י אנ"י:

סימן ע

בדין צירוף זימון לשלשה. דבעיא דרישה:

שאלה ביומא דשבתא בסעודה שניה אחר תפלה ארבעה וחמשה אנשים ישבו לאכול וב' מהם אכלו פת והשאר אכלו פת הבאה בכסנין דהיינו שקוראים בו"לו עשוי סלת בלולה בשמן וקצת סוק"אר. ואחר גמר אכילתם השנים שאכלו פת רוצים לברך בהמ"ז ונסתפקו אם אחד מאותם שאכלו הבו"לו יצטרף עמהם לזמן בשלשה. או לכתחילה לא מצו לזמן אא"כ השלישי יאכל פת יורינו המורה כדת מה לעשות ושכמ"ה.

תשובה כתב הרי"ף פ' שלשה שאכלו גבי ט' שאכלו דגן ואחד ירק שמצטרפין לזמן בעשרה וז"ל וה"מ לענין אצטרופי לבי עשרה אבל להוציא את הרבים י"ח אינו מוציא עד שיאכלו כזית דגן וקאמרי רבנן דוקא אצטרופי לבי עשרה אבל לבי תלתא אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן עכ"ל וכתב הפרדס כ"י שער עשירי על דברי הרי"ף וכן כתבו הגאונים ז"ל ואח"ך הביא לשון הרמב"ן שכתב כן. וכתב הרשב"א והביאו מרן בב"י סי' קצ"ז שבדברי הרי"ף איתא בהדי' בירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן והא תניא ב' פת וא' ירק מזמנין מתניתא דרשב"ג היא פי' דאמר בסמוך אפילו לא טבל עמהם אלא בציר וכו' וס"ל דלית הלכתא כרשב"ג דרבנן פליגי עליה וכ"כ התוספות דף מ"ח בשם השר מקוצי ע"ש באורך. וראיתי להרב כנה"ג שכתב שהקשה אחד חכם דמדפריך בש"ס דילן עלה דרבי יוחנן מבריתא דרשב"ג ולא משני רשב"ג יחידאה היא נראה דרשב"ג לאו יחידאה הוא וראה שהרב מהר"ש יפה

ביפ"ת בב"ר פ' צ"א הקשה קושיא זו וכתב הרב כנה"ג על זה וז"ל ואחרי המחילה וכו' לא דקדק יפה בש"ס דאיך יעלה על דעתנו שהרי"ף והרמב"ם והתוס' וס' יריאים והשר מקוצי וסמ"ג והרשב"א ורבינו בית יוסף נעלם דבר זה מעיניהם וכו' דמאי דמקשה בגמ' מתיבי רשב"ג אומר לאו אדרבי יוחנן פריך דמימר אמר רבי יוחנן אנא דאמרי כרבנן אלא אדרבי חייא בר אבא דאמר שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד ופירש"י אין אדם מודה לו פריך דהיכי קאמר שאין אדם מודה שהרי רשב"ג קאי כותיה וכו' ומה שנראה מהגמ' דרב חנא משמיה דרבא קאי כרשב"ג לא מפני זה לא יקרא רשב"ג יחיד כיון דליכא תנא דקאי כוותיה וכו' ע"ש שהאריך עוד הרב ז"ל הלא בספרתו. ואני תמיה על הרב מהר"ש יפה ועל החכם ששלח להרב כנה"ג קונטריס בזה איך מקשים על הרשב"א וגם על הרב כנה"ג שנעשה סניגור להרשב"א לישב הסוגיא דגמרין. וכלם לא ראו דברי הרשב"א ז"ל בשרשם בחידושיו פ' שלשה שאכלו דף מ"ח דהרשב"א עצמו הקשה קושית הרב מהר"ש יפה ז"ל והחכם בעל הקונטריס אחר שהוכיח מהירושלמי כהרי"ף וז"ל והא דאקשינן מינה בסמוך לרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן דילמא בגמרין סברי דלא פליגי רבנן עליה וכדטעו בה דסברי דאף להוצי' אמרה והא דמהדרינן אצטרופי וכו' ולא דחי הא מני רשב"ג וכו' ה"ט דבעי לתרוצה אליבא דכלהו תנאי ובקושטא דרשב"ג לא אמרה אלא לאצטרופי ומיהו לענין צירוף ג' פליגי רבנן עליה עכ"ל עין רואה דהרשב"א עצמו ביטל את המעוררין ואיהו מפרק לה. עוד אני תמיה על הרב כנה"ג שכתב דלא פריך הש"ס על רבי יוחנן אלא אדרחב"א דאמר שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד דהא תרווייהו רבי חייא בר אבא משמיה דרבי יוחנן אמרן וכן הוא בג' דפוסים שלפני גם מ"ש עוד דלא מפני דרב חנא משמיה דרבא קאי כרשב"ג לא יקרא יחיד וכו' ותימה דאם רבא סבר כרשב"ג ודאי קי"ל כרשב"ג דרבא ס"ל כוותיה והלכה כבתראי. ומה גם דאיכא למימר דאי רבא סבר כרשב"ג הוא ידע תנאי דסברי כרשב"ג ולאו יחיד הוא וכדאמרינן בעלמא כמ"ש אני בעניי במקומו בס"ד ולפום ריהטא יש להסתפק הא דכתבו הגאונים והרי"ף דלג' אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן אי מהני דגן כגון דייסא וכיוצא או בעינן פת ממש. והנה לדעת הרא"ש שכתב אהא דאמרינן דאינו מוציא רבים י"ח עד שיאכל כזית דגן וז"ל עד שיאכל כזית דגן אבל שתיה ועלה של ירק לא מהני דבעינן אכילת דבר שראוי לומר עליו ג' ברכות או שמא ברכה א' מעין ג' ש"ד מדנקט כזית דגן ולא נקט כזית פת וטעמא כיון דאיכא אכילה ואיכא ברכה דאוריתא ש"ד עכ"ל וכ"כ הטור סי' קנ"ז בפשיטו' דלהוציא מהני אפילו דייסא. ומאחר שכן הרי"ף דכ' שתים זו בהדי הדדי דאינו מוציא עד שיאכל כזית דגן ולהצטרף לג' עד שיאכל כזית דגן לדעת הרא"ש והטור נר'

דגם לבי תלת' להרי"ף מצטרף אם אכל כזית דייסא דשניה' בדיבור אחד נאמרו וסמיכי אהדדי. ותו דנראה פשוט דאם להוציא מהני כ"ש לצירוף. ורבינו ירוחם נתיב ט"ז חלק ז' כתב משם התוספות כדברי הרא"ש והטור:

ולפי זה נראה דהתוס' והרא"ש והטור סברי דדעת הרי"ף דלג' מצטרף אם אכל דגן אפילו אינו פת והרי הוא כמבואר ויש להרגיש על מרן בב"י סי' קצ"ז דפשיטא ליה דהרי"ף וסיעתו סברי דבעינן כזית פת להצטרף לג' כדעת הרמב"ם שכן כ' ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף והרב שדה יהושע כתב בדעת הרמב"ם במוחלט כדעת הרי"ף ע"ש ומאי פשיטותייהו דהגם דהר"מ על הרוב הולך כשיטת הרי"ף ומסתמא הרמב"ם סבר בדעת הרי"ף כדעתו דבעי פת. מ"מ כל קבל דנא דלדעת התוס' והרא"ש והטור דעת הרי"ף דבכזית דגן אף שאינו פת סגי כמ"ש ואפי' דפשיטא להו דדעת הרי"ף כהרמב"ם ממ"ש מהר"ם והביאו הגהמ"יי שהיה נזהר כשהיה אוכל ואחר עמו שלא היה נותן לאדם הבא לשתות אם לא שהי' יכול להזקיקן ליטול ידיו ולאכול עמהם כזית דגן לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכו' ע"ש הרי שכתב שהיה מזקיקו ליטול ולאכול כזית דגן לאפוקי נפשיה מפלוגתא נראה שדעת מהר"מ דהרי"ף כזית דגן שהוא פת קאמר ומאחר שהרמב"ם כתב בהדיא פת וכן מוכח ממהר"ם לדעת זה להכי נקטי בפשיטות דהרי"ף כהרמב"ם. ומיהו עדיין יש להרהר על זה דאימור דמהר"מ לצאת י"ח לדעת הרמב"ם עביד. אי נמי דלא הוה שכיח למהר"ם דגן שאינו פת תדע שכתב שלא הי' נותן לשתות ולישמועינן רבותא ולימא שלא היה נותן לו אפילו דגן שאינו פת אלא מזקיקו ליטול וכו' וס"ס מנ"ל להחליט למרן והרב שדה יהושע דהרי"ף כהרמב"ם. ואין להקשות על התוס' והרא"ש והטור דמפרשי אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן דאפילו אינו פת דהרי אמרו ט' שאכלו דגן וג' שאכלו ירק מצטרפין והאי דגן מוכרח שהוא לחם שמברכין בהמ"ז דאלו דייסא ליכא בהמ"ז ולא זמון די"ל דאדרבא משום דהתם פשיטא דבעי פת לא דקדק למנקט פת. אבל בהא דאינו מוציא עד שיאכל כזית דגן דיש לפרש אפילו שאינו פת הו"ל לדיוקי ולומר כזית פת אלא ודאי דגם דגן שאינו פת מהני.

וראיתי להרב פרי חדש בלקוטיו שכתב על דברי מרן בש"ע וי"א דבכזית דגן מהני אפי' שאינו פת וז"ל ליתא דהך סברא היא סברת הרא"ש שכ' כן גבי מוציא את הרבים י"ח אבל לא גבי צרוף ואולי הרב ז"ל נקיט סברת הרא"ש ודגן דאתמר בש"ס לא הוי פת וכפ"ז אפילו למ"ד דבג' בעינן דגן היינו דלא הוי פת והך י"א הוי סברת עצמו כפי מ"ש הרא"ש וצ"ע עכ"ל ואני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף דקדקתי על הרב ז"ל שהרי היא סברא מפורשת לענין צרוף בכלבו והביאה מרן בב"י. ולעת הלום היה נראה

דהרב פר"ח לא ניחא ליה דמ"ש מרן וי"א דבכזית דגן אפילו שאינו פת הוא על הכלבו שהרי הכלבו בתחילה בדרך אפשר נקטה וסיים אך הרמב"ם כתב בפי' בג' צריך כל אחד כזית פת. וא"כ פוסק דבתחילה מסתפק ושוב מייתי סברת הרמב"ם שכתב להפך מוכח דהדר מספיקיה ואיך יביא סברתו בש"ע אמנם אכתי יש להרגיש על הרב פר"ח דבמקום שיאמר דהיא סברת הרא"ש וליתא הו"לל שהיא סברת הכלבו וליתא דבדרך אפשר אמרה ומייתי סברת הרמב"ם והדר ביה שכן ראוי להיות חוזר ולא שביק ודאו של הרמב"ם משום ספיקיה. ותו שלשון א"ח שרמזתי בברכי יוסף כך הוא ונ"ל שאם אכל כזית תבשיל של דייסא או שאר מעשה קדרה יהיה נחשב כמו כזית דגן אך הרמב"ם כתב בפי' שיהיו ג' אוכלי פת עכ"ל ולשון זה מורה שהוא עומד בדעתו וכמו שכתב ונראה לי שאם אכל אלא שלבסוף הזכיר דעת הרמב"ם אבל לא שב מידיעתו כאשר יראה המעיין בטיב הלשון. אלא שאפשר לומר בזה שהרב פר"ח לא ראהו אע"ג שהיה אצלו כ"י. ומרן לא חש להביאו שידוע שהכלבו מעתיק מא"ח ולא חייש לדקדוק זה שכתבנו. אמנם מאי דהניח הרב פר"ח בצ"ע הוא שאין דרך מרן להביא בש"ע סברת עצמו ולא הזכירה בב"י ולא עוד אלא לכתבה בלשון י"א. ברם לפי מ"ש בעניותנו לעיל מבואר דודאי זה דעת הרי"ף לדעת הרא"ש והטור וא"כ הך יש אומרים הוא דעת הרי"ף ודעמיה לדעת הרא"ש ודעמיהו ואינו סברת עצמו דמרן. שוב אשוב למאי דהוינן ביה דמאי פשיטותיה דמרן לומר דדעת הרי"ף כהרמב"ם וככל אשר דברנו. ונראה פשוט דמאי דעסיק ואתי מרן הוא במחלקת הרי"ף והרמב"ם עם רבינו יונה והרא"ש וסיעתם אי לג' סגי בירק או שתיה לצירוף ובהא קאמר דהרי"ף והרמב"ם הם בדעת אחת דירק ושתיה לא מהני לצירוף לג' וזהו אמת וצדק. אך במ"ש הרי"ף כזית דגן והרמב"ם כתב כזית פת בהא לא איירי מרן להשוות להרי"ף והרמב"ם בזה ואפשר שזה ג"כ כונת הרב שדה יהושע. ואחרי כתבי ראיתי למור"ם בדרכי משה סי' קצ"ז שכתב דמוכח ממהר"ם דדעת הרי"ף דבעי דגן שצריך נט"י וכן דעת הרמב"ם ודלא ככלבו והרא"ש והטור ככלבו זהו תורף דבריו וכבר כתבנו דיש לדחות דאין ראיה ממהר"ם. ושם ראיתי בדרכי משה שהקשה על מרן דברישא כתב דנקיטינן כהרי"ף והרמב"ם ושוב כתב על דברי מהר"ם ודברים נכונים הם עכ"ד. ואי מהא הוה מצינן למימר דלמהר"ם דסבר כהתוס' דבריו נכונים לחוש לכתחילה לאפוקי נפשיה מפלוגתא אבל לא שהוא סובר להלכה כן דכבר גלה דעתו בסמוך דנקיטי' כהרי"ף והרמב"ם. אך זה חלי דבש"ע פסק כמנהג מור"ם והוא הפך מ"ש בב"י דנקיטינן כהרי"ף והרמב"ם. וצ"ל כמ"ש הרב בית חדש דמ"ש ברישא הוא לכתחילה וסמך על מה שיכתוב בסמוך על מהר"ם והוא דוחק. עלה בידינו דדעת

מרן ומור"ם דלכתחילה לא יצרף לג' בירק או שתיה. ולענין דגן שאינו פת דעת הרי"ף והגאונים ודעמיהו לדעת הרא"ש והטור והתוס' מהני דגן שאינו פת. וכן דעת א"ח ולדעת הרמב"ם בעי פת. וממהר"ם לא יש ראיה ואדרבא ממ"ש שלא היה נותן לו לשתות אלא היה מזקיקו ליטול וכו' משמע דלא היה מצוי אצלו דגן שאינו פת דאי לא לימא דאם בא אחר לא היה נותן לו כזית דגן שאינו פת אלא היה מזקיקו ליטול וכו' וכמ"ש לעיל. ולפי זה נמצא דבכזית דגן שאינו פת יש מקום לומר דכ"ע סברי דמהני לצירוף ג' חוץ מהרמב"ם דבעי פת וכיון דמרן ומור"ם פסקו דבדיעבד אפילו אם שתה או אכל ירק מצטרף לג' ולכתחילה חיישי לסברת הרמב"ם. א"כ באכל כזית דגן שאינו פת שמתחילה ב' אכלו פת וא' דייסא עמם ושלשתן אכלו כאחד יש לסמוך על רוב הפוסקים דמצטרף לזמון ג'. ואע"ג דהרא"ש גבי להוציא טעמא טעים דברכה מעין שלש דאוריתא ומרן פסק סי' ר"ט דהויא דרבנן. מלבד דמהר"ש חייון סי' מ"ב כתב דראוי לפסוק דהויא דאוריתא דרוב הפוסקים הכי ס"ל ועיין בשו"ת כהונת עולם סי' ע"ח ושם בהשמטות דף ק' ע"ש. עוד בה דהא אצטריך להרא"ש להוציא לאחרים אבל לצירוף ג' אפילו דהויא דרבנן כל שהוא מזונות מהני. וכבר נודע דהרדב"ז ברוב תשובותיו פוסק כסברא אמצעית ומרגלא בפומיה נקיטינן כסברא אמצעיתא והכא הא דאכל דגן שאינו פת הוא סברא אמצעי' בין הרמב"ם דבעי פת ובין הרא"ש ושאר גדולים דאפילו ירק. ואם מרן בש"ע חש לכתחילה היינו שהיו ב' אוכלים פת ובא אחר ורוצים לצרפו אז כתב שיתנו לו פת וכו' אבל אם בתחילה כך היה מעשה ג' שאכלו דב' אכלו פת וא' דגן שאינו פת בהדי הדדי יודה מרן דמצטרף כיון דהא דדגן בלא פת אפשר דמצטרף לכ"ע חוץ מהרמב"ם ועוד שהיא סברא אמצעית כאמור:

ועתה נבא לנ"ד ששנים אכלו פת גמור וב' אחרים אכלו פת הבאה בכסנין ואכלו מתחילה כלם כאחד נראה דודאי מצטרף א' שאכל פת הבאה בכסנין לב' שאכלו פת גמור. דאפילו באכל דייסא עמהם כתבנו דמהני להצטרף דלא מצינו בפירוש חולק כי אם הרמב"ם. וכ"ש בנ"ד דנראה בעיני דגם להרמב"ם מצטרף שהרי כתב הר"מ פ"ג דברכות וז"ל וכן עיסה שלשה בדבש וכו' ואפאה והיא נקראת פת הבאה בכסנין אע"פ שהוא פת מברך עליה במ"מ ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא עכ"ל הרי שכתב אע"פ שהוא פת וכו' ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא וכיון שנקרא פת ואם קבע מברך המוציא א"כ כדי שלא להפליג כל כך דעתו משאר פוסקים נימא דמ"ש פ"ה דלצירוף ג' צריך ג' שיאכלו פת אם א' אכל פת הבאה בכסנין מצטרף ואפילו לכתחילה יכולים הב' לתת למי שבא כזית פת הב"בכ דפת הוא ויצטרף עם הב'. וממהר"ם שכתב שהיה מזקיקו

ליטול וכו' אין ראיה כמש"ל. והרי מצינו להר"ן פ"ב דסוכה שכתב דדינא הוא בכל י"ט לאכול לחם כפשטא דסוגיין פ' שלשה שאכלו דבי"ט אם לא הזכיר בבהמ"ז חוזר דחייב לאכול פת ומה שחידש הכתוב בליל ראשון של פסח דכתיב בערב תאכלו מצות היינו לחייבו בדין מצה הראויה דאלו מדין י"ט יוצא בכל שהוא פת אפילו במצה עשירה וכו' ע"ש הרי שכ' הר"ן דבי"ט יוצא י"ח מאכילת לחם במצה עשירה אלמא פהב"כ לחם גמור ובשגם נראה דכונת הר"ן דיקבע סעודתו על מצה עשירה דיברך בהמ"ז וכמ"ש בעניותי במקום אחר מ"מ למדנו דלחם סתמא איקרי. וגדולה מזו כתב מרן בבית יוסף בא"ח סי' תמ"ד עמ"ש הטור הורה רש"י בי"ד שחל בשבת לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון שתי סעודות ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתאבון וכתב על זה מרן בב"י וז"ל ואין להקשות יבער הכל מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה עשירה דכיון דאין ספק ביד כל אדם לעשות מצה עשירה לכל הג' סעודות לא אטרחוהו רבנן עכ"ל. הרי דבסעודות שבת דצריך לעשותם בפת הב' סעודות לכ"ע כמבואר סימן רע"ד אפ"ה בפשיטות קאמר מרן דיכול לקיימם במצה עשירה ושפיר מיקרי פת ויותר מזה האריך הרב זרע אמת נר"ו סימן כ"ח להוכיח דיוצא סעודת שבת דבעיא לחם בפת הבב"כ דשפיר מיקרי לחם ע"ש באורך והם דברים פשוטים כל שקבע ובירך המוציא ובהמ"ז ודאי דיוצא י"ח סעודות שבת. ועלה בידינו דפת הבאה בכסנין שפיר מקרי לחם אלא דלענין המוציא בכזית וברכת המזון אינו תלוי במה שנקרא לחם אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנלוש' במי' לבד בלי שום תערוב' וכמ"ש מרן בכסף משנה פ"ג מה' ברכות ובבית יוסף סי' קס"ח. וכפ"ז נראה לדעתי הקצרה דמצטרף בזה לזמן בג' אפילו לדעת הרמב"ם, וכ"ש בנ"ד שמתחילה כך היה מעשה דהשנים אכלו לחם ותרי מיניהו בהדייהו אכלי פת הבב"כ דודאי לכ"ע צרו"ף יצרפו. ופוק חזי דאפי' מ"ש מרן בש"ע דלא יתנו לכתחילה לג' לשתות וכיוצא רק אם שתה מצטרף. כתב הרב כנה"ג דראה לרבותיו ולשאר גדולי הדור שהם נוהגים שאם אינם מוציאים מי שיאכל נותנין לכתחילה לשתות כוס יין או כזית ירק והיו מזמנים עמו וכן נהג אחריהם והרוצה לנהוג לכתחילה כתוספות והרא"ש לא ימחה בידו עכ"ל וראה זה חדש דהגם דבגלילותנו קבלו עליהם הוראות מרן בזה נטו גדולי הדור קצת דהיו נותנין לג' כזית ירק לכתחילה הפך דברי מרן. ונראה שטעמם דמאחר דהלכה כהרא"ש והתוספות ורבינו יונה וראב"ן דף מ"ה וכמה גדולים דעמיהו והראיה שבנתנו לו לשתות מזמנין עליו וכמו שפסק מרן לא ראו לחוש כל כך לדעת הרי"ף והרמב"ם ותיסגי לומר לו שיאכל ואם לא רצה תכף זה יתנו כזית ירק או כוס של יין והוא הפך מרן שפסק כמנהג מהר"ם שכתב בהגהות

מיימוניות ובתשב"ץ לתלמיד מהר"ם סי' ש"ז והאגודה. ושם בתשב"ץ לא כתב ליטול וכו' כמ"ש בהגמ"יי שמשם הביא ראיה בד"מ כמש"ל וגם שם מבואר שהיה חש לדעת הרי"ף ע"ש ובמה שכתבנו לעיל. ומכל אלין טעמי דכתיבנא נראה לדעתי הקצרה בנ"ד דיכולים לצרף אלו השנים שאכלו פת לא' שאכל עמהם פת הבאה בכסנין אלו הן הנצרפי"ן לזימון והשאר שאכלו פת הבאה בכסנין עמהם יענו אחר ברכת זמון כמו שהם עונים וכבר כתב הרע"ע בתשובותיו סי' קי"ב דג' שאכלו דגן וד' שתה כוס יין יכול לענות אחר ברכת זמון כמו שהם עונים וכ"ש בנ"ד. ואי לאו דמסתפינא הו"א דב' שאכלו פת ובא ג' שלא יזקיקוהו ליטול ולאכול פת שהוא נכנס בספק ברכה לבטלה דמי שאוכל פחות מכביצה יש מי שאומר שלא יברך על נט"י ואם זה הג' יאכל כזית או יותר שהוא פחות מכביצה בא לבית הספק בברכת על נט"י וכמו שכתב מרן סימן קנ"ח דין ב'. וכמה דיות משתפכות בדין זה וכבר אנכי הצעיר עמדתי בזה בספר הקטן ברכי יוסף שם ויותר ממה שקריתי לפניכם אחר שנדפס מחב"ר עמדתי בדברי הרבנים האחרונים וכתוב בקונטריסי. ולכל הדברות ולכל האמירות אוכל פחות מכביצה יש מי שאומר שלא יברך והביאו מרן ויש אומרים שיברך כמבואר באחרונים וא"כ זה שאתה מזקיקו ליטול ולאכול כזית ויותר אם יאכל פחות מכביצה הוא בס' ברכה. ואם כה יאמר שיאכל כביצה בריוח לצאת י"ח. קשה הדבר שיתרצה. וגם אפשר שלא יאכל כדחזי. אך במקומינו שמצוי פת הבב"כ יכול לאכול כזית ולא יקשה עליו ולא יכנס בס' ברכה ויכול להצטרף לזמון ככל אשר דברנו והנלע"ד כתבתי:

סימן עא

לצורבא מרבנן דחביב חיי"ם שאל בעי חי"י פרטים חלוקים למיניהם שבע בעיי:
אשר שאלת ידיד נפשי שב שנ"י בענינים נפרדים אמרתי אגב רהטאי די"ו לכתוב שתי אותיות ואתה תבחר וזה החילי בס"ד.

א זה יצא ראשונה שאלת שיש מי שנוהג בחג לאכול בסוכה בבקר פת הבאה בכסנין יותר מכביצה ואינו מברך על ישיבת סוכה כי תאוה נפשך למען דעת היש טעם בזה והיו עיניך רואות שהרב גנת ורדים א"ח כלל ד' סי' ו' פסק להפך דפהב"כ יותר מכביצה מברך על הסוכה. זאת אשיב אל לבי ואור עיני גם שמענה ואתה דע לך דאתיא זכירה שנהגו כך לפני גדולים בתוככי ירושלם קרית מועדינו תוב"ב ואמרו יישר. וכשתסתכל יפה בתשובת הרב גנת ורדים ז"ל אשר הבאת עיניך תחזינה משרים הראוי לגנה וכנה תשר נטעה ימינו שהביא דעת הרמב"ם דכל מידי בר מפירי אי אכיל טפי מכביצה בעי

סוכה ושקיל וטרי בהא ויצא לידון דלכ"ע פת הבב"כ טפי מכביצה בעי סוכה ויברך עליה ולא הביא שום ראיה על זה לדעת החולקים על הרמב"ם כנראה דהרב ז"ל שפר קדמיה לקרב הדעות. אמנם הדבר ברור דלהצריך לברך על הסוכה האידנא דחיישנא לאפוקי נפשין מרבוואתא דפליגי על הרמב"ם צריכה רבה ראיה בריאה וטובה. ואה"נ דלהצריך שיאכל בסוכה ראוי לחוש לדעת הרמב"ם גם בבשר וגבינה אבל לא לברך. וה"ה בפהב"כ נימא אליבא דרבוואתא דפליגי על הרמב"ם אפי' יאכל הרבה יותר מכביצה לא בעי סוכה דאינו כפת דהא מברך במ"מ והוי כעראי דפת עד שיאכל שיעור שאחרים קובעים סעודה דאז הוי כפת דמברך בהמ"ז והוי כדין תבשיל העשוי מה' מינים דבעינן שיקבע סעודתו עליו וה"ה פהב"כ בעינן קביעות סעודה לסוכה. ואל תשיבני דתבשיל העשוי מה' מינים אפי' קבע לא מברך בהמ"ז כמ"ש סימן קס"ח ולגבי סוכה בעי שיאכלנו בסוכה וה"ה נימא דגם פהב"כ אף דלא מברך בהמ"ז יצטרך סוכה. הא ליתא דלענין בהמ"ז לא מהני קבע לדייסא משום דבעינן תוריתא דנהמא וליכא אבל גבי סוכה בקביעות תליא ולא בתוריתא דנהמא וא"כ כי היכי דבדייסא בעי קבע. גם בפהב"כ בעינן שאחרים קובעים סעודה. ובסוכה לא תלי בבהמ"ז דהא פת כביצה בין לר"מ בין לר"י צריך בהמ"ז ואפ"ה אינו צריך סוכה. וטעמא דקביעות בעינן. וה"ה בפהב"כ דוקא באוכל שיעור שאחרים קובעים סעודה בעי סוכה דדרך בני אדם לקבוע עליו וקביעות בעינן. אבל פהב"כ כביצה ויותר מכביצה לא חשיב קבע והוי כאכילת עראי דפת עד שאוכל שיעור שאחרים קובעים וכיון דמצינן למימר דלהחולקים על הרמב"ם פהב"כ אפי' יותר הרבה מכביצה אינו צריך סוכה דינא הוא דלא יברך דס' ברכות להקל וחזה הוית להרב מהר"ם ן' חביב ז"ל בתוספת יום הכפורים בדף ע"ט ע"ב מהש"ס שהעלה דכביצה הוא עראי יותר מכביצה אינו עראי ולא קבע. כנ' ביצים קבע. ומשום הכי על פת הב"כ אינו מברך בהמ"ז עד שיאכל שיעור קבע ובסוכה כל שאינו עראי חייב עש"ב. ולפי דבריו ז"ל אם אכל הרבה יותר מכביצה מפהב"כ חייב בסוכה אמנם הרואה יראה דריהטא דלשונות הפוסקים מוכח דיותר מכביצה חייב בסוכה משום דהוי קבע שלא כדברי הרב הנז' שאינו קבע. וגם הרב מהר"י הלוי הביאו הרב פרח שושן כלל א' סימן ד' פשיטא ליה דיותר הרבה מכביצ' הוא קבע וסעודה שלשה ביצים ויצא לידון בפהב"כ דלא יאכל הרבה יותר מכביצה דאפשר דחייב בבהמ"ז ע"ש. וגם זה אינו מתקבל ופשטה הוראה ומנהג העולם להפך שאוכלים יותר משני בצים וכמ"ש הרב מהר"ם ן' חביב שם ע"ש לכן נראה לי ההדיוט דיותר מכביצה מפת גמור הוי קבע וחייב בסוכה דאף דאינו סעודה נהוגה חייב בסוכה משום דזמנין דאדם קובע סעודה בשעור זה וסגי ליה אבל

הוא דוקא פת לדעת החולקים על הרמב"ם באכילת עראי וקבע בסוכה. ואמטו להכי פהב"כ אפי' הרבה יותר מכביצה לא חשיב קבע כיון דאינו פת ויכול לאוכלו חוץ לסוכה לסברא זו. אבל ג' בצים פת הוי סעודה לכל אדם כדקי"ל גבי ערוב. ולהכי בפהב"כ חייב לברך בהמ"ז כיון שאכל שיעור סעודת כל אדם מפת. דהגם דהוי פהב"כ אם אכל שיעור סעודה מפת הב"כ חשיבא כיותר הרבה מכביצה מפת דחשיב קבע. ובשעור זה מפהב"כ לפעמים קובעים עליו סעודה כמו שקובעים על יותר הרבה מכביצה מפת באיזה פעם. ומשו"ה חייב בבהמ"ז. ולפ"ז מספק לא יברך ברכת הסוכה אם אכל מפהב"כ פחות מג' בצים דאכתי לא חשיב כיותר הרבה מכביצה מפת דקביעות סעודה בעינן ואין זה קביעות אף לפעמים. ובהכי מיושב דין פהב"כ ומנהג העולם ומה שהעיר הרב פרי חדש והביאו הרב פרח שושן מדין עירוב הא דסוכה ולפי שיטתינו נתישב הכל ודוק הטב כי קצרתי

ב וזאת שנית אשר דברת שנסתפקו חכמי הישיבה אדם שיושב וס"ת על ברכיו ועבר רבו ואין מקום להניח הס"ת במקום שיושב שהוא צר ודחוק אם מחוייב לקום מפני רבו עם הס"ת. או"ד כיון שבקומו צריך להקים הס"ת אינו בדין שנראה שהס"ת יקום מפני הרב. והאר"ש תענה גם אני שמעתי ספק זה ויש שהביאו ראיה מדאמרינן דיהושפט מלך יהודה הי' קם בצנעא מפני ת"ח וכו' ולדידי אינה ראיה דשאני הא שהי' ס"ת בזרועו מכוסה ולא הי' נראה ועוד שהס"ת לא זז מזרועו ובין עומד בין יושב הוא בזרועו והגוף הוא שקם והס"ת כדקאי קאי משא"כ הכא שס"ת מיושב והוא נח והשתא מקים לס"ת ועוד דהמלך היה קם לכל צרכו והולך בדרך וזהו מצותו. ומאחר שהיה עושה כל צורכו כ"ש שיקום לת"ח.

ועוד שמעתי שהביאו ראיה מהירושלמי והביאו מרן א"ח סי' קל"ה דאצל אנשים חשובים מוליכין ס"ת שהתורה מתעלית בגדולים ויש לי לדחות דהתם מוליכים ס"ת כדי שילמדו בס"ת זה אנשים חשובים וכיון דהס"ת מוליכין אותו כדי ללמוד בו שרי ונמצא שהס"ת בדידיה קטרח והתורה מתעלית שיקראו בה אנשים גדולים אך הכא שהס"ת אינו מרויח שום דבר דין הוא שלא יעמוד הס"ת. ועלה על לבי להביא ראיה ממ"ש בירושלמי פ"ג דבכורים שאמר הקב"ה כביכול אני הוא שקיימתי מצות זקן תחילה ואם הקב"ה קיים כביכול המצוה אינו זלזול לס"ת. אמנם אינה ראיה שפירוש הירושלמי אינו כמו שחשב הרב גנת ורדים י"ד כלל ד' סי' ב' ע"ש רק פירושו כמ"ש הרב יפה מראה שכביכול קם מפני אברהם אבינו ע"ה. וא"כ שאני אברהם אבינו אחד היה אברהם שהקנה השמים והארץ להקב"ה ונברא העולם בשבילו. ועוד כביכול הוא מרוב

ענותנותו עשה זה. אבל אנחנו שנקים התורה מפני חכם מי זה אמר. ואגב אומר שאני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רמ"ד דקדקתי עמ"ש הרב גינת ורדים במאי דמייתי ראיה מהא וממ"ש קדמה שכינה לנדונו איכו השתא כרגע נראה לי ס' נדפס מחדש וכתב על דברי ומידי עוברי נראה בעיני שדברי ברורים למימינים בם וכבר כתבתי במקום אחר שאיני רוצה לכתוב על השגות ספרים חדשים על ספרי הקטנים וברוך ה' אשר לא השבית ממעיינ"י הישועה הם יבררו הדברים ומיני ומיניה' יתקלס עילאה. ויראה להביא ראיה ממ"ש בקדושין דף ל"ג דאין ת"ח הקורא בתורה עומד דאין תורה עומדת מפני לומדיה ואע"ג דלייט אביי עלה מ"מ שאני התם דטעם אביי דהאמת שאין תורה עומדת רק דמפסיק ללמוד לקיים מצוה וכך היא המדה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אמרו לפי שהיום עוסק בזו ומבטל זו ולמחר עוסק במצוה שביטל היום ומבטל המצוה שקיים אמש. אבל עוסק בתורה אם אתה אומר שלא יפסיק לקיים מצוה א"כ לעולם לא יקיים מצוה ועוד דלא המדרש עיקר וכו' וכמו שכתבנו בעניותינו בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' ל"ח מיסודן של ראשונים. ולהכי סבר אביי דהכא נמי יפסיק הלימוד לקיים מצוה ואין זה נקרא תורה עומדת מפני לומדיה. כשבאמת צריכה התורה לעמוד כנ"ד גם אביי מודה חדא דהסברא מכרעת. ותו דלא לאפושי פלוגתא. ולשיטתנו האמורה יתבאר הטב לשון הירושלמי פ"ג דבכורים וז"ל אמר ר' אלעזר אין התורה עומדת מפני בנה שמואל אמר אין עומדין מפני חבר ר' הילא ר"י בר אידי הוו יתבין עבר שמואל בר בא וקמון לון מן קמוי אמר לון תרתי גביכון חדא שאיני זקן וחדא שאין התורה עומדת מפני בנה. אמר ר' זעירא ר' אחא מפסיק וקאים דו חשש כהדין דתני כותבי סת"ם מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ר' חנניה בן עקביה כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ולתפילין ולשאר מצותיה של תורה ע"כ בירושלמי. ובצפייתנו צפינו להרב יד אליהו בתשובה סי' ד' שרמז ירושלמי הלז וכתב וז"ל והרב מהר"ר אליהו פירש שם על הא דא"ר אלעזר אין התורה עומדת מפני בנה פי' אין הרב עומד מפני התלמיד תלמיד נקרא בן לרב וכן פירש שם הכל על זה הדרך ע"ש ולא כיוון יפה רק הפי' תורה ר"ל הלומד נקרא תורה והת"ח נקרא בנה וכן מוכח שם כדבריי וכן פירש"י בגמ' קדושין דף ל"ג בהדיא וזה ר"א דשם הוא ר"א דגמ' בבלי וכן המעשים דשם הם המעשים דבבלי וכו' ואביי לייט עלה מאן דציית להא דר"א וכן פסקו הפוסקים עכ"ל ודבריו חיים וקיימים. והוא תימא על הרב מהר"ר אליהו איך לא פירשה עפ"י סוגית הבבלי ופירוש רש"י. אלא שהוא נמשך אחר הרב שדה יהושע שפירש כן (והוא מזכירו בדף עצמו לעיל) ואולי כן פירש הרב מהר"ש סיריליו כפירושו שהי' ביד הרב שדה יהושע פירושו למס' זו וסמך

עליו כי הוא אילן גדול. ועם כל זה קשה על הרב שדה יהושע הן לו יהי דהכי תרגמ' רב מהר"ש סיריילייו מ"מ הו"ל לפרשה מדנפשיה עפ"י הבבלי ופירוש רש"י וכן קשה על הרב מהר"ר אליהו הנמשך אחר הרב שדה יהושע. וביותר קשה על הרב שדה יהושע שפירש במה שסיים בירושלמי רבי אחא מפסיק וקאים מפסיק מלמודו וקאים מקמיה חכם אע"ג דאין בעלי אומניו' רשאין וכו' ודלא כרבי אלעזר דאין ת"ח קם בשעה שעוסק בתורה וכו' ולא קי"ל כותיה כדכתב הטור עכ"ל והדבר קשה דמוכח מהלשון דרבי אחא מפסיק נמשך אדסמיך ליה שהוא נגד רבי אלעזר וק' על הרב דמביא סברת רבי אלעזר דלא קי"ל כותיה כדכתב הטור. ולא נתן לבו לפרש דהיינו דרבי אלעזר בירושלמי ועלה קאי דרבי אחא מפסיק. ומה שפירש אע"ג דאין בעלי אומניות רצה לומר דקאי אמשנתנו וכל בעלי אומניו' ופריך עלה התם בירושלמי ומשני שהיא לקיצין והוא דוחק גדול ומשום הכי הרב מהר"ר אליהו פירש דרבי אחא הי' כותב סת"ם וגם זה דוחק. והדבר ברור כמ"ש הרב יד אליהו דכלא סוגיא בעוסק בתור' ועבר הזקן דרבי אלעזר אמר דאין לו להפסיק מלימודו דאין התור' עומדת מפני לומדיה כמו שאמר רבי אלעזר בבבלי. והיינו דקאמר רבי אלעזר בירושלמי דאין התור' עומדת מפני בנה. ואהא א"ר זעירא דרבי אחא מפסיק. ולפום מאי דאמרן דאביי פליג על ר' אלעזר דצריך להפסיק העוסק בת"ת דאינו כעוסק במצוה דדינא הוא העוסק במצוה פטור מן המצוה. אך בת"ת דהוא מצוה תדירית צריך לפסוק. א"ש מאי דאמר בירושלמי עלה דרבי אלעזר דרבי אחא מפסיק דהוא חש לסברת רבי חנניה בן עקביה דכותב סת"ם מפסיק ולא אמרינן דעוסק במצוה פטור מן המצוה כיון שהוא כותב תדיר הו"ל כתלמוד תורה דפוסק וכמ"ש בברכי יוסף שם דזהו דעת הרמב"ם ע"ש באורך דלפי מ"ש שם בדעת הרמב"ם ניחא טובא סוגית הירושלמי הלזו והרי הוא כמבוא"ר. ועיין מ"ש שם לשיטת הרי"ף והרמב"ם ובמ"ש בעניותי במחזיק ברכה שם ודוק הטב ודע דבחידושי חד מקמאי לקדושין (ונדפס ספר זה בקושטנדינא) כתב דקי"ל כרבי אלעזר דסבר דאין ת"ח הלומד בתורה קם דאין התור' עומדת מפני לומדיה. ועמ"ש המרדכי בשם ר"ב והביאו הרב מהרש"ל בים של שלמה פ"ק דקדושין סימן ע"א ועמ"ש שם סימן ע"ג ויש לי קצת גמגום בדבריהם לא ע"ט האסף. ויש להעיר על הפוסקים שלא הביאו דברי רבי אלעזר ולא דברי אביי זולת הטור שפסק כאביי. ומרן בב"י כתב דדעתם משום שפסקו כאביי ואינו מתישב שפיר מה שהשמיטו הכל והו"ל לומר דין אביי כיון דרבי אלעזר פליג ומה זו שתיקה. שוב ראיתי להרשב"א בתשובותיו ח"א סימן קד"ם שכתב ומסתברא דהלכה כאביי דבתרא הוא וכן נראה דעת הרב האלפסי שכתב אידך דרבי אלעזר דכל שאינו עומד מפני רבו

נקרא רשע ולא כתב אידך אחריתי דרבי אלעזר שאינו רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה דאלמא חייב לעמוד מפני רבו עכ"ל. ולכל הדברות מה שכתבנו בעניותנו נראה נכון דבנ"ד דהוא בעצם להקים ס"ת והנה זה עומד עם הנושא אותו בכי הא מודה אביי דאין תורה עומדת מפני לומדיה ולא אמרה אלא בעוסק בתורה דמה שפוסק לא מיקרי תורה עומדת כדאמרן. ומצאתי בספר חסידים סימן תתק"ל דמי שבידו חומש אין לו לעמוד מפני ספר וחכם ע"ש. הן אמת דספר חסידים אתי עלה מטעם דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואפשר משום דעיקרו קאי אמעשה דעבר לפניהם אדם הנושא ארבעה ועשרים וחכם אגב גררא נקטה. אבל מודה דבחכם שעובר איכא נמי דאין תורה עומדת לפני לומדיה דבהא מודה אביי. אמנם לטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה יש להשיב דהיכא דיש בידו לקיים שתיהן לא מפטר כמ"ש הפוסקים ודו"ק היטב:

ג **ואשר** בקשת להודיעך דעתי בראובן שאמר שיהיה בנדוי בעה"ז ובעה"ב אם יהיה שותף עם שמעון ואחר זמן נתרצה ראובן להיות שותפו ומחמת הנדוי זיכה ת"ק פייס' לבנו קטן גופא ופירי מהיום ושם לקרן השותפות מס שמעון והוא מתעסק עמו כאדם העושה בשלו אך באמת סילק זכותו מעסק זה לגמרי ויהיה לבנו אם לטוב אם למוטב וצריך למודע"י אם יש פקפוק מחמת הנדוי ואני אענה. הנה בנדוי עה"ב איכא פלוגתא דרבוואתא דהרשב"א בתשו' ח"ג שנדפס מחדש סימן שכ"ו והביאה מרן סימן רכ"ח כתב דיש לו התרה. אבל המרדכי בשם רבינו פרץ ורבינו ירוחם סברי דאין לו התרה וכן מוכח שהוא דעת הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן ע"ב וח"ג סימן קפ"ב ומהר"ר שלמה בנו בתשובותיו סימן ש"ז וכן החמיר מרן בש"ע סימן רכ"ח דין מ"ה וסימן של"ד דין ל"ב. ולא התירו יעקב אמ"ה והשבטים ליהוד' דהי' צריך שימות ויחול הנדוי וכמ"ש הרשב"ץ סימן הנז' ועיין סי' רכ"ח דין י"ז וסי' של"ד דין ל"א. וחזיתיה להרשב"ץ שם שחקר דרש"י כתב דיהוד' קבל נדוי בב' עולמות וא"כ איך הי' בד' אמות של יוסף ואחיו כדמוכחי קראי והסכים דהעיקר הוא שלא נתנדה אלא בעה"ב כמ"ש בב"ר ורש"י אגב שיטפא כתב כן עש"ב. וזו היא שקשה על מאור הגול' רש"י אשר על כל טיפת דיו יושב עליה ז' נקיים ויהי הקצ"ר אמיץ ומדקדק אפי' על אות אחת כמפורסם ואיך הכא שינה מדת"ו של שלמה וכ' שקר ח"ו ובדא מלבו אגב שיטפא. ואין ספק כי כל דבריו אמרי צדק ואפי' אות אחת יסודתו בהררי קדש רז"ל ועין לו ראתה שאמרו כן במדרש רז"ל. וכבר נמצא דהכי אתמר בילקוט כדברי רש"י שקבל נדוי בשני עולמות. וידוע דהילקוט הוא ממדרשי רז"ל ככתבם וכלשונם ובחר רש"י בזה שהוא פשוטו של מקרא. העוד לנו חקור דבר איך יהודה קבל נדוי עה"ב שאין לו התרה ואיך יעקב אע"ה לא מיחה בו

וסבר וקביל. הנה שמענוה בינ"ן של קדושים כבוד מלכים חקור דבר זה. ועד אחרן הרב פנים מאירות הכינה וגם חקרה וניחא ליה במ"ש התוספות בכתובות דף ס"ט ובמכות שאם בידו לקיים התנאי וקיימו לא חל הנדוי וכשקיימו א"צ התרה והכא יהוד' הוה פשיטא ליה דיכול לקיים ולהצילו כי כאיש גבורתו. וטעם משז"ל כי לא הי"ל התרה כי יהוד' אינו יכול לקיים דשלף חרבו ולא יצא ועינו ראה גבור' מנשה ויוסף ולא יכול לקיים וחל נדוי למפרע זהו תורף דבריו. ובכל זאת לא הונח לנו כי יהוד' בעת הנדוי הוה ברי ליה שיכול לקיים ועל דעת זה נתנד' ואם אח"ך נולד דלא נשלף החרב ומנש' רפש וזעזע כל הפלטין ואמר דין רפש מבית אבא א"כ נמצא דהי' הנדוי בטעות שאלו ידע זה לא קבל ולא הי' צריך התרה. ונרא' לקיים דברי הרב ז"ל דיעקב אע"ה ודאי לא ידע מגבורת מנשה ויוסף ולהכי סבר וקביל שיהוד' ינדה עצמו שהוא דבר שיכול לקיימו אך יהוד' שגג וקרוב לפשיע' דאמרו רז"ל דכאשר רצה לאסור שמעון לא יכלו לו ושלח להביא גבורים וצעק שמעון ונפלו ובא מנשה והכהו מכה אחת והניחו בבית הסוהר וכיון דיהוד' ראה מעשה זה של מנשה הי' לו לחשוב שמא לא יוכל ואין בידו לקיימו מקרי ומשו"ה חל הנדוי משום דעינו ראה בשל אחרים כי אסו"ר אס"ר ויאסור את שמעון ואין מציל והוי שוגג קרוב למזיד ונדה עצמו בדבר שאינו יכול לקיימו. והנה מהר"י הלוי בתשובותיו סימן כ"ב הקשה לדעת רבינו פרץ דנדוי העה"ב אין לו התרה דא"כ מאי מוכיח במכות דנדוי על תנאי צריך התרה מיהוד' שאני התם דהוי נדוי לעה"ב ופריק שפיר עש"ב ודעת קדושים ימצא דהכי תרגמוה רבנן קדישי הרשב"ץ בח"ב סימן ע"ב והרדב"ז בתשובות החדשות מעתה דפוס פיורדא סימן תצ"ח ומה שהקש' עליו הרב מהר"ר ליב סאראוואל בחתימתו לק"מ דמהר"י הלוי לא מייתי ראיה לרבינו פרץ רק בא לישב הסוגיא לדעתו. ושוב ראיתי להרב מהר"י הלוי עצמו סימן מ"ג שכ' כן ולעצמו הוא מציל. ולדעת הרשב"א דנדוי הוי מדרבנן הקשה שם מהר"י הלוי בסי' כ"ב דא"כ איך עצמותיו של יהודה היו מגולגלים ופריק לה הרב מהר"ר ליב סאראוואל הנז' דהאבות היו מקיימין אפי' עירובי תבשילין ונצטער יהודה דעבר על נדוי דרבנן והרב מהר"י הלוי בסימן מ"ג הקשה עליו דהגם דנדוי הי' מסור בידם כשאר מצות מ"מ לא היו נענשים עליהם בשום מצוה ולא קבלום כמצווה ועוש' וא"כ אף שידעו משפטי הנדוי לא יענש יהוד' עכ"ד ולפי סברת הרמב"ן ודעמיה שהאבות דינם כישראל ויצאו לגמרי מכלל ב"נ מסתברא שהיו נענשים כמ"ש רב תנא הוא הרב מהר"י רוזאניס בריש ספרו הנחמד פרשת דרכים. ויש להרגיש על הרב מהר"י הלוי דלשיטתו מאי מקשה על הרשב"א דלדידי' דנדוי דרבנן למה היו עצמותיו מגולגלים. ותיקשי לנפשיה דמאי אמרת

נדוי דאוריתא והלא אינו מז' מצות בני נח ואף שהאבות היו מקיימין לא היו נענשים ומאי מקשה להרשב"א והלא קושיא זו חיילא בכולל בין אי הוי מדאורייתא בין אי הוי דרבנן. ולפום ריהטא הי' מקום להביא ראיה מהכא לדעת הרמב"ן דאבותנו ע"ה הי"ל דין ישראל לגמרי ולדעתו צ"ל דנענשין כמ"ש הרב פרשת דרכים וכדאמרן ובהכי ניחא דנענש יהוד' והיו עצמותיו מגולגלים. אלא אי אמר' כדעת רבני צרפת שהי"ל דין ב"נ רק שהיו מחמירין כחומרת ישראל אין ראיה דנענשין על דיני ישראל כמתבאר מתוך דברי הרב פרשת דרכים וא"כ למה נענש יהוד'. ויש לדחות לדעת רבני צרפת שסברי שדינם כב"נ רק האבות היו מחמירין כחומרת ישראל שנרא' שלדעתם אם עברו על דין ישראל אינם נענשים. אבל מ"מ הכשרים של א"ה היו נשבעים ומקיימים גם אם היו מקבלים דבר בקלל' ואלה היו מקיימים וכיון שברצונם קבלו א"ה זה היו נענשים אם מקבלים באלה וקללה או נשבעים ולא היו מקיימים ובזה ניחא אעיקרא לדעת רבני צרפת מה יועיל יהוד' שקבל נדוי והלא אינה מז' מצות בני נח ואם עבר אינו נענש ובמה נחה דעת אבינו הזקן אביר יעקב. אלא שגם בא"ה כך היו נוהגים והעובר על האלה הקלל' נענש. וכל שכן שיהוד' קבל על עצמו שיהי' נחשב לו חטא אם יעבור כמ"ש וחטאתי לאבי כל הימים ובכי האי גונא נענש ודאי ולכן סמך יעקב אע"ה על זה. וזו תשוב' נצחת לקושיא מהר"י הלוי על הרשב"א הנז' דשאני הכא דיהוד' קבל על עצמו שיהי' חטא כמ"ש וחטאתי לאבי והגם שלא הי' חייב אם רצה הוא להתחייב נתחייב. ועל דרך זה יישבתי חקירת הרב הגדול מהר"י זאבי ז"ל דלדעת הרמב"ן דהמצות לא היו מקיימין אלא בהיותם בא"י ומשו"ה נשא יעקב אבינו ע"ה שתי אחיות בח"ל איך נח דעת יעקב אע"ה כשנשבע לו יוסף שיקברנו בא"י והלא יוסף אינו מחויב לקיים השבוע' דאינו יושב בא"י ויוסף הי' במצרים עכ"ד. ועפ"ז ניחא דכשרים של א"ה היו נשבעין ומקיימים ואם יוסף אינו מקיים יש חילול ה' ולכן השביע פרעה ליוסף ואבימלך לאברהם ויצחק אבותנו ויעקב לאחיו על הבכור' שכך היו נוהגים גם הגוים לישבע ולקיים אע"ג דמדינא גוים ליתנהו בבל יחל כמ"ש בירושלמי דנזיר והוא פשוט. ועוד אפשר דהוא בכלל ברכת ה' דהוא א' מז' מצות ואתיא מכללא שלא לישבע בשמו ולעבור דהוא חילול ה' ובזה נסתלק' חקירת הרב מהרי"ז הנז' מעיקרא. והנה במכתב שלח אלי כתוב בחירי רתתה נפשי החכם השלם עצום ורב כמה"ר יהודה נגא"ר נר"ו ממתא מחסי"א תונס יע"א אנהירנהו לעיינין ממתניתיה דהרב משנה למלך ה' מלכים פ"י דין ז' ד"ה ודע שמה שתרצו התוס' דשם הרב הביא סיום דברי הירושלמי הנז' דמשמע דאיכא פלוגתא והעיר משבועת המלך וכיוצא וצדד דשבוע' סרך דברכת ה' והאריך בזה והביא דברי הרב מהר"ש יפה בב"ר

פ' ל"ד דפשיטא ליה דהגוים אינם מוזהרים על שבועת שוא והקש' עליו ממה שהשביע אברהם ויצחק לאבימלך ויעקב לעשו ואסיק בצ"ע ע"ש באורך וכיונתי קצת לדברי הרב ז"ל. אמנם הקשה החכם השלם יהוד"ה יעלה על הרב מש"ל דמה יוכיח הוכח מעשו האמרינן פ"ק דקדושין ודילמא ישראל משומד שאני אשר משם הוכיח הרמב"ן דהאבות יצאו מכלל ב"נ והרב ז"ל גופיה בריש ס' פרשת דרכים קלסה והוכיח בזה שיטת גמרא דילן ע"ש עכ"ל החכם השלם הנז'. ולי ההדיוט לק"מ דאע"ג דדין ישראל יש לו. מ"מ הוא משומד ונודע דאינו שומר מצות ובשלמא אי השבוע' ענף מברכת ה' וב"נ מוזהרים עליה ניחא שהשביע יעקב אע"ה את עשו כיון דכל הגוים שומרים השבוע' בוש ליה לעבור נגד בני אדם אבל אם אין הגוים מוזהרים עליה מאי אהניא שבוע' זו וכ"ע ידעי שהוא משומד ואינו נוהג כאבותיו לקיים המצות ואין לו בושה לומר שהוא נוהג כגוים: וכבר הרב מש"ל לעיל מזה כתב וז"ל אך ממה שהשביע יעקב לעשו יש להוכיח שב"נ מוזהרים לקיים לשבועתם דליכא למימר שהי' סבור יעקב דעשו מקיים התור' עד שלא נתנה דדיינו אם יקיים ז' מצות עכ"ל ומה לנו אם דינו כישראל כל שאין תועלת להשביעו והדבר הרי הוא כמבוא"ר.

נחזור לענייננו וספרין פתיחו דדעת האחרונים להחמיר בנדוי עה"ב. כאשר עלה בקב"ץ חופש כל חדרי מאיר עיני גולה הרב כנסת הגדול' י"ד סימן רכ"ח. והמקילים להתיר היינו דוקא במקום מצוה כמ"ש מור"ם סימן רכ"ח ודישרן סמיכין בכנה"ג. ובנ"ד אין לחוט מצד נדוי העה"ב דכבר התוס' וסיעתם ופסקו מרן סימן של"ד דין ל' דאם התנאי בדבר שיוכל לקיימו וקיימו לא חל הנדוי וכ"כ הרדב"ז בתשובות החדשות הנדפסות בפירד"א סי' תצ"ח וק"ק שכתב זה בלשון מסתברא לי והם דברי התוס' ודעמייהו. וא"כ הכא בנ"ד הוא תנאי שאפשר לקיימו ואם יקיים אותו לא חל הנדוי נכון לבו בטוח. ומה שרוצה להערים לזכות לבנו סך מה ולהשתתף וכו' ככתוב בשאלה לא מגנא ולא מצלא כי כל עצמו לא קבל הנדוי אלא להתרחק ממנו דלא ניחא ליה בצוותא דידיה מכח מדותיו והקפדותיו וכיוצא כנודע. ומה תקן שהמעות הם של בנו כל שהוא עוסק עמו כאדם העושה בשלו וידוע דאזלינן בתר הכונה של הנודר או הנשבע ויש כמה ראיות על זה כאשר עיניך תראינה בתשו' הרשב"ץ שהביא מרן סי' רכ"ח בנשבע שלא יעשה יין למכור לתוגרמים ואסר הרב ז"ל גם מה שהי' אצלו מקודם דכונתו היה על שחשדוהו שמוכר לתוגרמים וא"כ אסור אף מה שיש אצלו והרי דאזלינן בתר כונתו אף שלשון שבועתו אינו כן. וכיוצא בזה יש ללמוד מתשובת הרב מהר"ם אלשיך סי' נ"ז ע"ש באורך בנדונו ופוק חזי להרב כהונת עולם מה שהאריך על תשובת הרשב"ץ הנז' ומכל האחרונים הנז'

שם יראה המעיין בכמה נדוני האחרוני' דבתר הכונה אזלינן וה"ה בנ"ד דכל שראובן מתעסק עמו כאלו היה שותף ממש אסור לו ויחוש לעצמו שלא ליכנס בנדוי עה"ב שאין לו הפרה לכמה גדולים. וכ"ש דאפי' אם היה נדר או שבועה לבד היה אסור. וידעתי כי ראובן ירא אלהים הוא ויתרחק מענין זה ועליו תבא ברכת טוב.

ד . ומה שרצית לעמוד מל דעתי בענין ס' כנפי יונה אם הוא מהרמ"ע כמ"ש בס' שפתי ישנים או אינו מהרמ"ע. אני בצדק אחזה דהרגיל בלשון חכמה של רבינו עיר וקדיש הרמ"ע זצ"ל במאמרות טהורות ובתשובותיו ובס' אלפסי זוטא כ"י להרב ז"ל לבבו יבין שהרמ"ע לא סידר ס' כנפי יונה וזה ברור אצלי. ומה שכתבת שבס' שפתי ישנים ייחסו להרמ"ע. שמענה ואתה דע לך שאפי' בספרי הדפוס המפורסמים זמנין דמשכחת בס' שפתי ישנים שלא כיוון יפה ואין צורך להאריך בזה. ושמעתי כי הרב שני לוחות הברית גם כן מיחס ס' כנפי יונה להרמ"ע. והאמת אהובה אצלנו בשגם כבוד הגאון החסיד בעל של"ה חופף עלינו ועל ראשנו. מ"מ נמשך אחר מה ששמע. אבל באמת נראין הדברים שאינן מלשון הטהור של הרמ"ע ז"ל:

ובר מן דין אומר אני הצעיר שמצאתי כמה וכמה ענינים רבים בספר כנפי יונה שהם מהרב מהר"י סרוק ז"ל כאשר בחנתי מס' לקוטים אשר לי כ"י ואלו היה הרמ"ע המחבר ומסדר כנפי יונה היה אומר אותם הענינים בשם רבו מהר"י סרוק ולא היה כותב סתם. ודע כי בהקדמת ס' משנת חסידים כתב שראה ס' כנפי יונה שהי' מסומן בכל ענין אם מהאר"י זצ"ל ואם ממהר"י סרוק ז"ל ואם מהר"מע ז"ל ע"ש ואפשר שהמסדר הראשון ס' כנפי יונה כך עשה ללקט אורו"ת ועל כל דבר שמא דמארא עליה והמעתיק השמיט הסימנים האלה. ואחר זמן רב הדפיסו בפולין ס' כנפי יונה וכתוב שם שהוא מהרמ"ע ואין הדבר כן כמו שהוכחנו ובזה הנדפס חסר חלק ה' והוא בכ"י. ולכל הדברות אין לסמוך כל כך על ס' זה כי ידעת שהרב המפורסם הרמ"ז זלה"ה כתב שלא יסמכו על הרמ"ע אם חולק על דברי מהרח"ו ז"ל. וגם אני ראיתי בס' כ"י מהרב המקובל עיר וקדיש מהר"ם פאפיראש הכהן זלה"ה (אשר סידר כתבי האר"י זצ"ל וס' דרך עץ החיים וס' פרי עץ החיים שנדפסו מחדש בפולין הם מסדרו שסידר לכתבי האר"י זצ"ל כפי אשר קבל מרבו הרב המקובל מהר"י צמח ז"ל. והוא מחידושיו ופלפוליו חיבר ט"ל ספרים רובם בחכמת האמת ולכלם קרא בשם אור כגון מאורי אור הנדפס בערכי הכנויים. אור זרוע אור האבוקה. אור נר. אור צח וכיוצא וחיבר אור רב פירוש על הזהר הקדוש) שהשיג השגות גדולות בקונטריס מהר"י סרוק ז"ל בתוקף גדול וכ' שדבריו הם נגד הקדמות האר"י זצ"ל בקונטריס ההוא ובמקומות אחרים רמזתי קצת מזה לזכות הרבים.

ה . ועל אודות בני הכפר שהם מנין בצמצום ויום שבת בבקר שנאנס אחד מהם בחולי ולא בא לבית הכנסת ובמנחה אנס עצמו ובא והי' מנין ונסתפקת אם במנחה יקראו הפרשה שלא קראו בבקר ויעלו ז' עולים ומפטיר. או יקראו ג' עולים כל הפרשה. אשיב"ך על קנך דלדעתי הקצרה הדבר פשוט דבמנחה יקראו בפ' הבאה ככל ישראל ג' עולים ובשבת הבא יקראו שתי פרשיות ועמ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף סי' קל"ה אות ב' ומשם באר"ה דאין לסמוך על מ"ש הרב עטרת זקנים דאם לא קראו בתורה שיקראו ביום ג' דאין לנו לחדש מדעתנו דבר מעתה אשר לא שערוהו הראשונים ואין לסמוך עמ"ש הרב גנת ורדים א"ח כלל א' סי' מ"ט כמ"ש שם. ואם נמצאו בשבת עשרה מישראל בעיר של גוים והם מעיר גדולה הסמוכה וכבר בעיר הגדולה קראו הפרשה בבית הכנסת אלו העשרה אינם משלימים לשבת הבאה כיון שבבית הכנסת שלהם קראו ושבת הבאה קורין הפרשה אחרת. אין לאלו להתאסף ביחד ולקרות שתי פרשיות בבית אחת בס"ת ובהא אפי' הרב אליה רבה ריש סי' קל"ה מודה עיין בדבריו ודוק הטב וכל זה פשוט בעיני.

ו . ואשר שאלת דחכם אחד מהגדולים ציוה שלא יאמרו לו שום תואר בהשכבה כי אם יעשו לו השכבה כא' העם גם לא יעשו לו מצבה ואמרת דגדולי העיר היו רוצים לשנות צואתו כי זה נראה כאלו מבזים אותו ורצית לשאול את פי בזה ההש"ב אשי"ב. דע דאמרו בירושלמי פ' עשירי דמס' שביעית אמר ר' יוסי בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזיל לאתר ואינון מוקרין ליה בגין תרתי צריך מימר לון אנא חדא מיכלא אנא חכים. והביאו הירושלמי הזה בהגהות מימוניות פ"ז דרוצח. וכתב הרב יפה מראה דאפי' לסברת רש"י פ' גיד הנשה דלא אסור משום גנבת דעת אלא כשהוא מטעהו אבל בסתם ואידך טעי שרי הכא היינו טעמא שזה נהנה בכבוד תורה ואיהו לאו בר הכי והכבוד מילתא רבתי היא צריך להודיע שלא ליהנות חנם. וכ"כ מהר"א בפ' ומ"ש מהרימ"ט א"ח סימן ח' יש להשיב ואכמ"ל. ועל זה ידוו כל הדווים המקבלים כבוד ההמון שמכבדין אותו כאלו הוא גברא רבא ואינו אפי' זוטא והירא לנפשו כי על הכל יתן דין וחשבון חייב לומר בפירוש כי אינו ראוי לכבוד הזה. ובזה יפטר מעונש מתעטף בטלית שאינו שלו. איכו השתא האי גברא רבא דנ"ד כי ירא לנפשו שהתוארים שנוהגים לתאר בדור הזה הם יותר ממה שהוא ראוי ומשום הכי ציוה שלא לתארו בתוארים הנהוגים והוא לתקון נפשו. מאן ספין ומאן רקיע לעבור על מצותו וכבר הרב מהר"ם חאגי"ז זלה"ה במשנת חכמים סי' קפ"ו ציוה כן שלא יתארוהו בשום תואר. וגם אני שמעתי שכמה רבני חכמי ארץ ישראל שציוו כן ונעשה כדבריהם. והגם שמהרשד"ם בא"ה סי' ס"ה ערער על מי שתאר למרן

החכם המופלא ואמר שמתאר בתאר שאינו נהוג בזמנינו ע"ש ומשמע מדבריו דבכל זמן צריך לתאר החכם כפי התוארי' הנהוגים בזמן וכיון שזהו המנהג אין לחוש. לזה אומר מי עלה שמים למען דעת מה יאמרו בתוארים אלו. ומה גם שמזמן מהרשד"ם עד זמנינו נתמעטה החכמ' ונתרבו התוארים ורבינו האר"י זצ"ל היה מלעיג על ההשכבות. ובחון תיבת מלעיג שיצא מפה קדוש כמוהו. ואע"ג דיש לפרשה בענינים אחרים גם כן. וכיון שהחכם הזה חש שמא אינם עולים יפה בשמים התוארים הללו ולתקון נפשו ציוה כן. ודאי חייבים לקיים צואתו. ואשכחן שהרב מהר"ש הלוי ז"ל ציוה שלא יתנו לו שום תואר רק שמו לבד. והרב הגדול מהרח"ש ודישרן סמיכין רבנן קדישי קיימו צואתו כמו שכתוב בספר קורא הדורות דף מ"ו ע"ש. ומהא דהרב מהר"ש הלוי שמעינן דהגם שהרב ז"ל ציוה דבהשכבה לא יתארוהו כלל. באיזה ענין אחר יכולים הרבנים לתארו בדבר אחר שאינו השכבה. דהרי מצינו בהסכמת הרבנים לתשובות מהר"ש הלוי שם חכמים מתארי"ם אותו בכמה תוארים הראויים להרב ז"ל. ועוד אני אומר בנ"ד דאפילו נימא שכל התוארים ראוים אליו באמת אפשר שכונתו בזה שציוה שלא יתארוהו כי היכי דליהוי ליה כפרה כי אין אדם צדיק בארץ וכו' ואמרו שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולכן סבר וקביל ענין זה למעט בכבודו משום כפרה ובודאי חייבי' לקבל מצותו. ופוק חזי זכר לדבר דחזקיה המלך גרר וכו' כי היכי דתיהוי כפרה לאביו והודו לו חכמים. ואע"ג דיש הפרש רב מפורסם בין הנושאים שמעינן מיהא דכל שהוא לכפרה יש לעשותו ולמדנו זה בהדרגות וכן משמע מסוגית סנהדרין דף מ"ו ע"ב. ברם אשר ציוה שלא ישימו לו מצבה נראה דלא ישמעו לו בכל רק יעשו איזה מצבה קטנה שיש תקון לנפש בזה לפי דברי רבינו האר"י זצ"ל כמבואר בשער המצות אשר סידר מהר"ש ויטאל פ' ויחי ע"ש באורך. ומשנתנו היא זו פ"ב דשקלים בונין לו נפש על קברו ואלו נזכר החכם שיש בזה סוד ותקון לנפשו לא היה מצוה כך. כן נ"ל.

ז . ואשר תאוה נפשך לדעת איזה ישוב לדברי הרמב"ם אשר פ"ה דחמץ ומצה פסק דמותר ללתות החטים למצת מצוה ופי"ב דמעשה הקרבנות פסק דאין לותתין המנחות. **ואומר** עם קנ"י. בחירי רצתה נפשי למה זה תשאל לשמי בעידנא דעיילי אינשי רברבי ויעשו להם מטעמים היכול אוכל דבר באתרא דזקוקין המכונות והעמודים ההרים הרמים. אמנם לא יכול יוסף להתאפק כי מצאת חן בעיני מכל ראשי בשמים. ולהפיק רצונך שפתי לא אכלא הנה ארש"י לפניך בעזר משדי צור כל העולמים. גרסינן בפ' כל שעה דף מ' ע"א אמר רבא מותר ללתות דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה ואי אפשר נקיה בלי לתיתה איתיביה רב פפא וכו' מהא דא"ר זירא א"ר ירמיה אמר שמואל חיטים

של מנחות אין לותתין אותם וקרי להו סלת הדר אמר רבא מצוה ללתות שנאמר ושמרתם את המצות אי לאו דבעי לתיתה שימור למאי אי שימור דלישה לאו שימור הוא דאמר רב הונא בצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה בראשונ' לא מ"ט משום דלא עביד בהו שימור וכו' דילמא שאני התם דבעידנא דנחית לשימור לא עבד לה שימור וכו' ואפ"ה לא הדר ביה רבא דא"ל להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפכיתו לשם מצוה אלמא קסבר שימור מעיקרא מתחילתו ועד סופו בעינן מר בריה דרבינא מנקטא ליה אמיה בארבי עיין הסוגיא באורך. וראיתי להגאון מהר"ר יחזקאל נר"ו בצל"ח הנדפס מחדש על פסחים על מ"ש רבא מותר ללתות דתניא וכו' ואי אפשר לנקיה בלא לתיתה שכ' וז"ל ויש לדקדק אכתי מנא ליה דמותר לכתחילה והרי יוצאין תניא והיינו בדיעבד והיינו דומיא דשעורין דאין לותתין ובדיעבד אם לא נתבקעו מותרין ונראה משום דהך בריתא שנויה דף ל"ז כך יוצאין בפת נקיה ובהדראה ובסריקין המצויירין אף על פי שאמרו אין עושין סריקין המצויירין וכו' ואי ס"ד דלתיתה אסורה לכתחילה ואין התר לנקיה אלא דיעבד הו"לל אע"פי שאמרו אין לותתין ואין עושין סריקין וכו' עכ"ל ושותיה דמר לא גמירנא דתיבת יוצאין משמעותה לכתחילה ודוקא כי קתני יצא או יצאו י"ח הוא דיעבד אבל יוצאין הוא לכתחילה כדתנן הכא בסמוך ואלו ירקות שאדם יוצא י"ח בפסח וכו' ויוצאין בהן בין לחים בין יבשין ודכוותא טובא דלשון יוצא ידי חובתו יוצאין הוא לכתחילה ותו דלדידיה דיוצאין דיעבד משמע אמאי הכא קתני האי לישנא דבהדראה ונקיה אף לכתחילה וסריקין הא תני לה בהדיא. אמנם יש להעיר ולישב בסגנון זה דנהי דיוצאין לכתחילה משמע ברם מנא ליה לרבא דמותר ללתות לכתחילה נימא דבדיעבד לתת ועשה מצה ואז יוצאין לכתחילה בה משום דכבר היה מה שלתת דיעבד ומאי ראיה מייתי וי"ל דגם בסריקין קתני יוצאין לכתחילה והיינו משום דכבר דיעבד עשאן ושייך יוצאין לכתחילה דאוכל לצאת לכתחילה ואם איתא דהכי הוא בפת נקיה הו"ל לסיים אעפ"י שאמרו אין לותתין ואין עושין סריקין כמ"ש הרב הנזכר. ואחר זמן ראיתי להרב פני יהושע נפק דק כדוקיין ונדחק וק"ק דהו"ל לשנויי כדשניין עיין בדברי קדשו ואתה תחזה. והרי"ף כתב ומבעי ליה לאיניש לנטורי חיטי דפסחא מעידן קצירה וכתב הר"ן ודאי דלמצוה מן המובחר הכי עדיף טפי ומיהו אפשר דכל דשמר החיטים קודם לישה יצא וכו' ע"ש. ואחזה אנכי להרב פרי חדש סי' תנ"ג שכ' על דברי הר"ן הללו דאע"פי דכן כתב רש"י פ"ק דחולין בההוא עובדא דגינאי נהרא דמתחילת טחינה והרקדה בעי שימור לשם מצוה אינו מחוור דקרא דושמרתם ליכא לפרושי אלא חדא מתרתי או לומר דקרא סתמא קאמר ומעידן קצירה בעי נטורי

או לומר דמעידנא דנחית לשימור דהיינו מנתינת מים דהוי מלישה ואילך דבעי נטירה אבל לומר דבעי שמירה קודם לישה אבל לא מעידן קצירה זו מנין לנו עכ"ל. ומצאתי בחידושי הר"ן כ"י לפסחים שכ' בסוגיין בתוך דבריו וז"ל רבא הכי קאמר דודאי שימור מקמי לישה בעי דאי לא קפיד רחמנא אלא אשימור דלישה ושמרתם את המצות למה לי דכיון דרחמנא אמר בערב תאכלו מצות על כרחו יש לו לשמרם כדי שלא יבואו לידי חימוץ אלא ע"כ שימור מקמי לישה בעינן ולא ניחא ליה לרבא במאי דדחינן דילמא התם הוא דבעידנא דנחית לשמור לא עבד ליה שימור דהא אפילו אי אמרי' הכי ע"כ צריכי שימור מאותו שימור שהוא משום ספק חמץ וכיון שכן מאן פלג לך אלא ודאי שימור מעיקרא בעינן עכ"ל והשתא לצד זה שכ' הר"ן דכל ששמר החיטים קודם לישא יצא ה"ט דמדכתיב ושמרתם את המצות שמעינן דהוי קודם לישה דאי מלישה ואילך למאי אצטריך הכתוב בערב תאכלו מצות ומוכרח דקרא דושמרתם את המצות אתי לטפויי קודם לישה ומסורת בידינו תפסת מועט תפסת ולכן אמרינן דהוי מתחילת טחינה והרקדה:

וזוהי שיטת רש"י פ"ק דחולין שהביא הרב פרי חדש במ"ש דבמצו' קא עסיק דכתיב ושמרתם את המצות דמתחיל' טחינה והרקד' וכו' ודייק התם לשון הש"ס דקאמר ההוא גברא דהוה דארי חיטי לפסחא ומשמע דהי' הולך לטוחנם ולא קאמר דהוה דארי חיטי דפסחא דאי הוו נטירי מעידן קצירה עד האידנא נטרינהו והול"ל חיטי דפסחא דכבר היו נכונים ושמורים אלא דהוו חיטי בעלמא ודארי להו לפסחא דמתחלת טחינה ישמרם ואזי הוו חיטי דפסחא ובהכי נתישבה קושית הרב פר"ח ונתחוורו דברי רש"י והר"ן כמבואר. גם רבינו אליעזר ממיץ בספר יריאים מצוה ק"ה כתב וז"ל חיטי דשרירן קי"ל כרבא דאמר מצוה ללתות וכו' ע"ש ובמצו' ק"ח כתב וז"ל וצריך שתהא שמורה לשם מצה משעת טחינ' דכתיב ושמרתם את המצות בעינן שימור לשם מצה עכ"ל וכאשר ירדוף הקור"א אינו מובן דבמצו' ק"ה כתב דקי"ל כרבא דאמר מצוה ללתות ובשמעתין מוכח בהדיא דלרבא דאמר מצוה ללתות בעי מעידן קצירה ואיך במצוה ק"ח כתב משעת טחינה. ונרא' שדעתו ז"ל דהא דעידן קצירה הוא מצוה מן המובחר ומדינא סגי משעת טחינה כדעת רש"י והר"ן דקרא דושמרתם אתא לאוסופי על שעת לישה ככל הדברים אשר ראו עיניך. ועין לו ראתה להרב פרי חדש דמסיק דכזית מצה שיוצא בה י"ח לא נפיק אא"כ שמור משעת קצירה וכתב וכן דעת הרוקח סימן רע"ב דבעי שימור מתחילתו ועד סופו עכ"ל וק"ק דשם ברוקח סי' רע"ב הנז' כתב וז"ל מצוה ביה לעשות שימור מן הקציר' לפסח כדאמר רבא להנהו אפוכאי דבעינן שימור מתחילתו ועד סופו עכ"ל הרי

שכתב מצוה וכו' ומשמע דאינו לעיכובא אלא למצוה ומ"ש דבעינן שימור וכו' מוכח דהיינו למצוה כמ"ש ברישא ואע"ג דבסימן רס"ג כתב מימרת רבא דאמר להנהו וכו' סתם כבר ביאר דעתו בסימן רע"ב ואם נפשך לומר אודי לי מיהת דאין ראיה מרבינו הרקח דהוי לעיכוב' כמ"ש הרב פר"ח דדעת הרקח כדעתו ז"ל. ושם בסימן רס"ג כתב הרקח דאמר רבא אסור ללתות חטים ושעורים ע"ש ואע"ג דמבואר בש"ס דרבא הדר הודרני ובתחיל' קאמר הש"ס הדר אמר רבא מותר ללתות ומסיק דהדר ביה ואמר מצוה ללתות. מ"מ מאחר דשדרו רבוואתא ממתיבתא דהאידנא אסור. אמטו להכי הרקח שפר קדמיה להביא מימרת רבא הראשונ' דאע"ג דאיהו הדר ביה אנן קי"ל כמימרא ראשונ' וזה פשוט בעיני. ולא אכחד דמצאתי בס' הפרדס כ"י לרש"י סימן רצ"ז שכתב וז"ל מיבעי ליה לאיניש למנטר הני חיטי וכו' ומתבעי להו לשמרן משעת קצירה ולשווינהו בבית מכוסה במקום מוצנע דלא ליגע בהו מיא וטלא וזהו דרך שמירתן דאמר קרא ושמרתם את המצות מעיקרא בעינן דאמר רבא להנהו דמהפכי וכו' עכ"ל וכן כתוב בספר האורה לרש"י כ"י ומשמע דהוא מדינא ולכאור' דמחלפ' שיטתיה דרש"י ממ"ש פ"ק דחולין למ"ש בספר הפרדס ובספר האור'. אם לא שנדחוק עצמינו לומר דבספר הפרדס וספר האור' למצו' קאמר. אמנם לדינא סבר רש"י דמשעת טחינה כמ"ש פ"ק דחולין. והכי דייקי דברי רש"י בשמעתין שכ' לא הדר ביה רבא ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה עכ"ל ומשמע דלא קפיד רבא אלא שיהי' שימור קודם לישה. והא דכיפי מצוה. ומתוך כך נרא' לישב דברי הרב פר"ח ממה שהשיג עליו הרב מקראי קדש דמאי מקשה לרש"י אימא דרש"י מיירי בטוחן על ידי מים כמ"ש הרא"ש והטור ולכאור' הוא תימה על הרב פר"ח. ואפשר דדעת הרב פר"ח דסברת רש"י דבעינא שימור משעת טחינ' ואפי' שאינו טוחן על ידי מים. חדא דסתמא קאמר פ"ק דחולין ותו בשמעתין כ"ב דלא הדר רבא ממ"ש בעינן שימור קודם לישה דמשמע דמדינא בעי שימור משעת טחינה ומשמע דהא מדינא וכיפי מצוה ומסתמא קי"ל כותיה דרבא והיינו מ"ש פ"ק דחולין משעת טחינה דהוי קודם לישה. ותו דכי חזינן דהר"ן כך סבר דבעי טחינ' מקמי לישה קרוב לשמוע דהיינו מ"ש רש"י פ"ק דחולין. עוד ראיתי להרב מופת הדור מהרח"א בס' מקראי קדש דהשיג על הרב פר"ח במ"ש דעיקר ושמרת' לשמו' משעת קציר' וכי היכי דליהוי שימור מעליא אמרינן מצוה ללתות וכתב על זה הרב מקראי קדש ואיני רואה טעם בדבריו וכו' ע"ש ואני בעניי אומר כי הרב פר"ח טעם זקנים יקח כי קרוב לדבריו כתב הרמב"ן בס' הלקוטות שנדפס מחדש דף י"ג ע"א מהספר. והרוא' יראה דמה שהשיב הרב מהרח"א על הפר"ח ל"ק אלא שכונת הרב מ"ק לומר דאין מופת חותך דלהוי

משעת קציר' לעיכובא וגם הרמב"ן שם בס' הלקוטות כתב דאפשר דקציר' אינה לעכובא והביא ראיה מדאמרינן רבינא מנקטא ליה אמיה בארבי ש"מ שאר רבנן לא הוו זהירי ע"ש וכן הרא"ש בפסקיו הביא ראיה זו דרבינא ע"ש. והני מילי דהרמב"ן והרא"ש הם סייעתא למה שישבתי בס' הקטן מחזיק ברכה בקונטריס אחרון סימן רצ"א מ"ש רבינו ירוחם בדין סעוד' ג' ע"ש ועיניך תחזינ' משרים. וחמות"י ראיתי או"ר להרב קרבן נתנאל שעל דברי רב אחא בשאלתות שכתב לא נפיק איניש ידי חובה אלא במצה דמנטרא מחימוץ מן כד נפלא מיא עילוה והביאם הרא"ש כתב וז"ל מן כד נפלא מיא עילוה יש לפרש דבזמן רב אחאי גאון שהי' סוף האמוראים כמ"ש תוס' בכתובות דף ב' עדיין היו לותתים חיטי לפסחא וכו' והאידנא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאים בלתית' עכ"ל ותימה עליו שסמך על דברי התוספות בכתובות הנז' והם דברים תמוהים דרב אחאי שעשה השאלתות לא הי' בסוף אמוראי' ולא מרבנן סבוראי אלא בדורות הגאונים וכמ"ש בתשובת רב שרירא גאון הובא' בס' יוחסין והראב"ד בס' הקבל' וזה פשוט מאד. וזה חזיתי להרב פרי חדש שם סימן תנ"ג דין ה' שכ' מרן האידנא אסור ללתות בין חיטים בין שעורים וכ' בפר"ח וז"ל ר"ל לא מבעיא שעורים שממהרין להחמיץ ואסירי בלתיתא מעיקר הדין אלא אפי' חיטי דשרירן ואין ממהרין להחמיץ שמעיקר הדין שרי ללתות נהגו לאסו' עכ"ל ולפי דבריו הו"ל זו ואצ"ל זו דאפי' במשנ' ובריתא לא נאמר אלא מדוחק וגם יש מי שכ' דלא נאמר זו ואצ"ל זו כי תני בין בין אלא דבהא יש למשקל ולמטרי גם מ"ש דשעורים מעיקר הדין אסירי בלתית' לכאור' הי' קשה דבזריזין שרי וכמ"ש דף נ"ו בעומר שלותתין וקאמר צבור שאני וע"ש בפירש"י אך בזה יש לומר דמ"ש הפר"ח מעיקר הדין כונתו מעיקר דין הגמ' דתניא אין לותתין שעורין בדף מ'. אמנם למ"ש מרן בין חיטים בין שעורים י"ל דהכא איכא רבותא בכל חדא וה"פ בין מן החיטים דכיון דאית בהו ציריא עיילי מיא אלא אפי' שעורין דלית בהו ציריא ושיעי אסור וכמ"ש בש"ס דף מ' וכן איכא רבותא איפכא כמ"ש הרב פר"ח ואין זה ענין לבין בין דעלמא ולא לזו אצל זו והדברים פשוטים איכו השתא ע"ט לדבר למאי דאתאן עלה. כי בסוגיין מבואר נגלה לכל מראה עיני דבהא דבעי רב פפא לאותוביה לרבא ממימרת שמואל דחיטים של מנחות אין לותתין וקרי להו סלת איכא לאקשויי דאמאי לא אותביה בעיקר הדין דשמואל אמר אין לותתין ורבא אמר מותר ללתות. וכבר הרב מהרש"א בחידושי הלכות העיר בזה וכ' דרבא פליג אשמואל ע"ש וכונתו מבוארת דנהי דבעיקר הדין לא מצי לאותוביה לרבא דרבא מצי פליג אשמואל אך פריך עליה דבלא לתית' קרי להו סלת הפך מאי דאמר רבא דבלא לתיתה אינה נקיה והוי מחלקת במציאות והנה שפתי

הגיעו לפרקן פרק שלוח הק"ן נוהג באר"ש ארשת שפתי על אודות לשונות הרמב"ם אשר שאלת ובריש כל אתוון אציגה נא עמך הצג על האר"ש במימר קדישין רבנן בתראי קדמו שרי"ם יתנו עדיה"ם לרבות שינוייה"ם. ואביטה נפלאות למופת דורנו עיר וקדיש הרב מהרח"א בס' מקראי קדש בביאורו לה' פסח סימן תנ"ג דף קע"א ע"א אשר העלה ואשר הביא דברי הרב מהרש"א בחידושי הלכות שהבאתי והשיג עליו דנעלם ממנו דהרמב"ם פי"ב דהלכות מעה"ק פסק כשמואל דאין לותתין המנחות ופ"ה דחמץ פסק כרבא ואייתי מתניתא בידיה דברי הרב הגדול הרדב"ז לישב דברי הרמב"ם ודחאם וכתב דהנכון דשאני הכא דכתיב ושמרתם את המצות סבר רבא דקרא אתי להתיר ללתות וכו' ומעיקרא הוה ס"ל דקרא למצוה אתא והדר ביה דלהתירו אתא קרא ולא למצוה עכ"ל. ומה שדחה לדברי הרדב"ז חזר ונרא' מפי כבוד הרב ז"ל עצמו בס' הנז' דלעיל סוף דף צ"א תריץ יתיב לדברי הרדב"ז ע"ש. והרב שם בס' הנז' בשאלת רשע דף ז' אות י"ט כתב ישוב הרדב"ז מדנפשי' והדרך שכ' על מה העבוד' וכו' זבח פסח הוא ע"פ תירוצו הנז' בביאורו לה' פסח שהבאתי ע"ש. ומאי דמסיק בביאורו לסימן תנ"ג הנז' מריהטא דלישני' הוכ"ח תוכי"ח דכל מילי דמר עביד לתרוצי להרמב"ם ולי ההדיו' נרא' דבזה יתישבו גם דברי מהרש"א בחידושי הלכות דכי אמרה הרב מהרש"א היינו ברישא דרבא לא יליף מקרא התם כתב מהרש"א לתרוצי סוגיא דאימור דרבא פליג אשמואל אבל למסקנא דיליף מקרא אפשר דמודה לשמואל ולהכי פסק הרמב"ם כתרוייהו ואיברא דמהרש"א קיצר בדבריו. ואולם יש להעיר על תירוץ הרב הגדול מהרח"א הנז' דכיון דמוכרח בש"ס מדרב פפא דלא אותיב לרבא בעיקר הדין משמואל דרבא יחלוק על שמואל מנ"ל להרמב"ם דלמסקנא רבא מודה לשמואל אימא דכיון דסבר דאתא קרא להתיר לתיתה הוא הדין למנחות ובשלמא אי רבא סבר דאתא קרא למצוה נלתות נימא דהכא דהוא מצוה שאני לא כן במנחות ורבא מודה לשמואל אבל אי אתא להתיר נימא ה"ה למנחות ויש לישב. ואשא עיני וארא' להרב מהר"ב קזיס במגילת ספר כתוב דף ך' ע"ד שהביא הקושיא על הרמב"ם משם הרב מהרח"א הנז' ותירץ דשאני פסח שהקפיד הכתוב ושמרתם את המצות ואי לאו דבעי לתיתה שימור למאי וכו' ע"ש שהרב' דברים. וק"ק על הרב ז"ל שהרמב"ם פ"ה דחמץ כתב מותר ללתות ולא כתב מצוה ללתות ואיך תירץ שהקפיד הכתוב ושמרתם ואי לאו דבעי לתיתה וכו' והרי הרמב"ם לא כן דעתו וכיון שאינו מצוה הי"ל לחוש גם במצות דאף דחייב כרת לא יכנסו בס' דאפש' דכמה בני אדם אינם מכירין ואין בידם להזדרז וכמ"ש הרמב"ם גבי מנחות דכיון דלותתן בחוץ לא ילתות ואין הכל זריזין לשמרן ובכלל דברי הרמב"ם שאמר ואין הכל זריזין לשמרן

היינו שלא ידעו להיות זריזין. אבל אם הי' מצוה הי' מקום לומר דלא היינו חוששין כל כך ודוק הטב. וחזה הוית להרב פני יהושע שכ' על דברי הרב מהרש"א דכ"ש דלמסקנא דרבא אמר מצוה ללתות ליתא דשמואל וכ' דאין צורך לזה דגבי פושרין שייך שפיר לחלק בין מצה למנחות מטעמא דזריזין וכו' משא"כ לתיתה חשש חימוץ לא תלי בזריזין אלא לפי החיטים שיש מתבקעים לאלתר ומשו"ה אמר שמואל שאין לותתין מנחות דאסו' לגרום למנחות חימוץ משא"כ לחמץ בפסח מותר דכל אדם יבחין אם נתבקעו ולא שייך זריזות וכ"ש למסקנא דמצוה ללתות ובמצת מצוה כ"ש דמסור' לזריזין שזריז ויודע לשמרה עכ"ל בקצו'. ודבריו קשים חדא דהי"ל להקשות על מהרש"א דהרמב"ם פסק תרוייהו כמדובר. ותו מ"ש דבלתית' לא שייך זריזין ושמואל מטעם דאסו' לגרום למנחות חימוץ נגע בה לפום ריהטא הוא הפך הש"ס דף ל"ו דתלי לתיתה בזריזין וכן הרמב"ם פי"ב דמעה"ק קרי בחיל דלתית' בחוץ ואין הכל זריזין. גם מ"ש דמצה למצו' מסור' לזריזין אינו מחוור וכמעט הוא הפך הש"ס דף ל"ו ודף ל"ז. הגם הלום ראיתי מה שתירץ הרב מהר"ר יחזקאל בשיטתו דלמסקנא דבעי שימור משעת קציר' נזהר בה יפה ושומר' מחימוץ משא"כ מנחות וכו' ע"ש באורך. ויש להשיב דבהדיא אסרו לתיתה מטעמא דזריזין וכמ"ש הרמב"ם ומאי אהני דבעי שימו' מקציר' כיון דלתית' צריכ' זריזין ואין הכל זריזין ועוד דימצא אשר לא ידע להזהר ולהיות זריז וכמש"ל. ושם ראיתי שגם הרב נר"ו הקשה על הרב פני יהושע שפסק הרמב"ם שני הדינים ע"ש. ואשר אני אחזה לפי קצורי לישב סוגיין ופסקי הרמב"ם הוא דהרמב"ם הוקשה לו בסוגיא הקושיא המפורסמת דרב פפא בעא לאותובי' לרבא משמואל דאין לותתין חיטי מנחות וקרי להו סלת והו"ל לאקשויי דרבא אמר מותר ללתות ושמואל אמר אין לותתין וכמש"ל. ותו קשיא ליה שמואל דקאמר אין לותתין חיטי מנחות מ"ט נקט מילתיה הלכתא למשיחא הו"ל לאשמועינן הך דינא במאי דנהיג האידנא ולו' אין לותתין חיטי דפסחא ולכן סבר הרמב"ם דדוקא במנחות דלש בפושרין וכדתנן כל המנחות נילושות בפושרין אסר שמואל ללתות משא"כ חיטי דפסחא דאין לשין בפושרין כמ"ש פ' כל שעה דף ל"ו שרי וכדרבא. והרמב"ם כתב יטחון מיד וכי לש בפושרין אסר שמואל אבל בפסח דלש בצונן מותר ללתות. ומ"ש שם דף ל"ו דילתות ומשני דלתיתה ליתא בזריזין היינו דאפי' לש בפושרין אם הלתיתה נעשית ע"י זריזין הוה שרי ובזה נתישב הכל כן נראה לפק"ד זה כתבתי לעשות רצונך שעתך תרמינך. ויעת"ר לו ה' כדכר ואינך כנפשך שבעך ונפש נאמנך. צעיר אנכי ח"י אנ"י.

סימן עב

חקירת חכם בכלי המקדש. ראה זה חדש

אנכי עמדתי במ"ש בשבועות דף ט"ו ופסקה הרמב"ם פ"א מה' כלי המקדש הלכה י"ב וז"ל כל כלי המקדש שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתן וכו' ודבר זה אינו נוהג לדורות אלא כל הכלים כיון שנשתמשו בהן במקדש נתקדשו שנאמר וימשחם ויקדש אותם וכו' והנה נכנסתי לבית הספק בכלים הללו שעשה משה אם נטמאו וכגון שנשתמשו בהן לע"ז דדינא הוי שיטבלום ויקדשום כדי שיחזרו לקדושתן כדבעינא למימר קמן אי בכה"ג בעו משיחה ואפילו לדורות מי נימא דדוקא להשתמש בהם במדבר בעו משיחה אבל לדורות מאחר דנתמעטו מקרא דאותם במשיחה אפשר דלא בעו משיחה ועבודתן מחנכתן. או"ד כי מיעט קרא היינו לאותם כלים חדשים שיעשו במקדש אבל אותם שעשה משה במדבר דקדושתן במשיחה אה"נ אם נטמאו אח"ך במקדש דבעו משיחה כשעת עשייתן. ולכאורה לא מצאתי הדבר מפורש לבד זה מצאתי בתוספתא ריש פי"ג דסוטה דגרסי' התם משנבנה בית ראשון נגנז אהל מועד ונגנז עמו וכו' ואעפ"כ לא היו משתמשין אלא בשלחן ומנורה שעשה משה ולא היתה צריכ' שמן המשחה שקדוש' ראשונ' קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל ע"כ. והנה לכאורה מתוך דברי התוספתא הלזו נרא' לפק"ד כהצד השני שכתבנו. דכלים שעשה משה ונשארו לדורות אם נטמאו צריך משיחה לקדשן מדקאמר ולא היתה צריכה משיחה וכו' משמע דדוקא אלו שמשתמשין בהם ובקדושתן קיימי לא בעו משיחה להשתמש בהם לדורות דקדושה ראשונה וכו' אבל אם נטמאו ודאי דבעו משיחה כנ"ל לפום ריהטא לפרש כונת התוספתא. ואם כנים אנחנו בדבר הזה אפשר לישב קצת מ"ש רש"י בע"ז דף נ"ב ע"ב ד"ה והקדשנום וז"ל והקדשנום שחזרו ומשחום בשמן המשחה ע"כ ולכאורה דבריו קשים להולמם במ"ש דכלי המקדש אשר הזניח אחז לע"ז ונטמאו שחזר חזקיה המלך וקדשם ע"י שמן המשחה והלא הלכה רווחת דלדורות לא בעו משיחה דמיעט רחמנא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה ובחינוך לעבודה לבד סגי וכמש"ל. אמנם עפ"י האמור אפשר לומר דדברי רש"י קיימי על אותן כלים שהיו במקדש מימות מרע"ה כגון שלחן ומנורה וכיוצא אשר טמאם אחז עלייהו קאמר רש"י דבעו משיחה לקדשן ואפי' לדורות משום דסבר דלא מעיט קרא לדורות אלא כלים חדשים אבל לאותם שנשארו מימות משה רבינו ע"ה ודאי דבעו משיחה כשעת עשייתן והיינו דדייק בלישניה וקאמר וחזרו ומשחום בשמן המשחה וכו' זהו מה שעלה בחזוי ראשי לבא לכלל ישוב קצת לדברי רש"י. איברא כי לא אכחד דעכ"ז דברי רש"י עדיין צריכין ביאור דמי דחקו לומר

דקרא אירי באותם כלים שנשארו מימות משה דוקא מאחר דקרא כתיב כל הכלים אשר הזניח אחז הקדשנו. עוד בה דכשבנה שהע"ה עשה כל הכלים מחדש כמבואר בכתובים במלכים א'. ובד"ה ב' וכ' שם המפרש סי' ה' ע"פ ויעלו וכו' ואת אהל מועד וכו' דאהל מועד שעשה משה ע"כ הכלים גנזם שהע"ה ועשאן מחדש וכ"כ במלכים א' סי' ח' והוא מהתוס' הנז'. ואע"פי שבתוס' קתני שנשארו בב"ה שלחן ומנורה של משה וכן מכתשת ואותן כלים דאמרינן בערכין דף יו"ד ע"ב וע"ש בתוספתא עכ"ז אפ"ה הנם מעטים וגבי אחז קאמר כל הכלים וכו' ומנ"ל לומר דאותן של משה דוקא היו. וזה ודאי דוחק. ובהיותי נבוך בזה חזה הוית להתוס' במנחות דף נ"ז ע"ב ד"ה רבי שהקשו וז"ל וא"ת אותה סוגיא דשבועות דדרשינן אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כר"י ותירצו דאתייא כר"ע דהתם יע"ש. אשר מבואר מדברי התוס' הללו דלר"י דמפיק ליה לקרא לדרשא אחרינא ודאי דס"ל לדורות נמי בעי משיחה דלא כסוגיא דשבועות. והנה בהך פלוגתא דר' יאשיה ור"י דמנחות קי"ל כר"י וכמ"ש הרמב"ם שם בפ"א דכלי המקדש הלכה י"ט וכיון שכן ודאי דגם לענין קדושת כלים בעינן משיחה אף לדורות מאחר דר"י דקי"ל כותיה ס"ל הכי וכאשר ראה ראיתי להרב מש"ל שם שהקשה על הרמב"ם שפסק כר"י א':

למה פסק דלדורות לא בעי משיחה יע"ש א"כ מעתה אנן בדידן נמי מצינן למימר הכי בדעת רש"י דס"ל דהלכ' כר"י בההיא דמנחות ומינה דלדורות נמי בעי משיחה משו"ה פירש סוגיא דע"ז כר"י דהלכתא כותיה ולקושית הרב מש"ל עיין להרב גופיה מה שתירץ פ"ב דמעה"ק הלכה ט' ועיין מאי דאמרינן פ' שתי מדות דף פ"ח ע"א ודברי רש"י שם ד"ה רביעית יע"ש ודוק. שוב ראיתי דברי רש"י בסוכה דף מ"ח ע"ב ד"ה שאינה מקודשת ועפ"ד נסתרה דרכי במ"ש בדברי רש"י דע"ז בדרך הב'. פי המדבר הצעיר יצחק ארדוט

ס"ט וזאת תשובתי בס"ד

זאת לפנים היתה עלי יד הקדש רח"ם רחמתי"ם לראש אענדנו החכם השלם עצום ורב תורה וגדולה משני עבריהם. ז"ה מההד"ר נהד"ר בקדש כמה"ר יצחק ארדיטי נר"ו וזרועים ממנו אריוותא דאוריתא בקצה תבל מיליהם. ידו פרש שר ואור ויזרח יצחק ככבי השמים וכסיליהם. ואולם דוד בשתים סגר עליהם המדבר אשר לא נסתה כף הצג על האר"ש ידי לעושיהם. הא דרישא טרדא דמצוה למען דפו"ס איזה קונטריסים מילי מילי קטנ"י לילדי העברים וצאצאיהם אנא נפשאי עייפינהו וסדרינהו והדברי' עתיקי"ם עד שידי מגה"ת עלי היו כלנה רישא וסיפא ומה שנזרע ביניה'. ועוד הן בה כאיב כאיבא השתא קשיא רי"שא ולמחר כריסא יוס"ף חבלי"ם לא נתנוני השב רוחי

ולא נוה בהם. דין גרמ"א דעצירא"ה אך עצרתי עצר עצר מן המצר כי קצר חדלתי מהיות לאיש מושך בקס"ת דלא מציא פסיא קני"א כהלכת גוברין לעשות כמעשיהם. הפעם ילוה קוצר המשיג ועומק המושג לדוד בשנות"ו פרק חומר בקדש שוו בשעוריהם. ואולם איידי דחביבא לי שמעתתיה דמר וגדול כבודו אשר הפליא חסדו לי ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמו"ל חסד חסדי חסדים ומה עצמו ראשיהם. חזו דאתאי לאו שמא מתיא והיד כותב"ת הגסה דלא מיתבא דעתא לא נצרכה אלא לבלתי סור מן המצוה די"ו לכתוב שתי אותיות חצי דבר וחצי חציו מדברים מחצייהם. חזינא לתהל"י דבי חביב"י דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויתרון דעת בחד גיסא עלץ בנערה אהרונית עירנית ותשם בצו"ף על שפ"ת היאו"ר מפיק מרגליות יתנו עדי"הם. פתח ביושר אור עלה ונסתפק כלים שעשה משה אם נשתמשו בע"ז בעו משיחה או תסגי אשר ישרתו בהם. ואנא זעירא געגועים יש לי ואהיה שעשועים ואומר עם קנ"י כאן שנה רבי משום יגדיל תורה דרוש וקבל שכר אף דלא נפקא מידי גם להלכתא למשיחה ודעת קדושים תמצא שהרי אבות העולם עמדו על דבריהם. זה הים התלמוד זמנין דמשכחת דבעו בעיי דלא נ"מ מידי כמו שכתבו ז"ל בארש טובה ורחבה ויפתוהו בפיהם. וההיא דפ"ק דיומא משום דאית ליה שינויא רויחא פריך ומשני והכי ארחייהו דרבנן לרבות שינוייהם. ומאי דקמן הא מסיק הש"ס דכלים נמי אע"ג דלא בני דעה נינהו יגנזו וכן פסק הרמב"ם וא"כ לא נ"מ מידי אם כלי מרע"ה שנטמאו בעו משיחה או תסגי להשתמש בהן דבין כך ובין כך יגנזו. ומה גם כי ליתי בר נפלי לא משכחת דהכלים יטמאו בע"ז ואולם במי מר לדין תורה מהו דהא דיגנזו קנסא הוי. ואנהירנהו לעיינין דבמתניתא תנא ריש פי"ג דסוטה על מנורה דמשה רביע"ה לא היתי צריכה משיח' וכו' וביא"ר עליה דדוקא כשנבנה בית המקדש אינה צריכ' משיחה דקדוש' ראשונ' וכו' אבל אם נטמאת אינה צריכ' משיחה עכ"ד. ואיברא דיש מקום לפרשה הכי. אמנם אינה ראיה דיש לומר דאחר שנשתמשו בה במקדש הו"ל ככלים שנעשו בימי שלמה דאין טעונים משיח' ואם נטמאת חלף הלך משיחת משה וכי אטבילנהו פנים חדשות באו לכאן והו"ל ככלי שלמה ובשירות מתקדשי' ובשלמא כי קיימו בעינייהו ולא היה בהם שינוי. הוה ס"ד דבמקדש לבעו משיחה דכלים של משה בעו משיחה. ואשמעינן דלא בעו דקדושה א' וכו' אבל כי נשתמשו בהם לע"ז תו לא מקרו כלים דמשה ודינן שוה לכלי שלמה. ותו לפי מ"ש התוס' במנחות דף נ"ז דמייתי כת"ר בסמוך דרבי יאשיה לית ליה דרשא דאותם המשיח' ולא לדורות דבעי ליה לדרשא אחריתי א"כ גם כלי שלמה טעונים משיחה ואימא דתנא דתוספתא סבר הכי דכל הכלים בעו משיח' ומשו"ה הוה ס"ד דגם כלי משה במקדש בעו משיחה וקאמר דקדוש' א' וכו'

וא"כ אין ראיה כלל דבספק הוא למאי דקי"ל דלדורות לא בעו משיחה. ואחשבה דיש להביא קצת ראיה דלא בעו משיח' מבריתא דספרי פ' נשא וכך היא שנויה רבי אומר וימשחם ויקדש אותם למה לי והלא כבר נאמר ויקדש אותו ומה ת"ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעת"ל עכ"ל וכונת הספרי מבואר דמ"ש כל הכלים לעת"ל היינו כלים שעשה שלמה ושעשו מלכי בית דוד דהיו צריכי' משיח' אמנם משיחת כלי המשכן רצה הקב"ה ואהניא לכל הכלים שיעשו במקדש. וכן ראיתי להרמב"ם בספר המצות עשין ל"ה שכ' וז"ל וכבר נמשח המשכן בו וכל כליו לא ימשחו הכלים בו לדורות כי בביאור אמרו בספרי שבמשיחתן של אלו ר"ל כלי המשכן הוקדשו כל הכלים לעת"ל עכ"ל וכ"כ הרב החינוך אלא דבנסחא דקמן יש ט"ס ומתוך זה נראה דאם כלי משה רביע"ה נטמאו בע"ז לדינא אין צריכים עוד משיח' דבשלמא אם גזרת הכתוב דכלי משה רבי"עה בעו משיחה ולדורות לא בעו אז היה מקום להסתפק אם כלי משה רבי"עה שנטמאו אי בעו משיחה. ברם השתא דידעינן דהיה ראוי שכל הכלים בכל זמן ליבעו משיחה אלא דאמר רחמנא דמשה רבי"עה ימשח כלי המשכן ויכוין דבמשיחה זו יקדשו כל הכלים לעת"ל כאלו קדשום במשיחה. א"כ מסתברא דאם כלי משה רבי"עה נטמאו לא בעי משיחה לדינא ויטבילום וישרתו בם וכי היכי דמשיחת משה רביע"ה לכליו אהניא לכל הכלים שיעשו לדורות ממילא גם לדורות לאלו עצמן שנטמאו אהני. כן נרא' לקוצר דעתי מסברא הגם שיד הדוחה נטויה איהו בדידיה ואנן בדידן איכו השתא ע"ט לדבר במאי דקשיא ליה לכת"ר על רש"י דע"ז דף נ"ב. ולפום ריהטא זו היא שקשה וגדול' היא. ותגדל הכאב אשר ראיתי להריטב"א בחידושיו שם בע"ז שפירש משם ר"י כדברי רש"י ונרא' שגם הוא מסכים הולך בפירושם ואנן מה נענה משום יתובי דעתא דעת קדושים רש"י ור"י והריטב"א תלת סמכי קשוט. ואחזה אני לכת"ר שתירץ שני תירוצים לזה האחד לפי חקירתו והנחתו. ובכל זאת לא הונח לו. ודינא קמשתעי. גם את השני אשר שנ"ה ופיר"ש על פי דברי התוספות במנחות הנז' דין הוא הד"ר מר משמעתיה מכח דברי רש"י בסוכ' ככתוב בדברי קדשו וא"כ קמו עמדו דברי סרכין תלתא גדולי עולם מוקשי' ועומדים והנרא' לפי קצורי הוא זה ומריש אמינא כי לא על רבותנו רש"י ור"י והריטב"א תלונותנו ולכי תדק דבריהם הם דברי התלמוד עצמו דקאמר בפירושא דקרא מאי לאו הכנו דאטבילנהו הקדשנו דאקדשננהו ומוכרח דהאי דקאמר הקדשנו דאקדשננהו היינו שמשחום. דאי אמרת שהטבילום והתחילו להשתמש בהם מאי הקדשנו דכתיב ומאי מפרש דאקדשננהו הו"ל לכתוב לומר הכנו ותו לא דתשמיש ממילא אתי. או לימא הכנו וחנכנו או לשון כיוצא בו מאי והקדשנו

ומפרש דאקדשננהו ומוכרח דפירוש הכתוב ומ"ש בש"ס היינו שמשחום. ונמצא דרש"י ור"י והריטב"א הוכרחו לפרש כך מכח מה שדורש הש"ס הכתוב והקדשנו דאקדשננהו ומעתה יש לומר דאם היינו מפרשים כך בכתוב לפי האמת היינו אומרים דמאי דאמרינן בשבועות אותם במשיח' ולא לדורות במשיח' היינו כי עבדי לדורות כלים חדשים לשרת בקדש מעין דוגמא שעשה כלים משה רביע"ה ובכי האי גוונא הוא דלדורות לא בעי משיחה. אך אם נטמאו הכלים בע"ז בעו משיחה גם לדורות והיינו לומדים חילוק זה מהך קרא דהכנו והקדשנו שמשחום ואמרינן דכך היתה הלכה מקובלת בידם ואתא נביא ואסמכיה אקרא דהכנו והקדשנו וכדאמרינן בעלמא גמרא גמירי לה ואתא נביא ואסמכיה אקרא וכמאן דכתיב' דמיא. ובכיוצא בזה כתב הרא"ש במ"ק דתלמודא קרי ליה עשה דהוי דאוריתא ממש. וכל זה לדעת רבי יוסי בן שאול דמשמע ליה דהכי הוי פירושא דקרא. וסלקי שפיר מימר קדישין רש"י ור"י והריטב"א דפירשו והקדשנום שמשחום בשמן המשח' וקיימי בדברי רבי יוסי בן שאול דס"ד דהכי הוי פירושא דקרא. וכה ענהו רבי דאין זה כונת הכתוב אלא הכנו שגנזום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם. ורואה אני דיש לקיים הדרך השני שכ' כת"ר עפ"י דברי התוס' דמנחות וכו' באופן וסגנון אחר אשר יאמר כי הוא זה כי הנה כבר כתבנו דרש"י ור"י והריטב"א הוכרחו לפרש כן בש"ס דהקדשנו כי איירי באות' כלים דאחז מוכרח שמשחום וסברי דרבי יוסי בן שאול דמפרש הכי לקרא סבר כרבי יאשיה דדריש אותם לכלי יבש מבחוץ ולא אתא לדורות ומוכרח לדעת רבי יוסי בן שאול מהך קרא דכלים דשלמ' בעו משיח' והיינו דקאמר והקדשנו שחזרו ומשחום וכמו שפירשו רש"י ור"י והריטב"א. האמנם כל זה שפירשו הוא לס"ד ולדעת רבי יוסי בן שאול אך כי אסבר ליה ר' פירושא דקרא לפום קושטא דהכנו שגנזו והקדשנו אחרים תחתיהם. שב מידיעתו רבי יוסי בן שאול ונקטינן דכלי שלמה לא בעו משיח' כדפשיטא ליה בבבלי בשבועות והכי פשיטא להו בירושלמי פ' אמר להם הממונ' ופ"ג דמגיל' ע"ש ואע"ג דקי"ל כרבי יאשיה דהוא סברת ת"ק במשנ' פ' שתי מדות. מ"מ גם ענין כלי שלמה דלא בעו משיח' הנה אמת נכון מקרא דאשר ישרתו בם כדתרגמא רב במש"ל פ"ב ממעה"ק. הלא זה דברי ושור"י בארש יכתבו דמות שירו"ת כמה דנתזן דברית"א אגב דוחקא דשכיחא חולשא כמו חלאים גרעיניה"ם ומוקשיה"ם. על כן דברי לעו בכמות ואיכות ויותר ממה שקריתי על לוח לבי איזה הערות ודיוקים ועמד קנה במקומו אצבען די יד אנש ששהו את קיניה"ם. לישר"י לן מר זוהי שיבה זוהי ביאה ושלום כסא תורתו יגדל לעד ברב עושר וכבוד גם שניהם. כנפש אחד

אחוז בחבלי עבותות אהבתו הנצב על. הקושרים יתידותם ומיתריהם. צעיר אנכי במתא שמאי. חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט.

סימן עג

אשר כתבתי בימי חרפי בדין נתקדש' בקידושין דרבנן ונשאת בלא גט אם תצא משניהם והמסתעף ונמשך בכמה דינים וכיוצא בהם. ויהי מאז הייתי מתוך הסגר. מדבר בעיר לחפ"ץ ואין עמדי כל ספרי דבי רב תור' שלימ' שלהם.

חקר וחקק וחש"ב הרב קרית מלך רב פ"ד דאישות סוף דין י"ו וז"ל ראיתי לחקור בכל קדושי דרבנן כגון המקדש בפחות מש"פ דהוו קדושין דרבנן לדעת התו' והרא"ש אם נשאת לאחר בלא גט אי אמרינן דתצא משניהם ונרא' פשוט דתצא והוא ממ"ש הטור סימן ל"א בשם הרמ"ה בקדש' בפחות מש"פ דנהי דחיישינן להצריכ' גט ולהוציא' משני אבל לפסול הולד וכו' הרי בפירוש דבקדושין דרבנן אם נשאת לאחר בלא גט תצא וכ"כ הב"י שם בשם מהרי"ק ודברי הרמ"ה הם דברי הרי"ף פ' בית שמאי גבי קטנ' שהגדיל' וכו' וכ"כ רבינו פי"א מגרושין דין ו' ופ"י באשת חרש שאמרו לה שמת בעל' וכו' ולפ"ז יש לתמוה על הריב"ל בח"א דף י"ט שכ' ואף דבספק קדושין אם נשאת תצא מ"מ בקידושין דרבנן דקילי לא אמרינן אם נשאת תצא וכן גמר אומר דאם נשאת לא תצא הן אמת שהטור סי' קנ"ה כתב שהראב"ד והרא"ש חולקים על הרי"ף וס"ל דאפי' בא שני קודם גרושי ראשון לא תצא וקשה על סברת רבינו וסיעתו דס"ל דאם נשאת תצא מ"ש קידושי דרבנן דאמרינן אם נשאת תצא ומ"ש גבי פיסולי גטין דרבנן דאמרו דלא תצא כמבואר פ"י דגרושין עכ"ל ומה שהביא ראיה לסתם קדושין דרבנן מדין קטנה שהגדיל' ומדין אשת חרש ששמע' שמת בעלה כבר בעניותנו חילקנו ביניהם יפה יפה וכתבנו דל"ק על הרמב"ם שסבר בקדושי קטנה שהגדיל' וכו' כהרי"ף ובפסולי גט דרבנן סבר דלא תצא שהוא מאי דאסיק בקשיא הרב הנזכר כמבואר לעיל (תמצאנו בברכי יוסף א"ה סימן יו"ד) והנה לכאור' ק"ק על הטור דבסי' קנ"ה הביא סברת אביו הוא הרא"ש דאפי' בקטנ' שהגדיל' וכו' כתב דאם בא עליה השני קודם גרושי ראשון לא תצא. ובסימן נ"א הביא דברי הרמ"ה דבקדושי דרבנן אם נשאת תצא. אמנם מרן בש"ע סימן ל"א לא הביא דעת הרמ"ה וכ' וי"א שאם ילדה משני ולא גרש ראשון הולד כשר. ומדהביא ס' זו בשם י"א משמע דדעתו נוטה דהולד ס' ממזר. ואף דכתב סברת הרמב"ם לעיל בקדש בתבשיל וכו' בלשון י"א משמע ליה למרן דלא תני זה בזה אי נמי ס"ל להחמיר כדעת ר"י בקדש' בתבשיל וכו' דהוי ס' מקודשת. ובולד משום מעלת יוחסין להחמיר כדעת

הרמב"ם לדעת הרא"ש והטו' דהולד ס' ממזר כדאמרינן בעלמא מעלה עשו ביוחסין ומשו"ה הביא סברת הרמב"ם בלשון י"א בקדש' בתבשיל וסברת [ר"י] בל' י"א דהולד כשר ולהורות נתן דדעתו דעת עליון להחמיר בשניהם כמ"ש ועמ"ש הרב חלקת מחוקק ומ"ש שם. ומור"ם שם סימן נ"א דין ד' כתב ודוקא שלא בא עליה השני קודם גרושין אבל בא עליה הרי נאסר' לראשון וכשם שאסור' לבעל אסור' לבועל עכ"ל הרי דדעתו כדעת הרמ"ה דבקדושין דרבנן אם נשאת תצא. ולכאור' קשה דאיהו אזיל ומודה בפסולי גט דרבנן דאם נשאת לא תצא כמבואר סימן ק"ן והיא קושית הרב קמ"ר הנז"ל. ונרא' דלק"מ על דרך שכתבנו לעיל בקדושי קטנה באופן אחר דבקדושי דרבנן כ"ע שמעי דנתקדש' ברצונ' אמנם לא ידעו דמדאוריתא אין כאן קדושין כלל וליכא אלא קדושין דרבנן ויסברו העולם שהם קדושין גמורים ולכן יש להחמיר דתצא מזה ומזה. אמנם בגט פסול מדרבנן הוי איפכ' דכל העם רואים שנתגרש' והם לא ידעו בפסול מדרבנן ולהכי מקלינן דאם נשאת לא תצא. וכן כתבו הרב לח"מ והרב מש"ל פ"ד דאשות דין ט' לחלק בין קטנה לחרש עש"ב. ומתוך מה שכתבנו מבואר דמה שתמה הרב קמ"ר על מ"ש מהריב"ל דאף דבספק קדושין אם נשאת תצא בקדושין דרבנן אם נשאת לא תצא. אין כאן תימה דההיא דקטנ' שהגדיל' וכו' ואשת חרש ששמע' שמת בעלה וכו' לא הויין תיובתיה דמהריב"ל ככל אשר דברנו ומדין פסולי גט דרבנן הוי קצת סייעתא לדינו ואיהו לא סבר לחלק כאשר חלקנו עתה לדעת מור"ם. ולא חש לדהרמ"ה כיון דאפילו בקטנ' שהגדיל' וכו' יצאו עוררין על דין הרי"ף והרמב"ם. הראב"ד והרא"ש והבו דלא לוסיף עלה:

עוד הי' נרא' לומר דהא דכתב הרמ"ה גבי פחות משוה פרוט' דאם נשאת תצא שאניא הך דינא מסתם קדושין דרבנן וזה שהרי הרב מהריב"ל פסיקא ליה בספק מקודשת דאם נשאת תצא ובקדושין דרבנן דאם נשאת לא תצא וחזינן למהר"י קולון שרש קע"ב דבספק מקודשת ס"ל דאם נשאת לא תצא והביא דבריו מרן בכסף משנה פ"י דגרושין ומהר"י קולון גופיה במקדש בתאנ' שאין בה שוה פרוט' כתב בסוף שרש פ"ד דאם נשאת לשני תצא מזה ומזה ע"ש וצריך לחלק דהא דמקדש בפחות מש"פ עדיף ליה למהר"י קולון מס' מקודשת. וכן ראיתי להרב בית שמואל סימן ל"א ס"ק יו"ד שהביא תשובת מהריק"ו שרש קע"ב דס' מקודשת אם נשאת לא תצא וכ' עלה וז"ל ולא דמי לתרי ותרי דקי"ל תצא כמ"ש סימן מ"ז דשאני תרי ותרי מספיקא דדינא וצ"ל ספק זה שמא ש"פ ג"כ לא דמי לספק קדושין עכ"ל הרי דמחלק הרב בית שמואל לישב הני בי תרי דמהריק"ו דשאניא האי ספיקא דשמא ש"פ מספק קדושין וזה חמור מס' מקודשת וא"כ אפשר הי' לומר בעד מהריב"ל דאף הא דהרמ"ה לא הויא תיובתי' דהא חמיר מס' מקודשת דפשיטא

ליה למהריב"ל דאם נשאת תצא. ומ"ש הרב בית שמואל דלא דמי לתרי ותרי דשאני תרי ותרי מספיקא דדינא כן כתב מהריק"ו גופיה שרש קע"ב דתרי ותרי חמיר דאזדא לה החזק' אלא דשם כתב מהריק"ו דהיכא שהספק תלוי בדין עצמו כגון דמבעי' בגמ' וסליק בתיק"ו יש להחמיר יותר כיון שהספק בא מחמת חסרון ידיעה ע"ש והרב בית שמואל קיצר במ"ש מספיקא דדינא והיינו בספיקא דאית לן. הלכתא כמאן בפוסקים. אבל תיק"ו דגמרא לא דמי להאי אלא הוי ס' מחסרון ידיעה לדעת מהריק"ו. וכבר נחלקו בזה האחרונים כמ"ש הרב מנחת יעקב כלל א' ס"ק ו'. ובכללי ס"ס שלו המחודשים ס"ק י"א והרב פר"ח י"ד סימן ל' ס"ק ב' כתב דספיקו כודאו וכ"כ בכללי ס"ס כלל ד' וי"ז וע"ש כלל א' מ"ש על תשובת מהריב"ל הלזו דס' מקודשת. ורואה אני להרב קמ"ר פ"ג דאשות דין י"ד דף מ"ב ע"א שכ' דהרב מהרלנ"ח הקשה על מהריק"ו ממ"ש הרמב"ם פט"ו מאסורי ביאה דין יו"ד דחשיב ספק ממזר לבא מספק מקודשת ומוקי לה הרב הנז' בספיקא דדינא מחסרון ידיעה או תרי ותרי ע"ש ודבריו חיים וקיימים דהני ספקות מעטינהו מהריק"ו שיש להחמיר בהם ומהריק"ו שם בסוף שרש עק"ב הזכיר דברי הרמב"ם הנזכר שהביא מהרלנ"ח ומוכרח דאוקמינהו כמ"ש הרב קמ"ר. תו חזינא להרב קמ"ר שם שהקשה על דברי מהריק"ו ממ"ש הרמב"ם פ"ט דאשות דין ל"א בעד אומר נתקדש' ועד אומר לא נתקדשה דמשמע מדבריו שאם היא מסופקת אפי' נשאת תצא וכ"כ הה"מ. וכ' עוד הה"מ דלדעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א אף אם היא מסופקת בדבר כיון שהיא בחזקת פנויה ואין שם אלא עד א' שנתקדש' אם נשאת לא תצא. ונרא' דע"כ לא ס"ל אם נשאת לא תצא משום דהיא בחזקת פנויה כי אם שם דוקא משום דליכא אלא עד שנתקדש' ועד אחד מכחישו אבל בכל ס' קדושין ס"ל דתצא עכ"ל. וקיצר הרב בקושיתו על מהריק"ו מדברי הרמב"ם הנזכר דלפי מ"ש שם מדברי מהריק"ו ממ"ש החכם אשר עיניו בראשו וכו' ועלה הקשה מדברי הרמב"ם הנז'. אפשר לתרץ במ"ש הר"ן בדעת הרמב"ם הביאו הרב בית שמואל סימן מ"ז ס"ק ו' וז"ל לא תנשא כיון דידוע דזרק קדושין אתרע חזקת פנויה שלה כ"כ התוספות משמע אם אינו ידוע לנו שזרק קדושין אע"ג דאלו ב' עדים אומרים שזרק לה ומכחישים זא"ז אם הי' קרוב לו או לה אוקמינן לה בחזקת פנויה ולהר"ן אף בכה"ג דאינו ידוע לנו אם זרק קדושין לא תנשא משום דחיישינן שמא טעה זה שאמר שהי' קרוב לו והוא מפרש דהרמב"ם פ"ט איירי בכי האי גוונא דאינו ידוע לנו אם זרק לה קידושין וכו' ע"ש והוה מצינן למימר דל"ק למהריק"ו דלעולם מ"ש מהריק"ו בעד הרמב"ם בספק מקודשת דאם נשאת לא תצא הנה אמת נכון. אמנם שאניא הך דינא דעד אומר נתקדשה וכו' דהצריך הרמב"ם שהיא תאמר לא נתקדשתי משום דהרמב"ם איירי

בזרק לה קדושין וכדתרגמא הר"ן ובהא אתרעא לה חזקה דעד א' הוא אומר דודאי קרוב לה והעד ב' שהוא אומר קרוב לו חיישינן שטעה ואינו ברור לנו שלא טעה ובהא ודאי יודה מהריק"ו דבעינן שתאמר לא נתקדשתי אבל אם היא מסופקת לא אבל בס' קדושין דעלמא אף שהיא מסופקת לא תצא זה היה מקום לישב. אמנם הא קשיא על מהריק"ו שכתב מקמי האי לישנא דמייתי הרב קמ"ר וז"ל ונחזור למ"ש וכו' וכתב הרמב"ם פ"י דגרושין שלא תנשא ואם נשאת תצא והולד ס' ממזר וכו' עד ועוד דזיל קרי בי רב בתוס' פ"ב דכתובות גבי ב' אומרים נתקדשה וכו' תרגמא בעד א' וכתבו התוס' וכו' והרי לך בהדיא דבס' מקודשת יש להתיר' לכל הפחות שאם נשאת לא תצא וכו' אבל ספק הבא שלא על ידי העדאת ב' כתי עדים פשיטא דאוקימנא לה אחזקת' חזקת פנויה לכל הפחות היכא שאין הס' תלוי אלא במעש' היאך הי' כי ההיא דזרק לה קדושין ס' קרוב לו ס' קרוב לה ואפי' עד א' אומר קרוב לו ועד א' אומר קרוב לה וכן בענין הסבלונות אפי' הי' מחצה מסבלי וכו' וכן כל כיוצא בזה אבל היכא שהס' תלוי בדין עצמו כגון תיק"ו אז יש להחמיר יותר כיון שהס' בא מחמת חסרון ידיעה וכו' ומ"מ החכם אשר עיניו וכו' עש"ב וקשה דהמור' תלי זייניה על הרמב"ם והוא בא להוכיח דהרמב"ם לא אמרה אלא בס' מגורשת והביא דברי התוס' בעד אומר נתקדש' והוכיח משם דבס' מקודשת לא תצא וסיים דלכל הפחות היא בחזקת פנויה בזרק לה קדושין ועד אומר קרוב וכו' וסיים להוכיח הדבר מהרמב"ם פ"י דגרושין והרי הר"מ חלוק בדין זה עצמו דזרק לה קדושין דהצרי' שהיא תאמר לא קדשתני אבל אם היא מסופקת אף אם נשאת תצא ומר ניהו דקאי על הרמב"ם מתחילה ועד סוף תלי זייניה במ"ש התוס' פ"ב דכתובות וכן לעיל מזה הביא דבריהם דמאי דלא תנשא לכתחיל' היינו משום שיודעין שזרק וכו' ומדוע לא זכר שהרמב"ם חלוק על התוספות בדין זה עצמו. ובפרט לפי דעת הה"מ וגם הראב"ד והרמב"ן והרשב"א חלוקים על התוס' דאפי' אם לא זרק רק העדים הם [מחולקים] אם אביה קדשה או לא ועד א' אומר שלא הי' בה ס' קדושין לא תנשא לכתחיל'. והא גופא קשיא על מרן בש"ע סימן מ"ז דין ג' שפסק כהתוס' דאם עד א' אומר שמעולם לא היו בה ס' קדושין תנשא לכתחיל' ושביק להרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרשב"א דפליגי עלה. ושוב ראיתי שהקשה כן הרב חלקת מחוקק. ומידי דברי אבא העי"ר דהך דמהריק"ו שהבאתי דבסבלונות אפי' מחצה על מחצה אם נשאת לא תצא אשתמיט מינייהו מלכי מהריק"ש והר' חלקת מחוקק דמהריק"ש כתב סימן מ"ה י"א דהיכא דמיעוטא מסבלי והדר מקדשי אם נשא' לא תצא ע"כ ונראה דהאי דינא הוא מדברי מהריק"ו וכ"כ בתוך דבריו מהריק"ו לעיל גם הרב חלקת מחוקק שם ס"ק ז' כתב ע"ד מור"ם וכל חשש

סבלונות אינו אלא להצריכה גט אבל אם נשאת לא תצא וז"ל מלשון זה משמע וכו' אבל המעיין בגוף התשובה יראה שהוציא דין זה מדברי התוס' וכו' אבל כל היכא דאיכא רובא דמקדשי והדר מסבלי ואפילו מחצה על מחצה אם נשאת תצא עכ"ל וכן נוטים דברי הרב בית שמואל ס"ק יו"ד ולא שלטו מאורי אור עיניהם בסיום דברי מהריק"ו שהבאתי שכ' דאפילו מחצה על מחצה אם נשאת לא תצא. ודע דתשובת מהרי"קו הלזו ודברי מור"ם ומהרי"קש ואפי רברבי לכאו' נראה דאשתמיטו מהרב קמ"ר פ"ט דאישות דין כ"ח דף ע"א ע"ב שכ' וז"ל עוד נסתפקתי לסברת ר"ח דס"ל וכו' אם אף אם נשאת אמרינן תצא או דילמא לא תנשא לכתחילה אבל אם נשאת לא תצא ונראה דלפי מ"ש הרא"ש והמרדכי וז"ל ואין לתמוה אמאי חיישינן למיעוטא דמצינו נמי בכה"ג לענין אסור אשת איש זמנין דחיישינן למיעוטא כגון גוסס מגוייד וכן משל"אס דאשתו אסורה לפ"ז דוקא לכתחילה לא תנשא וכו' אבל הר"ן כתב וה"ט דאפילו דבעלמא לא חיישינן למיעוטא הכא חיישי לפי שאין זה רוב קבוע וכו' ולפ"ז נראה דאף אם נשאת תצא וע"ד הרא"ש נתקשתי דפ' האשה בתרא דף קי"ט וכו' רישא חקזה ליבום וכו' סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק והו"ל זכרים מיעוטא דמיעוטא ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ וא"כ ק' דהכא גבי סבלונות דרובא מסבלי והדר מקדשי והיא עומדת בחזקת פנויה איך חשו למיעוטא דמיעוטא ולא דמי למשאל"ס דהתם לא הוי אלא מיעוטא דהיא עומדת בחזקת א"א (וצ"ע עכ"ל.

ומה שנסתפק לדעת ר"ח בסבלונות אם נשאת תצא או לא תצא. אשתמיטיתי שמהריק"ו בשרש קע"א כתב בפשיטות דלא תצא והן בפיו תוכ"חות מדוקדק לשון הש"ס וכ"כ בשרש עק"ב ושם הביא הראיות של הרב קמ"ר שהוכיח מדברי הרא"ש ומתשובת מהר"ם ע"ש ריש דף ר"ד אלא שהרב קמ"ר הביא תשו' מהר"ם מהמרדכי ומהריק"ו לא הזכיר המרדכי אלא תשובת מהר"ם סתם וכן הוא בתשובות מהר"ם הארוכות סי' תקי"ט ותק"ך. ומה שהביא הרב קמ"ר מדברי הר"ן שכ' וה"ט דאף דבעלמא לא חיישינן למיעוטא הכא חיישינן לפי שאין זה רוב קבוע ומחוייב דומיא דרוב נשים מתעברות ויולדות שהוא רוב קבוע אבל רוב שאינו אלא מצד המנהג והמנהג עשוי להשתנות אין זה רוב חשוב שלא לחוש למיעוטא וכתב עלה דלפ"ז נראה דאף אם נשאת תצא. לפום ריהטא ק"ק דמהיכא פשיט מדברי הר"ן דאם נשאת תצא אי נמי נימא דלהר"ן חשיב כפלגא ופלגא הו"ל ספק מקודשת והוא הרב קמ"ר עצמו פ"ג דאשות דף מ"ב ע"א הביא דברי מהריק"ו שרש קע"ב דס"ל דספק מקודשת אם נשאת לא תצא ודברי מהריב"ל דפשיטא ליה דבקדושי ספק אין לנו לחלק ולהקל בהם שום קולא וסיים ועדיין הדבר צ"ע

לדעתי עש"ב. משמע דמר ניהו לא פסיקא ליה בס' מקודשת אם תצא ומאחר שכן מה הוכיח מדברי הר"ן שלפנינו שכתב דרוב כה"ג חיישינן למיעוטא דאם נשאת תצא הרי אף אי משוינן ליה פלגא ופלגא אין להכריע מדברי הר"ן דתצא דהו"ל ככל ס' מקודשת דהוא עצמו לעיל לא הכריע. שוב ראיתי לשון הר"ן שהזכיר מהריב"ל בח"א דמייתי הרב קמ"ר פ"ג שהביאו הפר"ח י"ד כללי ס"ס כלל א' ומשמע מדברי הר"ן דלא נסתפק אלא אי מדאורית' צריכה גט דאפשר דמדאוריתא שרי דהעמד האשה על חזקתה וכו' ע"ש. ואפשר היה לומר דאף דהרב קמ"ר לדינא מספ"ל בס' מקודשת אי תצא כמ"ש פ"ג מ"מ בדעת הר"ן פשיטא לי' דמדרבנן תצא בס' מקודשת וזהו שכתב כאן כשהוכיח לס' ר"ח מדברי הר"ן דהרוב אינו חשוב דתצא (ואין ס' הרי"ף והר"ן עמדי מפני חמת המציק לראות דברים ככתבן) אבל מדברי הר"ן שהביא הפר"ח אין ראיה אלא דמדרבנן הויא ס' מקודשת וצריכה גט מדבריהם ואפשר דסבר הר"ן דאם נשאת לא תצא ואף דהר"ן התם קאי בספיקא דדינא דבעיות הש"ס ואפי' מהריק"ו כתב דבכה"ג אם נשאת תצא ומה גם למ"ש שם הרב פר"ח דספיקיה דהר"ן היינו אי גם מדאורייתא צריכה גט שהוא ס' חסרון ידיעה וכו' ע"ש. (ועמ"ש במ"א ואין ספרי האחרונים אצלי) מ"מ במילתא אחריתי אפשר דסבר הר"ן דאם נשאת לא תצא ומהיכא פשיטא להרב קמ"ר מדברי הר"ן דאם נשאת תצא. ותו דאף דכתב הר"ן דהרוב דסבלונות אינו רוב חשוב אינו אלא לחוש למיעוט אבל דנשוייה כפלגה ופלגא מנא לן וא"כ אפשר דאף אם בעלמא בס' מקודשת הוה סבר הר"ן אם נשאת תצא בהך ספיקא כיון דהא מיהא רובא הוא ואית לן חזקה דפנויה אם נשאת לא תצא. ותו אשתמיטיתיה מהרב קמ"ר דהלכה זו העלה מור"ם בסי' מ"ה בסבלונות דאם נשאת לא תצא וכ"כ מהריק"ש ורבנן בתראי אפי רברבי הוו בה אי גם לפירש"י דינא הכי. ומדברי הרב קמ"ר נראה דהא מילתא חדתא היא חקור דבר בסבלונות אם נשאת אי תצא ושוייה פלוגתא בין הרא"ש להר"ן ושל כת הקודמין היא וכמש"ל. ומאי דקשיתיה על הרא"ש פ' בתרא דיבמות ואצרכא עיון ק"ק דלדידיה דלעיל פ"ג דאשות סוף דין ב' ריש דף ל"ח דתריץ יתיב במה שעמד הר"ן בכל ס' קדושין אי מדאוריתא שריא דהעמד אשה בחזקת פנויה ז"ל וליישב קושית הר"ן עיין בתוס' בכתובות דף ע"ה ע"ב ד"ה אבל היכא דליכא חזקה ותראה דהוכיחו דחזקת פנויה היא קלה מכל החזקות עכ"ל וכפ"ז דבהא ניחא ליה למר אמאי בספק קדושין הוי ספיקא דאוריתא וטעמא טעים משום דחזקת פנויה קלה כמות שהיא בהא נמי מתרצתא הא דק"ל על הרא"ש גבי סבלונות דרובא מסבלי והדר מקדשי והיא עומדת בחזקת פנויה איך חשו למיעוטא מההיא דיבמות דאיכא למימר דחזקת פנויה קלה לא כן חזקה לשוק דהתם דבלא יבם

היתה תחילה כשיצאת יש לומר דהך חזקה לשוק אלימא הן אמת דלדידי בדברי התוס' דכתובות לא יגהה מזור דמ"ש התוס' התם הוא אליבא דר' יהושע ולא כתבו אלא דחזקת פנויה כנגד חזקת הגוף לא חשיבא ומה ראיה משם לספיקו של הר"ן דליכא שוה חזקה נגדה. ותו דהוא עצמו שם מייתי סוגית פ' ד' אחין ודברי רש"י ותוס' דתרי ותרי אזלינן בתר חזקה ומדאוריתא שריא אלא דרבנן הוא דאחמור. ומוכרח לחלק דמ"ש התוס' התם בכתובו' הוא דוקא בדאיכא חזקת הגוף כנגדה כאמור. או דלא קי"ל הכי. ומ"מ הא דדייקינן דהכא הי"ל לתרץ דברי הרא"ש כפי שיטתו דהתה לאו מילתא היא דחזקת פנויה וחזקה לשוק דלית לה יבם אידי ואידי חד שעורא. אך ק"ק דהו"ל להקשות שם על התוס' דכתובות כפי שיטתו דליף מינה לס' קדושין דעלמא מסוגית תרי ותרי במסקנא ומהך דפ' בתרא דיבמות דחזקה לשוק אגוני מגנא לאשויי זכרים מיעוטא דמיעוטא. ותו ק"ק עליו בההיא דהר"ן דהרואה יראה דהר"ן כתבה כמסתפ' אי בכל ס' קדושין צריכה גט מדאוריתא אי לא דאפשר דמדאוריתא שרי דהעמד אשה על חזקתה ומייתי מתי"קו דממונא והו"ל להרב להקשות על הר"ן דתפשוט מסוגית תרי ותרי שהביא שם וכמ"ש הוא עצמו פ"ב דכתובות וכן הקשה הרב פר"ח בכללי ס"ס. ואף דדברי הרי"ף הוקשו להר"ן שם מ"מ הו"ל להזכיר הא דתרי ותרי ולהקשות על הרי"ף. וכל כי הני מילי מילי קטנ"י משום יגדיל תורה איידי דחביבא לן שמעתתיה דהרב קמ"ר:

ברם אני תמיה עליו מאי קשיא ליה על הרא"ש בסבלונות דשאני משאל"ס דלא הוי אלא מיעוטא והיא קיימא בחזקת אשת איש והרי אמרינן בנדה דף ל"ב אימור דשמעת ליה לר"מ מיעוטא דשכיח אבל מיעוטא דלא שכיח מי שמעת ליה והאי מיעוטים דנמלטים ממשאל"ס לא שכיח. וכי תימא הגם דלא שכיח חיישינן ליה כיון דקיימא בחזקת אשת איש ליתא דהא אמרינן פ"ק דגטין דאפי' לר"מ דחיישינן למיעטוטא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי וכתבו התוס' שם דהוי כמיעוטא דל"ש ול"ח אפי' לר"מ והרי התם איכא חזקת אשת איש בהדי מיעוט דלא שכיח דכיון דלא נתגרשה עדיין לא איתרע החזק' כמ"ש הוא עצמו סוף פ"ו מהלכות גרושין. ותו אשתמיטיתיה מ"ש הרא"ש פ"ק דחולין גבי סכין שנאבד אחר שחיטה דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין ולא אמרינן סמוך מיעוט' דאין מומחין לבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת כיון דמיעוטא דאין מומחין לא שכיח ע"ש וה"ה במשאל"ס כדאמרן. ועוד נעלם ממנו מ"ש עוד שם הרא"ש בפסקיו שם פ"ק דחולין בשמעתא דרובא ופ' בתרא דיבמות ופ"ב דבכורות דלגעת ר"ת דסבר דחיישינן למיעוטא דיש עמה חזקה טעמא דאמרינן במשאל"ס דאם נשאת לא תצא ולא אמרינן סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקת אשת איש משום דמיעוט נמלטים

לא שכיח אלא דמשום חומרא דאשת איש מחמרינן לכתחיל' ע"ש וגם הרי"ף ריש פ' בתרא דיבמות והרמב"ם פ"ג דיבום ס"ל דחיישי' למיעוטא דיש עמה חזקה וכמ"ש הוא עצמו סוף פ"ו מגרושין. והיותר קשה דמר ניהו בא להקשות על הרא"ש מסוגית ריש פ' בתרא דיבמות ולא שלטו מאורי אור עיניו בפסקי הרא"ש בסוגיא ההיא עצמה דתריץ יתיב לדעת ר"ת הא דמשאל"ס ובסמוך נבאר דהגם דהרא"ש שם ריש פ' בתרא דיבמות ופ"ג דבכורות נראה כחולק על ר"ת לא פליג עליה אלא בדינא דחלב פוטר אבל מודה הוא לר"ת בעיקר דינו דכל דאיכא חזקה בהדי מיעוטא להחמיר חיישינן לה וכבר איהו גופיה תריץ הא דמשאל"ס דפריך עליה במותב תלתא כדבר האמור. ועוד לא זכר מ"ש התוס' בבכורות דף ך' ע"ב ד"ה חלב פוטר וז"ל וכן יש לומר בההיא דמשאל"ס דדיעבד אשתו מותרת ולא אמרינן סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקת אשת איש זמה שהחמירו שם לכתחיל' משום חומרא דאשת איש וכו' וגם באתרא דרוב' מסבלי והדר מקדשי ומיעוט מקדשי והדר מסבלי דאיכא רובא וחזקה להתרא חיישינן למיעוט להחמיר לפי גירסת ר"ח כקדושין פ"ב עד כאן לשון התוס'. עין רואה ואזן שומעת דהתוס' ביטלו את המעוררי"ן ופירשו דאף ע"ג דבמשאל"ס הוי מיעוט דלא שכיח ואף דאיכא חזקה ולפום דינא ליכא למיחש וכן בסבלונות לדעת ר"ח איכא רובא וחזקה להתרא ודינא הוא דלא ניחוש ומשום חומרא דאשת איש מחמירינן לכתחיל'. ועיניך הרואות דמשאל"ס וסבלונות רחוקים ונעשו קרובי' דבסבלונות רובא וחזקה דהתרא משויא ליה למקדשי והדר מסבלי מיעוטא דמיעוטא. ובמשאל"ס כיון דלא שכיח מיעוטא דפלטי אף דאיכא חזקה דאיסורא הוי מיעוטא דמיעוט' ושוו בשעוריהן דכה"ג בעלמא לא חיישינן. ומשום חומרא דאשת איש מחמרינן לכתחיל' בתרוייהו והן הן דברי הרא"ש פ"ב דקדושין דאין לתמוה דחשו לר"ח בסבלונו' למיעוט' דאשכחן דחשו לענין איסור אשת איש בגוסס ובמשאל"ס והרי הוא כמבוא"ר. וכן כתב הרב תרומת הדשן סימן רע"א ובפסקיו סי' קס"ז משם המרדכי דמיעוט דלא שכיח לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה. ועוד לא זכר הרב קרית מלך רב דברי מהר"י קולון בתשובותיו שרש קע"א ושרש עק"ב והוא הזכיר מן הגזע ומן השרשים האלו שם פ"ט דאשות בדין הסבלונות עצמו ופ"ג דאשות דף ל"ח ודף מ"ב ע"ש. ובשרש קע"א הביא הרב מהריק"ו סוגית ריש פ' בתרא דיבמות וכתב דלפ"ז הכא בסבלונות הו"ל מיעוטא דמיעוטא ול"ח אלא משום חומרא דאשת איש. ובשרש עק"ב ד' ר"ד הביא מהתוס' פ"ק דחולין דמשוו משאל"ס למיעוטא מקדשי והדר מסבלי כמ"ש התוס' בבכורות שהבאתי. אך פ"ק דחולין בתוס' דידן לא מצאתי מ"ש מהרי"קו בשמם. ושם ביאר מהריק"ו באורך בכל אשר כתבנו בסמוך וכ"כ התוס' במציע' דף ך'

ע"ב ד"ה אסורא מממונא דבאשת איש החמירו במשאל"ס דלא תנשא לכתחילה אע"פ שרובם מתים עכ"ל וכונתם ככל אשר דברנו דאע"ג דאיכא חזקת אשת איש מ"מ המיעוט הוא מיעוט דלא שכיח ולא חיישינן ליה אי לאו משום חומרא דאשת איש כמדובר. איכו השתא ע"ט לדבר במה שכתבנו בעניותנו לעיל לבאר דעת הרא"ש ריש פ' בתרא דיבמות ופ"ג דבכורות דלא פליג על ר"ת בכל דבריו ואתהלכה ברחבה הנה הטור כתב בא"ה סי' קנ"ו הלך בעלה וצרתה למדינת הים ואין לה בנים ובאו עדים שמת בעלה לא תתיבם ולא תנשא לעולם עד שתדע אם ילדה צרתה וכו' וכ"כ הרמב"ם סוף פ"ג מהלכות יבום. ובצפייתנו צפינו למהרש"ל אכיף ימא רבא ים של שלמה ביבמות פי"ו סוף דין ב' שהביא דברי הרמב"ם הנז' וכתב וז"ל הטור שפסק נמי כן ולא הזכיר דברי אביו הרא"ש כמדומה שלא הרגיש בזה עכ"ל. ואמרינן הואיל שהביאנו משך הענין משיכה דאוריתא מענין לענין אדברה וירוח לי. הנה ביאור דברי מהרש"ל אשר תמה גם מקום ללו"ן על הטור ז"ל הוא הדבר דהרא"ש בפסקיו כתב שם ריש פ' בתרא דיבמות הא דאמרינן לא תנשא ולא אמרי' למיזל בתר רוב נשים דמתעברות ויולדות מוקי בגמרא כר' מאיר דחייש למיעוטא ואע"ג דסתם מתניתין כר' מאיר לא קי"ל כוותיה דלא חיישינן למיעוטא מדאמרינן פ"ק דחולין ור"מ דחייש למיעוטא והיכי אכיל בשרא משמע דלדידן ניחא דלא חיישינן למיעוטא וגם אין אנו בודקין י"ח טרפיות דסמכי' ארובא עכ"ל וא"כ הרי הרא"ש סבר דמתני' דלא תנשא אתיא כר' מאיר ולא קי"ל כוותיה ואיך הטור כתב כדברי הרמב"ם דסבר דאוקמתא דרבא אתיא ככ"ע ומשנתנו הלכה היא ולא הזכיר דעת אביו הוא הרא"ש. הן אמת דלפום רהטא תיובתא היא כלפי סנאיה דהטור. ותו קשה דהטור בקצור פסקי הרא"ש (כידוע דהטור עשאם כמו שכתב רבינו ירוחם ודעמיה) כ' שם וז"ל האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים וא"ל מת בעליך לא תתיבם ולא תנשא לעולם עד שתדע אם אותה צרה מעוברת וכו' והלכתא לא חיישינן למעוטא עכ"ל והדבר אשר יקשה דקאי אפסקי הרא"ש דכתב דמתני' כר"מ ולא קי"ל כוותיה ופסוק ותני משנה שלימה ותו דגמר אומר והלכתא לא חיישי' למיעוטא וכפי דעת הרא"ש הוו תרתי דסתרן. ואולם עם נשיקת רצפת מהרש"ל נרא' דהדין עם הטור וחס ליה להטור שלא ירגיש ואיהו בקי במילי דאבוה אמנם הרא"ש בתר הני מילי שהעתקנו מיסודו הביא קושית ר"ת מההיא דבכורות דלוקח מניקה מנכרי וכו' אבל מטעם חלב אינו פוטר ובריש פ"ג דבכורות אמרינן דמ"ד חלב אינו פוטר משום דחייש למעוטא ותירץ ר"ת דהתם איכא חזקה בהדי מעוטא דבהמ' בחזקת שלא ילדה וכיון דחזקה מסייעת למעוטא חיישינן למעוטא ודוקא לחומרא אבל לקולא לא אבל ר"מ חייש למעוטא אפי' לקולא והקשה

עליו הרא"ש מסוגית בכורות דפריך ומשני לר' יהושע ועוד אמאי נלך אחר חזקת בהמה שלא ילדה להוציא ממון אדרבא העמד ולד על חזקתו שהוא חולין כמו שהיה במעי אמו ולא מפקינין מבעלים הלכך דרשב"ג ס"ל חלב פוטר דלא חיישׁ למעוטא והא דאצטריך לטעמא דלא מרחמא וכו' ע"ש זהו תורף דברי הרא"ש. והשתא ס"ל להטור דכי כתב הרא"ש דהך מתני' כר"מ ולא קי"ל כוותיה היינו כפי פשטא דסוגיין דרבנן פליגי עליה ולא חיישי למעוטא אפילו לחומרא כלל. ברם כשהביא דברי ר"ת דס"ל דגם לרבנן אי חזקה מסייעא למעוטא חיישינן למעוטא לחומרא ממילא קמה הך מתני' דעסיקינן בה ככ"ע וכדעת הרמב"ם וכאוקמא דרבא דסמוך מעוטא דמפילות לחזקתה שהיתה ליבום והו"ל פלגא ופלגא ולא תנשא ולא תתיבם וא"כ מתניתין אתיא כהלכתא. ואף דהרא"ש דחה קושית ר"ת מההיא דרשב"ג ואסיק דחלב פוטר ולא חיישי' למעוטא התם היינו משום דהחזקה דהעמד ולד שהוא חולין במעי אמו להעמיד ממון מפקא מחזקת בהמה שלא ילדה וליכא אלא רובא ומעוטא להכי לא חיישינן למעוטא אבל היכא דאיכא חזקה לסייע למעוטא דוקא מודה לר"ת דחיישינן למעוטא אליבא דכ"ע ומתני' אתיא ככ"ע והלכתא היא. ואע"ג דברישא כתב הרא"ש דמתני' ר"מ ולא קי"ל כוותה וכל עיקר דינו דר"ת היה מכח קושית רשב"ג דסבר דחלב אינו פוטר ומשו"ה אצטריך לומר דלדידן נמי חיישי' למעוטא היכא דאיכא חזקה מסייעת למעוטא. והשתא דנדחית ההיא דרשב"ג ואסיק הרא"ש דרשב"ג ס"ל חלב פוטר א"כ נפל הבנין כי השתות יהרסון ואין לנו צורך לומר דקי"ל למיחש למיעוט כשהחזקה מסייעת לחומרא וכ"כ התו' בבכורות דף ד' ע"ב דאין ראיה השתא לר"ת לחוש למעוט היכא דאיכא חזקה בהדה מהא דפסק הלכה כרשב"ג ע"ש. אפשר לומר דאע"ג דראית ר"ת נראית דינו קיים ומסתברא מילתיה דבזה אתיא הך סתמא דמתני' כהלכתא ואוקמתא דרבא ככ"ע ונקטינן כר"ח בהא ולא דחינן לדר"ת אלא בדין חלב אינו פוטר משום הנך סוגיי דמייתו התוס' והרא"ש. ויש קצת סימנים לזה דכך דעתו דהרא"ש דמתני' ככ"ע שהרי הרי"ף הביא המשנה כצורתה ובודאי שדעתו דהלכה היא כפי מ"ש מהרש"ל ביש"ש (כי אין בידי הרי"ף) וא מסקנת הרא"ש כאשר כתב תחילת דיבר דהאי סתמא כר"מ ולאו הלכתא היא ונדחו דברי ר"ת לגמרי הו"ל להרא"ש להעיר על הרי"ף דמשמע דפסק כהאי סתמא וליתא. אלא ודאי כדאמרי' דדינו של ר"ת קיים דחיישי' למעוטא בדאיכא חזקה מסייעת וההיא דחלב פוטר אמרי' העמד חולין על חזקתו והך סתמא הלכה היא. ועוד נראה להביא ראיה דהרא"ש מקיים דינו של ר"ת כמדובר מהא דכ' הרא"ש פ"ק דחולין וז"ל והיכא דבדק הסכין תחילה ונאבד שחיטתו כשרה וכו' תדע לך דקי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין ולא אמרינן

סמוך מעוט דאינן מומחין לבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכו' כיון דמיעוטא דאין מומחין לא שכיח ודאי נודע לנו שנשחטה יפה וכו' ה"נ כיון ששחט בסכין בדוקה וכו' עש"ב הרי לך בהדיא דהרא"ש סבר כר"ת דהיכא דהמעוט מסייע לחזקה חיישי' למעוטא דהוצרך לומר דמאי דנא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקת בהמה בחייה משום דלא שכיח והן הן הדברים הנאמרים באמת לדעת ר"ת כמ"ש הרא"ש לדעת רבינו תם שם פ"ק דחולין בשמעתא דרובא ופ"ג דבכורות ופ' בתרא דיבמות ע"ש:

וכן מוכח ממ"ש שם הרא"ש עוד פ"ק דחולין בשמעתא דרובא וז"ל מדקאמר ור"מ דחייש למעוטא היכי אכיל בשרא אלמא לא קי"ל כותיה דר"מ דלא קאמר היכי אכלינן בשרא ואע"ג דפסקינן בבכורות כרשב"ג וכו' אומר ר"ת משום דאיכא חזקה עם המעוט וכו' ומתוך זה הי' אומר ר"ת אע"ג דלא חיישינן למעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה חיישינן למעוטא להחמיר והא דסמכינן ארוב מצויין וכו' וה"נ אמרינן במשאל"ס וכו' דמיעוטא דנמלטין לא שכיח עכ"ל וכבר ידוע דהרא"ש דחה דינו דר"ת שפסק דחלב אינו פוטר ומסיק דחלב פוטר כמבואר בפסקיו פ' בתרא דיבמות ופ"ג דבכורו'. ובשלמא אי הרא"ש ס"ל הא דר"ת דסמוך מיעוטא לחזקה לחומרא משו"ה מייתי לדר"ת פ"ק דחולין לאשמועינן דהא דלא קי"ל כר' מאיר היינו במיעוט לחוד בדאיכא חזקה לבדה להקל. אבל להתמיר סמכינן מעוטא לחזק'. ודין חלב אינו פוטר סמך על מ"ש במקומו פ"ג דבכורות וגם פ' בתרא דיבמו' דדחה דברי ר"ת. אמנם אי דעת הרא"ש דהשתא דמסיק דחלב פוטר ליתנהו לדברי ר"ת כל עיקר אמאי מייתי ליה פ"ק דחולין בסתמא לא הו"ל להביאו כל עיקר או לפחות כשהביאו לדעת ר"ת הו"ל לדחותו אלא מוכח כדאמרן (ויש"ש דחולין אין עמדי). ובחפשי בספרי הקדש מיעוטא דשכיח גבאי מצאתי להרב תורת חיים בקונטריס בדק הבית אשר לו (והוא על ב"י קצת הלכות מא"ה והוא מודפס בסוף ס' גור אריה דרושים דפוס אמשטרדם) שעמד בדברי הטור הללו וקשיא ליה כקושית מהרש"ל ותירץ דהרא"ש לא דחה דברי ר"ת אלא בחלב פוטר כמו שכתבנו בעניותנו אך יש לדקדק בדברי קדשו וז"ל צ"ע איך פסק רבינו כמתניתין ואין לו' דרבינו סבור דמאי דמסיק רבא הוא אליבא דרבנן ור"ל דגם רבנן מודים כאן וכו' וכמ"ש הרא"ש בשם ר"ת וכו' וכן משמע בס' אגודה דאליבא דר"ת מוקי רבא מתני' אליבא דרבנן קשה הלא הרא"ש סתר דעת ר"ת וכו' ועוד אי ס"ל כר"ת ומתני' כרבנן א"כ למה כתב דאין הלכה כר"מ ואף ע"ג דסתם מתניתין כר"מ הלא לפירוש זה מתני' כרבנן וביותר תמהתי על האגוד' שכ' בשם ר"ת דלרבא מתני' כרבנן לא מצאתי כן בדברי ר"ת. גם מוכח בגמ' דרבא מוקי מתני' כר"מ דסיים כיון דהוא מעוטא דמעוטא לא חייש ר"מ ואי כונתו

לאוקומי מתני' כרבנן למה ליה וכו' אלא ודאי כונתו לאוקומי מתני' כר"מ דוקא והדרא קושיא וכו' לכן נרא' לתרץ דר"ת סובר ג"כ לפי פירושו דגם רבא מוקי מתני' כר"מ אלא דס"ל לר"ת דהיכא דמסייע למעוט חזקה קי"ל כר"מ כמו כאן לתירוצו של רבא וכו' ואם תאמר והלא הרא"ש סתר פירוש ר"ת ונרא' וכו' דבא לסתור מאי דמוקי הא דבכורו' דאיכא חזקה אא מיעוטא וכו' אבל בהא מודה דהיכא דחזקה מסייע למעוטא קי"ל כר"מ ומ"ש דקי"ל דלא כר"מ היינו במקום דלא מסייע חזקה למיעוטא ומתני' ה"ט משום דמסייע החזקה וכן צ"ל וכו' דאם לא כן אלא חרא צו' דלא חיישינן כלל למיעוטא אפילו היכא דמסייע ליה החזקה א"כ קשה קושיתו ביותר לפי סברתו שהקשה מדאמרינן בבכורו' לרבי יהושע וכו' הלא שתי קושיות אלו קשה טפי לפי פירושו דפירש דלא חיישינן למיעוטא כלל למה לא פליג רבי יהושע ברישא וגם קושיא השנית אלא ודאי דהרא"ש ס"ל בהא כר"ת וכו' עכ"ל בקצור. והרב ז"ל לפי שסבר דקושיות שהקשה הרא"ש על ר"ת קשו נמי אי קי"ל דלא חיישי' למיעוטא כלל לזה לא פנה להכריח הפירוש בדברי הרא"ש. אדהכי והכי עלץ לבי שכיונתי לדעת הרב ז"ל באיזה דבר ועיני חזו שמ"ש מנהו ועוד היתה יתירה הא דמייתי הרב מס' האגודה דלר"ת אוקמתא דרבא לרבנן מסכים הולך לדברינו. ואשר תמה הרב ז"ל על ס' האגודה דלא מצא כן בדברי ר"ת. אין כאן תימה דהרי הוא כמבוא"ר במ"ש דקי"ל לחוש למעוטא שיש בה חזקה וא"כ מתני' אתיא כהלכתא ונמצא דאוקמתא דרבא אליבא דר"מ ודבר ברור הוא בעצמו. ומה שהקשה עוד דבהדיא קאמר רבא דמעוטא דמעוטא לא חייש ר"מ אלמא לא מוקי לה כרבנן אלא כר"מ דוקא לק"מ דכונת רבא דמתני' אתיא ככ"ע גם לר"מ והא טפי מעלי לאוקומה ככ"ע ומה גם למאי דאית לן סתם משנה ר"מ ודאי הלא טוב לנו לאוקומ' כר"מ ולהיות דפשיטא ליה לרבא דחזקה שיש עמה מעוטא לכ"ע חיישי' לה לא אצטריך לרבא לפרושי אלא דכר"מ אתיא והיינו דקאמר דלא חייש ר"מ למעוטא דמעוטא שוב ראיתי בפירוש הירושלמי חדש וזה שמו פני משה שם ריש פ' בתרא דיבמות שכ' בתוספותיו אחר מה שהביא מדברי הרשב"א בחידושיו וז"ל ולטעמיה אזיל דכ' אליבא דהרי"ף הרמב"ם וכו' דרבא דמתרץ וכו' אליבא דכ"ע מוקי מתני' ואפילו אליבא דרבנן דלא חיישי למעוטא וכו' והא דמסיק שם רבא וכו' לאו משום דפרוקא אליבא דר"מ בלחוד הוא אלא לומר דלאו רבנן בלחוד וכ"כ שם הוא ז"ל ומשום זה לא ידעתי מאי דסיים התי"ט אחר שהביא בשם הנמקי ואצ"ל דאתיא מתני' כר"מ אלא דהשתא איכא נמי לפרושי הכי אליבא דרבנן ואתיא רישא כרבנן דהכי הול"ל ואתיא רישא וסיפא אפילו כרבנן עכ"ל וגם אנכי לא ידעתי מאי ק"ל בדברי הרא תי"ט דהא רישא אוקימנא לה בש"ס כר"מ

ופריך אימא סיפא היה לה חמות אינה חוששת ואי כר"מ ליחוש למעוטא דזכרי' ומשני רבא דהו"ל בסיפא זכרים מיעוטא דמעוטא ולא חייש ר"מ וא"כ הא פשיטא דסיפא אתיא כרבנן בין אליבא דהמקשן בין אליבא דרבא דלא חיישינן למעוטא דזכרים אלא דהמקשן הקשה דר"מ ליחוש ואהדר רבא דגם לר"מ בכי האי גונא לא חייש וא"כ סיפא אין גם אחד דלימא דניחוש לזכרים ואם אפילו לר"מ דחייש בעלמא למעוטא אתיא דהו"ל הכא מעוטא דמעוטא כ"ש לרבנן ולא הוצרכנו לומר אלא דרישא נמי אתיא כרבנן והיינו דכתב הרב תי"ט דהשתא איכא נמי לפרושי הכי אליבא דרבנן נמי דייקא דלא מיבעיא לרבי מאיר דאתיא רישא אלא איכא לפרושי נמי הכי אליבא דרבנן ואתיא רישא אליבא דרבנן אבל סיפא לא צריכא למימר דלא ס"ד לכל הדברות דלא אתיא כרבנן דאינהו לא חיישי למעוטא וזה פשוט והרי דהרשב"א והרב הנמקי כתבו דאתיא משנתנו לדעת הרי"ף והרמב"ם ככולי עלמא ואוקמתא דרבא לכ"ע כאשר דברנו וכ"כ מהרש"ל בים של שלמה. והיינו דכתב בס' האגודה דלר"ת אתיא מתני' כרבנן וחידושי אשמועי' דלר"מ פשיטא דאתיא רישא על דרך שכתבנו דסיפא פשיטא דאתיא כרבנן:

ומאי דשפר קדמיה דהרב תורת חיים בבדק הבית הנז' דר"ת לפי פירושו מוקי מתניתין כר"מ אלא דקי"ל כר"מ דהיכא דהחזק' מסייעת וכו' נראה דכונתו לומר דלעולם דרבנן פליגי אר"מ בכל ולא חיישין למעוטא אף שיש עמה חזקה אלא דאנן קי"ל כר"מ במקצת במעוטא שיש עמה חזקה להחמיר ומתני' הלכתא היא ואם זה כוונתו יש להשיב על הרב ז"ל חדא דמנ"ל לרבא לאפושי פלוגתא ולומר דרבנן פליגי לגמרי אפי' במיעוטא דיש עמה חזקה ולאוקומי מתני' כיחידאה לימא דגם רבנן סברי דמחמירינן במיעוטא דיש חזקה עמה ואתיא מתני' ככ"ע. ותו דלר"ת הרי רשב"ג סובר דחיישינן למיעוטא דיש עמה חזקה וא"כ אמאי אמרי' דיש שלשה סברות בדבר דרבנן לא חיישי כלל למעוטא ור"מ חייש בכל למעוטא ורשב"ג חייש למעוטא שיש עמה חזקה וכן רבי יהושע חייש למעוטא שיש עמה חזקה לדעת הרא"ש הלא שפיר נאה למימר דליכא אלא שתי סברות רבנן ור"מ ורבנן חיישי למעוטא כשיש עמה חזקה וזו סברת רשב"ג לדעת ר"ת וסברת רבי יהושע לדעת הרא"ש וקי"ל כרבנן. ותו דלדבריו דיש שלשה סברות אמאי מוקי רבא משנתנו כר"מ דוקא נימא דמשנתנו רשב"ג היא דלא חייש למיעוטא אלא בדאיכא חזקה ולהחמיר. ומיהו בזה יש לומר דאשכחן סתמי דסתם רבי דלא חיישינן למעוטא כמ"ש התוספות בבכורות דף ך' ע"ב וגם שנאו בלשון חכמים ריש פרק כל הצלמים ופ"ג דטהרות ואשכחן דסתם כר"מ פ' אין מעמידין דף ט"ל משו"ה מוקי הך סתמא כר"מ שלא נאמר דאיכא סתמי כג' סברות. ומה גם דסתם מתני' כר"מ תו יש להעיר על הרב הנזכר

במ"ש דמ"ש הרא"ש דלא קי"ל כר"מ היינו במקום דלא מסייעא חזקה למעוטא ומתני' ה"ט דמסייע החזקה. דהרי מתחילת דברי הרא"ש מוכח דלא קי"ל כסתמא דמתני' שכן כתב מוקי בגמ' כר"מ דחייש למעוטא ואע"ג דסתם מתניתין כר"מ לא קי"ל כותיה ולא חיישינן למעוטא ומבואר דכונתו דלא משגחינן במתני'. ולדידיה דבעי למימר דתחילת דברי הרא"ש נמי אתו כמסקנא היכי קאמר ומתני' ה"ט משום דמסייע החזקה והלא מתחילת דברי הרא"ש מוכח דלא קי"ל כמתני'. ותו דזה סותר הקודם דתמה על האגודה ואסיק דמתני' כר"מ דוקא וא"כ טעמא דמתני' לאו משום דמסייע החזקה דגם אי ליכא חזקה מסייעת חיישינן למעוטא. ונראה דכונתו דקי"ל כדינא דמתני' משום דמסייעא חזקה אבל לאו דטעמא דמתני' הכי אלא אתיא כר"מ. ומה שהכריח דהרא"ש לא פליג אר"ת אלא בחלב פוטר דאי תימא דפליג בכולא מילתא דר"ת קשיא עליה קושיותיו דמאי פריך בבכורות אר' יהושע שאני התם דחזקה מסייעת וכו'. ותו למאי דאפיך תקשי ליה רישא דהך מתני' דלא פליג ר' יהושע הלא ב' קושיות אלו קשו טפי לפי פירושו דלא חיישינן למיעוטא כלל למה לא פליג רבי יהושע אריש וכו'. שותיה דמר לא גמירנא דשפיר מצינן למימר דהרא"ש פליג על ר"ת בכל דבריו וסבר דקי"ל כרבנן דלא חיישינן למעוטא כלל אפי' דאיכא חזקה בהדה. ומאי קושיא מרבי יהושע אה"נ דרבי יהושע סבר דהיכא דאיכא חזקה בהדיה מעוטא חיישינן ולהכי לא פליג אריש ובסיפא דליכא חזקה פליג. ופריך למאי דאמרי' דסבר רבי יהושע חלב אינו פוטר וחייש למעוט אע"ג דאיכא למימר העמד ולד על חזקתו שהוא חולין כמ"ש הרא"ש. ולמאי דאפיך ניחא דל"ח למעוט כי ליכא חזקה בהדיה ואף דהכי סבר רבי יהושע לא קי"ל כוותיה דבשלמא לדעת ר"ת דרשב"ג ס"ל הכי צריכים אנו לפסוק כמותו דהכי פסיק רב התם ורבי יוחנן וכל מקום ששנה רשב"ג וכו' אבל אי רבי יהושע סבר הכי אין הכרח לפסוק כמותו כיון דרבנן פליגי לדעת הרב הנז'. ואין כאן הוכחה מזה לדעתו דהרא"ש לא פליג על ר"ת בכל. ואנו בעניותנו הכרחנו הדבר לעיל. ובר מן דין אני תמיה על מהרש"ל שהשיג על הטור דלהרא"ש לא קי"ל כרישא דמתני' ועל הרב הנז' שהאריך הרבה ואין בפיו תוכ"חות דודאי הרא"ש פסק כמתני' דהלך בעלה וצרתה לא תנשא ולא תתייבם כמ"ש הטור דהרי הרא"ש בתר הכי הביא בפסקיו פלוגתא דזעירי ורבי חנינא דלזעירי לא תנשא ולא תתיבם לחבירתה תשעה וחולצת ולרבי חנא לעולם וכתב עלה הרא"ש והלכתא כר' חנינא דהכי אתוקמא פ' החולץ כוותיה והרי בהדיא דהרא"ש סובר דלא תנשא ולא תתיבם לעולם וכמו שפסק הטור. ומכללן של דברים אבא העי"ר על הרב מהר"י קולון בשרש קע"ב דף ר"ג שכתב וז"ל וגרסינן בריש פ' בתרא דיבמות גבי הא דתנן האשה

שהלך בעלה וצרתה למדינת הים תנשא אמאי הלך אחר רוב וכו' ומסיק דאה"נ לרבנן דר"מ וכו' וכתב עלה רבינו אשר וז"ל בגמרא מוקי לה כר"מ וכו' והרי לך שפסק רבינו אשר דמותרת להנשא לשוק מטעם רוב וכך היא מסקנת התוספות ואפילו לר"ת שפירש דלא קיימא לן כרבנן אלא היכא דאין החזקה מסייעת למעוט אבל היכא דאיכא חזקה נגד הרוב וכו' ע"ש עין רואה דקפסיק ותני דפסק הרא"ש ז"ל דמותר להנשא לשוק מטעם רוב כמסקנת התוספות ואיברא דהכי משתמע מילייה דרבותנו בעלי התוספות וכבר כתבו כן מהרש"ל בים של שלמה והרב קמ"ר פ"ו דגרושין. אמנם הרא"ש לא סבר הכי ואם כנים אנחנו בדברי' אמורים אשתמיטיתיה למהר"י קולון סוף לשון הרא"ש בסוגיא עצמה דפסק כר' חנינא דלא תנשא לעולם ולשונות הרא"ש פ"ק דחולין ודברי הטור שפסק בסתם דלא תנשא ולא תתיבם דמכל זה מוכח דהרא"ש לא פליג עליה דר"ת בכולא מילתיה כמו שנראה מדברי הרב מהריק"ו שכ' ואפילו לר"ת שפירש דלא קי"ל כרבנן אלא היכא דאין החזקה וכו' אלא הרא"ש לא חלק על ר"ת אלא בחלב פוטר ככל אשר דברנו אחת למעלה. ועלה על לבי לומר דאפשר לצדד דגם מהריק"ו סבר דהרא"ש מודה מקצת לר"ת אלא דהוו מייתי ראיה מהרא"ש דאזלינן בתר רובא להתיר לכתחילה ומייתי מתחילת לשון הרא"ש. אמנם כל לשונו לא מוכח הכי. אלא כפשט הדברים. גם מ"ש ואפי' לר"ת לא קי"ל כרבנן אלא היכא דאין החזקה וכו' ק"ק דמשמע דרבנן פליגי לגמרי גם שחזקה מסייעת למיעוט ולא קי"ל בפרט זה כרבנן אלא כר"מ. ומתוך מ"ש מבואר דהעיקר דרבנן לא פליגי בזה וקי"ל כרבנן לגמרי וכמ"ש הרשב"א והרב הנמקי והאחרונים ודוק (עיין גט פשוט בכללים כלל ב'):

סימן עד

סעיפיה מחזיונות חוזה דוד אשו"ר ברהטי"ם. ספיקות הערות חקירות חידושי דינים ומעשים שבאו לידי בב"ד בארץ הצבי ובמצרים ואביזריהו כללים ופרטים. ושור"י בא"ש יכתבו בקצר אמיץ ואיכא בינייהו טעונים לינה בעמק הלכה וגלילת ספרים ועדיין מטים.

סעיף א, מעשה בא' שקנה מגוי חצר שהיה מחזיק בו ישראל והיה שואל המחזיק חזקתו. נראה שקונה החצר צריך לרצות ולפייס למחזיק ישראל בסך מה על שגרם לו הפסד גדול שהיה מרויח כל שנה בחזקת החצר הנז' ואע"ג שהרדב"ז בתשובות החדשות דפוס ויניציא סימן תי"ג פסק דהקונה פטור ואין למחזיק עליו כלום ע"ש באורך. מ"מ ראיתי בתשובות הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדרי זל"הה כ"י שהביא תשובת הרדב"ז

סותרת לזו שבידינו סימן תי"ג הנז' וכתב בתשובות מהרא"ס הנזכר דיש טענה למחזיק על הקונה וכתוב שם הסכמ' הרב הגדול בעל קרבן אהרן והרב החסיד מהר"ח כפוסי וכתב שכן הסכימו כל חכמי הדור עכ"ד. וכן נראה מהכנה"ג סימן ק"ם אות ק"ן במה שהביא ממהרש"ך וכו' שיש לו המחזיק טענה וזכות וע"ש בכנה"ג מאות כ"ח והנמשך. ולהרב מהרח"ש בתורת חיים ח"א סימן ס"א ומה שדקדק שם ממהריב"ל ק"ק לפום ריהטא דבמהריב"ל ח"ב סימן פ' נראה להפך ועל מהריב"ל יש להרגיש דהעלים עין מההסכמה שהזכיר הוא ז"ל בח"ג סימן ק"ך. ומתשובת הרב כנה"ג הובאה בספר בני אהרן סי' ע"ט מוכח דאף במקום שלא יש הסכמה מחויב לתת שיווי החזקה למחזיק. ועיין בשו"ת כרם שלמה סי' כ"ח ובשו"ת דבר משה ח"מ סימן כ"ה. ומצאתי במכתב למורינו הרב הגדול מהר"י הכהן זלה"ה דבאיזמיר יש תקנה שאם ישראל קנה המולקי"י המחזי' הוא קודם ואם ישראל קנה חצר מגוי ובתוכו בתים הרבה ובכללם יש בית אחד בחזקת ישראל ובא ישראל זה ליקח הבית מהקונה בכח התקנה והקונה טוען אני קניתי החצר עם כל הבתים או קנה אתה הכל או צא מעלי. הדין עם הקונה דלא עדיפא תקנה זו מתקנת חכמי' בדדב"מ ולפי דברי הר"מ פי"ב וש"פ למדקדק יראה דשפיר מצי טעין הכי ואם בעל החזקה ירצה ליקח הכל חייב הקונה לתתו ול"ד למ"ש הפוס' גבי מכר כל נכסיו שאף שירצה המצרן לקנות הכל ליכא דדב"מ דהתם משום פסידא דמוכר והכא גוי הוא עכ"ד ז"ל:

סעיף ב נסתפ' הרב המובהק הישיש ונשוא פנים כמהר"ר ברוך צ"אני ז"ל בכתב יד שפרע מקצתו וכתוב הפרעון ביני שיטי אם נאמן לומר פרעתי על השאר או נימא דבנ"ד דכתוב הפרעון ביני שיטי א"א דפרע הכל אח"ך הי"ל לכתוב. והרב המו' מהר"א ישראל ז"ל הביא ראיה מתשובת הרא"ש כלל ס"ח סי' טו"ב בכתוב פרעון ביני שיטי על הגרר שכתב דנאמן לומר פרעתי עד זהוב א' רק שבנ"ד היה כתב הלוה ואם איתא דפרע הי"ל לכתוב והו"ל ככתב ידו הרי דגרר ביני שיטי נאמן לומר פרעתי ואפ"ה כ' דבכתב ידו אם איתא הי"ל לכתוב יותר. וה"ה בכתב יד שנאמן לומר פרעתי עכ"ד ואני בעוניי אומר דיש לדחות דשאני התם דהלוה לא גמיר מה שהיה דן הרא"ש דביני שיטי על הגרר נאמן לומר פרעתי הכל ואף דגררו היה מסופק ואי פרעיה ממש היה לו לכתוב השאר אבל כתב יד כולי עלמא ומעשים בכל יום דייני דייני דנאמן לומר פרעתי ואף דפעם כתב באחרת אימור דסמך על הדין ולא כתב ועוד דהתם דנחית לגרור כדי להעליל אם איתא דפרעיה היה כותב לא כן בכ"י וצ"י.

סעיף ג' מעשה בשותפין שהתנו שכל מה שיזמין להם ה' אפילו מציאה בשוק יהיה לאמצע ובעת החלוקה טען א' מהם שבתוך ימי השותפות חבירו עשה חברה עם ראובן והרויח וכל חלקו בריוח יהיה לאמצע שותפות זה. והשיבו חבירו כי השותפות עם ראובן הוא מאשתו שלותה מאמה ונשתתפה עם ראובן והלך והביא שטר שותפות אשתו עם ראובן. ונראה דיקבל ח"ס בעל אשה זו כי כנים הדברים והשותפות לאשתו והריוח לה והוא אין לו מבוא בשותפות זה ויפטר. והגם דמה שקנתה אשה קנה בעלה וריוח אשתו לעצמו יש לי להביא מתשובת הרדב"ז סי' תרי"ו דנשאל כשהתנו מציאה בשוק ומצא מציאה בבית והשיב שאינה בכלל דקנתה חצירו וכן אם מצאו אשתו ובניו כיון שמכחם קנה הוי לעצמו עכ"ד. וה"ה לנ"ד כן נראה לי. ואחר זמן רב בהעברה בעלמא ראיתי בכתב רב אחד זל"ה דמגמגם בדברי הרדב"ז אבל לא עמדתי על דבריו:

סעיף ד' מעשה באחד שהיה לו כמו מוקאטעא שלוקח כל ראשי הבהמות הכשרות בזול ומוכר ביותר סך לישראל ויש לו שטרות מערכאות של גוים ושטרות מישראל בחזקה זו וחל"ש ונסתפקתי אם האלמנה יכולה לגבות מזה ותהא רשאה למכור חזקה זו ותגבה כתובתה או תגבה הריוח כל שנה למזונותיה אי ענין זה מיקרי ראוי או מוחזק. ומ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בבכורות דהשתא גביא מהראוי לא קי"ל הכי כמו שהאריך הרב משנה למלך בתשובה והיא פכ"א דמלוה. וכעת יש להביא ראיה ממ"ש הרב טורי זהב הביאו הרב בית שמואל סי' ק' סוף ס"ק י"ג דמעות חזקה מיקרי ראוי. והרב מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה ח"ב סי' יו"ד כתב דחזקות שהם ביד הגוי מיקרי ראוי ואינה גובה מהם ע"ש ומוכח דדוקא שהם ביד גוי אבל אם ביד ישראל מקרי מוחזק. ולפ"ז בנ"ד יש מקום לומר דמקרי מוחזק כי בר מנו"ח הנז' נוהג כמנהג ואנש לא מחי בידיה וגם יש לו שטר בעש"ג ושטרי ישראל. וקשה על הרב הנז' שלא הביא דברי הרב בית שמואל וצריך להתישב לענין דינא.

סעי' ה' מעשה בס"ת שנמצא שפ' ויגש נסתיימה קרוב לסוף שיטה ונשאר פנוי כשני אותיות בסוף השיטה ובשיט' שתחתיה פנוי שתי אותיות בראש השיטה ואח"ך כתוב ויחי יעקב. נראה להכשיר דהגם שכ' הרב השלם מהר"ם די לונזאנו בספר אור תורה שלא להניח הפסק כלל. הנה מנהג כל הסופרים להניח כמו אות פנוי. והדבר פשוט שתחלת ויחי הוא פרשה רק להורות דנסתמו עיניהם של ישראל אינה נעשית כצורת פרשה סתומה. וכיון דהוא פרשה אין לפסול הס"ת משום דנתן ריוח בין הדבקים כשעור פרשה סתומה. ומאן לימא לן דהא דאמור רבנן דויחי סתומה בלי ריוח הוא לעיכובא. הן אמת דהרמב"ם בחושבו הפרשיות פתוחות וסתומות לא זכר ויחי כאלו לא יש שם

פרשה כלל. אבל נראה פשוט שהוא תחילת פרשה כמנהג כל ישראל להתחיל פ' ויחי בשבת מיוחד וכן הוא לשון רז"ל למה פרשה זו סתומה אלמא דפרשה היא. והרמב"ם לא זכר שהיא תחילת פרשה שהמנהג שלא לתת ריוח. ומאחר שהיא פרשה אלא לרמז דנסתמו עיני ישראל בשעבוד אין עושין ריוח מסתברא דאין הס"ת נפסל אם לא עשה רמז זה דכמה רמזים יש במדרשים ובזהר בחסרות ויתרות בפסוקים שונים ובספרים שלנו כתוב להפך. וכבר כתבו הפוסקים דאין להגיה שום ס"ת עפ"י מדרש רז"ל. והגם שנהגו בכל ס"ת שלא להניח אלא כמלא אות. אין לפסול ס"ת זה. שוב ראיתי בספר אדמת קדש חלק ב' בהשמטות סי' ד' שכתב גם כן דאין זה עיכוב. אלא דשם כתב דבס"ת זה יקרא בשבח אם לא יש ס"ת אחר. ואח"ך יתקנו אבל נדונו היה שהניח שיעור פ' סתומה אבל בנ"ד שלא יש ריוח שעור פרשה סתומה לדידן דנקיטינן כהרמב"ם דהשעור ט' אותיות וגם הספר הזה עצמו עשוי כן לית לן בה והגם דלדעת פוסקים אחרים יש בזה שעור פרשה כמ"ש הרב דרישה סי' ער"ה אנן נקיטינן כהרמב"ם וגם הס' עשוי כן כמדובר (אחז"ר ראיתי מי שפוסל ואין ראיותיו מכריעות:

(**סעיף הששי** יש להסתפק באפונים קלוים ע"י גוי שבאו מתונס לליוורנו לדעת רבינו האר"י זצ"ל שלא היה אוכלם משום בשולי גוים דאף אם אינם עולים על שלחן מלכים עולין על שלחן שרים וסי' הל אשרי יחדיו מלכים. ובליוורנו אינן עולים על שלחן שרים ואפי' על שלחן הדיוטות מספ"ל אי בליוורנו שרו לדעת רבינו האר"י זצ"ל ויש לצדד בדבר ועיין מה שרמזתי לענין נאכל כמות שהוא חי אי בטלה דעתו ולענין המקומות בספרי הקטן מחזיק ברכה א"א סי' רנ"ד ושם הבאתי תשובת מהריק"ש ודברי הגהות אשרי והפר"ח והריטב"א בחידושיו לעירובין ובחידושיו לע"ז ע"ש וכתבתי עוד בענין זה בשיורי ברבה הגהות על ש"ע י"ד. ובמאי דקמן דעתי נוטה לאסור).

סעיף ז') נסתפ' הרב הכולל כהמרח"ש עמר זלה"ה או אתרמי זקן ממרא קודם שיבנה בית המקדש אם נעשה בו דין זקן ממרא. ואני בעניי לכאורה נראה לי להביא ראיה דגם דאמרו בסנהדרין דף פ"ו ועלית שבית המקדש גבוה ובשילה ואינך לא היה גבוה מכל ארץ ישראל מ"מ הרי כתב הרמב"ם פי"ב דסנהדרין דאין ד"נ אלא בבית המקדש דכתיב ועלית. וד"נ אשכחן קורם בה"מ כמ"ש פ"ק דמגילה דדוד הע"ה דן לנבל דין סנהדרין וכן אמרו פד"מ דשלמה הע"ה דן ליואב בסנהדרין והא ליכא ועלית. מהרמב"ם נראה דד"נ וזקן ממרא שוין. ועיין בהגהותי פ' דה' סוטה.

ח' לענין בכור שאינו נוטל פי שנים בראוי. ראיתי תשובה ר"י לאחד מרבני הדור ה"י הלכה למעש' שכ' דמעות שבבאנ"קו של לונדריס חשיב מוחז'. ואין ראיותיו מכריעות

ונעלם ממנו תשובת הרב גנת ורדים א"ה כלל ד' תי' י"ט שפס' דהוי ראוי והסכים עמו הרב מהר"י הלוי וכן דעת הרב שאלת יעבץ ח"ב סימן ל"א וע"ש כמה חילוקי דינים. ומהר"ם חאגי"ז ושו"ת שתי הלחם סימן מ"ה מחלק באופן הבאנקוס ע"ש ולמעש' צריך להתישב הטב ולענין עסקא כתב מהריק"ש בח"מ סי' רע"ח דהוי מוחזק והוא מדברי מהריק"ו שרש קמ"ה. וכן נרא' מהתוספות בקמא דף ע' ע"א וכ"כ הרב גו"ר סימן הנז'. אמנם מהר"י אדרבי ס' ע"ח כתב דעסקא לא חשיב מוחזק. והי' אפשר לשים שלום ביניהם דמר מיירי בפלגא מלוה ומר בפלגא פקדון אבל מסתמות דבריהם לא מוכח הכי וצריך להתישב בדבריהם. והי' נרא' לי דבעסקות דנהיגי האידנא דמתנים שמירה בקרקע וכיוצא ואם לאו אחריות על המתעס' ותכף המתעסק עובר על התנאי ומתחייב. דאליבא דכ"ע חשיבא ראוי. וצריך ישוב. ועיין בתשובות הרדב"ז כ"י ושבות יעקב ח"א סי' עק"ב ויד אהרן א"ה סימן ק' הגהב"י אות ח"י והנמשך. ע"ש וכשו"ת דת ודין סי' י"ד.

ט נסתפקתי באחד שנדר הנאה מראובן ובני ביתו אם אשת ראובן בכלל. ונרא' דלא מיבעיא לדעת רש"י בברכות דף כ"ד דסבר דאשתו בכלל בני ביתו דודאי אשת ראובן בכלל האיסור. וכבר הרב פרי חדש הוכיח דדברי רש"י הם תלמוד ערוך בירושלמי פ"ג דמעשרות וכ"כ הרב הנמקי בפסחים כ"י משס הריטב"א דודאי אשתו בכלל בני ביתו. אלא אפי' לדעת התוס' בברכות דף כ"ד הנז' דכתבו דאשתו אינה בכלל בני ביתו מ"מ קי"ל דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והא ודאי דבלשון בני אדם אשתו היא בכלל בני ביתו ונמצא דלכל הדברות ולכל האמירות הנודר הנאה אסור באשת ראובן. ובדברי הירושלמי פ"ג דמעשרות מ"ש הרב מוצל מאש ח"ב סי' מ"ד.

יוד מעשה בבן ארץ ישראל הנמצא בח"ל ודעתו לחזור כי שם ביתו בארץ הצבי. ואור אסרו חג לבני חו"ל שהכריז ש"ץ אתה חוננתנו גם הוא אמר אתה חוננתנו ואחר שסיים תפלתו נזכר שהוא יאמרו אמש. ולפום ריהטא יראה דהוי הפסק וצריך לחזור ולהתפלל דאע"ג דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה היינו דוקא כשהבדלה אחת שייכא וכמ"ש הרב גנת ורדים כלל א' סי' י"ד ומורינו הרב זרע אברהם א"ח סי' י"ב ובנ"ד לא שייכא ביה דלדידי' יום תמול כי עבור הוא דרך חול. ומדברי רוב האחרונים מוכח דההיא דסוף סי' ק"ח דפסק מרן דהזכיר מאורע שאר ימים דאינו חוזר היינו דוקא בתפלת התשלומין אבל בתפלה העיקרית חוזר ע"ש ובספרי הקטן ברכי יוסף סי' תרס"ב ע"ש.

יא מעשה בא לידינו באלמנת רב אחד שבאה לגבות כתובתה והיתה כתובתה מאה זהובים אדומים ואחר הנשואין רבות בשנים הוסיף לה וכתוב בכתובה עצמה וז"ל בפעח"מ הוסיף הרב פ' הנז' על הכתובה נז' ק' זהובים ויהיה הכל ק"ק זהוביה וקיים

עכ"ל וחתמו העדים ושאלה אשה לגבות הכל. ונרא' דהגם דיש מחלוקת בין האחרונים ככתוב בספר הבהיר כנסת הגדול' סי' ס"ו אות י"ב ואות י"ג ואיכא מ"ד דצריך הקנאה מעליא וגם אשר לא כתוב ככל חוזק ודידי כתובה דאם הי' כתוב כך הוה פשיטא דעלתה לה לגבות הכל כמ"ש הר' בית יהודה ח"מ סי' ל"ז. מ"מ נר' בנ"ד נמי דגובה הכל מתרי טעמי חדא דמרן הקדוש בתשו' דיני כתובת סי' ט' הוא מכת הסוברים דכיון שכתב דהוסיף על כתובת' דיו והכא אתריה דמרן ואין לומר קים לי נגד מרן כידוע. והגם דדברי מרן הם בתשוב' וליתנהו בש"ס. מוכח מדברי מורי הרב והרב משאת משה ח"ב ח"מ סי' י"ב דגם דברי מרן בתשוב' אהניא לן שלא לומר קים לי ע"ש והם דברי טעם דאנן קבלנו הוראות מרן ז"ל. ודבריו בתשוב' הם הלכ' למעש' בפרטות ועדיף מהש"ע ולא אבחד דיש לצדד דדוקא דיניו בש"ע קבלו ותו כיון דבעל האשה הי' חכם כי רב הוא ודאי בדין הוסיף וחייב עצמו ואף שלא נכתב והראי' ממ"ש אבי התעוד' מהרי"מט ח"מ סי' ס"ט גבי דבר שלא בא לעולם דכיון דהמוכר ת"ח ודאי כדין עבד. והכא כ"ע ידעי דהכא בנ"ד הוא מעצמו רצה להוסיף לה מתוך חיבה יתירה שהית' עוש' לו נחת רוח ביותר ומסתמ' כדין עשה. שוב ראיתי מ"ש הגאון מהר"ר צבי בתשובותיו סי' ק"י ויש להרגיש דלא זכר ממחלקת האחרונים ע"ש ועיין בס' משפטים ישרים בשו"ת מהר"ש ן' חסון סי' פ' ע"ש.

יב הטור ומרן א"ה סי' ס"ב פסקו לענין ז' ברכות דבשתי סעודות שבת בלילה ושחרית מברכין ז' ברכות ובסעוד' ג' אין מברכין ע"ש. ובעיר זו ליוורנו מרבית העם רוב הקהל עושים עיקר סעודת היום שתי שעות אחר חצות ובבקר טעמי מידי בצפרא. וקצת יראי ה' בשחרית אוכלים סעודה קלה ובוצעים על שתי ככרות ויהי כי סעד"ו בש"ר להם אך היא קלה כמות שהיא ואחר חצות שרוב הקהל התפללו מנחה ככל הימים שמתפללים מנחה גדול' סועדים עיקר סעודת היום. והחתן הוא מכת הסועדים סעוד' קלה בבקר. ושאלוני כדת מה לעשות בז' ברכות ונרא' דיברכו ז' ברכות בשתי סעודות היום הן בסעודת הבוקר בשגם הוא בש"ר ולחם אף שהיא סעוד' קלה שהרי כונתם לסעוד' שנית כנגד אברהם אע"ה וכונתה וכחה ומקומ' ושעתה מגדילים ענינה שתהא כפנים חדשות ויברכו ז' ברכות. ואחר חצות כיון שהיא הסעוד' העיקרית ועיקר הכנת סעודת שבת והקרואים הוא לסעוד' זו אף שלא יש פנים חדשות. אין דינה כסעוד' ג' שכתבו הטור ומרן לפי שזו עיקר סעודת היום בעיר זו ובכל הגלילות האלה ויברכו ז' ברכות דזו עיקר סעודת יום שבת במקומות אלו. ובכי האי גונא יודו הטור ומרן. ובר מן דין כבר הרמ"ע מפאנו בתשובותיו סי' מ' כתב בפשיטות דסעודה ג' היא עיקר עד"ה והויא כפנים חדשות

ע"ש. ואגב אזכיר כי מה שנהגו רבים בבקר יום שבת אחר תפלה לאו שפיר עבדי וכמו שכתבתי בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף סי' רע"ג ע"ש.

יג החתן בליל חג הפסח שצריך לברך ז' ברכות נרא' שיברך אותם בכוס ברכת המזון יברך בפה"ג ואחריה שש ברכות דהא בעלמא יש מחלקת ודאיכא מ"ד שיברך ז' ברכות על כוס בהמ"ז ומרן הסכים לדעת זה וכתב וכן פשט המנהג. והגם שכבר ידוע שאין כן המנהג עתה וכמו שכתבתי בהגהותי. מ"מ בליל פסח דאיכא ד' כוסות נרא' דיברכם בכוס בהמ"ז ושוב נמצא שכן כתב הרב יעב"ץ בסדורו. אלא ששם כתב דאף אם ירצה לעשות שתי כוסות יכול וזה שבירך ברכת חתנים יניחנו לכוס ד' ע"ש דף מ"ד. ולי ההדיוט נרא' דטפי מעלי כאשר כתבתי דיברך ברכת חתנים על כוס בהמ"ז כמדובר.

יד מעש' שנמצא טעות בס"ת במנחת שבת בקריאת השלישי אחר שקרא ג' פסוקים וכבר השני עולים ראשונים קראו שבע'. ונרא' דלא יוציאו ס"ת אחר אף כי עדיין לא השלים הפסק' שנוהגים לקרות וחסרים ב' או ג' פסוקים. והגם דאנן בדידן לא קי"ל כהוראת הרב כנה"ג בנמצא טעות בז' דרבו כמו רבו החולקים עליו. מכל מקום בנ"ד כ"ע מודו דהעיקר לקרות עשר' פסוקים ומה איכפת במה שנהגו להוסיף על עשרה פ' וזה פשוט בעיני.

טו גבינ' של ישראל שמביא הגוי ובידו כתב המנהג בעה"ק ירושלם תו' לקיים הכתב בשני עדים כמ"ש הרב כנה"ג סי' קי"ח. ומעש' בא לידינו בקראי שהביא גבינ' מישראל בלי חתימ'. והותר' בהסכמת רבני העיר על ידי שישבע הקראי דאשכחן דאפילו מגבינת קראים ע"י שבוע' היו אוכלים איזה מרבנן בתראי כמ"ש הרב כנה"ג סי' קכ"ד ואפילו מאן דפליג הכא יודה דאין לו הנא' בחליפין וגבינות גדולות אינם עושים שם ממקום שבא הקראי כשל ישראל. ועיין בס' בני דוד פ"ג ממאכלות אסורות. ומצאתי במכתב למורינו הרב הגדול מהר"י הכהן בעל בתי כהונ' בליקוטיו וז"ל גבינות שמביא הגוי מנהג איזמיר לסמוך על כתב יד הניכר כשהמנין מדוקדק אף שהמשקל אינו מדוקדק אם הוא חסר שעור הנגוב לפי ראות עיני הבקיאים. וגם המנהג דבקיום אחת מהחתימות סגי מיהו צריך שני עדים להעיד על החתימ' וכ"כ הרב כנה"ג הב"י אות כ"ד ואות כ"ז.

טז מי שהי' חייב כמה חובות ולקח סחורות מהתגרים וזקפן עליו במלוה ומת. כתב הרב ב"ח סי' צ"ו דמי שסחורתו בעין יקחנ' אמנם רבנן בתראי הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בגט פשוט סי' ק"ך ס"ק ח' ומהר"י אלפאנדארי במוצל מאש סי' מ"א והרב כרם שלמה ח"מ סי' ט"ז ומהר"ח עשאל בלקוטים דף ל"א ע"ג תמהו על הרב בית חדש והביאו מגדולי האחרונים שפסקו להפך ויד כל הבע"ח שוים בסחור' ובכל נכסיו. והרב נאמן שמואל

סי' פ"ד רצה לקרב הדעות. וראיתי לחד מרבנן שתמה על הרב אדמת קדש ח"ב ח"מ סי' כ"ג שהסכים לדברי הרב ב"ח ונעלמו ממנו דברי האחרונים. ואמרתי לו בעיני יפלא דתלית בוקי סריקי מבלי משים לב כי תשוב' זו אינה תשוב' שלימה והמעתיק עוית ופוק חזי בתשוב' הנז' כי מתיבת עדיפא מינה מצאתי במשרים עד סוף התשו' הוא ענין אחר ולא קרב זה אל זה. ואם עדיין לא נתקררה דעתך לך נא ראה בשו"ת אדמת קדש ח"א סימן נ"ז שנדפס' תשובה זו כלה. ואסיפא דמגילתא זכר עשה לדברי החולקים והסכים דנקטינן דלא כהרב בית חדש. אמנם מ"ש שם בח"א סי' נ"ז דהרב כנה"ג סימן צ"ו תמה על הרב ב"ח הוא אגב שטפיה דהרב כנה"ג הסכים עם הרב ב"ח בסי' ק"ד וגם על הרב כנה"ג האחרונים המה ראו כן תמהו ע"ש ועיין בס' נחפה בכסף למורי הרב זלה"ה ח"מ סי' ז' וסי' ח'.

טוב. ידוע מחלקת האחרונים בענין אם מחלה האשה לבעל' ההשבון שחייב להחזיר ליורשיה אם תמות בלי זש"ק. ותקנת איזמיר בהסכמ' בפירוש שאם תמחול האשה חצי ההשבון או תודה שקבל' הכתוב' הכל בטל. ובמעש' בא לידי בהסכמת מורינו הרב הגדול מהר"י הכהן ז"ל נכתב שטר שהבעל והאש' חייבים חוב גמור ליורשי הבעל סך פ' בתנאי גו"ש דלא יחול הפרעון כי אם שעה אחת קודם פטירת האחרון שבהם. ושמעתי בו בפ' ממורי הרב ז"ל שצריך לכתוב סך גדול שמחציתו יהי' עולה כחצי ההשבון שאם לאו יטענו יורשי האשה שהם יפרעו חצי החוב והמותר מחצי ההשבון הם יקחו חלקם שחובם קדם ועיין בס' כהונת עולם סי' ל"ה ופ"ב

יא שיעור המקוה הרב בית דוד סי' ק"ב כתב לשער המקוה באוקא"ש ע"ש ואין לסמוך על זה כי אין לנו אלא למדוד באצבעות וכן משמע מדברי רבינו סעדיה גאון כ"י שהביא מז"ה בהגהותיו. וכן כתב בפירוש הרב המבי"ט ח"א סימן קמ"ג וכן עמא דבר. וכן משמע מדברי האחרונים. ותימא על הרב בית דוד אשר לא העלה על דל שפתיו תשובת הרב המבי"ט לענין זה. ועיין מ"ש הרב חושב מחשבות. ובהשמטות בית דוד שבסוף א"ח הזכיר תשובת הרב המבי"ט.

יט מעש' שערערו על שעור מקוה שעשו מקודם וכשנתרוקן המקוה מדדוהו ולא היו יכולים לכוין המדה. ואני הצעיר ראיתי שהמקום עקום ועקוש וצויתי לעשות כלי מבדיל מרובע עשרה אצבעות על עשרה אצבעות בגוב' עשר' ומלאו בו המים מ"ד פעמים ועוד והשליכו למקוה ועל ידי זה נתברר ששיעור הקודם הי' כדין וייטב הדבר בעיני הרבנים ונעשה כרוז לבטל הערעור בהסכמת הרבנים.

ר מעשה שעשינו בעה"ק ירושלם תו' במקוה שהי' חסר מהשעור ומלאוהו שלג ונפשר והוכשר והי' זה בהסכמת מורי הרב ושאר הרבנים זכר כלם לברכ' ויהי מאז עמדתי במנין זה באורך בדברי הראשונים והאחרונים אפס קצהו כתבתי בספרי הקטן פתח עינים מסכת מקואות ועוד לי הצעיר בלקוטי מטמון ברמז ולא היתה שעת הכושר לסדר הדברים.

כא שטר שכתוב בו שמכר ראובן לשמעון שטר עסקא בכתיב' ומסירה ואם לא יועיל כו"מ בחלק הפקדון מקנהו באגב. ובכתובת אשה מספקא לי כעת אי דמי למ"ש בסי' ס' דאם מכר שט"ח אין בו משום תקנת השוק דלא שכיח וה"נ לא שכיח. או דילמא כיון שאנו מקנים הפקדון באגב הא שכיח למכור הפקדון ויש בו תקנת השוק ולכאור' יש צדדים לכאן ולכאן.

כב נסתפקתי עדים שבאו לב"ד ואמרו שטר שביד פ' מעסק פ' מזמן פ' מסך פ' אותם החתימות אשר שם משמותנו הם חתימותנו והלכו להם. אי תסגי בהא לקיים השטר ע"פ זה ולכתוב עליה הנפק. או איכא למיחש שיכתוב שטר מעסק וסך וזמן זה ויזייף החתימות ושטר המזוייף יביא לב"ד זה ויקיימיהו. ואח"ך יוציא השטר האמיתי בב"ד אחר וימצא עדים על החתימות האמיתיות או"ד כולי האי לא חיישינן ומדלא מנו הראשונים בדרכי הקיום אופן זה אין ראיה דהוא מילתא דלא שכיחא. ויש להביא ראיה מדין הטפס' שכ' הרב כנה"ג סימן מ"ו וסימן מ"א ע"ש ודוק.

כג יש להסתפק בלאה שנשאת לראובן בשלוציקי ועמדו שם רבות בשנים ובאו לשכון כבוד בארץ הצבי ויאריכו ימים ושנים ומעותיהם ביד אפטרופוסים בשלוניקי לריוח היום ומת ראובן וחל"ש והניח בנות נשואות שם בשלוניקי ולאה עשתה שלוחים לאפט' שבשלוניקי שיתפסו בעדה נכסי בעלה למזונותיה ויקחו שכר טרחם בעד תפיס' זו כך למאה וידוע שמרן ח"מ סימן ק"ה פסק דע"י שליח הויא תפיסתו תופס לב"ח במקום שחב לאחרים. והן עתה נסתפקתי כיון דהמנהג בא"י שלא לומר קי"ל א"כ התפיס' אינה תפיס'. או"ד כיון דלאה זו אינה מבני א"י אלא הורתה ולידתה והוייתה מח"ל אלא שלכבוד בעל' ורצונו נתישב' ועלתה עמו לא"י. ועתה שמת בעלה ותשאר האש' ריקם שאם התפיס' הנז' לאו תפיס' והבנות ישלטו בנכסים יהי' לה צער על מזונותיה ותשוב לאה לח"ל דאדעתא דהכי לא נדרה לישב בא"י ומה גם כי לא מלבה כי אם לכבוד בעלה. וא"כ נימא דתועיל תפיסת' ע"י שליח כמו שדנים קי"ל בח"ל שבידה ללכת ולחזו' לח"ל וכמו שנהגו רבים לשוב לח"ל דלא אתדר להו בא"י. ומה גם דמשפט זה ידונוהו בב"ד של שלוניקי. ועוד יש לצדד בזכות' דלאה זו נשאת בח"ל ואז נשתעבד הבעל בכל תנא

כתוב' עפ"י מנהג שלוניקי. א"כ גם ענין זה סריך וסביך לכתובת' ויכול' לומר קי"ל כמנהג שלוניקי ואת"ל דכל שדרה בא"י אינה יכולה לו' קי"ל בפרט זה דלא מקרי תנאי כתוב' יש להסתפק כיון דהאפט' הנז' יש להם זכות בתפיס' זו א"כ שייכי בתפיס' ובהא יש לו' דכ"ע מודו דהשליח יש לו זכות ועיין בכנה"ג שם סימן ק"ה אם ערב יכול לתפוס. ואת"ל דלא מהניא מה שיש זכות לתופסים אכתי מספ"ל אי יכולה לאה לומ' קי"ל כמהרשד"ם והרב המבי"ט וסיעתם דסברי דתפיס' ע"י שליח מהניא נגד היורשים. או"ד גם בזה הרי כתבו הרב כנה"ג א"ה סימן צ"ג ומהריק"ש שם והנ"מ דף ש"ח דמתשובת מרן משמע איפכא ומשמע מדברי האחרונים דמה שנהגו בא"י לפסוק כמרן ושלא לו' קי"ל היינו אפילו אם מרן דעתו כן בתשובותיו. ולפום ריהטא נראה ראיה לספק ראשון מתשובת הר"ן סימן ס"ב בדין מאיס עלי ע"ש ודוק (עיין מה שכתבתי בבר"י ח"מ סימן ג' דף ח' ע"ג וע"ד).

כד מעשה בא לידינו בא' שהי' לו פוליסא מדיר היונים (פי' כתב מכללות הנז' שחייבים סך לפלוני ברבית) ולקח מחבירו הסך וכ' לחבירו שטר הודא' שהיא שלו. ויש להסתפק אם יכול הקונה ליקח הרבית דאיכא מרבוואתא דס"ל דהודא' אינה קנין בבריא ומה גם למ"ש הרשב"ץ בח"ג סימן שי"ט דכל הפוסקים ס"ל הכי והשתא ההודא' לאו כלום היא ולא קנה ונשאר חוב הדיר לראשון בעל הפוליסא ומעות הוא חייב לו. איברא דמ"ש הרשב"ץ דכל הפוסקים ס"ל הכי ואין חולק יש לגמגם דנרא' דהוי פלוגתא כמ"ש בס' נחלה ליהושע סימן י"ב ובס' בני יעקב דף צ"ח הגם דיש לשאת ולתת בדבריהם (אפס קצהו אחז"ר כתבתי בס' הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן מ'). אמנם בנ"ד נרא' דהא מהני ליקח הרבית ויש להביא ראיה מסימן קס"ט סעיף י"ח בדין חובות אשראי דלא גרע נ"ד מסילוק דהתם כיון דהפוליסא בידו ומנהג הדיר לתת הרבית לכל מי שבידו הפוליסה וכ' הודאה הנז' לכל הדברות לא גרע מסילוק ועיין בספר מחנה אפרים הלכות רבית סימן ל"ג.

כה **האשה** שנפלו לה נכסים בירושה ומרד' על בעלה דקי"ל דאחר י"ב חדש נוטלת נכסי מלוג ובעל' הוציא שטר שכתוב בו שהוא הודה בפני עדים שנתחייב לאשתו כך וכך וזקפם עליו במלוה והרי הם כנכסי צ"ב ועתה טוען דגם נכסים אלו שירשה נעשו כנכסי צ"ב ולא תטלם אא"כ תפסה. יש להסתפק אם דין נכסים אלו לגבי מורד' הם כדין נצ"ב. או"ד דלענין מורדת יש להם עדיין דין נ"מ מאחר שאינם בכתוב'. ועוד טענה האשה שהיא לא ידעה תקלה זו שיוצא' משטר זה ובעל' הטעה אותה שהי"ל בזה ריוח גדול

ובא אליה במרמה. ולפום ריהטא עלה על לבי שיש קצת ראיה מתשובות המיוחסות סימן חל"ק שמה שהפסיד' היא דוקא מה שכתוב בכתוב' וצ"ל.

כו מעשה בא לידינו ביבמה שנפל' לפני יבם מומר ולא נודע מקומו איו ורצתה למכור חזקה שהחזיק בעלה בחצר גוי ואף שכ' הרדב"ז והביאו הרב דרכי נעם סימן נ"ט דמחלקת הפוסקים בזיקת מומר הוא כשנודע לנו היכן הוא אבל כשלא נודע מותרת לשוק וכן נוטה דעת מהרד"ך. מ"מ בהסכמת הרב המובהק מהר"י נבון לא נתננו רשות למכור החזק' הנז'. ועיין מ"ש הרב דרכי נועם דבדיעבד אם יש סניפין יש להקל כמ"ש הרדב"ז והרב בני חיי סימן קכ"ז והקשה עליו דהרדב"ז לכתחיל' קאמר ולק"מ דכונת הרב דרכי נעם דאע"ג דהרדב"ז אף לכתחיל' הוא לא מלאו לבו לסמוך על הרדב"ז רק בדיעבד ודוק בלשונו.

כז מעשה בא לידינו באחד שאמר לחנוני מהחוב שאתה חייב לפלוני תן כד שמן ללוי לחשבוני ועברו קצת ימים והחנוני נתן כד השמן ללוי. והמלוה טען זה שאמרתי לך לתת כד השמן ללוי הי' בו בפרק אך אם יום או יומים. ואחר זה פרעתי אנו ללוי לך לך קח השמן ממנו. ופסקנו שהדין עם החנוני דהי"ל להודיעו שכבר פרע. והבאתי ראיה מסימן ט"ל דאפילו קבע זמן ועבר הזמן יכולים העדים לכתבו דאיהו אפסיד אנפשי' דלא גילה לעדים דפרע וה"ה לנ"ד ונרא' דאפילו להרדב"ז בח"ב סימן רנ"ה דחולק הכא בנ"ד מודה. ועוד יש קצת ראיה מסימן קכ"ב דאפילו ביטל ההרשאה הנתבע נפטר שהי"ל להודיעו. ובחוב מבואר סימן קכ"ה דהולך כזכי ודוק.

כח מי שעשה שא"ן היש"י בעזרת נשים כי ירבה כבוד בית"ו. יש למחות בידו דכיון דאינו גבוה הרבה המון העם מסתכלין בנשים והוא עון פלילי כי הש"ן איש"י יוצא לחוץ ופשוט דתולין עיניהם על דרך פרצה קוראה לגנב. ועוד שמאבדין כונת התפל' אלא דבזה יש לצדד להתר כאשר יסתכל המעיין בתשובת הרב צמח צדק סימן ן' במה שמחלק שם הרב בדין מי שיש לו מומין לא ישא כפיו לדעת הרמב"ם דטעמא משום הסח דעת ולא אסרו שלא ילך לבית הכנסת ע"ש באורך. וכד דייקת פורתא בנ"ד יש להחמיר ולא דמי לכהן שיש לו מומין דהולך לבית הכנסת דהני נשי דברניות ובכל עת ההמון ישאו עיניהם לראות תנועתן ולשמוע וכיוצא כט) נסתפקתי ישראל שגזל מגוי בעדים אי חשיד אשבועתא כי היכי דקי"ל גבי ישראל בסימן צ"ב. ומלשון הפוסקים דנקטי חבירו משמע דוקא ישראל וטממא דלאו כ"ע דינא גמירי וקיל להו לאינשי גזל הגוי ודומה לספק מלוה ישנה. ואחר זמן מצאתי הדבר מפורש בהגהות הרב מהריק"ש בסי' ל"ד שכ' דהרדב"ז פסל לעדות גנב מגוי והוא ז"ל הכשיר דלא משמע לאינשי איסורא ע"ש.

ל) **ראובן** אשכנזי בא לא"י ובא לב"ד ואמר ששתו מורדת וב"ד שבעירו התירוהו רק מפני סיבה לא הביא כתב ראיה מב"ד והאיכא סהדא רבא חכם וחסיד מסייעו כי האמת אתו יש להסתפק אי נותני' לו רשות לישא. ועיין להרב כנה"ג י"ד סי' קכ"ז שכ' בשם שה"ג דעד אחד גברא רבא מהימן אף בדאתחזק איסורא אך שם כתב בשם מהראנ"ח די"א דבדבר שבערוה אפילו לא אתחזק אינו נאמן עד א' ע"ש. וראיתי תשו' כ"י להרב המובהק שקדן בתור' כמהר"ר יוסף קונקי ז"ל שנשאל באיש א' אורח שבא לב"ד ואמר ששתו זה עשר שנים שהיא רואה דם מ"ת וגם לא רצתה לבא עמו לא"י והרב הנז' הורה שהוא מותר לישא אשה אחרת אף שיש אומרים שהוא אשכנזי והוא מכחיש הוא נאמן בכל דבריו דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי והביא ראיות לזה. וכפי דבריו ה"ה לנ"ד. אך הן כל יקר ראתה עיני להרב המופלא מהר"ר אפרים נבון ז"ל שהשיב תשו' שלימ' להרב הנז' ודחה דבריו והביא ראיות דהא דמילתא דעבידא לאגלויי היינו שיוכל להתברר מיד אבל בנ"ד מעבר לים היא וכל זה הוא בעד א' דעלמא אבל לא בבעל הדבר והאריך להביא ראיות ולצדד צדדים וצריך להתישב בנ"ד (עיין בס' קרית מלך רב סימן ג').

לא קבל שלא לאכול עד שיצאו הת"ח מהישיב' ובעומדם לצאת בא אדם א' שיעשו מצלאין לחולה יש להסתפק אי מותר לאכול כשגמרו הלימוד ועמדו לצאת או צריך להמתין עד שיעשו המצלאין. עיין מ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן כ"ח. ובמ"ק דף כ"ב יש סוגיא מעין דוגמא למה שהביא הוא ז"ל מר"ה דף ל' ועיין הרשב"א סימן תע"ח והתם בדרבנן קי"ל לקולא וכמ"ש בי"ד סי' שע"ה והכא בנדרים צ"י ועוד יש לצדד דוק והארך.

לב אדם ששמו לו בתוך חיקו בלילה דבר שאין בו סימן ולא הכיר מי זה המשים. ולמחר בא איש אחד ואמר תן לי הדבר ששמתי בחיקך אמש בליל'. יש להסתפק אם דינא הוא שיחזיר לו. ועיין בח"מ סימן רכ"ב ובש"ך שם ובירושלמי קדושין פ' האומר ופ"ב דיבמות הלכה י"א ודוק בדברי הגהות מיימוניות והרב המגיד פ"ט דאשות.

לג מי שנתן לחבירו חפץ סתם ואח"ך אמר הנותן שנתנו בתורת פקדון והמקבל אומר שמאחר שנתנו סתם דעתו למתנ'. בס' גבורת אנשים בתשובות הרב מהר"ם כ"ץ אביו של הרב ש"ך כתב דהדין עם הנותן והביא ראיה ממציעא דף ו אינם ראיה כלל וכמ"ש הרב אש דת פ' שלח. אך נמצא באותה סוגיא שהביא הרמ"ך הנז' באסיפת זקנים שכ' בשם הרשב"א אטו הנותן לחבירו סתם בתורת מתנה יהב ליה הא ודאי מצי למימר לפקדון נתנו ע"ש.

לד מעש' בראובן עשה דיג"ש (פי' חליפין) עם שמעון גאפא"ר עם גאייטאניס ראובן טען שנתאנ' הרבה בחילוף זה הנה ידוע פלוגתא דרבוואתא במחליף כלים בכלים אם יש בהם אונאה וקבעו להלכ' הטור ומרן בסימן רכ"ז כהרמב"ם דאין בהם אונא' וכבר כתב הה"מ פי"ג דמכיר' דלהר"מ אפילו מקפיד ושמו אותם הכלים אין בהם אונא' וכ"כ הרב סמ"ע שם סימן רכ"ז. וידוע מ"ש מהרש"ך סימן כ"ב ומהרח"ש ומהר"א מוטאל הביאם הרב כנה"ג דבגדים לענין זה כלים מיקרו. וה"ה בנ"ד דאפילו שמו אותם אין בהם אונא'. והגם שהרדב"ז ח"א סימן רס"ט כתב דאפילו הרמב"ם לא אמרה אלא בבעלי בתים המחליפים כלים בכלים לא במי שמחליף סחורה בסחורה וכפ"ז בנ"ד דהוי סחור' בסחור' איכא אונא'. הנה מהרשד"ם סימן שפ"ג סבר דאף סחור' בסחור' אין בו אונא' וכן נרא' מדברי מהר"ש חיון שם וכ"כ הרב בני חיי שם כמהרשד"ם וכ"כ הר' כרם שלמה סי' ס"א. ונמצא שהרדב"ז יחיד. גם הרב מחנה אפרים דיני אונא' סימן יו"ד דף י"ט דחה דברי הרדב"ז. ומה שהקש' שם הרב מחנה אפרים מדברי אסיפת זקנים יש לישב כאשר יראה המעיין (ועיין שבות יעקב ח"א סימן ס"ו ועבודת הגרשוני סימן ק"ה ע"ש).

לה **מעשה** במי שקנה כסתות הנקראיה מקאטי"ס הנהוגים במצרים ואח"ך ידע שהרב מהר"י זיין בס' פרח שושן הסכים דלכתחיל' יש לחוש לאיסור כלאים משום גזרה אבל בעיקר הדין אין בו אפילו איסור דרבנן. ורוצה לחזור מהמקח. נראה דהדין עמו שזה נקרא מום ויש סמך מתשובת הריב"ש סי' תצ"ט שכ' דכל דפרשי אינשי נקרא מום ועיקר תשובת הריב"ש פסקוה מור"ם ומהריק"ש סימן רל"ד. והכא דלכתחיל' יש לחוש ודאי פרשי.

לו **מעשה** באחד מתוניס ונתישב במצרים ושלח גט כריתות לאשתו שבתונס זה ארבע' חדשים ושאל רשות לישא אשה אחרת ואסרנו עד שיהי' קרוב לודאי שהגיע גט לידה כמ"ש סימן קמ"א סעיף נ"ח דחייב בכל תנאי כתוב' עד שיגיע גט לידה וכן משמע משאלת ותשובת הרב גנת ורדים י"ד כלל ג' סימן ד' וכן משמע מדברי מהרש"ל בתשו' סימן ד'. וכן נראה מתשובת הרב המבי"ט ח"א סימן ר"י ועיין בס' יד אהרן א"ה סימן א' הגהת ב"י אות כ"א.

לז **אשה** שמתה בלי זרע של קיימא דאיכא תקנת ההשבון והבעל טוען שהמדודים הפסיד' מצאתי כתוב בס' חידושים מרבני ירושלים תוב"ב משנת התמ"ז בכ"י שהעתיק שם תשובת הרב הגדול מהר"ר יעקב בי רב שפסק דישבע הבעל שהפסידם ואין ברשותו לא הם ולא חילופיהם ולא חילופי חילופיהם ופטור מההשבון. ואחר כך בא לידי ס'

שערי ישועה מהרב מהר"י זיין כ"י וראיתי שם בשער ד' סימן ו' שהעתיק תשובת הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדרי שכ' כן בשם מהר"י בי רב ז"ל.

לה **שמעתי** מגדול אחד שראה תשו' כ"י מהרב המובהק כמהר"ר שבתי נאוואוי ז"ל שנסתפק הרב מהר"ש לאנייאדו אב"ד בק"ק נא אמון בענבים כבושים שמביאים עם תירוש בחביות בנא אמון ומוכס ישראל לוקח מנת חלקו מהם ונותנם לגוי מכירו אי שרי למעבד הכי דאיכא טובת הנאה בסתם יינם. והורה הרב מהר"ש נאוואוי להתר מטעם שהישמעאלים כובשים הענבים הנז' ואיכא מ"ד להתיר הנאה בישמעאלים. ע"כ שמעתי. ומצאתי למהריק"ש בהגהותיו י"ד סימן קי"ד דין ט' שכתב וז"ל הענבים הכבושות במי ענבים עצמן שיש בהם חרצנים וזגים יש להקל אם הם של ישמעאלים שיינם עצמו אינו אסור אלא בשתיה ואין חוששין שמא המשיך כיון שרוצה החרצנים או הזגיר תוך הכבוש וכו' ונתחזק להיות היין בדתם אסור להם דודאי אין ממשיכין מי ענבים שיהיה יין גמור לפיכך יש להקל כל שלא ראה שהמשיך או קנה מערלים עכ"ל ואין גוף תשובת הרב מהרש"ן הנז' בידי להתבונן בדבריו ומ"מ דעת מהריק"ש מבורר.

לט **ראובן** הי' הולך איזה פעמים לגיד"ה וחוזר לעירו מצרים ולא הוה אמיד וכל העם דבר ידברו כי ראובן ד"ל מהכא וכל ר"ש לא אנס ליה וחל"ש והניח אחריו יתומים קטנים ואחרי מותו בא כתב מגוי אשר בגיד"ה וכתוב בה שיקבל סך עצום מקאפ"י. ואחר באו משה ואהרן ולקחו הקאפ"י כי היו מיודעי ראובן הנז'. ואפטרופוס היתומים יצא לטעון כי אלו הנכסים הם מראובן וכך היה אומר לבני ביתו וקרוביו כי לימים עוד יבואו לו נכסים. ומשה ואהרן טוענים שהם נתנו לראובן סחורה מכאן ובא בשכרו למוכרם בגיד"ה ואלו חילופיהן ואין לו בהם ש"פ ויש עד אחד בדבר זה היה מעשה. ויהי כי עלינו בהסכמ' כי האפט' דינא קתבע במקצת כאשר נבאר דמה שאמרו דיש להם עד אחד. הלכה רווחת דאפילו עדות שלם אין מקבלים על יתומים קטנים וצא ולמד מהאחרונים שרמז הרב כנה"ג ריש סימן ק"ח מהגה"ט ואות ט' ול"ד ומ"ד ומ"ו ונ"ב ובסימן רצ"ב בטוש"ע ובכנה"ג שם ומהרימ"ט ח"א סימן ע"ב דף צ' ע"ד. אמנם מה שטענו משה ואהרן שיונחו המעות על יד ב"ד אצל נאמן עד אשר יגדלו הדין עמהם כמ"ש בכנה"ג סי' ק"ח הגהת ב"י אות מ' ומהריק"ש בתשובותיו כ"י סימן ל"ה.

מ **מעשה** אירע בזמנינו בגויי הארצות שגוי אחד היה חייב חובות הרבה וירא כי לא יכול לברוח כי תכף יוודע הדבר על ידי אשתו וירדפוהו ויניחוהו במשמר ימים ושנים. לכן עשה בערמה ועשה עצמו איש מכאובות וצובע פניו כיר"ק עצ"ב וממעט אכילה כמה ימים ויפול למשכב והוא צועק ובוכה תדיר כי הוא מרגיש אפיסת הכחות ונוטה

למות וכמה לילות עמל עשה לאשתו בבהלות וצעקות ויהי היום ידע כי מת גוי אחד שהיה דומה לו בקומה ובתואר וכיוצא ובתחילת הלילה עשה עצמו נרדם ואשתו בראותה שעה או שתים כי הוא נרדם הלכה לשכב כי כמה ימים ולילות עמל מינו לה. וכשהרגיש שאשתו נרדמה הלך והוציא הגוי המת הנ' שנקבר ביום ההוא והפשיט תכריכיו והלבישו חלוקו וכיוצא אשר הי' לבוש והניחו במטתו והוא ברח וימלט כי הי' עיר הסמוכ' לספר ויצא מתחום הארץ ההיא וילך הלוך ונסוע. ואשתו תרדמ' נפלה עליה ואיחרה לקום ובקומה ראתה השמש יצא על הארץ והלכ' לראות כמטת בעלה מה הי' לו שנרדם כל הליל' ולא שמעה קולו ומצאתו מת ותזעק בחבליה צעק' גדול' ובאו גויים רבים וסיפר' להם המעש' כי חשבה שהוא נרדם בתחילת הלילה והאמת שמת והיא חשכה כי ישן ונרדם הוא ומרוב צערה כמה זמן שכבה ונרדמ' ויהי בבקר והנה מת וכלם האמינו שמת ויספדוהו ויקברוהו. אח"ך תפסה מעט אשר הי' בבית בעד הדוט"ה שלה והבע"ח נתיאשו. ולקצת ירחין עמדה ונשאת עם גוי אחר והוליד' בנים. ובעל' הראשון הבורח לדרכו הי' מהלך לאינדי"א והי' איזה שנים ונתעשר הרבה ובא לעירו ותהום כל העיר וסיפר להם מה שעשה. ומצא אשתו נשואה ורוצ' להשיב' אצלו והשני טוען כי מת וקברוהו ועיניו ראו וזו אשתו ותהי צעקה גדול' והמלך ציוה לשופטים בארץ הגדולים לעיוני בדיניה. זהו תורף המעש' אשר כתבו בחידושים והידיעות הנקראים גאזיטא"ס ושם נאמר המלכות והעיר אשר אירע זה בזמן ומקום פ'. ויש להסתפק אם ח"ו אירע בישראל כמעשהו ממנו אם אשה זו שוגגת ומותרת לבעל' הבורח דהא דקי"ל דהורוה ב"ד להנשא ובא בעל' תצא מזה ומזה נרא' דהיינו דוקא ב"ד דעלמא דהו"ל לשאול את פי ב"ד יותר חשוב וכמ"ש הרדב"ז בח"א סימן ט"ל אבל אם נשאת עפ"י ב"ד הגדול של ע"א נראה דמותרת לחזור לבעל' הראשון דחשיב' שוגגת וכמ"ש הרשב"א סימן אלף קפ"ט גבי מיכל וכמו שכתבתי בעניותי כמ"א. וא"כ הכא בנדון זה דמצאתו מת ובפרסום גדול נקבר יש לומר דהוי שוגגת ודאי דלא ס"ד ערמה כזו והוא דבר רחוק מן הדעת ואנן סהדי דהוי שוגגת ודאי ואין לומר דהו"ל למידק דלפי הצעת כל המעש' לא שייך בהא וצריך להתישב לדינא (ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה בסי' טו"ב בסופו בס"ד).

מא **מעשה** באחד שקנה דגים וכשהביאם בביתו ראה בתוכם דג א' שנסתפק שהוא טמא ושכח להשליכו או לומר לאשתו. ואשתו בבלי דעת מלחה אותם ואחר שעה המשרתת טגנה כל א' בפ"ע וגם זה טגנה לבדו. ובא הבעל ונזכד ומצא זה הדג שהי' מטוגן בכלי על האש ומחופ' בביצים ושאל אם המליח' שנמלחו ביחד אסרה הכל. וגם הגיד שגוי מסל"ת אמר שהי"ל קשקשים לדג זה. ולפום ריהטא נראה לאסור דאין להתיר מטעם

ס"ס דמעיקר' הדג הי' ס' טמא ואת"ל שהי' טמא אפשר שלא היתה המליח' באופן שאינו נאכל מחמת מלחו דשרי כמ"ש בי"ד סי' צ"א דהוי ספק אחד בגופו וס' א' כתערובת דאין לומר בכה"ג ס"ס כמ"ש בסי' ק"י. וגמל"ת אפי' בדרבנן כמה רבוואתא סברי דאינו נאמן וכן נראה דעת מרן כמבואר בפרי חדש סי' ס"ט ס"ק מ'. אבל בדאוריתא ודאי לא מהימן ועמ"ש הרדב"ז ס' תקצ"ג.

מב **נסתפק** גדול אחד במי שרוצ' למכור ס"ת ולישא אשה ועשיר א' ירא ה' אמר לו לא תמכור הס"ת ואני אתן מעות לישא אשה. והלה טוען אני איני רוצה לקבל מתנה דכתיב ושונא מתנות יחיה אם הדין נותן שיקבל המתנ' ולא ימכור ס"ת. ונרא' דודאי יקבל המתנ' ולא ימכור הס"ת דהא קי"ל דאסור למכור ס"ת אלא שהתירו לישא אשה וכיון שזה יכול לישא אשה בלא מכיר' ס"ת הרי הוא איסור למכור ס"ת. ומאי דטעין משום ושונא מתנות יחיה זהו זהירות בעלמא בדור הזה ורובא דרובא ידם פשוטה לקבולינהו בשמח' למתנות. וזה האיש יותר יש לו לחוש לאיסור מכירת הס"ת מזהירות לקבל מתנות ותו דבכי האי גוונא לא שייך שונא מתנות יחיה דאמרינן פ"ק דבתרא דקרקע שאין בו דין חלוקה ד' אמות לכל אחד אם אמר טול אתה ד' ואני ג' שומעין לו ורשב"ג סבר דמצי אמר ושונא מתנות יחיה וכתוב בשיטה מקובצת דת"ק סבר דלאו מתנה היא דלתועלת עצמו מכוין דניחא ליה בפחות מש הא הכל בשתוף וכ"כ בסמ"ע סי' קע"א ס"ק כ"ד ע"ש. ונרא' דאפי' לרשב"ג במצות צדקה אין לחוש לעני המקבל משום ושונא מתנות דכיון דשכר הנותן צדקה הוא גדול יתר מאד והוא תועלת נפשיי אין למקבל לחוש דהוא עושה לזכות נפשו ולקיים מצוה. ולא דמי לקרקע שמוותר לו אמה דאין התועל' גדול ואינו מקיים מצוה משא"כ צדקה וכבר אמרו רז"ל ע"פ ושם האיש אשר עשיתי עמו יותר משהב"ה עושה עם העני העני עושה עם ב"ה. והכא שהעשיר נדבה רוחו לעשות צדקה ומצוה רבה וגם לעשות יקר לס"ת ודאי הוא מקיים מצות גדולות ושפיר מצי לקבל ולא ייראי משום ושונא מתנות.

מג **מעשה** באחד שבירך כל ברכות ההבדל' על הכוס ואחר כך נמצא חומץ. נרא' דמביא כוס יין ומברך בפה"ג והמבדיל על דרך שכ' הרדב"ז בתשובות דפוס פיורדא סי' תל"ז דאם קדש אור שבת ונמצא הכוס חומץ דחוזר ומקדש. והביא דברי מהרא"י סי' קט"ו וע"ש בסוף ודוק בתשו' הרדב"ז הנז' וה"ה בנ"ד. ומסתברא דברכת בע"ב ומאורי אש יצא י"ח ואין צריך לחזור ולברך. אך בפה"ג והמבדיל צריך לחזור כמו בקדוש ואין לחלק ביניהם. כמו שרצה לחלק. ומה גם לדידן דנקיטינן כהרמב"ם ומרן דחיוב ההבדל'

מדאוריתא כמו קדוש. ומ"מ נראה דאף בקדוש יום טוב דהוי מדרבנן וכן ההבדל' במוצאי י"ט דינא הכי ודוק.

מד **בדין** אין מברכין על הלבנה עד שיעברו עליה שבעה ימים בא"ח סי' תכ"ו ראיתי להרב מר וקציעה שכ' וז"ל לא ידעתי מה הי' לו לבעל שיירי כנסת הגדול' שכ' בפשיטות דמלישנא דגמרא משמע עד שיעברו עליה ז' ימים שלימים לא נשמע ולא ישמע כן לעולם עכ"ל ועם האדון הסליחה כי דבר פשוט הוא דהוא ט"ס בס' שיירי וצ"ל דמלישנא דהרי"ג משמע כצ"ל והוא הר"י גיקיטיליא וכבר אני בעניי כתבתי כן בספרי הקטן ברכי יוסף ולפי דעתי הקצרה הוא דבר פשוט מאד. ואין לתלות בוקי סריקי בהרב ז"ל. ותו דעל דברי מהר"י גיקיטילי"א שהביא מרן קאי ואם היה לו משמעות מאיזה סוגיא ה"ל להביא מאי דדייק ממשמעות הש"ס ולהקשות על מרן דמייתי ליה ממהר"י גיקוטילי"א ושוב יביא מ"ש בתשובה. וזו אינה צריכה לפנים.

מה . ראיתי בס' יכין ובועז שנדפס חדש ממש והם שו"ת להרבנים מהר"ר צמח ומהר"ר שמעון נכדי הרשב"ץ ז"ל ובח"א בתשובות הרב מהר"ר צמח סי' ע"ד הוא הצ"ד כמה צדדין אי שרי להשיא לקטן ע"ש באורך ולפום ריהטא קשה לי דאשתמיטיתיה דברי הטור בא"ה סי' א' שכ' דקודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. גם הרמב"ם כתב פכ"א דאסורי ביאה דאסור להשיא לקטן וכ"כ הרשב"א בתשו' סימן תת"ג ואיך לא נשא את שמותם על שפתיו. ואם נפשך לומר דאכתי בזמנם לא הוו שכיחי ספרי דבי רב בדפוס והגם דכל הגדולים הריב"ש ומר זקנו ומר אביו ז"ל והוא ומר אחיו ז"ל זכר עשו לתשובות הרשב"א אפשר דתשובת הרשב"א הלזו לא נראת הקס"ת בימיהם. אנן מה נענה על הרמב"ם והטור דשכיחי גביה ודאי.

מו . כתב מור"ם א"ה סי' א' דין ו' בהגהה הי' הבן ממזר או ח"ש קיים המצוה. ועתה בא לידי ס' קרבן העדה פירוש ירוש' סדר נשים וראיתי ביבמות דף ז' ע"ג בתוספותיו דהקשה על מור"ם דהא הוא בעיא בירושלמי וספיקא דאוריתא לחומרא וגרם למור"ם שלא עיין בירושלמי אלא בבית יוסף שלא הביא ראשית הירושלמי גם הרשב"א לא הזכיר שהיא בעיא ואפשר שלא בא אלא לפרש דברי הירושלמי וצ"ע עכ"ד ולי ההדיוט הדבר ברור דהרשב"א והריטב"א ומרן דגריר אבתריה לא הוו גרסי כנסחא דקמן בירושלמי דהוא בעיא אלא גרסי בפשיטות כמו שהביאו הלשון. ומור"ם נקיט כוותייהו. ומי יחוש לנסחאות שלפלינו ובפרט בירושלמי נגד הגירסא שהביאו הראשונים. וחס ליה למרן בית יוסף שלא יביא תחילת הירושלמי דח"ו הוא כנותן מכשול וזה פשוט וברור בעיני ועב"ר.

מז , כתב מהר"ם שיף בשיטתו. לגיטין ריש דף נ"ח שהנושא משאוי בזרועו מניח תפלה של יד על. ראשו משום דמקום יש בראש להניח ב' תפילין ובשעת מלחמה שנושאין כלי זיינן על זרוען ומחזיקים ברמחים יתנו תפילין של יד גם כן בראש עכ"ל ולפום ריהטא נראה בעיני דין זה תמוה ולא ראיתי כעת דין זה בדברי הפוסקים. ואין לסמוך על זה עד שימצא ראים מדברי הראשונים וצריך חיפוש.

מח . כתב בס' חסידים סי' שע"ט דאע"ג דאמרינן לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה אם היא חפצה בזקן מפני שהוא יהודי טוב או יודע' שיותר תקנתה בזקן מותר ע"ש באורך ודבריו סמוכים לעד ואינם צריכין חיזוק. ומ"מ משום יגדיל תורה אף אני אביא דבסנהדרין דף ע"ו ע"א ר' אליעזר אמר אל תחלל את בתך להזנותה זה המשיא בתו לזקן. ומצינו שר' אליעזר עצמו שאמר לבת אחותו כשהביאה סימנים צאי והנשאי לאיש א"ל אנכי אמתך לשפחה לרחוץ רגלי אדוני א"ל בתי כבר זקנתי צאי והנשאי לבחור כמותך א"ל לא כך אמרתי לפניך הלא אמתך לשפחה לרחוץ רגלי תלמידך כיון ששמע דבריה נטל ממנה רשות לקדשה ובא עליה. הכי אמרינן באבות דר' נתן פיו אלמא כשהיא רוצה בכך שרי ולא אמרינן דח"ו גורם לזנות ויש לדחות קצת.

מט . ח"מ סי' קנ"ה דין כ"ה ובין גפנים לשאר אילנות וכו'. מה שנסתפק הרב סמ"ע אם הוא איפכא דב ליטע גפנים סמוך לאילנות חבירו הנטועים לדעת הרי"ף ודעימיה מה דינו. ע"ש. והביאו הרב כנסת הגדולה. הדבר מפורש בחידושי מהר"י ן' מיגש שם פ' לא יחפור דלא מחייבינן לבעל אילנות לארחוקי. ועיין עוד שם חילוקי דינים בבאו בבת אחת וכו' ובחידושי הרמב"ן שם. ומה שצדד סמ"ע דלדעת הרי"ף לא הוי הרחקה משום צפורי וכתב דמשמע דהוא מטעם אחר ע"ש. יראה המעיין דמדברי הרב הנמקי והרמב"ן בחידושיו שם מוכח דגם להרי"ף הטעם משום צפורי ע"ש.

נ ראיתי בשו"ת קול אליהו להרב חביבא מהר"א ישראל זלה"ה שנדפס מחדש (עתה ובפותחי אגב רהטאי אנכי העירותי באיזה מקומות והתויתי תיו) דבר מחודש בא"ח סי' ח"י במעש' שהי' דביום ש"ק מצאו שני ראשי השין דבוקים למעל' והוציאו ס"ת אחר. ואח"ך בו ביום חזרו לראות פיסול זה ומצאו שאות השין כתקנ' ותלו הדבר שע"י משמוש היד בס"ת יצא הדיו המחבר שני ראשי השי"ן כי הדיו המחבר ראשי השין הנה זה בא מחמת המגיה הס"ת בע"ש וזה היו דרכו לצאת במשמוש היד ולהיות שראה הש"ץ שהס"ת עתה מתוקן הוציאו לקרות בו במנח' והוא ז"ל נער בש"ץ כי הס"ת הי' פסול לקרות בו כי הרמב"ם פסק פכ"ג דהמגרר או מתקן חייב משום מכה בפטיש ועוד כתב פ"ו דהמבשל בשבת בשוגג מותר למ"ש וכיון דהוצאות הדיו מלאכ' פשיטא

דאסור ליהנות מאותה מלאכ' בו ביום כדין שוגג מיהא עכ"ד ועמו הסליח' דאין הנדון דומה לראיה דהכא נעשה הדבר ממילא שלא הי' בדעת שום אדם להוציא הדיו ולא דמי למבשל שכיוון לבשל אלא שהי' שוגג דאז קנסוהו רבנן אבל הכא די"ו שיפקיד את עצמו בלי כונת אדם להוציאו אפי' בשוגג ומכ"ש במזיד דאחד הרואה ומשמש בידו הוא דבר שאינו מתכוין ולא פסיק רישיה ומותר. ותו דכבר כתב הרא"ש בפסקיו פ' במה מדליקין דאין לנו לגזור מדעתנו ותמה על הגאונים איך חידשו גזרה אחר התלמוד. וזהו סייעתא לדעת הרב פרי חדש ה' פסח סי' תנ"א וסי' תנ"ג שחלק על הרב בית חדש ועל הרב כנה"ג וכ' דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו ע"ש. וגם מ"ש אח"ך דאחר ימים נודע כי בחור אחד הלך לבית הכנסת אחר תפלה ותולין כי גם בלא דעת הוציא הדיו והגם שלא נחשד כי במזיד משה מ"מ הוי הערמ' ואסור טפי ממזיד והאריך בזה כל אלו דמיונות ואימור שנעש' ע"י משמוש ידי אדם בבקר כמו שכ' בתחיל' או שע"י משמוש יד הבחור נעש' בלי כונה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ועוד יש לצדד בזה.

נא **עוד** ראיתי שם להרב הנז' סי' י"ט במ"ש מור"ם א"ח סי' ש"ם דאסור לשבר עוגה שכתובים אותיות משום מוחק וכ' וז"ל כתב הרב כנה"ג דה"ד כשכתוב אותיות מדבר אחר אך אם הוא מהעוג' עצמה אין קפידא וכיוצא בזה כסח"י שעמד בזה עם הרב הקדוש מהר"ש אלקבץ ז"ל והסכים עמו להתיר וכו' ובאמת כלהו אשתמיט להו דברי ר' ירוחם והביאם מור"ם סוף ה' ס"ת בשם תשו' הרמב"ם דמ"ש אסור לכתוב בלא שרטוט אין חילוק בין כתיבה לחקיק' וכו' דלפי דבריו הדת נתנה דאסור לכתוב אותיות במצה או בעוגה מינה ובה דהיינו חקיקה וחקיק' כתיב' היא וכיון דהוי כתיבה פשיטא דהוי מחיקה וכו' ע"ש שהאריך ומ"ש בשם הרב הקדוש מהר"ש אלקבץ הוא אגב שיטפיה דהוא מהר"ש הלוי בתשובותיו הנדפסות ומעיקרא הרב כנסת הגדול' לא מפי עצמו אמרה כנרא' מתוך דבריו אלא משם מהר"ש הלוי בתשובותיו כאשר יראה הרוא' בספר הבהיר כנסת הגדול'. ומה שתמה עליהם מתשובת הרמב"ם וכ' בהו ונעלם לישר"י לן מר דחילוק מהר"ש הלוי הוא דבעיס' עצמה מינה ובה אין באכילת' משום מחיקה ומאי מייתי מתשובת הרמב"ם דאיירי בחוקק בטסי כסף או בעצים ואיך פשיטא ליה דהוי חקיקה וכתיב' ומחיק' בעיס' מינה ובה באכילת' שהוא נדון מהר"ש הלוי מתשובת הרמב"ם והדברים פשוטים וכ"ש למי שירא' תשובת מהר"ש הלוי הנז' סי' כ"ו. ועיקר חילוקו הוא בכותב בעיס' ע"י דפוס או כותב אותיות מן העיס' עצמה בעודה עיסה כמבואר בתשובותיו ובס' כנה"ג משמו לא שחילק בין כתיבה לחקיק' להקשות לו מתשו' הרמב"ם וחקיק' כתיב'. ואם הרב מהר"א ישראל הרב המחבר קול אליהו הנז' לא שמיע

ליה חילוק מן העיס' עצמה לכותב על ידי דבר אחר יחלוק מסברתו שהוא אינו סובר כן אבל להשיג מתשו' הרמב"ם אינה השגה לדעת מהר"ש הלוי דדברי הרמב"ם הם בטס כסף וזהב ועצים ואיהו קאמר דבעיס' מינה ובה לא שייך וכל זה פשוט ואין להאריך. והרב כנה"ג כתב על מהר"ש הלוי על חילוק זה שפתים ישק משיב דברים נכוחים. וכן התיר בפשיטות הרב מר וקציע' סי' ש"ם ע"ש ובתשובותיו שאלת יעבץ ח"ב סי' ק"ם.

נב **גם** אשו"ר להרב הנז' בסי' ח"י הנז"ל שהביא משם מהרי"ל ה' י"ט דגוי המביא כתבים חתומים בי"ט מותר לישראל לפותחם ולהתיר החותם וכ' עליו וז"ל תמהני אם יצאו דברים אלו מפה קדוש דקי"ל המפרק ניירות דבוקים הוי תולדת קורע וכו' הא נמי אסור אפי' ע"י גוי עכ"ל ודבריו הם דברי הרב פר"ח י"ד סי' קי"ח ס"ק י"ח וכבר רמזו הוא ז"ל אלא שהרב פר"ח לא הביא דברי מהרי"ל. ונעלם ממנו שהרב ט"ז והרב מגן אברהם סי' תקי"ט הביאו דברי מהרי"ל ואוקמוהו שאין צורות בחותם גם נעלם ממנו שהגאון מהר"ר צבי בתשובותיו חלק על הרב פרי חדש בתוקף גדול והתיר ע"ש בסי' ל"ט והרב בנו בשאלת יעבץ ח"ב סי' הנז' כתב שמקובל מהרב אביו ז"ל להתיר והוא ז"ל השיג על פרי חדש ולא זכר מדבריו של הרב מר אביו בתשו' הנז' שהתיר וחלק על הפר"ח ע"ש.

נג **בסי'** ל' בכותב כתב לחבירו בימי הספיר' היום כו"ך לעומר מסיק שאינו יכול לספור וסמך אדין כותב בתור' ע"ש באורך ואנכי עמדתי בעניותי בענין זה ודחיתי ראית דין כותב בתור' שצריך ברכה. והבאתי איזה ראיות והעליתי לפק"ד בנדון שכתבתי עליו דיכול לספור בברכ' הן אמת דשם היו סניפים אחרים כאשר אחד הרוא' בעיניו יראה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' תפ"ט אות י"ד בס"ד ולא יכולתי לעמוד בדקדוק בדברי הרב הנז' והי' לכם לזכרון ועמ"ש במחב"ר שם.

נד בסי' ל"א נשאל בבן ארץ ישראל העומד בח"ל בי"ט ב' של גליות הסמוך לשבת אם יכול לעשות ערובי תבשילין לצורך בעה"ב ומסיק דלא מצי עביד דאינו מחויב בדבר וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח ומייתי ראיה מהירושלמי דבן כרך אינו מוציא בן עיר וכו' ואע"ג דאיכא מאן דפליג דסבר דהבבלי חולק על הירושלמי מי יעשה נגד כמה פוסקים דפסקו בירושלמי זהו תורף דבריו ולפום ריהטא נרא' דזה אינו ענין למי שאינו חייב בדבר וכו' והכא מצי בן א"י לעשות עירוב לאדם מישראל שאינו יודע לעשו' וזה שלא ידע ישלח דברו כי נתן מלחמו ובשל מבושל ולקוחים בידו אשר בדברו מערי"ב ערבי"ם בדין עירובא יהא שרי לבעל הבית זה לאפויי ולבשולי וכו' וזהו בתורת שליחות לא בתורת להוציאו ידי חובתו כי הבעה"ב בפתו ותבשילו הוא מערב. ומה לנו אי המערב מחוייב בדבר או לא. ומנהג עיר קדשנו ירושלם ת"ו לשלוח הב"ד זוגא דרבנן

יסובבו ויעשו עירובי תבשילין לאלמנות ולכל מי שלא ידע ולקחו מאתם בכל בית פת ותבשיל וכה יאמרו בדין עירובא יהא שרי לבעל הבית הזה ולכל ביתו לאפויי ולבשולי וכו' וזהו בתורת שליחות. אך בנ"ד כעת לא ברירא לי אי מצי לברך על העירוב. ועוד חזון למועד בעה"י.

נה **סי'** ל"ב. מאי דאסיק בקשיא דברי הגהות מרדכי סוף שבת ודברי הרמב"ם לק"מ דבשבת אפי' בדרבנן אסרו אמיר' לגוי. וק"ק על הרב המחבר איך לא הזכיר להרב ארעא דרבנן ושמעתתי' בפומיה כולי' יומא וכבר אנכי איש צעיר כתבתי קצת בפרט זה בקונט' עין זוכר מערכת האל"ף אות ע"ד ע"ה ומשם באר"ה ושם רמזתי לדברי מורי הרב זלה"ה בספרו הבהיר נחפה בכסף י"ד סי' ג' ע"ש.

נו **סי'** ל"ט. אסר לרחוץ הכהנים בעת עלייתן לדוכן ביה"כ במי ורדים לחוש למ"ד דסיכ' שייך בכל דבר ע"ש ואני בעניי בהאי פלוגתא ביררתי קצת הסברות של הפוסקים בס' הקטן מחזיק ברכ' א"ח סי' תרי"ד ע"ש ועיניך תחזנ'. אך בנ"ד נרא' דלא שייך סיכה דמי ורדים הם מים המוגרים כמים ממש ורחיצ' היא ולא יש נדנוד סיכה. ובהא לא שייך פלוגתא ואני אמרתי בחפזי כשיצא לאור הס' הנז' בהא שעתא מידי עוברי העבר' בעלמא רחש לבי ההערות האלה. וכמו שכתבתי לעיל.

נז הרמב"ם ה' שכנים פי"ג דין ד'. החליף חצר בחצר וכו' כתב הרב המגיד דין החליפין שכ' המחבר פשוט הוא וכו' ואני אומר מימיו מן המקדש הם יוצאים תשובת רבו רבינו יוסף הלוי אבן מיגש בתשו' כ"י סי' ל"ט ובכלל דבריו דברי הרב המגיד. שוב ראיתי שהובא' תשו' הרא"ם הלוי בשיט' מקובצת מציעא על דף ק"ח מהש"ס

נח הלכות שלוחין פ"ג דין י"א. עד שאחרים וכו' כתב מרן בב"י סי' קכ"ג מבואר בטעמו והוא מפורש בתשובות רבו רבינו מהר"י ן' מיגש ז"ל בכ"י סימן מ"ג ושם מבואר דלא כסברת יש אומרים שהביא הטור שב"ד ישלחו למקום המרש' ויחרימו בפניו ואז ישבע זה ע"ש. ועתה נדפסו תשובו' רבינו הרא"ם הנז' והיא בסי' ע"ה ומיהו בתשו' כ"י שבידי יותר מבוררת תשו' זו ומתוקנת בלשון.

נט הלכות מלוה פי"ג דין ו' ואם הי' שם עד א' שהיום סוף זמנו הרי זה נשבע שבועת התור' וכו' כתב הרב המגיד זה לא מצאתי מבואר. ואני בעניי מצאתיו מבואר ומפורש בשו"ת רבו של הרמב"ם רבינו מהר"י ן' מיגש ז"ל בתשובות כ"י סי' מ"ב. ועתה יצאו לאור הדפוס תשובות רבינו הרא"ם הנז' ותשו' זו היא בסימן ד"ע ע"ש באורך שמעו' ואתה ד"ע לך.

(ס' ה') **טוען** פ"ה. ב' חדשים שכנת בחצרי וכו' והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת וכו'. כתב הה"מ זה פשוט. והוא מבואר בתשובו' רבו מהר"י ן' מיגש זלה"ה בתשובותיו כ"י סי' מ"ד. והן היום זרחה השמש ונדפסו תשובות הרב ז"ל ותשו' זו הרי היא בסימן ע"ז ע"ש.

סימן עה

על מ"ש בברכי יוסף א"ח ס"ס קפ"ג בסתם. ושבה והיתה לבאר באשר דבר מלך שלחו מתם.

אדוני שאל כי עין רואה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סוף סימן קפ"ג שכתבתי על דברי מרן נכון שכל א' מהמסובין יאמר בלחש עמ"ש הרב פנים מאירות ח"א סימן ז"ן ויש לדחות כל ראיותיו עכ"ל ונפשו אותה לדעת בארי"ש מה מני יהלוך לדחות ראיות הרב הנז' כי לכאור' יש בדבריו ראיות חזקות ע"כ דברי מר נר"ו.

תשובה בי אדוני כבר כתוב אצלי הדל ענין זה באורך והגם שיש בענין סעיפים אחרים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך בעבור כבודו ויעת"ק משם ההרה הכל כאשר כתוב אצלי ומשם באר"ה. כתב הטור א"ח סימן קס"ז דאם נסתפק אם בירך המוציא דהרמב"ם פסק דיברך מספק ונרא' שאינו אלא מדרבנן ולא יברך מספק וכ"כ ס' המצות עכ"ל ומרן הקדוש כתב דנסח' מוטעת נזדמנ' לרבי' בעל הטורים בדברי הרמב"ם והעיקר הוא כנסחא דקמן בהרמב"ם דלא יברך מספק. והוינן בה דלמאי דנקיט הטור בדעת הרמב"ם דהמוציא דאוריתא מדוע בושש ולא מותיב כלפי סנאיה דהרמב"ם ממשנתנו פ"ג בעל קרי מברך על המזון לאחריו ולא לפניו ומוכח תוכח"ת מגולה דהמוציא דרבנן וכבר אותביה הש"ס למ"ד דהמוציא דאוריתא ממשנ' שלימ' שלנו ואסקיה בתיובתא. הגם הלום ראיתי אחרי רואי להמרדכי שכ' וז"ל כ' בס' המצות כל הברכות האלו חוץ מלחם וכו' אם נסתפק וכו' לא בתחיל' ולא בסוף עכ"ל וכ' על דבריו הגאון מהר"י כ"ץ מקראקא בספרו הבהיר שארית יוסף בהגהותיו על המרדכי וז"ל ק"ק הרי בהמ"ז דאוריתא וי"ל דברכת הלחם ר"ל המוציא וברכת מזון וכן כתב באגוד' בשם מהר"ם כל הברכות חוץ מברכת המוציא ובהמ"ז אם נסתפק אינו חוזר וכן כ' בגדולת מרדכי עכ"ל וקשה דמפורש בש"ס דהמוציא דרבנן והש"ס אסקי' בתיובתא למאן דסבר דהמוציא דאוריתא ממשנתנו כמו שנא'. ותו קשה דהמרדכי בשם הסמ"ג קאמר לה והסמ"ג סבר להפך וכמ"ש הטור בשמו ומ"ש דהאגוד' כתב בשם מהר"ם דהמוציא דאוריתא ק' דהתוס' ביומא דף ע"ט כתבו דהוי דרבנן ותוס' יומא הם ממהר"ם (ועמ"ש ביעיר אזן דף י"ט ע"ג) וכונת המרדכי

שכ' חוץ מברכת הלחם הדבר ברור דר"ל ברכת המזון לחוד ואף על גב דבש"ס קרי לברכת הלחם המוציא כמ"ש ברכות דף מ"ח אימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו וכן בראש השנ' דף כ"ט. המרדכי לא הלך בדרך זה ואמר ברכ' הלחם על בהמ"ז דוקא. ולפי האמור דהמוציא דרבנן יש להקשות על סברת מורינו הרב זרע אברהם דסבר דערבות ליכא במידי דרבנן ומ"ש כל ישראל ערבים הוי דוקא באוריתא דהרי אמרו בר"ה דף כ"ט תני אהב' בריה דר' זירא כל הברכות כלן אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא ופירש"י אף על פי שיצא מוציא שהרי כל ישראל ערבים זב"ז למצות חוץ מברכת הלחם והיין ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכ' ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם לא לתהני ולא לבריך וכ"כ הר"ן הרי שכתבו בברכת המוציא ופירות וריחני דאין כאן ערבות דלא ליתהני הא בלי טעם דלא ליתהני הוה ערבות ואף על גב דברכת המוציא וכל ברכות הנהנין דרבנן הרי דיש ערבות במידי דרבנן ועמ"ש בברכי יוסף סימן קכ"ד. והנה התוס' בברכות דף מ"ח כתבו דבהמ"ז אף על פי שיצא מוציא אההיא דאמרינן להוציא את הרבים י"ח עד שיאכל כזית דגן ופירש רש"י ומכי אכיל כזית דגן מיהא מפיק אע"ג דכזית דגן שעורא דרבנן הוא מיהו כיון דמחייב מדרבנן מחוייב בדבר קרינן ליה ומוציא הרבים י"ח וא"ת בקטן שהגיע לחנוך הא לא אמר הכי ההוא אפילו מדרבנן לא מחייב עלי דאבוה הוא דרמי עליה לחנוכי ובה"ג פסק דוקא דאכלו אינהו כזית או כביצה דכוותיה אבל אכלו ושבעו לא מפיק ואי אפשר להעמיד' דהא ינאי וחביריו אכלו ושבעו ואפקינהו שמעון ן' שטח ואע"ג דלגרמיה עבד טעמא משום דלא אכל כזית דגן הא אכל כזית דגן הכי נמי עכ"ל והתוספות הביאו פירש"י וכתבו וק' לפירושו מ"מ כיון דאינו מן התור' אינו מוציא אחרים שחייבים ועוד דוחק לומר דקטן שהגיע לחנוך קרי אינו מחויב מדרבנן וכו' ובה"ג פיר' וכו' ולא היא וכו' אלא נראה לחלק דקטן שאינו בר חיוב כלל דאוריתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחויי' קרינן ביה וכו' אבל גדול שהוא בר חיובא וכו' אפילו לא אכל וכו' וכזית דגן א"צ אלא כדי שיאמר שאכלנו משלו עכ"ל.

ואפשר לישב השתי קושיות שהקשו על רש"י דגם הוא ז"ל סבר כדעתם דגדול הוא חייב מן התורה אם אכל כדי שביעה ולכך מוציא ומיהו סבר דבעינן דיהא חייב מדרבנן מיהא כמו שאמרו בירושלמי והביאו הרא"ש ע"ש ואמטו להכי נקט הא דגדול חיי מדרבנן משא"כ קמן וזה רמז רש"י באומרו דקטן אינו חייב כלל ואומרו כלל רצה לומר אפילו אכל כדי שביעה משא"כ גדול והקושיא שנית דדוחק לומר דקטן אינו מחוייב אפילו

מדרבנן וכו' הנה רש"י קושטא קאמר דרז"ל לא חייבו לקטן אלא לאביו וסבר רש"י דכיון דהא מיהא הקטן הוא מקיים מדרבנן מכח אביו שחייבוהו חכמים אהני להוציא אם אכל אביו דרבנן ואנכי חזון הרביתי לרש"י בס' האורה כ"י סימן מ"ד שכ' וז"ל ודאכיל כזית דגן מפיק לאחרים י"ח דאכלי שיעור כוותיה אבל אכלי אינהו כדי שביעה וכו' מברך דאכל ושבע עכ"ל והיא סברת בה"ג וק' דבפירש"י בש"ס דחה דבריו ואפשר דלמעשה חש לה רב להא דהגאון בה"ג ומה שהקשו רש"י ותוספות על הגאון בה"ג כן הקשו הרא"ש והרשב"א. והרב פני יהושע תריץ יתיב לדברי בה"ג דמיירי כי ליכא גדול בסעודה דאז מברך עיקר שבסעודה והוא מי שאכל כדי שביעה ע"ש באורך. ואינו מחוור דמלבד דסתמא קאמר הרי כל עצמו לתרץ הקושיא מהא דשמעון ן' שטח דמשמ' דאי אכל כזית אפקינהו לאותה שאמרו גבי קטן ולזה מוכרח לתרץ כמ"ש התוס' והרא"ש ועיקר התירוץ לא אמר. ולא יש רמז בדבריו. ותו דהו"ל לאשמועינן דינא דגדול מפיק אפילו לא אכל אלא כזית לאוכלים כדי שבען דהוא מפורש בש"ס ואמאי השמיט זה. ועלה על לב לומר דלא תקשי לבה"ג מעובדא דינאי דדילמא אי אכיל כזית אז הם היו מברכי לפום דינא והוא היה מברך דרבנן והיה אומר ברכת זמון אבל עיקר הברכה לא היו יוצאין בברכתו דאינו חייב אלא דרבנן ובכי האי גוונא הוא דמוכח מהש"ס דאי אכל כזית הוה מפיק אפילו שבעו כלומר מזמון. אמנם אנן מה נענה דמוכח מהש"ס בכמה דוכתי דמנהגם היה דהאומר זמון הוא מברך והשאר שתק"ו יחדיו ומכוונים לצאת בברכתו. וכבר הרב פנים מאירות ח"א סי' נ"ז ערער על המנהג שנהגו על פי מרן בש"ע סי' קפ"ג לברך כל אחד בלחש והרבה להביא ראיות שלא נכון לעשות כן כלל ובריש כל אתוון הביא מהא דאמרינן פ' שלשה שאכלו דף מ"ה יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי רפתא בהדי הדדי לא הוה בהו חד דמופלג מחבריה לברוכי להו יתבי וקא מיבעיא להו הא דתניא ג' שאכלו כאחד חייבין לזמן ה"מ היכא דאיכא אדם גדול אבל הכא דכי הדדי נינהו חילוק ברכו' עדיף בריך כל חד לנפשיה אתו לקמי' אמימר א"ל ידי ברכה יצאתם ידי זמון לא יצאתם וכי תאמרו נהדר ונזמן אין זימון למפרע נשמע מזה דאי שרי לכל חד מהמסובין לברך בהמ"ז בלחש ולסיים כל ברכה קודם המברך א"כ מאי מספקא להו דילמא חילוק ברכות עדיף ת"ל אף שמברכין בזמון רשאים לחלק ג"כ בברכות שיברך כל א' ויותר היה טוב להם שיברכו בזמון וירויחו ברכ' הזמון וגם יחלקו בהמ"ז אלא על כרחך כשמזמנים אסור למסובין לברך ועיקר מצות הזמון לצאת בברכת המברך עכ"ל. ולנו בעניותנו אינה ראיה דהלכות גדולות והרי"ף והרא"ש מייתו הגירסא כך כרכי ריפתא בהדי הדדי אמרי הא דתנן ג' שאכלו כאחד חייבין לזמן ה"מ

היכא דאיכא גדול אנן חילוק ברכות עדיף לן בריך כל חד לנפשיה והיא גירסא נכונה דנסחתינו יתבי וקא מיבעיא להו לא א"ש דלא אמרו אלא צד אחד והול"ל שני צדדים. ותו אי הוה מבעיא להו מהיכן פשטוה והול"ל בש"ס לפחות דהכריעו מסברא. אמנם לפי גירסת בה"ג והרי"ף והרא"ש א"ש דלא נסתפקו רק הוה פשיטא להו דחיוב זימון ליכא אלא היכא דאיכא אדם גדול ומעתה אין ראיה כלל דהכי הוו סברי דאין חיוב לזמן ועשו מעשה דגבי ברכות אמרי' דהת"ח מראה חידוש כידוע. ותו דכיון דהוו כי הדדי שוו בשיעוריהם אין גם אחד רצה ליטול גדולה ולברך וברכו כל חד לנפשיה דסברי דלא היה חיוב. ובמאי דאמר אמימר לכאורה יש להבין דמאי קאמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זמון לא יצאתה והא מילתא דפשיטא דיצאו ידי ברכה כי כל א' בירך וגם פשיטא דלא יצאו ידי זמון שהרי לא נמנו ומאי קאמר. והדבר פשו' דכונתו דלא כמו שסברו דלא היו חייבין בזמון אלא קושטא הוא דחייבין לזמן בין איכא גדול בין ליכא וידי זמון לא יצאתם כלומר לא קיימתם מצוה המוטלת עליכם ויש מקום לומר דאלו ידעי דחייבין לזמן היה מזמן חד והיו מברכין בלחש דלדידהו כל אחד חפץ בברכה. עוד הביא ראיה הרב פנים מאירות מדאמרינן התם בברכות דף ן' הני תלת דכרכי רפתא בהדדי וקדים חד מנייהו ובריך אינהו נפקי בזמון דידיה ואיהו לא נפיק בזמון דידהו שאין זמון למפרע א"כ מה לי אם בירך מקודם מה לי אם כשהתחילו ומכונים שלא לצאת בברכתו א"כ פרח זימון מינייהו עכ"ד ע"ש באורך. ולקוצר דעתי אין כאן ראיה ומה דמות יערוך לקדם א' ובירך קודם זמון דאין זמון למפרע ובנ"ד הם מאד מכוונים לזמן ולצאת י"ח זמון אלא שמיראת שהמברך לא יברך כהוגן או אינהו לא יכונו אינהו מברכים ובודאי יצא י"ח ויצאו ברכה. תו חזינא להרב הנזכר שהבי' ראיה מחולין דף פ"ו דחיי' ר"ג עשרה זהובים למי שכיסה הדם וחטף מצות השוחט ובעי שכר מצוה או שכר ברכה למאי נ"מ לבהמ"ז אי שכר ברכה מ' זהובים ואמאי יברך בלחש ולמה חייב מ' זהובים. והביא מה שמקשים דאמאי חייב ר"ג י' זהובים הלא גדול העונה אמן וכדפטר ר"ת לקדם ועל דהיה יכול לענות אמן והרב מעד"מ הקשה על ר"ת דכתב דגדול העונ' אמן דהא רב ליח ליה הכי דאמר לבריה חטוף ובריך וכתב. בעליו הרב ש"ך ח"מ סימן שפ"ב דאפי' לרב יש לו שכר לעונה כמברך כמ"ש פ' אלו דברים דרב ס"ל כהאי תנא דאמר אחד המברך ואחד העונה במשמע אלא שממהרין למברך יותר מהעונה אלמא אפי' לרב יש שכר לעונה כמברך אלא שממהרין למברך ודינו של ר"ת אמת וכתב עליו הרב פנים מאירות דלא דק דכיון דממהרין למברך א"כ שכרו גדול מהעונה וכו' והאריך בזה הרבה ע"ש ואני בעניי אומר דשיט' הרב ש"ך יש מקום לאומרה בסבר פנים יפות ואיך כתב עליו דלא דק ולמען תדע

כי שפתי כהן ישמרו דעת אתה תחזה להריטב"א בחידושיו לחולין שכתב וז"ל כוס של ברכה אתה שותה פירש"י כי לא על השתיה היה מקפיד אלא שלא יצטרף עמהם בברכ' ולא יענה אמן שהוא כמברך וכו' ומכאן דן ר"ת בא' שקראוהו לקרוא בתור' ועמד אחר במקומו שאין לו לשלם כלום דכיון שחבירו עמד שם ועונה אמן הרי הוא כמברך עכ"ל עיניך הרואות דקיים דינו של ר"ת בטענ' דעונה הוא כמברך וכמ"ש הרב ש"ך ומוכרח דזה שממהרין למברך אינו מעלה לו שכר יותר כמ"ש הרב ש"ך. נחזור לראית הרב פנים מאירות ונראה שיש לדחות דכל הראיות שמתוכן יראה דלא היו מברכין בלחש רוח אחד להם דאיברא דבימי חכמי התלמוד כך היה מנהגם דיוצאים בברכת המברך. ובאותם הימים לא היה אפשר לברך בלחש דהי' פגם למברך ולזה לא היו רשאים לברך בלחש כלל משום איבה ושנאה אמנם פשיטא דיש פנים מאירות למנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל ועיקרו מרבינו פרץ וא"ח ושבולי הלקט יען עיניהם ישיתו הן מצד המברכים דאחסור דרי ולא כל המברכים מכוונים בברכתם. הן מצד שאר המסובין דלא מצו למיקם אנפשייהו ולכוין בברכות המברכים ועל כן נתפשט המנהג ושפיר יוצאים י"ח זמון וי"ח ברכת המזון וכמו שפסקו פרן ומור"ם ז"ל וזה דומה קצת למה שתקן הר"מ שלא יאמרו חזר' כנודע. והא דידן עדיפא דאלו בתקנת הרמב"ם נתפשט המנהג להפך דלדברי חכמי האמת צריך לומר חזרה שכן ראוי להיות חוז"ר. ובבהמ"ז מנהג כל ישראל לברך בלחש במפורסם. ומכללן של דברים אמורים חזי מר דאשר כתבתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף דיש לדחות ראיות הרב פנים מאירות כן הוא האמת כי יד הדוחה נטויה. וכך יפה לנו משום יתובי דעתא דעת קדושים מרבוואתא קמאי לגבי דידן רבינו פרץ ושבלי הלקט וארחות חיים תלת סמכי קשוט. ומרן ומור"ם העמודים. והמכונות אשר בית ישראל נכון עליהם פסקו כן וכן נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל. ותו לא מידי:

ב ואשר דרוש דרש מעכ"ת דאתא קמיה איש אחד אשר ידע איניש בנפשיה שעבר איזה עבירה ושב בתשובה ויודע ספר אף הוא ראה תקוני התשובה משם האר"י ז"ל ורעדה אחזתו דלית בחיליה לעשות הסיגופים במספר הימים על צום מה כאשר תקן הרב ונפשו מרה לו. ושאל שאל איזה תיקון קל שיוכל עשוהו. אהה אדוני והוא שאו"ל מילתא דלית לה פתרי ואם בעיניו יפלא דברי הצומות כי מעוך וכתות הוא. גם בעינינו יפלא מי שם פה בענין זה הלא ידעת אם לא שמעת כי רבינו האר"י זצ"ל רוח ה' דיבר בו אשר יצק מים על ידי אליהו זכור לטוב ונהירין ליה שבילי דרקיעא כשבילי דנה"ר דע"ה כמפורסם עזוזו ונפלאותיו הבונה בשמים מעלותיו. ומאן הוא גבר בכלא כי שיח וכי שיג לו לפחות מדברי רבינו ח"ו וסבור הייתי אפרו"ש את כפי פרוש מיראה ששהו את

קיני"הן ועמד קנה במקומו. שבתי וראה מאי דאמר מר דודאי לאו בר הכי הוא כי הוא איש מכאובות מלוש שוב"ה איכו השתא דלא אפשר ליה לעשות שום תקון כמ"ש רבינו האר"י ז"ל. משום תקנת השבים אמרתי אעלה על אר"ש באותות שתים. הלא מראש עיקר התשובה עזיבת החטא וכ' רבינו יונה זלה"ה דהכי הויא יעזוב רשע דרכו אשר הורגל בה שהיא גרמה לו לחטוא ואיש און מחשבותיו שהם הרהיבוהו לדבר עבירה כמ"ש עינא ולבא תרי סרסורי לפיכך יעזוב דרכו הרע שהיה גבה עינים וימנע מלהסתכל בדבר המביא לידי כך ויתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ויסיר מחשבות לבו הזונה ואז כי אמיד נפשיה והרגיל עצמו זמן וידע ששלט במראה עיניו ובדרכי לבו אז בשובו אל ה' יהי' בטוח שתתקבל תשובתו עכ"ד ועוד האריך ז"ל בזה. ואמרו ביומא דף ע"ד אמר ר"ל טוב מראה עינים באשה יותר וכו' וכתב הרב מהר"ם ן' חביב ז"ל בתוספת יה"כ יראה דכונת ריש לקיש להזהיר לבני אדם דכיון דטוב מראה עינים וכו' יפרוש שלא להסתכל בנשים עכ"ד וכיוון הרב לדברי הסמ"ג לאוין קכ"ז וז"ל וכן אסור להסתכל וכו' ואומר פ"ב דיומא טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה לפיכך צריך מאד להזהר בדבר עכ"ל ונראה. שכונת הסמ"ג נמי דר"ל להכי הוא דאתא כמ"ש מהר"ם ן' חביב. ואם כל אדם הוזהר בכך הדברים ק"ו למי שנלכד כבר כאיש הזה דנ"ד שעבר עבירה ובודאי דטרם כל צריך להזהר ביותר בכל הדברים שהביאוהו לכך עד שירא' כי הוא יכול לשמור עצמו כמ"ש רבינו יונה ז"ל וכבר כתבו ז"ל כי המסתכל בנשים נקרא מומר לדבר א'. ושנינו כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובטל מדברי תורה וסופו יורש גהינם. ופתאים עברו ונענשו ולדעת הרמב"ם כל מין קירוב לערוה הוא לאו מדאוריתא ופוק חזי מאמרם ז"ל בש"ר פ' ע"ו וז"ל האש' נקראת גפן וכו' אמר הקב"ה אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופסה ואין לי עון או שאני מגפפה ואין לי עון או אני נושקה ואין לי עון אמר הקב"ה כשם שאם נדר נזיר לשתות יין אסור לאכול ענבים לחים ויבשים ומשרת ענבים. וכל היוצא מהגפן אף אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר שכן שלמה אומר לא ינקה כל הנוגע בה וכו' וכל הנוגע באשה שאינ' שלו מביא מיתה על עצמו וכו' ע"ש ודברים ככתבן משתמען מילייהו כדעת הרמב"ם לאוין שנ"ג ובחיבורו דנגיעת ערוה אסורה מדאוריתא אלא שהוא ז"ל כתב דהוא בלאו דלא תקרב. וכעת לא חזינא בדברי הרמב"ן בספר המצות ובאחרונים שהזכירו מאמר זה. ומרן בב"י י"ד סימן קצ"ה הביא תשוב' להרמב"ן סימן קכ"ז כשהבעל רופא אסור למשש דפק אשתו נדה ואם החולי מסוכן משמע דשרי אלא דאיכא למימר דלטעמיה אזיל דסבר דנגיעת ערוה אינה אסור' אלא מדרבנן אבל להרמב"ם דסבר דנגיעת ערוה

אסור' מן התור' א"כ אף דיש פקוח נפש אסור עכ"ל מרן בבית יוסף. ואל זה אביט למורינו הרב הגדול שארינו מהר"א יצחקי זלה"ה בספר זרע אברהם י"ד סי' ה' דף ל"ו ע"ב שכ' דמדברי הרמב"ן בספר המצות נראה שהוא מסתפק ודלא כמרן והביא הלשון הנז'. ותימא דתשובות להרמב"ן הם מהרשב"א ואם מרן כתב כן על הרשב"א מאי קאמר ודלא כמרן וגם בדף מ' ע"ב כתב ודלא כמרן בית יוסף שכ' בדעת הרמב"ן דנגיעת בשר ערוה מדרבנן ע"ש וכעת לא ראיתי לשון מרן אחר דקאמר דהרמב"ן ס"ל דנגיעה דרבנן כי אם לשון הנז' שכתב על תשובה להרמב"ן והיא תשובת הרשב"א כמ"ש מרן בהקדמתו. ושוב ראיתי שבדף ל"ו ע"ד כתב הרב נמי שתשוב' הנז' הם להרשב"א. ועמ"ש הרב מהרי"ך בתשוב' הובא' בספר זרע אברהם בדף פ"ב ודף פ"ח שגם עליו יש מקום גמגום. והרשב"א בתשובותיו ח"א סי' אלף קפ"ח כתב דאפשר דאין אסור בקריבה שאינ' של ג"ע אלא מדרבנן ע"ש. ועוד יזהר בחרט' ובהכנע' וכמו שהאריך בזה הרב הגדול מהר"י מטראני ז"ל בתשובותיו בא"ח סי' ה' ע"ש שהאריך בארש טוב' ורחב' ואין צורך לכפול הדברים עיניך תחזינה משרים דברי הרב ז"ל ויאירו עיניך. והגם שמעידין על האיש הזה שהוא חלוש ואין בו כח להתענות לא מפני זה יפטור עצמו מכל וכל רק ישער בעצמו אם יכול להתענות יום משמרת החדש. וגם בחול ימעט באכילתו כאשר יוכל שאת. וכבר כתבו התוס' פ' הנושא משם רז"ל במדרש עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה במעיך תתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופך עכ"ל. ומצאתי בתשב"ץ לתלמיד מהר"ם סימן תקל"ה שכ' וז"ל בתשובת הגאונים יש עד שיבקש אדם שתכנס התור' לתוך מעיו יבקש שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיו כי מחמת שאדם מרב' במעדני' בכל יום בא לידי עביר' עכ"ל וק"ק שהביאו משם תשובת הגאונים והוא מדרש רז"ל כמ"ש התוספות פ' הנושא. הן אמת דסיום זה שכתב כי מחמת וכו' ליתיה במדרש שכתבו התו' והול"ל תחילתו משם המדרש ופירשו הגאונים כי מחמת וכו'. איכו השתא זאת העצה היעוצ' להתמיד לקרות בתור' כפי ידיעתו ש"ס משנה בנעימ' ולפחות ישים מעייניו להבין היוצא מפיו פשט הדברים דאם לא שם את לבו כתב המג"א א"ח סי' נ"א דאינו לימוד כלל ויכוין בכל סדר כונה הפשוט' מגורי האר"י זצ"ל וכתבתיה בקונטריס מורה באצבע בס"ד. ואם יוכל ללמוד בס' הזהר הקדוש יתמיד איזה שעות בלימוד הזהר הקדוש כי הוא מסוגל להאיר הנפש וכבר אמרו שרבינו האר"י זצ"ל ציוה לאדם ששב בתשוב' ללמוד ה' דפין של זהר בכל יום בשגם לא יבין. ואפשר שהטעם להיות הזהר מדבר ברזי התור' בלי לבוש הפשט ולר"ז הן קול וגלוי לכל שהם סודות התור' לימוד זה חשוב ורצוי ועשה פר מכשיר הנפש ומצחצחה מתרפס ברז"י כס"ף והשפיע בצחצחות בארש נכוחות. ואמרו

בשילהי מנחות רבא אמר כל העוסק בתור' אינו צריך לא עולה ולא מנחה וכו' ומיהו ה"ד כשהוא שב ועובד ה' וכמו שהאריך אבי התעוד' מהר"י מטראני ז"ל בתשובותיו ח"א סי' ק' ע"ש. גם יקבע לימוד בספרי מוסר אז יכנע לבבו ויסתכל אם יכול לקיים איזה דבר ממה שלומד על דרך שכתב הרמב"ן לבנו באופן שישען על עמוד התור' ובעת אשר הוא פנוי לא יבטל מלימוד תנ"ך ומזמורי תהלים וש"ס משנה וזהר ומוסר. ועל העבוד' יזהר לקום בכל לילה באשמורת ולומר תקון חצות שסידר רבינו האר"י זצ"ל וללמוד עד אור הבקר וזו המיוחדת שבעבודת ה' אשר כל ספר הזהר מלא מזה והיא אבן בחן פנת יקרת עבודת ה' אין צורך להאריך כי כבר האריך מאד בזה הרב החסיד מהר"א די וידאש זל"ה בספריו הקדושים וגם בתשובות הגאונים כ"י סי' ס"ז יש תשובת רבינו האיי בענין זה וכתבתיה במקום אחר בס"ד. ועל גמילות חסדים יזהר מאד לעשות צדקה וחסד כפי כחו כי הצדק' מכפרת על המזיד כמו שאמרו רז"ל ואין קץ למעלת הצדק'. וגמילות חסדים מפורש בדברי רז"ל כמה מעלות ואפי' עון בית עלי אמרו בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתור' וג"ח. ויזהר בשמירת שבת במחשב' ודיבור ומעשה ויזהר מדברי חול וריבוי דברים וכבר אמרו אפי' עע"ז כאנוש ע"י שמירת שבת נמחל ושמירת שבת היא כאלו קיים כל המצות כמשז"ל. ויהי' שפל בעיניו מלב ונפש ואריב"ל מי שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כלן. ואם כה יעשה אלהינו מרחם לו ירחמנו עושהו וחש"ב עם קונה"ו פריו יתן בעתו ועלהו הלא זה דברי הצעי"ר הח"י אנ"י.

ג **ומה** דבדיק לן מר באיש שטעה בחנוכ' ואמר על הנסים בעבור' קודם ואתה ברחמיך כמו שאומרים יעלה ויבא בר"ח והן בעודנו בברכת מודים הכיר בטעותו ונסתפק אם יחזור לומר על הנסים בהודא' כמו שתקנו רבותנו. או תיסגי ליה במה שאמרו בעבוד'. ומוד"ע לבינה כי זה ימים דבר זה קיימתיו מסברא דודאי יחזור לומר על הנסים במקומו כדתקון רבנן ואין פוטר במה שאמרו שלא במקומו. ואחר זמן ראיתי בקונטריס כ"י מחידושי דינים להרב המופלא מהר"ח אבואלעפיא בר דוד זל"ה שכ' וז"ל מי שטעה ואמר על הנסים בעבוד' קודם ואתה ברחמיך ונזכר אחר מודים שטעה נרא' שחוזר לומר על הנסים בהודא' כסדר שתקנו רז"ל ויש רמז מברכת ענינו שאמרו קודם ראה נא שכ' המג"א שיאמר אחר ראה נא ע"ש אף דיש לדחות דלא דמי כל כך ע"ש סי' קי"ט ס"ק ז' וצ"ע עכ"ל הרב מהרח"א הנז' והגם שהרב ז"ל מסיק בצ"ע. הנה ראיתי כל דברי הרב מגן אברהם שם וירא' שבנ"ד יש לחזור ולאומרו בהודא' ומה גם שהרב אליה רבא שם בסוף הסי' כתב בפשיטו' כמסקנת הרב מגן אברהם ע"ש כן נרא' לדעתי הקצר'.

סימן עו

לצורבא מרבנן דחביב מקשה ורמי על דברי הרב תי"ט פ"ק דקדושין וסעיפי"ם שניתי עליהם סביב.

שאלת ממני שר ואור דברי הרב תי"ט פ"ק דקידושין גבי נכסים שיש להם אחריות שכתב ותמה אני אמאי שייר קנין חליפין ונוראות נפלאתי דהרב ז"ל עצמו לעיל הביא דברי הש"ס דאמר מילתא דליתא במטלטלין קתני ומאי פריך עכ"ד.

תשובה דעת קדושים תמצא כי כבר קדמוך רבנן ולהפיק רצונך אעתיק לך מ"ש בסוגיא זו מענין לענין אשר שם תמצא איזה ישוב לדברי הרב תי"ט ודרך אגב אגידה נא שאהב' נפשי מ"ש בענין קנין העבד בהגבהה והלא זה דברי בס"ד. משנה שלימה שנינו בקדושין דף כ"ו נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזק'. ובגמר' ובשטר אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים מתיב רב המנונא בשטר כיצד כתב לו וכו' שדי מכורה לך שדי נתונ' לך הרי זו מכורה ונתונה הוא מותיב לה והוא מפרק לה במוכר שדהו מפני רעתה רב אשי אמר במתנ' בקש ליתנה לו ולמה כתב לו לשון מכר ליפות כחו. וראיתי בתוס' רי"ד במשנתנו שכתוב וז"ל ואי קשיא אמאי לא תנא נמי חליפין תשוב' כסף ושטר וחזק' דאיתנהו בקרקעות וליתנהו במטלטלין קתני וכו' אבל חליפין דאיתנהו נמי במטלטלין לא קתני עכ"ל ודבריו הם תלמוד ערוך שם דף כ"ב ע"ב דתנן עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזק' ובגמרא תנא אף בחליפין ותנא דידן מלתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני. ודרך אגב אומר שהרב מהרשד"ם חשן משפט סי' ש"ד הביא ראי' מסוגיא זו דאין המטלטלין נקנין בשטר ויש להרגיש דהו"ל להביא מ"ש בקמ' דף ע"ט בתמיה מטלטלין בני שטרא נינהו והוא הביא דברי הה"מ והיל"ל תוס' והרא"ש פ' הנושא. גם ראיתי להרב משאת משה ח"מ ריש סי' נ"ח שכתב דקרקע נקנה בקנין והביא ראיה מסוגיין דקאמר מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני ע"ש ואין ראיה גמור' מכאן דקרקע נקנה בקנין דדילמא מילתא דאיתא במטלטלין ולא בקרקע לא קתני אמנם ממ"ש בתר הכי התם דאמר שמואל דנקנה במשיכ' וקאמר בש"ס בשלמא תנא דידן מלתא דאיתא במטלטלין לא קתני דליתא במטלטלין קתני אלא לתנא ברא ליתני משיכ' כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי משיכ' דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא לא קתני הרי מבואר דמקרקעי נקנין בקנין והא הו"ל לאתויי ותו דהו"ל לאתוי עדיפא מינה דשם דף ג' קאמר הש"ס מה שדה מקניא בחליפין וכן הביא מרן בב"י ח"מ סי' ק"ץ ע"ש. וחזות קשה חזה הוית להרב בני משה בלקוטים דף ז' שכתב עמ"ש להטור סי' קצ"ו עבד כנעני דינו כקרקע וז"ל

ראוי להבין מה אמר דינו כקרקע דאף יש קצת דינים בעבד שהוא כמטלטלים דהיינו חליפין ומשיכה וכו' ואפשר דלא דק דכיון דאף משיכה וחליפין איכא בקרקע לכך דינו כקרקע עכ"ל וכתב עוד לקמיה וביאור דבריו דמסי' ק"ץ עד סי' זה נתבאר דינים אלו שהם קונים בקרקע כסף ושטר חליפין ומשיכה וכו' ע"ש ושותיה דמר לא גמירנא דמשיכה ליתא בקרקע וכמ"ש בסוגיא הנז' משיכה דליתא במקרקעי ואין צריך ראיה דהוא חסר המציאות. והטור דבריו ברור מללו דסי' ק"ץ כתב דקרקע נקנה בכסף ושטר וחזק' וקנין וסי' קצ"ו כתב עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף ובשטר ובחזק' וחליפין ונקנה ג"כ במשיכה וכו' ודבריו ברורים דאמר שדינו כקרקע כמו שביאר דיני קניני קרקע לעיל כסף שטר חזקה וחליפין. והוסיף לו' ונקנה ג"כ במשיכה כלו' מלבד קניני קרקע נקנה במשיכה שהוא קנין מטלטלין והרב הנזכר הקשה על הטור דאמאי לא כלליהו כסף שטר חזק' חליפין ומשיכה ואמאי כתב ונקנה ג"כ במשיכה וכו' ע"ש ולק"מ דנקט ד' דיני קרקע והפריד קנין משיכה דאינו בקרקע ומשו"ה כתב ונקנה ג"כ במשיכ'. חזרנו לדברי תוס' רי"ד הנז' דדבריו הם דברי הש"ס כמבואר. ובכן הדבר קשה על הרב תי"ט דעל משנתנו נכסים שיש להם אחריות וכו' כ' ותמה אני דאמאי שייר חליפין דנקנים ג"כ קרקעות והוא תימה דלעיל משנה ג' הביא הוא ז"ל גופיה דברי הש"ס על משנת עבד כנעני תנא אף חליפין ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני ומאי מקשה במשנתנו וכמ"ש הר"ב תוס' רי"ד וזה דקדקתי כד הוינא טליא זה חמשים שנה בקירוב ואחר זמן רב בא לידי ס' קול הרמז ז"ל וראיתי שהקש' כן על הרב תי"ט וכן הר"ב בית דוד.

ואחזה אנכי להרב לחם שמים ח"ב שכ' על קושית הרב תי"ט האמור' דאמאי שייר קנין חליפין דדבר פשוט הוא שנכלל בקנין כסף דשוה כסף בכל מקום וכו' וחליפין מתורת כסף אתו דאל"ה מהיכא ניתי דליכא מילתא דלא רמיזא באוריתא והכי הוא ודאי דהיינו קנין כסף ממש עכ"ל ועוד האריך ע"ש. ודבריו קשים דהרי בסוגיא דף כ"ב גבי עבד כנעני תנא אף בחליפין ויהיב טעמא דלא תנייה תנא דידן בהדי כסף ושטר וחזק' וזה הפך דבריו דחליפין בכל כסף. ועוד נעלם ממנו סוגית פ"ק דקדושין דף ח' עמוד א' דאמרי מכסף מקנתו בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבוא' וכלים ומאי ניהו חליפין וכתבו התוס' שם דאין עבד עברי נקנה בחליפין וכו' דמה שקונ' בכסף יליף מהאי קרא מכסף מקנתו וכו' ע"ש הראת לדעת דחליפין אינו בכלל כסף. ועבד עברי נקנה בכסף ואינו נקנה בחליפין כמ"ש התוס' וכן נרא' מדברי הר"מ וכמ"ש הרב מש"ל סוף עבדים והרב פני יהושע על דף י"ד האריך בזה. וא"כ לא מצית אמרת דלא תנן דקרקע נקנה בחליפין דנכלל במ"ש בכסף. ומה שהכריח דחליפין אתי מכסף דאי לא מהיכא אתי. לא

ידענא מאי קאמר דכסף ושטר וחזק'. יליף בסוגיין מקראי דירמיה. וחליפין כתיב ברות וזאת לפנים בישראל וכו' שלף איש נעלו וכו'. ואפשר ליישב קצת דברי הרב תי"ט כדי שלא יהיו דבריו כל כך קשים דלא זכר דברי הש"ס שהביאם בסמוך משנ' ג' דסבר הרב תי"ט דדוקא גבי עבד כנעני שייך תירוץ הש"ס ולא במשנתנו והוא דרש"י כתב שם דף כ"ב וז"ל מילתא דאיתא בעבד וליתא בשאר מטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמ' בשאר מטלטלי שהמטלטלין גם הם נקנים בחליפין לא קתני דלא אצטריך למתני עכ"ל והכונ' מבוארת דכיון דהעבד מטלטל אף אי עבדא כמקרקעי דמי היינו לדיני קרקע אבל הרי הוא מטלטל ותנא לא אצטריך למתני קנין מטלטלין דזה פשוט דהוא מטלטל ונקנ' כשאר מטלטלין והרבותא הוא למתני שנקנ' בקנין הקרקעות זהו כונת הש"ס ומבואר בדברי רש"י ומעת' במשנתנו גבי קרקע אי אפשר לו' כן מילתא דליתא במטלטלין קתני דאדרבא הו"ל לשנות טפי קנין מטלטלין דהוא קרקע והרבותא הוא דנקנ' בקנין מטלטלין ולא דמי לעבד כנעני ומשו"ה תמה הרב תי"ט דאדרבא מטעם דלא תני חליפין בעבד הו"ל למתנייה הכא גבי קרקעות דהתם גבי עבד לאו רבותא והכא רבותא כדבר האמור. ויש מקום לישב קו' הרב תי"ט דלא תנייה תנא חליפין בקרקע דהוא מפורש בכתוב ברות דכתיב חלקת השדה וכו' שלף איש נעלו. וגם כסף ושטר הגם דכתיבי בקרא נקטינהו איידי דתני להו גבי עבד. ותו דצריך בהם קצת לימוד כמבואר למעיין בסוגיין. וה"ט של התוספתא דגבי עבד תני אף בחליפין והכא נרא' מהש"ס דלא אמרו בתוספתא הכי והטעם דזה מפורש בקרא. והן עתה אשור' נא וארא' סוגיא דשמעתא שהבאתי לעיל דפריך אשמואל מבריתא דשדי מכור' לך שדי נתונ' לך ופריק רב המנונא במוכר שדהו מפני רעת' ורב אמר במתנ' בקש וכו' ופירש"י דרב אשי מוקי לה בנותן מתנ' וחדא היא וכו' ע"ש. ולדברי רש"י לרב אשי אין חילוק בין מוכר שדהו מפני רעתה לשדה אחר ועל כלן הוא דאמר שמואל לא קנה עד שיתן את הדמים. אמנם הרמב"ם פ"א דמכיר' פסק דמוכר שדהו מפני רעתה קנה בשטר לחוד. וכ' הה"מ דמאי דמוקי רב אשי במתנ' בקש ליתנ' לו ה"ק דמפני רעתה בדין הוא שיקנ' שהרי אף במתנ' הי' נותנ' לו כי רעה בעיני אדוניה היא. ומרן בכסף משנ' עמד על זה באורך וגם הרב לח"מ האריך והוקש' לו פי' הה"מ דמ"ש ולמה כתב לו לשון מכר ליפות כחו הול"ל אף שכ' לשון מכר גמור קנה וכו' ע"ש. ואני השפל כתבתי במ"א דאשתמיט ממרן והרב לח"מ סוגית בתרא דף נ"א דמייתי התם הא דרב המנונא במוכר שדהו מפני רעתה וקאמר רב ביבי מסיים דר"נ במתנ' בקש ליתנ' לו וכו' והכי גרסי רבינו יונה בעליותיו והרשב"א בחידושיו שם. והרמב"ן בחידושיו שם כתב דאין לשון הגמ' מסכים כרש"י גם הרשב"א בחי' קדושין

בשמעתין דחה פירוש רש"י ופירש כהה"מ וקושית הרב לחם משנ' לק"מ דהכונ' בשטר מתנ' בקש ליתנ' לו וכן פירשו רבינו יונה והרשב"א ורבינו תם הקש' על פירש"י דהא תניא שדי נתונ' לך שדי מכור' לך ושדי שדי לך לך למה לי ופירש כהה"מ כמ"ש הרמב"ן בחידושיו לבתרא ודעמיה. ורוא' אנכי להרב שושנים לדוד שכ' על דברי רבי' עובדיא ותי"ט שכתבו הא דמוכר שמ"ר וז"ל הכי מפרש לה שמואל ואף על גב דרב אשי שהוא בתרא פליג כפי פירש"י ולדידי' אין חילוק דמוכר מפני רעת' מ"מ פסקו הר"מ והרב כשמואל מהנהו טעמי דכ' מרן הכ"מ עכ"ל ואגב שטפיה כתב כן דשמואל לא אמר אלא דבמכר לא קנה עד שיתן את הדמים והא דמוכר שדהו מפני רעתה אינם דברי שמואל וכן מ"ש דרב אשי פליג ופסקו כשמואל אינו דרב אשי אתא לתרוצי מילתא דשמואל והא דמוכר שדהו מפני רעתה הם דברי רב המנונא לפרוק מאי דאותיב לשמואל ורב אשי אתי עלה גם מה שהחליט דרב אשי פליג ופסקו כאידך אינו מכוון דכמה תירוצים כתב מרן דלא פליג רב אשי על רב המנונא עש"ב.

ובירושלמי על משנתנו אמרו בכסף ר' בא סבר מימר בכסף ע"מ שלא יכתוב אוני אבל בכסף ע"מ לכתו' אוני לא קנה עד שעה שיכתוב אוני ר' יונה ור' יוסי פליגין אתיא דר' בא כשמואל ודרב הונא כר' יוחנן שמואל שאל לרב הונא כתב מתנה בלשון קנין א"ל ארכביה אתרי רכשי אמרה רבי בא ולא קבל' שמואל מהו ארכביה אתרי רכשי וכו' ייפה כחו בשני דברים וכו' רב הונא כר' יוחנן חד ב"נ מידמיך אמר יתנו כל נכסי לפ' חזר ואמר כתבו ותנו לו וכו' אעלון עובדא קמי דר' יוחנן אמר אם אמר לזכותו ד"ה זכה וכו'. וראיתי להפ"מ בתוספותיו שכ' דמסוגיא זו מוכח כפירש"י בסוגיין דרב אשי פליג והרמב"ם פסק כרב המנונא ותמהו מ"ט לא פסק כרב אשי וכו' לק"מ דהא הכא קאמר ולא קבלה שמואל דלא ס"ל ליפות כחו נתכוון וא"כ שמואל דהוא בעל המימרא עצמו דנקיטינן כותיה לא ס"ל כשינויא דרב אשי ומוקי לה לבריתא דבשטר כיצד כרב המנונא עכ"ל ויש להרהר על זה דכיון דרב אשי אדשמואל קאי ודאי פליג אהא דירושלמי דשמואל לא קבלה דרב אשי בתרא וכל רז לא אנס ליה. ותו הו"ל לפסוק כר' יוחנן דסבר ליפות כחו וכמ"ש בירושלמי דר' יוחנן כרב הונא וקי"ל דשמואל ור' יוחנן הלכ' כר"י. ותו דאשכחן בבבלי דשמואל סבר הא דליפות כחו כמו שהביא הוא ז"ל אח"ך מהבבלי בבתרא דף קל"ה וקנ"ב והוא הפך הירושל'. ומה שתירץ הוא ז"ל דההיא בש"מ והכא במתנת בריא קשה. דהירושלמי אינו מחלק דהא קאמר דרב הונא כר' יוחנן ור' יוחנן הוא בש"מ ובהא גם שמואל מודה אלא מוכרח דהירוש' סבר דשמואל אמרה בכל גוונא וא"כ הבבלי פליג על הירוש' בדעת שמואל ונקיטינן כבבלי. ועוד יש לצדד ואני אמרתי בחפזי.

ב ומענין לענין אמרתי אעלה על ארש להפיק רצונך אשר כתוב לחיים בקונטריסי סריך וסביך לענין הנז' והלא זה דברי בקדושין דף כ"ב ע"ב ת"ר כיצד בחזק' התיר לו מנעלו וכו' הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אר"ש לא תהא חזק' גדול' מהגבה' שהגבה' קונה בכל מקום מאי קאמר אמר רב אשי הגביהו הוא לרבי קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אר"ש לא תהא חזקה גדול' מהגבה' שהגבה' קונה בכל מקום והרמב"ם פ"ב דמכיר' כתב הגביה את רבו קנה וכן אם הגביה הרב העבד קנה וכ' הראב"ד בהשגות א"א נר' מדבריו דלא גריס בה פלוגתא אלא ה"ג הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו אר"ש לא תהא חזק' גדול' מהגבה' והכי גריס לה הרב וכ' הה"מ עליו מיהו בהלכות שלנו במחלקת שנויה הגביהו רבו לא קנאו אר"ש לא תהא וכו' ואעפ"כ כתב הרשב"א וקי"ל כר"ש דהא נקנה אף במשיכ' כדאמר שמואל ורב אשי ה"נ אמר וכ"ש בהגבה' עכ"ל ויש להעיר בדברי הרשב"א דהא טעמא דת"ק דאע"ג דהגבה' קונה הכא אין דרך להגביה בני אדם ולא שייכא כי אם במטלטלי והגביה העבד לרב כגון שהי' צריך להגבה' זו להעלותו למטתו נקנה העבד בהגבה' זו כמו שפי' רשב"ם בבתרא סוף דף נ"ג וא"כ הגביה הוא את רבו קנה מדין חזקה שהרי שימש לרבו. אבל אם הגביהו רבו דסבר ר"ש דקנה מדין הגבה' ת"ק פליג דאינו דרך להגביה בני אדם. וא"כ מאי ראיה מייתי הרשב"א דהלכ' כר"ש דהא אמר שמואל דקנה במשיכ' וכ"ש בהגבה' שאני משיכ' דהוא דרך משיכ' למשוך בני אדם אבל הגבה' אינו דרך ואף שמואל אפשר דסבר כת"ק דהגביהו רבו לא קנה דאינו דרך. ותו לדעת הרשב"א מאי פריך בגמ' עליה דשמואל דלא תנייה בתוספתא הרי שמואל סבר כר"ש ות"ק פליג וסבר דאף במשיכ' לא קני כמ"ש הרב בית חדש בח"מ סי' קצ"ו וא"כ נימא דהתוספתא סברה כת"ק דר"ש ומאי פריך דלא תנייה בתוספתא. והתרצן דקאמר כי קתני מילתא דאיתא במטלטלין ומקרקעי אפשר לומר ולדחות דלא ניחא ליה לו' דהתוספתא נמי הפך שמואל אבל המקשן מאי פריך. ותו דלדידי' אמאי רב אשי כי פריך מאי קאמר משני דת"ק פליג לימא הכי קאמר הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו אר"ש וכו' כגירסא שהביא הראב"ד וליכא פלוגתא ואתי שמואל ככ"ע ומאן שם ליה לאשויי פלוגתא מאחר דרב אשי נמי סבר כשמואל כמבואר בש"ס הלא טוב לתרוצי דליכא פלוגתא ולזה י"ל דרב אשי הוה קים ליה דאיכא פלוגתא והטור ח"מ סימן קצ"ו כתב ע"ד הר"מ ואיני יודע למה שדברי יחיד הן דר"ש קאמר לה אבל לרבנן לא קנאו בהגבה'. ולכאור' יש להעיר דאטו לא ראה הטור דברי הראב"ד שכ' דהרי"ף והרמב"ם גרסי לה בלא מחלקת ומאי פריך עליה דרבנן פליגי ואי אנן לא גרסינן הכי אין להקשות על הרמב"ם דכפי גירסתו אין כאן מחלקת ודברי ר"ש לאו דברי יחיד הן ומהראנ"ח

הביאו הרב כנה"ג ח"מ סי' קצ"ו כתב דכן מוכיחין דברי הרמב"ם דפלגינהו לתרתי בבי שכ' בכל חלוקה קנה ולא ערבן בבת אחת וכ' הגביהו לרבו או הגביה הרב את העבד קנה. ואני השפל בברכי יוסף בי"ד סימן רס"ז נתקשיתי בדבריו דמהיכא מוכח לה ותו דהרמב"ם פלגינהו להורות דהגביה העבד קנה מדין חזקה והגביה הרב מדין הגבה' הוא קונה ומשו' דהני בי תרי לאו מחד טעמא נינהו בחלקות ישית למו ע"ש. ועתה נראה בעיני דאפשר דכונת מהראנ"ח דידוע דהרמב"ם ארחיה למידק למנקט סדר הבריתא והש"ס ומדקדק הרבה בזה הנה כי כן אם איתא דגריס כגירסתנו דת"ק אמ' תרתי הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו לא קנאו אר"ש וכו' ונמצא דשתי החלוקות נקטינהו ת"ק בבת אחת רק דבחדא קנה ואידך לא וא"כ גם הר"מ הי' צריך לפי דרכו דדייק טובא לומר הגביהו לרבו או הגביה הרב לעבד קנה והי' זה עד"ש בבריתא הדין בחלוק' אחת דבבריתא ת"ק סבר לא קנה והר"מ כר"ש. אמנם אי גריס כגירסת הראב"ד בהרי"ף דליכא פלוגתא ברישא קתני הגביהו הוא לרבו קנאו. והדר קתני הגביהו רבו אר"ש וכו' והם שתי חלוקות ניחא דלזה הרמב"ם נקטינהו בתרתי. וליכא למימר דפלגינהו משום דהם שני קנינים דהא הרמב"ם לא פירש דהגביהו רבו קני מדין הגבה' אלא כתב סתם והיינו דנודע דהוי משום הגבה' וא"כ הי"ל למעריבנהו ולא טעינן בהכי. זה אפשר לו' בדוחק בכונת מה אנ"א חוזרני לדברי הטור דמאי מקשה להרמב"ם הרי יש לו גירסא אחרת. ואפשר לו' דדעת הטור דגם לגירסא השנית מוכח דהוי פלוגתא דקתני הגביהו רבו אר"ש לא תהא וכו' ומדקאמר אר"ש משמע דדברי יחיד הן ות"ק פליג דאי הוי כ"ע לתני לה סתמא. ותו מדקאמר אר"ש לא תהא חזקה מוכח דפליג את"ק ולהכי קאמר דלא מסתבר כת"ק דלא תהא חזקה גדול' וכו' דאי ליכא מאן דפליג עליה הול"ל אר"ש קנאו דהגבה' קונה בכל מקום אלא מוכח דת"ק פליג ולהכי מקשה על הר"ם ולא נעלם מהטור דאיכא גירסא אחריתי אך סבר דלכל הגרסאות דברי יחיד הן. ואחזה אנכי להר' קרבן נתנאל שכ' על דברי הרא"ש פ"ק דקידושין דמייתי סוגיין כנסחא דקמן וז"ל ולפ"ז אין הלכה כר"ש דרבנן פליגי עליה והלכ' כרבים וכ"כ הטור אבל ק' באמת מה אית לן לחלק בין משיכ' העבד להגבהת העבד ורבינו פסק כבר כשמואל דמש"כ קני גבי עבד וע"ק לאיזה ענין הביא פלוגתא דר"ש לא הו"ל להביא כ"א מילתא דת"ק הגביהו רבו לא קנאו ע"כ ראיתי לבחור מזה בהגירסא שהי' לפני הה"מ גי' בהרי"ף הגביה רבו לו אר"ש וכו' וכן היא גי' רבינו וכ"פ הרשב"א והר"ן והריטב"א ומזה ק' טובא על הב"י שפסק בי"ד סימן רס"ז דהגבה' לא קני נגד הני רבוואתא ובאמת חזר בו בח"מ סימן קצ"ו שפסק בסתם דהגבה' קונה וי"א לא קנה היינו דעת הטור לחוד עכ"ל ולי ההדיוט יש להשיב

מ"ש דקשה באמת מה בין משיכ' להגבה' וכו' לק"מ ונעלם ממנו דברי רשב"ם דטעמא דת"ק דאין דרך להגביה אדם כמש"ל ומה שהקשה לאיזו ענין הביא פלוגתא דר"ש וכו' לק"מ דהכי ארחיהו דהרי"ף והרא"ש לאתויי כל הבריתא. ומה שבחר גי' שהי' לפני הה"מ בהרי"ף הוא אגב שיטפיה דהה"מ גריס בהרי"ף כנסחתינו רק הראב"ד גריס הכי בהרי"ף ותו איך מלאו לבו למחוק הס בפסקי הרא"ש פ"ק דקידושין ופ' חזקת ותו נגד הטור ורבי' ירוחם דבקיאי טפי בדברי הרא"ש וסמך על דעתו דהטור ורבינו ירוחם הי"ל גירסא מוטעים בהרא"ש. ומה שהקש' על מרן דפסק נגד כל הני רבוותא גם אני בעניי על הברכים דקדקתי על מרן בסגנון אחר ע"ש ונרא' דמרן סבר דגם לגי' הראב"ד בהרי"ף בלי מחלקת הדבר מובן דר"ש יחיד כמ"ש בסמוך לדברי הטור. ותו דהרא"ש והה"מ הוו גרסי בהרי"ף כגירסתנו והרא"ש לא חש לגירסת הראב"ד ולפ"ז הרי"ף והרא"ש סברי דלא כהרמב"ם ופסק כהרי"ף והרא"ש כדכייל לן מרן דבמקום דתרי מגו תלתא שוים פוסק כדעתם כידוע. וגם מהרש"ל בים של שלמה פ"ק דקדושין נרא' דפסק כמרן וגם ריא"ז הובא בשה"ג פסק כן.

ומה שכ' דמרן חזר בו בח"מ סי' קצ"ו דבריו תמוהי' שכתב שפסק בסתם דהגבהה קונה דהרי מפורש שם בש"ע וז"ל במה היא החזקה בענין העבדים שישתמש וכו' כיצד התיר לו מנעלו וכו' או הלבישו או הגביה את רבו קנה וי"א שה"ה אם הגביהו רבו עכ"ל עיניך לנוכח יביטו דמרן קאי בחזקה וכתב הגביה את רבו בפי' ומזה מוכח דוקא הגביה את רבו קונה אך אם רבו הגביהו לא קנה וי"א שה"ה נמצא דהסתם הוא כדפסק בי"ד סימן רס"ז כטור וסיעתו והא דהביא י"א הכא כן ארחות מרן בש"ע וידוע שדעתו כסברא שכ' בסתם וכבר כתבתי כן בברכי יוסף על הרב ב"ח שהקש' על מרן שסותר את עצמו ע"ש וראיתי בשיטה מקובצת לבתרא על דף נ"ג עמוד ב' שכ' משם הרב מהר"י ן' מיגש וז"ל הרחיצו והלבישו כלו' הלבישו הרב לעבד שהוא דומיא דמציע מצעות בנכסי הגר עכ"ל וק' דהלבישו הוי כאינך וכלהו משמע דהעבד עושה לרבו וכן פי' רשב"ם והכי אמרינן בפ"ק דקדושין דף ל"א ע"ב איזהו כבוד מאכיל ומשק' מלביש ומכס' אלמא דהכבוד הוא דהבן ילביש לאביו כעבד דמלביש לרבו. וכבר פי' רשב"ם שם דיליף למציע מצעות דשכב שם ושמשתו הקרקע הוי חזקה דומיא דחזקת עבד ששמש לרבו ובחי' מהר"י ן' מיגש עצמם לא ראיתי לשון זה.

ודע דמסוגיין הי' נרא' להביא ראיה למה שנסתפק הרב שער אפרים בתשו' סימן קכ"ד במי שמתחייב לחבירו להלבישו אם מחוייב גם כן לקנות לו מנעלים ולכאור' מהך בריתא דקתני הלבישו הנעילו משמע דהנעילו לאו בכלל הלבישו וה' מקום לדחות

דלעולם בכלל מלבוש הוי מנעלים אלא דאשמועינן דגם בהנעילו לחוד הויא חזקה. אך לפי גירסת רשב"ם שם פ' חזקת דגריס בבריתא נעל לו מנעלו או התיר וכו' הלבישו הנעילו וכו' וכ' רשב"ם דאף על גב דתני לה ברישא ואגב שיטפא דהלבישו נקטה. יש לצדד דאא"ב דבכלל הלבישו ליתיה הנעילו ניחא דאגב דתני הלבישו תני נמי הנעילו אלא אי אמרת דלא אצטריך אלא לאשמועי' דבהנעילו לחוד הוי חזקה כיון דתנייה ברישא סגי ובכלל הלבישו הוי הנעילו. ויש לדחות דאגב דבעלמא תני הלביש והנעיל לצורך כההיא דפ"ד מיתות דמייתי הרב שער אפרים דתני המלביש המנעיל והתם תנייה לאשמועי' דבמנעיל לחוד חייב תנייה נמי הכא ולעולם דבכלל הלבישו הנעילו. והרב שבות יעקב א"ח סי' כ"ד מח"א הביא ראיה מדתנן פי"ג דנגעים מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו ברגליו הוא והן טמאין מיד וכו' והיינו מדכתיב האוכל בבית יכבס בגדיו שהכל בכלל בגדיו וכן בשבת דף ק"ך ר' יוסי או' י"ח כלים וקחשיב ב' מנעלים. ולכאור' הי' מקום לדחות דאיבר' דמנעלים מלבושי' מקרו. אך מי שנתחייב להלביש את חבירו אין בכלל לנועלו. אמנם מתשובת הרשב"א בתולדות אדם סי' קפ"ג שהביא הרב ש"י משמע דהוא בכלל דנדונו הי' על צואה א' שיתנו לה מלבושים ע"ש ומ"ש הרב שבות יעקב בח"ב במ"ב לח"א דף ס' ע"א מפ"ק דקדושין דף ל"א דקתני מלביש ומנעיל ואין זה ראי' דהא קתני מאכיל ומשקה ושתיה בכלל אכיל' עכ"ד הוא אגב שטפיה דלא קתני התם מלביש ומנעיל אלא מלביש ומכס' ע"ש. אמנם אח"ך ראיתי שהוא לשון רש"י פ' קדושי' ע"ש.

סימן עז

לשון מרן פ"ד דה' ביאת מקדש להביא מן החדש.

אות"ך ראיתי חיי"ם שאל אחוה דעי בלשון מרן הקדוש בכסף משנה פ"ד דה' ביאת מקדש דין י"ז י"ח ואתה קדוש לא הודעתנו מאי דקשיא ליה למר. ואולם אקצר ואעלה. ידיד נפשי תן לבך בסוגית סנהדרין פ"ק דף י"ב וע"ש באורך כל הסוגיא ואיכא למידק במ"ש שם בש"ס אלא חסורי וכו' ר' יאודה אומר אינה מעוברת וכו' דהאי אוקמתא נפלאת ורחוק' מלישנא דבריתא דקתני רבי יאודה או' מעברין. והוה מצי הש"ס לאוקומיה דת"ק סבר אין מעברין ואפי' דיעבד אינה מעוברת ור' יאודה ס"ל דאם עיברוה מעוברת. ומייתי ר"י ראיה מחזקיה דבקש רחמים על שעיבר לכתחיל' מפני הטומאה וכמ"ש רבינו שביקש רחמים מפני שאין מעברין לכתחיל' ות"ק דבריתא דבסמוך נימא דהוי ר' יאודה וי"ל דניחא לי' לש"ס לאוקומיה דת"ק דשני הבריתות חד תנא הוא ודחיק'

לי' לומר דת"ק דבריתא ר' יאודה והכי אשכחן זימני טובא דרמי תלמודא מת"ק דחד מתניתין או מתניתא לאידך ת"ק וא"כ מאחר דת"ק דברית' דבסמוך מפורש דס"ל דאין מעברין לכתחיל' דוקא גם ת"ק דבריתא קמייתא הכי סבר ומוכרח דר' יאודה סבר דאפי' בדיעבד אינה מעוברת. אי נמי דודאי מוכרח דת"ק סבר דדיעבד מעוברת ור"י ס"ל דאף דיעבד אינה מעוברת דהא אשכחן דר"י את"ק קאי ומייתי ראיה למילתיה מהא דחזקיה וסמיך עלה ובשלמא אי ת"ק סבר דמעוברת בדיעבד ניחא דסבר ר"י דהא דחזקיה מכרעא לדידיה דאף דיעבד אינה מעוברת דאי אמרת כת"ק דדיעבד מעוברת מה כל החרדה לבקש רחמים כיון דבדיעבד מעוברת אליבא דכ"ע אמנם אי אמרינן דת"ק סבר דדיעבד אינה מעוברת ור"י סבר דדיעבד מעוברת מה ראיה מייתי ר"י להחזי' סברתו מחזקיה הלא לת"ק רווחא טפי דהוצרך לתפלה כיון דלפי האמת אף דיעבד אינה מעוברת. ומכללן של דברים אביע אומר עמ"ש מרן בכ"מ ע"ש כל דבריו. ודברים ככתבן מרפסן איגרי במ"ש דאף דמשמע דאי הואי מעוברת וכו' היינו לר"ש דמשמע דר"ש סבר דדיעבד דוקא מעוברת ועכ"ז אצטריך לטעם עיבר ניסן בניסן ולא הונח לו לר"ש לומר דבקש רחמים משום דלכתחיל' אין מעברין וזה תימא דהא אסיקנא דר"ש סבר דאף לכתחיל' מעברין מפני הטומא' והכי שמעינן ליה בהדיא בבריתא דמייתי בסמוך ואמטו להכי הוצרך לטעם עיבר ניסן בניסן. גם מ"ש אבל לר"י אע"ג דבדיעבד מעוברת וכו' ק' דר"י סבר דדיעבד אינה מעוברת ומ"ה מייתי ראיה מחזקיה כיון דדיעבד אינ' מעוברת דאי סבר ר"י דמצינן למימר דבקש רחמים אמילתא דלא מצי עביד לכתחילה מה יוכח הוכיח מחזקיה גם ת"ק מודה דלכתחילה אין מעברין ומתיישב שפיר לת"ק דבקש רחמים כיון דלכתחילה לא יוכל עשוהו. ומפני חומר הנושא אפשר לומר דקצת ט"ס יש בלשון הכסף משנה וצריך להפך התיבות ובמקום מ"ש היינו לר"ש אבל לר' יאודה צ"ל היינו לר' יאודה אבל לר"ש וכונת מרן דודאי רבינו פסק כת"ק דאם עיברוה מעוברת והא לא אצטריכא ליה לומר דעינינו הרואות דכן פסק רבינו וכך היא סברת ת"ק כאשר הביא מרן בלשון הבריתא וזה בעיקר הדין אבל בענין טעם בקשת חזקיה רחמים כ' דפס' כר' יאודה דמשום דעיבר מפני הטומא' בקש רחמים דת"ק לא גלי טעמיה וע"ז כ' דאע"פ דמשמע דאי הואי מעוברת בדיעבד לא הי' צריך לרחמים היינו לר' יאודה והוא האמת והצדק דמשמע דלר"י משום דאפי' דיעבד אינה מעוברת בקש רחמים אבל אי דיעבד הויא מעוברת לא הוה מבקש מטו כמדובר לעיל. אבל לר"ש אע"ג דדיעבד וכו' כונתו דהא דהוצרך לבקש טעם אחר היינו משום דהוא סבר דלכתחילה נמי מעברין ומ"ה הוצרך לטעם עיבר ניסן אבל אי הוה סבר כת"ק דדיעבד מעוברת הוה מצי למימר דבקש

רחמים על מה שעיבר לכתחילה. תדע דגם לר"ש דעיבר ניסן פירשו בגמ' בסמוך דהיינו ביום שלשים של אדר ומוכח בש"ס דלכ"ע אם עיברוה מעוברת וכן פסקו רבינו פ"ד דקידוש החדש דמעוברת וא"כ לר"ש בקש רחמים משום דלכתחילה אין מעברין ביום ל' ובזה פסק כר"ש משום דתנא דתוספתא נקט טעם עיבר ניסן דמוכרח דבקש רחמים על לכתחילה ממנו נקח לדידן דקי"ל כת"ק בעיקר הדין דאם עיברו מפני הטומאה מעוברת דמצינן למימר דבקש רחמים על שעיבר מפני הטומאה לכתחילה. כן נראה לפק"ד ליישב בדוחק דברי מרן וכמ"ש התוס' שם דף י"ב ע"א ד"ה שעיבר השנה מפני הטומא' ע"ש ק"ק במ"ש דהא דריש לה התם מקראי דדברי קבלה דמשמע דהיא דרשא גמורה והרי רש"י עצמו שם בשבת דף פ"ג ובחולין דף קכ"ח כתב דאסמכתא בעלמא הוא.

סימן עח

עטי"ם ממללות. בפירוש הירוש' פ"ק דחגיגה הלכה ו' ואביזריה קצת הערות בקנה עולו"ת.

רח"ם רחמתי"ם לראש אענדנו אשר בקשת מאתי לפניו ילך דבר בפי' הירושלמי. אמרתי אעלה את פני האדון מ"ש זה שנים על דברי הרמב"ם פ"א דחגיגה דין ט' וכך היא כתובה דברי רבינו מבוארים דגריס בפסחים דף ע"ו ע"ב כגירסת רש"י דגריס קמ"ל כיון דאית לה תשלומין כל שבעה לא דחיא שבת והכי גריס רבינו ישעיה הראשון בפסקיו כ"י שם. וכמבואר בסוגית יומא דף ן' דתלי טעמא בין בצבור בין ביחיד אידי ואידי בזמנו קבוע ע"ש. ואותה שאמרו ב"ה לב"ש בביצה דף ך' דזו קבוע לה זמן דתנן עבר הרגל וכו' איכא למימר דב"ה אקרא וחגותם אותו חג לה' קסמיך דכל דלה' שרי וכן קרא דעצרת לה' אלדיך וכמ"ש רבינו בפי' המשנה פ"ב דביצה. והשתא דאית לן קרא משום אקרובי עולות ראיה סברי ב"ה דדוקא עולת ראיה דקבוע להם זמן קצת ולא נדרים ונדבות ואהני הך טעמא לחלק בין עולת ראיה לנדרים ונדבות ואי לאו קרא דלה' לא הוה מהני האי טעמא לחוד לאקרובי עולת ראיה בי"ט אלא דמקרא הוא דורש ולהבדיל בין עולת ראיה לנדרים ונדבות טעמא טעים. וההיא דאמרינן בפסחים דף ע' ע"ב דחגיגה לא דחיא שבת מקרא דשבעת ימים ס"ל לרבינו דדברי יחיד הם ולאו טעמא מעליא ולימוד עיקרי הוא ואע"ג דסתמא דתלמודא התם הוא דבעי ורבנן מ"ט לא דחי שבת ומשני הך ילפותא משום ר' יאודה בן ספרא ואביי נמי מתרץ למילתיה. סבר רבינו דהעיקר כסתמא דתלמודא בדף ע"ו וכסוגית יומא הנז'. וכן רבינו ישעיה בפסקיו כ"י פ' אלו דברים השמיט הך ילפותא דשבעת ימים. וכן מוכח בירושלמי פ"ק דחגיגה הלכה ו' וכך היא שנויה. יאודה בר ספרא

בשם ר' אושעיא וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים וכי שבעת ימים הם והלא שמונה הם אלא צא מהם שבת הרי ז' אמר ר' יוסי וכי מכאן למדנו שאין חגיגה דוחה שבת לא ממקום אחר התיב ר' יוחנן אחוי דר"ס והתני אף בפסח כן צא שבת מהן הרי ששה הגע עצמך שחל יו"ט ראשון וי"ט אחרון בשבת מעתה צא מהן ב' ימים הרי ששה אתא יהודא בר ספרא ואמר בשם ר' אושעיא וחגותם אותו חג ל' שבעת ימים צא מהם שבת שכבר למדנו שאין חגיגה דוחה שבת ומת"ל תחוגו אותו לרבות י"ט האחרון לתשלומין עכ"ל הירושלמי מוגה קצת מהתוס' בחגיגה דף ט' וקצת מהמפרש הרב קרבן העדה ויען ראיתי דברי הרב המפרש הנזכר בסיום הירושלמי לא הרוה צמאוני וגם דברי הרב שדה יהושע בתחלת הירושלמי מגומגמים ובסופו לא פירש כלום. אמרתי אדברה וירוויח לי בפירוש הירושלמי הנז' בעניותי וה"פ אמר ר' יוסי וכי מכאן למדנו שאין חגיגה דוחה שבת כלומר דהא למה לי קרא לחגיגה דאינה דוחה שבת והלא אית לה תשלומין ומעיקרא פסח ותמיד ואינך דדחי שבת ילפינן מקראי בכיצד צולין וכמו שהק' התוס' בפסחים דף ע'. ומה שתירצו דחגיגה בכלל מועדות דפנחס לא משמע ליה לירושלמי דההוא קרא לאו לחגיגה אתמר. ותו התיב ר' יוחנן אחוי דר"ס והתני אף בפסח כן כלומר דחזינן לתנא דתני שבעת ימים בפסח וכדתניא בחגיגה דף טו"ב ע"ב ת"ש מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג וכו' ע"ש וכי היכי דהתנא לא קפיד ותני שבעת ימים אף דקי"ל דחגיג' אינה דוחה שבת והכונ' דכל שבעת ימים ראויים לחגיג' אלא דאי מקלע שבתא בחד מינייהו לא דחי שבת ומשום דלא קביע שחל שבת ביום א' ופעמים בזה פעמים בזה אמטו להכי נקט ז' דכלהו ראוים לחגיגה בר מיומא דאיקלע ביה שבתא וה"נ נימא דגם הכתוב ה"פ ולק"מ מה שהקש' בתוס' שירי קרבן. והא דאייתינן בריתא דחגיגה דף י"ז לדוגמא נקיטנא לה דאלו אהא בריתא קאמר הו"ל לאותובי מסיפא נמי. ותו פריך עליה הגע עצמך וכו'. לכן אתא יאודה בר ספרא לתרוצי מלתיה וקאמר צא מהם שבת שכבר למדנו שאין חגיגה דוחה שבת ממאי דאית לה תשלומין כדפריך עליה ברישא וא"כ נשארו ששה וכי תימא לימא דנקט ז' לומר דכל ז' ראוים לחגיגה כדפריך עליה מברית' דפסח ס"ס יקשה דמת"ל תחוגו ומוכרח לרבות י"ט האחרון ומעתה שבעה דקרא דוקא עם י"ט האחרון ונמצא דהשתא דיליף י"ט האחרון מתחוגו אותו ניחא דרשא דשבעה לבר משבת דמסתברא דקרא דייק טפי. ופירוש הרב קרבן העדה בסיום הירושלמי לא נהירא כלל כאשר יראה המעיין. למדנו מהירושלמי הלז דל"צ קרא לחגיגה דאינ' דוחה שבת ולפי פירושנו גם ר' יאודה בר ספרא גופיה הדר ביה דלא אצטריך קרא להכי ואתיא כסוגית יומא וסוגית כיצד צולין ועלייהו סמיך רבינו. וק"ק על מהר"ם מטראני בקרית

ספר דאייתי בדין זה דרשא דוחגות' וסוגית כיצד צולין כגירסת התוס' דגרסי קמ"ל כיון דלא דחיא שבת לא דחיא טומאה ע"ש והדבר ברור דרבי' גריס כגירסא רש"י וכן כתבו רבנן בתראי ומהירושלמי הנז' יש להשיב על הרב לח"מ דמשום דקשיתיה ההיא דא"ל ב"ה לב"ש פ' ב' דביצה דף ך' דזו קבוע לה זמן הוצרך לומר דלהכי אצטריך קרא דוחגות' לומר דאינו דוחה שבת משום דאינו קבוע גמור וכו' ע"ש דהרי הך בריתא דב"ש וב"ה מתניא בירושלמי פ"ב דביצה ופ"ב דחגיגה. ואפ"ה קאמרי בירושלמי פ"ק דחגיגה דלא אצטריך וחגותם לחגיגה דלא דחיא שבת. ולא עוד אלא דבתלמודא דידן איירו ב"ה וב"ש בעולה ראיה. ובירוש' קאמרי הכי א"ל ב"ה לא אם אמרתם בנדרים ונדבות שאין זמנן קבוע תאמרו בחגיגה שזמנה קבוע א"ל ב"ש חגיגה אין זמנה קבוע שאם לא חג וכו' א"ל ב"ה חגיגה זמנה קבוע שאם לא חג וכ' ע"ש. ולפום הך לישנא משמע דפליג בשלמי חגיגה אי מקריבין בי"ט כמ"ש התוס' בחגיגה דף י"ז ונמצא דאחגיגה גופא אמרו דקביע לה זמן לפי הירושלמי.

ומזה אבא אעי"ר על דברי הר' מש"ל פ"ג דאבל דין י' במ"ש על דברי הירושלמי שם פ"ב דחגיג' ופ"ב דביצ' והן קדם נקדים לשון הירושלמי והכי אתמר. א"ר יוסי בר בון רשב"ל הוה עבר קומי סדרא ושמע להון קראי ההן פסוקא ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' למחרת היום ההוא אמר מאן דמפסק לה כב"ש מאן דקרי כולא כב"ה ניחא עולות למחרת היום ושלמים למחרת היום ואין שלמים באים כב"ש אר"י בר בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר ע"כ. והרב משנ' למלך שם הפליא עצה בהא דקאמר דדוד מת בעצרת וכו' וריש מילין תמה דאם הכונ' דהכל מטמאין לנשיא אפילו כהנים א"כ היו טמאי מת ובעו הזאה ג' וז' ואיך הקריבו למחר וכי תימא דל"ד אלא ביום הז' לאחר שהזו וטבלו הרי כתבו התוספות פ' תמיד נשחט דטמא איך משלח והא בעי סמיכ' וכ"ת דעולות היו עופות וכו' אכתי שלמים לא משכחת לה וכ"ת דשלמים היו ממעש' בהמ' הרי בעי לאוקומי קרא אף כב"ש ולב"ש שלמי חגיג' אינן באים מהמעשר ואולי נאמר דשלמים אלו היו שלמי שמח' וכו' עש"ב וברוחב. וק"ק במאי דהוקש' לו דאי נימא דהשלמים ממעשר ולא בעי סמיכ' הרי לב"ש שלמי חגיג' אינם באים מהמעשר והירושלמי בעי לאוקמיה קרא לב"ש ונדחק דאולי דשלמים אלו שלמי שמח'. דהרי בלאו הכי מ"ש בירושלמי דשלמים אמאי למחרת והלא שלמים קריבין בי"ט לב"ש מוכרח דאיירי בשלמי שמח' דהרי לפי הירושלמי שלמי חגיג' לב"ש אין קריבין בי"ט כמדוב' וכמ"ש התוספות בחגיג' דף י"ז דמהירושלמי משמע דאף בחגיג' פליגי דב"ש ס"ל דאין חגיג' קריבה בי"ט ולפ"ז מוכרח דמאי דתנן בש"א מביאין שלמים היינו שלמי שמח'

וכמו שכתבו המפרשים ולפ"ז מאי ק"ל להרב מש"ל ונרא' בעיניו דוחק לאוקמי' בשלמי שמח' ונקיט לה בלשון אולי הרי לדעת הירושלמי חגיג' לב"ש אינה קריב' בי"ט ומוכרח דאיירי בשלמי שמח'. ותו ק"ק דלדעת הרב השתא דמצדד אצדודי דביום הז' הקריבום ובעצרת עסיקינן איך נחה דעתו דאיירי בשלמי שמחה הרי שלמי שמחה אין להם תשלומין אלא חייב כל ז' בשמח' דבר יום ביומו והכא דעסיק בעצרת בששה ימים אחריו לא משכחת לה שלמי שמח' דהוא חול ומאן דכר שמיה שלמי שמח' דאין להם תשלומין וכמו שהאריך להוכיח הרב ארח מישור דף מ"ג ומ"ד עש"ב. ותו ק"ק על הרב במה שצדד דהעולו' ראיה שהקריבו היו עופות דלא בעו סמיכ' דהרי קרא כתיב ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות למחרת היום ההוא פרים אלף אלים אלף כבשים אלף ונסכיהם וזבחים לרוב לכל ישראל והרי מפורש בכתוב דהעולות היו פרים אילים וכבשים ואיך צדד הרב דהעולות היו עופות אלא דהוקש' לו משלמים. הן אמת דגם לדעת הירושלמי דהני עולות הם עולות ראיה שהיו אוננים ולא הקריבום בעצרת והקריבום למחר. יש לחקור דהא קרא כתיב פרים אלף אלים אלף כבשים אלף ואי ס"ד עולות ראיה נינהו מכדי שלשת אלפים עולות אקרוב ותו לא והרי עולת ראיה כל ישראל חייבים ואיך הקריבו ג' אלפים לחוד והרי רבבות אלפי ישראל היו שם ברגל והי"ל להקריב כלם. ואולי דהירושלמי ס"ל דמשום כבודו של דוד נטמאו רוב צבור וכמ"ש בירושל' פ' כ"ג דנזיר דלכבוד נשיא עשאוהו כמת מלוה והכי אמרי' בתלמודין בפסחים דף ע' כגון שמת נשיא ואיטמו. ופשו הני שלשת אלפים שלא נטמאו והקריבו למחר עולות ראיה ומה שלא הקריבו לבית הלל בי"ט היינו משום שהיו אוננים ואף דאנינות של דבריהם הוא כבר כתב הרב מש"ל שם דמשום טרדא היו אסורים באכילת קדשים כמ"ש ביומא דף ע"א ע"ש בדברי הרב באורך ומיהו זוהי שיטת רש"י שם ביומא. אך התוס' ס"ל דמשום טירדא לא איתסר באכילת קדשים ומ"ש בש"ס התם הכונ' דמשום טירדא גזרי' שיאכל בכיפור שאסור באכיל' כמ"ש הריטב"א בחידושיו שם וכ"כ בתוספות ישנים ומהר"ר צבי בתשובותיו סי' קנ"ז ע"ש. ולפ"ז צ"ל דס"ל לתוספות ודעמייהו דאנינות דנשיא עשאוהו כאנינות ממש לאוסרו באכילת קדשים שלא כדברי הרב מש"ל ומשו"ה אף שהי' י"ט איתסרו באכילת קדשים משום אנינות דנשיא. ועוד צריך לומר לפ"ז דמאי דכתיב בסיפיה דקרא זובחים לרוב לכל ישראל היו שלמים בעלמא כשנטהרו אחר זמן כל יש' והני זבחים בתראי לא היו מוצאי עצרת ואינו מספיק והדבר צריך תלמוד. גם תחלת לשון הירושלמי הנז' צריך ביאור ומה שפי' הרב שדה יהושע אינו מספיק ומה שפירש הרב המפרש הנז' אינו מתישב יפה בחון בהם וחקור מהם והיו עיניך רואות והיותר נרא' דהפי' דר"י

בר בון אמר משמי' דר"ל מאן דמפסק כב"ש ומאן דקרי בכול' בב"ה אלו הם דברי ר"ל. והשתא מפרש לה. דמאי דקאמר מאן דמפסק כב"ש היינו משום דקש' אליבא דב"ש ניחא עולה וכו' ולכן מאן דסבר כב"ש פסק לקרא בסכינא חריפא ויזבחו לה' זבחים שלמי שמח' ביום ההוא ולמחרת עולות ראיה ושלמי חגיג'. והשתא מפרש מאי דאר"ל מאן דטרי כולה כב"ה וא"ר יוסי בר בון דהפירוש הוא דהקריב הכל למחרת אף דקרבן עולות ושלמי י"ט בי"ט משום דהיו אוננים ומצד זה לא קרבו בי"ט וזה כונת ר"ל באומרו מאן דקרי כולה כב"ה. וטעמא דקאמר דמאן דלא מפסיק אתי כב"ה והיינו טעמא שהקריבו למחר' משום אנינות. בשגם מצי אתי לכאור' כב"ש. אפשר דאי לב"ש מטעם אנינות לא אקרוב שלמי שמחה דשרו לאקרובי בי"ט אבל עולות בלא"ה אין קריבין בי"ט וא"כ הו"ל לכתו' ולו' ויזבחו לה' זבחים למחרת היום ההוא ויעלו עולות וגו' דזבחים היינו חידושא למחרת ומדקאמר למחרת בתר זבחים ועולות אתי כב"ה דלדידהו כחדא שריין לאקרובינהו בי"ט ונדחו למחרת משום דהיו אוננים אמטו להכי אמר ר"ל מאן דקרי כולה כב"ה דלב"ה ניחא טפי דכתיב למחרת בסוף כדאמרן. שוב אשוב למאי דהוינן בה דהכתוב הוא הי' מונה שלשת אלפים ואי הני עולות ראיה הוו טפי להו טובא כנגד כל ישראל ואף מה שנדחקנו בסמוך. התינח להא דדוד מת בעצרת אבל למאי דקאמר דמאן דמפסק כב"ש וטעם שלא הקריבו העולות ביום ההוא משום י"ט לאו מטעמא דאנינות א"כ הדק"ל מאי איריא שלשת אלפים. ואולי סבר הירושלמי דמאי דמני הכתוב הם עולות נדבה דעולות ראיה חובת גברא נינהו ולא מני להו אלא דגלי קרא דזבחים דוקא אקרוב ביום ההוא ועולות למחר ומני לעולות נדבה וכל זה דוחק עוד זאת אדרש דלפי הירושלמי לב"ש שלמי חגיג' אין קריבין בי"ט כמדובר וא"כ מאי פריך הכא לב"ש דעולות ניחא למחר אלו שלמים אמאי למחר הא לב"ש שלמים קריבין בי"ט ומאי קושיא לימא דהוו שלמי חגיג'. ולולי דברי התוספות בחגיג' דף טו"ב שכתבו דמהירושלמי משמע דאף בחגיג' פליגי הוה מצינן למי' דמ"ש בירושלמי בויכוח ב"ש וב"ה חגיג' אי זמנה קבוע אם לא כונתם על עול' ראיה כמפורש בתלמודין בביצ' דף ך' ולאו דוקא חגיג' ממש דבשלמי חגיג' מודו ב"ש ובזה היו שוים הבבלי והירושלמי וכ"כ בס' שושנים לדוד אמנם לדעת התוספות איכא למידק כדדיקינן ומהרש"א בחי' הלכות כתב על דברי התוספות הנזכר וז"ל ולמ"ש התוספות לעיל בשלמי שמח' יש להם תשלומין וה"ל אין זמנה קבוע ולא קריב בי"ט ק' דא"כ באיזו שלמים וכו' עיין שם וגדול' מזו ק' על התוספות דהם כתבו שם בחגיג' דף ו' דאמרו בתוספתא דהשמח' יש לה תשלומין מה שאין בשתיהן. והתוספתא מייתי בריתא דב"ש וב"ה כנסחת הירושלמי תאמרו בחגיג' שזמנה קבוע

וכו' ע"ש ולפי ההיא תוספתא שאין בעולת ראיה וחגיג' תשלומין מוכרח דהאי חלוקה דאיירו בה ב"ש וב"ה הכא שאם לא חג בראשון וכו' איירי בשלמי שמחה דאינהו יש להן תשלומין לפי התוספתא דמייתו לעיל דחגיג' ועולת ראייה אין להם תשלומין. והשתא לפי התוספתא מוכרח דחגיג' ל"ד אלא הכונ' שלמי שמחה גם בירושלמי נימא דחגיג' לאו דוקא והכונ' עולת ראיה כמפורש בברייתא דתלמודין. ואולי דתוספות לא הוי גרסי בתוספתא כנסחתנו וגם בנסחתנו ל"ג כההיא נוסחא שהביאו בדף ו' וכבר כתבו הפר"ח בפ' זה והרב ארח מישור דף מ"ג דאין מקום לנסחא ההיא שכתבו התוספות. ועוד הי' לי להאריך במנינים אלו ולדקדק בדברי האחרונים ודי בזה.

סימן עט

בענין קרבן הגרים כשיתגיירו עט לדבר דברות שתים והניחו יתרם הלא ישאירו.

כתב הרמב"ם ה' מעה"ק פ"א דין ו' וקרבן הגר והוא עולה מן הבהמ' או ב' בני יונה וכו' או שתי בהמות אחת עולה וא' שלמים וכ' ה' קרית ספר וז"ל ואי מיתי ב' בהמות א' עולה וא' שלמים כהרצאת קרבן ישראל דכתי' וכו' ואף על גב דאמרי' לכם הקשתיו במקצת ס"ל להרב ז"ל דהיינו דהיכא דמייתי קרבן עוף עכ"ל ונרא' דכונתו דדוקא היכא דמייתי קרבן עוף מעיט דלא ליתי שלמים דלכם הקשתיו במקצת אמנם כי מייתי בהמות מצי לאתויי עולה ושלמים ב' בהמות כמ"ש רבינו וק"ק דלשון הברייתא בכריתות דף ט' כך היא שנויה אי מה אתם עולה ושלמים אף הם עולה ושלמים ת"ל ככם כגר יהי' לכם הקשתיו וכו' ע"ש הרי דאמאי דקתני אי מה אתם עולה ושלמים דהיינו כמו שהקריבו במדבר אף הגרים יביאו עולה ושלמים דהא קתני לכם הקשתיו דלא בעי' שלמים וא"כ אעול' ושלמים שהקריבו במדבר מבהמות מעיט גרים משלמים ואיך כתב דס"ל להרב דמיעוט שלמים להיכא דמייתי קרבן העוף הא ברייתא אבהמות דהקריבו במדבר מעיט שלמים אמנם הדבר ברור דהא דמעיט בבריתא היינו שלא יהי' חובה על הגרים לאתויי ב' בהמות עולה ושלמים כדרך שהקריבו במדבר ת"ל לכם הקשתיו וכו' ותיסגי בעולת בהמה א"נ בעולת העוף אמנם אי בעי הגר להביא ב' בהמות עולה ושלמים מצי אתויי דהכתי' כאשר תעשו כן יעשה מה אתם עולה ושלמים אף הוא עולה ושלמים כדכתי' בבריתא הקודמת לזו. והתוספות כתבו ת"ל ככם כגר הוה מצי למימר כדלעיל לעוף אתרבאי עכ"ל הנה דעתם דעת עליון דתנא דבריתא זו נמי סבר לדרשא דלעיל דתניא מנין לרבות את העוף ת"ל אשה ריח ניחוח לה' איזהו דבר שכלו לה' הוי אומר זו עולת העוף. ואם כן מינה נשמע דאי בעי אתויי עולת בהמה לה' מחייב לאתויי נמי בהמה לשלמים

וכדרב פפא דאמר לעוף אתרבא לעולת בהמה לא כ"ש. ומ"ה כתבו דהאי תנא הומ"ל כד"עיל לעוף אתרבאי. אמנם מדברי רש"י משמע דרוח אחרת אתו שכתב וז"ל לכם הקשתיו במקצת ולא כל קרבנותכם. ומיהו עולה מסתמא דמכשרא דכלה כליל עכ"ל עין רואה דמסברא קאמר להך תנא דעולה מכשרה ולא מפיק לה מכ"ש דעולת העוף ואי ס"ל לרש"י כהתוס' הול"ל דעולת בהמה מכשרא מכ"ש דעוף ונראה דדעת רש"י ז"ל דהני קראי משמעות דורשין איכא בינייהו דלתנא דברייתא קמיתא דריש ורבי עולת העוף מדכתיב אשה ריח ניחוח וכו' ומינה דעולת בהמה סגי ולא בעי שלמים כדר"ף והאי תנא דבריתא זו דדריש לכם הקשתיו מזה משמע ליה דעולה מהניא ואפי' דעוף דכולה כליל דלכם הקשתיו במקצת במיני דמים וז"ש ומיהו עולה מסתמא וכו' והיינו אפי' עולת העוף. ורווחא שמעתתא אליבא דרש"י דהך תנא לא יליף אלא מלכם הקשתיו ולא מייתי לה מכ"ש דעול' העוף ואנכי הרואה דבריתא דספרי תניא דמסייעא לשיטת רש"י הלזו וכך היא שנויה בספרי בפי' נסכים. ועשיתם אשה מן הדמים וכו' מה אתם מין דמים אף הגרים מין דמים אי מה ישראל בדם בהמה אף הגרים בדם בהמה ת"ל לכם הקשיתיו ולא הגרים הקשיתים בדם בהמה ר' אומר מה ישראל וכו' אי מה ישראל בדם מילה ובזבחי שלמים אף הגרים בדם מילה ובזבחי שלמים ת"ל ועשה אשה ריח ניחוח לה' אמרת צא וראה איזהו מין דמים שכולו עולה לאישים ואין לך הימינו היתר אי אתה מוצא אלא בעולת העוף ע"כ דהרי דמאן דדריש לכם הקשתיו אתא לאפוקי שלא יצטרך הגר בהמה ומהכא מפיק דסגי ליה בעולת העוף דאע"ג דאשה ריח ניחוח עולה משמע וכדדריש ליה נמי בש"ס ברישא דהאי ברייתא דלכם הקשתיו מ"מ לא בעי כאידך תנא דהיינו עולת העוף דוקא משום דבהמה עורה לכהנים דלא משמע ליה למעוטי עולת בהמה כיון דגם היא כלה כליל ולא סבר למעוטה משום עורה ומ"ה יליף עולת העוף מלכם הקשיתיו ורבי בספרי סבר כאידך תנא ומרבה עולת העוף מאשה ריח ניחוח כאמור. וראיתי בפי' ספרי כ"י מיוחס להראב"ד ז"ל שכ' וז"ל ר' אומר אפשר לפרש דאיכא בינייהו בדיעבד דלת"ק לכתחילה צריך מין דמים ולר' דאמר לא באו לברית משמע דאינו גר כלל עכ"ל ומלבד שהוא דוחק הרי ידוע דכתבו מן הראשונים ומן האחרונים דבאוריתא ליכא לפלוגי בין לכתחלה בין דעבד וליכא לאוקומי קרא לכתחלה לחוד כמו שהארכתי בזה במקום אחר והגם דבקדשים נראה דלכ"ע בעינן שישנה הכתוב לעכב מ"מ נראה ברור דהא אי הגר בעי קרבן או סגי לה במילה וטבילה אינו ענין למילי דקדשים. ומאי דכתבינן בעניותין דמשמעות דורשין איכא בין ת"ק ור' מסתברא לפק"ד וראיתי להתוס' שכתבו הובאו בדפוס פפ"ד וז"ל לעוף אתרבי תימה זב וזבה יוכיח דאיתרבו לעוף ולא בהמ'

עכ"ל ואפשר ליישב דשאני הכא דכתיב כאשר תעשו כן יעשה מה אתם עולה ושלמים אף הוא עולה ושלמים הרי דילפי' מקרא דאי בעי לאתויי ב' בהמות עולה ושלמים כדרך שהקריבו במדבר מצי אתויי אלא דשוב יליף מהך קרא דאשה ריח ניחוח דתיסגי בעולת העוף וא"כ ודאי מצי לאתויי עולת בהמה ולא דמי לזב וזבה. דלא כתב קרא בהו בהמה כלל אמנם הכא הכתיב כאשר תעשו כן יעשה כאמור ומעולם לא אסתפ' ליה לתלמודא אי מצי לאתוי עולת בהמה דהא ודאי פשיטא ליה אלא דפריך דלא תיסגי ליה עולת בהמה וליתי בהדה בהמה לשלמים ואהא משני שפיר רב פפא לעוף אתרבי לעולת בהמ' לכ"ש דסגי בעולת בהמה ולא בעי שלמים. וא"כ מה יוכיח הוכח עזב וזבה הלא לא איירינן אלא אי בעי בהמה לשלמים נמי אבל עולת בהמה פשיטא לן דמצי לאתויי כיון דכתיב כאשר תעשו וכו' כמדובר. ומה נעמו דברי הש"ס דקאמרי אדרב פפא ועוף היכא אתרבי דת"ר וכו' הורה לדעת הש"ס דדברי ר"פ בנויים אהך ברייתא ובהכי לא קשה קושית התוס' דהא דריש מה אתם עולה ושלמים וכו' כאמור וגם דלא קאי ר"פ כאידך ברייתא דמרבה עולת העוף מלכם הקשתיו כנז' דכי דרשת לכם הקשתיו וכו' תו ליכא לאקשויי דליתי שלמים ולא אצטרי' לשינוייא דר"פ אמטו להכי הש"ס גלה סודו דס"פ דאהך ברייתא קאי וק"ל.

סימן פ

נאחז בסבך אגב גררא. מה משפט לאשר בא לחסות תחת כנפיו בזה"ז אישו"ר גיורא. **כתב** הרמב"ם מה' מחוסרי כפרה פ"א דין ב' גר וכו' אינו ממחוסרי כפרה שקרבנו עכבו להיות גר גמור ע"ש. הלא טוב אמנ"ה מודעת זאת דאפ"ה מקבלים גרים בזמן הזה וכשיבנה ב"ה ב"ב יקריב קרבנו כמש"ר פי"ג דאיסורי ביאה דין ה'. וראיתי בפירוש כ"י מיוחס להראב"ד שכ' בפ' שלח בסוף פ' נסכים וז"ל וא"ת היאך מקבלין גר בזמן הזה וי"ל דשאני הכא דלא אפשר אבל יותר נראה לפרש דבהדיא אמרי' בכריתות דאין הקרבן אלא להכשיר בקדשים עכ"ל ודברי תימה הן דהרי בכריתות דף ח' ע"ב אתמר בהדיא כדברי רבינו וז"ל ות"ק מ"ט לא תני גר כי קתני מדעם דשרי למיכל בקדשים גר כי קמייתי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל. הרי מפורש דהקרבן לאכשורי נפשיה ואמרי' תו התם דף ט' ת"ר גר בזה"ז צריך שיפריש רובע לקנו וכו' ובטלה מפני התקלה ע"ש וכתבו התוס' הנדפסים בדפוס פפ"ד וז"ל צריך שיפריש רובע לא דמי לזבה ויולדת דלא מיפרשי משום דקרבן שלהם להכשירן בקדשים אבל גר מביא קרבן להתירו בקהל ע"כ. ואף דאמרינן התם דף ח' ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיב"א קינו הרי כתב רש"י שם

דאפי' רבנן ס"ל כראב"י דלאשתרויי הוא דמייתי אלא דלא מקרי מחוסר כפרה ע"ש וכבר פירש רבינו בדין זה דאינו אוכל בקדשים לפי שעדיין לא נעשה ככשרי ישראל. עוד יש לתמוה על הפירוש הנזכר דמותי' ומפר' היאך מקבלים גרים בזה"ז והדבר תלמוד ערוך שם דף ט' דאמרינן אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים אמר ר"א בן יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בתוככם וגו' ופירש"י וכי יגור וכו' לדורותכם אע"ג דליכא מקדש הרי דהש"ס יליף לה מקרא ומאי פירוקא. ודע דרבינו הכא הדר מר משמעתי' שכתב בפי' המשנה ריש פ"ב דכריתות דלרבנן כיון שמל וטבל מותר לאכול בקדשים עש"ב ודבריו כאן בחיבור ברורים שכן ראוי להיות חוזר ממ"ש בפירושו דהרי בריתא סתמית תניא גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קנו ושקיל וטרי בה הש"ס ומסתמא אתיא כרבנן. ושוב ראיתי להרב באר שבע בריש כריתות דהק' עמ"ש רבינו בפי' וכ"כ רע"ם מהברייתא הנז'. וק"ק על הרב חזון נחום דבריש פ"ב עמד בזה ולא הקשה להם מברייתא הנז'. אמנם ראיתי להרב בה"ז מרתח קרתח על הרב ב"ש דתלי בוקי סריקי ברבוואתא ופירש דכונ' רבינו זרע"ם בפי' דמשמל וטבל לאו ערל וטמא הוא ומה שאינו אוכל היינו שאין שם ישראל עליו וכו' והכריח פי' מדכתבו ולא חשיב מחוסר כפרה ועוד דהוה להו לכתוב וק"ל כת"ק זהת"ד עש"ב ונוראו' נפלאתי על הרב ברכת הזבח שהטיח דברים על הב"ש והדבר ברור כדברי הרב ב"ש ואם הרב ז"ל בעי למשכוני נפשיה אגב דוחקא מה כל החרדה על הרב ב"ש. ותו דלפק"ד אפי' בכלל דוקא לא יתכן בלשונם שכתבו. ותו דרבינו כתב בפירושו וז"ל ת"ק סבר הואיל שמל וטבל מותר לאכול בקדשים והקרבן מצוה בעלמא ור"א אומר שהוא אסור לאכול וכו' ואין הלכה כראב"י עכ"ל הרי שהוסיף על לשון רע"ם וכתבו הקרבן מצוה בעלמא דמוכח דמ"ש דלת"ק מותר לאכול בקדשים היינו מותר ממש ור"א אוסר. ותו הרי שכ' ואין הלכ' כראב"י וגם כ' אח"ך דנקט ד' לאפוקי מראב"י ע"ש הפך השני דיוקים שדקדק דקאמר ולא חשיב ולא כתבו וקי"ל כת"ק והרמב"ם כתב לאפוקי וכו' ואין הלכ' כראב"י והדבר הקש' איך לא ראה לשון רבינו בפירושו וכתב דלשונו כלשון רבינו עובדיא. הגם הלום ראיתי בס' שושנים לדוד הנדפס מחדש הביא מהרמ"ח שכת' כדברי הרב בה"ז והשיג על הרמ"ח ע"ש וק"ק על הרב חזון נחום דנרא' דשפר קדמיה מה שפירש הרב בה"ז בדברי רבי' בפי' והרע"ם ע"ש.

סימן פא

שאלת חכם על לשון רבינו הרב משנה למלך פ"ז דמלכים. משום יתובי דעתא לתת לו מהלכים

בדיק לן מר בלשון הרב מש"ל פ"ז דמלכים דין ח' שכ' דגבי בית ליכא מיעוטא. וזה פלא דהרי כתיב מי האיש אשר בנה בית חדש. עד כאן דברי מר נר"ו.

תשובה בי אדוני מלתא די מלכא שאל יקירה ואם בעיניו יפלא היא נפלאת לכל מראה עינו וכבר לימים ראשונים זה כמה וכמה שנים אתשיל' בי מדרשא. וכזו חמות"י ראיתי או"ר בגליוני עטרת ראשי אבא מארי ז"ל שכ' על דברי הרב מש"ל הללו שכ' גבי מחזיר גרושתו נרא' דה"ה גבי בית דאם מכרו וחזר ולקחו אינו חוזר ומיהו אפשר לומר דשאני אשה דכתיב בה חדשה למעוטי מחזיר גרושתו אבל בית דליכא מיעוטא אפשר דאפי' מכר וחזר ולקח חוזר עכ"ל הרב מש"ל וע"ז כ' עטור אמ"ן וז"ל שמעתי מקשים דדבריו תמוהים טובא דגם גבי בית איכא מיעוטא דכתיב מי האיש אשר בנה בית חדש והרב מר גיסי כמוהר"ר יונה נבון יישב קצת דגבי קרא דכי יקח איש אשה חדשה מיירי בנושא אשה דלא יצא בצבא ואפי' לספק מים ומזון ולתקן דרכים אבל החוזרים מעורכי המלחמ' כגון בנה בית ולא חנכו וכו' הם מספקים מים ומזון וכו' ובקרא דכי יקח איש אשה חדשה מרבינן מדכתיב יהיה לביתו לחנך הבית וכו' דאינו זז מביתו וא"כ נמצא דבהכי קרא דכי יקח איש אשה חדש' דמעטינן מינה מחזיר גרושתו ליכא שום מיעוטא בבנה בית וחנכו דהרי מדכתיב יהיה לביתו נפקא וזהו כוונת הרב מש"ל דגבי בנה בית וחנכו ליכא מיעוטא כדמעיט באשה ולזה אפשר דאפי' מכר וחוזר ולקח דשנייה מבונה בית חדש לא חנכו דאף דחוזר מספק ומתקן וזהו כונ' הרב עכ"ל. ואנא חלא בר חמרא לגבי אבא ולגבי דרב מר גיסו הוא עטרת החיים מורי הרב זלה"ה אנא דאמרי מאן יהיב לן עפרא מתותי כרעיהו ויהי כחול שקולט העי"ן דהדבר ברור דאין זה כוונת הרב מש"ל מכמה טעמי ראשון הוא דלדבריהם דרבנן הרב קאי בבנה בית וחנכו וצדד דכיון דלא כתיב ביה מיעוטא ה"ה אם מכרו וחזר ולקחו וחנכו שקול ישקל לבנה בית וחנכו וא"כ לצד זה מכר וחזר וקנה וחנך לא יצא בצבא ואינו זז מביתו. ואלו הרב מש"למ אמר דמכר וחזר ולקח חוזר הרי דהרב אייריי בבנה בית ולא חנכו דדיניה דההוא גברא למיפק וחוזר בו לספק ולתקן דרכים ועלה קאי הרב דחוזר ולא אייריי בבנה הית וחנכו דאינו זז מביתו כמדובר ותו דדין מחזיר גרושתו ובנה בית על מכונו ששנינו במשנתנו ומחזיר גרושתו דנקט הרמב"ם בדין זה דבהו אייריי הרב ז"ל אכל במחזיר גרושתו וארסה ובנה בית ולא חנכו כמבואר בא"ר לח"י רוא"י. ותו דהגם דאשה חדש' כתיב גבי נושא מינה שמעינן גבי ארס וממעטינן אם ארס מחזיר גרושתו כמבואר בסוטה דף מ"ג ברש"י וה"ה נמי נימא דהגם דבית חדש כתיב גבי בנה ולא חנך נילף מינה לבונה וחנכו. ותו דאיך נאמר דמכר וחזר וקנה ולא חנך יצא יצוא וליתיה בחזר' ואם מכר וחזר וקנה וחנך לא זז משם

כלל דהתם כתיב חדש ובחנך לא כתיב חדש ואין זו סברא דלקתה מדה"ד ואשר אני אחזה דאפשר דכונת הרב באומרו דגבי בית ליכא מיעוטא היינו דליכא מיעוטא להכי והיה טעמו דגבי בית מאחר דכתיב אשר בנה בית אי לא כתב חדש הו"א דקפיד קרא שהוא יבנה הבית לאפוקי ירש ולקח ואשר ניתן לו במתנה אבל השתא דכתיב חדש כל שחדש הוא לו בכלל וכ"כ רש"י שם בסוטה דף מ"ג ע"א וז"ל ואחד הלוקח בית בנוי שהרי אצלו הוא חדש ובגמרא מרבינן ליה מקרא עכ"ל הרי דכ' רש"י דחדש אצטריך לומר דה"ה לוקח דחדש הוא לו ואף דבש"ס שם מיתי בריתא דמרבה לי' מדכתיב מי האיש אפשר דהא והא אצטריך דאי לאו דכתיב חדש לא דרשינן רבוייא דמי האיש להכי ואי לאו רבוייא לא דרשינן חדש הכי וכן משמע מדברי רבי' הלל בפירושו לספרי כ"י באופן דחדש דכתיב גבי בית אצטריך לרבויי לוקח ודכוותיה דחדש הוא לו וא"כ לית לן למעוטי מינה מכר וחזר וקנה דלא מיתר לן משא"כ דכי יקח איש אשה חדש' דמייתר חדשה לאפוקי מחזיר גרושתו וז"ש הרב דגבי בית ליכא מיעוטא זה אפשר ליישב קצת דברי הרב. אמנם כל זה איננו שוה לי דהן לו יהי דחדש אצטריך לגלות דאף לקח ודכוותיה מ"מ איך אפשר לומר דה"ה מכר וחזר וקנה חוזר מעורכי המלחמ' והא חדש כתיב ואין זה חדש ומשמעותיה דקרא דיהי' חדש אצלו לכל הפחות והא ביתא קמן נושנת היא. ועוד שמעתי מקשים על הרב דאשתמיטיה דברי הרשב"א בסוף חידושיו לברכות וז"ל בנה בית חדש וקנה כלים חדשים ירושלמי לא סוף דבר חדשי' אלא שאפי' שחקים חדשים הן לו וכ' הראב"ד דחדשים דנקט למעוטי מכרן וחזר וקנה אותן כמו שאמרו באשה חדש' למעוטי מחזיר גרושתו שאינו חוזר עליה מעורכי המלחמ' עכ"ל הרי דהראב"ד יליף לכלים דמכרן וחזר וקנאם דמי למחזיר גרושתו וה"ה נימא גם בית דאם מכרו וחזר וקנאו ליתיה בחזר' ומאי אסתפק ליה להרב ע"כ שמעתי ודברי הראב"ד והרשב"א הללו מסכימים למה שכתבתי דאף דנימא דבית חדש להורות נתן אפי' לקח מ"מ ממילא שמעי' דמכר הבית וחזר וקנ' אינו בכלל דהא חדש בעינן שהרי אף דחדשי' דאמרו שחקים בכלל דחדשים הם לו מ"מ ממילא אמעיטו מכרן וחזר וקנאם כמ"ש הראב"ד ואף שיש לחלק קצת לא נהיר. עוד כ' הרב מש"ל וז"ל והא דתנן ר' יאודה אומר אף הבונה בית על מכונו לא הי' חוזר וכ' רבינו בפירוש המשנה ואין הלכה כר"י אפשר לחלק וכו' ואעיקרא בפסק שפס' רבינו דאין הלכ' כר"י לא ידעתי מנ"ל דת"ק חולק וכו' ע"ש ולא זכר דבתוספת' דסוטה פ"ו מפורש להדיא דהוא פלוגת' דת"ק ור"י וכך היא שנויה נפל ביתו ובנאו הרי זה חוזר ר' יאודה אומר אם חדש בו דבר חוזר ואם לאו אינו חוזר ע"כ הרי בהדיא דלת"ק חוזר. (בין כתיבה להדפסה בא לידי ס' שביתת י"ט ובסוף

לשונות הרמב"ם הקש' משמי אני הצעיר קושיא זו. ועוד הקשה משמי קושיא ראשונ' דאתאן עלה מדכתיב בית חדש וזו של כת הקודמין כמבואר לעיל בדברינו. ותו דאפיקיה בלשון קרא תגר וחס לזרעא דאבא שיאמר לשון זה על רבינו הרב מש"ל. ועמ"ש שם. ואין להאריך). ומ"ש עוד הרב דבגמרין מייתי תנא אם הוסיף דימוס וכו' ובירושלמי שקלי וטרו אם סדו בסיד וכו' וכל זה אליבא דר"ש עכ"ל ק"ק דאין זו ראי' לפסוק הלכה אם התלמוד מייתי תוספתא דאתיא כר"י לפרש דברנו ואפי' בבית שמאי דאינ' משנה זמנין דמשכחת מתניתין ומתניתא לפרושי מילתיה. ודברי הירושלמי אפשר דאינו שקלא וטריא רק כולה בריתא דתני ר' יאודה אומר אם חידש וכו' וכל זה מהברייתא. והנה מחזיר גרושתו שאמרו לא פורש אם הוא דוקא מן הנשואין או אף מן האירוסין וראיתי להרב הלכות קטנות בח"ב סימן קע"ו שהביא מ"ש בירושלמי פ"ק דמ"ק אמאי דתנן אין נושאים נשים במועד אבל מחזיר גרושתו הדא דתימא מן הנשואין אבל לא מן האירוסין וכ' וז"ל ומה שלא חילק בירושלמי גבי חוזר מעורכי המלחמ' אפשר דהוא הדין מא"נ משום דהתם בעינן אירוסין חדשים ממש דכתיב כי יקח איש אשה חדשה עכ"ל הרי דהרב ספוקי מספ"ל אם בעורכי המלחמה שאמרו דמחזיר גרושתו אינו חוזר הוא דוקא מן הנשואין או אף מן האירוסין. ולפום ריהטא היה נראה דמחזיר גרושתו סתמא אמרו במתניתין ומתניתא וגם הרמב"ם נקט סתמא והיינו בין מן האירוסין בין מן הנשואין שהרי כ' מהר"ם מטיבולי הביאו בס' יד אהרן א"ח סי' תקמ"ו דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דמחזיר גרושתו במועד אפי' מן האירוסין דאעפ"י שלא כנסה עדיין אין שמחה אלא באשה חדשה שלא גרשה מעול' וס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי דמפליג התם פ"ק דמ"ק בין מחזיר גרושתו מן הנשואין למן האירוסין עכ"ד ולפ"ז דהרי"ף והרמב"ם סברי דמדלא מפליג בתלמודא דידן התם גבי מחזיר גרושתו במועד מנשואין לאירוסין דלא שנא ודלא כירושלמי וסברי דאין שמחה אלא באשה חדשה שלח גרשה מעולם היה נראה דאפשר דה"ה הכא מאחר דלא מפליג הכא נמי בין אירוסין לנשואין שמעינן דמחזיר גרושתו אף מהאירוסין אינו חוזר דלא מקרייא חדשה כיון שכבר גרשו לזו אף שהיה מהאירוסין. ואולם אעיקרא דברי מהר"ם הנז' אינם מחוורים דודאי מחזיר גרושתו מהאירוסין כיון שלא כנסה וחדשה היא אצלו בנשואין שמחה היא לו וחדשה מיקרייא ואפשר דהרי"ף והרמב"ם מה שהשמיטו למה שחילקו בירוש' התם היינו משום דהוא מילתא דפשיטא דכל שכנסה תחלה והגירושין היו מאירוסין שמחה היא לו וכמ"ש מרן שם בב"י סי' תקמ"ו. ואף שמרן הוקשה לו אמאי השמיטוהו הרי"ף והרמב"ם לא ס"ד דפליגי ולכן פסק כהרא"ש בש"ע דה"ה מן הנשואין. וגם הכא בעורכי המלחמה הוא

דבר הלמד מענינו דדוקא מחזיר גרושתו מן הנשואין אינו חוזר דהרי באירס אשה ולא נשאה טעם החזרה פן ימות ואיש אחר יקחנה ומסתברא דהאי טעמא שייך כל שלא כנסה עדיין אף דגירש מאירוסין ואירש איכא עגמת נפש טובא אם ימות ואיש אחר יכנסנה וכן גבי נשואין הכונס ארוסתו שגירשה מן האירוסין ודאי יש בה טעם ושמח את אשתו ולא ממעטינן באירוסין ונשואין כי אם מחזיר גרושתו מן הנשואין דליתיה בחזרה וליתיה בשמחת שנה אחת וכן משמע ממ"ש רבינו הלל בפירושו לספרי כ"י וז"ל אין לי אלא בתולה דמדכתיב חדשה משמע בנשואיה דאכתי לא נשאת לבעל אלא הויא בתולה דהלוקחה איתיה בתורה הזאת מניין לרבות אלמנה. שנשא אלמנה ושומרת יבם אשתו קרינן ביה א"כ האי דכתי' ושמח את אשתו למה נאמר חדשה מי שחדש' לו דהיינו נשואה מחדש דלא הות גרושתו והחזיר' עכ"ל משמע דמאי דקפדינן הוא דהנשואין יהיו חדשים לו כדבר האמור. וכן ראיתי להרב דבר שמואל בשו"ת סי' רע"ה שכ' בתוך דבריו וז"ל וההיא דמס' סוטה לגבי אותם שאינם חוזרי' מעורכי המלחמה מחזיר גרושתו מן הנשואין משום גזרת הכתוב וכו' ע"ש משמע קצת דמחזיר גרושתו דהכא פשיטא ליה שהיה מן הנשואין דוקא וכן משמע מדברי הרדב"ז ח"ב סימן קס"ד כאשר יראה הרוא' בדבריו ע"ש. ובהא ניחא דהך מיעוטא דחדש' כתביה רחמנא גבי נשואין ומשם אנו למידין לאירוסין דבעינן חדשה לאפוקי מחזיר גרושתו ולכתביה גבי חוזרים מעורכי המלחמ' דקדים או מי האיש אשר ארש אשה חדשה ומשם נלמוד לנשואין. אמנם לדרכינו הנה מה טוב דאי כתב רחמנא או מי האיש אשר ארש אשה חדשה הייתי ממעט מחזיר גרושתו מן האירוסין נמי דהו"א דקפיד דגם הארוסין יהיו חדשים אצלו דגבי אירוסין כתב חדשה להכי כתביה גבי נשואין להורות דדוקא נשואין חדשים אצלו בעינן ומחזיר גרושתו מן האירוסין לא אימעיט וכמדובר:

סימן פב

נוזלים מצל"ע המחלוקו"ת ביני עמודי אי במתנ' בעי מטי שטרא לידיה.
זאת תורת העול' על השלחן הטהור ח"מ סימן ר"ן דין ט' שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו וכו' והוא לשון הרמב"ם פ"ח דזכיה דין י"ח ומכאן הוכיח הריב"ש סימן קס"א דדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן והרשב"א דלא בעינן דמטא שטרא לידיה שלא כדעת הרי"ף ור"ח. ותשובת הריב"ש הלזו אשתמיטיתי' למהר"א רוזאניס הובאו דבריו במש"ל פ"א דמכיר' סוף דין ד' שכ' דבמתנ' לא נחלקו וכ"ע מודו דלא בעינן דלימטי שטרא לידי' וכבר השיג הרב משנ' למלך מדברי הה"מ ספי"ח דגזיל' עש"ב ועוד אשתמיטיתי' תשובת

הריב"ש הנזכר דמבוא' בה דמחלוקתן היא אף במתנ' וכן מבואר מהראי' שהביא הרי"ף בתשו' לסברתו מההיא דנמצא דייתיקי קשור' לו על יריכו הביאוה הרב הנמקי פ"ק דמציעא והריב"ש שם. ותו אשתמיטיתי דברי הה"מ פ"ט דזכי' דין כ"ד ודברי מרן בכ"מ שם. וק"ק על הרב מש"ל דלא זכר שם אלא דברי הה"מ דגזיל'. ועיין להרב בני אהרן סימן ע"ג דף פ"ב ע"ג. וכן מבוא' בנמקי יוסף פ' יש נוחלין בההיא דדייתיקי דהרי"ף פליג גם במתנ' ע"ש. וראיתי להרדב"ז ח"ב סימן ר"א שכ' שהרמב"ם ס"ל כהרי"ף ור"ח ועליהם נהגו לסמוך וכו' והן אמת דהרב הנמקי ספ"ק דמציעא הכי סבר כדעת הרמב"ם וכמ"ש מרן בכ"מ פ"ט דזכי' דין כ"ד אמנם ק"ק דאיך תפס הכי הרדב"ז בדעת הרמב"ם והרי הה"מ והריב"ש ס"ל דדעת הרמב"ם כהרמב"ן והרשב"א דלא בעינן מטא שטרא לידי' והריב"ש הוכיח תוכחת מגול' ממ"ש פ"ח דזכי' כאמור. שוב ראיתי להרדב"ז בח"ב סימן רע"ד שכ' בתחיל' כמ"ש סימן ר"א ובסוף התשו' כתב והריטב"א כ' שדעת הרמב"ם משע' הקנין משתעבד עיין שם. שוב ראיתי תשובות הרדב"ז בחדשות סימן תקמ"ז שתמה על הרב המגיד והאריך בזה. אחז"ר ראיתי תשובת הרב פני משה בראשון סימן ס"ד שהביא מתשובת הר"ן דס"ל דהרמב"ם כר"ח והרי"ף וכדעת הנ"י ותריץ יתיב דין זה דפ"ח שממנו הוכיח הריב"ש לדעת הר"ן והנ"י עש"ב ותשו' הלזו אשתמיטיתי' נמי למהר"א רוזאניס דאיהו בא להשיג על תשו' הרב בח"ב סימן פ"א ואלו הי' רואה תשובתו הנז' הוה נח רוגזי' דשם הביא תשובת הר"ן סימן ל"א ותשובת הריב"ש הנזכר דס"ל דפליגי אף במתנ' ואשתמיטיתי' נמי תשובת הר"ן הנזכר ועיין מה שכתב מרן בב"י סוף סימן ט"ל ובש"ך שם ס"ק ל"ט בתוך דבריו.

סימן פג

מה משפט נבחר אי שטר העומד ליגבות כגבוי דמי. ובא האות אות אחת בארש מאי דשכיח קמיה.

הנה אשו"ר ארש בלבנון הגאון מהר"י קולון שרש צ"ב. ונצר משרשיו ישנו בנותן טעם למאי דנהיגי שלא להשמיט כספים דקי"ל שטר העומד ליגבו' כגבוי דמי ואייתי מתניתא בידי' דברי המרדכי פ' הבע"י וכבר צווחי קמאי עלה מרן בבדק הבית ומהרימ"ט ח"א סימן קי"ט והרב כנסת הגדול' ומהרשד"ם ח"מ סימן ל' והרב שער אפרים סימן עיין וסימן קל"ג ועיין להרב דבר משה בראשונו' ח"מ סימן י"ד והרב בית חדש הגדיל התימ' על מהריק"ו וכ' דגם ממ"ש המרדכי פ' הבע"י אין ראיה דלא אמרה אלא בכתו' דוקא וכ"כ הרב שלטי הגבורים פ' המקבל עש"ב ולפום ריהטא אבא העי"ר דמדברי התוס'

פ' ארוס' דף כ"ה שכתבו אההיא דאמרינן התם דב"ה סברי לאו כגבוי לכאור' משמע כמהריק"ו וז"ל אי קשיא מהא דאמר פ' המקבל וכו' על היתומים להביא ראיה מ"ט ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמה דגבי דמי וכו' וכי רבי יוחנן שביק ב"ה ועביד כב"ש יש לתרץ הכא דהשעבוד של כתוב' עומד בספק ולא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב"ה בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו הקרקע הילכך אפילו ב"ה מודו דכגבוי דמי וכו' עיין שם הרי משמע דכל שהשטר לית בה ספיקא כההיא דהמקבל דיתמי מודו וכו' סברי ב"ה נמי דכגבוי דמי וא"כ ה"ה בשטרו' דלית בהו ספיקא לענין שמטה דכגבויים דמו וכדברי מהריק"ו. וכן משמע לכאור' מדברי התוס' פ' חזקת דף ל"ב ע"ב שכתבו דאף דמגו להוציא לא אמרינן היכא דאיכא שטרא אמרינן. והקש' מהרדב"ל בשו"ת מר אביו מהריב"ל בח"א כללי המגו דהא קי"ל כב"ה דלאו כגבוי דמי וכ' הרב כנה"ג בכללי המגו לקמן סימן פ"ב אות נ"ז דהנכון ליישוב קושיא זו היינו דס"ל לתוס' דהא דאמרינן דשטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי ה"ד היכא דהשטר אית ביה רעותא מצד הדין או מצד התקנ' אבל היכא דלא איתרע שטרא אלא על פיו כגבוי דמי עש"ב וכפ"ז נמצא דמדברי התוס' הללו משמע כמהריק"ו דבסתם שטרות דלא ריעי אמרינן כגבוי דמי ומ"ה אינו משמט. הן אמת דהרב כנה"ג שינה את טעמו דבסימן כ"ה בכללי הקי"ל אות מ"ה כ' וז"ל ועיין בכללי המגו שאכתוב סימן פ"ב וכו' ואפילו לאותם הסוברים דמגו להוציא היכא דאיכא שטרא אמרינן לאו היינו טעמא משום דבעל השטר נקרא מוחזק דלפי' הנהו רבוואתא ההלכ' פסוק' דקי"ל כב"ה דשטר לאו כגבוי דמי אלא דס"ל דאף על גב דהוי להוציא במקום שטר אמרינן מגו להוציא עכ"ל וכבר תמה עליו הרב שורש יוסף דף י"ח ע"ב דדבריו סותרים למ"ש בכללי המגו דמסיק דבשטר דלית ביה רעותא מודים ב"ה דשטר העומד ליגבו' כגבוי דמי עיין שם ובאמת כי היא תמיה' קיימת. אבל לענין מ"ש בכללי הקי"ל דלכ"ע אין בעל השטר נקרא מוחזק לענין ספיקא דדינא בפרט זה אף לפי תירו' שני סבר הרב דכן הוא האמת וכמ"ש בכללי המגו סוף אות נ"ז עיין שם. ומכל מקום הרי כ' בסימן פ"ב דהנכון בעד סברת התוס' הוא דכי אין רעותא בשטר כגבוי דמי וכ"כ הרב שרש יוסף שם ואם כן נמצא דגם מהריק"ו סמך דבריו אמרדכי שכ' דקי"ל כב"ש מצינן למימר כוותי' ולא מטעמי' אלא דאף ב"ה מודו כדמשמע משני דבורי התוספו' הנז'. וק"ק על הרב ב"ח בדין זה שהגדיל התימא על מהרי"ק ובכלל דבריו הביא דברי התוספו' ר"פ ארוס' הנז'. וגם הרב כנה"ג בכללי הקי"ל אות מ"ה ובסימן זה תמה על מהריק"ו והוא הסכים דהנכון בעד התוס' דב"ה אית להו נמי כגבוי בשטרו' דלא איתרעו

והול"ל דכפי זה נתקיימו דברי מהריק"ו ולאו מטעמי' כאמור. איברא דאם כונת תוספו' במ"ש פ' ארוס כפשטן וכונתם פ' חזקת כמ"ש הרב כנה"ג וה' שרש יוסף קשה דדבריהם הפך תלמוד ערוך פ' השולח דף ז"ל דאמרינן התם דשטר שיש בו אחריו' משמט ובריתא דתני דאינו משמט ב"ש היא דסברי דכגבוי דמי והרי הך סוגיא מכרזת ואומרת דסתם שטר אף שיש בו אחריו' ולא אתרע משמט משום דקי"ל כב"ה דלאו כגבוי ואיך כתבו התוספו' דהיכא דמודו יתמי בשטר כל דליכא ספק בשעבוד אף ב"ה מודו דכגבוי דא"ה שטר שיש בו אחריו' בסוף השמט' הו"ל כגבוי ולא ישמט אף לב"ה. לכן נרא' דכונת התוספו' דפ' ארוס' לאו כפשטן דלא בכל שטר דמודו ביה וליכא ספק בשעבודו לב"ה כגבוי דמי אלא כההיא דפ' המקבל דרוב הראשונים מפרשי לה להא דקאמר התם כיון דלגובייא קיימא דמיירי באפותיקי מפורש כדמסיק התם כמבוא' בשטה מקובצת שם ולקמן סימן קט"ו וכן משמע קצת מדברי התוספו' התם ובאפותיקי מפורש דמודו ביה קאמרי התו' דכגבוי דמי אבל בשאר שטרו' אף דמודו ביה ואין ספק בשעבוד קסברי ב"ה דלאו כגבוי דמי והא דאצטריכא להו לתוס' לומר דההיא דפ' ארוס שאני משום דיש ספק ולא מחלקי בין אפותיקי מפורש ומודו ביה בשטרו' וכתובו' אפילו דעלמא אפשר לומר דס"ל לתוס' דכתוב' אלים משטרו' דעלמא משום דהויא מעש' ב"ד אלא דההיא ה"ט דיש ספק בשעבוד. וכפ"ז גם בשטרות דעלמא דלא ריעי ויש בהם אחריו' ס"ל להתוס' דקסברי ב"ה לאו כגבוי. ומעתה גם מ"ש התוספו' פ' חזקת דאמרינן מגו להוציא היכא דאיכא שטרא לא הוי טעמם כמ"ש הרב כנה"ג והרב שרש יוסף דהיכא דלא איתרע אמרינן כגבוי אלא העיקר כמו שתירץ הרב תקפו כהן סימן ק"ל וה' שרש יוסף שם דכונת התו' כמ"ש בתשו' להרמב"ן סימן ק" עיין שם או איזה ישוב אחר אשר תירצו האחרונים הלא בספרתם. ועמ"ש בברכי יוסף ח"מ סימן י"ב אות י"ד עיין שם באורך. והנה הרמב"ם כתב פ"ט דשמיט' ופסקו מרן ח"מ סימן ס"ז דאם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמט והרמב"ן ודעמיה חלקו עליו. וגם הרא"ה בס' החינוך מצוה תמ"ח תמה עליו. וכ' הר"ן דדעת הרמב"ם דלא דחינן אלא מאי דדחי בגמ' בהדיא דהיינו שטר שיש בו אחריו' אבל סיים שדה דלא מדחי בהדיא לא דחינן ליה עכ"ד ונרא' להביא קצת ראיה לדברי הרמב"ם דהא רב ושמואל ס"ל דשטר שיש בו אחריו' משמט כמבואר התם פ' השולח ואשכחן בירושלמי דאמר רבי בא בשם רבי ייחד לו קרקע אינו משמט עיין שם ובפי' מהר"א. הרי דאף דרב ס"ל דשטר שיש בו אחריו' משמט מ"מ בייחד לו קרקע אינו משמט ומעת' אף דאדחייא בתלמודין ברייתא דשטר שיש בו אחריו' לא אדחיי' בריתא דסיים לו שדה דהרי הוא סברא רב כאמור ולפום ריהטא נרא' כדעת התוספו' דלא

כהרמב"ן שהרי כתבו פ' ארוס' דף כ"ה דאף ב"ה מודו בההיא דהמקבל דף ק' דהיתומים מודו לב"ח בקרקע עצמו דכגבוי דמי וכבר כתבנו לעיל דהתוספו' באפותיקי מפורש עיין שם וא"כ הרי התוספו' ס"ל דבאפותיקי מפורש אף לב"ה כגבוי דמי ולפ"ז משמע דאינו משמט כי היכי דאמרו בפ' השולח דמאי דקתני בשטר שיש בו אחריות אינו משמט אתייא כב"ש דס"ל כגבוי דמי וה"נ כאשר יהי' האופן לב"ה דכגבוי דמי משמע דאינו משמט וא"כ נמצינו למידין דלדעת התוספו' באפותיקי מפורש מיהא אינו משמט גם לב"ה וזה שלא כדברי הרמב"ן שכ' דאף באפותיקי מפורש משמט. וראה ראיתי להרב כנה"ג בסימן כ"ה בכללי הקי"ל אות מ"ז שכ' וז"ל שטר שהלו' עשה השד' למלו' אפותיקי כגבוי דמי שלטי הגבורים פ' המקבל וזה חולק על מש"ל אות ט' בשם הר"ש הלוי חי"ד סימן י"ד דמי שמשכנו לו קרקע באפותיקי סתם אינו נקרא מוחזק לענין שיכול לומר קי"ל ואולי ס"ל לשה"ג דאף דהוי כגבוי אינו יכול לומר קי"ל ודוחק. א"נ דמהר"ש הלוי מדבר באפותיקי סתם ובעל שה"ג באפותיקי מפורש ואני כתבתי למעל' דאף באפותיקי מפורש אינו נקרא מוחזק עכ"ל וק"ק בדבריו חדא במ"ש בדרך אולי דאף דהוי כגבוי אינו יכול לומר קי"ל וכ' דזה דוחק שהרי הרב בעצמו בכללי המגו אות נ"ז כ' בעד התוס' דהנכון לדעתם דכל דלא איתרע כגבוי דמי אף לב"ה וסיים שם דאפ"ה שכתבו התוספו' דהיכא דאיכא שטרא מעלייא לא הוי מגו להוציא אפ"ה לענין ספיקא דדינא אינו נקרא מוחזק והרי מ"ש בכללי הקי"ל בדרך אולי ודוחק כתב הוא עצמו בכללי המגו בפשיטות דלדעת התוס' שכ' שם דכגבוי דמי אי לית רעותא בשטר אינו נקרא מוחזק. ותו דבכללי הקי"ל הביא מהשה"ג דבאפותיקי כגבוי ולא זכר שזה דעת התוס' פ' ארוס' כמ"ש. ולא זו בלבד אלא דלפי מ"ש בכללי המגו אות הנז' בתירוץ שני וכ' שהוא הנכון לדעת התוס' פ' חזקת א"כ דעת התוספות דאף בשטר דלית ביה רעותא כגבוי דמי אף לב"ה ולפי זה נמי דברי התו' פ' ארוס' כפשטן והוי חדוש טפי מדברי השה"ג דלהשה"ג אפותיקי הוי כגבוי ולדעת התוספו' בכל שטר דלית ביה רעותא הוי כגבוי. ותו ק"ק במ"ש הרב דאף באפותיקי מפורש אינו נקרא מוחזק בפשיטות דהרי מהר"ש הלוי שם תלה ענין זה בדין אי משמט או אינו משמט והרי לכל הפחות באפותיקי מפורש הוא פלוגתא דרבוואתא דלהרמב"ם ודעמיה אינו משמט וכמו שסתם מרן ואיך כתב בפשיטות הרב כנה"ג דאף באפותיקי מפורש אינו נקרא מוחזק. ואולי כונתו דכיון דהמחלק' הוא אי נקרא מוחזק לא מצי לומר קי"ל ומיהו הו"ל לפרש. ועיין בכנה"ג ח"מ סימן ס' בהגה"ה אות ק'.

סימן פד

רני רני השיט' תפרח ותגל. בדין מי שאין לו קרקע אי חייב בק"פ ולעלות לרגל. **לדוד** בשנות"ו במשנ' למלך להרב גאון עוזנו מהר"י רוזאנים זלה"ה חוזה דוד בריש הלכות ק"פ שהביא דברי התוס' ריש פסחים סוף דף ג' שכתבו וריב"ב שלא עלה לרגל י"ל שלא הי"ל קרקע או זקן הי' שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראיה א"נ נציבין ח"ל היא עכ"ל ועל דבריהם אריה שאג הרב מש"ל וכ' וז"ל ולא ידעתי הא היכא רמיזא דהני פטירי מפסח וכו' עוד כתבו א"נ נציבין ח"ל ולא ידעתי מה הועיל היותו ח"ל וכו' עיין בדברי קדשו באורך וכבר בענין זה דשו ביה רבים בתור' איידי דחביבא עלייהו אוריתיה כשרה דהרב ז"ל. ואולם עתה מקרוב אתא שמשא ועלה בכב"ש מזבח הדפוס חדש ממש ס' מרכבת המשנ' להגאון מהר"ש זלה"ה ומידי עוברי אלא חזיתי' ריש ה' ק"פ שכ' על הרב מש"ל וז"ל ובמ"כ שגה בכונת התוס' דמ"ש דפטור מפסח כמו מראיה הוא מוסב רק על זקן שאינו יכול להלך ברגליו וכמש"ר דין חולה ברגליו פ"ה דין ט' מהירושלמי אבל מי שאין לו קרקע ודאי חייב בפסח ואפילו בראיה חייב אם עלה אלא דפטור לעלות וכן מה שתירצו התוס' א"נ נציבין ח"ל נמי כונתם דא"כ לא הי' לו קרקע ופטור לעלות וזה ברור עכ"ל ועמו הסליח' דודאי כונת התוס' שכתבו דלא הי"ל קרקע הוא דפטור גם מפסח כמו ראיה דאלת"ה אמאי לא עלה לעשות פסח ומאי אהני פטור מראיה אם נאמר דבפסח חייב משום ק"פ דתיקשי אמאי לא עלה ריב"ב בעבור פסח אלא ודאי כונתם באומרם דפטור מפסח כמו ראיה היינו על תרוייהו בין אאין לו קרקע בין אזקן והוא ז"ל שסיים אלא דפטו' לעלות משמע דכונת' דפטו' לעלות אף לפסח וא"כ הי"ל להניח דברי התוס' כפשטן ועל זה ק"ל להרב מש"ל דמנ"ל דפטור לעלות לק"פ דילמא דוקא בעצרת וחג מפטר מראי' אבל בפסח חייב מטעם ק"פ ועל זה לא תירץ כלום. ומ"ש דמה שתירצו דנציבין ח"ל כונתם דאין לו קרקע וכו' לא משמע הכי מדברי התוס'. גם בפסקי התוס' כתוב וז"ל אין לו קרקע או זקן או בח"ל פטור מראיה עכ"ל הרי דנקטי תרוייהו אין לו קרקע וח"ל ומדברי פסקי תוס' משמע דכי אשכחן פיטורא בראי' ממילא דפטור מפסח ומשו"ה לא הוזכר בפסקי התוס' פסח. וכן ראיתי להרב אור חדש שיטת פסחים דמסיק הכי בכונת התוס'. ושם ובס' שאלת יעבץ סימן קכ"ז ובס' בני יהוד' דף כ"ו וכ"ז האריכו מאד ואיני מופנ' לעיין בדבריהם אבל אגב ריהטא ראיתי שהרב שאלת יעבץ והרב אור חדש הזכירו דה"ט דבן דורתאי שפירש וישב בדרום כדי שלא להתחייב בק"פ כמ"ש בפסחים דף עיין. ושמעתי מי שדח' דאין להביא ראיה מזה כמ"ש רב אשי אטו טעמא דפרושים וכ' בס' סדר הדורות ונרא' שהי' צדוקי עיין שם. ואני או'

דהרב סדר הדורות עמו הסליח' דאף על גב דלא טוב עשה להבדל מהחכמים לא בשביל זה נתנה רשות לו' ח"ו דצדוקי הי' ושרי ליה מריה. והראי' היא מהש"ס דשאל מ"מ דבן דורתאי בשם רב ואע"ג דרב אשי אמר עלה ואנן טעמא דפרושים וכו' מ"מ לרב דשאל והשיב בטעמו אמאי לא שאל מאי אהניא ליה שהפליג למקום רחוק שלא יתחייב בק"פ והלא זה אין מועיל לו להרחיק נדוד וחייב להשתדל באופן שיוכל לעשות הפסח אלמא דבהא סבר רב והש"ס דכיוון לדין דפטור מפסח. והרב אור חדש הביא ראיה ממתני' דסוף חלה יוסף הכהן העל' בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והוכיח מפירוש רע"ם דבני ח"ל פטורים מפסח וחייבים בראי' ע"ש ואנכי לא ידעתי מהיכא פשיטא ליה דיוסף הכהן הי' בח"ל ודילמא הי' דר בא"י וכל הקפידא היא דאין חייבים בפסח שני ולא יקבע הדבר חובה ואפילו דר בא"י וזה ברור ועמ"ש הרב שדה יהושע בשם הרב מהרש"ס ודוק ועיין מאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטן שער יוסף דף י"ד ע"ג ובקונט' אחורי תרעא שהם הגהות על ספרי הנז' בס"ד.

סימן פה

לדעת באר"ש נתנ' יבול'. אי קטנה יש לה רצון או לא.

כתב הרמב"ם ה' איסורי ביאה פ"ג דין ב' הבא על הקטנ' וכו' ונאסר' על בעל' וכו'. והה"מ הזכיר הירושלמי פ"ק דסוט' דקאמר קטנ' אין לה רצון להאסר על בעל'. וכן הוא עוד בירושלמי פ"ב דסוט' והזכירם מרן בכסף משנה פ"ב דסוטה ע"ש. והה"מ אחר שזכר הירושלמי כתב ומעת' אנו צריכים ראיה גמור' לדברי רבינו דהגם דסוגיית פ"ד אחין יש לדחות מ"מ כיון דבירושלמי אתמר בהדיא צריכא רבה ללמוד מתלמודין איפכא. ומרן פ"ב דסוט' כתב דהראיה שהביא הרב המגיד מסוגית פתח פתוח ראיה טובה היא ואינו מובן דפתח פתוח לדחות' כמ"ש התוס' והביאו הה"מ דשם אונס חד הוא. וכבר הה"מ דייק בלישני וכ' צריכין אנו ראיה גמור' לדברי רבינו גמור' דייקא. וכבר תמהו הרב פר"ח והרב מש"ל פי"א דאשות דין ח' מסוגית פ' הבע"י דף ס"א דמוכח דאינה נאסרת על בעל והאחרונים האריכו למענית"ם הלא בספרתם ואני בעניי רחש לבי להביא ראיה לדעת הרמב"ם ממאי דאמרינן פ' בן סורר דף ס"ט דבת שבע ילדה לשלמ' בת שבע שנים או שמנה וא"כ לכ"ע בת שבע היתה קטנ'. ופ"ק דכתובות בסוגית פתח פתוח הנז' אמרו ופתח פתוח כשני עדים דמי וכי תימא מעש' שהי' מפני מה לא אסרוה התם אונס הוה ואבע"א כי הא דאמר רשב"נ אר"י כל היוצא למלחמת בית דוד וכו' ומוכח דאי לאו דנאנס או כל היוצא וכו' הוה אסורא ואמאי והא קטנ' הוות ופתוי קטנ' אף לרצונה חשיב

אונס אלא ודאי דאם הי' ברצונ' או לא הי' גט נאסר על אוריה ואסור' לדהע"ה. והשתא מאחר דמהך סוגיא מוכח כדעת הרמב"ם שערי דחיות לא ננעלו לאינך סוגיי. דההיא דפ' הבא על יבמתו יש לדחות דההיא דברי ר' אליעזר היא דאמר כהן הדיוט לא ישא את הקטנ' ואוקמא רבא שמא תתפת' ובישראל שריא דפתוי קטנ' אונס הוא וכי היכי דבכהן לא ישא קטנה פליגי רבנן דלא חיישינן וכמ"ש שם הא ר"א ולא רבנן ה"ה דמאי דמשמע מינה דלישראל שריא כשנתפתית פליגי רבנן וסברי דאסורא וההיא דפ' ד' אחין דף ל"ג יש לדחות' בדרך אחר כי קרוב הוא למ"ש הה"מ דכיון דודאי איכא מאן דאמר דקטנ' אין לה רצון ליאסר על בעל' כמ"ש בירושלמי היינו דדחי התם ואמר הא ל"ק פתוי קטנ' אונס הוא ובישראל שרי כלומר דלאו ראיה הא דאמרת ה"נ מסתברא דאנא אמינא לך דמתני' סבר' כמ"ד דאין לה רצון ליאסר על בעל. ולכי תדוק יש קצת מקום לדקדק ממאן דקאמר ה"נ מסתברא דקתני סיפא אם היו קטנות ובמזיד מי שרי ומוכח דאיהו סבר דקטנ' ברצונ' נאסרת על בע'. וממאי דהדוח' לאו מרתח קרתח עליה ותמ"ה תמ"ה יקרא דפתוי קטנ' אונס אלא היו דבריו בדרך דחיה שמעי דהך לאו מילתא פסיקתא דקטנ' ברצון לא מתסרא וראיתי לראב"ן דף קכ"א ע"ב שכ' וז"ל תניא ר' אליעזר אומר כהן הדיוט לא ישא את הקטנ' דחיישי' שמא תתפת' עליו אבל ישראל נושא דפתוי קטנ' אונס הוא ואונס בישראל שרי עכ"ל ויש להרגיש דנהי דסבר דפתוי קטנה שריא לבעל' וכדעת התוס' בכתובות דף ט' ודף מ' ונדה ריש דף מ"ה וכן דעת הרשב"א ותלמידי רבינו יונה כמ"ש בחי' כתובות דף ט' הביאם בשיטה מקובצת וכ"כ הריטב"א בחידושיו שם וכ"כ הרשב"א בתשו' סימן יו"ד והראב"ד וסיעתם אבל הול"ל דכהן הדיוט יכול לישא את הקטנ' ולא חיישי' שמא תתפת' דהא רבנן פליגי על ר' אליעזר כמ"ש הש"ס התם ואמאי הביא סברת ר' אליעזר ושתיק דמוכח דהכי הלכתא ובמקום אחר כתבתי בעניותי בזה ושם ביארתי דהראב"ד מתרץ לה להא דבת שבע שפיר לדעתו ע"ש. ועתה אמת אגיד כי זה למעל' מעשרים שנה שכתבתי זה ואחר זמן רב דרך מקר' פגעתי את ש"ש מידי עוברי בס' אמונת חכמים להרב מהר"ר אביעד שר שלום בזילא זלה"ה וראיתי לו ז"ל בדף מ"א ע"א שהביא ראיה הנז' מבת שבע לדעת הרמב"ם דמוכח משמעתא דפ"פ הנזכר דאלו ב"ש היתה ברצון ולא היתה מגורשת נאסנה והרי היתה קטנה והוסיף הרב הנזכר וכ' ואין נראה לומר דכי קאמר תלמודא התם אונס הוה ר"ל משום דקטנה הוא אלא כפשטה דאלת"ה מאי אבע"א דקאמר דפירושו אפילו תימא גדולה הות והרי קראי מוכחי דקטנה הות עכ"ל. ובהגלות נגלות דבריו הללו אמרתי אשור"ה נא ואראה בס' חדש זה שמו מטפחת ספרים להגאון מהר"ר יעבץ אשר שם שרטט וכ' על כל ספר

אמונת חכמים הנז' לראות מה ידבר בזה בקשתיו ולו מצאתיו שכ' דף ל"ה ע"ב אות ס"ח על לשונו שהעתקתי וז"ל מ"ש בישוב דר"מ דקטנה מזנה ברצון נאסר' וכו' ואין לומר וכו' דא"כ מאי אבע"א וכו' ולא הי"ל בלשון זה אלא דעדיפא הול"ל דבאמת התם אונס הוה פירושו משום דפתוי קטנה הואי מ"מ תסייעיה להר"מ דמשו"ה מסיק תלמוד' אב"א דהדר ביה משנויא קמא משום דס"ל לקושטא דפתוי קטנה לאו אונס וכו' כך יש לישב דברי הר"מ בדוחק ובאמת הכא בגמרא אינו אלא דיחוי דאפילו את"ל לאו אונס הוא איכא לשנויי בגוונא אחרינא איברא לקושטא דמילתא סתמא דתלמודא פשיטא ליה דפתוי קטנ' אונס הוא וכן על כרחך ההיא דפ"ק דכתובות לא מוכחא מידי דבין אי תימא דפירושו דאונס דהתם משום קטן או אונס ממש תקשי לך בין הכי או הכי מ"מ תאסר עליו דלא גרע מנטען דפשיטא ב"ד אוסרין אותה דמדאוריתא שריא א"ה אכתי קשיא מפני מה לא אסרוה אלא משו"ה הדר ביה מאידך שינוי' ואצטריך לשנויי כדרש דסליק שפיר טפי משו"ה מההיא ליכא למשמע עכ"ל ולי ההדיוט לא מסתבר לפרש מאי דקאמר התם אונס הוה משום דקטנה הות כאשר צדד הרב אביעד הנזכר והרב יעבץ כתב עלה הנפק וניחא ליה לפרושי הכא לקושטא דמילתא כאשר הנך רואה. והטעם משום דמילתא כדנא אינה פשוטה וצריך למודע"י חדא לאשמועינן דקטנ' אין לה רצון ורצונה חשיב כאונס. וזאת שנית להוכיח מקראי דבת שבע קטנה הות ובדבר זה הצריך ביאור רחב בשתי הקדמות אינו נכון לפרש דהש"ס יסתום כל כך ויאמר התם אונס הוה וכונתו דב"ש היתה קטנה ורצון קטנה אונס הוא ונראין הדברים דמאי קאמר בפשיטות התם אונס הוה היינו שהיתה אנוסה בת שבע מהמלך. וכן נראה דתרגמוה רבוואת' קמאי דמאי דקאמר אונס הוה היינו כפשטו שהית' אנוסה בדבר המלך כאשר תראה מדברי קצת ראשונים הובאו בשיט' מקובצת ומריהטא דלישניהו משמע דמפרשי כפשט אונס הוה. איברא דלפום ריהטא היה נראה להוכיח מהסוגיא עצמה הכי שהרי אר"א אין האשה נאסרת אלא על עסקי קנוי וסתירה וכמעשה שהי' ותסברא מעשה שהיה בקנוי וסתירה הוה ועוד מי אסרוה הא ל"ק ה"ק אין האשה נאסרת אלא על עסקי קנוי וסתירה ממעשה שהיה דלא הוה ביה קנוי וסתירה ולא איתסרא וכי אוקימנא בתר הכי דברי ר"א דה"ק אין האשה נאסרת בעד א' אלא בקנוי וסתירה וקאמר דמעש' שהי' אונס הוה א"כ נרא' לפ"ז דכונת ר"א אין האשה נאסרת בעד אלא על עסקי קנוי וסתירה ממעשה שהיה דלא הוה ביה קנוי ולא איתסרא היינו דכיון דלא הוה קינוי אמרינן דאונס הוה אבל אי הוה קינוי לא מצית לומר אונס הוה דמסתמא ברצונ' היה. והשתא מוכרח דאונס הוה היינו כפשטו דאנוסה היתה מהמלך ואי הוה קינוי מסתמא היה ברוצה והית' אסורה.

אך אי אמרת דאונס הוא משום דהות קטנה גם בקנוי לא איתסרא דרצון קטנה אונס הוא ומאי קאמר רבי אלעזר. ושוב ראיתי דכן פירש הריטב"א בחידושיו דהתם אונס הוא בהכי מפריק ר' אלעזר דאי הוה קנוי לא מהימנינן דהוה באונס ושינוי דכל היוצא לאו לדר"א וכו' עש"ב ודבריו הם כדברי מהרש"ל אשר מהרש"א כ' עליו דדבריו דחוקים. והנך רוא' דמתאמרא כות"ה משמיה דהריטב"א. אמנם מדברי הש"ס אין מופת חותך ומהרש"א פירש פי' אחר וכן תמצא בשיטה מקובצת דמפרשי לה בסגנון אחר. ברם לכאור' יש לדקדק על הריטב"א דאיהו סבר דפתוי קטנה אונס הוא כמבואר בדבריו לעיל והכא מוכח מדבריו דמפרש אונס הוא כפשט' כדאמרן. והרי ב"ש קטנה היתה כדאמרי פ' בן סורר וקטנה אין לה רצון ואמאי אצטריך בש"ס דאנוסה הית' וגם ר"א היכי קאמר דאי הוה קנוי איתסרא. ואפשר לומר כי הנה הריטב"א כ' בחידושיו ליבמות דף י"ב דהא דאשכחן בדורות הראשוני' דאוליד בר תמניא ההוא על ידי נס הוה ומיעוטא דמיעוטא נינהו ע"ש וסבר דהך דאתרחיש לה ניסא להתעבר וללדת בקטנותה משעת ביאה למפרע נחשבת גדולה ובת שבע דילדה ולד ראשון ברת שיתא או שב שני היא גדולה משע' ביאה ומשו"ה אצטריך הש"ס לשנויי התם אונס הוה דלמפרע גדולה היתה ובעינן לטעם דהיתה אנוסה ומ"ה לא אסרוה. ומ"ש עוד הרב יעב"ץ דתקשי דלא גרע מנטען ואצטריך לשנויי כדרש"בן וא"כ ליכא למשמע מינה. אינו מחוור דאכתי מדמשני אונס הוה לפירוש אונס ממש תפשוט דקטנה יש לה רצון. ושינויא אחריתי כדרשב"ן לא פליג עלה אלא אצטריך משום נטען והוא ז"ל כתב דבין אי אונס ממש בין משום קטנות ליכא למשמע. ותו כי אמרי' דאנוסה הות ושריא לבעלה בהא מותרת לבועל מדאוריתא ולא קשיא מדין נטען דהא לאסור בנטען בכי האי גוונא הוא מדרבנן. ולא מיבעיא היכא דלא נודע ולא הוה קלא דלא נאסרה על הבועל מדין נטען דאנוסה היא ושריא לבעלה ולא הוה קלא כאשר יסתכל המסתכל מדברי הפוסקים באה"ע סימן י"א. אלא הגם דהוה קלא הוא מדרבנן ומאי קושיא בבת שבע אימור דאכתי לא גזור רבנן בנטען:

סימן פו

על לשון הרא"ש בה' ציצית בענין בעלת חמש. דדשו ביה רבים ועשוי אדם למשמש.
שאלת ממני אוהב וריע על דברתי מלכי צדק נפק דק על מה שישבתי דברי הרא"ש על הברכי"ם א"ח סי' יו"ד עד ע"ט בא דברו כי הקושיא חזקה בדברי הרא"ש ועינו ראה מה שטרחתי לישבו וסוף דבר הקול נשמע דהוה קים ליה לתלמודא דפליגי תנאי בבעלת

חמש. ומאחר שכן למה כל הטורח הזה הלא זה הדבר לבד יספיק לומר דקים ליה לתלמודא דפליגי עכ"ד.

תשובה האח האח ראתה עינינו הא דקשיא ליה למר עמ"ש אנכי איש צעי"ר בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סי' יו"ד משום יתובי דעתא דעת עליון הוא הרא"ש ככתוב בדברי קדשך הן לא צדקת אענך דלא זו הדרך לישב קושית הרב ברכת הזבח לומר דקים ליה לתלמודא דפליגי כי יש להקשות על הרא"ש דמאן שם ליה ליכנס בפרצה דחוקה לפרש לשון הספרי אגב דוחקא ולומר קים ליה וכו'. הכא טוב לפרש לשון ספרי לפטורא כי היכי דמפרש הש"ס לבריתא דמייתי פ"ב דזבחים ונימא כסברת רבינו שמחה וס' יראים דכן הלכה לפטור מכל וכל לבעלת חמש דסמיכן חדא בריתא דמחייבת להטיל בד' כנפותיה המרוחקות מקמי תרתי שהם בריתא דזבחים וספרי. זאת היתה ליה להכריח פירוש הרא"ש בספרי מכח שמעתא דמנחות דף. מ"ג דהש"ס קאמר דר"ש מחייב בעלת ה' והשתא קשיא מסתם ספרי דהוי כ"ש דפוטר ומוכרח לומר כפירוש הרא"ם. והן עתה כי הרא"ש זכאי באמירתו דפירושו מוכרח. עתה שבנו לש"ס דכיון דהש"ס מפרש לספרי כהרא"ש מה היה לו לש"ס לאשויי פלוגתא פרק ב' דזבחים. ולזה מוכרח לומר דקים ליה דאיכא פלוגתא וכל זה פשוט. ומאי דאמר מר דקושית הרב ברכת הזבח חזקה. מי לא ידע והלא אני הדל נזהרתי וכתבתי ואפשר לישב בדוחק וחתימה לחיי"ם מעין פתיחה כתבתי זה נ"ל לישב קצת. וביותר יקשה טובא למ"ש התוס' במנחות דפליגי תרי תנאי אליבא דר"ש וכפי דברי הרא"ש נימא דליכא פלוגתא כלל ולא נצטרך לדחוק לומר דתרי תנאי פליגי אליבא דר' שמעון. ואם נפשך לומר על הא שהקשתי בסוגית מנחות דנימא דר"ש פוטר בעלת ה' כפשט הספרי. דאיברא דקי"ל סתם ספרי ר"ש הרי זהו על דרך סתם משנה ר"ע סתם ספר' רבי יהורה וזמנין טובא משכחת מתניתין דלא כר"מ וספרא דלא כר"י וגם זו כאחד מהם ונפל יסוד תירוצי. לא מחכמה שאלת על זה דאיברא הכי הוי קושטא דמילתא דזמנין דסתם משנה דלא כר"מ וסתם ספרא דלא כר' יהודה אמנם ה"ד היכא דידעינן שסברתם מבוררת נגד סתם אז בהכרח לומר דסתם זה יצא מן הכלל. אבל כשלא ידענו סברתם מה היא אז אית לן למימר דהסתם הוי ככללין והכא דדעת ר"ש לא נתברר לנו מה הוא מסתמא אמרינן דסתם ספרי ר"ש ואדרבא לפעמים מקשה התלמוד והא סתם משנה ר"מ וכיוצא וכ"ש דליכא להקשות על ר"ש כשהוא נגד סתם ספרי ומאי פריך פ' התכלת ור"ש מהיכא יליף דבעלת ה' חייבת הלא הוא סבר דפטורה כסתם ספרי. ועלה על לב לישב קושית הרב ברכת הזבח בסגנון אחר דמדפריך פ' התכלת ורבי שמעון מהיכא יליף דבעלת ה' חייבת שמעינן דכן הלכה

לחיוב דאא"ב דכן הלכה מהדר לאוקומי דר"ש סבר כהלכה ואמטו להכי פריך דלדידיה דאשר תכסה בה אצטריך לחייב סומא מהיכא יליף לחיוב בעלת ה' דכך יפה לנו לומר דר"ש סבר כהלכ'. אא"א כרבינו שמחה והרא"ם בספר יריאים דההלכה הוא דפטורה בעלת ה' לגמרי מאי פריך ור"ש מהיכא יליף דחייבא הלא אנן נקיטינן דפטורה וטוב וישר לאוקומי ר"ש כהלכה. אלא ודאי מדחזינן דפריך ור"ש מהיכא יליף דחייבת משמע דהכי הלכתא והשתא קשה מבריתא דספרי דפשטה כבריתא דזבחים וא"כ נימא סמי חדא מקמי תרתי כדעת רבינו שמח' והרא"ם ופטורה ומהיכא גמר הש"ס דהלכה היא דחייבת ומשו"ה אצטריך הרא"ש לפרש בריתא דספרי דחייבת וא"כ אית לן תרתי בריתא לחיובא וכפ"ז כן הלכה דסמי חדא בריתא דפ"ב דזבחים דפוטרת מקמי תרתי ברייתי דמחייבי. ועוד אני אומר בעניותי לישב קושית הרב ברכת הזבח והוא דיש הפרש בין בריתא דספרי לבריתא דמייתי בזבחים דף י"ח לפטור לגמרי לבעלת ה' דבספרי שנינו על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלת ג' ובעלי ה' ובעלי ו' ובעלי ז' ובעלי ח' במשמע ת"ל ד' כנפות יצאו בעלי ג' ובעלי ה' ובעלי ו' ובעלי ז' ובעלי ח' ופירש הרא"ש בהאי לישנא דאתינן עליה וז"ל אי לא כתיב אלא על כנפי בגדיהם ה"א דבכל כנפים שיש לבגד אמרה תורה לעשות ציצית הן מעט הן הרבה ת"ל על ארבע כנפות ונתמעטו מעט והרבה ובעלת ג' פסול וכו' ונתמעטו בעלת ה' ויותר שאין להטיל בכל הכנפים אלא בד' מהם עכ"ל. ואפשר לומר דדוקא לבריתא דספרי דפתחה בקרא דעל כנפי בגדיהם יש לפרש פירוש הרא"ש ואתי שפיר דהבריתא הקדימה לומר דמקרא דעל כנפי בגדיהם שומע אני דיעשו בכל כנפים שיש לבגד ועל זה קאמר ת"ל על ארבע וכו' והשתא דהס"ד היה לעשות בכל כנפים כי אתא קרא דעל ארבע אין לפרש מן הקצה אל הקצה ולומר דעל ארבע פטר בעלת ה' מכל וכל דהוו הסברות הפוכות לגמרי. ועוד דאמרינן בעלמא תפסת מועט תפסת. ומשו"ה שפיר כ' הרא"ש דפירוש הספרי אינו לפטור לגמרי בעלת ה' והוא פירוש נאה ומתקבל כל קבל דמעל כנפי בגדיהם הוה שמעינן להטיל ציצית בכל כנף אפילו ח'. א"כ כי אתא על ארבע אין בכחנו ללמוד אלא שלא להטיל ציציות יתר מד' ובעלת ה' או יותר יטיל בד' מהן. ולכן האריך הרא"ש לפרש הספרי כלו ומעתה הבריתא דזבחים דלא קתני אלא בעלת ד' ולא בעלת ה' נראין הדברים שהוא לפטור לגמרי דאם כונת התנא להטיל בד' כנפות לבעלת ה' הי"ל להקדים קרא דעל כנפי בגדיהם כבריתא דספרי. אלא ודאי שהוא לפיטורא לגמרי והיינו דאוקמא בש"ס בזבחים בפלוגתא דהכי מוכחא ומכרעא אותה הבריתא דקתני על ארבע ולא שלש ארבע ולא חמש וסתמותה וקיצורה זאת אומר' דפטרה לגמרי. וארחיב הדברים בסגנון אחר דבשלמא בריתא דספרי

נכון לפרש כפי' הרא"ש דבבריתא גופה לכי תידוק אית בה חיובא ופיטורא לבעלת ה' דכיון דעל כנפי בגדיהם משמע להטיל לכל כנפיה כי אתא מיעוטא דארבע לא מעיט אלא היתר על ד'. וא"כ מהבריתא גופה מוכח מיעוטא דלא יעשה בכל ה'. אבל עושה בד'. אבל בבריתא דמייתי הש"ס ליכא אלא מיעוטא לחוד והפשט הוא למעט לכל ה' כנפים ולא יש רמז לחייב בעלת ה' בד' כנפותיה המרוחקות ומשו"ה סבר הש"ס דהוא פלוגתא דתנאי ובריתא זו פוטרת לבעלת ה' מכל וכל. ולפום מאי דאמרן נבא להבין דברי התוס' במנחות דף מ"ג ע"ב בסוגיין שכתבו וז"ל ור"ש מאבר ור"ת לא גריס ליה דא"כ כלהו מרבו בעלת ה' ופ"ב דזבחים תניא ארבע ולא שלש ארבע ולא חמש ומוקי לה כר' שמעון מיהו על כרחין נ"ל דתלת תנאי הוו ואליבא דרבי שמעון פליגי התם דהא קי"ל הלכה כר"ש בכסות לילה וכו' וקי"ל נמי דבעלת ה' חייבת וכו' ואנן כמאן אלא על כרחין גירסא נכונה היא והא דפ' בית שמאי לא דריש ר' שמעון אשר היינו להההיא דרשא וכה"ג טובא עכ"ל והנה איכא למידק דר"ת דמחק הגירסא מכח שמעתא דזבחים אמאי לא אמר מר דיש להכריח דל"ג לה בשמעתין מכח הספרי נמי דסתם ספרי ר"ש ופטר בעלת ה' והא עדיפא דהוא ר"ש גופיה ואיך בש"ס הכא אמר דר"ש מאשר יליף לה הלכך ל"ג לה והא עדיפא לכאורה ממה שהכריח משמעתא דזבחים. ויותר יקשה להתוס' שמקיימים גירסתנו שהוא הפך הספרי והיינו מאי דהוינן בה בספרי הקטן ברכי יוסף לישב להרא"ש. אמנם אפשר דר"ת גם הוא סובר דאין ראיה מהספרי שיש לפרש בספרי ב' פירושים א' כפשוטו והשני גם הוא פירוש מרווח לפרש כפירוש הרא"ש ולהכי לא גמר מיניה. וזה דעת התו' שלא הזכירוהו. ולפי העלות מה שאמרנו רווחא טובא הא דאשכחן פ' בית שמאי דר"ש אשר לא דריש ובשמעתין קאמר דדריש דהכא אית לן על כנפי בגדיהם דמשמע להטיל בכל הכנפים ואתא על ארבע למעט כנף ה' וכיוצא ובכי הא דריש אשר דהוא גילוי מילתא בעלמא משום דעל כנפי בגדיהם לחוד אינו מספיק דאימא דאתא ארבע ומעיט לגמרי ואתא אשר לגלות אך בעלמא לא דריש אשר. והכא באמצעות על כנפי בגדיהם ואשר למדנו דעל ארבע לא מעיט אלא הכנף היתר על ד' ואנו מקיימין כלהו קראי. ויותר ממה שקריתי לפניכם צדדתי כמה צדדין ועת לקצר וק"ל. רק זה אומר דמ"ש התוספות בדיבור הנז' ואנן כמאן ק"ק דהא שם בסוגיא בזבחים דף י"ח איכא בריתא דמרב' בעלת ה' לחיוב מאשר תכס' בה וקאמר התם בש"ס דחיוב סומא נפקא לי' מאשר וא"כ אנן ק"ל כההוא תנא דזבחים ומאי קאמרי התוספות אנן כמאן דהלא גם ר"ת אזיל ומוד' בזה כי הוא מפורש בסוגיא אלא דקשיא לי' דבפ' התכלת משמע דרבי שמעון פשיטא לן דסובר בעלת ה' חייבת לפי גירסתנו והא אשכחן מאן דסבר

כר"ש ואית לי' דפטור'. דהגם דאידך בריתא מחייבת וקאמר התם דסובר כר"ש דסומא חייב. מ"מ ק"ל דהש"ס לפי גירסתנו פריך ור"ש ומשני דנפקא לי' חיוב בעלת ה' מאשר ומאי פריך כאלו הדבר מוסכם דבעלת ה' גם לר"ש חייבת ומשו"ה מחק בסוגית התכלת הא דאמרי' ור"ש מאשר נפקא והתוספות השיבו תשו' נצחת דכיון דאיכא תנא דאית לי' תרוייהו ומוכח דלדידי' גם ר"ש סבר הכי ואנן ק"ל הכי א"כ לדידן ר"ש אית לי' תרוייהו כההוא תנא דק"ל כוותי' ואמטו להכי פריך על ר"ש ומשני. אמנם התוספות דקאמרי ואנן כמאן צריך ישוב ואפשר לומר דהתוס' אתו לאפוקי דלא נימא דר"ת דמחק הגירסא בסוגית התכלת גם הוא ימחקנ' בסוגית זבחים וא"כ מאן דמחייב בעלת ה' אפשר דפליג אר"ש בסומא ומשו"ה כתבו התוס' דאנן ק"ל כתרוייהו ואנן כמאן אלא מוכרח דאנן ס"ל דמאן דמחייב בעלת ה' התם בזבחים סובר דסומא חייב וק"ל כוותי' ומאחר דאיכא תנא דסבר תרוייהו ועל הרוב סבר דהכי סבר ר"ש א"כ הגירסא נכונה דפריך ומשני לדעת בריתא דזבחים דק"ל כוותה והיינו דפריך בפשיטות ור"ש ומשני ודו"ק היטב.

סימן פז

לדרישת צורבא מרבנן דחביב. ונגה לו סביב

הודעתי הן כתיב כאן דמטיבותי' במתיבתא דילן תנו רבנן ה' מלכים מהרמב"ם ובהיותנו צמאים לשתות מימיו אחלי אדוני ישדר לן שופרי' אשר כתוב למר בס' פס ידא על הלכות אלו אם נא מצאתי חן ויעת"ק משם ועלי לשלם פשיטי דספרא. וגעגועים יש לי עליה דמר מדוע בושש להדפיס ס' פס ידא כי שמעתי ממעיינ"י הישוע' חשוקיה"ם כס"ף לאור באור החיי"ם ושכמ"ה

תשובה חלקת חמדתי אליך תשוקתי ואור עיני גם. חלקת השד' זה תלמוד ארי עלה בחומרי מתנייתא פרה ורחל בהרת יעל קגם. ה"ה כמה"ר נר"ו. חלקת השורי"ם אמרות טהורות כן קרבו אלי שאני טועם מן במדב"ר מעדני מלך את פת בגם. חלקת מחוקק ארי דור"ש מה הי' לנו בה' מלכים להרמב"ם כי מרבי ישיב' מרבי חכמ' מלכי"ם ימלוכו שהן זיווגם. חלקת צואריו יליל עז בי אדוני מה ידעתי ולא ידעו כל הכתוב לחיי"ם אין שביע"ה באוכלים ושורי באר"ש יכתבו תני ולא ידע מה תני זאת היתה לי הן לא הובא קונט' פס ידא בדפוס כי חלק רב ממנו אנא נפשאי כתבית ליום קטנות בימות החור"ף וגם ערב רב ולעת כזאת לא יכול יוסף לברר אוכל יציב פתגם. חלקת יה"ב הנה נשאתי פניך ובפעם הזאת אנכי אשלח קונט' על הרמב"ם הלכות מלכים ועל נושאי כליו נחם נהגם.

א **הרמב"ם** הלכות מלכים פ"א דין א' ודין ב' ומ"ש מרן בכ"מ. אור יקרות בלשונות דף נ"ו.

ב דין ג' אין מעמידין מלך אלא עפ"י ב"ד של ע' זקנים וכו' מרן פ"ה דסנהדרין כתב נשאר לנו לדעת מנין שאין מעמידין מלך אלא עפ"י ב"ד הגדול. והרב שיירי כנה"ג בהגהותיו כתב שם דהסברא מחייבת כך ושוב הביא מש"ר בדין. והרב גופי הלכות בדין זה כתב דהדבר ברור ממ"ש אין דנין כ"ג אלא עפ"י ב"ד של ע"א מדכתיב הדבר הגדול דבריו של גדול וכו' עש"ב ונעלם מהם שהוא תוספתא פ"ג דסנהדרין תנא אין מעמידין לא מלך ולא כ"ג אלא בב"ד של ע"א. והתימא על מרן דבפ"ד דכלי המקדש דין י"ד במ"ש שם הר"מ אין מעמידין כ"ג אלא בב"ד של ע"א כתב שהוא תוספתא פ"ג דסנהדרין ע"ש ואיך בה' סנהדרין לא זכר שר מינה והרב פר"ח בהגהותיו שם כתב בה' סנהדרין ואני מצאתי שהוא תוספתא פ"ג דסנהדרין ונעלם ממנו שכ"כ הלח"מ שם בה' סנהדרין וכתב' נמי מרן בה' כלי המקדש וכ"כ הלח"מ בדין זה. ומ"ש רבינו ועל פי נביא. הקש' הרב לח"מ דע"פ נביא מנין לו דהתוספתא לא אמרה אלא ב"ד של ע' ואחד לבד ועוד דדומיא דכ"ג קתני לה והתם לא בעינן נביא ע"ש ואשתמיטתי' דהוא בריתא דספרי פ' שופטים וכך היא שנויה אשר יבחר ה' אלהי"ך בו על פי נביא. ומאי דלא קתני לה בתוספתא משום דתני מלך וכ"ג בהדי ומילתא דאיתא בתרוייהו קתני מילתא דאיתא במלך לחוד לא קתני.

ג דין ד' אין מעמידין מלך מקהל גרים וכו' ודברי מרן. יד משה בדרשותיו דף צ' ע"ג.

ד עד שתהי' אמו מישראל. כתב מרן ומשמע לי דלרבותא נקט אמו ומכ"ש אם הי' אביו מישראל אף שאין אמו מישראל כשר וכ"כ התוס' פ' מ"ח ובהכי ניחא לי היאך מלך רחבעם דלאו אמו מישראל דהא בן נעמה העמונית הוה עכ"ל וכונת מרן באומרו אם הי' אביו מישראל וכו' נרא' דהיינו אם אמו גיורת וכן הכריח הרב כנה"ג ופירש כן דברי מרן בח"מ סימן ז' הגהת ב"י אות א' עש"ב וכן ראיתי להר"ן בחידושיו לסנהדרין סוף פ' אחד דיני ממונות שכ' דבן גיורת ואביו מישראל פשיטא דכשר למלכות דהא אבשלום הי' בן מעכה בת תלמי מלך גשור ולא היו פוסלין אותו למלכות מפני כך וכו' עש"ב וק"ק דטפי הו"ל להוכיח מרחבעם שמלך וממנו נשתלשל מלכות בית דוד כמו שהוכיח מרן. והנה התוספות בסוט' דף מ"א ע"ב כתבו בשם ר"י דלא סגי אמו מישראל כי אם לשאר שררות אבל מלך חזר ושנה מקרב אחיך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל עכ"ל ומהרח"א בס' מקראי קדש בנימוקיו פ"ב דסנהדרין דף קל"ה ע"ב הקשה על דברי התוס' דהא אמרו בתוספתא דכשר למלכות מהמשיאין לכהונ' ובחד מינייהו סגי ע"ש ויותר יקשה דבפסקי התוספות שם פ' אלו נאמרים כתוב אין מעמידין

מלך אלא מן המשיאין לכהונ' ע"ש והוא נגד מה שהסכימו בתוס' דאמו מישראל לא סגי למלכות אף דמשיאין לכהונ' כמבורר פ' עשרה יוחסין. וראיתי בליקוטי מהר"ר בצלאל כ"י שם בסוט' שהביא פירש"י דאגריפס היתה אמו מישראל וכ' וז"ל ומ"מ קאמר בגמרא דחנופ' היתה שלא הי' ראוי למלכות כמו שאמרו בתוספתא דאין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונ' תוספות חיצוניות עכ"ל ולפום ריהטא יש להבין דאיך כתבו דאמו מישראל אינו ראוי למלכות דאמרו בתוספתא דבעי' משיאין לכהונ' והלא אמו מישראל בתו כשרה לכהונ'. אמנם דבריהם פשוטים דסברי דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד פגום וקיימי עמ"ש רש"י דעבד הוה וכיון שהוא עבד עבד הבא על בת ישראל הוא פגום לכהונ' וכן דעת רוב הפוס' כמ"ש מהרש"ל בתשו' בסימן טו"ב ועמ"ש בה' סנהדרין פ"ב וכפ"ז נמצא דכי אמרי' דאמו מישראל משיאין לכהונ' היינו שאביו גר או משוחרר וכמו שכ' הרמב"ן בחידושי יבמות פ' החולץ דף מ"ה וזה כונת התוס' שם בפ' החולץ דף מ"ה ע"ב ע"ש וכ"כ הר"ן שם בחידושיו סוף פ' אחד דיני ממונות. ועל דרך זה צריך לפרש מ"ש בתוס' רי"ד בקידושין דף ע"ו ע"ב וז"ל אבל המורה פירש פמ"ח גר דן את חבירו ד"נ וכו' נראה דהא אין דנים ד"נ אלא בסנהדרין של כ"ג וגר פסול לישב בסנהדרין לא מיבעיא גר גרידא אלא אפילו אמו מישראל דבעי' אתך ובעי' כשרים המשיאין לכהונה והיאך יתכן שידון גר את חבירו ד"נ וכו' ע"ש וכבר כתבנו דאמו מישראל מן המשיאין לכהונה והיאך יתכן שידון גר את חבירו ד"נ וכו' ע"ש אבל רבינו ישעיה. אירי בגר בן גוי הבא על ישראלית וכדמשמע. פשט דברי רבא ביבמות דף ק"ד גר דן את חבירו דאירי בגר שנתגייר הוא עצמו ואהא קאמר ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ובהא הוקשה לו לרבינו ישעיה דבגר שנתגייר הוא עצמו אפילו אמו מישראל דהיינו כגון שאביו גוי בא על ישראלית אינו כשר לסנהדרין דהוא פגום לכהונה ובד"נ בעינן כשרים המשיאין לכהונה. אמנם ראיתי להתוס' שם ביבמות דף ק"ב ע"א שכתבו לענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל פירוש באמו לא סגי עד שיהא גם אביו מישראל אבל באביו לחוד סגי דהא אפילו לענין יחס כהונה סגי באביו מישראל כדאמרי' בעשרה יוחסין עכ"ל והם דברי התוס' שרמז מרן בדין זה וכ"כ בס' אגודה שם. וכבר כתבנו שהכריח הרב כנה"ג דמ"ש התוס' ומרן דבאביו לחוד סגי היינו באביו ישראל שנשא גיורת והוא בן ישראל וגיורת אז סגי דאלו ישראל הבא על הגוייה הוא קרוי בנה והוא גוי גמור וכן הוכיח ממ"ש מרן בא"ה בב"י סימן קס"ט דעמ"ש הטור ובס' המצות הכשיר אמו מגרים רק שיהא אביו מישראל כתב מרן שכ"כ התוס' משום דאפילו לענין יחס כהונה סגי באביו מישראל ע"ש והשתא כיון שהתוס' איירו בישראל שנשא גיורת והיינו אביו מישראל

דקאמרי קשה דא"כ מאי עדיפותא איכא באביו מישראל טפי מאמו מישראל הרי גם גר שנשא ישראלית שוה לישראל שנשא גיורת דבשניהם בתם כשרה לכהונה כדתנן פ' עשרה יוחסין וא"כ מאי אולמיה דאביו מאמו הא כיון דאיירינן בנשא גיורת ה"ה גר שנשא ישראלית ומאי קאמרי דאפילו לענין יחס כהונה סגי באביו הרי גם באמו כי האי גוונא שנשאת לגר מן המשיאין לכהונה ואם נאמר דס"ל דמ"ש שם רבא ואם היתה אמו מישראל אגר שנתגייר קאי ור"ל דאביו גוי ומ"ה לא סגי לחליצה ולא לד"נ דכיון דאביו גוי פגום לכהונה וכמ"ש לדעת תוספות רי"ד אכתי קשיא דלא ה"ל להתוס' למתלי באביו דסגי דכיון דאביו דסגי היינו בנשא גיורת ה"ה אמו דנשאת לגר תרוייהו ממשיאין לכהונה ולפלגו הש"ס והתוס' באמו מישראל עצמו דהיכא שאביו גוי לא מהני לחליצה ואם אביו גר או אביו ישראל ואמו גיורת תרוייהו מן המשיאין לכהונה וכשרים לחליצה וכן קשה על מרן שרמז דבריהם בדין זה ופ"ב דסנהדרין ובבית יוסף בא"ה וח"מ סי' ז' ולא העיר בזה דכמו דאביו ישראל ואמו גיורת מן המשיאין לכהונה ה"ה אמו מישראל ואביו גר כדתנן בעשרה יוחסין. וכבר הי' אפשר לישב עפ"ז גירסת הספרים בסמ"ק ובכלבו שכתוב בהם דאמו מישראל סגי לחליצ' וכ' מרן בב"י א"ה שם בסי' קס"ט דהוא ט"ס וצ"ל אביו והרב ב"ח האריך לישב גירסת הספרים ע"ש ולפי דרכנו אפשר דכונת הסמ"ק והכלבו כשאמו מישראל ואביו גר דבהא שוה לאביו מישראל ואמו גיורת דתרוייהו מן המשיאין לכהונה וס"ל דהא דאמרי' ולענין חליצ' עד שיהא אביו ואמו מישראל היינו כלפי מאי דקאמ' ואם הית' אמו מישראל דן אפי' ישראל דהכונה אפילו אביו גוי לאמו מישראל לז"א דלחליצ' מיתורא דקרא בעינן אביו ואמו מישראל לאפוקי אביו גוי ואמו מישראל דסמיך ליה אבל לעולם דא' מהם ישראל ו' גר מהני דתרווייהו משיאין לכהונ' ולכך כתבו דאמו מישראל סגי לחליצ' כלו' וכשאביו גר. אבל דעת התוס' קשה דמאי רבותא דאביו מישראל וכן קשה על הרב באר שבע בתו' פ' אלו נאמרין דף מ"א והדרישׁ וב"ח א"ה סי' קס"ט דהביא' דבריהם ולא העירו על זה. ורוא' אנכי למהרש"ל בים של שלמה פ' מצות חליצ' סי' ד' שכתב וז"ל היכא דאביו מישראל סגי בלא אמו דהא ישראל ממש הוא לענין יוחסין כדאיתא פ' בתרא דקידו' וכו' ומ"ש הרי"ף עד שיהא ישראל מכל צד לאפוקי אמו דלא תימא מאי פסול' היכא דאמו מישראל הא בהו כשרה לכהונ' דקי"ל כראב"י מ"ה כתב עד שיהא מכל צד ואפי' לענין יחס כהונ' סגי בהכי וכו' ע"ש ומדבריו נרא' דתרי מילי נינהו בתו כשר' לכהונ' ויחס כהונ' ולפום ריהטא לא הבנתי דברי קדשו. ומוצא אני אחר החיפוש שכבר הוקש' דבר זה להרב שבות יעקב ח"א סי' קכ"ח אך לא בסגנון דכתיבנא בעניותין וגם ראיתי את הלחץ זה הדחק אשר נדחק לישב דבריהם

דמייתו ראי' מר' יהוד' דסב' בקידושין דף ע"ח עד דאיכא כל זרע ישראל ואפ"ה בת גיורת מישראל כשר' דנקרא כלו מישראל וה"ה בחליצ' דבעינן כלו מישראל ע"ש והענין נכון אך הוא דוחק בדברי התוס' וגם העיקר חסר. והרב באר שבע הקש' בתוספותיו שם פ' אלו נאמרין למש"ש התוס' דמלך בעי מאביו ואמו מישראל מרחבעם וניחא ליה דכונת התוס' לאפוקי אמו מישראל לחוד אבל באביו סגי כמ"ש פ' מצות חליצה עש"ב ובס' בית הלל י"ד סי' רס"ט כתב שהרב ב"ש הקשה מרחבעם והניח בצ"ע ושוב הביא דברי מרן הכ"מ בדין זה ותירץ דמ"ש התוס' לאפוקי אמו דוקא אבל באביו לחוד סגי עש"ב וק' דהרב ב"ש לא סלקא ליה בקשיא אך הרב עצמו תירץ תירוץ זה עצמו כמו שנא' וגם הריטב"א בחידושיו לקידושין דף י"ג ע"ב הכריח דבמלך באביו לחוד סגי מרחבעם ע"ש. והרב דינא דחיי סוף לאוין רכ"א גם הוא על מבוכה זו ישב והקש' על התוס' דסוט' ונמקי יוסף שכתבו דמלך בעי אביו ואמו מישראל מהתוספתא ותריץ יתיב והדר קשיתי' מדוד הע"ה ורחבעם ואבשלום וניחא ליה דכונת התוס' והנמקי דבאביו גר ואמו מישראל או אביו מישראל ואמו גיורת סגי למלכות עש"ב ואינו מחוור דגבי חליצ' דבעי' ישראל מכל צדדיו לא מכשרי התוס' אלא באביו מישראל ואמו גיורת אבל אביו גר ואמו מישראל לא כדמוכח מהטור א"ה סי' קס"ט ופסקי תוס' פ' מצות חליצ' וכדמשמע מכל האחרונים. והכא נמי דכתבו ממוצע מאביו ואמו מישראל ויהא ממש מקרב משמע לפחות כסברתם בחליצ' גם הנמקי כתב וז"ל ולד"נ עד שיהא ישראל מכל צדדיו כמו מלך וכו' וכן לחליצ' עכ"ל ולכל הפחות משמע אביו ישראל ואמו גיורת ותו דלא הי' צריך לזה דכיון דכבר יישב התוספתא לדעתם ולא ק"ל אלא מדוד הע"ה ורחבעם יותר נכון לו' דדעת התוס' דלמלכות וחליצ' קפדי' שיהא אביו מישראל ואמו גיורת כמ"ש הריטב"א ולפ"ז לדעתם חילוק גדול יש בין מלך לשאר שררות דאמו מישראל ואביו גר לא מהני למלכות וכבר האריך בזה הרב הנז' לעיל ובכנה"ג ח"מ סי' ז' עש"ב הן אמת דלשיטת הרב בתוס' מתישב מה שהקשתי לעיל על פסקי התוס' דסוט'. אך במקום אחר הוכחתי דפסקי התוס' דסוטה הם מתוס' אחרות ולא על התוס' שבידינו ועוד יש להאריך ע"ד הרב החבי"ב בכנה"ג ודינא דחיי ודוק ובהגהותי לח"מ כתבתי בישוב דברי רבינו בדין זה ודברי מרן פ"ב דסנהדרין ע"ש.

ה דין ו' ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול וכו' הרב תי"ט פ"ק דעדיות הביא דברי הרמב"ם הללו והקש' למה לא כתב הר"מ בה' כלי המקדש שאין מעמידין כה"ג מאלו וניחא ליה דלא הוה גריס בבריתא כה"ג עיין שם והוא פלא דהרי הכא כתיב אין מעמידין מלך ולא כהן גדול ועל לשון זה קאי הרב שוב ראיתי שתמה עליו בס' שושנים לדוד הנדפס מחדש

שם וכבר קדמו הרב כנסת הגדול' בהגהותיו פ"ה דכלי המקדש ע"ש (שם לא קצב ולא ס') וכו' כתב מרן בכ"מ דס"ל לרבינו בפי' הבריתא דכל שעסקו עם הנשים היינו עד הגרדיים ומספרים ואילך איירי שאין מעמידין מלך וכה"ג ע"ש ולפ"ז משמע דגרדיים לא זילא אומנותייהו אלא דעסקי עם הנשים לחוד וקשה דהא שנינו בתוספתא פ"ק דעדויות מעש' שבאו שני גרדיים משער האשפות וכו' ולמה הוזכרו שם מקומן ושם אומנותן והלא אין לך אומנות ירודה אלא גרדי וכו' עיין שם הרי בהדיא דזילא אומנותייהו וכן הוא במדרש ש"ט מ"ז י"ז וא"כ אין מעמידין מהם מלך וכה"ג. לכן נראה עיקר כמ"ש הרשב"ץ בתשו' ח"א סי' י"ו דמה שלא כתב הרמב"ם האחרים היינו שבזמנו ובמקומו אותם האומניות היו משובחות ולא נקט כי אם האומניות המבוזות בכל מקום עיין שם ולעולם דהר"מ מפרש דפשט הבריתא דכולן עסקן עם הנשים והם אומנות בזויה ואין מעמידין מהם מלך וכה"ג וכמו שנרא' מפירש"י שכתב דספרים נמי עסקן עם הנשים וכ"כ פ"ק דשבת דף ט"ו שאין מעמידין מלך וכ"ג מגרדיים וכ"כ רבינו עובדיה פ"ק דעדויות. ומ"ש מרן דרבינו לא גריס גרע וגרס קצב במקום כובס. הרשב"ץ הוה גריס בדברי רבינו גרע במקום קצב ע"ש בתשו' הנז'. ותו ק' למ"ש מרן בכ"מ דכל שעסקו עם הנשים היינו עד הגרדיים ומספרים ואילך איירי שאין מעמידין וכו' מהתוספתא דשילהי קדושין דמוכח שם בהדיא דספרין וכובסין הם עסקן עם הנשים

י דין ז' וי' וי"ו עיין מ"ש בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ג ודף ק"ד ודף ק"ה ועיין בהגהותי על ספרי הנז' מ"ש משם מהר"ב קאזיס בחלקו של בנימין.

יא דין ז'. וכל מי שאין בו יראת שמים וכו' ק"ק על הרשד"ם י"ד סי' קס"א דלא נסתייע מדברי רבינו וכבר כתבתי בזה במקום אחר בס"ד.

יב דין ט'. תפסק המלכות מביתו עמ"ש מהר"ד עאראמא בהגהותיו לישב השגת הראב"ד ובכסף משנה ודוק.

סימן פח

על הרמב"ם פ"ב דה' מלכים.

(א) דין א'. וכן לא ישתמש וכו' עמ"ש מרן בכסף משנה והפר"ח בהגהותיו כתב דהכי איתא בתוספתא דסנהדרין אין משתמשין באחד מכל משמשיו עכ"ד והך תוספתא איתא נמי בירושלמי פ"ב דסנהדרין אמנם מרן ז"ל רצה להביא לעבדיו ושמשיו לפי שרבינו כתב בתחיל' ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא בא' מכלי תשמישו. ושוב כתב וכן לא ישתמש בעבדיו וכו' והתוספתא והירושלמי איירי בכלי תשמישו שהוא החלוק'

ראשונ' וכדקתני סיפא וכשמת כלן נשרפין. אבל לעבדיו ומשמשיו לא משתמע שפיר בהדיא מזה ומ"ה הביא מרן מאבישג. הן אמת דבחלוק' הראשונ' הו"ל לאתויי מרן התוספתא והירו' ותו דלפי האמת מכלי תשמישו נלמד עבדיו ומשמשיו. והרב גופי הלכות הבין שכונ' מרן ז"ל להביא ראיה למלך אחר דשרי להשתמש בעבדיו והקש' דאין ראיה משלמ' דהי' בנו וכו' עש"ב. אבל המדקדק בלשון מרן יראה דלעיקר איסו' תשמיש בעבדיו להדיוט נמי קאי וכמו שהבין הפר"ח וקושיא הרב גופי הלכות לק"מ ודוק. ומ"ש מרן והוי יודע דמש"ר כולן נשרפין לא קאי אסוסו אלא עוקרין אותו כמ"ש פ"ק דע"ז ע"כ. כ"כ רבינו סוף ה' אבל ומ"ש בס"ס מעיל שמואל דדוקא אם הסוס זקן ליתא. ומה שהקש' שם מקרא וילבש שאול את דוד עיין מה שתירץ ואפשר עוד דמדיו דכתיב היינו שעשאן חדשים לשמו ועדיין לא לבשן שאול והם מותרין דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא ולדעת אביי בסנהדרין דף מ"ז דהזמנ' מילתא צריך לידחק כמ"ש בס' הנזכר. ומה שתמה הרב שיירי בהגהותיו שהשמיט ר' דלא יחלוץ תפילין בפניו י"ל שכבר כתבו פ"ה דת"ת ומשם נלמד למלך כמ"ש הפר"ח בדין זה ועיין ב"י א"ח סימן ל"ח וע"ש במחב"ר.

ב דין ב'. אבל אשתו של מלך וכו' שמעתי מהחכם השלם נזר החסידים מהר"ר ישראל אשכנזי שנסתפק אי אלמנה וגרושת המלך מן האירוסין שריא להדיוט כיון דלא נתיחד עמה ולא בא אליה או"ד לא שנא ואני אומר דפשיטא דאפילו מן האירוסין אסירא להדיוט דכל מקום שנזכר אלמנ' סתם בין מן האירוסין בין מן הנשואין משמע והכי אמרי' ביבמות דף נ"ט ת"ר אלמנ' לא יקח בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנשואין פשיטא מהו דתימא נילף מתמר וכו' ופירש"י פשיטא אלמנה סתמא משמע. והכי אמרי' פ"ב דיבמות דף ך' ודף ס"א וסנהדרין דף י"ח קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ל"ש מן הנשואין ע"ש אלמא כי מדכר סתמא היינו בין מן האירוסין בין מן הנשואין וה"ה הכא דאמרי' דלא ישא אלמנתו וגרושתו סתם אפילו מן האירוסין הוי דכיון דקדשה הרי היא אשת איש אף שלא נבעל' כמ"ש הרמב"ם בריש ה' אישות ומאחר שהיא אשת המלך אין כבודו שאח"כ תנשא להדיוט. ובמשנ' זו עצמם דקתני אין נושאין אלמנתו גבי כ"ג תני סתמא ואמרי' קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין כנז' וכיון דגבי כ"ג אייר בכל אלמנ' גם במלך דתני בתר הכי דומיא דרישא מתניא וסתם אלמנ' קאמר דאסירא להדיוט. ומן האמור תשובה מוצאת למ"ש הרב אדמת קדש ח"ב א"ה סי' ד' דאלמון המוזכר בדברי רז"ל סתם הוא אלמון מן הנשואין ובודאי דכשאמרו רז"ל דאלמון שנשא אלמנה דלא יברך כי אם יום א' הוא דוקא אלמון מן הנשואין דזה הוא נקרא אלמון סתם וכו' ע"ש ומהני שמעתתי משמע איפכא דכי מדכר אלמנה סתם הוא בין מן האירוסין בין מן

הנשואין כמדובר. איברא דהתם לענין ז' ברכות מצד הסברא נראה דהעיקר כמ"ש הרב הנזכר דאלמון מן האירוסין אית ליה שמח' בנישואיו וכדמוכח מהר"ן. וכמ"ש במקום אחר בס"ד לא ע"ט האסף:

ג דין ג'. ואינו חולץ שנאמר וירקה בפניו וזה בזיון. צופה הייתי למופת הדור מהרח"א בעץ החיים פ' בשלח דף ע"ב רמי ומקשה הני פסקי אהדדי דגבי מלך אף במצו' כיון דאיכא בזיון אין כבודו מחול ומ"ה אינו חולץ אבל אי ליכא בזיון מחייב כאות' שאמרו פ"ק דסנהדרין ינאי המלך עמוד על רגלך. כל קבל דנא הת"ח חולץ אף דהוי בזיון ולפי דרכנו למדנו דהת"ח חייב במצות אף דאיכא בזיון. ואלו גבי עדות דהוא מצוה דליכא בזיון מלך חייב להעיד מעומד ות"ח מיושב ונמצאו הלכתא אהלכתא סתרא"י נינהו. וראיתי בספר שמע יעקב דף ן' שהקש' קושיא זו בשם מהר"ם הלוי בספר אש דת פ' ויגש. וכ' הרב הנז' דעפ"י דברי התוס' בסנהדרין גבי ינאי המלך אין מקום לקושיא זו עכ"ד ותיובתא חזינא ופירוקא לא חזינא ודברי התוס' לא יגהו מזור ואין זה מעלה ארוכ' ולא ראה דברי מהרח"א בעץ חיים שהביא דברי התוס' הנזכר והדר קשיתיה קושיא הלזו ע"ש שהצריכ' עיון. ושמעתי מפי הרב המו' ארי שבחבור' כמה"ר ברוך צ"אני נר"ו שתירץ על צד הדחק דלעולם הת"ח כבודו מחול אף במצו' דאיכא בזיון דהת"ח רצונו לקיים מצות ה' ולא קפיד אבזיון אמנם בעדות אף דליכא בזיון לגבי מלך. לת"ח איכא בזיון וקצף וצערא דגופא לא ניתן לימחל דכיון שמעיד לפני החכם הדיין והוא יושב יסברו שהמעיד אינו ת"ח כיון שעומד בפני הת"ח חבירו הדיין שהדיין יושב והוא מעומד מעיד לפניו ובכה"ג דהוא בזוי מכח הת"ח הדיין גברא דכוותיה צר לו מאד ואינו מוחל זהת"ד. ואנא אמינא מילתא דמסייע ליה דהרי הת"ח חייב לעמוד בפני אביו אפי' ע"ה ואמאי לא אמרינן דעשה דכבוד תור' כי היכי דאמרינן בעדות דעשה דכבוד תור' עדיף ולא יעמוד מפני אביו. אלא מוכרח דלגבי אביו שהוא אינו מזדלזל דכ"ע ידעי דאביו הוא הנה זה עומד אבל גבי עדות דהבזיון בא לו מכח הדיין ת"ח כמוהו עשה דכבוד תורה עדיף. ואין זה סותר למ"ש הרדב"ז בראשון סי' קי"ט והסכים עמו הכנה"ג ח"מ סימן כ"ח דאם רצה למיזל לב"ד דזוטר מיניה מצי אזיל ואי אמרת דאיכא בזיון לא מצי מחיל דכבודו מחול אמרו ולא בזיונו כנודע. דיש לומר דכי אזיל אמרינן דהוברר דהוא אינו מתבזה וליכא בזיון קרינן ביה משום דהבזיון הוא אי נקיט בדעתיה דהדיין גדול ממנו והוא נעלם. ועל הרדב"ז והכנה"ג ק"ק דנרא' דהרא"ש חולק על זה ממ"ש גבי מציא' דפליג אהרמב"ם כמבואר בב"י ח"מ סימן רס"ג. והתינח להרדב"ז דגריר תדיר בתר הר"מ וכ"כ שם בפשיטות דאם רצה משיב דהיינו דעת הר"מ אבל להכנה"ג דנרא' דפשיטא ליה

טובא ק' מדברי הרא"ש דאסר ותו דהכנה"ג כ' כן בעד הטור ובודאי דהטור ס"ל כאביו שם. ונרא' לישב דהתם פטרה אותו התור' בפירוש והוא זלזול הניכר דאין דרכו ליטול אבל זה זלזול שאינו ניכר הוא כדאמרן. ולפום האי טעמא דטעים הרמב"ם דמה שהמלך אינו חולץ היינו משום דכתיב וירקה בפניו והוא בזיון ניחא מאי דיש להעיר דהכא בסנהדרין פירשו בש"ס דטעמא דרבי יהודה דפליג אדרבנן דאם רצה לחלוץ זכור לטוב דאף דכתיב שום תשים וכו' מצוה שאני ומשמע דרבנן דפליגי עליה ס"ל דאף במצו' אין כבודו מחול ואלו בסוטה דף מ"א אמרו דקרא מעומד ושבחוהו ופריך מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי וכו' מצוה שאני ומשמע דהא דמצוה שאני מוסכם וה"ט דשבחוהו חכמי' והרי לרבנן דהכא אינו חולץ אף דהוא מצוה. אמנם כפי דברי הרמב"ם ניחא דהא דאמרו מצוה שאני גבי קבל וקרא מעומד היינו דליכא בזוי אלא חסרון כבוד ובכי הא כ"ע מודו דלדבר מצוה מחיל ליקריה המלך אבל אי איכא בזוי אף דהוא דבר מצוה לא מצי מחיל וה"ט דרבנן דסברי דאינו חולץ אף דהוא מצוה כיון דאיכא בזוי ומ"ה פסק הרמב"ם הני בי תרי דבסוף ה' חגיגה פסק דרשאי לקרות מעומד ופסק הכא דאינו חולץ. שוב בא לידי ספר אש דת וראיתי שם פ' ויגש שתמה על הרדב"ז והכנה"ג דבמחלקת הר"מ והרא"ש שנויה וגם הקש' הני תרי פסקי הר"מ דה' חגיגה ודין זה עש"ב ושתים זו לא קשיא מידי כאשר דברתי וזה פשוט ועיין מ"ש בהגהותי לח"מ סימן ז' אות י"א. ועד אחרן הא דמצו' שאני רמזה מהרח"א בעץ חיים ושוב ראיתי דהרב חידושי הלכות שם בסנהדרין נדחק בזה ללא צורך כי הדבר ברור כמ"ש. ואחר זמן רב נדפסו חידושי הר"ן לסנהדרין וראיתי לו שקרובים דברי קדשו למ"ש דפי' דבעמידה ליכא בזיון כולי האי ובחליצ' איכא זילותא טפי. ושם ראיתי שכתב הר"ן דר"ש בן שטח לא עשה כדין שהעמיד למלך דודאי דינא הוא להושיבו כת"ח עש"ב ולשיטה זו ל"ק קושית מהרח"א והר"ם הלוי הנזכר. גם עתה בא לידי שיטת רבינו יונה לסנהדרין כ"י וראיתי שכתב וז"ל יש מקשים הא אמרינן גבי שבועת עדות צ"ע דאית לי' דינא וכו' ואשכחן דכבוד המלך טפי עדיף מת"ח דרב שמחל וכו' ומלך שמחל וכו' וכיון דאמרינן בת"ח שמושיבין אותו כן הי"לל למלך ונ"ל דהתם כי אמרי' דמלך שמחל אין כבודו מחול משום דכבודו הוא כבוד של ישראל דהמלך שלהם נכבד והלכך אינו יכול למחול כבודן של ישראל אבל כשיש לו דין עמהם ומעמידין אותו יותר יש להם כבוד כשהם דנין אפילו למלך אבל ת"ח יכול למחול על כבודו לפי שאין אחרים מזדלזלים כשהוא מוחל ומיהו כשיש לו דין עם אחרים יש לנו לכבדו מפני כבוד תורתו. ואפשר לומר כי מפני שישב לו ינאי המלך בלי רשות ב"ד אמר לו רבי שמעון בן שטח שיעמוד על רגליו לדונו שאינו מן הדין שישב

אלא אם כן יושיבוהו עכ"ל וכפי שיטת רבינו יונה הלזו דכשיש למלך דין עם א' מישראל ומעמידין אותו הוא כבודן של ישראל אפשר לישב הקושיא הלזו דמהרח"א והר"ם נזיר דלעולם דגדול כבוד המלך יתר מאד לכבודן של ישראל אמנם כשיש לא' מישראל דין עמו אדרבא כבודן של ישראל לדונו ולהעמידו אבל בחליצ' דאיכא זילותא כיר"ק עצ"ב אין זה כבוד ישראל דמלכם יתבזה. אמנם הת"ח דכבודו משום יקרא דאוריתא דיליה ואי מחיל לכבודו אין זה נוגע לכבוד ישראל ואין צריך להראות בו כבודן של ישראל דבשלמא במלך דכבודו לאו מצד עצמו אלא לכבוד ישראל אמטו להכי להורות כי הכל הוא לכבוד ישראל דיינין ליה ומוקמינן ליה לאורויי כי כבודו לכבוד ישראל וכשיש כבוד לישראל לדונו ולהעמידו לא משגחינן ביה אבל בת"ח דכבודו מצד עצמו ואוריתא הוא דקא מוקרת ליה. לכבודו מותבינן ליה כיון דגם לע"ה אם רצו להושיב מושיבין ואף בעדות ע"ה מיושב בדיעבד ש"ד כמ"ש הרמב"ן והרשב"א והר"ן פ' שבועת העדות אל בחליצ' הת"ח חולץ ואין לנהוג בו כבוד בזה דמצות ה' היא גם אלה לחכמים לקיים המצוות וזהו כבודן. זה אפשר לישב כפי שיטת רבינו יונה הנזכר ועיין מ"ש לקמן. איברא דאינו מתישב יפה לומר דלהעמידו הוא כבוד ישראל דתיסגי לומר שידונו אותו לכבוד ישראל. ומ"ש רבינו יונה דמפני שישב בלא רשות א"ל עמוד וכו' כ"כ הרשב"א בחידושיו פ' שבועת העדות והר"ן בחי' סנהדרין. ולפ"ז נמי נתישב' הקושיא הנזכר דאה"נ דמושיבין למלך וגדול כבודו יותר מהת"ח ומ"ה אינו חולץ והת"ח חולץ ובישיבה שוו בשעוריהם ודוקא בישיב' מותבינן לת"ח שאינו אלא לכתחיל' לא כן בחליצ'. וזה ע"ד מ"ש דלשיטת הר"ן דר"ש טעה לק"מ כמדובר. ואף דכ' הר"ן דר"ש בן שטח שלא כדין עשה כנז' שפיר מייתי ראי' בחידושיו ובפירוש ההלכו' פרק שבועת העדות מהאי עובדא דינאי דבעלי דינין בגמר דין בעמיד' לדעת ר"ש בן שטח דשוייה דיניה דמלכא כעמא דארעא ואף דבזה לא קי"ל כוותיה אלא דמותבינן ליה כת"ח מ"מ שמעינן מיניה דדיניה דע"ה בגמר דין בעמיד' ופשוט. גם לשיטת התוס' פרק שבועת העדות סוף דף ל' שהקשו קושיתם בסנהדרין דכ"ש כבוד מלך דאינו מוחל ואמאי אוקמיה לינאי ותירץ דשאני דיני נפשות דחמירי ומשמע להך שינויא דה"ה ת"ח מוקמינן ליה בד"נ לק"מ קושיא הנזכר. אך שיטת התוס' בסנהדרין אינה כן דהא דדיני נפשות כתבוה למה שהקשו מהא דאם רצו להושיב את שניהם דהוי אף לע"ה ולעיל מינה כתבו דת"ח עדיף והיינו כשינויא בתרא דפ' שבועת העדות. וכ"כ הרשב"א בחידושי שבועות שם דמקצת רבותנו הצרפתי' אמרו דשאני ד"נ דחמירי ע"ש. אתה הראת לדעת דלכל שיטות הראשונים הנז' ל"ק קושיא הנז' זולתי לשיטת התוס' דסנהדרין דוקא הפך מהרב שמע

יעקב שכתב דלשיטת תוס' דסנהדרין לק"מ ואתמוהי קמתמה על מאן דמותיב. ותהי להפך דלרוב שיטות הראשונים לק"מ ול"ק אלא לשיטת התוס' דסנהדרין ומה נאוו דברי מהרח"א דהקדים דברי התוס' דסנהדרין הנזכר ואח"כ הקש' הקושיא הנזכר כמש"ל. ואנכי חזון הרבתי להרב משאת משה ח"מ סימן ס"ג תריץ יתיב לקושיא הנזכר וז"ל ואשר אני אחזה וכו' דכל מצוה שמחמתה מתבזה המלך וכו' פקע חיוביה וכו' אכן כי אתאן למצות עמידה בב"ד סמי מכאן דת"ח גדול כבודם מכבוד המלך וכל הגדול מחבירו אין שכנגדו מתבזה לעמוד לפניו וכו' ברם כי אתינן גבי ת"ח אינה היא המד' דודאי ת"ח אין גם אחת מהמצוות נדחית מפניו וכו' ומזה הצד לא זו בלבד במצות יבום וחליצ' בא לכלל חיוב בשגם מתבז' מחמתייהו אלא דגם במצות עמידה בפני ב"ד חייב לגמרי וכו' אלא דטעמא דישיב' דידיה לא קדמה ואתיא ליה משום פטורא דבגויה אלא דב"ד יושבי כסאות עליהם המצו' הזאת להושיבו בראש וכו' והן הן דמחייבי לאווזביה כלפי עשה דכבוד תור' דאלו ת"ח גופייהו לא נפטרו מידי חיובם כשאר כל המצוות אלא דאינהו בדידהו הדיינים חייבים להדרם וכדאמרו מותבי' לי' עכ"ל והמונח הזה שהניח דגם במצוות עמוד חייב לגמרי ואין פוטר אך ליושב על המשפט חובת גברא טב למיתב. היא הנח"ה שובר"ת דלדידיה דמצוות ועמדו אין לה ענין לתור' ולתעוד' רק גזרת מלך היא כמ"ש היא ז"ל לעיל בסמוך א"כ מאן ספין ומאן רקיע לוותר על מצות ה' ואי הדיינים מחייבי לכבדו מגן שויא לאפקועיה מחיוביה ואפילו תימא דזה בכלל סא דאמרינן האי עשה והאי עשה עשה דכת"ר עדיף והדיינים דחו לעשה דועמדו מקמי עשה דכת"ר מ"מ האי מרבנן הוא העד איבעי ליה דלא לקבולי מינייהי ולמיתב דעמיד' טובה הימנה ואיהו דמחייב כלביא יקום לקיים מצותו לצאת ידי חובתו מקרא דועמדו. אלא משמע דהת"ח היודע ועד איהו ניהו דלא מחייב במצות ועמדו משום כבודו וכי היכי דאשכחן במציא' דכתיב והתעלמת ה"נ אמרינן במצות עמיד' דפטיר ועטיר וכי הא דפריך הש"ס ריש פ' כ"ג דסנהדרין כ"ג מעיד והתניא והתעלמת ואין זה ענין למ"ש הראשוני' בעדות ת"ח מיושב דמוכרח דבע"ה בדיעבד כשר וכו' דכבר ביארו דבריהם דאי בדיעבד פסול היכי מכשירינן עדות פסול ואי משום כבוד ת"ח הו"לל דלא ליסהד עש"ב. והא דאמרינן ריש פ' שבועת העדות גבי עדות ת"ח האי עשה והאי עשה עשה דכת"ר עדיף ולפי סוגיית סנהדרין דפריך כ"ג מעיד והתניא והתעלמת וכו' דאלמא יליף מינה לעלמא הא הו"לל דלגבי הת"ח אין כאן מצות ועמדו משום והתעלמת ומדנקט מטעם כת"ר משמע דועמדו ישנו אלא דנרא' מטעם עשה דכת"ר. אפשר לישב כפי דעת הרדב"ז והכנה"ג הנז"ל דאם הת"ח רצו למחול מוחל וא"כ לעולם דהחכם פטור מלעמוד

משום והתעלמת אך כאשר עין לו ראתה הנה זה עומד להעיד ש"מ דמחיל ליקריה והוה ס"ד דתו לא מצי הדיין להושיבו והיינו דפריך התם לאמימר דאותבינהו דכיון דחזא להו מעומד א"כ מחלו ואין כאן והתעלמת ומשני עשה דכת"ר עדיף דאף דאינהו מחלי מ"מ יכול הדיין להושיבם מטעם עשה דכת"ר. ותו ק"ק לדברי הרב הנזכר דכפי הנחתו אמאי בי דינא לא רמיא עלייהו חובה להושיב המלך דכל ישר' מצווים שתהא אימתו מוטלת ולכבדו ביותר והמלך בפרהסיא אינו עומד בפני החכם כמ"ש הרמב"ם ואלו החכמים כל חד קאים מקמי חבריה וא"כ הי"ל לדיינים להושיבו משום כבוד המלך דחייבים לכבדו ומ"ש הרב בתוך דבריו דת"ח ושופטי ארץ גדול כבודם מכבוד המלך ואינו מתבזה לעמוד לפני החכם. ק"ק דמאחר דהמלך אינו קם בפני החכם והחכם קם לפני המלך אין זה כבודו לעמוד והחכם יושב ותו קשה לדבריו דהרי אמרו שם פ' שבועת העדות האי צ"מ דידע סהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לב"ד דזוטר מיניה לא ליזיל וזה נראה כנגד היסוד אשר יסד דהת"ח חייב אף דמתבזה אלא דהדיינים מצווים להושיבו והרי אמרינן הכא לא ליזיל וכ"כ הרמבם פ"א דמדות ויש לו להמנע מוכח דהוא פטור מצד עצמו שלא כדברי הרב הנזכר. (ועיין בספר דרך המלך ה' יבום דף ט"ז)

ד דין ה' ולא יעמוד מפני אדם ולא ידבר רכות וכו'. שמעתי שנסתפקו מקצת חכמי הדור ה"י אם חולקים כבוד לאחר בפני המלך אי דינו שוה לרב דקי"ל בבתרא דף קי"ט אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ואת"ל דבהא שוה להרב אי כי פליג יקרא המלך לאדם חשוב מצינן למפלג ליה יקרא כדאסיקנא גבי רב או"ד למלך אין שוה למפלג יקרא לאחר בפניו אף כי הוא חלק מכבודו לעשות יקר הוא רשאי ולא אנחנו. ואומר אני דלפום ריהטא הא מילתא במחלוקת היא שנויה בין רש"י ורבותנו בעלי התוס' דבמ"ש בקידושין דף מ"ג דאוריה הי' מורד במלכות פירש"י שאמר אדוני יואב בפני המלך וריב"ם פירש שאמר לו ללכת לביתו ומיאן וי"מ דהקדים אדוני יואב קודם המלך דוד. וראיתי בשיטה מקובצת כ"י שהזכיר הרב בתי כהונה ח"ב סי' כ"א דף ל"ח ע"ד שכתוב ע"ז על פירש"י מתוס' כ"י וז"ל ותימא מה מרידה היא זו הא לא קאמר אלא אדוני ולא אדוניך ע"כ ובשם גליון כתוב שם וז"ל ועוד דלא מיקרי בהכי מורד אם הוא מכבד אח' מעבדי המלך בפני המלך עכ"ל והרב עצמות יוסף ייחס להרמב"ם דעת רבינו מאיר ממ"ש פ"ג אפי' גזר על שאר העם וכו' ואינו מוכרח כאשר יראה המעיין ומ"מ למדנו דלדעת רש"י אוריה נקרא מורד שכיבד יואב לפני המלך. ולדעת רבינו מאיר ותוס' כ"י וגיליון וי"מ אין כאן מרד ומוכח דשפיר נאה לכבד לאחר בפני המלך וכמ"ש בגיליון דאינו מורד אם מכבד אח' מעבדי המלך בפני המלך וא"כ אם מכבדין לאדם בפני המלך

במחלקת הוא שנוי. וכד דייקינן פורתא לא שמא מתיא חדא דאפשר דגם לרש"י שרי לכבד אחר בפני המלך והכא באוריה זו רעה דהול"ל עבדך אדוני יואב וכמ"ש הריטב"א בדברי רש"י וא"כ אי הוה אמר עבדך אף דאמר אדוני יואב לית לן בה אף דהיה מכבד ליואב. ותו דאפשר דלעולם אף לדעת רש"י שרי ליה לאיניש לעשות יקר לאחר בפני המלך אך הקפידא מצאה מקום לנוח בזה דכיבדו ליואב בלשון אדנות והא דוקא לא מצי לכבד בלשון זה אבל לכבד בלשון א' או באופן כבוד אחר שרי וכן משמע ממ"ש רש"י בשבת דף נ"ו וז"ל ואדוני יואב לאו ארח ארעא לקבל מרות אחרים בפני המלך עכ"ל וכ"כ הרא"ה בס' החינוך פ' שופטים מצוה תצ"ג שלא היה לו להזכיר אדנות לשום אדם בפני המלך ע"ש. גם מדברי התוס' ודעמיהו אין ראיה דדילמא איסורא איכא לכבד לאחר בפני המלך אמנם ס"ל דאין זה מורד במלכות שיהי' חייב מיתה והכי דייקי לשון תוס' כ"י ולשון הגיליון הנז'. ותו דאפשר דלעולם לכבד לאחר בפני המלך אסור ודעת התוס' ודעימהו שתמהו על רש"י היינו דס"ל דלכבד עבדי המלך זהו כבודו של מלך וכמ"ש הריטב"א על דברי רש"י וז"ל ויש מקשים דזה כבודו של מלך כשמכבדין לעבדיו וכו' ע"ש וא"כ אפשר דאף לדעת התוס' לכבד לאחר שאינו מעבדי המלך לא שרי ונמצא דאין מכאן ראיה לא מדברי רש"י ולא מדברי התוס'. הגם הלום ראיתי להרב שיורי כנסת הגדול' בהגהותיו בדין זה שכ' דאם אדם אחר קורא לאדם גדול דרך כבוד בפני המלך אין בכך כלום והוכיח כן מפי' רבינו מאיר והי"מ הנז' וכתב דאף לדעת רש"י אפשר דהקפידא דוקא לקרותו אדון ושוב דחה דאפשר לדעת התוס' דשאני התם דהיא גדולה למלך עש"ב וזה כמקצת הצדדים שצידדנו. אמנם יש להרגיש על הרב דנקיט בידיה נצר משרשי החקיר' הנז' והו"ל לחקור בכללות אם חולקין כבוד לאחר בפני המלך וכחקירת החכמים הנז' דבזה תלוי אם קוראין לאדם דרך כבוד בפני המלך. ותו יש לדקדק על הרב ז"ל שהביא עוד ראיה מההיא דנענש גחזי שקרא לרבו בשמו והיה בפני המלך וכתב דיש לדחות דרבו שאני שהוקש כבודו וכו' ע"ש דהרי כתב מרן בב"י י"ד סי' רמ"ב בשם שבלי הלקט וז"ל אם יש לרבך רב באותה מדינ' ואותו הרב אינו חולק כבוד לרבך גם אתה אינך צריך לעמוד מפני רבך כדאמרינן הא דפליג ליה רביה יקרא וכו' ע"ש וכ"כ הרב שארית יוסף בתשוב' סי' י"ט דכשלמד קצת לפניו יש לדחות כבוד רבו מפניו ע"ש וה"ה לגבי מלך דכ"ע חייבין בכבודו ואימתו על הכל דיש לדחות כבוד רבו לפני המלך. ומאחר שכן מאי דחי הרב רבו שאני הא כי אמרת דזה מכבוד המלך שלא לקרות דרך כבוד לאדם בפניו רבו ואחר כי הדדי נינהו. תו ק"ק על הרב דהא רבינו מ"ש ולא יקרא לאדם אלא בשמו בפרהסיא איירי כמבואר. וע"ז כתב הרב דאדם אחר קורא לאדם

גדול דרך כבוד בפני המלך ודוקא המלך אינו קורא לאדם אלא בשמו וא"כ ס"ל להרב דגם אם בפרהסיא לעיני כל ישראל דבו בפרק המלך אינו קורא אדם אלא בשמו האחר קורא לו בפני המלך דרך כבוד וא"כ מאי מייתי ראיה מההיא דגחזי ומההיא דאוריה הא הנהו עובדי לא הוו בפרהסיא אלא כשהמלך בביתו עם עבדיו ואפשר דדוקא כשהוא בביתו עם עבדיו דהמלך שרי לכבד לתופסי התור' וכיוצא אז שרי גם לאחר לכבדם אבל בפרהסיא גם האחר אסור לכבדם בפני המלך ולקוראם דרך כבוד ואין ראיה מהנהו מלבד דחיות הרב. שוב ראיתי דהחקיר' הנז' היא תלמוד ערוך בסוטה דף מ"א דאמאי דתנן חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וכו' וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד וכו' פריך בש"ס וחזן הכנסת וכו' ש"מ חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולא משום כבודו דמלך הרי מפורש דכי היכי דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ה"נ אין חולקין כבוד לאדם בפני המלך זולת אם הוא כבוד המלך והן הן הדברים שכתב הריטב"א דכבוד המלך הוה כשמכבדין לעבדיו כנז' וכ"כ המרדכי והגהמי"י לענין רבו כמ"ש בסי' רמ"ב. ואף גם זאת ראיתי לתוס' ביומא דף ס"ד ד"ה מהו להציל הכבשה ובתוס' ישנים שם ובערוך ערך פלן והריטב"א בחי' יומא שם שפי' דהא דאוריה אם הי' מורד במלכות דקאמר ואדוני יואב תלוי אי חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אי לא ע"ש ומפורש יוצא כמ"ש בתחילה ושלא כמו שדחה הרב שיירי ואנן בעניותין לעיל וכל זה אשתמיטיתי' להרב שיירי. גם נרא' להביא קצת ראיה דאי המלך פליג יקרא לאיזה אדם כגון שהוא בצנעה שרי למפלג לי' יקרא בפני המלך כדין הרב ממ"ש התוס' שם בסוטה לעיל דף מ' גבי כ"ג וז"ל ש"מ וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג לי' יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדמסיק ביש נוחלין וכו' י"ל הכא בסתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג עכ"ל והשתא אי אמרת בשלמא דגם המלך דינו כדין הר וכה"ג דכי פליג יקרא אנן נמי פליגנא ליה ניחא דמקשו התוס' שפיר דאמאי לא משני כגון דפליג יקרא וכו' דהך שינוייא סלקא שפיר בין אמאי דתנן בכ"ג בין במלך אלא אי אמרת דדין פליג יקרא ליתיה במלך מאי מקשו התוס' הא לא מצי לשנויי כגון דפליג יקרא דקשיא ליה מלך דתנן בסמוך כי האי גוונא ובמלך ליכא לשנויי הכי ומ"ה משני הש"ס מילתא דשוייא לכ"ג ולמלך. אלא מוכח דגם במלך הדין דין אמת כדין הרב וכ"ג דאי פליג יקרא פלגינן ליה ומ"ה מקשו התוס' שפיר דאמאי לא משני כגון דפליג יקרא דהך שינוייא נמי למלך הן שוה. ולפי דרכנו למדנו דגברא רבא דהמלך בצנעא פליג ליה יקרא לא מבעיא דבצנעא פלגינן ליה יקרא בפני המלך אלא אפי' בפרהסיא בקהל רב דהמלך אינו רשאי לכבד לשום אדם אנן מיהא בפניו מצינן למפלג ליה יקרא באופן שלא יגיע שום סרך בזוי

למלך כגון לקרות אדון לאחר בפניו לדעת רש"י והרא"ה דהא משנתנו בפרהסיא קאי בפרשת הקהל ומשמע מדברי התוס' דגם במלך הו"מ לשנויי כגון דפליג יקרא כמדובר. ויש לדחות. ועיין בתשובת הרשב"א סס"י רמ"ג ועמ"ש שמע יעקב ריש פ' יתרו משם הרב מהרש"א ברצוף אהבה מה שהק' מגחזי ע"ש ועי"ל דלא הי"לל אלישע כלל דעליה קאי ותיסגי לו' זאת האשה וזה בנה אשר החיה ולכן נענש.

סימן פט

על הרמב"ם פ"ג דמלכים

א. פ"ג דין א' כותב ס"ת לעצמו וכו' הרדב"ז בלשונות סי' ע"ב. בית ועד דף ע"ז ע"ב.

ב . דין ב' מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד י"ח בין נשים ופלגשים וכו' כתב מרן משנה שם לא ירבה לו נשים אלא י"ח. וקיצר רבינו דהו"לל דפסק רבינו הרמב"ם כת"ק ודלא כר"י ור"ש ובפרט דיש לפרש דר"י ור"ש במילתיה דת"ק פליגי על דרך שכתבו התוס' בפסחים דף פ"ג ד"ה ר"ש דר' יעקב ור"ש פליגי אליבא דת"ק וכ"כ שם דף פ"ב דרב זביד ורב חמא פליגי אליבא דר' חמא בר עוקבא. והרמב"ם במשנתנו לא כן דעתו אלא דג' מחלוקות בדבר ופסק כת"ק. וכבר ביאר והאריך בזה הרב דינא דחיי לאוין רכ"ב ונסתייע מפירוש רבינו עובדיה ומדברי הר"ן בחידושיו עש"ב. וק"ק עליו דהו"ל להביא מרבינו גופיה דבפי' המשנה כתב ואין הלכה לא כר"י ולא כר"ש ע"ש. ודע שהרא"ם בס' יראים סי' רצ"א פסק כר"ש. ומ"ש רבינו בין הנשים והפלגשים הכל י"ח הרב מגדל עז כתב שהוא ט"ס ודעת הרמב"ם כדעת הראב"ד דמנין י"ח לנשים לבד ויכול להוסיף פלגשים. וכ' דהנסחא אמיתית בלשון רבינו היא מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד י"ח נשים ואם הוסיף אחת וכו' עש"ב. וכדבריו מוכח מדברי הרמב"ם במנין המצות לאוין שס"ד שכתב וגבול זה שלא יוסיף על י"ח נשים בכתובה וקידושין. אמנם הראב"ד והר"ד בונפיד והר"ן והריב"ש ושאר דכותהון כלהו גרסי בדברי הרמב"ם כגירסתנו. והרב דינא דחיי לאוין רכ"ב הסכים דבס' המצוות הוא ט"ס ע"ש. ומרן בכ"מ הביא ראיה לסברת הרמב"ם מהא דאמרו בסנהדרין דף כ"ב בא וראה כמה קשה גרושין שהתירו לו ליחד וכו' ע"ש. ובהיותי במדינת אשכנז ראיתי בס' קול יהודה דף כ"ו שכתב בשם הרב המפורסם מהר"ר יהונתן דאינה ראיה דרד"ק כתב שהבתולה יפה לחמם ולא הבעול' ופלגש ע"י ביאה קונה אותה ומאחר שכן לא מצי לקחת אבישג לפלגש דלחמם הי' צריך בתולה ואדרבא משם ראיה להראב"ד דקש' במ"ש כמה קשה גרושין דדילמא שאני גרושתו של מלך דאינ' יכולה לינשא לאחר אלא מוכרח דה"ק דהי"ל לגרש אשה וישא אבישג

בקידוש כסף ולא יבא עליה כדי שתהי' סוכנת ולא יתירו יחוד והאש' שגירש יקח לפלגש ע"י ביאה ומדלא התירו ש"מ דקשים גרושין וזה ראיה להראב"ד זהו תורף דברי הרב הנז'. ויש להשיב על זה ממ"ש שם בש"ס דאמר ליה אבישג לדוד נינסבן ואמר לה אסירת לי וא"ל חסריה לגנבא וכו' ע"ש ומהא מוכח דדעת רז"ל דגם הבעול' בהיות' נערה מחממת ומ"ה אמרה ננסבן ודהע"ה אצטריכא ליה להשיב אמרים אסירת לי דכבר הני נשי דבר שבמנין ואולם ח"י אני כדפירש"י אף היא תשיב אמריה חסריה לגנבא וכו' דאי אמרת דדוקא הבתול' הקריב' חימ"ה ולא הבעול' כנז' לימא לה מי בקש זאת מידה רמוס חצריו אלא למלך סוכנת ואם בא יבא אליה כאשר בקש' ננסבן וקמה בזיהרא זאת אומרת חסריה לגנבא לא תסכו"ן גבר ושקילא טיבותא אלא ש"מ דגם בעולה מחממת ונפל היסוד. וכן משמע מדברי רש"י בפירושו למקרא ורד"ק עצמו שם שכתבו והמלך לא ידעה שהבתול' מחממת יותר ורבותנו אמרו דלא נשאה משום שכבר נשא י"ח עכ"ל אלמא דלרז"ל לא הוי טעמא משום בתול' רק משום איסורא ושפיר מייתי ראיה מרן לדעת הרמב"ם ממאי דשרו ליחודי ולא נסבה לפלגש. וכן יש להוכיח ממ"ש דדוד הע"ה קאמר לה אסירת לה דאי האי מנינא לנשים אתמר ולא נתן קצב' לפלגשים לינסבה לפלגש דמסתמא אבישג רוצה בזה יותר שיקחנ' לפלגש וימלא שאלתה טפי שתהי' משרתת לבד וכבר כ"ע ידעי דשרביטו של מלך אסור להדיוט ונמצא דמפסדת כל ימיה אלמנות חיות וכמעט שכ"ב א' העם דהע"ה עם אבותיו תהי' צרורה כל ימיה והלא טוב לה לפחות להיות פלגש דהע"ה כל הימים אשר הוא חי דדוחק לומר דכבר ידעה אבישג דהשתא דלא ידעה מותרת לשלמה הע"ה והית' בקיאה בכל הדינים דהרי משמע דלא ידעה דין שהמלך אינו נושא טפי מח"י נשים דא"ל ננסבן ואף כי אמר לה אסירת לה תשיב אמריה חסריה וכו'. ותו דאי קדמה לה ידיעה היכי קאמרה נינסבן הלא אז אסור' לשלמה הע"ה מטעם אשת אביו ועיניה הרואות דהע"ה מטי ליה שיב"ה ומשום ימים אחדים איך תתרצה לישאר אלמנות חיות כל הימים אלא נרא' שסברי' דבין כך ובין כך אסור' לעלמא ושאל' אשה ננסבן לפחות למאי דביני ביני וכפ"ז ודאי היתי' מתרצת להיות פלגש. ודהע"ה לא גילה לה האי דינא דהשתא דלא ידעה מותרת לשלמה משא"כ אם יבא אליה לפלגש דחש דילמא שלמה לא חפץ בה המלך. וא"כ למה דחאה אסירת לי לנסבה לפלגש אלא מוכח כדעת הרמב"ם דגם פלגש אסור טפי מי"ח. ומאי דקשיתיה להרב הנז' במ"ש בא וראה כמה קשים גירושים דשאני גרושתו של מלך אפשר לומר דבימים ההם דהע"ה סיב כולי הוי כאיש אשר לא יו"דע את נשיו. וכן משמע ממאי דא"ל אבישג אסריה לגנבא ואי קדמה לו ידיע"ה כהלכת גוברין ודאי אבישג היתי' יודעת בעת יחודו עם כל אשה בפרק'

ולא הוה אצטריכתא ליה לקרא את הקריא' כאשר בא אל בת שבע להורות לה כי לא חסריה ומאחר שכן היה יכול לגרש דבלא"ה זאת האשה המתגרשת הית' כאלמנ'. ומה שפירש דיקדש אבישג בכסף ויגרש אשה א' ויקחנה לפלגש יש לדחות כי באמת הי"ל להתיר זה ולא איסור יחוד אלא מוכח דגם פלגש יותר על י"ח אסירא והוה מבעי לי' לגרש גרושין גמורים. זה כתבתי בו בפרק הן בעודני שלא מן העוקף ספרי הקדש. (ועתה אחר זמן רב נדפס מחדש מרכבת המשנה ח"ג ודרך העברה ראיתי שכ' דז"ש קול יהודה הוא שקר דפלגש ביחוד ולא בביאה ע"ש וכ"כ רבינו לקמן פ"ד דהפלגש ביחוד קונה אותה וצריך להתיישב). והן היום ראיתי להר"ן בחידושי סנהדרין שכ' בדף כ"ב בהא דאבישג וז"ל אמר לה אסירת לי פי' שכבר נשא ח"י נשים וא"ת ולסבה לפלגש ותירצו דמספר י"ח הם בין נשים ופלגשים וכ"כ הרמב"ם פ"ג דמלכים והקשו על זה דהא דוד נשא רצפה בת איה דכתיב ואת נשי אדוניך בחיקך וליכא למימר שנשא' בחופה וקידושין דא"כ הו"ל שבע וקאמר ליה נביא כהנה וכהנה לפיכך פירשו דאה"נ דאם נתרצית אבישג להיות פלגש שהיה מותר בה אלא שלא נתרצית והיה אסור בה והיינו דאמרינן דהתירו לו ליחד אף שהי' איסור בדבר ולא התירו לגרש עכ"ל עין רואה דמוקי הר"ן ז"ל האי דקאמר אסירת לי והא דהתירו ליחד משום דהיא לא נתרצית להיות פלגש וכ"כ הרב כנה"ג בהגהותיו בדין זה ובס' דינא דחיי לאוין רכ"ב. וכבר אנן בעניותין הראנו פנים דמסתמא הית' רוצה להיות פלגש ולדעת הרמב"ם רווחא שמעתתא. גם ראיתי למהר"ם די בוטון בתשו' דף קל"ח ע"א שכ' דמשום דיש לדחות דחיה זו דאבישג לא רצתה להיות פלגש אמטו להכי מרן בכ"מ לא הוכיח ממאמר אבישג לדהע"ה ננסבן ומתשובתו אסירת לי והוכיח ממ"ש שהתירו לו ליחד ע"ש בדברי קדשו מילתא בטעמא. ותבט עיני להרב כנה"ג שם ובדינא דחיי שעמד בדברי הר"ן הנז' במ"ש והקשו על זה דהא דוד נשא רצפה וכו' שאין זה אלא לר' יהודה דסבר נושא המלך אלמנתו של מלך ורבנן פליגי עליה ובס' כנה"ג תירץ דס"ל להר"ן דגם חכמים מודו דנשא רצפה דלא פליגי במציאות ופלוגתייהו הוי דר"י ס"ל דנשאה לאשה ורבנן ס"ל דלקחה לפלגש וכן תירץ מהר"ם די בוטון דף קל"ט ע"א דלרבנן אף דאין נושאין אלמנתו פלגש לא מיקריא אלמנתו אלא שרביטו ע"ש (אחר שנים רבות ראיתי מה שהוסיף הרב מהרח"א שם בעץ החיים בלשונות דף ז' ע"ג וע"ד דנשא ונתן בענין זה ואגב טרדאי לא הדרנא אתלמודאי להתבסם מדבריו). וכתב עלה מהרח"א בעץ החיים בלשונות ד' א' שהביא שם דברי הכנה"ג וז"ל תמוהים דבריו דא"ה לישנו רבנן דקרא דנשי אדוניך ברצפ' מיירי ובלא כתוב' וקידושין והט אזנך להבין מ"ש הר"ן דגם ר"י מודה דלא ירבה יותר מי"ח במסירות לבו וא"ה לר"י כ"א הוו דז הוו

עם רצפה וכהנה וכהנה אלא מוכרח דהפלגשים אינן בכלל י"ח ולפלגש נשארה עכ"ל ומ"ש בפירוש דברי הר"ן הנה אמת נכון דהרי הר"ן שם בחידושיו כתב דג' מחלוקות בדבר דת"ק סבר בין מסירות בין אינם מסירות י"ח ותו לא. ור"י סבר מסירות י"ח אינן מסירות אפי' אלף הרי דר"י ס"ל האי מניינא די"ח לדעת הר"ן ומה גם לפירוש הי"מ שהביא הר"ן שם דר"י מפרש דברי ת"ק ע"ש ואין לומר דר"י דסבר דמסירות י"ח לא יליף לה מקרא דכהנה וכהנה דהרי נשי דוד הע"ה צדקניות וחסדניות ולא היו מסירות והכי קאמר נביא כהנה וכהנה והלא ענין י"ח הוא דוקא במסירות והני לאו מסירות אלא האי מניינא די"ח לר"י גמרא גמירי לה ומאחר שכן ל"ק מסברת ר"י דנשא רצפה בת איה דכל הכרח הר"ן אסיק מכהנה וכהנה והא לא דריש ר"י וכפ"ז הן נסתר דרך מהרח"א הנז' דהר"ן מכריח מסברת ר"י הא לאו מילתא היא דהרי לפירוש הי"מ שהביא הר"ן דר"י מפרש דברי ת"ק כנז' על כרחך דריש קרא כהנה וכהנה דהרי בש"ס לימוד ערוך הוא לדעת ת"ק. ודוחק לומר דהאי שקלא וטריא דהש"ס אינה אלא אליבא דר"ש ולדידיה בעי הני י"ח מנלן ומשני ושקיל וטרי דמסתמות הש"ס וממאי דלא פריך הניחא אליבא דר"ש אלא אליבא דר"י מנ"ל ומשני גמרא גמיר לה מוכח דהאי תלמודא אתיא ככלהו תנאי. וצ"ל דאף דשש נשי דוד הע"ה לא היו מסירות נביא אסמכיה אקרא האי עניינא די"ח במסירות אליבא דר"י אף דהוא מילתא דליתיה בדידיה דנשוי צדקניות. וא"כ שפיר מכריח הר"ן דפלגשים לאו ממנין י"ח מסברת ר"י דהוא ס"ל י"ח נמי במסירות ודריש כהנה וכהנה ואיהו ס"ל דנשא רצפה ומוכרח דהיתה פלגש דאי לקחה לאשה לא אתיא דרשת כהנה דהו"ל שבע אלא דהיתה פלגש וכהנה קאי אנשים ותפשוט דפלגשים לבר ממניינא. ולפום מאי דאמרן ק"ק על הרב כנה"ג לעיל מזה דתריץ יתיב לדברי הר"ן וז"ל ולזה אפשר לומר דאם איתא שאסור להוסיף אפילו פלגש הי"ל לרבנן לומר לר"י לדבריך האיך דוד הע"ה נשא יותר מי"ח דליכא למימר דר"י ורבנן פליגי בהכי אבל אין זה נכון שהרי מצינו לר"י חולק על דברי חכמים וסובר דיכול לישא יותר מי"ח וכו' ע"ש דהרי מבואר בדברי הר"ן הני בי תרי פירושו דמתני' ועל שניהם הוא אומר דלר"י איתיה האי מניינא במסירות ומשמע דדריש כהנה וכהנה כדאמרן והוא ז"ל עצמו בדינא דחיי לאוין רכ"ב כתב הני תרי פירושי והזכיר דברי הר"ן ע"ש. אבל מה שתמה מהר"חא על תירוץ הכנה"ג האחרון דא"ה לישנו רבנן וכו'. אין כאן תימה כלל דהרי הרב כנה"ג תוך כדי דיבור נרגש מזה ופריק לה שפיר דלישנ' דקרא נשי אדוניך הכריח' לזה דנשים משמע בכתובה וקידושין ע"ש ומהר"ם די בוטון ג"כ נרגש מזה ופריק דנשי אדוניך תרתי משמע לכך אמרו הראויו' שהן ב' שוות במילת נשי ע"ש. ואולם אי קשיא הא קשיא לתירוץ

הכנה"ג ומהר"ם ד"ב דאי כונת הר"ן להכריח לדעת רבנן דגם הם ס"ל דדוד הע"ה לקחה לפלגש ובידו רצפ"ה ולא פליגי במציאות. איך כתב הר"ן דדוד נשא רצפה דכתיב ואת נשי אדוניך הרי לרבנן דבגוייהו משתעי נשי אדוניך הם נשים הראויות ולא רצפה אי משום דמשמע להו נשי נשים ממש כמ"ש הרב כנה"ג אי משום דתרתי שקולות משמע כמ"ש הרמד"ב ואיך כתב הר"ן דכתיב ואת נשי אדוניך. ותו אי לסברת רבנן קאי מאי קאמר תו הר"ן וליכא למימר שנשאה בחופה וקידושין דא"כ הו"ל שבע. ותיפוק ליה דאין לומר דנשאה לאשה לדעת רבנן דאינהו ס"ל דאין המלך נושא אלמנתו של מלך אחר ולא שרו אלא בפלגש ותו ק"ק על המונח הזה דרבנן מודו דנושא המלך פלגש מלך אחר דהרי רבנן סתמא קאמרי ואין נושאין אלמנתו ובסתום חכמה הודיעו דמילתא פסיקתא היא דאין נושאין אלמנתו כלל בין הדיוט בן מלך והרי אמרו בירושלמי אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך על שם ותהיין צרורות עד יום מותן אלמנות חיות. וכן שנינו בתוספתא פ"ד אין נושאין אלמנתו שנאמר ותהיין צרורות וכו' עיניך לנכח יביטו דמייתו רבנן ראיה למאי דאמרו דאין נושאין אלמנתו שהוא מאמר כולל אפילו למלך מקרא דפלגשי דוד הע"ה דכתיב ותהיין צרורות משום דמשמע להו דאין חילוק בזה בין מלך להדיוט וכיון דילפי לה מפלגשים משמע דפלגש המלך אסורה למלך אחר נמי. וכן יש להעיר עמ"ש מהר"ר אייזק שטיין בביאורו לסמ"ג עשין קט"ו שהקשה דהסמ"ג שם פסק כרבנן דהמלך אינו נושא אלמנתו של מלך וקרא דנשי אדוניך היינו נשים הראויות וכו' ואלו בלאוין ק"ג הביא הירושלמי דפ"ב דיבמות דאמרו דאשת חמיו מותרת מן התורה דהרי דוד נשא אשת חמיו רצפה בת איה דכתב ואת נשי אדוניך בחיקך ותירץ דפלגשו נושאין וכו' עש"ב וביאר דבריו הרב כנה"ג בהגהותיו לקמן פ"ד דרבנן ור"י לא פליגי במציאות אלא דלרבנן נשא רצפה לפלגש וכו' ומה שהוצרכו לומר נשי אדוניך מירב ומיכל לישנא דנשי דייקי דאינו צודק על הפלגש עש"ב וק"ק חדא דהסמ"ג בלאוין ק"ג כתב דכתי' ואת נשי אדוניך על רצפה. ותו דנראה דרבנן לא שרו אף בפלגש מדמייתו קרא דפלגשי דוד הע"ה כמדובר. ותו דמהר"ר אייזק שם סיים וז"ל אך זה דוחק קצת למה שינה הכא מדלעיל דמוקי הכא קרא דנשי אדוניך רק אמירב ומיכל הול"ל אמירב ומיכל ורצפה עכ"ל וכפי מ"ש הרב כנה"ג לדעתו הכי הו"ל להקשות דלעיל אמאי מייתי קרא דנשי אדוניך דאינו לדעת רבנן דדייקי נשי שאינו צודק אפלגש. ותו ק"ק על מהר"ם די בוטון שכתב דהר"ן ס"ל דמדאמרו בירושלמי בסתם דדוד נשא רצפה והוכיחו מינה דאשת חמיו מותרת משמע דקים ליה לירושלמי דאף דרבנן. דהלכתא כוותייהו נשא דוד את רצפה דאל"כ איך הוכיחו דלא כהלכתא וכו' ע"ש דהרי שם בירושלמי פ"ב דיבמות

אמרו דכתיב נשי אדוניך ואין זה כי אם לר"י אבל לרבנן נשי אדוניך הראויות וכו' כדתניא בגמרין והירושלמי לא אתי הפך הבריתא וא"כ הירושלמי כר' יהודה ודילמא הירושלמי סבר דהלכה כר' יהודה בהא כמש"ר בפי' המשנה ורבינו עובדיא ואין הכרח דרבנן מודו דלקח דוד הע"ה לפלגש רצפה דאי לא הוו מייתי בירושלמי דיבמות קרא דנשי אדוניך דבריו טובים ונכוחים אבל השתא אינו אלא כי אם כרבי יהודה. וחזי הוית להרב מגילת ספר לאוין ק"ג שכתב וז"ל וא"ת תורה היא לאסור הרי דוד וכו' הנה פ"ב דסנהדרין וכו' ואמרו שם בירושלמי ר' יודן אומר נושא המלך וכו' ולכן אמרו כאן בפשיטות הרי נשא רצפה בת איה שהיתה אשת שאול דהא פסקו כרבי יהודה עכ"ל ומשמע מדבריו למדקדק דלפי דבירושלמי דסנהדרין פסקו כרבי יהודה אמרו ביבמות בפשיטות הרי דוד הע"ה נשא רצפה ואם זה כונתו לא ידעתי מה יוכיח הוכח מהירוש' דסנהדרין דפסקו כר' יהודה הרי שם לא אמרו דבר רק שהביאו הברית' פלוגתא דת"ק ור' יהודה והך ר' יודן הוא ר' יהודה דמשנתנו ופשוט. וגברא דשפיר חזי בירושלמי דסנהדרין ראה יראה דברישא אמרו אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך וכ"ש ותהיין צרורות וכו' וסמוך לזה אמרו ר"י בר פזי בשם ר' יוחנן מלמד שהיה דוד מקלען וכו' רבי יודן אומר נושא המלך אלמנת המלך וכו'. ונראה ברור דבריתא דאין נושאין לא אלמנתו וכו' הם דברי ת"ק והוא רישא דברית' וסיפ' דברית' זו ר' יודן אומר נושא המלך וכו' אלא דבירוש' הכניסו באמצע הברית' דברי האמוראי' בפלגשי דהע"ה דהיינו דברי ר"י ן' פזי ורבנן דקסרין ושוב סיימו הבריתא ר' יודן אומר נושא המלך וכו' כדאשכחן כמה זימני בבבלי דבאמצע דברי הבריתא מסדר התלמוד שקלא וטריא ודברי האמוראי' ואח"ך משלים הבריתא וזה דבר הרגיל כידוע והא נמי דכוותא ומאחר שכן אין שום הוכחה בירושלמי דסנהדרין דפסקו כר' יהודה כמ"ש הרב מגילת ספר. ומן האמור יש להרגיש על דברי הרב קול הרמז פ"ב דסנהדרין והוא דהרב תי"ט הקשה על הרמב"ם בפירושו ורע"ם שפסקו כרבי יהודה דנושא המלך אלמנתו ש"מ ושבקי רבנן וכתב וז"ל ומיהו נ"ל דאפשר דסברי דק' על דברי חכמים דהא ואת נשי אדוניך כתיב וזה לא מצינו על מירב שנאמר ויהי בעת תת את מירב והיא נתנה לעדריאל אבל בחיבורו חזר בו וכתב ואפילו המלך וכו' וכתב ע"ז הרב קול הרמז וז"ל חזר בו משום דאז ידע בריתא שלמה בירושלמי פ' כ"ג דתניא אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך עכ"ל ונראה שכונתו דהואיל דסתם תנא דבריתא כסברת ת"ק דקתני מילתא פסיקתא אין נושאין וכו' ומשמע אפילו מלך אחר פסק כהאי סתמא דבריתא. וק"ק חדא דאין אנו צריכין טעם למה שפסק בחיבור כרבנן דודאי הלכה כרבים דסברת ת"ק הלכתא היא דמתניתין סתמא קתני לה

ואתיא כרבים אלא מה שפסק כר"י בפירושו אצטריכא ליה להרב תי"ט לתת קצת סמך אבל מה שחזר בו בחיבור א"צ טעם שכן ראוי להיות חוזר דמשום קושיא דק"ל בדעת רבנן אינו מספיק לפסוק כיחיד במקום שלא הוברר בתלמוד דאין הלכה כת"ק ותו דמה שחשב דהא דירושלמי סתמא היא נראה דאין הדבר כן רק היא בריתא דתני תנא סברת ת"ק וסברת רבי יהודה אחריה במתניתין וכמו שכתבנו דסיום בריתא דירושלמי היא ר' יודן אומר נושא המלך וכו' כמדובר. וטפי הו"לל דבתוספתא פ"ד שנינו סתמא אין נושאין אלמנתו ולא הוזכר' סברת רבי יהודה והך בריתא היא סתמא כת"ק. ותו יש להרגיש במ"ש דאז ידע בריתא שלימה בירושלמי וכו' דזה לא ניתן להאמר על הרמב"ם דבפירושו לא ידע בריתא במקומה בירושלמי ואח"ך ידעה דכל רז לא אנס ליה אש"ר ישב לחוף ימים ים הבבלי וירושלמי ובריתא במקומה המלך לא ידעה. ומה שכתב הרב תי"ט דקשה על דברי חכמים דלא אשכחן דמירב נתנה לדוד וכו' צ"ל דדעת רבנן דעכ"ז קאמר קרא נשי לשון רבים לרמוז על מירב לדעת רבי יוסי דהיו לדוד הע"ה בה קידושין ואף לריב"ק נמי קאמר קרא נשי כיון שבדעת שאול היה ליתנה לו למירב אף דבחיקך לא קאי אלא אמיכל וכמו שביאר קצת מזה מהר"ר אייזק שם בעשין קט"ו. ומ"מ דוחק זה אינו כדאי לישב דעת הר"מ בפי' ורע"ם שפסקו כרבי יהודה ושבקי רבנן כמש"ל וגם ראיתי את הלחץ אשר נדחק הרב גופי הלכות דף צ"ה ע"ב וטעמא טעים דמדלא אמרו במתני' דרבנן אמרו לר"י אינו כן כדתנן בחליצה דאמור רבנן אין שומעין לו סברי הר"מ בפירושו ורע"ם דהודו לו ואף דבבריתא מפרש דא"ל רבנן נשים הראויות ס"ל דהוי כמחלקת בבריתא סתם מתניתין וכו' ע"ש ולא נהיר' דכמה זימני דבמתני' חכמים לא השיבו לחולק וגם בבריתא לא קתני מידי ופסקי כרבנן ולא אמרינן מדלא השיבו הודו לו ומה גם השתא דבבריתא מפורש מאן ספין לחלוק עלינו את השוין ולמימר דפליגי מתניתין ובריתא' אהדדי דהא דלא קתני במתניתין שהשיבוהו אינו הכרח כלל.

והיותר נרא' הוא דהר"מ בפי' ורע"ם סמכי אירוש' דיבמות דמוכח בפשיטות דפסקי כר' יהודה דהרי אמרו שהרי דוד נשא אשת שאול והגם דבמ"ש שם בירו' דאשת חמיו אסור' מפני מראית העין כמה מרבוואת' סברי דלא קי"ל הכי אין זה תלוי בזה כמבואר. ואל זה אביט למהר"ם די בוטון דף קל"ט ע"ב שכ' וז"ל ומה שרצה לומר דדברי הירושלמי הם לר"י ולא לרבנן וכו' דבר קשה דהירו' שביק רבנן וס"ל כר"י וגם על הסמ"ג שהביאו קשה כיון דלר"י נאמר וכבר כתבתי לעיל דהירוש' אפילו כרבנן אתי עכ"ל ומ"ש דהוא דבר קשה וכו' אין זה מן הקושי דכל יומא כמה שמעתת' בפומן דפסקו בש"ס כיחידאה. ולא זכר שר דבהא נמי הר"מ בפי' ורע"ם פסקי כר' יהודה ומ"ש וגם על הסמ"ג קשה

הא איפריק ממהרש"ל ביש"ש פ"ב ובביאוריו ומהרב כנה"ג לקמן פ"ד ועיין בדינא דחיי לאוין ק"ג וסוף לאוין רכ"ב. ומ"ש דהירו' אתי אפילו כרבנן הוא כדעת מהר"ר אייזק וכבר כתבתי לעיל בזה. ומהר"ש יפה ביפה מראה הקש' דאיך לקח דוד לרצפה לר"י והרי בא אליה אבנר וכלי שנשתמש בו הדיוט אסור למלך ותירץ דלא ידע דוד בדבר ובס' כבוד חכמים כתב עליו וז"ל ולא תיקן בזה דאיך הבטיח לו הנביא אחר שאינ' ראויה לו וע"כ נר' דאחרי שהית' כבר מוכנת לדוד על ידי הנבוא' לא נאסר' כלל בביאת הדיוט דדוקא באשה שאינ' מוכנת עדין בודאי למלך אז נקראת כלי שנשתמש בו הדיוט ושוב נאסר' למלך משא"כ ברצפה שהית' כבר מוכנת בודאי ע"י הנביא לא שייך כלי שנשתמש בו הדיוט עכ"ל ומה שהקש' על מהר"ש יפה יש לישב דזה איסור קל וכשלא ידע דהע"ה כי בא אבנר ולקחה ובא אליה כבר הוכשרה לדהע"ה והיא ראויה לו ושפיר קאמר ליה נביא ואתנה את נשי אדוניך דאיסורא דקליש דהיה בה איהו לא ידע ובבואו אליה אזל ליה דכבר היא כלי מלכות. ומה שתירץ הרב הנז' כפי המובן מפשט דבריו שרוצה לחלק דכשמוכנת למלך אם בא אליה הדיוט לא שמה מתיא. נראה דאשתמיטיתיה דברי הירושלמי שם ולא ראה כי אם בדברי הירושלמי אשר בספר יפה מראה דהרי אמרו בירוש' דרבנן דקסרי סברי דפלגשי דהע"ה דאתא עלייהו אבשלום נאסרו מק"ו ומה כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט אסור למלך ק"ו לכלי המלך שנשתמש בהם הדיוט אסיר למלך. והרי פלגשי דהע"ה דכבר היו מיוחדים לו מכמה שנים בביאת אבשלום נאסרו וה"ה לרצפה. ואין לומר דכונתו דהוראת שעה היתה ע"פ נביא כאשר יראה הרואה דדבריו לא מוכחי הכי. ותו מ"ש זה פעמים כבר מוכנת על ידי הנבואה לא דאיק דביאת אבנר בימי איש בשת ומאמר הנביא כאשר בא אל בת שבע. ויש להעיר עוד בזה לרבנן דקשרי מאביגיל ומב"ש כאשר עמד בזה שם בספר כבוד חכמים וכבר פריק לה מהר"י רוזאניס בפרשת דרכים דרוש י"ב ע"ש. תו חזינא להרב כנה"ג בדין זה שעמד על דברי הלחם משנה וז"ל ומה שהקשה הלח"מ לדברי רבינו למה לא נשא דהע"ה את אבישג דהרי עשר פלגשים כבר פירש מהן אחר שבא עליהן אבשלום וכיון שפירש מהם הרי הוא כאלו גרשם לא ירדתי לסוף דעתו דאפילו נימא הכי מי הגיד לו שלא לקח דוד תמורתן וכשלקח אבישג כבר הי"ל י"ח בין נשים ופלגשים ולא יתכן תירוץ זה לדברי הריב"ש סימן שצ"ה וצ"ל כתי' הלח"מ וכן מה שהק' הלח"מ איך התירו לו ליחד יוציא פלגש וישא השונמית דלפלגש א"צ גרושין ל"ק וכו' ועי"ל דלגרש לאו דוקא בגט וה"ק בא וראה כמה קשים גרושין וכו' ולא פלגש לגרשה ולהשליכה מעליו ועי"ל דאבישג לא היתה רוצה להיות פלגש עכ"ל ומה שתי' שלקח דוד תמורתן ולא יתכן

לדברי הריב"ש. אף לדברי הריב"ש יתכן אם נאמר שנשא נשים תמורתן וכ"כ מהר"ם די בוטון ובזה מתורצת הקושיא שניה של הלח"מ כמו שביאר הרמד"ב. ולכאור' יש קצת ראיה לזה מדאמרינן בסנהדרין דף ק"ז ע"א אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר יגעתי באנחתי אשחה וכו' ופירש"י י"ח עונות לי"ח נשיו שלא לעגנן. ומשמע קצת שהיה זה אחר מעשה אבשלום שהיה חולה וא"כ נמצא שלקח תמורתן והי' לו י"ח נשים. ומ"ש בירושלמי פ"ב דסנהדרין שהיה מקשטן וכו' אפשר שהיה קודם שלקח תמורתן. ומ"ש ועי"ל דלגרש לאו דוקא בגט וכו'. ק"ק דזהו מה שתירץ הלח"מ דזה הוי כגירושין להוציאה כדי ליקח אחרת ומה בא להוסיף על תירוץ הלח"מ. ומ"ש דאבישג לא היתה רוצה להיות פלגש לא נהירא דאכתי קשה יוציא פלגש וישא השונמית בחופה וקידושין. ואחזה אנכי להרב פר"ח בהגהותיו שכ' וז"ל ודע דלדעת רבינו ק"ל קושי עצום דהרי בחברון הי"ל לדהע"ה ששה נשים ואח"ך לקח את בת שבע ואח"ך אמר קרא ויוסף עוד נשים ופלגשים ומיעוט נשים שנים והי' לו עשר פלגשים משמע דהי"ל בין נשים ופלגשים י"ט עכ"ל ולק"מ דהכי כתיב קרא ויקח עוד דוד פלגשים ונשים מירושלם אחרי בואו מחברון ויולדו עוד לדוד בנים ובנות ואלה שמות הילודים לו בירושלם שמוע ושובב ונתן ושלמה הרי דמהני נשי שלקח בירושלם וילדו לו חשיב שלמה והוא היה מבת שבע אלמא הני נשים דכתיבי בהאי קרא ב"ש בכלל ומיעוט נשים שנים והם ב"ש ואחרת וששה נשים ועשר פלגשים הם י"ח ותו לא וכ"כ הרב גופי הלכות בכלל דבריו ע"ש שיש להשיב בקצת דבריו. וצופה הייתי למהרימ"ט בחידושיו פ"ק דקידושין דף כ"א בפלוגתא דרב ושמואל בכהן ביפת תואר עלה ונסתפ"ק מלך שיש לו י"ח נשים מהו ביפ"ת מי פליגי רב ושמואל בהכי אי לא וללישנא קמא דהתם דבביאה שניה פליגי תבעי לרב תבעי לשמואל דע"כ לא קאמר רב הואיל ואשתרי אשתרי אלא בכהן דלא סגי ליה בלא"ה אבל מלך אפשר לגרש אחת מהראשונות וע"כ לא אסר שמואל אלא דגיורת אסורה לכהן מגופא אבל זו שאינה אסורה אלא מחמת הראשונות אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי ולא אמר קרא לא ירבה לענין זו שהותרה אצלו והרי אינו יכול לקיימה לשם פלגש דלאשה כתיב וללישנא בתרא דבביאה ראשונה פליגי ע"כ לא אמר רב אלא משום דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע אבל זו אפשר לגרש ועכ"לק שמואל וכו' ע"ש. וזה חזיתי להרב אור יקרות בחי' דף ט"ו ע"ב שכ' עליו וז"ל משמע מדבריו דפלגש אינו בכלל הי"ח וק' דמאי קאמר הואיל ואשתרי אשתרי דכאן לא שייך דהא בביאה ראשונה ליכא שום איסור וא"כ האיסור דביאה ב' כשלוקחה לאשה עדיין לא הותר לו איסור זה ולא דמי למאי דאמרינן גבי כהן

הואיל ואשתרי אשתרי דהתם בביאה ראשונה נמי איסורא דגיור' וצ"ע עכ"ל וזה עצמו יש לדקדק בתחיל' דברי מהרימ"ט דבעי לרב דעכ"לק רב הואיל ואשתרי אלא בכהן דלא סגי בלא"ה אבל מלך אפשר לגרש אחת מהראשונות דאמאי אצטריך רב להכי ולימא מר דעכ"לק רב הואיל ואשתרי אלא היכא דבביאה ראשונה הותר לו האיסור דגיורת אסורה לכהן והותר לו ביאה ראשונה משא"כ במלך דבביאה ראשונה ליכא שום איסור אז לא אמרינן הואיל ואשתרי. אמנם אפשר לישב מה שהקשה הרב הנזכר לכאורה דהא אשכחן דומה לזה קצת בעירובין דף צ"ג ע"ב דאמרו עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם החלון מהו שבת כיון שהותר' הותרה והרי הכא דכשהי' פתח פתוח לא היה שום איסור וכשנסתם הוא האיסור ואפיה אמרינן כיון שהותרה הותרה וה"נ הכא אף דבביאה א' ליכא איסורא דלא ירבה טפי מי"ח אפשר לומר הואיל ואשתרי אשתרי בתר הכי דלא מצי לקיימה לפלגש. ומ"ה נמי היה אפשר לומר דלהכי אצטריך מהרימ"ט לצדד צד אחר לדעת רב משום דשפיר שייך הואיל ואשתרי בכה"ג. ועפ"י דברי מהרימ"ט לכאורה אפשר לישב מה שמקשים דהכא שמואל לא ס"ל הואיל ואשתרי ורב ס"ל הואיל ואשתרי ואיפכא שמעינן להו שם בעירובין בכותל שבין שתי חצרות שנפל רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות דלא אמרינן כיון שהותרה הותרה ושמואל ס"ל דכל א' מטלטל עד עיקר מחיצה דאמרינן כיון שהותרה הותרה. והנני יוסיף להקשות דהתם קי"ל כשמואל דכיון שהותרה הותרה כמ"ש בא"ח סי' שע"ד וסימן ש"ס והכא לא קי"ל כלישנא קמא דכהן מותר ביפ"ת אף בביאה שניה אלא דוקא ביאה ראשונה שרי כמ"ש לקמן פ"ח. ועוד מקשים לסברת רב מהא דאמרי' ביבמות דף ס"א דכ"ג שמת אחיו חולץ ואינו מיבם ופריך בשלמא מן הנשואין עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה אלא מן האירוסין יבא עשה וידחה ל"ת גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ולרב אמאי לא אמרינן דבאירוסין הואיל ואשתרי ביאה א' אשתרי ביאה ב' כי הכא. ואחר זמן רב ראיתי שכך הקשה הרשב"א בחידושיו לקידושין בסוגיא וע"ש מה שתירץ. והנה עפ"י דברי מהרי"מט אפשר לומר דל"ק דשמואל אדשמואל דדוקא הכא דגיורת אסורה לכהן מגופא אז לא סבר הואיל ואשתרי וכן באלמנה לכהן גדול דאסורה מגופא לא אמרינן הואיל ואשתרי. משא"כ בכותל שבין שתי חצירות שנפל דאין האיסור מגוף החצירות רק דבר אחר גרם שנפל הכותל אז אמרינן כיון שהותרה הותרה וכמו שצדד מהרימ"ט במלך אלא דהכא נסתפק מהרימ"ט דדילמא לא אמרינן במלך הואיל ואשתרי כיון דאפשר לגרש אחת מהראשונות. ובהכי נוחים הלכתא אהלכתא דהתם קי"ל כשמואל דכיון שהותרה הותרה והכא קי"ל דלא שרי הכהן ביפ"ת כיון דאיסור'

מגופא. ולמאי דקשיא דרב אדרב אפשר לומר דדוקא הכא דאיסור גיורת אשתרי בביאה ראשונה אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי דאיסור זה עצמו כבר הותר ומ"ה נמשך ההתר ושרי ביאה שניה לא כן גבי שני חצרות שנפל הכותל דהן בעודנו הנה זה עומד הכותל לא הותר שום איסור והשתא נפל ונתחדש האיסור בכה"ג לא אמרינן לרב כיון שהותרה הותרה דהא לא הותר שום איסור וכדברי הרב אור יקרות הנזכר. וכן גבי אלמנה מן האירוסין בביאה ראשונה לא הותר עשה דבתוליה יקח והשתא בביאה שניה הוא דעבר אהך עשה ולא שייך לומר הואיל ואשתרי ביאה ראשונה אשתרי ביאה ב' כי הכא דהתם לא אשתרי בביאה ראשונה העשה דבתולה היא משא"כ הכא דאיסורא דאיכא בביאה שניה אשתרי בביאה ראשונה. וקרוב לזה תירץ מורי הרב זלה"ה בספר נחפה בכסף א"ח סימן ג' דף י"א ע"ב להך רומיא דרב אדרב ע"ש. והכא גבי כהן ביפ"ת ללישנא בתרא דביאה שניה אסירא לכ"ע לדעת רב דשרי ביאה א' לא גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה כי היכי דגזרינן באלמנה מן האירוסין לכ"ג דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ומ"ה לא גזרינן ושרי ביאה ראשונה. ולפי האמו' נסתר מה שכתבנו בסמוך דמאי דלא צדד מהרימ"ט לדעת רב כדברי הרב אור יקרות היינו משום דשפיר שייך הואיל ואשתרי אף דמעיקרא לא הותר האיסור דהרי רב ס"ל להפך דלא שייך הואיל ואשתרי בכה"ג כמדובר. אלא י"ל דנקט מהרימ"ט לדעת רב צד המוסכם לכ"ע ואה"נ דלדעת רב גופיה יש לצדד דלא אמרינן הואיל ואשתרי במלך כיון דבביאה ראשונה לא הוה אסורא ליה אף דאית ליה י"ח נשים מידי דהוה אפלגש. ומ"מ ק"ק דתפשוט למהרימ"ט ללישנא קמא לרב דמלך דיש לו י"ח נשים אסור בביאה שניה ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי דהכי ס"ל לרב גבי כותל שנפל דלא אמרי' כיון שהותרה הותרה ולפי דרכנו דטעמיה דרב משום דלא אמרינן הואיל ואשתרי היכא שהאיסור לא הותר מקודם א"כ ה"ה במלך דבביאה ראשונה לא הותר איסור לא ירבה דאסור בביאה ב' ולא שייך לרב לומר הואיל ואשתרי. אמנם כפי סגנון תירוץ מורי הרב זלה"ה שתירץ דעכל"ק רב אלא ביפ"ת דליכא שינוי בגוף האשה מביאה ראשונה לשניה אז הוא דסבר רב הואיל ואשתרי אבל בחצר דאיכא שינוי בגוף החצר וכן באלמנה מן האירוסין דאשתני גופא מביאה ראשונה לב' לא אמרינן לרב הואיל ואשתרי ע"ש נוחים דברי מהרימ"ט דבמלך נמי לדעת רב אפשר לומר הואיל ואשתרי דלא אשתני גוף האשה מביאה א' לב' ול"ד לכותל שבין ב' חצרות שנפל ואלמנה מן האירוסין שנפלה לפני כה"ג ליבום דלא אמרינן הואיל ואשתרי דהתם אשתני גופא משא"כ ביפ"ת אלא שנסתפק הרב דבמלך אפשר לגרש א' מהראשונות. וראיתי לעטר"ת החיי"ם מורי הרב זל"הה שתירץ לרומי' דשמואל אשמואל הנז' וז"ל

ונראה דשמואל ס"ל דשאני שבת שהיא גורמת כמ"ש פ"ק דעירובין דף י"ז דאיפליגו רב הונא ור' יצחק חד אמר שבת גורמת וחד אמר דיורין גורמין ורב הונא ס"ל דשבת גורמת מההיא דנסת' הפתח וכו' וכיון שהותר בכניס' שבת הותר לכל השבת משום דהכל תלוי בכניסת שבת אכן בשאר איסורין כמו יפ"ת דלעולם אסורה לכהן אלא דבביאה ראשונה הותרה משום יצה"ר וביאה ב' לא הותרה ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי ומן התימא על הרב שער אפרים בתשו' סי' ס"ז שהביא ראיה לנדונו מהא דנסתם הפתח וכפי מה שהוכחנו אין להביא ראיה משבת לשאר איסורין דהרי שמואל דס"ל בשבת הואיל והותרה הותרה גבי יפ"ח ס"ל להפך עכ"ל והן אמת דלשון התלמוד והפוסקים דקאמרי שבת גורמת הכי משמע דהכל תלוי בכניסת שבת וליכא למשמע מינה לעלמא לו' הואיל ואשתרי. אמנם למאי דמורי הרב זלה"ה תלי זייניה והכריח הדבר מיפ"ת דשמואל סבר להפך. לזה אפשר לישב דעת הרב שער אפרים דהוא ז"ל סבר דטעמא דהאי דינא דנסתם הפתח וכו' הוי מטעם הואיל ואשתרי דאמרינן הכי בכל דוכתא דהכי משמע להרב ז"ל לשון התלמוד והפוסקים דאמרי כיון שהותרה הותרה דכללא הוא לכל מידי דדמי להא בין בשבת בין בעלמא לו' הואיל ואשתרי ומאי דקאמר הש"ס שבת גורמת בדף י"ז היינו משום דהתם קאי אשלשה ומת אח' שנים ונתוספו עליהן דהם שתי חלוקות הפכיות להתר ולאיסור מ"ה נקט שבת גורמת דהכל תלוי בכניסת שבת בין להיתר בין לאסור והפוסקים נמשכו אחר לשון הש"ס אבל טעמא דשרינן היינו משום הואיל ואשתרי אשתרי וה"נ אמרינן בעלמא ולא תיקשי מיפ"ת דשאני יפ"ת דאסורה מגופא ואתתא לא חזיא התם דוקא סבר שמואל דלא אמרי' הואיל ואשתרי כאשר צדד מהרימ"ט וכמש"ל ושפיר מייתי הרב שער אפרים ראי' לנדונו דהרב שקבלו עליהם גברא חזי רק מפני סיב"ה משום אקרוב"י אגב דמחתני הוא וא' מבני הק"ק הוא נגד ההסכמה א"כ נמצא שאיסורו חוץ ממנו לבר מגופא אז אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. ואולם אף שנאמר שאין הדבר מוכרח כמ"ש מורי הרב זלה"ה ומקום יש בראש לומר כדברינו והכרח הא דיפ"ת לא איריא מ"מ אכתי לא איפרק דמאי ראיה מייתי הרב שער אפרים מהכא לנדונו הלא יד הדוחה נטויה לומר כשיטת מורי הרב זלה"ה דדוקא בשבת אתמר וה"ט דכניסת שבת דין גרמא לשריותא ואיסורא אבל בעלמא לא אמרינן הואיל ואשתרי ומאי ראיה מייתי הרב שער אפרים. איברא דהך רומיא דרמינן דשמואל אדשמואל ומשנינן כפי הצד שצדד מהרימ"ט ומורי הרב זלה"ה קמשני דלענין שבת הוא דאתמר דהדבר תלוי בכניסת שבת וככל אשר דברנו. לפום ריהטא אין אנו צריכים לזה כלל ול"ק דשמואל אדשמואל כלל שהרי בעירובין דף צ"ד תנן חצר שנפרצה לר"ה משתי רוחותיה וכן בית

וכו' מותרים באותו שבת ואסורים לעתיד לבא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעת"ל ואם אסורין לעת"ל אסורים באותו שבת ואמרינן בש"ס דף צ"ה דר' יוסי לאסור איתמר רב חייא בר יוסף אמר רב הלכה כר' יוסי ושמואל אמר הלכה כר' יהודה ואסיקנא אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל כאן שנפרצה לכרמלית כאן שנפרצה לרשות הרבים ופירש"י נפרצה לכרמלית שרי כרבי יהודה דאי נמי אתי לאפוקי לבר לאו איסורא דאוריתא איכא ע"כ וכן ראיתי לרבינו ישעיה הראשון בפסקי עירובין שלו כ"י שכ' וז"ל פירוש מאי דאמר שמואל הכא הלכה כר' יהודה דאמר שבת כיון שהותרה הותרה דוקא כשנפרצה לכרמלית דהיא מדרבנן אבל אם נפרצה לרשות הרבים אין הלכה כר' יהודה אלא כרבי יוסי דלא אמרינן שבת כיון שהותר' הותרה עכ"ל. הראת לדעת דפלוגתייהו דרבי יהודה ורבי יוס' בחצר שנפרצה וכו' וכן בית וכו' וכן מבוי שנטלו קורותיו וכו' היינו אי אמרינן שבת כיון דהותר' הותרה או לא וכמבואר בש"ס ופ"ק דף י"ז דס"ד דרבי יצחק ורבי הונא דפליגי בשלשה ומת א' שנים ונתוספו עליהן בפלוגתא דרבי יוסי ורבי יהודה הלזו קמפלגי ודחינן התם דכל חד מצי אתי ככ"ע וכן מתבאר מהפוסקים אלא דפסקינן כשמואל בכותל שנפל דהותרה הותרה ופסקינן כרבי יוסי דחצר שנפרצה משום דמ"ד כיון שהותר' הותרה מצי אתי כרבי יוסי כמ"ש שם דף י"ז וכמבואר בדברי מרן בב"י סימן שע"ד אלא דשמואל אזיל לטעמיה ופסיק התם נמי כרבי יהודה דכיון שהותר' הותרה ועם כל זה לא אמרה שמואל אלא בכרמלית שהוא מדרבנן אבל ברשות הרבים שהוא מדאוריתא לא אמרה כמבואר. אמור מעתה לק"מ ממאי דהכא ביפ"ת ללישנא קמא לא סבר הואיל ואשתרי אשתרי משום דהכא גיורת לכהן אסור דאוריתא הוי וכי שמעינן לשמואל דסבר מתוך שהתור' הותרה היינו במידי דרבנן דוקא לא באיסור דאוריתא דהרי שמוא' עצמו מודה דאם נפרצה לרשות הרבים אסור כיון שהוא איסור דאוריתא כמדובר. ומכלל הדברים אמורים אבא אעי"ר על הרב שער אפרים בתשובה סימן ס"ז הנז' שהביא ראיה לנדונו מהא דשבת כיון שהותר' הותרה וכמו שכתבנו לעיל דיש לדחות דאפי' שמואל שהחזיק במעוז סברה זו ופסק כר' יהודה אף כי ליתנהו למחיצות לא אמרה אלא בנפרצה לכרמלי' אבל בנפרצה לרה"ר משום דהוא איסור תורה מודה דהלכ' כר' יוסי ומאחר עלות כן הנה נדון הרב שער אפרים היה בהסכמ' בחרם דהוא איסור דאוריתא כידוע וכמו שנרא' מתשובת הרב תה"ד סימן רפ"א שהזכיר' הוא ז"ל לקמן וכמתבאר מדברי גדולי האחרונים שהזכיר הרב כנסת הגדול' ח"מ סימן ק"ם הגה"ט אות י"ז ואות י"ט וכ"כ הרב פרח מטה אהרן ח"א סימן מ"ד דף נ"ב מ"ד בנדון זה עצמו וא"כ מאי מייתי הרב הנז' לנדונו שהוא איסור

דאוריתא מהא דכיון שהותר' הותרה דאף שמואל לא אמר אלא בכרמלית דרבנן. ולפי חילוק הרב אור יקרות הנז' דלא אמרינן הואיל ואשתרי אלא היכא בתחיל' הותר האיסור עצמו אז אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי משא"כ במלך שיש לו י"ח נשים דבביאה א' לא הותר לו שום איסור ושריותא היא גביה מידי דהוה אפלגש אז לא אמרינן הואיל ואשתרי וישא אותה על הי"ח וכמש"ל. ניחא מאי דהוה איכא למידק לדעת רב ללישנא קמא מהא דאמרינן ביבמות דף ס"א דאצטריך קרא להתיר לכהן הדיוט שקידש את האלמנ' ונעשה כה"ג דיכנוס ואמאי צריך קרא להכי נימא הואיל ואשתרי אשתרי. וכה"ג איכא למידק מהא דאסיקנא התם דף נ"ט דכה"ג שקידש הקטנ' ובגרה תחתיו לא ישא ואמאי נימא הואיל ואשתרי. וכיוצא בזה ק"ק מהא דתנן פ"ח דתרומות האשה שהית' אוכלת בתרומ' וא"ל מת בעליך וכו' וכלם שהית' תרומה בתוך פיהם ר"א אומר יבלעו ר' יהושע אומר יפלוטו וקי"ל כר' יהושע ואמאי נימא הואיל ואשתרי אשתרי. וכן הא דתנן התם היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר ראי"א יגמור ריא לא יגמור וקי"ל כר' יהושע ונימא הואיל ואשתרי. אשר הקושיות האלו קשיא להו לרבנן בתראי אבעיית רבי ירמיה בחולין דף י"ז אברי בשר נחירה שהכניסו לארץ מהו וכתב הרא"ש דנ"מ לזמן הזה ע"ש כמבואר בדברי מורי הרב זל"הה א"ח סימן ג' וסימן ו' ע"ש. ולפי חילוק הרב הנז' ל"ק מכל הני לסברת רב לל"ק דשרי ביפ"ת לכהן ביאה שניה הואיל ואשתרי דמעולם לא סבר רב הואיל ואשתרי אלא כי ה"ג דאיסור גיורת בכהן הותר בביאה א' אז אמרינן דהותר ביאה שניה הואיל ואשתרי האיסור עצמו בביאה ראשונ'. משא"כ כל הנך דלא אשתרי להו שום איסור דכהן הדיוט מותר באלמנ' והשתא דנעש' כהן גדול אסור מי שם פה לומר הואיל ואשתרי הא לא אשתרי מידי ולהכי אצטריך קרא להתיר וכיוצא בדבר כה"ג שקידש הקטנה שריותא היא וכשבגר' נתחדש האיסור ואסירא דהא לא אשתרי האי איסורא ברישא וכזאת באשת כהן ועבד כהן דאכלי בתרומ' הן בעודנו חי הכהן שריותא היא גבייהו התרומ' ולכי מיית נאסרו וליכא למימר הואיל ואשתרי דלא הותר להם הך איסורא דזרים מעולם. וכן בהיה אוכל באשכול דברישא לא הי' חייב במעשר ולא הותר האיסור אמטול הכין בתר דנא כי חצ"ר יבואנו לא יגמור דמעולם לא הותר האיסור. ובצפייתנו צפינו להרב שער אפרים שם שהביא ראיה לנדונו דהואיל ואשתרי ר"ב המקום לימים ראשונים כי לא הי' לו צד קורב' בק"ק אשתרי אח"ך אף כאשר הקרי"ב בנשואי בנו מההיא דאירס את האלמנ' ונתמנה כ"ג וכתב וז"ל ואף שיש לדייק מגמרא זו איפכא וכו' משמע אי לאו קרא דיקח אשה ה"א מכח סברא דאסור לכנוס אף שאירסה בהיתר וא"כ ה"ה בנ"ד אבל זה אינו דמה שצריך קרא דיקח

אשה לפי דאמרינן שם דף נ"ט גבי כ"ג דקידש קטנ' ובגרה אי קיחה דאירוסין אי קיחה דנשואין ובעי למפשט מהא דאירס את האלמנ' ומשני התם יקח אשה כתיב לאפוקי אי לא כתיב ה"א לעולם קיחה דנשואין משמע ולעולם כאירס האלמנ' ונתמנה כ"ג אסור לכנוס דקיח' דנשואין עיקר וכו' ולזה משני יקח אשה ולעולם הסברא מבחוץ כשאירס' בהתר מותר לקיימה אח"ך אף שנולד לה פסול וה"ה בנ"ד הואיל והקבל' הית' בהיתר רק אח"ך הגזר' של מהר"ף בא בגבולו. עכ"ל. ומורי הרב זלה"ה ב"ח סימן ג' הביא דבריו וכתב דעל פיהן נסתלק' תמיהת מהר"י די בוטון אשר הובא' בתחילת ס' בית שלמה למהר"ש חסון אשר תמה דאמאי לא פשטינן בעיית רבי ירמי' פ"ק דחולין מהך סוגיא דיבמות דטעמא משום דגלי קרא הא בשאר מילי בתר השתא אזלינן ולא בתר מעיקר' וכפי דברי הרב שער אפרים לק"מ דהא דאצטריך קרא היינו דוקא כי היכי דלא נימא דקיח' דנשואין עיקר הא לא"ה אזלינן בתר תחילת המעש' ומשום דאיכא למדחי ולומר איפכא דאצטריך קרא ג"כ לגלות לנו דלא נזול בתר השתא אבל בשאר מילי אזלינן בתר השתא ואין הכרע ולכך לא איפשיטא הבעיא עכ"ל וק"ק בדברי מורי הרב זלה"ה שכ' דאיכא למימר כמ"ש הרב שער אפרים ואיכא למימר דאצטריך קרא לגלות דלא אזלינן בתר השתא ומ"ה לא איפשיטא בעיין דכפ"ז אמאי לא תקש' על הרב שער אפרים דהן לו יהי דהנ' מקום לומר כדבריו מ"מ ראיה מייתי דהא אפשר לדחות דקרא להכי נמי אתא לגלות דלא אזלינן בתר השתא וא"כ בעלמא אזלינן בתר השתא. ותו דלכאור' דינא קמשתעי ה' שער אפרים דהרי בסוגית דף נ"ט מפורש דכל בעייתו בכה"ג שקידש קטנ' ובגרה היינו אי קיחה דקידוש בעינן או קיחה דנשואין בעינן ומוכח דאי קיחה דאירוסין בעינן תו לא מיבעיא לן מידי דודאי דאמרינן הואיל דאשתרי ולא אזלינן בתר השתא והכי מוכח ממאי דקאמר תני תנא אירס את האלמנ' וכו' ופירש"י יכנוס אלמא בתר אירוסין אזלינן עכ"ל אלמא דכיון דידעינן דבתר אירוסין אזלינן תו לא אסתפק לן דודאי בתר מעיקרא אזלינן. וכי משנינן שאני התם דכתיב יקח אשה היינו דבאירס את אלמנ' ונתמנה לכה"ג אזלינן בתר אירוסין והכי נמי מוכח ממ"ש הרמב"ן והרשב"א בחידושי יבמות שם דאסיקנ' לבעיין דבתר נשואין אזלינן ואסורא ליה וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בחידושי קידושין דף יו"ד מהש"ס ע"ש אלמא הכל תלוי אי בתר אירוסין אזלינן אי בתר נשואין אזלינן אבל אי אמרינן בתר אירוסין אזלינן ליכא ספיקא דלא אזול בתר השתא אלא אמרי' הואיל ואשתרי מעיקרא אשתרי וכדברי הרב שער אפרים והדרא תמיהת מהר"י די בוטון לדוכתא דמהתם מוכח דאמרי' הואיל ואשתרי אשתרי ולא אזלינן בתר השתא ותפשוט בעיית רבי ירמי' דאברי בשר נחירה. ותהי להפך מסגנון

דקשיתיה למהר"י די בוטון כי הוא הקש' לפי פשט סוגית דף ס"א דאצטריך קרא לגלות דלא אזלינן בתר השתא ותפשוט דבעלמא אזלינן בתר השתא. אמנם לפי סוגית דף נ"ט ודברי הראשונים דמוכח כהרב שער אפרים דהסברא למיזל בתר מעיקרא ולמימר הואיל ואשתיר' יסוד מוסד דלא איבעיא לן אלא אי קיחה דנשואין עיקר וכמדובר. קשיא איפכא דתפשוט דאמרינן הואיל ואשתרי כמה דאמרן. הן אמת דבסגנון זה לק"מ דלפי האמור נמצא דהוא סברת רבי חייא בר יוסף וסתמא דתלמודא דבעלמא אמרינן הואיל ואשתרי וכל שתחילתו בהתר יהי מושך כחא דהתרא וא"כ לק"מ דתפשוט בעיית רבי ירמיה כדאמרן דכבר כתבו ז"ל דאורחיה דגמרא דלא פשיט אלא ממשנה או בריתא ולא ממימרא כמ"ש התוס' בקידושין בדף כ"ג ושאר כנותהן ומ"ה לא פשטוה בגמ' בעיית ר' ירמיה אף דהסברא דהש"ס הכי משום דלא אשכח משנה ובריתא דנגמר מינה. איברא דס"ס ק"ק על הרא"ש בפסקיו שם שכתב דנ"מ לדינא לדידן ע"ש דהו"ל להרא"ש למימר דאף דהכא לא פשטוה לבעיית רבי ירמיה ה"ט משום דלא אשכח מתני' או מתניתא. ומ"מ לדידן איפשיטא כיון דחזינן דסברת הש"ס הכי אזלא בהך דכה"ג דאמרינן הואיל ואשתרי ונ"מ לדידן לדינא בהני מציאות דהרא"ש וכל כי הא הרא"ש הו"ל לאסוקי דנפשטה הך בעיא מכח סוגיות הנזכר ולא להניחה בספק. אמנם כד דייקינן שפיר נראה דאין מסוגיות יבמות דדף נ"ט ודף ס"א הללו שום ראיה ואינם ענין להך מילתא דהואיל ואשתרי כלל דהרי רחמנא אמר בתולה מעמיו יקח אשה וכל שלקח' בתול' ובא עליה אח"ך מקיימה ותהי לו לאש' כי לא קפיד רחמנא אלא לקחת' בתול' ואין ציווי זה תדירי רק בעת הלקיח' והיינו דאיבעיי' להו בדף נ"ט אי קיחה דקידושין בעינן אי קיחה דנשואין בעינן כלומר דאי קיחה דקידושין בעינן כל דקדיש לה והיא בתול' יצא ידי חובתו ואף דבגרה תחתיו לא איכפת לן לא מטעם הואיל דאשתרי רק כי אין הציווי רק בקידושין ואי קיחה דנשואין בעינן א"כ לא משגחינן באירוסין ואף דאירס' בתול' הקפידא היא בנשואין ולא שייך הואיל ואשתרי שום א' מהצדדין כלל ואתא קרא לרבויי אירס אלמנ' כשהי' הדיוט ואח"כ נתמנה דבזה אזלי' בתר אירוסין וכל שאירס' בהתר לא משגחינן בנשואין לא מטעם הואיל ואשתרי רק דבהא רחמנא שריא דניזיל בתר אירוסין ובאופן אחר אסיקנא דבתר נשואין אזלינן ולא איכפת לן באירוסין כלל ולפ"ז הס כי לא להזכיר הואיל ואשתרי בענין זה ולק"מ להרא"ש דלא פשיט לבעיית ר' ירמיה מהך סוגיא ואין ראי' כלל מהא לא להוכיח דבעלמא אזלינן בתר השתא כמ"ש הרב פרח מטה אהרן ח"א שם סימן מ"ד ומהר"י די בוטון ולא להוכיח דאזלינן בתר מעיקרא כמ"ש הרב שער אפרים. וכבר ראיתי מה שתירץ מהר"א גאטינייו בס' צרור הכסף א"ח סי'

ב' והובא בתחילת ס' בית שלמה לקושית מהר"י די בוטון הנז' אפי' לפי שיטתו. ומורי הרב זלה"ה בא"ח סי' ג' כתב דעפ"י תירוצו תריץ יתיב מה שמקשים להרא"ש מהני מתניתא דכלם שהי"ל תרום בתוך פיהם וכו' והי' אוכל באשכול וכו' ומשנת סוף חגיגה וכתב שכבר תירץ במקום אחר תירוץ א' לכלם אכן כפי תירוץ מהרא"ג הנז' יתורצו והאריך בזה ע"ש. והמדקדק יראה שתירוצו למשנת היה אוכל באשכול וכו' הוא בסגנון תירוץ מהרא"ג אכן תירוצו שתירץ למשנת חגיגה ומשנת הית' תרום' בתוך פיהם הוא נושא אחר ותירוץ חלוק לפי הנושאים דלא דמו להההיא דכה"ג שאירס האלמנה כשהיה הדיוט וכו' ולהיה אוכל באשכול וכו' והוא הוא תירוצו שתירץ במקום אחר בא"ח סי' ו' ריש דף י"ט והכל הולך למקום אחד כאשר יראה הרואה. ובהך מתניתין דסוף חגיגה דתנן הפותח חביתו והמתחיל בעיסתו ע"ג הרגל יגמור דברי ר' יהודה ק"ק דהרי מפורש בביצה דף י"א דטעמא דר' יהודה דאמר יגמור משום דהתירו סופן משום תחלתן דאי לא שרית ליה לא פתח לה מעיקרא ע"ש ומשמע דאי לאו ה"ט סבר ר' יהודה דלא יגמור ואמאי והא שמעינן לרבי יהודה בעירובין דף צ"ד דחצר שנפרצה וכן בית וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו דסבר ר' יהודה דמותרין לאותו שבת ואף שנפרצה לר"ה וטעמא דכיון דהותרה הותרה וכמש"ל וה"נ אף בלא טעמא דאי לא שרית לא פתח לימא ר' יהודה יגמור דכיון שהותרה הותרה כחצר שנפרצה לר"ה. ויש לישב עפ"י מש"ל דצדד מהרימ"ט דלא אמרינן הואיל ואשתרי כשאסורה מגופה אלא כשדבר אחר גרם כנז"ל וכפ"ז אפשר דמ"ה אי לאו טעמא דהתירו סופן וכו' סבר ר"י לא יגמור כיון דהחבית והעיסה אסורין מגופן בטומאת ע"ה ואין לומר בזה הואיל והותרה הותרה משא"כ בחצר שנפרצה דדמי קצת לשאינה אסורה מגופה כיון דהחצר הזה והמבוי הן הנה היו מתוקנים אלא דהשתא מחמת דבר אחר דהיינו הפרצה וכיוצא אתסרו לשבת אחר בהא ס"ל לר"י כיון שהותרה הותרה. אי נמי אפשר דטעמו דר' יהודה התם בחצר שנפרצה היינו משום דס"ל דשבת גורמת והכל תלוי בכניסת שבת דכיון דבכניסת שבת שריותא היא נושא משך כל השבת משא"כ בשאר מילי וכשיטת מורי הרב זלה"ה שכתבנו לעיל ואמטו להכי גבי הפותח חביתו וכו' בעינן טעמא דהתירו תחילתן וכו' לר' יהודה. ובהא ניחא נמי מאי דיש להעיר ולמירמי דר' יהודה דהכא בחצר שנפרצה לר"ה דס"ל כיון שהותרה הותרה אדר' יהודה פ"ק דיומא דף י"ג דתניא היה עומד ומקריב ושמע שמת לו מת מניח עבודתו ויוצא ופירש"י דאיירי בכהן הדיוט דאונן מחלל עבודה ואמאי התם לר' יהודה מניח עבודתו ויוצא ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי כי ההיא דחצר שנפרצה ועל פי האמור ניחא דהכא בחצר שנפרצה טעמיה דר' יהודה דהדבר תלוי בכניסת שבת

וכיון שהותרה הותרה אבל בשאר מילי לא וכבר הארכתי בזה לישב דר' יוסי אדר' יוסי נמי דהכא בחצר שנפרצה אסר ר' יוסי והתם בעומד ומקריב סבר ר' יוסי דיגמור עי' בהגהותי לא"ח סי' ע"א בס"ד עש"ב. חוזרנו על הראשונות למאי דאתאן עלה מה שהק' הרב אור יקרות על הרב מהרימ"ט כי הגם דישבנו קצת דברי מהרימ"ט מ"מ חילוק הרב אור יקרות נראה ברור ומה גם אם באים אנו לדון ולהביא ראיה באיזה דין ממקום אחר ודאי דיש לדחות הראיה עפ"י חילוק הנז' ודלא כהרב יד אליהו בתשו' סי' ס"ד שהביא ראיה לנדונו ויש לחלק חילוק זה והרב דחאו בהבל פיו ע"ש.

והנה אפשר לישב עוד דברי מהרימ"ט הללו שכתב לצדד דהואיל ואשתרי המלך בביאה א' אשתרי לקחתה לאשה אף דיש לו י"ח כי האף אמנם דבביאה א' לא אשתרי איסור לא ירבה כמ"ש הרב אור יקרות מ"מ אשתרי איסור גויה בביאה ראשונה דמדאורייתא בפרהסייא אסור כדמוכח פ"ב דע"ז והא נמי כיון דלוקחה לעיני הכל וידוע שלוקחה לבא עליה הוי כפרהסייא דאסור מן התורה וכמ"ש הרב לחם משנה ריש פ"ח דמלכים וא"כ בביאה ראשונה הרי הותר איסור גויה והואיל ואשתרי איסור גויה אשתרי לא ירבה. ומצינו כי האי גוונא הואיל ואשתרי אשתרי בתרי איסורי פ"ק דיבמות דף ז' ע"ב אמר עולא מה טעם הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו ואף למאי דאמרו התם דדוקא כי הותר איסור המוקדם אז אמרי' הואיל ואשתרי המוקדם הותר האיסור האחרון ומה"ט פריך גבי אחות אשה תינח היכא דנשא מת ואח"ך נשא חי וכו' ע"ש א"ש דהכא נמי כאשר לוקחה לעיני השמש לבא עליה חל עליה איסור גויה והואיל ואשתרי איסור גויה בביאה א' אשתרי איסור לא ירבה דקאי ביה בביאה ב' כיון דאשתרי האיסור המוקדם דגויה. והגם דרב המקום בין זו דהואיל והותר לצרעתו וכו' להא דידן כמבואר. הן לא הובא אלא מעין דוגמא דאמרו הואיל ואשתרי בתרי איסורי ועל דרך שכתב המרדכי פ"ב דע"ז כיוצא בזה זכר לדבר שמתוך דהותר לצרעתו וכו' ע"ש. ואע"ג דבפסחים דף צ"ה בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונכנסו בהיכל בפסח הבא בטומאה מהו מדאשתרי טומ' עזרה אשתרי טומ' היכל או"ד מאי דאשתרי אשתרי מאי דלא אשתרי לא אשתרי ומסיק רבא כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ למחנה תשלחום קרינן ביה וישלחו מן המחנה וכן פסק הרמב"ם פ"ד דביאת מקדש דין י"ג אלמא אי לאו קרא אמרינן מאי דאשתרי אשתרי מאי דלא אשתרי לא אשתרי ואיך כתב מהרימ"ט דנימא במלך הואיל ואשתרי אפי' לפי דרבנן דמעיקרא אשתרי איסור גויה דדוקא בההיא דהותר לצרעתו הותר לקריו דלהתיר צרעתו מוכרח להתיר קריו והנהו תרי איסורי כחדא שריי"ן בשעה אחת הוא דאמר רבנן הואיל ואשתרי אשתרי כלומ' אשתרי איסור' דקדים שרי איסורא

דאתי ליה בתר הכי. הא לאו הכי לית לן למשרי איסור, אחריתי דמאי דלא אשתרי לא אשתרי. הא לא תברא וכמה תשובות בדבר חדא דטמאי מת אסורים בגופן שלהם ודמי לגיורת לכהן דלא אמרינן לשמואל הואיל ואשתרי ומאי דמצדד מהרימ"ט היינו במלך דאיסורא לבר מגופא כמבואר בדבריו. ותו דאימור דאי לאו קרא דאל מחוץ למחנה לא הוה פשיטא לן ואנן ניקום בספיקין ומהרימ"ט הוא הצ"ד צדדי הספק נמי. ותו דמהרימ"ט קאי ללישנא קמא דלרב מיהא אמרינן בכהן הואיל ואשתרי ואסתפק ליה במלך לשמואל אבל ללישנא בתרא דליכא למ"ד בכהן הואיל ואשתרי לא אסתפק למהרי"ט וההיא דרבא היא לישנא בתרא התם נמי ואיכא התם לישנא קמא כמפורש שם בש"ס ולק"מ ומעיקרא קושיא ליתא. ומ"מ לדינא מוכח מהך דפסחים דדוקא התם משום דכתיב אל מחוץ למחנה תשלחום ואמרינן כל היכא דקרינן אל מחוץ למחנה קרינן ביה וישלחו מן המחנה מ"ה פטירי טמאים שנכנסו בהיכל הא לא"ה אית לן למימר מאי דאשתרי אשתרי מאי דלא אשתרי לא אשתרי ולפחות לא יהא אלא ספק כמו שנאמר ומכאן קצת תשובה למ"ש הרב שער אפרים סי' ס"ז הנז' דאמרינן הואיל ואשתרי אשתרי כנדונו דכיון דהרב דנתקבל בהתר אף שאח"ך נעשה קרוב הואיל ואשתרי ואין לחוש לגזרת הרב שגזר עליהם שלא יהיה להם רב קרוב. הן אמת שכתב שם וצידד והוכיח שהרב המתקן לא תקן באופן זה וטעם תקנתו לא שייכא בהכי אמנם המדקדק בדבריו יראה דהגם שגזרת הרב וטעם הגזרה שייכא בנדונו אפ"ה ס"ל להרב דאמרינן הואיל ואשתרי ומלבד שאין ראיותיו מכריעות כמבואר ממ"ש מורי הרב זלה"ה וממה שכתבנו. יש להקשות קצת מהך דפסחים ומה גם לחילוק הרב אור יקרות הנז' והגם ששערי דחיות המה פתוחו"ת ויש לחלק בין הך דפסחים ודכוותא לנדונו האמת יורה דרכו דלא אמרינן בכי הא הואיל ואשתרי אשתרי. ועוד נראה להביא קצת ראיה דבנדון הרב שער אפרים לא אמרינן הואיל ואשתרי ממ"ש הרשב"א בתשובה כ"י הביאה הרב שיירי כנה"ג בהגהותיו להרמב"ם פ"ב דסנהדרין דאם א' מהסנהדרין נזדקן ונסתרס הן בעודנו בסנהדרין מסלקין אותו. וכ"כ הר"ן בתשובה כ"י הביאה מהר"ש פלורינטין בספר בית הרואה הנדפס מחדש דף ע"ז ע"ג וז"ל נ"ל דכל שהוא תלוי בסיבה כל שישנו הסיבה הענין נגרר אחר הסיבה וסיבת הזקנה האכזריות לפיכך אין מושיבין אותו בדין של סנהדרין אחר שנתחדש לו הסיבה הגורמת וכן נראה לכאורה מדברי רש"י שכתב שכבר שכח צער גדול בנים ואינו רחמני וסריס נמי אף שנסתרס עכשיו מסלקין אותו עכ"ל וק"ק על הר"ן דאמאי לא הוכיח בהדיא מדברי רש"י ממ"ש בהוריות דף ד' וכמו שהוכחתי שם בשערי דף ל"ו ע"ג עש"ב ושם הבאתי מדברי רבינו יונה בחידושי סנהדרין כ"י שכתב כן

בהדיא וכן נראה קצת מדברי רבינו חננאל שכתב בההיא עובדא דמינו לראב"ע לנשיא דלא מינו לר' אליעזר משום שהיה זקן (עמ"ש יוחסין דף י"ב ומ"מ אני הדל ביעיר אזן בכללים סוף מערכת אלף ועתה ראיתי בס' סדר הדורות דף קי"ג ע"ג מה שרמז בזה וכעת לא אהיה חפש"י לדעת איזהו מקומן) עיין בספר יוחסין דף כ"א שהביאו למדנו דרבינו חננאל ורש"י ורבינו יונה והרשב"א והר"ן ס"ל דאם אחד מן הסנהדרין ישב כמה שנים בהיתר בסנהדרין ושוב נזדקן או נסתרס מסלקין אותו ולא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי דכיון דהסיבה נתחדשה עתה פנים חדשות באו לכאן וה"ה לנדון הרב שער אפרים אי אמרינן דאין ראיה מלשון הגזרה ומטעמה להתיר בנדונו רק אתינן מטעמא דהואיל ואשתרי אשתרי כמו שחשב הרב הנז' כדמוכח מדבריו דמטעם הואיל ואשתרי אפי' תימא דהגזרה וטעמה שייכא סבר להתיר וכמדובר. ואף למ"ש הרב המאירי משם יש מפרשים דאם הזקין בסנהדרין אין מסלקין אותו וכמ"ש בשמו הרב דינא דחיי בעשין דף ק"ח התם כדקתני טעמא דמאחר שהורגל בדיני נפשות אין כאן בית מיחוש ע"ש ולאו מטעם הואיל ואשתרי כמ"ש הרב שער אפרים אלא דסברי הני י"מ דטעם אין מושיבין זקן בסנהדרין לא שייך גביה וסיינו כטעם האחר שכתב הרב שער אפרים דלא גזר בהכי ולא שייך טעם הגזרה אבל אי שייך מטעם הואיל ואשתרי אין להתיר שוב ראיתי להרב שבות יעקב ח"א א"ח סי' כ"ט דנשאל בא' דנשא על אשתו שוטה אי שרי להיות ש"ץ ביה"כ שהזכיר תשובת הרב שער אפרים הנז' והביא בשם הרשב"א בתשובם כ"י כלשון תשובת הר"ן הנז' ממש והביא ראיה לדברי הרשב"א וכבר נשאתי ונתתי בדבריו בקונטריס אחורי תרעא והוא הגהות על שערי עש"ב ודרך. אגב אומר כי בנדונו אין ראיותיו מכריעות כלל כאשר יראה המעיין ואין להאריך:

עתה אקום בעיקר ספק מהרימ"ט דאתאן עלה אי מלך שיש לו י"ח נשים מותר ביפ"ת. וראיתי בשמעתין פ"ק דקידושין בתוספות רי"ד שכתב משם רבינו יצחק בן הר' אשר הלוי זצ"ל שכתב בחידושיו לסנהדרין גבי מאי דאמרינן התם תמר בת יפ"ת היתה וז"ל זהו דינה של יפ"ת וכו' ובביאה ראשונה אינה אלא נכרית בעלמא ובאותה ביאה ראשונה נתעברה מעכה את תמר מדוד וכו' ואותן ארבע מאות ילדים נמי כך נתעבר' בביאה ראשונה שבא על אמותיהם במלחמה אבל לא קימם לו לנשים דא"כ היו עודפות על י"ח עכ"ד רבינו יצחק הנז' וכתב על דבריו בתוס' רי"ד והכל יפה וכו' עש"ב וכן כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל והביאו הריב"ש בתשובה סי' שצ"ח. גם מהר"י בי רב בחידושיו לקידושין אשר בסוף ספר תשובותיו דף קכ"ט ע"ב כתב אמאי דפירש רש"י בההיא דארבע מאות ילדים וז"ל פירש"י בחורים היו לו לדוד בחיילותיו ולא היו בניו וזה כפי

שיטתו דאסור לבעול אותה עד שיביאנה לתוך ביתו ויקחנה לאשה וא"כ אי אפשר שיהיו בניו כיון שאין לו לקחת יותר מי"ח נשים אבל כפי שיטת ר"ת והמפרשים אפשר שהיו בניו עכ"ל הרי מפורש יוצא מפום רבנן קמאי ובתראי ריב"א הלוי ורבינו ישעיה הראשון בתוספותיו שהביאו והסכימה דעתו עמו וכן הרמ"ה והריב"ש ומהר"י בי רב כלם שוים לטובה דהמלך שיש לו י"ח נשים מותר בביאה ראשונה ביפ"ת וא"כ למאי דקי"ל כלישנא בתרא וכרב דכהן לא הותר ביפ"ת אלא בביאה ראשונה שוי בשעוריהם מלך וכהן

וחזה הוית להרב דינא דחיי לאוין רכ"ב דף ר"א ע"ב שהביא משם מר אחיו הרב מהרי"ב שכתב דמ"ש בגמ' ת' ילדים וכו' לא סבירא ליה לרב כוותיה ופירש דבריו דממימרא זו נראה בביאור דמותר להוסיף יותר משמונה עשר בפלגשים דאם לא כן כל כך ילדים מאין לו ועל זה השיב דלא לקחם בזמן א' ועוד שהיה בא במלחמה ורואה יפת תואר והוליד בן ממנה ומשלחה וזה מותר אפילו נשא ח"י דלא נאסר אלא בנשים ופלגשים אבל יפת תואר מותר בביאה ראשונה וכו' עיין שם באורך וק"ק דלא זכר שר דמאי דפשיטא ליה דהמלך מותר ביפת תואר בביאה ראשונ' איבעיא ליה לרבינו רבו מהרימ"ט והו"ל להזכיר דבריו גם לא זכר דברי תוס' רי"ד שהם כדבריו בשם ריב"א הלוי. ותו ק"ק דהו"ל להקשות להרב אחיו דאפי' לדעת הראב"ד דיכול להוסיף פלגשים יתר על י"ח לא אתיא לפי דעתו דאחר כל המעשים לא אפשר לקחתה לפלגש אלא צריך שיקחה לאשה כדכתיב ולקחת לך לאשה וכמ"ש הרמב"ם לקמן פ"ח ונושאה בכתובה וקידושין וא"כ פשו להו טובא. ותו אפילו בלא קידושין אשתו היא והתור' הקנת' לו כמ"ש הרמב"ן בביאורו לתור' וכזאת וכזאת השיג הריב"ש שם על הר' חסדאי. אמנם כבר שם הרב דינא דחיי רמז לדברי הריב"ש ע"ש. ובכנה"ג בהגהותיו בדין זה הביא תשובת הריב"ש ופלפל בה עש"ב ומה שכתב עליו מהר"ם די בוטון בתשובותיו דף קל"ט ע"א דגם הר' חסדאי ס"ל דהי' מביאה ראשונה אלא דסבר דלמ"ד דפלגשים טפי מי"ח אסור דה"ה דאסור ביפ"ת וגילה לו הריב"ש שיפ"ת בביאה ראשונה מותר גם היא למלך וכו' עש"ב הרוא' יראה דממה שהשיב עליו הריב"ש והאריך לפרש דבני יפ"ת היינו מביאה ראשונה וגם ממה שהקשה עוד עליו שאם היו פלגשיו שיחדם לו אחר שלקחם במלחמה הרי עבר בלא ירבה וכו' מוכח בהדיא דאין כן דעת הר' חסדאי ופשוט:

ג . ואם הוסיף א' ובעלה לוקה. ודברי מרן. זרע אברהם א"ה דף ל"ז ע"ד ודף מ"א ע"ג וע"ד אור יקרות דף נ"ו ע"ג. סם חיי בדרשותיו דף כ"ד ע"ב.

ד . דין ז'. כבר ביארנו שמלכי ב"ד וכו' מה שהקש' הרב לח"מ למה שפירש מרן דמאי קאמר הש"ס אלא מלכי ישראל מ"ט לא נימא משום דדוקא במלכי ב"ד איכא קרא וכו' נראה דהצעת הש"ס לדעת מרן הכי הויא אמר רב יוסף ל"ש שתקנו דמלך לא דן אלא במ"י אבל במב"ד דכתיב בהו קרא לא מצו תקון שלא ידונו ושאלו בש"ס אלא מ"י מ"ט תקון בהו דודאי לא יעלה על לב דמשום דקרא לא מדכר אלא בית דוד מלכי ישראל אינם דנים דמהכתוב אין ראיה ומוכרח דמאיזה טעם התקינו הכי ואתא רב יוסף לומר דלא תקון בבית דוד מפני שכתוב בהם דינו וא"כ מאי טעמא תקינו במ"י ומשני טעם התקנה מההוא עובדא דינאי. ומה שפירש הרב לח"מ דאין הפרש בענין הדין בין מלכי ב"ד למלכי ישראל ומאי דקאמר רב יוסף דכתיב בית דוד ה"ק תדע לך דמלכים יכולין לדון דכתיב במב"ד דינו וה"ה מלכי ישראל להכי שאלו בגמרא א"כ מלכי ישראל אמאי לא ידונו ותירץ משום דאירע בהו תקלה אבל מב"ד אפשר דלא יארע שהם נכנעים עכ"ד. ק"ק דעל כרחין רב יוסף בתר דידע טעמא דמלך לא דן מעובדא דינאי אמר לא שנו א"כ קשה אמאי אצטריך להביא עתה ראיה שהמלכי' היו ראויים לדון לא הו"לל אלא לא שאנו ותו לא. ואי בעי לאשמועי' דלא נימא דמלך אין ראוי לדון ולכן הקדים להשמיענו דראויים מדכתיב בית דוד לפ"ז מ"ש אלא מלכי ישראל מ"ט לא הם דברי רב יוסף דזהו עיקר דבריו ללמדנו דראויים אלא דאיתרע בהו מילתא. ואילו הרב לח"מ כתב להכי שאלו בגמ' א"כ מלכי ישראל וכו' מוכח דס"ל דאינם דברי רב יוסף. ותו דא"כ הו"לל ברישא פירושא דמתניתין וטעם המלך דלא דן והדר לימא ל"ש אלא משמע דמ"ש אלא מלכי ישראל מ"ט לא סתמא דגמרא קאמר לה וא"כ מה ראה רב יוסף להביא ראיה דהמלכים היו ראוים לדון. ותו דפתח בהתר מבית דוד וסיים במה שהיו המלכים ראוים והו"לל נמי טעם שמלכי בית דוד דנים שהם נכנעים כי לא פורש בדבריו ועיין ברצוף אהבה דף קי"ט. ועיין מה שהארכתי בענין זה בשערי דף פ' ע"א וע"ב ועיין שתי הלחם סימן כ"ב.

ה . דין ח'. אפילו גזר על א' משאר העם שילך למקום פ' וכו' הרב עצמות יוסף בחידושיו לקידושין במ"ש שם בש"ס דף מ"ג דאוריה מורד במלכות כתב דמדברי הרמב"ם הללו מוכח דדעתו כדעת רבינו מאיר שכתבו שם התוספות דאוריה היה מורד שמיאן ללכת לביתו ע"ש ואינו מוכרח דלענין דינא כ"ע מודו בדין זה שכתב רבינו שזה נקרא מורד ואף רש"י שכתב דאוריה היה מורד דקאמר אדוני יואב מודה לענין הדין. אלא דסבר דאף דבעלמא זה נקרא מורד שלא קיים דברו. הא דאוריה לא דמי דאוריה כבר השיב לו טעם נכון שלא היה רוצה ללכת לביתו ונראה לו שקבל דבריו המלך ובכי ה"ג לא הוי

מורד. ומ"ה פירש"י דהמרד היה מסיבה שאמר אדוני יואב. וא"כ אין ראיה מדברי רבינו מה ס"ל במרד אוריה דדין זה הוא מוסכם. ובנדון אוריה פליגי רש"י ורבינו מאיר. אמנם ראיתי לסמ"ג עשין קט"ו שכתב בהדיא אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פ' ולא הלך כגון אוריה שא"ל המלך לילך לביתו עכ"ל.

ו . ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד. כ"כ רבינו לעיל פי"ד ופט"ו דסנהדרין. וזה שנים זכורני שראיתי להרדב"ז בביאורו להרמב"ם כ"י שכתב דלמד כן רבינו ממאי דתנן בסנהדרין דף נ"ב מצות הנהרגין היו מתיזין ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה אלמא דרך המלך להרוג בסייף עכ"ד ואין ראיה משם כלל חדא דאי מהתם לא שמעינן אלא דמנהג המלך להרוג בסייף אבל דאין למלך רשות להרוג אלא בסייף מנ"ל. ותו דהא דאמרו כדרך שהמלכות עושה אאומות העולם קאמר שהרי אמרו בבריתא מה אעשה שהרי אמרה תורה בחוקותיהם לא תלכו אלמא דמ"ש שהמלכות עושה אמלכי גויים קאמר וכן אמרו בסנהדרין דף נ"ז ע"ב דינא דידהו סייף הוא. וכן ראיתי למהרח"א בספר עץ החיים פ' וירא דף יו"ד ע"ב שכתב וז"ל מרן לא הראה מקומו איו ואם נאמר דמ"ש מתיזין את ראשו כדרך שהמלכות עושה נפקא ליה אי אפשר דהתם במלכי אומות העולם מיירי כמש"ש ובחקותיהם לא תלכו עכ"ל. ואני תמיה על הרדב"ז ומהרח"א דנעלם מהם מקור דברי רבינו והרי הוא בריתא מפורשת בתוספתא דסנהדרין פ"ט וז"ל ארבע מיתות נמסרו לב"ד סש"הו הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד ע"כ וכן אמרו בירושלמי ריש פ' ד"מ וז"ל ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו' ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד ע"כ הרי מפורש דין זה שכתב רבינו בתוספתא ובירושלמי. וראיתי למהר"חא זלה"ה בספר מקראי קדש דף י"ד ע"א שהביא סברת רבי יהודה דמניחין ראשו על הסדן וכו' משום דכתיב ובחוקותיהם לא תלכו וכתב וז"ל ותימה ממ"ש הרמב"ם פרק ג' דמלכים המלך אין לו רשות להרוג אלא בסייף ואיך אמר ר' יהודה בחוקותיהם לא תלכו והלא חק מלכי ישראל הוא גם איך יעבור המלך עמ"ש תורה ובחוקותיהם לא תלכו עכ"ל ולא הבנתי דבריו ז"ל דאיך מצאנו ידינו להקשות לתנא רבי יהודה מדין שכתב הרמב"ם טרם שידענו מקור דבריו ואי כונתו להקשות על הרמב"ם מדברי רבי יהודה אינה צודקת קושיא שניה דאיך יעבור המלך על מ"ש תורה ובחוקותיהם לא תלכו הרי קי"ל כרבנן דכיון דכתיב סייף באורית' לאו מינייהו קגמרינן. וקושטא דמילת' לכאור' נראה דסבר רבי יהודה דגם מלך ישראל בקופיץ וכמו שס"ל ברוצח נמי כמ"ש הרב תורת חיים בשיטתו. והכי דייקי דברי הירושלמי שאמרו ולרשות לא ניתן אלא דין הרג והיינו דין הרג למר כדאית לי' ולמר כדאית ליה לרבנן בסייף ולר' יהוד' בקופיץ ודוק

סימן צ

על הרמב"ם פ"ד מה' מלכים:

א. דין ד'. וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים. הכי תנינא בתוספתא פ"ד דסנהדרין בורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לוייות ישראליות. וראיתי בספר עיר בנימין פ"ק דגיטין שכתב שאמרו בתוספתא דאין משיאין למלך אלא מן המשיאין לכהונה ומ"ה היו אסורות פלגשים שבא אליהן אבשלום לדוד הע"ה עש"ב וכעת לא ראיתי תוספתא זו דמה ששנינו בתוספת' פ"ד דסנהדרין היינו שאין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה והביאה הסמ"ג לאוין רכ"א. ומהתוספתא הנזכר שהבאתי דקתני בורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות וכו' אין ראיה דלאו למעוטי פסולות לכהונה אלא אשמועינן דהרשות בידו ליקח מכל אשר יבחר וכך הם דברי רבינו. וכבר כתבתי בקונט' פתח עינים שם דאשתמיטיתיה הירושלמי פ"ב דסנהדרין דרבי יוחנן ס"ל דמותרות היו הפלגשים הללו אלא דלכוף יצרו עבד ורבנן דאסרי סברי דאסורות משום דנשתמש בהם הדיוט ולמלך אין שוה אבל לכ"ע לית דחש משום דפסולות לכהונה. גם הרי אשכחן דדוד המלך בכלל נשיו היתה מעכה שלקחה במלחמה ופסולה לכהונ'. גם מדברי הראשונים שהבאתי לעיל פ"ג סוף דין ב' מוכח דאם לא יש לו י"ח יכול ליקח כמה נשים יפות תאר במלחמה ולקחתם לנשים. ושלמה נשא גיורות כידוע ועיין בכנה"ג ח"מ סימן ז' הגהת ב"י אות א' ע"ש ובדינא דחיי לאוין רכ"א. (נשים בכתובה ובקידושין) עיין בכנה"ג א"ה סימן א' הב"י אות נ"ט וב"י ד סוף סימן רי"ז:

ב . אבל ההדיוט אסור בפלגש. הרמב"ן בתשובה כתב דאם נאמר דמותרת מן התורה ומדבריהם הוא דגזור היכן מצינו גזרה זו וכתב הרדב"ז בתשובה ח"א סימן רכ"ה וז"ל קרוב אני לומר שבכלל גזרת יחוד הפנויה היא שהרי תכלית גזרת יחוד הפנויה היא שלא יבא עליה ואין טעם לומר שגזרו על יחוד. הפנויה במקרה ולא גזרו על יחוד הפנויה תדיר ולפיכך אני אומר אחרי בקשת המחילה שהיא בכללה עכ"ל ומצאתי בשיטה מקובצת למס' גיטין כ"י שכתב משם הריטב"א גבי מ"ש שם פ"ק אקרא דותזנה עליו פלגשו וז"ל ואע"ג דחזינן דדוד גזר על הפנויה מותר לו לבא על פלגשו מאחר דדמיא פורת' לאשת איש שהרי היא מיוחד' לו אבל אם בא איש אחד דעלמא על פלגש חבירו לא מחייב מיתה משום דלאו אשת איש גמורה היא דהא לא מקדשא להוא גברא שהיא עומדת תחתיו עכ"ל. ומעתה ל"ק על הרמב"ן וסיעתו דאין טעם לומר שגזרו על יחוד הפנויה במקרה וכו' כמ"ש הרדב"ז דודאי טעם יש בדבר לחלק ביניהם כמ"ש הריטב"א. אבל גם לדעת מאן דאסר מדרבנן ל"ק דהיכן מצינו גזרה זו די"ל דבכלל גזרת יחוד פנויה

היא כדברי הרדב"ז. וכ"כ הריב"ש בתשוב' סימן שצ"ה לדעת הראב"ד באיסור הקדשה וז"ל אף אם נאמר שהפלגש היא בלא קידושין הנה נאסרה בגזרת בית דינו של דוד. שהרי על יחוד דפנויה גזרו ופנויה היא זו ולכן לא נמצא פלגש בכתוב מדוד ואילך רק בשלמה וממנו אין להביא ראיה שהרי גם. ברבוי הנשים שנאסרו למלך מן התורה עבר עכ"ל. אבל מ"ש הריב"ש דלא נמצא פלגש בכתוב מדוד ואילך רק בשלמה וכו' קשה שהרי מקרא מלא בדברי הימים ב' סימן י"א ברחבעם. ויאהב רחבעם את מעכה בת אבשלום מכל נשיו ופלגשיו כי נשים שמנה עשרה נשא ופלגשים ששים הרי שאחר דוד ושלמה נמצא בכתוב פלגש ברחבעם. ומהך קרא הכריע ה"ר דוד בונפיד כהראב"ד דפלגשים נסיב טפי מי"ח שהרי רחבעם נשא י"ח נשים כדין ונשא פלגשים ששים המה והביאו הר"ן בחידושיו לסנהדרין פ"ב ע"ש ואף לדעת הרמב"ם דס"ל דטפי מי"ח אסור אף בפלגשים ומוכרח דס"ל דרחבעם שלא כדין עבד מ"מ לא הו"ל להריב"ש לומר דלא נמצא מדוד ואילך רק בשלמה והו"ל להזכיר גם רחבעם ולומר דשלא כדין עשה. (אחר שנים רבות בא לידי ס' שאלת יעבץ ח"ב וראיתי לו ז"ל בסי' ט"ו והפליא עצה בדין הפלגש והאריך מאד ומידי עוברי ראיתי שהשיג על הריב"ש מרחבעם כמה דדייקינן בעניותין ע"ש באריכות).

ג דין ו'. ולוקח השדות והכרמים לעבדיו כשילכו למלחמה. כתבו התוס' בסנהדרין דף ך' תימא למה נענש אחאב על נבות וכו' ועוד דבפ' הכונס קאמר דדוד שאל אם היה יכול להחליף גדישין של שעורים מישראל לתת לפני בהמתו וי"ל דכתיב יקח ונתן לעבדיו וכו' ועי"ל דבחנם היה יכול ליקח וכו' ועי"ל דנענש וכו' עש"ב. ובספר שנות חיים דף קנ"ז הקשה דמאי מקשו מדוד והא אמרו שם דשלחו ליה אבל אתה מלך ומשם ראיה דמלך מותר ותירץ דכונת התוס' דאם מלך מותר למה נסתפק דוד ותירץ דאחאב ודוד היו רוצים לעצמם עוד תירצו דבחנם וכו' וגם שם בדוד היה רוצה להחליף גדישין בגדישין ולכך שאל אמנם מה שתירצו וכו' לא תירצו כלום לענין דוד ואולי סמכו אתירוצא קמא עכ"ל ולפי דרכו טפי הוה ליה לומר דמתירוץ ג' ואילך לא תירצו אלא לענין אחאב ורמזו התוס' זה באומרם בתירוץ ג' ועי"ל דנענש כונתם דמכאן ואילך קיימי בנותן טעם אמאי נענש אחאב. ולפי פשט דבריהם מ"ש ועי"ל דנענש היינו משום דעד השתא היו מחלקים חילוקים בפרשת מלך והן עתה שתירצו שהי' רוצה לע"ז דייקי לומר דנענש. אמנם אם כונת התוס' כמ"ש הרב הנזכר יש להעיר דלפום ריהטא מסוגית הכונס משמע דשאלת דוד הע"ה היתה אם אדם דעלמא עושה חליפין גדיש שעורים בעדשים ולא שאל אם מותר מדין מלך דהרי כשהשיבו לו דדוקא מלך מותר לא אבה דוד לשתותם ואמר כיון דאיכא

איסורא לא ניחא לי ומוכח דשאלתו היתה אם להדיוט מותר וא"כ מאי ק"ל לתוספות דבמאי נסתפק דוד הע"ה ומאי מתרצי דבפ' מלך כתיב לעבדיו ולא לעצמו ולכך שאל אי דבחנם יכול ליקח וכו' ולכך שאל דמוכח דמאי דשאל היה מדין מלך הרי הוכחנו דשאלתו היתה אם מותר בין איש לרעהו ותו דכפי תירוציהם הרי השיבו לו דמלך מותר וא"כ היינו דק"ל אמאי נענש אחאב. ותו ק"ק דכפי זה איך ס"ד דדהע"ה דהיה מותר אפילו הדיוט. ואפשר לישב בדוחק דלא נעלם מדוד הע"ה דכל האמור בפ' מלך מלך מותר בו אך ס"ד דמדמלך מותר ליקח השדות בהדיוט נסתפק אם מותר להחליף פירות בפירות או דילמא גם בפירות אינו מותר כי אם למלך ובהדיוט אסור ולהכי שאל אם מותר להחליף גדיש שעורים בשל עדשים. ורבנן משום דמספקא להו אי שאל מדין מלך או מדין הדיוט הן משיבין תרתי דבהדיוט אסור ולמלך מותר ולפי זה כונת התוס' להקשות דאם מלך מותר למה נענש אחאב ועוד דמההיא דהכונס משמע דמלך מותר ליקח השדות ויקשה אמאי נענש אחאב וזה דהרי דוד הע"ה שאל וכו' ובודאי דשאלתו היתה מדין הדיוט כמדובר וכיון דשאל אי שרי להדיוט ודאי פשיטא ליה דבמלך מותר ויתרון המלך דלוקח השדות וא"כ למה נענש אחאב ותירצו דבפ' המלך כתיב לעבדיו ולא לעצמו ולכך נענש אחאב. ודוד הע"ה קס"ד דכיון דהי' פירות אפילו בהדיוט מותר לעצמו והשיבו לו דלמלך דוקא מותר לעצמו כיון שהוא פירות ועוד תירצו דבחנם יכול לקחתה אבל כשהיה שואל שימכרו לו הרשות בידם לומר לו לא נמכור. ודוד נהי דהיה רוצה להחליף גדישין אבל לא היה שואל מישראל אם רוצים בכך אלא מעצמו היה עושה חליפין. ולדעת רבינו דבעי כשילכו למלחמה ולעבדיו צריך לישב ההיא דהכונס דנהי דהי' במלחמה אך היה לעצמו ואיך התירו לו ונרא' כמ"ש הרא"ש דלא היו מזומנים העדשים ולכך אסור וכן משמע לשון גזילה ישלם אכן אם היו מזומנים מותר דעדשים עדיפי וכו' ע"ש ומ"ה התירו למלך ודוד הע"ה הוה ס"ד דמותר גמור הוא ולא חילק בין מזומנים לאינם מזומנים. והרב לח"ם כתב דכונת רבינו כמ"ש רד"ק שלא התיר. וכו' בחנם אלא פירותיהם וכו' ע"ש ותיבת בחנם אינו מדוקדק דגם הפירות צריך לשלם כמבואר בדברי רבינו ורד"ק ועוד יש לגמגם קצת במ"ש עוד הרב לח"ם ע"ש ודוק ועיין למהר"ד עאראמא

ד . דין ח'. המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי"ג. מ"כ מכ"י גדול הדור מהר"ם גאלנטי וז"ל זה מבואר בכתוב בחלוקת הארץ ביחזקאל סימן מ"ה פסוק ז' שנאמר ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש וכו' ע"ש בפירש"י ותמצא המג"ן יג"ן

עכ"ל. ורואה אנכי שלשון זה כתוב בנימוקי הפר"ח בהגהותיו ע"ש. ועטרת ראשי אבא מארי זלה"ה בנימוקיו כתב משם מהרי"ך ז"ל שהוא תלמוד ערוך בבתרא דף קכ"ב ע"ש.

ה . כל הרוגי המלך ממונם למלך. נסתפק מהרימ"ט בתשובה כי באה בספר תורת חיים למהרח"ש ח"א סימן צ"ד אם לאלתר זכה המלך בנכסים או לכשיחזיק בהם ונ"מ לממון שיש ביד אחרים ודעתו נוטה קצת דלא זכה עד שיחזיק עש"ב. גם נסתפק שם אם משפט זה נוהג במלכי א"ה עש"ב ובשו"ת הרשב"א ז"ל סימן אלף קנ"ט ע"ש. ומדברי הרדב"ז בתשו' הנדפסות מחדש באשכנז סי' תקל"ג בריש התשו' נראה דפשיטא ליה דאף במלכי א"ה נכסיהם למלך וכן מוכח מדברי מהר"ם אלשיך בתשו' סי' ס"ז באמצע התשוב' וקצת יש להרגיש שלא הזכירו תשו' הרשב"א הנזכר דנראה דהרשב"א היה מסתפק בזה ע"ש.

סימן צא

על הרמב"ם פ"ה דמלכים.

א. דין א'. אין המלך נלחם וכו' טירת כסף להרב המובהק מהר"ר אברהם גאטינייו זלה"ה דף י"ט.

ב . דין ז'. ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים וכו' כתב הפר"ח בהגהותיו שלפי סברת הרב ספי"ב דאיסורי ביאה שעכשיו המצריים נתבטלו ואלו המצריים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם אין כאן איסור עכשיו לדור במצרים וכו' וכדברי מוכח בהדיא מדברי הרא"ם שהביא המרדכי ס"פ הערל וע"ז סומכים הדרים במצרים וצ"ע לפ"ז מאי דאמרינן פ' בתרא דסוכה דאנשי אלכסנדריא איענוש וכו' והרי כבר בא סנחריב ובלבל העולם וצ"ע עכ"ל וז"ל המרדכי ס"פ הערל ותימא הואיל ומצרים לא נתבלבלו א"כ איך עתה מותר לגור במצרים וי"ל דלא אסרה תורה אלא לשוב בדרך הזה היינו מא"י למצרים אבל משאר ארצות מותר כך תירץ הרא"ם עכ"ל ופשוט שכונת הפר"ח להוכיח מדבריו שהרי כתב ותימא הואיל ומצרים לא נתבלבלו איך עתה מותר לגור במצרים משמע דאי נימא שנתבלבלו מותר לגור במצרים וא"כ כפי סברת הרמב"ם שהמצרים נתבטלו שרי לגור במצרים אף שהרא"ם ס"ל להפך דלא נתבלבלו ולא שרי אלא מטעם לשוב בדרך הזה. וק"ק על הפר"ח דלא זכר דהסמ"ג לאוין רכ"ז תמה על הדרים במצרים וכתב דשמא משום שעלה סנחריב וכו' וע"ז הק' מהתוספתא דידים וממ"ש בסוכה דאנשי אלכסנדריא איענוש וכו' ואסיק דאין טעם להתיר אם לא עפ"י פי' הרא"ם ע"ש וא"כ נמצא דהסמ"ג חשב לישב כדברי הפר"ח והוקשה לו קושית הפרי חדש מסוכה ודחה טעם זה. וראיתי למהרח"ש בספר מקראי קדש דף קל"ז שכת' וז"ל הסמ"ג נ"ט

למה שדר הרמב"ם במצרים שאחר דסנחריב בלבל האומות אינם המצרים דאסרה תורה ומותר לדור במצרים וליתא דא"ה למה אסר כאן בזה"ז לדור במצרים ופי"ב דא"ב התיר עמונים מואבים מטעם סנחריב ע"ק ממ"ש כלהו קטלינהו משום דעברו על לא תשוב בדרך הזה ואסכנדרוס אחר סנחריב הוה מוכח שאין האיסור מפני מצרים רק מפני הארץ וצ"ל שמה שהרמב"ם דר במצרים דסבר כהנך תירוצי דאין איסור רק בא מא"י והוא בא מהמערב א"נ לא היה דעתו להשתקע עכ"ל וכן כתב בספרו עץ החיים בלשונות דף ב' ע"ב ע"ש ומדבריו מוכח שהסמ"ג הנה זה עומד בטעם זה דסנחריב והכי מסקנתו. וקשה שהרי מבואר בסמ"ג שדחאו מההיא דסוכה דקשיתיה למהרח"א נמי ואסיק כמאי דאסיק מהרח"א שעיקר הטעם משום שלא באו בדרך א"י ומאי קאמר מהרח"א שתמה מההיא דסוכה ואסיק דאין איסור רק בא מא"י והן הן דברי הסמ"ג עצמו. הן אמת שיש חילוק מדברי הסמ"ג לדברי מהרח"א שהס"מג בתחילה הקשה מהתוספתא דנתן להם קצבה ואחר מ' שנה ישבו על אדמתם. וא"כ לא קרינן בהו שסנחריב בלבלם והכריח זה נמי מההיא דסוכה כלומר דלא שייך בהו בלבול סנחריב. אבל מהרח"א מכח דברי הרמב"ם ספי"ב דא"ב שכ' בפי' דאלו המצריים שבארץ מצרים אחרים הם וכל גר שיתגייר מהם מותר לבא בקהל מיד ע"ש וההיא דסוכה הכריח שסברת הר"מ דאף דסנחריב בלבל לגמרי ויועיל זה לגרים מ"מ לענין איסור הדירה לא מהני דהאיסור מפני הארץ ונמצא שיש חילוק רב בראית סוכה מהסמ"ג למהר"חא. מ"מ ק' על מהרח"א דמשמע מדבריו דהסמ"ג אסיק בזה והקשה עליו מסוכה ואסיק כדברי הרא"ם והן הן דברי סמ"ג ואף שחלוקים בעיסתם. והא הו"ל להקשות על הסמ"ג דהוא דחה מה שנ"ט להר"מ מכח התוספתא ואין זה דחיה לפי מה שפסק הרמב"ם פי"ב דא"ב דגר מצרי מותר לבא בקהל מיד מכח סנחריב ש"מ דלהרמב"ם לא קי"ל כהתוספתא והיה אפשר לומר שטעם הר"מ אכתי מכח הא דסנחריב אבל מתרי טעמי אחריני לא אפשר למימר הכי מכח מה שאסר הדירה הכא אף שהתיר גר מצרי בא"ב ומכח ההיא דסוכה ש"מ דאף דסנחריב בלבל ומותרים הגרים איסור הדירה כדקאי דהאיסור מצד הארץ עצמה כי באופן זה קשה על הסמ"ג ועיין מ"ש מהרח"א בישרש יעקב בריש סוטה דף קל"א ע"א. ואפשר לישב דברי סמ"ג קצת שכך הוא הצעת דבריו דבתחילה תמה על הקהלות השוכנים בארץ מצרים וגם הרמב"ם ושמא טעמו משום סנחריב. ושוב כתב אמנם מצינו ר"י שנחלק בתוספתא דידים כלומר שדעתו שראוי לפסוק כתוספתא דידים וא"כ הגם שנאמר שהר"מ ס"ל כתוספתא דקידושין הדבר קשה על כל ישראל הדרים שם שהרי משמע בתוספתא דידים שלא כהרמב"ם. וגם בסוכה פ' החליל וכו' כלומר דמהך דסוכה

קשה לכל הדברות דאף להרמב"ם שפסק כתוספתא דקידו' מוכרח מהך דסוכה לחלק בין התר גרים לדירה דאף דהגרים מותרים מכח הא דסנחריב להרמב"ם הדירה אסורה שהוא מסיבת הארץ. ואסיק דטעם ההתר כדברי הרא"ם. ומהרח"א בספר ישרש יעקב דף מ"ב בההיא דסוכה כתב וז"ל הנה הרא"ם פרשת שופטים הקשה מסוגיין למ"ד דמותר לדור במצרים מטעם דכבר עלה סנחריב וכו' גם הסמ"ג נ"ט על הרמב"ם שהיה דר במצרים וכו' ולא דק דהרמב"ם וכו' ונפקא ליה מסוגיין וכו' ע"ש ועמו הסליחה דכל דברי הרא"ם בזה הם דברי הסמ"ג עצמו ע"ש שהביא כל לשון הסמ"ג משמו עד סוף הלשון וכל מה שכתב הרא"ם על הסמ"ג הוא ונכון הוא ע"ש. ונהירנא כי זה שנים ראתה עיני לרבינו בחיי פ' שופטים שכתב דאיסור דירת מצרים הוא מצות שעה שהיו רשעי' מאד ואינה מצות דורות שיאסור הכתוב הדירה במצרים לעולם והרי אנו רואים כמה קהלות דרים שם זהת"ד ובו בפרק הקשיתי עליו מסוגית החליל הנז' דקאמר מ"ט איענוש וכו' וזה מוכח דהוא מצוה לדורות הפך רבינו בחיי:

ואחר זמן רב בא לידי ס' צידה לדרך מהרב באר שבע וראיתי לו פ' שופטים שהביא דברי רבינו בחיי והשיג עליהם כמדובר וכן ראיתי בס' מעיל שמואל שהביא כן משם הרב תולדות יצחק והשיג עליו מסוגיית סוכה ע"ש. והרב צידה לדרך שם תמה על הסמ"ג דאיך רוצה לדחות טעמו של הר"מ מכח תוספתא דידים שנחלק ר' יהושע על ר"ע והלא הרמב"ם פי"ב דא"ב פסק כר"ע. וזה כמו שהקשינו לעיל על הסמ"ג. וכבר ישבנו קצת דבריו. עוד ראיתי להרב צידה לדרך שכ' דגם מה שהסמ"ג רצה לסתור מההיא דסוכה לא איריא דנהי דאותו מעשה הי' אחר בלבול סנחריב (וענין זה כתבתי בס' הקטן ברכי יוסף א"ה סי' ד'. ובס' הקטן פתח עינים על דף ל"ח כתבתי בעניותי עוד בזה ע"ש). מ"מ העביר' עצמה מאי דהדור הי' קודם בלבול סנחריב ע"ש ועמו הסליח' שהרי כתב רש"י שם בסוכה דף נ"א שהליכתם לשם אחר חרבן בית ראשון בימי ירמיה שהלכו שם יוחנן בן קרח ודעמיה וא"כ היה אחר סנחריב מאי דהדור למצרים נמי. תו אשתמיטיתיה מ"ש בירושלמי שם פ' החליל ובמכילתא פ' בשלח דג' פעמים חזרו למצרים ובג' נפלו א' בימי סנחריב והב' בימי יוחנן בן קרח והג' בימי תורגינוס בשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו ע"ש הרי מבואר דחזרו ב' פעמים אחר סנחריב ונענשו. וגם מהירושלמי והמכילתא הנז' קשה על רבינו בחיי והרב מהר"י קארו בתולדות יצחק שהביא בס' מעיל שמואל בדין זה שכתבו דאינה מצוה לדורות כנז'. ומה שהקש' עוד הרב צידה לדרך על הרמב"ם בדין זה שלא כתב דאחר בלבול סנחריב או משאר ארצות למצרים מותר. הגם דמתוך מש"ל מבואר דהר"מ ס"ל דאף אחר בלבול סנחריב אסור דסבר דהאיסור מצד הארץ.

מ"מ אי מה שהי' דר הוא זלה"ה ומה שדרים אלפי ישראל הוא מטעם הרא"ם כמ"ש מהרח"א והם דברי סמ"ג או מטעם אחר הו"ל לרבינו להזכירו כמו שהק' הרב צ"צ וכן הק' הרב יד אהרן לסמ"ג בא"ה סי' ד' הגהת ב"י אות ו' ע"ש ועמ"ש הרב כפתור ופרח פ"ה דף י"ח ע"ב. והרב כנה"ג בהגהותיו בדין זה כתב ויראה לי טעם אחר שלא אסר תור' לדור במצרים אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתן וכו' ע"ש והי' טעמו טעם לשבח ומתאמרא כוותיה משמא דגברא רבא הוא הריטב"א בחידושיו ליומא על מ"ש שם בש"ס דף ל"ח ע"ש וקרוב לזה קצת כתבו מהרש"ל ומהר"י. מקרעמנץ בפירושם לסמ"ג לאוין רכ"ז ע"ש. ועיין מ"ש מהרי"קש בהגהותיו א"ה סי' קכ"ח. אחר זמן בא לידי ס' יד משה להרמ"א ז"ל הנדפס מחדש וראיתי שהאריך בענין זה ושם תמה ע"ד מהרח"א הנז' ואין הפנאי מסכים לעמוד עליו ע"ש דף קכ"ה.

ג דין ח'. מותר לחזור לארץ מצרים לסחור' וכו' הכי אמרו בירושלמי בסוף פ' חלק והביאוהו הרי"ף שם והסמ"ג לאוין רכ"ז. ותמה הפר"ח בהגהותיו בדין זה על רש"י שכ' בסנהדרין דף כ"א ע"ב וז"ל הסוסי' באים ממצרים לא"י וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו סוסי' ועוברים בלא תוסיפו וכו' ע"ש והוא הפך הירושלמי ע"ש. ואשתמיט מיניה כי זו היא קושית הרמב"ן על רש"י שכ' כן בפירוש החומש והרמב"ן שם בביאורו פ' שופטים הקשה מהירוש' הזה. והרא"ם שם תירץ יתיב לקושיתו ע"ש. ומזה ק"ק למ"ש מהר"א ממיץ בספר יראים סי' ש"ג והובא בפסקי מהר"ם ריקאנטי סי' תקע"ג שלאחר שתירץ שלא אסר הכתוב אלא לשוב מא"י למצרים כמ"ש בשמו הסמ"ג והמרדכי וההגהות מי' כתב וז"ל וסמך לדבר שהלך דניאל מבבל לאלכסנדריא של מצרים כדאמרינן בחלק ודניאל להיכן אזל אר"י שהלך להביא חזירים ממצרים עכ"ל ולפי הירושלמי דלסחור' מותר מה זו סמיכ' הלא דניאל הלך לסחור' והכא לא שייך תירוץ הר"א מזרחי שתירץ לקו' הרמב"ן הנז' כמבואר. גם אשתמיטיתיה מהרב פר"ח שהקש' ע"ד רש"י הנז' דברי הרא"ה בס' החינוך מצו' תק"י שכ' שלא ישלח למצרים מעמו שיקבעו דירתם במצרים לגדל לו שם סוסים שאין האיסור רק בקביעות דירה עכ"ל וזהו כונת רש"י שהשלוחים יקבעו דירה והן הן דברי הרא"ם ע"ש:

ד . או לשכון בה והיא ביד גוים. מכאן מוכח קצת דכל שהיא ביד גוים אף אם אינם המצריים אסור דכל שהארץ היא ביד גוים הקפידה תורה ודקדק הרמב"ם בלשונו למנקט גוים משום שכבר פסק סוף פי"ב דא"ב שבלבל סנחריב אם אנשי מצרים וכמש"ל.

ה . דין ט' אלא ללמוד תור' או לישא אשה. הרב גופי הלכות דף צ"ז תמה על הרמב"ם דאמאי השמיט דאפילו מוצא מי שילמדנו. ומ"כ דאשתמיטיתיה להרב מ"ש הרמב"ם

פ"ג מה' אבל דין י"ד או ללמוד תורה אף עפ"י שיש שם מי שילמדנו בא"י לא מן הכל אדם זוכה ללמוד. הרי דכתבה הרמב"ם בפה מלא וכאן סמך על מה שכבר ביאר שם.

י . דין י"א. אמרו חכמים כל השוכן וכו' מהר"ם אמארילייו בספר יד משה דף קל"ב ע"א.

סימן צב

על הרמב"ם פ"ו דה' מלכים.

א' דין ו'. עמון ומואב אין שואלים להם לשלום. מרן הביא מ"ש ההגהות בשם הר"א ממיץ דתשלומי שלום מותר כההיא דדהע"ה וכך הביא בשמו הסמ"ג לאוין רכ"ח וכן הוא בספרו ס' יראים סי' רצ"ו. ומרן בכ"מ כתב עלה ויש לתמוה על זה שאמרו חז"ל במדרש ותו לא ונשמט סוף לשונו. והרב גופי הלכות כתב פי' לדבריו שתמה על פסק רא"ם דהא אז"ל לפי שנאמר בטוב לו לא תוננו יכול עמון ומואב כן ת"ל וטובתם הרי שלמואב יכול שלא לשלם להם טובתם ותוכל להונותם אפילו שגמלו לך טובה עכ"ל ודבריו קשים דמהיכא משמע ממדרש זה אפילו שגמלו טובה ודילמא לא איירי אלא בשלא גמלו טובה ותו דאימא דהדבר שקול שיוכל להונותם אפילו שגמלו טובה ואי בעי עביד תשלומי שלום וא"כ ל"ק להרא"ם שכ' דמותר וזהו כפי לשון הרב דנקט הרי דלמואב יכול שלא לשלם אבל הרב לא דק בלשונו דאי גמלו טובה בכלל וטובתם ודאי דאסור דהא לא תדרוש כתיב אבל כבר כתבנו דאין ראיה לגמלו טובה. ואשתמיטיתיה להרב הנזכר דברי הסמ"ג לאוין רכ"ח שכתב וז"ל ובספרי תניא מכלל שנאמר בטוב לו לא תוננו יכול אף אלו כן ת"ל וטובתם אמנם אומר הרא"ם בד"א בדרישת שלום אבל תשלומי שלום מותר וכו' ע"ש הרי דהביא בריתא דספרי ועלה כתב משם הרא"ם בד"א וכו'. וכן מתבאר בדברי הר"א ממיץ גופיה בספרו ס' יראים סימן רצ"ו דאחרי שכתב סברתו דתשלומי שלום מותר הביא שם מאמר הספרי הנזכר. אבל הדבר ברור שכונת מרן ז"ל להקשות עליו שהוא ז"ל כתב דתשלומי שלום מותר. והביא ראיה מדוד הע"ה ואילו במדרש רבה ריש פ' פנחס אמרו וז"ל את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון ומלחמות ואיזה זה דוד ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש א"ל הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתבתי לא תדרוש שלומ' וטובתם ואתה עושה עמם גמילות חסד אל תהי צדיק הרב' שלא יהא אדם מוותר על התור' וכו' ע"ש וזה הפך הרא"ם. וכ"כ הרב דת ודין פ' שלח שזהו כונת מרן בכ"מ ופשוט. ואף דאין למדין הלכה ממדרש הדבר ברור דמידי דלא אתפרש בש"ס למדין וכמ"ש הפר"ח בספר מים חיים פ"ה דברכות ובאמת הדבר תמוה על גדולי הראשונים הרא"ם והסמ"ג והגמ"יי

שהביאוהו שדנו מסברא לבד נגד המדרש. (עיין מה שכתבתי אני הדל בס' הקטן דברים אחדים דף קס"ג בס"ד ואתה תחזה שבאתי לכלל ישוב לדברי רבינו אליעזר ממיץ ה' יזכנו ויתן לנו ישוב בארעא דישראל אדמת הקדש ארץ חיים).

ב דין ח' ודין ט' ודין יו"ד. מקור הדין הורה גבר הרב מהר"ר יחיאל באסאן והאריך מאד על דברי מרן כ"מ ולענין דינא עיין בתשובותיו סי' ק"א ובמשנה למלך ועיין במגילת ספר לאוין רכ"ט ועיין להר"א ממיץ בספר יראים סי' רצ"ז ע"ש ורבינו ירוחם נתיב כ"א סוף ח"ב הביא דינים אלו והזכיר סוגית מכות אך הטור וש"ע השמיטו דינים אלו ולא ידעתי למה ועיין בספר ארעא דרבנן דף ל"ח ע"ב אות ס"ד. שוב ראיתי מ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן קנ"ט עש"ב ועיין בספר שאלת יעבץ סי' ע"ו ובספר בית יעקב סימן ק"ם. ואני בעניי כתבתי באורך בענינים אלו בקונטריס. חיים שאל סי' כ"ב וסימן כ"ג ע"ש בס"ד.

ג . דין י"ג. וכן פטורין מלערב עירובי חצרות. עיין מה שכתב הרב המפורסם מהר"א גאטינייו זל"ה בספר דרשותיו הנקרא טירת כסף דף רי"ט ע"ג ע"ש.

סימן צג

על הרמב"ם ה' מלכים פ"ז.

א. דין א'. אחד מלחמת מצוה וכו' עמ"ש מורינו הרב המופלא מהר"י הכהן זלה"ה בספר בתי כהונה ח"א בחלק בית ועד דף ע"ח.

ב . דין ד' ודין ה' ודין ו'. בית ועד שם. עץ החיים דף קי"ז ע"ג.

ג . דין ח'. המחזיר גרושתו. עמ"ש הרב מש"ל ודבריו תמוהים כמו שכתבתי אני בעניי בקונטריס חי"ם שאל סי' פ"א ע"ש באורך.

ד דין י"א. ולא יעבור עליו שום דבר בעולם וכו' משמע מדברי רבינו שהוא מפרש מאי דכתיב ולא יעבור עליו ר"ל על החתן וכמו שהכריח הרא"ם וכ"כ הלחם משנה וכתב עוד דקושיות הרא"ם על הרמב"ן שפירש עליו על הצבא הם עצומות ואולי נאמר לתרץ דעת הרמב"ן דאין כוונתו לפרש כן לדעת רבותינו אלא הוא מפרש פשט הכתוב שהוא כן אבל ודאי דעת רבותנו מוכרח דעליו על האיש עכ"ל הלח"מ וק"ק שהרי הרמב"ן אחר שכ' דברי רש"י כתב לשון רש"י מדברי רבותינו וא"כ עליו על הצבא וכו' ע"ש הרי דלדברי רבותנו קאמר הרמב"ן דעליו הוא על הצבא. אמנם מה שהקש' הרא"ם על הרמב"ן מלשון התלמוד ומאחר דכתיב ולא יעבור עליו לכל דבר לא יצא בצבא למה לי דא"א לא יעבור עליו בלתי שיזכיר צבא מקודם אפשר לישב דכל עיקר הש"ס להקשות למה אפיקיה בשני לאוין הו"לל ולא יעבור על כל דבר צבא ואמאי כתב רחמנא שני

לאוין וכבר ידוע דזמנין דאמרי' לשתוק ולכתוב כמ"ש הרב גופי הלכו' כלל רפ"א וה"נ כונת הש"ס דלשתוק מלא יצא בצבא ולכתוב ולא יעבור על כל דבר צבא. אי נמי אפשר קרוב לזה והוא דטעמו של הרמב"ן נרא' משום דאי מפרשינן דקאי לאיש לא א"ש אומרו לא יעבור עליו לכל דבר דהו"לל כל דבר אבל אי קאי לצבא א"ש וא"כ כי פריך הש"ס לא יצא בצבא למה לי הכי פריך דלכתוב ולא יעבור עליו כל דבר ואז יפורש על האיש ולא לימא לא יצא בצבא כלל. שוב ראיתי להרב נחלת יעקב דתריץ יתיב כמ"ש בתחילה. אבל מה שישב עוד לשני קושיות הרא"ם לא נחה דעתי הקצרה בדבריו ע"ש.

ה . ולעבור עליו בשני לאוין וכו' מהאי טעמא מנאם הרמב"ם ללאו א' בספר המצות לאוין שי"א והשיג עליו הרמב"ן כי המספק כלי זיין ומזון אינו עובר על לא יצא בצבא שזה הלאו אינו אלא על אנשי הצבא הבאים במלחמ' והוא אינו מהם אבל הבא במערכה הוא שעובר בשני לאוין והרי הן שתי מניעות. והרב מגילת אסתר הליץ בעד הרמב"ם שהמספק מים ומזון גם זה בכלל צבא דמה שאסרו עליו לספק מים ומזון ה"ד כשהוא לצורך הצבא אבל כשאינו לצורך הצבא לא הוזהר עליו עכ"ד ולפום ריהטא דבריו תמוהים שהרי הרמב"ם שם בספר המצות כתב וז"ל ודע כי החתן עצמו מוזהר לצאת מביתו כל שנתו בסחור' עכ"ל הרי שכ' הפך דבריו שכ' דכשאינו לצורך הצבא לא הוזהר עליו והרמב"ם אסר אף לסחורה וא"כ הם ב' מניעות כדברי הרמב"ן. וגם ראיתי את הלחץ אשר נדחק הרב לב שמח והרואה יראה כי דבריו דחוקים ומגומגמים ואין להאריך. ואחר כמה שנים נדפסו שו"ת הרדב"ז חדשות מעתה ושם ראיתי בסימן רל"ח דהסכים הרב דלסחור' שרי ולשון הרמב"ם בספר המצות הוא משובש והעתיק הלשון מנסחת הערבי ע"ש והאמת דלשון רבינו פה ולשון הסמ"ג מוכחי כהרדב"ז דלסחור' שרי. ומ"מ על הרב מגילת אסתר קשה דהוא ודאי הי"ל לשון ספר המצות כנסחתנו דלסחורה אסור. והרב דבר משה א"ה סימן פ"ח העתיק דברי הר"מ בס"ה כמו שהם בנסחתנו לפי שעדיין לא יצאו לאור שו"ת הרדב"ז ועיין דברי הרב החינוך מצוה תק"מט והביאם הרב דבר משה שם. וק"ק על הרמב"ן שבספר המצות לאוין שי"א הנז' הגדיל התימה על הרמב"ם דודאי הם נמנים לשני לאוין ולא מצינו במנין המצות שמנה הוא ז"ל שמנה לאו יתר בענין זה.

י . דין ט"ו. והרי מפורש בקבלה ארור עושה וכו' עץ החיים בלשונות דף ב' ע"ב.

סימן צד

על הרמב"ם ה' מלכים פ"ח.

א. דין א'. חלוצי צבא וכו' מותר להם לאכול נבילות וטריפות ובשר חזיר וכו' אם ירעב וכו' מהרח"א בעץ החיים בלשונות דף ב' הקשה ממ"ש בחולין דף ט"ז השתא קדלי דחזירי אשתרי להו בשר נחירה מבעיא ומאי קושיא קדלי דחזירי לא הותרו אלא בדלא משכח היתרא ומסיק בצ"ע. ושם בספר הנזכר פ' תצא דף קכ"ד הביא הקושיא משם מהר"י רוזאניס ותריץ יתיב ע"ש וכבר היא כתובה על ספר הישר פרשת דרכים דף ך'. ומה שתירץ מהרח"א כן תירץ בספר סם חיי בליקוטים דף א'. ועיין בס' צרור הכסף דף קכ"ג ע"ב.

ב . דין ב'. וכן בועל אשה בגיותה וכו' מרן הביא משם התוס' דפלוגתא דרב ושמואל היא בירוש' ופסק כרב אבל סמ"ג כתב דבירושלמי איפליגו רב ור' יוחנן דלרב יפ"ת מותרת בביאה ראשונה מיד וכו' ולר"י אפי' ביאה ראשונה אסור' עד לאחר כל המעשים וכיון שכן ה"ל להר"מ לפסוק כר"י דקי"ל כוותיה לגבי רב וי"ל דפסק רבינו דביאה ראשונה מותרת משום דגמ' דידן סבר הכי דאמרי' פ"ב דסנה' תמר בת יפ"ת וכו' ואי ס"ל לגמרא וכו' וכיון דסתם גמרא דידן סבר הכי כוותיה פסקינן עכ"ל וכתב עליו הרב גופי הלכות צ"ע היכי ס"ד לומר דפליג גמרין אירוש' כיון דגמרין פשיט מקרא דלא ימנעני ממך וכי רבי יוחנן לא ידע קרא אלא ודאי דמפרש רבי יוחנן קרא כמ"ש התוס' דתמר היתה מעוברת מן הגוי וכן מצאתי בהגמ"י ומי המונע שלא נפרש גם מ"ש בגמ' תמר בת יפ"ת דסבר כרבי יוחנן דהא לא קאמר בת דוד וכיון דמצינו לפרושי הכי ולא לפלגו גמרו' וכו' ע"ש וכתב עליו מהרח"א בעץ החיים דף קי"ט ע"ב וז"ל וליתא דאי הכי הול"ל ואי ס"ד בתו הויא דההפך הוי בת גוי ואומרו אס"ד בת נשואין ההפך בת זנות מוכח דס"ל לש"ס כרב עכ"ל ואני תמיה על תלת סמכי קשוט מרן והרב גופי הלכות ומהרח"א דהא דאמרי' פ"ב דסנהדרין תמר בת יפ"ת היתה הוא מימרת רב וא"כ מאי מכריח מרן דסתם גמרא דידן פליג אר' יוחנן הרי זה אינו סתם גמרא אלא מימרת רב היא וגם מ"ש דאי ס"ד בת נשואין וכו' הכל הוא מימרת רב. ובזה נדחה מ"ש הר' גופי הלכות דמי המונע שלא נפרש מ"ש בגמ' תמר בת יפ"ת כר' יוחנן דהרי היא מימרת רב. וגם מה שדקדק מהר"חא משנה שאינה צריכה דהם דברי רב כאמור. וכן ראיתי להרשב"א בחידושיו לקידושין בדף כ"ב דאחר שכתב דלרבי יוחנן לא היתי' בתו של דוד אלא בת מעכה מן הגוי וכו' כתב וז"ל ורב דאמר בסנהדרין דבת יפ"ת היתה אזיל לטעמיה דאמרו משמיה בירו' דביאה ראשונה מותרת מיד עכ"ל וכ"כ הר"ן בחידושי סנהדרין דף כ"א ע"ש. ותו ק"ק על מהרח"א שם שהביא בשם מרן שהקשה דר"י ס"ל כשמואל והוו תרי ע"ש ומרן לא כיוון לזה רק שהתוס' הביאו הך פלוגתא בשם רב ושמואל והסמ"ג מייתי

לה בשם רב ור"י ולפי גירסת הסמ"ג הו"ל לפסוק כר"י דקי"ל כוותיה לגבי דרב ובין להתוס' בין לסמ"ג לא פליגי בהאי פלוגתא אלא חד לגבי חד אלא דסמ"ג גריס רב ור"י והתוס' גרסי רב ושמואל. ותו א"צ להקשות דלפסוק כר"י משום דהוו תרי דאף דליכא תרי קי"ל כר"י ועיין בסמ"ג עשין קכ"ב. תו ק"ק על מרן ודעמיה דהרי התוספו' הקשו כמה קושיות על סברא זו דלא הותרה ביאה ראשונה מיד ובפרט ממאי דמוכח מדברי הש"ס בקידושין דף כ"א גבי פלוגתא דרב ושמואל דמחלק הש"ס בין ביאה ראשונה לשניה ואף שתירצו התוס' והרא"ם פ' תצא הקושיות הנז' רובם דוחקים ופשט התלמוד משמע דביאה ראשונה הותרה מיד ולכן פסק רבינו הכי ולא חש לסברת ר"י דבירושלמי מאחר דסתמא דתלמודא בקידושין מחלק בין ראשונה לשניה וכ"כ הרמב"ן בחידושיו שם דגמרא דילן משמע דסבירא ליה כרב ע"ש. ותו דסברת רבי יוחנן לא הוזכרה כלל בתלמודין. וגם ממאי דהש"ס אייתי מימרת רב דתמר בת יפ"ת וכו' ואי ס"ד בת נשואין וכו' ולא הזכירו בגמרין פירושא אחרינא בקרא דאל ימנעני מוכח דס"ל כרב וכל זה פשוט ומבואר וק"ק על מרן ודעמיה שלא הזכירו מהכרחיות אלו כלל. וה"נ מוכח מהא דאמרינן שילהי פ' נגמר הדין גבי יואב שלא נטה אחרי אבשלום רבי יוסי ברבי חנינא. אמר עדיין אצטגניני של דוד קיימין דאמר רב יהודה אמר רב ת' ילדי' היו לו לדוד וכו' ולדעת קצת מהראשונים היו בני דוד מביאה א' דיפ"ת וא"כ הרי רבי יוסי ברבי חנינא משמע דסבר כרב די"פת הותרה בביאה ראשונה מיד ועיין בס' פני יהושע בקידושין מ"ש ע"ד התוספות דלק"מ לרש"י דכונת רש"י שיבעלנה בביתו וכו' ע"ש ונעלם ממנו שכ"כ הרא"ם פ' תצא ושוב הכריח שרש"י סבר כמ"ש התוספות לדעתו ע"ש ודוק. (ודע כי אחר זמן רב עמדתי בענין זה בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סי' י"ג אות ד' ע"ש באורך בס"ד):

ג דין ג'. בין אשת איש שאין אישות לגוי. אור יקרות בלשונות הרמב"ם דף נ"ו ע"ד:

ד דין ד'. הכהן מותר ביפ"ת וכו' נסתפק מהרימ"ט אימלך שיש לו י"ח נשים מותר ביפ"ת ולעיל פ"ג דין ב' הבאתי דברי הראשונים שהוא מותר בביאה א' מיד ואם יש לו י"ח ישלחנה:

ה דין ו'. וצריכה להמתין וכו'. אור יקרות בלשונות הרמב"ם דף נ"ו ע"ד.

ו דין י"א. כל המקבל ז' מצות וכו'. עיין מה שכתב הרב הגדול מאריה דארעא דישראל המג"ן בספר הבהיר קרבן חגיגה סימן מ"ד:

סימן צה

על הרמב"ם פ"ט דה' מלכים.

א. דין א'. אברהם נצטוה יתר על אלו על המילה וכו'. שו"ת מקום שמואל סימן כ"א.

ב . ויעקב הוסיף גיד הנשה. שם סי' כ"ב.

ג . ובמצרים נצטוה עמרם במצוות יתירות. מרן כ' צ"ע היכא מייתי לה. והרב מקום שמואל בשו"ת סימן כ"ג כתב דנפק' ליה ממ"ש בסוטה דף י"ב עמד עמרם וגירש וכו' וק"ל דהי"ל להפרישם לבד וי"ל כמ"ש בסוף פרק חזקת משחרב בית המקדש דין הוא שלא נשא נשים וכתבו התוס' למי שקיים פריה ורביה ולפ"ז לא סגי בפרישה כדי שמי שלא קיים פריה ורביה יקח הגרושות ומפני זה לקח אליצפן יוכבד כמ"ש בתרגום יב"ע דלא קיים אז פריה ורביה ואמרו בסנהדרין דמצו' פריה ורביה לישראל ולא לב"נ ועמרם וכלם גירשו כדי שיקיימו אחרי' פריה ורביה א"כ שפיר מוכח דנצטוה בפריה ורביה וגירושין וחופה כמ"ש בסוטה ומהכא נפקא להרמב"ם ולא תיקשי דאיך עמרם לקח יוכבד אח"ך די"ל דעל מחזיר גרושתו לא נצטוה במצרים ודברי הרמב"ם מבוארים עכ"ל ודברים חלושים הם דדילמא לא נצטוה רק שעמרם היה שומר התור' כאברהם אבינו ע"ה אף שלא נצטוה וכבר כתב הרב הנז' גופיה לעיל סי' כ"א דהרמב"ם לא מנה אלא מצות מילה לאברהם מפני שנצטוה עליה והחזיקו כל זרעו בה ג"כ אמנם שאר התורה לא נצטוה ואפי' שהיו מקיימין האבות לא חשיב אלא מה שהוסיפו על כל הנלוי' עליהם וזרע' ע"ש והכא הרמב"ם כתב דעמרם נצטוה והיכן מצינו דנצטוה דילמא מדעתו עבד ולפי שהיה גדול הדור נהגו אחריו אך היה לפי שעה ומי זה אמר שקבלו עליהם ועל זרעם. ותו אעיקר' מאי תלמודא דמ"ש עמד עמרם וגירש את אשתו היינו גרושין בגט כריתות ודילמא גרש את אשתו מן הבית ושלחה מביתו. ומ"ש דלא סגי בפרישה כדי שמי שלא קיים ישא הגרושות פטומי מילי בעלמא נינהו אטו אחסו"ר דרי רבות בנות בתולות אגודות אגודות בכבודן והיו לאנשים. וסבור הייתי לומר לשיטת הרב הנזכר דמאחר דעין רואה דלקח עמרם גרושתו אחר נשואיה לאלצפן לדעת התרגום המיוחס ליב"ע ש"מ שלא היה מקיים כל התורה כל קבל דנא מצינו שקיים מצות גרושין ומאי חזית אלא מוכרח דעל הגרושין נצטווה לחוד והרב הנזכר נראה שלא כיוון לזה. אבל כל זה איננו שוה דדחיקא לן לומר דהרמב"ם הוציא דינו מכח הא דהתרגום דכבר כתבנו במקום אחר דאינו תרגום יונתן ומאן לימא לן דסמכי' עליה אלא דאי משום הא לא איריא דאין אנו צריכין לזה ות"ל שלקח דודתו שהיא אסור' לו מן התור' אלא דמי זה אמר דהוו גרושין ממש ונצטו' כמדובר והטיב אשר דיבר מרן צ"ע היכא מייתי לה. ותו ק"ק מהא דאמרו בשמות רבה פ' ל' וז"ל נתן לאדם שש מצות הוסיף לנח אחת לאברהם שמנה ליעקב תשע' אבל לישראל נתן להם הכל עכ"ל הרי דאחר יעקב לא הזכירו רז"ל

מי שנצטו' ואם איתא דעמרם נצטו' הי"ל להזכי'. אבל אקשת לן חדא ואתנח לן חדא דמאמר זה קרי בחיל כמ"ש רבינו דעל ששה דברים נצטו' אדם הראשון והוסיף לנח אחת. ועיין מ"ש הר"ן בחידושיו לסנהדרין סוף דף נ"ו מהש"ס ע"ש ומה שהק' מהר"י פלורינטין בהגהותיו אשר בס"ס מעיל שמואל מיבום וכו' לק"מ. ועיין בבראשית רבה פי"ו ודברים רבה פ' ואתחנן. ועיין בס' ריח שדה בדרושים פ' בראשית. ועיין להר"ש בן הרשב"ץ בתשו' סימן תקמ"ב.

ד דין ג'. בן נח שבירך את ה'. הר"ם חאגי"ז בס' שתי הלחם סי' כ"א.

ה דין ד'. וכן אם הרג רודף וכו' משא"כ בישראל הרב לח"מ תמה דהיכי כתב רבינו משא"כ והלא לר"י גוי בישראל וגוי בגוי וישראל בישראל שוים לחיובא וליכא פטו' אלא ישראל בגוי וכו' וא"כ בכלהו דינם שוה זולת בישראל בגוי הוא דפטו' אבל באינך חייב מיתה ואין ב"ד ממיתין אותו וכדכתב רבינו פ"א דרוצח וכו' אם לא שנפרש דמ"ש משא"כ בישראל ר"ל ישראל בגוי דפטו' כלו' הכא אמרי' דחייב מיתת שמים אבל ישראל בגוי אפילו בידי שמים פטו' וכן נפרש מש"ר לקמן בפ' זה גבי ב"נ חייב על הגזל משא"כ בישראל ונדחק שם הב"י לו' דאין חיובם משום גזל וכו' ולפ"ז נאמר דר"ל ישראל בגוי דפטו' עכ"ל הלח"מ. וק"ק במאי דפשיטא ני' להרב דגוי בגוי וגוי בישראל אין ב"ד ממיתין אותן אלא הן חייבין מיתת שמים שהרי מרן בכ"מ פ"א דרוצח כתב לדעת רבינו דאי אפשר שב"ד ממיתין אותו שכיון דלא נתכוון אלא להציל לא שייך ביה התרא' ולפי טעם זה הניחא ישראל בישראל אבל גוי בגוי וגוי בישראל אמאי אין ממיתין אותו והלא ב"נ נהרג בלא התרא' ופוק חזי להטו' ח"מ סי' תכ"ה חד"ד ותימא עמ"ש הרמב"ם דאף דחייב מיתה אין ב"ד ממיתין אותו דכיון דחייב מיתה אמאי לא יומת בב"ד והאי טעמא דטעים מרן בכ"מ ובדק הבית דלא שייך בי' התרא' דיו שיפקיע חלוקת ישראל בישראל אבל גוי בגוי וגוי בישראל דב"נ נהרג בלא התרא' כמו זר נחשב דאין ב"ד ממיתין אותו וכמו שתמה הטור. הן אמת דמרן בב"י נ"ט דכיון שנכנס ברשות אינו בדין שיהרג בבית דין והאיכא צדדים לו' דטעם זה שייך נמי בב"נ אמנם יש מקום לו' דדוקא גבי ישראל מטיבין לו הך טיבותא דכיון שנכנס ברשות לא יהרגוהו לא לב"נ. ומ"מ כל כי הא הו"ל להרב לח"מ לפרש ותו ק"ק דמדברי הרמב"ם דנקט בדין זה נהרג עליו משמע דממיתין אותו שהרי הרמב"ם בה' רוצח לא נקט כלשון ר"י בן שאול דאמר נהרג עליו ואצטריכא לי' לפרושי דאין ממיתין אותו ומדסתם הכא משמע דס"ל דממיתין אותו דאי לאו הכי הי"ל לפרש או לפחות הכא גבי גוי הו"ל לפרש דאין ממיתין אותו ולסתום בה' רוצח גבי ישראל והוה שמעי' לה בישראל מדין גוי לא כן השתא דפירש

התם וסמך הכא מורה ובא דדוקא גבי ישראל דלא שייך בי' התרא' א"נ דנכנס ברשות ועבדין טיבותא לישראל לא עשה כן לכל גוי וממיתין אותו. ותו ק"ק דלשיטת הרב לח"מ דמשא"כ בישראל דכתב הרמב"ם פירושו ישראל בגוי אין מקום להשג' הראב"ד שכ' א"א קשיא לי' אבנר בדין זה דהרי הכא לא פורש דאין ב"ד ממיתין אותו וסתם וכ' נהרג עליו ומ"ש משא"כ בישראל היינו ישראל בגוי והו"ל להשיגו בה' רוצה דשם פירש דאין בית דין ממיתין אותו. ואם כונת הלח"מ לפרש דברי הרמב"ם דלא כמו שפירשוהו הראב"ד ומרן לפחות הו"ל לפרש כי חדשות הוא מגיד. וחזה הוית למהרח"א בעץ החיים פ' נח דף ג' ע"ב שהביא דברי מרן הכ"מ בדין זה וכ' וז"ל ודבריו סותרים למ"ש פ"א דרוצח דמ"ש ריב"ש נהרג היינו בידי שמים ואלו פה כתב דנהרג בידי אדם כב"נ וכן חו"מ אמרו דכיוצא דש"ד היינו דריב"ש לחייב מיתה לב"נ ודוחק לו' דריב"ש לצדדים קאמר לישראל בי"ש ולגוי בידי אדם די"ל דדוקא בב"נ איירי ובדיני אדם וצ"ע עכ"ל ואפשר לו' דריב"ש איירי בישראל דוקא מדנקט מילתי' בסתמא וזה מורה דבישראל איירי ומוכרח דנהרג דקתני לאו דוקא דאין ממיתין אותו כיון דלא שייך התרא' ומיהו מדבריו למדנו לב"נ דממיתין אותו דטעמא דהתרא' לא שייך בי' ואמטו להכי מוקי תלמודא כיוצא בו דש"ד כריב"ש. וראיתי למהר"ש אלגאזי בס' אהבת עולם דף ס"ה שכ' וז"ל קשה דכיון דלדעתו הרמב"ם פסק כריב"ש א"כ מנ"ל להר"מ לו' דלצדדין קתני דחייב דגבי ישראל מיתה בי"ש וחייב דב"נ נהרג עליו כיון דריב"ש אמר נהרג עליו ומוקמי' כיוצא בו דש"ד כוותי' גוי בגוי וישראל בישראל חייב כמ"ש רש"י שם ואפשר דסבר הכ"מ דהר"מ פליג על רש"י וסבר דכיוצא בו ליכא אלא שתי חלוקות גוי בגוי וגוי בישראל חייב אבל ישראל בגוי וה"ה ישראל בישראל פטו' וזה משום דק"ל דאי דייקי' מרישא דקתני גוי בגוי וגוי בישראל חייב ואמרי' הא ישראל בישראל פטו' א"כ מדיוקא דסיפא שמעי' איפכא דקתני ישראל בגוי פטו' טעמא דישראל בגוי הא ישראל בישראל חייב וא"כ כיון דק' רישא כסיפא אמרי' נעש' הדיוק דרישא דהיינו ישראל בישראל כסיפא ומ"ה קאמר דנהרג עליו דריב"ש לגבי גוי כפשטו ולגבי ישראל חבירו בי"ש עכ"ל וק"ק דכי אמרי' נעש' היינו דדיוקא דרישא הוי כדינא דסיפא ממש וא"כ הכא אינו מתישב שפיר האי נעש' כיון דישראל בישראל חייב מיתה בי"ש ודין הסיפא דישראל בגוי הוא פטו' לגמרי ונעש' היינו כסיפא ממש. אמנם אפשר לו' דהר"מ פליג על רש"י וס"ל דליכא אלא שתי חלוקות וק"ל דיוקא אדיוקא כמ"ש הרב הנז' וכבר ידוע דתירוץ נעש' בל יאמר אלא אגב דוחקא ומה גם הכא אי אמרי' נעש' צ"ל דישראל בישראל פטו' לגמרי אפילו בדיני שמים כמדובר וזה אינו דמשמע דריב"ש איירי בישראל מסתמות דבריו ולכל הפחות

חייב מיתה לשמים ולכן ס"ל להרמב"ם דהני דיוקי מרישא וסיפא הכי דייקי' להו קתני רישא גוי בגוי וגוי בישראל חייב דהיינו ממיתין אותו הא ישראל בישראל אין ממיתין אותו ונחתינן דרגא מדין גוי דישראל בישראל חייב מיתה בי"ש והאי דיוקא תיהני לן דאין ממיתין אותו והכי דייקנא לה מסיפא דקתני ישראל בגוי פטו' לגמרי הא ישראל בישראל אינו פטו' לגמרי אלא חייב מיתה בי"ש וא"כ עלו זה בקנה אחד דיוקא דרישא וסיפא והיו לאחדים ודברי ריב"ש מסתמות דבריו מוקמינן להו בישראל בישראל ונהרג ר"ל מיתה בי"ש ומינה ילפינן לגוי בגוי דממיתין אותו וכמש"ל.

ומ"ש מרן בכ"מ דס"ל להרמב"ם דליכא מאן דפליג על ריב"ש ק"ק דהא אמרי' פ' ד"מ דף ז"ן כיוצא בו בש"ד לא תניא ופירש"י כיוצא בו גבי ש"ד לא תנא האי תנא דלעיל וכו' וא"כ הרי תנא דהך בריתא סתמית דגנב וגזל וכו' דלא קתני כיוצא בו דש"ד פליג אריב"ש דאי ס"ל כריב"ש אמאי לא תני כיוצא בו בש"ד כי היכי דקתני גבי גזל ויפ"ת. והנה הרב אהבת עולם כתב שם דס"ל להרמב"ם דרבנן לא פליגי אריב"ש לגמרי רק רבנן ס"ל דחייב מיתה בי"ש כישראל ופסק כרבנן עש"ב ולפי מ"ש הרב בית חדש והרב דינא דחיי עשין ע"ז והרב מש"ל לישב עובדא דאבנר ויואב אליבא דהר"מ דאע"ג דאבנר לא הי' חייב מיתה רק בי"ש יואב הרגו מדין גואל הדם עש"ב יש להכריח קצת דבר זה דהוכרח הר"מ לפרש כן ונד מפירש"י שכ' דלרבנן דפליגי אריב"ש התר גמור הוא משום דקשיא לי' דלרבנן מאי קאמר יואב שהרגו לאבנר משום דהי' יכול להציל לעשאל בא' מאבריו ואמרי ליה נזיל אבנר ואיך יואב והסנהדרין הסכימו בהריגת אבנר והלא לרבנן התר גמו' הוא ודחיקא מילתא דרבנן פליגי בגופא דעובדא היכי הוה זאת היתה לו להר"מ לפרש דפלוגתא דרבנן וריב"ש אינו מן הקצה אל הקצה אלא דריב"ש סבר דנהרג ורבנן ס"ל דחייב מיתה בי"ש והשתא א"ש עובדא דיואב ואבנר לכ"ע דלריב"ש דס"ל דנהרג ממש סבר דהך דיואב היינו מה"ט דחייב מיתת ב"ד אבנר ורבנן ס"ל דאבנר הי' חייב מיתה בי"ש ויואב להיותו גואל הדם הרגו ומ"ש שיואב דנו דין סנהדרין לאבנר יתישב בין לרבנן בין לריב"ש על פי שני פירושי הרב כנה"ג בלשונות הרא"ם פ' וישלח ע"ש. עוד ראתה עיני להרב אהבת עולם שהק' למ"ש מרן בכ"מ דדין סנהדרין לאו דוקא דהא התרא' לא הוות דהרי אבנר הוה חבר וא"צ התרא' והביא ראיה מדברי התוס' סוף פ' נגמר הדין ע"ש באורך. ודבריו קשים לשמוע דמאי ראי' מייתי מהתוס' ואחד הרוא' דברי התוס' בעיניו ירא' דמוכח דדינא הוי דחבר צריך התרא' דהרי ברישא הקשו בפשיטות וא"ת היאך נתחייב יואב במאי דקטלי' לעמשא הא בעי התרא' אלא דבתר הכי לרווחא דמילתא כתבו ואפילו למ"ד חבר א"צ התרא' וכו' ותו דהרי הרמב"ם ז"ל דעליה קיימינן

פסק פי"ב דסנהדרין דאחד ת"ח ואחד ע"ה צריך התרא' ושפיר כתב מרן ז"ל וכמ"ש הכנה"ג ח"מ סי' תמ"ה על דברי מרן עיין שם. ומ"ש עוד הרב אהבת עולם דכונת הראב"ד באומרו ק"ל אבנר היינו לפרש דברי הרמב"ם מי הזקיקו לומר דבישראל אין ממיתין אותו דהוכרח לזה דאי נהרג ממש א"כ קשה דאבנר שהי' חכם גדול היאך הרג לעשאל אחר שהי' יכול להצילו בא' מאבריו ואיך לא פחד אבנר כי על כל זה יביאוהו הסנהדרין במשפט אלא ודאי אין ממיתין אותו עש"ב. לא נהירא דאם באנו לדקדק זה דאיך אבנר הרג לעשאל אכתי ק' דאיך הרג לעשאל כיון דחייב מיתה בי"ש ואיך אבנר שר וגדול לא שם על לב מורא שמים. ומ"ש איך לא פחד אבנר דיביאוהו במשפט לא מכרעא דאימו' דדינא הוי דנהרג עליו ממש ולא פחד אבנר מהסנהדרין כיון שלא הי' שם התרא' דלא התרו בו ותו אטו משום אומדנא דיכול להצילו בא"מ ליקום בי דינא ולקטלי' וכמ"ש מרן. וצופ' הייתי להרב כנה"ג שם בלשונות הרא"ם פ' וישלח דהוורז מדברי הרא"ם דדין זה דיש להצילו בא"מ ליתי' בנרדף עצמו והוא ז"ל לחלק יצא דבשעת מלחמ' ליתי' לדין זה דיכול להצילו בא"מ וכתב וז"ל אבל ק' דאמרו סוף נגמר הדין אתיוה ליואב וכו' והלא אבנר נרדף הי' ובשעת מלחמ' וכו' והיינו יכולים לפרש וכו' דכיון דבל"אה הי' פטור יואב מהריגת אבנר דלא היו עדים והתרא' אמרי ניזיל אבנר וכו' אבל וכו' ותו ק"ל מאי דאמרו בהריגת יואב לאבנר דשאל לו גדמת היאך חולצת וכו' ולמה הוצרך להטעותו כיון שדנו בדין סנהדרין. ואומר אני שאפשר לומר וכו' דנו דין סנהדרין כלומר כמו שהסנהדרין שואלים להורג וכו' כך יואב דנו דין סנהדרין וכו' ולא אמרו נזיל אבנר אלא דבלא"ה הי' פטור מטעם שוגג וכו' אבל הנכון אצלי דמ"ש שדנו דין סנהדרין היינו ממש וכו' ועכ"ז ל"ק מה שהוצרך להטעותו גדמת וכו' שכבר כתב הר"מ אין ב"ד ממיתין אותו וכו' יואב הטה לאבנר אל השער לדונו בסנהדרין והוכיח במישור שהי' אבנר יכול להציל עצמו מעשאל בא"מ וכו' חייב מיתה בי"ש ויואב שהי' גואל הדם דעשאל יכול להרוג אבנר וכו' וכן כשהי' יואב נדון אצל שלמה הציל עצמו בטענ' זו ואפשר דלזה כיוון רש"י במ"ש נזיל אבנר כלומר פטור אתה עליו וכו' ע"ש באורך וברוחב. ומהר"חא בעץ החיים פ' וישלח דף כ"ו הביא חילוקי הרא"ם והכנה"ג וקושית הכנה"ג מאבנר ויואב וכתב וז"ל ותירץ הכנה"ג עמ"ש הר"מ פ"א דרוצח וכו' ושם פ"ו כתב וכו' א"כ ה"נ גואל הדם וכו' זהת"ד ועי"ל עמ"ש הר"מ וכו' והשיגו הראב"ד ק"ל אבנר וכו' ותירץ מרן דבלא"ה פטור יואב על הריגת אבנר דלא היו עדים והתרא' וכו' א"כ לק"מ לפ"ז לחילוק הרא"ם והכנ"הג שחייב יואב מיתה על הריגת אבנר ומשום דלא היו עדים והתרא' וכו' עכ"ל ועוד כתב בע"ד וז"ל גם שגג הרב בתירוצו שהנרדף אינו בדין יכול להצילו בא"מ ולכתחיל' יכול

להורגו דממחתר' יליף לה הרא"ם וכדין עשה אבנר ויואב ח"מ ואיך אמרי נזיל אבנר ומ"ש הר"מ דחייב בי"ש איירי שמציל לאחר עכ"ל וק"ק על דבריו חדא במ"ש ועי"ל וכו' ומשום דלא היו עדים והתרא' וכו' דהרי זה עצמו תירץ הרב כנסת הגדול' כמבואר. ותו ק"ק במ"ש בתוך דבריו דמרן תירץ להשגת הראב"ד דבל"אה פטור יואב דלא הי' עדים והתרא' שהרי מרן לא כתב כן אלא כתב שאף עפ"י דאין בטענת יואב ממש מ"ש נזיל אבנר לאו דנתפייסו על הריגת אבנר אלא דהי' להם טענות אחרות נגדו אמרו כן ומשמע דיואב הי' חייב על הריגת אבנר ואמרי נזיל אבנר דאף לפי שיטתו דכדין הרגו יש טענות אחרות שהוא חייב ועיין בספר דינא דחיי ובספר אהבת עולם. והא דעדים והתרא' כתבו מרן גבי חיוב אבנר בהריגת עשאל ע"ש. הן אמת דעל מרן ק"ק שהי"ל לתרץ כן דאף דאין בטענ' יואב ממש מ"מ יען לא היו עדים והתרא' בהריגת יואב לאבנר ומ"ה פטור אמרי נזיל אבנר וכמו שכת' בסמוך דאבנר פטור מהריגת עשאל דלא היו עדים והתרא' ומינה סליק:

ומאי דקשיתיה למהרח"א על תירוץ אחרון של הרב כנה"ג הנה הוא ז"ל הבין שכונתו בתירוץ זה לתרץ לקושיא ראשונ' שהקש' לחילוק הרא"ם וחילוקו אמנם הנה מקום לומר דהכי רהטי דברי הכנ"הג דכשהקש' למה שישב כמ"ש שדנו דין סנהדרין שזה סותר להנך חילוקי הוסיף להקשות דבלא"ה כיון שדנו דין סנהדרין אמאי אצטריכא לי' להטעותו גדמת וכו' וכתב ואומר אני דאפשר דדין סנהדרין הכונ' בטענות כדין סנהדרין אמטו להכי אטעייה ובהכי פריק לה למאי דקשיתיה בלא"ה מודמ' וכתב ומעת' יכולים אנו לומר דמה שטען יואב וכו' כלומר כיון דעל כרחין ליתובי סוגיין מההיא דגדמ' אצטריכא לן לומר דדין סנהדרין לאו דוקא א"כ תריץ ואימא הכי להרא"ה דלא אמרי נזיל אבנר אלא דבלא"ה הי' פטור ונמצא לפי האמור דהרב כנה"ג הוצרך לומר דדין סנהדרין לאו דוקא מכח קושית גדמת כמדובר ועל זה כתב הר"ן אבל הנכון אצלי וכו' כלומר דלא קאי על דברי הרא"ם וחילוקו דודאי להני חילוקי לית לה פתרי סוגית נגמר הדין כי אם עפ"י תירוצי הראשון ואולם כל קבל דנא שכתב דעל כרחין דדין סנהדרין ל"ד מכח קושית גדמת על זה כתב דהנכון אצלו דמשום קושי' גרמת אינו מוכר' בלאו הא דהרא"ם לפרש דל"ד דין סנהדרין משום דהנכון אצלי לומר דדין סנהדרין ממש ויואב מטעם גואל הדם וכו' ולכך אטמייה וז"ש רש"י פטור אתם עליו כל זה כתב הרב לפשטא דמסתמא בלאו דברי הרא"ם וחילוקו דלהנהו חילוקי לא סלקא האי תירוצא כל עיקר דבנרדף ושעת מלחמ' אינו חייב מיתה אפי' בי"ש כי היכי דלשתרי לגואל הדם למקטליה. אבל הני מילי דהרב הנה הנם כלפי מאי דקשיא בפשט השמוע' מגדמת דכתב בסמוך מכח

זה דדין סנהדרין ל"ד על זה כתב דהנכון לקושיא זו הוא זה וכו' והכי דייק דבריו שכתב הנכון אצלי דמ"ש שדנו דין סנהדרין היינו ממש ועכ"ז ל"ק מה שהוצרך להטעותו גדמת וכו' הרי דכל תורפיה לא קאי אלא אהך קושיא דגדמת ואה"נ דלפום הנך חילוקי אין תירוץ זה עולה יפה צ"ל כמש"ל אמנם לא יליף חדלה הרב לכתוב זה כדי ליתובי פשט השמוע' דהרי מצינו לרש"י דבהדיא פ' ד"מ ופ' בן סורר כ' דגם בנרדף איתיה להאי דינא דיכול להצילו בא"מ וכמו שהביאו הרב גופיה בספר דינא דחיי להקשות על דברי הרא"ם ז"ל ע"ש. וגם בחילקו דמלחמ' הרי כתב הרב גופיה בכנה"ג ח"מ סימן תכ"ה שכ' דחילוק זה הוא אפי' באחר שמציל הנרדף במלחמ' וא"כ הרא"ם ודאי פליג על חילוק זה באופן דלא יבצר מאן דפליג אהנך חילוקי אמטו להכי כתב הרב תירוץ זה דגואל הדם לקושית גדמת הגם דלא סליק לפום הנך חילוקי וכבר רמז הרב כל זה בנועם שיח מתק לשונו באומרו ועכ"ז ל"ק מה שהוצרך להטעותו גדמת וכו' כמו שנא' וק"ל. והרב נחלת יעקב דרך קשתו על הרא"ם דמהי תיתי לחלק הכי וכבר הכנה"ג טעמא טעים מכח הסברא ע"ש. וסימנא טבא אית לי במאי דכתבינן בכונת הכנה"ג ממ"ש הרב גופיה בספר דינא דחיי דהרוא' יראה דשם הקש' להרא"ם מעובדא דאבנר ויואב ולא תירץ. ושוב לדעת הרמב"ם דס"ל דחייב מיתה בי"ש פירש הא דאבנר ויואב מסטעם גואל הדם כמ"ש בכנ"הג. וזה מורה ובא דלא עלה על דעתו בכנה"ג לתרץ בהא דגואל הדם להרא"ם דא"כ בספר דינא חי שכבר כתב שם ענין זה אמאי לא תירץ דברי הרא"ם בזה אלא ודאי דלא כיוון בכנסת אלא לפשט השמוע' בלא דברי הרא"ם כדבר האמור. ועמ"ש בספר אור חדש לנכד הרב פנים מאירות פ' בראשי' שהביא הא דנרדף משם הריב"ש ולא דק בדברי המש"ל דהא דנרדף לית ביה להציל בא' מאבריו אינו מהריב"ש ע"ש ודוק גם מ"ש שם בשם המש"ל פכ"ד דשבת דבשבת לא ניתן להרוג הרודף ובנה מצודים על זה תקפה עליו משנתו דשם אמר בפשיטות דלא שנא והוא תלמוד ערוך והר"מ פ"ט דגניב'. וגם על עיקר דבריו יש להשיב כמ"ש במ"א וע' שיירי א"ח סי' שכ"ט וכנה"ג ח"מ סימן תכ"ה ודינא דחיי דף ן' ויד אליהו סימן י"א וחו"י סימן ל"א ואי"הב במ"א. ואנכי הרוא' להרב בכנה"ג בח"מ סי' תכ"ה הגה"ט אות כ"א שהביא משם הרא"ה דאפילו למ"ד הרודף צריך התרא' לגבי נרדף אין צריך וכו' וז""ל נרא' להביא ראי' לדברי הרא"ם מדאמרינן פ' נגמר הדין וכו' וא"א דצריך התראה הי"ל להקשות הי' לך להתרות בו אבל אין זה כלום וכו' א"נ כמ"ש דבשעת מלחמה א"צ התראה עכ"ל וק"ק דעין רואה בדבריו שם דמכח חילוק הנז' דבעת הלחמו ליתיה לדין יכול להציל בא"מ הוליד זה דבעת מלחמה א"צ התראה וז"ל שם בסמוך ויראה דכשם דבעת מלחמה אין לדקדק

בין יכול להצילו אף בלא התרא' יכול להורגו עכ"ל הרי דהא בהא תליא וא"כ איך כתב דיואב לא אמר לאבנר הי"ל להתרות בעשאל מטעם דבעת מלחמ' א"צ התרא' הלא לכי מטית למימר דיואב נחית לחילוק זה דשע' מלחמ' תו לא מצי יואב למימר הי"ל להצילו בא"מ דכיון דבמלחמה א"צ ה"ה דלא שייך דין יכול להצילו בא"מ. ואם נפשך לו' דיואב עלה ונסתפ"ק בדין זה דעת מלחמ' אי צריך התרא' ואי איתה לדין יכול להצילו וחדא מינייהו נקט הגם שאו"ל הי' לך להצילו בא"מ לחזות בנועם דעת אבנר בזה אכתי ק"ק דכי שאיל לאבנר הי"ל להצילו בא"מ והשיבו כי לא יוכל דאלמא לא ס"ל לאבנר חילוק מלחמ' הו"ל ליואב לשאול לאבנר שהי"ל להתרות בו. ויש לישב. תו חזינא להכנה"ג שם באות כ"ג שכ' דלפי דברי הראב"ד בדין זה דדין סנהדרין הוי דוקא שמעי דיכול להצילו בא"מ א"צ התרא' ליהרג עליו דהרי דנו לאבנר בדין סנהדרין וחייבוהו מיתה ואפשר דלכ"ע צריך התרא' להמיתו בב"ד אבל יואב הרג לאבנ' להיותו גואל הדם וכו' ע"ש וק"ק דכפ"ז שכ' בדעת הראב"ד דיואב הרג לאבנ' אף שלא היתה התרא' באבנ' מטעם גואל הדם ק' דא"כ מה השיג הראב"ד להר"מ שכ' דישראל בישראל אין ממיתין אותו מאבנ' שהרגו יואב ומאי קושיא לעולם אין ממיתין וחייב מיתה בי"ש ושאני יואב שהוא גואל הדם וכמו דסבר הראב"ד עצמו לענין התראה כמדוב' וכמו שתריץ הרב עצמו בס' דינא דחיי להשגת הראב"ד ויש לישב. הגם הלום זה חזיתי שם להרב כנה"ג שהקש' על מרן הכ"מ דפ"ק דרוצח כתב דלא שייך התרא' ובדין זה כתב דהתרא לא אשכחן דהווה דמשמע דישנ' להתרא' במציאות ע"ש ואפש' דס"ל למרן דכיון דהראב"ד סבר דממיתין אותו ודאי דלשיטתו שייך התרא' ביכול להצילו בא"מ ולא שמה התראת ספק דאי אמרת דסבר הראב"ד דלא שייך ביה התרא' היכי סבר דממיתין אותו א"כ אפה היינו דק"ל למרן בדין זה דאף לשיטת הראב"ד דממיתין אותו ושייך ביה התרא' מ"מ מוכרח דהך דאבנ' אינו כפשטו דעדים והתרא' לא היו ותו משום אומדן דעת וכו' אלא ודאי דאינו דין גמו' ומעת' ל"ק לסברת הר"מ דאין ממיתין ולא שייך התרא' דאפילו לפי סברת הראב"ד מוכרח דלאו דין גמו' קאמר. והרב בית חדש פירש לדעת הר"מ דמ"ש ריב"ש נהרג עליו ר"ל על ידי גואל הדם ע"ש ולא נהירא לן הך פירושא כלל ותו דהו"ל להר"פ להזכי' גם בדין זה דגואל הדם יכול להורגו כיון דריב"ש קתני ליה ועיין במגדל עז והרב שבות יעקב ח"ב סימן קפ"ז והרב סם חיי פ' וישלח המה ראו כן תמהו על הרב כנסת הגדול' דאשתמיטיתי' דברי רש"י דסבר דנרדף ורודף שוים ע"ש ודין גרמא לרבנן קדישי הנז"ל שדרכו קשתם על הרב לפי דבחייהון דרבנן קדישי אכתי לא יצא לאור ספר דינא דחיי כי שם הקש' על הרא"ם מדברי רש"י הנזכר והכא בלשונות הרא"ם כל עצמו

לא בא אלא ליתובי צורתא דשמעתא לחוד וסמיך אמ"ש בס' דינא דחיי וצדיק דינ"ו. את זה כתבתי בימי נעורי בשנת התק"ח והן היום בא לידי ס' בתי כהונ' לגדול דורנו ושם האריך בענין זה בבית ועד דף ע"ח גם מחדש נדפס ס' לשון ערומים ובלשונות הר"מ דף י"ט ע"ג נשא ונתן בזה ולא פניתי לחזו' על המקרא ולעמוד בדברי קדשם.

ו דין ז. והנמשך עד דין י"ג. בית ועד דף ע"ט ודף פ'. א דין י"א. אבל העוף יראה לי שאין ב"נ נהרג וכו' הראב"ד הגיה אבל השרץ ומרן בכ"מ הקש' דכפ"ז מה ראה על ככה הר"מ לומר יראי לי והוא תלמוד ערוך. וראיתי במכתב מטהרת יד הקדש גדול בדורו מהר"ם גאלנטי ז"ל שכ' ע"ד מרן וז"ל ואני אומר דאפיריין נמטייה להראב"ד דהגיה אבל השרץ ומה שהקש' פרן ממ"ש יראה לי אינ' קושיא דמ"ש בגמ' למשרי שרצים היינו למאן דאית לי' אבר מן החי מאכל תאכל ושנאסר לאדה"ר להכי מוכרח לומר דקרא דנח למשרי שרצים אבל רבינו דלא ס"ל הכי כמ"ש בתחילת הפרק דלא נאסר אלא לנח ולא ס"ל דרשת דאכל תאכל א"כ קרא דאך בשר לעיקר אסור אבר מן החי אתא וכך פירש"י בפי' כשאמרו לעיל גבי סנא דבי מנשה ואידך למשרי שרצים ע"ש ולהכי אמר יראה לי שמי שירצ' ידחה דמיעוט שרצים נפיק מתיבת אך אך כיון דספיקא הוא ופשט השמוע' דעיקר קרא לאבר מן החי להכי כתב דאינו נהרג דספק נפשות הוא אך איסור אפשר דאיכא. ותו דקרא דאך בשר אליביה דהלח"מ גבי מש"ר דב"נ חייב על בשר מן החי כתב דקרא דאך בשר אתא לאסור לב"נ משום בשר מן החי אף דלדידן אינו אסור אלא משום טריפ' ובבני נח הי' ראוי להיותו מותר דלא נצטוו משום טריפ' באופן דהאי למשרי שרצים אינו מוסכם נאם המג"ן יג"ן עכ"ל וק"ק לפום ריהטא על דבריו ממ"ש בסנהדרין דף נ"ט ע"ב אמר רב יהוד' אמר רב אדה"ר לא הותר לו בשר לאכיל' וכשבאו בני נח התיר להם יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל אך בשר בנפשו יכול אף לשרצים ת"ל אך ומאי תלמודא אמר רב הונא דמו מי שדמו חלוק מבשרו וכו' הרי דאף דקאמר דאצטריך קרא דאך בשר לאסור אבר מן החי לנח וכמ"ש יכול לא יהא אבר מן החי נוהג וכו' אפ"ה מעיט שרצים מאך וביא"ר עליה שאין דמם חלוק מבשרם ומאחר שכן מאי מספק' לי' להר"מ שכ' יראי לי ומאי קאמר הרב שמי שירצ' ידחה דמיעוט שרצים נפיק מתיבת אך וכו' הרי הכי הוא קושטא דמילתא כמבוא'. ועמ"ש הרב תורת חיים בשיטתו שם דף נ"ט ובחידושי הר"ן בדף נ"ז

ח דין י"ג. בין טמא' בין טהור' חייבין עליה. אם באבר מן החי מטמא' להושיטו לגוי קעבר ישראל על לפני עור בזה נחלקו האחרונים והארכתי קצת בזה בהגהותי לי"ד סימן ס"ב בס"ד.

ט . דין י"ד. וכיצד מצווין הן על הדינין וכו' שו"ת מקום שמואל סימן כ"ד.

סימן צו

על הרמב"ם ה' מלכים פ' עשירי.

א . דין בן נח שבירך את ה' וכו' ונתגייר פטור וכו' על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנ' דינו. הן בקדש חזיתיה למהר"ם גאלנטי בכתב יד הקדש שכתב על מש"ר על אשת ישראל שבעל וז"ל נ"ל שדקדק לומר שבעל לומ' דוקא בעל דאי הי' מאורס' ניצול דלא שייך לומ' קלה בחמור' מישך שייך ודוק המג"ן. עכ"ל ודבריו דחוקים. ועל תמיהת מרן בכ"מ במש"ר שהרי נשתנ' דינו הכין חזינא לגאון הרב הנזכר שכתב וז"ל ונ"ל ברור שהכונ' למה חולקין אותו ולא בסייף בשעת העביר' לזה אמר כיון שנשתנ' דינו ודוק המג"ן עכ"ל וכ"כ מהרח"א בעץ החיים בלשונות דף ב' ע"ב ועיין בלחם משנה. והנה ראיתי להתוספות בהך סוגיא פ' בן סורר דף ע"א שכתבו וז"ל בן נח שבירך את ה' ונתגייר תימא אי הוי מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי בהחולץ מפני מה גרים מעונים בז"הז מפני שלא קיימו ז' מצות ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וע"ק דסוגיא דהכא דלא כחד דאמרי' עשה כן בישראל חייב ואי כר' יוסי כקטן שנולד דמי ונרא' שיש לחלק דכול' שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים עכ"ל ופשטן של דברי התוספות דכי אמר רבי יוסי כקטן שנולד ה"ד לדיני שמים אבל דיני אדם חמירי ואם עשה כן בישראל חייב וכן מתבאר מדברי הרב חידושי הלכות והרב בית יעקב בשו"ת סימן ג' לדעת התוספות. וכן ראיתי למופת הדור מהר"י רוזאניס בס' פרשת דרכים דרוש ב' דף ז' ע"ב שהביא דברי התוס' וכ' נמצינו למדין מדברי התוס' דלרבי יוסי בדיני שמים לעולם פטו' בני נח על מה שעבר מז' מצוות בעודו בגיותו ואפילו היכא דלא נשתנ' דינו ומיתתו אך בדיני אדם יש חילוק דהיכא דנשתנ' דינו ומיתתו פטו' אף מדיני אדם אך היכא דלא נשתנ' דינו ומיתתו נהי דפטו' מדיני שמים משום דגר שנתגייר כקש"ד בדיני אדם מיהא חייב עכ"ל הרי דעת שפתיו ברור מללו כמ"ש דכונת התוספות דלהבי יוסי דיני אדם חמירי. וטרם אענ' למאי דאתאן עלה אמרתי אעלה אשר תמהתי על אשר ראתה עיני בס' דברי אמת הנדפס מחדש לגדול דורנו הרב המופל' מהר"י בר דוד זלה"ה בדרשותיו דף ג' ע"ב שהביא מאמרם ז"ל בב"ר פ' ט"ל שהי' אבינו אברהם מתפחד שיש בו עון שהי' עע"ז וכו' וכ' וז"ל והרב פרשת דרכים דף ז' כתב דהקש' מהר"ש יפה וכי לא הי' אברהם יודע דגר שנתגייר כקש"ד ולא תזכרנ' לו הראשונות אפילו בירך את ה' ועע"ז ותירץ דא"א ע"ה לא הוה גמיר באותו פרק והרב פרשת דרכי' הקשה דאיך יתכן דאברהם

לא גמיר דבר שתינוקות של בית רבן יודעים ואני תמיה על שני המאורות הגדולים איך אשתמיט להו הש"ס ס"פ החולץ תניא ר"ח בנו של ר"ג או' מפני מה גרים מעונים שלא קיימו שבעה מצות רבי יוסי או' גר שנתגייר כקש"ד הרי דגר שנתגייר אי כקטן דמי או לא פלוגתא דתנאי היא עכ"ל והן קדם ק"ק על הרב מהר"י בר דוד דמאי קשיא ליה על מהר"ש יפה שכתב שהוא תמיה על ב' המאורות הגדולים דאשתמיט וכו' הרי מ"ש מהר"ש יפה וז"ל ואף ע"ג דגר שנתגייר כקש"ר ולא תזכרנה לו הראשונות אפילו בירך את ה' ועע"ז כדאיתא פד"מ אכתי אברהם לא הוה גמיר דינא עכ"ל אין בו שום קושי דלעולם הדבר פשוט דהוי פלוגתא דתנאי ועכ"ז נתקש' למהר"ש יפה דהלכ' רווחת גר שנתגייר כקש"ד ותו האי דינא דבירך את ה' ועע"ז הוא הלכה ותריץ יתיב דלא גמיר דינא בו בפרק ומה מקום להקשות למהר"ש יפה דאשתמיטיתיה דהוא פלוגתא.

אלא אי איכא למידק על מהר"ש יפה הא איכא למידק דמשמע מדבריו דהאי דינא דבירך את ה' ועע"ז ונתגייר דפטור לא אתי אלא למ"ד גר שנתגייר כקש"ד וזה אינו דמצי אתי אי לרבנן אי לרבי יוסי וכמו שביאר הרב חידושי הלכות עיין שם. ואף גם זאת לק"מ דלא נעלם ח"ו ממהר"ש יפה דברי הפוס ופני אתי האי דינא לת"ק דפליג אר' יוסי אלא משום דהלכה רווחת גר שנתגייר כקש"ד נקט הכי דלפום מאי דקי"ל גר שנתגייר כקש"ד גם האי דינא דבירך את ה' ועע"ז וכו' הוי מה"ט. ואשוב אתפלא על הרב מהר"י בר דוד דעשה עין של מעלה עי"ן דור מהר"י רוזאניס כאלו אינה רואה ואשתמיט מיניה תלמוד ערוך פ' החולץ מה שהוא רחוק אפילו על צורבא מרבנן דהרי התוס' בהך דינא דבירך את ה' שהזכירו הגדולים ז"ל מייתו להאי פלוגתא דהחולץ אתמהה מי ששנה זו לא שנה זו והדברים ק"ו לגדולי ישראל דכל רז לא אנס להו. דאית אלין טחניא אמרין מדויל ידיה משתלים דמר ניהו איהו הוא דאשתמיטיתיה דברי הרב פרשת דרכים באותו דף באותו עמוד דהרב ז"ל שם שם לו הזכיר פלוגתא דהחולץ ודברי התוספות דסוגיין כמבואר שם. ואם כן הדבר פשוט דמ"ש הרב מהר"י רוזאניס לעיל וז"ל איך לא ידע דין פשוט כזה דגר שנתגייר כקש"ד שהוא פשוט אפילו לתשב"ר עכ"ל כונתו דהלכה רווחת פשוטה לפניה את פני מבין עם תלמיד יונק עם איש שיבה דפשטה הוראה כקטן שנולד דמי ודלא כאידך ופשיט' דאבינו האדם הגדול יודע צדיק סלת נקיה משפטים ישרים ומה לנו אם אחר החורבן דבצר לבא איפליגו עלה וזה פשוט. מעתה רגע אדבר דלפום ריהטא הא דמסקי התוס' דבדיני אדם לא אמרינן גר שנתגייר כקש"ד איכא למיקם עלה דמילתא דהרי ביבמות דף צ"ז וקידושין דף י"ז ושאר דוכתי ובתוס' עצמם בכמה דוכתי ומהם בבכורות דף מ"ו ע"א מבואר דגר שנתגייר כקש"ד לדיני אדם נשואין ונחלות ואביזרייהו

ולפום האי שמעתא דסנהדרין ודברי התו' לא אמרינן כקש"ד לדיני אדם. ואפשר לומר דכונת התוספות אינה כמאי דנקטי לה שלשה הנפת הרב חידושי הלכות ומהר"י רוזאניס והרב בית יעקב אלא כונת התוספות שכתבו ונראה לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים כונתם דהך סוגיא אתיא כמ"ד דגוים מענשי אשבע מצות והיינו בדיני שמים דחמירי כדאמרינן בעלמא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואמרינן בבא לצאת ידי שמים והא נמי דכוותא דמענשי בדיני שמים וכדאמרי בהדיא דיסורין באים עליהם והיינו מאת ה' מן השמים וכולה שמעתין דסנהדרין בדיני אדם דאם נשתנה דינו ואם לאו חייב אמנם רבי יוסי דפליג בהחולץ דכקש"ד היינו אפי' בדיני שמים ומכ"ש דבדיני אדם פטור מהכל מטעם כקש"ד דכי אהני לדיני שמים דחמירי כ"ש דאהני לדיני אדם. ודיניה דרבי חנינא אתי ככ"ע לא מבעיא דפטיר לרבי יוסי דאיהו סבר כקש"ד בשמים ובארץ בכל גוונא אלא אף לת"ק דמענשי בדיני שמים אתי דבדיני שמים מענשי בכל אופן ובדיני אדם זימנין דפטור היכא דנשתנה דינו וכו' וכאשר יהיה האופן דלא שנא חייב ואמטו להכי נקט הך טעמא להורות כי דבריו אתו ככ"ע דלרבי יוסי פשיטא דכללא הוא כקש"ד לא נצרכא אלא לת"ק ולפי זה נמצא דסוגיין אתיא כת"ק דהתם דלא אמרינן כקש"ד ומחייבי בדיני אדם ואנן קי"ל כרבי יוסי כדמוכח בכמה דוכתי דאמרינן כקש"ד ולפי זה הא דתניא בא על אשת ישראל ונתגייר חייב ליתא ואפקוה מהלכתא. וראיתי למהר"ש אלגאזי בס' גופי הלכות דף ק"א ע"ב שכתב וז"ל ב"נ שבירך את ה' ונתגייר פטור מימרא פ' בן סורר ומדמי וכו' אכן צ"ע רבינו למה לא חילק כמו שחילק בבן סורר ושמא שאני גר דמדיני שמים פטור כמ"ש התוס' לכלהו תנאי ומה גם למ"ד גר שנתגייר כקש"ד וכיון שכן אפי' בנגמר דינו פטור ומאי דקאמר נגמר דינו קאמרת שיש חילוק לגבי בן סורר אתמר ולכך סתם רבינו עכ"ל ודברים ככתבן קשים לשמוע במ"ש דמדיני שמים פטור לכלהו תנאי דהרי בדיני שמים חייב לת"ק דרבי יוסי. ותו מאי קאמר ומה גם למ"ד וכו' דמשמע דלרבי יוסי אף בדיני אדם פטור ופשט דברי התוס' הוא כמ"ש הרבנים הנז' ואם הרב קשיא ליה על התוספות ופירש כמו שפירשנו התוספות הו"ל לפרש ותו דכפ"ז לרבי יוסי בא על אשת ישראל ונתגייר פטור והרמב"ם פסק דחייב. לכן נראה דט"ס נפל בדבריו וצ"ל כמ"ש התוספות דאתיא לכלהו תנאי גם למ"ד גר שנתגייר וכו' והבין הרב בדברי התוספות כמ"ש הרבנים הנז'. וכבר כתבנו דמה שצדדנו לעיל בכונת התו' לא א"ש לדעת הרמב"ם שפסק פי"ד דאסורי ביאה דגר שנתגייר כקש"ד והכא בדין זה פסק דבא על אשת ישראל ונתגייר חייב. ואפשר לישב דכי אמרינן בעלמא והלכה רווחת דגר שנתגייר כקש"ד היינו דוקא לענין קורבה דמשפחת גיות בהא קי"ל

כקש"ד ולית ביה משום אקרובי בעריות דמשפחתו כי אין אב וס"ר לו לאם ואחיו נעדר וכל הקרב הקרב בגיותו סר"ה קרוב"ה וכקש"ד והיינו הנך סוגיי דנחלות ועריות אבל לענין שעשה עבירה כגון בא על אשת ישראל ונתגייר לא אמרינן כקש"ד אלא בדיני שמים ובדיני אדם בפרט זה חמיר לרבי יוסי דקי"ל כותיה ובהכי נוחים דברי התוספות כמו שפירשו הרבנים הנז' ופסקי הרמב"ם. וההיא דפרק הבא על יבמתו דף ס"ב ע"א דהיו לו בנים בגיותו דקיים פריה ורביה ואין לו בכור לנחלה כשנתגייר לרבי יוחנן כבר ישבו שם התוספות. וראב"ן האריך לישבה בדף כ"ד ע"ג עיין שם.

שוב ראיתי להתוס' ישנים ביומא דף פ"ב שכתבו בתוך דבריהם וז"ל מיהו אומר רבי צ"ע אי מהני כאן טעמא דגר שנתגייר כקש"ד ואין זה הבועל שנתרצית לו אעפ"י שאינו מועיל לפוטרו ממיתה כשבא על אשת ישראל ונתגייר כדאמרי' פ' בן סורר עכ"ל ונרא' דכוונתם דכי אמרינן גר שנתגייר כקש"ד היינו לכל מילי דלאו חיוב מיתה נינהו אבל לפוטרו ממית' לא אמרינן כקש"ד וטעמם דמעת שהרג אף שלא הובא לב"ד מ"מ לפי האמת שהרג מאות' שעה הוי גברא קטילא ולא אמרינן כקש"ד בגברא קטילא שאין לו חיות ואקדמיה יום המות מיום הולדו אבל בשאר מילי דאינו חייב מיתה אמרינן כקש"ד ובזה נוחים פסקי הרמב"ם ועיין במרדכי פ' בן סורר מ"ש משם רבינו יחיאל ובפסקי מהרא"י סי' כ"ט. ועמ"ש התוס' בע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה איזהו גר תושב ועוד הארכתי קצת בזה בס' הקטן חיים שאל סי' מ"ט בס"ד.

ב . דין ו'. מפי הקבל' שב"נ אסורים וכו' מהר"י הכהן בבית ועד דף פ'. וראיתי להרב גופי הלכות דף ק"ב שהביא מ"ש מהר"ר בצלאל בכלליו דיש חילוק בין כשאומר התלמוד מנה"מ לכשאומר מ"ט וכתב הרא"ם דמטעם זה פסק הרמב"ם כר' אליעזר וכו' וסיים הרב הנז' ובהכי ניחא שלא פסק הרמב"ם כר"ש בכישוף משום דהש"ס גבי ר"ש לא קאמר מה"נמ אלא מ"ט עש"ב ושם בס' הנז' אות תי"ג הביא כלל מהרב הלז וכתב שרא' בשטה סנהדרין שנרא' שהיא להר"ן דזהו טעם הרמב"ם וכו' מ"ש וכן הוא האמת שהם דברי הר"ן בחידושי סנהדרין הנדפס מחדש בדף נ"ו מהש"ס ושם בהדיא קאמר הר"ן כמ"ש הרב הנז' דאי דר"א לאו הלכ' הול"ל לש"ס מ"ט כי היכי דקאמר מ"ט דר"ש ע"ש והן עתה נדפס מחדש ס' יד מלאכי ושם ראיתי באות תס"ז שערער על כלל זה והשיג על דברי הרב גופי הלכות עש"ב. ומרן בכ"מ כתב דאע"ג דלית הלכתא כר' אלעזר משום דא"כ הו"ל ח' מצות בני נח שהוא נהרג עליהם וכו' מ"מ כיון דשמואל מפרש למילתיה אלמא סבירא לי' דאסורין הן בכלאים אף שאין נהרגין עליהם עכ"ל. (כל ענין זה עמדתי עליו יותר בהרחב' והעתקתי והוספתי בי"ד סי' רצ"ה וסי' רצ"ז בס"ד) ומזה קשה עמ"ש

מרן פ"ק דכלאים דין ו' שכתב הרמב"ם ואסור לישראל להניח לכותי שירכיב אילנו כלאים וכתב מרן ז"ל שם בכ"מ וז"ל אין לומר שטעמו מדאמרינן בירוש' פ"ק דכלאים דכותי אסור להרכיב כלאים וכיון שכן אסור לומר שירכיב כלאים שאותו ירושלמי כר"א דאמר ב"נ הוזהרו אף על הרכבת האילן ורבינו פ"ט מה' מלכים פסק דלא כוותיה אבל טעמו מההיא דפ' הפועלים וס"ל דנקטינן לחומרא כמ"ש פט"ז דא"ב וכו' ע"ש ודבריו תמוהים דהרי הרמב"ם בדין זה פסק דמפי הקבל' ב"נ אסורין בהרכבת האילן וביאר הוא ז"ל טעמו דפסק כשמואל ואסורין אף שאינן נהרגין ומאחר דאסורים הנה אמת נכון לומר דזהו הטעם שכ' הר"מ שם דאסור לישראל להניח לכותי שירכיב אילנו כיון דב"נ אסורים בהרכבת האילן שוב ראיתי להתייר הגדול הרב מש"ל שתמה עליו שם בה' כלאיים והוסיף לדקדק לשון הרמב"ם שם ע"ש וכן ק' על מהר"י פלורינטין בהגהות שבס"ס מעיל שמואל לעיל ריש פ"ט שכ' וז"ל ובגמ' אמרו דב"נ נצטוה אף על הרכבת האילן ורבינו לא פסק כותיה ועיין פ"א דכלאים בכ"מ רמז ו' עכ"ל ואשתמיטיתי' דין זה. וכן ק' על הרדב"ז שכ' בשו"ת בלשונות הרמב"ם סי' ר' בתוך דבריו וז"ל ומה"ט ליכא לתרוצי קו' דס"ל דבכלאי זרעים לא נצטוו בני נח וע"ה מותר לומר לגוי אבל כלאי הכרם והרבעת בהמ' נצטוו עליה ועבר על ולפני עור וכו' ותו דהוא ז"ל כ' פ"ט מה' מלכים ו' מצות נצטוו בני נח ופלוגתא דתנאי היא ופסק כרבנן דז' מצות ותו לא וכו' דפשיטא לי' לאסור לומר לגוי לזרוע כלאי זרעים דאמיר' לגוי שבות כדפסק גבי חסימה וסירוס וכלאי אילנות וכלאי בהמ' עכ"ל וכן מתבאר ממ"ש הרב הנז' בביאורו להרמב"ם פ"א ופ"ט דכלאים דהא דאסר הרמב"ם בהרכבת אילן והרבעת בהמ' להניח לגוי הוי מטעם בעיית אמירה לגוי גבי חסימה ע"ש וק' דהרי מפורש בדין זה דב"נ אסורים בהרכבת אילן והרבעת בהמ' ומאי מייתי ראיה בתשו' מדברי הר"מ לעיל פ"ט ולא זכר דין זה וכזאת וכזאת ק' על מהר"י קורקוס בביאורו ומרן בכ"מ פ"ט דכלאים דין ב' שכתבו דמ"ש הרמב"ם ואסור לישראל ליתן בהמתו לגוי להרביע' היינו מטעם אמיר' לגוי באיסור לאו דנקיט לחומרא ע"ש והדבר ברור שטעמו דאסורים ברביע' כמ"ש בדין זה:

הגם הלום ראיתי להרב דרישה בי"ד סימן רצ"ז בהדר"ו זכ"ר מדין זה וז"ל ואסור לישראל שיתן בהמתו לגוי שירבענה לו ז"ל בית יוסף פרק הפועלים איבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי וכו' ולא איפשיטא ולחומרא וכ"פ הר"מ עכ"ל ב"י ואני אומר דמדאבעי' ליה לגמרא לענין חסימה ולא לענין הרבעת בהמה ש"מ דהרבעת בהמה וכן בהרכבת האילן פשוט לבעיין משום אסור ולאו מטעם אמירה לגוי שבות באיסור לאו אלא משום דב"נ מצווין על הרכבת אילן והרבעת בהמה וכ"כ הר"מ בהדיא בפ"י (כצ"ל)

מה' מלכים וכו' עיין שם ודבריו מבוארים ככל אשר דברנו ויש להצטער על אותו צדיק הרב שפתי כהן שכתב ע"ד הדרישה כי לא יאמין שיצאו דברים אלו מפיו דקי"ל ז' מצות נצטוו ב"נ ותו לא ומ"ש וכ"כ הר"מ אין שם רמז ומבואר להפך פ"ט דמלכים עש"ב דאשתמיטיתיה דין זה ונהירנא כי זה שנים ראיתי במכתב למופת הדור מהר"א יצחקי זלה"ה שהשיגו והן עתה ראתה עיני שגם הפר"ח בליקוטי י"ד תמה על הש"ך עיין שם. אבל אי איכא למידק על הרב דרישה הא איכא למידק דהרב ז"ל קאי על הטור ומוכח דבעד הטור קמפרש וזוהי הלכה רווחת לכ"ע דב"נ מצוין על הרכבה והרבעה ולפום ריהטא נראה דהרא"ש פליג על הרמב"ם בזה וזה ממ"ש בהלכות קטנות בה' כלאים וז"ל ואסור להניח לכותי שירכיב באילן של ישראל כדאמר במס' שבת פרק תולין דאפילו כשותא בכרמא אסור לכותי להניחו לזורעו בכרמו עכ"ל הרי דהרא"ש זלה"ה אתי עלה מטעמא אחרינא ועמ"ש מרן ב"י סס"י רצ"ו והרב מעד"מ שם ומשמע דהרא"ש ס"ל דאין הלכה כר"א כלל והגוים מותרים בהרכבה והרבעה דלא כהר"מ דאי סבר כוותיה אמאי אצטרי' להההיא דפרק תולין מאחר דהגוים אסירי ואיכא לפני עור אלא משמע דהרא"ש חולק על הרמב"ם וא"כ הרב דרישה לא הי"ל לכתוב בסתמא לדעת הטור מ"ש דמסתמא הטור סבר כהרא"ש וה"ל לפרש דטעם זה נאות לדעת הרמב"ם ולא לדעת הרא"ש והטור. וראיתי בס' מגן שאול בלשונות הר"מ דף ז' ע"ב שהאריך בזה ועמו הסליחה דמ"ש לישב מ"ש מרן פ"א דכלאים דין ג' דלא הקשה מדין ו' די"ל דטעמו כמש"ר בדין זה הס כי לא להזכיר דהא אנחנו תמהים עליו דלא כתב כן בדין ו' וכתב מטעם הבעיא. ומה שחתר לישב דברי הרב ש"ך הנז' דתפס על הדרישה שכתב נצטוו והר"מ כתב דאסורין לא שהם מצווין כמה לא חלי ולא מרגיש הנמצא כזה מי שאסור בדבר ואינו מצווה ודוק בלשון מרן בדין זה שבמתק לשונו כתב דח' ומצות שנהרגין עליהם לא אשכחן אבל ודאי דכיון דאסירי הם מצווין ותו דהש"ך כתב דאין רמז בדברי הר"מ והעיקר משום אמירה לגוי. וטפי ניחא ליה להרב ש"ך ז"ל שיאמר עליו דלא זכר מדין זה כאשר השיגוהו שני המאורות הגדולים הנז' מלומר בכונתו דרכים כאלו. ומ"ש דלמרן ב"י קשה. לפי מ"ש עמ"ש מרן בב"י לק"מ דהטור ס"ל כהרא"ש הפך הר"מ וטעמו משום אמירה לגוי וכן בב"י סימן רצ"ה בהרכבת האילן הביא דברי הרא"ש בה' כלאים עיין שם ואף שכתב וכ"פ הר"מ ל"ק כ"כ דלענין דינא בנדון זה שוים אף שטעמם חלוק אבל על דברי מרן בכ"מ ק' כמדובר. ומה שישב דאין בו משום ולפני עור וכ"כ מהר"ם אמארילייו ביד משה בליקוטים דף קנ"ז. ליתא ואין להאריך בדברים פשוטים.

והנה עמ"ש מרן בב"י י"ד סי' רצ"ז על דברי הטור הנז' דהבעי' דחסום פרתי לא איפשיטא ולחומרא ק"ק דהרא"ש כ' שם דאיפשיטא לחומרא והביא דבריו מרן בב"י א"ה סי' ה' וח"מ סי' של"ח ומסתמא הטור סבר כאביו הרא"ש ומ"ש הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' ר' על השגת הראב"ד פ"א דכלאים דין ג' וז"ל והטור כ' הראשונ' והשמיט השניה והדין עמו דאף דבעיא היא ולא איפשיטא אית לן למיזל לקולא וכו' וכן פסק הרא"ש וכן כ' בשם הראב"ד וכו' ע"ש והן עתה חדשים מקרוב באו ס' יד אהרן ח"ב א"ה ושם ראיתי בסי' ה' הגדיל המדורה מאד על דברי הרדב"ז הללו דאף דנימא דנעלמו ממנו דברי הטור כאן איך כתב דהרא"ש פסק הבעיא לקולא וכו' ע"ש ובעיני הדבר ברור דט"ס נפל בדברי הרדב"ז כאשר ידענו נאמנ' שהתשובות הללו הועתקו כמה פעמים ע"י כמה סופרים וכצ"ל וכן כ' הרא"ש בשם הראב"ד ותיבות וכן פסק ט"ס או תיבות וכן כ' ט"ס וצ"ל וכן פסק הרא"ש בשם הראב"ד. ואף דידע ודאי דברי הטור בא"ה וח"מ דנקיט כהרא"ש כונתו שסוף סוף אין מקום להשגה דהר"מ יסבור כהראב"ד שהביא הרא"ש שהיא לקולא ויש פנים הנראים למפסק לקולא ומה שהק' דאמאי כ' דהראב"ד חזר ולא דהוו תרי אין זו השג'. ומה שכ' שהיא קושיא אלימתא לדעת הר"מ וכו' כבר כ' כן הרדב"ז. ומ"ש לעיל שהטור השמיט השניה כדין אפשר שכונתו דכיון דההשג' אינה מבוררת מהענין השמיט' כי אף דיש להק' כפי דעת הר"מ במקום אחר אין דרך הטור להאריך בקושיות כנודע ומה שהסכים ביד אהרן דתרי הראב"ד הוו כ"כ הרב בני יעקב בהגהותיו ומ"ש עוד הרב בני יעקב דלדעת הר"מ קאמר לא נהירא וכמ"ש בס' יד אהרן ועמ"ש מורי הרב נחפה בכסף י"ד סי' ד' דף ל':

אחרי כותבי ראיתי לגדול הדור מהר"א יצחקי זלה"ה בשו"ת זרע אברהם א"ח סי' ט' וסוף סי' י"ב ולהר"ם הכהן בתשוב' כי באה בשו"ת בני יהוד' הנדפס מחדש סי' מ"ז שעמדו בסתירת דברי הראב"ד. ומ"ש הרב זרע אברהם סי' ט' דלק"מ דבעבר ועשה הוא דכתב הרא"ש בשם הראב"ד דאזלינן לקולא ומ"ש בהשגות היינו לכתחיל' ע"ש באורך אינו מחוור דהבעיא היא מהו שיאמר אדם לגוי חסום וכו' ועל זה כ' הראב"ד דבעיין לא איפשיטא ולקולא אלמא לכתחיל' קאי וכן משמע מדברי הריטב"א בחידושי מציעא הנדפסים שהביא דברי הראב"ד והוקש' לו מחול המועד דלא שרינן לומ' לגוי וניחא לי' דהוי עשה ול"ת משא"כ חסימה דהוי לאו לחוד ע"ש. תו ק"ק על הרב זרע אברהם דשם הביא דברי מרן פ"א דכלאים דין ו' ולא העיר עליהם מדין זה דהרמב"ם כנז' וכמו שהוא עצמו בכתב הקדש השיג על הרב שפתי כהן כמש"ל. והרמ"ך בתשו' בני יהוד' הנז' העיר

עליו ועל דברי הש"ך וכן תמה על הש"ך הרב מהר"י אירגאס בשו"ת דברי יוסף סי' כ"ד מ"ש ובס' יד משה בליקוטים דף קנ"ז.

ג . וכותי שהכה ישראל וכו' לשון ערומים דף כ"א בלשונות.

ד . דין ז' המילה וכו' ויצא עשו וכו' בפ"ט דנדרים כ' הרמב"ם נדר מזרע אברהם מותר בבני ישמעאל ובני עשו ואינו אסור אלא בישראל שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם עכ"ל ונהירנא שראיתי להרב מהר"ר יעקב פאראג"י מהמה זלה"ה בתשובותיו כ"י סי' י"א שפירש בדברי הרמב"ם דנדרים הנז' שכונתו במ"ש והרי יצחק אמר ליעקב וכו' להביא ראיה על שנתמעט עשו ויעקב הוא הזרע כשר. ואייתי מתניתא בידיה לשון הרמב"ם באגרת תימן והיא נדפסה בס' מגילת אסתר דפוס אמשטרדם דף קכ"ד ע"ג זהו תורף דברי הרב אבל אין הס' הנז' מתשובות הרב הנז' עתה בידי. וק"ק דלא הי' צריך להרחיק עדיו ולהכריע פירושו מאגרת תימן דהרוא' יראה דמש"ר באגרת תימן הם דבריו שכתב בדין זה.

סימן צז

על הרמב"ם פ' י"א מה' מלכים.

א דין א'. ולהחזיר ממלכת בית דוד ליושנה וכו' פירוש שיהיה מלך על כל ישראל ויהודה כמו שאמר הכתוב ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד. וכל זה כלל הרמב"ם באומרו ממלכת בית דוד ליושנה.

ב דרך ככב מיעקב זה דוד וכו' בירושלמי פ"ג דנדרים דרך ככב מיעקב ממי דרך ככב ועתיד לעמוד מיעקב. ובפסיקתא דרבינו טוביהו דורש הפסוקים האלו לימות המשיח בשינוי ממה שכתב הרמב"ם עיין שם פרשת בלק.

ג דין ב'. ועיקר הדברים ככה הם שהתורה הזו חקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים וכו' ובסוף פ"ב דמגילה כתב הרמב"ם כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלים לעולם עכ"ל והיינו כמ"ש כאן שהתורה חקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים. ושם כתב הראב"ד בהשגות אמר אברהם לא יבטל דבר מכל הספרים שאין ס' שאין בו למוד אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תתבטל מלקרותה בצבור עכ"ל ותימה על הראב"ד שדברי הרמב"ם הם מפורשים בירושל' וכמו שהביאו בהגהות מיימונית והרמב"ם נקט לישנא דירושלמי. ואפשר דהראב"ד אין כונתו כאן אלא לפרש הדבר ולא נעלם מעיני חכמתו שדברי

הרמב"ם נאמנו מאד והם בירושלמי אלא שבא לפרש. והרב המקובל הקדוש מהר"ש בן אלקבץ זלה"ה האריך בזה בספרו היקר מנות הלוי עיין שם. שוב ראיתי מה שכתב הרב הגדול הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תרס"ו והאריך בזה והביא תשובת הרשב"א סימן תצ"ג (שהביאה גם כן הרב מנות הלוי) ומבין ריסי עיניו ניכר שהראב"ד ז"ל לפרש הענין בא עיין שם ודוק ועיין עוד להרדב"ז בחלק הנזכר סימן תתכ"ח מה שכתב יעויין שם ובסוף התשובה זו בסימן תתכ"ח הביא מה שאמרו רז"ל למה נקרא שמו חזיר ופירש על פי הפשט והסוד ועיין מה שכתב הרב הקדוש מהר"ר אברהם גאלנטי בס' קול בוכים דף צ"ה דרוש ארוך במת"ק ודש"ן עדיו עיין שם באורך ויאורו עיניך.